Bundel - Commissie Landelijk gebied van 17 maart 2025

Agenda bijlagen

- Concept agenda commissie Landelijk Gebied 17 maart 2025
- Spreektijd 4 uur
- Beantwoording technische vragen commissie Landelijk Gebied 17 maart 2025
- Concept verslag commissie Landelijk Gebied 17 maart (ter voorvisie)

0 Presentatie Urgenda 10:00 - 10:45 uur (alle commissies zijn hiervoor uitgenodigd)
Op basis van het wetenschappelijke Agri-food-nature Transition Model (ATM) heeft Stichting Urgenda een kwantitatief toekomstscenario gemaakt voor het landbouw- en voedselsysteem. Hoe ziet dat eruit in 2030-2035 en waar hebben we (op een duurzame manier) ruimte voor? Directeur mr. drs. Marjan Minnesma MBA komt naar Provinciale Staten om hier een presentatie over te geven en een gesprek te voeren.

1 Opening en mededelingen

2 10:45 - Inspreekhalfuur

- Inspreekbijdrage Stichting behoud van het Schoorlse- en Noord-Kenmerduingebied inzake boskap Schoorlse bossen
- Inspreekbijdrage mw. Henskens inzake Schoorlse duinen
- Inspreekbijdrage mr. van Heemstra inzake wateroverlast
- Bijlage 1 bij inspreker inzake wateroverlast: Tabel overzicht activiteiten_vervolg bijlage 1A
- Bijlage 2 bij inspreker inzake wateroverlast: Vervolg wateroverlast_adviesnota_Geredigeerd
- Bijlage 3 bij inspreker inzake wateroverlast: Rode draad wateroverlast inclusief opbrengst AB 9 december-gecombineerd bijlage 2_Geredigeerd
- Bijlage 4 bij inspreker inzake wateroverlast: Tauw-notitie grondwateroverlast; bijlage 1B_Geredigeerd
- Bijlage 5 bij inspreker inzake wateroverlast: Evaluatie en plan van aanpak Grondwateroverlast 2023-2024 bijlage 1A

3 Vaststellen agenda, het verslag van de vorige vergadering, Lijsten moties en toezeggingen

- Concept agenda commissie Landelijk Gebied 17 maart 2025
- Conceptverslag commissie Landelijk Gebied 10 februari
- Lijst met toezeggingen commissie Landelijk Gebied 6 maart
- Lijst met moties commissie Landelijk Gebied 6 maart

3.a Planningsoverzicht

- 2025 03 17 planningsoverzicht Cie Landelijk Gebied

4 A-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)

4.a 11:15 - PPLG: Concept Korte termijnagenda LG 2025- 2027 en vervolg PPLG-proces (A-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)
Toelichting: De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Het overzicht van deze doelen is in november 2024 door PS behandeld. De nu voorliggende Korte termijn agenda geeft inzicht in aan welke activiteiten en maatregelen de provincie in de periode 2025 -2027 werkt in het landelijke gebied.
Behandelvoorstel: PS adviseren over de voordracht korte termijn agenda Landelijk Gebied 2025-2027.

- Dossier 17657 voorblad
- Brief aan PS over korte termijn agenda Landelijk Gebied 2025 2027 en vervolg Programma landelijk gebied
- Voordracht Korte Termijn Agenda LG
- Korte termijnagenda 2025 - 2027

4.a.1 Ingekomen schriftelijke reactie bij PPLG: Concept Korte termijnagenda LG 2025- 2027 (Te betrekken bij agendapunt 4a cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)

- Ingekomen brief natuurorganisaties over Korte termijn agenda__Geredigeerd
- Inspreekbijdrage MOB en de Natuurbeschermingswacht
- Inspraakreactie Natuurorganisaties op Korte termijnagenda

5 13:15 - Lunch

6 Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer

7 B-agenda Natuur, Landschap, Water en Bodem (gedeputeerde Kocken)

7.a 14:00 - Afdoen Motie 181-2023 'Kosten Natuurbeheer verwerken in Kaderbrief 2025'. in de brief Natuurbeheerplan 2025 en openstellingsbesluiten SVNL en Anlb (B-agenda cie. Landelijk Gebied 17 maart 2025)
Toelichting: Deze brief heeft eerder ter informatie op de C agenda gestaan van de cie. Landelijk Gebied van 25 november 2024. Er staat in het stuk echter nog een verzoek van het college om motie 181-2023 af te doen, deze is toen niet behandeld.
Behandelvoorstel:
De commissie kan met elkaar en gedeputeerde het afdoeningsvoorstel van de motie 181-2023 bespreken.
De commissie wordt gevraagd of de motie 181-2023 'Kosten Natuurbeheer verwerken in Kaderbrief 2025' als afgedaan kan worden beschouwd.

Brief aan PS over Natuurbeheerplan 2025, Uitvoeringsregelingen SVNL en Stichting Certificering en Openstellingen (agrarisch) natuurbeheer
M181-2023 AANGENOMEN

7.b.1 14:30 - Discussienotitie PvdA, BBB, GroenLinks en D66 over stikstofuitspraken (B-agenda cie. Landelijk Gebied 20-03-2025 (Verplaatst naar de uitloopavond van 20-3))
Toelichting: Dit agendapunt zal tezamen met agendapunt 7.b.2. worden behandeld.
Behandelvoorstel: U kunt het agendaverzoek, en met name de vragen van de indieners aan de commissie met GS en met elkaar bespreken.

Discussienotitie PvdA, BBB, GroenLinks en D66 over stikstofuitspraken

7.b.2 Natuur: Uitspraak inzake stikstof Afdeling Bestuursrechtspraak en vonnis van de rechtbank Den Haag (B-agenda cie. Landelijk Gebied 20-03-2025 (Verplaatst naar de uitloopavond van 20-3))
Toelichting: PS worden geïnformeerd over de stand van zaken na de uitspraken van de Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State (Rendac en Amercentrale) en het vonnis van de rechtbank Den Haag (Greenpeace). Dit agendapunt zal samen met agendapunt 7.b.1. worden behandeld.
Behandelvoorstel: Dit agendaverzoek en specifiek de vragen aan de commissie met elkaar en de gedeputeerde bespreken.

Dossier 17833 voorblad
Agenderingsverzoek PvdA over duiding stikstofuitspraken 2025 02 28
Brief aan PS over eerste duiding uitspraken van de Raad van State van 18 december 2024 over intern salderen en het vonnis van de rechtbank Den Haag inzake Greenpeace

7.b.3 Inspraakreactie over stikstofuitspraken

Inspreekbijdrage VBE definitief_Geredigeerd
Bijlage bij inspreekbijdrage VBE definitief bijlagen_Geredigeerd

7.c 15:30 - Natuur: Agenderingsverzoek JA21 discussienota Boskap Schoorlse duinen (B-agenda cie. Landelijk Gebied 20-03-2025 (Verplaatst naar de uitloopavond van 20-3))
Behandelvoorstel: U kunt het agendaverzoek, en met name de vragen van de indieners aan de commissie met GS en met elkaar bespreken.

Agenderingsverzoek JA21 discussienota Boskap Schoorlse duinen

8 Rondvraag gedeputeerde Kocken

Rondvraag JA21 aan gedeputeerde Kocken inzake promotie faunadrone
Rondvraag JA21 inzake bossenstrategie
Beantwoording Rondvragen van JA21

9 Sluiting

10 C-Agenda Natuur, Landschap, Water en bodem

10.a Natuur: Openstellen subsidieregelingen natuurherstel (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)
De provincie Noord-Holland werkt samen met terreinbeheerders aan het herstel van natuurgebieden. Met deze uitvoeringsregelingen kunnen projecten worden gefinancierd waarmee stikstofgevoelige natuur in met name Natura 2000-gebieden wordt hersteld. Het doel is om beschermde leefgebieden en plant- en diersoorten weer in een gunstige staat van instandhouding te brengen.

Dossier 17716 voorblad
Brief aan PS over openstelling uitvoeringsregelingen natuurherstel
Uitvoeringsprogramma Natuur 2024-2030

10.b Natuur: Ingekomen brief Stichting ter behoud van het Schoorlse-en Noord-Kennemerduingebied inzake kap eiken (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)

Ingekomen brief Stichting ter behoud van het Schoorlse-en Noord-Kennemerduingebied

10.c Natuur: Acht definitieve natuurdoelanalyses (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)

GS nemen kennis van de definitieve Natuurdoelanalyses voor "Duinen en Lage Land Texel", "Duinen Den Helder-Callantsoog", "Zwanenwater & Pettemerduinen", "Schoorlse Duinen", "Noordhollands Duinreservaat", "Kennemerland-Zuid", "Oostelijke Vechtplassen" en "Naardermeer". Deze Natuurdoelanalyses zijn aangepast naar aanleiding van adviezen van de Ecologische Autoriteit. De natuurdoelanalyses zijn of worden verwerkt in onder andere de aanvraag voor Programma Natuur en nieuwe Natura 2000-beheerplannen.

Dossier 17731 voorblad
Brief aan PS over acht definitieve natuurdoelanalyses
Duinen en Lage Land Texel - versie 1.0 NDA Noord-Holland - definitief
Duinen Den Helder - Callantsoog - versie 1.0 NDA Noord-Holland - definitief
Zwanenwater en Pettemerduinen - versie 1.0 NDA Noord-Holland - definitief
Schoorlse Duinen - versie 1.0 NDA Noord-Holland - definitief
Noordhollands Duinreservaat - versie 1.0 NDA Noord-Holland - definitief
Kennemerland-Zuid - versie 1.0 NDA Noord-Holland - definitief
Oostelijke Vechtplassen - versie 1.0 NDA Noord-Holland - definitief
Naardermeer - versie 1.0 NDA Noord-Holland - definitief

10.d Natuur: Vervolg Uitvoeringsregeling Boscompensatie (C-agenda Landelijk Gebied 17-03-2025)
Soms moeten voor het behalen van natuurdoelen in Natura 2000 gebieden bomen worden gekapt. In de landelijke Bossenstrategie (voortkomend uit Klimaatakkoord) is afgesproken dat we hiervoor boscompensatie regelen en deze bomen elders - buiten het Natuur Netwerk Nederland - herplanten. We stellen hiervoor nu voor de tweede keer de uitvoeringsregeling Boscompensatie 2023 open voor een bedrag van 4 miljoen euro.

Dossier 17821 voorblad
Brief aan PS over vervolg Uitvoeringsregeling boscompensatie

10.e Bodem: Bodembrief 2024 (C-agenda Landelijk Gebied 17-03-2025)
Onder de Omgevingswet behoudt de provincie taken op het gebied van bodem en wordt blijvend ingezet op een schone en gezonde bodem. De provincie zet de afspraken voort, zoals besloten in de landelijke 'Bestuurlijke afspraken Bodem en Ondergrond 2023-2030' en informeert het Rijk over de inhoudelijke voortgang van de aanpak van de spoedlocaties, gebiedsgericht grondwaterbeheer en nazorg.

Dossier 17797 voorblad
Brief aan PS over Bodembrief 2024
Bijlage bij bodembrief 2024_overzicht voortgang spoedlocaties

11 C-Agenda Landbouw en Visserij

11.a Landbouw/Circulaire economie: Verslag Grüne Woche (C-agenda Cie's Landelijke gebied 17 maart, Bestuur 24 maart 2025)
Elk jaar nodigen de minister en staatssecretaris van LVVN de gedeputeerden landbouw uit voor de Grüne Woche in Berlijn. Dit jaar reisden zowel gedeputeerde Beemsterboer (portefeuille landbouw) als gedeputeerde Rommel (portefeuille economie en recreatie) mee. Het reisverslag wordt aan PS aangeboden.

Dossier 17766 voorblad
Brief aan PS over verslag Grüne Woche
Verslag Grüne Woche voor PS

11.b Landbouw: Nieuwsbulletin Stivas voorjaar 2025 (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)
NieuwsBulletinStivas#1_def 3 pag

11.c Visserij: Ingekomen brief visserijsector inzake kanttekeningen m.b.t. evaluatierapporten van Natura 2000 beheerplannen (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)
Ter kennisgeving Kanttekeningen van de visserijsector m.b.t. de evaluatierapporten van Natura 2000 beheerplannen_Geredigeerd

12 C-Agenda Dierenwelzijn en Faunabeheer

12.a Dierenwelzijn: Ingekomen brief inzake misstanden dassenburcht in Kortenhoef (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)
Bijlage bij ingekomen brief: Locatie dassenburcht Kortenhoef-West
Bijlage bij ingekomen brief: Omgevingswet op de Pijnbank - Rading Nul
Bijlage bij ingekomen brief: Schriftelijke vragen aan college Wijdemeren - Stortplaats Boom
Ingekomen brief Dassen Kortenhoef-West
Ingekomen brief inzake bezwaar Geredigeerd
Mail bij ingekomen brief inzake bezwaar_Geredigeerd

12.b Faunabeheer: Ingekomen brief aan IPO inzake BIJ12 en Attema Footprint (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)

Vanwege de vele persoonsgegevens in deze brief, is de brief niet bijgevoegd bij dit agendapunt. Wel is de brief voor Statenleden terug te vinden bij de lijst van ingekomen stukken met NAW-gegevens.

13 C-Agenda Algemeen

13.a MRA: MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 91 (C-agenda alle commissies maart 2025)
Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 91_Geredigeerd

Provincie Noord-Holland

Agenda Commissie Landelijk gebied

Datum	17-03-2025
Tijd	10:45 - 16:15
Locatie	Statenzaal
Voorzitter	Chris Vonk
Toelichting	De vergadering vindt in hybride vorm plaats. De vergadering is openbaar en online live te volgen via https://noord-holland.stateninformatie.nl. De commissievergadering is toegankelijk voor publiek. Het is mogelijk om in te spreken in de vergadering. Dat kan zowel fysiek als digitaal. Inspreken kan bij de agendapunten die ter bespreking staan geagendeerd (A- en B-agenda), of tijdens het inspreekhalfuur op andere punten die vallen onder de beleidsterreinen van de commissie Landelijk Gebied. Voor het inspreken moet u zich aanmelden bij de Statengriffie. Dat kan tot 15.00 uur op de voorafgaande werkdag (vrijdag 14 maart) bij commissielandelijkgebied@noord-holland.nl Let op: alle genoemde tijden bij de afzonderlijke agendapunten zijn richttijden. Indien er geen, of een beperkt aantal, aanmeldingen zijn voor het inspreekhalfuur zullen de agendapunten na punt 3 eerder beginnen.

0	**Presentatie Urgenda 10:00 - 10:45 uur** Op basis van het wetenschappelijke Agri-food-nature Transition Model (ATM) heeft Stichting Urgenda een kwantitatief toekomstscenario gemaakt voor het landbouw- en voedselsysteem. Hoe ziet dat eruit in 2030-2035 en waar hebben we (op een duurzame manier) ruimte voor? Directeur mr. drs. Marjan Minnesma MBA komt naar Provinciale Staten om hier een presentatie over te geven en een gesprek te voeren.
1	**Opening en mededelingen**
2 10:45	**Inspreekhalfuur**
3	**Vaststellen agenda, het verslag van de vorige vergadering, Lijsten moties en toezeggingen**
3.a	**Planningsoverzicht**

Provincie Noord-Holland

4 **A-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)**

4.a **PPLG: Concept Korte termijnagenda LG 2025- 2027 en vervolg PPLG-proces**
11:15 **(A-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

Toelichting: De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Het overzicht van deze doelen is in november 2024 door PS behandeld. De nu voorliggende Korte termijn agenda geeft inzicht in aan welke activiteiten en maatregelen de provincie in de periode 2025 -2027 werkt in het landelijke gebied.

Behandelvoorstel: PS adviseren over de voordracht korte termijn agenda Landelijk Gebied 2025-2027.

5 **Lunch**
13:15

6 **Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer**

7 **B-agenda Natuur, Landschap, Water en Bodem (gedeputeerde Kocken)**

7.a **Afdoen Motie 181-2023 'Kosten Natuurbeheer verwerken in Kaderbrief 2025'.**
14:00 **in de brief Natuurbeheerplan 2025 en openstellingsbesluiten SVNL en Anlb (B-agenda cie. Landelijk Gebied 17 maart 2025)**

Toelichting: Deze brief heeft eerder ter informatie op de C agenda gestaan van de cie. Landelijk Gebied van 25 november 2024. Er staat in het stuk echter nog een verzoek van het college om motie 181-2023 af te doen, deze is toen niet behandeld.

Behandelvoorstel:
De commissie kan met elkaar en gedeputeerde het afdoeningsvoorstel van de motie 181-2023 bespreken.
De commissie wordt gevraagd of de motie 181-2023 'Kosten Natuurbeheer verwerken in Kaderbrief 2025' als afgedaan kan worden beschouwd.

7.b.1 **Discussienotitie PvdA, BBB, GroenLinks en D66 over stikstofuitspraken**
14:30 Toelichting: Dit agendapunt zal tezamen met agendapunt 7.b.2. worden behandeld.

Behandelvoorstel: U kunt het agendaverzoek, en met name de vragen van de indieners aan de commissie met GS en met elkaar bespreken.

7.b.2 **Natuur: Uitspraak inzake stikstof Afdeling Bestuursrechtspraak en vonnis van de rechtbank Den Haag (B-agenda Landelijk Gebied 17-03-2025)**

Toelichting: PS worden geïnformeerd over de stand van zaken na de uitspraken van de Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State (Rendac en Amercentrale) en het vonnis van de rechtbank Den Haag (Greenpeace). Dit agendapunt zal samen met agendapunt 7.b.1. worden behandeld.

Behandelvoorstel: Dit agendaverzoek en specifiek de vragen aan de commissie met elkaar en de gedeputeerde bespreken.

7.c **Natuur: Agenderingsverzoek JA21 discussienota Boskap Schoorlse duinen (B-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

15:30

Behandelvoorstel: U kunt het agendaverzoek, en met name de vragen van de indieners aan de commissie met GS en met elkaar bespreken.

8 **Rondvraag gedeputeerde Kocken**

9 **Sluiting**

10 **C-Agenda Natuur, Landschap, Water en bodem**

10.a **Natuur: Openstellen subsidieregelingen natuurherstel (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

De provincie Noord-Holland werkt samen met terreinbeheerders aan het herstel van natuurgebieden. Met deze uitvoeringsregelingen kunnen projecten worden gefinancierd waarmee stikstofgevoelige natuur in met name Natura 2000-gebieden wordt hersteld. Het doel is om beschermde leefgebieden en plant- en diersoorten weer in een gunstige staat van instandhouding te brengen.

10.b **Natuur: Ingekomen brief Stichting ter behoud van het Schoorlse-en Noord-Kennemerduingebied inzake kap eiken (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

10.c **Natuur: Acht definitieve natuurdoelanalyses (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

GS nemen kennis van de definitieve Natuurdoelanalyses voor “Duinen en Lage Land Texel”, “Duinen Den Helder-Callantsoog”, “Zwanenwater & Pettemerduinen”, “Schoorlse Duinen”, “Noordhollands Duinreservaat”, “Kennemerland-Zuid”, “Oostelijke Vechtplassen” en “Naardermeer”. Deze Natuurdoelanalyses zijn aangepast naar aanleiding van adviezen van de Ecologische Autoriteit. De natuurdoelanalyses zijn of worden verwerkt in onder andere de aanvraag voor Programma Natuur en nieuwe Natura 2000-beheerplannen.

10.d Natuur: Vervolg Uitvoeringsregeling Boscompensatie (C-agenda Landelijk Gebied 17-03-2025)

Soms moeten voor het behalen van natuurdoelen in Natura 2000 gebieden bomen worden gekapt. In de landelijke Bossenstrategie (voortkomend uit Klimaatakkoord) is afgesproken dat we hiervoor boscompensatie regelen en deze bomen elders – buiten het Natuur Netwerk Nederland – herplanten. We stellen hiervoor nu voor de tweede keer de uitvoeringsregeling Boscompensatie 2023 open voor een bedrag van 4 miljoen euro.

10.e Bodem: Bodembrief 2024 (C-agenda Landelijk Gebied 17-03-2025)

Onder de Omgevingswet behoudt de provincie taken op het gebied van bodem en wordt blijvend ingezet op een schone en gezonde bodem. De provincie zet de afspraken voort, zoals besloten in de landelijke ‘Bestuurlijke afspraken Bodem en Ondergrond 2023-2030’ en informeert het Rijk over de inhoudelijke voortgang van de aanpak van de spoedlocaties, gebiedsgericht grondwaterbeheer en nazorg.

11 C-Agenda Landbouw en Visserij

11.a Landbouw/Circulaire economie: Verslag Grüne Woche (C-agenda Cie's Landelijke gebied 17 maart, Bestuur 24 maart 2025)

Elk jaar nodigen de minister en staatssecretaris van LVVN de gedeputeerden landbouw uit voor de Grüne Woche in Berlijn. Dit jaar reisden zowel gedeputeerde Beemsterboer (portefeuille landbouw) als gedeputeerde Rommel (portefeuille economie en recreatie) mee. Het reisverslag wordt aan PS aangeboden.

11.b Landbouw: Nieuwsbulletin Stivas voorjaar 2025 (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)

11.c **Visserij: Ingekomen brief visserijsector inzake kanttekeningen m.b.t. evaluatierapporten van Natura 2000 beheerplannen (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

12 **C-Agenda Dierenwelzijn en Faunabeheer**

12.a **Dierenwelzijn: Ingekomen brief inzake misstanden dassenburcht in Kortenhoef (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

12.b **Faunabeheer: Ingekomen brief aan IPO inzake BIJ12 en Attema Footprint (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

Vanwege de vele persoonsgegevens in deze brief, is de brief niet bijgevoegd bij dit agendapunt.
Wel is de brief voor Statenleden terug te vinden bij de lijst van ingekomen stukken met NAW-gegevens.

13 **C-Agenda Algemeen**

13.a **MRA: MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 91 (C-agenda alle commissies maart 2025)**

Nieuwe Spreektijden Statenvergadering na Presidium 3 februari 2025

Verdeling per Fractie	Zetels	Cie 4 uur
VVD	**9**	17 min. (5+12)
BBB	**8**	16 min. (5+11)
PvdA	**7**	14 min. (5+7)
GroenLinks	**7**	14 min. (5+7)
D66	**4**	10 min. (5+5)
PvdD	**4**	10 min. (5+5)
JA21	**3**	9 min. (5+3)
PVV	**3**	9 min. (5+3)
VOLT	**2**	8 min. (5+3)
CDA	**2**	8 min. (5+3)
Forum voor Democratie	**2**	8 min. (5+3)
SP	**2**	8 min. (5+3)
50PLUS	**1**	6 min. (5+1)
ChristenUnie	**1**	6 min. (5+1)
GS (25%)		*48 min.*

oelsturing``````````````````````````14
Technische vragen commissie Landelijk Gebied 17 maart 2025

nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
1	PvdA	4a.	Beemsterboer, J.	KTA LG 2025-2027	Brief aan PS, pagina 3. Hoe luidt het actuele formele bestedingsplan dat gekoppeld is aan de Reserve PPLG?	1. Bij de EBW 2024 is het bestedingsplan voor 2024 ingediend en vastgesteld; 2. In de Begroting 2025 is het bestedingsplan voor 2025 opgenomen; 3. De KTA Landelijk gebied 2025-2027 is het bestedingsplan voor de resterende periode. Verwerking in de begroting vindt plaats in de TBW 2025 en in de Begroting 2026-2029. Bestedingsplan 2025: € 0,9 mln. proceskosten € 2 miljoen voorfinanciering koplopers € 2 miljoen onverhoopte gaten dichten tussen uitgaven en Spuk-plafond In 2024 was het plan om de reserve PPLG vooral in te zetten voor capaciteit, het voorfinancieren van koplopersmaatregelen en voor proceskosten, waaronder een bijdrage voor de inzet van onze partners. Voor capaciteit is toen in 2024 toch nog een bedrag van het Rijk ontvangen, waardoor we hieraan minder hebben hoeven uitgeven dan in het bestedingsplan was bedacht. Daarnaast was de voorfinanciering van koplopersmaatregelen in 2024 niet meer nodig nadat we de beschikking voor de koplopersgelden (1ste tranche) hadden gekregen. Per 1 januari 2025 resteert nog ca. 32,6 mln euro, waarvoor in de KTA bestedingsvoorstellen zijn opgenomen.
2	PvdA	4a.	Beemsterboer, J.	KTA LG 2025-2027	KTA, pagina 7, derde bullit. Voor de realisatie van welke doelen was het PPLG oorspronkelijk in eerste plaats bedoeld? Volgens de website van de provincie gaat het om biodiversiteit, stikstof, water, bodem en klimaat.	Voor het oorspronkelijke PPLG golden de doelen zoals deze in het overzicht bij motie 80 zijn opgenomen en staan benoemd in paragraaf 1.1 van het KTA. Voor de PPLG's of gebiedsplannen van de provincies hanteerde het Rijk de handreiking van het NPLG. Naast Rijksdoelen voor biodiversiteit, stikstofreductie, water en bodem en klimaat zijn voor het PPLG van Noord-Holland ook doelen opgenomen voor recreatie, landschap en erfgoed.

Technische vragen commissie Landelijk Gebied 17 maart 2025

nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
3	PvdA	4a.	Beemsterboer, J.	KTA LG 2025-2027	KTA, pagina 7, vierde bullit. Hoe groot is het zogenaamde Kansenbudget? Met welke middelen wordt dit gedekt? Waar zien we dit in de financiële overzichten?	Dit kansenbudget is nog niet vastgelegd en is afhankelijk van de uitkomsten van het kaderbrieftraject waarbij extra budget is aangevraagd voor NNN realisatie.
4	PvdA	4a.	Beemsterboer, J.	KTA LG 2025-2027	KTA, pagina 7, vijfde bullit. In hoeverre is een zorgvuldige procedure om te komen tot onteigening teneinde volledige schadeloosstelling te kunnen betalen (waarbij stikstof niet de enige onteigeningsgrond is) nog een optie voor de provincie in de prioritaire gebieden buiten de focusgebieden?	GS kan te allen tijde besluiten om – buiten focusgebied - voor een specifiek project of maatregel de onteigeningstitel in te zetten en volledige schadeloosstelling te betalen (zoals opgenomen in het coalitieakkoord). In dit besluit moet ook de financiering geregeld worden, want in de huidige ramingen houden we buiten de focusgebieden geen rekening met het betalen van volledige schadeloosstelling.
5	PvdA	4a.	Beemsterboer, J.	KTA LG 2025-2027	KTA, pagina 7, vijfde bullit. Hoeveel personele ondersteuning vanuit de provincie valt naar verwachting vrij door de geschetste terugtrekking uit gebiedsprocessen in de binnenduinrand?	In de verschillende gebiedsprocessen en -projecten in de binnenduinrand wordt momenteel ca. 10 fte aan provinciale capaciteit ingezet. Op de KTA-kaart met groene en oranje stippen is te zien dat de komende twee jaar veel projecten gericht op de wateropgaven en NNN-realisatie doorgang vinden. De drie gebiedsprocessen Zuid-Kennemerland, Weidse Polders en Hoge Berg (Texel) zitten in de Verkenningsfase (conform de Leidraad Gebiedsgericht Werken, Bijlage 2 van de KTA) en worden heroverwogen. Hierover staat in Bijlage 3 van de KTA (p. 54): *"In prioritaire gebieden worden geen nieuwe gebiedsprocessen meer gestart. Lopende processen worden verder uitgevoerd of op een natuurlijk moment afgeschaald."* Of capaciteit gaat vrijvallen is afhankelijk van de uitkomsten van de heroverweging. In ieder geval zullen deze gebiedsprocessen worden gecontinueerd tot een natuurlijk moment en dat betreft het einde van de Verkenningsfase, met de oplevering van een gebiedsvisie.

Technische vragen commissie Landelijk Gebied 17 maart 2025

nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
6	PvdA	4a.	Beemsterboer, J.	KTA LG 2025-2027	KTA, pagina 8, tweede bullit. In hoeverre wordt de programmering van het Programma Natuurnetwerk (PNN) gewijzigd met de vaststelling van de KTA? Indien er sprake is van aanpassing: graag een overzicht van de verschuivingen richting de focusgebieden.	De KTA zelf leidt nu nog niet direct tot een wijziging van het PNN. De uitkomsten van het kaderbrieftraject, waarbij extra budget is aangevraagd voor NNN-realisatie, zal samen met de aanpassing van de NNN-realisatiestrategie bepalen of en zo ja, hoe we de programmering van het PNN aanpassen. We zijn terughoudend met het stopzetten of afschalen van gebiedsprocessen, die belangrijk zijn voor het afronden van het NNN. We kunnen ons niet veroorloven dat realisatie van het NNN stil komt te vallen, maar verwachten in de aangepaste NNN-realisatiestrategie wel een nadere prioritering aan te brengen.
7	PvdA	4a.	Beemsterboer, J.	KTA LG 2025-2027	KTA , pagina 14, spoor 3. “We ontgrenzen hier de (sic) NNN”. Betekent dit dat het saldo nulprincipe losgelaten wordt?	Nee, we houden vast aan het saldo nul principe. Als er NNN wordt ontgrensd, dan wordt elders weer NNN begrensd (met vergelijkbare omvang).
8	PvdA	4a.	Beemsterboer, J.	KTA LG 2025-2027	KTA, tabel pagina 43. Wat wordt exact gerealiseerd van de 8 miljoen euro voor Westerheide? In PNN2024 wordt gewag gemaakt van een natuurbrug en een budget van € 0,25 miljoen. Hoe verhoudt dit project zich tot de investering uit de	In het PNN is procesgeld opgenomen ter voorbereiding van de realisatie van de Natuurbrug Westerheide N525. Vanwege het tekort in de reserve Groen was er onvoldoende budget om beschikbaar voor de realisatie van de Natuurbrug. Het benodigd budget voor de realisatie wordt nu beschikbaar gesteld uit de reserve PPLG. De Natuurbrug is gelegen in het Gooi en daarmee buiten de focusgebieden. Het project komt in aanmerking voor financiering, omdat: - Het de laatste schakel in de verbinding betreft*; - De voorbereiding al gaande is; - Draagvlak is voor het project en - Het project op korte termijn uitvoerbaar is.

Technische vragen commissie Landelijk Gebied 17 maart 2025

nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					KTA? Klopt het dat dit project (nummer 74 op kaartje pagina 52) buiten de focusgebieden valt?	*Het Gooi is de enige en dus belangrijkste plek waar Noord-Holland een bijdrage kan leveren aan de VHR-doelen 3130 Zwakgebufferde vennen en vooral H4030 Droge heiden. De natuur in 't Gooi wordt op veel plekken doorsneden door drukke wegen. Daarom is een groot aantal ecologische verbindingszones geprogrammeerd. Deze zijn alle 4 gerealiseerd, op de ecologische verbinding over de N525 na. De Natuurbrug Westerheide betreft dus de laatste schakel. Als ook deze is gerealiseerd, zijn de bos- en heiderijke gebieden van het Gooi en de Utrechtse Heuvelrug met elkaar verbonden. De toekomstige natuurbrug over de provinciale weg N525 verbindt de Zuiderheide en het Laarder Wasmeer met de Bussumer- en Westerheide.
9	PvdA	4a.	Beemsterboer, J.	KTA LG 2025-2027	KTA, pagina 51 (impact gebiedsprocessen). Hoeveel personele ondersteuning en hoeveel procesgeld vanuit de provincie valt naar verwachting vrij na de heroverweging van de genoemde gebiedsprocessen? Welke alternatieve aanwending heeft GS voor ogen?	De term 'heroverwegen' die in de KTA wordt gebruikt, betekent niet per definitie 'stoppen'. Zoals in Bijlage 3 van de KTA (p. 54) staat: "*[Heroverwegen] kan variëren van stopzetten tot voortzetten of heropstarten. Indien een proces of project wordt heroverwogen, betekent dit dus niet noodzakelijkerwijs dat het stopgezet wordt. De aanpak kan worden aangepast, bijvoorbeeld door over te schakelen van een gebiedsproces naar een meer top-down strategie. Er kan ook besloten worden om de intensiteit van het proces te verhogen of juist af te schalen, afhankelijk van de beschikbare middelen en de bestuurlijke prioriteit. Het kan ook betekenen dat de provincie zich terugtrekt of dat de rol van de provincie verandert; bijvoorbeeld van trekker van een proces naar facilitator.*" Vrijval of wellicht toename van procesgeld en/of personele ondersteuning is nu niet te duiden.
10	PvdA	4a.	Beemsterboer, J.	KTA LG 2025-2027	KTA, pagina 52 (kaart). Klopt het dat de gebiedsprocessen K, L, M, N, O, X, Y, Z, AA, AB en AC betrekking hebben op de focusgebieden van de KTA? Waarom worden deze processen dan heroverwogen?	Ja, dit klopt. Deze gebiedsprocessen worden heroverwogen omdat wordt voorgesteld de aanpak te wijzigen. Die was tot nog toe sterk 'bottom-up' gericht. In Bijlage 3 van de KTA (p. 54) staat hierover: *"In de focusgebieden wordt de aanpak projectmatig, gericht op het realiseren van het Natuur Netwerk Nederland (NNN), met duidelijke deadlines en planningen. De provincie leidt dit proces, waarbij grondeigenaren betrokken worden en juridisch instrumentarium zoals onteigening kan worden ingezet."*

oelsturing``````````````````````````14
Technische vragen commissie Landelijk Gebied 17 maart 2025

nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
11	PvdA	10c	Kocken, R.	Definitieve natuurdoel analyses	Agendapunt 10c. Brief over definitieve natuurdoelanalyses. Zijn de in de bijlage genoemde belangrijkste knelpunten per Natura2000 gebied gerangschikt op volgorde van belangrijkheid?	Nee, er is geen volgorde aan te geven
12	PvdD	4a	Beemsterboer, J.	PPLG	1. Blz. 23 Maatregelen op doelsturing: " We willen boeren belonen voor duurzaamheidsinspanningen door KPI's in te zetten als stimuleringsmiddel". Wat is de stand van zaken van de KPI's en kunnen deze gedeeld worden met de Staten?	De afgelopen twee jaar hebben we met melkveehouders van CONO Kaasmakers de eerste streef- en drempel waarden voor KPI's voor de melkveehouderij bepaald op basis van de landelijke KPI-set. (www.boerenbusinessinbalans.nl/initiatieven). Met de koplopersgelden is er nu vervolgens voor twee jaar budget beschikbaar voor één Noord-Hollandse pilot gericht op de beloning. We werken met een groep van 40 melkveehouders en akkerbouwers hiervoor. Op dit moment bereiden we met LVVN en Brussel een staatsteun grondslag voor om de beloning te kunnen uitbetalen. Daar ligt nu (ook landelijk) een uitdaging. De ontwikkeling van KPI's algemeen werken partijen samen uit, zie BoerenKPI (www.boerenkpi.nl).
13	PvdD	4a	Beemsterboer, J./ kocken	PPLG	2. Blz. 28 Beter Klimaat en bodemdaling: "In overleg met de waterschappen wordt momenteel de veenweidestrategie meer gebiedsgericht uitgewerkt waarmee we in de periode	In Groene Hart (NH, ZH en Ut) verband wordt gesproken over welke onderwerpen alle provincies in hun omgevingsvisies kunnen opnemen en wat er in de omgevingsverordening kan worden opgenomen. De besprekingen over de vertaling naar de gebieden in Noord-Holland moeten nog worden opgestart.

nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					2025-2027 aan de slag kunnen." Wat zijn de resultaten tot nu toe?	
14	PvdD	4a	Kocken, R.	PPLG	3. Blz. 31: "In de eind 2024 opgeleverde Tussenevaluatie KRW is een gereedschapskist opgenomen met mogelijke maatregelen voor deze planperiode. De inzet van ons ruimtelijk instrumentarium zal daarbij in beeld komen, evenals de (verdere) inzet van bovenwettelijk instrumentarium als het Landbouwportaal en doelsturing." Wat is het plan van aanpak om in te zetten op ruimtelijk, bovenwettelijk en doelsturing?	Er is nog geen plan van aanpak. In de landelijke tussenevaluatie is alleen een overzicht opgenomen over mogelijke in te zetten maatregelen. Welke partij wat gaat doen is nog een punt van uitwerking.
15	PvdD	4a	Kocken, R.	PPLG	4. Blz. 31: "Van de vier grondwaterlichamen die deels in Noord-Holland liggen, is alleen 'duin-Rijn	a. Het onderzoek bevindt zich in de afrondende fase. We verwachten dat we u voor de zomer van 2025 de resultaten toe sturen. b. Er zijn nog geen oplossingen in beeld. Mogelijke oplossingen komen ook voort uit het onderzoek.

nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					West' in een slechte toestand als gevolg van een teveel aan fosfaat. Samen met de provincie Zuid-Holland doen we onderzoek naar de oorzaak en kijken we naar mogelijke oplossingen." a) Wanneer kunnen we de resultaten van dit onderzoek naar de oorzaak van het teveel aan fosfaat verwachten? b) En welke mogelijke oplossingen liggen er nu voor vanuit Noord-Holland en Zuid-Holland?	
16	PvdD	4a	kocken	PPLG	5. Blz. 37 Bossenstrategie: Hoeveel % van de doelstelling om 25% van het bos te revitaliseren is tot nu toe bereikt?	De doelstelling is 25% van bestaand bos tot 2035 (uitgaand van 14.784 ha bos in Noord-Holland, is dat 3696 ha). Via het programma Natuur tranche 1 zijn al enkele projecten met een totaal plangebied van 585 ha ingediend en/of uitgevoerd. Dat is ongeveer 16%. Hoe we deze projecten precies mee kunnen tellen voor realisatie hangt nog wel af van nadere landelijke afspraken over de monitoring. Via tranche 2 volgen nog enkele projecten gericht op revitalisering duinbos.
17	PvdD	4a	kocken	PPLG	6. Blz. 37 Bossenstrategie: "Waar mogelijk verzilveren we kansen voor bos in combinatie met andere	Natuurinclusief bouwen binnen een woningbouwproject kan inderdaad goed vanaf het begin meelopen, inclusief voldoende bomen. Er zijn diverse manieren waarop gemeenten daarin kunnen sturen. Echt ruimte maken voor bos vraagt wel meer. Bos telt pas vanaf een oppervlakte van minimaal 0,5 ha, dat is al snel een flinke oppervlakte waar in de grondexploitatie vaak (nog) niet mee is gerekend en op spanning staat met de hoeveelheid ruimte voor de bouw van woningen. Ook het beheer is vaak een punt. Dat vraagt dus om nadere afspraken.

nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					opgaven door nadere verkenning te doen. Denk aan een combinatie met woningbouw en het hierbij stellen van een kwantitatief doel t.a.v. het realiseren bomen/bos/groen per woning. Dit is nu nog niet concreet geprogrammeerd mede door gebrek aan financiering.” Maar het is nu al bekend wat ongeveer de minimale kwantiteit bomen/bos/groen moet zijn. Kan dit worden uitgevoerd door bijvoorbeeld regels mee te geven bij woningbouw? Bij het werkbezoek natuurinclusief bouwen bleek dat wanneer groen vanaf het begin van het ontwerptraject van een woningbouwplan al integraal wordt meegenomen dit niet tot meerkosten hoeft te leiden.	

nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
18	PvdD	4a	Kocken	PPLG	7. Blz. 37 Bossenstrategie: Hoeveel hectare van de pijler meer bos (1.478 hectare) is er tot nu toe in Noord-Holland gerealiseerd?	Helemaal gerealiseerd: Bosuitbreiding binnen NNN: 11 ha (Grote Vliet en Twiske) Bosuitbreiding buiten NNN: 37 ha (Bloemendalerpolder, Geboortebos Zwanenburg en boscompensatie Castricum). In 2024 is ook het Legmeerbos geopend (bewonersinitiatief in Westeinderscheg). Diverse plannen zijn in uitvoering.
19	PvdD	4a	Kocken	PPLG	8. Blz. 37 Bossenstrategie: “Meer bomen buiten het bos stimuleren we via de aanpak Groen Kapitaal, de Voedselvisie (nl. agroforestry op basis van vrijwilligheid) en in samenhang met Groenblauwe dooradering. “ Hoeveel projecten (pijler: meer bomen buiten het bos) zijn er gerealiseerd in de afgelopen 2 jaar?	Alle projecten die zijn gerealiseerd vanuit PNH zijn op vrijwillige basis. Als provincie zijn wij niet altijd betrokken bij de realisatie van agroforestry projecten. Daarom is het mogelijk dat niet alle projecten bij ons bekend zijn. Als provincie zijn wij betrokken geweest bij de volgende projecten, die soms overlap hebben met elkaar: • Vanuit de voedselvisie participeert de provincie Noord-Holland in het onderzoeksprogramma PPS Verdienmodellen Agroforestry (2022-2025). In samenwerking met deze PPS zijn er in 2023 3 pachters aan de slag gegaan op 24,5 ha provinciale grond in Haarlemmermeer. • Van 1 naar 101 – De Korte Weg. De subsidie wordt door De Korte Weg gebruikt om samen met meer dan 9 samenwerkingspartners aan de slag te gaan met: 1) het realiseren van een agroforestry systeem voor Noord-Hollandse agrarische producten. 2) Het verkennen en ontwikkelen van agroforestry in de korte keten; 3) voorlichting en kennisverspreiding over de leerpunten van het hele proces. • Vanuit POP en SABE subsidies zijn via de Natuur- en Milieufederatie de afgelopen jaren diverse proeflocaties ingericht. • Vanuit een EIP subsidie die via RVO in 2024 is toegekend aan de Natuur en Milieufederatie Noord-Holland worden er opnieuw enkele proefpercelen agroforestry gerealiseerd. Een proefperceel is ca. 0,5-1 hectare (250 – 1500 bomen en struiken). • Daarnaast zijn er recent 3 aanvragen positief gehonoreerd voor de regeling ‘niet productieve investeringen op landbouwbedrijven Noord-Holland’ die vallen onder groenblauwe dooradering. Deze projecten zijn nog niet gerealiseerd. • Via Urgenda/MeerBomenNu zijn diverse acties uitgevoerd.
20	PvdD	4a	kocken	PPLG	9. Blz. 38 Bossenstrategie: “Naast de beschermende waarde die	In de startversie PPLG is een verdeling van de ha bos per gebied gemaakt. Of deze verdeling haalbaar is met de andere ruimtelijke doelstellingen zal nog moeten blijken. Dit wordt meegenomen in de trajecten van het Programma Landelijk Gebied en Regie op de Ruimte – volgens planning van die trajecten.

nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					in de Omgevingsverordening zijn vastgesteld houden wij rekening met de beschermde landbouwgrond, waar momenteel een uitwerking gaande is. Keuzes m.b.t. schuurpunten zullen in het Programma Landelijk Gebied en Omgevingsvisie nader uitgewerkt worden". Om hoeveel hectare en welke gebieden gaat dit? En wanneer worden deze keuzes voorgelegd aan de Staten?	
21	PvdD	4a	Kocken/ Beemsterboer, J.	PPLG	10. Zijn er Natura 2000-gebieden waar bestrijdingsmiddelen binnen en direct aangrenzend worden gebruikt? Zo ja, graag tonen op een kaart.	De provincie heeft geen informatie over de toepassing en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.
22	PvdD	4a	Beemsterboer, J.	PPLG	11. Zijn TBO's en ngo's vertegenwoordigd in de gebiedsprocessen? Graag een overzicht welke TBO's	Ja. Bij alle gebiedsprocessen van de provincie zijn een of meerdere van de volgende TBO's en NGO's actief betrokken: Staatsbosbeheer, NatuurMonumenten, LTO Noord, Water Land en Dijken, ANLV De Lieuw, Collectief NHZ, ANV Hollands Noorden, PWN, Stichting Vrienden van het Oostzanerveld, Gooise Natuurreservaat, Vogelbeschermingswacht Zaanstreek, Vereniging Behoud Boeren Waterland.

nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					en NGO's per gebiedsproces zijn vertegenwoordigd.	
23	PvdD	4a	Beemsterboer, J.	PPLG	12. Kunt u op een kaart aangeven welke (delen van) N2000-gebieden in Noord-Holland staan op de Urgente Lijst (rood) en welke op de Urgente Lijst (oranje)? Zie het Greenpeace vonnis.	De kaart zelf geeft een overzicht van de habitats die een overschrijding kennen, het gevraagde is in deze kaart dus al te zien Deze indeling sluit aan bij openbare informatie zoals in Aerius Monitor. Zie monitor.aerius.nl
24	PvdD	4a	Beemsterboer, J.	PPLG	13. Blz. 12: Spoor 1: "Voor de NNN buiten de focusgebieden wordt ingezet op het stimuleren en faciliteren van de uitvoering door derden. Hiervoor worden regelingen beschikbaar gesteld (SKNL, ontpachtingsregeling, duurzaam ANLb)." Welke gebieden zijn dit en in hoeverre worden NNN-doelen gehaald met agrarisch natuurbeheer? Kunt u aangeven wat duurzaam ANLb inhoudt? Welke vergoedingen betreft dat?	De Focusgebieden zijn Oostelijke Vechtplassen, Eilandspolder, Wormer- en Jisperveld, Westzaan en Ilperveld, Varkensland, Ilperveld en Oostzanerveld. In alle NNN buiten deze gebieden wordt ingezet op stimuleren en faciliteren van de uitvoering door derden Er wordt binnen het NNN niet ingezet op ANLB omdat per 1-1-2029 het ANLb binnen NNN niet meer kan worden toegepast. Het instrument Duurzaam ANLb is nog in uitwerking en wordt nader toegelicht in de nog op te stellen realisatiestrategie NNN. Vergoedingen ANLb zijn landelijk vastgelegd en gekoppeld aan maatregelen.

nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
25	PvdD	4a	Beemsterboer, J.	PPLG	14. Blz. 12 Spoor 5: Hoe loopt het spoor van verminderen van emissies van bestrijdingsmiddelen via de stikstofaanpak? Welke maatregelen betreft het concreet?	De stikstofaanpak heeft geen relatie met emissie van bestrijdingsmiddelen. De tekst die er staat in de KTA is onvolledig, spoor 5 komt terug in paragraaf over stikstof en in de paragraaf over landbouw. De doelsturing met kringlooplandbouw en KPI's draagt bij aan verminderen van emissies van bestrijdingsmiddelen, nl via de inzet voor waterkwaliteit, bodem, biodiversiteit.
26	PvdD	4a	Beemsterboer, J.	PPLG	15. Blz. 19: Wat houdt de pilot PAS-melders op Texel, waarin gewerkt wordt aan een integrale oplossing, concreet in?	In april 2024 zijn wij gestart met de Pilot PAS-melders Texel vanuit de vraag of we mensen en bedrijven kunnen helpen in een onzekere situatie en beweging kunnen krijgen in een dossier i.p.v. er alleen over praten. Er zijn en worden verschillende manieren onderzocht om PAS-melders te legaliseren, met als uitgangspunt dat de PAS-melder zelf de keuze en de regie heeft en de staat van de natuur leidend is. Het is een proces waarin we als eerste provincie zaakbegeleiders van het rijk konden inzetten. Een proces dat niet alleen leidt tot het vinden van individuele oplossingen maar ook leidt tot een gebiedsproces waarin ondernemers, brancheorganisaties en gemeente aanhaken. De pilot is meerdere malen als positief voorbeeld door de minister van LVVN gebruikt in gesprekken met de Tweede Kamer.
27	PvdD	4a	Beemsterboer, J.	PPLG	16. Bollenteelt: a) Sponsort de provincie dit jaar opnieuw de Bloemencorso? Zo ja, met welk bedrag? b) Neemt de provincie weer deel met een eigen praalwagen? Zo ja, met welk thema/wat wil de provincie uitdragen? Wat zijn de	a) ja b) ja thema Sail Financiering komt uit het sponsorbudget. Kosten nog niet exact bekend.. c)de praalwagen wordt zoveel mogelijk met biologische bloemen gemaakt. Het is ook afhankelijk van het weer of er voldoende beschikbaar is.

nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					kosten hiervan? Waaruit wordt dit gefinancierd? c) Wordt de praalwagen van de provincie met biologische bloemen gemaakt? Helemaal biologisch, of een deel – net als vorig jaar –? En als een deel, wat is daarvan de reden?	
28	PvdD	4a	Kocken, R.	PPLG	17. Blz. 31 Goede (grond)waterkwaliteit in de binnenduinrand: “Overige projecten nemen we mee in het Programma landelijk gebied voor de langere termijn en/of het volgende Regionaal Waterprogramma, voor de periode 2028-2034.” Wat zijn die overige projecten? Ofwel, welke projecten blijven liggen?	In deze KTA zijn die projecten opgenomen die op de korte termijn uitgevoerd kunnen worden. Projecten die nog verder uitwerking nodig hebben worden dan ook nu niet meegenomen, maar zal bekeken worden of die mee kunnen gaan in het Programma Landelijke gebied en/ of het volgende Regionale Waterprogramma (2028-2034).
29	PvdD	10d	Kocken, R.	Uitvoeringsregeling Boscompensatie	1. Uit de inleiding van de brief van GS aan PS: “In de Bossenstrategie (november 2020 landelijk vastgesteld door het Rijk en IRQ als uitwerking van het Klimaatakkoord) is afgesproken dat bos dat voor natuurdoelen in Natura 2000-gebieden wordt gekapt elders - buiten de	Waar bomen worden gekapt en voor welke natuurdoelen staat opgenomen in de betreffende Natura 2000 beheerplannen. Het gaat vaak over het dynamiseren van de duinen en het vergroten van de invloed van de wind. Het gaat in deze gevallen over de toename van de kwaliteit van het achterliggende grijs duin.

nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					natuurgebieden - wordt gecompenseerd.” Wat is de reden dat bomen in N2000-gebieden worden gekapt, waar deze Uitvoeringsregeling op van toepassing is? Welke natuurdoelen helpt dit?	
30	JA21	7c	Kocken, R.	Discussienota Boskap Schoorlse duinen	Wanneer is er sprake van een goede instandhouding bij het realiseren van habitattype 'Grijs duin'? Wordt hierbij gekeken naar aantallen per dier- en plantensoort of zijn er andere kaders die gebruikt worden om de staat van het habitattype te duiden?	LVVN is verantwoordelijk voor het vaststellen van de Gunstige Staat Van Instandhouding. Op termijn moet op landelijk niveau een gunstige staat van instandhouding worden bereikt voor Europees beschermde soorten en habitattypen. In Nederland is dit voor de habitattypen en een deel van de soorten die onder de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn (VHR) beschermd worden, vertaald in landelijke doelen in termen van behoud/uitbreiding/verbetering. Deze landelijke doelen staan in het Natura 2000 Doelendocument (2006); met enkele aanpassingen in de aanwijzingsbesluiten van Natura 2000-gebieden. We moeten dus duurzaam een bepaalde oppervlakte en kwaliteit van een habitattype in Nederland hebben. De doelen die in de Natura 2000 gebieden zijn vastgelegd dragen daaaan bij. De kwaliteit van een habitattype wordt bepaald aan de hand van vier parameters: 1. vegetatietypen 2. abiotische randvoorwaarden (de niet-levende randvoorwaarden, zoals de zuurgraad van de bodem en de vochttoestand) 3. typische soorten (o.a. het totale aantal aanwezige soorten en de verspreiding van die soorten) 4. overige kenmerken van goede structuur en functie (zoals bij Grijze duinen een lage begroeiing en begrazing door konijnen) Zie https://www.natura2000.nl/sites/default/files/profielen/Habitattypen_profielen/Profiel_habitattype_2130.pdf

nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						Zie https://www.natura2000.nl/sites/default/files/profielen/Habitattypen_profielen_algemene_documenten/Werkwijze%20kwaliteit%20habitattypen%20gebiedsniveau%20%28versie%202014%29.pdf
31	VVD		Kocken	Discussienota	In het Programma Natuurnetwerk 2024 en eerder waren in de inleiding mooie staatjes opgenomen van de ontwikkeling van de NNN in Noord Holland. In het Programma Natuurnetwerk 2025 staat dit staatje er niet meer in. Zou de gedeputeerde kunnen aangeven op peildatum januari 2024: Totaal begrensde Natuurnetwerk in Ha Natuurnetwerk Nederland gerealiseerd in Ha Nog niet beschikbaar in Ha Nog in te richten (inclusief nog niet beschikbaar) in Ha En zo mogelijk deze data ook voor januari 2025 of de laatste peildatum die voorhanden is?	Per 1 januari 2024 is de staat van ontwikkeling van het NNN in Noord-Holland als volgt: - 56.582 ha Totaal begrensde NNN; - 52.466 ha NNN gerealiseerd; - 3053 ha NNN nog niet beschikbaar; - 4116 ha NNN nog in te richten (incl. Nog niet beschikbaar) Per 1 januari 2025 is de staat van ontwikkeling van het NNN in Noord-Holland als volgt (voorlopige cijfers): - 56.583 ha Totaal begrensde NNN; - 52.203 ha NNN gerealiseerd; - 2960 ha NNN nog niet beschikbaar; - 4379 ha NNN nog in te richten (incl. Nog niet beschikbaar) De restantopgave “nog in te richten” is op peildatum 1 januari 2025 groter dan een jaar eerder. De verklaring hiervoor is dat we een groot aantal ha die als gerealiseerd op de kaart stonden in juli 2024 hebben teruggezet naar “wel beschikbaar”, maar “nog niet ingericht”. Het betroffen ha die in eigendom zijn van de TBO’s en op regulier agrarische basis verpacht worden aan agrariërs en ook als zodanig in gebruik zijn. Doordat deze agrariërs ANLb ontvangen hebben wij in het verleden deze gronden als gerealiseerd op de kaart gezet. Dit was echter onterecht, omdat door de agrarisch functie van de percelen de natuurdoelstellingen niet duurzaam zijn geborgd. Om een NNN-perceel als ‘gerealiseerd’ te kunnen registreren moet de natuurfunctie duurzaam geborgd zijn.

Verslag concept

Commissie Landelijk Gebied

Datum commissievergadering	:	17 maart 2025
Commissievoorzitter	:	Dhr. C. Vonk
Commissie-adviseur	:	Dhr. C. Borst
Telefoonnummer/e-mail	:	023-514 46 28 / corne.borst@noord-holland.nl

Aanwezig:			
Commissievoorzitter	:	Dhr. C. Vonk	
Commissie-adviseur	:	Dhr. C. Borst	
Leden van de commissie	:	BBB	Mw. I. De Sain
		VVD	Mw. G. Bakker, mw. L. Ouderkerken
		GroenLinks	Statenleden T. Van Wijnen, R. Bwefar
		D66	Dhr. S. Mülder, mw. K. Jansen
		PvdA	Dhr. T. Wallaart, dhr. T. Veenboer, dhr. J. Stam
		JA21	Dhr. I. Mantel en mw. C. Gordijn
		CDA	Mw. W. Koning-Hoeve, dhr. S. Dijk
		FvD	Dhr. J. Dessing
		PvdD	Mw. I. Haas, mw. M. van Aesch
		PVV	Dhr. R. van Tiggelen
		SP	Mw. R. Alberts, dhr. M. Dijksen
		CU	Dhr. M. Klein
		50PLUS	Mw. A. van der Helm-Chandansingh
		Volt	Mw. J. Schneemann, dhr. B. Bonekamp
Gedeputeerden	:	Mw. R. Kocken (GL), dhr. J. Beemsterboer (BBB)	
Afwezig: *(Met bericht van verhindering)*	:		
Notulist	:	mw. A. Smakman (Notuleerservice Nederland)	

Agenda

0 Presentatie Urgenda

1 Opening en mededelingen

2 Inspreekhalfuur

3 Vaststellen agenda, het verslag van de vorige vergadering, Lijsten moties en toezeggingen

3.a Planningsoverzicht

4 A-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)

4.a PPLG: Concept Korte termijnagenda LG 2025-2027 en vervolg PPLG-proces (A-agenda commissie Landelijk Gebied 17-03-2025)

4.a.1 Ingekomen schriftelijke reactie bij PPLG: Concept Korte termijnagenda LG 2025-2027 (te

		betrekken bij agendapunt 4.a. commissie Landelijk gebied 17-03-2025)
	5	Lunch
	6	Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer
	7	B-agenda Natuur, Landschap, Water en Bodem (gedeputeerde Kocken)
	7.a	Afdoen Motie 181-2023 'Kosten Natuurbeheer verwerken in Kaderbrief 2025', in de brief Natuurbeheerplan 2025 en openstellingsbesluiten SVNL en ANLb (B-agenda commissie Landelijk Gebied 17 maart 2025)
	7.b.1	Discussienotitie PvdA, BBB, GroenLinks en D66 over stikstofuitspraken
	7.b.2	Natuur: Uitspraak inzake stikstof Afdeling Bestuursrechtspraak en vonnis van de rechtbank Den Haag (B-agenda Landelijk Gebied 17-03-2025)
	7.b.3	Inspraakreactie over stikstofuitspraken (te betrekken bij B-agenda commissie Landelijk Gebied 17-03-2025)
	7.c	Natuur: Agenderingsverzoek JA21 discussienota Boskap Schoorlse duinen (B-agenda commissie Landelijk Gebied 17-03-2025)
	8	Rondvraag gedeputeerde Kocken
	9	Sluiting

0 Presentatie Urgenda

Op basis van het wetenschappelijke Agri-food-nature Transition Model (ATM) heeft Stichting Urgenda een kwantitatief toekomstscenario gemaakt voor het landbouw- en voedselsysteem. Hoe ziet dat eruit in 2030-2035 en waar hebben we (op een duurzame manier) ruimte voor? Directeur mr. drs. Marjan Minnesma MBA komt naar Provinciale Staten om hier een presentatie over te geven en een gesprek te voeren.

1 Opening en mededelingen

De **voorzitter** heropent de vergadering om 11.00 uur en heet de aanwezigen en belangstellenden van harte welkom op deze commissievergadering Landelijk Gebied van 17 maart 2025.

Mededelingen

- Er is een quorum vastgesteld.
- De spreektijd is vastgesteld op vier uur.
- Deze vergadering wordt live uitgezonden.
- Voorafgaand aan de vergadering heeft JA21 twee rondvragen ingediend voor gedeputeerde Kocken. Vanwege de beperkte tijd stelt JA21 later in de vergadering voor om deze vragen schriftelijk af te handelen. Dit voorstel is overgenomen.
- Gedeputeerde Beemsterboer is afwezig van 12.00 tot 15.00 uur. In dit tijdsblok neemt gedeputeerde Kocken de woordvoering over.
- Voor het inspreekhalfuur hebben zich vier insprekers aangemeld; bij agendapunt 4.a, Concept Korte termijnagenda LG 2025-2027 en vervolg PPLG-proces, twee insprekers; en bij agendapunt 7.b, Discussienotitie PvdA, BBB, GroenLinks en D66 over stikstofuitspraken, één inspreker.
- Er is een nieuwe werkwijze voor de advisering van commissies aan Provinciale Staten over voordrachten. Tijdens de Provinciale Statenvergadering geven de commissievoorzitters een beknopte samenvatting van de belangrijkste bespreekpunten uit de commissievergadering. Dit omvat ook toezeggingen van het college en aangekondigde moties en amendementen. Deze werkwijze moet Provinciale Staten helpen om efficiënter besluiten te nemen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) stelt voor om een presentatie van LTO te organiseren. LTO wil graag de commissie informeren over het veenweidegebied en de beschikbaarheid van zoetwater. De **voorzitter** constateert dat er voldoende steun is binnen de commissie om de presentatie te organiseren.

2 Inspreekhalfuur

Mevrouw **Volkers** spreekt in namens de Stichting behoud van het Schoorlse- en Noord-Kennemerduingebied. Mevrouw Volkers uit stevige kritiek op de manier waarop de provincie omgaat met de inbreng van de stichting. De provincie heeft de reactie van de stichting op antwoorden van GS op vragen van JA21 genegeerd om een lange discussie te voorkomen. Dit bevestigt volgens mevrouw Volkers het patroon van het niet serieus nemen van hun standpunten.

De provincie blijft vasthouden aan boskap als maatregel om het grijze duin te herstellen, maar volgens de stichting is dit geen effectief middel. In het antwoord van de provincie wordt verzwegen dat de monitoringgegevens over het Van Steijnbos bij de provincie bekend zijn en boskap niet het

aangegeven middel is voor het grijze duin. De verwijzing naar bronnen die uitsluitend boskap adviseren, vindt de stichting ongeloofwaardig.

Daarnaast betwist de stichting het argument dat kalkrijk zand nodig is om verzuring door stikstof tegen te gaan. De stikstofdepositie in het duingebied is een van de laagste in Nederland. In het gebied zelf is geen kalkrijk zand aanwezig, alleen op het strand. Kunstmatig opgewekte verstuiving verder landinwaarts zal geen effect hebben op soorten die afhankelijk zijn van kalkhoudend zand. Waarnemingen tonen aan dat op plekken waar zand stuift de gewenste soorten niet verschijnen. Op verbrande delen is veertien jaar later geen passende vegetatie teruggekeerd. De gekapte plek in het Van Steijnbos laat een afname van 90% zien in micrologische waarden en geleedpotigen, wat wijst op een negatief natuursaldo.

Volgens mevrouw Volkers moet de provincie, als het grijze duin in kwaliteit achteruitgaat, inzetten op beter beheer in plaats van boskap. Er is geen bewijs dat boskap helpt bij herstel of ontwikkeling van grijs duin. Biologen zien geen aanwijzingen voor verzuring in de vegetatie. De moeizame realisatie van de kwaliteitsdoelen lijkt eerder het gevolg van gebrekkig onderhoud en onrealistische verwachtingen binnen de NDA.

Verder wijst mevrouw Volkers op onderzoek van de WUR en Stichting Agrifacts, waaruit blijkt dat boskap juist leidt tot versnelde verzuring. Organische stof breekt af na kaalkap, wat een grotere bron van verzuring is dan stikstofdepositie. Bodemingrepen maken de grond sneller zuur dan wanneer er geen ingrepen plaatsvinden. Daarom concludeert de stichting dat boskap de situatie verslechtert in plaats van verbetert.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.
De heer **Dessing** (FvD) bedankt mevrouw Volkers voor haar duidelijke uitleg en volhardendheid in dit dossier. Hij vraagt of de gegevens over het Van Steijnbos al bekend waren voordat de beslissing tot kap werd genomen. Daarnaast wil hij weten waarom, ondanks deze feiten, toch voor boskap is gekozen.
Mevrouw **Volkers** geeft aan dat het om twee verschillende kwesties gaat. Voorafgaand aan de kap is in opdracht van de provincie onderzoek gedaan naar de ecologische waarde van het bos. Biologen hebben het gebied grondig onderzocht, maar net voordat het officiële rapport werd overhandigd, is het bos gekapt. De provincie heeft niet gewacht op de conclusies en heeft de kap doorgezet vanwege de vermeende noodzaak om zand landinwaarts te laten stuiven.

Daarnaast wijst mevrouw Volkers op een opmerkelijke situatie. Op de plek waar Staatsbosbeheer en de provincie beweerden dat zand moest komen, is later zand gestort dat bij een fietspad in Bergen aan Zee werd weggehaald. Ze vermoedt een interne communicatiestoornis en vindt de gang van zaken vreemd.

Vier jaar na de kap is geëvalueerd of het gebied zich positief heeft ontwikkeld. Uit de monitoring blijkt dat de ecologische waarden zijn afgenomen en dat er geen verbetering zichtbaar is. Ook veertien jaar na een eerdere brand in een ander deel van het gebied is er geen herstel van de gewenste vegetatie. Dit staat haaks op de beweringen in een rapport van TAUW uit vorig jaar, waarin werd gesteld dat boskap zou leiden tot positieve ontwikkelingen.

Mevrouw Volkers blijft zich inzetten voor dit dossier, omdat volgens haar de argumenten voor boskap niet kloppen. De onderbouwingen van de stichting zijn niet weerlegd, en zij vindt het opvallend dat de provincie niet ingaat op de door hen aangedragen feiten.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt mevrouw Volkers voor haar inspraak.

Mevrouw **Henskens** spreekt in op persoonlijke titel. Zij benadrukt het belang van beschermde soorten in de duinbossen. Deze soorten zijn geregistreerd bij Naturalis en waarnemingen.nl met foto's en GPS-coördinaten. Oud-directeur van Staatsbosbeheer Frits van Beusekom bekritiseerde de kappraktijken en stelde dat mazen in de wet worden gebruikt om boskap te normaliseren. De rechtbank heeft het beroep van onder meer de Stichting Natuurbelang Nederland tegen deze kap gegrond verklaard.

Mevrouw Henskens nam deel aan een excursie door de Schoorlse Duinen met de Duinstichting en twee gedeputeerden. Ze zag verschillende landschappen, waaronder grasland waar vijftien jaar geleden bos werd gekapt. Dit grasland zou volgens ecologen veranderen in grijs duin, maar wetenschappers en emeriti stellen dat dit niet gegarandeerd is. Ook de terugkeer van specifieke vogelsoorten is volgens hen onwaarschijnlijk. De rechtbank bestempelt dit als "wensnatuur" en heeft geoordeeld dat dennenbossen niet mogen worden gekapt voor dergelijke doelstellingen.

Daarnaast wijst mevrouw Henskens op de Natura 2000-richtlijnen voor zestien vogelsoorten in de Schoorlse bossen. Deze vogels hebben een groot leefgebied nodig. Volgens de wet van Darlington leidt een kleiner leefgebied tot minder soorten, minder genetische diversiteit en een hoger risico op inteelt.

Verder merkt mevrouw Henskens op dat het zand van zandsuppleties niet in de buurt komt van het Leeuwenkuilbos, vanwege een heuvel die hoger is dan het bos. Ze benadrukt dat het verdwijnen van soorten en vogels ernstig is en dat het juist nu belangrijk is om zuinig te zijn op de natuur die nog resteert. Tot slot benoemt ze dat al wordt gezocht naar boomsoorten die bestand zijn tegen klimaatverandering, zoals de Pinus nigra (Schoorlse Zwarte den).

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.
Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) vraagt om verduidelijking over de uitspraak dat mazen in de wet worden gebruikt. Ze wil weten welke juridische omwegen hierbij precies zijn ingezet.
Mevrouw **Henskens** geeft aan dat ze hier minder kennis over heeft dan de oud-directeur van Staatsbosbeheer, die deze uitspraak deed. Ze baseert zich op gesprekken en eigen onderzoek. Als voorbeeld noemt ze dat dennenbossen niet als habitat worden geregistreerd. Dit kan betekenen dat er op papier geen bescherming geldt, terwijl dit in werkelijkheid wel relevant is. Ze benadrukt echter dat ze geen juridisch expert is op dit gebied.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt mevrouw Henskens voor haar inspraak.

De heer **Van Heemstra** spreekt in op persoonlijke titel. De heer Van Heemstra reageert op verzoek van verschillende Statenleden op de voortgang en regievoering rond de aanpak van wateroverlast, met speciale aandacht voor het project Wateroverlast Kennemerland.

Hij is positief over het feit dat er beweging lijkt te komen en dat er besef groeit dat actie nodig is. Wel vindt hij dat er nog veel te leren valt en dat belangen beter afgewogen moeten worden in overleg met alle partijen. Hij stelt kritische vragen over de regie en planning:

- Zijn alle wateroverlastknelpunten en risicogebieden in kaart gebracht?
- Is duidelijk wat de prioriteiten en hoofdthema's zijn?
- Wanneer worden maatregelen opgeleverd en tegen welke kosten?
- Wie is verantwoordelijk voor beheer en onderhoud op de lange termijn?
- Is de regio voorbereid op een nieuwe periode van langdurige regenval?

Volgens de heer Van Heemstra hadden deze vragen al in december beantwoord moeten zijn. Hij vergelijkt de situatie in Kennemerland met de aanpak op de Veluwe, waar het waterschap Vallei en Veluwe de regie neemt over een groot gebied in samenwerking met adviesbureau TAUW. Dit waterschap heeft een duidelijke structuur:

- Overzicht van wateroverlastgebieden en bijbehorende maatregelen.
- Interactieve kaart met verschillende typen watergangen (A, B en C).
- Integrale beschrijving van grondwaterbeheer en verantwoordelijkheden.

Hij stelt dat Hoogheemraadschap van Rijnland in Kennemerland een cruciale rol heeft, omdat het gebied zich uitstrekt tot de kust. Hij vindt dat Rijnland niet kan volstaan met een beperkte verantwoordelijkheid voor alleen oppervlaktewater of een vrijblijvende inspanningsverplichting.

Tot slot geeft de heer Van Heemstra aan dat hij ter referentie stukken heeft ingediend bij de griffie en roept hij op tot een heldere visie en concrete plannen voor de toekomst.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.

Mevrouw **De Sain** (BBB) vraagt of de provincie voldoende steun en ondersteuning biedt in haar coördinerende rol bij de aanpak van wateroverlast.
De heer **Van Heemstra** antwoordt dat dit absoluut niet het geval is. Hoewel er informeel wel contact is met betrokken organisaties en er welwillende mensen zijn, ontbreekt bestuurlijke regie volledig. Hij benadrukt dat dit een belangrijk probleem is, maar merkt op dat dit een bredere discussie raakt.

De heer **Mülder** (D66) erkent de coördinerende rol van de provincie in de aanpak van wateroverlast, maar vraagt wie precies verantwoordelijk is. Hij merkt op dat gemeenten in het duingebied traditioneel deze taak hadden, terwijl waterschappen, de provincie en PWN dat niet waren. Hij vraagt hoe de heer Van Heemstra de gemeenten hierbij betrekt en of hij daar een eigen visie op heeft.
De heer **Van Heemstra** geeft aan dat hij sinds januari 2024 maandelijks inspreekt bij de gemeente. Daar werken slechts twee mensen aan wateroverlast en twaalf aan communicatie, wat volgens hem de onbalans in prioriteiten laat zien. De gemeenten kunnen dit niet alleen en hebben ondersteuning nodig. Hoofdverantwoordelijk voor het gebied is het hoogheemraadschap, waar de provincie invloed op kan uitoefenen. Hij pleit ervoor dat de provincie haar beleid integreert in dat van de waterschappen. Gemeenten zijn slechts een onderdeel van de oplossing en moeten ondersteund worden.

De heer **Mülder** (D66) vraagt vervolgens naar de duinrellen, een onderwerp waar de heer Van Heemstra zich sterk voor inzet. Hij wil weten of de provincie deze moeten herstellen of dat dit een taak van de gemeente is.
De heer **Van Heemstra** stelt dat dit een gezamenlijke verantwoordelijkheid is. De provincie kan de regie voeren, terwijl andere partijen de uitvoering op zich nemen. Hij noemt als voorbeeld de Veluwe, waar vergelijkbare problemen met waterstromen (zeegangen) bestaan en waar samenwerking tussen partijen essentieel is.

Mevrouw **Bakker** (VVD) bedankt de heer Van Heemstra voor zijn updates over de coördinerende rol van de provincie. Ze vraagt wat hij mist in eerdere rapportages en of hij specifiek om een planning vraagt.
De heer **Van Heemstra** geeft aan dat hij vooral duidelijkheid wil over oplevermomenten, een overzicht van alle knelpunten en de huidige stand van zaken. Hij benadrukt dat het uiteindelijke doel is om wateroverlast onder controle te krijgen zonder noodmaatregelen zoals pompen.
Mevrouw **Bakker** (VVD) verwijst naar een document dat in **de januari-commissie** is besproken en vraagt of hij daar een extra kolom met opleverdata bij wil zien.
De heer **Van Heemstra** bevestigt dit en stelt dat een standaard projectplan als sjabloon kan dienen om de voortgang inzichtelijk te maken.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) bedankt de heer Van Heemstra voor zijn inspraak en wijst op de korte termijnagenda van het PPLG, waarin staat dat op basis van het TAUW-rapport wordt voorgesteld om de duinrel in Aerdenhout te herstellen. Ze vraagt of hij dit een goede oplossing vindt.
De heer **Van Heemstra** reageert positief en stelt dat het herstel van de duinrel en de vertakkingen een grote verbetering zou zijn. Hij benadrukt dat er methoden bestaan om oude duinrellen terug te vinden en te herstellen, wat al een deel van de problematiek zou kunnen oplossen.

Tegelijkertijd wijst hij op een bredere aanpak. De aanvoer van water vanuit het PWN-gebied, de buffering en de afvoer moeten allemaal worden meegenomen. In bepaalde woongebieden, ook in het noorden, zorgt de wateraanvoer nog steeds voor problemen. Een integrale oplossing moet daarom alle drie deze aspecten in kaart brengen en aanpakken.

De heer **Stam** (PvdA) verwijst naar een recente bijeenkomst in het noordelijke deel van het duingebied, waar gemeenten, het waterschap en PWN aanwezig waren. Bij de 200 aanwezige inwoners merkte hij een gevoel van vertrouwen in de aanpak van wateroverlast. Hij vraagt of er in het zuidelijke gebied ook vertrouwen is dat partijen tot een gezamenlijke oplossing komen, ondanks de bestuurlijke complexiteit.
De heer **Van Heemstra** geeft aan dat hij op dit moment nog geen vertrouwen heeft in een gezamenlijke aanpak. Hij stelt dat hij pas vertrouwen krijgt als er concrete actie wordt ondernomen, zoals het herstellen van de duinrellen en bij een afname van klachten in zijn omgeving. Wel ziet hij individuele bereidheid om te helpen, zowel bij Rijnland als bij het hoogheemraadschap. Er zijn mensen die willen aanpakken, maar het proces loopt vast in bureaucratische structuren. Volgens hem ontbreekt de noodzakelijke voortgang om echt tot oplossingen te komen.
De heer Van Heemstra benadrukt tot slot dat het herstel van de duinrellen niet alleen helpt tegen wateroverlast, maar ook bijdraagt aan ecologische diversiteit. Hierdoor heeft deze maatregel meerdere voordelen tegelijk.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt de heer Van Heemstra voor zijn inspraak.

Mevrouw **Bruins** spreekt in namens Stichting duurzaam water en natuurbeheer Zuid-Kennemerland en richt zich op de regievoering rondom wateroverlast in Zuid-Kennemerland. Ze vergelijkt het verslag van 16 oktober 2024, waar mevrouw Bakker (VVD) eerder naar verwees, met de aanpak van Waterschap Vallei en Veluwe. Volgens haar laat het waterschap zien hoe regie eruitziet: een duidelijk overzicht van maatregelen op de korte, middellange en lange termijn, dat stapsgewijs kan worden afgevinkt. Het verslag van 16 oktober is daarentegen slechts een opsomming van lopende acties per gemeente, wat volgens haar geen regievoering is. Ze benadrukt dat regie losstaat van verantwoordelijkheid, maar dat de provincie hier wel een duidelijke rol in moet nemen.

Daarnaast uit mevrouw Bruins kritiek op het Rapport van TAUW, waarop onder andere Natuurmonumenten zich baseert. TAUW classificeert Aerdenhout West als een van de minst bedreigde gebieden qua grondwaterstand, omdat er een groot verschil is tussen het maaiveld en de grondwaterstand. Volgens haar heeft TAUW echter niet gekeken naar de gebiedseigen kenmerken, wat zij als onverantwoordelijk beschouwt. De provincie, die het rapport heeft laten opstellen, houdt er desondanks aan vast, terwijl de stichting niet in het onderzoek is meegenomen.

Mevrouw Bruins wijst ook op de situatie ten westen van Aerdenhout West, richting Zandvoort, waar de provincie, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten eigenaar zijn van de duinen. De voormalige randwinning van PWN grotendeels op wat nu het gebied van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten is; niet op provinciaal terrein Deze winning van 1850 tot 2002 zorgde voor een lagere grondwaterstand, waardoor het gebied geschikt werd voor woningbouw. Sinds het stopzetten van de winning in 2002 is de grondwaterstand weer gestegen, wat bijdraagt aan de wateroverlast.

Tot slot roept mevrouw Bruins op om kritisch naar het TAUW-rapport te kijken, omdat het volgens haar geen oplossingen biedt voor de wateroverlast in het gebied.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.
Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt of bij de woningbouw in Aerdenhout ooit is aangegeven dat de situatie met de grondwaterstand kon veranderen. Ze wil weten of hier destijds aandacht voor was.
Mevrouw **Bruins** bevestigt dat dit onderwerp in 2002 zelfs in de Tweede Kamer is besproken en dat daar een officiële handeling van bestaat. In dit afschrift staat dat bij dreigende wateroverlast de pompen weer aangezet zouden moeten worden. Daarnaast wijst ze op een subsidiepot die beschikbaar was voor gebieden met verwachte wateroverlast. Deze middelen zijn echter niet naar Aerdenhout gegaan, maar naar andere delen van de gemeente Bloemendaal, op basis van onderzoeken uit de jaren negentig. Voor Aerdenhout is destijds geen subsidie gebruikt, waardoor er geen maatregelen zijn genomen om toekomstige overlast te voorkomen.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt mevrouw Bruins voor haar inspraak.

3 Vaststellen agenda, het verslag van de vorige vergadering, Lijsten moties en toezeggingen

De voorzitter stelt de agenda, het verslag en de motielijsten vast. De heer **Wallaart** (PvdA) benoemt dat de heer Van Tiggelen (PVV) online deelneemt, wat zijn eerste openbare optreden is sinds het Extinction Rebellion-incident. Hij wil de heer Van Tiggelen de gelegenheid geven om hierop te reageren. De heer **Van Tiggelen** (PVV) geeft aan geen behoefte te hebben om te reageren, waarna de **voorzitter** deze discussie afsluit.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) vraagt naar de tussenevaluatie van de KRW-doelen, die volgens een toezegging van gedeputeerde Kocken op 16 juni 2024 eind 2024 op de agenda zou staan. Aangezien deze ontbreekt, wil ze weten wat de stand van zaken is.

Gedeputeerde **Kocken** zal hier tijdens de commissievergadering op terugkomen.

De **voorzitter** stelt vast dat de agenda, het verslag van de commissievergadering van 10 februari 2025 en de lijsten moties en toezeggingen van 6 maart 2025 ongewijzigd zijn vastgesteld.

3.a Planningsoverzicht

Mevrouw **Jansen** (D66) merkt op dat enkele punten niet in het planningsoverzicht zijn opgenomen. Ze verzoekt om deze alsnog toe te voegen. Dit betreffen:

- De actualisatie van de NNN-strategie en de KRW-doelen ter bespreking in mei 2025 (toegezegd aan mevrouw Schneemann (Volt) door gedeputeerde Kocken);
- De rapportage PFAS in grondwater en duinen ter bespreking in september 2025.

De **voorzitter** stelt vast dat het planningsoverzicht met inachtneming van deze wijzigingen is vastgesteld.

4 A-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)

4.a PPLG: Concept Korte termijnagenda LG 2025-2027 en vervolg PPLG-proces (A-agenda commissie Landelijk Gebied 17-03-2025)

4.a.1 Ingekomen schriftelijke reactie bij PPLG: Concept Korte termijnagenda LG 2025-2027 (te betrekken bij agendapunt 4.a. commissie Landelijk gebied 17-03-2025)

Toelichting: De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Het overzicht van deze doelen is in november 2024 door PS behandeld. De nu voorliggende Korte termijn agenda geeft inzicht in aan welke activiteiten en maatregelen de provincie in de periode 2025 -2027 werkt in het landelijke gebied. Provinciale Staten is gevraagd te adviseren over de voordracht korte termijn agenda Landelijk Gebied 2025-2027.

Inspraak

Voorafgaand aan de vergadering hebben zich twee insprekers aangemeld op dit onderwerp. Als eerste spreekt mevrouw **Vermeer** in namens Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland en Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland en uit zorgen over de korte termijn agenda 2025-2027. Volgens haar verkeert de natuur in Noord-Holland in een slechte staat door vervuild water, te veel stikstof en verstoring. Hierdoor verdwijnen planten- en diersoorten, terwijl andere soorten het moeilijk hebben. Om de natuur te herstellen, zijn internationale afspraken gemaakt over uitbreiding van natuurgebieden, verbetering van waterkwaliteit en vermindering van

stikstofuitstoot.

Ze wijst erop dat de provincie op slot zit: vergunningverlening is niet mogelijk zolang de natuur niet voldoende wordt hersteld. Dit is extra zorgwekkend in een provincie met veel Natura 2000-gebieden en soorten zoals de grutto, die afhankelijk zijn van het landschap voor broed- en foerageergebieden. Ondanks de positieve toon van het persbericht van Gedeputeerde Staten over een extra investering van 72 miljoen euro in natuur, landbouw en waterkwaliteit, laat de korte termijn agenda zien dat de provincie juist een stap terug doet in het realiseren en versterken van de natuur. Daarnaast dreigt de aankoop van nieuwe natuurgebieden na 2025 stil te vallen, terwijl de gestelde doelen nog lang niet zijn behaald.

Mevrouw Vermeer benadrukt dat het Natuurnetwerk Nederland (NNN) noodzakelijk is om te voldoen aan Europese wet- en regelgeving, zoals de instandhoudingsdoelstellingen. Uit natuurdoelanalyses blijkt dat van de 161 natuurdoelen in Noord-Holland er slechts twee worden gehaald. Dit heeft niet alleen gevolgen voor de natuur, maar ook voor andere sectoren, zoals de woningbouw. Sterke en goed verbonden natuurgebieden zijn volgens haar een voorwaarde om nieuwe woningen te kunnen bouwen zonder verdere aantasting van het milieu.
Daarnaast waarschuwt ze voor de gevolgen van het afschalen van natuurbeleid. In de afgelopen jaren zijn op veel plekken plannen gemaakt met ondernemers, boeren en waterschappen om natuur te herstellen, water schoner te maken en stikstofuitstoot te verminderen. Nu deze plannen mogelijk niet worden uitgevoerd, blijft de onzekerheid voor ondernemers voortduren.

Ze roept de provincie op om haar betrouwbaarheid te tonen en zowel binnen als buiten de focusgebieden van het NNN natuurrealisatie mogelijk te maken. Dit betekent dat de provincie zich maximaal moet inspannen om financiële middelen uit Den Haag te verkrijgen, maar ook binnen haar eigen begroting ruimte moet maken voor natuurherstel. Investeren in natuur is volgens haar niet alleen een verplichting, maar ook economisch verstandig. Het CBS berekende onlangs dat elke euro die aan natuur wordt besteed, een zesvoudig rendement oplevert.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.
Mevrouw **Jansen** (D66) bedankt mevrouw Vermeer voor haar bijdrage en verwijst naar stukken waarin staat dat initiatieven van onderop behouden en gestimuleerd moeten worden. Ze vraagt of er concrete voorbeelden zijn van hoe dit gestimuleerd kan worden.
Mevrouw **Vermeer** geeft aan dat de korte termijn agenda een prioritering heeft gemaakt, maar dat er ook initiatieven buiten de focusgebieden bestaan. Zo werkt Landschap Noord-Holland samen met agrariërs aan natuurplannen. Ze hoopt dat er regelingen beschikbaar blijven om deze plannen voort te zetten en verder uit te bouwen.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt hoe mevrouw Vermeer aankijkt tegen overgangsgebieden waar natuur en agrarische activiteiten gecombineerd worden. Ze wil weten of dit een geschikte manier is om de provincie anders in te richten.
Mevrouw **Vermeer** benadrukt dat de NNN-gebieden essentiële natuurgebieden zijn waar natuurdoelen vooropstaan. In sommige gevallen is agrarisch medegebruik mogelijk, maar vooral rond stikstofgevoelige natuur moeten overgangsgebieden worden ingericht. Deze zijn al benoemd in de plannen, maar volgens haar zou het beter zijn om dit planologisch te borgen, bijvoorbeeld door agrarische activiteiten daar extensiever te maken. Ze vindt het positief dat de korte termijn agenda dit onderwerp noemt, omdat het cruciaal is voor stikstofreductie.

De heer **Dijksen** (SP) vraagt hoe mevrouw Vermeer aankijkt tegen het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) en of dit daadwerkelijk bijdraagt aan natuurwaarden, of vooral een subsidie zonder grote impact is.
Mevrouw **Vermeer** waardeert dat veel agrariërs zich inzetten voor natuurbeheer op hun eigen gronden en ziet het ANLb als een belangrijk instrument, vooral voor de transitie van agrariërs. Volgens haar is het echter een agrarische subsidie die thuishoort in agrarisch gebied of overgangsgebieden, maar niet binnen natuurgebieden of het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

De heer **Veenboer** (PvdA) vraagt hoe mevrouw Vermeer het effect ziet van de heroverweging van gebiedsprocessen, omdat het lastig is om te begrijpen wat dit precies inhoudt.
Mevrouw **Vermeer** geeft aan dat ook voor haar niet direct duidelijk was welke onderdelen van de korte termijn agenda worden heroverwogen, mede door tegenstrijdige communicatie. De provincie probeert dit nu verder uit te werken. Ze ziet dat sommige gebiedsprocessen wel doorgaan, maar dat met name de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) wordt stopgezet of gepauzeerd. Dit baart haar zorgen, omdat het NNN in Noord-Holland vaak binnen Natura 2000-gebieden gerealiseerd moet worden en noodzakelijk is om de instandhoudingsdoelstellingen te halen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt of het klopt dat binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN) nog grote gebieden door agrariërs worden beheerd. Ze verwijst naar terreinbeherende organisaties die aangeven boeren nodig te hebben voor natuurbeheer en wil weten of dit in lijn is met de eerdere uitspraak van mevrouw Vermeer dat agrarisch natuurbeheer niet binnen het NNN thuishoort.
Mevrouw **Vermeer** bevestigt dat veel agrariërs grond binnen het NNN bezitten en dat agrarisch medegebruik een optie kan zijn. Ze maakt daarbij wel een belangrijk onderscheid: binnen het NNN moeten de natuurdoelstellingen vooropstaan en mag agrarisch medegebruik alleen plaatsvinden als dit in dienst staat van de natuur, niet van agrarische productie.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) vraagt of een verschuiving in de keuze van gebiedsprocessen zou kunnen bijdragen aan de realisatie van meer Natuurnetwerk Nederland (NNN). Zij stelt voor om in bepaalde gebieden juist wél door te gaan met NNN, terwijl andere delen van gebiedsprocessen tijdelijk worden stilgelegd, om zo meer voortgang te boeken.
Mevrouw **Vermeer** antwoordt dat het NNN op veel plekken al volledig stilligt. De provincie heeft een prioritering gemaakt met focusgebieden, maar daarbuiten bestaan nog steeds initiatieven en mogelijkheden om NNN te realiseren. Ze pleit voor een kansenbudget om deze initiatieven door te laten gaan. Daarnaast benadrukt ze dat in sommige focusgebieden, zoals de Oostelijke Vechtplassen, al jarenlang met verschillende partijen wordt gewerkt aan concrete plannen. Volgens haar zou het onverstandig zijn om zulke trajecten nu te pauzeren of stop te zetten.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt mevrouw Vermeer voor haar inspraak.

Mevrouw **Leeflang** spreekt in namens Mobilisation for the Environment en de Natuurbeschermingswacht en uit grote teleurstelling over de Korte termijn agenda 2025-2027. Ze citeert passages waarin wordt erkend dat de provincie voorlopig geen structurele oplossingen biedt

voor de stikstofproblematiek, waterkwaliteit en afronding van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). In 2027 zal de waterkwaliteit onder de Kaderrichtlijn Water (KRW) niet op orde zijn door vervuiling met nutriënten en pesticiden.

Ze bekritiseert het provinciale beleid, waarbij vervuilers volgens haar niet worden aangepakt, maar juist worden beloond via coaching, innovatie, gezamenlijke investeringen en subsidies. Daarnaast verwijt ze de provincie dat zij haar verantwoordelijkheden afschuift op het Rijk, waterschappen en gemeenten, in plaats van zelf de regie te nemen in gebiedsprocessen.

Mevrouw Leeflang wijst op een recente uitspraak van de rechtbank in Drenthe over het gebruik van pesticiden in de lelieteelt. De rechtbank oordeelde dat een vergunning nodig is als negatieve effecten op Natura 2000-gebieden niet kunnen worden uitgesloten. Deze uitspraak heeft volgens deskundigen niet alleen gevolgen voor de sierteelt, maar voor alle landbouw waarbij bestrijdingsmiddelen worden gebruikt. Hierdoor moeten alle telers een vergunning aanvragen, ook in Noord-Holland, waar intensieve teelten dicht bij kwetsbare natuurgebieden liggen.

Ze benadrukt dat de provincie een grote verantwoordelijkheid heeft, aangezien 80% van de Nederlandse biodiversiteit in de duinen te vinden is. Volgens haar moet Noord-Holland de maatwerkbevoegdheid uit de Omgevingswet benutten om strengere regels in te voeren. Ze roept de provincie op om direct werk te maken van vergunningverlening, toezicht en handhaving, voordat de rechtbank ingrijpt.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.
Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt of er in Noord-Holland gebieden zijn waar het Natuurnetwerk Nederland (NNN) van toepassing is, maar waar nog steeds pesticiden worden gebruikt. Ze wil weten in hoeverre dit in strijd is met de regelgeving.
Mevrouw **Leeflang** noemt als voorbeeld een gebied langs de Zuiderdijk tussen Hoorn en Enkhuizen, waar jarenlang binnen het NNN bestrijdingsmiddelen zijn gebruikt voor de teelt van pioenrozen en snijmais. Daarnaast is er kunstmest en drijfmest uitgereden. Volgens haar heeft de provincie hier nagelaten om adequaat toezicht te houden en handhavend op te treden.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) vraagt of er andere provincies zijn die al actief vergunningen verlenen voor landbouw met bestrijdingsmiddelen nabij natuurgebieden.
Mevrouw **Leeflang** antwoordt dat ze geen voorbeelden kent van provincies die dit op deze manier aanpakken. Wel zijn er provincies die strikter kijken naar grondwaterbeschermingsgebieden. Dit is volgens haar ook relevant voor Noord-Holland, omdat intensieve teelten dicht bij drinkwaterproductiegebieden van PWN liggen.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt mevrouw Leeflang voor haar inspraak.

Eerste termijn commissie
Statenlid **Van Wijnen** (GL) is blij dat de korte termijn agenda er ligt, omdat het een helder overzicht geeft van de provinciale plannen en uitgangspunten. Hoewel ze niet overal tevreden over is, waardeert ze de duidelijkheid over de koers.

Ze vraagt waarom de provincie de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) als belangrijkste doelstelling kiest. Omdat de deadline hiervoor pas in 2050 ligt, vindt ze dit gemakzuchtig en pleit ze voor een sterkere koppeling met natuurdoelanalyses. Volgens haar ontbreekt in de plannen een duidelijke aanpak voor systeemmaatregelen en het bestrijden van invasieve exoten. Ze wil concrete stappen zien om de natuurdoelen in Noord-Holland sneller te verbeteren.

Daarnaast wijst ze op een passage waarin wordt gesteld dat de provincie zich voorbereidt op nieuwe financieringsmogelijkheden. Ze vindt dit een goed voornemen, maar mist een strategische uitwerking: hoe gaat de provincie dit concreet aanpakken?

Ook deelt GroenLinks de zorgen uit de brief van Natuurmonumenten en andere natuurorganisaties over de afronding van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Ze merkt op dat er wel wordt gesuggereerd dat de provincie hieraan werkt, maar mist een duidelijke stip op de horizon. Ze vraagt hoe de provincie het NNN daadwerkelijk wil afronden met de huidige aanpak.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) vraagt aan statenlid Van Wijnen of de constatering over het uitstel van de afronding van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) echt door dit document komt, of dat dit al langer bekend was.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) geeft aan dat het al langer duidelijk was dat de afronding van het NNN vertraagd zou worden. Dit was geen verrassing, maar nu het onderwerp expliciet op de agenda staat, wil ze weten hoe Gedeputeerde Staten dit in de korte termijn agenda heeft verwerkt en wanneer er concreet wordt ingezet op afronding.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) merkt op dat zij en Statenlid Van Wijnen het eens zijn dat het NNN sneller afgerond zou moeten worden. Ze vraagt wat Statenlid Van Wijnen zou voorstellen om dit te versnellen.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) stelt dat de belangrijkste oplossing een financiële bijdrage van het Rijk zou zijn, maar erkent dat dit niet realistisch is. Ze wil eerst afwachten hoe Gedeputeerde Staten dit wil aanpakken. Daarnaast ziet ze de afronding van het NNN niet als een doel op zich, maar als onderdeel van een bredere inzet op natuurherstel. Als de afronding van het NNN enkele jaren wordt uitgesteld, maar er wel geloofwaardige stappen worden gezet voor natuurherstel, vindt ze dat een acceptabel compromis.

Op de vraag van mevrouw **Haas** (PvdD) hoe GroenLinks aankijkt tegen de mogelijkheid om natuurinclusieve agrarische bedrijvigheid toe te staan binnen NNN-gebieden, als middel om de realisatie van het NNN te versnellen, geeft Statenlid **Van Wijnen** (GL) aan dat deze vraag perfect aansluit bij het vervolg van haar betoog.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) vraagt of statenlid Van Wijnen het ermee eens is dat het Natuurnetwerk Nederland (NNN) een wettelijke taak is en cruciaal voor het behalen van stikstof- en natuurhersteldoelen. Ze wil weten of GroenLinks vindt dat hier op korte termijn mee gestart moet worden en dat het afgerond moet worden.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) bevestigt dit volledig en benadrukt dat er snelheid gemaakt moet worden met de afronding van het NNN. Ze vindt dat de provincie serieus moet inzetten op het

halen van de Vogel- en Habitatrichtlijn, de Kaderrichtlijn Water en de reductie van stikstofemissies in natuurgevoelige gebieden. Daarnaast moeten natuurdoelanalyses beter scoren. Ze erkent dat door uitstel en het zoeken naar oplossingen de situatie steeds complexer is geworden en spreekt van een grote, ingewikkelde knoop die moeilijk te ontwarren is.

Statenlid Van Wijnen gaat verder met haar bijdrage en reageert op de eerdere vraag van mevrouw Haas over agrarisch gebruik binnen NNN-gebieden. Ze stelt dat als agrarisch gebruik wordt toegestaan in huidige NNN-gebieden en de NNN-status daar wordt opgeheven, dit betekent dat elders nieuw NNN moet worden gerealiseerd. Toch ziet ze dit als een interessante mogelijkheid om natuurdoelen te behalen, mits er een zwaarder ANLb-regime wordt toegepast dat bijdraagt aan natuurherstel. Ze stelt voor om binnen deze aanpak agrarisch gebruik te combineren met striktere natuurinclusieve landbouwregels. Ze vraagt of Gedeputeerde Staten mogelijkheden zien om biologische of natuurinclusieve landbouw te stimuleren door middel van NNN-herbegrenzing en een aangepast landbouwbeleid. Volgens haar kan dit een kans bieden om zowel natuurdoelen als duurzame landbouwontwikkeling te bevorderen.

De heer **Dijksen** (SP) vraagt of GroenLinks voorstander is van het behoud van ANLb binnen NNN-gebieden, omdat dat uit de bijdrage van statenlid Van Wijnen lijkt te volgen. Hij vindt dat een zorgwekkende ontwikkeling.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) benadrukt dat dit niet haar standpunt is. Ze stelt dat in gebieden waar natuurdoelen beter behaald kunnen worden door een zwaarder ANLb-regime toe te passen, het logisch is om het NNN daar te ontgrenzen. Dit betekent dat agrarisch gebruik mogelijk blijft, maar dat er tegelijkertijd meer natuurdoelen worden gerealiseerd dan in de huidige situatie.

De heer **Dijksen** (SP) merkt op dat het NNN nu al niet volledig wordt gerealiseerd en vraagt of het risico niet bestaat dat door ontgrenzing het netwerk helemaal nooit wordt afgerond.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) antwoordt dat ze niet pleit voor een algehele ontgrenzing van alle NNN-gebieden met agrarisch gebruik. Ze wil eerst weten om hoeveel gebieden het precies gaat en bekijkt liever de totale winst voor de natuur. Als in enkele gebieden meer natuurdoelen behaald kunnen worden door ontgrenzing en tegelijkertijd agrariërs worden geholpen bij de transitie naar natuurinclusieve of biologische landbouw, ziet ze dat als een interessante optie die aansluit bij de beleidswensen van GroenLinks.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt of statenlid Van Wijnen openstaat voor het zeven-vinkjes-model van Urgenda, zoals eerder gepresenteerd.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) geeft aan dat GroenLinks de landbouw in Noord-Holland wil diversifiëren, met ruimte voor zowel traditionele grootschalige landbouw als kleinschalige biologische landbouw en alles daartussenin. Ze ziet het versterken van deze diversiteit als een grote winst. Ze staat positief tegenover boeren die geïnteresseerd zijn in het zeven-vinkjes-model en zou hen graag ondersteunen. Ze vond de cijfers die Marjan Minnesma van Urgenda presenteerde veelbelovend, omdat een flink aantal boeren enthousiast bleek. Tegelijkertijd wijst ze erop dat niet alle boeren hier direct in meegaan, wat volgens haar ook stof tot nadenken geeft.

De heer **Mülder** (D66) verwijst naar een gesprek op Instagram waarin naar voren komt dat er extra geld is vrijgemaakt voor natuur. Hij vraagt of de 72 miljoen euro daadwerkelijk extra is of al eerder was toegezegd.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) bevestigt dat er extra geld is, maar benadrukt dat dit niet uit het niets is gekomen. Het bedrag is specifiek aan dit doel gekoppeld.

Statenlid Van Wijnen rondt haar betoog af en geeft aan dat ze haar standpunt over ontgrenzing van NNN in combinatie met een steviger ANLb al grotendeels heeft toegelicht in haar eerdere antwoorden. Ze vindt het interessant om te onderzoeken over hoeveel hectares dit zou gaan en of er mogelijkheden zijn om daar natuurinclusieve of biologische landbouw te stimuleren. Volgens haar kan dit bijdragen aan natuurwinst in zowel de ontgrensde als de nieuw te realiseren gebieden. Ze geeft aan hierover graag meer duidelijkheid te krijgen.

Mevrouw **Haas** (PvdD) begint haar bijdrage met kritiek op de afwezigheid van Gedeputeerde Staten, en met name de portefeuillehouders Natuur en Landbouw, tijdens de vergadering als bij de presentatie van Urgenda. Ze beschouwt dit als een teken van desinteresse in een visie die de provincie ten goede kan komen en een gemiste kans voor dialoog.

Ze spreekt haar opluchting uit dat de besproken korte termijn agenda geen toekomstvisie is voor het landelijk gebied. Als dit document de lange termijn koers zou bepalen, zou ze dat betreurenswaardig vinden. Ze vreest dat het beleid gericht is op vertraging, waarbij een kleine groep belanghebbenden in de landbouw profiteert ten koste van mens, dier en natuur. Samenwerking in de gebieden en vasthouden aan doelen vindt ze positief, maar ze zet vraagtekens bij de effectiviteit en haalbaarheid van de gekozen maatregelen.

Ze vraagt GS wat wordt verstaan onder een aantrekkelijk leefklimaat en een leefbaar landelijk gebied. Ze schetst een zorgwekkend beeld van een omgeving waarin de natuur achteruitgaat, stiltegebieden worden verstoord door jagers en mensen ziek worden door pesticiden in de sierteelt en fruitteelt, vaak vlakbij woongebieden, scholen en campings.

Daarnaast uit ze haar zorgen over de bewering van GS dat agrarische bedrijvigheid onmisbaar is voor een gezonde leefomgeving. Ze vraagt hoe GS dit rijmt met onderzoeken die aantonen dat stikstof, fosfaat, mestoverschotten en pesticiden ernstige gezondheidsrisico's met zich meebrengen. Ze wil weten of GS inzicht heeft in de schadelijke effecten van de sierteelt op omwonenden en pleit ervoor dat agrarische bedrijven juist moeten transformeren om bij te dragen aan een gezondere leefomgeving.

Vervolgens roept Partij voor de Dieren GS op om echte keuzes te maken en niet te blijven hangen in maatregelen die te weinig, te laat en te duur zijn. Ze verwijst naar de presentatie van Urgenda, waar werd benadrukt dat transitie op korte termijn mogelijk is met goede verdienmodellen. Volgens haar moet de provincie niet alleen inzetten op lobby in Den Haag, maar ook bijvoorbeeld binnen de eigen begroting duidelijke keuzes maken die prioriteit geven aan natuur en gezondheid.

De heer **Veenboer** (PvdA) vraagt wat Mevrouw Haas concreet bedoelt met haar oproep om geld in te zetten op wat wel effectief is. Hij merkt op dat ze niet heeft aangegeven welke maatregelen volgens haar daadwerkelijk resultaat opleveren.

Mevrouw **Haas** (PvdD) komt met vijf voorstellen die tot 2027 kunnen worden uitgevoerd, gestart of uitgebreid.
Ten eerste pleit ze voor spuitvrije zones rond beschermde natuurgebieden, woonwijken en recreatiegebieden. Dit zou een belangrijke stap zijn richting natuurinclusieve landbouw en bijdragen aan schoner water. Volgens haar zou de provincie dit direct moeten invoeren op basis van het voorzorgsprincipe.

Ten tweede mist ze daadkracht op maatregelen om de groenblauwe dooradering van het landschap te herstellen. Dit is essentieel voor biodiversiteit en een leefbare omgeving. Ze stelt voor om de Basiskwaliteit Natuur, een bestaande toolbox van het Rijk, als pilot in Noord-Holland te gebruiken.

Ten derde stelt ze voor om tien agrarische ondernemers te ondersteunen bij de transitie naar een natuurinclusief verdienmodel volgens het zeven-vinkjes-model van Urgenda. Dit kan in een aangewezen gebiedsproces volledig worden doorgevoerd, geëvalueerd en als voorbeeld dienen voor andere regio's. Ze wijst erop dat Noord-Hollandse boeren zich al bij Urgenda hebben gemeld en stelt voor hen actief te benaderen en te ondersteunen.

Daarnaast ziet ze kansen om de pilot te koppelen aan de voedselvisie, bijvoorbeeld door proeftuinen met nieuwe eiwitrijke gewassen op te zetten. Ze betreurt dat de korte termijn agenda slechts verwijst naar de voedselvisie zonder concrete maatregelen en kijkt uit naar het gesprek hierover in mei 2025.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) vraagt of deze voorstellen zijn afgestemd met ondernemers en of er daadwerkelijk behoefte aan is.

Mevrouw **Haas** (PvdD) antwoordt dat dit in sommige gevallen is gebeurd, terwijl ze zich in andere gevallen baseert op wetenschappelijk onderzoek en eerder getoetste voorstellen van anderen.

De heer **Veenboer** (PvdA) vraagt hoe mevrouw Haas haar voorstel om tien boeren met het zeven vinkjes-model te laten werken, wil uitvoeren. Hij wijst erop dat veel gebiedsprocessen worden aangepast of afgeschaald en vraagt of zij een idee heeft welke boeren hieraan mee zouden doen of dat dit verspreid wordt aangepakt.

Mevrouw **Haas** (PvdD) antwoordt dat de Partij voor de Dieren hier ideeën over heeft, maar dit graag in de commissie wil bespreken en liever nog Gedeputeerde Staten (GS) hiervoor verantwoordelijk wil maken. Ze stelt voor om hierover in een werkgroep of BOT-sessie verder in gesprek te gaan.

Ze vervolgt haar bijdrage met een vierde voorstel: zonering, geïnspireerd op de visie van Remkes. Dit houdt in dat er gebieden worden aangewezen voor 100% natuur, 100% landbouw en overgangsgebieden waarin natuur en landbouw verweven zijn. Door deze overgangsgebieden planologisch vast te leggen in het omgevingsplan, kunnen ook andere maatschappelijke doelen

worden gerealiseerd, zoals recreatie, de Bossenstrategie, natuurgerichte economie, waterberging en zelfs kleinschalig wonen.

Als vijfde en laatste voorstel pleit ze voor een einde aan de bio-industrie in de hele provincie. Dit is volgens haar de meest duurzame en kansrijke toekomstoptie en zou veel crises helpen oplossen. Dit geldt niet alleen voor veehouderij met geiten, varkens, kippen en runderen, maar ook voor viskwekerijen. Ze bekritiseert het gebruik van gemeenschapsgeld voor kweekvisserijen op Texel en stelt dat de provincie zou moeten inzetten op diervriendelijke alternatieven, zeker omdat dierwaardigheid een speerpunt is van de coalitie.

Ze sluit af door te benadrukken dat deze voorstellen goed uitvoerbaar zijn binnen de korte termijn agenda. Ze nodigt de commissie uit om hierover in gesprek te gaan en stelt voor een werkgroep te vormen om de agenda verder uit te werken. Ook benadrukt ze dat wetenschappers bereid zijn om hun kennis in praktijk te brengen.

Tot slot vraagt ze GS om duidelijkheid over de aangekondigde transitie van het landelijk gebied en welke fundamentele veranderingen daarin worden ingezet.

De heer **Mülder** (D66) begint zijn bijdrage met kritiek op de communicatie rondom de korte termijn agenda. Hij vindt dat er vroegtijdig framing is ontstaan, waarbij werd gesproken over 72 miljoen euro extra voor natuur. Hij betwijfelt waar het woord "extra" vandaan komt, omdat het geld volgens hem al eerder was toegekend en verwerkt in andere begrotingen. Hij uit zijn frustratie dat een verzoek om rectificatie niet werd gehonoreerd en vindt het kwalijk dat Statenleden soms pas na de media toegang krijgen tot officiële stukken.

Bij het lezen van de agenda constateert hij dat veel bestaande budgetten opnieuw zijn gepresenteerd als onderdeel van deze plannen. Zijn algemene indruk is dat de provincie veel goede ideeën heeft, maar vooral een overlegcultuur heeft ontwikkeld, zonder daadwerkelijk extra financiële middelen vrij te maken. Hij verwijst naar de gebiedsprocessen, waar heroverwegingen plaatsvinden, maar tegelijkertijd de eis wordt gesteld dat nieuwe initiatieven budgetneutraal moeten zijn. Volgens hem is dit een lastige opdracht voor ambtenaren die al jarenlang met complexe overleggen bezig zijn.

De heer **Veenboer** (PvdA) reageert op de kritiek van D66 op de overlegcultuur en vraagt of D66 zelf nog wel voorstander is van de gebiedsprocessen, die door sommigen ook als eindeloos overleg worden gezien.

De heer **Mülder** (D66) erkent dat gebiedsprocessen waarde kunnen hebben, maar wijst erop dat sommige al jarenlang lopen zonder concreet resultaat. Hij stelt dat doorgaan met deze processen weinig zin heeft als er toch geen geld beschikbaar is. In plaats van eindeloos te blijven overleggen, zou de provincie eerlijk moeten zijn tegen betrokken partijen en erkennen dat er zonder financiering geen uitvoering mogelijk is. Volgens hem worden harde conclusies vermeden en blijft de provincie steken in heroverwegingen en verder overleg, terwijl er geen extra middelen komen om de plannen daadwerkelijk uit te voeren.

De heer Mülder vervolgt zijn betoog en stelt dat de harde realiteit is dat er geen geld meer is om plannen uit te voeren. Hij mist de urgentie hierover in de korte termijn agenda. Hoewel er wel

gesproken wordt over een gezamenlijke lobby, gaat dit vooral over meetmethodes, terwijl volgens hem het probleem al duidelijk genoeg is. Hij pleit ervoor dat de provincie zich krachtiger opstelt en het Rijk duidelijk maakt dat er middelen nodig zijn om daadwerkelijk iets op te lossen. Hij kondigt aan hiervoor een motie in te dienen en overweegt ook een motie waarin Provinciale Staten hun onvrede over het landelijke beleid uitspreken.

Daarnaast analyseert hij hoe het beschikbare geld wordt besteed. Veel middelen blijken al eerder vastgelegd te zijn, zoals de PPLG-reserve, en de rest betreft specifieke subsidies voor projecten waar al jaren over wordt gesproken. Hierdoor blijft er weinig tot geen extra budget over voor natuurherstel. Tegelijkertijd constateert hij dat er nieuwe maatregelen worden toegevoegd, zoals de PAS-legalisatie, terwijl Provinciale Staten middels motie M80 hebben vastgesteld dat dit niet de taak van de provincie is.

Vervolgens wijst hij erop dat eerdere subsidieaanvragen kritisch werden beoordeeld op het zogenaamde lock-in-risico, terwijl nu opeens allerlei maatregelen via de PPLG-reserve worden gefinancierd zonder diezelfde kritische blik. Volgens hem toont dit aan dat er inconsistent wordt omgegaan met de beoordeling van financiële besluiten.

Mevrouw **De Sain** (BBB) vraagt of de heer Mülder erkent dat er extra geld, € 8 miljoen, van het Rijk is ontvangen voor PAS-legalisatie en dat de provincie dus in ieder geval met deze taak kan starten.

De heer **Mülder** (D66) bevestigt dat er geld is ontvangen, maar wijst erop dat er nog steeds middelen uit de PPLG-reserve naar PAS-legalisatie gaan, terwijl dat niet nodig zou moeten zijn. Hij suggereert dat het bedrag sowieso te weinig is en verwijt BBB dat ze dit niet openlijk durven toe te geven omdat de verantwoordelijke bewindspersoon een partijgenoot is.

Mevrouw **De Sain** (BBB) noemt deze opmerking flauw en benadrukt dat elke financiële bijdrage, hoe klein ook, een begin kan zijn om de PAS-melders te legaliseren. Ze erkent dat het bedrag niet voldoende is, maar stelt dat de situatie complex is en dat er meerdere manieren zijn om tot een oplossing te komen.

De heer **Mülder** (D66) stelt daarop dat de enige manier om een sterk signaal naar het Rijk te sturen is door te beginnen met handhaving op PAS-melders. Hij vindt dit een treurige maatregel, maar ziet geen andere manier om Den Haag te dwingen tot actie. Volgens hem zal de rechter uiteindelijk ook tot die conclusie komen als er een rechtszaak wordt aangespannen.

Mevrouw **De Sain** (BBB) wijst erop dat de betrokken ondernemers niets aan de situatie kunnen doen en dat handhaving hen dubbel zou straffen. Ze vindt dat de provincie moet blijven zoeken naar een oplossing en niet direct over moet gaan tot sancties.

De heer **Mülder** (D66) erkent dat handhaving een harde maatregel is, maar stelt dat er geen perspectief is zolang het Rijk geen echte oplossingen biedt. Hij noemt Tata Steel als voorbeeld van een bedrijf waarop ook handhaving zou moeten plaatsvinden als er geen verbetering komt. Volgens hem is een harde opstelling richting het Rijk noodzakelijk om te laten zien dat de provincie zonder hulp niets kan doen.

Mevrouw **De Sain** (BBB) vraagt of Mülder niet erkent dat er hard wordt gewerkt aan oplossingen.

De heer **Mülder** (D66) antwoordt dat hij weinig perspectief ziet en dat het plan weinig vertrouwen wekt. Hij vreest dat een rechter bij een rechtszaak zou concluderen dat er geen geloofwaardig plan ligt om het probleem op termijn op te lossen.

De heer Mülder vervolgt zijn betoog en benadrukt dat de provincie de focus volledig op natuurherstel moet houden en niet moet proberen extra geld vrij te maken voor de landbouwsector. Volgens hem is de beschikbare financiering al beperkt en moet deze doelgericht worden ingezet.

Hij wijst erop dat bepaalde uitgaven, zoals wildopvang en boerenlandpaden, opnieuw in de begroting opduiken, terwijl deze volgens hem al in eerdere begrotingen waren geregeld. Daarnaast uit hij zijn frustratie over de financiering van duinrelherstel met PPLG-geld. Hij vindt het onterecht dat provinciale middelen worden gebruikt om duinrellen te herstellen die door de gemeente Bloemendaal zijn volgestort. Volgens hem zou Bloemendaal daar zelf voor moeten opdraaien, zeker gezien het beperkte budget voor natuurherstel.

Hij kondigt aan met moties te komen om de urgentie rondom natuurbehoud te vergroten en ervoor te zorgen dat de focus op natuur blijft liggen. Daarnaast spreekt hij zich uit tegen lobby's voor nieuwe meetmethodes, een discussie die volgens hem al jaren geleden is beslecht en geen zinvolle bijdrage meer levert.

Mevrouw **De Sain** (BBB) geeft aan dat haar fractie het document volledig heeft doorgenomen, maar dat het door de vele verwijzingen naar andere rapporten lastig te lezen was. Ze vindt dat de presentatie beter kan.

Vervolgens wijst ze op een passage waarin staat dat planologische wijzigingen in NNN-focusgebieden het mogelijk maken om onteigening als instrument in te zetten. BBB is tegen onteigening van bedrijven en benadrukt dat is afgesproken om te kijken of ondernemers NNN-waardig kunnen ondernemen of via andere regelingen kunnen bijdragen aan natuurdoelen.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) erkent dat het document complex is, maar vraagt waarom juist onteigening voor BBB onbespreekbaar is, terwijl andere maatregelen wellicht wel bespreekbaar zijn.

Mevrouw **De Sain** (BBB) antwoordt dat haar bijdrage breder is en dat ze vooral wil benadrukken dat er meerdere wegen zijn om natuurdoelen te halen, zonder direct planologische wijzigingen door te voeren. Ze pleit ervoor om ondernemers de kans te geven zich aan te passen.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) erkent dat agrarisch medegebruik binnen het NNN onder bepaalde voorwaarden mogelijk is, zoals ook door Natuurmonumenten gesteld. Tegelijkertijd wijst ze erop dat natuurherstel niet alleen over het NNN gaat, maar ook over de Kaderrichtlijn Water, stikstofreductie en natuurherstel buiten NNN-gebieden. Dit maakt de discussie over onteigening complexer.

Mevrouw **De Sain** (BBB) wijst op recente onderzoeken die aantonen dat grasland op boerenakkers helpt om uitspoeling naar oppervlaktewater te verminderen, wat aansluit bij de Kaderrichtlijn Water. Ze benadrukt dat haar partij in stappen vooruit wil en gezamenlijk de uitdagingen wil aangaan.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) vraagt tot slot of BBB nog steeds achter het coalitieakkoord staat, waarin hierover afspraken zijn gemaakt.

Mevrouw **De Sain** (BBB) bevestigt dit en herhaalt dat het coalitieakkoord uitgaat van ondernemers de kans geven om NNN-waardig te ondernemen, de sector betrekken bij natuurverbetering en het zoveel mogelijk voorkomen van onteigening. Volgens haar sluit haar standpunt hier volledig bij aan.

De heer **Veenboer** (PvdA) sluit aan bij de vragen van GroenLinks.

De heer **Mülder** (D66) vraagt hoeveel uitstel BBB nodig heeft voor het halen van de Kaderrichtlijn Water en natuurherstel. Hij wijst erop dat BBB nu twee jaar bestuurlijke invloed heeft en vraagt waarom de partij niet erkent dat het huidige beleid niet werkt en dat er een andere aanpak nodig is. Daarnaast vraagt hij wanneer er wordt overgegaan op handhaving voor PAS-melders, omdat hij nergens concrete stappen ziet.

Mevrouw **De Sain** (BBB) erkent de problematiek en stelt dat er ondernemers zijn met goede ideeën om hun bedrijfsvoering aan te passen op een manier die natuurherstel en de Kaderrichtlijn Water ondersteunt. Volgens haar zouden deze initiatieven de provincie minder geld kunnen kosten en toch bijdragen aan de gestelde doelen.

De heer **Mülder** (D66) vraagt hoe lang BBB deze ondernemers nog de tijd wil geven om met oplossingen te komen.

Mevrouw **De Sain** (BBB) antwoordt dat dit afhangt van hoe snel er gezamenlijk wordt opgetrokken en hoe snel de provincie bestaande ideeën oppakt. Ze stelt dat er al plannen zijn ingediend die geen voortgang hebben gekregen en die volgens haar mogelijk bijdragen aan oplossingen. Ze benadrukt dat BBB niet beweert alle antwoorden te hebben, maar dat de partij achter de afspraken in het coalitieakkoord staat en bereid is om naar haalbare oplossingen te zoeken.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) memoreert dat BBB gedwongen onteigening onbespreekbaar vindt en vraagt of BBB een amendement zou steunen om dit uit de korte termijn agenda te schrappen of dat BBB zelf met een voorstel komt, of de coalitielijn blijft volgen.

Mevrouw **De Sain** (BBB) verwijst naar het coalitieakkoord, waarin staat dat de provincie inzet op NNN-waardig ondernemen en samen met de sector doelstellingen wil halen om onteigening te voorkomen. Ze benadrukt dat er meerdere wegen zijn om tot oplossingen te komen en dat planologische wijzigingen niet per se nodig zijn.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) erkent dat niemand gedwongen onteigening wil, maar vraagt wat BBB zal doen als sommige boeren toch niet willen stoppen.

Mevrouw **De Sain** (BBB) stelt dat boeren in natuurgebieden meestal bereid zijn om mee te bewegen, omdat ze daar willen blijven en de natuur willen ondersteunen. Ze benadrukt dat boeren niet tegen natuur zijn en dat BBB zich inzet voor zowel natuurherstel als het behalen van de Kaderrichtlijn Water-doelen.

De heer **Dessing** (FvD) vraagt of BBB zich kan vinden in de formulering "zoveel mogelijk onteigening voorkomen" in de korte termijn agenda en waar voor BBB de rode lijn ligt als onteigening uiteindelijk toch plaatsvindt.

Mevrouw **De Sain** (BBB) noemt dit een lastige vraag en stelt dat BBB er nog steeds van uitgaat dat onteigening niet nodig zal zijn. Ze erkent dat veranderingen voor ondernemers moeilijk kunnen zijn, maar benadrukt dat iedereen moet meebewegen. Ze heeft vertrouwen in de ambtenaren, natuurorganisaties en ondernemers om samen tot een goede oplossing te komen, waarbij boeren natuurvriendelijk kunnen ondernemen.

De heer **Dessing** (FvD) merkt op dat dit geen direct antwoord is op zijn vraag en vraagt opnieuw wat BBB zal doen als onteigening toch doorgaat.

Mevrouw **De Sain** (BBB) antwoordt dat BBB zich aan het coalitieakkoord zal houden.

De heer **Dijksen** (SP) wijst op het Natuurpact uit 2013, waarin is afgesproken dat het NNN primair voor natuur bedoeld is en dat agrarisch medegebruik alleen is toegestaan als het bijdraagt aan natuurdoelen. Omdat deze natuurdoelen niet worden gehaald, verwijt hij BBB dat zij steeds manieren zoekt om de agrarische sector binnen het NNN te behouden. Hij vraagt of dat volgens BBB in lijn is met behoorlijk bestuur.

Mevrouw **De Sain** (BBB) antwoordt dat er momenteel ondernemers binnen het NNN-gebied zijn die via het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) wél bijdragen aan natuurdoelen. Volgens haar leveren zij belangrijke inspanningen om natuurdoelen te behalen.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) sluit aan bij de vragen van de SP.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt hoe BBB aankijkt tegen het aanbod van Urgenda om het zeven-vinkjes-model toe te passen en gebruik te maken van nieuwe verdienmodellen. Ze wil weten of BBB dit ziet als een manier om onteigening te voorkomen en tegelijkertijd samen te werken met de natuur.

Mevrouw **De Sain** (BBB) stelt dat dit volledig afhangt van de vrijwillige keuze van ondernemers. Volgens haar is het niet aan de politiek om boeren te dwingen om voor dit model te kiezen.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt of de provincie ondernemers actief zou moeten ondersteunen, omdat natuurdoelen een gezamenlijke verantwoordelijkheid zijn.

Mevrouw **De Sain** (BBB) blijft bij haar standpunt dat dit een ondernemersvrijheid is. Ze vindt dat de provincie ondernemers niet kan of moet verplichten om een bepaald verdienmodel te volgen en dat dit een keuze is die zij zelf moeten maken.

Mevrouw **Haas** (PvdD) verduidelijkt dat ze niet pleit voor het opleggen van het zeven-vinkjes-model, maar voor het in gesprek gaan met agrariërs en hen ondersteuning vanuit de provincie bieden. Ze vraagt hoe BBB daartegen aankijkt.

Mevrouw **De Sain** (BBB) antwoordt dat het alsnog aan de ondernemer zelf is om hiervoor te kiezen, ongeacht of de provincie betrokken is. Als Urgenda boeren enthousiast kan maken, met of zonder provinciale samenwerking, blijft het volgens haar een vrijwillige keuze.

De heer **Veenboer** (PvdA) vraagt waar in het coalitieakkoord gesproken wordt over NNN-waardig ondernemen, omdat dit volgens hem een interessante formulering is.

Mevrouw **De Sain** (BBB) geeft aan dat ze de precieze passage niet uit haar hoofd weet. Ze erkent dat ze het misschien niet letterlijk goed verwoordt, maar is ervan overtuigd dat er iets in het coalitieakkoord staat over deze rol van ondernemers. Ze biedt aan om dit op te zoeken en het tijdens de pauze aan de heer Veenboer te laten zien.

Mevrouw De Sain vervolgt haar betoog en vraagt om meer duiding over ecologisch herstel buiten natuurgebieden, zoals genoemd in het rapport.

Daarnaast stelt ze vragen over ontpachting in Laag Holland. Ze wil weten van wie de grond is, of er samenwerking met natuurorganisaties mogelijk is en hoe de financiering hiervan eruitziet, aangezien dit aanzienlijke kosten met zich meebrengt.

Ze verwijst ook naar een passage over de afkoop van pacht. Ze herinnert zich dat hierover een motie van de PvdA was ingediend, maar denkt dat deze is aangehouden. Ze vraagt om verduidelijking over de status van deze kwestie.

Vervolgens benadrukt ze dat BBB natuurverbetering steunt, maar wijst ze op gebieden zoals de Eilandspolder, waar de natuur al flink is uitgebreid. Ze wil weten wat de plannen voor dit soort gebieden zijn: worden ze gemonitord en behouden, of is er een intentie om ze nog verder uit te breiden?

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) vraagt hoe BBB samenwerking met natuurorganisaties in Laag Holland ziet bij ontpachting. Ze gaat ervan uit dat mevrouw De Sain hierover heeft nagedacht en vraagt haar denkwijze hierover.

Mevrouw **De Sain** (BBB) geeft aan dat ze geen kant-en-klare oplossing heeft, maar vraagt aan Gedeputeerde Staten of financiële samenwerking met natuurorganisaties mogelijk is om de doelen in Laag Holland te halen. Ze wil weten of de provincie hier volledig verantwoordelijk voor is, of dat andere partijen ook een rol kunnen spelen.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) zegt het antwoord van de gedeputeerde af te wachten, maar heeft het beeld dat de samenwerking niet alleen om financiële middelen zou gaan. Ze wijst op de afweging tussen natuurorganisaties en agrariërs en is benieuwd hoe dit in de praktijk wordt vormgegeven.

Mevrouw **De Sain** (BBB) vervolgt haar betoog en stelt verschillende vragen over natuurbeheer en gebiedsindeling. Ze vraagt naar de plannen voor het natuurgebied Westerheide, waar de doelstelling is om heideverbindingen te realiseren. Ze wil weten of dit betekent dat bomen gekapt moeten worden om heide te creëren en of deze bomen dan elders gecompenseerd worden.

Over ecologisch herstel buiten het NNN vraagt ze hoe de provincie omgaat met ontgrenzing en afwaardering van grond. Ze stelt dat als een gebied uit het NNN wordt gehaald en er vervolgens extra ANLb-maatregelen worden getroffen, dit op zich prima is. Maar ze wil weten waarom deze grond dan wordt afgewaardeerd en of begrenzing en ontgrenzing op regionaal of sectoraal niveau wordt toegepast.

Met betrekking tot overgangsgebieden rond Natura 2000 vraagt ze of het de bedoeling is om de bestaande buffers nog verder uit te breiden. Ze wijst erop dat het overgangsgebied geen planologisch instrument is en geen extra beperkingen zou opleggen, maar vraagt zich af wat dan precies de functie ervan is.

Vervolgens vraagt ze hoe de provincie de relatie ziet tussen de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) en stikstofreductie. Volgens haar richt de VHR zich vooral op de staat van de natuur en niet specifiek op stikstof. Ze wil weten hoe deze elementen samenhangen in het beleid.

De heer **Mülder** (D66) geeft aan dat hij is afgehaakt bij de lange opsomming van onderwerpen en stelt een directe vraag: is BBB trots op wat er de afgelopen twee jaar op landbouwgebied is bereikt?

Mevrouw **De Sain** (BBB) reageert terughoudend en stelt dat trots een lastig begrip is. Ze erkent dat er veel gesprekken plaatsvinden en dat het volgens D66 te langzaam gaat, terwijl BBB het juist duidelijker had gewild. Ze wijst erop dat landbouw binnen de coalitie veel wordt besproken en dat er nog gewerkt wordt aan de uitvoering. Daarnaast noemt ze de huidige situatie deels een erfenis van de vorige coalitie, wat het volgens haar niet altijd eenvoudig maakt om snel resultaten te boeken.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) sluit aan bij de vraag van de heer Mülder en wil weten of BBB dit stuk zal steunen of dat de partij van plan is om amendementen in te dienen.

Mevrouw **De Sain** (BBB) geeft aan dat ze op dit moment informatie verzamelt en de standpunten van andere partijen aanhoort. Ze wacht bovendien de beantwoording van Gedeputeerde Staten af voordat ze een besluit neemt. Volgens haar is BBB nog niet op het punt om moties of amendementen in te dienen, want ze heeft vertrouwen dat er gezamenlijk een oplossing wordt gevonden.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) vraagt wat BBB duidelijker had gewild in de korte termijn agenda en in hoeverre mevrouw De Sain denkt dat het huidige stuk daadwerkelijk bijdraagt aan het behalen van de doelstellingen.

Mevrouw **De Sain** (BBB) vindt dat in de vorige bestuursperiode de stem van het landelijk gebied beter had kunnen worden vertegenwoordigd en ziet haar rol als Statenlid mede als gevolg daarvan.

Op de vraag welke wijzigingen BBB zou willen doorvoeren, verwijst ze naar de vele vragen die haar partij heeft over de opsomming in het stuk. Ze geeft aan dat BBB graag in samenspraak met andere partijen tot gemeenschappelijke oplossingen wil komen, waarmee mogelijk ook kosten bespaard kunnen worden terwijl de gestelde doelen alsnog worden gehaald.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt mevrouw De Sain (BBB) direct om haar oordeel over de korte termijn agenda. Ze wijst erop dat BBB zichzelf presenteert als de stem van het platteland en wil weten of BBB dit stuk steunt of wijzigingen wil voorstellen.

Mevrouw **De Sain** (BBB) antwoordt dat ze juist bezig is met het stellen van vragen over punten in het stuk waar haar partij onduidelijkheden over ziet. Ze benadrukt dat het niet haar bedoeling was om andere partijen, waaronder het CDA, tekort te doen in hun betrokkenheid bij het platteland. Als haar eerdere woorden zo zijn opgevat, erkent ze dat ze zich wellicht verkeerd heeft geformuleerd.

Mevrouw De Sain (BBB) vervolgt haar betoog en wijst op bladzijde 18 over de meetcorrecties van AERIUS. Samen met de VVD heeft BBB hierover schriftelijke vragen ingediend, omdat de afwijkingen groot zijn. Ze vraagt Gedeputeerde Staten om een reflectie en wil weten hoe deze afwijkingen zich verhouden tot vergunningverlening. Tegelijkertijd merkt ze op dat ze de beantwoording van de schriftelijke vragen kan afwachten.

Vervolgens gaat ze in op de landbouwparagraaf, waarin drie opties worden genoemd. Ze ziet veel opgaven in het stuk en merkt op dat bij ontgrenzing en begrenzing vaak naar landbouwgrond wordt gekeken. BBB wil graag in samenspraak tot een oplossing komen waarbij niet alle lasten op de landbouwgrond terechtkomen. Ze stelt voor om doelen sectoraal of regionaal te verdelen.

Vervolgens benoemt ze de verduurzaming van de bollenteelt. Ze vindt de samenwerking binnen het Actieplan Water en Bodem positief en herinnert eraan dat GS eerder heeft aangegeven in Zuid-Kennemerland aan de slag te willen met regiocertificering. Ze vraagt of dit ook in het actieplan verwerkt kan worden, zodat de sector zelf stappen zet om minder bestrijdingsmiddelen of gewasbeschermingsmiddelen te gebruiken.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt of BBB het ermee eens is dat de commissie eerst moet bespreken wat de doelen en haalbaarheid van regiocertificering zijn, voordat hier verdere stappen in worden gezet.

Mevrouw **De Sain** (BBB) stelt dat als ondernemers vrijwillig willen starten met een verbeterplan en inhaalslag, dit een positieve ontwikkeling is. Ze vindt niet dat de commissie hier uitgebreid over hoeft te debatteren als de sector zelf bereid is om aan de slag te gaan. Als GS dit kan ondersteunen via het Actieplan Water en Bodem, zou dit volgens haar gewoon moeten gebeuren. Ze benadrukt dat er een evaluatiemoment zal komen, waarin beoordeeld kan worden welke doelen zijn behaald en of dit een effectieve aanpak is. Ze heeft vertrouwen in dit proces en stelt dat eventuele aanpassingen dan op basis van de resultaten kunnen worden gemaakt.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) vraagt of de oproep van BBB om regionaal en gebiedsgericht te kijken naar oplossingen niet al werd ingevuld via de gebiedsprocessen. Ze vraagt zich af of deze

dan niet behouden hadden moeten blijven en of daar niet meer geld voor beschikbaar had moeten zijn.

Mevrouw **De Sain** (BBB) erkent dat geld een cruciale factor is en dat dit momenteel schaars is. Ze benadrukt dat bij ontgrenzing van gebieden de afweging zorgvuldig moet worden gemaakt. Als er meerdere gebieden worden ontgrensd, maar de begrenzing steeds dezelfde richting op wijst, moet daar volgens haar goed naar worden gekeken.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) wijst erop dat geld een bekend probleem is en dat de heer Mülder (D66) een motie wil indienen om een sterkere lobby naar het Rijk te voeren voor extra financiering. Ze vraagt of BBB deze motie zal steunen.

Mevrouw **De Sain** (BBB) antwoordt dat ze ervan uitgaat dat deze lobby al continu gaande is vanuit verschillende sectoren, zoals natuur, landbouw en mobiliteit. Ze benadrukt dat het geldtekort alle beleidsterreinen raakt, niet alleen natuur en landbouw. Ook gemeenten ondervinden hier de gevolgen van. Ze spreekt haar bewondering uit voor Gedeputeerde Staten, die volgens haar al een fulltime taak hebben aan deze onderhandelingen met het Rijk.

Mevrouw De Sain (BBB) vervolgt haar betoog en gaat in op de veenweidestrategie. BBB benadrukt dat de uitstoot omlaag moet, maar dat er niet alleen naar waterpeilverhoging gekeken moet worden. Volgens haar moeten ook andere innovaties, zoals klei op veen en onderdrainage, worden meegenomen.

Wat betreft waterberging in diepe polders erkent ze het belang hiervan, vooral met het oog op clusterbuien. Ze waarschuwt echter dat als het waterpeil in een bufferingszone te hoog wordt opgevoerd, de grond als een spons verzadigd raakt en geen extra water meer kan bergen.

Over de toenemende recreatiedruk richting 2040 merkt ze op dat er volgens het rapport 5000 hectare extra recreatieruimte nodig is, wat volgens haar 10.000 voetbalvelden is in plaats van de genoemde 7000 voetbalvelden. Ze vraagt zich af waarom er enerzijds wordt gesteld dat NNN en Natura 2000 ontlast moeten worden door extra recreatieruimte te creëren, terwijl er tegelijkertijd wordt gekeken naar financiering van recreatievoorzieningen binnen nieuwe NNN-gebieden en extra bos. Ze vraagt Gedeputeerde Staten om een reflectie op deze schijnbare tegenstrijdigheid.

Over de Bossenstrategie vindt ze het belangrijk dat naast het realiseren van extra bos ook het historische platteland van Noord-Holland wordt beschermd.

Tot slot wijst ze op de grote hoeveelheid wijzigingen die worden voorgesteld. Ze vraagt zich af of alles haalbaar en betaalbaar is, een thema dat al meerdere keren is besproken. Ze stelt dat het verwijderen van een stukje natuur ten gunste van een ander stukje natuur zeer kostbaar is en vraagt of terreinbeheerders financieel kunnen bijdragen. Ze pleit ervoor om geen extra plussen toe te voegen, maar juist duidelijke keuzes te maken, juist omdat niet alles kan.

5 Lunch

Schorsing van 12.56 uur tot 13.40 uur.

Concept Korte termijnagenda LG 2025-2027 en vervolg PPLG-proces, en ingekomen schriftelijke hierop – vervolg

Eerste termijn commissie – vervolg

De heer **Van Tiggelen** (PVV) beperkt zich in zijn bijdrage tot één punt, namelijk doel 2.2: minder stikstofuitstoot. Hij wijst op CrIS-satellietmetingen, waaruit volgens hem blijkt dat de hoeveelheid ammoniak boven Noord-Holland fors lager is dan het landelijk gemiddelde. Omdat dit gemiddelde al laag zou zijn, ziet hij geen reden om boeren met stikstofbeleid te belasten.

Daarnaast stelt hij dat ammoniak een luchtzuiverende werking heeft. In combinatie met water in de lucht zou ammoniak NO_2 (stikstofdioxide) neutraliseren via een natuurlijk proces. Hij beweert dat dit vrijwel nooit wordt benoemd, maar dat hij het heeft gecontroleerd via een app met realtime NO_2-metingen. Volgens hem zijn de NO_2-waarden in Gelderland en Overijssel extreem laag (onder de 3,5 microgram per kubieke meter).

Hij trekt de theorie dat minder stikstof leidt tot natuurherstel, in twijfel. Hij wijst erop dat de stikstofuitstoot sinds 1990 al enorm is verminderd, vooral door inspanningen van boeren die de uitstoot met twee derde hebben teruggebracht. Toch ziet hij geen duidelijk natuurherstel. Hij stelt dat als de waarnemingen niet overeenkomen met de theorie, de theorie niet klopt.

Hij roept op om zich bezig te houden met echte problemen, omdat er volgens hem keuze genoeg is aan urgente vraagstukken.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) bedankt voor het opstellen van de korte termijn agenda en is tevreden dat deze er nu ligt, zoals eerder was toegezegd. Ze benadrukt dat de VVD heeft gevraagd om te focussen op wat wél kan, en waardeert dat deze insteek in het stuk is meegenomen. Volgens haar biedt het document meer perspectief dan voorheen.

Ze is positief over investeringen in uitvoeringskansen van derden en de meekoppelkansen die hierdoor ontstaan. Toch heeft ze nog een aantal vragen.

Ze wijst op een gereserveerd budget voor wildopvang en vraagt of dit correct is, omdat wildopvang volgens haar niet binnen de PPLG-doelen valt en ze geen onderbouwing in het document kan vinden.

De heer **Mülder** (D66) vraagt daarop welk perspectief de natuur en de PAS-melders krijgen in deze agenda.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) geeft aan hier later in haar betoog op terug te komen.

Ze vraagt zich af waarom er voor sommige gebieden wél geld wordt gereserveerd, terwijl ze geen focuspunt zijn. Ze noemt de binnenduinrand, waarvoor financiering nodig blijkt, en de Bossenstrategie, die geen focuspunt is, maar wel een SMART geformuleerde aanpak heeft. Ze vraagt de gedeputeerde om opheldering over deze verschillen en ziet de Bossenstrategie als voorbeeld voor hoe andere thema's kunnen worden aangepakt.

Over de PAS-melders vraagt ze welke maatregelen de provincie neemt, gezien het feit dat er al Rijksgeld beschikbaar is. Ze mist een duidelijke onderbouwing, die bij andere doelen wel aanwezig is.

Ze uit ook kritiek op de stikstofcoaches. In het stuk staat dat wordt onderzocht of het landbouwportaal kan worden uitgebreid met stikstofcoaches, maar er is al geld voor gereserveerd. Ze vindt het vreemd dat er financiering is toegewezen voordat het onderzoek is afgerond.

Daarnaast vraagt ze naar de boerenwandelpaden en welk PPLG-doel hieraan gekoppeld is. Ze wil weten wat precies wordt beoogd en waar de onderbouwing van deze maatregel te vinden is.

Tot slot mist ze een SMART geformuleerde aanpak voor verschillende projecten waarvoor wél geld uit de reserves wordt gehaald. Ze vraagt de gedeputeerde of er nog een onderbouwing aan het stuk kan worden toegevoegd.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) reageert op het eerdere persbericht waarin werd gesteld dat er 72 miljoen euro extra naar het landelijk gebied zou gaan. Ze was aanvankelijk positief, maar na het lezen van het stuk bleek dat meer dan de helft van dit bedrag uit Rijksmiddelen komt en de rest al eerder beschikbaar was gesteld, onder andere door een motie van Volt. Ze noemt dit een sigaar uit eigen doos en vraagt de gedeputeerde waarom het als extra geld werd gepresenteerd.

Ze merkt op dat het document een te brede agenda lijkt te worden, waarin allerlei onderwerpen worden opgenomen, zoals wildopvang en wateroverlast in de duinen. Ze is verbaasd dat wildopvang in de begroting is opgenomen, terwijl een motie uit november juist stelde dat dit niet uit het PPLG-budget zou komen. Ze vreest dat het PPLG nu wordt gebruikt voor allerlei losse posten, terwijl er eigenlijk gewerkt zou moeten worden aan een echte transitie van het landelijk gebied.

Over de prioritaire gebieden in het PPLG begrijpt ze de keuze, maar betreurt ze dat de gebiedsprocessen op de achtergrond raken. Ze vindt het belangrijk dat per gebied helder wordt wat wél en niet mogelijk is, omdat anders de transitie opnieuw wordt uitgesteld.

Ze maakt zich zorgen over de passage op pagina 7 waarin staat dat alles op vrijwillige basis gerealiseerd moet worden. Ze vraagt wat er gebeurt als partijen niet willen meewerken en of de financiële afspraken dan nog wel kunnen worden gewaarborgd.

Daarnaast uit ze kritiek op de focus op innovatie. In de transitiepaden speelt innovatie een belangrijke rol, maar dit is slechts één van de zeven paden. Ze wijst erop dat bijvoorbeeld bij methaanreductie alleen naar innovatieve maatregelen wordt gekeken, terwijl andere mogelijkheden niet worden meegenomen. Ook bij de verdeling van middelen in de landbouw ligt volgens haar de nadruk te veel op innovatie. Ze maakt zich zorgen dat dit ook geldt voor de inzet van ondernemerscoaches. Als deze alleen op innovatie gericht zijn, dan is dat volgens Volt onvoldoende om de transitie van het landelijk gebied te realiseren.

Ze vraagt de gedeputeerde om een toelichting op de prestatievergoedingen voor boeren die in het stuk worden genoemd.

Verder merkt ze op dat er in het stuk meerdere keren staat dat er gesprekken met het Rijk plaatsvinden over de definitie van duurzame landbouw. Ze vraagt wat het standpunt van de provincie hierin is.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) vraagt of mevrouw Schneemann weet hoeveel methaan er in de atmosfeer zit.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) erkent dat ze het exacte getal niet paraat heeft, maar wijst erop dat de stijgende trend al jarenlang bekend is. Ze benadrukt dat methaan een factor 6 tot 12 sterker is dan CO_2 in het versterken van het broeikaseffect, en dat het daarom logisch is om het te willen verminderen.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) stelt dat er slechts 1,7 parts per miljoen methaan in de atmosfeer zit en beweert dat dit zo weinig is dat het in zoekmachines nauwelijks wordt vermeld.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) vraagt naar de opmerking over innovatie en erkent dat de VVD daar juist veel waarde aan hecht. Ze vraagt wat Volt dan als alternatief ziet om de doelen te halen.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) verduidelijkt dat Volt niet tegen innovatie is, maar vindt dat innovatie te eenzijdig als oplossing wordt gepresenteerd. Volgens haar ligt de echte transitie in een andere manier van boeren, zoals regeneratieve landbouw, natuurinclusief boeren en biologische landbouw. Ze vreest dat als alleen op innovatie wordt ingezet, de verandering onvoldoende zal zijn.

Ze vervolgt haar betoog over de Kaderrichtlijn Water. In het document wordt vooral gekeken naar maatregelen tot 2027, maar Volt wil ook weten wat er daarna nodig is. Ze vraagt GS om inzicht te geven in hun langetermijnvisie.

Tot slot is ze verbaasd over de passage waarin staat dat er na 2025 geen aanvullend budget voor NNN beschikbaar is. In december is hierover een motie aangenomen, en ze vraagt zich af of de gedeputeerde deze motie niet gaat uitvoeren of om opheldering kan geven.

De heer **Veenboer** (PvdA) benadrukt de zorgen van zijn fractie over de staat van natuur, water, bodem, biodiversiteit en klimaat. De PvdA keek uit naar het PPLG en de korte termijn agenda, vooral omdat eind vorig jaar met een motie van D66 al een overzicht is opgesteld van alle doelen en wettelijke verplichtingen. Dit overzicht liet zien welke doelen wettelijk of door het Rijk worden ondersteund.

Hij erkent dat er te weinig middelen zijn om alle doelen te behalen en dat er daarom keuzes moeten worden gemaakt. Dit is volgens hem de reden waarom de korte termijn agenda (KTA) is opgesteld.

In het KTA worden veel acties benoemd en er wordt gekeken naar drie grote budgetten: het PNN-net, de koplopergelden en de PPLG-reserve van € 32 miljoen. Omdat de middelen beperkt zijn, is ervoor gekozen om te focussen op vijf focusgebieden binnen de prioritaire gebieden. Veenboer vindt deze strategie logisch, omdat er een gerichte aanpak nodig is.

Toch ziet hij in de financiering een ander beeld dan in de opgestelde strategie. In plaats van een duidelijke focus op de vijf gebieden, worden de projecten volgens hem verspreid over de hele provincie. Hij noemt dit een confetti-aanpak. Daarnaast gaat veel geld naar projecten zoals de binnenduinrand, die op zichzelf waardevol zijn, maar geen focusgebied zijn, zoals ook door de VVD werd opgemerkt.

Bij de verdeling van middelen ziet hij een opvallende verschuiving. Van de € 22 miljoen voor natuur en bodem gaat € 8 miljoen naar een brug bij Westerheide en € 400.000 naar wildopvang. Hierdoor blijft slechts € 13 miljoen over voor natuur en bodem.

Hij wijst erop dat landbouw en stikstof samen € 6 miljoen krijgen, maar dat dit niet direct bijdraagt aan stikstofreductie. Hij noemt het voorbeeld van de PAS-melders op Texel, waar geld naar coaches gaat die vooral administratieve ondersteuning bieden, maar stikstof niet daadwerkelijk verminderen. Hij verwijst naar een eerdere inspreker die dit beleid koekjes voor de vervuiler noemde.

Ook merkt hij op dat € 1,8 miljoen naar PAS-melders gaat, terwijl een eerdere motie (M80) stelde dat PAS-legalisatie geen primaire taak van de provincie is, maar van het Rijk. Hij vraagt zich af of dit bedrag niet te hoog is, gezien de beperkte middelen.

Hij concludeert dat als er een focus op bepaalde gebieden en thema's wordt voorgesteld, de financiering daar ook op moet aansluiten. Hij vraagt de gedeputeerde of het niet logischer zou zijn om de binnenduinrand toe te voegen aan de focusgebieden, zodat de aanpak en financiering beter op elkaar aansluiten. Volgens hem kunnen er dan duidelijkere keuzes worden gemaakt en kan de provincie gericht investeren in de belangrijkste thema's: klimaat, biodiversiteit, natuur, bodem en water.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt of de Partij van de Arbeid akkoord zal gaan met het huidige stuk of nog wijzigingen wil doorvoeren.

De heer **Veenboer** (PvdA) antwoordt dat de fractie het stuk eerst nog goed wil lezen. Hij begrijpt de gekozen lijn, maar merkt op dat er met een succesvolle lobby meer geld beschikbaar had kunnen zijn. Dat zou het gemakkelijker maken om in te stemmen. In de huidige vorm vindt hij het nog te vroeg om daar een definitief antwoord op te geven.

De heer **Dijksen** (SP) vergelijkt de korte termijn agenda met een tomaat. Hij had gehoopt op een zoet, zongerijpt stuk, omdat het al twee jaar in ontwikkeling is, maar noemt het een zure, harde kastomaat vol landbouwgif. Hij is bezorgd dat de focus opnieuw op de landbouw ligt in plaats van op de natuur.

Hij wijst op de natuurdoelanalyse, waaruit blijkt dat van de 161 natuurdoelen slechts twee worden gehaald. Hij vraagt zich af wat de gevolgen zijn als wettelijke natuurdoelen niet worden behaald, terwijl er wel financiële middelen naar de landbouw gaan. Hij betwijfelt of dat daadwerkelijk bijdraagt aan natuurherstel en stelt dat het beleid van de afgelopen jaren heeft laten zien dat dit niet werkt.

Hij uit kritiek op de rol van innovatie, die volgens hem vooral een kapitalistisch systeem in stand houdt, dat juist verantwoordelijk is voor natuur- en milieuproblemen, zoals de stikstofuitstoot.

Over de PAS-melders wijst hij op de situatie op Texel, waar de wethouder heeft aangegeven dat het moeilijk wordt om oplossingen te vinden. Texel zou als pilot dienen, maar hij leest nergens wat er daadwerkelijk wordt gedaan, alleen dat er bijna € 2 miljoen beschikbaar is. Hij vraagt de gedeputeerde om een reactie.

Hij verwijst naar de inzet van de provincie voor betaalbaar voedsel en vraagt hoe de gedeputeerde ervoor gaat zorgen dat voedsel betaalbaar blijft voor de consument, gezien de stijgende prijzen. Hij vraagt of de provincie bereid is in te grijpen in de voedselketen, waarin volgens hem vooral grote bedrijven geld verdienen, terwijl zowel boeren als consumenten benadeeld worden.

Tot slot pleit hij voor meer geld naar natuur en minder naar landbouw, die volgens hem al fors gesubsidieerd wordt. Hij wil meer focus op kleine boeren die bijdragen aan biodiversiteit en monocultuur tegengaan.

Hij sluit af door te zeggen dat hij, als de provincie zich inzet voor smakelijk voedsel, liever kiest voor oorspronkelijke gewassen zoals de Bloemendaalse gele en wilde rucola, dan voor een zure kastomaat.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) uit kritiek op de afwezigheid van gedeputeerde Beemsterboer bij de bespreking van de korte termijn agenda. Ze vindt het teleurstellend dat er zo lang op deze agenda is gewacht en dat de gedeputeerde er nu niet is, terwijl er veel vragen leven. Ze merkt op dat de fractievoorzitter van BBB hierdoor de kop van jut is geworden. Ze geeft wel een compliment aan de ambtenaren voor hun werk aan het stuk.

Ze haalt een passage uit de agenda aan waarin wordt benadrukt dat de provincie probeert de energie in de gebieden vast te houden en de samenwerking met partners te respecteren, ongeacht of projecten binnen het PPLG vallen. Ze noemt het een ratjetoe en verwijst naar de opsomming van voorbeelden door de PvdA en de kritiek van D66 op de vele overleggen zonder duidelijke keuzes.

Ze wijst op de passage waarin staat dat de financiële middelen beperkt zijn en dat de uitvoering daardoor minder voortvarend zal verlopen dan eerder beoogd. Dit roept volgens haar vragen op over de haalbaarheid van de gestelde doelen en de gevolgen voor verschillende sectoren in het landelijk gebied.

Ze stelt een aantal vragen aan het college:

- Wat is het risico dat projecten stilvallen als er na 2027 geen aanvullende financiering komt?
- Wordt voldoende rekening gehouden met onvoorziene kostenstijgingen door inflatie en uitloopkosten?
- Wat zijn de concrete gevolgen als de provincie de afronding van het NNN niet volledig uitvoert, terwijl dit een wettelijke taak is?

Daarnaast verwijst ze naar insprekers zoals mevrouw Leeflang, die stelde dat de provincie koekjes uitdeelt aan vervuilers, en naar de brief van Natuurmonumenten. Ze vraagt de gedeputeerde hierop te reageren.

Ze vraagt ook naar maatregelen voor klimaatbuffers en waterberging, specifiek in de binnenduinrand en het veenweidegebied. Ze wil weten hoe deze maatregelen worden afgestemd met plannen van waterschappen en gemeenten.

Tot slot reageert ze op mevrouw Haas (PvdD), die voorstelde om in de commissie scenario's uit te werken voor de korte termijn agenda. Mevrouw Van der Helm-Chandansingh vindt dat het werk van een Statenlid al veel tijd kost en stelt voor dit aan het college uit te besteden.

De heer **Dessing** (FvD) sluit zich aan bij de kritiek van 50PLUS op de afwezigheid van gedeputeerde Beemsterboer.

Hij waardeert dat de provincie zich voorbereidt op beperkte financiële middelen in 2027, maar wijst erop dat het totaalbudget 262 miljoen euro bedraagt. Dat betekent volgens hem dat er keuzes gemaakt moeten worden: sommige doelen moeten worden bijgesteld of geschrapt. Hij merkt op dat niemand dit nog hardop heeft gezegd en stelt dat de ambities in het stuk niet realistisch zijn, omdat er simpelweg geen geld voor is.

De heer Dessing stelt dat zijn fractie tegen zinloze uitgaven is, met name op het gebied van CO_2- en stikstofbeleid, die volgens hem geen impact hebben. Hij betwijfelt de noodzaak van het stikstofbeleid en wijst op nieuwe wetenschappelijke inzichten die de modellen en meetmethodes ter discussie stellen.

De heer **Veenboer** (PvdA) vraagt of Forum voor Democratie zich zou willen beperken tot slechts enkele hoofddoelen.

De heer **Dessing** (FvD) antwoordt dat Forum voor Democratie andere accenten zou leggen en pragmatischer te werk zou gaan: als er geen geld is, moeten ambities worden bijgesteld.

De heer **Mülder** (D66) vraagt hoe Forum voor Democratie wil omgaan met wettelijke verplichtingen.

De heer **Dessing** (FvD) stelt dat de provincie moed moet tonen en lobby moet voeren om onrealistische wettelijke doelen niet uit te voeren.

Hij vervolgt zijn betoog met kritiek op het AERIUS-model, dat volgens hem onbetrouwbaar is en leidt tot onnodige belemmeringen voor boeren en industrie. Hij wijst erop dat er 30.000 ton ammoniak aan het model wordt toegevoegd om het kloppend te maken en vraagt GS of zij hiervan op de hoogte zijn. Ook wijst hij op nieuwe meetresultaten van het RIVM, waaruit zou blijken dat de stikstofuitstoot in kustgebieden veel lager is dan het model voorspelt. Hij vraagt of GS bereid is deze inzichten te gebruiken om doelen bij te stellen en het Rijk onder druk te zetten. Daarnaast wijst hij op een rapport van professor Petersen, waarin wordt gesteld dat de huidige meetgrens van stikstof (0,07 gram per hectare per jaar) te laag is en zou moeten worden

verhoogd naar 1 gram per hectare per jaar. Hij vraagt of GS hiervan op de hoogte is en wat de gevolgen hiervan zouden kunnen zijn voor het beleid.

Over het klimaatbeleid blijft Forum voor Democratie kritisch. De heer Dessing stelt dat de provincie gezond verstand moet laten prevaleren boven onrealistische doelen. Hij noemt de Veenweidestrategie als voorbeeld: hier wordt € 2,5 miljoen aan uitgegeven in Noord-Holland, terwijl er landelijk € 500 miljoen naar dit beleid gaat. Hij vindt dit een onnodige en dure maatregel en vraagt GS of zij erkennen dat sommige klimaatmaatregelen onevenredig veel kosten en weinig effect hebben.

De heer Dessing concludeert dat het huidige beleid de economie en samenleving onnodig schaadt en het vertrouwen in de politiek ondermijnt. Hij roept zijn collega's op om kritisch te blijven en niet klakkeloos het beleid uit Den Haag over te nemen.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) spreekt haar waardering uit voor de korte termijn agenda, maar heeft kritische vragen over de financiële haalbaarheid en impact van de voorgestelde maatregelen.

Ze wijst erop dat al bekend is dat er na 2027 onvoldoende geld is om alle projecten voort te zetten, terwijl de provincie nu toch miljoenen investeert. Ze vraagt GS of het niet onverantwoord is om nu grote bedragen uit te geven aan plannen die mogelijk niet kunnen worden afgemaakt.

Daarnaast heeft JA21 bezwaar tegen de invoering van overgangszones van 500 meter rond Natura 2000-gebieden, omdat deze extra druk leggen op boeren en ondernemers. Mevrouw Gordijn vraagt of GS de gevolgen voor de agrarische sector en ondernemers goed heeft onderzocht.

Ze benadrukt opnieuw het standpunt van JA21 tegen gedwongen onteigening en spreekt haar verbazing uit dat dit in het document nog steeds als laatste optie wordt genoemd, terwijl BBB in de coalitie zit. Ze vraagt of GS heeft gekeken naar alternatieven zoals agrarisch natuurbeheer, zodat onteigening helemaal niet meer nodig is.

Verder merkt ze op dat de provincie meer aandacht wil besteden aan drinkwaterbeschikbaarheid, maar dat hier nog geen concreet beleid voor is. Ze vraagt wanneer er meer informatie komt over dit onderwerp.

Tot slot is JA21 positief over de geplande water- en bodemprojecten, zoals het herstel van duinrellen en maatregelen tegen wateroverlast. Ze wil weten wanneer GS deze acties precies gaat uitvoeren.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) start haar betoog met de overkoepelende vraag hoe de korte termijn agenda wordt afgestemd op het landelijke beleid, dat binnenkort door de commissie Schoof wordt gepresenteerd. Ze wil weten hoe en wanneer GS de agenda hierop aanpast.

Over het algemeen is het CDA positief over de agenda. Mevrouw Koning-Hoeve ziet dat het beleid realistischer wordt en steeds meer aansluit bij de CDA-standpunten. Ze complimenteert GS hiermee.

Ze vraagt of de heroverweging van gebiedsprocessen ook geldt voor de maneges in Zuid-Kennemerland, die moeite hebben met de huidige plannen. Ze wil weten of GS ook voor hen de plannen herziet.

Daarnaast is het CDA blij met de invoering van duurzaam agrarisch natuurbeheer met langjarige contracten, iets waar de partij eerder voor heeft gepleit. Mevrouw Koning-Hoeve vraagt hoe de eerste reacties van collectieven en boeren zijn en of GS ervoor zorgt dat zij goed betrokken blijven.

Mevrouw **De Sain** (BBB) vraagt of het CDA met de heroverweging in Zuid-Kennemerland bedoelt dat het gebied van de manege ontgrensd kan worden en of dan een ander agrarisch gebied begrensd zou moeten worden. Ze wil weten of het CDA dit actief zou aanmoedigen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) verduidelijkt dat haar fractie al eerder heeft aangegeven dat het huidige plan voor de maneges niet door zou moeten gaan. Ze vraagt GS of de heroverweging van het gebiedsproces ook voor de maneges geldt en wat dit precies inhoudt.

Mevrouw Koning-Hoeve benadrukt in het vervolg van haar betoog het belang van goed contact met collectieven en boeren bij agrarisch natuurbeheer. Ze vindt dat NNN-waardig agrarisch natuurbeheer ook binnen NNN-gebieden mogelijk moet zijn. Als het daarbuiten wordt toegepast, wil het CDA weten waar nieuwe NNN-grenzen worden getrokken en vraagt om een duidelijker overzicht.

Financieel ziet het CDA tegenstrijdige informatie in het stuk. Eerst wordt een budget van € 72,6 miljoen genoemd, maar op pagina 15 staan andere bedragen voor natuurherstel en NNN-realisatie. Tegelijkertijd staat er dat er na 2026 geen geld meer zou zijn voor NNN-realisatie. Mevrouw Koning-Hoeve vraagt GS om opheldering over de beschikbare middelen.

Over de pachtafkoopregeling heeft het CDA twijfels. Boeren mogen niet onder druk worden gezet om hun grond af te staan. De sector heeft juist meer hectares nodig voor extensivering en biodiversiteit. Pachtafkoop moet dus vrijwillig blijven. Ook vraagt mevrouw Koning-Hoeve een toelichting op de financiële onderbouwing. In het rapport wordt 5 miljoen genoemd voor pachtafkoop en 6 miljoen voor de aankoop van 50 tot 70 hectare in de binnenduinrand. Ze vermoedt dat hier met oude prijzen is gerekend, want zulke bedragen lijken onrealistisch laag. Ze wil van GS weten hoe deze bedragen tot stand zijn gekomen.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) vraagt zich af of het CDA het stuk zal steunen, aangezien er nog twijfels zijn over onderwerpen zoals pachtafkoop.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) antwoordt dat de grote lijnen en de algemene richting van het stuk goed zijn. Het CDA heeft nog vragen over specifieke details en overweegt mogelijk moties in te dienen, maar steunt in grote lijnen de agenda.

Mevrouw Koning-Hoeve vervolgt haar betoog en vraagt om toelichting op de afschaling van plannen in de binnenduinrand en de aangekondigde heroriëntatie. Ze wil weten welke aanpassingen er worden overwogen.

Daarnaast maakt het CDA zich zorgen over de wijziging van gebiedsprocessen van bottom-up naar top-down en vraagt zich af hoe het draagvlak behouden blijft.

Het CDA pleit voor duidelijkheid over de NNN-strategie en wil dat knopen worden doorgehakt. Als NNN op bepaalde gronden niet haalbaar blijkt, moet de begrenzing volgens het CDA worden opgeheven en moeten natuurdoelen via beheermaatregelen in bestaande natuurgebieden worden behaald.

Ze is positief over de uitbreiding van coachingstrajecten voor agrariërs en nieuwe projecten voor emissiereductie. Tegelijkertijd maakt ze zich zorgen over de veelheid aan regelingen en fieldlabs, waardoor het voor agrariërs lastig kan worden om te bepalen welke maatregelen bij hun situatie passen.

De heer **Veenboer** (PvdA) vraagt welk doel de coachingstrajecten binnen het PPLG precies dienen. Hij wil weten of deze trajecten specifiek gericht zijn op het verminderen van emissies.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) legt uit dat coaching nodig is, omdat er veel regelingen en fieldlabs zijn. Een coach helpt agrariërs bij het kiezen van de juiste regeling om emissies te beperken. Daarnaast benadrukt ze dat coaching ook moet bijdragen aan het behoud van een verdienmodel voor agrariërs binnen de gestelde verplichtingen.

De heer **Veenboer** (PvdA) stelt dat dit laatste geen PPLG-doel is, maar meer een vorm van staatssteun.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) weerspreekt dit en stelt dat coaching onderdeel is van de brede aanpak voor het landelijk gebied binnen de korte termijn agenda.

Mevrouw Koning-Hoeve vraagt zich af wat er gebeurt met de 80% van de agrariërs die buiten de groep van 20% valt waarvoor regelingen zijn opgesteld.

Tot slot wil het CDA verduidelijking over de bufferzones rond Natura 2000-gebieden. Ze vraagt of deze vrijwillig of verplicht worden en pleit voor meer duidelijkheid hierover.

De heer **Klein** (ChristenUnie) is overwegend positief over de korte termijn agenda. Hij waardeert dat de provincie met concrete maatregelen aan de slag gaat binnen de beschikbare middelen en vindt dat er goed is nagedacht over prioriteiten. Volgens hem is er veel gesproken over geldtekort, maar hij wijst erop dat er nog altijd aanzienlijke bedragen beschikbaar zijn: 32 miljoen euro uit de provinciale reserve, 40 miljoen euro van het Rijk en 140 miljoen euro voor het natuurprogramma. Hij benadrukt dat er daarom vooral gekeken moet worden naar wat wél mogelijk is in plaats van te blijven hangen in discussies over tekorten.

Wel mist de ChristenUnie een duidelijke deadline voor de afronding van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Hij begrijpt dat er wordt verwezen naar een nog op te stellen realisatiestrategie, maar vindt dat er nu al tijdspaden moeten worden vastgelegd. Dit is volgens hem essentieel om gericht te kunnen werken aan de realisatie van de natuurdoelen.

Wat betreft de NNN-aanpak ziet hij een verschuiving waarbij bepaalde gebieden worden ontgrensd en er in plaats daarvan met verzwaard agrarisch natuurbeheer wordt gewerkt. Hij is hier niet op tegen en erkent dat agrariërs een belangrijke rol spelen in het landschapsonderhoud. Wel vraagt hij zich af of het totale NNN-areaal hierdoor wordt verkleind of dat er elders compensatie plaatsvindt. Hij wil hier een concrete toelichting op van Gedeputeerde Staten.

Over de overgangszones van 500 meter rondom Natura 2000-gebieden is hij eveneens positief. Hij vindt het goed dat deze gebieden als kansgebieden worden gepresenteerd in plaats van als extra beperkende maatregel. Hij benadrukt dat het belangrijk is dat er voldoende ruimte en middelen zijn om in deze gebieden gezamenlijk naar oplossingen te zoeken.

Een zorgpunt voor hem is dat er nu te veel focus ligt op initiatieven binnen de vastgestelde focusgebieden. Hij pleit voor meer ruimte voor vrijwillige initiatieven buiten deze gebieden. Hij erkent dat prioriteren noodzakelijk is, maar vindt dat initiatieven die bijdragen aan de bredere transitie niet genegeerd mogen worden. Daarom vraagt hij of er een klein budget beschikbaar kan komen voor initiatieven buiten de focusgebieden.

Wat betreft de PAS-melders mist hij concreet inzicht in de voortgang. Hij wil weten hoeveel melders inmiddels zijn gelegaliseerd, hoeveel er in totaal zijn, welke kosten worden verwacht en of de gereserveerde 1,8 miljoen euro voldoende is. Hij benadrukt dat het belangrijk is om niet alleen te zeggen dat PAS-melders belangrijk zijn, maar ook daadwerkelijk voortgang te boeken en hier transparant over te rapporteren.

Tot slot heeft hij vragen over de 8 miljoen euro die gereserveerd is voor bosaanplant. Hoewel hij erkent dat bossen belangrijk zijn, vindt hij het niet de hoogste prioriteit binnen deze agenda. Hij vraagt zich af of een deel van dit geld kan worden verschoven naar andere projecten in het landelijk gebied. Mocht dat niet kunnen omdat het geld gelabeld is door het Rijk, dan wil hij daar een toelichting op.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) merkt op dat er in de discussie wordt gesproken alsof bossen en natuur hetzelfde zijn, terwijl ze verschillende functies hebben. Zij wijst erop dat bossen vooral bijdragen aan CO_2-opname, terwijl andere natuurtypen vaak belangrijker zijn voor biodiversiteit.

De heer **Klein** (ChristenUnie) antwoordt dat bossen ook natuur zijn, maar benadrukt dat ze minder typerend zijn voor Noord-Holland dan andere natuurvormen. Hij vindt dat, gezien de beperkte middelen, de provincie zich beter kan richten op natuurtypen die van nature bij Noord-Holland passen in plaats van koste wat het kost extra bossen aan te leggen. Hij begrijpt dat bosaanplant een landelijke opgave is en dat het bijdraagt aan CO_2-opname, maar hij vraagt zich af of dit de beste investering is binnen deze provincie.

De heer **Veenboer** (PvdA) reageert op de ChristenUnie en vraagt of de partij bossen "hip" vindt en daarom prioriteit wil geven aan bosaanplant, terwijl de PAS-melders dat niet zijn en dus minder aandacht krijgen.
De heer **Klein** (ChristenUnie) verduidelijkt dat hij bossen inderdaad als een hip thema beschouwt, maar dat dit niets te maken heeft met de PAS-melders. Hij benadrukt dat hij de legalisatie van PAS-melders juist heel belangrijk vindt en dat het teleurstellend is dat er nog steeds weinig vooruitgang is. Hij wijst erop dat de deadline van 1 maart 2025 is verstreken, dat bekend was dat

handhaving niet zou plaatsvinden. Hij vindt het frustrerend dat in de korte termijn agenda slechts een korte paragraaf over een pilot staat, terwijl er volgens hem veel meer actie nodig is.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) vraagt wat de heer Klein precies bedoelt met "typisch Noord-Hollandse natuur" en hoe hij aankijkt tegen de Bossenstrategie, die ook recreatie als doel heeft. Ze wil weten hoe hij de balans ziet tussen natuurbehoud en recreatie.

De heer **Klein** (ChristenUnie) noemt de duinen en het veenweidegebied als voorbeelden van Noord-Hollandse natuur die prioriteit moeten krijgen. Hij benadrukt dat de provincie moet focussen op biodiversiteitsherstel in deze unieke landschappen. Hij erkent dat bossen belangrijk kunnen zijn voor recreatie en als compensatie voor gekapte natuur, maar vraagt zich af of de provincie in tijden van beperkte financiële middelen extra geld moet steken in bosaanplant.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) wijst op de druk op de duinen door recreanten en stelt dat nieuwe bossen juist kunnen helpen om de duinen te ontlasten. Ze vraagt zich af of investeren in duinherstel wel zin heeft als het aantal bezoekers daar niet afneemt.

De heer **Klein** (ChristenUnie) erkent dat recreatie een drukfactor is, maar ziet meer oorzaken van de achteruitgang van de duinnatuur. Hij waarschuwt voor overschatting van het effect van extra bossen op recreatieverspreiding, omdat nieuwe bossen jaren nodig hebben om aantrekkelijk te worden voor wandelaars. Daarom vindt hij dat de provincie breder moet kijken naar oplossingen voor de problemen in de duinen.

De heer **Mülder** (D66) is verbaasd over de positieve toon van de heer Klein. Hij wijst erop dat de PAS-melders nauwelijks aandacht krijgen, de NNN-ontwikkeling stagneert en de waterkwaliteit niet op orde is. Volgens hem staan er op belangrijke punten veel negatieve uitkomsten in de korte termijn agenda. Hij vraagt hoe de heer Klein desondanks positief kan blijven.

De heer **Klein** (ChristenUnie) erkent dat er zorgelijke punten zijn, maar vindt dat er ook veel goede maatregelen in de agenda staan. Hij benadrukt dat de provincie nu eenmaal beperkte middelen heeft en dat het niet zinvol is om zich daar alleen over te beklagen. In plaats daarvan ziet hij kansen om met de bestaande middelen aan de slag te gaan. Hij stelt dat de situatie niet zwart-wit is en dat hij blij is dat er voor de komende twee jaar concrete acties gepland staan.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) benadrukt dat recreatiedruk gespreid moet worden en dat extra bosaanplant daarbij kan helpen. De kust kan niet worden verlengd, maar door meer bossen te realiseren kan de druk op bestaande natuurgebieden worden verlicht. Ze stelt dat, ook al duurt het tien jaar voordat een bos volwaardig is, regeren vooruitzien is.

De heer **Klein** (ChristenUnie) is het ermee eens dat vooruitzien belangrijk is, maar wijst erop dat niet alles maakbaar is. Hij erkent dat bossen nuttig zijn, maar benadrukt dat de provincie beperkte middelen heeft. Daarom vraagt hij of er andere keuzes gemaakt kunnen worden binnen de korte termijn agenda en waar 50PLUS eventueel geld vandaan zou willen halen.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) maakt duidelijk dat 50PLUS extra budget wil verschuiven naar bossen.

Wanneer de heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt welke post daarvoor zou moeten inleveren, geeft mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) aan dat dit mogelijk ten koste zou kunnen gaan van het agrarisch gebied.

Op de vraag van de heer **Klein** (ChristenUnie) waar deze bossen precies gerealiseerd zouden moeten worden, laat mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) weten dat ze dit nog moet uitwerken en de heer Klein als eerste op de hoogte zal stellen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) merkt op dat er veel onduidelijkheid is over de definitie van natuur en vraagt de heer Klein hoe hij natuur ziet en wat daar volgens hem onder valt.

De heer **Klein** (ChristenUnie) erkent dat dit een complexe vraag is. Hij benadrukt dat biodiversiteit een belangrijke indicator is voor natuur. Hij wijst erop dat Nederland een cultuurlandschap is dat al duizend jaar wordt ontwikkeld, waardoor echte oernatuur nauwelijks meer voorkomt. Toch heeft Nederland unieke natuurgebieden, zoals de Natura 2000-gebieden, waaronder de duinen. Daarnaast ziet hij het veenweidegebied in Noord-Holland als een waardevol gebied waar natuur een belangrijke rol speelt, maar waar ook agrarisch gebruik mogelijk is.

De **voorzitter** constateert dat er veel vragen zijn gesteld, waaronder een groot aantal technische vragen. Daarom is het de vraag of Gedeputeerde Staten in staat is om alle vragen tijdens deze commissievergadering te beantwoorden.

Eerste termijn Gedeputeerde Staten
Gedeputeerde **Kocken** geeft aan dat het onmogelijk is om alle technische vragen te beantwoorden tijdens deze vergadering. Er zijn zestien pagina's aan vragen ingediend, terwijl er maar 50 minuten beschikbaar is voor beantwoording. Daarom zal de focus liggen op politiek relevante vragen en onderwerpen die zij zelf interessant vindt. Gedeputeerde Kocken probeert de inbreng van de commissieleden te bundelen, maar merkt op dat het grote aantal vragen dit bemoeilijkt.

Over de waardering van de korte termijn agenda hoort gedeputeerde Kocken uiteenlopende meningen: sommige leden zijn tevreden, anderen minder, en sommige fracties zijn verdeeld. Het college zelf heeft een soortgelijke gemengde reactie. Gedeputeerde Kocken stelt dat de provincie liever had doorgegaan met de oorspronkelijke plannen en de lopende gebiedsprocessen, maar door het wegvallen van financiële middelen moest er een heroriëntatie plaatsvinden.

Hoewel gedeputeerde Kocken de teleurstelling over het beperkte budget deelt, benadrukt ze dat de provincie met de beschikbare middelen zorgvuldig keuzes heeft gemaakt. Dit betekent dat er voor sommige gebieden duidelijkheid is en projecten kunnen doorgaan. Tegelijkertijd erkent gedeputeerde Kocken dat voor andere gebieden nog onzekerheid blijft en heroverweging nodig is. Ze had graag meer mogelijkheden gehad, maar de realiteit is dat de provincie moet werken met de middelen die er zijn.

Gedeputeerde Kocken werpt de vraag terug naar de commissie: wat gebeurt er als er geen extra geld komt? En wat betekent 'heroverwegen' in dat geval? Ze benadrukt dat dit een kwestie is die gezamenlijk opgelost moet worden en vraagt de commissie om mee te denken.

Gedeputeerde Kocken wijst erop dat de commissie zelf aan het college de opdracht heeft gegeven om met een voorstel te komen voor de reserve Groen bij de kaderbrief. Als dat voorstel er straks ligt, hoopt ze ook op steun vanuit de commissie. Extra middelen zouden namelijk nodig zijn om meer stappen te zetten en te voorkomen dat belangrijke projecten stilvallen.

Ze erkent dat wat nu mogelijk is, slechts een beperkte uitvoering is van de oorspronkelijke plannen. Het is beter dan niets, maar onvoldoende om alle doelen te halen. De vraag is dus niet of bepaalde projecten gewoon kunnen worden geschrapt of verplaatst naar andere gebieden, maar of ze nu kunnen doorgaan of op een later moment opnieuw moeten worden beoordeeld.

Gedeputeerde Kocken benadrukt dat het simpelweg schrappen van doelen zoals de realisatie van het NNN niet realistisch is. Sommige commissieleden suggereerden dat de provincie sommige doelen misschien helemaal los moet laten, maar dat ziet zij niet als een optie. De provincie heeft wettelijke verplichtingen en kan daar niet zomaar van afwijken. Wel moet er kritisch gekeken worden naar welke stappen nu gezet kunnen worden en waar extra middelen voor nodig zijn.

De heer **Veenboer** (PvdA) vraagt welke doelen voor gedeputeerde Kocken belangrijker zijn dan andere, zodat er een duidelijkere prioritering in de besteding van middelen komt.

Gedeputeerde **Kocken** wijst erop dat de provincie een brede aanpak hanteert voor de besteding van de PPLG-reserve, zoals door de motie is vastgesteld. De doelen omvatten natuur, waterkwaliteit, klimaat en recreatie. Ze vindt het moeilijk om één doel als het allerbelangrijkste aan te wijzen.

De heer **Veenboer** (PvdA) suggereert dat er onderscheid gemaakt zou moeten worden tussen wettelijke en niet-wettelijke doelen.

Gedeputeerde **Kocken** bevestigt dat er al naar wettelijke verplichtingen is gekeken. De provincie blijft zich inzetten voor natuurdoelen, waterkwaliteit en klimaat, omdat die vastliggen in Europese richtlijnen zoals de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). Om de doelen voor 2050 te halen, moet de provincie nu al stappen zetten.

De heer **Veenboer** concludeert dat PAS-melders en coaches niet onder de wettelijke doelen vallen en vraagt of dat klopt.

Gedeputeerde **Kocken** nuanceert dit en benadrukt dat de transitie in de landbouw nodig is om natuurdoelen te halen. Zonder minder stikstofuitstoot heeft natuurherstel geen zin. Ook voor waterkwaliteit geldt dat alleen natuurvriendelijke oevers niet voldoende zijn; aanpak van invasieve exoten is bijvoorbeeld ook nodig. Het beleid is dus een balans tussen directe natuurverbetering en ondersteuning van transitieprocessen.

Over de NNN-realisatie stelt gedeputeerde Kocken dat dit geen doel op zich is, maar noodzakelijk om de VHR-doelen te halen. Het Rijk heeft deze taak bij de provincie neergelegd en verwacht uitvoering. Het volledig schrappen van NNN-realisatie zou leiden tot problemen met het Rijk en de EU, omdat Nederland deze doelen moet halen voor 2050. Daarom moeten er nu al structurele stappen worden gezet.

Gedeputeerde Kocken legt uit hoe het saldo 0-principe werkt in relatie tot het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Dit principe is vastgelegd in het Besluit Kwaliteit Leefomgeving (BKL) en bepaalt dat het totaal aantal hectares NNN in Nederland niet mag afnemen. Noord-Holland heeft de taak gekregen om het NNN af te maken en mag dus geen netto vermindering van het netwerk doorvoeren. Het is wel toegestaan om delen van het NNN te ontgrenzen, maar dit kan alleen als elders in de provincie een gelijkwaardig of beter natuurgebied wordt toegevoegd. Daarbij moet de kwaliteit van de natuur verbeteren. Dit betekent dat bijvoorbeeld een voormalig industrieterrein niet simpelweg tot NNN verklaard kan worden als compensatie. Noord-Holland heeft verder besloten dat het totale percentage NNN gelijk blijft. Dit betekent dat als er ergens extra natuur wordt toegevoegd aan het NNN, er op een andere plek een gebied moet worden ontgrensd. Het saldo 0-principe geldt uitsluitend voor natuurgebieden. Voor andere bestemmingen, zoals water, agrarische grond of bebouwing, geldt deze verplichting niet. Dit betekent bijvoorbeeld dat als ergens water wordt gedempt, er niet per se elders een nieuw watergebied hoeft te komen. Tot slot is het saldo 0-principe provinciebreed en niet regionaal. Dit betekent dat compensatie voor ontgrensde natuur niet per se in dezelfde regio hoeft plaats te vinden.

Gedeputeerde Kocken reageert op de kritiek over de financiering van de wildopvang vanuit de PPLG-middelen. Ze wijst erop dat het juist de coalitiepartijen zelf waren die hebben gevraagd om deze kosten op deze manier te dekken. Als er nu twijfels zijn over deze financieringskeuze, dan is dat volgens haar mogelijk het gevolg van een spraakverwarring of een opdracht die eerder door de coalitie is gegeven. Ze benadrukt dat het college simpelweg heeft uitgevoerd wat door de coalitie is gevraagd. Haar opmerking is vooral gericht aan de leden van de coalitiepartijen, en niet specifiek aan mevrouw Schneemann (Volt), die de vraag hierover stelde.

De heer **Veenboer** (PvdA) geeft aan dat de Partij van de Arbeid destijds tegen heeft gestemd.

Gedeputeerde **Kocken** geeft aan dat de financiering van de wildopvang uit de PPLG-middelen komt op verzoek van de coalitiepartijen. Als er nu bezwaren zijn, kunnen de partijen onderling overleggen of er een andere dekking mogelijk is.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) citeert een eerdere motie waarin stond dat GS een bestedings- en dekkingsvoorstel moest doen. Ze is niet tevreden met de gekozen dekking en geeft aan tegen dit bestedingsvoorstel te zijn.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) mist nog steeds een onderbouwing over wat er precies met het geld voor de wildopvang wordt gedaan.

Gedeputeerde **Kocken** antwoordt dat het bedrag bedoeld is als een bijdrage aan de opvangcentra in Noord-Holland, die moeite hebben financieel rond te komen.

De discussie verschuift vervolgens naar de boerenlandpaden. De heer **Mülder** (D66) vraagt waarom deze financiering nu weer in het PPLG-stuk staat, terwijl het al eerder in de begroting was opgenomen.

Gedeputeerde **Kocken** legt uit dat de boerenlandpaden bijdragen aan spreiding van recreatiedruk en daarmee de natuur helpen. Daarnaast bieden ze een alternatief verdienmodel voor agrariërs.

De heer **Mülder** (D66) vindt het antwoord onvoldoende en stoort zich eraan dat hij geen direct antwoord krijgt op zijn politieke vraag over de financiering. Hij noemt het onnodig dat hij een college krijgt over het nut van boerenlandpaden, terwijl hij alleen wil weten waarom de financiering nu anders is geregeld. Dit leidt tot een woordenwisseling tussen hem en de **voorzitter**, die hem uiteindelijk verzoekt niet meer het woord te nemen. Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) verzoekt om een schorsing, waarna de vergadering wordt onderbroken.

Schorsing van 14.52 uur tot 14.54 uur.

Tijdens de schorsing hebben de voorzitter en de heer Mülder elkaar buiten de orde van de vergadering gesproken. De voorzitter erkent dat zijn reprimande richting de heer Mülder vooral bedoeld was om hem aan de orde te houden. Tegelijkertijd geeft hij toe dat de heer Mülder terecht aangeeft dat hij zijn punt wil maken en dat het college soms te uitgebreid ingaat op vragen. Na dit overleg melden partijen zich verzoend en zijn er handen geschud. De voorzitter stelt voor om de vergadering te hervatten en geeft het woord weer aan gedeputeerde Kocken om verder te gaan met haar beantwoording.

Eerste termijn Gedeputeerde Staten – vervolg

Gedeputeerde **Kocken** reageert op vragen over de besteding van geld aan boerenlandpaden. Volgens gedeputeerde Kocken is hiervoor al jarenlang budget beschikbaar en betreft dit een extra investering. Gedeputeerde Kocken benadrukt dat deze uitgave nuttig is.

Over de inzet op innovatie in plaats van andere transitiepaden geeft gedeputeerde Kocken aan dat innovatie een manier is om de natuur te ondersteunen. De provincie kiest voor een combinatie van coaches en andere maatregelen om agrariërs en natuur dichter bij elkaar te brengen. Gedeputeerde Kocken erkent dat er ook andere transitiepaden zijn die mogelijk meer aandacht verdienen, maar de huidige keuze is bewust gemaakt.

Met betrekking tot de PAS-melders verwijst gedeputeerde Kocken naar de opmerkingen van de heer Klein (ChristenUnie), die pleit voor meer aandacht en duidelijkheid over de aantallen en voortgang. Gedeputeerde Kocken kan hierop nu geen direct antwoord geven, maar geeft aan dat binnen de beperkte financiële ruimte toch middelen zijn gereserveerd voor PAS-melders. De pilot op Texel laat zien dat maatwerk nodig is en een intensief proces vraagt. Hoewel de uitspraak in december de voortgang bemoeilijkt, onderzoekt de provincie nog steeds mogelijkheden om PAS-melders te ondersteunen. De beschikbare middelen van het Rijk zijn niet toereikend, waardoor de provincie keuzes moet maken.

De heer **Dijksen** (SP) vraagt of het budget van 1,8 miljoen euro vrijkomt als het legaliseren van PAS-melders niet lukt.

Gedeputeerde **Kocken** geeft aan dat dit een complexe kwestie is. De provincie heeft ingeschat dat deze middelen nodig zijn, maar er is geen garantie dat alle PAS-melders hiermee gelegaliseerd worden. Het proces is ingewikkeld en vereist samenwerking met gemeenten en ondernemers. De investering biedt geen zekerheid, maar maakt een begin mogelijk.

Wanneer de heer **Dijksen** (SP) vraagt of de 1,8 miljoen euro een ‘gok’ is, stelt gedeputeerde **Kocken** dat dit niet het geval is. Het bedrag is vrijgemaakt op basis van een inschatting en wordt ingezet om stappen te zetten binnen de beschikbare mogelijkheden.

De heer **Veenboer** (PvdA) verwijst naar de Texel-pilot en merkt op dat hierbij alleen extern wordt gesaldeerd zonder dat de stikstofuitstoot of het aantal koeien afneemt. Hij vraagt of het doel van GS stikstofreductie is of puur het administratief legaliseren van PAS-melders.

Gedeputeerde **Kocken** benadrukt dat het hier niet alleen om een ‘boekhoudkundige oplossing’ gaat. Veel PAS-melders verkeren in grote problemen en verdienen hulp. Bovendien wordt bij extern salderen een deel van de stikstofruimte afgeroomd ten gunste van de natuur.

De heer **Veenboer** (PvdA) erkent dat PAS-melders geholpen moeten worden, maar wijst op motie M80, waarin staat dat het Rijk verantwoordelijk is. Hij stelt dat de inzet begrijpelijk is als het bijdraagt aan stikstofreductie.

Gedeputeerde **Kocken** reageert dat het geld deels aan stikstofreductie bijdraagt, maar ook specifiek wordt ingezet voor legalisatie van PAS-melders. Dit is een bewuste keuze.

Gedeputeerde **Kocken** reageert op vragen over onteigening en pacht. Zij benadrukt dat onteigening geen doel op zich is, maar in sommige gevallen noodzakelijk kan zijn om natuurontwikkeling mogelijk te maken. De provincie probeert onteigening te voorkomen en wil agrariërs motiveren om vrijwillig mee te werken aan maatschappelijke veranderingen. Dit beleid is vastgelegd in het coalitieakkoord. Toch moet de provincie rekening houden met de mogelijkheid dat onteigening in sommige situaties de enige oplossing is.

De heer **Dessing** (FvD) wijst erop dat de provincie aangeeft onteigening zoveel mogelijk te willen vermijden, maar tegelijkertijd 6,3 miljoen euro reserveert. Hij vraagt hoe deze reservering te rijmen is met het streven om onteigening te voorkomen.

Gedeputeerde **Kocken** legt uit dat dit bedrag niet bedoeld is voor grootschalige onteigening, maar voor proceskosten die nodig zijn om natuurontwikkeling te realiseren. Onteigening is een langdurig en juridisch complex traject waarbij veel stappen voorafgaan aan een eventuele gedwongen verkoop. De gereserveerde 6,3 miljoen euro wordt ingezet voor voorbereidende procedures, zoals overleg met betrokken partijen, juridische onderzoeken en de aankoop van gronden wanneer dat mogelijk is. Dit bedrag is niet voldoende om grote aantallen agrariërs te onteigenen, maar het stelt de provincie wel in staat om het proces in gang te zetten waar nodig.

De heer **Dessing** (FvD) vraagt vervolgens waar extra geld vandaan komt als onteigening toch nodig blijkt.

Gedeputeerde **Kocken** antwoordt dat de provincie al budget heeft voor de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Dit budget wordt onder andere gebruikt voor grondverwerving en de verplaatsing van agrariërs. Dit geld is echter niet volledig opgenomen in deze begroting. In gevallen waarin agrariërs vrijwillig hun grond verkopen, wordt dat bekostigd uit bestaande middelen. Als onteigening nodig blijkt, zal extra financiering gezocht moeten worden binnen het bredere budget voor natuurontwikkeling.

De heer **Dessing** (FvD) concludeert hieruit dat onteigening zonder extra budget niet mogelijk is.

Gedeputeerde **Kocken** stelt dat dit niet betekent dat onteigening geheel uitgesloten is. Het proces is complex en zorgvuldig. Onteigening is geen standaardoplossing, maar een laatste stap als andere oplossingen, zoals vrijwillige verkoop of verplaatsing, niet werken. Voordat een agrariër onteigend kan worden, moet een uitgebreide juridische procedure worden doorlopen. Uiteindelijk toetst een rechter of onteigening rechtmatig en noodzakelijk is. Dit proces kost tijd en geld, en de provincie houdt er rekening mee dat dit soms de enige haalbare optie is om natuurdoelen te realiseren.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) stelt een vraag over de tegenstrijdigheid tussen vrijwillige uitvoeringsprojecten en de mogelijkheid van onteigening. Zij wijst erop dat in de stukken staat dat projecten in prioritaire gebieden op vrijwillige basis worden gerealiseerd. Volgens mevrouw Schneemann lijkt dit niet te kloppen als onteigening ook mogelijk blijft.

Gedeputeerde **Kocken** erkent dat veel processen op vrijwillige basis verlopen, maar benadrukt dat er situaties kunnen zijn waarin vrijwilligheid niet gegarandeerd kan worden. De provincie werkt via de PPLG-gebiedsprocessen, waarbij samen met betrokkenen van onderaf wordt gekeken hoe de doelen kunnen worden bereikt. Dit biedt ruimte voor verschillende belangen en samenwerking. Tegelijkertijd wijst gedeputeerde Kocken erop dat minder financiële middelen betekenen dat de aanpak deels verschuift van een bottom-up-benadering naar een top-down-aanpak. In sommige gevallen kan dat betekenen dat vrijwillige oplossingen niet altijd toereikend zijn en er andere maatregelen nodig zijn. De provincie streeft er echter naar om zoveel mogelijk via samenwerking en stimulering te werken, en dwang alleen in uiterste gevallen in te zetten.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) vraagt vervolgens of de formulering in de stukken te strikt is en of de vrijwillige insteek niet in alle gevallen gegarandeerd kan worden.

Gedeputeerde **Kocken** antwoordt dat dit per onderwerp kan verschillen. Bij de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en de afkoop van pacht kan vrijwilligheid soms niet houdbaar zijn. In die gevallen kan onteigening of gedwongen pachtafkoop noodzakelijk blijken. Toch benadrukt gedeputeerde Kocken dat de provincie zich maximaal inzet om partijen via vrijwillige afspraken tegemoet te komen, zodat dwang alleen als laatste middel wordt ingezet.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) vraagt of gedeputeerde Kocken al zicht heeft op boeren die deze coalitieperiode mogelijk te maken krijgen met gedwongen onteigening.

Gedeputeerde **Kocken** antwoordt dat de provincie onteigening tot een minimum probeert te beperken en dat dit tot nu toe goed gaat. In de afgelopen periode is slechts één mogelijke onteigening besproken, maar die is uiteindelijk opgelost met wederzijdse instemming. Op dit moment is er geen concrete lijst met locaties waar onteigening zal plaatsvinden. Wel lopen er al jarenlang processen waarin dit als laatste optie openblijft als er geen andere oplossing wordt gevonden.

Gedeputeerde Kocken erkent dat sommige natuurdoelen zonder onteigening mogelijk niet gehaald worden. Zij vraagt mevrouw Gordijn welke alternatieven zij voor zich ziet. Volgens

gedeputeerde Kocken is het beste alternatief om via overleg en een fatsoenlijk aanbod tot een oplossing te komen. Echter, om dat proces eerlijk te laten verlopen en te voorkomen dat er sprake is van staatssteun, moet onteigening als mogelijkheid blijven bestaan.

Gedeputeerde Kocken benadrukt dat de provincie niet willekeurig aan het onteigenen is. Het instrument blijft noodzakelijk om ervoor te zorgen dat boeren een reële kans krijgen om met een eerlijke vergoeding op een andere plek opnieuw te beginnen. Het streven blijft om vrijwillige oplossingen te vinden, maar in sommige gevallen kan onteigening de enige haalbare optie zijn.

Gedeputeerde Kocken blikt terug op de discussie en geeft aan dat zij had moeten toelichten waarom gedeputeerde Beemsterboer afwezig was. Gedeputeerde Beemsterboer was in overleg met de minister om namens de provincie de noodzaak van extra steun vanuit Den Haag te benadrukken. Gedeputeerde Kocken onderstreept het belang van deze lobby, aangezien veel partijen in de vergadering hebben aangegeven dat de verantwoordelijkheid grotendeels bij het Rijk ligt. Zij hoopt dat gedeputeerde Beemsterboer deze boodschap duidelijk heeft overgebracht en geeft aan dat zij dit zelf ook graag nogmaals zou willen doen.

Daarnaast gaat gedeputeerde Kocken in op een vraag over de mogelijke aanpassingen van het provinciale beleid zodra de commissie Schoof met nieuwe aanbevelingen komt. Zij erkent dat dit een mogelijkheid is, maar benadrukt dat de provincie nu beslissingen moet nemen op basis van de huidige situatie. De provincie ging ervan uit dat er een Transitiefonds zou komen, maar dat is inmiddels weggevallen. Daarom is het noodzakelijk om nu stappen te zetten om te voorkomen dat de ontwikkelingen stilvallen.

Gedeputeerde Kocken geeft aan dat als de commissie Schoof met een concreet en bruikbaar plan komt, de provincie haar beleid mogelijk zal bijstellen. Echter, zij weet niet of die aanbevelingen op tijd of in voldoende detail beschikbaar zullen zijn. Daarom kiest de provincie ervoor om alvast door te gaan met het huidige beleid, zodat er voortgang blijft. Dit document moet volgens haar in dat licht worden gezien: een manier om nú door te kunnen, met de mogelijkheid om later aanpassingen te maken als dat nodig is.

Gedeputeerde Kocken reageert op de vraag waarom de provincie de focus legt op de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR)-doelen en niet op de natuurdoelanalyses, die dichterbij lijken te liggen. Zij legt uit dat de natuurdoelanalyses uiteindelijk ook bijdragen aan de VHR-doelen. Het is dus niet zo dat de provincie de natuurdoelanalyses negeert. De provincie richt zich op de VHR-doelen, omdat deze leidend zijn voor de taken in het landelijk gebied. Net zoals de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), zijn de natuurdoelanalyses ondersteunend aan het behalen van de VHR-doelen. Daarom heeft de provincie deze als basis genomen bij het bepalen van het beleid.

Gedeputeerde Kocken reageert op de vraag wanneer het Natuurnetwerk Nederland (NNN) voltooid zal zijn en of er een strategie komt. Zij bevestigt dat er een nieuwe NNN-strategie in ontwikkeling is en erkent dat de huidige financiering niet toereikend is om het NNN volledig af te ronden. De conclusie dat de provincie het NNN met de beschikbare middelen niet kan afmaken, vindt zij terecht. Dit betekent dat er óf extra geld beschikbaar moet komen, óf dat de deadline opschuift. Op dit moment kan gedeputeerde Kocken daar nog geen uitsluitsel over geven, omdat dit afhankelijk is van de financiële ruimte die in de toekomst wordt vrijgemaakt.

Mevrouw **Haas** (PvdD) suggereert dat er mogelijk geld van andere instrumenten kan worden verschoven naar het NNN.

Gedeputeerde **Kocken** legt uit dat dit slechts in beperkte mate mogelijk is. Van de beschikbare 72 miljoen euro is alleen de PPLG-reserve nog vrij te besteden. Andere budgetten, zoals de koplopergelden, zijn geoormerkt en kunnen niet voor andere doeleinden worden gebruikt.

Gedeputeerde Kocken geeft als voorbeeld dat de provincie verplicht is om de koplopergelden te besteden aan de specifieke projecten waarvoor ze zijn aangevraagd. Zo is de investering van 8 miljoen euro voor de brug bij Westerheide onderdeel van een goedgekeurd koploperproject. De provincie kan dat geld niet vrij besteden of verschuiven naar bijvoorbeeld het NNN, ook als zij daar misschien een andere afweging in zou willen maken. Het is een kwestie van het beschikbare geld gebruiken voor de beoogde projecten, of het geld niet besteden.

De heer **Veenboer** (PvdA) reageert op de discussie over de brug bij Westerheide. Hij stelt dat de financiering niet uit de koplopergelden komt, maar uit de reserve van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG).

Gedeputeerde **Kocken** geeft aan dat zij heeft doorgekregen dat de brug wel degelijk uit de koplopergelden wordt gefinancierd, specifiek uit de tweede tranche. Zij is bereid dit nogmaals te controleren, maar volgens haar huidige informatie is de financiering afkomstig uit dit specifieke budget.

De heer **Klein** (ChristenUnie) uit zijn frustratie over hoe zijn eerdere vraag werd geïnterpreteerd. Hij benadrukt dat hij feitelijk wilde weten of bepaalde budgetten vrij besteedbaar zijn en niet specifiek vroeg waarom er in bossen wordt geïnvesteerd. Vervolgens concludeert hij dat de 8 miljoen euro voor bosaanleg grotendeels uit de koploperprojecten komt, zoals blijkt uit zowel de eerste als de tweede tranche. Daarnaast ziet hij dat er 3,3 miljoen euro is gereserveerd voor boscompensatie uit een andere dekking. Hij vraagt of deze 3,3 miljoen euro kan worden vrijgemaakt, omdat een deel van de Bossenstrategie al wordt gefinancierd met koplopergeld.

Gedeputeerde **Kocken** erkent dat de financiering voor bosaanleg, na verificatie in haar team, dat de heer Klein gelijk heeft: een deel van de financiering komt inderdaad uit de PPLG-reserve, wat betekent dat er enige vrijheid is in de besteding van dit geld. In theorie zou dit bedrag dus anders ingezet kunnen worden. Wel benadrukt gedeputeerde Kocken dat bosaanleg een waardevol instrument is, vooral in het kader van klimaatdoelen. Bossen dragen niet alleen bij aan recreatie en het verminderen van recreatiedruk, maar spelen ook een belangrijke rol in CO_2-opslag. Zij erkent dat er discussie kan zijn over de prioritering van deze uitgaven, maar ziet goede redenen om deze investering te handhaven.

Gedeputeerde Kocken reageert op de opmerking dat de provincie financieringskansen optimaal moet benutten. Zij verzekert dat dit de volle aandacht heeft en dat de provincie alle beschikbare mogelijkheden onderzoekt. Dit geldt zowel voor nationale financiering als voor Europese fondsen, zoals het LIFE-programma en subsidies voor het bestrijden van invasieve exoten. Ook eventuele aanbevelingen van de commissie Schoof kunnen aanleiding zijn om extra middelen aan te vragen. Gedeputeerde Kocken benadrukt dat Noord-Holland voor grote uitdagingen staat en met de huidige financiële middelen niet alle doelstellingen kan halen.

Op de vraag waarom er geen strategische uitwerking is, geeft gedeputeerde Kocken aan dat de provincie inzichtelijk heeft gemaakt waar kansen liggen en probeert deze te benutten. Volgens haar is er niet veel meer strategie aan toe te voegen dan het actief inspelen op nieuwe financieringsmogelijkheden.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) vraagt of de provincie extra middelen direct kan benutten en versnelling kan realiseren wanneer er extra financiering beschikbaar komt, bijvoorbeeld via de commissie Schoof.

Gedeputeerde **Kocken** antwoordt dat de provincie hiervoor grotendeels is voorbereid. Er zijn veel projecten die nu niet uitgevoerd kunnen worden vanwege geldgebrek, maar waarvan de plannen grotendeels klaarliggen. Volgens gedeputeerde Kocken beschikt de provincie over een groslijst van projecten die direct kunnen worden opgestart als er financiering vrijkomt. Hoewel niet alle plannen volledig uitgewerkt zijn, zijn er voldoende concrete ideeën om snel te handelen. Of dit daadwerkelijk tot resultaten leidt, hangt af van de beschikbare middelen vanuit het Rijk. Als voorbeeld noemt gedeputeerde Kocken het Agrarisch Natuurbeheer (ANB), dat vooral gericht is op de bescherming van weidevogels. De provincie is al in overleg met het Rijk en agrarische collectieven om hier optimaal gebruik van te maken.

Gedeputeerde Kocken reageert op een opmerking dat agrarische bedrijvigheid niet per se noodzakelijk zou zijn. Zij spreekt dit tegen en benadrukt dat boeren een belangrijke rol spelen in het landelijk gebied. Agrariërs zijn volgens haar essentieel voor landschapsbeheer, natuuronderhoud en voedselproductie. Hoewel er ruimte is voor transitie binnen de sector, vindt gedeputeerde Kocken het een verkeerd uitgangspunt om te stellen dat agrarische bedrijvigheid niet nodig is.

Mevrouw **Haas** (PvdD) verduidelijkt dat haar opmerking in relatie stond tot een gezonde leefomgeving. Zij wijst erop dat een groot deel van de agrarische bedrijvigheid hier geen positieve bijdrage aan levert.

Gedeputeerde **Kocken** blijft bij haar standpunt en stelt dat agrarische bedrijvigheid ook binnen een gezonde leefomgeving een plek heeft.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) grijpt dit moment aan om een vraag te stellen over pachtcontracten en de mogelijkheid om bij verlenging te sturen op duurzamere, natuurinclusieve of regeneratieve landbouw. Zij wil weten hoe het college van Gedeputeerde Staten deze mogelijkheden ziet, vooral in relatie tot de ontgrenzing van het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

Gedeputeerde **Kocken** verwijst naar eerdere discussies over Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) als mogelijk alternatief voor NNN. Zij geeft aan dat GS onderzoekt of natuurdoelen op sommige percelen gerealiseerd kunnen worden met zwaardere beheerpakketten. Dit speelt vooral aan de randen van het NNN. Als dat lukt, zou ontgrenzing mogelijk zijn, waardoor ANLb daar voortgezet kan worden zonder dat de natuurontwikkeling stopt. Dit betreft echter slechts 400 tot 600 hectare. Binnen het NNN blijft ANLb volgens gedeputeerde Kocken onverenigbaar.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) vraagt vervolgens of zwaardere beheerpakketten ook leiden tot duurzamere landbouw.

Gedeputeerde **Kocken** legt uit dat ANLb zo is opgebouwd dat agrariërs kunnen kiezen welke maatregelen zij nemen, met bijbehorende vergoedingen. Bij lichtere pakketten blijft het dicht bij gangbare landbouw, terwijl zwaardere pakketten meer richting natuurinclusieve landbouw gaan. Als er aan de randen van het NNN ruimte komt voor ANLb, mag dat volgens gedeputeerde Kocken niet betekenen dat daar gangbare landbouw met minimale maatregelen wordt toegestaan. Alleen als een zwaar beheerpakket gegarandeerd kan worden, is dit een optie. Dit moet bovendien structureel vastgelegd worden, zodat toekomstige agrariërs of ondernemers de afspraken niet zomaar kunnen wijzigen. Het borgen van de natuurdoelstellingen blijft volgens haar essentieel.

Gedeputeerde Kocken reageert op de vraag van de heer Mülder (D66) over het nut van gebiedsprocessen. Hij suggereerde dat deze misschien niet meer nodig zijn, omdat er onvoldoende geld beschikbaar is. Gedeputeerde Kocken vindt het echter onverstandig om de gebiedsprocessen stop te zetten. Zij wijst erop dat er al veel tijd en energie in is gestoken, niet alleen door de provincie, maar ook door alle betrokken partijen. Het simpelweg stopzetten van deze processen zou volgens haar zonde zijn en schadelijk voor het vertrouwen van de betrokkenen.

Gedeputeerde Kocken benadrukt dat de problemen waarvoor de gebiedsprocessen bedoeld zijn, niet verdwijnen als ze niet meer op de prioriteitenlijst staan. Zo blijft bijvoorbeeld het stikstofprobleem bestaan, en moet daar in vergunningverlening een oplossing voor worden gevonden. Daarom is voortgang in veel gebiedsprocessen noodzakelijk.

Zij erkent dat er niet genoeg financiële middelen zijn om alle uitdagingen op te lossen en dat ze niet kan garanderen dat alles wordt uitgevoerd zoals gepland. Toch vindt gedeputeerde Kocken het belangrijk om door te gaan met de gebiedsprocessen en te kijken welke mogelijkheden er wél zijn. Zij waarschuwt dat het geen goed signaal zou zijn als de overheid zich nu zou terugtrekken en over twee of drie jaar alsnog bij dezelfde partijen aanklopt. Dat zou het vertrouwen ernstig schaden en de bereidheid tot samenwerking ondermijnen.

Gedeputeerde Kocken roept op om haar niet te vragen de gebiedsprocessen te stoppen, maar haar juist de ruimte te geven om te kijken hoe ver de provincie met de huidige middelen kan komen. Zij benadrukt dat ze alle kansen wil benutten die zich voordoen.

Gedeputeerde Kocken stelt dat de harde conclusie is dat de provincie veel doelen heeft, maar onvoldoende financiële middelen om ze allemaal te realiseren. Dit staat volgens haar niet ter discussie. Tegelijkertijd wordt het beschikbare geld nu op een manier ingezet waarmee in ieder geval vooruitgang wordt geboekt.

Over de vraag waarom de provincie zich bezighoudt met de duinrellen en niet de gemeente, legt gedeputeerde Kocken uit dat het project “Herstel de Rel” gericht is op klimaatbuffermaatregelen in de binnenduinrand. Dit helpt om water beter vast te houden, het watersysteem robuuster te maken en overstromingen te voorkomen. Dit is een van de doelen van het Provinciaal Programma

Landelijk Gebied (PPLG). Hoewel dit niet direct bijdraagt aan de afronding van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), is het volgens haar wel een belangrijk doel.

Gedeputeerde Kocken reageert ook op mevrouw De Sain, die aangaf moeite te hebben met de hyperlinks in de stukken. Zij zegt toe dit signaal door te geven.

Verder gaat zij in op de kritiek dat de stem van het landelijk gebied in de plannen ontbreekt. Zij vindt dit jammer, omdat de provincie juist heeft geprobeerd een evenwichtige aanpak te kiezen die zowel agrariërs als natuurbelangen tegemoetkomt.

Met betrekking tot de Kaderrichtlijn Water (KRW) erkent gedeputeerde Kocken dat veel boeren bereid zijn om mee te werken, wat zij waardeert. Tegelijkertijd ziet zij dat een deel van de sector niet wil meebewegen. Volgens haar kan de provincie niet toestaan dat de hele samenleving en meewerkende agrariërs de nadelen ondervinden van een kleine groep die weigert aanpassingen te doen. Zij stelt dat vrijwillige samenwerking altijd de voorkeur heeft, maar dat de provincie op een bepaald moment ook verplichtingen moet afdwingen als doelen anders niet worden gehaald.

Over de ontpachting van gronden is gevraagd waarom terreinbeherende organisaties (tbo's) hier niet zelf aan bijdragen. Gedeputeerde Kocken legt uit dat ontpachting meestal gaat om grond in eigendom van tbo's en dat de provincie samen met hen en de landbouwsector zoekt naar oplossingen. Uiteindelijk is de provincie verantwoordelijk voor natuurrealisatie en vormt pacht soms een belemmering. Daarom is een regeling getroffen om ontpachting mogelijk te maken. Zij vergelijkt dit met de afwaarderingssubsidie die wordt toegekend aan agrariërs die bereid zijn hun grond om te zetten in natuur. Volgens haar kan de provincie niet van tbo's of agrariërs verwachten dat zij uit eigen middelen natuur creëren, terwijl dit een provinciale taak is. Daarom wordt hier provinciaal geld voor vrijgemaakt, ongeacht of het om een agrariër of een tbo gaat.

Mevrouw **De Sain** (BBB) bedankt gedeputeerde Kocken voor haar uitleg, maar heeft nog een vraag over de spaargelden. Zij vraagt zich af of het budget al was toegekend, omdat zij dacht dat dit nog was aangehouden.

Gedeputeerde **Kocken** antwoordt dat in 2024 in verschillende gebieden al overeenstemming is bereikt tussen terreinbeherende organisaties (tbo's) en agrariërs met behulp van de spaarrekening. Voor de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is de provincie hierin leidend.

Mevrouw **De Sain** (BBB) reageert hierop door te stellen dat zij in de veronderstelling was dat het beschikbare budget inmiddels op was en dat er plannen waren om deze pot opnieuw te vullen. Ze verwijst naar een motie van collega Wallaart (PvdA), die was aangehouden. Daarom had zij verwacht dat er geen middelen meer beschikbaar waren.

Gedeputeerde **Kocken** geeft aan dat zij hier later op terugkomt om geen verkeerde informatie te geven. Zij is in de veronderstelling dat het budget naar aanleiding van het verzoek van de heer Wallaart is geregeld, maar wil dit eerst controleren voordat zij een definitief antwoord geeft.

Op de vraag of bomenkap voor het project bij Westerheide gecompenseerd moet worden, legt gedeputeerde Kocken uit dat compensatieplicht alleen geldt bij bomenkap in Natura 2000-

gebieden. Dit betekent dat niet elke boom die in de provincie wordt gekapt, automatisch ergens anders herplant moet worden. Een voorbeeld hiervan is de Schoorlse Duinen, waar bomen worden gekapt en elders in de provincie nieuwe bomen worden geplant als compensatie.

Daarnaast beantwoordt gedeputeerde Kocken een vraag over overgangsgebieden rond Natura 2000-gebieden. Zij verduidelijkt dat deze zones niet betekenen dat Natura 2000-gebieden groter worden. De overgangsgebieden zijn bedoeld om maatregelen te nemen die de Natura 2000-gebieden ontlasten en bijdragen aan natuurherstel. Gedeputeerde Kocken vergelijkt dit met de manier waarop stikstofreductie wordt aangepakt. In plaats van iedereen een kleine bijdrage te laten leveren zonder voldoende effect, wordt in bepaalde gebieden sterker ingegrepen. In overgangszones rondom stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden wordt daarom gericht gewerkt aan stikstofreductie. Momenteel hanteert de provincie een richtlijn van 500 meter rondom deze gebieden, waarin maatregelen worden genomen om de stikstofuitstoot terug te dringen.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt of GS concreet kan aangeven welke activiteiten in de overgangsgebieden rond Natura 2000 worden uitgevoerd en welke budgetten daarvoor beschikbaar zijn.

Gedeputeerde **Kocken** geeft aan dat gedeputeerde Beemsterboer hier in de tweede termijn op zal terugkomen.

Gedeputeerde Kocken reageert vervolgens op vragen over de meetcorrectie. Zij verwijst naar de schriftelijke vragen die hierover zijn gesteld en stelt voor om de beantwoording daarvan af te wachten, omdat dat de gebruikelijke werkwijze is.

Daarnaast gaat gedeputeerde Kocken in op de vraag over recreatiedruk en de benodigde ruimte. In 2040 wordt een tekort van 5000 hectare aan recreatieruimte verwacht, wat omgerekend neerkomt op ongeveer 7000 voetbalvelden. Dit tekort neemt toe door de groeiende recreatiebehoefte.

Over de keuze om natuurgebieden te ontgrenzen en recreatiegebieden elders aan te wijzen, legt gedeputeerde Kocken uit dat sommige recreatiegebieden nu ook als natuurgebied zijn aangemerkt. Dit was lange tijd een logische keuze, maar door de toenemende recreatiedruk wordt het steeds moeilijker om daar natuurdoelen te halen. Niet alle natuur kan goed samengaan met intensieve recreatie. In sommige gevallen is het beter om een gebied volledig voor recreatie in te richten, zodat mensen natuur kunnen beleven zonder dat dit de ecologische doelen schaadt. Tegelijkertijd erkent gedeputeerde Kocken dat ontgrenzing van natuurgebieden betekent dat er elders nieuwe natuur moet worden aangewezen, begrensd. Dit is nodig om het evenwicht tussen natuurbehoud en recreatie te behouden.

Mevrouw **De Sain** (BBB) merkt op dat het rapport tegenstrijdig lijkt. Enerzijds staat er dat recreatie niet altijd samengaat met natuur, waardoor er wordt ontgrensd. Anderzijds staat er dat nieuwe recreatiemogelijkheden juist gecombineerd gaan worden met Natuurnetwerk Nederland (NNN) of Natura 2000-gebieden.

Gedeputeerde **Kocken** legt uit dat dit elkaar niet hoeft tegen te spreken. Niet alle natuur is even kwetsbaar. In sommige natuurgebieden is volledige rust vereist en is recreatie niet mogelijk. Er zijn echter ook gebieden waar wandelen op paden wel kan, of zelfs waar je vrij mag rondlopen. Het hangt dus af van het type natuur. Waar recreatie en natuur goed samengaan, ziet de provincie juist kansen om beide doelen te combineren op één locatie. Volgens gedeputeerde Kocken wil de provincie die kansen graag benutten, zolang de natuurdoelen niet in het gedrang komen.

Gedeputeerde Kocken reageert op vragen van mevrouw Ouderkerken (VVD) over het verschil tussen prioritaire gebieden en focusgebieden. Zij legt uit dat focusgebieden gebieden zijn waar stikstofgevoelige natuur binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN) ligt en waar landbouw en natuur sterk verweven zijn. In deze gebieden moet de provincie zelf de regie nemen om uit de vergunningsproblematiek te komen, vooral vanwege de stikstofopgave. Prioritaire gebieden zijn anders van aard. Daar spelen andere opgaven, zoals water- of klimaatdoelen, een grotere rol, bijvoorbeeld in de binnenduinrand. Hoewel daar ook veel aandacht naartoe gaat, heten deze gebieden geen focusgebied. Het verschil zit dus in het soort doelen dat centraal staat: stikstofreductie en vergunningverlening in focusgebieden, en andere drukfactoren in prioritaire gebieden.

Verder gaat gedeputeerde Kocken in op de zorgen van mevrouw Ouderkerken over de inzet van coaches. De provincie zet stikstofcoaches in om agrariërs te ondersteunen bij het verminderen van de stikstofuitstoot op bedrijfsniveau. Via managementmaatregelen, zoals veranderingen in voeding en beweiding, worden ook fosfaatemissies beperkt. In het project van Waterland en Dijken worden twee jaar lang 200 boeren begeleid. Met de gereserveerde middelen worden bovendien tien adviseurs opgeleid om deze kennis breder te verspreiden. De provincie werkt hiervoor samen met het Landbouwportaal, een samenwerkingsverband van provincie, waterschappen, LTO, agrarische collectieven en de KAVB. Omdat het Landbouwportaal goed vindbaar is voor agrariërs, kiest de provincie ervoor om juist via deze weg de coaches beschikbaar te stellen. Uitbreiding van het portaal met stikstofcoaches gebeurt in overleg met de andere betrokken partijen.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) vraagt of ondernemerscoaches zich uitsluitend richten op hun inhoudelijke doelstellingen, zoals stikstofreductie en bedrijfsadvies, of dat zij – zoals in het verleden – ook begeleiding bieden bij bijvoorbeeld rouwverwerking. Zij geeft aan dat dit laatste bij haar vragen oproept over de rol van deze coaches.

Gedeputeerde **Kocken** antwoordt dat zij daar op dit moment geen volledig antwoord op kan geven. Zij zegt dit na te zullen vragen en dat gedeputeerde Beemsterboer hier in de tweede termijn op zal terugkomen.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) vraagt om onderbouwingen bij verschillende gereserveerde budgetten, zoals voor wildopvang, de binnenduinrand, PAS-melders, coaches en boerenwandelpaden. Zij wil graag net zo'n duidelijke aanpak zien als bij de Bossenstrategie.

Gedeputeerde **Kocken** kan nu nog geen toezegging doen, maar zegt de vraag mee te nemen en verwacht dat gedeputeerde Beemsterboer hier in de tweede termijn op terugkomt.

Over de vraag van Volt waarom het om "extra geld" gaat, legt gedeputeerde Kocken uit dat het deels om nieuwe middelen van het Rijk gaat en deels om middelen uit de PPLG-reserve. Die

reserve was eerder gebonden aan specifieke doelen, maar dankzij een motie is die beperking losgelaten, waardoor het geld nu gericht aan natuur- en gebiedsdoelen wordt besteed. Dat rechtvaardigt volgens haar de term “extra geld”.

Ook reageert gedeputeerde Kocken op een opmerking over de communicatie rondom het voorstel. Zij geeft aan dat het persbericht bewust vrijwel gelijktijdig met de berichtgeving aan Provinciale Staten is verstuurd, zodat betrokkenen de informatie direct van de provincie ontvingen. De exacte gang van zaken wordt nog toegelicht in de commissie Bestuur.

Over de Kaderrichtlijn Water (KRW) stelt gedeputeerde Kocken dat geen enkele provincie de doelen nu haalt, ook Noord-Holland niet. Er blijven dus na 2027 maatregelen nodig, die terugkomen in het Regionaal Waterprogramma.

De heer Veenboer (PvdA) noemde het beleid ‘confetti’ omdat het niet overal leidt tot stikstofreductie. Gedeputeerde Kocken erkent dat niet alle maatregelen gericht zijn op stikstof, omdat er ook andere opgaven spelen, zoals water en klimaat.

Op de vraag of de binnenduinrand tot de focusgebieden moet worden gerekend, antwoordt gedeputeerde Kocken dat het gebied stikstofgevoelig is, maar dat daar natuur en landbouw minder verweven zijn. De stikstof komt daar deels vanuit zee, wat een andere aanpak vereist. Daarom is het geen focusgebied.

De SP vraagt naar de gevolgen als wettelijke natuurdoelen niet gehaald worden. Gedeputeerde Kocken legt uit dat dit gevolgen heeft voor de vergunningverlening. De provincie heeft een inspanningsplicht en zorgplicht, maar het Rijk is systeemverantwoordelijk en wordt door Europa aangesproken. Als het Rijk dan naar de provincies kijkt, komen de onderpresterende provincies onder druk te staan.

Op de vraag over betaalbaar voedsel en duurzame landbouw wijst gedeputeerde Kocken op de Voedselvisie, waarin wordt ingezet op korte ketens. Dit moet het verdienmodel van boeren verbeteren en de prijs voor de consument in balans houden. Wel erkent zij dat dit een complexe opgave is, waarin de rol van de provincie beperkt is.

Over de risico’s van onvoldoende middelen benadrukt gedeputeerde Kocken dat alles wat niet in de korte termijn agenda (KTA) staat, nu niet wordt uitgevoerd. Zij roept op om actief te blijven zoeken naar middelen in Den Haag en Europa om alsnog projecten mogelijk te maken.

Voor waterbuffers in veenweidegebieden is nog geen concrete uitwerking. De provincie stemt hierover af met waterschappen, gemeenten en grondeigenaren, omdat meerdere partijen betrokken zijn.

Forum voor Democratie refereerde aan nieuw wetenschappelijk bewijs dat stikstof uit zee wordt overschat. Al eerder stond vast dat er geen ammoniak van zee komt. Als de recente inzichten tot correcties in het AERIUS-model leiden, moet het Rijk die verwerken. De provincie is afhankelijk van dat model voor vergunningverlening.

De heer **Dessing** (FvD) concludeert dat het bewijs van minder stikstof uit zee kansen biedt om geld te besparen.

Gedeputeerde **Kocken** is voorzichtig: zij wil niet vooruitlopen op aanpassingen in het AERIUS-model zolang die niet officieel zijn doorgevoerd. Juridisch blijft de provincie gebonden aan het huidige model. Wel vindt zij dat het Rijk eventuele correcties snel moet verwerken.

Op een opmerking van de heer Dessing (FvD) over een landelijk bedrag van 500 miljoen euro voor de veenweidestrategie geeft gedeputeerde Kocken aan dat zij niet begrijpt waar dit bedrag op gebaseerd is. Ze vermoedt dat er sprake is van verwarring met budgetten voor weidevogels in het kader van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), maar als dat niet wordt bedoeld, kan zij de opmerking niet plaatsen.

De heer **Dessing** (FvD) verwijst naar een passage in de stukken waarin sprake is van een reservering van 2,5 miljoen door de provincie en een mogelijk landelijk budget van 500 miljoen.

Gedeputeerde **Kocken** zegt toe dat gedeputeerde Beemsterboer hier in de tweede termijn op terugkomt.

Op de vraag van JA21 of het wel verantwoord is om nu te investeren zonder zekerheid over volledige financiering, antwoordt gedeputeerde Kocken dat de provincie juist heeft gekozen om extra middelen in te zetten voor maatregelen die nu wél uitvoerbaar zijn. Er is bewust gekeken naar projecten die in delen kunnen worden gerealiseerd, zoals het aanleggen van natuurverbindingen binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Volgens haar hoeft niet elk project volledig gefinancierd te zijn om alvast stappen te zetten. Als er nooit begonnen wordt, komt het einddoel ook nooit in zicht.

Wat betreft de vraag of er voldoende is gekeken naar de gevolgen voor de agrarische sector, geeft gedeputeerde Kocken aan dat dit in brede zin is meegenomen. Zij wijst op de samenstelling van de coalitie, waarin zowel natuur- als agrarische belangen zijn vertegenwoordigd. Volgens haar zijn beide perspectieven terug te vinden in het beleid, ook al zijn de keuzes niet voor iedereen even vergaand in de ene of andere richting.

Vervolgens bevestigt gedeputeerde Kocken dat de beschikbaarheid van drinkwater aandacht krijgt binnen het Regionaal Waterprogramma. Dit onderwerp, eerder ook genoemd door mevrouw Schneemann (Volt), staat nadrukkelijk op de provinciale agenda.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) vraagt wanneer de herstelmaatregelen voor de duinrellen en het tegengaan van wateroverlast uitgevoerd kunnen worden.

Gedeputeerde **Kocken** antwoordt dat het om projecten gaat waarvoor nu geld is vrijgemaakt, en dat de bedoeling is om hier op korte termijn mee te starten. Zij zal gedeputeerde Beemsterboer vragen om in de tweede termijn specifieker aan te geven wanneer deze projecten precies gerealiseerd worden.

Vervolgens reageert gedeputeerde Kocken op een opmerking van het CDA over de heroverweging in Zuid-Kennemerland. Zij verduidelijkt dat er geen twijfel bestaat over de natuuropgave of

wateropgave in dat gebied. Die opgaven blijven bestaan. Wat wel ter heroverweging staat, is het gebiedsproces en de manier waarop de opgaven worden aangepakt. Als er onvoldoende middelen zijn, kan het nodig zijn om de aanpak uit te stellen of op een andere manier vorm te geven. Maar gedeputeerde Kocken benadrukt dat dit niet betekent dat er niets hoeft te gebeuren. Er ligt een duidelijke opgave in Zuid-Kennemerland, die ook op langere termijn moet worden opgepakt.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) uit haar zorgen over de onzekerheid voor ondernemers in gebieden die geen prioriteit meer lijken te hebben. Zij vindt dat er op een gegeven moment knopen moeten worden doorgehakt, zodat ondernemers niet jarenlang in onzekerheid blijven zitten.

Gedeputeerde **Kocken** antwoordt dat er sinds 2013 duidelijkheid is over de ligging van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Ondernemers die binnen het NNN vallen, weten al meer dan tien jaar dat hun grond op termijn een natuurbestemming krijgt. Volgens gedeputeerde Kocken kunnen ondernemers zelf kiezen: of zij blijven op hun plek en ontwikkelen hun bedrijf richting natuur, waarbij de provincie hen zal ondersteunen, of zij maken de keuze om te verplaatsen. Ook in dat geval biedt de provincie hulp. De afbakening van het NNN ligt vast, al zijn er hier en daar nog aanpassingen mogelijk via begrenzing of ontgrenzing.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) is het hier niet mee eens. Zij benadrukt dat ondernemers ook met investeringen en bedrijfsperspectief te maken hebben, en dat het vanuit ondernemersoogpunt niet zo eenvoudig ligt als de overheid het voorstelt. Zij kondigt aan zich te zullen beraden op een mogelijke motie over dit onderwerp.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) stelt een verhelderende vraag aan mevrouw Koning-Hoeve (CDA): of zij in deze discussie spreekt vanuit haar rol als ondernemer of als volksvertegenwoordiger.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) antwoordt dat zij beide perspectieven vertegenwoordigt. Als volksvertegenwoordiger weegt zij alle belangen af, inclusief die van ondernemers.

Gedeputeerde **Kocken** reageert op een vraag van het CDA over de reacties van collectieven en boeren op het nieuwe type agrarisch natuurbeheer. Zij geeft aan dat er goed overleg plaatsvindt met de collectieven om het agrarisch natuurbeheer (ANB) zo goed mogelijk in Noord-Holland toe te passen. Volgens gedeputeerde Kocken zijn de collectieven enthousiast, vooral omdat er meer geld beschikbaar komt voor agrarisch beheer. Dat biedt perspectief, zeker gezien de huidige contracten soms te kort zijn om boeren voldoende zekerheid te geven. De aankondiging dat er landelijk 500 miljoen euro beschikbaar komt voor agrarisch natuurbeheer is positief ontvangen, aldus gedeputeerde Kocken.

Gedeputeerde Kocken gaat in op vragen over de kosten van pachtafkopen en investeringen in de binnenduinrand. Zij legt uit dat de genoemde bedragen van 5 miljoen euro voor pachtafkoop en 6 miljoen euro voor de binnenduinrand gebaseerd zijn op de huidige situatie. In de binnenduinrand is een deel van de gronden al in bezit van de provincie of gemeenten. Deze hoeven dus niet te worden aangekocht, wat de kosten verlaagt. Bovendien is voor deze gronden vaak geen afwaardering nodig, wat de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) goedkoper maakt dan wanneer er bijvoorbeeld bollengrond moet worden aangekocht. Niet alle grond in de binnenduinrand is bollengrond; een deel bestaat uit grasland, waarvoor met gemiddelde grondprijzen wordt gerekend.

Tegelijkertijd erkent gedeputeerde Kocken dat er ook dure percelen zijn waar de provincie soms niet omheen kan.

Over het afschalen van plannen legt gedeputeerde Kocken uit dat dit vooral betrekking heeft op het tempo waarin de doelen worden gerealiseerd. De ambitie blijft ongewijzigd, maar de snelheid waarmee deze wordt nagestreefd, moet worden aangepast aan de beschikbare middelen.

Vervolgens gaat zij in op de overgangszones rond Natura 2000-gebieden. Deze zones zijn geen verplichting en vormen geen planologisch instrument. Er gelden dus geen juridische beperkingen voor deze gebieden. De overgangszones zijn bedoeld om de beperkte middelen voor gebiedsgerichte aanpak zo effectief mogelijk in te zetten, juist op plekken waar het meeste effect te verwachten is. De precieze invulling verschilt per gebied en wordt samen met gebiedspartners verder uitgewerkt.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt of de pachtafkoop wel echt op vrijwillige basis gebeurt en of mensen niet onder druk worden gezet.

Gedeputeerde **Kocken** bevestigt dat de provincie inzet op vrijwilligheid, zowel bij ontpachting als bij onteigening. Tegelijkertijd legt zij uit dat een ruimhartige vergoeding alleen toegestaan is als ook het gebruik van een dwingend instrument, zoals onteigening, tot de mogelijkheden behoort. Anders zou er sprake zijn van staatssteun. Dus juist om agrariërs een goede vergoeding te kunnen bieden, moet het instrument van onteigening of ontpachting wettelijk beschikbaar blijven. Volgens gedeputeerde Kocken is dat noodzakelijk om agrariërs überhaupt te kunnen helpen. Het is een bewuste keuze om deze juridische mogelijkheid open te houden, ook al blijft vrijwillige samenwerking het uitgangspunt.

Gedeputeerde Kocken reageert op opmerkingen van de heer Klein (ChristenUnie), die positief was over het voorgestelde beleid. Zij bevestigt dat het uitgangspunt van “saldo 0” bij het Natuurnetwerk Nederland (NNN) betekent dat als er ergens natuurgebied wordt ontgrensd, er elders een gelijk oppervlak moet worden toegevoegd.

Tot slot, op de vraag of er voldoende middelen zijn voor vrijwillige natuurontwikkeling buiten het NNN, erkent gedeputeerde Kocken dat dit beperkt is. Er is wel een klein budget beschikbaar via de integrale gebiedssamenwerking onder het Nationaal Strategisch Plan (NSP). Dit budget is breed inzetbaar voor het landelijke gebied en voor alle doelen van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG), maar de provincie heeft daar tot nu toe niet specifiek de nadruk op gelegd.

Schorsing van 16.00 uur tot 16.16 uur.

Tweede termijn commissie

Statenlid **Van Wijnen** (GL) blikt terug op de beantwoording door Gedeputeerde Staten en geeft aan dat zij nog over enkele zaken moet nadenken, omdat de samenhang nog niet overal duidelijk is.

Zij staat stil bij de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) en benadrukt dat deze doelen zijn gericht op duurzame instandhouding van natuur. Hoewel er sinds het dieptepunt in de jaren ’70 en ’80 verbetering is, vindt Statenlid Van Wijnen het tragisch dat de natuurdoelen pas in 2050 gehaald moeten worden. Dat betekent volgens haar dat het tachtig jaar duurt na het erkennen van de

slechte staat van de natuur, voordat deze structureel hersteld moet zijn. Zij vindt het zorgelijk dat dit blijkbaar wordt geaccepteerd en wijst erop dat ondernemers sinds 2013 weten dat hun grond binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN) ligt en dat daar verandering nodig is. Volgens Statenlid Van Wijnen is het al veel langer duidelijk dat maatregelen nodig zijn, en dat kan niet langer ontkend worden.

Ze hoopt dat er snel duidelijkheid komt vanuit het Rijk over extra financiële middelen. Als dat gebeurt, verwacht ze dat de provincie versneld kan handelen, zoals door Gedeputeerde Staten is aangegeven. Tegelijkertijd uit zij haar zorgen over eerdere signalen dat versnellen in de praktijk lastig is, vanwege beleidsaanpassingen die veel tijd kosten. Toch is zij tevreden met de toezegging dat versnelling mogelijk is als het geld beschikbaar komt.

Tot slot geeft zij aan zich nog over een aantal punten te willen beraden, en sluit zij niet uit dat GroenLinks hierover nog moties zal indienen.

De heer **Mülder** (D66) spreekt waardering uit voor de beantwoording door Gedeputeerde Staten en noemt sommige antwoorden zelfs heel mooi, met speciale dank voor het extra geld dat beschikbaar is gesteld voor boerenlandpaden. Dat heeft zijn fractie positief verrast.

Toch heeft hij nog drie punten waarover hij duidelijkheid mist. Allereerst benoemt hij het onderwerp van PAS-handhaving. Volgens hem is er weinig reden om niet over te gaan tot handhaving en hij begrijpt niet waarom dat niet gebeurt.

Ten tweede uit hij kritiek op het herstel van de duinrellen. Hij vindt dat gemeenten die verantwoordelijk zijn voor het volbouwen of dempen van deze duinrellen zelf voor het herstel zouden moeten betalen. Hij vindt het onlogisch dat daarvoor nu middelen uit het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) worden ingezet.

Tot slot vraagt de heer Mülder om meer inzicht in wat er precies wordt bereikt met de uitgaven uit de PPLG-reserve, zoals de 1,8 miljoen euro voor PAS-melders. Hij vraagt zich af wat dat bedrag concreet oplevert – niet alleen financieel, maar vooral qua resultaat voor de natuur. Hij verwijst daarbij naar de beoordelingscriteria die eerder bij koploperprojecten zijn gehanteerd, zoals de kans op een zogeheten “lock-in”, waarbij een investering leidt tot een situatie die verdere stappen belemmert. De heer Mülder roept gedeputeerde Beemsterboer op om in de tweede termijn duidelijk uit te leggen waarom voor bepaalde bedragen is gekozen, wat daarvan de verwachte opbrengst is en welk effect dit heeft op de natuurdoelen. Hij is bezorgd dat er aanzienlijke bedragen worden uitgegeven zonder garantie op resultaat.

Mevrouw **De Sain** (BBB) dankt Gedeputeerde Staten voor de heldere uiteenzetting. De vragen van BBB zijn beantwoord.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) geeft aan dat haar vragen deels zijn beantwoord, maar dat zij nog wacht op verdere onderbouwing van bepaalde onderdelen. Vooral de toelichting op financieringsdoelen die niet duidelijk zijn te koppelen aan de PPLG-doelen vindt zij nog onvoldoende.

Zij noemt specifiek de financiering van wildopvang als voorbeeld van een maatregel waarvan de relatie met de doelen van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) niet evident is. Haar openstaande vraag is dan ook hoe Gedeputeerde Staten omgaan met de onderbouwing van dit soort uitgaven, die niet rechtstreeks te herleiden zijn tot de vastgestelde PPLG-doelen.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) laat weten dat haar fractie kritisch blijft op het plan. Volt vindt de nadruk op innovatie te eenzijdig en mist voldoende aandacht voor andere landbouwtransitiepaden.

Daarnaast sluit zij zich aan bij de zorgen van VVD en D66 over de breedte van de bestedingen onder het PPLG-budget, zoals de financiering van wildopvang, waarvan de relatie met de PPLG-doelen niet duidelijk is. Volt overweegt om daar actie op te ondernemen.

Verder wijst mevrouw Schneemann op twee openstaande vragen uit de eerste termijn:

1. Wat is het standpunt van de provincie in de gesprekken met het Rijk over duurzame landbouw en de definitie daarvan?
2. Hoe zit het met de prestatievergoedingen voor agrarische ondernemers, waar in de stukken naar wordt verwezen?

De heer **Veenboer** (PvdA) bedankt Gedeputeerde Staten voor de beantwoording en geeft aan dat sommige zaken nu duidelijker zijn, zoals het verschil tussen focusgebieden en prioritaire gebieden.

Tegelijkertijd sluit hij zich aan bij de zorgen van VVD, D66 en Volt over de grote hoeveelheid doelen en de besteding van middelen. De PvdA pleit ervoor om bij het maken van keuzes vooral te investeren in de hoofddoelen of zogenoemde oerdoelen van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Volgens de heer Veenboer lijkt een deel van de uitgaven niet rechtstreeks bij deze kerndoelen terecht te komen.

Daarnaast ziet hij juist een belangrijke rol weggelegd voor de gebiedsprocessen binnen de focusgebieden, wat hem tot nadenken stemt over de verdere inzet daarop. De PvdA-fractie gaat zich nog beraden op hun definitieve standpunt.

De heer **Dijksen** (SP) sluit zich aan bij de zorgen van GroenLinks over de staat van de natuur en bij D66 over de vraag wat natuur daadwerkelijk oplevert voor het geld dat wordt uitgegeven. De SP-fractie overweegt nog of zij hierover met een motie zal komen.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) spreekt haar onvrede uit over de afwezigheid van gedeputeerde Beemsterboer tijdens de commissievergadering. Volgens haar had voorafgaande communicatie hierover meer begrip kunnen opleveren, zeker omdat het om een belangrijk dossier gaat waar lang op is gewacht.

Vervolgens herhaalt zij twee onbeantwoorde vragen uit de eerste termijn.

1. Ten eerste wil zij weten welke projecten binnen het investeringspakket uit de korte termijn agenda mogelijk stilvallen als er na 2027 geen extra financiering beschikbaar komt.

2. Ten tweede vraagt zij naar de uitloopkosten voor natuurherstelprojecten, met name in relatie tot inflatie. Zij heeft hierover nog geen duidelijk antwoord ontvangen en wil weten hoe de provincie omgaat met stijgende kosten.

De heer **Dessing** (FvD) bedankt gedeputeerde Kocken voor haar beantwoording, maar uit stevige kritiek op het financiële beeld dat is geschetst. Hij blijft moeite houden met het feit dat er volgens hem geen duidelijkheid is over de totale kosten, met name rond de uitkoop van boeren. In het debat met de gedeputeerde kwam naar voren dat de gereserveerde 6,3 miljoen euro slechts een fractie is van wat uiteindelijk nodig zou kunnen zijn – mogelijk zelfs richting de 100 miljoen euro. De heer Dessing vindt het onverantwoord om op deze manier te starten met uitkopen, zonder helderheid over de totale financiële impact. Daarbij wijst hij erop dat het niet alleen om gedwongen uitkoop gaat, maar ook om vrijwillige uitkoop, waarvoor eveneens middelen nodig zijn. Hij noemt het zorgwekkend dat de provincie doelen wil nastreven zonder zeker te weten of er voldoende financiering is, en stelt dat er mogelijk geld geleend moet worden zonder dat bekend is om hoeveel het dan precies gaat.

Tot slot verwijst hij naar de eerdergenoemde 500 miljoen euro voor agrarisch natuurbeheer, waarvan volgens het stuk een substantieel deel zou worden ingezet voor CO_2-reductie in het veenweidegebied. Hij vraagt expliciet om dat "substantieel deel" te kwantificeren, zodat duidelijk wordt om welk bedrag het gaat.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) reageert op de opmerking van gedeputeerde Kocken, die haar eerder vroeg naar alternatieven voor gedwongen uitkoop. Zij noemt als voorbeelden agrarisch natuurbeheer of innovatie als mogelijke routes om uitkoop te voorkomen. Volgens JA21 moeten er meer manieren worden verkend om gezamenlijk tot het behalen van doelen te komen, zonder dat boeren gedwongen worden om hun land op te geven.

Daarnaast spreekt zij de indruk tegen dat JA21 vindt dat de provincie "lukraak mensen dwingt tot uitkoop". Dat beeld herkent zij niet. Wel uit zij zorgen over de mate van vrijwilligheid: als boeren alleen kunnen kiezen tussen instemmen met de provincie of geconfronteerd worden met gedwongen uitkoop, is er volgens haar geen sprake van echte keuzevrijheid. Dat veroorzaakt volgens JA21 spanning en roept vragen op over hoe vrijwillig de processen in de praktijk nog zijn.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt wanneer er een nieuwe korte termijn agenda komt, als de commissie Schoof met een plan komt waarin bijvoorbeeld een drempelwaarde en nieuwe richtlijnen voor het landelijk gebied worden opgenomen. Zij wil weten hoe snel de provincie daarop zal inspelen.

De heer **Klein** (ChristenUnie) bedankt voor de beantwoording in eerste termijn en sluit zich aan bij andere partijen die van mening zijn dat uitgaven zoals wildopvang niet uit de PPLG-reserve zouden moeten worden betaald.

Daarnaast vraagt hij nogmaals om duidelijkheid over de situatie van PAS-melders in Noord-Holland. Hij wil weten hoeveel PAS-melders er zijn, hoeveel daarvan inmiddels zijn gelegaliseerd en wat het zou kosten om alle melders te legaliseren.

Tot slot komt hij terug op een eerdere vraag over vrijwillige natuurontwikkeling buiten het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Gedeputeerde Kocken had verwezen naar het potje voor integrale gebiedssamenwerking binnen het Nationaal Strategisch Plan (NSP), dat hij inmiddels heeft teruggevonden. Hij vraagt of het technisch mogelijk is om middelen die nu uit de eigen NPLG-middelen aan bossencompensatie worden besteed, deels om te buigen naar dit potje. Als dat kan, overweegt hij daarover een motie in te dienen.

Tweede termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Beemsterboer** geeft een uitgebreide toelichting op de situatie rondom de PAS-melders in Noord-Holland, naar aanleiding van vragen van D66, ChristenUnie en 50PLUS.
Hij legt uit dat hij niet aanwezig kon zijn bij de eerste termijn van de vergadering omdat hij overleg had met minister Wiersma van Landbouw over de voortgang van het legalisatieprogramma na een recente rechterlijke uitspraak.

In Noord-Holland zijn oorspronkelijk 167 PAS-meldingen geregistreerd, maar dat aantal is inmiddels bijgesteld naar 156. Dit betekent helaas niet dat er al meldingen zijn opgelost, maar dat er fouten in de administratie zaten, zoals dubbeltellingen en meldingen die uiteindelijk niet onder de definitie van PAS-melder vallen.

De provincie is momenteel bezig met een nauwkeurige verificatie van de PAS-melders. Daarbij wordt ook gekeken naar ontwikkelingen in andere provincies, zoals Drenthe, waar een rechterlijke uitspraak wordt verwacht over zeven PAS-melders die via een passende beoordeling worden gelegaliseerd.

De pilot op Texel loopt nog steeds, hoewel die vertraging heeft opgelopen door de gewijzigde juridische situatie na de uitspraak over intern salderen in december. Ondanks die tegenslag is gedeputeerde Beemsterboer positief gestemd over de voortgang van de pilot en ziet hij mogelijkheden om die later provinciaal uit te rollen.

Daarnaast onderzoekt de provincie samen met de agrarische sector of er een eigen Noord-Hollandse aanpak mogelijk is voor ammoniak- of stikstofreductie, als er vanuit de commissie Schoof geen duidelijke of bruikbare richting komt voor de provincie.

Het ministerie zet ondertussen zaakbegeleiders in om alle PAS-melders persoonlijk te benaderen en met hen in gesprek te gaan over mogelijke oplossingen en maatwerk. Gedeputeerde Beemsterboer benadrukt dat het, ondanks de huidige beperkte instrumenten, waardevol is om deze gesprekken nu al te voeren.

Tot slot erkent hij dat het juridische en beleidsmatige speelveld continu verandert door nieuwe uitspraken en verschuivende standpunten. Dat maakt het proces rondom de legalisatie van PAS-melders ingewikkeld en voortdurend in beweging.

De heer **Veenboer** (PvdA) vraagt naar de rol van de zaakbegeleiders die namens het ministerie met PAS-melders in gesprek gaan. Hij wil weten of deze functionarissen zich alleen bezighouden met de administratieve kant van het dossier of dat zij ook inhoudelijk bijdragen aan het daadwerkelijk verminderen van stikstofuitstoot.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat zaakbegeleiders méér doen dan alleen papierwerk. Hij geeft aan dat op Texel twee zaakbegeleiders actief zijn en dat zij goede gesprekken voeren met agrariërs, ondanks het wantrouwen dat er soms is richting de overheid. De begeleiders kijken samen met de ondernemer waar het bedrijf over vijf jaar moet staan, analyseren het verschil tussen de oude vergunning en de PAS-melding, en verkennen of aanpassing van het bedrijf mogelijk is om binnen de regels te blijven. Volgens gedeputeerde Beemsterboer wordt er dus inhoudelijk en op individueel niveau gekeken naar wat nodig is om tot legalisatie te komen. De aanpak is persoonlijk en gericht op praktische oplossingen voor stikstofreductie.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op de vraag van D66 over handhaving bij PAS-melders. Hij geeft aan dat het college er op dit moment niet voor kiest om direct over te gaan tot handhaving. In plaats daarvan werkt de provincie samen met het Rijk en het Interprovinciaal Overleg (IPO) aan een stappenplan. Dit biedt omgevingsdiensten handvatten om zorgvuldig om te gaan met eventuele handhavingsverzoeken. Het stappenplan voorziet in een reeks mogelijkheden, zoals gesprekken met zaakbegeleiders en, waar nodig, het opstellen van een passende beoordeling. Het doel is om in iedere casus alles in het werk te stellen om PAS-melders op een legale manier te helpen, rekening houdend met hun eigen wensen en situatie.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op de vraag waarom het herstel van duinrellen niet door de gemeenten wordt gefinancierd. Hij legt uit dat in veel gevallen, vooral bij oudere ingrepen, destijds niet bekend was dat het dempen van duinrellen zulke ecologische gevolgen zou hebben. Volgens hem is het dan te kort door de bocht om nu te stellen dat gemeenten daar volledig financieel verantwoordelijk voor zijn. Daarnaast wil de provincie zelf ook betrokken blijven.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) stelt aanvullende vragen over het stappenplan voor PAS-melders. Zij erkent het belang van zorgvuldigheid en legalisatie, maar vraagt zich af of het plan ook ruimte biedt voor situaties waarin legalisatie niet mogelijk is. Bovendien wil zij weten of het stappenplan gedeeld kan worden met Provinciale Staten.

Gedeputeerde **Beemsterboer** legt uit dat PAS-melders sinds de rechterlijke uitspraak weten dat zij een vergunning nodig hebben, maar dat zij eerder geen vergunning konden aanvragen – alleen een melding doen. In veel gevallen zouden zij destijds graag een vergunning hebben gehad.

Hij bevestigt dat de laatste stap in het stappenplan inderdaad handhaving is, maar dat overheden dit zoveel mogelijk willen voorkomen. Dit omdat het gaat om ondernemers die buiten hun schuld in de problemen zijn gekomen, door het vervallen van de PAS-regeling.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) merkt op dat niet alle PAS-melders waarschijnlijk nog precies werken volgens hun oorspronkelijke melding, wat legalisatie in sommige gevallen moeilijk maakt. Ze hoopt dat het stappenplan ruimte laat voor dergelijke nuances.

Gedeputeerde **Beemsterboer** beaamt dat legalisatie weliswaar het uitgangspunt is, maar dat er zeker maatwerk nodig is. Hij geeft voorbeelden: sommige PAS-melders willen stoppen en zien deelname aan een regeling als kans om met pensioen te gaan, anderen hebben nooit gebruikgemaakt van hun melding (bijvoorbeeld voor tien extra koeien) en vinden het prima zo. In die gevallen kan maatwerk praktisch worden toegepast door de zaakbegeleiders.

Tot slot zegt gedeputeerde Beemsterboer dat het stappenplan nog in concept is en daarom nog niet gedeeld kan worden. Zodra het beschikbaar is en wordt gedeeld met de omgevingsdiensten, zal het ook in te zien zijn voor Provinciale Staten.

De heer **Mülder** (D66) uit zijn teleurstelling over de inzet van het Rijk in het PAS-dossier. Hij geeft aan dat hij in zijn eerdere bijdrage al had benoemd dat hij te weinig urgentie ziet vanuit het Rijk, en schrikt van de opmerking van gedeputeerde Beemsterboer dat "de gezamenlijke overheden er alles aan doen om te legaliseren." De heer Mülder stelt dat deze uitspraak volgens hem niet klopt: de provincies doen hun best, maar het Rijk laat het afweten.

Gedeputeerde **Beemsterboer** geeft aan dat hij wel degelijk achter zijn uitspraak staat, maar erkent tegelijk de kritiek van D66. Hij vindt ook dat het Rijk al direct na de PAS-uitspraak in 2019 met een oplossing had moeten komen. Dat is niet gebeurd, waardoor er al jaren sprake is van een tekortschieten in het beleid.

D66 vroeg ook wat er precies gebeurt met de 1,8 miljoen euro die voor PAS-melders is gereserveerd. Gedeputeerde Beemsterboer legt uit dat het om maatwerk gaat, zoals op Texel, waar veel tijd en overleg met gemeenten nodig is. De provincie wil deze aanpak verder uitrollen. Ook verwacht hij een toename van handhavingsverzoeken, onder andere van de stichting MOB, wat extra capaciteit vraagt. Hoewel de provincie hoopt dat het Rijk uiteindelijk ook financieel bijdraagt, is het volgens hem verstandig om nu al middelen te reserveren om met de complexiteit en de druk van het dossier om te kunnen gaan.

De heer **Mülder** (D66) concludeert daarop dat het geld niet direct wordt ingezet voor legalisatie van PAS-melders, maar vooral om handhaving te voorkomen. Hij noemt dat “heftig.”

Gedeputeerde **Beemsterboer** nuanceert dat beeld. Volgens hem is de inzet breder dan alleen het voorkomen van handhaving. Op Texel is er wel degelijk sprake van concrete legalisatie-inspanningen, maar het geld is ook bedoeld voor de bredere uitvoering, ondersteuning en voorbereiding van het PAS-beleid in de provincie.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op de vraag van de VVD over de financiering van de wildopvang. Hij geeft aan dat hierover tijdens het coalitieoverleg, vlak na de verkiezingen, afspraken zijn gemaakt. In dat overleg is besloten dat de financiering van wildopvang vanuit het PPLG-budget mogelijk zou zijn. Die afspraak is vervolgens ook uitgevoerd, en op die manier is de wildopvang uiteindelijk uit het PPLG gefinancierd.

Gedeputeerde Beemsterboer beantwoordt vragen van Volt over twee onderwerpen: het gesprek met het Rijk over duurzame landbouw en de zogenoemde prestatievergoedingen voor agrarisch ondernemers.

Over duurzame landbouw geeft hij aan dat Noord-Holland inzet op kringlooplandbouw, gebaseerd op zeven sporen die daarvoor zijn opgesteld. Als het Rijk vraagt naar de provinciale invulling van duurzame landbouw, dan is dat de richting die Noord-Holland voorstaat.

Over de prestatievergoedingen verduidelijkt mevrouw **Schneemann** (Volt) dat zij doelt op een passage in het stuk onder paragraaf 2.2, waar gesproken wordt over het belonen van boeren die emissiereductie realiseren.

Gedeputeerde **Beemsterboer** legt uit dat dit verwijst naar een pilot gericht op Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's). Binnen die pilot wil de provincie gaan werken met doelsturing: agrariërs zouden dan beloond worden op basis van daadwerkelijk behaalde resultaten in emissiereductie. Als voorbeeld noemt hij het verschil in stikstofuitstoot per koe. Hoewel landelijk wordt gerekend met gemiddeld 13 kg stikstofuitstoot per koe, zijn er bedrijven die daar flink onder zitten dankzij efficiënte bedrijfsvoering, slimme innovaties of beter rantsoenbeheer. De provincie is hierover onder andere in overleg met CONO Kaasmakers, een organisatie die al werkt met KPI's om melkveehouders te stimuleren richting duurzamere productie. Het idee is dat deze vorm van prestatiegerichte beloning kan bijdragen aan structurele verlaging van stikstofuitstoot en beter aansluit bij de beweging van generieke naar doelgerichte regelgeving.

Aan de PvdA legt de gedeputeerde uit dat de zogeheten oerdoelen van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) vastliggen in het coalitieakkoord. Die doelen zijn: natuur, stikstof, water en bodem, klimaat en bodemdaling, landbouw, landschap, erfgoed en recreatie. Volgens hem vormt dit de basis van het huidige voorstel.

Tegenover 50PLUS erkent hij dat er zonder extra financiering veel projecten stilvallen. De provincie heeft bij het Rijk ruim 1,6 miljard euro aangevraagd, maar beschikt nu slechts over 70 miljoen voor de komende twee jaar. Het verschil is enorm, en dat raakt met name projecten zoals natuurontwikkeling. Gedeputeerde Beemsterboer benadrukt dat de provincie al sinds duidelijk werd dat de middelen uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) voorlopig uitblijven, heeft aangegeven dat dit vertraging zal opleveren bij het behalen van de gestelde doelen. Wel wordt nog onderzocht wat de provincie op eigen kracht eventueel kan realiseren.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) vraagt of er voor de projecten in het kader van het PPLG een risicoanalyse is gemaakt, gezien de beperkte middelen voor de komende drie jaar.

Gedeputeerde **Beemsterboer** legt uit dat binnen het PPLG wel is geïnventariseerd wat er nodig is om alle doelen te halen, inclusief een bijbehorende investeringstabel. Maar dit betrof nog geen concrete projecten. Het ging om voorbereidende werkzaamheden voor een langlopend programma, zonder dat er al projectstructuren of projectmanagers aan verbonden waren. Hij benadrukt dat de provincie pas net begonnen was met de personele opbouw voor de uitvoering van het PPLG, en dat deze inzet mede werd afgestemd op de verwachte middelen uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Omdat die landelijke middelen uiteindelijk niet beschikbaar zijn gekomen, zijn de projecten ook niet verder uitgewerkt als volwaardige projectvoorstellen.

Toen mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** opmerkte dat zij verwacht binnenkort alsnog een overzicht van die risico's of projecten te ontvangen, maakte gedeputeerde **Beemsterboer** duidelijk dat dit niet het geval is. Zonder de toegezegde middelen uit het NPLG wordt er op dit moment niet verder gewerkt alsof het om volwaardige projecten met financiering gaat.

Op de vraag van 50PLUS over kostenstijging door inflatie legt hij uit dat het uitstellen van projecten vrijwel altijd leidt tot hogere kosten, omdat Nederland zelden met deflatie te maken heeft. Als iets nu €100 kost en er is volgend jaar 2,5% inflatie, dan moet je rekenen op €102,50. Budgetten moeten daarop aangepast worden.

Forum voor Democratie vroeg hoe de provincie doelen denkt te halen als er geen geld beschikbaar is. Gedeputeerde Beemsterboer legt uit dat er voor sommige doelen wél middelen zijn en dat deze nu via de korte termijn agenda worden ingezet. Voor andere doelen zijn er nog geen financiële middelen beschikbaar. Deze worden pas opgepakt als er geld wordt gevonden, via het Rijk, herprioritering of andere (creatieve) oplossingen. Dat betekent volgens hem niet dat de provincie de doelen loslaat – de inzet blijft, maar de uitvoering volgt zodra financiering beschikbaar is.

Vervolgens gaat hij in op de 500 miljoen euro die beschikbaar komt voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb). Dit bedrag zal vanaf 1 januari 2026 structureel beschikbaar zijn. Op dit moment besteedt het Rijk jaarlijks ongeveer 100 miljoen aan ANLb, dus het beschikbare budget wordt verzesvoudigd. De precieze inzet en verdeling van het geld worden nog uitgewerkt in overleg met de provincies via het Interprovinciaal Overleg (IPO).

De heer **Dessing** (FvD) vraagt of het "substantiële deel" van de 500 miljoen euro dat bedoeld is voor CO_2-reductie in veenweidegebieden al gekwantificeerd kan worden.

Gedeputeerde Beemsterboer bevestigt dat dit op dit moment nog niet mogelijk is. De ambitie om een aanzienlijk deel van het budget in te zetten voor veenweidegebieden is er wel, maar hoeveel dat precies zal zijn en of dat volledig uit dit budget komt, is nu nog niet vast te stellen.

Tegenover het CDA zegt hij dat de korte termijn agenda grotendeels doorgang zal vinden, zelfs als de commissie Schoof binnenkort met oplossingen komt, zoals een rekenkundige ondergrens voor stikstof. De meeste doelen in de agenda staan namelijk los van de stikstofproblematiek. Voor die onderdelen die wél specifiek over stikstof gaan, zal het college terugkomen naar Provinciale Staten. Als blijkt dat bepaalde middelen daardoor niet meer nodig zijn, worden die niet uitgegeven. Dat kan leiden tot een herziening van de korte termijn agenda of tot aanpassing van afzonderlijke voorstellen, afhankelijk van de omvang. Gedeputeerde Beemsterboer benadrukt wel dat een mogelijke ondergrens niet automatisch betekent dat alle stikstofproblemen zijn opgelost, zeker niet de effecten op de natuurgebieden.

Aan de ChristenUnie bevestigt hij dat de middelen voor bos, voor zover het gaat om provinciale middelen, vrij besteedbaar zijn en dat Provinciale Staten daar het budgetrecht over hebben.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) herinnert eraan dat gedeputeerde Kocken een vraag over het herstel van de duinrellen had doorgeschoven naar gedeputeerde Beemsterboer.

Gedeputeerde **Beemsterboer** geeft aan over de planning van het herstel van de duinrellen dat die nog niet precies bekend is. Het voornemen staat wel in de korte termijn agenda, wat duidt op actie binnen afzienbare tijd, maar het totale herstelproject is omvangrijk. Daarom verwacht hij dat het niet haalbaar is om alle herstelwerkzaamheden binnen twee jaar uit te voeren.

De **voorzitter** concludeert dat het agendapunt voldoende is besproken. Diverse fracties hebben aangegeven mogelijk moties en/of amendementen in te dienen tijdens de behandeling in de Provinciale Statenvergadering van 7 april 2025. Daarom zullen de Concept Korte termijnagenda Landelijk Gebied 2025-2027 en het vervolg PPLG-proces als bespreekstuk worden doorgeleid naar deze Provinciale Statenvergadering. Het verslag van deze bespreking zal aan de stukken van de Provinciale Statenvergadering worden toegevoegd.

Mevrouw **Haas** (PvdD) doet het voorstel om het uitloopmoment op donderdagavond 20 maart 2025 te gebruiken voor de bespreking van de twee discussienota's, en de rondvragen van JA21 aan gedeputeerde Kocken en de afdoening van motie M181-2023 vandaag nog te bespreken. Zij stelt daarbij voor om iedere fractie extra spreektijd toe te kennen.

De **voorzitter** licht toe dat de zaal beschikbaar is vanaf 20.00 uur en dat uitloopvergaderingen in principe geen extra spreektijd kennen, tenzij de vergadering daar zelf toe besluit. De voorzitter stelt voor om uit te gaan van een vergadering van drie uur (van 20.20 tot 23.00 uur) en daarop de spreektijd te baseren. Daarbij wordt voorgesteld de inspreker die zich had gemeld voor één van de discussienota's nu nog aan het woord te laten.

De heer **Mantel** (JA21) stelt voor om, in het licht van de tijd en het voorstel van mevrouw Haas, de twee setjes mondelinge vragen van JA21 schriftelijk af te doen binnen een week. Gedeputeerde **Kocken** stemt daarmee in.

Het voorstel wordt vervolgens in stemming gebracht en met meerderheid aangenomen.

6 Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer

Er zijn voorafgaand aan de commissievergadering geen rondvragen voor gedeputeerde Beemsterboer ingediend.

7 B-agenda Natuur, Landschap, Water en Bodem (gedeputeerde Kocken)

7.a Afdoen Motie 181-2023 'Kosten Natuurbeheer verwerken in Kaderbrief 2025', in de brief Natuurbeheerplan 2025 en openstellingsbesluiten SVNL en ANLb (B-agenda commissie Landelijk Gebied 17 maart 2025)

Toelichting: Deze brief heeft eerder ter informatie op de C-agenda van de commissie Landelijk Gebied van 25 november 2024 gestaan. Er staat in het stuk echter nog een verzoek van het college om motie 181-2023 af te doen. Deze is toen niet behandeld. De commissie is gevraagd met elkaar en gedeputeerde het afdoeningsvoorstel van de motie 181-2023 te bespreken. De commissie wordt gevraagd of de motie 181-2023 'Kosten Natuurbeheer verwerken in Kaderbrief 2025' als afgedaan kan worden beschouwd.

De heer **Klein** (ChristenUnie) geeft aan dat motie M181-2023 wat de ChristenUnie betreft als afgedaan kan worden beschouwd.

De **voorzitter** vraagt of de overige commissieleden hiermee instemmen of dat iemand hierover nog het woord wenst te voeren. Omdat niemand daar behoefte aan heeft, concludeert de voorzitter dat motie M181-2023 als afgedaan wordt beschouwd. Het agendapunt is hiermee voldoende besproken.

7.b.1 Discussienotitie PvdA, BBB, GroenLinks en D66 over stikstofuitspraken
7.b.2 Natuur: Uitspraak inzake stikstof Afdeling Bestuursrechtspraak en vonnis van de rechtbank Den Haag (B-agenda Landelijk Gebied 17-03-2025)
7.b.3 Inspraakreactie over stikstofuitspraken (te betrekken bij B-agenda commissie Landelijk Gebied 17-03-2025)

Toelichting: Provinciale Staten worden geïnformeerd over de stand van zaken na de uitspraken van de Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State (Rendac en Amercentrale) en het vonnis van de rechtbank Den Haag (Greenpeace). De commissie is gevraagd dit agendaverzoek en specifiek de vragen van de indieners aan de commissie en Gedeputeerde Staten met elkaar en de gedeputeerde bespreken.

Voorafgaand aan de commissievergadering heeft zich één inspreker aangemeld voor dit agendapunt. De heer **Theunisse** spreekt in namens Vereniging Belangen Engewormer en uit grote zorgen over de natuurbelangen in de Engewormer, een gebied waarin de provincie Noord-Holland volgens hem veel heeft geïnvesteerd om natuurwaarden te beschermen en te versterken.

De Engewormer is de grootste droogmakerij op veengrond met cultuurhistorische waarde, een bijzondere verkavelingsstructuur uit 1638 en een rijk weidevogelleefgebied binnen het Natuurnetwerk Nederland. Negen natuurboeren beheren dit gebied op een natuurvriendelijke, stikstofarme manier.

Volgens de vereniging onderneemt de gemeente Wormerland onvoldoende actie om de stikstofuitstoot in het gebied te beperken. Zij wijst op geplande aanpassingen aan de weg in de Engewormer, waarbij de bestaande erftoegangsweg van 4 meter breed wordt verbreed tot een 5 meter brede asfaltweg (inclusief bermtegels). De vrees is dat dit zal leiden tot meer verkeer, hogere snelheden, meer geluidsoverlast en extra stikstofdepositie, met negatieve gevolgen voor natuur en leefomgeving.

De vereniging stelt een alternatieve inrichting voor: een erftoegangsweg van maximaal 4 meter breed, zonder bermtegels, en met nadruk op veiligheid en voorrang voor fietsers, voetgangers en sporters.

De heer Theunisse benadrukt dat de provincie zich eerder actief heeft ingezet voor behoud van natuur in de regio, bijvoorbeeld door het voorkomen van bebouwing in de Kalverpolder, het aanwijzen van natuurgebieden, het autoluw maken van de Engewormer en het stimuleren van biodiversiteit.

De vereniging vraagt de provincie om:

1. De gemeente Wormerland te verplichten het maaiveld zó in te richten dat stikstofdepositie wordt beperkt en natuurwaarden worden beschermd.
2. De gemeente op te roepen om de Vereniging Belangen Engewormer actief te betrekken bij het ontwerp van de weg in de Engewormer.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.
Statenlid **Van Wijnen** (GL) vraagt of de Vereniging Belangen Engewormer al contact heeft gehad met de gemeente over hun wensen voor de polder.

De heer **Theunisse** bevestigt dat er contact is geweest, maar omschrijft het als moeizaam. Volgens hem hield de vorige wethouder overleg af. Op dit moment is er wel contact met de wegbeheerder, maar dat gaat vooral over mededelingen: de plannen zijn volgens hem al vastgesteld en worden slechts meegedeeld, zonder ruimte voor echte inspraak of invloed vanuit de vereniging.

Mevrouw **De Sain** (BBB) vraagt ter verduidelijking of er helemaal geen participatietraject heeft plaatsgevonden rond de plannen voor de Engewormer.
De heer **Theunisse** bevestigt dat er inderdaad géén participatietraject is geweest.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt de heer Theunisse voor zijn inspraak.

De inhoudelijke bespreking van dit agendapunt is aangehouden tot de commissievergadering Landelijk Gebied van donderdag 20 maart 2025.

7.c Natuur: Agenderingsverzoek JA21 discussienota Boskap Schoorlse duinen (B-agenda commissie Landelijk Gebied 17-03-2025)

Behandelvoorstel: De commissie is gevraagd het agendaverzoek, en met name de vragen van de indieners aan de commissie, met GS en met elkaar bespreken.

Dit agendapunt is aangehouden tot de commissievergadering Landelijk Gebied van 20 maart 2025.

8 Rondvraag gedeputeerde Kocken

De rondvragen inzake Promotie faunadrone en de Bossenstrategie, beide ingediend door JA21, worden schriftelijk beantwoord.

9 Schorsing

De **voorzitter** dankt de aanwezigen voor hun inbreng en schorst de vergadering om 17.03 uur.

Schorsing om 17.03 uur.

Goedemorgen,

U heeft allemaal van onze stichting een rectificatie ontvangen op de antwoorden van GS op de vragen van JA 21.

Daar is reactie op gekomen dat niet wordt ingegaan op onze standpunten om geen lange uitwisseling te krijgen. Dit is dus wéér een manier om onze input totaal te negeren, precies wat ik vorige keer aangaf. In het antwoord wordt verzwegen dat de monitoringgegevens over Van Steijnbos bekend zijn en boskap niet het aangewezen middel is voor het grijze duin. Om dan tòch in je antwoord vast te houden aan boskap en verwijzen naar linken van de firma “wc eend” die maar één advies kent, vinden wij ongelooflijk!

Provincie blijft erbij dat het kalrijke zand hard nodig is om de verzurende effecten van stikstof tegen te gaan.

Ten eerste behoort de N depositie in de duinen tot de laagste in ons land. En de uitkomst van de monitoring onderbouwt het volgende:

In het gebied is geen kalkrijk zand aanwezig om te laten stuiven, kalk is alleen aanwezig op het strand. Kunstmatig veroorzaakte verstuiving meer landinwaarts gaat geen soorten opleveren die aan kalkhoudend stuifzand zijn gebonden. Op plekken waar het zand nu al stuift zijn de bedoelde soorten ook niet verschenen! Waarnemingen op de verbrande delen laten 14 jaar later vegetatie zien die nauwelijks lijkt op de gewenste vegetatie.

De gekapte plek van het Van Steijnbos laat een afname van 90% zien van mycologische waarden en geleedpotigen. Het natuursaldo van de uitgevoerde maatregelen is dus zeer negatief. Als, zoals gesteld door provincie, de kwaliteit van het grijze duin het probleem is, dan moet je de kwaliteit verbeteren door goed beheer, in plaats van nog meer grasland van geringe waarde te ontwikkelen. Je kunt zeker niet stellen dat het weghalen van een bos een bewezen methode is om Grijs duin te herstellen of te creëren.

De genoemde verzuring wordt door de biologen niet terug gezien in de aanwezige vegetatie. Het niet realiseren van het kwaliteitsdoel lijkt meer aan gebrekkig onderhoud te liggen en aan de onmogelijkheid om de doelen te halen omdat er een onrealistisch beeld wordt nagestreefd in de NDA waardoor het onmogelijk is om de doelen te halen. Men gaat uit van extreem zeldzame soorten.

Ook de WUR claimt dat het kappen van bos juist zorgt voor een versnelde verzuring van de bodem.

Door kaalkap, krijg je afbraak van organische stof. Dat is de reden voor de snellere verzuring.

Agrifacts die monsters in het hele land nam bevestigt dit. Na ingrepen in de bodem is het daar snel zuurder geworden, dan waar niet in de bodem is ingegrepen. Conclusie: Afbraak van organische stof is een grotere bron van verzuring dan stikstofdepositie.

Dank u wel

https://www.wur.nl/nl/onderzoek-resultaten/onderzoeksinstituten/environmental-research/show-wenr/vermijd-kaalkap-van-bossen-om-versnelde-verzuring-te-voorkomen.htm

Schoorlse duinen, toespraak 17 maart 2025

Goedemorgen,

Ik heb u verteld over de beschermde soorten die in de duinbossen leven. Ze zijn ook geregistreerd bij 'Naturalis' in Leiden en op waarnemingen.nl met foto's en G.P.S.
Oud-directeur van Staatsbosbeheer, Frits van Beusekom, onaangenaam getroffen door de kaalslag zei: 'ze gebruiken de mazen in de wet'.
Vervolgens werd bossen kappen genormaliseerd.
'Deze bomen horen er niet', is de nieuwe norm.
De rechtbank heeft het beroep van onder meer de stichting Natuurbelang Nederland gegrond verklaard.

Ik had de eer mee te mogen op een tocht door de Schoorlse Duinen met de Duinstichting en o.a. twee gedeputeerden van onze Provincie.
We zagen bossen, heide, een verstuiving van louter zand, open gebied, grijs duin en we stonden op een stuk grasland waar vijftien jaar geleden bos verdween.
Vreemd genoeg schijnt juist dat gras erg belangrijk te zijn. Dat gaat volgens uw ecologen veranderen in het felbegeerde grijs duin.

Echter niemand kan dat garanderen. Nooit volgens onze onderzoekers en emeriti. Laat staan de terugkeer van de begeerde vogelsoorten.

De rechtbank noemt dit: 'wensnatuur'.
Het beroep van onder meer de Duinstichting werd door de rechtbank gegrond verklaard.
'Geen dennenbossen kappen voor wensnatuur'.

Ook volgens de richtlijnen van Natura 2000, voor zestien vogelsoorten die in de Schoorlse bossen leven mag dat niet, want dan 'verklein je hun habitat'.
Deze vogels hebben een uitgestrekt gebied nodig. Volgens de wet van Darlington, vermindert het aantal soorten naarmate het leefgebied kleiner wordt. Minder aantallen, minder genendiversiteit, inteelt.

Gedeputeerde Staten heeft het met eigen ogen gezien. Het zand van de zandsuppleties komt in de verste verte niet in de buurt van het Leeuwenkuilbos.
Tussen het Leeuwenkuilbos en het desbetreffende grasland is een heuvel hoger dan het bos.

Natuurlijk is het erg dat er soorten en veel vogels verdwenen zijn, niet alleen uit de Schoorlse Duinen.
Daarom is het juist zo belangrijk dat we zuinig zijn en blijven op alles dat we nog hebben.

Er is al gezocht naar een boom bestand tegen klimaatverandering.
Lang leve de PINUS NIGRA!
Onze Schoorlse zwarte den.

Dank u wel!

Statenleden, Gedeputeerden, Dames en Heren,

Ik ben door verschillende statenleden gevraagd om te reageren op de plannen en voortgang m.b.t. de regievoering en de aanpak van de wateroverlast. In het bijzonder werd daarin gerefereerd naar de “Aanpak wateroverlast Kennemerland Samenvatting voortgang maatregelen Versie 16-10-2024”, wat bij de stukken van de Commissie Landelijk Gebied (Cie LG) staat.

Hierbij mijn reactie: ik ben blij te lezen dat er iets gebeurt of in beweging lijkt te komen. Ook lijkt er een besef te zijn ontstaan dat er wat aan de hand is en dat er wat moet gebeuren waarbij verschillende en ogenschijnlijk tegengestelde prioriteiten en belangen nu zichtbaarder tegen elkaar afgewogen moeten worden en waarbij dialoog, overleg en samenwerking met alle partijen cruciaal is!

Verder vind ik dat we nog veel meer van elkaar moeten leren! Als ik de bril opzet van een Regievoerder, Programma Manager of Project Manager en dan vraag ik u, heeft u inzage in alle wateroverlast gerelateerde knelpunten en nog te verwachten risicogebieden met eventuele mitigaties? Heeft u zicht op de gestelde prioriteiten en hoofdthema’s? En weet u wanneer er wat wordt opgeleverd, en tegen welke kosten, laat staan, wie dat wanneer en hoe zal betalen? Wie gaat straks het opgeleverde beheren en tegen welke jaarlijkse kosten? Hoe laat u zich verwittigen dat het opgeleverde ook nog voldoet over 1, 2, 5 of over 10 jaar? En dan natuurlijk de toegevoegde waarde vraag: “Zijn wij de komende winter er klaar voor indien zich weer zo’n langdurige regenval voordoet?”, "En zo niet wanneer dan wel?"

Wellicht klinkt dit retorisch maar de antwoorden op deze vragen hadden al in december gegeven moeten worden. In die zin mis ik nog het nodige, iets wat ik bijvoorbeeld op en rondom de Veluwe wel heb zien gebeuren.

Het is nog pril, maar daar voert het Waterschap Vallei en Veluwe de regie over een gebied dat zich strekt over de provincies Gelderland en Utrecht. Ze hebben het bedrijf Tauw in de arm genomen om hen daarbij te ondersteunen. Zij benoemen duidelijk de wateroverlastgebieden en knelpunten samen met de te nemen maatregelen op de korte, middellange en lange termijn. Ook heeft Vallei en Veluwe verschillende type watergangen inzichtelijk gemaakt middels een interactieve kaart - ze spreken t.b.v. onderhoud en beheer over A, B en C watergangen. Verder beschrijven zij het grondwaterbeheer, de taken en verantwoordelijkheden op een integraal en afgestemde wijze. Ik heb de betreffende stukken ter referentie bij de griffie ingediend.

Het moge duidelijk zijn dat Rijnland in ons gebied een cruciale rol hoort in te nemen. Het gebied waar Rijnland verantwoordelijk voor is, strekt zicht uit t/m de kust. Ik vind dus dat Rijnland zich er dus niet vanaf kan maken met ‘ik ben alleen verantwoordelijk voor oppervlaktewater of dat ze hun doelstelling af willen zwakken tot alleen maar een inspanningsdoel’. Dat is mij te vrijblijvend!

Dank voor uw aandacht, en nogmaals wij zien uw visie en concrete plannen graag tegemoet!

Waterschap (https://nl.wikipedia.org/wiki/Waterschap_%28Nederland%29)

Taken van een waterschap (https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/waterschappen/taken-waterschap)

Genoeg en schoon water. En bescherming tegen te veel water. Daar houdt een waterschap zich mee bezig. Om dat te kunnen doen, betaalt u belastingen aan het waterschap.

Wat doet een waterschap?

De taken van een waterschap zijn:

- waterstand regelen met bijvoorbeeld gemalen en sluizen;
- afvalwater zuiveren;
- dijken beheren;
- natuurbeheer in en aan het water;
- kwaliteit zwemwater controleren.

Een waterschap zorgt voor het waterbeheer in een vastgesteld gebied. Sommige waterschappen hebben ook vaarwegen en landwegen in hun beheer. Op de website van elk waterschap staat wat het waterschap precies doet.
Waterschappen werken samen met andere instanties die met water te maken hebben. Bijvoorbeeld met Rijkswaterstaat, de provincies, de gemeenten en het drinkwaterbedrijf.

Inkomen van waterschappen

Waterschappen heffen belastingen om hun taken te kunnen uitvoeren. Het gaat om de

- watersysteemheffing;
- zuiveringsheffing of verontreinigingsheffing;
- wegenheffing (bij 5 waterschappen).

Water in Noord-Holland: wie doet wat? (https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Water_Bodem/Water_in_Noord_Holland_wie_doet_wat)

Provincie

De provincie heeft een belangrijke taak in het regionale waterbeheer, bijvoorbeeld op het gebied van waterveiligheid en waterkwaliteit. Zo vertaalt de provincie het nationale waterbeleid naar regionaal beleid. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de eisen voor regionale dijken, de normen voor wateroverlast, of de doelen voor de waterkwaliteit van het oppervlaktewater. De waterschappen passen dit beleid in hun werk toe.

Waterschappen

Waterschappen beheren het waterpeil, zodat de grond niet te nat of te droog wordt. Ze zuiveren het rioolwater en zorgen voor de kwaliteit en kwantiteit van het oppervlaktewater in hun regio. Ook onderhouden en beschermen ze de regionale dijken. Als het nodig is verhogen ze de dijken. Zo blijven we veilig en houden we droge voeten.

Doel	Activiteit	Programmering**	Status
Watersysteem op orde brengen	1. Beschouwing inrichting en beheer van ons watersysteem 2. Herbeschouwing ABC indeling 3. Inventariseren en oplossen van knelpunten in B/C wateren 4. Inventarisatie ligging watergangen (data op orde) 5. Doorontwikkeling peilbeheer op maat door het bijwerken van de peilenplannen 6. Uitwerken van het data-gedreven BOS (beheer ondersteunend systeem voor slimmer peilbeheer 7. Implementatie primair grondwatermeetnet 8. Onderhoud, maaibeheer en peilbeheer risicobewust aanpassen op weersomstandigheden 9. Toetsing van systeem en beleid aan nieuwste klimaatscenario's 10. Risico en Kosten-baten analyse watertekort-wateroverlast 11 Beekdalbreed systeemherstel 12. Verkenning van kansen voor groen-blauwe diensten 13. Watergeschiktheidskaarten maken voor gebiedsfuncties 14. Bovenregionale stresstesten	1. korte termijn 2. middellange termijn 3. korte termijn 4. korte termijn 5. middellange termijn 6. korte termijn 7. korte termijn 8. korte termijn 9. korte termijn 10. middellange termijn 11. lange termijn 12. korte termijn 13. middellange termijn 14. korte termijn	1. Nog op te starten 2. Begroting 2026 3. Loopt* 4. Loopt 5. Begroting 2026 6. Loopt 7. Loopt 8. Loopt 9. Loopt* 10. Begroting 2026 11. Loopt** 12. Loopt 13. Loopt 14. Loopt
Robuust grondwatersysteem	15. Verkenning met Vitens en provincie naar nieuwe winconcepten 16. Early-warning system voor grondwaterstanden 17. Uitvoeringsagenda bouwstenen gebiedsgerichte samenwerking Blauwe Agenda Utrechtse Heuvelrug 18. Opstellen grondwater strategie	15. middellange termijn 16. middellange termijn 17. korte en middellange termijn 18. korte termijn	15. Loopt 16. Begroting 2026 17. Loopt 18. Loopt
Communicatie	19. Communicatie grondwateroverlast met gemeenten 20. Kennisontwikkeling gw-systeem in afstemming met gemeenten 21. Lokaal maaatwerk en gebiedsbrede communicatie 22. Proactieve structurele communicatie obv waterbeeld 23. Duiding handelingsperspectief 24. Versterking signaleringsfunctie KCC	19. korte termijn 20. korte termijn 21. korte termijn 22. korte termijn 23. korte termijn 24. korte termijn	19. Loopt* 20. Loopt* 21. Loopt* 22. Loopt* 23. Loopt* 24. Loopt*
Organisatie op orde	25. Inrichten signaleringsfunctie ambtelijk-bestuurlijk samenspel 26. Grondwateroverlast opnemen in het CBP wateroverlast	25. korte termijn 26. middellange termijn	25. Loopt* 26. Begroting 2026

* *n.a.v. commissie vergadering 1-7-2024 opgenomen in begroting 2025*

** *verkennende gesprekken met provincies*

korte termijn 2025
middellange termijn: 2026/2027

waterschap

Aan Algemeen bestuur 3 maart 2025

Adviesnota

		Portefeuillehouder:	
Datum	16 januari 2025	Bestuurlijk	E.W.J. den Hertog
Projectnummer	1866021/1866022	Bestuursprogramma	Landelijk gebied
Bijlage(n)	3		

Onderwerp Vervolg wateroverlast

Voorstel

Gevraagd wordt:

1 De evaluatie inclusief het plan van aanpak grondwateroverlast 2023-2024 vast te stellen (Bijlage 1);
2 Kennis te nemen van de rode draden notitie en de oogst van 9-12-2024 (bijlage 2);
3 Kennis te nemen van de Tauw-notitie grondwateroverlast (bijlage 3)

Inleiding

Naar aanleiding van de (grond)wateroverlast in 2023/2024 is een analyse uitgevoerd. Deze analyse is toegelicht aan het AB op 09-12-2024. De AB leden hebben daarbij de gelegenheid gekregen om hun aanbevelingen mee te geven voor het vervolg. Op basis van de evaluatie en de bestuurlijke aanbevelingen (verwerkt in de rode dradennotitie bijlage 2) is een beeld ontstaan wat ons te doen staat, op inhoud en proces. Dit is verwerkt in een plan van aanpak waarin de activiteiten geprogrammeerd worden. Dit uitvoeringsplan is een resultante van het ambtelijk en bestuurlijk samenspel het afgelopen jaar en is toegevoegd als plan van aanpak voor het vervolg van de evaluatie in hoofdstuk 9. (bijlage 1)

Beoogd effect

Deze evaluatie helpt ons met het vergroten van het lerend vermogen van de organisatie door het vergroten van systeemkennis, verbeteren van communicatie en een kritische blik op organisatorische verbeterpunten. Middels de implementatie van het plan in hoofdstuk 9 van bijlage 1, zijn we als organisatie nog beter geequipeerd bij een dergelijke wateroverlast situatie om de ruimtelijke functies te bedienen.

Argumenten

1.1 De beelden worden herkend.

De analyse zoals deze is gepresenteerd wordt beschouwd als een passende weergave van de feitelijke situatie, met voldoende oog voor gebiedsspecifieke vraagstukken.

1.2 De evaluatie biedt voldoende handvatten voor de vervolgstap.

De aanbevelingen uit de evaluatie worden als realistisch en passend bij onze rol als waterbeheerder in een netwerk beschouwd.

1.3 We hebben al gehandeld in lijn met de evaluatie.

Tijdens de periode van 2023/2024 hebben we het geleerde direct omgezet in activiteiten en opgenomen in de programmering. Daarom zijn veel aanbevelingen geen "plus" boven op de meerjarenbegroting. Met onderhoud en (peil) beheer is hard gewerkt om de problemen, zo mogelijk, het hoofd te bieden.

1.4 *Het plan voorziet in een realistische programmering*

De gevraagde korte termijn activiteiten kunnen uitgevoerd worden binnen de huidige begrotings en formatieruimte. De activiteiten op middellange en lange termijn kunnen meegenomen worden in de komende voorjaarsnota en begroting.

1.5 *Het plan past bij onze beleidsdoelen*

De doelen vanuit langjarige beleidskaders zoals beschreven in de BOVI, BOP en uitwerking daarvan zijn gediend bij een waterschap wat beter in staat is om passend te handelen bij extremere grondwaterstanden.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Naast overlast ook positief effect*

Hoewel in delen van ons gebied sprake is geweest van grote overlast, heeft het natte jaar ook positieve effecten gehad. Zo is de grondwatervoorraad in het Veluwemassief aangevuld en profiteren bepaalde natuurgebieden van het vele water dat beschikbaar is.

1.2 *De situatie is uitzonderlijk geweest*

De evaluatie geeft duidelijk weer hoe uniek deze gebeurtenis was. Echter we hebben hierdoor wel veel geleerd, ook om in te zetten bij minder extreme weerssituaties.

1.3 *We hebben gehandeld binnen de beleidsgrenzen*

De keuzes en maatregelen die gemaakt zijn en geprogrammeerd staan, vallen binnen de huidige beleidskaders. In hoeverre de beleidskaders nog passend zijn zal onderzocht worden in het vervolgproces.

1.4 *We gaan niet alle problemen voorkomen*

Ondanks dat er hard gewerkt is, hebben we gemerkt dat de problemen voorkomen vaak niet haalbaar was. Dit geeft ongemak. In de toekomst willen we het watersysteem meer robuust maken, conform de beelden in de geactualiseerde BOVI. Zodat problemen minder snel optreden. Toch zal de communicatie boodschap ook moeten blijven dat we niet alle problemen in de toekomst kunnen voorkomen.

Financiën en personele consequenties
De activiteiten die lopen of gepland staan voor 2025 behoeven geen aanvullende inzet van middelen. Activiteiten op de middellange en lange termijn worden meegenomen in het reguliere begrotingsproces.

Fiscale aspecten
n.v.t.

Prioritering
De activiteiten die nodig zijn om wateroverlast zoveel mogelijk te voorkomen hebben dagelijks prioriteit en horen bij de taak van het waterschap. Ook de wat grotere opgaven in het licht van klimaatadaptatie staan hoog op de agenda, recent bevestigd in de geactualiseerde BOVI.

Juridische aspecten
n.v.t.

Communicatie en participatie
Na afloop van de vergadering op 3 maart zal worden gecommuniceerd (via eigen kanalen zoals website en social media) over de evaluatie. Hierin wordt opgenomen dat het AB de evaluatie heeft besproken en vastgesteld, en dat het waterschap inmiddels begonnen is en doorgaat met de activiteiten in het plan van aanpak.

Vervolg en Monitoring
Middels de vaststelling van het plan van aanpak geeft het AB opdracht aan het college voor de uitvoering. Uitvoeringsverantwoordelijk zijn de heemraden watersysteem landelijk en stedelijk gebied. Zij zorgen voor de monitoring op voortgang en een passende manier van rapportage naar het AB.

Advies commissie
Vanuit de adviescommissie is aangegeven dat de evaluatie wateroverlast en daarbij behorend actieplan worden onderschreven, waarbij er een aantal zaken door de commissie mee worden gegeven als aandachtspunten of aanvullingen. Het gaat daarbij onder andere om:

- Goed betrekken van maatschappelijke organisaties, medeoverheden, ondernemers, agrariërs, natuurorganisaties en andere belanghebbenden in het verdere proces en daarbij goede inzet op participatie.
- Aandacht hebben voor flexibiliteit in het watersysteem om met de klimaatextremen om te kunnen gaan.

- De vraag of we nog uit moeten gaan van een gematigd klimaat met een ‘normaalverdeling’.
- Aandacht voor een breder blikveld waarbij ook aandacht is voor de positieve aspecten van de afgelopen natte periode voor natuur.
- Aandacht voor gebiedsgerichte aanpak en lobby daarvoor richting het rijk.
- Mogelijke noodzaak om waterschapsbeleid, zoals de BOVI, aan te passen rekeninghoudend met lange periodes van natheid.
- Hoe het waterschap calamiteiten identificeert en hoe daarop wordt geanticipeerd.

De adviesnota kan als bespreekstuk voor het algemeen bestuur van 3 maart 2025 worden geagendeerd, waarbij het college beziet hoe de inbreng van deze commissiebehandeling een plek kan krijgen in de adviesnota en bijbehorende stukken.

Bijlagen

1A Evaluatie en plan van aanpak wateroverlast
1B Tauw analyse
2 Rode draden notitie

Ondertekening

dijkgraaf en heemraden

[redacted] secretaris

[redacted] dijkgraaf

Besluit

Aan AB

Memo

Datum		Documentnummer	
Afzender	Afzender	Telefoonnummer	[redacted]
Team	Waterschapsmanagementteam		

Onderwerp Rode draad wateroverlast

Inleiding
Op 9-12-2024 heeft het AB in een beeldvormend moment aangegeven welke acties en aandachtspunten zij mee willen geven in het vervolg van het vraagstuk rondom (grond) wateroverlast. Deze memo geeft een overzicht van de rode draden die wij meegenomen hebben uit deze sessie. Deze rode draden worden uitgewerkt in de voorgestelde programmering die ter besluitvorming aan het D&H wordt voorgelegd.

Oppervlakte watersysteem op orde
Het AB constateert dat we knelpunten hebben in het watersysteem. Zowel op korte termijn, als op de lange termijn. Daarbij wordt opgeroepen tot speciale aandacht voor inrichting en beheer van de haarvaten (C-wateren) en op de langere termijn ruimte voor water middels systeemherstel. Ook wordt opgeroepen om eerdere beleidsuitgangspunten (zoals Harmonisatie) te evalueren en te toetsen op de nieuwste klimaat scenarios's. Nadrukkelijk wordt vermeld dat dit vraagstuk zowel het stedelijk als landelijk gebied treft. Voor de langere termijn wordt de vraag neergelegd welke gebiedsfuncties toekomstbestendig bediend kunnen worden (o.a. natte teelt of nieuwe woningbouw locaties).

Robuust grondwatersysteem
Er wordt opgeroepen om de kansen te verkennen met Vitens en provincie voor de ontwikkeling van nieuwe winningsconcepten. Grondwater beter monitoren en in beeld brengen zodat er een early-warning systeem kan komen.

Gebiedsgericht samenwerken
Er wordt opgeroepen tot nauwe samenwerking met gebiedspartners en onze collega's in het gebied de instrumenten in handen te geven om passend te kunnen acteren op weersomstandigheden. Daarbij kunnen en moeten de gebiedspartners zelf ook een rol spelen in het waterbeheer. Zij het door onderhoud (B-C wateren), maar ook breder door inzet van groen-blauwe diensten.

Organisatie op orde
Geconstateerd is dat we het vraagstuk te lang operationeel ambtelijk gehouden hebben vanwege gebrek aan (technisch) handelingsperspectief. Opgeroepen wordt tot een herbeschouwing op het opschalingsmodel en de suggestie wordt meegegeven voor een grondwateroverlast protocol, zodat we ook procesmatig en bestuurlijk beter voorbereid zijn.

Communicatie
We zien een belangrijke rol voor ons in de informatie en educatie van en met onze gebiedspartners, daarbij wordt specifiek gedacht aan gemeenten. De communicatieboodschap dient afgestemd te zijn en voorkomen van 'kastje naar de muur' gevoel van de burger. Er dient een genuanceerd verhaal verteld te worden met aandacht voor de voors- en tegens van hoge en lage (grond)waterstanden. De waarde van lokale communicatie wordt onderkent, maar men vraagt meer expliciet aandacht voor pro-actieve en meer zichtbare communicatie.
Risico bewustzijn verdient extra aandacht. Hebben mensen voldoende inzichtelijk waar ze wonen en werken en wat de nieuwe weersscenario's kunnen betekenen voor hen?

Oogst beeldvormende avond (grond)wateroverlast

Hieronder vindt u de opbrengst van de beeldvormende avond van 9 december 2024. De geeltjes die zijn geplakt, zijn onderverdeeld in korte en (middel)lange termijn en gerubriceerd langs vijf sporen: 1) basis op orde, 2) concrete maatregelen op korte termijn, 3) gebiedsgericht, 4) kennisontwikkeling, 5) communicatie. De opbrengst is bovendien meegenomen in het formuleren van de lopende en toekomstige activiteiten, zoals verwoord in hoofdstuk 9 van de evaluatie.

Korte termijn (komend jaar)

Spoor 1

Gebiedsgesprekstafel (knelpunten)

Urgente knelpunten B*C wateren oplossen x3

Maaibeheer irt proactief peilbeheer x2

Andere maaiopties?

Zorg voor perspectief gebiedscoordinatoren

Transparantie streefpeilen

Gis-analyse

Maatwerk in peilen

Hoge grondwaterstand in beeld brengen

Spoor 2

C-waterlopen analyse x2

Ecosysteemdiensten

Dynamisch systeem

Kwalificatie waterlopen evalueren

Aanleg van regenwaterkathedralen in stedelijk gebied

ABC methode herijken

Probleemplekken identificeren en oplossen x2

Spoor 3

Natte teelt voor natte gebieden

Opgave verkennen gebiedsproces

Wisselteelt bij droogte

Meer natuur

Meer het gebied in

Vitens maatregelen verkennen Maarn en Eerbeek

Waterwinning bevorderen op kwelpunten

Spoor 4

Deze sessie houden bij studenten

Waterlabel voor gebouwen

Kactus upgraden

Evaluatie Kactus met oog voor negatieve én positieve kanten van hogere grondwaterstand

Beleid voor grondwaterfluctatiezones

Onderzoek positieve effecten hoge grondwaterstand

Uitgaan van 50% meer neerslag scenario's

Duidelijke afspraken met Vitens en gemeentes

Spoor 5

Communicatie verbeteren intern/extern

Wie-wat-waarom communicatie van 1e tot laatste dag

Mensen informeren over grondwater fluctuatie

Actueel inzicht in peil vs peilbesluit

Brug bouwen tussen beleving en ervaring

Communicatiestrategie omgevingssensitief maken

Filmpje maken met uitleg x3 (begrip-inzicht-perspectief)

Communicatie op B1

Communicatieprotocol overlast en droogte

Bewustwording informeren gemeentes x2

Linken met waterbewustzijn en publieksgerichtheid

Consistentie in ons verhaal

Communiceren is meer dan afdeling communicatie

Heb oog voor de reeks (niet opgemerkt – opgemerkt na hulp-zelf opgemerkt-enige hinder-last-overlast

Middellange termijn (tm 2027)

Spoor 1

Maatwerk peilen

Inspelen op vernatting

Goed meet en monitoring in place, early warning systeem

Transparantie actueel peil versus peilbesluit

Wateroverlast-protocol in place

Spoor 2

Sloten schoonmaken en uitbaggeren

Dynamisch gebruik van C-watergangen

Herziening ABC watergangen

Groene stuw heroverwegen

Alle C-wateren geinspecteerd en hersteld

Duidelijkheid conform verantwoordelijkheid C watergangen

Niet alleen inzetten op anti-verdroging

C-watergangen vitaal maken

Hype-maatregelen voorkomen

Kostenefficientie van maatregelen

Spoor 3

gebiedsproces

aandacht voor passende gebiedsfunctie/ WBS

geef burger een plek in gebiedsprocessen

gebiedsprocessen NPLG doorzetten

nieuwe woonwijken ophoog-gelegen gebieden

robuust maken watersysteem

Grondwaterwinning

Waterwinning aan de veluwerand

Fluctuatiezone uitnutten

Spoor 4

Inzicht in ondergrond en gedrag grondwater

Initiatiefvoorstel huizen onder helling

Maak meer gebruik van kennisinstituten

Knelpunten tussen beleid vs praktijk in beeld

Voordelen voor natuur onderzoeken

Leercasus training voor de toekomst

Risicoberekening KNMI modellen

Grondwaterstand --< voorspellingscijfer communiceren

Waterkalender

Evalueren Kactus x2

Waterlabel verplichten voor alle gebouwen

Meetnet uitbreiden/inzicht vergroten

Spoor 5

Nieuws via mail / directmail

1 overheid communicatie

Website in gemakkelijke taal

Lezingen / educatie “op zoek naar het water van de veluwe”

Voorlichting wat is een C-watergang

Communcicatieprotocol gemeente/provincie afstemmen

Communicatie grenzen aan maakbaarheid

Meer maatwerk communicatie

Lange termijn (vanaf 2027)

Spoor 1

Meetpunten voor early-warning system

Maatwerk peilen

Grondwaterstanden integreren in calamiteitensysteem

Spoor 2

Groene stuw vervangen door watersparen stuw

Aanleg van regenwaterkathedralen in stedelijk gebied

Aanleg grote waterbekkens voor opvang van regenwater

Spoor 3

gebiedsproces

samenwerken aan robuust watersysteem

winst door vernatting

Grondwater

Waterwinning inzetten

Waterwinnen op kwellocaties

Balans tussen twee extemen nat/droog

Spoor 4

Inzicht-overzicht-uitzicht

KNMI scenario's doorrekenen en op maatregelen zetten

Spoor 5

Gemeente ambtenaren scholen

Maak gebruik van socio-technische vaardigheden van waterschap

Bewustwording en handelingsperspectief van bewoners duidelijk maken

Overig

Korte termijn

Zo snel mogelijk zo klein mogelijk ecologische voetafdruk

RISMAN analyse voor sociale risico’s

Eerder AB erbij halen

Koppelen calamiteiten aan externe communicatie

Kosten efficiënt blijven

Geen laarzen uitdelen maar lakens uitdelen

Ab informeren over lopende calamiteiten

Hype maatregelen voorkomen

Alertheid op escaleren, ook als je het niet kan oplossen

Middellange termijn

- Geen bestuursdwang! Denk robuust
- Herdefinieren calamiteiten niveau’s
- Organisatie flexibeler maken, professionele ruimte voor acteren in uitvoering
- Calamiteitenorganisatie toegerust op soft skills
- Ecologische voetafdruk verkleinen

Lange termijn

Watercontract met inwoners en agrariërs herijken

Ben je bereid kosten te maken (en hoeveel) voor uitzonderlijke situaties

Zo snel mogelijk ecologische voetafdruk verkleinen

Notitie

Contactpersoon [redacted]

Datum 26 november 2024

Kenmerk 1297746

Evaluatie grondwateroverlast 2023/2024 Vallei en Veluwe

1 Aanleiding

Afgelopen winter zijn er veel meldingen binnengekomen van wateroverlast. Bewoners hadden te kampen met water in de kruipruimtes, ondergelopen kelders en langdurig ondergelopen weilanden. Door de vele meldingen ontstond de behoefte om een beter beeld te krijgen wat er is gebeurd. Met die reden is TAUW gevraagd om deze evaluatie uit te voeren en door middel van deze notitie het bestuur van het waterschap te informeren.

In deze notitie beschrijven we de oorzaak van de wateroverlast, analyseren we peilbuisgegevens om de overlast te duiden en inventariseren we meldingen die bij gemeenten en waterschap zijn binnengekomen. Vervolgens gaan we in op aanbevelingen om in de toekomst beter voorbereid te zijn op een dergelijk neerslagevent.

2 Wat is er gebeurd

2.1 De neerslaggebeurtenis winter 2023/2024

In deze paragraaf beschrijven we de neerslaggebeurtenis die in september 2023 begon en doorliep tot het einde van de lente 2024. Hoe extreem was de neerslag nou eigenlijk? En hoe verhoudt dit zich tot andere jaren?

De winter van 2023/2024 kenmerkte zich door uitzonderlijk natte omstandigheden, met neerslaghoeveelheden die ver uitstegen boven de normale waarden. Onlangs werd in een LinkedIn-bericht beschreven dat 9 van de 10 natste maanden ooit gemeten, plaats hebben gevonden in de jaren 2023 en 2024. Op het nieuws is weinig naar voren gekomen over deze gebeurtenis in vergelijking met de overstromingen 2021 in Limburg. Dit komt doordat er niet een grote hoeveelheid regen in een korte periode viel, maar het juist gestaag regende over een langere periode.

Om na te gaan hoe extreem deze situatie is geweest is op basis van statistiek gekeken naar de herhalingstijd. Dit is een gebruikelijke methode in het waterbeheer om de extremiteit van een situatie uit te drukken; herhalingstijden worden bijvoorbeeld gebruik om extreme buien te beschrijven, maar ook om te bepalen bij welke situatie een watergang mag overstromen of niet. Om de situatie van 2023/2024 te duiden hebben we ook gewerkt met herhalingstijden, echter nu voor een langdurige situatie, juist omdat de extremiteit zat in de lengte van de periode dat er neerslag viel. De neerslag die gedurende een half jaar is gevallen hebben we vergeleken met historische gegevens. Zo hebben we bepaald wat de herhalingstijd van de neerslaggebeurtenis is geweest. In onderstaande tabel zijn voor vier neerslagstations in het beheergebied van Vallei en Veluwe de herhalingstijden opgenomen. Oldebroek valt op doordat een grote neerslaghoeveelheid hier vaker voorkomt (eens per 35 jaar). Hier viel relatief ook iets minder neerslag dan in de rest van het gebied. Een uitgebreide toelichting op het bepalen van deze gegevens is terug te lezen in de rapportage (TAUW[1])

	Herhalingstijd gebeurtenis winter ‘23/ ‘24	Neerslag gevallen in een half jaar
Radio Kootwijk	Eens per 300 jaar	884
Oldebroek	Eens per 35 jaar	790
Soest	Eens per ca. 1000 jaar	936
Wageningen	Eens per ca. 1000 jaar	855

Deze neerslaggebeurtenis heeft ook doorwerking op de grondwaterstanden. In onderstaande figuren is het verloop van de grondwaterstand voor een periode van twee jaar opgenomen van een peilbuis op de Veluwe (Figuur 2-1 Grondwaterdynamiek Radio Kootwijk (Veluwe) 2022-2024. Peilbuis B33C0076Figuur 2-1) en een peilbuis in Wageningen (Figuur 2-2). Deze grafieken geven aan wat er in de directe omgeving van de peilbuis heeft plaatsgevonden. Door lokale verschillen in de omgeving/ ondergrond kan op korte afstand al een groot verschil optreden in de waargenomen grondwaterstandsdynamiek. De grafieken kunnen dus niet worden geïnterpreteerd voor de omliggende regio of de hele gemeente, maar geven een beeld van de lokale situatie. Het valt op dat de grondwaterstand op de Veluwe in de twee jaar ervoor ongeveer anderhalf meter lager stond dan na de langdurige neerslag in de winter 2023/2024. Ook is te zien dat de grondwaterstand tot in de zomer nog blijft stijgen op deze plek. Dit komt doordat de Veluwe een heel groot systeem is waar veel water in opgeslagen kan worden waardoor er veel vertraging ontstaat in de reactie op de neerslag. De neerslag die in de winter is gevallen is nog bezig naar het grondwater te zakken en vult dit tot ver in de zomer aan. Echter wordt het grondwater door de neerslag sneller aangevuld dan dat het er aan de randen weer uitstroomt, hierdoor stijgt het grondwater. Normaliter wordt de dynamiek in het grondwater bepaald door het verschil te nemen tussen de Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand (GHG) en de Gemiddeld Laagste Grondwaterstand (GLG). Meestal wordt de

[1] Wateroverlast Vallei en Veluwe 2023/2024 (TAUW, verwacht januari 2025)

GHG in de winterperiode waargenomen en de GLG in de zomerperiode, maar op deze locatie is er door de vertraging in het systeem geen sprake van deze seizoensdynamiek.

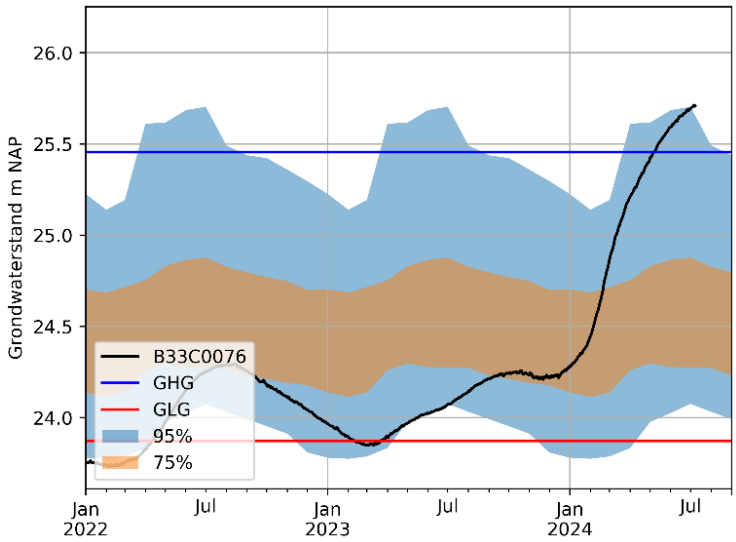

Figuur 2-1 Grondwaterdynamiek Radio Kootwijk (Veluwe) 2022-2024. Peilbuis B33C0076. GLG en GHG zijn voor de Veluwe geen weerspiegeling van de zomer en winter grondwaterstanden

In Wageningen is wel een duidelijke jaarlijkse trend zichtbaar met hoge grondwaterstanden in de winter en lage grondwaterstanden in de zomer. De grondwaterstand wordt hier meer beheerst door het oppervlaktewatersysteem maar stijgt ook hier gedurende lange tijd boven de range waarin de grondwaterstand zich 95% van de tijd bevindt (blauwe vlak).

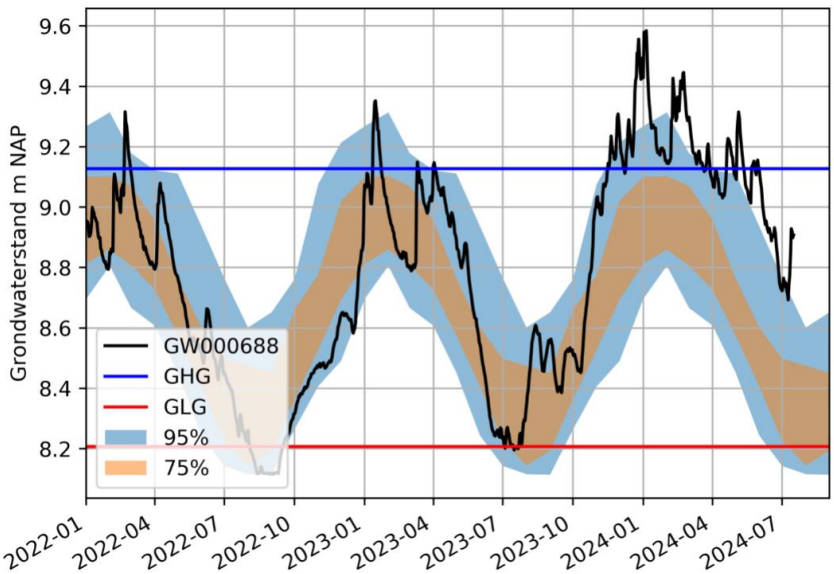

Figuur 2-2 Grondwaterdynamiek Wageningen (Binnenveld) 2022-2024. Peilbuis GW000688

Het is duidelijk dat in de winter van 2023/ 2024 een extreme hoeveelheid neerslag is gevallen. In sommige opzichten pakte dit gunstig uit, Staatsbosbeheer meldt bijvoorbeeld dat het Renkums beekdal eindelijk weer stromende beken kende op de flanken van de Veluwe, een positieve ontwikkeling voor het ecosysteem. Echter, zorgde de extreme neerslaggebeurtenis ook tot aanzienlijke overlast bij bewoners en agrarische ondernemers.

2.2 De werking van het grond- en oppervlaktewatersysteem

In deze paragraaf beschrijven we de werking van het grond- en oppervlaktewatersysteem en hoe deze elkaar beïnvloeden. Ook lichten we de unieke werking van de Veluwe en de Utrechtse heuvelrug toe en wat dit betekent voor het grond- en oppervlaktewater.

Het grondwater bevindt zich onder de grond, opgeslagen tussen de poriën van de afzonderlijke gronddeeltjes. De holtes tussen het bodemmateriaal kunnen worden opgevuld door regenwater dat de bodem insijpelt. Grondwaterstanden worden dan ook sterk beïnvloed door het neerslagtekort en/of overschot.
Oppervlaktewater daarentegen bevindt zich boven de grond, in meren, rivieren, beken en zeeën. Het kan direct beïnvloed worden door neerslag, maar meestal wordt het gevoed vanuit het grondwater. Als het grondwater hoog staat neemt de afvoer toe en als het grondwater laag staat neemt de afvoer af en is het zelfs mogelijk dat watergangen droog vallen. Echter als het gedurende een korte tijd heel hard regent is het mogelijk dat de neerslag oppervlakkig gaat stromen naar het oppervlaktewatersysteem met een flinke afvoerpiek tot gevolg.

Water wordt door de zwaartekracht altijd naar het laagste punt getrokken. Grondwaterstroming wordt belemmerd door bodemdeeltjes en gaat met een snelheid in de orde meters per dag. Het grondwater stroomt langzaam door de bodem kan uiteindelijk in het oppervlaktewater terecht komen. Oppervlaktewater stroomt in de orde meters per seconde. Hierdoor is het mogelijk om de waterstanden in het oppervlaktewater te reguleren met behulp van stuwen en gemalen, en indien nodig snel af te voeren. Het grondwater is lastiger te beheersen. We kunnen pas ingrijpen wanneer het water een sloot of watergang bereikt. Om droge voeten te houden en met name de landbouw goed te kunnen bedienen hebben we in Nederland in de vorige eeuw veel watergangen gegraven. Grondwaterstanden op locaties waar minder watergangen aanwezig zijn, kunnen bij langdurige gestage neerslag moeilijker worden beheerst. In dat geval wordt de grondwaterstand door de neerslag meer aangevuld dan er door het oppervlaktewater kan worden afgevoerd.

In het geval van langdurige gestage neerslag sijpelt er relatief veel water de bodem in, waarmee het grondwater wordt aangevuld en de bodem verzadigd raakt. Dit gebeurde in de winter 2023/2024. In sommige gevallen steeg het grondwater zo ver dat het op maaiveld bleef staan, terwijl de waterstand in de perceelsloot op niveau was. In onderstaande figuur is dit uitgebeeld; links zie je een normale situatie waarbij het oppervlaktewater het grondwater aantrekt en je dus met het oppervlaktewater de grondwaterstanden kan beïnvloeden. Rechts zie je de situatie uit 2023/2024; de grondwaterstanden waren hoog en bleven gedurende een lange periode hoog doordat het grondwater traag richting de watergang stroomde en iedere keer door de neerslag weer aangevuld

werd. Het verlagen van het oppervlaktewaterpeil geeft in een dergelijke situatie slechts zeer beperkte verlichting van de grondwateroverlast.

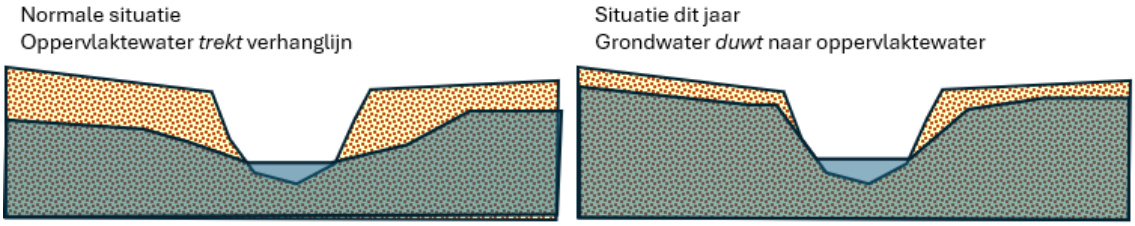

Figuur 2-3 Oppervlaktewater en grondwater in een normale situatie en bij aanhoudende gestage neerslag.

In het beheergebied van Vallei en Veluwe liggen twee stuwwallen: de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug. Deze stuwwallen bestaan voor het grootste deel uit zand, hier kan veel water in opgeslagen worden. Daarnaast zijn er ook kleiige lagen te vinden waardoor water minder snel stroomt (zogenaamde kleischotten). Vooral in de Veluwe zijn deze kleilagen erg bepalend voor de grondwaterstroming; doordat ze in de IJstijden omhoog gedrukt zijn staan ze soms verticaal in de grond, waardoor ze de grondwaterstroming sterk kunnen beïnvloeden.

De grondwaterfluctuatiezone is een zone op de flank van de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug waar het grondwater dicht(er) aan maaiveld komt en sterk wordt beïnvloed door het traag reagerende systeem van de Veluwe en Utrechtse Heuvelrug. Op deze plek ontspringen de eerste watergangen. Deze watergangen kunnen jarenlang droog staan, maar dus ook nodig zijn om het overtollige grondwater af te kunnen voeren in natte situaties.

2.3 Gevolgen neerslaggebeurtenis winter 2023/ 2024

In deze paragraaf behandelen we de ontwikkeling van de grondwaterstanden in de winter 2023/ 2024 en de gevolgen voor het beheergebied van Vallei en Veluwe. In de bijlage staan figuren waarin de verschillende fases van vollopen worden toegelicht.

September – oktober 2023

De aanhoudende gestage neerslag zorgde ervoor dat bodem in de Gelderse Vallei en de IJsselvallei snel verzadigd raakten. De ondergrond kan hier minder water opslaan (klei en veenbodems) dan de zandbodems van de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug. Met behulp van het uitgebreide oppervlaktewaterstelsel kan het water hier relatief goed worden beheerst.

November 2023

In november beginnen ook de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug steeds meer te vullen. Aan de oostkant van de Veluwe zorgen de verticale kleischotten voor een noordwaarts en zuidwaarts gerichte grondwaterstroming aan de randen. Sprengenbeken en -beekdalen in de grondwaterfluctuatiezone liggen ‘tappen’ het water af, de grondwaterstanden in deze gebieden zijn hoog.

Eind november – voorjaar 2024

Eind november vult vervolgens de hele grondwaterfluctuatiezone rondom de Veluwe en Utrechtse Heuvelrug zich met water. Het grondwater stroomt naar de lager gelegen delen rondom de stuwwallen en staat hier dicht aan het maaiveld. Doordat de Veluwe en Utrechtse Heuvelrug opgevuld zijn met het neerslagwater blijven deze de grondwaterfluctuatiezone nog lang navullen met grondwater. Gebieden die vanaf meerdere kanten worden ingesloten door de Veluwe en Utrechtse Heuvelrug (‘oksels’ van de stuwwal) ontvangen extra veel van het uittredende grondwater. Een voorbeeld van zo’n ‘oksel’ is Maarn/Maarsbergen waar water vanuit het noordwesten en vanuit het zuiden naar de woonkernen toestroomt.

2.4 Verwachting winter 2024 / 2025

Vanwege het opgebolde grondwater in de Veluwe en Utrechtse Heuvelrug zit het grondwatersysteem relatief vol. De verwachting is dat komende winter natte condities in de grondwaterfluctuatiezone zullen optreden bij gemiddelde neerslagomstandigheden. Deze zone ontvangt immers nog steeds water uit de stuwwallen dat in de winter van 2023/ 2024 gevallen is.
In natte periodes zal de bodem hierdoor snel verzadigd raken met de nodige overlast tot gevolg.

2.5 Knelpunten watersysteem

Zoals al eerder beschreven in deze notitie regende het gedurende lange tijd gestaag door, de grondwaterstanden stegen en voerden het water geleidelijk af naar het oppervlaktewater. Juist door deze geleidelijkheid ontstonden er geen echte problemen in het oppervlaktewaterstelsel; de A-watergangen konden het water voldoende snel afvoeren, er waren geen knelpunten. Voor de B-watergangen geldt dat het waterschap elk najaar een schouw uitvoert op basis waarvan onderhoud wordt uitgevoerd. In 2023 was het zo nat dat onderhoud niet goed mogelijk was zonder schade aan te brengen aan de watergangen, aanliggende akkers en toegangswegen. Het uitvoeren van onderhoud is daarom een paar keer uitgesteld in de hoop dat het later dat jaar droger zou worden. Het bleef echter te nat om onderhoud uit te voeren. Het achterblijvende onderhoud leidde tot knelpunten waardoor de afvoerende werking niet overal gewaarborgd kon worden en het uittredend grondwater niet overal voldoende snel afgevoerd kon worden. Voor de C-watergangen geldt dat ze niet onderhouden of geschouwd worden door het waterschap, dat betekent echter niet dat ze geen functie hebben. Ze zijn in het verleden vaak aangelegd met als doel de ontwatering te verbeteren. In gebieden op de flank van de Veluwe en Utrechtse Heuvelrug zien we dat de C-watergangen in slechte staat van onderhoud zijn en soms in het geheel verdwenen. Deze watergangen zijn, doordat ze alleen in hele natte jaren functioneel zijn, in vergetelheid geraakt en uit het oog verloren. Op een heel aantal locaties heeft dit er dan ook toe geleid dat (grond)water over lange periodes bleef staan in ingesloten laagtes.

3 Meldingen van wateroverlast

De extreme neerslag in de winter 2023 / 2024 heeft geleid tot overlast bij bewoners en particulieren. Hierover zijn meldingen binnengekomen bij gemeenten en het waterschap. In onderstaande kaart staan de overlastmeldingen die bij het waterschap zijn gemeld in de periode van oktober 2023 t/m juni 2024. Wat opvalt is dat veel meldingen bij woonkernen in de overgangszone van de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug worden gemeld. Op de kaart is deze zone zichtbaar als de lichtblauwe band die rondom de Veluwe is weergegeven[2]. Rondom de Utrechtse Heuvelrug is deze zone ook aanwezig, maar deze staat niet op de kaart weergegeven. Daarnaast vallen enkele locaties op doordat er in de zomer (donkerblauwe bol/bolrand) nog relatief veel meldingen zijn gedaan. Hier speelt de lokale situatie een rol in het ontstaan van knelpunten.

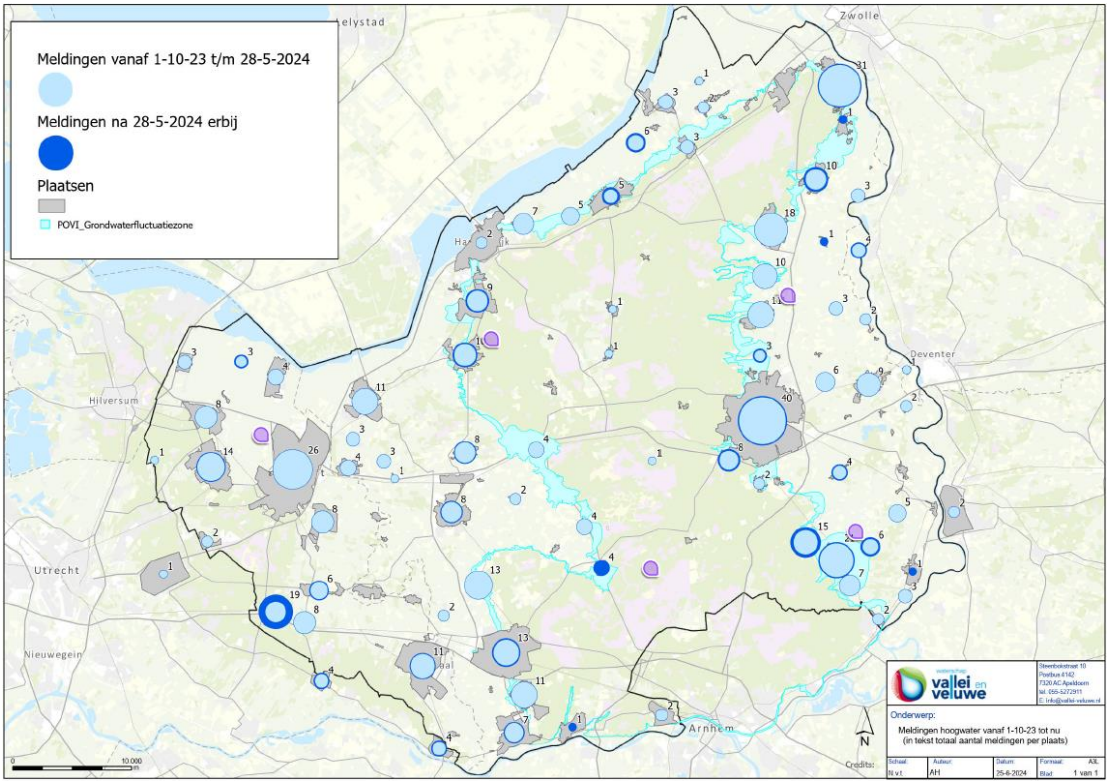

Figuur 3-1 Grondwateroverlast zoals deze bij het waterschap zijn gemeld (januari tot juni 2024)

Op 4 november jongstleden hebben het waterschap en TAUW een bijeenkomst georganiseerd waarbij alle gemeenten binnen het waterschap en provincie en Vitens waren uitgenodigd. Het doel was om inzicht te krijgen in de oorzaken van de wateroverlast door extreme neerslag en om gemeenten te horen over de problematiek en meldingen die bij hen spelen. Deze bijeenkomst heeft tevens input opgeleverd voor een overzicht van de verschillende knelpunten die in het gebied zijn

[2] Grondwaterfluctuatiezone: https://data.overheid.nl/dataset/16761-omgevingsvisie--grondwaterfluctuatiezone--provincie-gelderland#panel-description

opgetreden. Hieronder worden de belangrijkste meldingen per gemeente benoemd en algemene bevindingen geschetst.

3.1 Specifieke overlastlocaties

Soest

- De grondwaterstanden waren uitzonderlijk hoog (1 meter boven eerdere maxima), wat leidde tot wateroverlast in kelders, zoals aan de Wiekslotерweg.
- De monitoring in het gebied is beperkt, met slechts enkele peilbuizen beschikbaar voor de gehele omgeving.
- Het uitbreiden van het stedelijk gebied aan de ‘rafelranden’ van Soest, die grotendeels in een nat kwelgebied liggen, roept vragen op over de haalbaarheid en noodzakelijke maatregelen om wateroverlast te voorkomen.

Barneveld

- De binnengekomen meldingen betroffen wateroverlast in kruipruimtes en tuinen.
- Onduidelijkheid over onderhoudsverantwoordelijkheden bij particulieren benadrukt de noodzaak van betere communicatie over het belang van sloten- en duikeronderhoud.

Maarn & Maarsbergen

- Het landelijk gebied kwam onder water te staan door volle en overstroomde watergangen, met verstopte C-watergangen als een belangrijke oorzaak. Dit leidde tot omkering van de waterstroomrichting in sloten en overstort in het stedelijk gebied, zoals aan de Parallelweg.
- De langdurige nalevering die wordt veroorzaakt door diepe kwel en de ligging tegen de Utrechtse Heuvelrug zorgt ook ná natte winters voor overlast. In juni 2024 werden in dit gebied nog meldingen ontvangen van wateroverlast (zie ook donkerblauwe cirkel in de meldingen kaart, figuur 3-1). Dit komt doordat Maarn en Maarsbergen in de grondwaterfluctuatiezone liggen waar een meerjarige dynamiek in grondwaterstanden optreedt. De zone ontvangt nog lang na natte periodes diepe kwel, die vanuit twee richtingen op het gebied afkomt; zowel aan de noordoostkant als de zuidkant ligt de Utrechtse Heuvelrug. De overlast die daar in juni 2024 nog wordt ondervonden is dus met name het gevolg van de diepe kwelstroom die vanuit twee richtingen op het gebied af komt.

Eerbeek & Brummen

- De wateroverlast op het maaiveld en in kelders (o.a. Loenenseweg, Lombok, Wilhelminapark, Dierenseweg, Brugkabouter) werd onder andere veroorzaakt door volgelopen infiltratiebuizen. Deze infiltratiebuizen worden gebruikt om water gecontroleerd in de bodem te laten infiltreren. Het doel is om regenwater of overtollig oppervlaktewater op te slaan en langzaam af te geven aan het grondwater, waardoor wateroverlast wordt verminderd. Wanneer infiltratiebuizen vol raken tijdens hevige neerslag en hun maximale opslagcapaciteit is bereikt, kunnen ze geen extra water meer opnemen met als gevolg dat het water niet meer in de bodem geïnfiltreerd wordt. Dit kan leiden tot water wat zich verzamelt op het maaiveld of terugstromend water in gebouwen of kruipruimtes.

- Veel bewoners in lager gelegen gebieden (Oeken en nabij Hall) meldden natte kelders doordat het water niet goed weg kan stromen.
- Gemeente Brummen signaleert dat (C-)watergangen ontbreken in de legger, wat mogelijk wijst op demping door bewoners.

Epe

- Vanaf eind december 2023 werd grondwateroverlast gemeld in weilanden langs o.a. Lohuizerveenweg, mogelijk door water dat door een westelijk gelegen kleischot stroomt.
- Er zijn plannen voor woningbouw in Oene, dit ligt in een nat gebied, hier klimaat robuust bouwen vraagt om een grondige afweging.

3.2 Algemene meldingen

Onduidelijkheid in verantwoordelijkheden

- Er lijkt verwarring te bestaan over de verdeling van verantwoordelijkheden tussen het waterschap, gemeenten en inwoners. Dit leidt tot onduidelijkheid bij bewoners en situaties waar zij het gevoel hebben van het kastje naar de muur te worden gestuurd. Dit speelt vooral bij meldingen over wateroverlast in kruipruimtes en weilanden.
- Lokale maatregelen, zoals het inzetten van pompen, heeft soms de schade beperkt, maar bleek niet altijd toereikend. Gemeenten hebben aangegeven behoefte te hebben aan duidelijke en eenduidige communicatie richting bewoners. Het complexe karakter van het watersysteem mag daarbij niet als verklaring/excuus worden gebruikt.
- Een concreet voorbeeld dat tijdens de bijeenkomst werd genoemd, betreft een bewoner die zelfstandig een C-watergang heeft gedempt, wat lokaal extra problemen veroorzaakte.

Water en Bodem Sturend (WBS)

De ruimtelijke ontwikkeling in lage, kwetsbare gebieden vereist een scherpere afweging. Binnen het kader van WBS is het noodzakelijk om bouwlocaties kritisch te beoordelen en, indien nodig, normen en richtlijnen aan te passen in samenspraak met het waterschap.

De extreme wateroverlast benadrukt de noodzaak van een kritische evaluatie van ruimtelijke ontwikkelingen in kwetsbare gebieden. Hierbij is het belangrijk om bouwlocaties zorgvuldig af te wegen en richtlijnen in samenspraak met het waterschap te herzien.

4 Conclusies en Aanbevelingen

De analyse van de extreme neerslagsituatie winter 2023/ 2024 heeft waardevolle inzichten opgeleverd over de werking van het systeem. De analyse van de meldingen geeft daarnaast inzicht in lokale situaties waar knelpunten zijn ontstaan. In deze paragraaf beschrijven we de conclusies en gaan we in op aanbevelingen om in de toekomst beter voorbereid te zijn op een dergelijke neerslaggebeurtenis.

1. **Systematisch inzicht in oppervlaktewater en grondwater**
   Het oppervlaktewatersysteem functioneert goed en is te sturen. Doordat het grondwater langzaam reageert, blijven extreme pieken in het oppervlaktewater uit. Echter het grondwater is lastiger te sturen. In zijn algemeenheid is te concluderen dat de grondwateroverlast in ons beheergebied in sterke mate wordt beïnvloed door de bodemopbouw en hoogteverschillen van de stuwwallen. Op een aantal locaties is de overlast sterker tot uiting gekomen door de geografische ligging ten opzichte van de stuwwal en lokale verschijnselen zoals storende lagen en/of kleischotten die al dan niet onderbroken zijn. Deze heterogene bodemopbouw zorgt ervoor dat de grondwaterstroming per locatie uniek, en dus, verschillend is.

   ***Aanbeveling*:** Om beter inzicht in de grondwaterstromen te krijgen helpt het om het grondwatermeetnet op tactische locaties uit te breiden. Locaties waar veel knelpunten zitten, kunnen zo beter gemonitord worden. Voor locaties kan gekeken worden naar de analyse vanuit de meldingen en het actuele primaire meetnet. Vervolgens kan hier een modelinstrumentarium aan worden gekoppeld om in de toekomst ook beter te kunnen voorspellen waar grondwateroverlast op zal gaan treden (early warning system). Informatie kan worden verspreid via de wateroverlast pagina van Vallei en Veluwe: https://www.vallei-veluwe.nl/actueel/actuele-thema/wateroverlast.

2. **Impact van extreme neerslaggebeurtenis**
   De situatie die is opgetreden in 2023 en 2024 was zeer extreem en anders dan andere extreme situaties met betrekking tot het weer die zich afgelopen jaren hebben voorgedaan. Deze situatie kenmerkte zich vooral door de vele neerslag gedurende een zeer lange periode. Om deze situatie te kunnen duiden is een statistische analyse gedaan die laat zien dat het op sommige locaties een situatie betrof die gemiddeld genomen eens in de 1000 jaar voorkomt. Als we kijken naar de normen waaraan het waterschap normaliter dient te voldoen binnen de NBW-toetsing (Nationaal Bestuursakkoord Water) zijn deze minder extreem. Als gevolg van deze extreme neerslaggebeurtenis zijn er geen problemen ontstaan in het hoofd oppervlaktewatersysteem (A watergangen). Echter er zijn wel problemen ontstaan in B- en C- watergangen. Denk aan verstopte watergangen die leiden tot verminderde afvoer, omgekeerde stromingsrichtingen en terugstromend water naar het riool. Ook bleek dat sommige C-watergangen die wel op de legger staan in de praktijk niet meer aanwezig zijn. Het was een extreme gebeurtenis met langdurig aanhoudende regen. Echter met het veranderende klimaat blijft het belangrijk om ons

niet alleen voor te bereiden op hevige piekbuien maar ook op dergelijke gestage neerslaggebeurtenissen.

Aanbeveling: In algemene zin is het verstandig te kijken naar het huidige beleid rondom grondwateroverlast. De NBW-toetsing richt zich tot dusverre voornamelijk op overlast vanuit oppervlaktewater. Maar zoals is gebleken is ook overlast vanuit het grondwater een belangrijk risico. Er is al een pilot geweest waarin de watersysteemtoetsing is uitgebreid. Hierin werden naast de NBW-toetsing (gericht op oppervlaktewateroverlast) ook grondwateroverlast en droogte meegenomen. Het wordt aanbevolen om deze pilot verder uit te rollen over een groter gebied en eventueel het beleid aan te passen.

Het wordt aanbevolen om een goede inventarisatie te maken van benodigde onderhoudswerkzaamheden aan de watergangen en actualisatie van de C-watergangen in de legger. Veel knelpunten kunnen worden voorkomen door het beheren van de haarvaten van het watersysteem. Een optie is om naast B-watergangen ook belangrijke C-watergangen te (laten) schouwen en te handhaven op het onderhoud. Er is aanvullend onderzoek nodig om in beeld te krijgen welke watergangen dit zijn en hoe onderhoud geborgd kan worden voor deze watergangen. In het geval dat aanhoudende neerslag het moeilijk maakt om de werkzaamheden uit te voeren moet een goede afweging worden gemaakt (land stuk rijden of straks weer grondwateroverlast?) en hierover ook worden afgestemd met aanliggende grondeigenaren.

Verder is het goed om te kijken waar lokale systemen kunnen worden geoptimaliseerd om zo gemakkelijk winst te boeken. Denk hierbij aan lokale optimalisatieplannen voor knelpuntlocaties; hierbij kan bijvoorbeeld gekeken worden naar het hergraven van C-watergangen, optimaliseren van bestaande watergangen en oplossen van knelpunten met betrekking tot het riool. Om ten tijde van droogte ook het water vast te kunnen houden, kan ook worden gedacht aan het plaatsen van stuwen waarmee meer water in de grond kan infiltreren. Hierbij kan ook een link gelegd worden met de regeling Watersparen. Dit vraagt om extra onderzoek om potentiële locaties hiervoor in kaart te brengen.

Bovendien liggen er kansen voor een technische oplossing met het oog op voorraadbeheer. Locaties als Epe, Eerbeek, Maarn en Maarsbergen bieden wellicht mogelijkheden voor het winnen van extra drinkwater als beheermaatregel. In natte tijden neemt daarmee de druk op de kwelstroom af waardoor overlast afneemt. Met het AZURE model kan de uitwerking op de omgeving worden onderzocht, waarbij een lange modelperiode nodig is om de vertraging van het systeem goed mee te nemen. Onzekerheden zitten in de responstijd; hoe snel werkt het winnen van extra drinkwater door op de grondwaterstanden in de omgeving? Het is belangrijk om op deze locaties goed inzicht te hebben in het systeem.

3. Onvoldoende duidelijkheid in verantwoordelijkheden en communicatie.

Er lijkt verwarring te ontstaan over de verdeling van verantwoordelijkheden tussen het waterschap, gemeenten en bewoners. Dit leidt tot onduidelijkheid bij bewoners en situaties waarin zij het gevoel hebben van het kastje naar de muur te worden gestuurd. Gemeenten hebben aangegeven behoefte te hebben aan duidelijke en eenduidige communicatie richting bewoners. Hierbij mag het complexe karakter van het watersysteem niet als verklaring/excuus worden gebruikt.

Aanbeveling: Duidelijke communicatie en afstemming over verantwoordelijkheden tussen waterschap en gemeenten zijn cruciaal. Een betere afstemming van verantwoordelijkheden tussen waterschap en gemeenten is cruciaal. Het waterschap kan in samenwerking met gemeenten een duidelijk kader ontwikkelen waarin verantwoordelijkheden en onderhoudsverplichtingen helder zijn vastgelegd. Daarnaast moet de communicatie hierover naar bewoners worden verbeterd (denk bijvoorbeeld aan het inrichten van een campagne om te informeren), zodat bewoners weten waar zij terechtkunnen met vragen en meldingen. Het waterschap is de partij die dit kan coördineren en een eenduidige communicatie over de wateroverlast kan opzetten. Informatie over de huidige stand van wateroverlast is terug te vinden op: https://www.vallei-veluwe.nl/actueel/actuele-thema/wateroverlast. Hier moet ook terug te vinden zijn wat de verantwoordelijkheden van elk van de drie partijen (waterschap, gemeente en bewoners) zijn. Vervolgens is het belangrijk dat de informatie goed wordt bijgehouden en ten tijde van natte condities gemeenten worden ingelicht. Die kunnen de informatie vervolgens met bewoners delen.

4. Water en Bodem Sturend ruimtelijke inrichting

Met het oog op het duurzaam en robuust inrichten van het beheergebied van Vallei en Veluwe dient ook rekening te worden gehouden met de richting gevende uitspraken “Water en Bodem Sturend”. Nieuwbouwlocaties dienen zorgvuldig afgewogen te worden om zo geen extra knelpunten bij dergelijke neerslagsituaties te creëren. Daarnaast is het goed om na te denken over de richtlijnen voor nieuwbouwprojecten die onherroepelijk ook op nattere terreinen gebouwd zullen worden; hoe kan het watersysteem het beste ingericht worden om in extremen voldoende water af te voeren, welke maatregelen kunnen genomen worden om kelders waterdicht te bouwen, hoeveel ophoging is nodig om ook in extreme situaties voldoende drooglegging te waarborgen?

Kenmerk 1297746

Bijlage 1 Vollopen van het watersysteem vanaf september 2023

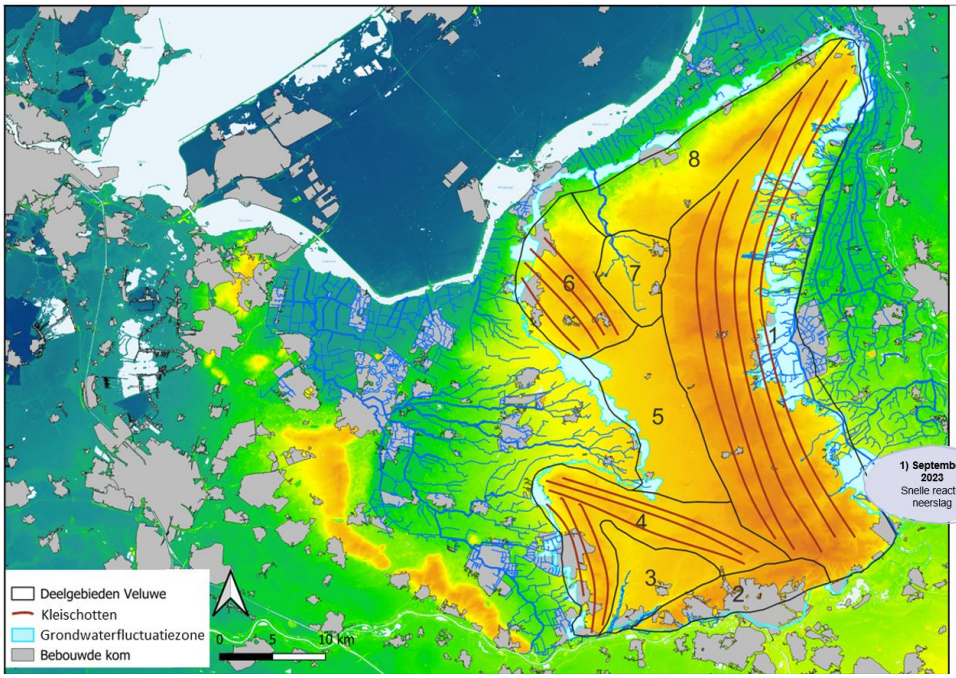

1. September 2023

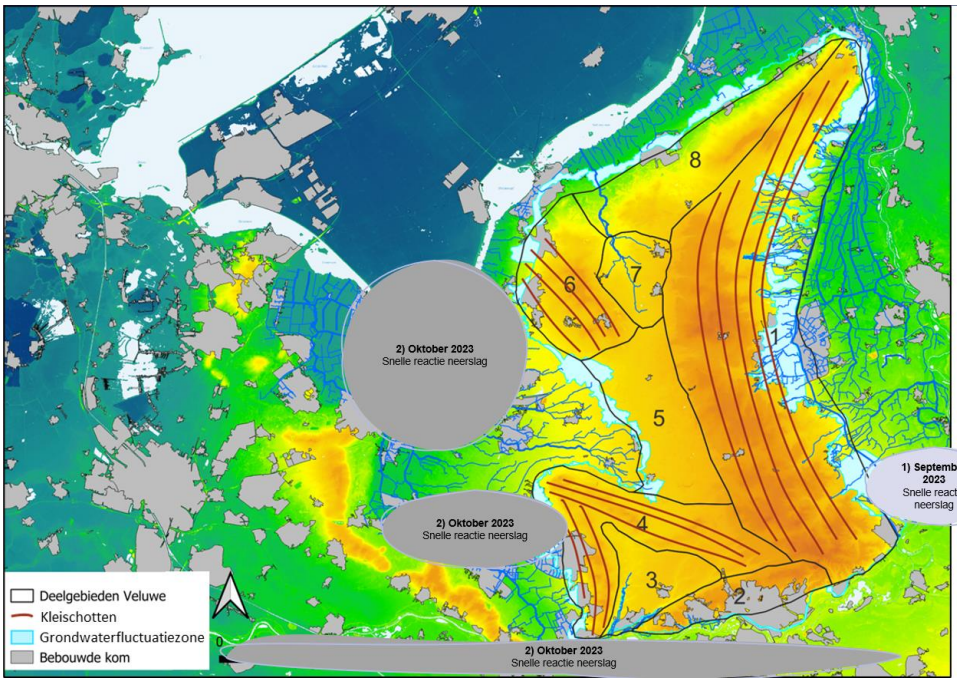

1. September 2023
2. Oktober 2023

Kenmerk 1297746

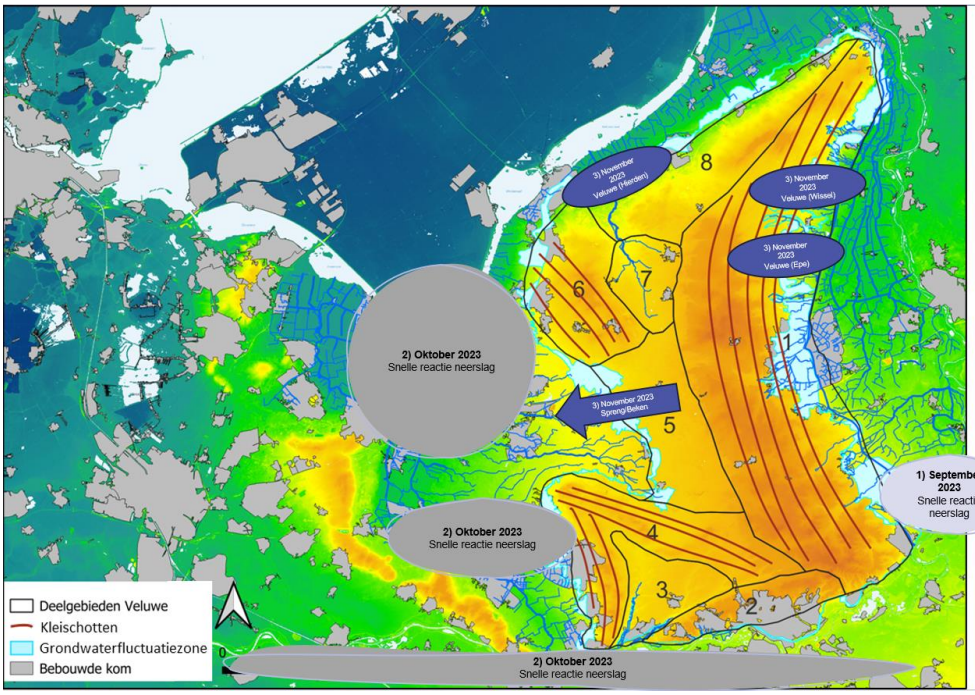

1. September 2023
2. Oktober 2023
3. November 2023:

- Spreng en beken, Wissel, Epe en Hierden

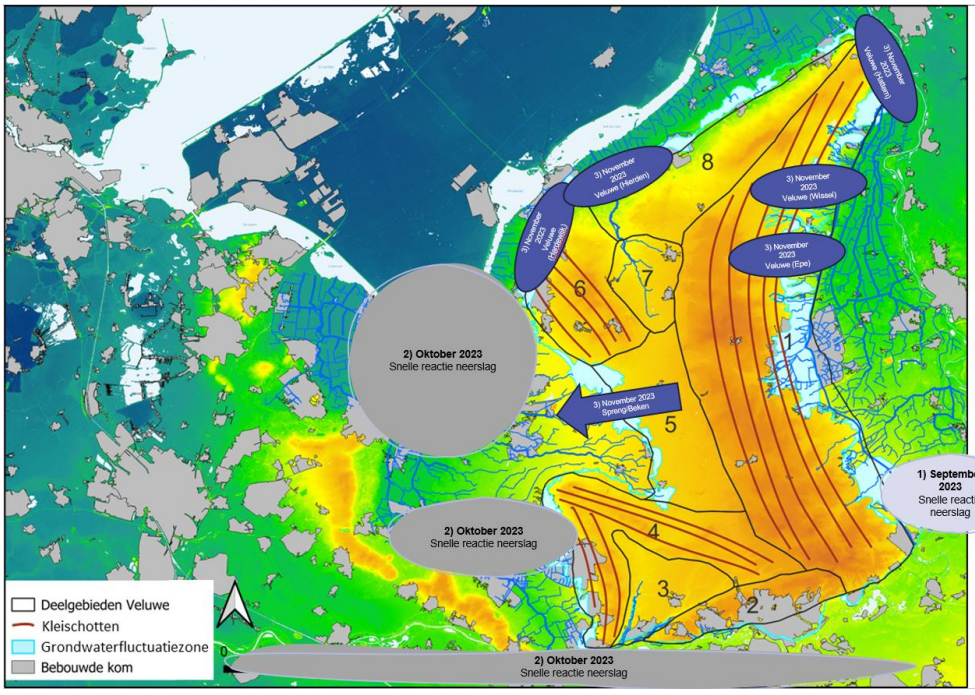

1. September 2023
2. Oktober 2023
3. November 2023:

- Spreng en beken, Wissel, Epe en Hierden
- Hattem en Harderwijk

Kenmerk 1297746

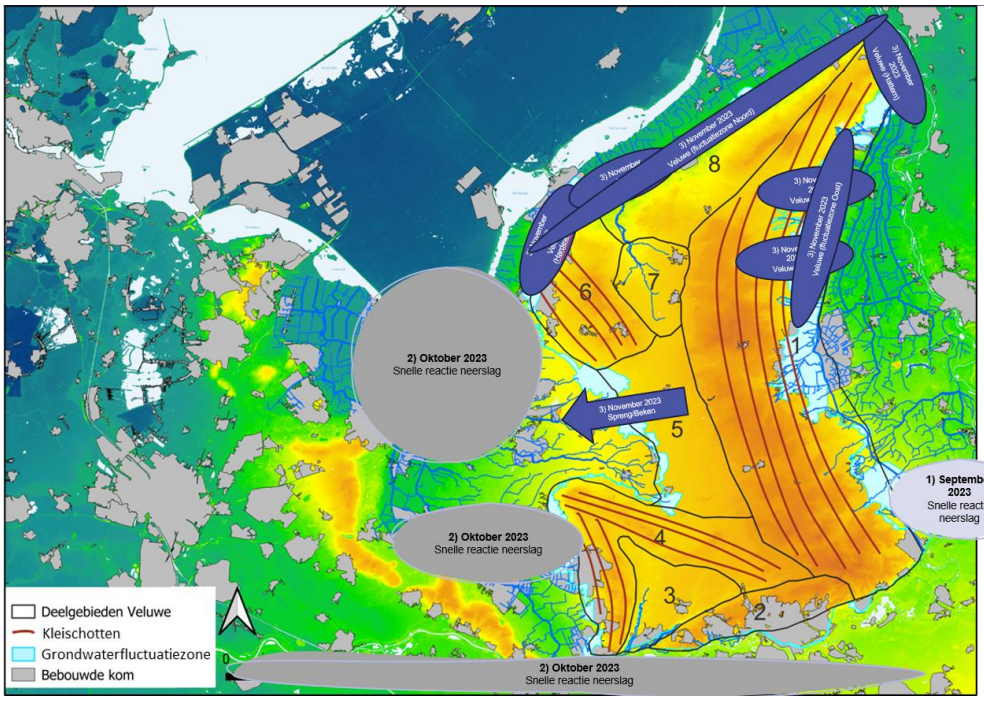

1. September 2023
2. Oktober 2023
3. November 2023:
   - Spreng en beken, Wissel, Epe en Hierden
   - Hattem en Harderwijk
   - Fluctuatie zone Noord en Oost

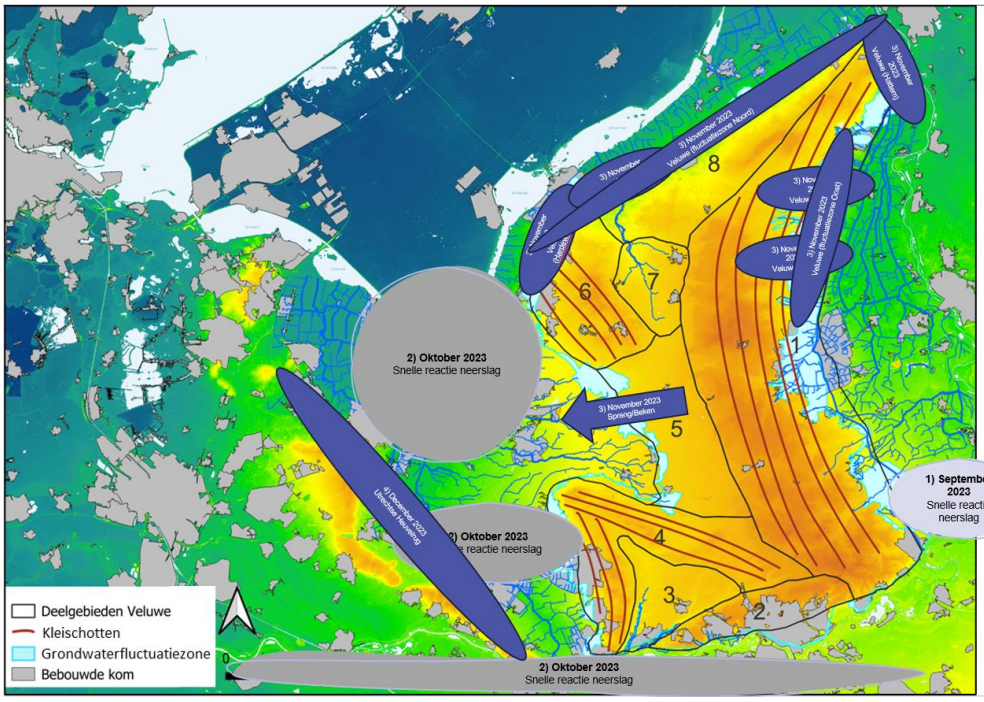

1. September 2023
2. Oktober 2023
3. November 2023:
   - Spreng en beken, Wissel, Epe en Hierden
   - Hattem en Harderwijk
   - Fluctuatie zone Noord en Oost
4. December 2023
   - Utrechtse Heuvelrug

Kenmerk 1297746

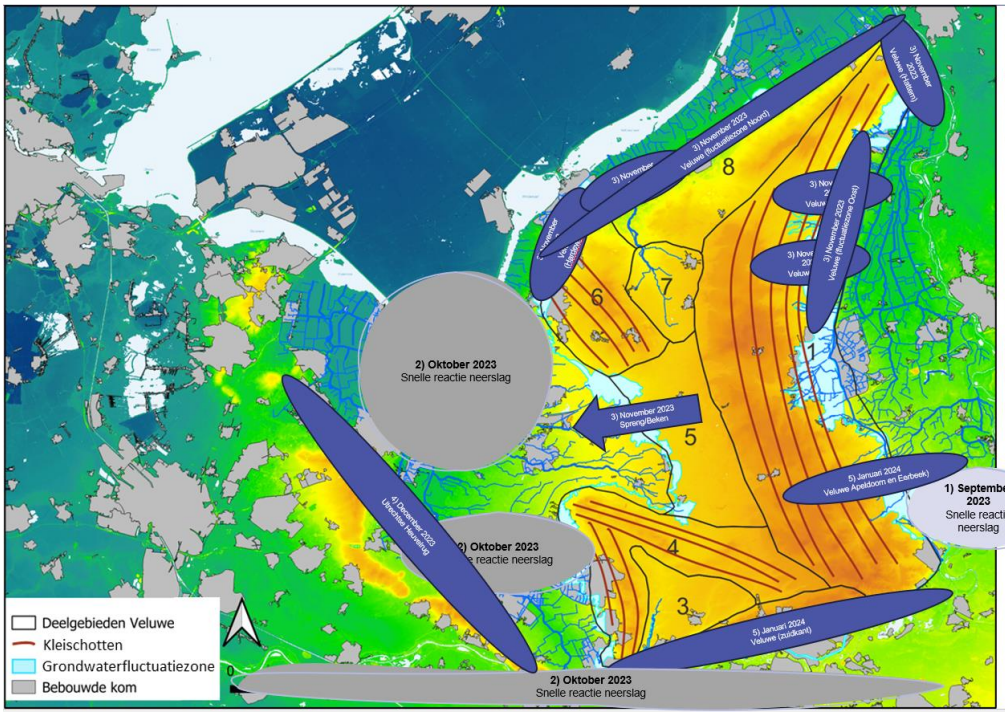

1. September 2023
2. Oktober 2023
3. November 2023:
   - Spreng en beken, Wissel, Epe en Hierden
   - Hattem en Harderwijk
   - Fluctuatie zone Noord en Oost
4. December 2023
   - Utrechtse Heuvelrug
5. Januari 2024:
   - Apeldoorn en Eerbeek
   - Zuidkant Veluwe

Evaluatie en plan van aanpak

Grondwateroverlast

2023/2024

Inhoud

Woord vooraf 3
1. Inleiding 3
    Evaluatie: onderzoeksvragen en scope 5
2. Grondwaterbeheer: taken en verantwoordelijkheden 5
3. Meteorologie en grondwaterstanden 6
    Werking van het watersysteem 9
4. Peilbeheer: beleid en handelen 9
    Peilbesluitgebieden 10
    Streefpeilplannen 10
    Reflectie 11
5. Maaibeheer: beleid en handelen 11
    Reflectie 12
6. Communicatie 12
    Externe communicatie 12
    Afhandeling van overlastmeldingen 14
    Samenwerking met andere overheden 15
    Reflectie 15
7. Aansturing 16
8. Inzichten 18
    Enkele inzichten watersysteem 19
9. Voorstel vervolg 20

Woord vooraf

Hierbij treft u de Evaluatie Grondwateroverlast 2023/2024. Dit document is door het college van dijkgraaf en heemraden opgesteld. Op 9 december en 27 januari spraken wij hierover met het algemeen bestuur en de commissie. Deze avonden waren het vervolg op de commissievergadering van 1 juli 2024 en hadden als doel te evalueren, te leren en te verbeteren. Het college wil het afgelopen jaar zelf goed doorgronden en er gezamenlijk lessen uit trekken. Dat vraagt doorlopend aandacht van ons allen.

Een belangrijke les die we op voorhand mee willen geven, is dat we eerder en vaker met elkaar in gesprek moeten komen over de steeds grotere weersextremen als gevolg van een veranderend klimaat. De les van Columbus is ook op ons van toepassing: *we zullen ons beter moeten voorbereiden op het onverwachte*. Dit gedachtengoed zal doorwerking moeten vinden naar onze operatie als waterschap.

Deze evaluatie bestaat uit 3 delen:

- Een inleidend deel, met daarin de onderzoeksvragen en scope van de evaluatie, taken en verantwoordelijkheden in het grondwaterbeheer en een beschrijving van de meteorologie en grondwaterstanden (hoofdstukken 1 t/m 3);
- Een evaluatie van de inzet van ons instrumentarium (peilbeheer en maaibeheer), gevoerde communicatie en de aansturing van afgelopen jaar (hoofdstukken 4 t/m 7);
- Inzichten en geleerde lessen en een voorstel voor vervolg (hoofdstukken 8 en 9).

Aan bureau Tauw is gevraagd om, aanvullend op onze eigen evaluatie, onderzoek te doen naar het functioneren van het grondwatersysteem in ons beheergebied onder de neerslaghoeveelheden van afgelopen jaar. Dat onderzoek zoomt meer in op het watersysteem en geeft geografisch weer hoe het water zich heeft gedragen en waar in ons gebied zich knelpunten voordeden. De Tauw-rapportage is als bijlage aan deze evaluatie toegevoegd.

Momenteel gaan we opnieuw met hoge grondwaterstanden de winter in en zullen we met elkaar een manier moeten vinden hoe hiermee om te gaan.

1. Inleiding

We hebben ons watersysteem afgelopen decennia doelmatig en kosteneffectief ingericht: een stelstel bestaande uit oppervlaktewateren, in de basis gericht op afvoer van water onder normale omstandigheden. Lang werden we als waterschap gezien als kampioen water afvoeren. Daar is de laatste jaren met een watertekort en periodes van aanhoudende droogte een omslag in gekomen. De verandering in het klimaat heeft ons het inzicht gegeven dat we naar een robuuster en ander watersysteem toe moeten, binnen de grenzen van het maakbare. In essentie gaat dit over meer ruimte voor water. Dat strekt verder dan herdimensionering van watergangen. Dat gaat echt over een transitie van zowel het landelijk als het stedelijk gebied.

De droge jaren die we hebben beleefd, hebben de focus op water vasthouden en sparen gericht, vooral omdat ons systeem nog steeds ontworpen is op afvoer. Tijdens de harmonisatie van het watersysteem, direct na de fusie van onze rechtsvoorgangers Vallei en

Eem en Veluwe tot Vallei en Veluwe, lag het accent op een terugtrekkende overheid. Concreet hield dit kostenbesparing en meer onderhoudsverantwoordelijkheid bij grondeigenaren in. Daarbij is een watersysteem ingericht op basis van afvoer in liters per minuut, de zogenaamde A-B-C indeling.

Deze harmonisatie en verdeling van taken tussen waterschap en grondeigenaren maakt o.a. dat we nog steeds het goedkoopste waterschap zijn in de watersysteemlasten. Zowel de droge jaren als het nu erg natte jaar laten zien dat klimaatextremen niet op te vangen zijn in het huidige systeem. Dat vraagt om een aanpassing. Daarom is een paar jaar geleden het klimaatadaptatieprogramma KACTUS[1] door het bestuur vastgesteld.

Dit programma gaat over klimaatadaptatie, zowel droogte als wateroverlast. Essentie van dit programma is dat we deels nog in staat zijn het technisch waterbeheer anders in te richten, maar tegelijk dat er meer ruimte nodig is voor water. Daarmee is water een ruimtelijk ordeningsvraagstuk geworden. Klimaatverandering en het programma KACTUS vragen om nieuwe kennis die nodig is om te leren omgaan met extremen. De jaren vanaf 2018 hebben ons van kennis voorzien over aanhoudende droogte; wateroverlast zoals het afgelopen jaar hebben we niet eerder meegemaakt. Deze evaluatie richt zich op afgelopen jaar, maar is niet los te zien van het grotere geheel van klimaatverandering en de rol van het waterschap in de samenleving.

Wat we als dagelijks bestuur beogen, is dat we de kennis en inzichten die we hebben opgedaan op tafel leggen. Daar zit ook ongemak bij: deze situatie hebben we allemaal nooit eerder meegemaakt en veel inwoners en ondernemers in ons gebied hebben een moeilijk jaar achter de rug. We hopen desalniettemin dat we vertrouwen in elkaar houden in het doen waar we goed in zijn: het verbeteren van het waterbeheer en vanuit solidariteit naar alle belangen kijken.

Op basis van de ervaringen wil het college deze evaluatie aanvullen met de kennis en kunde van het algemeen bestuur om aansluitend, middels beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming te komen tot een aanpak die rekening houdt met maakbaarheid en acceptatie. Naast een generieke aanpak zal er vooral maatwerk nodig zijn gelet op de grote verschillen in ons gebied en de verschillen in functies. Onderdelen hiervan zijn:

- Op korte termijn formuleren wat ons te doen staat als het deze winter weer zo nat wordt;
- In gebieden met veel knelpunten nagaan of er aanvullende maatregelen mogelijk zijn en zo ja welke;
- In diverse peilvakken ervaring opdoen met relatie grondwater, stuwing, afvoer en peilbeheer;
- Op diverse plekken, al dat niet experimenteel, met een ander profiel watergang de extremen van droog en nat moeten gaan verzorgen;
- Het gesprek voeren over wat ‘het serviceniveau’ van het waterschap is en wat dit mag kosten (herbezinning op keuzes uit 2012 a/b/c typologie);
- Het ruimtebelang van waterbeheer in extremere situaties vertalen naar ruimtebeslag, en dit stevig in ruimtelijke opgaven blijven inbrengen.

[1] KACTUS staat voor Klimaat Adaptieve Concepten, Toekomstgerichte Uitvoerbare Strategieën

Evaluatie: onderzoeksvragen en scope

De periode van evaluatie is oktober 2023 tot en met juni 2024. Het doel van deze interne evaluatie in combinatie met de Tauw-rapportage is drieledig en samen te vatten als: Kennis, Reflectie, Doorkijk.

1. Kennis opdoen en inzicht verkrijgen in eventuele knelpunten in ons watersysteem (zie met name de Tauw-rapportage);
2. Reflecteren op en leren van ons handelen, binnen én buiten (deze evaluatie);
3. Doorkijk geven in wat we te doen hebben (zie beide documenten).

Ten aanzien van punt 2 geldt dat we ons handelen op een aantal onderdelen onder de loep nemen: peilbeheer, maaibeheer, communicatie en aansturing. Dat leidt tot de volgende onderzoeksvragen:

- Peilbeheer en maaibeheer: hoe hebben we ons instrumentarium ingezet?
- Communicatie: hoe zag de communicatie over grondwateroverlast eruit?
- Aansturing: hoe zag de aansturing eruit?

Deze evaluatie wil antwoorden geven op bovenstaande vragen met als doen hiervan te leren en waar nodig te verbeteren. Deze evaluatie heeft niet als doel nu al antwoord te geven op de vraag op welke onderdelen ons beleid aanpassing behoeft; daarvoor dienen de beeldvormende, oordeelsvormende en besluitvormende vergaderingen van en met uw algemeen bestuur.

2. Grondwaterbeheer: taken en verantwoordelijkheden

Hieronder volgt een korte beschrijving van taken en verantwoordelijkheden van de verschillende overheden als het gaat om grondwaterbeheer.

In haar ‘Visie op Grondwater’ uit 2023 schrijft de Unie van Waterschappen: “Het grondwaterbeheer is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle overheidslagen én perceeleigenaren. De verdeling van taken en verantwoordelijkheden in het grondwaterbeheer (…) zorgt ervoor dat elke partij een rol kan nemen die past bij zijn/haar kwaliteiten en mogelijkheden. Zo weegt het Rijk de functies van nationaal belang, energie- en drinkwatervoorziening, tegen elkaar af, stelt de provincie de strategische kaders voor het grondwaterbeheer en ligt het beheer van het watersysteem bij de waterschappen. Gemeenten hebben vanuit hun grondwaterzorgplicht (onder de Omgevingswet ‘grondwatertaak’, red.) de mogelijkheden om de openbare ruimte zo in te richten dat er geen grondwateroverlast ontstaat.”

Het waterschap is verantwoordelijk voor een goede werking van het regionale oppervlaktewatersysteem. Het *grondwater*peil kan het waterschap niet direct sturen en daarvoor is het waterschap dus ook niet verantwoordelijk. Wel kan het waterschap de *oppervlaktewater*peilen sturen, door de streefpeilen voor de oppervlaktewaterstand vast te leggen in een peilbesluit. De peilen zijn afgestemd op functie, bodemsoort en bodemhoogte. Het waterschap kan de oppervlaktewaterpeilen ook sturen door grondwateronttrekkingen (met uitzondering van de wateractiviteiten waarvoor de provincie bevoegd gezag is) in regionale

wateren te reguleren door daarvoor regels op te nemen in de Waterschapsverordening. Door gebruik te maken van deze bevoegdheden kan het waterschap het grondwaterpeil indirect beïnvloeden.

Het *beheer* van het watersysteem, waar de grondwaterlichamen deel van uitmaken, ligt bij de waterschappen, maar gemeenten hebben een grondwater*taak* voor bebouwd gebied. Artikel 2.16 van de Omgevingswet beschrijft die gemeentelijke grondwatertaak als onder meer “het treffen van maatregelen in het openbaar gemeentelijke gebied om structureel nadelige gevolgen van de grondwaterstand voor de op grond van deze wet aan de fysieke leefomgeving toegedeelde functies zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken (…).” Overigens staat de gemeentelijke grondwatertaak niet op zichzelf, maar heeft een relatie met de gemeentelijke riolerings- en/of hemelwatertaak.

De gemeente heeft dus een duidelijke grondwatertaak. Hoewel niet primair verantwoordelijk, spelen waterschappen wel een belangrijke rol in het tegengaan van grondwaterproblemen in bebouwd gebied. Denk hierbij aan het leveren van systeemkennis aan gemeenten en particulieren en het stellen van regels om grondwaterproblemen te voorkomen. Buiten de bebouwde kom geldt dat perceeleigenaren zelf verantwoordelijk zijn voor de *ont*watering van hun percelen. Dat maakt dat waterschappen bij hoge grondwaterstanden slechts beperkt handelingsperspectief hebben. Alleen de *af*watering van percelen (het opvangen en afvoeren van het grondwater in het oppervlaktewatersysteem) is een taak en verantwoordelijkheid van het waterschap.

Deze (wettelijke) verdeling van taken en verantwoordelijkheden voor wat betreft grondwater is er niet voor niets en staat aan de basis van ons handelen. Tegelijkertijd gaat het er om, zeker in extreme omstandigheden zoals deze, dat overheden zoveel mogelijk gezamenlijk optrekken en handelen als één overheid.

3. Meteorologie en grondwaterstanden

De periode oktober 2023 tot en met juni 2024 is bijzonder nat verlopen. Met uitzondering van maart 2024 waren alle maanden bovengemiddeld nat. Vooral in oktober en november 2023 viel heel veel neerslag: respectievelijk 188 en 153 mm, ruim twee keer zoveel als normaal (79 en 72 mm). Ook in februari, april en mei van dit jaar viel er gemiddeld over het land ongeveer twee keer zoveel neerslag als het langjarig gemiddelde in die maanden. April en mei waren zelfs de natste april en mei sinds het begin van de metingen in 1906. En rekenend vanaf 2 juni 2023 was er zelfs sprake van de natste 365 dagen aaneen ooit gemeten: gemiddeld over Nederland viel er 1246 mm neerslag (bron: knmi.nl).

Deze neerslaghoeveelheden gingen bovendien gepaard met een relatief lage verdamping door veel bewolking en weinig zonuren. Dat heeft geresulteerd in een uitzonderlijk hoog neerslagoverschot (neerslag minus verdamping). In de periode 1 oktober 2023 t/m 30 september 2024 bedroeg het neerslagoverschot tussen 600 en 850(!) mm. Normaal gesproken varieert het gemiddelde neerslagoverschot tussen 200 en 300 mm. In het zuiden was het neerslagoverschot het grootst.

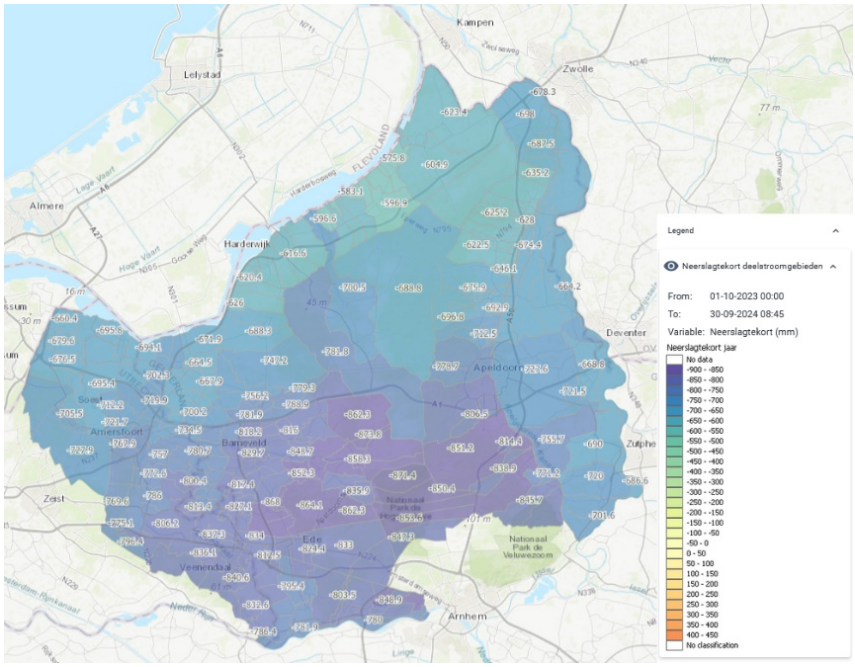

*Figuur 1: Som neerslagtekort (de negatieve waarden geven een **neerslagoverschot** weer) van 1 oktober 2023 tot en met 30 september 2024*

Een hoog neerslagoverschot leidt tot een hoge grondwateraanvulling en verklaart de uitzonderlijk hoge grondwaterstanden. Hieronder wordt het verloop van de grondwaterstand in verschillende delen van ons beheergebied beschreven aan de hand van drie peilbuizen: in de stuwwal op de hoge zandgrond (Veluwe-Harskamp, figuur 2), in de zandgrond op de flanken (Gelderse Vallei, figuur 3) en in het klei/veengebied in de laaggelegen polder (Arkemheen, figuur 4). De zwarte lijn toont de grondwaterstand tussen oktober 2023 en oktober 2024. De kleur groen staat voor de bandbreedte van de gemiddelde grondwaterstand onder normale omstandigheden. De kleur donkerblauw staat voor zeer hoge grondwaterstanden.

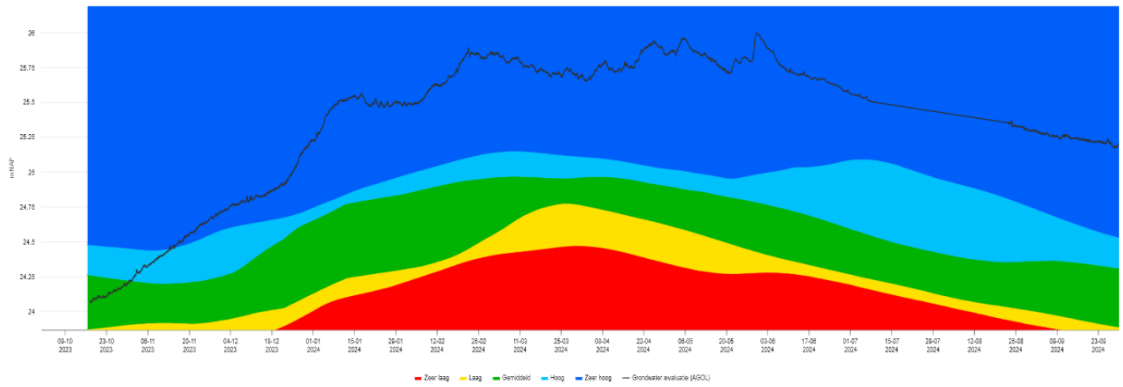

Figuur 2: Peilbuis Veluwe – Harskamp: langzaam reagerende grondwaterstanden door diep gelegen grondwater

Figuur 2 laat het verloop zien van de grondwaterstand op hogere zandgronden. Vanaf oktober 2023 stijgt de grondwaterstand gestaag naar zeer hoog. Het grondwaterniveau ligt enkele meters onder het maaiveld, waardoor ook eventuele verdamping geen effect heeft op de grondwaterstand. Het gehele voorjaar, maar ook in de zomer en in het najaar van 2024 blijft de grondwaterstand zeer hoog.

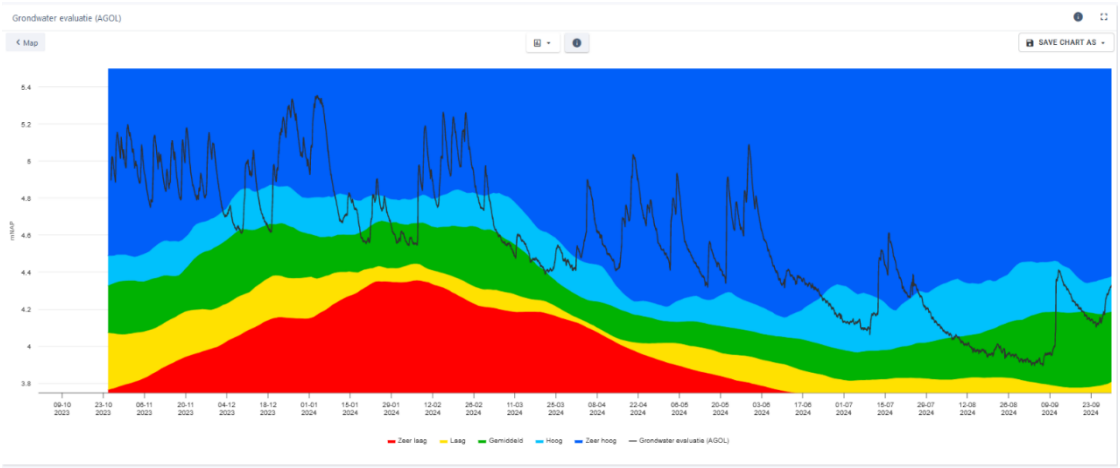

Figuur 3: Peilbuis Gelderse Vallei - Broekerweg langs de Lunterse beek.

Op de flanken in de gebieden met streefpeilen (figuur 3, Gelderse Vallei) zien we hoge tot zeer hoge grondwaterstanden in de winter. De grondwaterstand zakt tijdens de drogere maand maart weliswaar vrij snel uit naar gemiddeld, door de natuurlijke afwatering in het gebied, maar stijgt ook weer snel gedurende de zeer natte april en mei van dit jaar. Bovendien is er in april en mei 2024 niet of nauwelijks sprake van verdamping, een groot verschil met april en mei in de drogere jaren hiervoor. Uiteindelijk zakt het grondwater pas in augustus, na een paar weken droger weer, naar een gemiddeld niveau.

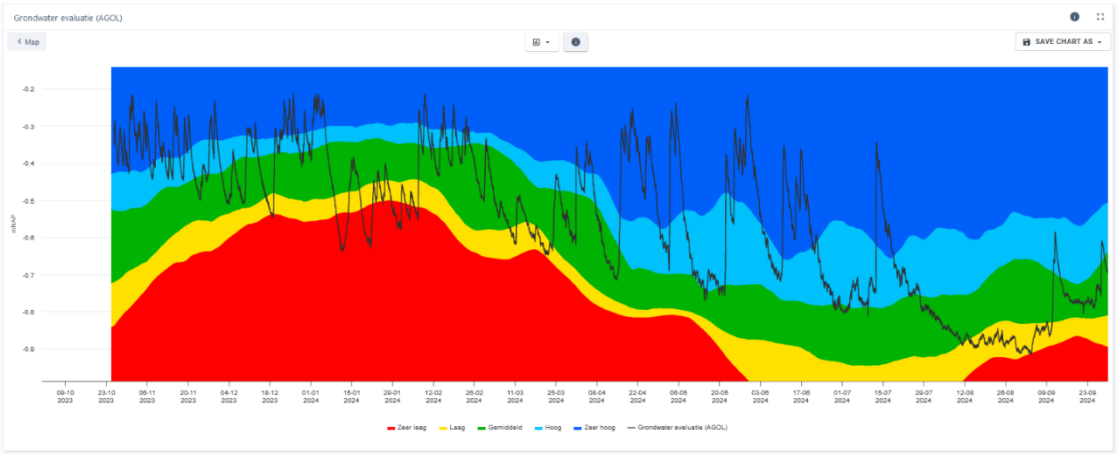

Figuur 4: Peilbuis in polder Arkemheen

In laag, peilgestuurd poldergebied (figuur 4, Arkemheen) ligt de grondwaterstand in de natte winter tijdens pieken op zeer hoog niveau. Door de aanwezige afwatering zakt de grondwaterstand tussen neerslagperiodes in telkens terug naar het gemiddelde niveau. Opvallend is ook hier de hoge grondwaterstand in de periode april tot augustus. Dit is het gevolg van het uitblijven van de verdamping, de aanhoudende neerslag én een toename van kwel vanuit de hogere, ook zeer natte gronden.

Werking van het watersysteem

Het *patroon* van de grondwaterstand in de lage gebieden (vgl. figuur 4) week in de winter van 2024 niet veel af van andere jaren. Er zijn in de lage gebieden relatief veel watergangen. Tussen de watergangen treedt opbolling op: nabij de watergangen is de grondwaterstand vrijwel gelijk aan het oppervlaktewater, maar midden op de percelen ligt de grondwaterstand enkele decimeters hoger dan het slootpeil. De neerslag die valt, wordt in enkele dagen tot een week afgevoerd door de bodem naar de watergangen. Doordat in die afvoerperiode weer nieuwe neerslag valt, is de aanvulling groter dan de afvoer van het grondwater. Hierdoor ontstaat de opbolling in de grondwaterstand. De hoogte van de opbolling is afhankelijk van het bodemtype en de bodemkwaliteit.

De drainerende werking van de vele watergangen zorgt dus voor de snelle daling van de grondwaterstand. Een reactietijd van enkele dagen is in grondwatertermen snel. Maar de breedte van de zone langs de watergang waar de drainerende werking plaatsvindt, is sterk afhankelijk van het neerslagoverschot. Anders dan in andere jaren bleef het neerslagoverschot in het voorjaar van 2024 lang bestaan - en bovendien zeer hoog – door opnieuw extreem veel regen in april en mei en een zeer beperkte verdamping. Daardoor bleef de opbolling in de percelen veel langer aanwezig.

In de hogere zandgronden op de flanken en in de stuwwallen is heel veel ruimte voor extra neerslagoverschot in de bodem boven de grondwaterstand. Zoals in hoofdstuk 3 aangegeven, is dit overschot gemiddeld genomen 200 tot 300 mm, maar was dit nu 600 tot 850 mm – dus een extra overschot van zo'n 500 mm. Vanwege de weerstand in de ondergrond stroomt dit overschot langzaam af naar de lagere delen (grondwater stroomt in meters per dag, oppervlaktewater stroomt in meters per seconden). Door de gestage neerslag zonder noemenswaardige droge periodes zijn de hogere gronden helemaal opgeladen. Er vindt grondwaterafvoer plaats naar het oppervlaktewater, maar door de lage dichtheid aan oppervlaktewater en door het verschil in stroomsnelheid gaat dit niet in kortdurende pieken, maar in langdurige golven. Juist op de flanken, waarvan oudsher de dorpen en steden liggen, is een ongekende situatie ontstaan met extreem hoge grondwaterstanden. Dit is geen statische situatie, maar een traag dynamische situatie. Dit fenomeen hebben we de 'trage tsunami' genoemd.

Zie verder de Tauw-notitie voor een gedetailleerdere analyse van de werking van het watersysteem in ons beheergebied onder deze extreme omstandigheden.

4. Peilbeheer: beleid en handelen

Ons beheergebied kent zes peilbesluitgebieden: Eemland, Arkemheen, Bunschoten, Hattem, Oosterwolde en Terwolde. De bijbehorende peilbesluiten vormen het beleidskader voor ons handelen. De peilbesluitgebieden vormen zo'n 8 procent van het vrij afwaterende deel van het watersysteem in ons beheergebied.

Voor het overgrote deel (92%) van de vrije afwatering in ons beheergebied gelden streefpeilplannen. Het beleidskader daarvoor is het klimaatadaptatieprogramma Kactus. Er wordt flexibel peilbeheer gehanteerd, waarin de peilbeheerders het peil zo optimaal mogelijk afstemmen op de gebiedsfuncties, de omstandigheden in het veld en de weersvoorspellingen. Met de streefpeilen geven we invulling aan onze ambities in de klimaatopgave (adaptief beleidskader klimaatadaptatie, Kactus, BOVI).

Peilbesluitgebieden

Binnen de peilbesluitgebieden hanteren we de afspraken zoals deze zijn vastgelegd in de door het algemeen bestuur vastgestelde peilbesluiten. Vanuit de peilbesluiten wordt een optimale balans gezocht in het bedienen van de functies in het aangaande gebied. Peilbesluiten voorzien in een minimum- en maximumpeil onder normale omstandigheden voor functies en belangen in het gebied.

In de peilbesluitgebieden kan er tijdelijk afgeweken worden van deze afspraken wanneer de weersomstandigheden daarom vragen. Net als in andere jaren zijn ook in deze periode overschrijdingen en onderschrijdingen van het oppervlaktewater voorgekomen bij piekneerslag. Dit houdt in de praktijk in dat er bij hevige, langdurige neerslag extra bemalen wordt om weer aan de peilen te kunnen voldoen. Daardoor zijn de over- en onderschrijdingen van het peilbesluit van (zeer) tijdelijke aard.

Begin april stond 15 tot 20 procent van de automatische stuwen en gemalen lager dan het streefpeil in verband met de vele neerslag. Ook begin juni werd op verschillende locaties nog een peil tot 20 cm beneden het minimumpeil gehanteerd, onder meer in Arkemheen, Nijkerkerpolder en Gelderse Vallei. In algemene zin geldt dat continu is ingespeeld op de lokale situatie en veranderende weersomstandigheden. Aanvullend daarop is lokaal maatwerk geleverd bij knelpunten die via ons klantcontactcentrum binnen zijn gekomen.

Dit neemt niet weg dat er op perceelniveau soms wel degelijk overlast ervaren kan worden. Door opbolling van grondwater (zie ook de Tauw-rapportage) of door zaken als bodemkwaliteit en de staat van onderhoud in b- en c-watergangen. Dat houdt in dat het gevoerde peil niet automatisch correspondeert met het ervaren peil op perceelniveau. Daarbij geldt ook dat de (na)levering van grondwater dusdanig traag en massaal is geweest dat er lang niet altijd handelingsperspectief is via onze peilvoering. Het effect van het voeren van lagere peilen is, zeker bij extreme omstandigheden, nihil. Waar het mogelijk was om met peilen extra te sturen, zoals bij hevige neerslag, is daar maximale inzet op gepleegd binnen de brede afweging van belangen zoals die geldt vanuit peilbesluiten en beleid.

Streefpeilplannen

Buiten de peilbesluitgebieden wordt flexibel peilbeheer gehanteerd, waarin de peilbeheerders het peil zo optimaal mogelijk afstemmen op de gebiedsfuncties en omstandigheden in het veld en op de weersvoorspellingen. Op plekken waar we kansen zien om, met oog voor de functies, water vast te houden, doen we dat. Op andere plekken is die ruimte er niet en bedienen we de functies zo goed mogelijk door middel van voldoende afvoer.

In het voorjaar van 2024, met name in de maand maart, leek de situatie te normaliseren en is het peil vaak wat hoger gezet om water langer vast te houden met het oog op een eventuele aankomende periode van droogte. Daarnaast is er ook gefaseerd afgevoerd om wateroverlast

benedenstrooms te beperken. Toen april en mei opnieuw zeer nat verliepen, zijn waar nodig peilen naar beneden bijgesteld om overlast te voorkomen.

Reflectie

De onderzoeksvraag luidde: hoe hebben we ons instrumentarium ingezet als het gaat om peilbeheer? Ons peilbeheer is middels peilbesluiten en streefpeilenplannen geregeld. Onze peilbeheerders hebben naast deze beleidskaders altijd oog voor de lokale omstandigheden en weersverwachtingen. Er is dan ook maximale inzet gepleegd om alle functies in het gebied te bedienen en overlast zoveel mogelijk te voorkomen. Hierbij wordt altijd een brede afweging gemaakt tussen belangen en functies in het gebied.

In algemene zin hebben wij ons kunnen houden aan de afspraken zoals vastgelegd in onze peilbesluiten en streefpeilenplannen. Dit neemt niet weg dat er op lokaal niveau en na heftige piekbuien wel overlast ervaren is.

In het afgelopen jaar waarin de grondwaterstroom door het aanhoudend neerslagoverschot zeer extreem was, is ook in de lage poldergebieden het effect van maatregelen in het oppervlaktewatersysteem zeer beperkt geweest. Slechts lokaal en met onzekerheden omgeven, kunnen beheermaatregelen die de waterafvoer verbeteren soelaas bieden tijdens grondwateroverlast. In de hoge gebieden is de effectiviteit van beheermaatregelen in het oppervlaktewatersysteem verwaarloosbaar.

5. Maaibeheer: beleid en handelen

Het maaibeleid is gericht op a-watergangen, waar twee keer per jaar maairondes worden uitgevoerd. Globaal vindt in juni de voorjaarsronde plaats en in september/oktober start de najaarsronde in landelijk gebied, met uitloop tot december in stedelijk gebied. Daarnaast vindt elk jaar begin november de schouw van b-watergangen plaats.

In ons maaibeleid dienen we rekening te houden met nationale en Europese natuurwetgeving (gespecificeerd in ecologische werkprotocollen) en met de gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen. De ecologische werkprotocollen gaan uit van de zogeheten habitatbenadering. Dit houdt in dat bij de voorjaarsronde één talud gespaard blijft en bij het maaien van het natte profiel 25% gespaard blijft. Is het voor een goede waterafvoer nodig, bijvoorbeeld vanwege zeer natte omstandigheden, om meer kaal te maaien, dan is dat onder voorwaarden mogelijk.

In de voorjaarsronde van 2024 is gewerkt conform de werkprotocollen. Hierbij is ten aanzien van de algemene zorgplicht voor flora en fauna de ondergrens opgezocht. Vanwege de natte omstandigheden is daar waar dat voor de waterafvoer noodzakelijk was, afgeweken van de 25% spaarnorm. In plaats daarvan is 10% of minder gespaard. Ook is er rekening gehouden met de natte toplaag. Op sommige plaatsen is later gemaaid om het kapot maken van de bodem (structuurschade) te voorkomen.

De najaarsronde van 2024 is nog lopende. Om ervoor te zorgen dat de afvoercapaciteit van watergangen geborgd is, is op verschillende locaties eerder dan gebruikelijk gestart met het maaiwerk. Ook zijn er lokaal extra maairondes uitgevoerd. De werkwijze is in principe hetzelfde als in het voorjaar; er wordt gemaaid binnen de mogelijkheden die de wetgeving en het KRW-

beleid bieden, waarbij gezocht wordt naar de ondergrens én rekening wordt gehouden met de natte bodem en plaatsen waar verlaat geoogst kon worden.

De schouw op b-watergangen is in het najaar van 2023 uitgesteld naar januari 2024. Dit om te voorkomen dat de natte bodem kapot werd gereden. Door meer tijd te geven voor het schonen, kon het werk beter worden gepland en na droger weer worden uitgevoerd.

Reflectie

De onderzoeksvraag luidde: hoe hebben we ons instrumentarium ingezet als het gaat om maaibeheer? We hebben daar waar nodig voor de noodzakelijke waterafvoer extra inspanningen geleverd in het maaibeheer. In gesprekken met de beheerders buiten is extra ruimte gegeven om meer/vaker te maaien als dat noodzakelijk geacht werd, ook wanneer daar extra middelen of (externe) capaciteit voor nodig waren.

Wel was het lokaal soms zo nat dat er niet met materieel het land op gegaan kon worden. Hierdoor kon niet gemaaid worden en konden daarmee percelen ook minder ontwateren. Wanneer de situatie het toeliet, is er zo spoedig mogelijk alsnog maaionderhoud gepleegd om de overlast te beperken.

6. Communicatie

Het handelen van onze organisatie voor wat betreft communicatie wordt hieronder in drie delen beschreven: externe communicatie, de afhandeling van overlastmeldingen en de samenwerking met andere overheden.

Externe communicatie

Onder externe communicatie wordt hier verstaan: de nieuwsberichten van het waterschap op sociale media (Facebook en LinkedIn) en onze website www.vallei-veluwe.nl en de woordvoering door medewerkers van het waterschap in met name lokale en regionale media.

Tussen half november 2023 en februari 2024 is vanuit het waterschap op verschillende manieren gecommuniceerd[2] over hoogwater op de rivieren en over de verhoogde grondwaterstanden in ons gebied door de extreme neerslaghoeveelheden.

Het eerste nieuwsbericht dat in de periode van deze evaluatie over de hoge grondwaterstanden uitging, had als kop ‘Slootonderhoud belangrijk in een kletsnatte tijd’, op 12 november 2023. Twee weken later volgde het nieuwsbericht ‘Waterschap stelt herschouw sloten anderhalve maand uit’. Op 19 december ging gebiedsbreed een bericht uit aan gemeenten met tips over hoe om te gaan met grondwateroverlast voor inwoners en op 3 januari werd gebiedsbreed gecommuniceerd: ‘Lokaal wateroverlast, wat kan ik als inwoner zelf doen?’.

In de periode tot aan de zomer is de pagina ‘Wateroverlast, wat te doen?’ op onze website nog enkele malen geactualiseerd, om aan te blijven sluiten bij de informatiebehoefte van onze inwoners. Maar met het dalen van de hoge waterstanden in de rivieren en het afnemen van overstromingsrisico’s nam de aandacht vanuit het waterschap voor de grondwateroverlast af.

[2] Zie voor een gedetailleerd overzicht ook de op 12 juli 2024 aan het ab verstuurde beantwoording van vragen van de commissievergadering van 1 juli 2024.

Het is aannemelijk dat de relatief droge maand maart de wegebbende aandacht voor wateroverlast verder heeft versterkt en dat in navolging van voorgaande (droge) jaren de aandacht weer meer kwam te liggen op andere thema's. Tot half juni zijn over 'grondwateroverlast' vrijwel geen nieuwsberichten meer verschenen op onze website en in de sociale media.

Ondertussen bleven meerdere lokale en regionale media schrijven over de grondwateroverlast. Er verschenen verhalen van bewoners in bebouwd gebied met enorme overlast in de vorm van natte kruipruimtes en kelders. Dit was met name aan de orde in de gemeente Utrechtse Heuvelrug (Maarn en Maarsbergen), maar ook op andere plekken zoals Eerbeek en Loenen. En er waren berichten van boeren die hinder ondervonden van de vele neerslag, waardoor landbouwgrond moeilijk bewerkbaar was en mest niet kon worden uitgereden.

Lokale en regionale media, met name in het westelijk deel van ons beheergebied, stelden vanaf januari regelmatig vragen aan het waterschap, onder meer De Gooi- en Eemlander, Utrechts Nieuwsblad, Nieuwsblad De Kaap/Stichtse Courant op de Utrechtse Heuvelrug, maar ook AD/Stentor en De Gelderlander. In maart meldde ook tv-programma Nieuwsuur zich met enkele schriftelijke vragen. Al deze vragen gingen over mogelijke oorzaken van lokale overlast, wat inwoners kunnen doen bij overlast, wat het waterschap hier en wel en niet aan kan doen en wie waarvoor verantwoordelijk is. De woordvoerders en experts/hydrologen van het waterschap gaven antwoord op de vragen, maar het leidde niet tot proactieve communicatie en woordvoering vanuit het waterschap.

Half juni plaatste een van de heemraden zelf berichten op zijn sociale media-account. Daarna werd er op diens voorstel actief gecommuniceerd: eerst met een extra agrarische nieuwsbrief en eind juni met een nieuwsbericht op website en sociale media over wat te doen bij wateroverlast en wie te bellen bij verschillende vormen van (grond)wateroverlast (zie figuur 6).

Figuur 5: Overzicht 'Bij wie meld ik wateroverlast?' op website vallei-veluwe.nl

In de zomermaanden, toen het weer droger werd, nam de media-aandacht voor grondwateroverlast weer af. Vanaf half juli richtte de communicatie vanuit het waterschap op dit vlak zich op de bewonersavond die de gemeente Utrechtse Heuvelrug samen met de waterschappen Vallei en Veluwe en HDSR eind augustus alsnog organiseerde. In oktober organiseerde het waterschap een inloop dag voor agrariërs, op de steunpunten Twello en Barneveld. Daarover vond vanzelfsprekend communicatie plaats, vooraf en achteraf, en er was lokale media-aandacht voor (o.a. Barneveldse Krant).

Afhandeling van overlastmeldingen

De lang aanhoudende hoge grondwaterstanden hebben in delen van ons beheergebied tot veel meldingen van wateroverlast geleid. Het ging behalve om verstopte duikers en ondergelopen fietspaden vaak om natte kelders en kruipruimtes bij particulieren en om meldingen door agrariërs. Meldingen werden zowel bij gemeenten als bij het waterschap gedaan. Het kaartje hieronder laat de meldingen grondwateroverlast bij het waterschap zien in ons beheergebied vanaf 1 oktober 2023.

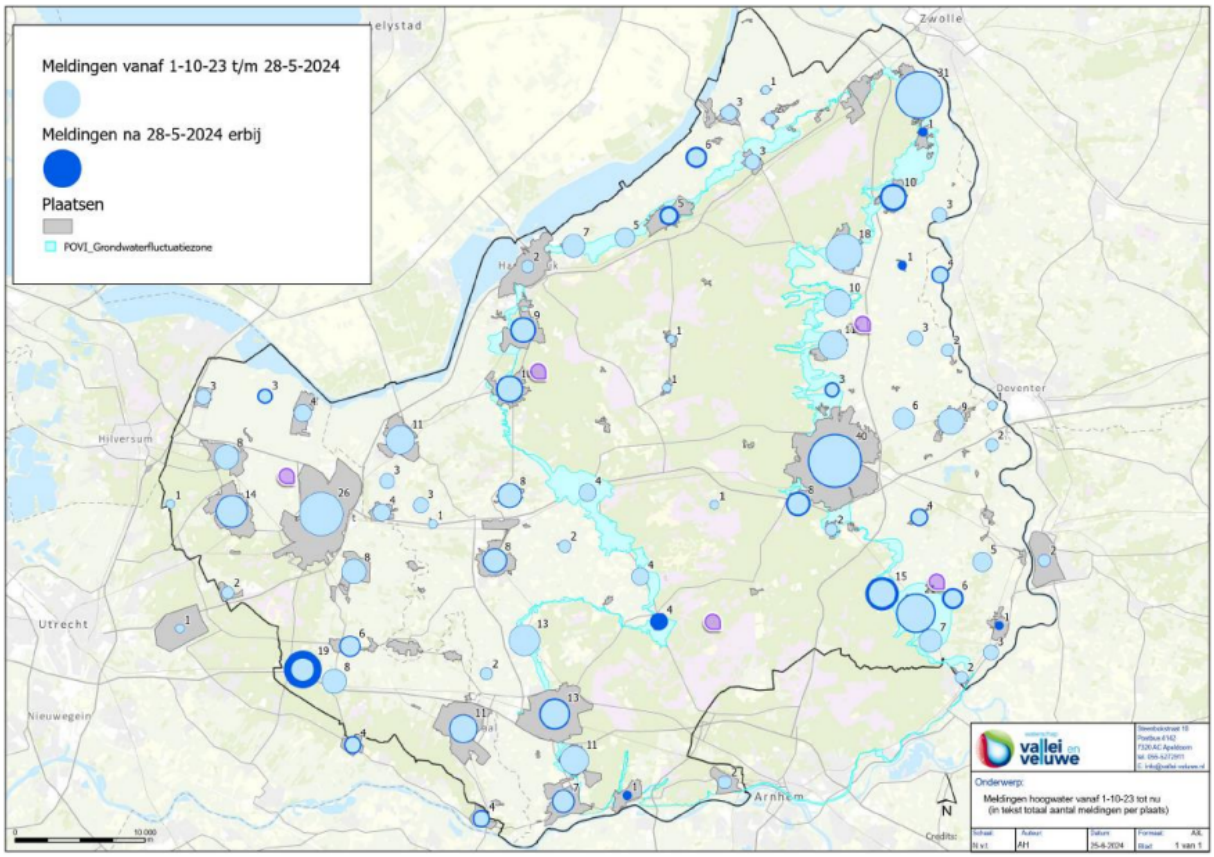

Figuur 6: Meldingen grondwateroverlast bij waterschap Vallei en Veluwe vanaf 1 oktober 2023

Voor wat betreft de meldingen die bij het waterschap binnenkwamen, is onderscheid te maken tussen meldingen die rechtstreeks werden gedaan bij de buitendienst, telefonische meldingen bij ons klantcontactcentrum en schriftelijke meldingen elders in de organisatie of direct gericht aan het bestuur.

Bij de buitendienst komen veel telefoontjes direct binnen. Die worden niet standaard geregistreerd. De buitendienst reageert snel, maar onder deze extreme omstandigheden kon vaak niet direct een oplossing worden geboden en moest de medewerker zich beperken tot erkenning en uitleg van de situatie. Voor complexere zaken werd een beroep gedaan op de specialisten (hydrologen) van het waterschap, die eveneens meedachten in mogelijkheden om overlast te beperken of de situatie duidden. Er is door onze medewerkers op dit vlak heel veel werk verricht, ook in de weekenden en zelfs op feestdagen. Voortkomend uit een grote betrokkenheid, kennis en expertise, ging hun inzet soms veel verder dan wat redelijkerwijs, en in het licht van de taken en verantwoordelijkheden van het waterschap in deze, van hen gevraagd en verwacht mocht worden.

Meldingen die binnenkomen bij het klantcontactcentrum (kcc) worden wel geregistreerd. Die meldingen zijn door het kcc zoveel mogelijk direct opgepakt door uitleg te geven, informatie te verstrekken op basis van een door team Communicatie opgesteld Q&A en te verwijzen naar informatie op onze website of door te verwijzen naar de betreffende gemeente. Complexere zaken werden doorgezet naar de hydrologen die iedereen persoonlijk te woord hebben gestaan en/of hebben bezocht, uitleg gegeven over de oorzaken en meegedacht over mogelijke oplossingsrichtingen.

Schriftelijke meldingen aan onze organisatie of aan het bestuur van het waterschap zijn allemaal schriftelijk (en indien nodig ook telefonisch) van een antwoord voorzien door beleidsmedewerkers en/of hydrologen.

Samenwerking met andere overheden

Overlastmeldingen kwamen binnen bij het waterschap, maar zeker ook bij gemeenten. Die werden soms ten onrechte doorgezet naar het waterschap, “omdat het met water te maken heeft”. Hierdoor voelden melders van wateroverlast zich soms van het kastje naar de muur gestuurd. Soms werden meldingen dubbel gedaan, zowel bij gemeente als bij waterschap, wat de eenduidigheid van beantwoording niet ten goede kwam.

Waterschap en betreffende gemeenten spraken onderling af de contacten te intensiveren en de communicatie zoveel mogelijk te stroomlijnen. In het begin verliep dit hier en daar nog stroef, maar gaandeweg verbeterde dit en leidde het in een aantal gemeenten tot het proactief versturen van brieven aan inwoners om duidelijkheid te verschaffen: de gemeente is het eerste aanspreekpunt, het waterschap adviseert de gemeente en inwoners waar mogelijk.

De oplossingsmogelijkheden voor inwoners bleven echter zeer beperkt en vaak konden we als waterschap niet concreet helpen. Wel hebben de contacten ertoe geleid dat gemeenten en waterschap hebben afgesproken om knelpunten gezamenlijk aan te gaan pakken en de kennisleemten zoveel mogelijk te vullen. Recent voorbeeld hiervan was de gezamenlijke werksessie van gemeenten en waterschap begin november, als onderdeel van de Tauw-analyse.

Reflectie

De onderzoeksvraag betreffende communicatie luidde: hoe zag de communicatie over grondwateroverlast eruit in de periode oktober 2023 tot juli 2024? Samenvattend kan gesteld worden dat er tot half januari actief werd gecommuniceerd, met name over hoogwater op de rivieren en ook over grondwateroverlast die zich begon voor te doen. Vanaf half januari was er wel communicatie, maar die was vooral *lokaal* en dus minder zichtbaar.

Een van de redenen was dat *lokale* communicatie (woordvoering in lokale media of op gebiedsspecifieke websites) in deze omstandigheden als effectiever werd gezien dan *gebiedsbrede* communicatie.

Ook de dagelijkse monitoring van sociale media in ons beheergebied, een van de graadmeters in de afwegingen rondom de inzet van communicatie, leverde geen beeld op van onrust in delen van ons beheergebied. Deze monitoring gaf dus geen aanleiding om alsnog gebiedsbreder en zichtbaarder te communiceren.

Desondanks is het zo dat de communicatie enkel reactief is geweest. Dat bleef tot half juni zo. De gestaag toenemende media-aandacht vanaf januari/februari leidde niet of nauwelijks tot een gevoel van urgentie of tot eigen acties en initiatieven. Achteraf bezien had dit pro-actiever en zichtbaarder gekund en gemoeten. Zichtbaarheid kan een belangrijk doel zijn van communicatie. Woordvoering in een lokaal nieuwsblad bleef nu vaak onopgemerkt in andere delen van het beheergebied, in de eigen organisatie en zelfs bij in het betreffende gebied woonachtige bestuursleden. Hier deed zich de paradox voor: hoe meer lokaal maatwerk, hoe meer het beeld werd gevoed dat het waterschap zich stilhield.

Ook proactieve, zichtbare communicatie kan prima stroken met onze taken en verantwoordelijkheden, mits deze duidelijk worden benoemd. Aan die duidelijkheid heeft het lange tijd geschort, niet alleen in het team, maar ook daarbuiten. Het team Communicatie had hier wellicht explicieter om moeten vragen, de rest van de organisatie had wellicht meer moeten bieden. Dit is een van de essenties van het vraagstuk aansturing.

Ten aanzien van communicatie met betrekking tot grondwateroverlast in het landelijk gebied geldt dat die beter had gekund, door in een eerder stadium zichtbaar en hoorbaar te maken dat het waterschap oog en oor heeft voor de problemen waar grondeigenaren in ons gebied mee kampten. Niet vanuit het idee dat het waterschap knoppen heeft om aan te draaien en panklare oplossingen zou kunnen bieden, maar vanuit een schouder-aan-schouder-positie, een overheid die naast je staat.

7. Aansturing

Als het gaat om de aansturing van de organisatie tijdens en in het licht van de grondwateroverlast hebben we een aantal zaken belicht. Centraal staat de vraag hoe we reflecteren op de aansturing gedurende de grondwateroverlast.

Een van de beginselen van goed openbaar bestuur is het lerend vermogen: het bestuur verbetert zijn prestaties door te leren van eventuele fouten en andere ervaringen. Het college heeft zichzelf, als onderdeel van deze evaluatie, daarom de vraag gesteld: hoe reflecteren wij op ons handelen, zowel individueel als collectief?

In het beantwoorden van die vraag is voor alle collegeleden het principe van collegiaal bestuur van belang. Er is een collectieve verantwoordelijkheid: ieder lid van het college draagt verantwoordelijkheid voor het geheel. In de reflectie op het eigen handelen vormt collegiaal bestuur daarom een belangrijk uitgangspunt.

Voor effectief collegiaal bestuur is het van belang dat informatie wordt gedeeld en de collegetafel bereikt. Een gedeelde constatering is dat grondwateroverlast te lang op het niveau van het portefeuilleoverleg van de betreffende heemraden is gebleven. Wat hierin een rol speelde, zeker

in de eerste maanden, was het idee dat het handelingsperspectief slechts beperkt was (geen knoppen om aan te draaien). Daarnaast was er het vertrouwen dat de collega's binnen en buiten toch al druk bezig waren om binnen de beschikbare mogelijkheden te helpen. Zo bleef grondwateroverlast lange tijd een portefeuilleonderwerp en dus een individueel ervaren verantwoordelijkheid, geen collectieve. De overlastproblematiek werd niet expliciet onder de aandacht van het hele college gebracht en er werd geen concrete hulpvraag gesteld.

Tegelijkertijd benadrukt het college dat men zelf onderling meer had kunnen informeren. Soms gebeurde dat wel, maar meer en marge van de collegevergadering. En er werd, achteraf bezien, onvoldoende expliciet op doorgevraagd. Ook voor collegeleden wiens portefeuille het niet direct betrof, bleef het daarmee primair een portefeuilleonderwerp van een ander collegelid, waar men zich ook weer niet te nadrukkelijk mee wilde bemoeien.

Er had dus eerder geëscaleerd moeten worden naar het college, zodat het onderwerp meer als collectief issue in beeld was geweest. Plaatsing op de agenda van de collegevergaderingen zou voor de hand hebben gelegen, bijvoorbeeld als issuemanagement. Dit zou tot meer gestructureerde aandacht voor het onderwerp grondwateroverlast hebben geleid.

Een belangrijke kanttekening die het college hierbij echter plaatst, is dat escalatie naar het college het handelingsperspectief niet zou hebben vergroot. Andersom geldt ook dat (al dan niet) beperkt handelingsperspectief geen reden is om niet te escaleren. Wel zou escalatie tot een meer proactieve houding van het college hebben kunnen leiden, ook in de bestuurlijke gesprekken. Escalatie zou bovendien een katalyserende werking gehad kunnen hebben richting de organisatie, bijvoorbeeld als het gaat om tijdige en proactieve communicatie.

Het college ziet deze reflectie als aansporing om in de onderlinge samenwerking nog explicieter te zijn in het elkaar bevragen en een grotere onderzoekende nieuwsgierigheid aan de dag te leggen, juist ook op elkaars portefeuille. Scherper doorvragen en veronderstellingen toetsen, waarbinnen openheid en vertrouwen vanzelfsprekend cruciaal zijn. Het is daarnaast een opdracht voor ieder collegelid om telkens de vraag te beantwoorden: wat zie ik om mij heen gebeuren, wat betekent dat en heb ik hier een verantwoordelijkheid in? Dat vraagt om scherpte en alertheid, niet alleen op de eigen portefeuille, maar ook op die van de ander. Zo wil het college gevoeld eigenaarschap versterken en werken vanuit de collectieve verantwoordelijkheid van collegiaal bestuur.

In de ambtelijke organisatie heeft van meet af aan een 'handen uit de mouwen'-mentaliteit geheerst, deze is kenmerkend voor ons waterschap. Het oplossen van het probleem, en dan bij voorkeur via technisch ingrijpen, staat centraal. We willen handelen om de ervaren problemen in het gebied het hoofd te bieden. Gelukkig hebben we heel vaak ook handelingsperspectief in ons oppervlaktewatersysteem.

In het geval van de grondwateroverlast hebben we echter kennisgemaakt met een situatie waarin dat technisch oplossen tegen zijn grenzen aanliep. Voor het overgrote deel van het gebied is er weinig tot geen mogelijkheid om in het huidige systeem iets te betekenen in de ervaren overlast. In ons watersysteem kunnen we goed sturen op oppervlaktewater, maar grondwater laat zich niet of nauwelijks sturen. Daar tegenover stonden wel signalen van buiten die de roep om handelen versterkten. Deze spagaat zorgde voor een gevoel van onmacht.

Het gebrek aan mogelijkheden om de overlast op korte termijn te lijf te gaan, heeft gezorgd voor ongemak in de organisatie. Er werd weliswaar snoeihard gewerkt om te doen wat we kunnen,

maar het verhaal vertellen, aan inwoners, bedrijven en partners, over wat we als waterschap en als overheid wel en niet kunnen, had beter gemoeten.

De lijn van aanpakken en oplossen heeft van ambtelijk tot bestuurlijk centraal gestaan. Als metafoor: “als het gat in de dijk gedicht is, is de crisis bezworen”. Dit is te eendimensionaal gebleken. Wat terugkomt in de reflectie daarop, is dat het een volgende keer van belang is om de problematiek breder te beschouwen en eerder op de juiste tafel te leggen, ook als er weinig ruimte is voor oplossingen. Wanneer zichtbaar is dat er geen perspectief op oplossingen is, zal er uit ander instrumentarium geput moeten worden, zoals voorlichting en communicatie. Daarmee wordt het onderwerp steeds integraler en is er afstemming en reflectie nodig over portefeuilles heen.

In de lijnen zoals die door de organisatie lopen, van operatie tot bestuur, zijn er verschillende gremia die een belangrijke rol hebben in het vraagstuk grondwateroverlast. Op ambtelijk niveau vindt afstemming plaats tussen verschillende disciplines in het zogeheten Waterbeeldoverleg. Afhankelijk van de situatie is dit overleg wekelijks tot maandelijks gepland. Medewerkers van de teams Beheer watersysteem, Communicatie, Beleid en advies, Vergunningen en Handhaving, Juridische zaken en Centrale regie bespreken dan de actuele situatie en delen kennis en informatie over de stand van zaken van het watersysteem. Een belangrijk doel van het overleg is bepalen of er op basis van de beschikbare informatie opschaling nodig is naar de eerste fase van calamiteit.

Midden december 2023 is in het Waterbeeldoverleg besloten om op te schalen. De directe aanleiding daarvoor was het hoogwater op de rivieren, niet de stijgende grondwaterstanden. Die werden wel gevolgd, men zag ook het aantal overlastmeldingen stijgen, maar dit gaf geen aanleiding tot opschalen, omdat er volop werd gewerkt aan het oplossen van klachten en meldingen binnen de mogelijkheden die we hadden. Wel namen signalen, ook bestuurlijk, toe aangaande de problemen op lokaal niveau. In het watersysteem zelf kon afvoer goed geborgd worden, dus werd er vanaf die tijd steeds meer ingezet op informatie brengen op de plekken waar er problemen waren. Ook in het ambtelijk apparaat had het onderwerp, gelet op signalen van buiten, eerder geëscaleerd moeten worden. Niet vanwege handelingsperspectief, maar juist vanwege de spanning tussen ervaren overlast en het gebrek aan mogelijkheden om in te grijpen.

8. Inzichten

De buitengewone omstandigheden tussen herfst 2023 en zomer 2024 zijn extreem en overkwamen ons allemaal nooit eerder. Inwoners niet, overheden niet. Elke evaluatie van ons beleid en reflectie op ons handelen zal moeten starten met de erkenning van dit gegeven. De vele neerslag heeft in delen van ons beheergebied veel overlast en schade veroorzaakt. Bewoners op de flanken van de Utrechtse Heuvelrug en van de Veluwe hebben soms maanden achtereen hun kelders moeten leegpompen. Dat heeft soms grote impact (gehad) op het leven van mensen.

De reflectie op ons handelen levert het beeld op dat het waterschap zich qua peilbeheer en qua maaibeheer aan het door het algemeen bestuur vastgestelde beleid en aan de wettelijke kaders heeft gehouden. Daar waar nodig en mogelijk zijn de uiterste grenzen van beleid opgezocht en is gebruik gemaakt van uitzonderingsmogelijkheden. Lokale overlast was onmogelijk te voorkomen geweest. Beheerders buiten hebben hard gewerkt en gedaan wat in hun vermogen lag om overlast tegen te gaan en te beperken.

De communicatie vanuit het waterschap was vaak lokaal, wat onzichtbaarheid als risico heeft, terwijl proactiviteit en zichtbaarheid zeker in uitzonderlijke situaties van belang zijn en een communicatiedoel op zich. Op klachten en meldingen is over het algemeen snel en adequaat gereageerd, door het klantcontactcentrum, door medewerkers van de buitendienst en door specialisten van het waterschap.

Het management heeft lange tijd om moverende redenen vertrouwd op de werkwijze van het Waterbeeldoverleg, maar gedurende het voorjaar was pro-actievere ambtelijke aansturing en bijsturing op zijn plaats geweest, dat had kunnen leiden tot adequatere communicatie en daarmee passende beeldvorming. Bestuurlijk had eerder geëscaleerd moeten worden naar het college, dan was het onderwerp meer als collectief issue in beeld geweest. Dit versterkt de collectieve verantwoordelijkheid, die aan de basis ligt van collegiaal bestuur.

Enkele inzichten watersysteem

Naast deze eigen, interne evaluatie is een analyse uitgevoerd door onderzoeksbureau Tauw met als doel kennis opdoen van het grondwatersysteem in ons gebied onder zulke extreme omstandigheden. Die kennis kan vervolgens met gemeenten en anderen gedeeld worden om er gezamenlijk van te leren en beter gesteld te staan. Dit proces is gaande en zal aan de hand van de Tauw-uitkomsten en de bespreking van deze evaluatie in het algemeen bestuur een verder vervolg krijgen. Enkele eerste inzichten vanuit onze eigen evaluatie volgen hieronder.

- De hoeveelheid neerslag van afgelopen jaar geeft zo'n aanvulling van het grondwatersysteem dat de kweldruk op de flanken zo sterk toeneemt dat de ontwerp- en de bouwvergunningen op veel plekken niet kunnen voorkomen dat er wateroverlast en schade in kelders en gebouwen ontstaat.

- Onder normale omstandigheden en met buien binnen de gestelde wateroverlast normen in landelijk en stedelijk gebied functioneert de afvoer van ons watersysteem en voldoet het aan de gestelde eisen.

- In enkele gebieden zijn door de extreme hoogte van het grondwater afwijkende patronen opgetreden. Op de oostflank van de Veluwe liggen weerstandsbiedende lagen in de ondergrond, ook wel kleischotten genoemd. We hebben geleerd dat bij Epe een 'gat' in de weerstandsbiedende laag zit, die juist bij extreem hoge grondwaterstanden het stromingspatroon gaat beïnvloeden. Ook bij Maarn/Maarsbergen, Soest en Eerbeek zien we afwijkende patronen. Zie ook de Tauw-rapportage.

- Aan de voet van de stuwwallen ligt soms een oud (en verwaarloosd) systeem van c-watergangen, die tot de jaren '70 nog functioneel waren in de winter. Het hele grondwatersysteem had destijds een hogere basis, omdat er minder onttrekkingen waren, bossen op de stuwwallen minder ontwikkeld waren, afvoersystemen in de dalen beperkter ontwaterden en dergelijke. Daardoor waren deze watergangen in de winter watervoerend. Deze watergangen voeren veel te weinig af om een a-status te krijgen, maar ze kunnen wel helpen om uittredend grondwater af te kunnen voeren bij extreme situaties. Bij Maarn speelde dit en daar kunnen lokale maatregelen soelaas bieden. Ook in andere delen van de overgangszone van stuwwal naar vallei, waar de meeste steden en dorpen liggen, zijn naar verwachting deze 'relatief eenvoudige' oplossingen te vinden. In

de werksessie van 4 november met de gemeenten (onderdeel van de Tauw-analyse) klonk de oproep van de gemeenten om in samenwerking met het waterschap in deze overgangszone aan de slag te gaan. Door de kennis over het lokale grondwatersysteem te vergroten is de verwachting dat praktische oplossingen zoals het herstellen van c-watergangen worden gevonden en kunnen worden aangepakt. In landelijk gebied is hetzelfde proces mogelijk in samenwerking met de terreinbeheerders en agrariërs. Deze pragmatische oplossingen geven geen vergroting van de sturingsruimte, maar beperken naar verwachting een deel van de lokale wateroverlast.

- Een specifiek fenomeen, dat in eerdere natte jaren als knelpunt werd ervaren, is het dichtgroeien van smalle watergangen. Hindert dat inderdaad de afvoer dusdanig dat het de overlast van het grondwater verergert? Bij begroeiing treedt opstuwing op, waarbij de kanttekening wordt geplaatst dat de meeste opstuwing plaatsvindt na piekneerslag en niet bij de langzame uitstroom van grondwater, ook al is het heel veel. Heel lokaal kan begroeiing een beperkende factor in de afvoercapaciteit zijn geweest en dit zal nader moeten worden onderzocht. Veel van deze lokale problemen worden bij melding bij de buitendienst direct opgepakt.

- Kijken we naar ons hele beheergebied, dan ligt de oplossing in meer ruimte voor de watergang. Robuustere watergangen betekent niet dieper, maar veel breder en ondieper. Alleen in watergangen met een groter nat oppervlak kan, ook onder natte omstandigheden, begroeiing gespaard worden op de bredere taluds en in het doorstroomprofiel, zonder de ecologie schade toe te brengen.

- In de hoge delen is het grondwater, vooral op de flanken, tot ongekende hoogte gestegen en lang hoog gebleven met als gevolg grondwateroverlast. Het c-watergangen systeem is in sommige delen van deze zone verwaarloosd, omdat de watergangen decennialang niet meer watervoerend zijn geweest. Herstel en verbetering van dit c-watergangsysteem kan voor enige verlichting in de toekomst zorgen, maar naar verwachting geen grondwateroverlast voorkomen. Ook dit zal nader onderzocht moeten worden.

- In hellende gebieden met streefpeilen was de aanvoer van grondwater zo hoog dat de nagestreefde peilen door het jaar heen veel hoger zijn geweest dan in een gemiddeld jaar. Er is inzicht ontstaan in het functioneren van deelgebieden, waarbij de noordelijke IJsselvallei de meeste aandacht behoeft.

9. Voorstel vervolg

De evaluatie van de grondwateroverlast in 2023/2024 heeft waardevolle inzichten opgeleverd over de werking van ons watersysteem en de uitdagingen waarmee we te maken hebben. Het afgelopen jaar heeft tot overlast geleid, daar gaat deze evaluatie over. Ook zijn er positieve punten te noemen zoals de aanvulling van de diepe grondwatervoorraad en het sommige natuurtypen. Uitdagingen die gaan over klimaatverandering, over verbinding met bestuur en maatschappij en over de nabijheid van een overheid op momenten dat inwoners en ondernemers overlast hebben. Dit hoofdstuk beschrijft hoe wij samen met de inwoners, ondernemers en partners in ons gebied verder willen gaan met de geleerde lessen en aanbevelingen uit de evaluatie. Tot slot laat de tabel in de bijlage bij deze evaluatie zien welke

concrete activiteiten er beoogd zijn. De nummers van de activiteiten in de tabel komen terug in de tekst met daarbij uitleg over wat het punt behelst.
Dit hoofdstuk is geen actieplan of project maar de vertaling van de geleerde lessen uit de evaluatie en de praktijk in samenspraak met de door u aangegeven punten. Die beschrijven we hieronder en vatten we daarna samen in een tabel. Als u hier op 3 maart in het Algemeen Bestuur mee instemt zullen de punten komende tijd verder worden uitgewerkt en uitgevoerd door het college en wordt u periodiek geïnformeerd en tijdig bij benodigde besluitvorming betrokken.

Beleid en uitvoering
Een belangrijke les uit de evaluatie is de noodzaak om met elkaar in het Algemeen Bestuur het gesprek te voeren over de inrichting en beheer van ons watersysteem en daarbij de vraag wat wij als waterschap zelf uitvoeren en wat we van inwoners en ondernemers mogen verwachten. Door extremere weersomstandigheden ook komen de grenzen van maakbaarheid in beeld en ligt de vraag voor of, en zo ja hoe wij ons watersysteem daarop hebben in te richten. Bestaande afspraken vanuit het bestuursakkoord water geven weliswaar houvast maar tegelijk dwingen de lessen van de afgelopen jaren ons tot een fundamentele beschouwing van wat kan en tegen welke prijs. Hierbij zijn verwachtingen over wat haalbaar is, wat maakbaar is en waar de acceptatie begint van groot belang, evenals de betaalbaarheid via ons belastingsysteem. Hier met elkaar het gesprek over voeren zal dan ook één van de eerste acties zijn (1, 10). De verhouding van A, B, C watergangen en de maatgevende afvoer die daarbij een rol speelt, zal onderwerp van dit gesprek zijn (2). Veel van de eventuele aanvullende acties en beleidsverrijkingen zullen hier al dan niet het gevolg van zijn. Daarvoor stellen we voor om ook de kennis van deskundigen zoals bijvoorbeeld Deltares en de WUR te benutten.
In de tussentijd gebruiken we ons huidig instrumentarium en operationele mogelijkheden om knelpunten waar mogelijk op te lossen, passend bij onze taken en verantwoordelijkheden. Het komt vooral aan op lokaal maatwerk en advies.
Naast de genoemde acties in de tabel verderop staan de volgende punten gepland waarbij ons beleid in lijn wordt gebracht met de verkregen kennis en waar ook een bestuurlijk besluit op gevraagd zal worden:

- In de BOVI toevoegen dat naast piekbuien ook langdurige regenval en overlast meer aandacht vraagt.
- Dit concreet uitwerken in een actualisatie en herijking adaptief beleidskader klimaatadaptatie (KACTUS) (9) en daarbij ook een, in deze tijd passende, naam aan dit beleid geven
- In de beleidsverrijking Waterschapsverordening de lessen meenemen uit deze evaluatie
- In ons volgende Blauwe Omgevingsprogramma (BOP) te zorgen voor vertaling naar concrete doelen en maatregelen

Waterbalans in tijden van veranderend klimaat
Meten is weten
De extreme neerslag in 2023/2024 heeft aangetoond dat ons watersysteem niet alleen robuust moet zijn voor piekbuien, maar ook bestand moet zijn tegen langdurige natte en droge perioden. We gaan inzetten op het verbeteren van onze voorspellingsmodellen voor grondwater en oppervlaktewater. Hiertoe wordt momenteel een netwerk van 1500 peilbuizen digitaal ontsloten in samenwerking met 25 gemeenten. Hiermee willen we meer en beter zicht en begrip krijgen op het (grond)watersysteem (7, 16, 20).

Slimme waterwinning in overlastgebieden
We werken daarnaast aan het versterken van de samenwerking met Vitens en andere belanghebbenden om de balans tussen waterwinning en waterbeschikbaarheid te waarborgen (15). Onderwerp van gesprek met Vitens zijn ook nieuwe winconcepten. In deze gesprekken gaat het ook over sturen met (grond)waterwinning o.b.v. beschikbaarheid/overlast. Of dit een haalbare optie is, is nog wel de vraag vanuit de noodzaak voor continuïteit van drinkwaterwinning. Hierbij blijft het ook van groot belang dat we als waterschap oog hebben voor de verschillende functies in ons gebied, en daarbij ook voor toekomstige generaties die ook voldoende schoon water mogen verwachten. Hiertoe wordt ook gewerkt aan een grondwaterstrategie (18).
Vooruitkijken en stresstesten wateroverlast
In het licht van het Deltaprogramma ruimtelijke adaptatie (DPRA) wordt er momenteel ook gewerkt aan zogenaamde bovenregionale stresstesten. Deze testen moeten inzicht geven in de effecten van klimaatverandering waardoor zichtbaar wordt hoe kwetsbaar een gebied is voor bijvoorbeeld overstromingen en wateroverlast. Concreet wordt er inzicht gemaakt in wat een bui van bijvoorbeeld 200 mm doet in een bepaalde regio (14). Deze resultaten nemen wij vervolgens mee in de actualisatie van ons beleid (9).

Gebiedsgericht samenwerken en participatie
Zowel het grond- als het oppervlaktewaterbeheer is een gedeelde verantwoordelijkheid. De afgelopen periode heeft laten zien dat samenwerking en een heldere taakverdeling met o.a. partners, agrariërs en inwoners cruciaal is. Daarom blijven we inzetten op gebiedsgericht samenwerken. Heel vaak op de schaal van een keukentafelgesprek, maar ook steeds vaker met lokale gemeenschappen via gebieds/overlegtafels (21). Dit betekent dat we voortdurend in kaart brengen welke knelpunten er spelen en hoe we samen met betrokkenen tot oplossingen kunnen komen. We stimuleren lokaal maatwerk door flexibele maatregelen uit te voeren. Dit houdt in dat we per gebied continue nagaan welke peilvoeringen, onderhoudsmaatregelen of andere waterhuishoudkundige ingrepen effectief zijn en deze uitvoeren passend bij de gestelde doelen. Daarnaast zetten we in op kennisdeling en ondersteuning voor gemeenten en grondeigenaren. We stimuleren dat perceeleigenaren zelf bijdragen aan een robuuster watersysteem, bijvoorbeeld door regenwateropvang, aanpassing van landgebruik en het onderhoud van watergangen. Subsidies, regelingen en samenwerkingsinitiatieven kunnen hierbij ondersteuning bieden.

We zien ook dat een aantal partners zich niet altijd bewust is van hun rol en verantwoordelijkheid en hierdoor ook de werking van het systeem wordt belemmerd. Dat zien we in het beheer en onderhoud van C watergangen, in mindere mate bij B watergangen en in watergangen die in verleden aan gemeenten zijn overgedragen. Onze houding dient helpend te zijn en tegelijk ook duidelijk over wie waar over gaat.
Door de inzet van de medewerkers in het gebied brengen we ons beleid dichtbij en verbinden we dat aan wensen, urgenties en opgaven in het gebied. Omdat deze verbinding, ook vanwege het vertrouwen in de overheid, aandacht vraagt zullen we blijven inzetten op verdere professionalisering en meer contact met het gebied. We kunnen daarbij niet alles oplossen maar ons wel maximaal inspannen met de mensen die we hebben om het goede gesprek te voeren buiten.
Daarnaast blijven we ons inzetten in de gebiedsprocessen, samen met partners, die nodig zijn in het licht van beekdal-breed systeemherstel (11). Hier zal het ook gaan over de ruimte die nodig is voor water en de bijpassende profilering van watergangen die beter om kunnen gaan met droogte en extreme/langdurige neerslag.

We starten momenteel ook pilots op met collectieven in het gebied die, in het licht van groenblauwe diensten, bijvoorbeeld maaiwerkzaamheden in eigen beheer kunnen uitvoeren (12). Hiermee werken we concreet aan lokaal maatwerk en participatie in het licht van de waterdoelen.
Vanuit de Tauw rapportage zijn, als het gaat om grondwateroverlast, een 5-tal specifieke gebieden benoemd die gevoelig zijn.

- Soest
- Barneveld
- Maarn/Maarsbergen
- Eerbeek/Brummen
- Epe

In deze gebieden zijn we de afgelopen tijd in gesprek met de omgeving om mee te denken over oplossingen voor overlastproblemen, maar ook om te vertellen waarvoor geen oplossingen zijn.

Veldbezoeken
Om de gesprekken in deze gebieden te faciliteren en te begrijpen wat daarvoor nodig is hebben de collegeleden extra veldbezoeken gebracht aan deze gebieden. Daarmee zijn we ook ingegaan op de uitnodiging van insprekers op 27 januari. De bezoeken aan Maarn, Maarsbergen, Laag Soeren, Soesterveen en de Ijsselvallei lieten de grote impact van wateroverlast zien. Bewoners en ondernemers kampen met vochtproblemen en schimmel door ondergelopen kelders en kruipruimten. Tegelijk zien we dat onze aanwezigheid en aandacht worden gewaardeerd. Keukentafelgesprekken tonen aan dat onze medewerkers al veel werk verzetten, wat op brede waardering kan rekenen.

Op sommige locaties kunnen kleine ingrepen al verlichting bieden. Dit vraagt om onze expertise en een actieve samenwerking met betrokken partijen. In Maarn blijkt bijvoorbeeld dat C-watergangen niet of onvoldoende onderhouden worden, waardoor ze hun afwaterende functie vervalt. Hier ligt o.a. een taak voor de gemeente. Wij zullen hier in ons contact met gemeenten actief aandacht voor vragen.

We willen niet alleen reageren op meldingen, maar ook proactief het gesprek aangaan met inwoners, ondernemers en partners. Door tijdige afstemming en bestuurlijke verankering van signalen uit de buitendienst versterken we onze rol als waterschap.

Deze werkbezoeken onderstrepen dat waterbeheer niet alleen technisch is, maar ook draait om communicatie en samenwerking. Open dialoog en duidelijke kaders zijn essentieel. Niet alles is oplosbaar, maar door goed bestuur en breed draagvlak dragen wij bij aan toekomstbestendige oplossingen.

Maai- en Peilbeheer
Effectief maai- en peilbeheer is essentieel om wateroverlast en droogte te beheersen binnen de grenzen van het maakbare. De afgelopen periode heeft bevestigd dat flexibiliteit nodig is in het maai en peilbeheer. Onze gebiedsbeheerders blijven daar onverminderd hard op werken. Daar waar we knelpunten hebben ervaren treden we in gesprek met grondeigenaren om oplossingen te zoeken. Hierbij is het van belang, zoals ook blijkt uit de Tauw rapportage, om wel het onderscheid te benoemen tussen het grondwater en oppervlaktewatersysteem. Het grondwater laat zich nou eenmaal niet of nauwelijks sturen. Via peilbeheer wordt er zoveel mogelijk

gestuurd op basis van verwachte weersomstandigheden. In natte periodes werken we waar nodig met voorbemaling zodat piekbuien snel afgevoerd kunnen worden. Waar nodig passen we bij extreme natte periodes onze peilen bijpassend aan. (8). Daarnaast is gebleken dat het in specifieke overlast gebieden kan helpen om eerder/vaker te maaien als de omstandigheden dat toelaten. Deze plekken zijn in beeld en kunnen daardoor bij een volgend jaar van deze orde naar voren worden gehaald in de maaibestekken/planningen (8). Ons eigen maaibeheer zullen we flexibel afstemmen op de weersomstandigheden. Daarnaast zijn en blijven we in gesprek met de partijen die zelf verantwoordelijk zijn voor het onderhoud (3). We adviseren gericht, en wanneer nodig in afstemming met de gemeente, over maatregelen in het systeem van B en C watergangen die soelaas kunnen bieden bij langdurige perioden van neerslag.
Daarnaast werken we de komende periode aan de implementatie van de nieuwe gedragscode beheer en onderhoud. Binnen deze implementatie nemen de lessen van het afgelopen jaar mee.

Communicatie en organisatie
De evaluatie toont aan dat communicatie een cruciale rol speelt bij de perceptie en acceptatie van waterbeheermaatregelen. We hebben geleerd dat proactieve en duidelijke communicatie naar burgers en belanghebbenden noodzakelijk is om misverstanden en frustratie te voorkomen. We merken dat er in de gesprekken veelal ook begrip is voor de extremen, daarvoor is het van groot belang om dicht bij de mensen en de problematiek te zijn. We zetten daarnaast in op het uitleggen van de taakverdeling tussen waterschap, gemeenten en andere betrokken partijen, zodat inwoners weten waar ze terecht kunnen met vragen en meldingen. Zeker in tijden van klimaatverandering zal communicatie niet alleen proactief moeten zijn, maar ook gericht moeten zijn op educatie en bewustwording over waterbeheer en klimaatverandering. We zorgen ervoor dat we tijdig de beeldvorming naar ons gebied toe op orde hebben zodat het voor eenieder duidelijk is wat er speelt en wie welke verantwoordelijkheid heeft.
Om bekende informatie meer en beter te delen gaan we het waterbeeld beter verspreiden. Deze wordt inmiddels sinds enige tijd ook in de weekmail aan het algemeen bestuur opgenomen. Hierdoor is op alle niveaus inzicht op het vlak van weersverwachtingen, oppervlaktewaterpeilen en grondwaterstanden inclusief neerslagtekorten/overschotten en verdampingspercentages. Daarnaast nemen we binnen de protocollen van het calamiteitensysteem langdurige neerslag en bijhorende grondwateroverlast op (26). Het signaleren van eventuele aankomende problemen gebeurt via het waterbeeldoverleg. Hier wordt multidisciplinair gekeken naar de situatie en daar volgt hoogfrequent een waterbeeld rapportage uit die ook aanleiding kan zijn om eventueel op te schalen in de calamiteitenorganisatie. Dit waterbeeld is ook de basis van onze communicatie naar buiten (22).

Hierbij is ook van belang om de hele keten van beleidsvorming, het opstellen van regels, het verlenen van vergunningen en het toezicht hierop goed met elkaar in verbinding te houden. Zeker wanneer taken in het waterbeheer bij derden zijn komen te liggen, bijvoorbeeld via een door het waterschap verleende watervergunning. In dat licht zijn heldere afspraken over extra maatregelen bij extreme omstandigheden met deze partijen van belang.

Provincie Noord-Holland

Agenda Commissie Landelijk gebied

Datum	17-03-2025
Tijd	10:45 - 16:15
Locatie	Statenzaal
Voorzitter	Chris Vonk
Toelichting	De vergadering vindt in hybride vorm plaats. De vergadering is openbaar en online live te volgen via https://noord-holland.stateninformatie.nl. De commissievergadering is toegankelijk voor publiek. Het is mogelijk om in te spreken in de vergadering. Dat kan zowel fysiek als digitaal. Inspreken kan bij de agendapunten die ter bespreking staan geagendeerd (A- en B-agenda), of tijdens het inspreekhalfuur op andere punten die vallen onder de beleidsterreinen van de commissie Landelijk Gebied. Voor het inspreken moet u zich aanmelden bij de Statengriffie. Dat kan tot 15.00 uur op de voorafgaande werkdag (vrijdag 14 maart) bij commissielandelijkgebied@noord-holland.nl Let op: alle genoemde tijden bij de afzonderlijke agendapunten zijn richttijden. Indien er geen, of een beperkt aantal, aanmeldingen zijn voor het inspreekhalfuur zullen de agendapunten na punt 3 eerder beginnen.

0	**Presentatie Urgenda 10:00 - 10:45 uur** Op basis van het wetenschappelijke Agri-food-nature Transition Model (ATM) heeft Stichting Urgenda een kwantitatief toekomstscenario gemaakt voor het landbouw- en voedselsysteem. Hoe ziet dat eruit in 2030-2035 en waar hebben we (op een duurzame manier) ruimte voor? Directeur mr. drs. Marjan Minnesma MBA komt naar Provinciale Staten om hier een presentatie over te geven en een gesprek te voeren.
1	**Opening en mededelingen**
2 10:45	**Inspreekhalfuur**
3	**Vaststellen agenda, het verslag van de vorige vergadering, Lijsten moties en toezeggingen**
3.a	**Planningsoverzicht**

Provincie Noord-Holland

4 **A-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)**

4.a **PPLG: Concept Korte termijnagenda LG 2025- 2027 en vervolg PPLG-proces**
11:15 **(A-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

Toelichting: De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Het overzicht van deze doelen is in november 2024 door PS behandeld. De nu voorliggende Korte termijn agenda geeft inzicht in aan welke activiteiten en maatregelen de provincie in de periode 2025 -2027 werkt in het landelijke gebied.

Behandelvoorstel: PS adviseren over de voordracht korte termijn agenda Landelijk Gebied 2025-2027.

5 **Lunch**
13:15

6 **Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer**

7 **B-agenda Natuur, Landschap, Water en Bodem (gedeputeerde Kocken)**

7.a **Afdoen Motie 181-2023 'Kosten Natuurbeheer verwerken in Kaderbrief 2025'.**
14:00 **in de brief Natuurbeheerplan 2025 en openstellingsbesluiten SVNL en Anlb (B-agenda cie. Landelijk Gebied 17 maart 2025)**

Toelichting: Deze brief heeft eerder ter informatie op de C agenda gestaan van de cie. Landelijk Gebied van 25 november 2024. Er staat in het stuk echter nog een verzoek van het college om motie 181-2023 af te doen, deze is toen niet behandeld.

Behandelvoorstel:
De commissie kan met elkaar en gedeputeerde het afdoeningsvoorstel van de motie 181-2023 bespreken.
De commissie wordt gevraagd of de motie 181-2023 'Kosten Natuurbeheer verwerken in Kaderbrief 2025' als afgedaan kan worden beschouwd.

7.b.1 **Discussienotitie PvdA, BBB, GroenLinks en D66 over stikstofuitspraken**
14:30 Toelichting: Dit agendapunt zal tezamen met agendapunt 7.b.2. worden behandeld.

Behandelvoorstel: U kunt het agendaverzoek, en met name de vragen van de indieners aan de commissie met GS en met elkaar bespreken.

7.b.2 **Natuur: Uitspraak inzake stikstof Afdeling Bestuursrechtspraak en vonnis van de rechtbank Den Haag (B-agenda Landelijk Gebied 17-03-2025)**

Toelichting: PS worden geïnformeerd over de stand van zaken na de uitspraken van de Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State (Rendac en Amercentrale) en het vonnis van de rechtbank Den Haag (Greenpeace). Dit agendapunt zal samen met agendapunt 7.b.1. worden behandeld.

Behandelvoorstel: Dit agendaverzoek en specifiek de vragen aan de commissie met elkaar en de gedeputeerde bespreken.

7.c **Natuur: Agenderingsverzoek JA21 discussienota Boskap Schoorlse duinen (B-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

15:30

Behandelvoorstel: U kunt het agendaverzoek, en met name de vragen van de indieners aan de commissie met GS en met elkaar bespreken.

8 **Rondvraag gedeputeerde Kocken**

9 **Sluiting**

10 **C-Agenda Natuur, Landschap, Water en bodem**

10.a **Natuur: Openstellen subsidieregelingen natuurherstel (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

De provincie Noord-Holland werkt samen met terreinbeheerders aan het herstel van natuurgebieden. Met deze uitvoeringsregelingen kunnen projecten worden gefinancierd waarmee stikstofgevoelige natuur in met name Natura 2000-gebieden wordt hersteld. Het doel is om beschermde leefgebieden en plant- en diersoorten weer in een gunstige staat van instandhouding te brengen.

10.b **Natuur: Ingekomen brief Stichting ter behoud van het Schoorlse-en Noord-Kennemerduingebied inzake kap eiken (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

10.c **Natuur: Acht definitieve natuurdoelanalyses (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

GS nemen kennis van de definitieve Natuurdoelanalyses voor “Duinen en Lage Land Texel”, “Duinen Den Helder-Callantsoog”, “Zwanenwater & Pettemerduinen”, “Schoorlse Duinen”, “Noordhollands Duinreservaat”, “Kennemerland-Zuid”, “Oostelijke Vechtplassen” en “Naardermeer”. Deze Natuurdoelanalyses zijn aangepast naar aanleiding van adviezen van de Ecologische Autoriteit. De natuurdoelanalyses zijn of worden verwerkt in onder andere de aanvraag voor Programma Natuur en nieuwe Natura 2000-beheerplannen.

10.d Natuur: Vervolg Uitvoeringsregeling Boscompensatie (C-agenda Landelijk Gebied 17-03-2025)

Soms moeten voor het behalen van natuurdoelen in Natura 2000 gebieden bomen worden gekapt. In de landelijke Bossenstrategie (voortkomend uit Klimaatakkoord) is afgesproken dat we hiervoor boscompensatie regelen en deze bomen elders – buiten het Natuur Netwerk Nederland – herplanten. We stellen hiervoor nu voor de tweede keer de uitvoeringsregeling Boscompensatie 2023 open voor een bedrag van 4 miljoen euro.

10.e Bodem: Bodembrief 2024 (C-agenda Landelijk Gebied 17-03-2025)

Onder de Omgevingswet behoudt de provincie taken op het gebied van bodem en wordt blijvend ingezet op een schone en gezonde bodem. De provincie zet de afspraken voort, zoals besloten in de landelijke ‘Bestuurlijke afspraken Bodem en Ondergrond 2023-2030’ en informeert het Rijk over de inhoudelijke voortgang van de aanpak van de spoedlocaties, gebiedsgericht grondwaterbeheer en nazorg.

11 C-Agenda Landbouw en Visserij

11.a Landbouw/Circulaire economie: Verslag Grüne Woche (C-agenda Cie's Landelijke gebied 17 maart, Bestuur 24 maart 2025)

Elk jaar nodigen de minister en staatssecretaris van LVVN de gedeputeerden landbouw uit voor de Grüne Woche in Berlijn. Dit jaar reisden zowel gedeputeerde Beemsterboer (portefeuille landbouw) als gedeputeerde Rommel (portefeuille economie en recreatie) mee. Het reisverslag wordt aan PS aangeboden.

11.b Landbouw: Nieuwsbulletin Stivas voorjaar 2025 (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)

11.c **Visserij: Ingekomen brief visserijsector inzake kanttekeningen m.b.t. evaluatierapporten van Natura 2000 beheerplannen (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

12 **C-Agenda Dierenwelzijn en Faunabeheer**

12.a **Dierenwelzijn: Ingekomen brief inzake misstanden dassenburcht in Kortenhoef (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

12.b **Faunabeheer: Ingekomen brief aan IPO inzake BIJ12 en Attema Footprint (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)**

Vanwege de vele persoonsgegevens in deze brief, is de brief niet bijgevoegd bij dit agendapunt.
Wel is de brief voor Statenleden terug te vinden bij de lijst van ingekomen stukken met NAW-gegevens.

13 **C-Agenda Algemeen**

13.a **MRA: MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 91 (C-agenda alle commissies maart 2025)**

Verslag concept

Commissie Landelijk Gebied

Datum commissievergadering	:	10 februari 2025
Commissievoorzitter	:	Dhr. C. Vonk
Commissie-adviseur	:	Dhr. C. Borst
Telefoonnummer/e-mail	:	023-514 46 28 / corne.borst@noord-holland.nl

Aanwezig:			
Commissievoorzitter	:	Dhr. C. Vonk	
Commissie-adviseur	:	Dhr. C. Borst	
Leden van de commissie	:	BBB	Mw. I. De Sain, dhr. G. Vendrig
		VVD	Mw. G. Bakker, mw. L. Ouderkerken
		GroenLinks	Statenleden T. Van Wijnen en R. Bwefar
		D66	Dhr. S. Mülder, mw. K. Jansen
		PvdA	Dhr. T. Wallaart, dhr. T. Veenboer
		JA21	Dhr. I. Mantel en mw. C. Gordijn
		CDA	Mw. W. Koning-Hoeve en dhr. S. Dijk
		FvD	-
		PvdD	Mw. I. Haas, mw. M. van Aesch
		PVV	Dhr. R. van Tiggelen
		SP	Mw. R. Alberts en mw. H. Bouhlel-Lascaris
		CU	Mw. J. Hoogendoorn-van der Maarl en dhr. M. Klein
		50PLUS	Mw. A. van der Helm-Chandansingh
		Volt	Mw. J. Schneemann en dhr. B. Bonekamp
Gedeputeerden	:	Mw. R. Kocken (GL), dhr. J. Beemsterboer (BBB)	
Afwezig: *(Met bericht van verhindering)*	:		
Notulist	:	mw. A. Smakman (Notuleerservice Nederland)	

Agenda

0.a	Technische briefing PFAS
0.b	Technische briefing en Expertmeeting Faunabeheer
1	Opening en mededelingen
2	Inspreekhalfuur
3	Vaststellen agenda, het verslag van de vorige vergadering, Lijsten moties en toezeggingen
3.a	Planningsoverzicht
4	A-agenda Algemeen
4.a	Financiën: Eerste Begrotingswijziging 2025 (A-agenda alle commissies)
5	Rondvraag gedeputeerde Kocken
7	Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer

15	6	B-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)
	6.a	Discussienotitie PvdA, BBB, GroenLinks en D66 over stikstofuitspraken
	8	Sluiting

0.a Technische briefing PFAS

Tijdens deze technische briefing wordt een breder beeld geschetst van de problematiek rondom PFAS. Er wordt toegelicht welke rol de provincie Noord-Holland heeft en waar de verantwoordelijkheden van de landelijke overheid liggen. Daarnaast wordt ingegaan op de lopende onderzoeken naar PFAS in bodem en drinkwater en welke maatregelen de provincie hierin neemt.

0.b Technische briefing en Expertmeeting Faunabeheer

Tijdens deze gecombineerde technische briefing en expertmeeting krijgen Statenleden inzicht in faunaschade en faunabeheer. De bijeenkomst biedt een overzicht van de schadecijfers, het systeem van tegemoetkomingen en de onderliggende ecologische en juridische aspecten.
Er wordt nader ingegaan op de oorzaken van de groei van de kosten voor faunaschade, de verschillende diersoorten, ecologische agaspecten en de juridische en beleidsmatige kaders waarbinnen de provincie opereert. Naast de ambtelijke organisatie zijn sprekers uitgenodigd die in gaan op verschillende aspecten:

- *Jagersvereniging (Edwin Baars) over de rol van de jacht.*
- *Dierenbescherming (Cynthia Verwer) expert in het wild levende dieren.*
- *LTO (Jack Rijlaarsdam) over de impact van faunaschade op de landbouw.*
- *SOVON (Julia Stahl) over de relatie tussen populatie en schade, populatiedynamiek en de staat van instandhouding.*
- *Faunabeheereenheid (Patty Laan) over een toelichting op de rol van de FBE en de aanpak van faunabeheerplannen (waaronder het ganzenplan).*

1 Opening en mededelingen

De **voorzitter** opent de vergadering van de commissie Landelijk Gebied van 10 februari 2025 om 15.08 uur en heet alle aanwezigen en belangstellenden van harte welkom.

Mededelingen

- Er is een quorum vastgesteld.
- De spreektijd is vastgesteld op drie uur.
- Deze vergadering wordt live uitgezonden.
- Voor het inspreekhalfuur hebben zich vijf insprekers aangemeld.

Er zijn vijf rondvragen voor gedeputeerde Kocken en drie voor gedeputeerde Beemsterboer ingediend. Deze staan bij de agendastukken in iBabs.
Mevrouw **De Sain** (BBB) geeft aan dat D66 vragen over de geitenhouderij stelt, terwijl BBB nog schriftelijke vragen heeft lopen. Dit kan volgens mevrouw De Sain tot verwarring leiden.
De heer **Mülder** (D66) zegt dat één vraag niet beantwoord kan worden zonder de schriftelijke vragen te betrekken. De andere twee vragen kunnen volgens de heer Mülder wel beantwoord worden. Hij merkt op dat de vragen al lange tijd openstaan en vraagt om een antwoord.
De **voorzitter** besluit dat niet alle vragen nu worden beantwoord. Alleen de vragen die niet overlappen met de schriftelijke vragen worden behandeld.

Mededelingen commissie

De **voorzitter** wijst erop dat BBB een werkbezoek voorstelt. De uitnodiging staat in de bijlage in iBabs. Tijdens het werkbezoek wordt een mestvergister in Spierdijk bezocht.

De heer **Vendrig** (BBB) licht toe dat de uitnodiging uiteindelijk vanuit de commissie Leefomgeving komt. Het doel is om meer duidelijkheid te krijgen over de werking van de vergister. De fabrikant geeft daarbij uitleg. BBB roept iedereen op om deel te nemen.

De **voorzitter** vraagt of de commissie akkoord gaat met het werkbezoek. Het voorstel is om dit op maandag 3 maart te laten aansluiten op het werkbezoek aan PWN in Andijk.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) geeft aan dat het voorstel onverwacht komt. Zij vindt het vreemd om een werkbezoek op deze manier toe te voegen.

De heer **Mülder** (D66) legt uit dat D66 eerder uitspraken over mestvergisting heeft gedaan. BBB vroeg toen of D66 een goed beeld had en nodigde hen uit voor een werkbezoek. D66 ging akkoord en later ontstond het idee om ook anderen uit te nodigen. De afspraak is volgens de heer Mülder in overleg met BBB gemaakt en kan eventueel zonder medewerking van de griffie doorgaan.

De heer **Dijk** (CDA) steunt het initiatief en vindt het praktisch om het direct na het werkbezoek aan PWN te plannen.

Mevrouw **Haas** (PvdD) geeft aan dat de Partij voor de Dieren geen behoefte heeft aan een werkbezoek volgens het ‘melk, de witte motor’-principe.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) staat open voor deelname.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Maarl** (CU) geeft aan dat ChristenUnie ook openstaat voor het werkbezoek. ChristenUnie is eerder in Andijk geweest en ziet dit als een goed voorbeeld van kringlooplandbouw.

De **voorzitter** concludeert dat er een meerderheid enthousiast is. De griffie wordt gevraagd om het werkbezoek te organiseren en in het programma op te nemen.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Maarl** (CU) neemt afscheid van de fractie en bedankt iedereen voor de goede gesprekken, inspiratie en werkbezoeken. Sinds 2017 is zij betrokken bij de fractie van de ChristenUnie en sinds 2020 als duo-commissielid in de commissie Landelijk Gebied. Haar eerste inspraak ging over de jacht, en vandaag sluit zij af met de laatste stand van zaken in de fauna. Mevrouw Hoogendoorn-van der Maarl heeft genoten van haar tijd in de commissie en wenst iedereen en de inwoners van Noord-Holland het beste.

[Tafelgeroffel]

De **voorzitter** bedankt mevrouw Hoogendoorn-van der Maarl namens de commissie voor haar inzet en constructieve bijdragen. Haar positieve insteek wordt breed gewaardeerd, zowel door de commissie als op persoonlijk vlak.

2 Inspreekhalfuur

Mevrouw **Volkers** spreekt namens de Stichting Behoud van het Schoorlse- en Noord-Kennemerduingebied en uit kritiek op de betrokkenheid van de omgeving bij de plannen voor de Schoorlse Duinen. Volgens haar kiest de provincie zelf de gebiedspartijen en creëert daarmee een ongelijk speelveld.

In mei 2022 gingen vijf door de provincie geselecteerde gebiedspartijen van start:

1. Stichting Duinbehoud – Gevestigd in Leiden, niet vertegenwoordigd in Schoorl. Deze organisatie werkt samen met PWN en streeft naar een Hollandse kust zonder bossen.
2. Platform Schoorlse Duinen – Bevat ook gidsen van Staatsbosbeheer en richt zich op het oplossen van problemen tussen recreanten zoals wandelaars, ruiters en mountainbikers.
3. Vogelwerkgroep Alkmaar – Werd tijdens een hoorzitting naar voren geschoven en beschuldigde de stichting publiekelijk van leugens. Volgens deze werkgroep hebben naaldbossen in dit deel van Nederland weinig waarde voor vogels.
4. Stichting Duinbes – De enige partij die tegen boskap is.
5. Stichting Behoud van het Schoorlse- en Noord-Kennemerduingebied.

De Stichting Behoud van het Schoorlse- en Noord-Kennemerduingebied kreeg, net als de andere partijen, 10% stemrecht, terwijl Staatsbosbeheer en de provincie samen 50% van de stemmen hadden.

Volgens mevrouw Volkers protesteert de stichting vanaf het begin tegen deze gang van zaken, zowel mondeling als schriftelijk. Er werd beloofd dat de evaluatie door een keuze uit vijf bureaus zou plaatsvinden, maar uiteindelijk bleef alleen Bureau Tauw over. Dit bureau werkt veel voor de overheid, wat volgens mevrouw Volkers de uitkomst voorspelbaar maakt.

Drie partijen steunen de conclusies van Tauw over boskap. De stichting heeft het rapport met deskundigen geanalyseerd en fouten aangetoond, maar stelt dat deze kritiek volledig wordt genegeerd. Volgens mevrouw Volkers is er geen sprake van echte samenwerking.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen vragen heeft en dankt mevrouw Volkers voor haar inspraak.

Mevrouw **Henskens** spreekt in op persoonlijke titel en uit haar zorgen over de manier waarop beschermde soorten in de Schoorlse Duinen verdwijnen. Volgens haar heeft het beheer weinig oog voor specifieke soorten en er wordt vooral gedacht in termen van systemen. Ze vraagt zich af of soorten simpelweg ophouden te bestaan als er niet naar wordt gekeken of over wordt nagedacht.

Bioloog Peter-Jan Keizer stelt dat in het Natura 2000-beheerplan soorten, hoe waardevol ook, geen bijdrage leveren aan habitattypen. De habitattypen zijn het doel, niet de soorten. Dennenbossen worden daarbij niet als habitattype beschouwd. Toch is er volgens mevrouw Henskens geen onderzoek gedaan naar de waarde van deze bossen, terwijl dat wel zou moeten gebeuren voordat nieuwe habitattypen worden ontwikkeld. Ze vraagt zich af hoe realistisch de uitbreidingsdoelstellingen voor een ander habitattype zijn, omdat er na de bosbranden nog geen waardevolle vegetatie is teruggekomen.

Het beheerplan erkent dat de Schoorlse Duinen tot de meest waardevolle paddenstoelengebieden van Nederland behoren, met 75 beschermde soorten. Peter-Jan Keizer heeft er 800 soorten paddenstoelen in kaart gebracht. Toch stelt mevrouw Henskens dat Staatsbosbeheer geen onderzoek heeft gedaan naar de impact van boskap op deze soorten. Ook dieren, zoals de havik en de buizerd, worden getroffen doordat hun bomen met nest en al verdwijnen.

Mevrouw Henskens wijst erop dat Peter-Jan Keizer op het punt stond zijn rapport aan te bieden toen het Van Steinbos werd gekapt. Ze vraagt zich af of dat toeval was. Gedeputeerde Tekin reageerde destijds dat hij weinig kon doen, omdat ecologen verschillende zienswijzen hadden. Mevrouw Henskens roept de commissie op om wél actie te ondernemen. Ze benadrukt dat er economische belangen spelen, maar vraagt zich af wie uiteindelijk profiteert van een verdienmodel met negatieve gevolgen voor de natuur.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen vragen heeft en dankt mevrouw Henskens voor haar inspraak.

Mevrouw **Bruins** spreekt in namens Stichting Duurzaam Natuur- en Waterbeheer Zuid-Kennemerland en roept de commissie op in te grijpen in Aerdenhout West. Volgens haar gebeurt er niets en zal er ook niets gebeuren als er niet wordt ingegrepen.

Tijdens een regioradenbijeenkomst in januari heeft een raadslid vragen gesteld aan de wethouder en gedeputeerde Kocken. Volgens mevrouw Bruins werden deze vragen niet beantwoord, wat tot zichtbare irritatie leidde. De stichting ervaart dit al sinds januari 2024.
Mevrouw Bruins benoemt vijf punten:

1. De duinrel in Aerdenhout, die eerst werd ontkend, wordt nu erkend maar is na een jaar nog steeds niet schoongemaakt. Rijnland wacht op een uitnodiging om actie te ondernemen.
2. De provincie en PWN hebben een nieuw onderzoek laten uitvoeren, maar dit is gebaseerd op metingen van Aveco De Bondt. Mevrouw Bruins noemt dit belangenverstrengeling, omdat Aveco De Bondt eerder stelde dat het gebied infiltratiekansrijk zou zijn, terwijl sinds oktober 2023 wateroverlast optreedt.
3. PWN geeft aan te willen winnen, maar richt zich alleen op centrale winning bij Overveen en niet op randwinning bij Koningshof, Kraantje Lek, het Boogkanaal en Bentveld. Eerst werd het bestaan van deze randwinning ontkend, later werd beweerd dat deze al in de vorige eeuw was gestopt. De stichting heeft moeten aantonen dat dit pas in juni 2002 was.
4. Indien PWN weer bij Overveen gaat winnen, gebeurt dat pas in 2035. Mevrouw Bruins stelt dat dit geen duurzame oplossing is, omdat er tot die tijd geen maatregelen worden genomen. Ondertussen wordt schoon water in het riool gepompt en is er dubbel energieverbruik door het pompen. Ze pleit voor tijdelijke oplossingen.
5. De stichting verzet zich tegen het idee dat grondwateroverlast alleen hun eigen verantwoordelijkheid is. Dit is volgens hen een misvatting die juridisch onderbouwd kan worden. Ze roepen op tot overleg.

Mevrouw Bruins concludeert dat geen enkele organisatie iets doet voor Aerdenhout West. Wethouder en gedeputeerde zeggen dat ze ermee bezig zijn, maar volgens haar weten zij ook dat er niets gebeurt. Ze roept op om daadwerkelijk actie te ondernemen.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) bedankt mevrouw Bruins voor haar heldere verhaal en vraagt waarom de stichting van mening is dat de overheid juridisch verantwoordelijk is voor het oplossen van de problemen. Daarnaast wil zij meer informatie over de randwinning en de bronnen waaruit dit blijkt.

Mevrouw **Bruins** legt uit dat de verantwoordelijkheid niet bij de bewoners ligt. Volgens haar wordt gesteld dat bewoners zelf moeten zorgen voor waterdichte kelders of souterrains, omdat de overheid een grondwaterpeil van zeventig centimeter onder het maaiveld aanhoudt. Dit is volgens haar onjuist, omdat 95% van de huizen gebouwd is vóórdat er een Bouwbesluit bestond. Daarnaast verwijst het Bouwbesluit naar een NEN-norm, waarin staat dat huizen waterdicht moeten zijn tot het door de gemeente opgegeven hoogste grondwaterpeil gedurende zes maanden. De gemeente Bloemendaal heeft echter erkend dat deze informatie nooit aan bouwers is doorgegeven.

Over de randwinning geeft mevrouw Bruins aan dat er een rapport van Wareco – de voorloper van Aveco De Bondt – is, dat de stichting van de gemeente Bloemendaal heeft ontvangen. Dit rapport bevestigt dat de winning bij Aerdenhout en Santpoort pas in juni 2002 is gestopt. Daarnaast verwijst zij naar een IKAWAD-rapport, dat in opdracht van PWN is opgesteld. Hierin staat een markering bij Koningshof, het Boogkanaal en Bentveld, wat volgens haar aantoont dat de winning tot juni 2002 heeft plaatsgevonden en Aerdenhout volledig omringde.

Mevrouw **Bakker** (VVD) reageert op de uitspraak van mevrouw Bruins dat er niets gebeurt en vraagt of zij specifiek doelt op Aerdenhout. Ze wijst erop dat gedeputeerde Kocken in de vorige commissievergadering uitgebreid heeft toegelicht welke acties zij onderneemt. Mevrouw Bakker wil weten of mevrouw Bruins dit betwist en vraagt om uitleg.

Mevrouw **Bruins** bevestigt dat zij dit ten zeerste betwist, met name voor Aerdenhout West. Ze geeft als voorbeeld dat de duinrel bij Caprera in Bloemendaal is schoongemaakt, wat zichtbaar is door de bergjes zand en grond eromheen. Inwoners hebben dit ook bevestigd. In Aerdenhout ligt echter een duinrel in de tuin van de heer Van Heemstra, die later zal inspreken. Niemand uit de buurt heeft van de gemeente een bericht ontvangen over het schoonmaken van deze duinrel. De heer Van Heemstra kaart dit probleem al aan sinds 16 januari 2024, maar er is nog geen actie ondernomen. Volgens mevrouw Bruins klopt de uitleg van gedeputeerde Kocken over Aerdenhout dan ook niet. Daarnaast heeft de wethouder aangegeven dat er in Aerdenhout West geen drainage of pompen zullen komen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) concludeert dat er wel gesprekken en overleg zijn geweest, maar dat dit niet leidt tot een echte oplossing. Ze vraagt wat volgens mevrouw Bruins wél een oplossing zou zijn.

Mevrouw **Bruins** stelt dat de pompen van de randwinning bij Aerdenhout weer aangezet moeten worden. Deze zijn in juni 2002 stopgezet en er wordt sindsdien geen onderzoek naar gedaan. Volgens haar kan het niet zo zijn dat men nu twaalf jaar wacht voordat dit misschien wordt onderzocht of hersteld.

Mevrouw **Bakker** (VVD) maakt een punt van orde. Zij wijst erop dat mevrouw Bruins duidelijk stelt dat gedeputeerde Kocken in de vorige commissievergadering onjuiste informatie heeft gegeven. Omdat gedeputeerde Kocken aanwezig is, vraagt mevrouw Bakker of zij de mogelijkheid krijgt om hierop te reageren.

De **voorzitter** legt uit dat insprekers hun verhaal doen richting de commissie en dat het niet de bedoeling is om in debat te gaan. De commissie kan echter aan gedeputeerde Kocken vragen om aan het einde van de inspraakronde te reageren.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt mevrouw Bruins voor haar inspraak.

De heer **Van Heemstra** spreekt in op persoonlijke titel inzake de wateroverlast in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Hij begint met de opmerking dat hij de commissie graag een gelukkig nieuwjaar had gewenst, maar dat hij en andere bewoners niet gelukkig zijn door de aanhoudende waterproblematiek.

Hoewel de hoeveelheid neerslag vergelijkbaar is met vorig jaar, is de overlast in Aerdenhout verminderd doordat particulieren op grote schaal zelf pompen. Dit is volgens de heer Van Heemstra geen duurzame oplossing. De gemeente Bloemendaal heeft herhaaldelijk erkend dat zij de wateroverlast niet kan oplossen. Tijdens de radenbijeenkomst Zuid-Kennemerland en IJmond werd duidelijk dat de provincie geen regierol op zich neemt en dat het Hoogheemraadschap van Rijnland overweegt zijn doelstellingen aan te passen van resultaatgericht naar inspanningsgericht. Daarnaast stelt de heer Van Heemstra dat de waterstand is gestegen sinds PWN in 2002 de binnenduinrandwinning stopte. PWN heeft aangegeven niet vóór 2035 opnieuw te gaan pompen, wat betekent dat de huidige situatie nog minstens tien jaar aanhoudt. Daarom doet hij een voorstel, mede geïnspireerd door een raadslid.

Hij stelt voor om het Hoogheemraadschap van Rijnland volledige regie en zeggenschap te geven over het waterbeheer in het gebied, van kust tot kust. Rijnland beschikt over de kennis, kunde en middelen om waterstanden nauwkeurig te reguleren. In dit plan zou PWN worden overgenomen door Rijnland.

Als referentie noemt de heer Van Heemstra de Amsterdamse Waterleidingduinen, waar diepe kanalen van tien miljard liter functioneren als buffers. Dit systeem slaat water op in natte periodes en onttrekt het in droge tijden. Hierdoor is geen extra winning nodig en ontstaat er geen paniek bij droogte.

Hij wijst erop dat PWN volgens NH Nieuws het duurste drinkwaterbedrijf van Nederland is en de hoogste prijs per kubieke meter rekent. Tegelijkertijd heeft PWN geen controle over de waterstand en investeert het miljoenen in risicovolle projecten. Door PWN op te laten gaan in Rijnland, kunnen overbodige managementlagen verdwijnen en kunnen deze kostbare projecten direct worden gestopt. Dit zou leiden tot een gezondere bedrijfsvoering en een eerlijker drinkwatertarief voor de burger.

Tot slot benadrukt de heer Van Heemstra dat water zich niets aantrekt van gemeente- of provinciegrenzen. Een integrale aanpak onder leiding van Rijnland zou de toekomstbestendigheid van het waterbeheer verbeteren en met meer ambitie invulling kunnen geven aan duurzame oplossingen.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.
Mevrouw **Gordijn** (JA21) bedankt de heer Van Heemstra voor zijn betoog en vraagt hoe hij de overdracht van bevoegdheden van PWN naar het Hoogheemraadschap van Rijnland voor zich ziet.
De heer **Van Heemstra** legt uit dat Rijnland organisatorisch de leiding zou krijgen over het waterbeheer. Hij wijst erop dat Rijnland al 700 jaar ervaring heeft met het beheren van waterpeilen in de gebieden die aan hen zijn toegewezen. Volgens hem is het gebrek aan goed watermanagement een groot deel van het probleem in Aerdenhout. Er ontbreken kanalen en hemelwaterafvoer, terwijl in het verleden duinrellen onder beheer van Rijnland vielen. Sinds deze bij de gemeente liggen, blijkt volgens hem dat de gemeente dit niet goed aankan.
Hij stelt dat als Rijnland ook de duinen zou beheren, er extra buffercapaciteit ontstaat, wat helpt bij het reguleren van water. Hij begrijpt dat Rijnland overweegt om van resultaatgerichte doelen over te stappen naar inspanningsgerichte doelen, maar vindt dat zij de ruimte moeten krijgen om het gebied integraal te beheren. Volgens de heer Van Heemstra is een partij nodig die het hele gebied overziet en effectief kan sturen op waterbeheer.

De heer **Vendrig** (BBB) vraagt naar de status van de monumentale loofbomen, een onderwerp dat eerder in commissievergaderingen is besproken. Hij wil weten of deze bomen een gevaar kunnen gaan opleveren of dat hierop wordt ingegrepen.
De heer **Van Heemstra** bevestigt dat dit probleem al speelt, zelfs in zijn eigen tuin. Hij vertelt dat er monumentale bomen zijn omgevallen en dat hij zelf tot 26 meter hoogte zaagt, waardoor hij ziet hoe sommige takken topzwaar worden en afbreken. Hij legt uit dat bomen hun kracht verliezen als het waterpeil te hoog blijft, omdat ze niet goed kunnen wortelen en hun wortels gaan rotten.
Hij noemt als voorbeeld een gebied met eikenbomen verderop, waar prachtige bomen sinds 2016 zijn verzwakt en uiteindelijk allemaal omgezaagd moesten worden vanwege verrotting aan de onderkant. Volgens hem is dit een direct gevolg van het aanhoudend hoge waterpeil.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt de heer Van Heemstra voor zijn inspraak.

Mevrouw **Leeflang** spreekt in op persoonlijke titel en benoemt een aantal met elkaar samenhangende onderwerpen: het niet halen van de KRW-doelen in 2027 en het gebruik van bestrijdingsmiddelen in Natura 2000-gebieden.

Volgens haar is het vrijwel zeker dat Noord-Holland, en Nederland in het algemeen, de KRW-doelen niet gaat halen. Nutriënten en bestrijdingsmiddelen vormen een groot probleem, waarbij de landbouw volgens diverse rapporten de belangrijkste veroorzaker is.

Ze verwijst naar het Zwanenwater, een trendmonitoringslocatie van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. Hier zijn verschillende bestrijdingsmiddelen aangetroffen, zoals fipronil, tefluthrin en bromofos-ethyl, allemaal boven de norm. In de Driebanpolder zijn in 2024 vier insecticiden, 18 fungiciden en 14 herbiciden gemeten, die afzonderlijk onder de norm blijven, maar samen een toxisch mengsel vormen.

Mevrouw Leeflang stelt dat de toelating van bestrijdingsmiddelen door het Ctgb in de praktijk neerkomt op een vrijbrief voor gebruik. Ze vergelijkt dit met het toelaten van auto's door de RDW waarbij er geen snelheidslimieten gelden en er niet beboet wordt. Bovendien is er kritiek op de

toelatingsprocedure van het Ctgb.

Daarnaast merkt zij op dat het RIVM de luchtkwaliteit in de Noordkop als goed beoordeelt, maar dat niet is onderzocht hoeveel bestrijdingsmiddelen in de lucht zitten en of mensen deze inademen. Ze wijst op het Zwanenwater als indicator, omdat het hoger ligt dan de omgeving en er geen aanvoer van water vanuit lagergelegen gebieden is. Volgens haar betekent dit dat de aangetroffen bestrijdingsmiddelen via de lucht zijn verspreid en dus ook mensen, dieren en natuur worden blootgesteld aan deze stoffen.

Omdat de provincie verantwoordelijk is voor de instandhouding van Natura 2000-gebieden, ziet zij hier een groot probleem. Ze verwijst naar het rapport *Zorgen voor Morgen – Bollenteelt in Drenthe* van de Noordelijke Rekenkamer. Dit rapport beschrijft hoe provincies, gemeenten en waterschappen de bollenteelt en het gebruik van bestrijdingsmiddelen kunnen reguleren. Mevrouw Leeflang adviseert de commissie om dit rapport grondig te bestuderen, omdat de Omgevingswet veel mogelijkheden biedt om in te grijpen.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.
Statenlid **Bwefar** (GL) vraagt mevrouw Leeflang om toe te lichten wat zij bedoelt met de 'vrijstellingsbrief van het Ctgb.
Mevrouw **Leeflang** legt uit dat er vaak wordt gesteld dat een bestrijdingsmiddel veilig is zodra het door het Ctgb is toegelaten en dat er niets meer aan gedaan kan worden. Volgens haar klopt dit niet, omdat de beoordelingsprocedure van het Ctgb gebaseerd is op toxiciteitstesten. Deze testen zijn niet bedoeld om de veiligheid van een middel te bepalen, maar om vast te stellen welk toxisch effect het middel heeft.
Ze wijst op gegevens uit de Bestrijdingsmiddelenatlas, waaruit blijkt dat de toelatingsnormen van het Ctgb te ruim zijn. Dit blijkt volgens haar uit het feit dat het water vol zit met bestrijdingsmiddelen, ondanks de geldende normen.

Mevrouw **Haas** (PvdD) bedankt mevrouw Leeflang voor haar inspraak en vraagt of zij een concreet voorbeeld uit het Drentse rapport kan geven van een maatregel die de provincie onder de Omgevingswet zou kunnen nemen.
Mevrouw **Leeflang** benadrukt dat zij chemicus is en geen jurist, maar dat haar collega's bij MOB zich hiermee bezighouden. Ze verwijst naar het rapport, waarin duidelijk staat dat de provincie in samenwerking met gemeenten en waterschappen maatregelen kan opstellen. Onder de Omgevingswet kan bijvoorbeeld de maatwerkbevoegdheid worden ingezet om extra regels te stellen aan het gebruik van pesticiden, bijvoorbeeld in de bollenteelt nabij Natura 2000-gebieden.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt mevrouw Leeflang voor haar inspraak.

3 Vaststellen agenda, het verslag van de vorige vergadering, Lijsten moties en toezeggingen

in reactie op de vraag van de **voorzitter** om akkoord te gaan met de agenda van de vergadering doet de heer **Wallaart** (PvdA) een ordevoorstel over agendapunt 6.a, de discussienotitie over recente stikstofuitspraken. Zijn fractie wil dit bespreken vanwege de actualiteit, maar ziet dat er weinig tijd is tijdens deze commissievergadering voor een grondige discussie. Hij stelt daarom voor om vandaag één korte gespreksronde te houden waarin fracties één of twee punten

meegeven aan Gedeputeerde Staten. Vervolgens kan het onderwerp in de volgende commissievergadering op 17 maart 2025 uitgebreider worden behandeld.

De **voorzitter** peilt de commissie hierover en wijst erop dat er nog schriftelijke vragen over dit onderwerp in behandeling zijn bij GS, waardoor GS op dit moment moeilijk volledig kan reageren.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vindt het vervelend dat de discussienotitie pas op donderdag is ontvangen en dat GS niet kan reageren zolang er nog openstaande vragen zijn. Ze stelt voor om het hele onderwerp uit te stellen en het in de Provinciale Statenvergadering als actualiteit te bespreken, zodat de vragen eerst beantwoord kunnen worden.

Mevrouw **Haas** (PvdD) pleit ervoor om de bespreking volledig uit te stellen tot de volgende commissievergadering, zodat de antwoorden op de vragen eerst beschikbaar zijn.

De heer **Mantel** (JA21) en mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) steunen het voorstel om het onderwerp door te schuiven naar een volgende commissievergadering, zodat er voldoende tijd is voor een gedegen discussie. De heer Mantel vraagt of GS de vragen vóór die vergadering kan beantwoorden.

De **voorzitter** vraagt de heer **Wallaart** (PvdA) of hij namens de indienende fracties akkoord gaat met uitstel naar de volgende commissie. De heer Wallaart wil hier welwillend naar kijken, maar wijst erop dat de actualiteit van het onderwerp een directe bespreking wenselijk maakt.

De heer **Klein** (CU) vraagt hoe ervoor gezorgd wordt dat bij de volgende bespreking alle benodigde informatie beschikbaar is. Hij stelt voor dat GS toezegt om de gestelde vragen te verwerken in de voorbereiding.

De heer **Mülder** (D66) steunt uitstel, maar deelt de zorgen van de PvdA. Hij vreest dat onderwerpen zoals stikstof door openstaande vragen te lang onbesproken blijven. Hij wijst erop dat veel van de schriftelijke vragen overlappen en vraagt hoe hiermee wordt omgegaan.

De **voorzitter** vraagt GS of de vragen voor de volgende commissievergadering beantwoord kunnen worden.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat de vragen nog binnen de beantwoordingstermijn liggen en dat GS daarnaast werkt aan een brief met de laatste stand van zaken. De commissie zal deze vóór de bespreking in april ontvangen. Hij wijst erop dat het kabinet verwacht in april duidelijkheid te geven over de stikstofuitspraken en stelt voor om de bespreking rond die tijd te plannen.

De heer **Mülder** (D66) vindt april te laat en wijst erop dat sommige vragen, zoals over intern salderen, al sinds december openstaan.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat de antwoorden inmiddels door GS zijn vastgesteld en onderweg zijn naar de commissie.

Statenlid **Bwefar** (GL) erkent het belang van wachten op antwoorden, maar wil toch fracties de kans geven om alvast enkele punten voor de volgende vergadering te formuleren.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) sluit zich hierbij aan en vraagt of GS de aangekondigde brief vóór de volgende commissievergadering kan sturen.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) vindt april te ver weg en benadrukt dat recente stikstofuitspraken veel partijen in Noord-Holland raken.

De heer **Wallaart** (PvdA) concludeert dat CDA, PvdD, JA21 en 50PLUS pleiten voor uitstel, terwijl GroenLinks, D66 en Volt voor een korte bespreking vandaag zijn. Hij stelt voor om in stemming te brengen of er nu een korte gespreksronde wordt gehouden, waarna het onderwerp op 17 maart 2025 opnieuw wordt geagendeerd.

De **voorzitter** laat stemmen over dit voorstel. Een gewogen meerderheid steunt een korte gespreksronde vandaag, gevolgd door een uitgebreide bespreking in de volgende commissievergadering. Hiermee wordt de agenda voor de vergadering vastgesteld.

Voorts concludeert de voorzitter dat het verslag van de commissievergadering van 13 januari 2025 en de lijsten moties en toezeggingen ongewijzigd zijn vastgesteld.

3.a Planningsoverzicht

Mevrouw **Van Aesch** (PvdD) wijst op het planningsoverzicht en vraagt waarom de Kaderrichtlijn Water (KRW) hier nog niet op staat, terwijl dit beleidsstuk in december in de Tweede Kamer is besproken. Daarnaast vraagt zij naar de evaluatie van de Voedselvisie, die gepland stond voor het derde kwartaal van 2024, maar ook niet in het overzicht staat.

Mevrouw **Jansen** (D66) vraagt of de rapportage over PFAS-metingen in grondwater, gerelateerd aan drinkwater, in het derde kwartaal van 2025 kan worden behandeld. Dit sluit aan op de technische briefing van die ochtend.

Gedeputeerde **Kocken** geeft aan dat er gesprekken met de waterschappen zijn gevoerd over de KRW en dat hierover een notitie wordt opgesteld. Zij verwacht dat deze in maart in het College ligt. Omdat de commissie niet in april vergadert, stelt zij voor om de KRW in mei te behandelen.

Gedeputeerde **Beemsterboer** erkent dat er een fout staat in het planningsoverzicht met betrekking tot de evaluatie van de Voedselvisie. Hoewel het overzicht 14 oktober 2024 vermeldt, is deze datum volgens hem niet meer haalbaar, aangezien GS nog niets over dit onderwerp heeft ontvangen. Hij heeft geen duidelijkheid over wanneer de evaluatie wél komt.

Mevrouw **Van Aesch** (PvdD) vindt oktober 2025 te laat en vraagt of de evaluatie niet al in het eerste kwartaal van 2025 kan worden behandeld.

Gedeputeerde **Beemsterboer** legt uit dat als de evaluatie in het eerste kwartaal van 2025 besproken moet worden, GS dit al in december 2024 had moeten vaststellen. Dat is niet meer mogelijk, omdat de verwerkingstijd van GS ongeveer drie maanden is. Hij kan niet garanderen dat

de evaluatie voor de zomer wordt aangeleverd, omdat hij nog geen informatie heeft over de planning binnen GS.

De **voorzitter** besluit dat het onderwerp bij de volgende commissievergadering op de agenda komt.

Gedeputeerde **Kocken** reageert op de vraag over PFAS en zegt dat als de commissie behoefte heeft om dit in Q3 2025 te bespreken, zij dit kan toezeggen. Zij vertrouwt erop dat tijdens de technische briefing correct is aangegeven dat de rapportage dan beschikbaar zal zijn.

De **voorzitter** concludeert dat hiermee het planningsoverzicht is vastgesteld.

4 A-agenda Algemeen

4.a Financiën: Eerste Begrotingswijziging 2025 (A-agenda alle commissies)

Toelichting: In de provinciale begroting wijzen Provinciale Staten toe voor welke doelen de provincie haar beschikbare middelen inzet. Deze eerste begrotingswijziging omvat een bijstelling van de begroting 2025. De commissie wordt gevraagd te adviseren over de voordracht aan PS. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS-vergadering van 10 maart 2025. In de commissie Landelijk Gebied worden die onderdelen besproken die relevant zijn voor deze commissie. De commissie Bestuur adviseert over de begrotingswijziging vanuit de financiën – algemeen.

Eerste termijn commissie

Mevrouw **Schneemann** (Volt) wijst op de stijgende kosten voor faunaschade, zoals ook tijdens de technische briefing en expertsessie over faunabeheer is besproken. Ze vraagt de gedeputeerde om te reflecteren op deze sessie en aan te geven of hij hier concrete acties uit haalt.

Daarnaast gaat zij in op het Programma Natuur Netwerk (PNN). In een C-stuk, dat volgens Volt eigenlijk bij de begroting hoort, staat informatie over de herprogrammering van het PNN. Ze vindt het positief dat er extra geld van het Rijk komt, maar merkt op dat GS tegelijkertijd behoudender gaat programmeren. Dit staat volgens haar haaks op de laatste commissiebespreking, waarin veel partijen juist aangaven open te staan voor een flexibelere begroting. Ze vraagt waarom deze input niet is meegenomen door GS.

De heer **Veenboer** (PvdA) benadrukt dat zijn fractie zich inzet voor het versterken en uitbreiden van de natuur, met specifieke aandacht voor het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Hij wijst erop dat er zowel sprake is van onderbesteding als een tekort aan middelen, wat vraagt om een efficiënte én flexibele aanpak.

Hij is positief over het C-stuk waarin staat dat de motie voor pachtafkoop in 2025 financieel kan worden uitgevoerd. Wel vraagt hij zich af hoe dit na 2026 verdergaat, maar hij ziet dit als een belangrijke eerste stap.

Verder deelt hij de zorgen van Volt over het doorschuiven van geld binnen het programma. Hij begrijpt dat dit gebeurt, maar ziet ook dat er een extra terughoudendheid lijkt te ontstaan uit angst voor tekorten. Hierdoor zou de provincie op voorhand al besluiten om niet deel te nemen aan extra NNN-kansen of gebiedsprocessen. Hij vraagt GS om hierop te reflecteren en te overwegen om toch meer flexibiliteit in te bouwen.

Statenlid **Bwefar** (GL) heeft meerdere aandachtspunten.

- Allereerst uit zij zorgen over de reserve Groen, waar volgens haar alle financiële ruimte is verdwenen. GS erkent zelf in het stuk dat er geen ruimte meer is voor onverwachte ontwikkelingen. Ze vraagt wat de afweging hierbij is geweest.
- Daarnaast blijven de hoge kosten voor faunaschade een zorgpunt voor GroenLinks. Volgens haar is over dit onderwerp nog lang niet uitgepraat.
- GroenLinks is blij dat GS inzet op preventie en mitigatie van natuurbranden, iets wat eerder nog niet was opgevallen. Ze is benieuwd hoe dit geld wordt ingezet door de ontvangende gemeenten, de brandweer en de veiligheidsregio's.
- Verder vraagt zij, met oog op de technische briefing over PFAS, welk type brandschuim de brandweer in Noord-Holland gebruikt.
- Statenlid Bwefar is positief over de inzet van cofinanciering voor de Waddenzee, met name de steun voor de programma's *Het Wad Gaat Om* en *Wij & Wadvogels*.
- Wat betreft het Natuurnetwerk Nederland (NNN) sluit zij zich aan bij de punten die de PvdA eerder heeft benoemd.

De heer **Klein** (CU) vraagt om een toelichting op het volledig benutten van de reserve Groen. Hij wil weten of dit een realistischere planning betekent of dat er projecten zijn geschrapt die eerder wel gewenst waren. Daarnaast vraagt hij of er belangrijke zaken zijn die hierdoor niet doorgaan en die het waard zijn om binnen de commissie te bespreken.

De heer **Mülder** (D66) merkt op dat er fouten in de begrotingswijziging staan. Volgens hem zijn er posten uit eerdere begrotingswijzigingen opgenomen die daar niet in hadden moeten staan. Hoewel dit de totale cijfers niet beïnvloedt, wil hij toch twee punten aanstippen.

Ten eerste vraagt hij naar de Oostelijke Vechtplassen, waar twee geplande overgangen nu vervallen. Hij wijst erop dat deze overgangen een specifiek doel hadden en vraagt wat er nu met dat doel gebeurt en welke alternatieven er zijn.

Daarnaast vraagt hij naar de afwaardering van NNN-gronden. Dit betreft aangekochte landbouwgronden die worden omgezet naar natuur, waardoor hun boekwaarde daalt. Hij merkt op dat de afwaardering hoger uitviel dan verwacht en dat dit leidde tot een bredere discussie binnen de D66-fractie. In de media is namelijk te zien dat landbouwgrondprijzen de laatste jaren sterk zijn gestegen, mede door opkoopregelingen. Hij vraagt GS hoe hiermee wordt omgegaan en wat het effect is van de gestegen grondprijzen op de mogelijkheden om nog meer NNN-gronden aan te kopen.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) vraagt verduidelijking over programmapunt 5.6, *Versterken kansrijke landbouw*. Hij merkt op dat het budget hiervoor met 84% stijgt en boven de 8 miljoen euro uitkomt. Hij wil graag weten wat onder *kansrijke landbouw* wordt verstaan, wat landbouw kansrijk maakt en wanneer het juist als kansarm wordt beschouwd.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) vraagt zich af of de Eerste Begrotingswijziging van 2025 wijst op stabiel beleid of dat er juist kansen zijn gemist. Ze merkt op dat de begroting met slechts 0,8 miljoen euro is bijgesteld en dat er nog steeds een overschot is. Tegelijkertijd ziet ze dat uitgestelde projecten binnen het programma *Natuur en Landelijk Gebied* niet zijn

uitgevoerd en nu worden doorgeschoven. Ze wil hiervoor graag een concrete planning op korte termijn, omdat dit niet duidelijk terugkomt in de verantwoording van de begrotingswijziging.

Daarnaast benoemt zij de stijgende kosten voor faunaschade en natuurbeheer, een punt waar al vragen over zijn gesteld. Ze benadrukt dat natuurbescherming belangrijk is, maar vraagt de gedeputeerde en de collega's of er een betere balans moet zijn tussen investeringen in natuur en de effectiviteit van het beleid, vooral in relatie tot agrarische ondernemingen. Ze vraagt of er goedkopere of efficiëntere manieren zijn om faunaschade te beperken, mede naar aanleiding van de technische briefing hierover.

Tot slot stelt zij een vraag over de financiering van natuurontwikkeling. Op bladzijde 28 van de begroting staat dat in november 2024 een SPUK-subsidieschikking van het Rijk is ontvangen voor de periode 2024-2030, met een totale waarde van 90 miljoen euro inclusief btw. Voor 2024 is 6 miljoen euro begroot. Ze wil weten of de aanvragen en uitgaven volledig in 2024 moeten plaatsvinden of dat de middelen tot 2030 gebruikt mogen worden.

De heer **Mantel** (JA21) begint met een woord van dank voor de interessante expertmeeting van die ochtend. Hij sluit zich aan bij de eerder uitgesproken zorgen, die volgens hem Statenbreed worden gedeeld. JA21 blijft hopen op een oplossing voor het grote probleem en is bereid hier constructief over mee te denken.

Over de begroting heeft hij één vraag aan GS. Op pagina 29 staat dat in de Eerste Begrotingswijziging maatregelen zijn genomen om budget in de reserve Groen te behouden voor de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Dit zou zijn gedaan door de planning realistischer te maken en door gesprekken te voeren over de nog niet beschikbare middelen voor de koploperprojecten. De heer Mantel vraagt de gedeputeerde naar de consequenties hiervan en wat de inhoudelijke gevolgen zijn voor deze koploperprojecten.

De heer **Vendrig** (BBB) heeft twee vragen over de Eerste Begrotingswijziging. Zijn eerste vraag sluit aan bij die van de heer Mantel (JA21) en gaat over de programmering van de koplopermaatregelen. Op bladzijde 29 staat dat er, na gesprekken met het Rijk, een voorschot wordt genomen op de toekenning van middelen. Hij vraagt of deze gesprekken voldoende aanleiding geven om hierop te vertrouwen en of er een plan is voor het geval de middelen toch niet beschikbaar komen.

Zijn tweede vraag gaat over faunaschade. Het budget hiervoor wordt verhoogd met 1,3 miljoen euro. Gezien de groei van schade veroorzakende populaties en de stijgende prijzen van gewassen, vraagt hij of GS verwacht dat dit bedrag voldoende is om alle schade in het komende jaar te vergoeden. Daarnaast wil hij weten welk plan er is als de kosten hoger uitvallen dan begroot.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) verwijst naar pagina 30 van de Eerste Begrotingswijziging, waar staat dat de faunaschade in 2025 onvoldoende begroot was. Naar aanleiding van de technische briefing van die middag vraagt zij welke maatregelen de gedeputeerde van plan is te nemen om de financiële claims voor faunaschade te beperken.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) bedankt GS voor de stukken en de toelichting. Zij wijst op pagina 32 van de Eerste Begrotingswijziging, waar staat dat GS 7,9 miljoen euro aan SPUK-gelden heeft ontvangen voor de legalisatie van PAS-melders. Echter, slechts de helft van dit bedrag, ongeveer 4 miljoen euro, wordt in 2025 ingezet. Mevrouw Koning-Hoeve vindt dit onbegrijpelijk, aangezien de gedoogperiode waarschijnlijk in maart afloopt en het onzeker is of deze wordt verlengd.

Ze benadrukt dat PAS-melders al jarenlang wachten op legalisatie en hierdoor geen investeringen in innovatie of duurzaamheid kunnen doen. Zonder vergunning krijgen zij geen krediet van banken, waardoor hun bedrijven volledig stil staan. Volgens haar kan deze situatie niet langer voortduren.

Ze roept de gedeputeerde op om te onderzoeken of het volledige bedrag alsnog dit jaar kan worden ingezet. Ze wijst erop dat andere provincies uitgebreide plannen maken voor de legalisatie van PAS-melders en verwacht hetzelfde van GS. Daarnaast vraagt zij een terugkoppeling over het eerder besproken voorstel om extra ambtenaren in te zetten voor dit proces. Tot slot geeft zij aan dat het CDA overweegt een motie in te dienen om ervoor te zorgen dat het volledige bedrag direct wordt ingezet en niet slechts de helft.

Schorsing van 16.15 uur tot 16.27 uur.

Eerste termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Beemsterboer** reageert op de gestelde vragen.

Op de vraag van de PVV over kansrijke landbouw legt hij uit dat dit aansluit bij de zeven kringlooplandbouwsporen. Deze variëren van extensieve biologische landbouw, vooral in natuurgebieden, tot hightech landbouw met minimale emissies.

Bijna alle partijen vroegen naar de aanpak van faunaschade. Volt vroeg daarnaast om een reflectie op de expertsessie van die dag. Gedeputeerde Beemsterboer vond de sessie nuttig en breed informatief over hoe een faunabeheerplan tot stand komt en welke uitdagingen er zijn. Het gaf handelingsperspectief voor het beheer van ganzenpopulaties. Hij verwijst naar een presentatie waarin werd benadrukt dat “de kost voor de baat uitgaat”, wat relevant is voor het ganzenbeheer. In de komende maanden wordt verder gesproken over extra maatregelen voor populatiebeheer, waarvoor investeringen nodig zullen zijn. Hoe dit precies wordt vormgegeven, is nog niet duidelijk, maar er wordt achter de schermen aan gewerkt.

Op de vraag van 50PLUS over goedkopere manieren om faunaschade te beperken, antwoordt hij dat dit sterk samenhangt met populatiebeheer.

Het CDA vroeg waarom slechts 4 miljoen euro van de 7,9 miljoen euro aan SPUK-gelden is gereserveerd voor de legalisatie van PAS-melders. Gedeputeerde Beemsterboer legt uit dat de SPUK-regeling over twee jaar loopt en het bedrag daarom technisch over die periode is verdeeld. Dit betekent niet dat de provincie de uitvoering vertraagt. De provincie zet zich volledig in om de regelingen te benutten, maar stuit op uitdagingen door recente uitspraken over intern salderen, zoals bij Rendac en de Amercentrale. Hierdoor worden de geplande vier regelingen opnieuw

beoordeeld, omdat subsidies alleen kunnen worden verstrekt als er zekerheid is dat deze daadwerkelijk gebruikt kunnen worden.

Daarnaast meldt hij dat de provincie samen met de andere elf provincies een aanvraag heeft ingediend voor een tweede fase SPUK-gelden van 3,8 miljoen euro.

Tot slot verwijst hij naar de uitgebreider uitgewerkte plannen van andere provincies voor de legalisatie van PAS-melders. Noord-Holland werkt ook aan dergelijke plannen, maar recente rechterlijke uitspraken, zoals die van voor de kerst, zorgen voor beperkingen. Hierdoor zijn berekeningen en gesprekken, bijvoorbeeld over Texel, opnieuw onder de loep genomen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt waarom niet de volledige 7,9 miljoen euro aan SPUK-gelden direct beschikbaar wordt gesteld. Ze stelt dat een uitgebreider plan mogelijk effectiever zou zijn en dat ongebruikt geld volgend jaar alsnog kan worden ingezet.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat de verdeling een technische verwerking in de begroting is. Als het mogelijk blijkt om de volledige 7,9 miljoen euro dit jaar in te zetten, kan het resterende bedrag eenvoudig uit de reserve worden gehaald. Dit is volgens hem geen ingewikkelde operatie. Hij benadrukt dat het doel blijft om zo veel mogelijk PAS-melders zo snel mogelijk te helpen en dat de technische verwerking geen beperking vormt voor de uitvoering.

Tot slot reageert gedeputeerde Beemsterboer op de vraag van het CDA over de inzet van extra ambtenaren. Hij geeft aan dat hiervoor een verzoek is ingediend bij de ambtelijke organisatie en dat de directie hier momenteel aan werkt.

Gedeputeerde **Kocken** reageert op meerdere vragen over de programmering binnen het Programma Natuur Netwerk (PNN) en de balans tussen flexibiliteit en het benutten van middelen. Zij legt uit dat er altijd een beperkt budget is, en dat de programmering daarop wordt afgestemd. Aan de ene kant vraagt de commissie om te voorkomen dat er onderbesteding is en dat beschikbare middelen volledig worden benut. Aan de andere kant betekent dit dat er geen extra kansenbudget is om onverwachte projecten op te pakken.

Om flexibel programmeren toch mogelijk te maken, is ervoor gekozen een reservelijst aan te leggen. Dit betekent dat wanneer een project in het lopende jaar niet doorgaat of stagneert, een ander project van de reservelijst kan worden opgepakt. Hierdoor blijft het beschikbare budget volledig aan natuur besteed. Dit sluit volgens haar aan bij de wens van de commissie om onderbesteding te voorkomen.

Voor projecten die hierdoor uitvallen, geldt dat deze in een volgende programmering opnieuw kunnen worden opgenomen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de overgangen waar de heer Mülder (D66) naar vroeg. Het schrappen van deze overgangen betekent niet dat ze niet meer nodig zijn, maar dat ze binnen het beschikbare budget nu niet als prioriteit zijn opgenomen of nog niet uitvoeringsklaar zijn.

Gedeputeerde Kocken benadrukt dat de keuzes binnen de programmering zorgvuldig zijn gemaakt en dat alle andere maatregelen die nodig worden geacht, op een later moment weer bij de commissie terugkomen.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) vraagt om verduidelijking over hoe de keuze voor een behoudender programmering zich verhoudt tot de uitleg van gedeputeerde Kocken.

Gedeputeerde **Kocken** legt uit dat dit komt doordat er na 2026 geen middelen meer in de reserve Groen zitten. Hierdoor kunnen er nu geen projecten worden opgestart zonder zekerheid dat ze ook kunnen worden afgerond. Ze erkent dat de commissie heeft aangegeven hiervoor in de Kaderbrief een oplossing te willen, een wens die zij deelt en hoopt te kunnen voorleggen.

Ze bevestigt dat de conclusie klopt: door de lucht uit de programmering te halen en strakker te plannen, is er minder ruimte om in te spelen op nieuwe kansen die zich onverwacht voordoen.

Daarnaast reageert ze op een eerdere vraag van de heer Mülder (D66) over de stijgende grondprijzen en de impact hiervan op de afwaardering van landbouwgrond. Ze benadrukt dat grondprijzen de afgelopen twaalf jaar zijn gestegen en dat dit een factor is waar rekening mee wordt gehouden in de programmering. Dit heeft echter geen grote gevolgen voor de boekhouding, omdat ook natuurgronden in waarde stijgen. Hierdoor blijft de balanswaarde op peil. Wel betekent dit dat er meer geld nodig is voor de aankoop van grond. Als de trend van stijgende grondprijzen zich doorzet, zal dit in de toekomst blijven gelden.

De heer **Mülder** (D66) erkent dat grondprijzen de afgelopen twaalf jaar zijn gestegen, maar wijst erop dat media berichten dat deze trend in 2024 een extra versnelling heeft gekregen. Hij vraagt of deze stijging daadwerkelijk invloed heeft op de afronding van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Daarnaast stelt hij dat hoe langer de provincie wacht, hoe hoger de kosten worden. Hij vraagt of dit niet eerder in de commissie besproken had moeten worden.

Gedeputeerde **Kocken** reageert dat dit principe voor alle uitgaven geldt: door inflatie worden toekomstige projecten duurder, net zoals bij de aanleg van wegen of andere investeringen.

De heer **Mülder** (D66) reageert dat hij geen algemene economische les nodig heeft, maar specifiek wil weten hoe de stijgende landbouwgrondprijzen zich verhouden tot de afwaardering van gronden naar natuur. Hij stelt dat deze stijging groter is dan de algemene inflatie en exponentieel toeneemt. Hij vraagt of dit geen essentiële informatie is bij de besluitvorming over de afronding van het NNN.

Gedeputeerde **Kocken** erkent dat dit een relevante factor is, net als bijvoorbeeld het gewenste tempo van de afronding. Ze bevestigt dat als de provincie lang wacht, de kosten waarschijnlijk verder stijgen. Volgens haar is die constatering terecht en iets om in overweging te nemen bij de besluitvorming.

Gedeputeerde Kocken legt in het vervolg van haar beantwoording op vergen van JA21 en de BBB uit dat er een misverstand lijkt te zijn over de besteding van de koploperbudgetten. Het toegekende budget is niet gebruikt voor andere doeleinden. In plaats daarvan is er, vooruitlopend op de officiële beschikking van de koplopergelden, al rekening mee gehouden in de programmering. Dit gebeurde omdat er voldoende zekerheid was dat de beschikking zou volgen. De goedgekeurde koploperprojecten kunnen daarom uit deze middelen worden bekostigd en zijn opgenomen in de planning.

Vervolgens reageert zij op de vraag van 50PLUS over de 90 miljoen euro voor natuurherstel. Mevrouw Van der Helm-Chandansingh vroeg of de volledige aanvraag en uitgaven in 2024 moeten plaatsvinden, aangezien er voor dit jaar 6 miljoen euro is geraamd. Gedeputeerde Kocken bevestigt dat de aanvragen niet allemaal dit jaar hoeven te gebeuren. De verwachting is dat in 2024 6 miljoen euro wordt besteed en dat het resterende budget wordt doorgeschoven naar de komende jaren. Daarom is nu alleen dat bedrag opgenomen in de begroting.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) vraagt ter verduidelijking of de subsidieaanvraag en uitgaven ook in de volgende jaren kunnen plaatsvinden als de geraamde 6 miljoen euro in 2024 niet volledig wordt uitgegeven.

Gedeputeerde **Kocken** bevestigt dat de provincie ongeveer 90 miljoen euro uit de SPUK-regeling heeft ontvangen en dat dit bedrag over meerdere jaren kan worden besteed. Voor 2024 verwacht de provincie ongeveer 6 miljoen euro uit te geven, maar de middelen blijven beschikbaar voor de komende jaren.

In reactie op de vraag van GroenLinks of de provincie weet welke PFAS in blusschuim zitten, antwoordt gedeputeerde Kocken dat dit niet bekend is en dat zij ook niet precies weet hoe deze informatie verkregen zou kunnen worden.

Daarnaast werd gevraagd naar concrete voorbeelden van projecten die onder de subsidieregeling voor natuurbrandpreventie en -mitigatie vallen. Ze legt uit dat de subsidie onder andere wordt gebruikt voor het aanleggen van brandsingels met verloving of het verwijderen van struikgewas om brandrisico's te verminderen. Daarnaast bevat de regeling ook een component voor beleidsontwikkeling door gemeenten.

De heer **Vendrig** (BBB) merkt op dat een van zijn vragen nog niet is beantwoord. Hij wil weten of het huidige budget voor faunaschade voldoende is, gezien de oplopende schade, en wat het plan is als het budget niet toereikend blijkt te zijn.

Tweede termijn commissie

De heer **Mülder** (D66) is van mening dat de urgentie in de antwoorden soms ontbreekt.

Daarnaast spreekt hij zijn wens uit om in de begroting duidelijk terug te kunnen lezen waarom bepaalde projecten niet doorgaan. Hij verwijst specifiek naar de overgangen bij de Oostelijke Vechtplassen, die nu als *vervallen* zijn gemarkeerd. Hij vindt dat een toelichting in de begroting had kunnen staan, zodat hij niet over elk vervallen project afzonderlijk vragen hoeft te stellen.

Verder vraagt hij hoe de betrokken partners naar deze ontwikkeling kijken. Hij wijst erop dat deze overgangen al bijna twee jaar in de planning stonden en samen met partners zouden worden uitgevoerd. Hij wil weten of het uitstel in feite afstel betekent en hoe de partners hierop reageren.

De heer **Veenboer** (PvdA) sluit zich aan bij de eerdere discussie over stijgende grondprijzen. Hij merkt op dat hoe langer de provincie wacht met aankopen, hoe duurder het wordt. Daarom vindt hij het jammer dat in de tekst staat dat kansen alleen worden benut als een ander project afvalt.

Hij vraagt gedeputeerde Kocken om meer uitleg over de reservelijst die zij eerder noemde. Hij wil weten hoe deze lijst precies werkt: is het een verzameling potentiële NNN-gebieden die alleen doorgaan als een ander project niet uitvoerbaar blijkt? Of is er een andere manier waarop de provincie deze projecten prioriteert?

Tweede termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Kocken** reageert op de vraag van de heer Veenboer (PvdA) over de reservelijst voor natuurmaatregelen binnen het Programma Natuur Netwerk (PNN). Zij legt uit dat er op veel plekken natuurmaatregelen nodig zijn, maar dat niet alles direct gefinancierd kan worden. In het huidige PNN is daarom vastgelegd welke maatregelen nu worden uitgevoerd. Binnenkort ontvangt de commissie ook de korte termijn agenda die voortvloeit uit het gewijzigde NPLG of het PPLG, waarin aanvullende maatregelen staan. Sommige maatregelen zijn daarin nog niet opgenomen, maar dat betekent niet dat ze worden geschrapt.

Gedeputeerde Kocken benadrukt dat uitstel geen afstel betekent. Wel moet er binnen het beschikbare budget keuzes worden gemaakt. Ze kan geen lange lijst met alle mogelijke projecten sturen, omdat het totaalbedrag daarvan veel hoger zou zijn dan wat er beschikbaar is. In plaats daarvan presenteert zij een overzicht van de maatregelen die binnen het budget passen.

De reservelijst bevat projecten die nog steeds noodzakelijk zijn. Als een begroot project onverwacht niet doorgaat, kan een project van de reservelijst worden uitgevoerd. Dit voorkomt onderbesteding en zorgt ervoor dat de beschikbare middelen volledig aan natuurmaatregelen worden besteed. Dit is de kern van het flexibele programmeren binnen het PNN.

De heer **Mülder** (D66) vraagt waarom een post die al twee jaar vooruit wordt geschoven, nu volledig van de begroting wordt gehaald. Hij merkt op dat dit betekent dat het project in prioriteit is gedaald. Hoewel gedeputeerde Kocken zegt dat het niet verdwijnt, ziet hij wel een verschil: eerder werd het uitgesteld, nu is het volledig uit de begroting verdwenen.

Gedeputeerde **Kocken** reageert door als voorbeeld de Maxisweg bij Laren te noemen. Ze legt uit dat als een project niet vooruitkomt door gebrek aan lokaal draagvlak, het niet zinvol is om het in de begroting te laten staan. Dit betekent niet dat het project niet meer nodig is, maar dat het op dit moment niet uitvoerbaar is.

Daarnaast verwijst zij naar eerdere verzoeken van de commissie om realistisch te programmeren en om onderbesteding te voorkomen. Dit betekent dat projecten die waarschijnlijk niet binnen het lopende jaar uitgevoerd kunnen worden, nu worden vervangen door projecten die wel haalbaar zijn. De Maxisweg is bijvoorbeeld gekoppeld aan koplopergelden, en als dat project weer haalbaar wordt, zal zij opnieuw in gesprek gaan met de gemeente.

Ze benadrukt dat eerder meer ruimte was om projecten voorlopig op de begroting te laten staan, maar dat er nu is gekozen voor een striktere planning. Dit voorkomt onderbesteding en zorgt ervoor dat het budget daadwerkelijk aan natuur wordt besteed. Hiervoor wordt de reservelijst gebruikt: projecten die nu niet doorgaan, blijven in beeld en kunnen alsnog worden opgepakt zodra er ruimte ontstaat.

Gedeputeerde **Beemsterboer** legt uit dat faunaschade een openeinderegeling is en daarom gedurende het jaar wordt bijgesteld op basis van nieuwe informatie. Het belangrijkste ijkpunt voor de provincie is de jaarrekening van BIJ12, waarin de exacte schadevergoedingen voor Noord-Holland staan. Deze cijfers worden nog afgewacht.

Uit de huidige gegevens blijkt dat de totale getaxeerde schade in 2023 ongeveer 30,7 miljoen euro bedroeg. Het uiteindelijke bedrag aan vergoede schade zal iets lager uitvallen, maar de verschillen zijn doorgaans klein.

Gedeputeerde Beemsterboer uit zijn zorgen over de sterke stijging van faunaschade door de houtduif: van 1,6 miljoen euro in 2023 naar 9,4 miljoen euro in 2024. Omdat er op dit moment geen populatiemaatregelen voor de houtduif mogen worden genomen, bestaat de kans dat deze schade verder blijft stijgen. Hij schat in dat de totale getaxeerde schade daardoor richting de 40 miljoen euro zou kunnen gaan.

Voor de gans wordt met het Faunabeheerplan Gans ingezet op populatiebeheer en kostenbeheersing. Hij verwacht dat dit uiteindelijk tot een daling van de schade zal leiden, maar dat dit enkele jaren zal duren.

Gedeputeerde Beemsterboer benadrukt dat de verwachte schade voor 2025 van veel factoren afhangt en dat hij nog geen harde voorspelling kan doen. Wel geeft hij aan dat 2025 een kostbaar jaar kan worden als de huidige trend zich doorzet.

Statenlid **Bwefar** (GL) vraagt of de provincie zelf bepaalt hoe groot de schadepost voor faunaschade is en of het mogelijk is om hier een maximumbedrag aan te verbinden.

Gedeputeerde **Beemsterboer** legt uit dat dit mede afhankelijk is van het provinciale beleid. De beleidsvrijheid wordt begrensd door de mogelijkheden tot populatiebeheer. Omdat er op dit moment geen beheer mogelijk is voor de houtduif, wordt het redelijk geacht om de schade volledig te vergoeden. De ruimte om met maximale bedragen te werken, zoals een vast schadeplafond, is daardoor beperkt.

Statenlid **Bwefar (GL)** vraagt aanvullend wie bepaalt wat als redelijk wordt beschouwd.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat dit grotendeels door de wet wordt bepaald. Hij verwijst naar de rechtszaak over de 20% schadevergoeding bij de gans, beleid wat door de vorige coalitie is ingesteld. In deze zaak is de eisers gelijk gegeven, omdat 20% eigen risico niet als redelijk werd beschouwd. De provincie is tegen deze uitspraak in hoger beroep gegaan om duidelijkheid te krijgen over de beleidsvrijheid.

Daarnaast wijst hij erop dat er juridisch gezien een verschil is tussen de gans en de houtduif. Voor de gans is populatiebeheer mogelijk, terwijl voor de houtduif op dit moment geen enkele beheermogelijkheid bestaat. Dit beïnvloedt in hoeverre van agrariërs verwacht kan worden dat zij zelfstandig maatregelen nemen om schade te beperken.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt op welke termijn een aangepast faunabeheerplan wordt verwacht, waarin ook een escalatieladder is opgenomen, specifiek voor de houtduif.

Gedeputeerde **Beemsterboer** geeft aan dat hij deze vraag al vaker heeft beantwoord en schetst de situatie rondom het faunabeheerplan voor algemene soorten, waaronder de houtduif. Landelijk bestond er een faunabeheerplan waarmee beheer mogelijk was, en de provincie Noord-Holland verwees hier ook naar in het eigen faunabeheerplan.

Echter, dit landelijke plan is juridisch aangevochten en in Noord-Holland ongeldig verklaard. Hierdoor is Noord-Holland nu de enige provincie waar geen beheer van de houtduif mogelijk is. Dit heeft als gevolg dat er weinig actuele cijfers zijn over de populatieontwikkeling en de schade die de houtduif veroorzaakt.

De provincie werkt nu aan het verzamelen van meer kennis over de houtduif en de schade die de soort aanricht. Deze informatie is noodzakelijk voor een juridisch goed onderbouwd faunabeheerplan. Op dit moment zit de provincie nog in de fase van gegevensverzameling en kan gedeputeerde Beemsterboer nog geen indicatie geven wanneer er een nieuw beheerplan voor de houtduif zal zijn. Hij erkent dat dit een frustrerende situatie is, zowel financieel voor de provincie als voor agrariërs die schade ondervinden, met name in de vollegrondsgroenteteelt. Toch is dit de realiteit waar Noord-Holland voorlopig mee te maken heeft.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) merkt op dat gedeputeerde Beemsterboer eerder aangaf dat de aanpak van faunaschade deels met beleid te maken heeft. Ze vraagt of het in feite ook een politieke keuze is waar de provincie nu mee te maken heeft.

Gedeputeerde **Beemsterboer** reageert dat de rechter recent lijkt te hebben aangegeven dat dit niet het geval is, maar dat dit nog een open vraag blijft. Hij verwijst naar het beleid rondom ganzenbeheer in Noord-Holland, dat zo'n twaalf jaar geleden is vastgesteld. Toen is besloten om voor de gans een uitzondering te maken, vanwege de grote populatie in de provincie. Hij geeft aan dat inmiddels vrijwel alle provincies een vergelijkbaar beleid hanteren. Het is daarom onduidelijk in hoeverre Noord-Holland nog beleidsvrijheid heeft om hiervan af te wijken.

De **voorzitter** concludeert dat het agendapunt voldoende is besproken. De Eerste Begrotingswijzing 2025 zal als bespreekstuk worden doorgeleid naar de Provinciale Statenvergadering van 10 maart 2025. Het verslag van deze bespreking zal aan de stukken van de PS-vergadering worden toegevoegd.

5 Rondvraag gedeputeerde Kocken

Rondvraag inzake Weidevogels, ingediend door GroenLinks.
Statenlid **Van Wijnen** (GL) geeft aan eerder vragen te hebben gesteld over weidevogels en heeft uit de beantwoording van GS de indruk gekregen dat de provincie een afwachtende houding aanneemt. Volgens haar lijkt het beleid neer te komen op: er is een pot geld, die stellen we beschikbaar, en verder ligt de verantwoordelijkheid bij de agrariërs en de betrokken organisatie.

Statenlid Van Wijnen verwijst naar een krantenartikel waarin deze organisatie, WLD, aangeeft dat het ondanks inspanningen heel moeilijk is om de weidevogelpopulatie te behouden of te verbeteren. Dit leidt volgens haar tot een patstelling. De aanpak is niet doelmatig en efficiënt

genoeg, maar tegelijkertijd wordt het geld gewoon uitgegeven zonder garantie dat het iets oplevert.

Statenlid Van Wijnen vraagt zich af hoe de provincie uit deze impasse kan komen en of GS hier een visie op heeft. Ze wil specifiek weten hoe GS omgaat met de boodschap van WLD dat zij het niet redden met de huidige aanpak.

Gedeputeerde **Kocken** geeft aan dat ze de vraag niet helemaal begrijpt, maar benadrukt echter dat de provincie in goed overleg is met Waterland en Dijken en andere weidevogelbeheerders. Tijdens deze gesprekken worden de knelpunten voor de weidevogels besproken en wordt gekeken welke maatregelen mogelijk en nodig zijn.

Daarnaast wijst zij op de aangekondigde 500 miljoen euro aan rijksmiddelen voor het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). Een deel hiervan zal worden ingezet ter versterking van de collectieven, wat volgens haar het weidevogelbeheer ten goede zou moeten komen. Dit zou hen ook beter in staat moeten stellen om de grote opgave waar zij voor staan, op te pakken. Gedeputeerde Kocken benadrukt dat de provincie zich bewust is van de uitdagingen en samen met Waterland en Dijken zoekt naar oplossingen.

Statenlid **Van Wijnen (GL)** reageert kritisch en stelt dat de beantwoording van haar schriftelijke vragen in feite wordt herhaald. Ze is kritisch over de effectiviteit van de gesprekken en vraagt hoeveel gesprekken de provincie nog wil voeren voordat er daadwerkelijk verbetering komt.

Gedeputeerde Kocken is van mening dat het huidige antwoord reëel is en wijst op de impact van de infractieprocedure bij het Rijk, die volgens haar een extra impuls zal geven aan de bescherming van weidevogels. De provincie heeft hierin een verantwoordelijkheid, omdat het om de weidevogels van Noord-Holland gaat.

Ze nodigt Statenlid Van Wijnen uit om concrete verbeterpunten aan te dragen, maar blijft bij haar standpunt dat de provincie in gesprek is met Waterland en Dijken en andere beheerders. Ze erkent dat dit wellicht niet het antwoord is waar GroenLinks op hoopte, maar benadrukt dat dit de aanpak is die nu wordt gevolgd.

Rondvraag inzake Halen doelen KRW, ingediend door GroenLinks.
Statenlid **Bwefar** (GL) geeft aan dat haar vraag mogelijk al deels is beantwoord toen de Partij voor de Dieren eerder vandaag de Kaderrichtlijn Water (KRW) aanhaalde. Toch vraagt zij om een update over de KRW-doelen die in 2027 gehaald moeten worden in Noord-Holland en om een reflectie op de huidige status ten opzichte van die doelstellingen.

Gedeputeerde **Kocken** bevestigt dat deze vraag aansluit bij eerdere discussies en geeft aan dat zij met een notitie zal terugkomen waarin de stand van zaken wordt geschetst. Ze verwacht dat deze notitie, afhankelijk van de voortgang, mogelijk nog voor de commissievergadering van 17 maart beschikbaar is, maar waarschijnlijker pas in de vergadering van mei.

Rondvraag inzake Gewasbeschermingsmiddelen en N2000-gebieden, ingediend door GroenLinks.
Statenlid **Van Wijnen** (GL) verwijst naar de beantwoording van haar eerdere schriftelijke vragen over een uitspraak van de rechtbank Leeuwarden. Ze heeft de indruk gekregen dat de provincie

een afschuivende houding aanneemt, terwijl Noord-Holland wel degelijk verantwoordelijk is voor de kwaliteit van de Natura 2000-gebieden. Ze vraagt hoe de provincie de risico's voor deze gebieden beoordeelt.

Gedeputeerde **Kocken** reageert dat het onderwerp gewasbeschermingsmiddelen complexer is dan het op basis van één rechterlijke uitspraak lijkt. Er lopen momenteel meerdere rechtszaken met verschillende invalshoeken en tegen verschillende partijen, waardoor er nog geen duidelijkheid is over de gevolgen voor Noord-Holland. Volgens haar is er op dit moment onvoldoende juridische onderbouwing om te concluderen dat de recente uitspraken aanleiding geven tot een beleidswijziging in de provincie.

De provincie volgt de ontwikkelingen nauwgezet, zowel op juridisch vlak als op rijksniveau. Gedeputeerde Kocken benadrukt dat het wenselijk zou zijn als alle provincies een gezamenlijk beleid hanteren, zodat er geen versnippering ontstaat. Op dit moment betekent dit dat Noord-Holland nog geen actief beleid op dit punt voert en afwacht hoe het Rijk en andere provincies hiermee omgaan.

Aanvullend wijst gedeputeerde Kocken erop dat de portefeuille gewasbeschermingsmiddelen recent is ondergebracht bij gedeputeerde Olthof. Dit is besloten omdat de kwestie overlap heeft met de beleidsterreinen landbouw, natuur en leefomgeving. Zij benadrukt dat dit niet betekent dat de vraag in de verkeerde commissie is gesteld, maar dat gedeputeerde Olthof hier coördinerend over gaat.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) stelt een vervolgvraag. Zij begrijpt dat de provincie rekening houdt met juridische kaders en procedures, maar de bescherming van Natura 2000-gebieden is volgens haar ook een praktische kwestie. Ze vraagt hoe de provincie actief de risico's voor deze natuurgebieden monitort, los van de juridische context, om de kwaliteit te waarborgen.

Gedeputeerde **Kocken** antwoordt dat gewasbeschermingsmiddelen in Nederland worden goedgekeurd door het Ctgb. Wanneer een middel is toegelaten, mag het in principe worden gebruikt. De provincie heeft op dit moment onvoldoende aanknopingspunten om te stellen dat het gebruik van deze middelen binnen Noord-Hollandse Natura 2000-gebieden niet-significante effecten heeft. Zolang er geen duidelijke juridische basis is, vindt zij het niet verantwoord om provinciale beleidsregels hierop aan te passen.

Daarnaast wijst zij op het belang van zorgvuldige besluitvorming. Als de provincie beperkingen oplegt aan het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zonder voldoende onderbouwing, kunnen deze beslissingen juridisch worden aangevochten door betrokken partijen, zoals agrariërs of bedrijven. Dit kan ertoe leiden dat het beleid geen standhoudt, wat volgens gedeputeerde Kocken niemand ten goede komt.

Ze erkent de zorgen die over dit onderwerp leven, ook naar aanleiding van de insprekers en de bredere maatschappelijke discussie. De provincie volgt deze ontwikkelingen dan ook nauwlettend.

Rondvraag inzake Brief van ministerie van LVVN over verkenning Natura 2000, ingediend door Volt en D66.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) wijst op een brief van het ministerie van LVVN, opgenomen op de C-agenda, waarin de provincie wordt gevraagd input te geven over de uitvoering van de Natura 2000-plannen. Aangezien de uitvoering van deze plannen een belangrijke provinciale taak is, wil Volt graag meegenomen worden in de communicatie.

Zij stelt drie vragen aan GS:

1. Kan gedeputeerde Kocken met Provinciale Staten delen wat er is besproken tijdens het Bestuurlijk Overleg (BO) Natuur op 28 november 2024 en welke uitkomsten daaruit zijn gekomen?
2. Hoe gaat de gedeputeerde reageren op het verzoek van het ministerie?
3. Hoe wordt Provinciale Staten op de hoogte gehouden van deze reactie?

en

Rondvraag inzake Knelpunten N2000-gebieden, ingediend door CDA.

De heer **Dijk** (CDA) verwijst naar het verzoek van het ministerie van LNV aan de provincie Noord-Holland om aan te geven welke vastgestelde Natura 2000-doelen knelpunten vormen en mogelijk niet haalbaar zijn. Er wordt bekeken of deze doelen in andere gebieden beter gerealiseerd kunnen worden.

Het CDA vindt deze herijking van Natura 2000-doelen belangrijk en stelt de volgende vragen:

1. Hoe gaat GS beoordelen welke Natura 2000-doelen in Noord-Holland onrealiseerbaar zijn?
2. Hoe wordt bepaald welke doelen in andere Natura 2000-gebieden beter of gemakkelijker kunnen worden bereikt?
3. Wie stelt de lijst met knelpunten op en wanneer gebeurt dit?
4. Wanneer kan Provinciale Staten een eerste overzicht van deze knelpunten verwachten?

Gedeputeerde **Kocken** begint met de vragen van het CDA. Ze erkent dat het vaststellen van onrealistische doelen een complexe kwestie is, omdat verschuiving van doelen ecologisch onderbouwd moet worden. Ecologen beoordelen momenteel welke doelen mogelijk elders beter gehaald kunnen worden.

Daarnaast wijst ze erop dat dit onderwerp ook in IPO-verband besproken moet worden. Niet alle provincies zullen zonder meer bereid zijn om natuurdoelen van Noord-Holland over te nemen. Bovendien zijn er natuurgebieden die zo specifiek bij Noord-Holland horen – zoals de duinen – dat het onrealistisch is om hun natuurdoelen naar een andere provincie te verplaatsen.

De verkenning richt zich volgens gedeputeerde Kocken vooral op situaties waarin het Rijk bij het vaststellen van Natura 2000-doelen een inschattingsfout heeft gemaakt en waar doelen elders efficiënter gehaald kunnen worden. Op dit moment heeft de provincie nog geen concrete natuurdoelen in beeld die zeker verplaatst kunnen worden.

De eerste inventarisatie moet half maart 2025 bij het ministerie worden ingediend. Dit betreft een longlist met mogelijke knelpunten. Vervolgens wordt beoordeeld welke doelen daadwerkelijk kansrijk zijn om te verplaatsen. De definitieve lijst wordt later verder uitgewerkt. Gedeputeerde Kocken zegt toe dat PS deze longlist ontvangt zodra deze naar het Rijk wordt gestuurd.

Over het BO Natuur van 28 november 2024, waar D66 en Volt naar vroegen, heeft gedeputeerde Kocken alleen een korte terugkoppeling ontvangen. De afspraak daar was dat er een zorgvuldig proces wordt uitgewerkt, waarbij naar verwachting eerst een longlist wordt opgesteld en daarna wordt bepaald welke doelen kansrijk zijn voor verplaatsing.

Er is nog geen definitieve besluitvormingsstructuur, maar mogelijk wordt dit via de Bestuurlijke Adviescommissie (BAC) Landelijk Gebied geregeld. Dit kan de termijnen beïnvloeden. Voor nu is de deadline half maart 2025. Gedeputeerde Kocken zegt toe PS op de hoogte te houden van de voortgang en eventuele verschuivingen in de planning.

Tot slot benadrukt ze dat er momenteel geen longlist is met natuurdoelen die Noord-Holland kan laten vallen of aan een andere provincie kan overdragen. Dit is niet alleen een praktische vraag, maar ook een beleidsmatige en inhoudelijke discussie die Provinciale Staten mogelijk zelf verder moeten voeren.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) bedankt voor de beantwoording en vraagt of het verplicht is om een longlist in te dienen, of dat deze lijst ook nul gebieden kan bevatten.

Gedeputeerde **Kocken** antwoordt dat de provincie in dat geval niet stil blijft, maar aan het ministerie zal laten weten dat Noord-Holland geen gebieden heeft waarvan wordt gedacht dat de doelen beter elders behaald kunnen worden.

Mevrouw **Bakker** (VVD) vraagt de gedeputeerde om te reflecteren op de insprekers die zich niet gehoord en gezien voelden door de provincie in het kader van de overvloedige regenval.

Gedeputeerde **Kocken** dankt haar voor de vraag en verwijst naar de recente radenbijeenkomst van Zuid-Kennemerland, waar zij anderhalve week geleden sprak. Ze vindt het vervelend om te horen dat sommige mensen het gevoel hebben gekregen dat zij daar onjuiste informatie heeft gegeven. Ze probeert juist te voorkomen dat er misverstanden ontstaan.

Tijdens de bijeenkomst gaf gedeputeerde Kocken een algemeen overzicht van haar rol als coördinator, zoals Provinciale Staten haar heeft opgedragen. Ze heeft toegelicht dat zij in kaart brengt wie waarvoor verantwoordelijk is, zodat misverstanden worden voorkomen, en dat er goede communicatie op gang wordt gebracht. Dit heeft ze eerder ook aan de Staten teruggekoppeld.

Daarnaast gaf ze enkele voorbeelden van maatregelen die de provincie neemt, zoals de aanpak van de Zeeweg. Ze benadrukt dat ze nadrukkelijk níet heeft gezegd dat de provincie in Aerdenhout West maatregelen neemt. Wel kan het zijn dat ze sprak over algemene provinciale maatregelen, en dat mensen daardoor dachten dat dit ook op hun situatie sloeg. Dit is echter niet het geval, omdat de provincie niet overal waar problemen spelen, zelf maatregelen kan en zal nemen.

Ze betreurt het als dit tot een misverstand heeft geleid, maar stelt duidelijk dat de provincie Aerdenhout West niet als haar verantwoordelijkheid ziet en daar geen maatregelen uitvoert.

7 Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer

Rondvraag inzake pachtovereenkomsten commissie Landelijk Gebied, ingediend door GroenLinks.
Statenlid **Van Wijnen** (GL) wijst op een voorstel van VVD en GroenLinks/PvdA in de Tweede Kamer om pachtovereenkomsten langer te laten lopen, met als doel de verduurzaming van de landbouw te stimuleren. In plaats van te wachten tot het voorstel wordt aangenomen en daarna pas te beginnen met het verkennen van de mogelijkheden, wil Statenlid Van Wijnen nu al weten hoe GS dit voorstel ziet en welke kansen de provincie hierin ziet. Op die manier kan Noord-Holland snel handelen als de mogelijkheid zich voordoet.

Gedeputeerde **Beemsterboer** is van mening dat het goed is dat GroenLinks hier aandacht voor vraagt. Hij geeft aan dat de provincie dit idee ondersteunt en dat Noord-Holland eerder al bij het Rijk heeft gepleit voor langere pachtcontracten.

Ook binnen Provinciale Staten is dit onderwerp al aan bod gekomen, bijvoorbeeld bij de verpachting van voedselbossen. Daar is bewust gekozen voor een langere pachttermijn, zodat pachters voldoende tijd krijgen om hun plannen uit te voeren.

Volgens gedeputeerde Beemsterboer bieden langjarige pachtovereenkomsten meer mogelijkheden om afspraken te maken over kringlooplandbouw, investeringen, agrarisch natuurbeheer (ANLb) en wisselteelten. Hij ziet dit als een positieve ontwikkeling en geeft aan dat GS het voorstel in de Tweede Kamer met belangstelling volgt.

Rondvraag inzake geitenhouderijen, ingediend door D66.
De heer **Mülder** (D66) vraagt naar de status van het mandaat rondom geitenhouderijen en naar de gevolgen van het onderzoek voor omwonenden van bestaande geitenhouderijen. Hij verwijst naar eerdere uitspraken waarin werd aangegeven dat, zodra het onderzoek zou zijn afgerond, er een beslissing zou worden genomen en het mandaat mogelijk zou terugkeren naar de provincie. Daarnaast vraagt hij wat de uitkomsten van het onderzoek betekenen voor de omwonenden van bestaande geitenhouderijen.

Gedeputeerde **Beemsterboer** licht toe dat Provinciale Staten op 15 juli 2024 drie scenario's hebben besproken:

1. Het onderzoek toont duidelijk aan dat er een verhoogde kans op longontsteking is door geitenhouderijen.
2. Het onderzoek toont duidelijk aan dat er géén verband is.
3. Er blijft onduidelijkheid, en een vervolgonderzoek wordt voorgesteld.

Het kabinet heeft inmiddels besloten om de Gezondheidsraad om een interpretatie van het onderzoek te vragen en heeft de provincie opgeroepen om deze af te wachten. Hierdoor blijft de geitenstop voorlopig van kracht en verandert er niets voor geitenhouders of omwonenden ten opzichte van de situatie vóór het onderzoek.

Wel gaat de provincie binnenkort in gesprek met geitenhouders over deze ontwikkelingen. Er zijn vooralsnog geen plannen om met gemeenten of omwonenden in gesprek te gaan, mede omdat dit een grote groep betreft.

De heer **Mülder** (D66) vraagt verduidelijking over het mandaat en verzoekt om een snelle beantwoording van de schriftelijke vragen van BBB.

Gedeputeerde **Beemsterboer** bevestigt dat het mandaat niet is teruggegeven, zolang er nog geen duidelijkheid is van de Gezondheidsraad. Hij zegt toe dat de schriftelijke vragen zo snel mogelijk beantwoord zullen worden.

Rondvraag inzake Uitverkoop beter bezig boeren aan hoogste bieder, ingediend door PvdA.
De heer **Wallaart** (PvdA) stelt voor stelt voor om deze rondvraag niet in de commissievergadering te behandelen, maar om deze om te zetten in mondelinge vragen tijdens de PS-vergadering of in schriftelijke vragen.

De voorzitter stemt hiermee in.

6 B-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)
6.a Discussienotitie PvdA, BBB, GroenLinks en D66 over stikstofuitspraken
Behandelvoorstel: de commissie is gevraagd het agendaverzoek, en met name de vragen van de indieners aan de commissie, met GS en met elkaar te bespreken. Gezien de beschikbare tijd is afgesproken dat de commissie in een korte ronde de aandachtspunten per fractie deelt met de indieners.

De heer **Wallaart** (PvdA) merkt op dat de bespreking in tijdsnood komt, maar ziet het als een positief signaal dat D66, BBB en GroenLinks gezamenlijk een voorstel hebben ingediend, ondanks mogelijke verschillen in standpunten (*agree to disagree*).

Hij wijst op het voorbeeld uit Gelderland, waar men rond natuurgebieden strengere maatregelen wil nemen om de uitstoot te verminderen. Hij vindt dit een verstandige aanpak en stelt voor dat Noord-Holland een vergelijkbare strategie overweegt.

Wel vraagt hij GS om rekening te houden met *beter bezig boeren* – boeren die al natuurinclusief werken in de buurt van natuurgebieden. Hij pleit ervoor dat deze groep niet de dupe wordt van nieuw beleid en vraagt GS hier nu alvast rekening mee te houden.

Mevrouw **Haas** (PvdD) geeft aan veel punten te hebben, maar zich te willen beperken tot enkele essentiële zaken.

- Ze sluit zich aan bij het punt over bufferzones rond natuurgebieden, dat eerder werd genoemd.
- Daarnaast vraagt ze aandacht voor een onderzoek van het Programmabureau Natuurinclusief, waarin wordt voorgesteld om een investeringsagenda op te stellen voor natuurinclusieve landbouw. Dit zou moeten bijdragen aan een gezonde bodem en duurzame landbouw.
- Tot slot doet ze een oproep met betrekking tot stikstofberekeningen. Ze vergelijkt de stikstofproblematiek met een volle emmer: "Als de emmer vol is, is de emmer vol en kunnen we daar niets meer aan toevoegen." Volgens haar moet de provincie eerst zorgen dat de uitstoot substantieel wordt verminderd voordat er weer ruimte is voor nieuwe ontwikkelingen.

De heer **Mülder** (D66) merkt op dat de recente ontwikkelingen rondom stikstof voor velen schokkend waren, maar dat sommige mensen dit ook zagen aankomen. Hij volgt het nieuws

hierover nauwlettend en wijst erop dat meerdere provincies, zoals Brabant, Utrecht en Gelderland, al maatregelen hebben genomen.

Hij vindt het opvallend dat Noord-Holland hierin achterblijft en noemt de stilte oorverdovend. Met het oog op de aankomende besprekingen vraagt hij GS om alvast voor te bereiden waarom Noord-Holland nog geen vergelijkbare maatregelen heeft genomen. Zo kan Provinciale Staten beter beoordelen of en waarom de provincie een andere koers vaart dan andere provincies.

Tot slot hoopt de heer Mülder dat de discussie niet langer wordt uitgesteld door steeds te wachten op nieuwe rapporten of onderzoeken. Voor D66 is het belangrijk dat er snel inhoudelijk over dit onderwerp wordt gesproken.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) sluit zich aan bij de aandachtspunten van D66 en Partij voor de Dieren.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) geeft aan dat de PVV het eens is met de indieners dat de recente rechterlijke uitspraken over stikstof voor problemen zorgen. Hij benadrukt echter dat de PVV de stikstofcrisis zelf ziet als een ambtelijk verzinsel en niet als het daadwerkelijke probleem. Volgens hem zijn het de juridische uitspraken die nu voor belemmeringen zorgen.

De heer **Vendrig** (BBB) vraagt aandacht voor de PAS-melders en de gevolgen van de recente uitspraak over extern salderen. Hij wil weten welke mogelijkheden er nog zijn voor deze groep en welk risico de bedrijven lopen die destijds stikstofruimte hebben verkocht aan Schiphol. Mogelijk kan de uitspraak ook gevolgen hebben voor deze bedrijven.

Daarnaast vraagt hij aandacht voor landbouwinnovaties. Hij verwijst naar een recent rapport van Wageningen Universiteit, waaruit blijkt dat grootschalige innovaties in de landbouw stikstof- en broeikasgasemissies zelfs sterker kunnen verminderen dan het halveren van de veestapel. Minister Wiersma heeft aangekondigd dat hier 1,25 tot 2,5 miljard euro voor beschikbaar komt. De heer Vendrig wil weten in hoeverre Noord-Holland hier iets mee kan en of deze mogelijkheden kunnen worden meegenomen in het beleid.

Mevrouw **Bakker** (VVD) verwijst naar de discussienotitie waarin staat dat 85% van de Noord-Hollandse agrarische ondernemers graag wil blijven ondernemen, terwijl mogelijk 15% gebruik wil maken van een beëindigingsregeling. Dit betekent volgens haar dat de overgrote meerderheid van de agrarische ondernemers verwacht voldoende perspectief te hebben om hun bedrijf voort te zetten. De VVD voelt zich verantwoordelijk voor dat toekomstperspectief.

De heer **Wallaart** (PvdA) corrigeert dat niet 15% van de agrarische ondernemers zich heeft aangemeld voor de vrijwillige beëindigingsregeling, maar slechts vijftien ondernemers in totaal. Dit komt neer op minder dan 1%.

Mevrouw **Bakker** (VVD) reageert dat deze correctie haar betoog niet verandert, maar bedankt de heer Wallaart voor de toelichting.

Ze vervolgt dat er nog veel onduidelijkheid is over de plannen die de minister van LVVN zal uitrollen. Wel is bekend dat er voldoende geld beschikbaar is waar Noord-Holland met een goed plan een beroep op kan doen.

De VVD ziet urgentie om op korte termijn gebruik te maken van deze middelen. Noord-Holland moet zowel een toekomstperspectief bieden aan agrarische ondernemers als natuurdoelen realiseren. Volgens mevrouw Bakker ligt de oplossing in een verregaande vorm van agrarisch natuurbeheer met duidelijke resultaatafspraken. Op basis van de inspanningen die boeren leveren, kan een passende subsidie worden vastgesteld, waarbij meer activiteiten en een hogere kwaliteit natuur ook tot een hogere subsidie kunnen leiden.

Zij benadrukt dat de vaststelling van subsidies goed gemonitord moet worden, zodat het resultaat in verhouding blijft met de financiële ondersteuning. De VVD ziet hierin een win-winsituatie: meer en betere natuur door agrarisch natuurbeheer, gecombineerd met een toekomstperspectief voor ondernemers.

Tot slot stelt mevrouw Bakker dat Noord-Holland niet hoeft te wachten op landelijke ontwikkelingen en dat het plan voor verregaand agrarisch natuurbeheer nu al kan worden opgepakt.

De heer **Dijk** (CDA) maakt een opmerking over punt 1 in de discussienota, dat zich richt op de stikstofdoelen. Hij wijst erop dat agrarische bedrijven wel kunnen sturen op emissie, maar niet op de daadwerkelijke depositie in Natura 2000-gebieden. Dit maakt het volgens hem onmogelijk om de Kritische Depositiewaarden (KDW's) te halen. Zelfs als alle bedrijven verdwijnen, wordt de KDW in veel gebieden nog steeds niet bereikt. Daarom pleit hij ervoor om kritisch naar de KDW's en drempelwaarden te kijken en hierin verandering aan te brengen. Hij vindt het onhoudbaar dat de normen in Nederland veel strenger zijn dan in omliggende landen.

Tegelijkertijd benadrukt de heer Dijk dat er wél moet worden gewerkt aan natuurverbetering en dat natuurbeheerplannen moeten worden voortgezet. Daarnaast pleit hij voor het handhaven en uitbreiden van het huidige Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en het toevoegen van een nieuwe vorm van ANLb die NNN-waardig is. Het CDA heeft hier in het verleden al vaker voor gepleit en vindt dat extra rijksmiddelen hiervoor moeten worden benut.

De heer Dijk vraagt ook om een bredere inzet van ANLb als instrument binnen het NNN. Hij is kritisch over hoe ANLb in de discussienota wordt gepresenteerd en vindt dat daarin een verkeerde voorstelling van zaken wordt gegeven. Volgens hem gelden er nu al strenge controles voor ANLb en is het niet zo vrijblijvend als wordt gesuggereerd. Hij merkt op dat bij het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) juist mínder controles plaatsvinden.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Maarl** (CU) bedankt voor de discussienota en vindt het goed dat dit onderwerp wordt besproken. Ze sluit zich aan bij de bijdrage van D66.

Ze uit haar verbazing over het feit dat coalitiepartijen nu aan de oppositie vragen om oplossingen voor een probleem dat volgens hun eigen verkiezingsbeloftes al lang opgelost had moeten zijn. Ze wijst erop dat er in de afgelopen jaren veel is vergaderd over een geloofwaardig

gebiedsgericht plan als oplossing voor de PAS-melders, maar dat dit met één beslissing van tafel is geveegd. Volgens haar doet de huidige situatie denken aan een auto waarvan men de banden probeert te verwisselen, terwijl de landelijke BBB het motorblok eruit heeft gehaald. Ze vraagt zich af of de oppositie nu geacht wordt om de oplossingen aan te dragen.

Desondanks stelt ze dat het stikstofdossier niet volledig vastzit. Ze wijst op een motie die op 17 oktober 2024 in de Tweede Kamer is aangenomen en die door de ChristenUnie is ingediend. De motie verzoekt de regering om provincies actief bij te staan bij het via extern salderen legaliseren van PAS-melders, mits wordt voldaan aan het additionaliteitsvereiste. Daarnaast wordt de regering verzocht om de Kamer vóórdat provincies weer tot handhaving overgaan, te informeren over de inspanningen en resultaten.

Mevrouw Hoogendoorn-van der Maarl benadrukt dat ook de ChristenUnie resultaten wil zien en vraagt of de provincie gebruik gaat maken van de hulp die het Rijk via deze motie aanbiedt. Volgens haar ligt er een duidelijke handreiking die de provincie zou kunnen benutten.

Statenlid **Van Wijnen** (GL) merkt op dat de discussienota simpelweg de vragen en gedachten weergeeft die binnen GroenLinks leven.

Ze sluit zich sterk aan bij de opmerkingen van D66 en vindt dat het tijd is om concrete stappen te zetten. Volgens haar hoeft de provincie niet altijd maar te wachten. Ze wil de discussie zelfs scherper stellen: in plaats van alleen te vragen waarom er niets wordt gedaan, wil ze benadrukken dat het nu tijd is om actie te ondernemen. GroenLinks ziet als eerste stap dat de provincie maatregelen neemt om verdere verslechtering te voorkomen. Dit betekent wat haar betreft het dichtdraaien van de kraan en het opheffen van latente ruimte, zodat er in ieder geval geen verdere toename van stikstofuitstoot plaatsvindt.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) benadrukt dat het belangrijkste punt dat Volt vandaag wil meegeven, het totale gebrek aan een landbouwvisie in Noord-Holland is. Ze wijst erop dat andere provincies, zoals Brabant, Utrecht, Drenthe, Groningen en Overijssel, wél een duidelijke landbouwvisie hebben. Volt vindt dat Noord-Holland hierin niet achter kan blijven en stelt voor dat de provincie ook zo'n visie ontwikkelt. Volgens haar zou een landbouwvisie helpen om veel discussies te voorkomen en perspectief te bieden, omdat er dan een duidelijke richting is voor de komende dertig jaar. Dit zou ervoor zorgen dat het debat zich minder richt op losse details en meer op de grotere langetermijndoelen, wat volgens haar de besluitvorming efficiënter maakt.

De heer **Wallaart** (PvdA) complimenteert iedereen met het feit dat er ondanks de beperkte tijd toch nog kort bij dit onderwerp kon worden stilgestaan. Hij sluit af door iedereen een fijne avond te wensen.

De **voorzitter** concludeert dat het agendapunt voldoende is besproken.

8 Sluiting

De **voorzitter** dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering om 17.36 uur.

Sluiting om 17.36 uur.

Provincie Noord-Holland

Onderwerp	Behandeld in	Behandeld in datum	Portefeuille houder	Inhoud	Stand van zaken
Behandeling PFAS Q3 2025	Landelijk Gebied	10-02-2025	Kocken, R.	Mevrouw Jansen (D66) vraagt of de rapportage over PFAS-metingen in grondwater, gerelateerd aan drinkwater, in het derde kwartaal van 2025 kan worden behandeld. Dit sluit aan op de technische briefing van die ochtend. Gedeputeerde Kocken zegt dat als de commissie behoefte heeft om dit in Q3 2025 te bespreken, zij dit kan toezeggen. Zij vertrouwt erop dat tijdens de technische briefing correct is aangegeven dat de rapportage dan beschikbaar zal zijn.	
Knelpunten N2000 gebieden delen Longlist	Landelijk Gebied	10-02-2025	Kocken, R.	De verkenning richt zich volgens gedeputeerde Kocken vooral op situaties waarin het Rijk bij het vaststellen van Natura 2000-doelen een inschattingsfout heeft gemaakt en waar doelen elders efficiënter gehaald kunnen worden. Op dit moment heeft de provincie nog geen concrete natuurdoelen in beeld die zeker verplaatst kunnen worden. De eerste inventarisatie moet half maart 2025 bij het ministerie worden ingediend. Dit betreft een longlist met mogelijke knelpunten. Vervolgens wordt beoordeeld welke doelen daadwerkelijk kansrijk zijn om te verplaatsen. De definitieve lijst wordt later verder uitgewerkt. Gedeputeerde Kocken zegt toe dat PS deze longlist ontvangt zodra deze naar het Rijk wordt gestuurd.	
Informatie ontwikkelingen rondom	Landelijk Gebied	13-01-2025	Kocken, R.	Gedeputeerde Kocken reageert op de vraag van GroenLinks om op de hoogte gehouden te worden van de ontwikkelingen rondom het wateroverlast. Ze stelt voor om na de zomer een	

het wateroverlast				update te geven over de voortgang en wat er op verschillende niveaus gebeurt. Dit is ook een antwoord op de vraag van mevrouw Koning (CDA) of het overleg periodiek zal plaatsvinden. De gedeputeerde wil voorkomen dat ze toezegt dit overleg regelmatig te organiseren zonder dat daar een duidelijke aanleiding voor is. Ze stelt voor om een nieuw overleg pas bijeen te roepen als dat noodzakelijk blijkt op basis van een inventarisatie van de uitvoering van watertaken door de betrokken partijen.	
Informatie over waterberging Castricum	Landelijk Gebied	13-01-2025	Kocken, R.	Mevrouw Gordijn (JA21) vraagt wanneer de onderzoeksresultaten over de waterberging in Castricum verwacht worden. Gedeputeerde Kocken legt uit dat het onderzoek wordt uitgevoerd door PWN en Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en dat de provincie daarbij niet direct betrokken is. Ze weet daarom niet wanneer het onderzoek wordt opgeleverd, maar biedt aan dit na te vragen. Zodra zij daarover informatie ontvangt, zal ze dit aan Provinciale Staten doorgeven.	
Gesprek waterschappen over het herstel van de rel	PS	18-11-2024	Kocken, R.	De heer MANTEL (JA21): Dank u wel, voorzitter. Laatste vraag aan de gedeputeerde als zij toezegt dat ze dat wil meenemen naar de gesprekken met de waterschappen. De motie was zo ingestoken dat we eigenlijk willen kijken: waar waren er voorheen duinrellen, welke zijn er nog open en welke zijn er gesloten en welke zouden we eventueel weer kunnen openen om die afwatering weer op gang te brengen? Zo was de motie	

				ingestoken. Gedeputeerde KOCKEN: Oké, in dat geval kan ik daar gewoon meneer Mantel zeker in tegemoet komen. Het gesprek met de waterschappen ga ik graag aan en daar kom ik dan ook bij u op terug als dat gesprek gevoerd is, wat daar uitgekomen is wat er met het herstellen van rellen wel en niet mogelijk is.	
Weidevogel gebieden	Landelijk Gebied	17-10-2024	Beemsterboer, J.	Statenlid Van Wijnen (GL) herhaalt haar eerdere vraag in hoeverre de maatregelen in het toekomstkader zijn beoordeeld op hun impact op weidevogelgebieden, aangezien haar is gemeld dat sommige voorgestelde maatregelen mogelijk nadelig zijn voor de weidevogelpopulaties. Ze wil weten of hier nog iets aan gedaan kan worden. Gedeputeerde Beemsterboer geeft aan dat hij hier op dit moment geen antwoord op kan geven en dat GS schriftelijk zal terugkomen op deze vraag.	
Lobby Brussel Landelijk Gebied	Landelijk Gebied	14-10-2024	Beemsterboer, J.	Mevrouw Schneemann (Volt) vraagt naar de boodschap waarmee de ambtenaren richting Brussel gaan als zij lobbyen voor de Commissie Landelijk Gebied. Ze wil weten wat de provincie op dit moment uitdraagt bij de Europese instellingen. Gedeputeerde Beemsterboer geeft aan dat hij het antwoord op deze vraag schuldig moet blijven op dit moment. Hij weet dat er naar aanleiding van het regeerakkoord wordt gewerkt aan een nieuwe versie van de boodschap die de provincie naar Europa zal uitdragen. Gedeputeerde Beemsterboer belooft schriftelijk op de vraag	

				terug te komen en voegt toe dat Provinciale Staten hierover binnenkort ook een brief kunnen verwachten met meer informatie. Mevrouw Schneemann (Volt) stelt voor om de boodschap die de provincie richting Brussel uitdraagt in de Provinciale Staten te bespreken. Ze benadrukt dat, gezien de recente inzichten, het nuttig zou zijn als PS hierover meer draagvlak kan geven. Dit zou volgens haar de boodschap concreter en sterker kunnen maken. Gedeputeerde Beemsterboer omarmt deze suggestie.	
Planning Klimaatadaptatie	Landelijk Gebied	14-10-2024	Kocken, R.	Mevrouw Schneemann (Volt) stelt een vraag aan GS over het planningsoverzicht, specifiek over punt 3.a. Ze merkt op dat het klimaatadaptatiebeleid oorspronkelijk voor deze maanden gepland stond, maar nu is doorgeschoven naar het tweede en derde kwartaal van volgend jaar. Ze vraagt naar de reden voor deze vertraging en wil weten welke stappen er in de tussentijd genomen zullen worden. Gedeputeerde Kocken komt hier op een later moment op terug	
Financiele onderbouwing PPLG	PS	30-09-2024	Beemsterboer, J.	De ChristenUnie vraagt om de financiële onderbouwing bij de volgende versie van het PPLG. De heer Beemsterboer geeft aan dat het een terechte vraag is. Voor zover dat mogelijk is gaat GS kijken of ze dat kunnen verwerken.	
Doelstellingen (financiële)	PS	08-07-2024	Kocken, R.	Gedeputeerde KOCKEN: In het najaar dan hebben wij het weer met elkaar over het PPLG en dan hoort daar wat mij betreft bij: De financiële planning, of überhaupt de planning die daarbij hoort, die zal, dat moet u wel begrijpen, dan wel op	

planning PPLG				hoofdlijnen zijn. Wij zijn op dit moment juist heel erg bezig om überhaupt te kijken: waar leggen we de prioriteiten met de focusgebieden? Nou, zoals ik u daarover heb bericht en we ook al met elkaar over van gedachten hebben gewisseld. Dus er zal dan niet bij dat voorstel direct een heel gedetailleerde planning liggen. Maar het blijft natuurlijk overeind dat het realiseren van de doelstelling die we eerst hadden op 2027, als je die in tijd schuift, dan moet die aan te passen zijn naar wat dat dan voor consequenties heeft voor het te voeren beleid en ook voor welke middelen daar in de komende jaren bij zullen horen. En dan komt er daarna wel de keuze aan u ook waar die middelen vandaan moeten komen. Want ik bedoel, dat heb ik vorige keer ook gezegd, ik laat me niet op pad sturen met 'zoekt u nog even ergens twee miljard', en ook niet als u het nu afzwakt naar een half miljard. Dan ziet u mij nog steeds voor te veel aan. Dat is natuurlijk niet een taak die ik helemaal in mijn eentje kan dragen. Ook niet met alle monden namens wie ik spreek.	
Bespreken KRW doelen	Landelijk Gebied	17-06-2024	Kocken, R.	Gedeputeerde Kocken beantwoordt de vraag over de KRW en of er een plan is als de doelen niet worden gehaald. Ze zegt dat ze nog steeds hun best doen om dichterbij de doelen te komen. Er komt een tussenevaluatie dit najaar, die in de commissie wordt besproken om te kijken naar extra maatregelen	

Provincie Noord-Holland

Informatie delen over inovatiegelden	Landelijk Gebied	17-06-2024	Beemsterboer, J.	Gedeputeerde Beemsterboer reageert tot slot op de vraag van het CDA over innovatiegelden. Hij legt uit dat er vorig jaar wel degelijk aan innovatie is gewerkt, ondanks dat er geen geld specifiek hiervoor is uitgetrokken. De provincie was bezig met de voorbereiding van het Fieldlab Groene Hart, een project gericht op landbouwinnovaties. Hiervoor zijn ook koplopergelden aangevraagd. Gedeputeerde Beemsterboer benadrukt dat er continu werd verwacht dat deze gelden beschikbaar zouden komen. Inmiddels lijkt een deel van het project te worden goedgekeurd met middelen uit Wekker 2, ter waarde van negen miljoen euro. Zodra er duidelijkheid is van het ministerie hierover zal de gedeputeerde verdere details geven en wordt de informatie gedeeld.	
Agrarisch Natuurbeheer	Landelijk Gebied	27-05-2024	Kocken, R.	Mevrouw Koning stelt een alternatief voor waarbij boeren hun pachtcontract behouden en het land agrarisch blijft, maar de boer het perceel op NNN-waardige wijze beheert. Ze verwijst naar een vergelijkbare aanpak in Friesland en benadrukt dat het belangrijk is dat het beheerdoeltype goed wordt uitgevoerd. Mevrouw Koning-Hoeve vraagt of de gedeputeerde Kocken de regeling van Friesland en de toepasbaarheid daarvan in Noord-Holland direct wil terugkoppelen zodra er meer inzicht is. De gedeputeerde gaat ook in op de Friese methode van kwalitatieve verplichtingen op de grond, waar ze nog niet zeker van is of dit voldoende zekerheid biedt voor de lange termijn. Het	

				onderzoek hiernaar loopt nog en gedeputeerde Kocken komt hier later op terug.	
Budget en regie windopvang centra	Landelijk Gebied	27-05-2024	Beemsterboer, J.	Mevrouw Haas (PvdD) wijst erop dat gedeputeerde Beemsterboer eerder aangaf een budget beschikbaar te hebben. Ze vraagt of hij bereid is om een toezegging te doen richting de gemeenten voor een structurele bijdrage, zodat gemeenten gemotiveerd worden om ook bij te dragen aan de financiering van wildopvangcentra. Gedeputeerde Beemsterboer geeft aan dat de meeste gemeenten op dit moment al bijdragen aan de financiering van wildopvangcentra door de rekeningen te betalen die hen worden toegestuurd, zoals hij zag bij De Bonte Piet. Hij bevestigt de bereidheid om een budget beschikbaar te stellen, hoewel dit ten koste gaat van andere provinciale doelen binnen het PPLG Gedeputeerde Beemsterboer bevestigt dat GS zich bewust is van de noodzaak om de zorg voor wilde dieren en de regie voor samenwerking met andere overheden op zich te nemen. Dit draagt bij aan het bevorderen van biodiversiteit en het versterken van de natuurkwaliteit. Gedeputeerde Beemsterboer gaat in op de vraag van de Partij voor de Dieren over de provinciale bijdrage voor de wildopvang en bevestigt dat er voor de zomer een ambtelijk gesprek en na de zomer een bestuurlijk gesprek zal plaatsvinden. Hij verwacht dat er voor de begroting duidelijkheid kan worden gegeven, hoewel het nog	

				afhangt van de gesprekken of er een bedrag aan gekoppeld zal worden. Hij zegt toe dat dit in beeld zal zijn voor de begrotingsbehandeling.	
Reductiecijfers per Natura2000-gebied	Landelijk Gebied	18-04-2024	Beemsterboer, J.	Tot slot stelt gedeputeerde Beemsterboer voor om de reductiecijfers per Natura2000-gebied, die de voortgang in stikstofreductie aantonen, schriftelijk aan de Statenleden te verstrekken om zo transparantie en duidelijkheid te bieden over de effectiviteit van het gevoerde beleid.	
Duiding koploperspr ojecten	Landelijk Gebied	18-04-2024	Beemsterboer, J.	Gedeputeerde Beemsterboer herinnert eraan dat de projecten snel en onder druk zijn ingediend, maar ziet het belang van een duidelijke evaluatie. Hij stelt voor om voor elk van de acht projecten te verduidelijken waarom deze destijds als kansrijk werden beschouwd.	
Afdoening motie 237-2021 Inspiratie her- en bijbestemming	Landelijk Gebied	15-04-2024	Beemsterboer, J.	Gedeputeerde Beemsterboer bevestigt dat het mogelijk is om de website uit te breiden met informatie over monumenten die nog investeerders zoeken. Hij geeft aan dat dit technisch uitvoerbaar is en in het belang van het erfgoed. Gedeputeerde Beemsterboer zegt toe dat de website beter vindbaar gemaakt zal worden, dat er meer inspirerende verhalen over erfgoed toegevoegd zullen worden, en dat er specifiek aandacht zal zijn voor erfgoed dat op zoek is naar investeerders. Hij verwacht dat deze verbeteringen doorgevoerd zullen worden en zal terugkomen op zijn woorden mocht dit onverhoopt niet lukken.	

Provincie Noord-Holland

Toets subsidies voor landbouw aan doelen van de Voedselvisie en kritische prestatie-indicatoren (KPI's)	Landelijk Gebied	15-04-2024	Beemsterboer, J.	Statenlid Van Wijnen (GL) benadrukt het belang van het evaluatieplan GLB NSP als een essentieel onderdeel van het afdoen van de motie. Zij toont interesse in de kritische prestatie-indicatoren die volgens het plan door de WUR ontwikkeld worden en die naar verwachting “interessante informatie” zullen opleveren. Statenlid Van Wijnen is benieuwd naar deze interessante informatie en de mogelijkheid om deze in de evaluatie te betrekken. Statenlid Van Wijnen ziet dit als een kans om beter inzicht te krijgen in de ontwikkeling van kringlooplandbouw en de bredere impact daarvan op de landbouw in Noord-Holland. Gedeputeerde Beemsterboer geeft aan dat hij momenteel geen antwoord kan geven op de vraag over de kritische prestatie-indicatoren (KPI's) en hoe deze in de evaluatie worden betrokken. Hij belooft schriftelijk terug te komen op deze kwestie en staat open voor het idee om deze gegevens te betrekken bij de evaluatie, maar heeft meer tijd nodig om dit uit te werken.	
Openstaande vraag over: drinkwatergebruik te verminderen en het	PS	08-04-2024	Kocken, R.	De heer KLEIN (CU): Ja, dank aan Volt voor het stellen van deze vraag. Inderdaad een belangrijk onderwerp. Ik haak even aan op het antwoord op vraag zes: zijn er plannen om het drinkwatergebruik te verminderen en het stimuleren van bijvoorbeeld regenwater. Dan zegt u: wij willen aansluiten bij alles wat er georganiseerd wordt of wat andere bedrijven gaan doen. Maar wij denken toch ook wel dat de provincies	

stimuleren van regenwater				zelf hier een rol kan pakken. Bent u dat met ons eens? En welke rol zou de provincie dan kunnen nemen? Bijvoorbeeld voorlichting aan gemeentes of over campagnes zelf organiseren. We horen het graag. De VOORZITTER: Dank u wel. Dan in de tweede termijn het woord aan gedeputeerde Kocken. Gedeputeerde KOCKEN: Ik denk dat ik u hier het beste een schriftelijk antwoord op kan geven. Maar in algemeenheid kan ik wel zeggen dat het niet is dat we helemaal nietsdoen. We proberen ook bijvoorbeeld met klimaatadaptief bouwen hier aandacht voor te vragen en daar spelen dit soort factoren zeker ook een rol. Maar als u een compleet beeld wilt hebben, dan lever ik u dat liever schriftelijk aan. Want als ik nu sta te wachten tot iemand snel iets voor mij produceert wat ik u dan weer halfslachtig doorgeef, dat is volgens mij voor niemand goed. Dus als u mij toestaat, rond ik het schriftelijk met u af.	
De ecologische hoogstructuur en koploperprojecten	PS	08-04-2024	Kocken, R.	De ecologische hoogstructuur moest af zijn, en welke koploperprojecten hebben wij die daaraan bijdragen? Dat vraagt volgens mij de Partij voor de Dieren. Dat antwoord wil ik u eigenlijk nu nog even schuldig blijven, omdat ik u daar niet verkeerd over wil informeren en ik daar nog niet over ben ingefluisterd. Dus daar kom ik graag schriftelijk even bij u op terug.	

Provincie Noord-Holland

Artis Cultureel erfgoed	Landelijk Gebied	11-03-2024	Beemsterboer, J.	Gedeputeerde Beemsterboer deelt mee dat hem net ter ore is gekomen dat er afspraken zijn gemaakt over een tegenprestatie van Artis; Artis is zelf ook enthousiast. Hoewel de specifieke invulling van deze tegenprestatie nog niet vaststaat, verzekert hij dat hij hierover in overleg zal treden met Artis en de uitkomsten daarvan zal terugkoppelen. De timing van dit overleg is nog onzeker, maar hij geeft aan graag een bezoek aan Artis te brengen.	
koploperspr ojecten PPLG	PS	04-03-2024	Beemsterboer, J.	De heer KLEIN (CU): Ja, dank u wel. Ik vroeg eigenlijk ook of u een reflectie zou kunnen geven op die beoordeling in relatie tot onze plannen. Wat het inhoudelijk betekent. Zitten we nou voor een aantal plannen op een verkeerd spoor of niet? En kunt u dat in een notitie opschrijven ten behoeve van de commissievergadering? Want het is voor ons nu moeilijk zichtbaar. Is het nou een timingsprobleem? Is het een probleem dat wij inderdaad de verkeerde koplopersprojecten indienen? Dat lijkt ons wel nuttig om dat met de komende commissievergaderingen te kunnen bespreken. Gedeputeerde BEEMSTERBOER: Ik denk dat dat op zich prima is. Of dat lukt voor de komende commissie, weet ik niet. Ten aanzien van de koploperprojecten, ik denk dat we een heel stuk al komen. Ten aanzien van onze algemene NPLG-doelen in ons PPLG neergelegd, ja, het lijkt me heel sterk dat we op zo'n korte termijn daar al echt een goede reflectie op kunnen geven. Ondanks dat mij is gebleken dat onze ambtenaren	

				toch soms in staat zijn tot wonderen weet ik niet of ik dat op die termijn kan toezeggen. Maar er is natuurlijk alle bereidheid om daar een reflectie op te geven wanneer dat mogelijk is.	
13 gebiedsprocessen PPLG	Landelijk Gebied	12-02-2024	Beemsterboer, J.	De heer Hanou (PvdD) herhaalt zijn verzoek om meer specifieke informatie over het PPLG, met name een overzicht van alle dertien gebiedsprocessen. Hij benadrukt de wens om te begrijpen of en hoe deze processen van elkaar leren, of ze vergeleken worden met processen in andere provincies, en hoe de aanbevelingen die in eerdere commissievergaderingen breed gedeeld zijn, worden meegenomen. De heer Hanou zoekt duidelijkheid over de interactie en het leren tussen de verschillende gebiedsprocessen, evenals de integratie van externe inzichten en aanbevelingen in het beleid en de uitvoering van het PPLG. Gedeputeerde Beemsterboer zegt toe dat het overzicht van de dertien gebiedsprocessen verstrekt zal worden.	
PPLG maatregelen die geen Financiële middelen vereisen of reeds gedekt zijn	Landelijk Gebied	12-02-2024	Beemsterboer, J. Kocken, R.	Mevrouw Schneemann erkent de complexiteit van de landelijke politieke situatie in relatie tot het PPLG en uit waardering voor de inspanningen van de gedeputeerde om duidelijkheid te verkrijgen vanuit het Rijk. Mevrouw Schneemann vraagt ook om een overzicht van maatregelen die onafhankelijk van het Rijk uitgevoerd kunnen worden. In dit kader noemt zij de oprichting van een loket ter ondersteuning van de transitie naar kringlooplandbouw, en	

				informeert naar de status en planning hiervan. Daarnaast verzoekt ze om een update over de verkenning van mogelijke Europese subsidies die aangevraagd kunnen worden ter ondersteuning van de doelen van het PPLG. De gedeputeerde noemt de koppeling die Volt maakt tussen lokale kwesties en Europa, en geeft aan dat veel van de punten uit het boerenpamflet niet direct betrekking hebben op provinciaal beleid. Op de vraag naar een overzicht van maatregelen die geen financiële middelen vereisen of reeds gedekt zijn, belooft hij schriftelijk terug te komen, gezien de breedte van de vraag.	
Natuurinclusieve Landbouw	Landelijk Gebied	12-02-2024	Beemsterboer, J.	Mevrouw Koning-Hoeve (CDA) refereert aan een recent rapport van de WUR (Wageningen University & Research) waarin wordt gesteld dat financiering van natuurinclusieve landbouw als staatssteun wordt beschouwd en daarom niet langer toegestaan is. Ze vraagt hoe men van plan is om met deze bevinding om te gaan binnen het kader van het PPLG. Gedeputeerde Beemsterboer reageert op de vraag van het CDA over de financiering van natuurinclusieve landbouw naar aanleiding van een rapport van de Wageningen University & Research (WUR), waarin gesteld wordt dat er belemmeringen zouden zijn voor deze financiering. Hij geeft aan dat deze kwestie nader bekeken moet worden en belooft schriftelijk terug te komen op dit onderwerp.	

Provincie Noord-Holland

Inzicht subsidie voor natuurbeheer	commissie Landelijk Gebied	12-02-2024	Beemsterboer, J. Kocken, R.	Ondanks de erkenning naar FvD dat het een complexe opgave is, drukt gedeputeerde Beemsterboer zijn vertrouwen uit in de collectieve inzet en mogelijkheden om deze klimaatdoelen als land te behalen. •De hoeveelheid subsidie die momenteel aan natuurbeheer wordt verstrekt, is niet direct duidelijk, maar gedeputeerde Beemsterboer zegt toe deze informatie toe te sturen.	
vertstrekken informatie woningbouwprojecten	commissie Landelijk Gebied	15-01-2024	Beemsterboer, J.	Op de vraag van de PvdA over specifieke projecten die binnen het bereik van de provincie liggen en waarover informatie moet worden verstrekt, meldt gedeputeerde Beemsterboer dat hij een lijst van vier woningbouwprojecten heeft ontvangen. Hij zegt toe deze lijst te verstrekken en belooft ook informatie over infrastructurele projecten te geven. Hij maakt een voorbehoud dat hij moet nagaan of er juridische risico's verbonden zijn aan het delen van deze informatie.	
update over stand van zaken gebiedsprocessen PNN	PS-vergadering	11-12-2023	Kocken, R.	Kocken: Want ik begrijp de behoefte echt dat u hier in de zaal gewoon wil weten: maar wat doen we nou; en welke prioriteiten leggen we? Dat vind ik een heel terechte vraag. Ik kan nu eigenlijk niet meteen zeggen 'dit gaan we doen en zo gaan we het aanpakken', juist door de onzekerheid die er gewoon op dit moment is. Statenlid Leerink: Waar wij ook meer aan zaten te denken, volgens mij noemde ik dat in eerste termijn ook, is bijvoorbeeld dezelfde manier als we, als het gaat om bij de VTH, dat we iedere drie maanden een stand van zaken krijgen en daar ook over kunnen spreken in	

				de commissie. Gedeputeerde Kocken: Ik denk dat een periodieke rapportering, dat zou eigenlijk dus het PNN zijn, dat we daar misschien nog een tussentijdse update aan toe moeten voegen. Dat ben ik eigenlijk wel met u eens. Dus dat wil ik u wel toezeggen. Dus dan krijgt u eigenlijk halfjaarlijks een soort update.	
Actieplan	Landelijk Gebied	20-11-2023	Kocken, R.	De heer Mülder (D66) zegt dat hij Ten aanzien van de 1,6 miljoen door ombuigingen in het coalitieakkoord, waardoor een aantal activiteiten en onderzoeken tijdelijk 'on hold' gezet zijn verduidelijking wil. Hij wil weten welke projecten, naast actieplan exoten en actieve soortenbescherming, on hold gezet zijn. Gedeputeerde Kocken zegt dat er wel degelijk wat aan exoten is gedaan. Voor het maken van een plan zijn er echter nog geen kosten gemaakt en herstelmaatregelen zijn bekostigd uit een ander budget. De aanpak van exoten is dus niet helemaal on hold gezet. De gedeputeerde biedt aan om in het uiterste geval schriftelijk te antwoorden op de heer Mülder (D66) zijn vraag over on hold gezette projecten. De heer Mulder gaat hier op in.	Het betreft hier slechts een aanpassing van de kasraming van de middelen uit het Masterplan biodiversiteit. Omdat we het geplande bedrag dit jaar niet meer zouden uitgeven hebben we dat doorgeschoven. De middelen blijven beschikbaar voor soortenbescherming en actieplan exoten.
Brief Nederlandse	Commissie Landelijk Gebied	12-10-2023	Beemsterboer, J.	Statenlid Van Wijnen (GL) haalt een brief van de Nederlandse Archeologievereniging aan. Deze vereniging heeft zorgen geuit over de vraag of gemeenten hun taken wel naar	

Archeologie vereniging				behoren kunnen vervullen. Hoewel deze vragen reeds zijn verspreid, herhaalt ze deze nogmaals voor de duidelijkheid. GroenLinks wil weten of de gedeputeerde bekend is met de inhoud van deze brief. Daarnaast vraagt Statenlid Van Wijnen of de gedeputeerde bereid is om in gesprek te gaan met de Nederlandse Archeologievereniging over hun zorgen en of hij deze bevindingen wil delen met Provinciale Staten. Gedeputeerde Beemsterboer geeft aan dat zijn voorganger op dit dossier al in gesprek is gegaan met de Nederlandse Archeologievereniging en dat hij met de Staten het verslag van dit gesprek zal delen.	
Bedreiging boeren	Landelijk Gebied	12-10-2023	Beemsterboer, J.	Mevrouw Schneemann (Volt) vraagt of gedeputeerde Beemsterboer het met haar eens is dat als er signalen zijn dat boeren bedreigd zijn, er moet worden uitgezocht of dit het geval is en wat eraan gedaan kan worden. Gedeputeerde Beemsterboer zegt toe te onderzoeken welke signalen er zijn en gesprekken te voeren met boeren die zich geïntimideerd voelen en hun omgeving om te achterhalen wat er precies aan de hand is.	
Voordracht Laatste begrotings wijziging 2021	EFB	29-11-2021	Beemsterboer, J.	Gedeputeerde Pels stelt voor om eerst na te gaan of de toename bij het Faunafonds incidenteel of structureel is, maar zonder eigen risico was de stijging nog hoger geweest. Dhr. Heijnen (CDA) vraagt om bij de kaderbrief een toelichting te geven op het wel of niet structurele karakter van de stijgingen van het Faunafonds. Gedeputeerde Pels	

				zegt mede namens mevrouw Rommel toe hierop terug te komen.	
Uitvoerings agenda Voedselvisie 2021-2022	NLG	30-08-2021	Zaal, I.	Uitvoeringsagenda Voedselvisie 2021-2022: Gedeputeerde Zaal: De ontwikkelingen gaan snel. De provincie zal waar nodig en mogelijk bijsturen. De Statenleden zullen rapportages ontvangen over de projecten die worden opgepakt, over de subsidieregelingen die worden ingericht. Zij kunnen dan hun rol pakken om eventueel bij te sturen. Zij raad voorafgaand onderzoek af, omdat de provincie gewoonweg heel hard aan de slag moet. Zij gaat echter wel de effecten van de te nemen maatregelen gaan monitoren. Hierover zullen GS jaarlijks rapporteren aan PS. Gedeputeerde geeft aan dat er nog een brief naar de Staten komt waarin GS uitwerken hoe de inzet van de RO-instrumenten zal worden aangevlogen	
Dierenwelzijn meenemen bij evenementensponsoring	EFB	20-01-2020	Zaal, I.	Hr. van der Hoek zegt toe: - PS inzage te geven in de wijze waarop dierenwelzijn wordt vertaald in afspraken in sponsorcontracten; - na 3 jaar een evaluatie plaatsvindt maar tussentijds zal PS jaarlijks via een voortgangsbrief worden geïnformeerd over de ontwikkelingen zodat de effectiviteit getoetst kan worden en de regels kunnen worden aangescherpt.	In EFB van 18 januari 2021 is de eerste voortgangsbrief besproken. Zie ook brief GS aan PS inz. verruimde uitgangspunten evenementensponsoring 2021-2022 (C-

Provincie Noord-Holland

					agenda EFB 22-4-2021)
Invloed PAS uitspraak op Markermeer dijken	NLG	09-09-2019	Loggen, C.	Jellema: Wat zijn de gevolgen van de PAS voor de het project Markermeerdijken? Gedeputeerde Loggen meldt dat Pels Rijcken een toets uitvoert hierover. Gedeputeerde Loggen zegt toe hierop terug te komen zodra hier meer bekend over is.	Bericht hierover volgt nog.

Provincie Noord-Holland

Nummer	Onderwerp	Fractie	Datum PS	Inhoud	Portefeuillehouder	Stand van zaken GS
M166-2024	Maximale inzet, eventueel met externen, om PAS-melders te legaliseren	CDA, BBB, VVD, 50PLUS, Christen Unie, JA21	16-12-2024	PS verzoeken GS: •Om voortvarend met het rijk, als eindverantwoordelijke voor de legalisering van PAS-melders, in gesprek te gaan om tot een oplossing te komen, om de PAS-melders, interimmers en vrijgestelde bedrijven zo spoedig mogelijk te legaliseren; •Om daarnaast te onderzoeken hoeveel extra personeel er nodig is, met zo nodig inhuur van externen, om de PAS-melders, en voor zover mogelijk ook de interimmers en vrijgesteldebedrijven, zo spoedig mogelijk te legaliseren en de kosten hiervan bij het rijk neer te leggen; •Op reguliere basis aan PS via de commissie te rapporteren over de vorderingen van de legalisatie.	Beemsterboer, J.	07-02-2025 Vanwege het uitblijven van concrete instrumenten en middelen heeft de minister als financieel en politiek eindverantwoordelijke op 4 december 2024 aan de Tweede Kamer toegezegd om eind januari begin februari met een concreet plan van aanpak voor de PAS-melders te komen. Dit heeft ze op verzoek en in gesprek met de provinciale bestuurders op 19 december 2024 bevestigd. Het voornemen is om dit plan op 19 februari a.s.in een bestuurlijk overleg met de provincies te bespreken. Echter op 18 december 2024 heeft de Raad van State in de Rendac vergaande uitspraken gedaan die ook gevolgen heeft voor de hele stikstof opgave en de vergunningverlening waaronder ook voor de PAS-melders. Het Rijk is de gevolgen van de uitspraak nog aan het bestuderen. Het kabinet heeft een

Provincie Noord-Holland

						speciale commissie met ministers uit meerdere departementen in het leven geroepen onder leiding van premier Schoof. Wij zijn in afwachting van de uitkomsten van deze crisis die alle sectoren en ook andere opgaven raakt.
M165 -2024	Terugbrengen van de faunaschade NU!	BBB, VVD, JA21, PVV, CDA, 50PLUS	16-12-2024	GS roepen het College van Gedeputeerde Staten op: •Te onderzoeken of alle mogelijke instrumenten en middelen zijn ingezet om de faunaschade te beperken en de schade binnen beheersbare grenzen te brengen; •De uitkomsten van de expertmeetings hierbij te betrekken. •Hierover in het tweede kwartaal van 2025 een terugkoppeling te geven aan de Provinciale Staten.	Beemsterboer, J.	07-02-2025 Voor de commissie LG is op 10 februari een technische briefing/expert meeting is gepland over faunaschade en tegemoetkomingen en de mogelijkheden die er zijn om deze te beïnvloeden.
M161 -2024	Reserve Groen aanvullen	Volt, PvdD, Christen Unie, D66, 50PLUS	16-12-2024	GS roept het college op: -een voorstel te doen om de Reserve Groen aan te vullen -dit voorstel ter besluitvorming bij voorkeur bij de Kaderbrief 2026 voor te leggen	Kocken, R.	07-02-2025 Geen wijzigingen

Provincie Noord-Holland

M159 -2024	Door met vrijwillige ontpachting	PvdA	16-12-2024	PS roept GS op om ● Te onderzoeken hoe de regelingen voor pachtafkoop op NNN-gronden na 2025 in een toekomstbestendige vorm voortgezet kunnen worden en hierover de Staten uiterlijk bij Kadernota 2025 te informeren	Kocken, R.	07-02-2025 In de (concept-) Korte Termijn Agenda (KTA) zijn bedragen voor de pachtafkoop opgenomen voor de jaren 2026 en 2027. Dit in samenhang met de inzet van andere middelen voor het NNN. De KTA komt in maart in PS. Voor de jaren daarna wordt een voorstel gedaan in de Kadernota.
M142 -2024	Waterbeheer Duingebied	CDA JA21 50PLUS PVV	18-11-2024	PS verzoeken aan GS: •PWN mee te geven om bij de uitwerking van het beheerplan maatregelen te nemen die de wateroverlast in het duingebied verminderen, zodat overlast voor omwonenden zo veel mogelijk wordt beperkt en fiets- en wandelpaden optimaal benut kunnen worden; •PWN te verzoeken om dit ook op te nemen in de toekomstvisie van PWN voor het beheer van het duingebied.	Kocken, R.	07-02-2025 Update verwacht in voorjaar 2025
M128 -2024	Regie op gevolgen gewasbestrijdings- en	GroenLinks PvdA Volt	11-11-2024	PS Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten: -Overleg te organiseren tussen partijen die in de provincie betrokken zijn bij beleid	Kocken, R.	07-02-2025 We betrekken de uitwerking van deze motie bij de nota GS over de tussenevaluatie van de

	gewasbescher mingsmiddeke n in de omgeving.			over, gebruik van, gevolgen van en controle op gewasbestrijdings- en beschermingsmiddelen en daarin good practices te delen om bovengenoemde problemen te mitigeren. Daarin de pilot in de Duin- en Bollenstreek over regiocertificering, mee te nemen en te faciliteren dat belangstellenden buiten de pilot hiermee verder kunnen. -Nader onderzoek te doen naar maatregelen die nodig zijn om normoverschrijdingen op waterkwaliteit, zoals bijvoorbeeld afgelopen jaar voor dinoterb, vanuit historisch gebruik terug te dringen. -In navolging van het recente rapport van de Universiteit Leiden voor de bestrijdingsmiddelen atlas en de Leeuwarder uitspraak in beeld te brengen welke maatregelen op de korte en lange termijnmogelijk zijn om in deze gebieden of gedurende deze periodes negatieve gevolgen		KRW. Deze zal einde eerste kwartaal aan PS worden aangeboden.

Provincie Noord-Holland

				van gebruik van(mengsels van) middelen te beperken.		
M127 -2024	Weidevogels	GroenLinks PvdA SP	11-11-2024	PS verzoeken het college van Gedeputeerde Staten: -Te onderzoeken hoe in Noord-Holland de landelijke nog beschikbare gelden vanuit het actieplan Grutto benut zouden kunnen worden. -Te onderzoeken welke maatregelen Noord-Holland kan nemen om weidevogels beter te beschermen, anticiperend op eventuele extra financiering daarvoor van uit het Rijk, ten gevolge van de inbreukprocedure van de Europese Commissie.	Kocken, R.	07-02-2025 Geen wijzigingen
M110 -2024	Vrij baan voor PPLG-reserves	Volt GroenLinks D66 PvdA	11-11-2024	PS vraagt GS om: -de voorwaarde dat de PPLG reserve slechts wordt ingezet als voor-financiering, te latenvervallen, waardoor de reserve ook kan worden ingezet als de financiering vanuit het rijk niet bevestigd is; -een bestedingsvoorstel te maken voor de PPLG doelen;	Rommel, E.	07-02-2025 In de korte termijnagenda landelijk gebied wordt voor de periode 2025 - 2027 aangegeven hoe de reserve PPLG ingezet wordt voor maatregelen

Provincie Noord-Holland

M108-2024	Steun voor Wildopvang	PvdD SP 50PLUS GroenLinks D66	11-11-2024	PS vraagt GS om: -incidenteel €400.000 beschikbaar te stellen voor de wildopvangcentra; -in het eerste kwartaal 2025 met een bestedingsvoorstel te komen naar de Staten; -en hiervoor een dekkingsvoorstel te doen aan de Staten;	Beemsterboer, J.	07-02-2025 De motie is in behandeling; in januari '25 is hierover een BO georganiseerd.
M80-2024	PPLG voor het einde van 2024	D66 Volt PvdD CDA 50PLUS JA21	30-09-2024	PS verzoekt GS: - in de PS vergadering van 16 december 2024 een definitief voorstel ter besluit voor te leggen aan welke opgaves gewerkt wordt en hoe deze worden behaald.	Beemsterboer, J.	07-02-2025: het overzicht van doelen en maatregelen is aan PS ter besluitvorming voorgelegd. In maart zal er meer informatie worden gegeven bij agendering van de kortetermijnagenda 26-11-2024: uit besluitenlijst GS d.d. 19-11-2024: Beantwoording Motie 80 2024 PPLG. Noord-Holland werkt aan het behalen van de doelen in het landelijk gebied voor natuur, stikstof, water en bodem, klimaat, landbouw en beleefbaarheid van het landschap. Dit is opgenomen in de startversie van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Het overzicht doelen en maatregelen PPLG maakt inzichtelijk aan welke

						operationele doelen en maatregelen de provincie samen met de partners in de gebieden op dit moment werkt. Besluit GS: 1. Te constateren dat het college via een schriftelijke procedure het volgende besluit heeft genomen: -De voordracht vast te stellen waarbij aan Provinciale Staten wordt voorgesteld: •Kennis te nemen van het overzicht doelen en maatregelen PPLG; •Het college op te dragen, zodra er meer duidelijkheid is vanuit het Rijk, een volledig pakket aan doelen en maatregelen, binnen de beschikbare middelen, aan PS voor te leggen; - PS voor te stellen om motie M80-2024 hiermee als afgedaan te beschouwen; 2. Te constateren dat PS hierover zijn geïnformeerd door middel van een brief. 19-11-2024: Er wordt gewerkt aan een voorstel voor het overzicht van doelen en maatregelen zoals gevraagd in de motie. We streven er naar dit voorstel in december aan uw Staten voor te leggen.

Provincie Noord-Holland

M75-2024	Stortplaats Groenwoud	BBB PVV VVD 50PLUS	30-09-2024	PS verzoekt het college om: -te wachten met de inrichting rond de afvalstortplaats, totdat er zekerheid is dat de gezondheid niet in het geding komt en de situatie veilig is voor omwonenden en de omgeving; -bij inrichting van nabijgelegen percelen van tevoren zeker te stellen dat er geen sprake is van ontoelaatbaar risico voor de volksgezondheid.	Kocken, R.	07-02-2025: Provinciale Staten worden in maart 2025 geïnformeerd over de uitvoering van deze motie 19-11-2024: Per brief met kenmerk 2276213/2276231 zijn PS geïnformeerd over de uitvoering van deze motie.
M66-2024	Motie lange termijn zekerheid voor kwaliteitsverbetering natuur	PvdA, GroenLinks	08-07-2024	PS roept GS op om: •Voorstellen uit te werken voor een substantiële voortzetting van SKNL na 2024; •Hierover de Staten voor het einde van 2024 te informeren.	Kocken, R.	07-02-2025: In de (concept-) Korte Termijn Agenda (KTA) zijn bedragen voor de pachtafkoop opgenomen voor de jaren 2026 en 2027. Dit in samenhang met de inzet van andere middelen voor het NNN. De KTA komt in maart in PS. Voor de jaren daarna wordt een voorstel gedaan in de Kadernota. 19-11-2024: De lange-termijninzet voor de subsidiemiddelen Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) wordt bezien in het kader van de Uitvoeringsagenda PPLG (in samenhang met de inzet van andere

						middelen voor het NNN). In het eerste kwartaal van 2025 wordt u per brief over de Uitvoeringsagenda geïnformeerd.
M22-2024	Specificeren projecten PPLG.	Volt, PvdD, D66, Christen Unie	04-03-2024	PS vraagt Gedeputeerde Staten om: - Bij het aanleveren van de kaderbrief verder te specificeren welke projecten in aanmerking komen voor een voorschot uit de vrijgemaakte reserve, en waarom deze projecten uiterlijk op commissievergadering Landelijk Gebied van 17 juni aan PS terug te koppelen.	Beemsterboer, J.	07-02-2025: De korte termijnagenda zal in maart geagendeerd worden met daarin de gevraagde specificering van projecten 19-11-2024: Voorfinanciering van de projecten is niet meer nodig omdat de beschikking voor de Spuk en voorschotten van het Rijk zijn ontvangen. De afweging welke projecten we uit de reserve PPLG willen financieren heeft enige vertraging opgelopen. Dit komt door de herprogrammering van het PNN 2025 en doordat we de verdeling van restant koplopersmiddelen moeten afwachten. De besluitvorming bij het Rijk neemt nog zeker tot en met december in beslag. In de korte termijnagenda PPLG zal worden aangegeven welke projecten we naast de koplopersprojecten in de coalitieperiode zullen oppakken om

						aan de doelen van het PPLG te werken. 11-09-2024: Bij de begrotingsbehandeling zal een specificatie worden opgeleverd van de PPLG projecten/maatregelpakketten die in aanmerking komen voor voorfinanciering uit de reserve PPLG. Eind september verwachten wij duidelijkheid te krijgen over de voorschotbetalingen op de specifieke uitkering voor de koplopersmaatregelen. De reserve PPLG kan naast voorfinanciering ook worden ingezet ten behoeve van definitieve financiering van projecten. Bij de begrotingsbehandeling zal een overzicht worden gegeven van de PPLG-projecten die bijdragen aan het behalen van coalitiedoelen. Met uitzondering van de koplopers kunnen wij met de kennis van nu slechts inschatten bij welke projecten het voorfinanciering zal betreffen. 15-05-2024 In dit stadium komen er geen PPLG projecten/ maatregelpakketten in

						aanmerking voor voorfinanciering uit de reserve PPLG, omdat er nog geen zekerheid is over de Rijksbijdrage. Eerst moet een toetstraject worden doorlopen en moet de regeling (om een specifieke uitkering aan te vragen) nog door LNV worden opengesteld.
M9-2024	Inventariseren weidevogelgebieden waar de vos geweerd mag worden.	VVD, BBB	04-03-2024	PS verzoekt GS: - Inventariseren of er voldoende aanbod is van jagers die de boeren en landeigenaren kunnen helpen met het beschermen van de weidevogels; - Te inventariseren of er voldoende effect is van de maatregelen die genoemd staan in het faunabeheerplan vos.	Beemsterboer, J.	07-02-2025: Geen wijzigingen. 19-11-2024: Geen nieuwe ontwikkelingen. Eerder is aan gegeven dat we op basis van de gepubliceerde beheercijfers hier een update over kunnen opstellen. De eerdere planning is doorgeschoven naar kwartaal 1 in 2025. 11-09-2024: Geen nieuwe ontwikkelingen. Op basis van de gepubliceerde beheercijfers zullen we hier een update over kunnen opstellen. Deze wordt verwacht in najaar 2024. 15-05-2024: Geen ontwikkelingen
M181-2023	Kosten Natuurbeheer verwerken in Kaderbrief 2025	Christen Unie, Volt, CDA	06-11-2023	PS dragen GS op: - bij de Kaderbrief begrotingsjaar 2025 voldoende budget op te nemen voor het beheren van nieuwe natuur en tevens een realistische	Kocken, R.	11-02-2025: Afgedaan, zie brief (kenmerk 2278763/2278776) dd 2 oktober 2024. 19-11-2024: U bent geïnformeerd per brief met kenmerk 2278763/2278776, dd 2 oktober

				meerjarenraming te maken die in lijn is met de verwachtte groei van de natuur.		2024. 08-10-2024 uit besluitenlijst GS d.d. 01-10-2024: Het Natuurbeheerplan 2025 bevat de kaders en de natuurdoelen voor de subsidiëring van het (agrarisch) natuurbeheer door de provincie. De provincie stelt hiermee jaarlijks subsidie beschikbaar voor (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer, op basis van aparte openstellingsbesluiten. Deze subsidies zijn bedoeld voor particulieren, terreinbeheerders en agrarische collectieven. Het Natuurbeheerplan 2025 heeft van 11 april tot en met 22 mei 2024 ter inzage gelegen. Besluit GS: 1. Het Natuurbeheerplan 2025, het digitale kaartmateriaal (link: kaartviewer) en de Nota van Beantwoording vast te stellen; 2. De gewijzigde Uitvoeringsregelingen Natuur- en Landschapsbeheer 2016 en Certificering SNL 2024 vast te stellen; 3. De openstellingsbesluiten Natuurbeheer Noord-Holland 2025 en

						Agrarisch natuur- en landschapsbeheer Noord-Holland 2025 vast te stellen onder voorbehoud van de vaststelling van de provinciale begroting 2025 door Provinciale Staten; 4. Provinciale Staten te informeren door middel van bijgaande brief; 5. Middels voornoemde brief PS voor te stellen om motie 181-2023 als afgehandeld te beschouwen. Deze motie betreft het opnemen van voldoende budget in de Kaderbrief 2025 voor het beheren van nieuwe natuur. Dit is verwerkt in de Kaderbrief 2025-2028. 11-09-24: Is opgenomen in de kaderbrief 2025 15-05-2024: Wordt afgedaan met de kaderbrief. 08-02-2024: Deze kosten zijn ingediend voor de Kaderbrief 2025
M238 -2022	Motie Regionale Veenweidestrategie (RVS) zo	GroenLinks, PvdA, D66, SP, PvdD,	21-11-2022	PS verzoeken het College van GS : 1. In de eerste versie van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied concrete doelen te formuleren — bij voorkeur op	Kocken, R.	10-02-2025: Geen wijzigingen 19-11-2024: De onzekerheid rondom het vervallen van het NPLG heeft een heroverweging t.a.v. het PPLG tot gevolg. Daardoor ontstaat er

	snel mogelijk concreet!	Christen Unie		gebiedsniveau - inzake remming en stoppen van bodemdaling, veenherstel, klimaat en water, inzichtelijk te maken wat nodig is om die doelen te halen en hiervoor de richtinggevende uitspraken van december 2018 als startpunt te nemen. 2. In het PPLG aan te geven welke instrumenten zullen worden ingezet om de doelen te halen — waaronder de systeemoplossingen zoals vermeld op pagina 20 van de RVS en instrumenten op het gebied van ruimtelijke ordening, teeltwijzen en het provinciale pachtbeleid - en alle instrumenten te bundelen in een zogenaamde 'instrumentenkoffer' voor de gebiedsgerichte aanpak. 3. Voor het proces van voorbereiding en uitvoering van de veenweidestrategie intensief samen te werken met alle betrokkenen in volle breedte zowel sectoraal als geografisch. 4. Bij de toegezegde maandelijkse agendering van het		vertraging in de uitvoering van de motie. De keuze en de implementatie van maatregelen gebeurt via gebiedsgerichte samenwerkingsverbanden in gebieden, en ook de uitwisseling van kennis tussen gebieden wordt gestimuleerd. 11-09-2024: Vragen 1, 2 en 3: In de tweede conceptversie voorontwerp PPLG worden voor alle PPLG-deelgebieden concrete en smarte maatregelen uitgewerkt waarmee de doelen van de veenweidestrategie zullen worden gehaald (zie tabel X "Maatregelen bodemdaling". De participatiestrategie staat nog niet goed in het PPLG, maar ze wordt wel in de RVS 1.0 uitgelegd. De keuze en de implementatie van maatregelen gebeurt via gebiedsgerichte samenwerkingsverbanden van boeren, en ook de uitwisseling van kennis tussen gebieden wordt gestimuleerd. 15-05-2024: Geen wijzigingen 08-02-2024: Geen wijzigingen. 20-11-

				PPLG-proces in de commissie NLG uiterlijk in februari 2023 een update te geven over de beoogde aanpak inzake bodemdaling en veenherstel binnen het PPLG en hierover in gesprek te gaan met de commissie. 5. Tussen nu en de vaststelling van het PPLG onverwijld door te gaan met de aanpak in Laag Holland, de Ronde Hoep, Bovenkerkerpolder, Keverdijksepolder en Polder Westzaan.		2023: Geen wijzigingen. 02-08-2023: geen actualisatie 05-06-2023 Motie wordt opgepakt en verder uitgewerkt bij en in het PPLG. De motie wordt afgedaan bij het vaststellen van het PPLG. 02-06-2023, uit besluitenlijst GS d.d. 23-05-2023: De provincie Noord-Holland werkt aan het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Het PPLG is een provinciale, integrale uitwerking van de nationale opgaven voor biodiversiteit en stikstof, water en bodem en klimaat. Deze opgaven staan in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en vloeien voort uit Europese of mondiale verplichtingen. In aanvulling hierop bevat het PPLG ook een uitwerking van provinciale doelen, zoals voor de thema's landbouw, landschap, erfgoed en recreatie. Zo omvat het PPLG alle nationale en provinciale opgaven voor het landelijk gebied. Besluit GS: 1. De concept-startversie van het Provinciaal

						Programma Landelijk Gebied (PPLG) vast te stellen; 2. De Statenvoordracht en het ontwerpbesluit vast te stellen; 3. De concept-startversie PPLG en de Statenvoordracht met brief aan Provinciale Staten aan te bieden voor een richtinggevende bespreking; 4. Provinciale Staten te verzoeken de volgende moties als afgedaan te beschouwen: 107-2019, 151-2022, 238-2022, 241-2022, 243-2022, 244-2022 en 20-2023; 5. Aan Provinciale Staten voor te stellen het Natuurbeheerplan in de toekomst door Gedeputeerde Staten te laten vaststellen. 11-01-2023 Punt 1 en 2: in het PPLG wordt een uitwerking gemaakt van het provinciale doel naar doelen voor elk van de vijf gebiedsprogramma (waarvan de veenweideproblematiek in drie van de vijf aan de orde is). Ook worden in het PPLG de benodigde instrumenten voor gebiedsontwikkeling in het landelijk gebied uitgewerkt. Punt 3: dit punt is

						al geëffectueerd, door de intensieve samenwerking met de Waterschappen en met de andere partijen via o.a. de Regietafel PPLG en Stikstof. PS is hierover geïnformeerd bij brief van 21 december 2022. Wij gaan hier komende tijd mee door in de verdere uitwerking PPLG. Punt 4: dit punt wordt geëffectueerd door het vaste maandelijkse agendapunt PPLG in uw commissie. Op 13 februari zal een technische briefing plaatsvinden t.a.v. PPLG. Hierbij zullen wij expliciet stilstaan bij de voortgang op het veenweidendossier. Punt 5: dit punt wordt geëffectueerd doordat alle genoemde gebiedsprocessen doorlopen.
M203-2022	Motie Toekomst van Noord-Hollandse wildopvangcentra borgen.	PvdD, GroenLinks	14-11-2022	PS verzoeken GS: overleggen met o.a. gemeenten en de wildopvangsector te organiseren, met het doel om een mogelijk model voor structurele financiering te verkennen, waarmee een provincie-dekkend netwerk van	Beemsterboer, J.	10-02-2025: Relatie met motie 108-2024, steun voor de wildopvang. Bestuurlijk overleg met gemeenten en rijk heeft plaats gevonden op 15 januari. 19-11-2024: Er is overleg gaande met gemeenten, het Rijk en de sector over de vormgeving van de

				wildopvangcentra gewaarborgd kan worden. Daarbij ook te inventariseren hoeveel geld nodig is; - dit af ronden voor 15 maart 2023;		mogelijke acties op dit punt. Op verzoek van de gemeenten is het bestuurlijk overleg hierover gepland in kwartaal 1-2025. 11-09-2024: Een eerste bijeenkomst is voor de zomer van 2024 georganiseerd, opgevolgd door een bestuurlijk overleg najaar 2024. 15-05-2024: Op 19 maart 2024 zijn hierover schriftelijke vragen 20-2024 beantwoord. M.b.t. praktische uitvoering motie nog geen verdere wijzigingen. 08-02-2024: In de commissie LG van november 2023 is de stand van zaken gedeeld per brief. Het rapport protocollen wildopvang Noord-Holland is opgeleverd. Een bijeenkomst met gemeenten, rijk en spreekbuis van de opvangcentra is nog in voorbereiding. 10-10-2023: Brief met stand van zaken staat geagendeerd voor commissievergadering in PS van 6-11-2023. 09-10-2023: uit besluitenlijst GS d.d. 26-09-2023: In een brief worden Provinciale Staten

						geïnformeerd over de stand van zaken van de afhandeling van motie 203-2022 'bestuurlijk overleg wildopvang'. Besluit GS: Provinciale Staten per brief te informeren over de stand van zaken van de afhandeling van motie 203-2022 'Bestuurlijk overleg wildopvang'. 02-08-2023: Geen wijzigingen. 05-06-2023 PS zijn per brief (kenmerk 1992380/1992382) van 9 maart 2023 nader geïnformeerd over de uitvoering van deze motie. 20-01-2023 Momenteel worden de voorbereidingen getroffen om een bijeenkomst te organiseren waarbij de provincie in gesprek gaat met belanghebbenden over de toekomst van de wildopvang.
M138-2022	Motie sociaal economische impactanalyse gebiedsprocessen	CDA	04-07-2022	PS roepen Gedeputeerde Staten op om: Ervoor te zorgen dat een sociaaleconomische impactanalyse ook verplicht onderdeel uitmaakt van alle gebiedsprocessen die reeds gaande zijn in Noord-Holland.	Beemsterboer, J.	10-02-2025: Geen wijzigingen 19-11-2024: Op dit moment wordt er advies ingewonnen over de MER-procedure die voor het PPLG zal worden aangehouden. Het advies is om de sociaal economische impactanalyse een volwaardig onderdeel te laten zijn van de

						vervolgprocedure voor de MER. Wij verwachten hierover in september te kunnen besluiten en zullen u aansluitend daarover informeren. 11-09-2024: Op dit moment wordt er advies ingewonnen over de mer-procedure die voor het PPLG zal worden aangehouden. Het advies is om de sociaal economische impactanalyse een volwaardig onderdeel te laten zijn van de vervolgprocedure voor de mer. Wij verwachten hierover in september te kunnen besluiten en zullen u aansluitend daarover informeren. 15-05-2024: Op provinciaal niveau zijn er twee oefensessies geweest om sociaaleconomische impactanalyse uit te voeren. We werken verder hoe we de methodiek willen implementeren op gebiedsniveau voor de volgende versie van het PPLG. 08-02-2024: Op provinciaal niveau zijn er twee oefensessies geweest om sociaaleconomische impactanalyse uit

						te voeren. We werken verder hoe we de methodiek willen implementeren op gebiedsniveau voor de volgende versie van het PPLG. 20-11-2023: Geen wijzigingen 09-08-2023: Een sociaaleconomische impactanalyse maakt deel uit van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied. Komend half jaar wordt deze uitgevoerd op maatregelen binnen het PPLG op provincieniveau, waarna deze analyse ook wordt uitgevoerd op gebiedsniveau. De verwachting is dat wij u bij de vaststelling van het PPLG door uw Staten een voorstel kunnen doen voor afdoening.. 05-06-2023 Geen wijzigingen 04-01-2023 Een sociaaleconomische toets maakt deel uit van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied, dat momenteel in voorbereiding is. Wij verwachten deze motie te kunnen afdoen bij de vaststelling van het PPLG door uw Staten, in de tweede helft van 2023. 19-10-2022 Als onderdeel van het

						Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) zal een sociaal-economische impactanalyse worden uitgevoerd. Momenteel wordt in landelijk en IPO-verband verkend hoe deze impactanalyse vorm krijgt. Zo'n impactanalyse is immers vooral waardevol als hij landelijk uniform en (dus) vergelijkbaar is. De impactanalyse zal deel uitmaken van het PPLG, dat medio 2023 wordt afgerond. Dat zal ook het moment zijn waarop de motie kan worden afgedaan. 25-07-2022 Dit is een verplicht onderdeel van het in juli 2023 aan het Rijk te leveren Gebiedsprogramma. Met de levering kan de motie als afgedaan worden beschouwd.
M61-2022	Natte weilanden bij de Oeverlanden in NNN opnemen	SP, D66, PvdD,	23-05-2022	PS verzoekt GS: Te onderzoeken of het mogelijk is om deze twee weilanden in het NNN op te nemen, zodat er een mooi en logisch afgerond natuurgebied ontstaat.	Kocken, R.	10-02-2025: geen wijzigingen. 19-11-2024: geen wijzigingen. 11-09-2024: Geen wijzigingen 15-05-2024: Geen wijzigingen. 08-02-2024 Geen wijzigingen 20-11-2023: Geen wijzigingen 02-08-2023: Er is

						inmiddels een inrichtingsplan en begroting gemaakt. Momenteel loopt overleg met de hoofdeigenaar. Afhankelijk van de voortgang daarvan kan het voorstel worden meegenomen in de eerstvolgende begrenzingenronde. 05-06-2023 Er wordt nu een ecologisch onderzoek uitgezet naar de inrichting van het gebied. 19-01-2023 We zijn ambtelijk in gesprek met de Luchtverkeersleiding, een van de eigenaren. De vraag is ook gesteld aan Rijkswaterstaat, de andere eigenaar met een groot deel van de grond. Het antwoord daarop is nog niet ontvangen. De gemeente Amsterdam heeft laten weten dat het begrenzen als NNN niet strookt met de uitgangspunten voor dit deel van de Oeverlanden in de Omgevingsvisie2050 van Amsterdam. 28-10-2022 Geen wijzigingen. 22-08-2022 Zodra de motie compleet is (wij wachten op een kaart) kan deze

Provincie Noord-Holland

						motie in behandeling worden genomen.
M214-2021	Motie Broedplaats Blakende Bollen	GroenLinks, PvdD, SP, D66, CDA	08-11-2021	PS verzoeken het college: 1. Het landelijke fieldlab biologische bloembollen op het terrein van Huiberts Bloembollen dat er mede op is gericht scholieren, studenten en wetenschappers een plek te geven voor ontmoeting en inspiratie een extra impuls te geven. 2. Dat te doen door aanstelling bij het fieldlab van een kwartiermaker die binding heeft met de sector, de broedplaats kan helpen ontwikkelen, relaties kan leggen, als ambassadeur kan optreden en telers kan helpen bij het opzetten van structurele meerjarige projecten (bodembeheer, teelt en gewasbescherming op natuurlijke basis en waterbeheer). 3. Hiervoor €50.000 op te nemen in de begroting 2022.	Beemsterboer, J.	02-08-2023: Bij brief van 30 mei 2023 hebben wij u een voorstel gedaan voor het afdoen van deze motie. 05-06-2023 Fieldlab is officieel gestart. 02-06-2023: uit besluitenlijst GS d.d. 30-05-2023: Provinciale Staten hebben met motie M214-2022 het college van opgeroepen om het fieldlab bloembollen een impuls te geven. Het college informeert Provinciale Staten op welke wijze invulling is gegeven aan deze motie. Besluit GS: 1. een brief aan Provinciale Staten te verzenden; 2. Provinciale Staten te verzoeken motie M214-2021 als afgedaan te beschouwen. 11-01-2023 De partijen in het veldlab zijn gestart met concrete projecten en thans wordt inzet gepleegd op het intensiveren van de samenwerking. 18-10-2022 Stichting fieldlab Bol is opgericht en de projectleider is aan de

Provincie Noord-Holland

						slag 25-07-2022 Voor het veldlab is recent een stichting opgericht en een projectleider aangetrokken. 20-04-2022 Om het veldlab te realiseren werkt een aantal partijen met een projectleider samen aan de oprichting van een stichting en de voorbereiding van teeltprojecten. Er is een bedrag van € 50.000,- gereserveerd op de begroting. 23-12-2021 Wij zijn met partijen in het gebied in gesprek om het veldlab in 2022 op te starten.
M116 -2020	Leidraad Weidevogels	GroenLinks, PvdD	05-10-2020	PS verzoeken het college van GS te komen met een voorstel voor een Leidraad Habitat voor Weidevogels voor gemeentes om te raadplegen als zij deze kernkwaliteit in stand moeten houden.	Kocken, R.	10-02-2025: geen wijzigingen. 19-11-2024: geen wijzigingen. 11-09-2024: Wordt meegenomen bij de wijziging van het BPL naar BL volgend jaar 15-05-2024: Geen wijzigingen. 08-02-2024: Leidraad wordt uitgewerkt. Verwachting is in Q3 motie af te doen. 20-11-2023: Geen wijzigingen 09-08-2023: Geen wijzigingen 05-06-2023 Geen wijzigingen 20-01-2023 De leidraad Weidevogels wordt momenteel opgesteld. Het resultaat wordt dit

						najaar opgeleverd. 18-10-2022 In behandeling, wordt nu uitgewerkt na gereed komen analyse weidevogelmonitoring 25-07-2022 de leidraad Weidevogels wordt momenteel opgesteld. Het resultaat wordt dit najaar opgeleverd. 12-04-2022 De Leidraad weidevogels is in ambtelijke voorbereiding en zal naar verwachting in juni 2022 door ons college worden vastgesteld en ter bespreking aan de Statencommissie worden aangeboden (B-agenda). 10-01-2022 Door bestuurlijke ontwikkelingen op het weidevogeldossier (o.a. het Aanvalsplan Grutto) die veel ambtelijke capaciteit vroegen, zijn wij nog niet in de gelegenheid geweest de leidraad in voorbereiding te nemen. Onze inschatting is dat de leidraad medio 2022 kan worden vastgesteld 20-10-2021 Door bestuurlijke ontwikkelingen op het weidevogeldossier (o.a. het Aanvalsplan Grutto), die veel

						ambtelijke capaciteit vroegen, zijn wij nog niet in de gelegenheid geweest de leidraad in voorbereiding te nemen. Onze inschatting is dat de leidraad medio 2022 kan worden vastgesteld. 01-06-2021 Het vormgeven van het Actieplan weidevogels is gepland voor het najaar van 2021. 17-03-2021 Het opstellen van de leidraad is in ambtelijke voorbereiding. Het is ons voornemen de leidraad uiterlijk eind 2021 vast te stellen. 11-01-2021 Het opstellen van de leidraad is in ambtelijke voorbereiding. Het is ons voornemen de leidraad uiterlijk eind 2021 vast te stellen.

Planningsoverzicht commissie Landelijk Gebied, versie 17 maart 2025

Beeldvorming (Fase 1)	: BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2)	: ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3)	: Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

	2024			2025								2026	2027	Behandeling
	09-09	14-10	25-11	13-01	10-02	17-03	12-05	16-06	08-09	06-10	17-11			Duiding, werkafspraken en *geplande zaken*
Algemeen														
1e begrotingswijziging														
Kaderbrief														14 april 2025 Expertmeeting Zero based budgetting (Motie 55-2024) Zie Strategische agenda PS januari 2025: nieuwe financiële balans.
Jaarstukken														
2e begrotingswijziging														
Begroting en Memorie van Antwoord														
3e begrotingswijziging														
PPLG														
Programma Landelijk Gebied (voorheen PPLG)			A stuk		TB 24-02	A stuk	TB	B Stuk						PLG komt meerdere keren terug. Meer informatie is te vinden op de themapagina Beeldvorming: Technische sessie korte termijn agenda PPLG 2025-2027. Besluitvomring: Bespreking en vaststelling van de korte termijnagenda Q2 2025 Beeldvorming: Technische sessie uitgangspunten Uitvoeringsprogramma PPLG. Oordeelsvorming: Bespreking van de uitgangspunten Uitvoeringsprogramma
Portefeuille Natuur en water (Kocken)														
Natuurdoel analyses					x	x	x							Gs sturen de NDA's ter informatie door aan PS. De vier eerste definitieve NDA's (voor Laag Holland) zijn al ter informatie naar PS gestuurd. De andere twaalf zullen nog volgen. Als deze planning door de Ecologische Autoriteit gehaald wordt dan verwachten we onze NDA's in het derde kwartaal 2024
Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie 2025-2027														**16-06 als B-Brief aan de commissie. De Uitvoeringsagenda klimaatadaptatie hangt onder de huidige omgevingsvisie als vastgesteld beleidskader.**
Natuurherstelwet								?						Technische briefing naar aanleiding van verzoek CDA. Het ministerie had oorspronkelijk toegezegd om tegen het einde van 2024 meer duidelijkheid te verschaffen over de plannen en in het begin van 2025 de provincies hierover bij te praten.

Planningsoverzicht commissie Landelijk Gebied, versie 17 maart 2025

Beeldvorming (Fase 1)	: BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2)	: ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3)	: Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

	2024			2025								2026	2027	Behandeling
	09-09	14-10	25-11	13-01	10-02	17-03	12-05	16-06	08-09	06-10	17-11			Duiding, werkafspraken en *geplande zaken*
														Helaas blijft het beeld op dit moment nog onduidelijk. Het voorstel is om een technische briefing in te plannen rond april of mei 2025. De hoop is dat er tegen die tijd meer helderheid is vanuit het rijk en dat op basis daarvan een heldere briefing georganiseerd kan worden. deze
Werkbezoek PWN						03-03								De commissie is akkoord gegaan met een werkbezoek naar het PWN in Andijk.
Technische briefing PFAS					10-02									Technische briefing over PFAS houdende gewasbeschermingsmiddelen
Portefeuille Landbouw en Visserij (Beemsterboer)														
Evaluatie Voedselvisie														Q1/Q2 2025
Portefeuille Dierenwelzijn en Faunabeheer														
Terugkoppeling van de verkenning financiering wildopvang					?	?								Q1 2025
Expertmeetings														
Technische briefing en expertmeeting faunabeheer					10-2									Tijdens deze gecombineerde technische briefing en expertmeeting krijgen Statenleden inzicht in faunaschade en faunabeheer. De bijeenkomst biedt een overzicht van de schadecijfers, het systeem van tegemoetkomingen en de onderliggende ecologische en juridische aspecten. Er wordt nader ingegaan op de oorzaken van de groei van de kosten voor faunaschade, de verschillende diersoorten, ecologische aspecten en de juridische en beleidsmatige kaders waarbinnen de provincie opereert. Naast de ambtelijke organisatie zijn sprekers uitgenodigd die in gaan op verschillende aspecten: • Jagersvereniging (Arnoud Meijering) over de rol van de jacht. • Dierenbescherming (Cynthia Verwer) expert in het wild levende dieren. • LTO (Jack Rijlaarsdam) over de impact van faunaschade op de landbouw. • SOVON (Julia Stahl) over de relatie tussen populatie en schade, populatiedynamiek en de staat van instandhouding. • Faunabeheereenheid (Patty Laan) over een toelichting op de rol van de FBE en de aanpak van faunabeheerplannen (waaronder het ganzenplan).

Provincie Noord-Holland

Commissie Landelijk gebied

Dossiernummer	17657
Extern Zaak ID	2182863
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	17 maart 2025
Agendapunt	4.a
Titel	PPLG: Concept Korte termijnagenda LG 2025- 2027 en vervolg PPLG-proces (A-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)
Organisatieonderdeel	BEL/NR

Geagendeerd	Vergaderdatum
Commissie Landelijk gebied	**17 maart 2025**

Toelichting

De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Het overzicht van deze doelen is in november 2024 door PS behandeld. De nu voorliggende Korte termijn agenda geeft inzicht in aan welke activiteiten en maatregelen de provincie in de periode 2025 -2027 werkt in het landelijke gebied.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon
D.Ket/A.Bergsma-Eijsackers
BEL/NR

Telefoonnummer +31235143491
ketd@Noord-Holland.nl

Verzenddatum

13 FEB. 2025

Kenmerk
2182863/2366959

Uw kenmerk
-

Betreft: Korte termijn agenda Landelijk Gebied 2025-2027 en Vervolg Programma landelijk gebied

Geachte leden,

Met bijgaande voordracht bieden wij u de opgestelde Korte Termijn Agenda Landelijk Gebied 2025-2027 (KTA) ter besluitvorming aan. Het vaststellen van de KTA is op grond van de Omgevingswet een bevoegdheid van GS. Wij willen echter, gezien uw wens om het stuk besluitvormend in PS te behandelen, gebruik maken van de mogelijkheid om de KTA als A-stuk aan u aan te bieden.
In de deze brief en de voordracht lichten wij de hoofdlijnen van de KTA kort toe en gaan we in op de gevolgen voor de gebiedsprocessen en onze actualisering van de realisatiestrategie voor het NNN.

Daarnaast geven wij in deze aanbiedingsbrief aan hoe wij verder willen met het beleid en de uitvoering voor het landelijk gebied voor de periode na 2027. We gaan daarbij in op de stappen die daarvoor nodig zijn en hoe wij u daarbij betrekken.

Inleiding

In onze brief van september 2024 informeerden wij u over de nieuw ontstane situatie als gevolg van 1) het wegvallen van het Transitiefonds en het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG), 2) het voornemen van het Rijk om zélf meer regie in de uitvoerings- en gebiedsgerichte aanpak te gaan voeren en 3) de aankondiging van het Rijk om in een later stadium met meer duidelijkheid te komen over het voorgestane beleid voor het landelijk gebied.

Deels is er inmiddels meer duidelijkheid gekomen met de brieven waarmee minister Wiersma van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) de Tweede Kamer eind 2024 heeft geïnformeerd. Tegelijkertijd liet de minister de Kamer ook weten meer tijd nodig te hebben voor het verduidelijken van haar plannen. We willen echter niet wachten op de uitwerking daarvan, vanwege het risico dat de uitvoering in Noord-Holland hierdoor stilvalt. De recente gerechtelijke uitspraken

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3491

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

over interne saldering (Rendac) en het behalen van stikstofdoelen op straffe van een dwangsom (Greenpeace), onderstrepen de noodzaak om de uitvoering door te zetten en waar mogelijk te versnellen.

We hebben u om die reden aangegeven ons te richten op wat wél kan. We hebben u toegezegd in maart 2025 met de nu voorliggende KTA te komen. Hierin staat een uitvoeringskoers en maatregelenpakket voor de periode 2025-2027, waarmee de komende jaren voor elk van de PPLG-doelen, binnen de beperkte financiële mogelijkheden, toch uitvoeringsstappen worden gezet.

Korte Termijn Agenda Landelijk gebied 2025 - 2027
Als bijlage bij deze voordracht treft u de Korte Termijn Agenda Landelijk Gebied voor de periode 2025-2027 (KTA) aan. In deze agenda schetsen we per doel de beleidsontwikkeling en de uitvoeringsstappen die we met de beschikbare budgetten in de periode 2025-2027 gaan nemen om te blijven werken aan een vitaal, leefbaar en toekomstbestendig landelijk gebied. De door u, in de vergadering van 11 november 2024, behandelde doelen en maatregelen vormen hierbij ons vertrekpunt.

Met de KTA gaan we de komende jaren gericht aan de slag met de uitvoering van onze doelen in het landelijk gebied. We gebruiken hiervoor ons eigen budget voor het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Het gaat daarbij om de besteding van 32,6 mln euro uit de PPLG reserve, conform de door u in de meegegeven bestedingskaders (bij eerste begrotingswijziging 2024). Aangevuld met circa 40 mln euro aan koplopersbudget van het Rijk, resulteert dit in een investeringspakket van ruim 72 miljoen euro in 2025-2027 waarbij voor elk van de PPLG-doelen uitvoeringsstappen worden gezet. In combinatie met verschillende andere financieringsbronnen werken wij daarmee onder andere aan oplossingen voor de PAS-melders, innovaties in de landbouw, de afname van stikstofuitstoot bij bedrijven, herstel van kwetsbare natuur, de aanleg van nieuw bos en groenblauwe dooradering, het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen in de veenweiden, het verbeteren van de waterkwaliteit en de aanleg van klimaatbuffers in de binnenduinrand. Ook zorgen we ervoor dat enkele natuurprojecten die na jarenlange voorbereiding dreigden te stagneren, toch kunnen worden uitgevoerd. Om de beleefbaarheid van het landelijk gebied te bevorderen bieden we financiële ruimte om bij de aanleg van nieuw bos en nieuwe natuur ook recreatieve voorzieningen aan te leggen.

Hoewel er met deze Korte Termijn Agenda belangrijke uitvoeringsstappen worden gezet, heeft de uitvoering niet de omvang en de voortvarendheid die we eerder voor ogen hadden. Daarvoor ontbreekt het eenvoudigweg aan voldoende financiële middelen. Dat betekent dat onze inspanningen met deze KTA niet zullen leiden tot structurele oplossingen voor de stikstof- en klimaatproblematiek, het

realiseren van de volledige water- en natuurherstelopgave en de afronding van het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

Gebiedsprocessen
De KTA biedt helderheid over de budgetten die voor de uitvoering beschikbaar zijn. Dit maakt duidelijk waaraan we de komende twee tot drie jaar in de gebieden kunnen werken. De KTA laat echter ook zien waaraan we niet (langer) kunnen werken. Daarmee wordt zichtbaar wat de impact is van het wegvallen van het NPLG en het transitiefonds: de huidige brede scope en omvang van veel gebiedsprocessen vraagt een heroverweging. We onderkennen het belang van integraal en gebiedsgericht werken, maar we moeten prioriteren en ons werk in de gebiedsprocessen afbakenen. Dit betekent in de praktijk dat we met de KTA onze inzet gaan richten op het in uitvoering brengen van de opgaven en maatregelen waarvoor momenteel nog wel middelen beschikbaar zijn.
We hechten er daarbij aan om dit in samenwerking te doen met de partners in de gebieden, zoals de waterschappen, gemeenten en de landbouw- en natuurpartijen. Daarbij willen we zoveel mogelijk de energie in de gebieden vast houden en recht doen aan de intensieve samenwerking die de afgelopen tijd is opgebouwd.

Realisatie van het NNN
Gelet op de in december 2024 door uw Staten aangenomen motie M161-2024 maken we een voorstel voor een vervolg op de afronding van het NNN, in de vorm van een geactualiseerde NNN-realisatiestrategie. Vooruitlopend op behandeling van dit voorstel dit voorjaar en de vaststelling van de kaderbrief in uw Staten zijn we terughoudend in het stopzetten of afschalen van gebiedsprocessen die belangrijk zijn voor het afronden van het NNN.

Aangezien NNN-realisatie een wettelijke taak is, nodig om onze VHR-doelen te halen en nabij Natura2000 gebieden belangrijk om Nederland van het stikstofslot te krijgen, kunnen we het ons niet veroorloven dat realisatie van het NNN stil komt te vallen. Wel voorzien we de noodzaak om binnen de huidige NNN-realisatiestrategie een nadere prioritering aan te brengen.

Mochten er de komende jaren aanvullende middelen beschikbaar komen, dan kunnen wij onze inspanningen en acties op de gestelde doelen weer uitbreiden, met de KTA en geactualiseerde NNN-realisatiestrategie als basis.

Planning
Belangrijke vervolgstappen in het proces willen wij samen met u nemen. Daarvoor stellen wij voor wederom gebruik te maken van de technische briefings waarvan de eerste twee al onderdeel zijn van uw strategische agenda. De exacte vorm voor deze briefings ligt nog niet vast en vullen we in overleg met de griffie later in.

Een volgende stap na het vaststellen van het KTA in de PS-vergadering van 4 april is het opstellen van een geactualiseerde NNN-strategie en de uitgangspunten welke wij u ter bespreking willen voorleggen. In het najaar leggen wij u, mede op basis van de Rijksuitwerkingen, de geactualiseerde beleidsuitwerkingen van het PLG voor. Het definitieve PLG wordt ter besluitvorming aan PS voorgelegd. Aangezien het een programma onder de Omgevingswet betreft, houden we daarbij rekening met het tijdspad van de actualisering van de Omgevingsvisie.

In stappen ziet dat er als volgt uit:

Stap 1 > Korte Termijn - Agenda (KTA)	Technische briefing en bespreking op de A-agenda	Maart 2025
Stap 2 > Uitgangspunten PLG (inclusief verwerken uitkomsten kaderbrief)	Technische briefing en bespreking op de B-agenda	Juli 2025
Stap 3 > Geactualiseerde beleidsuitwerking/concept PLG	Technische briefing en bespreking op de B-agenda	Q3
Stap 4 > definitief PLG met doorkijk maatregelen en projecten PLG	Technische briefing en bespreking op de A-agenda	Afhankelijk van tijdspad Omgevingsvisie

We merken op dat stap 3 en 4 afhankelijk zijn van de verdere ontwikkelingen bij het Rijk.

We vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

M.J.H. van Kuijk

voorzitter

J. Olthof

Provincie Noord-Holland

2025

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 11 februari 2025

Onderwerp: **Korte termijn agenda Landelijk Gebied 2025-2027**

Kenmerk: 2182863/2376410

Bijlagen: 1. Korte Termijn Agenda Landelijk Gebied 2025 - 2027

1. Inleiding

In onze brief van september 2024 informeerden wij u over de nieuw ontstane situatie als gevolg van 1) het wegvallen van het Transitiefonds en het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG), 2) het voornemen van het Rijk om zélf meer regie in de uitvoerings- en gebiedsgerichte aanpak te gaan voeren en 3) de aankondiging van het Rijk om in een later stadium met meer duidelijkheid te komen over het voorgestane beleid voor het landelijk gebied.

Deels is er inmiddels meer duidelijkheid gekomen met de brieven waarmee minister Wiersma van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) de Tweede Kamer eind 2024 heeft geïnformeerd. Tegelijkertijd liet de minister de Kamer ook weten meer tijd nodig te hebben voor het verduidelijken van haar plannen. We willen echter niet wachten op de uitwerking daarvan, vanwege het risico dat de uitvoering in Noord-Holland hierdoor stilvalt. De recente gerechtelijke uitspraken over interne saldering (Rendac) en het behalen van stikstofdoelen op straffe van een dwangsom (Greenpeace), onderstrepen de noodzaak om de uitvoering door te zetten en waar mogelijk te versnellen.

We hebben u om die reden aangegeven ons te richten op wat wél kan. We hebben u toegezegd in maart 2025 met de nu voorliggende KTA te komen. Hierin staat een uitvoeringskoers en maatregelenpakket voor de periode 2025-2027, waarmee de komende jaren voor elk van de PPLG-doelen, binnen de beperkte financiële mogelijkheden, toch uitvoeringsstappen worden gezet.

Korte Termijn Agenda Landelijk gebied 2025 - 2027
Als bijlage bij deze voordracht treft u de KTA aan. In deze agenda schetsen we per doel de beleidsontwikkeling en de uitvoeringsstappen die we met de beschikbare budgetten in de periode 2025-2027 gaan nemen om te blijven werken aan een vitaal, leefbaar en

toekomstbestendig landelijk gebied. De door u, in de vergadering van 11 november 2024, behandelde doelen en maatregelen vormen hierbij ons vertrekpunt.

Met de KTA gaan we de komende jaren gericht aan de slag met de uitvoering van onze doelen in het landelijk gebied. We gebruiken hiervoor ons eigen budget voor het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Het gaat daarbij om de besteding van 32,6 mln euro uit de PPLG reserve, conform de door u in de meegegeven bestedingskaders (bij eerste begrotingswijziging 2024). Aangevuld met circa 40 mln euro aan koplopersbudget van het Rijk, resulteert dit in een investeringspakket van ruim 72 miljoen euro in 2025-2027 waarbij voor elk van de PPLG-doelen uitvoeringsstappen worden gezet. In combinatie met verschillende andere financieringsbronnen werken wij daarmee onder andere aan oplossingen voor de PAS-melders, innovaties in de landbouw, de afname van stikstofuitstoot bij bedrijven, herstel van kwetsbare natuur, de aanleg van nieuw bos en groenblauwe dooradering, het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen in de veenweiden, het verbeteren van de waterkwaliteit en de aanleg van klimaatbuffers in de binnenduinrand. Ook zorgen we ervoor dat enkele natuurprojecten die na jarenlange voorbereiding dreigden te stagneren, toch kunnen worden uitgevoerd. Om de beleefbaarheid van het landelijk gebied te bevorderen bieden we financiële ruimte om bij de aanleg van nieuw bos en nieuwe natuur ook recreatieve voorzieningen aan te leggen.

Hoewel er met deze Korte Termijn Agenda belangrijke uitvoeringsstappen worden gezet, heeft de uitvoering niet de omvang en de voortvarendheid die we eerder voor ogen hadden. Daarvoor ontbreekt het eenvoudigweg aan voldoende financiële middelen. Dat betekent dat onze inspanningen met deze KTA niet zullen leiden tot structurele oplossingen voor de stikstof- en klimaatproblematiek, het realiseren van de volledige water- en natuurherstelopgave en de afronding van het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

Gebiedsprocessen
De KTA biedt helderheid over de budgetten die voor de uitvoering beschikbaar zijn. Dit maakt duidelijk waaraan we de komende twee tot drie jaar in de gebieden kunnen werken. De KTA laat echter ook zien waaraan we niet (langer) kunnen werken. Daarmee wordt zichtbaar wat de impact is van het wegvallen van het NPLG en het transitiefonds: de huidige brede scope en omvang van veel gebiedsprocessen vraagt een heroverweging. We onderkennen het belang van integraal en gebiedsgericht werken, maar we moeten prioriteren en ons werk in de gebiedsprocessen afbakenen. Dit betekent in de praktijk dat we met de KTA onze inzet gaan richten op het in uitvoering brengen van de opgaven en maatregelen waarvoor momenteel nog wel middelen beschikbaar zijn.
We hechten er daarbij aan om dit in samenwerking te doen met de partners in de gebieden, zoals de waterschappen, gemeenten en de landbouw- en natuurpartijen. Daarbij willen we zoveel mogelijk de energie in de gebieden vast houden en recht doen aan de intensieve samenwerking die de afgelopen tijd is opgebouwd.

Realisatie van het NNN
Gelet op de in december 2024 door uw Staten aangenomen motie M161-2024 maken we een voorstel voor een vervolg op de afronding van het NNN, in de vorm van een geactualiseerde NNN-realisatiestrategie. Vooruitlopend op behandeling van dit voorstel dit voorjaar en de vaststelling van de kaderbrief in uw Staten zijn we terughoudend in het stopzetten of afschalen van gebiedsprocessen die belangrijk zijn voor het afronden van het NNN.

Aangezien NNN-realisatie een wettelijke taak is, nodig om onze VHR-doelen te halen en nabij Natura2000 gebieden belangrijk om Nederland van het stikstofslot te krijgen, kunnen we het

ons niet veroorloven dat realisatie van het NNN stil komt te vallen. Wel voorzien we de noodzaak om binnen de huidige NNN-realisatiestrategie een nadere prioritering aan te brengen.

Mochten er de komende jaren aanvullende middelen beschikbaar komen, dan kunnen wij onze inspanningen en acties op de gestelde doelen weer uitbreiden, met de KTA en geactualiseerde NNN-realisatiestrategie als basis.

2. Doelstellingen en evaluatiecriteria

De doelen waaraan de KTA bijdraagt zijn door u behandeld in de vergadering van 11 november 2024 aan de hand van het Overzicht doelen en maatregelen.

3. Financiering, communicatie en inwonersparticipatie

Financiering

Uit de Reserve PPLG wordt 30,8 mln euro beschikbaar gesteld voor de uitvoering van projecten in 2025-2027. Daarnaast is er 1,8 mln beschikbaar voor het proces. Vanuit het Rijk is in twee rondes in totaal 41,8 mln aan koplopersbudget beschikbaar gesteld. In de KTA is op bladzijde 41 uitleg gegeven over de financiering.

Communicatie

In het KTA staat openbare informatie. Voor de volledigheid zetten we het KTA op de website, samen met de PS-brief.

Participatie

In eerdere stadia om te komen tot een PPLG is inwonersparticipatie uitgevoerd, zoals met de inwonersraadpleging in 2022. Ondertussen vindt in de lopende gebiedsprocessen participatie plaats met betrokken grondeigenaren, ondernemers, inwoners, andere overheden en belangengroepen en zijn onze gebiedspartners uit het maatschappelijk middenveld betrokken bij het opstellen van de KTA.

4. Proces en procedure

Een volgende stap na het vaststellen van het KTA is het opstellen van een geactualiseerde NNN-strategie en de uitgangspunten welke wij u ter bespreking willen voorleggen. In het najaar leggen wij u, mede op basis van de Rijksuitwerkingen, de geactualiseerde beleidsuitwerkingen van het PLG voor. Het definitieve PLG wordt ter besluitvorming aan PS voorgelegd. Aangezien het een programma onder de Omgevingswet betreft, houden we daarbij rekening met het tijdspad van de actualisering van de Omgevingsvisie. Beide laatste stappen zijn afhankelijk van de ontwikkelingen van het Rijk.

5. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

A.Th.H. van Dijk, voorzitter

M.J.H. van Kuijk, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr.

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 11 februari 2025;

besluiten:

1. De Korte Termijn Agenda Landelijk Gebied 2025-2027 (KTA) vast te stellen en daarmee uitvoering te geven aan de acties zoals opgenomen in de KTA.

2. Het budget uit de PPLG-reserve beschikbaar te stellen voor besteding aan de projecten en maatregelen conform de financiële verdeling zoals is opgenomen in de tabel van hoofdstuk 3 Financiering in de KTA.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

voorzitter,

statengriffier,

Korte Termijn Agenda
Landelijk Gebied Noord-Holland
2025-2027

INHOUD

1. Aanpak op hoofdlijnen 4
   1.1 Ambitie en doelen 4
   1.2 Focus in de uitvoering en voorbereiden op de toekomst 5
   1.3 Koers 2025-2027 7
2. Aanpak en uitvoeringsacties per doel 11
   2.1 Meer biodiversiteit 11
   2.2 Minder stikstofuitstoot 16
   2.3 Een sterke en duurzame agrarische sector 21
   2.4 Een beter klimaat en minder bodemdaling 26
   2.5 Een klimaatadaptief en gezond water- en bodemsysteem 30
   2.6 Een beleefbaar landelijk gebied 35
   2.7 Bossenstrategie en Groenblauwe dooradering 37
3. Financiering 41
4. Het vervolg 46

Bijlage 1: Overzicht wettelijke verplichtingen en bestuurlijke afspraken 47
Bijlage 2: Leidraad Gebiedsgericht Werken 50
Bijlage 3: Impact KTA op gebiedsprocessen en gebiedsprojecten 51
Bijlage 4: N2000 en NNN-begrenzing 56

Inleiding

Voor u ligt de **Korte Termijn Agenda Landelijk gebied Noord-Holland 2025-2027 (KTA)**. In deze uitvoeringsagenda laten wij zien hoe wij de komende periode werken aan een vitaal, leefbaar en toekomstbestendig landelijk gebied, binnen de financiële mogelijkheden die wij momenteel hebben. De door PS vastgestelde doelen (zie figuur 1) vormen hierbij ons vertrekpunt. Deze agenda is gericht op de korte termijn. Ons handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn zullen wij in 2025 uitwerken in een Programma landelijk gebied.

Met het annuleren van het Transitiefonds en het stopzetten van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is een nieuwe situatie ontstaan voor de provincies. Door de gewijzigde koers van het Rijk kunnen wij niet doorgaan met het opstellen van een Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) zoals was voorzien. Omdat de in het vooruitzicht gestelde middelen grotendeels zijn komen te vervallen, kan ook de uitvoering niet op de huidige wijze worden voortgezet.

Dit betekent niet dat wij onze inspanningen stopzetten; we werken door aan onze doelen in het landelijk gebied. Waar voldoende duidelijk is hoe het Rijk verder wil, zetten we stappen in de beleidsuitwerking. Ook zijn er in de komende twee jaar nog middelen beschikbaar die we benutten om tot uitvoering te komen. Dit doen we daar waar dit het meest nodig is én daar waar we zien dat er kansen en draagvlak zijn om tot oplossingen te komen. De uitvoering zal echter niet in de omvang zijn en met de voortvarendheid die we eerder voor ogen hadden. Daarvoor ontbreekt het aan voldoende middelen. We werken aan een handelingsperspectief voor de lange termijn, maar onze inspanningen zullen voorlopig nog niet leiden tot structurele oplossingen voor de stikstofproblematiek, het realiseren van de volledige water- en natuurherstelopgave en afronding van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Ook onze uitvoeringsbijdrage aan de ambities met betrekking tot water, bodem en klimaat kan vooralsnog maar beperkt worden opgepakt, met uitzondering van enkele (urgente) onderdelen waarover uitvoeringsafspraken zijn gemaakt en waarvoor budgetten zijn vastgelegd. Voor de periode na 2027 is er op dit moment nauwelijks zicht op middelen, wat betekent dat we in beginsel geen voorbereidingen voor projecten en maatregelen ná 2027 kunnen treffen.

De koerswijziging van het Rijk dwingt ons niet alleen tot prioriteren en het maken van keuzes in wat we uitvoeren, maar ook in hoe we dat doen. Weliswaar onderkennen wij het belang van integraal en gebiedsgericht werken, maar de nieuwe situatie heeft ook gevolgen voor onze ambtelijke inzet en aanpak in de gebieden en de daar opgestarte gebiedsprocessen.

Met de voorliggende KTA willen we nu vooral in beeld brengen wat we wél kunnen doen in de periode 2025-2027 en hoe we dat willen aanpakken. We willen waar mogelijk de energie in de gebieden vasthouden en recht doen aan de intensieve samenwerking die de afgelopen tijd is opgebouwd met partners, zoals de waterschappen en de landbouw- en natuurpartijen, maar ook de individuele agrariërs en andere grondeigenaren. De KTA gaat in op projecten en maatregelen die bijdragen aan onze operationele doelen. Mochten er de komende jaren extra middelen beschikbaar komen, dan breiden wij onze inspanningen en acties op de gestelde doelen weer uit, met de KTA als een stevige basis.

Ten behoeve van de leesbaarheid zijn projecten en maatregelen slechts eenmaal genoemd, namelijk bij het doel waaraan ze het meest bijdragen. Veel projecten en maatregelen dienen echter meerdere operationele doelen, bijvoorbeeld fieldlabs die bijdragen aan zowel landbouw, stikstof, natuur, water en klimaat.

Leeswijzer
In het eerste hoofdstuk ‘Aanpak op hooflijnen’ van deze KTA laten we zien op welke wijze we onze ambitie vertalen naar doelen en zetten we onze koers uiteen voor de uitvoering in de periode 2025-2027. Hoofdstuk 2 bevat een uitwerking van de aanpak per doel en de uitvoeringsstappen die we de komende jaren in gang zetten. Ook wordt beschreven aan welke beleidsontwikkelingen we doorwerken. Enerzijds t.b.v. de keuzes die nog moeten worden gemaakt (in het Programma landelijk gebied) en anderzijds om uitvoeringskansen en mogelijkheden voor financiering al zoveel mogelijk te kunnen verzilveren. Hoofdstuk 3 geeft inzicht in de financiering. Per doel zijn de kosten en dekking ervan in beeld gebracht. Tot slot wordt in hoofdstuk 4 ingegaan op het vervolgproces.

1. Aanpak op hoofdlijnen

In dit hoofdstuk gaan we in op onze aanpak in het landelijk gebied voor de periode 2025-2027 en onze uitgangspunten daarbij. We schetsen onze ambitie en doelen en motiveren waar de komende jaren de focus ligt in de uitvoering. In het hierop volgende hoofdstuk zullen we per doel ingaan op het beleid en de concrete maatregelen.

1.1 Ambitie en doelen

In het coalitieakkoord *Verbindend vooruit!* hebben we onze **ambitie en inzet** voor het landelijk gebied verwoord: een landelijk gebied waarin natuur en landbouw met elkaar in balans zijn en mensen kunnen wonen, werken en recreëren. Waarin we samen met de waterschappen zorgen voor voldoende en kwalitatief goed water, de biodiversiteit versterken en zorg dragen voor de kwaliteit van het landschap. En waar we tegelijkertijd werken aan een leefbaar platteland met voldoende voorzieningen. Een landelijk gebied waar mensen toekomstperspectief hebben en een goede boterham kunnen verdienen.

Ondanks het vervallen van het PPLG blijven deze ambities voor het landelijk gebied ons uitgangspunt. Dit heeft zich vertaald in de volgende **hoofd- en operationele doelen**:

Algemeen doel 1: Meer biodiversiteit

- 1.1 Bescherming en afronding van het Natuurnetwerk Nederland
- 1.2 VHR-natuurherstel
- 1.3 Natuurinclusief ruimtegebruik

Algemeen doel 2: Minder stikstofuitstoot

- 2.1 Gebiedsgericht stikstof emissies verlagen (door middel van doelsturing)
- 2.2 Stikstof emissies verlagen provinciebreed
- 2.3 PAS-melders legaliseren

Algemeen doel 3: Een klimaatadaptief en gezond water- en bodemsysteem

- 3.1 Goede oppervlaktewaterkwaliteit
- 3.2 Goede grondwaterkwaliteit en -kwantiteit
- 3.3 Wateroverlast voorkomen en beperken
- 3.4 Zoetwaterbeschikbaarheid vergroten en verzilting tegengaan
- 3.5 Optimaliseren van hydrologische watersystemen N2000
- 3.6 Bodemkwaliteit passend bij gebruik

Algemeen doel 4: Een beter klimaat en minder bodemdaling

- 4.1 Reductie broeikasgassen landbouw
- 4.2 Reductie broeikasgassen veenweiden
- 4.3 Koolstofvastlegging in de bodem

Algemeen doel 5: Een sterke en duurzame agrarische sector

- 5.1 Duurzame landbouw en doelsturing ondersteunen
- 5.2 Zorgvuldig omgaan met landbouwgrond
- 5.3 Verbeteren van de sociaaleconomische positie van agrarische ondernemers

Algemeen doel 6: Een beleefbaar landelijk gebied

- 6.1 Voldoende en passende recreatieruimte

6.2 Bescherming en ontwikkeling van landschap en erfgoed

Algemeen doel 7: Integraal beleid voor het landelijk gebied

7.1 Groenblauwe dooradering

7.2 Overgangszones

7.3 Bossenstrategie

Figuur 1: Door PS vastgestelde doelen landelijk gebied N-H (motie 80)

Uit ons coalitieakkoord blijkt dat wij ook aandacht hebben voor de leefbaarheid in ons landelijk gebied. Om nu en in de toekomst een aantrekkelijk leefklimaat in Noord-Holland te behouden, heeft de provincie – samen met inwoners, organisaties en bedrijven – de Provinciale Omgevingsvisie NH2050 opgesteld. Hierin komen de belangen van alle functies in het landelijk gebied, inclusief het onderwerp leefbaarheid, bij elkaar. Onze Omgevingsvisie wordt momenteel geactualiseerd. Het Programma landelijk gebied is hier een bouwsteen voor.

1.2 Focus in de uitvoering en voorbereiden op de toekomst

De opgaven waar we voor staan in ons landelijk gebied zijn niet allemaal nieuw. Ook voor de komst van het NPLG werkten wij al hard aan een aantal urgente en wettelijk verplichte opgaven, waar in een aantal gevallen ook concrete uitvoeringsafspraken over zijn gemaakt. Hieraan geven we al uitvoering of we staan in de startblokken om de opgave te vertalen naar verschillende gebieden in Noord-Holland.

Noord-Holland kent een grote diversiteit aan bodemtypen en ondergronden, wat bepalend is geweest voor de wijze waarop we deze hebben ontgonnen, in gebruik hebben genomen en de natuurwaarden die zich er hebben ontwikkeld. De opgave, de oplossingen die nodig zijn om onze doelen te halen en de bijbehorende benodigde maatregelen kunnen daarom ook sterk verschillen per Noord-Hollands deelgebied of landschapstype. In sommige gebieden/ landschapstypes komen meerdere opgaven samen en is er meer urgentie aanwezig om de uitvoering te starten dan in andere gebieden. Hier kunnen vaak meerdere doelen gelijktijdig gerealiseerd worden, maar bestaat ook het risico dat opgaven strijdig zijn. In het voormalig NPLG werden dit de 'prioritaire gebieden' genoemd. In Noord-Holland zijn dit de binnenduinrand, de Vechtstreek en de veenweidegebieden (zie figuur 2). Met name in deze gebieden zijn de afgelopen jaren een aantal gebiedsprocessen gestart. In die gebiedsprocessen werken we, van onderaf, met belanghebbenden op integrale wijze aan de opgaven in het gebied om zo tot een breed en gedragen doelbereik te komen.

Ondanks het feit dat het NPLG is gestopt, blijven de opgaven in de prioritaire gebieden belangrijk. De opgaven hier zijn niet verdwenen en ze blijven urgent. Echter, met de beperkte beschikbare middelen en het wegvallen van het Transitiefonds moeten we ons bezinnen op de wijze waarop we als provincie verder werken aan deze opgaven. We zullen stevig moeten **prioriteren** en **focus aanbrengen in onze inzet en maatregelen**. Dit betekent ook dat we op een andere manier moeten gaan werken in de reeds opgestarte gebiedsprocessen. Met de middelen die we op dit moment kunnen aanwenden, kunnen we niet overal op dezelfde voet doorgaan.

In onze uitvoeringsactiviteiten voor de komende twee jaar nemen we waar mogelijk wel al maatregelen om **nieuw Rijksbeleid te integreren**. En we zorgen ervoor dat ons **provinciale beleid en onze uitvoeringsstrategie op orde** is voor de implementatie van nieuwe maatregelen en – wanneer deze beschikbaar komen - het **optimaal benutten van nieuwe financieringsmogelijkheden**.

In deze KTA 2025-2027 beschrijven we per doel de beleidscontext, de aanpak en de uitvoeringsacties die we in 2025-2027 op kunnen pakken binnen het budget dat hiervoor op dit moment beschikbaar is of waarvan we zeker weten dat dit beschikbaar komt op de korte termijn. Dit geeft zoals aangegeven een koerswijziging in de wijze waarop we de uitvoering oppakken. Deze koerswijziging zetten we kort uiteen in de volgende paragraaf.

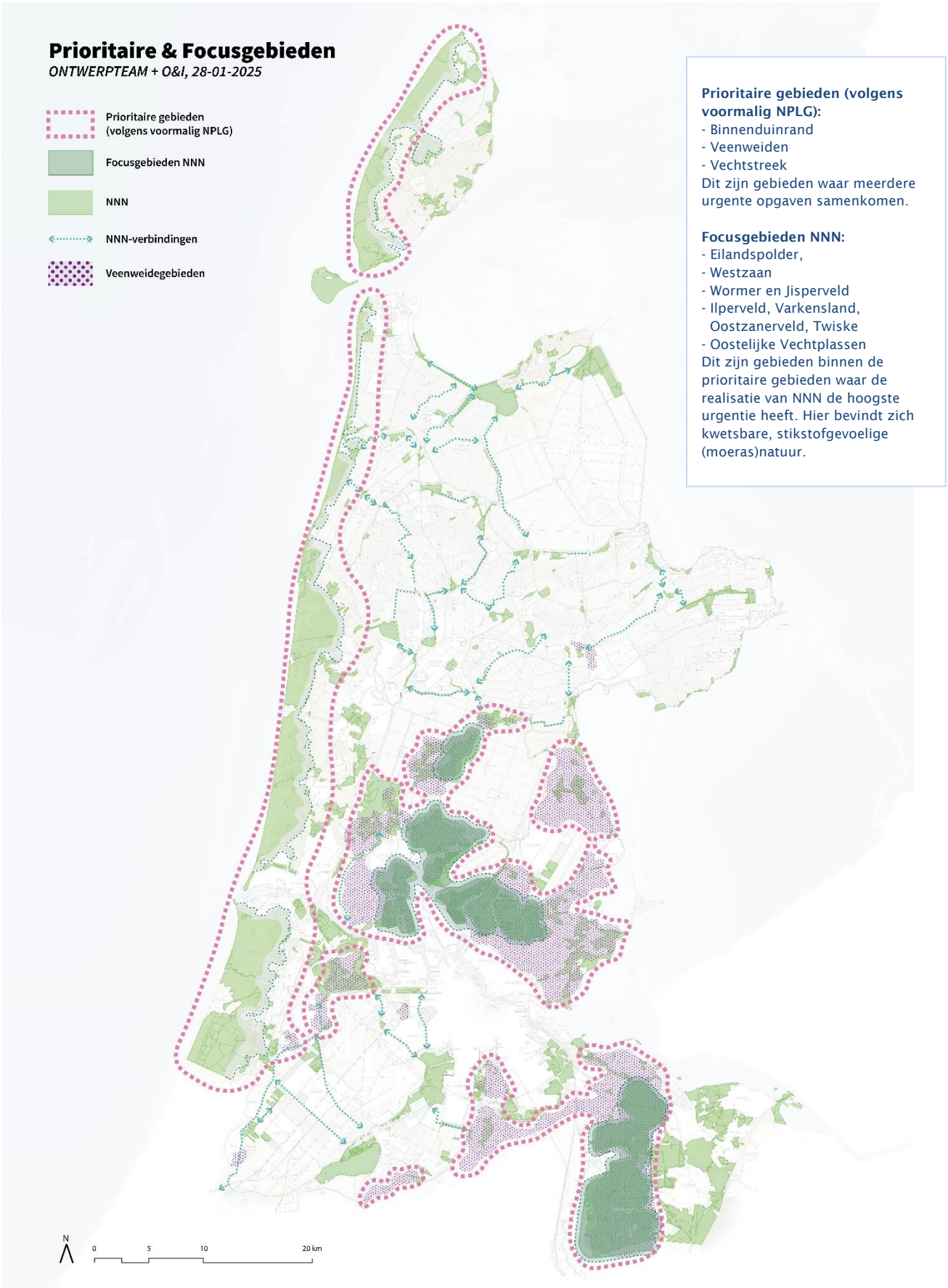

Figuur 2: Indicatieve kaart met prioritaire gebieden volgens voormalig NPLG en daarbinnen gelegen focusgebieden NNN

1.3 Koers 2025-2027

In de periode 2025-2027 hanteren wij de volgende uitgangspunten voor het werken aan onze doelen in het landelijk gebied van Noord-Holland:

- **We werken door aan onze ambitie voor het landelijk gebied, zoals benoemd in het coalitieakkoord *Verbindend vooruit*.**
  We werken aan de doelen zoals vastgesteld door PS d.d. 11 november 2024. De realisatie van onze wettelijke opgaven en hieruit voortgekomen bestuurlijke afspraken heeft hierbij de hoogste prioriteit (zie bijlage 1). Met name voor natuurherstel zijn er uitvoeringsafspraken gemaakt en is Rijksbudget toegekend aan concrete maatregelen. We hechten eraan om deze afspraken na te komen en het toegekende Rijksbudget volledig te benutten. Het betreft de afronding van het NNN (Natuurpactafspraken) en natuurherstel in Natura2000 gebieden (Programma Natuur afspraken).
  N.B. met de uitvoering van deze afspraken ten behoeve van natuurherstel wordt meteen ook gewerkt aan de hiervoor noodzakelijke waterkwaliteitsverbetering, reductie van de stikstofuitstoot en vernatting (met in de veenweiden vermindering van de uitstoot van broeikasgassen).

- **We gaan uit van vigerend beleid en sorteren voor op mogelijk nieuw beleid.**
  Voor de doelen waarvan beleid nog in ontwikkeling is, geven we in deze KTA duidelijk aan wat we in 2025-2027 meenemen in de uitvoering en op welke manier. De komende periode maken we ook een start met nieuwe beleidsuitwerkingen. De nieuwe/volledige beleidsuitwerkingen zullen later een plek krijgen in het Programma landelijk gebied en/of de actualisatie van de Omgevingsvisie.

- **We zetten onze provinciale middelen en de zgn. 'koplopersmiddelen' in op een zo breed mogelijk maatregelenpakket**.
  Naast eigen middelen ontvangen we koplopersbudget van het Rijk. We zetten onze middelen en het koplopersbudget in op projecten waarbij het accent van de uitvoering ligt op natuurherstel en de afronding van NNN, maar waarbij aanvullend ook (eerste) uitvoeringsstappen worden gezet in de transitie van de landbouw, het versterken van recreatiemogelijkheden en het nemen van extra water- en klimaatmaatregelen. Zo kunnen we beginnen met de aanpak van een aantal urgente problemen, zoals de PAS-melders en de wateroverlast in de duinen én kunnen we anticiperen op de ontwikkelingen en fondsen van het Rijk.

- **Voor zover financieel mogelijk, stimuleren en faciliteren we uitvoeringskansen van derden in het gehele landelijk gebied**.
  We stellen met deze KTA middelen beschikbaar voor subsidieregelingen die partijen in de gelegenheid stellen om zelf de uitvoering op te pakken. De middelen zijn beperkt, wat betekent dat wellicht niet alle aanvragen gehonoreerd kunnen worden. Kansen die zich voordoen in de prioritaire gebieden krijgen voorrang, zowel voor wat betreft financiële als procesmatige ondersteuning. Hiervoor is in 2025 en 2026 een 'kansenbudget' beschikbaar. Ook zetten wij in op het verzilveren van meekoppelkansen die zich voordoen bij grote ruimtelijke ontwikkelingen (zoals de aanleg van energie-infrastructuur of woningbouw).

- **In de prioritaire gebieden bewaken we de integraliteit van de gekozen oplossingen.**
  De prioritaire gebieden zijn de binnenduinrand, veenweidegebieden en de Vechtstreek. Hier werken we aan de realisatie van het NNN, de stikstofopgave en de wateropgave, gebaseerd op uitvoeringskansen en concrete projecten. In de meeste gevallen zijn deze projecten het resultaat van lopende gebiedsprocessen. Voor de integrale gebiedsprocessen in de *binnenduinrand* is een heroriëntatie op de werkwijze en de rol van provincie nodig. Op basis van de opgaven die daar urgent zijn (zoals wateropgaven) gaan we in overleg met de partners na of de trekkende rol door andere partijen zoals Rijk, waterschap of gemeenten kan worden opgepakt. Onze eigen uitvoeringsfocus ligt op het uitvoeren van de maatregelen zoals opgenomen in deze KTA. Voor de *veenweidegebieden* is een specifiek budget beschikbaar voor bottom-up gebiedsprocessen, waarbij het terugdringen van broeikasgasuitstoot de hoofdopgave is. Uitvoeringsprojecten in de prioritaire gebieden worden gerealiseerd op vrijwillige basis en met een markconforme grondverwerving.

- **We wijzen 'focusgebieden' aan waar de NNN de hoogste prioriteit heeft.**
  We wijzen we focusgebieden aan op basis van een geactualiseerde Realisatiestrategie NNN. De focusgebieden zijn de gebieden binnen de prioritaire gebieden met kwetsbare, stikstofgevoelige (moeras)natuur waarvoor natuurherstel het meest urgent is (gelet op de huidige achteruitgang), de waterkwaliteit, de klimaatopgave en de stikstofproblematiek (additionaliteitsvereiste). In de focusgebieden leggen we een deadline vast voor de afronding van het NNN, intensiveren we de uitvoering en nemen we een actieve regierol op ons. In de focusgebieden werken we aan natuurherstel via een gebiedsgerichte en project- en planmatige aanpak. We werken aan afronding van het NNN, maar tegelijkertijd hierbij ook aan de stikstofopgave en het verbeteren van de waterkwaliteit. Hierbij hoort ook het hanteren van de onteigeningstitel waarmee we gronden kunnen verwerven op basis van volledige schadeloosstelling, alsmede de afkoop van oude pacht binnen een vastgestelde termijn. Deze coalitie spant zich tot het uiterste in om onteigening te voorkomen. Maar als het nodig blijkt te zijn, zullen wij hierin vanzelfsprekend de zorgvuldige procedure die in de wet beschreven staat volgen om volledige schadeloosstelling te kunnen bieden. Andere opgaven nemen we mee zolang dit de uitvoering van NNN-realisatie niet vertraagt.

- **We gaan door met de afronding van het NNN en actualiseren de 'Realisatiestrategie NNN'.**
  Met de middelen zoals geprogrammeerd in het Programma Natuurnetwerk (PNN) en de KTA kan er in de periode 2025-2027 gewerkt worden aan de NNN-realisatie. Daarna resteren er echter nauwelijks middelen, waardoor de uitvoering in grotendeels zal stilvallen. Dit betekent ook dat het niet zinvol is om met volle kracht in de periode 2025-2027 voorbereidingen te treffen voor uitvoering in de periode na 2027.

  Aangezien NNN-realisatie een wettelijke taak betreft houden we rekening met het beschikbaar komen van extra middelen waarmee we het NNN in Noord-Holland wel kunnen afronden, maar meer gefaseerd. Het is binnen deze gefaseerde aanpak van belang om de meest urgente NNN het snelst te realiseren. De huidige realisatiestrategie NNN uit 2020 is hier niet op toegerust, daarom is een actualisatie nodig. Met een geactualiseerde Realisatiestrategie NNN als uitgangspunt, kunnen we in 2025-2027 de voorbereidingen op NNN-realisatie voor een beperkt deel van de NNN voortzetten, zodat er ook na 2027 NNN gerealiseerd kan worden. Ook voor de uitvoering van dit beperkte deel van de NNN-opgave is een fors aanvullend NNN-budget nodig.

  De geactualiseerde Realisatiestrategie NNN wordt de komende maanden gebruikt voor de besluitvorming over de inzet van aanvullende eigen middelen, alsmede het verkrijgen van aanvullende middelen van EU en het Rijk. **Mocht blijken dat er in 2025 geen zicht komt op aanvullend budget, dan zal de voorbereiding op en de realisatie van nieuw NNN vrijwel overal worden stopgezet.** Ook in de gebieden waar – vanuit de stikstofproblematiek – natuurherstel noodzakelijk is. Eerdere toezeggingen voortkomend uit het Rijksbeleid en de realisatiestrategie NNN 2020 zoals het bieden van volledige schadeloosstelling, de biedplicht voor NNN en de regelingen voor zelfrealisatie kunnen we dan niet langer waarmaken.

Consequenties van de nieuwe koers
Bovengenoemde koers heeft consequenties voor de huidige uitvoering. Deze worden momenteel in beeld gebracht. Op hoofdlijnen gaat het om de volgende consequenties:
- Gebiedsprocessen: onze provinciale inzet van capaciteit en middelen richt zich minder op brede, integrale en bottom-up gebiedsprocessen, maar richt zich vooral op concrete projecten en trajecten die genoemd zijn in de KTA en het tijdig, efficiënt en effectief besteden van de daaraan gekoppelde budgetten.
- Gebiedsprocessen: in de veenweidegebieden (geen focusgebieden, maar wel prioritaire gebieden) blijft het mogelijk voor derden om gebiedsprocessen te initiëren vanuit de opgave reductie broeikasgassen. Het initiatief hiervoor komt van onze partners of groepen agrariërs. De provincie zorgt – met inzet van het veenweidefaciliteit en impulsmiddelen - voor deskundige begeleiding en bewaakt de integraliteit van het proces.
- NNN: In de focusgebieden wordt de aanpak van de huidige gebiedsprocessen aangepast naar een projectmatige aanpak gericht op NNN-realisatie, inclusief het benoemen van een deadline en een planning. Onder regie van de provincie worden per focusgebied inrichtings- en beheerplannen opgesteld

die resulteren in het – vanuit VHR-doelen – noodzakelijke natuurherstel. Het inrichtingsplan wordt planologisch verankerd, zodat het onteigeningsinstrument kan worden ingezet indien minnelijke verwerving vastloopt. Met grondeigenaren worden op basis van volledige schadeloosstelling en met het inrichtingsplan als grondslag, gesprekken gestart om de grond beschikbaar te krijgen voor de natuurrealisatie. Stikstofreductie op zichzelf is geen planologische functiewijziging. Er kan dan ook niet uitsluitend voor stikstof onteigend worden.

- NNN: buiten de focusgebieden worden regelingen beschikbaar gesteld waarmee derden kunnen werken aan realisatie van de opgaven. De provincie start hier geen nieuwe gebiedsprocessen meer op. Vanuit de lopende gebiedsprocessen zullen concrete projecten zoveel mogelijk richting uitvoering worden gebracht en worden de lopende gebiedsprocessen op een passend moment afgeschaald. De provincie faciliteert en stimuleert zowel het gebruik van de beschikbare regelingen als het tot stand komen van uitvoeringsprojecten.
- Alle (nieuw) gerealiseerde NNN zal ook beheerd moeten worden. Het meerjarenbudget voor beheer wordt afgestemd op het gewijzigde realisatietempo, waarbij het van belang is dat er voor voldoende beheermiddelen wordt gezorgd
- Provinciebreed: Met de regeling 'integrale gebiedssamenwerking' blijft het voor derden mogelijk om zelf plannen te ontwikkelen die bijdragen aan onze doelen. De provinciale rol zal hierin beperkt zijn.

Een nadere uitwerking van onze inzet en koers voor de middellange en lange termijn maakt onderdeel uit van het Programma landelijk gebied. Afhankelijk van de Rijkskoers en het eventueel beschikbaar komen van extra middelen zullen wij onze inspanningen op de gestelde doelen, in het Programma landelijk gebied verder vormgeven. Hierbij kunnen we voortbouwen op de aanpak en koers zoals beschreven in deze KTA.

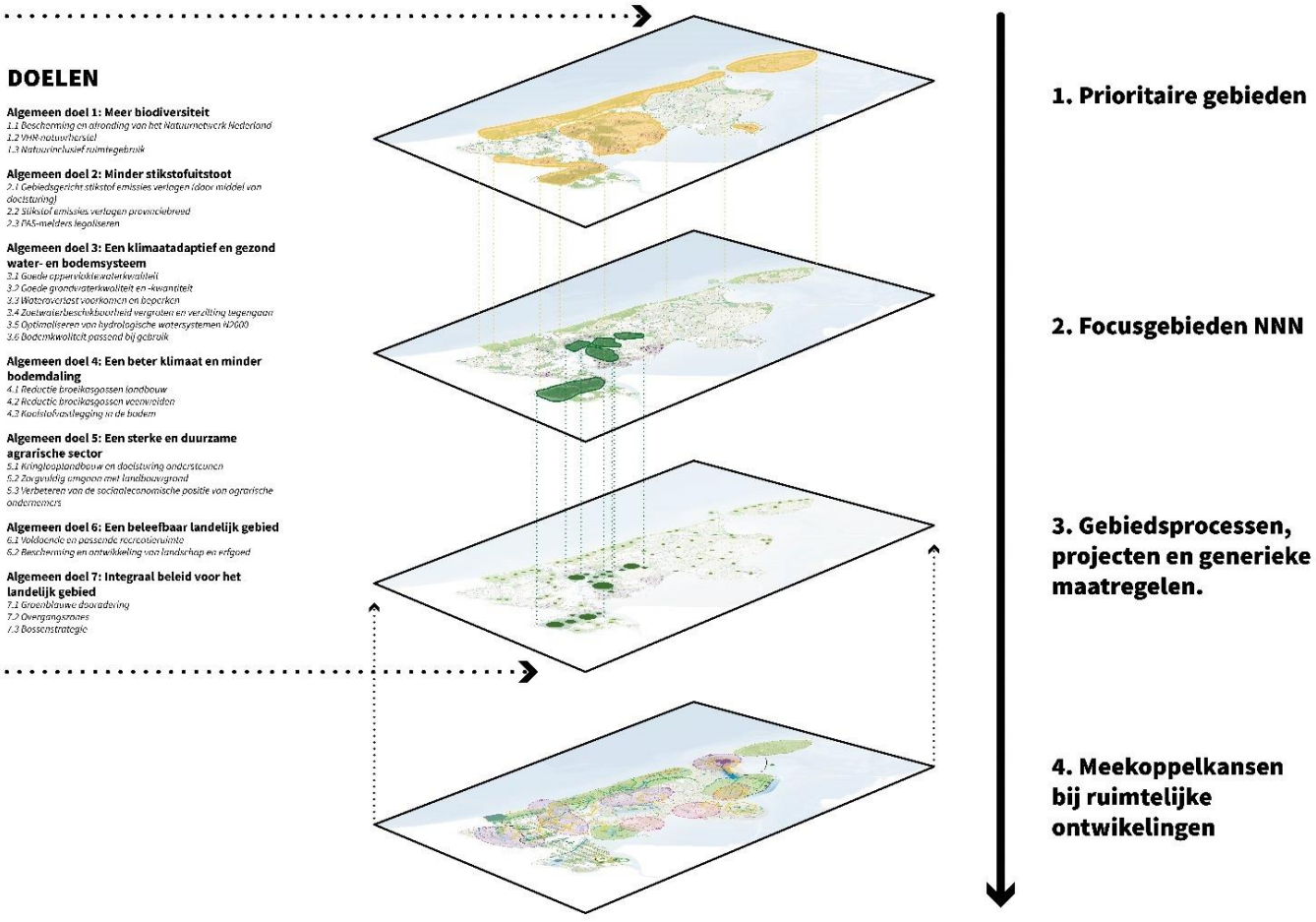

Figuur 3: van doelen naar uitvoering

Indien er sprake is van een gebiedsgerichte aanpak gebruiken wij hiervoor de *Leidraad gebiedsgerichte aanpak landelijk gebied* (zie bijlage 2). Onder 'gebiedsgerichte aanpak' verstaan we gebiedsprocessen, projecten en combinaties daarvan. De leidraad dient als hulpmiddel voor procesmanagers en externe partijen. Ze biedt houvast voor de te nemen stappen in de verschillende fasen van de aanpak van een gebiedsproces: initiatief, verkenning, planvorming, uitvoering en beheer. Bij nieuwe inzichten passen we de leidraad aan.

De impact van de nieuwe koers in deze KTA op de huidige gebiedsprocessen en gebiedsprojecten is nader uiteengezet in bijlage 3.

2. Aanpak en uitvoeringsacties per doel

In dit hoofdstuk beschrijven we per doel het provinciaal beleid voor het landelijk gebied in Noord-Holland, en brengen we in beeld welke aanvullende acties er aan de orde zijn in de periode 2025-2027. Achtereenvolgens gaan we in op biodiversiteit, stikstof, landbouw, klimaat en bodemdaling, water en bodem, landschap, erfgoed en recreatie, de bossenstrategie en groenblauwe dooradering. Per onderwerp brengen we de kosten van maatregelen in beeld. In het hierop volgende hoofdstuk geven we dan een compleet overzicht van de financiën.

2.1 Meer biodiversiteit

Operationele doelen

- Bescherming en afronding van het Natuurnetwerk Nederland
- VHR natuurherstel
- Natuurinclusief ruimtegebruik

Inleiding

In Noord-Holland streven we naar een gezonde leefomgeving. Hierbij is een goede biodiversiteit belangrijk. Door verdroging, vermesting, verstoring, en versnippering van natuurgebieden is er echter sprake van biodiversiteitsverlies. Bij de opgave om de biodiversiteit te verbeteren staan de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn centraal. Op basis van deze richtlijnen heeft het Rijk onder andere Natura 2000-gebieden aangewezen en doelen voor 2030 geformuleerd. De bepalingen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn kennen een gebiedenspoor (Natura 2000), maar gaan ook over de bescherming van leefgebieden (habitats) en soorten buiten de Natura 2000 gebieden. Ook buiten deze gebieden is er daarom de verplichting om soorten en leefgebieden in goede staat te brengen en te houden.

Bij de decentralisatie van het natuurbeleid in 2013 heeft de provincie Noord-Holland de uitvoeringsverantwoordelijkheid gekregen voor de afronding van het NNN. In het Natuurpact zijn daarbij afspraken gemaakt tussen het Rijk en de provincie waarbij Rijksmiddelen beschikbaar zijn gesteld voor de NNN-realisatie (via een jaarlijkse storting en de overdracht van Rijksgrond naar de provincie). Het NNN mag niet worden verkleind (Besluit algemene regels ruimtelijke ordening). Op basis van onderzoeken van het Kennisnetwerk Ontwikkeling + Beheer Natuurkwaliteit en de Ecologische Autoriteit blijkt dat afronding van het gehele NNN nodig is om de (VHR-)natuurdoelen te halen.

Om de geformuleerde natuurdoelen te halen zijn de volgende principes van belang:
- Sturen op het halen van doelen;
- Goed weten en meten (kennis en monitoring);
- Verbeteren van de kwaliteit van de bestaande natuur;
- Ontwikkelen van nieuwe natuur.

Stand van zaken

De natuurdoelen zijn wettelijk verankerd in de Omgevingswet, Wet stikstof en natuurherstel en de Natuurherstelverordening. Ons beleid is gericht op het behalen van deze doelen. Hiervoor werken we langs zes sporen:
1. afronding van het Natuurnetwerk Nederland;
2. ecologisch herstel binnen de natuurgebieden;
3. ecologisch herstel buiten de natuurgebieden;

4. natuurinclusief ruimtegebruik;
5. verminderen van emissies van nutriënten en chemische stoffen;
6. optimaliseren van hydrologische condities in Natura 2000-gebieden.

Voor de korte termijn (2025-2027) richten wij ons met name op de uitvoering van spoor 1, 2, 3 en 6, omdat hier al uitvoeringsafspraken met budget aan ten grondslag liggen. Per spoor volgt een korte beschrijving van de opgave, de actuele ontwikkelingen en de uitvoeringsmogelijkheden:

Spoor 1: Afronding van het Natuurnetwerk Nederland
Om het NNN af te ronden is de financiering op dit moment niet toereikend. Aanvullende rijksmiddelen waren voorzien vanuit het Transitiefonds. Met het wegvallen van het Transitiefonds is prioritering noodzakelijk, zowel in budget als in capaciteit. Met de Realisatiestrategie NNN uit 2020 als vertrekpunt, komen we met een aantal aanscherpingen om deze realisatiestrategie in balans te brengen met de beschikbare middelen en capaciteit. Hierbij zijn de doelen van de Vogel- en Habitatrichtlijnen (VHR) als leidraad genomen.

Hoofdlijnen aangescherpte realisatiestrategie NNN
- NNN-projecten die zijn voorbereid en inmiddels uitvoeringsgereed zijn voeren we uit.
- We maken onderscheid tussen NNN binnen focusgebieden en NNN buiten focusgebieden. De realisatie van NNN binnen focusgebied heeft prioriteit en valt onder het Natuurpact. Hier intensiveert de provincie de uitvoering van NNN via een planmatige aanpak. Onder regie van de provincie worden per focusgebied inrichtings- en beheerplannen opgesteld die resulteren in het – vanuit VHR-doelen – noodzakelijke natuurherstel. Ten behoeve van herstel van stikstofgevoelige en/of prioritaire habitats kan het zijn dat bestaande natuurdoelen moeten worden aangepast; dit wordt dan onderbouwd in het inrichtingsplan. Het inrichtingsplan wordt planologisch verankerd, zodat het onteigeningsinstrument kan worden ingezet indien minnelijke verwerving vastloopt. Met grondeigenaren worden op basis van volledige schadeloosstelling en met het inrichtingsplan als grondslag, gesprekken gestart om de grond beschikbaar te krijgen voor de natuurrealisatie. Stikstofreductie op zichzelf is geen planologische functiewijziging en daarom kan niet uitsluitend voor stikstof onteigend worden. Nieuwe gesprekken over zelfrealisatie/SKNL worden in de focusgebieden uitsluitend gestart op basis van de inrichtingsplannen, zodat het voor partijen helder is welke natuurdoelen moeten worden gerealiseerd.
- Voor de NNN buiten de focusgebieden wordt ingezet op het stimuleren en faciliteren van de uitvoering door derden. Hiervoor worden regelingen beschikbaar gesteld (SKNL, ontpachtingsregeling, duurzaam ANLb). In de binnenduinrand en in de veenweiden zet de provincie in op marktconforme verwerving van gronden voor het NNN.
- Pachtgronden binnen het NNN die in het verleden onterecht zijn aangemerkt als gerealiseerde natuur, zijn toegevoegd aan de restanttaakstelling NNN (circa 700 ha, grotendeels gelegen in focusgebied).

Spoor 2: Ecologisch herstel binnen de natuurgebieden
De grootste opgaven en prioriteit liggen bij het verbeteren van de kwaliteit van stikstofgevoelige natuur. Vanuit het Natuurpact en het Programma Natuur zijn hiervoor middelen beschikbaar. Voor de periode 2022-2032 hebben we circa 150 miljoen euro om te besteden aan maatregelen die helpen om verslechtering te voorkomen (wettelijke verplichting) en verbetering te realiseren. Het maatregelpakket is van toepassing op alle geconstateerde drukfactoren die zijn beschreven in de natuurdoelanalyses. Dit kan bijvoorbeeld de aanpak van invasieve exoten zijn, het dynamiseren van de duinen of het verbeteren van de hydrologische condities. Daarmee geeft het herstelprogramma ook invulling aan spoor 6 (optimaliseren hydrologische condities N2000).

Een gedeelte van het budget gaan we ook inzetten om stikstofgevoelige natuur buiten Natura 2000 te verbeteren. Dit hangt samen met de landelijke doelen voor beschermde soorten en leefgebieden (VHR-breed). In de zomer van 2024 is de Natuurherstelverordening (NHV) van kracht geworden. De NHV is een versterking en verbreding van een aantal regels die al van toepassing zijn, zoals de Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Water. Nederland levert met het huidige beleid al een bijdrage aan de doelen van de NHV. Niettemin geeft het Rijk veel aandacht aan het implementeren van extra acties die de NHV met zich meebrengt. De doelen vragen ook aandacht van de provincie, zoals voor ‘meten en weten’ en de onderbouwing van nieuwe maatregelen ten opzichte van de hersteldoelen. De doelen van de NHV zijn voor

provincie zeer relevant en vragen extra aandacht. De verwachting is dat het Rijk de komende jaren extra middelen ter beschikking stelt, waarmee de provincie aan de VHR-doelen kan werken. Als we gebruik willen maken van deze middelen is een onderbouwing van de bijdrage aan het doelbereik nodig.

Aanvullend hierop levert de afronding van NNN binnen Natura 2000-gebieden een belangrijke bijdrage aan ecologisch herstel en de mogelijkheden hiervoor. Hierdoor ontstaan meer robuuste natuurgebieden, waar de inrichting en het beheer kunnen worden geoptimaliseerd (zoals het waterpeil) en de natuur minder kwetsbaar wordt voor invloeden van buitenaf.

Spoor 3: Ecologisch herstel buiten de natuurgebieden
Agrarisch natuurbeheer draagt bij aan ecologisch herstel in het landbouwgebied. Met de verhoogde inzet van middelen door het Rijk kan het areaal worden vergroot en kunnen zwaardere pakketten worden ingezet. Ook biedt agrarisch natuurbeheer kansen voor de invulling van de doelen voor overgangszones, de realisatie van landschapselementen (groenblauwe dooradering) en toekomstperspectieven voor weide- en akkervogels. Zo draagt dit spoor ook bij aan de VHR-doelen in niet-begrensde natuurgebieden.

Spoor 4: Natuurinclusief ruimtegebruik
Zoals vastgesteld in de Omgevingsvisie NH2050, is ons uitgangspunt dat bij alle ruimtelijke ontwikkelingen zo veel als mogelijk rekening wordt gehouden met natuur. Deze koers is verder uitgewerkt in de landelijke Agenda Natuurinclusief, waarin wij partner zijn.

Spoor 5: Verminderen van emissies van nutriënten en chemische stoffen
Inzet op dit spoor loopt via onze stikstofaanpak. De maatregelen ten behoeve van natuurherstel kunnen ook aan dit spoor bijdragen.

Spoor 6: Optimaliseren van hydrologische condities in Natura 2000-gebieden
De maatregelen van dit spoor zijn ingebed in het programma ten behoeve van natuurherstel. Een deel van de maatregelen van het KRW-programma draagt ook bij aan deze doelstelling.

Acties 2025-2027

Ook onze inzet in de periode 2025-2027 verloopt via de zes eerdergenoemde sporen.

Spoor 1: Afronding van het Natuurnetwerk Nederland
In het Programma Natuur Netwerk (PNN) dat jaarlijks wordt geactualiseerd, staat de programmering van de middelen ten behoeve van de afronding van het NNN. Het PNN 2025 geeft zicht op de middelen die voorzien zijn in de periode 2025-2026. Ten behoeve van besluitvorming over de financiering voor de lange termijn is de realisatiestrategie NNN uit 2020 geactualiseerd. Concrete uitvoeringskansen waar de nodige voorbereiding reeds is verricht worden via de PPLG-reserve en koplopersmiddelen gefinancierd zodat hier de uitvoering kan worden gestart. Het betreft:

- Heideverbinding Westerheide (in 't Gooi)
- PON-gebied (Peerenboom, Opperwoud, Nes) in Waterland-Oost
- Faunapassage Maxisweg
- Realisatie van 50-70 ha NNN in de binnenduinrand, waaronder het NNN-project 'Zuurvense polder' (als eerste stap in de realisatie van de 300 ha NNN die in het coalitieakkoord benoemd is)
- Ontpachtingen ten behoeve van NNN-realisatie in Laag Holland

Spoor 2: Ecologisch herstel binnen de natuurgebieden
We verwachten in de periode 2025-2027 ca 45 mln euro uit te geven ten behoeve van natuurherstel (van de beschikbare 150 mln euro). Een aantal belangrijke maatregelen die in deze periode zullen worden afgerond zijn:

- Aanleg kerven Castricum en Texel
- Kwaliteitsverbetering bos en heide in het Gooi

- Oeverbeschoeiing aanleggen in het Wormer- en Jisperveld
- Herstel veenmoeras, veenmosrietland en moerasheide in Eilandspolder
- Verwijderen opslag dennen in open duin, Schoorl
- Herstel legakkers ten behoeve van moerasvogels, Oostelijke Vechtplassen
- Aanleg defosfateringsinstallatie Spiegelplas, Oostelijke Vechtplassen
- Baggerwerkzaamheden 't Hol, Oostelijke Vechtplassen
- Grondaankoop en inrichting, zanderij Castricum
- Vitalisering bossen, zoals Spaarnwoude en Diemerbos
- Aanpak invasieve exoten zoals Amerikaanse vogelkers in Zuid-Kennemerland en rimpelroos in de Noordduinen
- Hydrologisch herstel Guisveld, Westzaan
- Doorlopend extra beheermaatrelen, zoals extra maaien, plaggen, drukbegrazing, verwijderen opslag

Met de regeling Pachtafkoop (SPA) en de regeling Kwaliteitsimpuls NNN (SKNL) werken we aan verbetering van de kwaliteit van natuur in de bestaande NNN respectievelijk aan in de afronding van NNN. Hiervoor is per regeling een bedrag van € 1,5 respectievelijk 1 miljoen per jaar beschikbaar voor de jaren 2026 en 2027. Hiermee geven wij voor de korte termijn invulling aan de PS-moties over de continuering van deze regelingen.

Als gevolg van het actualiseren van Natura 2000-doelen en de aanstaande vertaling van de landelijke VHR-doelen naar provincies en gebieden, zullen we ook gaan werken aan de VHR-doelen buiten de Natura 2000-gebieden. In de uitwerking van de Natuurherstelverordening zullen de doelen hiervoor naar verwachting duidelijker worden. We nemen ons voor om in zetten in op:
- het verbeteren van het zicht op de omvang en kwaliteit van prioritaire habitats buiten Natura 2000 (onderzoek en monitoring), met plannen voor verbetering;
- een betere onderbouwing van maatregelen t.b.v. een bijdrage aan de VHR-doelen (belangrijk voor aanvullende financiering Rijk en EU).

Spoor 3: Ecologisch herstel buiten de natuurgebieden
- De komende jaren geven wij (mede) richting aan de inzet van de extra middelen voor Agrarisch natuurbeheer (ANB). Hierin kunnen we vanuit onze rol als verantwoordelijke voor het natuurbeheerplan en als beleidsverantwoordelijke voor het natuurbeleid een belangrijke taak vervullen.
  Volgens de bestaande afspraken vervalt op 1 januari 2029 agrarisch natuurbeheer als mogelijkheid binnen het NNN. We onderzoeken de mogelijkheid om een meer duurzame vorm van agrarisch natuurbeheer te ontwikkelen en hiervoor een instrument beschikbaar te stellen voor buiten het NNN. Dit kan in bepaalde weidevogelgebieden een alternatief bieden voor natuurontwikkeling binnen de huidige NNN-begrenzing. We ontgrenzen hier de NNN[1]. Gedacht wordt aan een instrument waarbij de planologische bestemming 'agrarisch' blijft en via een Kwalitatieve Verplichting afspraken worden vastgelegd over het gebruik van de percelen. Het agrarisch natuurbeheer wordt dan voor een langere periode vastgelegd (conform de voorgenomen insteek van het Rijk op 20-jarige contracten). Gebieden die hiervoor (deels) in aanmerking zouden kunnen komen zijn: polder Mijzen, Zeevang, Waterland West, Dijkland.

- We stellen subsidie beschikbaar voor zowel de aanleg als het beheer van Groenblauwe dooradering (GBDA). We stimuleren de aanleg van GBDA langs natuurverbindingen die natuurgebieden met elkaar verbinden. Zie paragraaf 2.7.2. Groenblauwe dooradering.

Spoor 4: Natuurinclusief ruimtegebruik
In de Agenda Natuurinclusief zijn ambities vastgelegd, maar deze zijn nog niet uitgewerkt in concrete financiële en inspanningsafspraken tussen de verschillende overheden. Waar mogelijk benutten we kansen en

[1] *Komende maanden wordt de realisatiestrategie NNN geactualiseerd. Daarin wordt opgenomen hoeveel hectare NNN er mogelijk ontgrensd kan worden voor (duurzaam) ANLb. Omdat er meerdere keren om gevraagd is, wordt onderzocht of het ANLB juridisch gezien een geschikt (subsidie) instrument is om in te kunnen zetten op gronden binnen het NNN. Hiervoor wordt momenteel extern juridisch advies ingewonnen.*

werken we samen. Goede voorbeelden van initiatieven en kennis delen we via het Platform Groen Kapitaal. We geven zelf het goede voorbeeld in ons eigen areaal, in het bijzonder met onze (vaar)wegen. Daar waar een (water)weg een natuurverbinding of een natuurgebied kruist, ondersteunen we maatregelen voor 'ontsnippering'. Verder ondersteunen we vrijwilligers via ons programma 'Betrekken bij Groen'.

Spoor 5: Verminderen van emissies van nutriënten en chemische stoffen
De uitvoering van dit spoor is verder vormgegeven in de paragraaf over stikstof. Daar worden acties benoemd om de komende jaren de landbouw verder te verduurzamen, o.a. met doelsturing en innovaties.

Spoor 6: optimaliseren van hydrologische condities N2000
De maatregelen van dit spoor zijn ingebed in het programma Natuurherstel. Dit spoor heeft ook een relatie met het KRW-programma; sommige KRW-maatregelen dragen bij aan dit doel.

		Dekking				
Doel	Project	PPLG-reserve	1ste tranche koplopers	2de tranche koplopers	Overig	Toelichting overige financiering
Natuur	Realisatie 100 ha NNN Waterland-Oost (PON)			€3.000.000		
	Faunapassage Maxisweg			€3.000.000		
	Pachtafkoop Laag-Holland			€5.000.000		
	Bijdrage wildopvang	€400.000				
	50-70 ha NNN binnenduinrand	€6.000.000				
	Westerheide	€8.000.000				
	Maatregelen programma natuurherstel				€45.000.000	€ 90.000.000,- beschikt voor periode tot 2032 en krijgen mogelijk nog eens 20.000.000,- beschikt in 2027 voor Programma Natuur 2de tranche
	Maatregelen Programma Natuurherstel 1ste tranche				pm	
	NNN-realisatie ea PNN				€100.000.000	zie EBW PNN2025; geraamd in 2025 en 2026 (ten laste van reserve Groen, reserve Groene Uitweg, reserve OVP en Programma Natuur fase 1 voor realisatie natuur)
Totaal		**€14.400.000**	**€-**	**€11.000.000**	**€145.000.000**	

N.B. voor spoor 3 is uitvoeringsbudget voorzien in ANB (nog nader te bepalen op basis van ontwikkelingen Rijk) en GBDA (kosten 2025-2027 ondergebracht in paragraaf 2.7.2).
Voor de sporen 4 t/m 6 zijn in de periode 2025-2027 geen uitvoeringskosten voorzien.

2.2 Minder stikstofuitstoot

Operationele doelen

- Provinciebreed stikstofemissies verlagen
- Gebiedsgericht stikstofemissies verlagen landbouwsector
- PAS-melders legaliseren

Inleiding

Onze provincie is dichtbevolkt. De functies wonen, mobiliteit, havens, industrie, landbouw en recreatie zorgen voor stikstofuitstoot. In twaalf van onze negentien Natura 2000-gebieden (zie bijlage 4) liggen leefgebieden die gevoelig zijn voor stikstof. Een te grote neerslag van stikstof kan hier leiden tot verslechtering van de natuurkwaliteit. De mate waarin is afhankelijk van de omstandigheden. Ons doel is om bij te dragen aan het bereiken en behouden van een gunstige staat van instandhouding van deze twaalf Natura 2000-gebieden.

Daarnaast hebben wij ons tot doel gesteld onze PAS-melders te legaliseren, omdat wij het belangrijk vinden dat de onzekerheid voor deze ondernemers zo snel mogelijk wordt opgelost en ook zij een toekomstperspectief hebben. Het oplossen van de problematiek van de PAS-melders blijft wel primair de verantwoordelijkheid van het Rijk. Tegelijk kan het niet zonder de medewerking en inzet op maatwerk van de provincies. Dit is dan ook wettelijk verankerd in artikel 22.21, eerste lid van de Omgevingswet en sluit aan op ons coalitieakkoord “Verbindend Vooruit".

Stand van zaken

Met onze stikstofaanpak leveren wij een belangrijke bijdrage aan het bereiken en behouden van een gunstige staat van instandhouding van onze 12 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, evenals aan de legalisatie van PAS-melders. De stikstofaanpak kent twee sporen. Een *provinciebrede* aanpak gericht op de sectoren industrie, wonen, mobiliteit, en een *gebiedsgerichte* aanpak voor de landbouwsector met focus op doelmatige reductiemaatregelen dichtbij Natura 2000-gebieden.

- Spoor 1 betreft de provinciebrede aanpak. Hierin zijn de *evenredige bijdragen* van sectoren uitgewerkt.
  - Wat betreft de sector industrie sluiten wij aan bij de landelijke maatregelen om te komen tot de nationale opgave van 38% reductie aan samengestelde stikstofemissie NH3 en NOx. De *Roadmap industriële piekbelasters stikstof* omvat de aanpak voor dertien industriële piekbelasters in Noord-Holland. Op basis van deze roadmap is de verwachting dat de Noord-Hollandse industriële piekbelasters ten minste een evenredige bijdrage leveren aan de reductie van stikstofemissies en hun stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden.
  - Wat betreft de sector mobiliteit is een daling van ruim 30% tussen 2010 en 2018 gerealiseerd, dankzij bronmaatregelen zoals verlaging van de maximumsnelheid op rijkswegen, elektrificatie van zowel wegverkeer als de binnenvaart, en het stimuleren van walstroom in havens. Bij ongewijzigd rijksbeleid en EU-normen is de verwachting dat mobiliteit tot 2030 aan het stikstofreductiedoel van 25% kan voldoen door verdergaande elektrificatie. Noord-Holland zet aanvullend op deze autonome daling in op uitstootreductie op het provinciale wegennet, streekvervoer en binnenvaart.
  - Wat betreft de woningbouw bouwen wij in Noord-Holland binnen de geldende stikstofnormen. Voor de meeste woningbouwprojecten in Noord-Holland wordt reeds een oplossing voor stikstofdepositie gevonden met behulp van verduurzaming in de bouw- en gebruiksfase. Er is een provinciale stikstofbank voor woningbouw. De provincie deelt actief kennis over duurzame mobiliteit in nieuwe en bestaande wijken met onder meer de Handreiking stikstofvrij bouwen, de Factsheet stikstofreducerende maatregelen en het beleidsprogramma Duurzame Mobiliteit.
- Spoor 2 betreft de gebiedsgerichte aanpak. Hierin zetten we in op doelsturing in de landbouwsector. Dit doen we door streefwaarden voor ammoniakuitstoot op bedrijfsniveau vast te stellen. Deze streefwaarden dienen als opstap naar beloning en normering met een meer verplichtend karakter in lijn met voorgenomen Rijksbeleid. Wij laten aanvullend onderzoek doen om realistische waarden te bepalen voor de verschillende agrarische bedrijfstakken in onze provincie. De koers van het Rijk richting

normering is leidend om no-regret doelen te kunnen stellen. We stellen een provinciaal maatregelenpakket beschikbaar voor ondersteuning van agrariërs om deze streefwaarden te realiseren, waarbij agrariërs in Natura 2000-gebieden en de omliggende overgangszones voorrang krijgen.
- Voor wat betreft de PAS-melders geldt dat de vanaf maart 2025 verwachte handhavings- en intrekkingsverzoeken extra urgentie geven aan concreet perspectief op vermindering van stikstofbelasting in Noord-Holland. Wij helpen de PAS-meldersaanpak van het Rijk door een handelingsperspectief te bieden voor maatwerkoplossingen in het gebied. De leerpunten van de lopende pilot op Texel benutten wij voor een gefaseerde uitrol van de werkwijze.

Voor stikstof verwachten wij nog specifieker Rijksbeleid naar aanleiding van gerechtelijke uitspraken. Zo nodig passen wij hier onze aanpak op aan. Dit zal onderdeel zijn van het Programma landelijk gebied.

Acties 2025-2027

Gelet op de urgentie voor een gebiedsgerichte en uitvoeringsgerichte aanpak willen we in de periode 2025-2027 aan de slag met gebiedsgerichte ondersteuning van onze agrariërs. De reductiemaatregelen bij agrariërs (1) worden in samenwerking met de gebiedspartners met voorrang ingezet in de overgangszones (2) bij stikstofgevoelige N2000-gebieden. We vinden het daarbij nodig dat er een oplossing voor de PAS-melders komt (3).

1. Reductiemaatregelen bij agrariërs

Wij ondersteunen de uitstootvermindering bij onze agrariërs met een maatregelpakket. Hiervoor zetten we provinciale middelen in. Daarnaast benutten we de beschikbare Rijksregelingen, waaronder die voor vrijwillige bedrijfsbeëindiging. We zetten met deze maatregelen concrete stappen naar een emissiearme veehouderij in Noord-Holland. Door samen te werken met wetenschappers, boeren en andere provincies, creëren we effectieve monitoringssystemen, maatwerkoplossingen en innovaties. We bereiken hiermee de helft van de veehouders en leggen de basis voor verdere opschaling in de rest van de provincie. Met een mix van instrumenten en provinciale- en Rijksfinanciering, dragen we met de stikstofaanpak bij aan een meer toekomstbestendige landbouw in Noord-Holland.

Het instrumentenpakket bestaat uit de volgende onderdelen:
a) coachen
b) innoveren
c) gezamenlijk investeren
d) belonen
e) ondersteunen rijksregelingen vrijwillige bedrijfsbeëindiging

Ad a) Coachen (stikstofreductie door bedrijfsmanagement)
- Coaching en studiegroepen (WLD-project):
  Dit tweejarige project biedt coaching en studiegroepen aan 200 boeren om kennis op te bouwen en stikstof- en fosfaatuitstoot te verminderen door aanpassingen in de bedrijfsvoering met betrekking tot voeding en beweiding. Tien adviseurs worden opgeleid om de kennis verder te verspreiden.
- Opschaling coachingstraject:
  We willen het coachingstraject opschalen om meer dan 20% van de melkveehouders in Noord-Holland de mogelijkheid te bieden om deel te nemen.
- Opschaling gebiedsgerichte aanpak:
  In 2025/2026 starten we met twee nieuwe groepen boeren om gezamenlijk emissies te reduceren door middel van coaching en samenwerking op gebiedsniveau. Gebiedsaanpak en uitstootreductie draagt bij aan de mogelijkheden om PAS-melders te legaliseren en vergunningen houdbaar te houden.

Ad b) Innoveren (technologische ontwikkeling borgen)
- Fieldlab Groene Hart - Maatwerkaanpak:

In samenwerking met Zuid-Holland en Utrecht ondersteunen we bedrijven bij het ontwikkelen van bedrijfsspecifieke plannen om onder andere ammoniakuitstoot te verminderen (zie hoofdstuk 2.3).
- Technologische innovatie in een pilotomgeving:
  Dit project stimuleert innovatie zoals hooidrooginstallaties en stikstofkrakers, die in een pilotomgeving worden getest en later kunnen worden opgeschaald. Noord-Holland leert hierbij van de technologiepilots met uitgevoerd bij andere provincies, en ondersteunt in het bijzonder een gebiedsplan op Texel voor collectief initiatief voor een stikstofkraker.
- Uitrol van geborgde innovatie:
  Innovaties worden uitgerold in het gebied zodra hun emissie-reducerende effecten voldoende zijn aangetoond, zie paragraaf 2.3.

Ad c) Belonen (structuur uitbouwen voor doelsturing)
- Onderzoek streefwaarden:
  Het Rijk heeft aangegeven over te willen stappen naar doelsturing op emissies. Dit sluit aan bij wat wij in Noord-Holland in de startversie van het PPLG hadden geformuleerd, en daarom zetten we deze koers voort. Dit betekent dat wij zullen sturen op emissies door streefwaarden voor ammoniakuitstoot op bedrijfsniveau vast te stellen. In hoofdstuk 2.3 wordt het concept ‘doelsturing’ verder toegelicht.
  De streefwaarden voor ammoniakuitstoot per sector baseren wij op landelijk onderzoek, met een vertaling naar de provinciale praktijk. Om tot realistische streefwaarden te komen die recht doen aan de evenredige bijdrage van onze landbouwsector, zullen wij op korte termijn aanvullend onafhankelijk onderzoek laten uitvoeren. Wij dringen, zowel zelfstandig als in IPO-verband, bij het Rijk aan op kennisdeling en meer duidelijkheid over de uiteindelijke normering. Daarbij verkennen wij tevens de mogelijkheid van sturing op stikstofbedrijfsoverschot als een completere waarde (bodem en lucht) met potentieel voor een snellere implementatie.
- REMAS-project:
  Om doelsturing mogelijk te maken, ontwikkelen we een breed gedragen monitoringssystematiek waarmee meer emissie-reducerende activiteiten van boeren gemeten kunnen worden. Een bedrijfsspecifieke stoffenbalans is een instrument waarmee per bedrijf gemonitord wordt wat stofstromen, zoals koolstof en stikstof, zijn van en naar de boerderij.
- Prestatievergoeding (KPI’s)**:**
  We willen boeren die stappen zetten richting emissiereductie belonen. Als eerste stap ontwikkelen we structuren om prestatievergoedingen op te zetten (zie hoofdstuk 2.3).

Ad d) Gezamenlijk investeren
- Subsidie voor managementmaatregelen:
  We stimuleren boeren om maatregelen te nemen zoals ‘meer weidegang’ door middel van bruggen over sloten, mobiele melkinstallaties en weidepoortjes.
- Subsidie voor landschapselementen:
  Met de NSP-regeling ‘Investeringen voor landschapselementen Noord-Holland 2024', een subsidieregeling voor agrariërs, dragen we bij aan versterking van de groenblauwe dooradering in Noord-Holland met onder meer aanleg van natuurvriendelijke oevers, hetgeen bijdraagt aan meerdere doelen in ons landelijk gebied waaronder vermindering van stikstof. We onderzoeken een nieuwe openstelling in de tweede helft van 2025 van deze regeling (zie paragraaf 2.7.2).

Ad e) Ondersteuning rijksregelingen vrijwillige bedrijfsbeëindiging, waaronder:
- Maatregel Gebiedsgerichte Bedrijfsbeëindiging (MGB): deze flexibele regeling voor bedrijfsbeëindiging biedt mogelijkheden voor de uitkoop van volledige bedrijven of het extensiveren van delen van bedrijven. De subsidieregeling (SPUK) en het uitvoeringsproces via de gebiedsaanpak zijn voor nadere uitwerking.

2. Overgangszones van 500 meter

In het belang van een doelmatige stikstofaanpak maken wij gebruik van het concept ‘overgangsgebieden rondom Natura 2000-gebieden’. Dit passen wij in Noord-Holland toe als 'overgangszones' van 500 meter rondom stikstofgevoelig Natura 2000-gebied, met ruimte voor maatwerk waarin in letterlijke zin de overgang van natuur naar landbouw centraal staat. Hierbij kijken wij ook naar de extra middelen voor het Agrarisch Natuurbeheer (ANb). Voor deze en andere specifieke gebieden heeft het kabinet namelijk aangegeven om

ANb-middelen in te willen zetten, waarmee agrariërs met een toegesneden beheerpakket hun emissies kunnen terugdringen.

We hanteren bij de uitwerking van de overgangszones de volgende uitgangspunten:
- Overgangszones zijn een gezamenlijke afspraak, bedoeld om de schaarse middelen voor de gebiedsgerichte aanpak met voorrang aan te bieden daar waar het effect het grootst is;
- De overgangszones zijn geen planologisch instrument en gaan niet gepaard met beperkingen;
- De precieze ligging en werkwijze van de overgangszones kan per gebied verschillen. Dit werken wij uit in de gebiedsprocessen in samenwerking met de gebiedspartners;
- We richten onze ondersteunende instrumenten op vermindering van stikstofuitstoot binnen 500 meter van 'stikstofgevoelig Natura 2000-gebied' gekoppeld aan de grenzen van wettelijk habitatrichtlijngebied. Buiten die afstand is de uitstoot niet meer in belangrijke mate herleidbaar tot de bron. Dit biedt een duurzame begrenzing bij veranderende natuur in de toekomst. We zullen aansluiten bij eventueel landelijk beleid wat betreft de begrenzing (bijvoorbeeld stikstofgevoelige hexagonen).
- De begrenzing is een startpunt van samenwerking met ruimte voor maatwerk om tot een werkelijk doelmatige aanpak per gebied te komen. De natuurlijke omstandigheden (bijvoorbeeld hydrologie) en/of bestaande samenwerkingsverbanden (bijvoorbeeld polders) en vanwege hun omvang verder weg gelegen relevante bronnen, kunnen reden zijn om gemotiveerd lokaal af te wijken.
- Een herschikking van schaarse middelen binnen de prioritaire gebieden wanneer nodig kan worden bepaald aan de hand van de mate van gemeten overbelasting in hexagonen van stikstofgevoelig habitat. Daarmee sluiten we aan bij de richtinggevende aanwijzing in het Greenpeace vonnis van urgente gebieden.

3. PAS-meldersaanpak

Wij werken mee met het Rijk aan een oplossing voor onze agrarische en industriële PAS-melders, zodat er toekomst blijft voor de ondernemers en de natuurdoelen kunnen worden bereikt. Daarbij is legalisatie van vrijgestelden en interimmers tevens onveranderd noodzakelijk. De volgende maatregelen zijn aan de orde:
- *Maatwerkoplossingen legalisatie PAS-melders (pilot Texel)*
  Samen met onze gebiedspartners zijn we gestart met een pilot waarin we werken aan een integrale oplossing voor alle PAS-melders op het eiland Texel. Op basis van de leerpunten van deze pilot zal worden besloten over de stapsgewijze uitrol naar andere gebieden. Inbedding hiervan in gebiedsprocessen is daarbij van groot belang. Met de inzet van zaakbegeleiders van het Rijk en inzet van de omgevingsdienst, gemeenten en provincie kan op het erf met PAS-melders met maatwerk tot legalisatie worden gekomen of een andere oplossing worden gevonden. Een oplossing voor de PAS-melders is een randvoorwaarde om gebiedsprocessen en -projecten op gang te krijgen of te houden zodat er toekomst blijft voor de agrarische ondernemers en de natuurdoelen kunnen worden bereikt We werken hierbij ook aan het vinden van creatieve manieren om onze stikstofbanken gevuld te krijgen.
- *RPMP2024-regeling:*
  Wij benutten de beschikbare landelijke instrumenten, zoals de SPUK-regeling RPMP2024 en de inzet van zaakbegeleiders, om agrarisch ondernemers met maatwerk te helpen. Deze SPUK-regeling ondersteunt positief geverifieerde PAS-melders bij het verlagen van hun emissies middels vier verschillende subsidieregelingen binnen de staatsteunkaders en stelt hen in staat extern te salderen. Voor provincie Noord-Holland is een eerste tranche beschikbaar gesteld.

4. Overig

We dringen bij het Rijk aan op verbetering van de randvoorwaarden om invulling te geven aan de uitvoeringsgerichte en gebiedspecifieke aanpak in onze provincie. We trekken hierbij samen op met andere provincies. De volgende voorwaarden hebben daarbij prioriteit:
- *Monitoring:*
  voor een effectieve sturing op het gebiedsproces is een goede monitoring een randvoorwaarde. Dit vraagt gegevens die mogelijk maken om zowel terug te kijken naar het effect van maatregelen in het verleden, als vooruit te kijken naar het verwachte effect van onze stikstofaanpak. Wij dringen erop aan om:
  1. Ammoniakemissies van het referentiejaar 2018 per provincie vast te leggen,
  2. Landelijke afspraken met belangenvertegenwoordigingen te maken over gebruik van de reeds beschikbare bedrijfsgegevens van agrariërs (BAB) Historische gegevens per Natura 2000-gebied vanuit AERIUS Monitor toegankelijk te maken.

- *Meetcorrectie:*
  op basis van de tussenrapportages blijkt dat de meetcorrectie de afgelopen jaren ca 30.000 ton ammoniak groot was en dit toegevoegd werd aan het model om het kloppend te maken. Om gevoel te krijgen voor de omvang: dit staat voor onze provincie gelijk aan de emissies van ca. 10 tot 13 maal Tata Steel of 15.000 melkveebedrijven. Dit is reden voor onze voortdurende inzet richting het Rijk op verbetering van het model zodat dit naast vergunningsverlening ook van waarde is voor onze stikstofaanpak. De eindrapportage van het RIVM is aangekondigd voor het eerste kwartaal 2025.

		Dekking				
Doel	Project	PPLG-reserve	1ste tranche koplopers	2de tranche koplopers	Overig	Toelichting overige financiering
Stikstof	Subsidie managementmaatregelen (faciliteren weidegang en stoffenbalans)			€ 330.000		
	PAS-melders oplossing	€1.800.000				
	REMAS/stoffenbalans	€650.000				
	Technologische innovatie (gebiedsplan Texel)	€50.000				
	Coaches en studiegroepen (WLD-project)	€415.000				
	Opschaling coachingtraject	€600.000				
	Maatregel gebiedsgerichte bedrijfsbeëindiging (MGB)				€6.300.000	Rijksfinanciering SPUK
	RPMP-regeling (PAS-melders)				€7.900.000	Rijksfinanciering SPUK
Totaal		**€3.515.000**	**€-**	**€330.000**	**€14.200.000**	

2.3 Een sterke en duurzame agrarische sector

Operationele doelen

- Ondersteunen kringlooplandbouw en doelsturing
- Zorgvuldig omgaan met landbouwgrond
- Verbeteren van de sociaaleconomische positie van agrarische ondernemers

Inleiding

De landbouw heeft ons landschap mede gevormd en speelt een belangrijke rol in het beheer ervan. De sector is van grote economische en sociale waarde voor het landelijk gebied. Noord-Holland biedt daarom ruimte aan een sterke, duurzame en innovatieve landbouwsector die gezond en betaalbaar voedsel produceert. De provincie ondersteunt agrarische ondernemers bij een economisch gezond en toekomstbestendig bedrijfsperspectief. Landbouwbedrijven zijn een essentieel onderdeel van het agrocomplex, dat bijdraagt aan uitdagingen op het gebied van klimaat, energie, milieu en biodiversiteit.

Stand van zaken

Om de verduurzaming van de land- en tuinbouw te stimuleren, zetten we in op doelsturing in plaats van maatregelen. Dit biedt agrariërs de vrijheid om hun eigen route te bepalen en geeft de provincie inzicht in doelrealisatie en kosteneffectieve inzet van middelen. Monitoring op gebiedsniveau wordt hierdoor mogelijk.

Samen met andere provincies, het ministerie van LVVN en Wageningen Universiteit werken we aan een landelijke KPI-set als standaard voor duurzame landbouw. Deze systematiek biedt inzicht in mogelijkheden voor publieke en private beloningssystemen en omvat indicatoren voor klimaat, circulariteit, water, bodem, biodiversiteit en sociaaleconomische positie van de agrariër.

Duurzaamheid in de praktijk
Doelen worden vertaald naar opgaven en maatregelen, zowel generiek als gebiedsspecifiek. KPI's ondersteunen ondernemers bij de individuele bedrijfsvoering, collegiaal leren en het vastleggen van milieuprestaties.

Werken met drempel- en streefwaarden
Binnen de KPI-systematiek wordt gewerkt met drempel- en streefwaarden. De drempelwaarde is het minimumniveau dat we verwachten van een agrarisch bedrijf. Elke KPI kan op maat worden gemaakt voor het doel, c.q. het gebied waarvoor hij wordt ingezet. KPI's kunnen ook ingezet worden om de duurzaamheidsprestaties te belonen. Dat begint met erkenning door de overheid en vanuit de markt van die prestaties. De ondernemer en zijn bedrijf worden daarmee gezien en door de overheid en de afnemers bevestigd dat ze op de goede weg zijn.

Voor een duurzaamheidsprestatie boven het wettelijk minimum kan vanuit de overheid een beloning toegekend worden. De beloning in een overgangsfase naar een wettelijk vereiste heeft een andere betekenis dan de beloning van structurele aard (inkomensmodel). Beloningen in geld waar we de komende jaren in pilots mee willen experimenteren, binnen de wettelijke mogelijkheden, zijn bijvoorbeeld meerprijs op de markt, korting op de pachtprijs of voordelige financiering. Ook is te denken aan ontheffingen van regelgeving.

Toepassing van KPI's
KPI's kunnen integraal of in combinaties worden ingezet om provinciale en rijksdoelen te behalen. Een integrale aanpak minimaliseert afwenteling, terwijl maatwerk tegemoet komt aan specifieke gebiedsopgaven.

De doelen en waarden worden samen met de sector verder uitgewerkt, met prioriteit voor natuur, water en klimaat. De doelsturing zal blijven evolueren met innovaties, kennis en maatschappelijke ontwikkelingen.

Acties 2025-2027

We kiezen voor acties die snel inzetbaar, actueel en verder te ontwikkelen zijn, o.a. op basis van Rijksontwikkelingen. De instrumenten komen agrarische ondernemers direct of indirect ten goede en maken deel uit van een breder pakket aan instrumenten en maatregelen binnen het Programma landelijk gebied.

Alle acties zijn landelijk ontwikkeld in samenwerking met het Rijk, IPO, Unie van Waterschappen, brancheorganisaties en maatschappelijke partijen, met directe betrokkenheid van de agrarische sector. Nationale samenwerking is essentieel vanwege de schaal, kennisbehoefte en financiële impact, en borgt een gelijk speelveld binnen de agroketen. Dit zorgt ervoor dat beleidskaders en instrumenten optimaal benut kunnen worden.

Wij zullen het gesprek met de agrarische sector blijven voeren en hierbij regelmatig ophalen wat er leeft bij de ondernemers en hoe wij de samenwerking kunnen blijven bevorderen.

De drie operationele doelen voor landbouw zijn:
1) ondersteunen van kringlooplandbouw en doelsturing
2) zorgvuldig omgaan met landbouwgrond
3) verbetering van de sociaaleconomische positie van agrarisch ondernemers

Per doel worden specifieke maatregelen toegelicht.

De term kringlooplandbouw wordt naar verwachting door het Rijk vervangen door de term ‘duurzame landbouw’. Wij hanteren vooralsnog de term kringlooplandbouw, waarbij we verschillende transitiepaden onderscheiden: van technische innovatie (hightech open of gesloten systemen), multifunctionele landbouw, extensivering en landschappelijke innovatie, biologische landbouw, natuurontwikkeling en natuurbeheer tot stoppen. De keuze hierin is een keuze van de ondernemer zelf, die hij/zij zal laten afhangen van overtuiging, talent, persoonlijke omstandigheden, omgeving en perspectief. Deze brede opvatting van kringlooplandbouw sluit waarschijnlijk goed aan op de verwachte nieuwe terminologie en definitie van duurzame landbouw van het Rijk.

1. Ondersteunen kringloop landbouw en doelsturing

We zetten samen met agrariërs en ketenpartijen stappen naar kringlooplandbouw, met als doel een duurzaam voedsel- en landbouwsysteem in 2040. Kringlooplandbouw focust zich op zeven doelen: biodiversiteit, waterkwaliteit, bodemkwaliteit, plant- en diergezondheid, circulariteit, klimaatadaptatie, en de sociaaleconomische positie van agrariërs. Door deze doelen te behalen, werken boeren toe naar een duurzaam voedsel- en landbouwsysteem. Hiervoor worden ingezet:
a) algemene maatregelen en instrumenten
b) maatregelen voor doelsturing
c) maatregelen ter stimulering en opschaling van innovaties
d) maatregelen binnen gebiedsprocessen en -projecten

Ad a) Algemene maatregelen en instrumenten

- Landbouwportaal Noord-Holland
  Het Landbouwportaal bestaat uit een aantal subsidieregelingen die zich richten op waterkwaliteit, bodemgezondheid en bedrijfsadvisering en daarmee op verduurzaming. In 2025 blijven we inzetten op coaching voor individuele ondernemers, gericht op bedrijfsadvies, investeringskeuzes en bedrijfsontwikkeling. Daarnaast onderzoeken we de mogelijkheden om het Landbouwportaal uit te breiden, bijvoorbeeld door stikstofcoaches toe te voegen, zodat het nog beter aansluit bij de bredere doelen van duurzame landbouw.

- Voedsel uit zee en grote wateren
  Visserij, aquacultuur en landbouw zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en delen veel gemeenschappelijke thema's/opgaven, zoals voedselzekerheid, biodiversiteit, regionale afzet, consumentgerichte benaderingen en ketenversterking. We dragen € 250.000 euro bij aan het Visserij-ontwikkelplan in de Kop van Noord-Holland, meer specifiek voor het Bluefoodcentrum en voor de ontwikkeling van aquacultuur op Texel. Dit is een lopend programma waarvan de uitvoering start in 2025.
- Voedselvisie Noord-Holland
  In Noord-Holland streven we naar een natuurinclusieve productie van gezond, betaalbaar en smaakvol voedsel voor iedereen, met oog voor mens, dier, klimaat, bodem, water en biodiversiteit. We geven uitvoering aan dit beleid en ondersteunen zo de ontwikkeling richting kringlooplandbouw, regeneratieve landbouw en het sluiten van korte ketens.
- Voedsel verbindt
  De samenwerking met Voedsel Verbindt wordt voortgezet. Deze stichting zet zich in op de verbinding tussen boer, burger, keten, kennisinstellingen en overheden.

Ad b) Maatregelen voor doelsturing
De zeven doelen van duurzame landbouw worden vertaald naar KPI's, waarbij agrariërs zelf bepalen welke maatregelen zij inzetten (boer aan het roer). In Noord-Holland starten we met diverse pilots en projecten om de KPI-systematiek verder te ontwikkelen. De projecten waarmee we willen beginnen, zijn:

- Prestatievergoedingen voor agrariërs via KPI's
  We willen boeren belonen voor hun duurzaamheidsinspanningen door KPI's in te zetten als stimuleringsmiddel, bijvoorbeeld via prestatievergoedingen. Dit project begint met het testen van een beloningssystematiek op pilotniveau voor een kleinere groep boeren en bereidt zowel de provincie als de agrariërs voor op een bredere implementatie van doelsturing en KPI's in de toekomst.
- REMAS-project
  Dit project richt zich op stikstof en landbouw en brengt wetenschappers en boeren samen om een bedrijfsspecifieke stoffenbalans te ontwikkelen. Hiermee wordt gemonitord welke stofstromen, zoals koolstof en stikstof, in en uit het agrarisch bedrijf gaan. Het budget voor dit project is opgenomen binnen de stikstofaanpak.
- Gebiedspilot met KPI's
  We starten ook een pilot gericht op de ontwikkeling en toepassing van KPI's op gebiedsniveau, inclusief het toepassen van bandbreedtes.

Ad c) Maatregelen voor het stimuleren en opschalen van innovaties
De landbouwsector investeert zelf veel in innovatie. In 2025-2027 zetten we de volgende projecten in gang of voort:

- Fieldlab Groene Hart
  Gericht op verduurzaming van de melkveehouderij in veenweidegebieden, met focus op stikstofreductie, CO_2-verlaging, biodiversiteit en sociaaleconomische verbeteringen. We werken aan het verminderen van emissies door innovatieve management- en technologieoplossingen. We bieden subsidies, monitoren de effecten en zorgen voor juridische borging en kennisdeling.
- Verduurzaming bloembollenteelt
  In samenwerking met stakeholders werken we aan een actieplan voor water- en bodemkwaliteit, biodiversiteit, waterbeheer en beperking van gewasbeschermingsmiddelen. Het Fieldlab Bol wordt uitgebreid met duurzame teeltmethoden en een regionale aanpak voor toepassing en KPI-ontwikkeling.
- Fieldlab Biologisch
  Dit fieldlab richt zich op innovatie en opschaling van biologische landbouw. Het maakt zichtbaar hoe biologische landbouw gebiedsgericht kan bijdragen aan klimaat-, water-, biodiversiteits- en ecosysteemdiensten. Er wordt gewerkt aan het vergroten van de vraag en hieruit voorkomende productie en afzet, robuuste gewassen, natuurlijke plaagregulatie en ketensamenwerking. Het biedt een voorbeeldfunctie voor andere regio's.
- Zoetwaterboeren
  Dit initiatief richt zich op duurzaam agrarisch waterbeheer, van wateropslag tot kwaliteit. Door te ontwikkelen, onderzoeken en demonstreren streeft Zoetwaterboeren naar een veerkrachtig

watersysteem dat akkerbouw in Noord-Holland Noord kan ondersteunen. De provincie levert een financiële bijdrage om dit initiatief mogelijk te maken. De verbinding vanuit dit project met andere lopende projecten, zoals het zoetwaterinitiatief op Texel, wordt verkend.

- Fieldlab water & bodem
  Nieuwe tools worden ontwikkeld voor het verbeteren van bodem- en waterkwaliteit, zoals integrale beoordelingssystemen en duurzame managementmaatregelen, toepasbaar in gangbare, biologische en innovatieve landbouwsystemen.
- Greenports
  De samenwerking met ondernemers en kennisinstellingen wordt voortgezet, met focus op smart farming, kennisdeling en versterking van de greenchain, inclusief aandacht voor arbeidsmarkt en onderwijs.

Ad d) Maatregelen binnen gebiedsprocessen en -projecten

- Beheercheck natuurbeheer
  Dit instrument wordt ingezet in delen van het NNN waar boeren natuurbeheer uitvoeren, zoals weidevogelbeheer in de veenweiden. Het bepaalt de minimale veebezetting die nodig is voor duurzaam beheer en biedt een tool voor (melk)veehouders om de mogelijkheden voor NNN-realisatie inzichtelijk te maken.
- Herwaardering landbouwgrond
  Dit instrument waarborgt langdurig weidevogelbeheer door vrijwillige gebruiksbeperkingen op landbouwgrond. Hierdoor daalt de grondwaarde, en het waardeverlies wordt uitgekeerd aan de grondeigenaar voor herinvestering in het agrarisch bedrijf. Een pilot wordt gestart om dit verder uit te werken en de inzet voor andere doelen te onderzoeken.
- Kavelruil
  Ter verbetering en behoud van een gezonde landbouwstructuur wordt kavelruil gestimuleerd binnen gebiedsprocessen en projecten daarbuiten. Dit jaar kan gebruik worden gemaakt van STIVAS (Stichting voor Verbetering van Kavelruil), en we streven naar voortzetting van deze ondersteuning voor vrijwillige kavelruil.
- Agrarisch natuurbeheer
  Vanaf 2026 stelt het Rijk jaarlijks €500 miljoen beschikbaar voor agrarisch natuurbeheer. De bestedingsdoelen en verdeling worden nog vastgesteld door het Rijk, in overleg met provincies en de sector. Noord-Holland wil deze middelen breed inzetten voor natuur, water, biodiversiteit en klimaatdoelen. De financiering komt ten goede aan de agrariërs die het beheer uitvoeren, alsmede aan investeringen die voorafgaan en ondersteunend zijn aan langjarig agrarisch natuurbeheer (inrichting, herwaardering en grondinstrumentarium).
- Samenwerken voor Integrale Gebiedsontwikkeling
  Dit subsidie-instrument binnen het GLB-NSP ondersteunt agrariërs bij het opstellen en uitvoeren van gebiedsplannen die bijdragen aan natuur-, klimaat- en waterdoelen. De provincie stelt dit instrument open en stimuleert deelname binnen gebiedsprocessen en -projecten.
- Volledige schadeloosstelling
  Agrarische bedrijven binnen de nog te realiseren NNN-grenzen krijgen de mogelijkheid om met volledige schadeloosstelling te verplaatsen of te stoppen, mits zij zich in NNN-Focusgebieden bevinden. Ook kunnen ondernemers ervoor kiezen hun grond om te zetten naar natuur en deze te beheren met behulp van de SKNL en SNL-subsidie. Niet voor alle agrariërs is verplaatsing of beëindiging echter een haalbare oplossing.

2. Zorgvuldig omgaan met landbouwgrond

Onder meer de woonopgave, de vraag naar waterberging, de realisatie van natuur en extensiever grondgebruik in de landbouw zorgt voor een toenemende druk op de ruimte en daarmee ook op de Noord-Hollandse landbouwgronden. Om de agroproductie en een duurzaam landbouwsysteem te ondersteunen, is het nodig een zorgvuldige afweging te maken tussen de waarde van onze landbouwgronden voor een duurzaam landbouwsysteem en de inzet van deze gronden voor andere ruimtezoekende functies. Het Rijk komt binnenkort met een definitie van ‘goede landbouwgronden’ en een afwegingskader. Samen met de agrarische sector verkennen we hoe we binnen onze provincie landbouwgebieden goed kunnen typeren.

Hiervoor gebruiken we onder meer de water- en bodemsysteemanalyse in de drie prioritaire gebieden en laten we de landbouwwaarde en de bodemkwaliteit onderzoeken.
Deze inzichten worden verwerkt in een bredere integrale afweging van functies in de fysieke leefomgeving binnen de actualisatie van de provinciale Omgevingsvisie. Ten behoeve van de actualisatie van de Omgevingsvisie wordt momenteel al met de gebiedspartners het Ontwikkelperspectief Noord-Holland Noord opgesteld. In dit kader zijn wij een onderzoek gestart naar de ruimtelijke en economische ontwikkelingen van de land- en tuinbouw in Noord-Holland Noord. Hierbij wordt uiteraard rekening gehouden met natuur, bodem en water en klimaat.

3. Verbeteren van de sociaaleconomische positie van agrarisch ondernemers
De weg naar duurzame landbouw in 2040 heeft het verdienvermogen van agrarisch ondernemers als één van de belangrijkste pijlers. Agrariërs moeten in staat zijn om de benodigde investeringen te doen en deze terug te verdienen. Het verbeteren van de sociaaleconomische positie van boeren houdt in dat we hen ondersteunen met subsidies voor (innovatieve) verduurzamingsinvesteringen en ruimte voor nieuwe verdienmodellen. Daarnaast ondersteunen we collectieve maatregelen, zoals coaching, verkaveling, ruimtelijke planning en waterbeheer.

Deze ondersteuning is direct gekoppeld aan het verdienvermogen in relatie tot de verduurzamingsdoelen. Wij dragen bij aan het behoud en de versterking hiervan door integrale subsidieregelingen. Het GLB-NSP 2023-2027 biedt een integraal kader voor innovatie, kennisdeling, samenwerking, investeringen en financiën. Het GLB-NSP voorziet ook in betalingen voor inkomenssteun (Rijk), ecoregeling (Rijk) en het ANLb als bouwstenen voor milieudiensten met en vergoeding van kosten van agrariërs. Via het LEADER-programma zijn er middelen beschikbaar voor lokaal geïnitieerde sociaaleconomische plattelandsontwikkeling.

		Dekking				
Doel	Project	PPLG-reserve	1ste tranche koplopers	2de tranche koplopers	Overig	Toelichting overige financiering
Landbouw	Fieldlab Groene Hart		€9.114.000			
	Fieldlab (aanvulling WIS)			€4.000.000		
	Landbouwportaal			€2.500.000		
	KPI Kringlooplandbouw			€610.000		
	Maatregelen kavelruil	€500.000				
	Stimuleren en opschalen van innovatie	€1.420.000				er is ook nog de Regeling innovatieve investeringen NSP (EIP)
	Integrale gebiedssamenwerking NSP		€2.456.000	€43.000	€2.400.000	43% EU en 57% provinciale cofinanciering
	Herwaardering landbouwgrond	€308.000				
	Ronde Hoep				€940.000	versnellingsgelden SPUK
	Pilot KPI-vorming op gebiedsniveau	€178.000				
Totaal		**€2.406.000**	**€11.570.000**	**€7.153.000**	**€5.495.815**	

2.4 Een beter klimaat en minder bodemdaling

Operationele doelen

- Reductie broeikasgassen landbouw
- Reductie broeikasgassen veenweiden
- Koolstofvastlegging in de bodem

Inleiding

Met de Europese Klimaatwet en de Green Deal heeft de EU zich verbonden aan het doel om 55 procent CO_2 -reductie in 2030 en klimaatneutraliteit in 2050. Met het pakket 'Fit for 55' stemt de EU haar wetgeving inzake klimaat, energie en vervoer af op deze doelstellingen voor 2030 en 2050. Daarbij heeft de Nederlandse overheid zich gecommitteerd aan de Global Methane Pledge (GMP): voor 2030 moet de landbouw 30 procent minder methaan uitstoten[2]. Het Rijk heeft de Europese wetgeving vertaald in het Klimaatakkoord. Hierin hebben overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties afspraken gemaakt over hoe ze de klimaatdoelen willen halen. Dat doen ze per sector: energie, mobiliteit, gebouwde omgeving, industrie, landbouw en landgebruik. Hieruit volgde de Klimaatwet. De wet gaat uit van 95 procent minder CO_2-uitstoot in 2050 en tenminste 55 procent CO_2-reductie in 2030. De jaarlijkse landelijke Klimaat en Energie Verkenning (KEV) monitort de voortgang van het landelijke klimaatbeleid, en de provinciale KEV, die dat voor Noord-Holland monitort.

In het coalitieakkoord *Verbindend Vooruit! 2023-2027* committeert de provincie zich aan het landelijke Klimaatakkoord van 2019 en de daarna gemaakte afspraken. Het streven naar klimaatneutraliteit in 2050 staat ook in de Omgevingsvisie NH2050. Wij hebben hierbij ook aandacht voor verplaatsingseffecten.

Stand van zaken

Het Rijk verdeelt de Nederlandse klimaatdoelen uit het Klimaatakkoord over verschillende sectoren, waaronder landbouw en landgebruik. Ons doel 'reductie broeikaskassen landbouw' komt voort en draagt bij aan het onderdeel landbouw en de doelen 'reductie broeikasgassen veenweiden' en 'koolstofvastlegging bodem' horen bij het onderdeel landgebruik. Hierbij hoort ook de aanleg van bomen en bos, zie hiervoor paragraaf 2.7.1 Bossenstrategie.

Voor de toewijzing van de emissiebronnen tot sectoren is de landelijke KEV en provinciale KEV leidend. De monitoring van de voortgang van het Nederlandse klimaatbeleid gebeurt ook via de jaarlijkse KEV-rapporten. Voor landbouw en landgebruik worden alleen scope 1-emissies (van bronnen die het bedrijf in eigendom of onder beheer heeft, dus emissies die op locatie vrijkomen) meegenomen. Zo tellen emissies die vrijkomen tijdens de productie van kunstmest of van de productie van veevoer in andere landen niet mee. Emissies van landbouwmachines, bijvoorbeeld van trekkers, zijn onderdeel van de sector mobiliteit en vallen dus niet onder de klimaataanpak voor de sector landbouw en landgebruik.

Emissiebronnen landbouw en landgebruik in de KEV-systematiek	
Landbouw	Proces gerelateerde emissies veehouderij en akkerbouw: • Enterische fermentatie/ pensfermentatie mestopslag in de veehouderij (vooral CH4) • Mestopslag in de veehouderij (vooral CH4) • Aanwending van dierlijke en kunstmest in de akkerbouw en veehouderij (N20 en CH4)
	Energiegerelateerde emissies landbouw: • Energieverbruik algemeen (CO2)

[2] Er wordt speciale aandacht besteed aan methaan omdat het veel meer energie absorbeert in de atmosfeer dan kooldioxide. Het wordt na ongeveer 12 jaar afgebroken, maar de koolstofdeeltjes worden dan omgezet in gewone koolstofdioxide.

	• Energieverbruik voor stalverwarming (CH4 en CO2) • WKK installaties (CO2 vooral glastuinbouw, maar deze valt buiten de scope van het PPLG)
Landgebruik	Broeikasgasemissies uit de grond, waaronder minerale landbouwbodems en de veenweide

Rijk en provincies hebben een gezamenlijke verantwoordelijkheid om broeikasgasemissiereductie in de veehouderij en de akkerbouw te realiseren. Er is een landelijk emissiereductiedoel vastgesteld van 5 Mton CO_2 eq[1]/ jaar (t.o.v. van KEV 2021). De methaanreductieopgave voortkomend uit de Methane Pledge van 3,82 Mton CO_2-eq./ jaar tot 2030 is onderdeel hiervan. Deze opgave zal worden bereikt met een combinatie van generiek rijksbeleid en gebiedsgericht provinciaal beleid.

De belangrijkste structuurmaatregelen, zoals het afromen van de fosfaatrechten de beëindigingsregelingen, zijn opgaven van het Rijk. Door het uitblijven van het landbouwakkoord is het niet zeker of deze maatregelen in voldoende mate en op tijd zullen worden uitgevoerd. Dat is problematisch, want hoe sneller deze maatregelen worden geïmplementeerd, hoe meer we gebruik kunnen maken van de autonome ontwikkeling (vrijwillige bedrijfsbeëindigingen) en hoe minder inspanningen wij hoeven te vragen van bedrijven die doorgaan. Het is aan het nieuwe kabinet om aan dit beleid invulling te geven, anders zullen de klimaatdoelen voor de sectoren landbouw en landgebruik niet worden gehaald, noch voor Nederland, noch voor Noord-Holland.

De voortgang van de Noord-Hollandse klimaataanpak wordt gerapporteerd via het Actieprogramma Klimaat.

Acties 2025-2027

Hieronder werken we achtereenvolgens de acties uit die bijdragen aan de benoemde drie doelen: De reductie van broeikasgassen in de landbouw, de reductie van broeikasgassen in veenweiden en koolstofvastlegging in de bodem. Voor deze drie doelen zijn middelen beschikbaar zowel binnen als buiten NNN-gebieden.

1. Reductie broeikasgassen landbouw

Provincies hebben een rekentool van LVVN ontvangen waarmee we kunnen beoordelen in welke mate de uitstoot van de verschillende bronnen verminderd moet worden om de klimaatdoelen tot 2030 te halen[3]. Hiermee kunnen indicatief verschillende scenario's worden ontwikkeld, rekening houdend met de sociaaleconomische effecten, de verwachte autonome ontwikkeling, het landelijk beleid, de uitvoerbaarheid en de integraliteit met andere doelen in ons landelijk gebied. Procesgerelateerde emissies zouden volgens deze tool met 173 Kton CO2 eq/ jaar ofwel rond 20 procent moeten worden gereduceerd (restemissies in 2030 van 760 Kton CO2 eq/ jaar).

Als provincie Noord-Holland kiezen we ervoor met een combinatie van maatregelen aan dit doel te werken op basis van reeds ingezet landelijk beleid. De maatregelen zijn opgenomen in het Actieprogramma Klimaat.

2. Reductie broeikasgassen in de veenweide

Afgelopen jaren is in een aantal veenweidegebieden ten zuiden van Noordzeekanaal een gebiedsproces gestart vanuit 'Klimaatslim boeren op Veen' (link https://klimaatslimboerenopveen.nl/) en 'De Boer aan het Roer op Veen' (link https://deboeraanhetroeropveen.nl/), te weten in de Ronde Hoep, Bovenkerkerpolder en Keverdijksepolder. Op uitdrukkelijke wens van de agrariërs is daarbij integraal naar opgaven in de gebieden gekeken. 'Klimaatslim boeren op Veen' was vooral gericht op het tegengaan van broeikasgasemissie in veenweidegebieden en daarmee het tegengaan van bodemdaling, waarbij 'De boer aan het Roer op Veen' breder keek. De beide programma's zijn afgerond en worden (waarschijnlijk) opgevolgd door 'Klimaatslim Boeren in het Groene Hart'.

[3] De berekeningsmethodiek werkt met dierentalen uit het GIAB (Geografisch Informatiesysteem Agrarische Bedrijven) en emissiefactoren uit de NEMA (National Emission Model Agriculture), zie ook de rapporten van Vellinga en Groenestein (2023) en Gies et al. (2023).

Klimaatslim boeren in het Groene Hart geldt voor het gehele Noord-Hollandse veenweidegebied en richt zich vooral op gebiedsgesprekken met de intentie dat het wordt gevolgd door een uitvoeringstraject, veelal door groepen van agrariërs. Klimaatslim boeren De Polderaanpak speelt in op de gevraagde brede en integrale benadering met daarin in elk geval het tegengaan van broeikasgasemissie en daarmee het tegengaan van de bodemdaling. Er wordt gezocht naar praktische oplossingen en combinaties met andere opgaven zoals het terugdringen van de stikstofuitstoot, het verbeteren van de waterkwaliteit, aanleg van groenblauwe dooradering en verhogen van de biodiversiteit. De integrale benadering betekent ook dat rekening wordt gehouden met uitdagingen zoals de beschikbaarheid van voldoende zoet water en de toenemende wateroverlast (bijvoorbeeld door maatregelen om water vast te houden zoals de aanleg van groenblauwe dooradering).

De nadruk ligt minder op NNN-realisatie en het behalen van de VHR-doelen, maar meer op een transitie in het landelijk gebied waarmee op een praktische wijze invulling wordt gegeven aan de opgaven die er liggen. Daarmee wordt de transitie in gang gezet naar een duurzaam en toekomstbestendig gebied en (agrarisch) bedrijf. Het initiatief ligt bij een groep gebiedsdeelnemers en overheden zijn aangesloten om mee te denken zodat oplossingen goed aansluiten op het beleid. En ook om, waar nodig te faciliteren (bijvoorbeeld door subsidies te verstrekken of mee te denken van uit de juridische (on)mogelijkheden).

We kiezen voor de volgende combinatie van maatregelen om te werken aan dit doel:

- De aanpak via 'Klimaatslim boeren Groene Hart in veenweide voort te zetten en te verbreden naar alle veenweidegebieden in Noord-Holland. De besluitvorming hierover verloopt via een apart spoor met de betrokken gedeputeerden van de betrokken Groene Hart provincies.
- Het benutten van de faciliteiten van 'het Coördinatiebureau NOVEX Groene Hart'. Een voorstel hiervoor wordt uitgewerkt. Het voordeel van het gebruik van het Coördinatiebureau NOVEX Groene Hart is dat zo gewerkt kan worden via een al bestaande structuur en de benodigde capaciteit van de provincie Noord-Holland beperkt blijft. In de bestaande en geüpdatete samenwerkingsovereenkomst NOVEX Groene Hart zijn afspraken met de provincies Zuid-Holland en Utrecht gemaakt over bijvoorbeeld samenwerking, aanbesteding, onderzoek, kennisdeling en uniformiteit binnen het Westelijk veenweidegebied.
- Inzetten van de middelen die vanuit het Rijk (SPUK impulsgelden veenweide; €3,27 miljoen) en provincie (€ ,2,5 miljoen reserve groen) beschikbaar zijn om gebiedsgesprekken en -processen in de veenweiden de komende jaren (periode 2025-2027) voort te zetten, in gang te zetten of te ondersteunen. Op die manier kunnen we in gebieden waar agrariërs gezamenlijk aan de slag willen met de transitie de gewenste (financiële) ondersteuning bieden.
- Daarnaast inzetten van het beschikbare budget voor investeringen die voortvloeien uit deze gebiedsprocessen, voor zover deze investeringen niet gedekt kunnen worden uit andere (bestaande) subsidiemogelijkheden (zoals de subsidieregeling van het Rijk 'Samenwerking Veenweide' https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/samenwerking-veenweide-natura-2000, het Fieldlab Groene Hart, de regeling integrale gebiedsprocessen' en de regeling Groenblauwe Dooradering).
- In overleg met de waterschappen wordt momenteel de veenweidestrategie meer gebiedsgericht uitgewerkt waarmee we in de periode 2025-2027 voorlopig aan de slag kunnen. In 2027 wordt deze strategie verder uitgewerkt op basis van het beschikbaar komen van de resultaten uit het onderzoek naar de zoetwatervraag.
- Vanuit de 500 miljoen Agrarisch natuurbeheer moet een substantieel deel worden ingezet voor het realiseren van de vermindering van de broeikasgasuitstoot uit veenweidegebieden. Dit wordt landelijk uitgewerkt en vertaald naar onze provincie.

3. Koolstofvastlegging in de bodem

Ook door steeds slimmer met de bodem en het bodemleven om te gaan kunnen boeren een positieve bijdrage leveren aan het klimaatvraagstuk. Het doel voor de extra koolstofopslag in minerale landbouwbodems vanaf 2030 is vastgesteld in het Klimaatakkoord waar ook het Rijk, provincies en de landbouwsector zich aan gecommitteerd hebben. Door het verhogen van het organisch stofgehalte (os-gehalte) in landbouwbodems

kunnen aanzienlijke hoeveelheden koolstof (tijdelijk[4]) worden vastgelegd. Koolstofopslag is dus een belangrijke klimaatmitigatie maatregel met positieve effecten op duurzaam bodembeheer en de structuur van de bodem, wat weer leidt tot betere nutriëntenbeschikbaarheid, waterregulatie, en stikstofbuffering. Met het Nationaal Programma Landbouwbodems (NPL) werken overheid, boerenorganisaties en ketenpartijen samen aan een duurzaam bodembeheer.

Er ligt een gezamenlijke verantwoordelijkheid bij provincies en Rijk om, in samenwerking met sectorpartijen, het doel voor koolstofopslag in minerale landbouwbodems te behalen. Er worden maatregelenpakketten ontwikkelt die keuzevrijheid bieden voor de agrariër (zie Slim Landgebruik). Bij het gebiedsgericht uitwerken van maatregelen dienen provincies met een hogere potentie een groter deel van het landelijk doel te realiseren. Voor Noord-Holland is dat vanaf 2030 0,049 Mton CO_2 eq (extra t.o.v. basispad KEV 2021). Provincies hebben rapporten ontvangen waarmee we de effectiviteit van maatregelen in verschillende deelgebieden kunnen inschatten[5]. De aanbeveling voor agrarische ondernemers in Noord-Holland is om in te zetten op de meest efficiënte maatregelen[6]:

- Akkerbouw: Aandeel graanteelt t.b.v. bodemverbetering verhogen, groenbemesters, gewasresten achterlaten
- Veehouderij: Hoger aandeel blijvend grasland, leeftijd grasland verhogen, mais-gras-wisselteelt (60-20-20 wisselteelt), extra vaste mest en compost

Wij verwachten dat een groot aandeel van de opgave via het lopend landelijk beleid wordt gehaald, vooral door de conditionaliteiten voor de hectare-premies van het GLB-NSP (Goede Landbouw en Milieu Condities, GLMCs), de ANLb-beheerpakketten en de eco-activiteiten.

Als provincie voeren wij t.b.v. dit operationele doel de komende jaren onderstaande acties uit.

		Dekking				
Doel	Project	PPLG-reserve	1ste tranche koplopers	2de tranche koplopers	Overig	Toelichting overige financiering
Klimaat	Reductie broeikasgassen landbouw	€380.000			€20.000	klimaat-SPUK landbouwbegroting
	Polderaanpak/Klimaatslim boeren				€.3.270.000	uit restant impulsbudget veenweiden van 10 mln, eigen middelen: 1,5 mln
	Opstellen veenweidestrategie				€200.000	uit impulsgelden veenweiden
	Koolstofvastlegging bodem				€100.000	klimaat-SPUK en landbouwbegroting
Totaal		**€380.000**	**€-**	**€-**	**€3.590.000**	

Voetnoot: De impulsgelden veenweide kunnen (vanuit het Klimaatakkoord) uitsluitend worden ingezet (voor investeringen) in de landbouwgebieden buiten het NNN. De 1,5 mln aan provinciale middelen uit de reserve Groen kunnen juist worden ingezet binnen het NNN, mits het betrekking heeft op het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen.

[4] De opgeslagen koolstof kan weer vervluchtigen, bijvoorbeeld door droogte of bepaalde manieren van grondbewerking. Daarom moet het niet ingezet worden voor emissiecompensatie (carbon offset).

[5] Zie Zwanet et al. (2023)

[6] Voor de effecten van de maatregelen op het os-gehalte zie Schepens et al. (2024) en Roos, Riechelman en Fujita (2024)

2.5 Een klimaatadaptief en gezond water- en bodemsysteem

Operationele doelen

- Goede oppervlaktewaterkwaliteit
- Goede grondwaterkwaliteit en -kwantiteit
- Wateroverlast voorkomen en beperken
- Zoetwaterbeschikbaarheid vergroten en verzilting tegengaan
- Optimaliseren van hydrologische watersystemen N2000 (uitgewerkt onder 'meer biodiversiteit')
- Bodemkwaliteit passend bij gebruik

Inleiding

Nederland is op, met en in water gebouwd. Eeuwenlang hebben we onze leefomgeving naar onze hand weten te zetten door polders, gemalen, dijken en sluizen te maken. Dat heeft ons veel gebracht, maar nu naderen we de grens van wat ons water- en bodemsysteem aan kan. Door de klimaatverandering en de druk op de ruimte, is het water- en bodemsysteem kwetsbaar geworden. Hierdoor is het steeds lastiger om ons land te beschermen tegen wateroverlast én droogte. Ook staat de kwaliteit van het water onder druk. Deze ontwikkelingen hebben invloed op onze woningbouw, landbouw, drinkwatervoorziening, energie, industrie en natuur.

Stand van zaken

Water- en bodemkeuzes staan vaak in nauwe relatie tot elkaar en ander beleidsterreinen, zoals natuurbeleid en landbouw. Ruimtelijke vraagstukken moeten meer rekening houden met water en bodem. Om gefundeerde keuzes te kunnen maken, is onderzoek nodig, en daarmee tijd. In verband hiermee is bij alle overheden het water- en bodembeleid nog stevig in ontwikkeling:

- Het Regionaal Waterprogramma (RWP) is de provinciale uitwerking van het zesjaarlijkse Nationaal Water Programma (NWP) en het nationaal Deltaprogramma. De huidige editie van het RWP (2022-2027) richt zich uitsluitend op de internationale verplichtingen die voortvloeien uit de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR). Hiermee voldoet het aan de eisen van de Omgevingswet. Vraagstukken zoals wateroverlast, zoetwatervoorziening en grotendeels ook de implementatie van het uitgangspunt 'water en bodem sturend' zijn echter nog niet uitgewerkt in een provinciaal kaderstellend beleidsdocument. Het is onze provinciale ambitie om in de volgende editie van het RWP (2028-2034) hierin te voorzien.
- Het provinciale bodembeleid is momenteel gericht op de huidige provinciale bodemtaken (bodemverontreiniging en bodemsanering). Net als voor een aantal onderdelen van het waterbeleid is het bodembeleid aan herziening toe. Wij stellen in 2025-2026 provinciaal beleid voor bodem en ondergrond op, met een looptijd tot 2030. Hierbij gaan we uit van de relevante EU-kaders, het Nationaal Programma Bodem en Ondergrond, de Structuurvisie Ondergrond en de implementatie van het uitgangspunt 'water en bodem sturend'.
- De kaderstellende keuzes inzake water en bodem die het *ruimtelijk domein* raken én van provinciale schaal zijn, worden meegenomen in de actualisering van de provinciale Omgevingsvisie. Daarvoor zijn de uitwerkingen in deze KTA en in de gebiedsgerichte aanpak belangrijke input.

De kaderstellende beleidsontwikkeling is momenteel dus nog niet voltooid. Maar we kunnen ons niet de luxe permitteren om in de tussentijd in de gebiedsgerichte aanpak van de vraagstukken in het landelijk gebied (meekoppel)kansen te laten lopen. Dat moeten dan wel, met een redelijke mate van zekerheid, 'geenspijtmaatregelen' zijn, passend binnen 'veilige' richtinggevende keuzes.

Er is in opdracht van de provincie door Tauw een analyse[1] uitgevoerd van het water- en bodemsysteem en de klimaatbestendigheid in drie prioritaire gebieden: de veenweiden, de binnenduinrand en Gooi en Vechtstreek. Dit rapport dient als onderbouwing van de water- en bodemmaatregelen in deze korte termijn agenda voor 2025-2027.

Acties 2025-2027

Onze inzet richt zich op vijf doelen, te weten:
1) Goede oppervlaktewaterkwaliteit
2) Goede grondwaterkwaliteit en – kwantiteit
3) Zoetwaterbeschikbaarheid en verzilting
4) Wateroverlast voorkomen of beperken
5) Bodemkwaliteit passend bij gebruik

1. Goede oppervlaktewaterkwaliteit

- Met het huidige maatregelenpakket en het generieke beleid van het Rijk zullen de KRW-doelen naar verwachting niet gehaald worden. Vier factoren staan doelbereik in de weg: nutriënten, chemische stoffen, exoten en de hydromorfologie (dit is de structuur van oevers en bodem). De focus ligt op de restopgave van het landelijke gebied en daarmee onder andere de landbouw (inclusief glastuinbouw), en daarmee gebruikte nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen.
- In de eind 2024 opgeleverde Tussenevaluatie KRW is een gereedschapskist opgenomen met mogelijke extra maatregelen voor deze planperiode. De inzet van ons ruimtelijk instrumentarium zal daarbij in beeld komen, evenals de (verdere) inzet van bovenwettelijk instrumentarium als het Landbouwportaal en KPI-doelsturing.
- Ook in de volgende planperiode (na 2027) zullen nog maatregelen nodig zijn. In deze KTA zijn alleen die KRW-maatregelen opgenomen die:
    - Direct uitvoerbaar zijn
    - Extra zijn ten opzichte van de al in het Stroomgebiedbeheerplan 2022-2027 opgenomen KRW-maatregelen
    - Met beperkte middelen een meest optimaal doelbereik hebben
    - Meerwaarde hebben voor meerdere doelen in het landelijk gebied

2. Goede grondwaterkwaliteit en – kwantiteit

- Van de vier grondwaterlichamen die deels in Noord-Holland liggen, is alleen ‘duin Rijn-West’ in een slechte toestand, als gevolg van een teveel aan fosfaat. Samen met de provincie Zuid-Holland doen we onderzoek naar de oorzaak en kijken we naar oplossingen.
- Er vindt in Noord-Holland geen uitputting van grondwatervoorraden plaats. Plaatselijk kan dat echter genuanceerder liggen. Bij dreigende waterschaarste in kwetsbare gebieden, zoals Natura 2000-gebieden en verziltings- en zettingsgevoelige gebieden kunnen onttrekkingsvergunningen tijdelijk worden ingetrokken.
- Uit de eind 2024 op te leveren Tussenevaluatie KRW blijkt dat de kwaliteit van het grondwater langzaam achteruit gaat en dat voor de kwantiteit de klimaatverandering een bedreiging is.
- In de Binnenduinrand kan in combinatie met andere doelen in het landelijk gebied, met hydrologische maatregelen als ‘herstel de duinrel’, doelbereik worden behaald. Projecten die op korte termijn uitvoerbaar zijn, nemen we mee bij de besteding van de PPLG-reserve. Overige projecten nemen we mee in het Programma landelijk gebied voor de langere termijn en/of het volgende Regionaal Waterprogramma, voor de periode 2028-2034.

3. Zoetwaterbeschikbaarheid en verzilting

- We hebben nog geen uitgewerkt beleid voor dit onderwerp vastgelegd, wel hebben we in onze omgevingsverordening een regionaal uitgewerkte versie van de nationale ‘verdringingsreeks’ opgenomen. Die gaat over de verdeling van zoet water in tijden van extreme droogte. Verder passen we de

voorkeursvolgorde uit de Nationale Omgevingsvisie zoveel mogelijk toe. Deze gaat van het aanpassen van functies tot aan het accepteren van schade.

- Door de klimaatverandering en de klimaatopgave in de veenweiden (vernatting) neemt de behoefte aan zoet water toe. In 2026 wordt in het kader van het Deltaprogramma zoetwater een beslissing genomen over de verdeling van water uit het hoofdwatersysteem in tijden van waterschaarste. Aanvullende keuzes t.a.v. functies, waterberging e.d. zullen nodig zijn. Nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen met een watervraag zullen gepaard moeten gaan met maatregelen om (zelfvoorzienend) droge perioden te overbruggen.
- In de gebiedsgerichte aanpak van deze Uitvoeringsagenda en het Programma landelijk gebied is het nodig meekoppelkansen te benutten, bijvoorbeeld met betrekking tot het vasthouden van water, de verbetering van de sponswerking van de bodem en de beperking van de zoetwatervraag.
- Er zijn op de korte termijn, naast de genoemde projecten in de Binnenduinrand, alleen projecten mogelijk waarbij de landbouw wordt gestimuleerd om maatregelen te nemen, zoals zoetwateropslag en verzilting fieldlab water en bodem. Voor het overige betreft dit een opgave die nog in de studiefase zit en in het Programma landelijk gebied voor de langere termijn en/of het volgende Regionaal Waterprogramma, voor de periode 2028-2034, meegenomen kan worden.

4. Wateroverlast voorkomen of beperken

- Voor bijna alle watersystemen (99%) wordt aan de normen uit onze omgevingsverordening voldaan. Waar dat niet het geval is, geldt dat maatregelen niet kosteneffectief zijn.
- Door klimaatverandering nemen extreme buien en perioden met langdurige neerslag toe. Dit vraagt om aanvullende maatregelen en wellicht een meer risicogerichte aanpak. De vernatting van veengebieden in verband met de klimaatopgave, brengt een aanpassing van de normen met zich mee. We herzien de omgevingsverordening uiterlijk per 1 januari 2027.
- Er is meer waterberging nodig. Het reserveren van 5-10% van de diepe polders, als keuze benoemd in de kamerbrief water- en bodem sturend, zal niet altijd adequaat zijn. In sommige voor overlast gevoelige gebieden zal een aanpassing van landgebruik of functie moeten plaatsvinden.
- Er zijn diverse meekoppelkansen in de gebieden, bijvoorbeeld het creëren van extra waterberging. Voor de korte termijn zijn een paar projecten opgevoerd die direct uitvoerbaar zijn en waarmee ook andere doelen in ons landelijk gebied gerealiseerd kunnen worden. Deze liggen voornamelijk in de Binnenduinrand.

5. Gebruik passend bij bodemkwaliteit

- Bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024 zijn veel bodemtaken van de provincie verschoven naar de gemeenten. De provincie blijft onder meer medeverantwoordelijk voor grondwaterverontreinigingen. Nieuw EU- en nationaal beleid zal mogelijk onder provinciale verantwoordelijkheid gaan vallen maar dat is nu nog niet bekend.
- In 2025 en 2026 zal verkend worden of en hoe het provinciale bodembeleid verbreed moet worden, in samenhang met het water en bodembeleid.
- Op dit moment zijn er studies gaande om te kunnen bepalen waar het meest effectief is om provinciaal beleid te gaan opstellen m.b.t. gezonde bodem. Er zijn daarom in deze uitvoeringsagenda voor de korte termijn hiervoor geen projecten opgevoerd, naast de projecten die een meerwaarde hebben voor de bodem en nu al meegenomen zijn in het programma Natuur, het uitvoeringsprogramma veenweide en de uitvoeringsregeling Groenblauwe dooradering. Ook zijn er vanuit landbouw diverse stimuleringsprojecten in uitvoering die een positieve uitwerking hebben op de bodemgezondheid. Het betreft bijvoorbeeld de fieldlabs of projecten uit het Uitvoeringsprogramma Voedselvisie, maar ook uitvoeringsprojecten onder het Landbouwportaal. Vanuit landbouw is onderzoek gestart naar de kwaliteit van landbouwbodems.

Adviesbureau Tauw heeft voor de provincie Noord-Holland een rapport opgesteld over het water- en bodemsysteem van de drie prioritaire gebieden (OPM PNH Eindrapport Tauw 3-9-2024.docx). Dit rapport is opgesteld op basis van bestaande kennis en informatie en in samenwerking met de waterschappen. Het rapport zal de basis vormen voor de WBS-uitwerking voor de langere termijn.

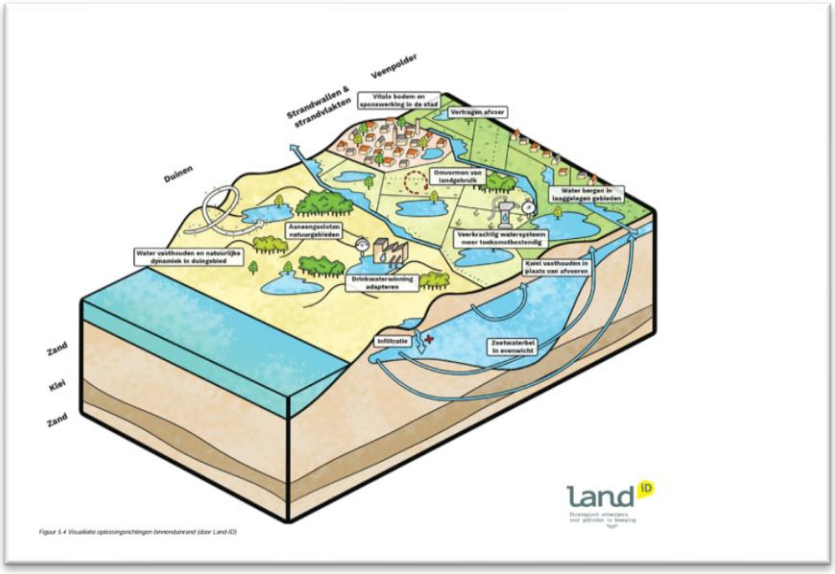

Het rapport van Tauw is tevens de basis voor de water- en bodemprojecten die op korte termijn opgevoerd worden voor de besteding van de Reserve PPLG. Per prioritair gebied zijn dit de volgende projecten:

1. *Binnenduinrand*
   Binnen de klimaatbuffers wordt gezocht naar integrale kansen voor natuurontwikkeling, het vasthouden van regenwater/duinwater t.b.v. de waterkwaliteit (KRW) en beschikbaarheid van water in tijden van droogte én het vasthouden van water bij piekbuien. Maatregelen die onder de Klimaatbuffers Binnenduinrand vallen hebben een meerwaarde voor de natuur en landbouw, maar ook voor de bebouwde omgeving. Opgaven zijn:
   - Aanleg van waterbergingen gecombineerd met een gebiedsregeling (regenwater en duinwater vasthouden en sturen t.b.v. optimalisatie natuur)
   - Herstel van duinrellen, nieuwe duinrellen ontwerpen, flexibele inrichting
   - Ecologische inrichting (‘overruimte’ waterlopen) en NVO's (groenblauwe dooradering)
   - Optimalisatie gebruik grondwater (in eerste instantie door goed te monitoren)

   Concrete projecten die nu in voorbereiding zijn:
   - Diverse projecten van PWN en gemeenten t.b.v. herstel de Duinrel en wateroverlast. Waterschappen dragen hier ook aan bij, zoals HHNK aan automatische stuwen
   - “Herstel de rel Zuid-Kennemerland” Herstellen van een duinrel in Aerdenhout, het nieuw aanleggen van een duinrel in Aerdenhout (graven, aanleg duikers, stuw) en watermaatregelen in het westelijk tuinbouwgebied in Haarlem (inrichting NNN)
   - Optimalisatie gebruik grondwater door HHNK
   - Kromme Hogedijk
   - Maatregelen defosfatering voor alle gebieden waar deze maatregel kan helpen het omslagpunt tot helder water te bereiken.
     - O.a. defosfatering Uitgeester/Heemskerkermeer en Oostzijpolder

2. *Veenweiden*
   Vooral KRW-maatregelen kunnen op korte termijn uitgevoerd worden, al dan niet gecombineerd met de regeling Landschapselementen (Groenblauwe dooradering) of het Uitvoeringsprogramma Veenweide. Projecten die hier buiten vallen, op korte termijn uitgevoerd kunnen worden en een meerwaarde hebben voor meerdere doelen betreffen vooral maatregelen t.b.v. defosfatering.
   - Oosterpolder
   - Krommenier Woudpolder
   - Afkoppeling minder schoon water van de polder Ronde Hoep
   - Onderzoek waterberging Duivendrechtsepolder met agrarisch collectief
   - Pilot waterberging NNN groengebied Amstelscheg en Amstelland

3. *Vechtstreek*
   Voor de korte termijn betreft het ook hier vooral KRW-maatregelen. Veel WBS-opgaven kunnen of

meekoppelen met bestaande programma's of zijn nog in de studiefase en daarmee opgaven voor de langere termijn. Projecten die hier buiten vallen, op korte termijn uitgevoerd kunnen worden en een meerwaarde hebben voor meerdere doelen in het landelijk gebied zijn:

- Beperking fosfaatbelasting Blijkpolder
- Riooloverstort Ster van Loosdrecht

		Dekking				
Doel	Project	PPLG-reserve	1ste tranche koplopers	2de tranche koplopers	Overig	Toelichting overige financiering
Water & Bodem	Binnenduinrand: Vasthouden, bergen, KRW en klimaatbuffer	€5.500.000				
	Heuvelrug t.b.v. klimaatadapatie	€1.000.000				
	Veenweide: KRW al dan niet in combinatie met Groen Blauwe dooradering	€1.000.000				
	Enkele KRW-maatregelen				pm	budget gereserveerd in Reserve Groen
	Drinkwaterberging en tegengaan verzilting				€1.700.000	Deltaprogramma zoet water (SPUK)
Totaal		**€7.500.000**	**€-**	**€-**	**€1.700.000**	

De KRW-taken zijn reguliere taken van provincie en waterschappen. De middelen zijn echter beperkt.
De KRW-maatregelen die zijn meegenomen in deze KTA betreffen projecten die al ver in de uitvoering zijn, of maatregelen die direct effectief zijn, of maatregelen die flink duurder uitpakken dan in eerste instantie ingeschat door de waterschappen of projecten die buiten de reguliere taken van het waterschap vallen.
Een aantal KRW-maatregelen zijn dus ook niet in deze KTA meegenomen. We nemen ze echter wel mee in het overzicht restopgave KRW begin 2025 en mogelijk met voorstel voor extra middelen KRW. De dekking hiervoor moet dan nog wel worden gezocht.

2.6 Een beleefbaar landelijk gebied

Operationele doelen

- Voldoende en passende recreatieruimte
- Bescherming en ontwikkeling van landschap en erfgoed

Inleiding

Een mooi landschap, met waardevolle natuurgebieden, cultuurhistorisch erfgoed, agrarische bedrijvigheid en voldoende passende recreatiemogelijkheden, is onmisbaar voor een gezonde leefomgeving waar mensen zich thuis voelen. Het is bepalend voor onze 'omgevingskwaliteit'. Een 'goede omgevingskwaliteit' is opgenomen in de centrale doelstelling van de Omgevingswet. Provincie en gemeenten zijn verantwoordelijkheid voor het behoud en de verbetering van deze omgevingskwaliteit. Wij doen dit o.a. door bescherming van onze natuurgebieden, landschappen en erfgoed in de omgevingsverordening en door inzet van ruimtelijke kwaliteitsinstrumenten. Daarnaast zijn er wettelijke verplichtingen inzake ons erfgoed.

De recreatieve druk in Noord-Holland neemt toe, ook op onze natuurgebieden. Onderzoek[7] heeft uitgewezen dat we in onze provincie in 2040 een tekort aan recreatieruimte hebben van ruim 5000 ha (7000 voetbalvelden). Dit onderstreept de noodzaak van de ontwikkeling van voldoende groene recreatieruimte en toegankelijke, beleefbare landschappen. Op deze wijze kunnen wij ook onze N2000 en NNN ontlasten.

Het verbeteren van de recreatieve toegankelijkheid, het bieden van passende voorzieningen en het versterken van de informatievoorziening draagt hieraan bij. Dit biedt kansen voor de agrarische sector, bijvoorbeeld door agrotoerisme en boerenlandpaden. Tegelijk beschermt het kwetsbare natuurgebieden, zowel direct als indirect, door het aanleggen van passende voorzieningen in en rondom het NNN en andere gevoelige natuurgebieden. Bovendien draagt dit sterk bij aan het welzijn en de gezondheid van inwoners.
Dit alles ondersteunt op zijn beurt het behoud van landschappelijke en erfgoedwaarden, waardoor een wederkerig effect ontstaat.

Stand van zaken

Behoud van natuur-, landschappelijke en erfgoedwaarden, zoals o.a. in onze omgevingsverordening vastgelegd, is randvoorwaardelijk bij iedere ontwikkeling in het landelijk gebied. Met het wegvallen van het Investeringsbudget Landschapsversterking is er slechts zeer beperkt budget beschikbaar voor versterking van landschappelijke waarden en verbetering van recreatieve toegankelijkheid, voldoende passende recreatieve voorzieningen en informatievoorziening.

Acties 2025-2027

- Door een eerste subsidieregeling 'investeringen voor landschapselementen Noord-Holland 2024' (GLB-NSP) en jaarlijkse bijdragen aan het behoud van erfgoed investeren we mede in het behoud en versterking van landschap en erfgoed en het vergroten we de beleefbaarheid van het landschap.
- We zien daarnaast veel kansen om opgaven te combineren met een versterking en verbetering van de recreatieve toegankelijkheid en beleefbaarheid het cultuurlandschap. Echter, de mogelijkheden om hieraan uitvoering te geven hangen af van de beschikbare financiële middelen.
- We onderzoeken daarom de mogelijkheden van financiering van passende recreatieve voorzieningen gekoppeld aan de aanleg nieuwe natuur (NNN), extra bossen (Bossenstrategie) en groenblauwe dooradering (eventueel gecombineerd met de aanleg van extra boerenlandpaden). Aan de hand van recreatieve kansenkaarten per deelgebied, brengen we de koppelkansen voor recreatie in onze provincie in beeld. De kaart is opgesteld in overleg met gemeenten en TBO's en overige belanghebbenden. De

[7] Rapport Natuur en Recreatiegebieden Noord-Holland, deel A bovenregionale analyse. Bureau Buiten, augustus 2022

recreatieve kansenkaart wordt actief betrokken en uitgewerkt bij inrichtingsprojecten in het landelijk gebied die voortkomen uit deze Uitvoeringsagenda.

- In de Visie Toerisme en Recreatie 2030 worden diverse opgaven rondom de kwaliteit en kwantiteit van recreatieve voorzieningen geadresseerd. De belangrijkste opgaven zijn het tekort aan recreatieruimte in relatie tot de toenemende bevolkingsgroei, het toenemend aantal bezoekers en de toenemende en veranderende vraag naar recreatieruimte. Hier geven we zoveel mogelijk invulling aan vanuit aparte programma's waarin we vaak samenwerken met de gemeenten, TBO's en natuurorganisaties.
- De Nationale Parken Duinen van Texel en Zuid-Kennemerland vormen het visitekaartje van de Noord-Hollandse natuurgebieden en richten zich op natuurbescherming, recreatie, educatie, promotie en onderzoek. Daarom participeren wij in de overlegorganen en leveren wij een financiële bijdrage aan de Nationale Parken.
- De Regio Deals zijn een instrument dat we als provincie verder verkennen om financiering voor recreatieve voorzieningen in het landelijk gebied mee te borgen in samenwerking met gemeenten.

		Dekking				
Doel	Project	PPLG-reserve	1ste tranche koplopers	2de tranche koplopers	Overig	Toelichting overige financiering
Landschap, Erfgoed, Recreatie	Verleggen fietspad		€908.000			
	Recreatieve voorzieningen bos en NNN	€2.000.000				
	Boerenwandelpaden en agrotoerisme	€600.000				
Totaal		**€2.600.000**	**€908.000**	**€-**	**€-**	

De geraamde bedragen zijn inclusief beheerkosten (middellange termijn). Voor het beheer van recreatieve voorzieningen zijn momenteel echter geen middelen beschikbaar.

2.7 Bossenstrategie en Groenblauwe dooradering

Operationele doelen

- Bossenstrategie
- Groenblauwe dooradering (GBDA)

2.7.1 Bossenstrategie

Inleiding

Het planten van bos (definitie: plek met begroeiing van bomen en struweel van minimaal 0,5 ha en 30 meter breed, een kroonoppervlak van 60% en potentie tot uitgroei tot minimaal 5 meter hoog) draagt bij aan het vastleggen van koolstof, versterken van biodiversiteit, klimaatadaptatie, landschappelijke kwaliteit en leefbaarheid van steden. Bovendien zijn bossen uitermate geschikt om te recreëren en draagt de realisatie van bos (en uiteraard ook de vitaliteit van het bos) bij aan de recreatieve opgave waar we als provincie voor staan.

Stand van zaken

In het Klimaatakkoord – opgesteld op basis van de Klimaatwet - is afgesproken dat Rijk en provincies samen een Bossenstrategie opstellen. In deze vastgestelde strategie (november 2020) benoemen Rijk en provincies gezamenlijk ambities en doelen voor bossen in Nederland. Wij houden vast aan deze ambities en doelen. De Bossenstrategie vertaalt zich in Noord-Holland als volgt:

1. meer bos > 10% toename in 2030, oftewel 1.478 hectare (waarvan 140 ha binnen NNN, de rest er buiten).
2. compensatie van bos dat vanwege het versterken van specifieke natuurwaarden moet worden gekapt > maximaal 103 ha
3. meer vitaal bos > tot 2035 in 25% van ons bestaande bosareaal revitaliseringsmaatregelen.
4. meer bomen buiten het bos > ondersteunen agrarische en maatschappelijke initiatieven voor boomaanplant
5. duurzaam gebruik van het bos > lichte toename van de houtproductie door uitvoering van de bossenstrategie.

Acties 2025-2027

- We zetten de komende jaren in op de realisatie van 107 ha nieuw bos en parklandschap, waarvan 59 ha vlakdekkend bos. Dit doen we met beschikbaar gesteld Rijksbudget vanuit de koplopersprojecten.
- Daarnaast vormen we natuur binnen NNN om naar bos, hiervoor passen we eerst het Natuurbeheerplan aan. We verwachten ongeveer 90 ha te kunnen realiseren, deels door actief aan te planten op geschikte plekken en deel door spontane bosontwikkeling formeel te borgen als ambitietype waar dit ecologisch passend is.
- Waar mogelijk verzilveren we kansen voor bos in combinatie met andere opgaven door nadere verkenning te doen naar de mogelijkheden. Denk aan een combinatie met woningbouw en het hierbij stellen van een concreet kwantitatief doel t.a.v. het aandeel te realiseren bomen/bos/groen per woning. Dit is nu nog niet concreet geprogrammeerd mede door gebrek aan zicht op financiering.
- We vervolgen onze inzet op boscompensatie door nieuw aangevraagde middelen vanuit het programma Natuur van het Rijk hiervoor in te zetten. We streven naast de 31 ha die al in gang is gezet in de eerste tranche, tijdens de looptijd van de tweede tranche van het programma nog 72 ha te realiseren, onder andere door het weer openstellen van de uitvoeringsregeling subsidie boscompensatie.
- Revitalisering van het bos hebben we beperkt ingezet vanuit de eerste tranche programma Natuur. Voor vervolg wachten we af wat het rijk hier aan kader en middelen voor beschikbaar stelt.
- Meer bomen buiten het bos stimuleren we via de aanpak Groen Kapitaal, de Voedselvisie (nl. agroforestry - op basis van vrijwilligheid) en in samenhang met Groenblauwe dooradering. Waar mogelijk zetten we hier GLB-middelen voor in.

- Wij willen onze houtproductie benutten voor houtbouw. Meer bos zal leiden tot lichte stijging van houtproductie. Het gebruik stimuleren we onder andere via Convenant Houtbouw MRA.
- Naast beschermde waarden die in de Omgevingsverordening zijn vastgelegd houden wij rekening met te beschermen landbouwgrond, waarvan momenteel uitwerking gaande is. Keuzes m.b.t. schuurpunten zullen in het Programma landelijk gebied en Omgevingsvisie nader uitgewerkt worden.

		Dekking				
Doel	Project	PPLG-reserve	1ste tranche koplopers	2de tranche koplopers	Overig	Toelichting overige financiering
Bossenstrategie	Aanleg Bos en parklandschap		€8.308.000			
	Aanleg Bos en parklandschap (2e aanvraag)			€1.500.000		
	Boscompensatie (103 ha)				€3.300.000	Programma Natuur 2de tranche
	Revitaliseren bos				pm	klein deel beschikt ten laste van Programma Natuur 1ste tranche
Totaal		**€-**	**€8.308.000**	**€1.500.000**	**€7.729.416**	

2.7.2 Groenblauwe dooradering

Inleiding

De groenblauwe dooradering (GBDA) bestaat uit verschillende kleine, droge en natte landschapselementen. De kracht van de GBDA is dat deze bijdraagt aan veel verschillende doelen en opgaven in het landelijk gebied, zoals versterking van de biodiversiteit (VHR), verbeteren van de waterkwaliteit (KRW), behalen klimaatdoelen, verbeteren van bodem- en luchtkwaliteit, bestuiving en natuurlijke plaagbestrijding en een recreatief aantrekkelijk landschap. We benutten zo goed mogelijk de kansen in onze prioritaire gebieden (binnenduinrand, veenweidegebieden en Vechtstreek) en in de nabijheid van natuurgebieden.
Qua soortensamenstelling moet de GBDA passen bij de bodem, de aanwezigheid van water en de gewenste natuurdoeltypen in een gebied. Voor de nadere uitwerking van de elementen binnen de GBDA sluiten we zoveel mogelijk aan bij bestaande typologieën, waarbij die van Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) leidend zijn. Voor de voorwaarden/vereisten t.a.v. de elementen houden wij de factsheets 'Groenblauwe dooradering nader gedefinieerd' van Stichting Deltaplan Biodiversiteitsherstel aan[23].

In het voormalige NPLG was opgenomen dat in 2050 10% van het landelijk gebied buiten het NNN en Natura 2000 uit GBDA moet bestaan. De helft van de resterende opgave, dus het gat tussen het huidige areaal en de 10%, moest in 2030 zijn gerealiseerd.
De precieze opgave is op dit moment nog onduidelijk. We zien de GBDA vooralsnog als een instrument voor het behalen van onze doelen en daarbinnen aanwezige wettelijke verplichtingen (o.a. VHR, KRW, klimaat en stikstof). Voor de GBDA zijn op dit moment beperkt middelen beschikbaar.

Acties 2025-2027

- We zien de GBDA op dit moment als een 'lerend' project. Daarom is in 2024 een eerste stap gezet in de vorm van een openstelling van een subsidieregeling 'Investeringen voor Landschapselementen Noord-Holland 2024' (onderdeel GLB-NSP – niet productieve investeringen op landbouwbedrijven) van €5.357.021 (43% EU en 57% provinciale middelen). Er zijn 3 projecten positief beoordeeld, waardoor we circa €1.300.000 besteden aan de aanleg van landschapselementen bij 23 agrarische bedrijven. Hiermee worden o.a. 6 km aan natuurvriendelijke oevers gerealiseerd en diverse houtige elementen aangelegd. We verwachten dat de eerste subsidieverleningen voor de regeling voor de zomer van 2025 worden afgegeven.
- Het subsidieplafond is bij de eerste openstelling niet bereikt. We evalueren de resultaten en onderzoeken de mogelijkheden van een verbetering van deze eerste regeling en stellen de regeling nogmaals in het najaar van 2025 open.
- Wij hebben tot op heden geen Rijksmiddelen toegekend gekregen voor de GBDA. Wij verwachten op basis van de eerdere aanvraag in de tweede tranche koplopers (beperkt) middelen te ontvangen.
- We zetten eigen middelen in voor natuurvriendelijke oevers in provinciale vaarwegen.
- We onderzoeken de mogelijkheid voor cofinanciering van een tweetal projecten die zijn aangedragen door de waterschappen:
  - Natuurvriendelijke inrichting oevers en overhoeken bij Amstel- en Vechtboezem
  - Proces 'Slootplannen': actie om 'slootplannen' op te stellen, gericht op het stimuleren van aanleg natuurvriendelijke oevers en beter beheer
- Realisatie van de GBDA is altijd op vrijwillige basis en, waar het agrarische grond betreft, in samenwerking met de agrarische sector. Er is geen sprake van een beschermingsregime. Voor een duurzaam beheer zijn passende middelen noodzakelijk. We onderzoeken daarom of een deel van de ANLb-gelden hiervoor benut kunnen worden.
- Om de GBDA zo effectief mogelijk in te zetten als instrument om onze doelen te bereiken is nader onderzoek, beleidsontwikkeling en strategievorming noodzakelijk (resulterend in o.a. overallstrategie, inventarisatie van kansen en meekoppelmogelijkheden voor de GBDA en inzicht in de nog te nemen stappen en rolverdeling van betrokken partijen). Wij willen hier in 2024-2025 mee aan de slag en voor het benodigde onderzoek, beleidsontwikkeling en strategievorming eenmalig €100.000 inzetten.

- Ten behoeve van kennis- en informatieontwikkeling sluiten we aan op het netwerk GBDA LVVN-provincies en het 'Lerend Netwerk GBDA'
- Nadere uitwerking van de GBDA vindt plaats binnen de actualisering van de provinciale Omgevingsvisie.

		Dekking				
Doel	Project	PPLG-reserve	1ste tranche koplopers	2de tranche koplopers	Overig	Toelichting overige financiering
GBDA	GBDA			€1.000.000	€5.357.021	43% EU en 57% provinciale cofinanciering
	GBDA uitvoeringsstrategie			€100.000		
Totaal		**€-**	**€-**	**€1.100.000**	**€5.357.021**	

3. Financiering

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de middelen die we in de periode 2025-2027 inzetten voor de uitvoering, inclusief de uitgangspunten die bij de verdeling van de nieuwe middelen (eigen budget en koplopersbudget) zijn gehanteerd. Per doel zijn vervolgens de kosten en dekking in beeld gebracht.

Uitvoerbare projecten
Afgelopen periode heeft de provincie voor verschillende PPLG thema's in beeld gebracht welke uitvoeringstrajecten en -projecten op korte termijn gestart kunnen worden om belangrijke stappen te zetten in de realisatie van de opgave. In de korte termijn agenda is per thema beschreven welke projecten dit zijn en welke financiering nodig is om de uitvoering ter hand te nemen. In de meeste gevallen is er al de nodige voorbereiding aan vooraf gegaan, inclusief gesprekken met diverse betrokken partijen.

Inzet PPLG budget en koplopersbudget
Met de KTA brengen we in beeld wat we in deze coalitie periode kunnen doen binnen de huidige financiële mogelijkheden. De beschikbare middelen voor de KTA bestaan uit:

- De koplopersgelden 1ste tranche (specifieke uitkering (SPUK) ten behoeve van uitvoering koplopersprojecten in het landelijk gebied, beschikking is 5 september 2024 ontvangen); De bedragen zijn in de laatste begrotingswijziging (LBW) 2024 en eerste begrotingswijziging (EBW) 2025 verwerkt, de rest volgt in de Begroting 2026;
- De koplopersgelden 2de tranche (SPUK, aanvragen zijn inhoudelijk al positief beoordeeld door het ministerie van LVVN en worden binnenkort officieel aangevraagd). Zodra de beschikking er is, worden de bedragen in de begroting verwerkt.
- De overige beschikbare middelen (zie kolom "Overig" in tabel 1 hieronder). Alle bedragen zijn al beschikt en /of opgenomen in de begroting. De bedragen zijn ter informatie opgenomen. De uitvoering van de betreffende maatregelen loopt al en de dekking is al aanwezig;
- De projecten die we uit de Reserve PPLG willen financieren. Deze kolom "projecten ten laste van de Reserve PPLG" is de enige kolom die een begrotingswijziging tot gevolg heeft.

Uit de Reserve PPLG wordt 30,8 mln euro beschikbaar gesteld voor de uitvoering van projecten in 2025-2027. Daarnaast is er 1,8 mln beschikbaar voor het proces. Vanuit het Rijk is in twee rondes in totaal 41,8 mln aan koplopersbudget beschikbaar gesteld. Daarvan is de 1ste tranche al in 2024 verleend zodat een aantal koplopersprojecten al in 2024 van start is gegaan. De uitvoering van de overige projecten starten we begin 2025 zodat er nog binnen de huidige coalitieperiode resultaten worden geboekt.

Voor de verdeling van de middelen en het aanvragen van koplopersmiddelen zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Uitvoerbaarheid: op korte termijn uitvoerbaar, tenminste verplichting aangegaan voor 1 januari 2027
- Gelijkmatige verdeling van de gelden over de PPLG-thema's, waarbij voor elke PPLG opgave stappen gezet kunnen worden
- Anticiperend op nieuwe financieringsbronnen zowel bij het Rijk als EU.
- De beoordeling en voorwaarden vanuit het Rijk voor de koplopersprojecten
- Rekening houden met coalitieakkoord en bestuurlijke toezeggingen (PAS melders, binnenduinrand, NNN)

Tabel 1 geeft een overzicht van de projecten met per project de toegekende budgetten vanuit de kopkopersmiddelen (Rijk) en de PPLG reserve (eigen middelen). In de kolom "Dekking overig" is een aantal belangrijke 'overige' financieringsbronnen genoemd die voor bepaalde projecten reeds beschikbaar is. Deze budgetten zijn toegevoegd om een completer beeld te geven van het investeringsvolume in het landelijk gebied op de PPLG thema's. Deze lijst van overige financieringsbronnen voor het landelijk gebied is echter niet uitputtend. In de tabel is bij de genoemde overige financieringsbronnen een korte toelichting opgenomen.

Onderstaande cirkeldiagrammen illustreren de verdeling van de koplopersmiddelen en eigen middelen over de thema's. Voor het maken van de cirkeldiagrammen zijn de projecten toegewezen aan één thema. In werkelijkheid is dit genuanceerder omdat veel projecten aan meerdere thema's bijdragen.

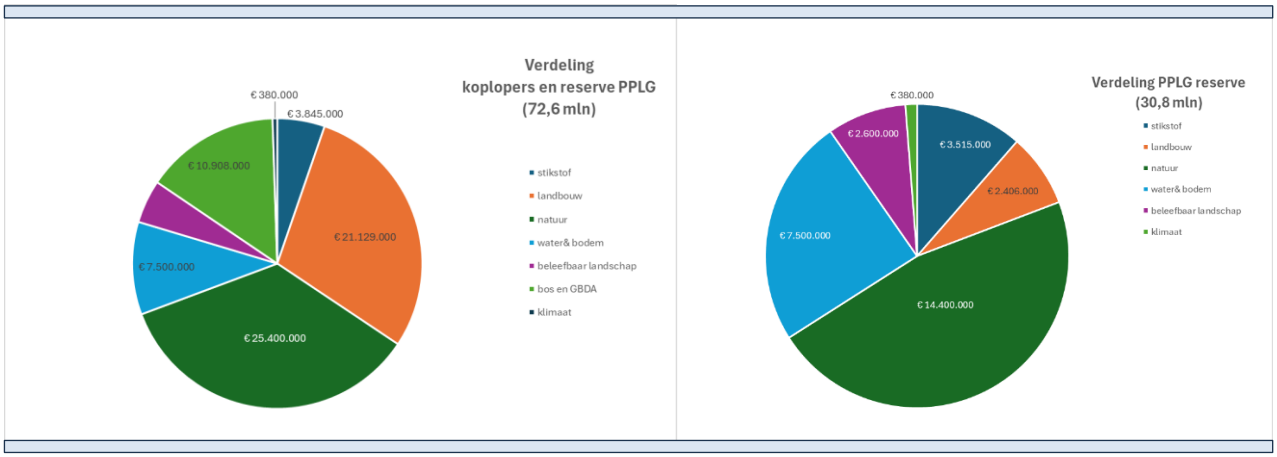

Onderstaande tabel biedt het overzicht op alle projecten, per doel voor de periode 2025-2027, inclusief de dekkingsbronnen.

		Dekking				
Doel	Project	PPLG-reserve	1ste tranche koplopers	2de tranche koplopers	Overig	Toelichting overige financiering
Landbouw	Fieldlab Groene Hart		€9.114.000			
	Fieldlab (aanvulling WIS)			€4.000.000		
	Landbouwportaal			€2.500.000		
	KPI Kringlooplandbouw			€610.000		
	Maatregelen kavelruil	€500.000				
	Stimuleren en opschalen van innovatie	€1.420.000				er is ook nog de Regeling innovatieve investeringen NSP (EIP)
	Integrale gebiedssamenwerking NSP		€2.456.000	€43.000	€2.400.000 .	43% EU subsidie en 57% provinciale cofinanciering
	Herwaardering landbouwgrond	€308.000				
	Ronde Hoep				€940.000	Versnellings-gelden SPUK
	Pilot KPI-vorming op gebiedsniveau	€178.000				
Natuur	Realisatie 100 ha NNN Waterland-Oost (PON)			€3.000.000		
	Faunapassage Maxisweg			€3.000.000		
	Pachtafkoop Laag-Holland			€5.000.000		
	Bijdrage wildopvang	€400.000				

	50-70 ha NNN binnenduinrand	€6.000.000				
	Westerheide	€8.000.000				
	Maatregelen programma natuurherstel				€45.000.000	€ 90.000.000,- beschikt voor periode tot 2032
	NNN-realisatie ea PNN				€110.000.000	zie EBW PNN2025; geraamd in 2025 en 2026 (ten laste van reserve Groen, reserve Groene Uitweg, reserve OVP en Programma Natuur fase 1 voor realisatie natuur)
Stikstof	Subsidie managementmaatregelen (faciliteren weidegang en stoffenbalans)			€ 330.000		
	PAS melders oplossing	€1.800.000				
	REMAS/stoffenbalans	€650.000				
	Technologische innovatie (gebiedsplan Texel)	€50.000				
	Coaches en studiegroepen (WLD-project)	€415.000				
	Opschaling coachingtraject	€600.000				
	Maatregel gebiedsgerichte bedrijfsbeëindiging (MGB)				€6.300.000	Rijksfinancie-ring SPUK aangevraagd
	RPMP-regeling (PAS-melders)				€7.900.000	Rijksfinancierin g SPUK
Klimaat	Reductie broeikasgassen landbouw	€380.000			€20.000	Klimaat-SPUK landbouwbegro ting
	Polderaanpak/Klimaatslim boeren				€3.270.000	3,27 mln uit restant impulsbudget veenweiden (10 mln), daarnaast nog beschikbaar uit eigen middelen: 1,5 mln uit budget 4 mln Bodemdaling Reserve Groen
	Opstellen veenweidestrategie				€200.000	uit implulsgelden veenweiden
	Koolstofvastlegging bodem				€100.000	klimaat-SPUK en landbouwbegro ting

Water & Bodem	Binnenduinrand: Vasthouden, bergen, KRW en klimaatbuffer	€5.500.000				
	Heuvelrug t.b.v. klimaatadaptatie	€1.000.000				
	Veenweide: KRW al dan niet in combinatie met Groen Blauwe dooradering	€1.000.000				
	Enkele KRW-maatregelen				€3.500.000	budget gereserveerd in Reserve Groen
	Drinkwaterberging en tegengaan verzilting				€1.700.000	Deltaprogram-ma zoet water (SPUK)
Landschap Erfgoed Recreatie	Verleggen fietspad		€908.000			
	Recreatieve voorzieningen bos en NNN	€2.000.000				
	Boerenwandelpaden en agrotoerisme	€600.000				
Bossen-strategie en GBDA	Aanleg Bos en parklandschap		€8.308.000			
	Aanleg Bos en parklandschap (2e aanvraag)			€1.500.000		
	Boscompensatie (103 ha)				€3.300.000	Programma Natuur 2de tranche
	Revitaliseren bos				pm	beschikt ten laste van Programma Natuur 1ste tranche
	GBDA			€1.000.000	€5.357.021	43% EU en 57% provincialecofinanciering
	GBDA uitvoeringsstrategie			€100.000		
PPLG-breed	Proceskosten PPLG	€1.800.000				2025-2027 voor onderzoek, advies, monitoring en bijdrage aan partners in gebiedsprocessen
Totaal		**€32.601.000***	**€20.786.000**	**€21.083.000**	**€189.987.021**	

* Dit is het bedrag dat naar schatting per 1-1-2025 beschikbaar is in de reserve PPLG. Van de oorspronkelijk € 35 miljoen zijn in 2024 o.a. bestedingen gedaan aan capaciteit en proces (volgens de voorstellen gedaan bij EBW2024), waaronder inzet van partners (conform de voorstellen bij EBW2024); het exacte bedrag dat nog beschikbaar is zal na het afsluiten van het boekjaar 2024 bekend zijn.

4. Het vervolg

De KTA vormt een belangrijke eerste stap in de heroriëntatie op het vervolg van onze aanpak voor het landelijk gebied. Het geeft helderheid over de uitvoering van onze opgaven voor de periode 2025-2027.

Naast deze KTA werken wij aan een Programma landelijk gebied. In dit Programma landelijk gebied (PLG) leggen we de focus op de middellange en lange termijn. Hierbij zullen we de nog op handen zijnde uitwerkingen van de nieuwe koers van het Rijk betrekken. We schetsen een handelingsperspectief voor de periode na 2027, teneinde kansen te kunnen verzilveren en tegelijkertijd met onze partners te werken aan doelen in het landelijk gebied. We geven daarbij antwoord op de volgende vragen: wat moeten, kunnen en willen we – gezien onze rol in het speelveld – waarmaken? Waar maken we het verschil? Welke middelen hebben wij tot onze beschikking of kunnen wij aanvullend verkrijgen? Het PLG vormt een bouwsteen voor (de actualisatie van) de Omgevingsvisie.

Aanvullend op de maatregelen en projecten van de KTA inventariseren we voor het PLG maatregelen en projecten die op de lange termijn bijdragen aan het bereiken van de doelen. In het PLG leggen we uiteindelijk een fasering en planning vast, inclusief programmering van beschikbare middelen. Ook nemen we de resultaten van beleidsontwikkeling waaraan we momenteel werken of die we opstarten mee.

Een van de voornaamste onderdelen van het PLG betreft de wijze waarop we het Natuurnetwerk Nederland (NNN) willen gaan afronden. Daarbij betrekken we ook motie 161-2024 (‘Reserve Ggroen aanvullen’) die eind vorig jaar door Provinciale Staten is aangenomen. De motie roept ons op om een voorstel voor aanvulling van de reserve Groen te doen (t.b.v. het NNN) en dit voorstel – bij voorkeur – bij de behandeling van de Kaderbrief 2026 voor te leggen. Wij werken aan een dergelijk voorstel teneinde dit mee te kunnen nemen in het proces van de Kaderbrief 2026. De nadere uitwerking hiervan kan dan landen in het PLG alsook in het Programma Natuurnetwerk (PNN) 2026.

De KTA wordt in het voorjaar ter bespreking voorgelegd aan PS. Een geactualiseerde NNN-strategie en de uitgangspunten voor het PLG leggen we in juli ter bespreking voor aan PS. In september wordt over de tweede begrotingswijziging en de begroting voor 2026 door PS besloten en komen de middelen beschikbaar voor uitvoering. In het najaar leggen wij, mede op basis van de Rijksuitwerkingen, de geactualiseerde beleidsuitwerkingen van het PLG aan PS voor. Het definitieve PLG wordt ter besluitvorming aan PS voorgelegd. Aangezien het een programma onder de Omgevingswet betreft, houden we daarbij rekening met het tijdspad van de actualisering van de Omgevingsvisie.

Bijlage 1: Overzicht wettelijke verplichtingen en bestuurlijke afspraken

DOEL	***Wettelijke provinciale verplichting***	***Verplichting op basis van bestuurlijke afspraak met het Rijk***
1.1 BESCHERMING EN AFRONDING VAN HET NATUURNETWERK NEDERLAND	Belangrijkste verantwoordelijkheid provincie in aanwijzing en bescherming van de NNN-gebieden; implementatie in de omgevingsverordening. *Basis in de Omgevingswet (Ow), Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl).*	De provincie is verantwoordelijk voor de planning en uitvoering van natuurherstelprojecten en de voltooiing van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Dit omvat het aanwijzen van natuurgebieden en het naleven van gemaakte afspraken met partners. *Vastgelegd in Masterplan biodiversiteit PNH (2023), Bestuursakkoord Natuur (2011), Natuurpact (2013)*
1.2 VHR-NATUURHERSTEL	Verantwoordelijk voor het implementeren van herstelmaatregelen en behoudstrategieën. *Basis in Vogel- en Habitatrichtlijn, Omgevingswet, Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl).*	De provincie werkt samen met nationale en lokale entiteiten om herstelmaatregelen te implementeren die bijdragen aan het behalen van de doelen van het Programma Natuur en het Programma Stikstofreductie en Natuurherstel (PSN). *Vastgelegd in Programma Natuur, Programma Stikstofreductie en Natuurherstel (PSN)*
1.3 NATUURINCLUSIEF RUIMTEGEBRUIK	Geen wettelijke verplichtingen	Geen afspraken met het Rijk
2.1 STIKSTOF EMISSIES VERLAGEN PROVINCIEBREED	De provincie is wettelijk verplicht om de maatregelen waarvoor zij in het Programma Stikstofreductie en Natuurherstel (PSN) is aangewezen binnen de genoemde termijn, uit te voeren. *Basis in de Omgevingswet.*	De provincie werkt samen met nationale en lokale entiteiten om herstelmaatregelen te implementeren die bijdragen aan het behalen van de doelen van het Programma Natuur en het Programma Stikstofreductie en Natuurherstel (PSN). *Vastgelegd in Programma Natuur, Programma Stikstofreductie en Natuurherstel (PSN)*
2.2 GEBIEDSGERICHT STIKSTOF EMISSIES VERLAGEN (DOOR MIDDEL VAN DOELSTURING EN OVERGANGSZONES)	Geen wettelijke verplichtingen met betrekking tot de gebiedsgerichte aanpak stikstof. Zie 2.1 en 5.1 voor gerelateerde afspraken,	Geen afspraken met het Rijk rondom gebiedsgerichte aanpak. Voor algemene reductiemaatregelen zie 2.1
2.3 PAS-MELDERS LEGALISEREN	Provincies moeten inventariseren welke PAS-melders binnen hun gebied vallen en toezicht houden op hun activiteiten. Dit helpt bij het in kaart brengen van mogelijke gevolgen voor natuurgebieden. Provincie ziet verder toe op legalisering PAS-melders door middel van vergunningverlening. *Basis in de Stikstofwet, Wet natuurbescherming (Wnb), Omgevingswet, RvS uitspraak uit 2019 die PAS ongeldig heeft verklaard.*	Maatregelen en middelen voortkomend uit het Legalisatieprogramma PAS-melders. Op dit moment lijkt de provincie nog niet verplicht tot het uitvoeren van concrete maatregelen. Per 28-11-2024 is het huidige programma verlengd. *Vastgelegd in legalisatieprogramma PAS-melders.*
3.1 GOEDE OPPERVLAKTEWATERKWALITEIT	Opstellen en uitvoeren van regionale waterprogramma's, vaststellen van ecologische doelen. *Basis in EU Kaderrichtlijn Water (KRW), Omgevingswet*	*Doelen en aanpak vastgelegd in Regionaal Waterprogramma.*

3.2 GOEDE GRONDWATERKWALITEIT EN -KWANTITEIT	Opstellen en uitvoeren van regionale waterprogramma's, vaststellen van ecologische doelen. *Basis in EU Kaderrichtlijn Water (KRW), Omgevingswet.*	Afspraken in het Regionaal Waterprogramma betreffen geen specifieke afspraken met het Rijk, maar kaderen wel de uitvoering van nationale richtlijnen.
3.3 WATEROVERLAST VOORKOMEN EN BEPERKEN	Opstellen van kaarten en plannen voor overstromingsrisico's in samenwerking met waterschappen. *Basis in richtlijn Overstromingsrisico's, Omgevingswet*	Opname doel in Regionaal Waterprogramma (NB: afwezigheid van specifieke afspraken/doelstellingen/middelen met betrekking tot de bredere doelstelling van 3.3)
3.4 ZOETWATERBESCHIKBAARHEID VERGROTEN EN VERZILTING TEGENGAAN	Geen directe wettelijke verplichtingen. Met betrekking tot bescherming van drinkwatervoorziening, is de provinciale taak de vaststelling van beschermingsgebieden. *Basis in Drinkwaterrichtlijn, Drinkwaterwet.*	Opname doel in Regionaal Waterprogramma (NB: afwezigheid van specifieke nationale afspraken/doelstellingen/middelen met betrekking tot de bredere doelstelling 3.4). *Vastgelegd in Regionaal waterprogramma*
3.5 OPTIMALISEREN VAN HYDROLOGISCHE WATERSYSTEMEN N2000	Implementatie van maatregelen om hydrologische condities voor Natura 2000-gebieden te verbeteren. *Basis in Besluit Kwaliteit Leefomgeving (Bkl), Omgevingswet.*	Doelstellingen ten aanzien can grondwaterafhankleijke natuur in Regionaal Waterprogramma. Doelstellingen link met Programma Natuurherstel geschikt voor dit doel. *Vastgelegd in Regionaal waterprogramma en Programma Stikstofreductie en Natuurherstel (PSN)*
3.6 BODEMKWALITEIT PASSEND BIJ GEBRUIK	Indirecte wettelijke verplichtingen via milieu- en waterwetgeving. *Basis in Besluit Kwaliteit Leefomgeving (Bkl), Omgevingswet.*	Geen directe bestuurlijke afspraken mbt tot dit doel. Beperkte rol voor de provincie sinds inwerkingtreding Omgevingswet.
4.1 REDUCTIE BROEIKASGASSEN LANDBOUW	In het Nationale Klimaatakkoord is opgenomen dat de Provincie oa een rol in heeft in het bevorderen van betere mest- en bodemmanagementpraktijken om methaan- en lachgasemissies te verminderen, het bevorderen van samenwerking stakeholders en het bevorderen natuurinclusieve/duurzame landbouwpraktijken die leiden tot lagere emissies. Provincies moeten de voortgang van de klimaatmaatregelen binnen hun regio monitoren en hierover rapporteren. *Basis Klimaatakkoord in Wet stikstofreductie en natuurverbetering, Natuurwetgeving (EU/Rijk), Nationale Klimaatwet.*	Provinciale doelstellingen uit het Klimaatakkoord zijn verwerkt in het Actieprogramma Klimaat PNH. Er zijn verschillende financieringsmoglijkheden voor de taakstelling, waaronder de Klimaatenvelop, maar geen specifiek toegekend bedrag. *Vastgelegd in Klimaatakkoord, Actieprogramma Klimaat PNH*
4.2 REDUCTIE BROEIKASGASSEN VEENWEIDEN	*Basis Klimaatakkoord in Wet stikstofreductie en natuurverbetering, Natuurwetgeving (EU/Rijk), Nationale Klimaatwet.*	Faciliteren van de implementatie van maatregelen gericht op het verminderen van CO2-uitstoot uit veenweidegebieden, zoals vernatting en landbeheer. *Vastgelegd in Klimaatakkoord, Regionale Veenweide Strategie 1.0 (PNH)*
4.3 KOOLSTOFVASTLEGGING IN DE BODEM	*Basis Klimaatakkoord in Wet stikstofreductie en natuurverbetering, Natuurwetgeving (EU/Rijk), Nationale Klimaatwet.*	Ondersteunen van initiatieven voor koolstofvastlegging in bodems, en bijdragen aan monitoring en rapportage van voortgang. *Vastgelegd in*

		Klimaatakkoord, Actieprogramma Klimaat PNH
5.1 DUURZAME LANDBOUW EN DOELSTURING ONDERSTEUNEN	Geen wettelijke verplichtingen	De provincie ondersteunt de praktische toepassing van kringlooplandbouw door sectorale initiatieven en innovatieve projecten te faciliteren, in lijn met beleidsdoelen GLB-NSP (nationale uitwerking Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid). *Vastgelegd in Voedselvisie 2020-2030, Coalitieakkoord Verbindend Vooruit!*
5.2 ZORGVULDIG OMGAAN MET LANDBOUWGROND	Geen wettelijke verplichtingen	Geen bestuurlijke afspraken
5.3 VERBETEREN VAN DE SOCIAALECONOMISCHE POSITIE VAN AGRARISCHE ONDERNEMERS	Geen wettelijke verplichtingen	Geen strikte bestuurlijke afspraken, maar ondersteuning via subsidieprogramma's zoals GLB-NSP
6.1 VOLDOENDE EN PASSENDE RECREATIERUIMTE	Geen wettelijke verplichtingen.	Geen bestuurlijke afspraken met het Rijk. Kaders en initiatieven om recreatiemogelijkheden te verbeteren en het landelijk gebied voor inwoners en bezoekers beleefbaar te maken zijn v*astgelegd in Visie recreatie en toerisme Noord-Holland 2030, Omgevinsgvisie NH2050*
6.2 BESCHERMING EN ONTWIKKELING VAN LANDSCHAP EN ERFGOED	Opstellen van regels ter bescherming van cultuurhistorische en landschapswaarden. *Basis in Besluit Kwaliteit Leefomgeving (Bkl), Omgevingswet.*	Handhaven en ontwikkelen van beleid om de kwaliteit van landschap en erfgoed in stand te houden, en zorg te dragen voor ruimtelijke inpassing. *Vastgelegd in Omgevingsvisie NH2050, Omgevinsgsverordening.*
7.1 GROENBLAUWE DOORADERING	Geen wettelijke verplichtingen	Geen bestuurlijke afspraken
7.2 BOSSENSTRATEGIE	Uit het Nationale Klimaatakkoord komt voort dat Rijk en Provincie gezamenlijk een Bossenstrategie opstellen. *Basis Klimaatakkoord in Wet stikstofreductie en natuurverbetering, Natuurwetgeving (EU/Rijk), Nationale Klimaatwet.*	Uitvoeren van nationale bossenstrategie door nieuwe bossen aan te planten, bestaand bos te revitaliseren, en compensatieplannen voor ontbossing te coördineren. *Vastgelegd in Bossenstrategie.*

Bijlage 2: Leidraad Gebiedsgericht Werken

Link: PNH240386_A4_PPLG_Korte_Versie_Leidraad_gebiedsgerichte aanpak_v3

Bijlage 3: Impact KTA op gebiedsprocessen en gebiedsprojecten

Heroverweging van provinciale inzet in het landelijk gebied

De impact van de KTA op de huidige gebiedsprocessen en -projecten in het landelijk gebied is op kaart weergegeven (volgende pagina). Op de kaart zijn alle huidige gebiedsprocessen en -projecten waar wij als provincie aan werken opgenomen, zowel in de focusgebieden, prioritair gebieden als daarbuiten. Groen staat voor: dit proces of project gaat door op de huidige weg. Oranje betekent: dit proces of project wordt heroverwogen. Om tot deze verdeling in groen en oranje te komen, zijn de volgende criteria gehanteerd.

Redenen waarom gebiedsprocessen en -projecten door kunnen gaan (groen) zijn onder meer:

1. **Financiële dekking door PNH**
   PNH heeft zelf de benodigde middelen beschikbaar.
2. **Geoormerkte rijksmiddelen**
   Het project is gefinancierd met geoormerkte rijksmiddelen (bijv. koplopersmiddelen).
3. **Externe gebiedspartij trekt het proces of project**
   De inzet en financiering van PNH is (zeer) beperkt en gewenst en er is veel energie.
4. **Juridisch bindende afspraken**
   Er zijn afspraken gemaakt die de voortzetting van het proces of project noodzakelijk maken.

Redenen voor heroverweging van gebiedsprocessen en -projecten (oranje) zijn onder meer:

1. **Prioritering in KTA**
   Prioritering in de KTA leidt tot een andere aanpak die verschilt tussen focusgebied, prioritair gebied en overig.
2. **Geen zicht op (voldoende) financiële middelen vanaf 2027**
   Er is momenteel geen zicht op de benodigde financiering voor bijvoorbeeld het proces, de inrichting en/of grondverwerving na 2027, wat onzekerheid creëert voor de voortzetting van het proces/project op de lange termijn.
3. **Geen zicht op (voldoende) capaciteit**
   Er is onvoldoende capaciteit om de initiële plannen volledig te realiseren, wat bijdraagt aan de noodzaak om het proces te heroverwegen.

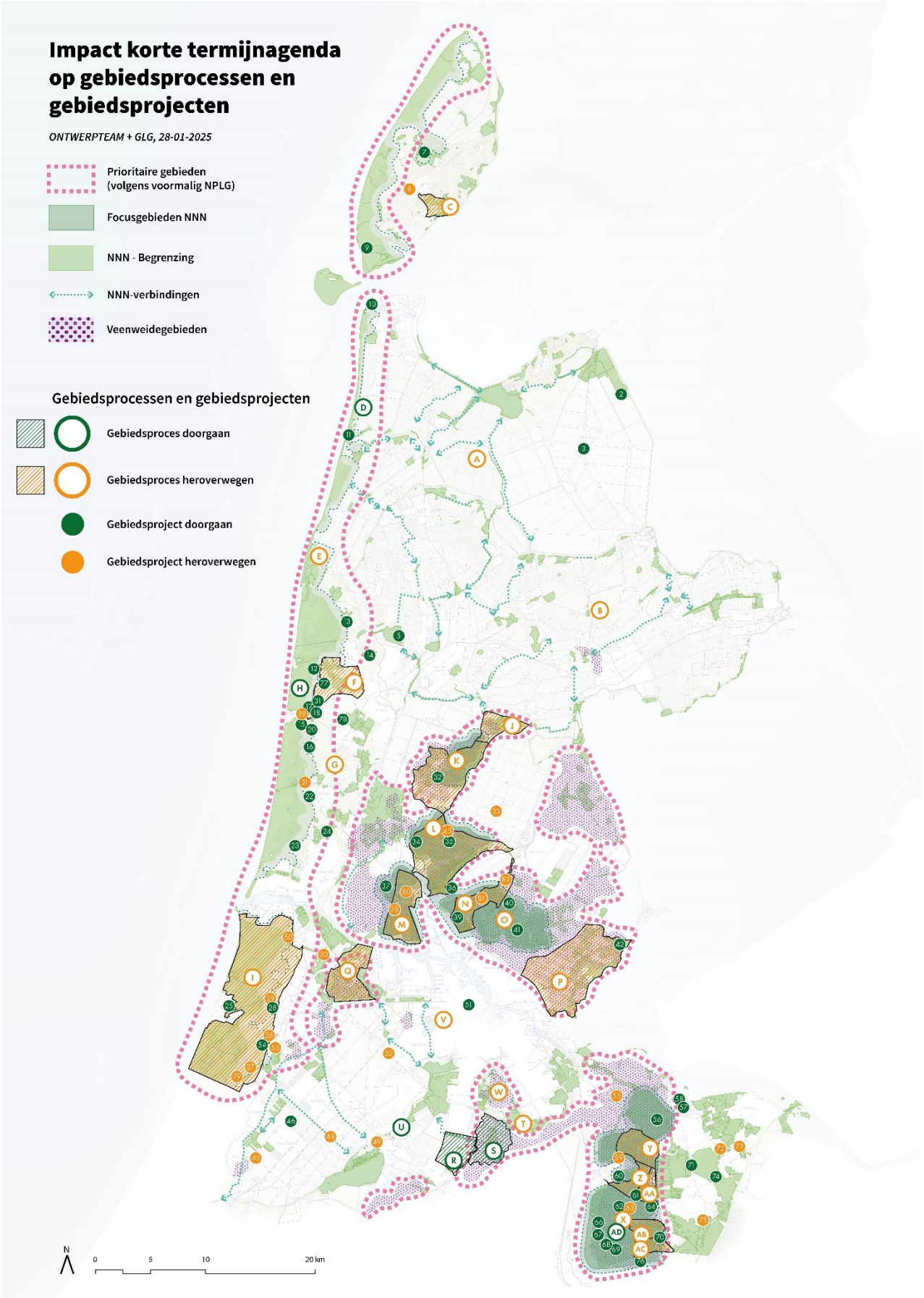

Voor een groter formaat kaart waarop beter ingezoomd kan worden klik hier. .

Legenda

ONTWERPTEAM + GLG 28-01-2025

Gebiedsprocessen

A	Kop gemeenten
B	West Friesland-gemeenten
C	Hoge Berg (Texel)
D	Kust kop
E	Harger en Pettemerpolder
F	Weidse Polders
G	Castricum Limmen en omgeving
H	Noord-Kennemerland
I	Zuid-Kennemerland
J	Polder Mijzen
K	Eilandspolder
L	Wormer-Jisperveld en Kalverpolder
M	Westzaan
N	Oostzanerveld (onderdeel IVOT)
O	Rest IVOT (Ilperveld, Varkensland, Twiske)
P	Waterland-oost
Q	Dijkland
R	Bovenkerkerpolder
S	Ronde Hoep
T	Holendrechterpolder
U	Westeinder Scheg
V	Scheg van West
W	Duivendrechtse polder
X	Vuntus
Y	Ankeveense Plassen
Z	Kortenhoef West
AA	Kortenhoef Oost
AB	Ster van Loosdrecht
AC	Weersloot
AD	Oostelijke Vechtplassen gebiedsakkoord

Gebiedsprojecten

2	Verkenning Bosverbinding Robbenoordbos-Dijkgatsbos
3	Smuigelpolder inrichting
5	Groene loper
7	Waalenburg fase 2
8	NNN begrenzing 30ha Texel
9	Variantenstudie Zuid West Texel
10	Streepjesberg
11	Zandpolder 4 en 5
12	Fietspad Blijdesteinsweg Schoorl
13	Stichting Jelgersma de Hoop
14	Zuurvenspolder
15	Aanleg waterberging Sammerspolder
16	Manege in N2000
17	Inrichten Bras
18	Pollenvlak noordelijk deel
19	Ecoverbinding Egmond
20	Natuurontwikkeling De Bleek Egmond a/d Hoef
21	Graslanden en NNN (Bakkum)
22	Zanderij Noord
23	Waterberging en NNN-realisatie Heemskerkertuingebied
24	Ecologische verbinding Heemskerk NNV3
25	Kostverlorenpark inrichting NNN via SKNL
26	Alverna gronden Waternet
27	Bollenperceel
28	NNN-realisatie westelijk tuinbouwgebied (WTG 1)
29	Westelijk tuingebied 2
30	Slaperdijk
31	Verbinden boezemtakken Egmond a/d Hoef
32	Pilot KPI-vorming Eilandspolder
33	Systeemherstel onderzoek Laag Holland
34	Samenwerking integrale gebiedsontwikkeling Wormer-Jisperveld
35	Pilot project exoten bestrijding
36	Verbindingszone Ramsbeek
37	Noorderveen
38	Verbrakking Westzaan
39	Opknappen verwilderde percelen Oostzanerveld
40	IBP Vitaal platteland projecten
41	Gebiedsperspectief Ilperveld LNH
42	Peereboom, Opperwoud, De Nes
43	Oeverbeschoeiing Wormer-Jisperveld
45	NNN-verbinding Lisserbroek/ Nieuwekerkertocht
46	Park21 Haarlemmermeer
48	Natuurverbinding Bennebroekerweg
49	Groene As Bovenlanden
50	Gronden Santpoort-Noord 1,2,3
51	Groene stelling
52	Ecoduikers Schipholweg
53	Herenweg NNN Heemstede
54	Leidsevaartweg
55	Kavelruil Keverdijkse polder
56	Schil Naardermeer
57	Faunapassage Maxisweg
58	Pilot waterbuffels Waterlandtak West
59	Horstermeerpolder Noord
60	Horstermeerpolder Zuid
61	Sanering Groenewoud
62	Het Hol fase 1 (door NM)
63	Het Hol 2b - restanttaakstelling NNN
64	Het Hol fase 2a
66	Maatregelen Moerasvogels
67	Baggeren 1e fase Loosdrechtse Plassen
68	OVP Baggeren fase 2-3
69	OVP Overlastgevende waterplanten
70	Egelshoek
71	Faunapassage A1
72	Toelopen natuurbrug Laarderhoogt
73	s Gravenlandse buitenplaatsen
74	Natuurbrug Westerheide N525
75	Toelopen natuurbrug Hoorneboeg
76	Faunapassages OVP
77	Herstel de rel (in de hele binnenduinrand)
78	Nijenburg inrichting NNN via SKNL
79	Graslanden Aerdenhout
80	Agrarische verkenning, aanpak weidevogels, aanpak veenmosrietlanden
81	Plan gegarandeerd beheer Oostzanerveld
82	Natuurverbinding LNV1- Stapsteen Wormerpad

Gevolgen van heroverweging

Het proces of project verdient op basis van de KTA een heroverweging. Dat kan variëren van stopzetten tot voortzetten of heropstarten. Indien een proces of project wordt heroverwogen, betekent dit dus niet noodzakelijkerwijs dat het stopgezet wordt. De aanpak kan worden aangepast, bijvoorbeeld door over te schakelen van een gebiedsproces naar een meer top-down strategie. Er kan ook besloten worden om de intensiteit van het proces te verhogen of juist af te schalen, afhankelijk van de beschikbare middelen en de bestuurlijke prioriteit. Het kan ook betekenen dat de provincie zich terugtrekt of dat de rol van de provincie verandert; bijvoorbeeld van trekker van een proces naar facilitator.

Heroverwegingsrichtingen
De provincie Noord-Holland past haar strategieën aan afhankelijk van de verschillende gebiedscategorieën.

Focusgebied
In de focusgebieden wordt de aanpak projectmatig, gericht op het realiseren van het Natuur Netwerk Nederland (NNN), met duidelijke deadlines en planningen. De provincie leidt dit proces, waarbij grondeigenaren betrokken worden en juridisch instrumentarium zoals onteigening kan worden ingezet. Buiten de focusgebieden worden geen nieuwe processen gestart, maar lopende projecten worden afgeschaald, voortgezet of opgeschaald. De provincie faciliteert externe initiatieven via regelingen en past het budget en de capaciteit aan afhankelijk van de voortgang.

Mogelijkheden:
- **Wijzigen van bottom-up naar top-down**: De overgang van een integrale, bottom-up benadering naar een top-down projectmatige aanpak.
- **Wijzigen proces naar project**: De gebiedsprocessen worden omgevormd naar concrete projecten met deadlines en planningen.
- **Wijzigen van trekker, overdragen naar externe trekker**: De regie kan mogelijk deels worden overgedragen aan externe partijen.
- **Dwingend juridisch instrumentarium inzetten of keuzevrijheid geven**: Het inzetten van onteigening als juridisch instrument indien minnelijke verwerving niet lukt.
- **Stoppen**: Het gebiedsproces of gebiedsproject wordt stopgezet per direct of op een natuurlijk moment.

Prioritair gebied
In prioritaire gebieden worden geen nieuwe gebiedsprocessen meer gestart. Lopende processen worden verder uitgevoerd of op een natuurlijk moment afgeschaald. Externe partijen, zoals agrariërs, kunnen initiatieven nemen, waarbij de provincie als begeleider en facilitator optreedt. De uitvoering is flexibel en kan variëren, afhankelijk van de samenwerking met externe partijen. De provincie kan middelen beschikbaar stellen en kan de rol van regisseur of facilitator hebben. In alle gevallen is de provincie verantwoordelijk voor het waarborgen van een integrale benadering en het verstrekken van expertise en eventuele provinciale financiële middelen.
Het **veenweidegebied**, als onderdeel van het prioritair gebied, krijgt specifieke aandacht vanwege de belangrijke opgave van **broeikasgasreductie**. Hier kunnen externe partijen, zoals agrariërs of samenwerking van lokale partners, initiatieven nemen voor gebiedsprocessen gericht op verduurzaming van de landbouw en het reduceren van broeikasgasemissies. De provincie biedt hierbij **deskundige begeleiding**, financiert waar mogelijk en stimuleert de integrale benadering van het gebied.

Mogelijkheden:
- **Gebiedsprocessen van onderop:** Externe partijen kunnen zelf gebiedsprocessen initiëren die bijdragen aan de prioritaire opgaven, zoals broeikasgasreductie of natuurherstel. Hiervoor is een regeling beschikbaar.
- **Begeleiding en regie**: De provincie biedt ondersteuning op het gebied van procesbegeleiding, het verstrekken of verkrijgen van middelen en het waarborgen van een integrale benadering van de opgaven.
- **Projectmatige uitvoering**: Waar mogelijk worden gebiedsprocessen omgevormd naar concrete projecten die gericht zijn op specifieke doelen, zoals natuurherstel of verduurzaming van de landbouw.

- **Wijzigen van integraal naar sectoraal**: Afhankelijk van de opgaven kunnen de processen meer sectoraal worden ingericht, bijvoorbeeld met een grotere focus op broeikasgasreductie of waterbeheer.
- **Budget verminderen of verhogen**: Budget kan worden aangepast op basis van de voortgang van projecten of de prioriteit van bepaalde doelstellingen binnen het prioritair gebied.
- **Capaciteit PNH aanvullen of verminderen**: De provincie kan de capaciteit aanvullen om de uitvoering van specifieke projecten te ondersteunen, of juist verminderen als het proces grotendeels extern wordt opgepakt.
- **Opgaven schrappen of toevoegen**: Opgaven kunnen worden aangepast afhankelijk van nieuwe inzichten of verschuivende prioriteiten. Bijvoorbeeld, extra focus op biodiversiteit kan als opgave worden toegevoegd, of klimaatdoelen kunnen verder worden verscherpt.
- **Stoppen**: Het gebiedsproces of gebiedsproject wordt stopgezet per direct of op een natuurlijk moment.

<u>Overige gebieden</u>
In de overige gebieden blijft de provincie een faciliterende rol vervullen in het ondersteunen van initiatieven van andere partijen, afhankelijk van de voortgang en de prioriteit van de projecten.

Mogelijkheden:
- **Wijzigen van trekker, overdragen naar externe trekker**: De provincie draagt de uitvoering mogelijk over aan derden en heeft een beperkte regierol.
- **Ander instrumentarium dan geld inzetten om doelen te bereiken**: In plaats van enkel geld, kunnen ook andere middelen zoals kennis of netwerkondersteuning worden ingezet.
- **Stoppen**: Het gebiedsproces of gebiedsproject wordt stopgezet per direct of op een natuurlijk moment.

Bijlage 4: N2000 en NNN-begrenzing

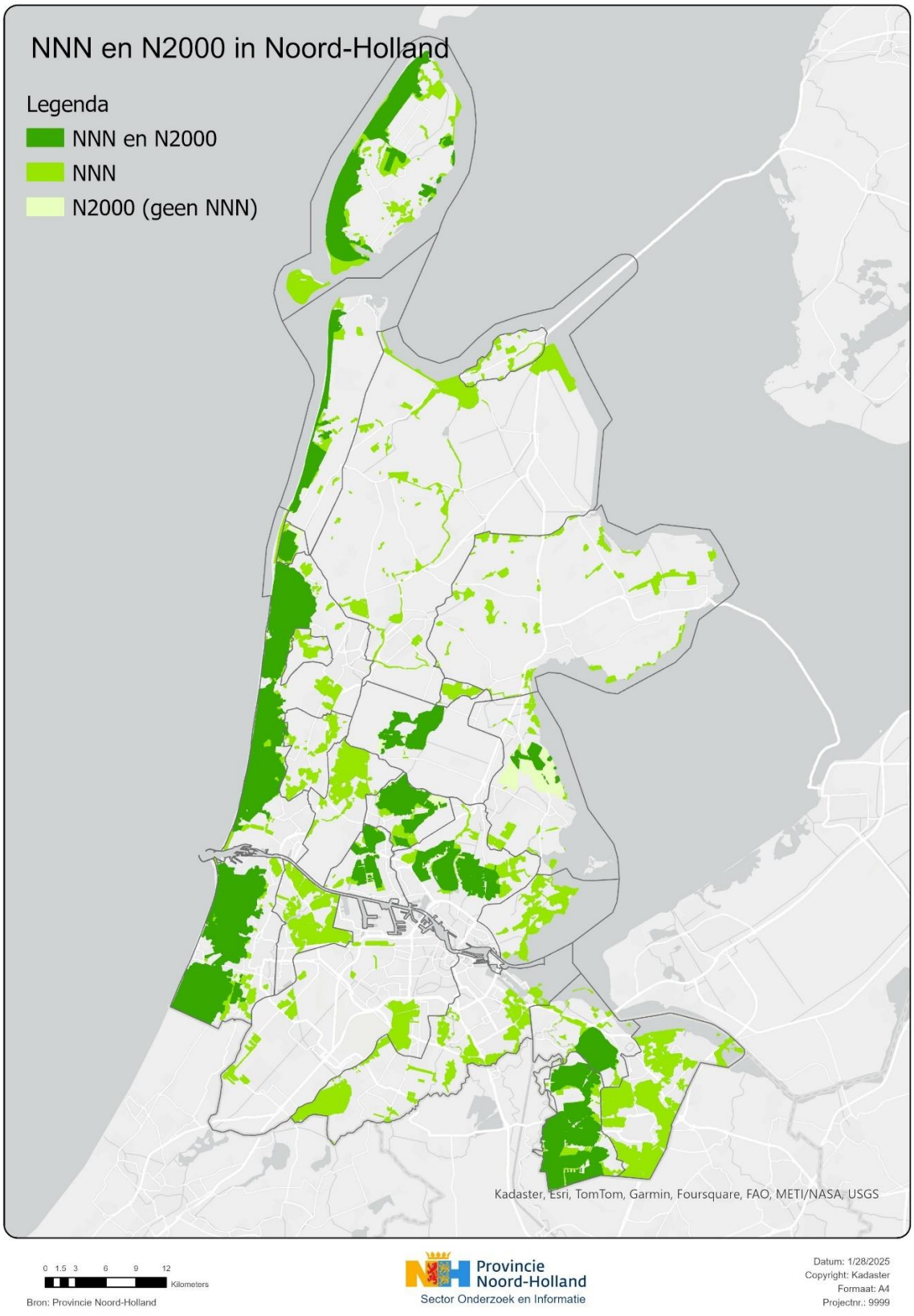

Beste leden van de commissie Landelijk gebied,

17 maart bespreekt u de concept Korte Termijnagenda Landelijk Gebied 2025-2027. Als natuurorganisaties en beheerders van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) willen we graag reageren op de inhoud van deze agenda, en vragen we de provincie haast te maken met het afronden van het NNN.

In tegenstelling tot het optimisme dat Gedeputeerde Staten naar buiten bracht met haar persbericht “72 miljoen extra voor natuur, landbouw en waterkwaliteit”, schakelt de provincie met de Korte Termijnagenda flink terug in het realiseren en versterken van de natuur.

De provincie zet NNN-realisatie op losse schroeven

Recente gerechtelijke uitspraken laten de noodzaak zien om het herstel van de natuur met kracht voort te zetten. Het afronden van het NNN is een belangrijke sleutel voor kwaliteitsverbetering in de bestaande natuurgebieden en het halen van de Europese Natura2000-doelen. Er ontstaan aaneengesloten gebieden, en de druk op stikstofgevoelige habitats neemt af. Grote delen van het nog te realiseren NNN in Noord-Holland liggen op cruciale locaties, welke noodzakelijk zijn om bijvoorbeeld de waterstand te kunnen verhogen .

In de Korte Termijnagenda zet de Provincie de realisatie van het NNN buiten de focusgebieden op losse schroeven. Met als reden het stoppen van het NPLG en het transitiefonds. Veel gebiedsprocessen lopen echter al lang, ver voor de komst van het transitiefonds. Onze organisaties vragen de provincie alles op alles te zetten om geld te vinden voor NNN-realisatie.

Houd koers

- Verspeel geen kansen. Werk door aan voorstellen voor als er wél geld beschikbaar komt, en laat je er niet door overvallen. Werk daarom niet alleen aan uitvoering maar maak met gebiedspartijen een gedragen visie voor het landelijk gebied en bottom-up plannen met draagvlak, zodat bij nieuwe geldstromen in de toekomst uitvoerbare plannen op de plank liggen.

- Wees een betrouwbare overheid. De provincie heeft al jaren terug besloten om de subsidie voor agrarisch natuurbeheer (ANLB) binnen het NNN stop te zetten. Om dit mogelijk te maken, is er een subsidieregeling opengesteld voor het beëindigen van reguliere pacht binnen het NNN. Deze regeling is een succes: er wordt veel gebruik van gemaakt. Onze organisaties zijn dan ook dankbaar voor het verhogen van het budget. Het opnieuw onderzoeken van de juridische mogelijkheid om ANLB toe te staan binnen natuurgebieden gaat regelrecht tegen de eigen aanpak van de provincie in. Het brengt eigenaren en pachters in het NNN opnieuw in onzekerheid over een mogelijke voorzetting van ANLB op deze pachtgronden. Hierdoor ontstaat er bij pachters twijfel over of het slim is om gebruik te maken van de provinciale ontpachtingsregeling, net op het moment dat de gesprekken tot resultaat leidden. Wij vragen de provincie dan ook om een duidelijke koers te blijven voeren, en de gemaakte afspraken uit te voeren.

- Schep duidelijkheid. Voor alle lopende gebiedsprocessen is het van groot belang om op korte termijn duidelijk te maken wat er concreet wel en niet mogelijk is. De termijn voor afronding NNN en de vraag of er wel of geen onteigening plaats gaat vinden zijn daarbij cruciaal. De

provincie wil dwang voorkomen, maar onzekerheid is schadelijker voor de betrokkenheid van alle deelnemers.

Speel in op vrijwillige beweging

- Een projectmatige aanpak van het NNN lukt alleen als duidelijk is hoe je een gebied in beweging krijgt. Het maken van bottom-up plannen met agrariërs, natuurbeheerder en andere eigenaren is de enige weg om beweging te krijgen en stappen te kunnen zetten in de realisatie van de doelen. Ondersteun als provincie gebieden waar vrijwillige beweging zit. Blijf daarbinnen een regierol vervullen.

Maak realisatie NNN ook buiten de focusgebieden mogelijk

- Zorg dat er ook buiten de focusgebieden nog geld beschikbaar blijft voor natuurrealisatie. In de huidige KTA is het niet duidelijk hoeveel budget er is voor aankoop buiten de focus- en prioritaire gebieden. Juist in deze “overige NNN” is er de afgelopen jaren op vrijwillige basis veel natuur gerealiseerd. Het gaat om belangrijke weidevogelgebieden in West-Friesland, maar ook om bossen in het Gooi, van groot belang voor de natuur en de mensen die er wonen.

- Juist nu de provincie er voor kiest om zelf geen rol meer te spelen bij de realisatie van de NNN buiten de focus- en prioritaire gebieden, is het belangrijk dat grondeigenaren op eigen initiatief hier de NNN kunnen afmaken. Reserveer daarom in de KTA een apart bedrag voor het afmaken van de NNN in deze gebieden door aankoop en afwaardering.

Zet financiën slim in.

- Zet geen onnodige schotten tussen aankoopmiddelen in de begroting van het Programma Natuur Netwerk. De provincie heeft geld gereserveerd voor eigen verwerving van natuurgronden, maar de SKNL-regeling voor “functieverandering” en daarmee aankoop door natuurbeheerders en zelfrealisatie door agrariërs, staat na 2026 op nul euro. De gronden welke de provincie koopt, worden uiteindelijk doorverkocht aan derden om als natuur te beheren. Het is efficiënter om grondaankoop door derden te faciliteren, dan als provincie zelf alle NNN te willen realiseren.

- Na aankoop moeten er ook middelen zijn om de bestaande natuurgebieden te verbeteren. De SKNL-regeling bestaat uit twee onderdelen: “functieverandering” voor realisatie van de NNN, en “kwaliteitsimpuls” om de kwaliteit te verbeteren. Het gaat hierbij om maatregelen binnen bestaande gebieden zoals het verhogen van het waterpeil, of het verwijderen van te voedselrijke grond. Deze kwaliteitsimpuls is het belangrijkste instrument om het natuurbeheer te verbeteren, en achteruitgang van de natuur te voorkomen. In de KTA wordt hier 1 miljoen per jaar voor uitgetrokken, een aanzienlijk lager bedrag dan in vorige jaren. Wij willen u vragen om het budget voor SKNL-kwaliteitsimpuls zodanig te verhogen, dat de noodzakelijke verbeteringen door kunnen blijven gaan.

- Het Rijk stelt jaarlijks 500 miljoen beschikbaar voor ANLB om de natuur buiten het NNN te versterken. En komt met een eenmalige investeringsimpuls stikstofgevoelige natuur van 500

miljoen. Maak daar optimaal gebruik van door snel, samen met ons en andere gebiedspartijen, een gedragen plan te maken. Dit voorkomt dat Noord-Holland, net als bij de verdeling van de koplopersgelden, weer misgrijpt.

- Zet provinciale gronden in om de realisatie van de NNN mogelijk te maken. De provincie heeft de afgelopen jaren ruilgrond gekocht als onderdeel van gebiedsprocessen. Daarnaast heeft de provincie grond gekregen van het Rijk bij de decentralisatie van het natuurbeleid. De provincie kan de ruilgrond niet inzetten als er geen gebiedsprocessen zijn. Wij stellen voor om deze ruilgrond ter beschikking te stellen aan derde partijen welke de ruil wel willen realiseren. In bijvoorbeeld Brabant zijn hier goede ervaringen mee. Indien dit niet mogelijk is, kan de grond verkocht worden, en het geld gebruikt worden om elders wel NNN te realiseren.

Zet in op continuering van gerelateerd beleid

- Veenweidestrategie. De doelen van de in 2022 opgestelde Regionale Veenweidestrategie 1.0 gelden nog steeds: een reductie van 0,14 Mton CO2- equivalenten per jaar tot 2030. De urgentie om die doelen te halen is onverminderd groot. Wij vragen ons af hoe de KTA zich verhoudt tot de Veenweide-strategie. Het lijkt erop dat de “gebiedsgerichte uitwerking” voor de veenweiden pas na 2027 wordt uitgewerkt. In onze ogen is dit onverstandig en onnodig. De noodzaak van broeikasgasreductie is onverminderd groot. Bovendien zijn en komen er Rijksmiddelen beschikbaar (ongeveer 10 miljoen voor Noord-Holland) om de doelen van de veenweidestrategie te halen. Wij pleiten er dan ook voor om niet alleen gebiedsgesprekken voort te zetten, maar ook concrete maatregelen uit te voeren.

- Blijf onverminderd inzetten op Groen Blauwe Dooradering Ook Groen Blauwe Dooradering zorgt voor natuurherstel en helpt daarmee aan het realiseren van de natuurhersteldoelen

Tot slot

De bescherming en ontwikkeling van het NNN is wettelijk vastgelegd in het Besluit kwaliteit leefomgeving van de Omgevingswet. Het doel hiervan is een robuust natuurnetwerk dat de biodiversiteit beschermd, en de kwaliteit van de leefomgeving voor mensen verhoogd. Het NNN is daarnaast noodzakelijk om aan Europese wet- en regelgeving te voldoen, zoals instandhoudingsdoelstellingen. Zoals u in de Natuurdoelanalyses onder punt 10C van de vergadering kunt lezen worden slechts 2 van de 161 natuurdoelen gehaald. Om ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk te maken is het versterken van de natuur harder nodig dan ooit. Andere provincies besluiten daarom juist op dit moment om het afronden van het NNN te intensiveren. Wij roepen de provincie op hetzelfde te doen.

Met vriendelijke groet

[redacted] Natuurmonumenten

[redacted] Landschap Noord-Holland

[redacted], Natuur en Milieufederatie Noord-Holland

[redacted], Goois Natuurreservaat

Met grote teleurstelling heb ik kennisgenomen van de korte termijn agenda 2025-207, enkele citaten: “onze inspanningen zullen voorlopig nog niet leiden tot structurele oplossingen voor de stikstofproblematiek, het realiseren van de volledige water- en natuurherstelopgave en afronding van het Natuurnetwerk Nederland (NNN)” en in 2027 zal een goede waterkwaliteit onder de KRW niet gehaald worden omdat de drukfactoren nutriënten en chemische stoffen, met name pesticiden, het doelbereik in de weg staan.

En wat doet de provincie? Die laat niet de vervuiler betalen, maar deelt koekjes uit aan de vervuiler, de vier koekjes heten ‘coachen’, ‘innoveren’, ‘gezamenlijk investeren’ en ‘belonen’. Ook schuift de provincie de verantwoordelijkheid van zich af, ik citeer: “Voor de integrale gebiedsprocessen in de binnenduinrand is een heroriëntatie op de werkwijze en de rol van provincie nodig. Op basis van de opgaven die daar urgent zijn (zoals wateropgaven) gaan we in overleg met de partners na of de trekkende rol door andere partijen zoals Rijk, waterschap of gemeenten kan worden opgepakt.” Dat is het woord afschuiven, maar dan mooi verpakt in managementtaal.

Ik wil u graag nog even wijzen op de recente uitspraak in het gebruik van pesticiden in lelieteelt in Drenthe, er ligt nu een tweede uitspraak van de rechtbank in een zaak tegen de provincie Drenthe:

Omdat bij die teelt bestrijdingsmiddelen worden gebruikt, kan een negatief effect op de naastgelegen Natura-2000 gebieden niet op voorhand worden uitgesloten. "Als dat niet kan, dan is er een vergunningplicht", stelt de rechtbank. De provincie zei verder in haar verweer dat gewacht zou moeten worden op een uitspraak van de Raad van State in een vergelijkbare zaak in hoger beroep. Ook daar ging de rechtbank niet in mee. Deze uitspraak heeft niet alleen effect op sierteelt, maar op alle teelten waar bestrijdingsmiddelen worden gebruikt", aldus mijn collega Geert Starre van Meten=Weten. "Iedereen die nu spuit heeft een vergunning nodig. Hij schat in dat deze uitspraak misschien wel verstrekkender is dan de stikstofuitspraak." "Uit deze uitspraak blijkt dat Europese en nationale wetten, zoals de Habitatrichtlijn, gewoon moeten worden uitgevoerd. "Dankzij deze uitspraak komt er meer transparantie. Alle telers die bestrijdingsmiddelen willen gaan gebruiken moeten nu een aanvraag doen voor een vergunning."

Dit geldt dus ook voor de provincie Noord-Holland. Ook hier liggen zeer intensieve teelten met enorme hoeveelheden bestrijdingsmiddelen zeer dichtbij kwetsbare Natura2000 gebieden. Noord-Holland heeft in haar duingebieden een van de belangrijkste natuurgebieden onder haar beheer, in de duinen bevindt zich 80% van de biodiversiteit van Nederland! Er geldt dus nu een vergunningplicht voor deze teelten. Ga nou eens gebruik maken van de maatwerkbevoegdheid die de Omgevingswet biedt, het is namelijk niet de vraag of, maar wanneer hier een vergelijkbare rechtszaak gevoerd gaat worden. Stop met achterover leunen, ga aan de slag, pak die verantwoordelijkheid, stop met het uitdelen van koekjes aan vervuilers en zet in op vergunningverlening, toezicht en handhaving, voordat de rechtbank u gaat dwingen dit te doen.

Namens MOB en Natuurbeschermingswacht

Mede namens Landschap Noord-Holland en de Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland zou ik u graag onze zorgen willen meegeven over de Korte Termijn Agenda 2025-2027.

Het gaat slecht met de natuur in Noord-Holland. Door vervuild water, teveel stikstof en verstoring, sterven plant- en diersoorten uit en hebben andere soorten het moeilijk. Om de natuur te herstellen zijn internationale afspraken gemaakt over meer natuur, schoner en voldoende water en stikstof.

De provincie zit op slot. Vergunningverlening is niet mogelijk tot we de natuur weten te herstellen. Hoe kan het zijn, dat in deze situatie, in een provincie met veel N2000 gebieden, en waar zoveel soorten, zoals de grutto, van afhankelijk zijn van het unieke landschap om te broeden en te foerageren, nu op de rem getrapt wordt in het natuurbeleid?

In tegenstelling tot het optimisme dat Gedeputeerde Staten naar buiten bracht met haar persbericht “72 miljoen extra voor natuur, landbouw en waterkwaliteit”, schakelt de provincie met de Korte Termijn Agenda flink terug in het realiseren en versterken van de natuur. Ook de aankoop van nieuwe natuurgebieden dreigt na 2025 stil te vallen. Maar de afspraken voor natuurherstel zijn nog lang niet gehaald, en zijn er niet voor niets. Het NNN is noodzakelijk om aan Europese wet- en regelgeving te voldoen, zoals instandhoudingsdoelstellingen. Zoals u in de Natuurdoelanalyses kunt lezen worden slechts 2 van de 161 natuurdoelen gehaald.

Als we in Noord-Holland woningen willen blijven bijbouwen, moeten we zorgen voor robuuste natuurgebieden van behoorlijke omvang en goede verbindingen met andere natuurgebieden. Niet alleen voor de natuur, ook voor de mensen.

Het afschalen van de inzet op natuurherstel en natuurrealisatie is slecht nieuws voor alle betrokken partijen. In de afgelopen jaren zijn er in veel gebieden door de provincie met particulieren, boeren, ondernemers en waterschappen plannen gemaakt voor herstel van de natuur, het schoner maken van water, of het verminderen van de stikstofuitstoot. Een groot deel van deze plannen wordt nu mogelijk niet uitgevoerd. Daardoor blijft de onzekerheid ook voor ondernemers voortduren. We roepen de provincie op haar betrouwbaarheid te tonen en zowel binnen- als buiten de focusgebieden NNN realisatie mogelijk te maken.

De provincie zou haar uiterste best moeten doen om middelen vanuit Den Haag te verkrijgen, maar ook is het van essentieel belang dat zij op alle mogelijke manieren probeert binnen haar begroting geld vrij te maken voor de natuur, want uiteindelijke hebben alle sectoren, en de hele samenleving daar baat bij. Iedere euro besteed aan natuur levert het zesvoudige op, zo becijferde het CBS recent.

Ninouk Vermeer, provinciaal ambassadeur, Natuurmonumenten

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier a.i. M.J.E.M. van Dam
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

J. de Jong

BEL/NR

Telefoonnummer +31235144284
jan.de.jong@noord-holland.nl

Verzenddatum

02 OKT. 2024

Kenmerk
2278763/2278776

Uw kenmerk

Betreft: Natuurbeheerplan 2025, Uitvoeringsregelingen SVNL en Stichting Certificering en Openstellingen (agrarisch) natuurbeheer

Geachte leden,

Hierbij informeren wij u dat wij het Natuurbeheerplan 2025, de gewijzigde uitvoeringsregelingen natuur- en landschapsbeheer Noord-Holland 2016 (SVNL 2016) en de Uitvoeringsregeling Stichting Certificering SNL 2024 hebben vastgesteld, alsmede de openstellingbesluiten voor natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer (Anlb). In deze brief geven we nadere achtergrond over deze besluiten en de financiering.

1. Natuurbeheerplan

De provincie is verantwoordelijk voor de uitvoering van het (agrarisch) natuurbeheer. Het Natuurbeheerplan is onderdeel van het subsidiestelsel waarmee we het natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer subsidiëren en bestaat uit een plan en meerdere kaarten. Het actuele Natuurbeheerplan vindt u op Natuurbeheer - Provincie Noord-Holland. De plantekst beschrijft het Europees, nationaal en provinciaal beleidskader voor natuur en landschap en verwijst voor dit laatste naar het (concept-voorontwerp van het) Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Het PPLG is het kader voor het provinciale natuurbeheerbeleid. Ook wordt er uitgelegd wat de planologische status is van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en hoe dat verband houdt met het natuurbeheerplan. Het natuurbeheerplan zelf heeft geen planologische status, maar is onderdeel van het subsidie-instrument. Verder wordt in het plan ingegaan op de doelen en criteria voor (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer en de wijze waarop de monitoring georganiseerd is.

De kaarten begrenzen concreet de gebieden die in aanmerking komen voor subsidie en geven de beheerdoelen aan voor het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en de agrarische leefgebieden.

Het jaarlijks proces van totstandkoming van een natuurbeheerplan is als volgt. Eerst wordt een ontwerpversie gemaakt. Gedeputeerde Staten stellen dit ontwerp vast en sturen het aan Provinciale Staten ter informatie (brief van 3 april 2024, kenmerk 2220058/2220063). Het

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

natuurbeheerplan ligt zes weken ter inzage. Alle zienswijzen worden verwerkt in het definitieve natuurbeheerplan. Gedeputeerde Staten stellen dit vast en sturen het aan Provinciale Staten ter informatie (middels deze brief).

De tekst van het Natuurbeheerplan 2025 is aangepast aan recente beleidsontwikkelingen op basis van het format zoals dat door BIJ12 jaarlijks wordt aangereikt. BIJ12 is de uitvoeringsorganisatie van het Interprovinciaal Overleg (IPO).

De kaarten zijn aangepast en geactualiseerd. Dit is een jaarlijks proces. Dit komt omdat beheertypen wijzigen als er natuur is gerealiseerd of verbeterd, ambitietypen aangepast worden als gevolg van ecologische inzichten en er kaartfouten worden uitgehaald. Ook is de kaart aangepast aan de meest actuele begrenzing van het NNN (volgend uit de Omgevingsverordening).

Het Natuurbeheerplan wordt volgens IPO-afspraken bij voorkeur uiterlijk in september vastgesteld. Hiermee is er ook voldoende tijd voor natuurbeheerders en agrarische collectieven voor de voorbereiding van de (uiterlijk eind dit jaar in te dienen) subsidieaanvragen.

2. Wijzigingsbesluiten SVNL 2016 en Uitvoeringsregeling Stichting Certificering SNL 2024

De SVNL 2016 bevat de regels en voorwaarden voor de subsidieverlening voor het natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer. Jaarlijks wordt de regeling geactualiseerd, overeenkomstig de model-verordening van BIJ12.

De belangrijkste wijziging is dat een eerste stap wordt gezet om langjarig agrarisch natuurbeheer mogelijk te maken. Op dit moment onderzoeken provincies namelijk de mogelijkheid om subsidie te verstrekken voor een langer tijdvak dan de huidige zes jaar (namelijk 12 of 18 jaar). Hiervoor is echter een unaniem besluit van alle provincies nodig. Het uitgangspunt dat aan het ANLb ten grondslag ligt is namelijk dat er sprake is van een modelregeling die in elke provincie identiek wordt toegepast. In het Nationaal Strategisch Plan is Nederland (voor het ANLb) immers aangewezen als één regio. Uniformiteit is verder ook van belang om het ANLb uitvoerbaar te houden. Vooruitlopend op de uitkomsten van het interprovinciaal overleg is middels de onderhavige regelingswijziging alvast een eerste stap gezet om een langer subsidietijdvak juridisch mogelijk te maken. De betreffende wijziging kan om de hiervoor geschetste redenen echter pas in werking treden als alle provincies hiermee instemmen. Daarom nemen Gedeputeerde Staten op een later tijdstip een besluit over wanneer het betreffende onderdeel in werking zal treden. Overige wijzigingen zijn gericht op verbetering van de praktische uitvoerbaarheid van de regeling.

Zowel natuurbeheerders als agrarische natuurbeheerders moeten zijn gecertificeerd om subsidie aan te kunnen vragen. Samen met de monitoring en het voortgangsgesprek tussen de provincie en de beheerder, zorgt certificering voor borging van de natuurkwaliteit en de maatschappelijke legitimiteit van subsidies voor natuurbeheer.

Provincies hebben in 2011 de Stichting Certificering SNL opgericht die namens de provincies de certificering verzorgt voor het natuurbeheer en het agrarisch natuurbeheer. De Uitvoeringsregeling Stichting Certificering SNL 2024 bevat de voorwaarden waaronder de stichting certificaten verstrekt. De regeling is alleen tekstueel gewijzigd.

3. Openstellingsbesluiten natuurbeheer en Anlb

De provincie verstrekt subsidies voor het beheer van natuurgebieden binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Dit gaat in 2024 om een bedrag van ca. 16 miljoen euro.

De subsidies worden verstrekt voor een periode van zes jaar. Als een subsidietijdvak afloopt, wordt er voor hetzelfde beheerareaal opnieuw subsidie beschikbaar gesteld. Dit noemen we continuering. Daarnaast is het mogelijk om voor nieuw ingerichte gronden beheersubsidie aan te vragen. Voor de continuering van het bestaande areaal en voor het nieuwe areaal is met ingang van komend beheerjaar ca. 2,9 miljoen euro beschikbaar, verdeeld over zes beheerjaren.

Ook in de landbouwgebieden buiten het NNN wordt volop aan natuurbeheer gedaan, het agrarisch natuurbeheer. Dit gaat in 2024 om een jaarlijks bedrag van ca. 10 miljoen euro. De agrarische collectieven coördineren de uitvoering van het Anlb volgens de lopende subsidiebeschikking 2023-2028. Op basis van landelijke afspraken wordt deze beschikking uitgebreid met extra pakketten om natuur- en klimaatvriendelijk te kunnen beheren. Bedreigde boerenlandvogels zoals grutto en patrijs profiteren hiervan. Voor de aanvullende openstelling Anlb is 5 miljoen euro beschikbaar (voor de resterende vier jaar van de lopende subsidiebeschikking 2023-2028).

Beheerders kunnen zowel voor natuurbeheer als agrarisch natuurbeheer subsidie aanvragen gedurende de periode van 15 november 2024 tot en met 31 december 2024.

4. Financiering

De uitgaven voor het natuurbeheer worden gedekt door bijdragen van Rijk en provincie op grond van het Natuurpact en aanvullende afspraken.

Het agrarisch natuurbeheer is gebaseerd op Europese regelgeving en wordt voor 65% met Europese middelen gefinancierd. De overige 35% wordt nationaal gefinancierd (provincies, Ministerie van LVVN en waterschappen).

Op 6 november 2023 hebben uw Staten motie 181-2023 aangenomen, waarin u GS heeft opgedragen om bij de Kaderbrief begrotingsjaar 2025 voldoende budget op te nemen voor het beheren van nieuwe natuur en tevens een realistische meerjarenraming te maken die in lijn is met de

verwachte groei van de natuur. Wij hebben dit meegenomen bij de Kaderbrief 2025-2028. Op 8 juli jl. hebben uw Staten ingestemd met de Kaderbrief. De tekorten zoals die eerder (in het Natuurbeheerplan 2024) waren geprognosticeerd, zijn hiermee opgelost. Dit betekent dat het beheer van bestaande NNN en uitbreidingen daarvan op dit moment financieel is veiliggesteld. Ook kan zo de geplande uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer in 2025 doorgang vinden. Op basis van het voorgaande stellen wij u voor om motie 181-2023 als afgedaan te beschouwen.

Het Natuurbeheerplan biedt ook de beleidsmatige kaders voor de subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL). Dit is een instrument voor de realisering van het NNN en de dekking hiervan loopt via een ander spoor, namelijk de Reserve Groen. Over de uitputting van deze reserve wordt u apart geïnformeerd.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
H.J. Schartman

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

AANGENOMEN

M 181 / PS 6-11-2023 Punt 10

Christen Unie
Provinciale Staten Noord-Holland

Volt

CDA NOORD-HOLLAND

Kosten Natuurbeheer verwerken in Kaderbrief 2025

De Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 6 november 2023, ter bespreking van agendapunt 10, "Begroting 2024 en Memorie van Antwoord (VD-52)",

constaterende dat:

- het budget voor het beheren van natuur (beleidsdoel 5.2) in 2024 lager is dan in 2023 en in de jaren daarna verder afneemt (pagina 59);
- de provincie ambitieuze doelstellingen heeft voor het realiseren van nieuwe natuur (w.o. de realisatie van het NNN) en daarvoor veel geld begroot,

overwegende dat:

- het ontwikkelen van nieuwe natuur belangrijk is gezien de opgaven rondom stikstof en biodiversiteitsherstel;
- de nieuw te ontwikkelen natuur ook beheerd zal moeten worden;
- het college op in de begroting geen geld budgetteert voor het beheren van de nieuw te realiseren natuur, zowel niet in 2024 als niet in de meerjarenraming;
- dat de begroting en meerjarenraming op dit punt niet realistisch is,

dragen GS op:

- bij de Kaderbrief begrotingsjaar 2025 voldoende budget op te nemen voor het beheren van nieuwe natuur en tevens een realistische meerjarenraming te maken die in lijn is met de verwachtte groei van de natuur,

en gaan over tot de orde van de dag.

Michel Klein	Julia Schneemann	Willemien Koning
ChristenUnie	Volt	CDA

Discussienota
Situatie Landelijk Gebied na recente stikstofuitspraken en andere ontwikkelingen

Commissie Landelijk Gebied- 10 februari 2025.

Tino Wallaart, PvdA.
Gert Vendrig, BBB
Sijmen Mulder, D66
Tessa van Wijnen, GL

Het bevorderen van een vitaal en gezond platteland is een kerntaak van de Provincie Noord-Holland. We streven naar een goede staat van instandhouding van de natuur en agrarische bedrijvigheid die boeren een fatsoenlijk inkomen oplevert.

Door een aantal recente gerechtelijke uitspraken in het stikstofdossier is de ontwikkeling van het landelijk gebied in een impasse. De Raad van State heeft op 18 december het intern salderen van stikstofruimte vergunningsplichtig gesteld. In de uitspraak in de zaak van Greenpeace tegen de Staat heeft de rechter op 22 januari het kabinet gesommeerd de stikstofuitstoot omlaag te brengen. Een derde ontwikkeling is de bekendmaking van de aanvragen voor de vrijwillige opkoopregeling. In Noord-Holland is er opvallend weinig animo: slechts 15 boeren hebben zich gemeld (landelijk: 1694), aldus RVO[1].

De impasse heeft verstrekkende gevolgen voor de natuur (geen herstel), de landbouw (geen ontwikkelperspectief) en de bouw van huizen en infrastructuur (geen ruimte voor vergunningen). Dat roept vragen op voor onze provincie. Welke gevolgen hebben deze uitspraken en ontwikkelingen voor Noord-Holland? En hoe gaan we daarmee om als provinciaal bestuur mee?

Voorstel voor gedachtewisseling

Gezien deze urgentie stellen we voor om in de commissie en met GS in gesprek te gaan over de impact van de recente ontwikkelingen. Het doel is om te bespreken welke strategische keuzes op ons afkomen en welke stappen we als provincie kunnen nemen.

De uitkomst van deze gedachtewisseling kan GS meenemen bij het bepalen van haar koers voor de komende tijd. Bijvoorbeeld in de aangekondigde korte termijnaanpak (KTA) voor NNN-realisatie en het uitvoeringsprogramma landelijk gebied voor de middellange termijn.

---

[1] https://www.rvo.nl/onderwerpen/lbv-plus-actueel

Deze discussienotitie en de behandeling daarvan staat los van de schriftelijke vragen die door een aantal fracties gesteld zijn over de ontwikkelingen in december en januari. Deze dienen uiteraard volledig en ordentelijk schriftelijk beantwoord te worden.

Bij de behandeling kunnen fracties onder andere ingaan op de volgende kwesties.

1.) Brede visie op natuurherstel versus focus op stikstofdoelen

De Stikstofwet stelt doelen aan de depositie op stikstofgevoelige natuur per 2030 en 2035. Regelmatig klinkt het pleidooi om deze wettelijke uitwerking van de Vogel- en Habitatrichtlijn aan te passen. Er zijn immers meer factoren die bijdragen aan natuurherstel dan alleen stikstofreductie. Aan de andere kant is de vraag of dit voor de vergunningverlening en de landbouw echt soelaas biedt. Veel van de andere drukfactoren als verdroging, waterkwaliteit en gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zijn immers ook op z'n minst ten dele het gevolg van agrarische productie - naast bijvoorbeeld vervuiling door medicijnresten in het rioolwater.

Vraag aan de fracties: hoe kansrijk acht u de route om via een aanpassing van de Stikstofwet een significante doorbraak te creëren in de vergunningverlening? En in hoeverre moet de Provincie voorsorteren op zo'n scenario?

2.) Aanpassing natuurdoelen

In het Regeerprogramma heeft het kabinet aangekondigd met de EU in gesprek te gaan over 'modernisering van de natuurbeschermingsregels'. Deze route is politiek hoogst onzeker.

Kern van de aanpassingsprocedure waarop het Ministerie van LVVN[2] nu aanstuurt is dat dezelfde doelen elders gerealiseerd moeten worden. Waarbij aangetekend kan worden dat Noord-Holland op voorhand weinig manoeuvreerruimte biedt, gezien de geringe alternatieven voor focusgebieden Duingebied, Laag Holland en de Oostelijke Vechtplassen.

Vraag aan de fracties: in hoeverre vindt u dat Noord-Holland moet anticiperen op eventuele aanpassing van doelen? Welke alternatieve locaties ziet u en in hoeverre vindt u deze zoektocht de moeite waard?

3.) Invoering rekenkundige ondergrens stikstofdepositie

[2] C-lijst Natuur en Landschap Commissie Landelijk Gebied 10 februari 2025 agendapunt 9a. Brief LVVN over verkenning Natura-2000

Het IPO is het afgelopen jaar druk in de weer geweest met een verkenning van een rekenkundige ondergrens voor stikstofdepositie. Het idee was dat uitstoot onder dezee wetenschappelijk vastgestelde ondergrens zo laag is, dat de impact op de nabijgelegen stikstofgevoelige natuur te verwaarlozen is (en dus geen vergunning behoeft).

Uitkomst verkenning was dat deze ondergrens (nog) niet wetenschappelijk bepaald kan worden. Ondertussen wordt er ook volop gediscussieerd over de bruikbaarheid van het Aerius-model voor de vergunningverlening.

Vraag aan de fracties: in hoeverre moet de provincie Noord-Holland rekening houden met deze ondergrens en in hoeverre vindt u het verstandig om voor te sorteren op de invoering ervan?

4.) Agrarisch Natuurbeheer als plan B voor natuurherstel

Het Kabinet trekt 2,5 miljard uit voor agrarisch natuurbeheer (ANLB), tegenover het schrappen van het Transitiefonds van 25 miljard.

[SCHRAPPEN: Bij ANLB speelt dat het inspanningsverplichtingen zijn.] Het subsidieinstrument voor natuurbeheer (SNL) werkt op basis van resultaatverplichtingen met gecertificeerde natuurbeheerders op het gericht behalen van natuurdoelen. ANLB schrijft doelgerichte maatregelen voor, waarvoor de agrariër een vergoeding krijgt. Bij SNL speelt de (kostbare) afwaardering van grond, bij ANLB blijft de agrarische waarde geldig.

Uit een tussenevaluatie van 2021 bleek dat ANLB nog altijd onvoldoende is om de doelen te halen[3]. Wel is ANLB voor natuurdoelen als weidevogel habitats een belangrijk instrument.

Vraag aan de fracties: welke toegevoegde waarde verwacht u van de inzet op agrarisch natuurbeheer? Welke nieuwe vormen van Agrarisch Natuurbeheer acht u kansrijk voor het halen van natuurdoelen? Wat vindt u van de aanbeveling uit de tussenevaluatie om ANLB te richten op het faciliteren van de omschakeling richting ‘natuurboeren’?

5.) PAS-melders

De PAS-melders krijgen terecht veel bovenwettelijke aandacht van de provincie Noord-Holland om een legale weg uit de impasse te bewerkstelligen.

---

[3] https://www.wur.nl/nl/publicatie-details.htm?publicationId=90bc2d85-fa9d-49f9-a90a-2d75c0aae1c1.

Een kritische succesfactor voor juridisch houdbare legalisatie van PAS-melders is het aantonen dat een robuust en geborgd gebiedsgericht plan voor natuurherstel van kracht is, dat geloofwaardig naar de realisatie van natuurdoelen toe werkt. Dit is extra urgent nu het moratorium op de handhaving van de PAS-melders verstreken is.

Vraag aan de fracties: hoe belangrijk acht u zo'n geloofwaardig gebiedsgericht plan voor een oplossing voor de PAS-melders? Wat vindt u wijsheid met betrekking tot eventuele handhavingsverzoeken?

6.) Intern salderen en latente stikstofruimte

In het arrest van de Raad van State inzake Rendac en de Amercentrale is het intern salderen met terugwerkende kracht buiten de orde gesteld. Bedrijven die sinds 2019 intern gesaldeerd hebben, zijn daarom mogelijk alsnog vergunningsplichtig.

In de provincie Brabant[4] neemt GS actie door latente stikstofruimte te schrappen uit vergunningen die niet volledig benut worden. Dat voorkomt dat de 'insiders' met deze ruimte in hun vergunning niet alsnog meer kunnen gaan uitstoten, terwijl de outsiders geen vergunning kunnen bemachtigen. Daar staat tegenover dat latente ruimte ook beschouwd kan worden als eigendom, dat je niet zomaar kunt intrekken.

Vraag aan de fracties: wat vindt u van de gedachte om ook in Noord-Holland deze latente stikstofruimte in te trekken?

7.) De Greenpeace zaak en overige juridische ontwikkelingen

Op 22 januari stelde de rechter Greenpeace in het gelijk in haar procedure tegen de staat. De rechter acht bewezen dat het Rijk te weinig doet om haar eigen stikstofdoelen te halen. Het kabinet overweegt hoger beroep, maar moet in de tussentijd wel de Stikstofwet naleven. Een ministeriële werkgroep onder leiding van premier Schoof zal binnen twee maanden met een plan komen.

Daarnaast speelt de aanwijzingsprocedure bij de EU over de weidevogels en is de Natuurherstelverordening aangenomen, waarvoor lidstaten binnen twee jaar een plan moeten afleveren.
.
Vraag aan de fracties: hoe kan de provincie Noord-Holland anticiperen op een eventuele aanpassing van het kabinetsbeleid in antwoord op deze druk druk? Welke

---

[4] https://nos.nl/collectie/13901/artikel/2544285-boeren-en-fabrieken-in-brabant-raken-ongebruikte-stikstofruimte-kwijt

criteria vindt u van belang bij het eventueel inzetten van extra middelen, mocht de provincie daarin een stem krijgen?

8.) Landelijke opkoopregelingen

De landelijke opkoopregelingen mogen op weinig enthousiasme rekenen van Noord-Hollandse agrarisch ondernemers. In provincies als Limburg en Gelderland hebben tientallen procenten van de bedrijven hun interesse kenbaar gemaakt. In Noord-Holland zijn de gegadigden op de vingers van twee handen te tellen.

In het coalitieakkoord Verbindend Vooruit zet Noord-Holland vol in op vrijwillige uitkoop van boeren.

Vraag aan de fracties: welke verklaring heeft u voor de tegenvallende respons in onze provincie? Wat vindt u daarvan en welke ideeën heeft u om de animo te vergroten?

9.) Overige bespreekpunten

Bovenstaande vragen en dilemma's vormen slechts een deel van de discussie, waaraan nog vele perspectieven toe te voegen zijn.

Vraag aan de fracties: van welke andere kansen en vragen vindt u het belangrijk dat GS daarmee verder gaat in de voorbereiding van het beleid voor het landelijk gebied?

Provincie Noord-Holland

Commissie Landelijk gebied

Dossiernummer	17833
Extern Zaak ID	2373796
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	17 maart 2025
Agendapunt	7.b.2
Titel	Natuur: Uitspraak inzake stikstof Afdeling Bestuursrechtspraak en vonnis van de rechtbank Den Haag (B-agenda cie. Landelijk Gebied 20-03-2025 (Verplaatst naar de uitloopavond van 20-3))
Organisatieonderdeel	BEL/WBL

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Commissie Landelijk gebied	**17 maart 2025**
Commissie Landelijk gebied	20 maart 2025

Toelichting

PS worden geïnformeerd over de stand van zaken na de uitspraken van de Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State (Rendac en Amercentrale) en het vonnis van de rechtbank Den Haag (Greenpeace).

Agenderingsverzoek C- naar B agenda

Verplaatsen van ingekomen stuk ter kennisname (C-agenda) naar de bespreekagenda (B-agenda) van de vergadering van de Statencommissie. Het verzoek wordt ingediend bij de commissieadviseur.

Naam fractie/ indiener:

Tino Wallaart PvdA

Naam commissie en datum:

- *Verzoekt de brief op de C-agenda onder nr.* 374

  van: 19 februari 2025

  onderwerp: Brief aan PS over eerste duiding uitspraken van de Raad van State 18 december 2024 over intern salderen en het vonnis van de rechtbank Den Haag inzake Greenpeace

  ter bespreking te verplaatsen naar de B-agenda[1]

Aanleiding

Hieronder wordt de achtergrond van het onderwerp geschetst en aangegeven wat de

aanleiding is voor het verzoek:

Ik zou de informatie graag voegen bij het agendapunt voor de behandeling van de discussienota van PvdA, GL, BBB en D66 over stikstofuitspraken.

Het behandeldoel

Hieronder wordt aangeven met welk doel de fractie de ingekomen brief op de

agenda heeft gezet

- welke politieke vraag wil de indiener aan de orde stellen

Welke strategische keuzes komen er op de Provincie Noord-Holland af met betrekking tot stikstof en welke stappen kunnen we als provincie nemen?

- wat vraagt de indiener aan de andere fracties (de commissie, de portefeuillehouder)

Naar aanleiding van de eerste duiding van GS is duidelijk dat de Raad van State benadrukt dat Noord-Holland moet beschikken over een ‘integraal en geborgd plan, waarin wordt vastgelegd hoe het behalen van de natuurdoelen van de verschillende Natura 2000-gebieden zeker kan worden gesteld’.

---

[1] Een verzoek tot het verplaatsen van een ingekomen stuk van de C- naar de B-agenda kan zodra deze op de Lijst ingekomen stukken staat.

Dit vergt zowel landelijke als provinciale maatregelen. Welke elementen van een ‘integraal en geborgd plan’ zien de fracties als taak voor de provincie?

Nadere toelichting onderwerp:

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon
mr. H.A. (Bert) Grotenhuis

BEL/WBL

Telefoonnummer +31235144247
grotenhuish@noord-holland.nl

Verzenddatum

18 FEB. 2025

Kenmerk
2373796/ 2373801

Betreft: eerste duiding uitspraken van de Raad van State van 18 december 2024 over intern salderen en het vonnis van de rechtbank Den Haag inzake Greenpeace

Geachte leden,

Graag informeren wij u over de uitspraken van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (de Afdeling) van 18 december 2024[1] waarmee de Afdeling de rechtspraak over intern salderen heeft gewijzigd. Daarnaast verzoeken wij u kennis te nemen van het vonnis van de rechtbank Den Haag inzake Greenpeace[2].

Inleiding
De recente uitspraken van de Afdeling en de rechtbank hebben veel impact. Door de uitspraken is het kader voor intern salderen ingrijpend gewijzigd. In deze brief leggen wij uit wat deze wijzigingen betekenen en, voor zover dat nu inzichtelijk is, welke gevolgen de wijzigingen hebben en hoe wij hierop inspelen.

Een aantal Statenleden heeft inmiddels ook vragen gesteld over de gevolgen van de rechterlijke uitspraken. Het zijn de volgende vragen:
- 113-2024 van de heer H.S. Mülder (D66),
- 12-2025 van mevrouw drs. I.M. Haas MA (Partij voor de Dieren), en
- 14-2025 van mevrouw W. Koning-Hoeve (CDA).

Wij bereiden de beantwoording van deze vragen op dit moment voor.

Op dit moment wordt er door bestuurlijk en juridisch Nederland gewerkt aan de duiding van de uitspraken. Er is om die reden nog geen volledig beeld van de exacte gevolgen. Er wordt in landelijk verband en

[1] Uitspraak Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 18 december 2024, ECLI:NL:RVS:2024:4923 en ECLI:NL:RVS:2024:4909
[2] https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Den-Haag/Nieuws/Paginas/Rechtbank-beveelt-Nederlandse-Staat-wettelijk-stikstofdoel-2030-te-halen.aspx

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

door ons verder gewerkt aan een meer gedetailleerde duiding en impactanalyse. Het Rijk heeft aangegeven tot 1 april de tijd te nemen voor de duiding en dan te komen met een plan.

Het Greenpeace vonnis
Greenpeace betreft een vonnis van de *civiele rechter*, waarbij de Staat gedaagd en veroordeeld is. Het vonnis gaat over de bescherming en staat van de natuur in relatie tot de vereisten van de Europese Habitatrichtlijn. In het vonnis wordt vastgesteld dat de Nederlandse Staat onrechtmatig handelt door de verslechtering van de stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden niet tijdig te stoppen en de wettelijke stikstofdoelen voor 2025 voor 2030 zeer waarschijnlijk niet te halen. De rechtbank beveelt de Staat zich aan zijn stikstofdoel voor 2030 te houden. De Staat moet voorrang geven aan de meest kwetsbare natuur. De rechtbank heeft de Staat een dwangsom opgelegd van 10 miljoen euro als de Staat het doel niet haalt. Hoger beroep is mogelijk en de Staat is nog bezig dit te overwegen, maar het vonnis is bij voorraad uitvoerbaar verklaard. Dat wil zeggen dat hoger beroep de werking niet opschort.

Het Rijk zal de komende tijd verder moeten bezien op welke manier zij invulling aan de opdracht van de rechter gaat geven. Dan zal duidelijk worden of meer maatregelen getroffen worden voor de Natura 2000-gebieden bovenop de al ingezette en voorgenomen maatregelen.

De uitspraken van 18 december 2024 over intern salderen
Met de uitspraken van 18 december 2024 heeft de Afdeling een nieuw beoordelingskader vastgesteld voor intern salderen. Tot 18 december 2024 was intern salderen zonder vergunning mogelijk. Bij intern salderen werd stikstofuitstoot van nieuwe of gewijzigde activiteiten verrekend met niet-gebruikte stikstofruimte uit bestaande vergunningen. De Afdeling hanteerde hiervoor sinds 2010 een beoordelingskader. Dit leidde tot juridische discussies over de toelaatbaarheid van intern salderen en effecten hiervan op Natura 2000-gebieden. In hoger beroep heeft de Afdeling een definitief oordeel gegeven en een nieuw beoordelingskader vastgesteld. Deze uitspraken hebben niet alleen gevolgen voor de betrokken projecten, maar voor de beoordeling van stikstofvergunningen in heel Nederland. Dit raakt alle projecten en activiteiten waarbij intern salderen wordt toegepast. De Afdeling is de hoogste *bestuursrechter.* Hoger beroep tegen de uitspraken is dus niet mogelijk.

Met de uitspraken geldt dus voor meer activiteiten een vergunningplicht en daarnaast zijn de eisen voor vergunningverlening aangescherpt. De uitspraken hebben directe gevolgen voor vergunningverlening in verschillende sectoren en activiteiten, waaronder: woningbouw, de energietransitie, het oplossen van het overvolle elektriciteitsnet,

(verduurzaming) van de industrie, defensie, infrastructuur zoals wegenprojecten en spoorverbredingen, hoog-water-beschermings-programma, kaderrichtlijn waterprojecten, landbouw waaronder innovaties en bedrijfswijzigingen, en PAS-melders en interimmers.

Provincies en Omgevingsdiensten zijn veelal bevoegd gezag voor vergunningverlening, handhavings- en intrekkingsvraagstukken en zullen bij de uitvoering van hun taken de regels uit de uitspraken moeten gaan toepassen.

Wijzigingen in het beoordelingskader intern salderen
De belangrijkste wijzigingen zijn:

- Intern salderen is vergunningplichtig;
- Voor intern salderen is een passende beoordeling nodig;
- Bij intern salderen is toetsing aan het additionaliteitsvereiste verplicht. Dit betekent dat voor de activiteit steeds onderbouwd moet worden of ruimte gebruikt kan worden of nodig is voor de natuur;
- De (onherroepelijke) natuurvergunning kan volledig als basis voor salderen worden gebruikt, maar voor de milieuvergunning als basis voor salderen geldt dat alleen met vergunde en feitelijk aanwezige ruimte mag worden gesaldeerd en *niet meer* met onbenutte (latente) ruimte;
- Structureel onbenutte (latente) ruimte uit een milieuvergunning of -toestemming mag niet meer als basis voor extern salderen worden gebruikt;
- Het beoordelingskader geldt met terugwerkende kracht voor alle activiteiten die tussen 1 januari 2020 en 1 januari 2025 met toepassing van intern salderen zijn gestart. Deze activiteiten moeten alsnog een vergunning aanvragen of de activiteiten aanpassen;
- Er geldt een overgangstermijn tot 1 januari 2030 waarbinnen het bevoegd gezag niet handhavend mag optreden tegen projecten die in de periode 1 januari 2020 tot 1 januari 2025 met intern salderen zijn gerealiseerd.

Door de uitspraken is het noodzakelijk om te komen tot een geborgde daling van de stikstofuitstoot ***en*** een geborgde aanpak van natuurherstel. In de uitspraken van de Afdeling wordt gewezen op het feit dat plannen, programma's of een pakket aan maatregelen kunnen helpen bij het toetsen van additionaliteit. In het Greenpeacevonnis wordt zelfs expliciet het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) genoemd inclusief het daarbij behorende Transitiefonds en de daarop gebaseerde Provinciale Programma's Landelijk Gebied (PPLG's) van provincies. Een plan met geborgde maatregelen is dan ook noodzakelijk om de natuur te beschermen en tegelijkertijd ontwikkelingen mogelijk te maken.

PAS-melders en 'nieuwe PAS-melders'
Als gevolg van de uitspraken is een nieuwe groep ondernemers ontstaan vergelijkbaar met de PAS-melders. Initiatiefnemers van activiteiten die in de periode 2020 tot 2025 met intern salderen zijn uitgevoerd (al dan niet met een positieve weigering) zullen immers alsnog een vergunning moeten aanvragen of de activiteiten zodanig aanpassen dat deze zonder natuurvergunning uitgevoerd kunnen worden. Het was al complex om vóór de rechterlijke uitspraken oplossingen te vinden voor de PAS-melders, vrijgestelden en interimmers, maar daar zagen wij nog mogelijkheden voor onze provincie via een maatwerkaanpak. Daar komt nu bij dat veel meer situaties aan additionaliteit moeten worden getoetst.

Wij zijn op dit moment bezig om motie 166-2024 uit te voeren, waarin wordt opgeroepen om maximale inzet te plegen op de legalisatie van PAS-melders. Daadwerkelijke legalisatie van deze groep ondernemers hangt echter ook af van oplossingen die worden aangedragen door de minister van LVVN.
Medio februari staat in dit kader een bestuurlijk overleg in IPO-verband gepland met minister Wiersma.

Ministeriële commissie
Het Rijk heeft na de Greenpeace-uitspraak besloten een ministeriële commissie Economie en Natuurherstel in te stellen om Nederland zo snel mogelijk van het stikstofslot af te krijgen. De commissie bestaat uit 9 ministers en 2 staatssecretarissen onder leiding van de minister-president en heeft als doel om op korte termijn een concreet programma uit te werken om Nederland van het slot te halen en perspectief te bieden aan sectoren die zijn geraakt door de rechterlijke uitspraken. Dit wordt gedaan door:

1. Te verkennen wat mogelijk is of kan worden in de vergunningverlening;
2. Een programma van maatregelen op te stellen gericht op een gegarandeerde vermindering van de stikstofuitstoot en natuurherstel;
3. In kaart te brengen wat de impact is van de 'terugwerkende kracht' uit de uitspraak van Raad van State; en
4. Daar een oplossing voor bieden en inzet te plegen richting Brussel en Europese wetgeving.

Wat doen wij?
Veel zaken zijn nu niet direct duidelijk. De Afdeling benadrukt het belang van een integraal en geborgd plan, waarin wordt vastgelegd hoe het behalen van de natuurdoelen van de verschillende Natura 2000-gebieden zeker kan worden gesteld. Hierbij moet gedacht worden aan een plan met geborgde maatregelen dat zich richt op de belangrijkste drukfactoren. Dit zijn in de meeste gebieden stikstof en hydrologie.

Zowel nationale als provinciale maatregelen zullen hieraan moeten bijdragen. In dit kader zijn wij voor de stikstofreductie opgave in grote mate afhankelijk van maatregelen die het Rijk gaat nemen en welke financiering ter beschikking komt voor maatregelen die regionaal moeten en kunnen worden getroffen.

Daarom zullen wij in IPO-verband met andere provincies en het Rijk afstemming zoeken over hoe het beste met de ontstane situatie om kan worden gegaan. Daarin trekken IPO-portefeuillehouders van Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving, Natuur, Strategie en Landbouw gezamenlijk met het IPO-bestuur op.

Het is duidelijk dat deze samenwerking hoge prioriteit heeft bij ons college. Wij leveren vanuit de provincie al jaren de voorzitter voor voorheen de Bestuurlijke Commissie Stikstof en thans de Bestuurlijke Commissie Landelijk Gebied (BAC-LG) en onze gedeputeerde voor Natuur en Stikstof is deelnemer in de BAC-LG. Ook hebben wij besloten om de frequentie van ons brede stafoverleg van leden van Gedeputeerde Staten over deze materie op te voeren.

Daarnaast onderzoeken we of we kunnen komen tot een Noord-Hollandse stikstofaanpak waarin onder andere natuurherstel, handhaving- en intrekkingenbeleid en een handelingsperspectief PAS-melders aandacht krijgen. Zodra over deze aanpak meer duidelijkheid is zullen wij u informeren.

In de Provinciale Staten-bespreking van 16 december 2024, die de motie 116-2024 opleverde, hebben wij het onderhanden werk voor PAS-melders toegelicht, in het bijzonder de pilot voor de legalisatie van de PAS-melders op Texel. De aanpak voor de PAS-melders op Texel moeten nu beoordeeld worden op basis van het nieuwe juridische beoordelingskader uit de uitspraken van de Afdeling. Overeenkomend met de motie informeren wij u mondeling over de stand van zaken tijdens de commissievergadering Landelijk Gebied.

De komende periode zullen wij benutten om de verdere consequenties van deze uitspraken nader te duiden en uit te werken, waarbij met name de additionaliteitstoets en de kaders daarvoor onze aandacht heeft. Wij kijken uit naar de nieuwe aanpak van het Rijk die een belangrijke invulling moet geven aan de nationale stikstof-opgave. Die nieuwe aanpak heeft nog meer prioriteit gekregen door de uitspraak in de zaak Greenpeace.

Wij gaan ervan uit u hiermee voorlopig voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

plv.

provinciesecretaris

H.J. Schartman

voorzitter

J. Olthof

Geachte Commissieleden Landelijk Gebied van de Provincie Noord-Holland,

Mijn naam is [redacted] en spreek u vandaag toe namens de Vereniging Belangen Engewormer.
Deze vereniging maakt zich grote zorgen over het behoud van de natuurbelangen in deze polder waar de Provincie zoveel aan heeft bijgedragen.
Om alles goed te duiden begin ik met een korte uitleg over de Engewormer.

De Engewormer

- Is de grootste droogmakerij op veengrond en staat daarmee bovenaan op de Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Holland
- Bezit nog steeds dezelfde historische verkaveling als bij de droogmaking in 1638.
- Is sinds eind vorige eeuw vastgesteld als "Provinciaal weidevogelleefgebied"
- Biedt met haar brakke bodem en vochtige graslanden veel kansen voor vele kruiden, bloemen en bijzondere grassoorten en zorgt zo voor een rijk insectenleven.
- Biedt met deze insecten voedsel voor de pullen van weidevogels als grutto, kievit, tureluur en scholekster.
- Geniet als onderdeel van het Natuur Netwerk Nederland juridische bescherming.
- Is door de Provincie Noord-Holland omgezet van agrarisch naar natuurgebied. Negen natuurboeren beheren dit Natuur Netwerk Nederland gebied..... stikstofarm, tellen jaarlijks broedende weidevogels, maaien laat, met oog voor bijzondere insecten als vlinders en hommels

Wij richten ons tot u omdat de Gemeente Wormerland, naar onze mening, geen inspanning levert om de uitstoot van stikstof in dit gebied te verminderen. We hebben het dan over de vermeerdering van stikstof door een verkeerde inrichting van de openbare ruimte en de uitstoot die gaat plaatsvinden tijdens de werkzaamheden.

Herprofilering Engewormer

10 maart 2025 heeft de heer [redacted] van Over Gemeenten mede gedeeld dat de in 1968 vastgelegde 4 meter erftoegangsweg type II medio 2025 aangepast gaat worden naar een 4,40 meter brede ontsluitingsweg van asfalt zonder fietsstroken met een 1-3 kantlijnmarkering en met aan weerszijden bermtegels
Inclusief de bermtegels betekent dit een weg van 5 meter breed. Een verbreding van gemiddeld 60 cm ten opzichte van de bestaande situatie.

De bestaande situatie:

Nu is de weg iets te smal voor twee elkaar passerende auto's plus een fietser.
Heel soms wachten auto's en trekkers netjes achter de fietser, skater, ruiter of loper maar vaak ook niet en dat levert dan gevaarlijke situaties op. Ook wordt er dan vaak over de kanttegels gereden dat veroorzaakt dan veel geluidoverlast

Juli 2023 (midden in de vakantieperiode) heeft er een verkeerstelling plaatsgevonden. Toen reden er tussen de 3500 en 4000 auto's per dag op de Engewormer.
Indien de Gemeente de weg gaat inrichten zoals bedacht zal de hoeveelheid verkeer en de snelheid alleen maar toe gaan nemen.

Gewenste situatie:
Een profiel die recht doet aan de gewenste stikstofdepositie en voorrang geeft aan fietsers, voetgangers en sporters. Een maximaal 4 meter brede Erftoegangsweg type II zonder bermtegels

Bijdrage Provincie tot op heden
De Provincie:

- Wees in 1964 het volbouwen van de Kalverpolder af ten gunste van de natuur. Zaandam had de gronden al aangekocht en heeft alles doorverkocht aan Staatsbosbeheer en Natuur Monumenten. Het is nu natura 2000 gebied.
- Wees in 1984 de 'Zuid Oostroute' af en gelastte Wormer de Noordwestroute met de Clausbrug als ontsluiting aan te leggen gecombineerd met autoluw maken van de Engewormer
- Heeft de Enge Wormer omgezet van agrarisch naar natuurgebied.
  Negen natuurboeren beheren dit Natuur Netwerk Nederland gebied stikstofarm.
- Heeft de Bioloog [redacted] opdracht gegeven de soortenrijkdom van de Enge Wormer te inventariseren.
- Heeft het natuurcollectief opdracht gegeven tot het "Vlinderproject" om meer insecten aan te trekken.

Conclusie:
De Provincie heeft kosten noch moeite gespaard om dit prachtige, waardevolle natuurlandschap qua soortenrijkdom te versterken.

Gevraagd besluit:

1. Gemeente Wormerland te verplichten het maaiveld zo in te richten dat deze voldoet aan de Provinciale uitgangspunten voor wat betreft stikstofdepositie in de Enge Wormer en het Natura 2000 gebied Kalverpolder

2. De Gemeente te vragen de Vereniging Belangen Engewormer actief te betrekken bij het ontwerp van de Engewormer.

Dank voor uw aandacht.

Bijlagen: kaartmateriaal behorend bij de tekst

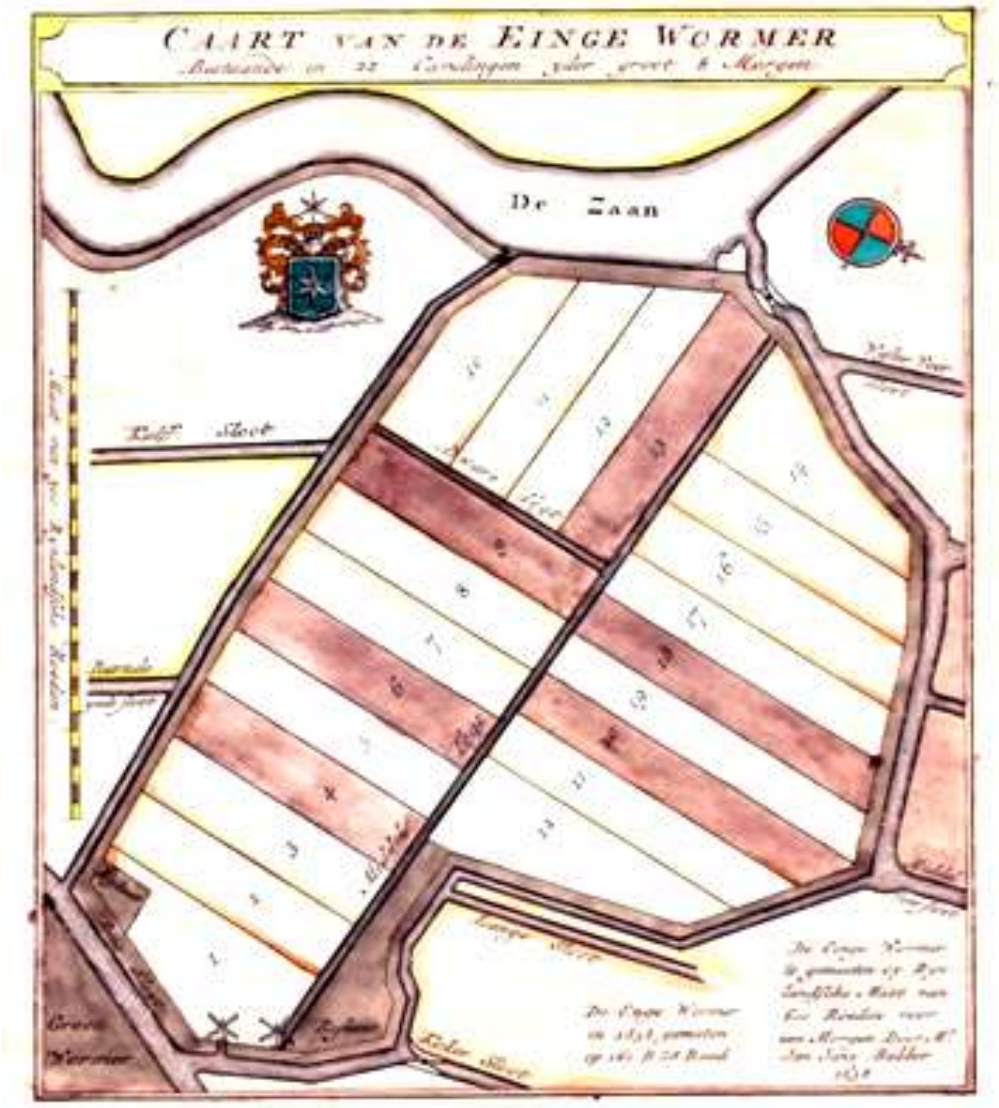
CAART VAN DE EINGE WORMER
De Zaan

Toenemende stikstofbelasting Natura 2000-gebied Kalverpolder

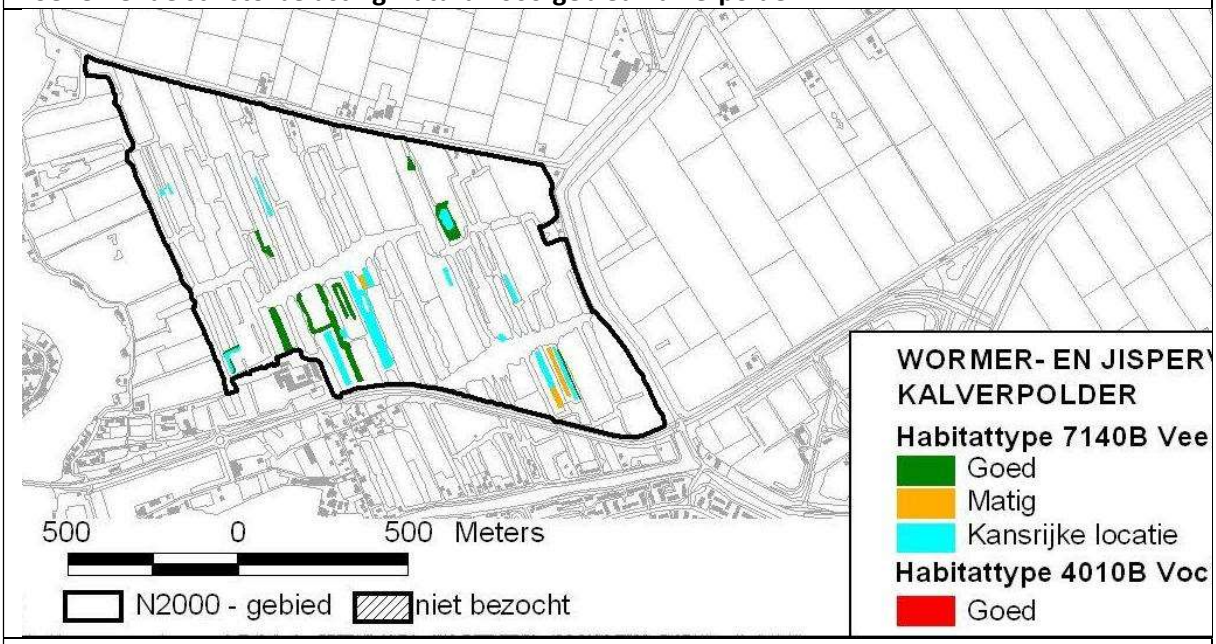

Kaartje met Habitattype H7140B Veenmosrietland in de Kalverpolder, nulsituatie 2009 (Van 't Veer et al., 2009)

Direct langs de dijkweg van de Enge Wormer ligt het Natura 2000-gebied Kalverpolder, waar het stikstofgevoelige habitattype Veenmosrietland (H7140B) is aangewezen. De nulsituatie van dit habitattype is in 2009 vastgesteld, waaruit blijkt dat verschillende locaties van dit habitattype binnen 500 meter liggen van de ringdijk van de Enge Wormer. Er zijn aanwijzingen dat het oppervlak en/of kwaliteit van het habitattype na 2009 plaatselijk is achteruitgegaan. Of de recente herstelmaatregelen in het kader van de PAS gunstige resultaten hebben opgeleverd is niet goed bekend (meded. Natura 2000-expert drs. R. van 't Veer, Jisp).

Door Herinrichting zal de verkeersstroom toenemen en onherroepelijk ook de stikstofbelasting van het genoemde habitattype. Als daarbij de kwaliteit en of omvang van de bestaande stikstofgevoelige natuur na 2009 is achteruit gegaan, mogen er geen maatregelen worden genomen die de natuur nog meer belasten.
Voor een vergelijkbaar geval verwijzen wij naar de casus van de busbrug De Binding in Zaanstad. Ook hier bleek dat bij een kleine toename van het wegverkeer, er een kans bestaat op achteruitgang van stikstofgevoelige natuur in het aangrenzende Natura 2000-gebied.

Bijlage I

provinciaal bestuur van noord-holland

provinciehuis

postbus 123
2000 MD haarlem
dreef 3
2012 HR haarlem
tel. 023 - 16 99 33

.Buurtcomité Engewormer en Kalverpolder
t.a.v. D. Beets
Engewormer 22
1531 MV WORMER

datum 30 oktober 1984
afdeling/nummer 1/127
onderwerp definitieve standpuntbepaling verkeersontsluitingsproblematiek Wormer.

VERZONDEN 8 NOV. 1984

Geachte heer Beets,

Aansluitend op de brief van 25 september j.l., nr. 304, delen wij u mede dat onze definitieve voorkeur uitgaat naar een ontsluiting in noord-westelijke richting, de zgn. variant 1, gekoppeld aan het verkeersluw maken van de Engewormer- en Wijdewormerringdijk.
Wij zijn tot onze definitieve standpuntbepaling gekomen na overleg met de PPC, de Cie's R.O. en W+W en de dric betrokken gemeentebesturen.
Wat betreft de motivering verwijzen wij naar onze brief met bijlagen van 25 september j.l.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten
van Noord-Holland,

griffier. voorzitter.

Bereikbaarheid per openbaar vervoer

Vanaf station Haarlem buslijnen 1, 2, 3, 71, 72, 92 en 93 van de NZH en de lijnen 140 en 143 van Centraal Nederland. Buslijn 80 NZH (Zandvoort - Amsterdam) halte Tempeliersstraat.

P 12

Verzoeke bij beantwoording datum, afdeling, nummer en onderwerp nauwkeurig aan te halen.

KOPIE

WATERSCHAP DE WATERLANDEN

Robina Groot
Koningsdiep 60
1509 WE Zaandam

Ons kenmerk: 9800290
Datum: 2 februari 1998
Contactpersoon: Eddy van der Heide
Werkiesnummer: [0299] 68 22 14
Onderwerp: 60-zone Wijdewormer en Engewormer

Geachte mevrouw Groot,

Het verbeteren van de verkeersveiligheid op de waterschapswegen is al enige jaren een speerpunt in het beleid van Waterschap De Waterlanden. Dit uit zich in het verkeersveiligheidsplan van het waterschap. Dat is een beleidsplan waarin voor alle wegen die het waterschap beheert is beschreven op welke manier de verkeersveiligheid kan worden verbeterd.
In de vergadering van het College van Hoofdingelanden van juni is ingestemd met de eerste fase van het verkeersveiligheidsplan. Deze fase betreft het toekennen van functies aan de verschillende wegen.
Het gaat daarbij om de volgende wegfuncties:

- stromen: wegen met deze functie zijn bedoeld voor lange-afstand verkeer, hoofdzakelijk de huidige autowegen en autosnelwegen zoals de A7;
- ontsluiten: wegen met deze functie zijn bedoeld voor regionaal verkeer, hoofdzakelijk de huidige provinciale wegen zoals de N515;
- verblijven: het gaat hierbij om erftoegangswegen die bedoeld zijn voor het lokale verkeer. Omdat deze wegen een verblijfsfunctie hebben moet het doorgaande autoverkeer zoveel mogelijk worden geweerd.

Alle wegen in de Wijde Wormer en de Engewormer uitgezonderd de Oosterdwarsweg in de Wijde Wormer hebben een verblijfsfunctie en zijn dus aangewezen als erftoegangsweg. Dit geldt ook voor de Westerdijkweg in de Wijde Wormer.
Dit heeft als gevolg dat deze wegen ingericht zullen worden als verblijfsgebied. Dat betekent het instellen van een maximumsnelheid van 60 km per uur gecombineerd met het aanbrengen van snelheidsremmende maatregelen. De plannen voor herinrichting van de wegen willen we in overleg met aanwonenden opstellen aangezien deze de situatie ter plaatse goed kennen.

POSTBUS 13 • 1462 ZG MIDDENBEEMSTER • BEZOEKADRES MIDDENWEG 181 • TEL. 0299 - 68 22 22 • FAX 0299 - 68 19 51 • POSTREKENING 4301126 • BANKREKENING 63.67.59.008

De ernst van de verkeersveiligheidsproblemen in de Wijde Wormer en Engewormer heeft het waterschap doen besluiten om aan deze gebieden samen met nog twee gebieden voorrang te verlenen. Dat betekent dat wij voordat het verkeersveiligheidsplan wordt afgemaakt alvast beginnen het verkeersveilig inrichten van deze vier gebieden.
Voordat we met bewoners en belanghebbenden gaan praten over de herinrichting van de wegen in de Wijde Wormer en Engewormer zal eerst bestuurlijk overleg tussen de gemeenten Wormerland en Zaanstad en Waterschap De Waterlanden plaatsvinden. Dit overleg staat gepland voor 20 februari a.s.

In vertrouwen hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

Het college van Dijkgraaf en Heemraden,
de secretaris, de dijkgraaf,

w.g. J. Ulle w.g. ir. H.A. van Alderwegen

Bijlage(n) : - folder wegenbeheer en verkeersveiligheid
Kopie aan : - Contactcommissie Wijdewormer
- Buurtcomité Engewormer/Kalverpolder
- Wijdewormer Journaal

Landschap achter de Zaanse Schans:

Zaanse Schans, Kalverpolder en de Enge Wormer liggen gedrieën aan de Zaan. Historisch Holland in het klein. De Kalverpolder; eigenlijk Kalverveld herbergt het middeleeuwse slagenlandschap met de vele slootjes en legakkers met de oorspronkelijke verkaveling. De Enge Wormer was een uitstulping van de Zaan, een meer dat alsmaar groter werd door zuidwester stormen, waardoor het Wormerveld steeds meer afkalfde. Door aanleg van ringdijken en ringsloten en in het begin drie molens werd de Enge Wormer in 1638 een droogmakerij. Met ook nu nog steeds de oorspronkelijke verkaveling . Tezamen met unieke historische biodiversiteit een groots Zaans landschap waarop we 'groos' moeten zijn. Daarvoor liep door Kalverpolder, Enge Wormer en Wormerveld de "Compagnievaart" waarover via de Kokersluis de Wormer' scheepsbeschuit vervoerd werd naar de VOC in Amsterdam. Nabij Molen "de Jonge Prinses", ooit de grootste molen van de Zaanstreek, vond de overwinning op de Spanjolen plaats. Een uitvalsweg met racende bestelbusjes hier tussen in is een aanfluiting! Dit is pure misbruik van een historische dijkweg tussen Kalverpolder en Enge Wormer in.

Mail aan VBE maandag 10 maart 2025:

Goedemorgen allen,

Graag informeer ik jullie over de laatste ontwikkelingen rondom het herontwerp van de Engewormer. Dit herontwerp is zorgvuldig afgestemd met de verkeersadviseur van de politie (ZAWA) en de Vervoerregio Amsterdam (VRA).Op basis van de ontvangen reacties is besloten om de fietsstroken te laten vervallen. De weg is juridisch gezien te smal om te voldoen aan de minimale breedtevereiste van 170 cm per fietsstrook. Bovendien betreft het een erftoegangsweg op een smal dijkprofiel, waarvoor de wegenwet een stevige berm voorschrijft om uitwijkmogelijkheden te waarborgen. Een volledig geasfalteerde rijbaan van 5 meter breed met rode fietsstroken zou daarnaast een ongewenst beeld opleveren, met slechts een smalle zwarte strook in het midden.

Het aangepaste ontwerp omvat de volgende wijzigingen:

- Een asfaltweg van circa 4,40 meter breed met een 1-3 kantlijnmarkering (10 cm breed, op 5 cm van de asfaltkant). Dit betekent dat er geen suggestiestroken worden toegepast.
- De plaatsing van 60 km/h-drempels om de 80 meter, wat neerkomt op bijna een verdubbeling van het oorspronkelijke aantal drempels.
- Herinstallatie van bermtegels aan weerszijden, waarbij deze visueel niet direct zichtbaar zullen zijn om de snelheid laag te houden.
- Het verwijderen van de voorrang op de fietsoversteek naar de Amerikaanse windmolen. Gezien de ligging in een bocht worden fietsers hier vaak niet of te laat opgemerkt, wat een potentieel veiligheidsrisico vormt. Om de veiligheid te waarborgen, worden er drempels geplaatst aan weerszijden van de oversteek.

Daarnaast wil ik jullie informeren dat de wegbeheerder binnen gemeente Wormerland [redacted] het Engewormer-project vanaf heden zal coördineren. Hij is bereikbaar via [redacted]. Voor verdere vragen of opmerkingen kunnen jullie direct contact met hem opnemen.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

Agenderingsverzoek Statencommissie Landelijk Gebied Noord-Holland

Naam fractie/ indiener:

Fractie JA21/ Cynthia Gordijn en Ivo Mantel

Naam commissie en datum:

Commissievergadering Landelijk Gebied 17 maart 2025

o *Legt de volgende discussienota ter bespreking voor aan de Statencommissie en/of de portefeuillehouder:*

Behoud van het Schoorlse-en Noord-Kennemerduingebied

Aanleiding discussienota

Het kappen van het dennenbos is al langere tijd onderwerp van gesprek, waarbij meerdere insprekers hun zorgen hebben geuit over het proces. Gezien de impact van deze ingreep en de vragen die nog openstaan over de ecologische meerwaarde, achten wij het van belang dit binnen de commissie te bespreken en gezamenlijk te verkennen welke mogelijkheden er binnen dit dossier zijn.

Onze zorgen richten zich met name op het uitblijven van een duidelijke onderbouwing voor hoe de gewenste winst aan biodiversiteit daadwerkelijk gerealiseerd gaat worden. Ondertussen gaat de kap van het gezonde dennenbos door, terwijl het effect hiervan onzeker blijft. Het naaldbos herbergt beschermde diersoorten zoals de Dennenorchis, Rode Lijst-paddenstoelen, (korst)mossen en vogelrichtlijnsoorten, die door de kap langzamerhand hun leefgebied verliezen. Tot op heden ontbreekt een duidelijke wetenschappelijke onderbouwing die aantoont dat de biodiversiteit zich daadwerkelijk in de gewenste richting ontwikkelt na deze ingreep. In Zuid-Kennemerland (LINK) is bovendien gebleken dat vergelijkbare herstelmaatregelen voor het grijze duin niet het beoogde effect hebben gehad.

JA21 is voor gezonde natuur waar verschillende flora en fauna hun onderkomen vindt. Wij willen voorkomen dat waardevolle natuur verdwijnt zonder de zekerheid dat de geplande ingrepen daadwerkelijk het gewenste effect hebben en een positieve bijdrage leveren aan de omgeving.

Gezien de bredere impact van dit dossier en de maatschappelijke betrokkenheid zijn wij benieuwd naar de ideeën van andere partijen voor het beheer van deze naaldbossen. Steunen zij de boskap of zien zij ook liever een pas op de plaats met het oog op het huidige ecosysteem? JA21 zou graag zien dat er gestopt wordt met verdere kap, totdat het onomstotelijk is aangetoond dat deze ingreep daadwerkelijk de biodiversiteit verbetert. Ook willen wij meer inzicht verkrijgen in mogelijke alternatieven. Is het bijvoorbeeld mogelijk om het beheer anders in te richten, zodat de omgeving beter aansluit bij de bestaande natuur en de (beschermde) diersoorten die momenteel in de naaldbossen gedijen? Ten slotte zijn wij benieuwd naar de financiële middelen die momenteel worden ingezet (subsidies) en hoe deze in verband staan met de (Europese) natuurregels).

Het behandeldoel

Hieronder wordt aangeven met welk doel de fractie dit onderwerp/ de ingekomen brief op de agenda heeft gezet

JA21 wil in deze vergadering de lopende en nog geplande kap van het gezonde dennenbos in het kader van natuurherstel ter discussie stellen. We willen een kritische evaluatie van dit beleid en inzicht verkrijgen in de standpunten van andere partijen over de ecologische en maatschappelijke impact van deze ingreep.

welke politieke vraag wil de indiener aan de orde stellen

- Wat vinden de andere fracties van de boskap die momenteel plaatsvindt in de Schoorlse duinen en zien zij hierin aanzet tot aanpassingen binnen het beheer?

- *wat vraagt de indiener aan de andere fracties (de commissie, de portefeuillehouder)*

- Delen andere fracties ook onze zorgen over de in totaal 7,6 hectare bos die al is gekapt en dat er, terwijl het kappen nu nog gaande is, nog geen ruimte is gevonden om dit verlies aan bosareaal te compenseren?

- Hoe zien de andere fracties de boskap in het licht van de bossenstrategie waarbij we juist in willen zetten op méér bos in de Provincie Noord-Holland?

- Verwachten de andere fracties dat er meer sprake zal zijn van wateroverlast , wanneer er naarmate de tijd meer bomen gekapt worden?

- Wat vinden de andere fracties van de (beschermde) dier- en plantensoorten die door de boskap hun habitat verliezen?

- Vinden de andere fracties het habitattype ‘grijs duin’ wenselijker dan de huidige dennenbossen, zo ja/nee, waarom?

- Wat vinden andere fracties van het feit dat maar liefst 13% van de gekapte bomen terechtkomt in biomassacentrales (zie beantwoording schriftelijke vragen nr. 6-2025)?

Vragen aan GS:

- Verwacht GS dat door natuurlijk verloop de grijze duinen zullen evolueren naar struweel en vervolgens weer in bos? Waarom wel/niet?

- Is er al meer inzicht in het effect dat de boskap heeft gehad op de biodiversiteit in de Schoorlse duinen? Wanneer kan PS hierover gerapporteerd worden?

- Hoe succesvol schat GS de beheermaatregelen die tot nu toe worden genomen, gezien er ook nog aanvullende maatregelen genomen moeten worden, zoals het grazen van konijnen om begroeiing te voorkomen?

- Is GS nog steeds van mening dat het kappen van dennenbos het gewenste resultaat zal gaan opleveren?

- Wat zijn de financiële consequenties bij het onderhouden van het nieuwe habitat ‘Grijs duin’? Wie draagt de kosten voor dit onderhoud (Provincie, Rijk, Staatsbosbeheer)? Verwacht GS dat deze kosten incidenteel of structureel zullen zijn en hoe staan deze in verhouding met de kosten voor het onderhoud van het huidige dennenbos?

- Op welke wet- en regelgeving (Natura 2000, Wet natuurbescherming etc.) baseert GS de besluitvorming voor maatregelen? Zijn er juridische risico’s (bezwaarprocedures, handhaving etc.) wanneer blijkt dat de biodiversiteit niet toeneemt?

-
-

-

Rondvraag JA21 inzake promotie faunadrone, commissie Landelijk Gebied 17 maart 2025

Op 6 februari zijn enkele van ons aanwezig geweest bij de bijeenkomst Weidevogelbeheer op uitnodiging van de Dierenbescherming. Hierbij kregen wij onder andere een demonstratie van de faunadrone door Robor Electronics. Met behulp van deze faunadrone kunnen weidevogelnesten worden gelokaliseerd op agrarische grond, zodat agrariërs hier in hun maaibeheer rekening mee kunnen houden.

Bij de vorige commissie Landelijk Gebied op 10 februari is er door Groenlinks ook een rondvraag ingediend betreffende weidevogelbeheer en hoe wij maatregelen kunnen inzetten om deze te behouden. JA21 lijkt het gebruik van bovengenoemde faunadrone een mooie eerste stap om ervoor te zorgen dat de nesten beter beschermd kunnen worden. Agrariërs die gebruik willen maken van deze drone, kunnen terecht bij onderstaande organisaties die langs kunnen komen tijdens de maaiperiode(n). Enkelen van deze organisaties eisen een lidmaatschap alvorens zij kosteloos langskomen, maar daartegenover staat voor de agrariërs een vergoeding voor het weidevogelbeheer wat zij doen.

Organisaties die werken met de faunadrone:

- Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Water, Land & Dijken (Purmerend)
- ANV Hollandse Noorden (Benningbroek)
- Noord-Holland Zuid (Nigtevecht)

Wij zouden de volgende vraag aan GS willen voorleggen:

Is het mogelijk om via de verschillende provinciale informatiekanalen het inzetten van de faunadrone door bovengenoemde organisaties meer onder de aandacht te brengen bij agrariërs?

-

-

Op 27 februari j.l ontvingen wij een publicatie van GS waarin staat dat de subsidieregeling boscompensatie opnieuw opengesteld wordt. De fractie van JA21 heeft onlangs gesproken met enkele initiatiefnemers die voornemens zijn om tot realisatie van nieuw bosgebied en/of park te kunnen komen in onze provincie.

De fractie van JA21 is hier positief over en stelt dan ook graag de volgende mondelinge vragen;

- Wat is de huidige status van de bossenstrategie van PNH?
- Waar kunnen initiatiefnemers de voorwaarden van de subsidieregeling lezen? Wij zien in de publicatie geen link of verwijzing naar de voorwaarden.
- Kan er met deze subsidieregeling ook sprake zijn van een pachtovereenkomst met een landeigenaar die bijvoorbeeld zijn landbouwgrond beschikbaar wil stellen voor nieuw bos?
- Zijn nieuwe initiatieven ook kansrijk als zij niet direct verbonden zijn met reeds bestaande NNN-gebieden?

Bron: https://www.noord-holland.nl/Actueel/Archief/2025/Februari_2025/Provincie_gemeenten_en_waterschappen_werken_aan_nieuw_bos_in_Noord_Holland

I.J.M. Mantel

Rondvraag weidevogels van JA21

Wij zouden de volgende vraag aan GS willen voorleggen:
Is het mogelijk om via de verschillende provinciale informatiekanalen het inzetten van de faunadrone door bovengenoemde organisaties meer onder de aandacht te brengen bij agrariërs?

Antwoord: De coördinatie en uitvoering van het agrarisch natuurbeheer, waaronder weidevogelbeheer, heeft de provincie belegd bij de agrarische collectieven die u noemt in uw vraag. Zij onderhouden het contact op individueel niveau met vrijwel alle agrariërs die aan weidevogelbeheer doen of willen doen. Omdat de collectieven al intensief contact onderhouden met de weidevogelboeren, is het naar onze mening niet nodig dat wij als provincie deze boeren wijzen op een mogelijkheden die wordt geboden door de collectieven. Waar nodig en nuttig zal het collectief deze mogelijkheid al aanbieden.

Rondvraag Boscompensatie van JA 21
Op 27 februari j.l ontvingen wij een publicatie van GS waarin staat dat de subsidieregeling boscompensatie opnieuw opengesteld wordt. De fractie van JA21 heeft onlangs gesproken met enkele initiatiefnemers die voornemens zijn om tot realisatie van nieuw bosgebied en/of park te kunnen komen in onze provincie.
De fractie van JA21 is hier positief over en stelt dan ook graag de volgende mondelinge vragen;

- Wat is de huidige status van de bossenstrategie van PNH?

Antwoord: De Bossenstrategie is – als integrale opgave omdat het meerdere doelen dient - meegenomen in de Korte Termijn Agenda Landelijk Gebied. Daarin is opgenomen wat er nu - gezien wegvallen van NPLG en Transitiefonds - wel kan, onder andere via de boscompensatie middelen vanuit Programma Natuur. Dat is minder dan de eerder (in de Bossenstrategie van november 2020) gestelde landelijke ambities van Rijk en provincies gezamenlijk.

De Bossenstrategie zal de komende tijd ook onderdeel zijn van het op te stellen kader voor de wat langere termijn in het Programma Landelijk Gebied en het traject regie op de ruimte richting aanpassing van de Omgevingsvisie.
Via de lijn van het klimaatbeleid wordt ook naar – het gebrek aan voortgang van – de Bossenstrategie gekeken. Dat loopt binnen de provincie via de provinciale Klimaat en Energie Verkenning (pKEV).

- Waar kunnen initiatiefnemers de voorwaarden van de subsidieregeling lezen? Wij zien in de publicatie geen link of verwijzing naar de voorwaarden.

Antwoord: Het besluit is ondertussen gepubliceerd in het Provinciaal Blad, dit wordt ook nog verwerkt op ons subsidieoverzicht op de website. Zie voor nu: Uitvoeringsregeling subsidie boscompensatie Noord-Holland 2023 | Lokale wet- en regelgeving

- Kan er met deze subsidieregeling ook sprake zijn van een pachtovereenkomst met een landeigenaar die bijvoorbeeld zijn landbouwgrond beschikbaar wil stellen voor nieuw bos?

Antwoord: Nee, de regeling is nu alleen gericht op gemeenten en eventueel waterschappen.

- Zijn nieuwe initiatieven ook kansrijk als zij niet direct verbonden zijn met reeds bestaande NNN-gebieden?

Antwoord: Ja, (dorps)bossen van enige omvang hebben naast een bijdrage aan de klimaatdoelen ook ecologische waarde op zichzelf en als "stapsteen" met andere gebieden. Daarnaast is er natuurlijk recreatieve waarde, ook om kwetsbare natuur te ontlasten.

Bron: https://www.noord-holland.nl/Actueel/Archief/2025/Februari_2025/Provincie_gemeenten_en_waterschappen_werken_aan_nieuw_bos_in_Noord_Holland

Provincie Noord-Holland

Commissie Landelijk gebied

Dossiernummer	17716
Extern Zaak ID	2368890
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	17 maart 2025
Agendapunt	10.a
Titel	Natuur: Openstellen subsidieregelingen natuurherstel (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)
Organisatieonderdeel	BEL/NR

Geagendeerd	Vergaderdatum
Commissie Landelijk gebied	17 maart 2025

Toelichting

De provincie Noord-Holland werkt samen met terreinbeheerders aan het herstel van natuurgebieden. Met deze uitvoeringsregelingen kunnen projecten worden gefinancierd waarmee stikstofgevoelige natuur in met name Natura 2000-gebieden wordt hersteld. Het doel is om beschermde leefgebieden en plant- en diersoorten weer in een gunstige staat van instandhouding te brengen.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

T. Sanderink

BEL/NR

Telefoonnummer +31235143898
sanderinkt@noord-holland.nl

Verzenddatum

12 FEB. 2025

Kenmerk

2368890/2368910

Uw kenmerk

Betreft: openstelling uitvoeringsregelingen natuurherstel

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
Openstellen uitvoeringsregelingen natuurherstel

Inleiding

Graag informeren wij u dat ons college op 11 februari jl. heeft besloten om:

- De 'Uitvoeringsregeling subsidie Programma Natuur Noord-Holland 2025' vast te stellen.
- Voor de Uitvoeringsregeling subsidie Programma Natuur Noord-Holland 2025 de aanvraagperiode vast te stellen tussen 25 maart 2025 en 1 juli 2025 en het subsidieplafond voor 2025 te bepalen op € 62.000.000,-.
- De 'Uitvoeringsregeling subsidie natuurherstelmaatregelen Noord-Holland 2022' te wijzigen volgens bijgevoegd wijzigingsbesluit.
- Voor de Uitvoeringsregeling subsidie natuurherstelmaatregelen Noord-Holland 2022 de aanvraagperiode vast te stellen tussen 15 april 2025 en 1 juli 2025 en het subsidieplafond voor 2025 te bepalen op € 3.400.000,-.

In deze brief lichten wij deze besluiten toe. Beide uitvoeringregelingen zijn onderdeel van de provinciale aanpak voor natuurherstel en sterk verbonden met de stikstofaanpak. De regelingen hebben het doel om de natuur in en rondom de stikstofgevoelige gebieden te herstellen en weerbaarder te maken. Zo werken we aan het voorkómen van verslechtering (wettelijke plicht) en het herstel van de natuur in lijn met de aanbevelingen uit de Natuurdoelanalyses. Natuurherstel is onderdeel van de PPLG doelen en draagt bij aan het doelbereik in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijn en de doelen uit de Natuurherstelverordening. Door de openstelling van deze regelingen kunnen we de komende jaren veel herstelmaatregelen uitvoeren. Voor een herstel van de gebieden is ook inzet nodig die buiten de scope van deze regelingen valt en nu

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

deels financieel ongedekt is. Het gaat dan bijvoorbeeld om de afronding van de NNN, de realisatie van groen-blauwe dooradering en meer ruimte voor natuur in de overgangsgebieden.

Per regeling lichten wij kort de inhoud en achtergrond van de regeling toe.

Uitvoeringsregeling Programma Natuur 2025

De provinciale aanvraag voor middelen uit het Programma Natuur fase 2 is op 23 april jl door GS goedgekeurd. U bent hierover per brief (d.d. 24 april kenmerk 2241218/2241232) geïnformeerd en heeft dit in de commissie Landelijk Gebied op 27 mei 2024 besproken. In de bijlage is het Uitvoeringsprogramma Natuur 2024-2030 te vinden waarin de maatregelen zijn opgenomen.

In november hebben we een beschikking van het Ministerie van LVVN ontvangen. Het provinciaal uitvoeringsprogramma is goedgekeurd voor een bedrag van € 90 miljoen (van de aangevraagde € 110 miljoen), met de bestuurlijk toezegging om in 2027 de resterende middelen te verdelen door een nieuwe openstelling van de Rijksregeling. Van de beschikte middelen is € 7,7 miljoen bedoeld om de aanleg van bossen te financieren die in Natura 2000 gebieden zijn of worden weggehaald als natuurherstelmaatregel (boscompensatie N2000). Over de besteding van deze middelen via een nieuwe opening van de subsidieregeling Boscompensatie wordt u separaat geïnformeerd.

Met de openstelling van deze subsidieregeling verwachten we het merendeel van de maatregelen te kunnen verplichten aan een groot aantal terreinbeheerders en waterschappen.

Niet alle maatregelen zijn voldoende uitgewerkt om nu ingediend te kunnen worden. We voorzien daarom een tweede openstelling medio 2026. Ook zijn er maatregelen die door de Provincie zelf worden uitgevoerd. Dat gaat veelal om verkenningen en onderzoeken.

Voor meer achtergrondinformatie over het programma natuur verwijzen wij graag naar onze brief d.d. 10 december 2020 (kenmerk 1455348/1528829), en de brief van 10 juni 2021 over de aanvraag voor Programma Natuur fase 1 (kenmerk 1455348/1644373).

Nieuwe openstelling uitvoeringsregeling subsidie Natuurherstelmaatregelen 2022

Met het Natuurpact uit 2013 (waarin de decentralisatieafspraken tussen Rijk en de provincies staan verwoord) is door het Rijk geld beschikbaar gesteld om natuurherstelmaatregelen in stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden uit te voeren en de hydrologische condities voor Natura 2000 gebieden te verbeteren. In 2022 is deze regeling opengesteld voor een bedrag van € 29 miljoen. U bent hierover geïnformeerd op 9 maart 2022 (kenmerk 1793393/1793403). Destijds zijn niet alle middelen vrijgegeven. Met deze nieuwe openstelling worden de nog beschikbare middelen ter beschikking gesteld voor het nemen van natuurherstelmaatregelen. Deze uitvoeringsregeling biedt zowel terrein beherende organisaties als particuliere natuurgrondeigenaren de

mogelijkheid om subsidie aan te vragen voor maatregelen die helpen om stikstofgevoelige soorten en leefgebieden richting een *gunstige staat van instandhouding* te brengen.

Tot slot

De uitvoering van de maatregelen voor natuurherstel maakt onderdeel uit van het Programma Landelijk Gebied en zijn onderdeel van de Korte Termijnagenda. In het jaarlijkse Programma Natuurnetwerk rapporteren we over de voortgang van de uitvoering van de herstelmaatregelen.

De komende jaren zijn veel herstelmaatregelen in uitvoering, graag nodigen we u uit voor een veldbezoek.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

1 bijlage(n)

Uitvoeringsprogramma Natuur 2024-2030

Provincie
Noord-Holland

Regeling specifieke uitkering Uitvoeringsprogramma Natuur

Periode 2024-2030

NATUUR

INHOUD

3 | Samenvatting

4 | 1 Inleiding
4 1.1 Algemene schets van de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en doelen
5 1.2 Stikstofproblematiek
8 1.3 Bevindingen natuurdoelanalyses

10 | 2 Uitvoeringsprogramma Noord-Holland 2024-2030
10 2.1 Focus uitvoeringsprogramma
10 2.2 Nationaal Programma Landelijk Gebied en relatie met uitvoeringsprogramma
10 2.3 Uitvoeringsprogramma

14 | Bijlage 1: Overzicht maatregelpakketten
14 Maatregelpakket 1 Duinen en Lage Land Texel
18 Maatregelpakket 2 Duinen Den Helder-Callantsoog
22 Maatregelpakket 3 Zwanenwater & Pettemerduinen
26 Maatregelpakket 4 Schoorlse Duinen
30 Maatregelpakket 5 Noord-Hollands Duinreservaat
34 Maatregelpakket 6 Kennemerland-Zuid
38 Maatregelpakket 7 Eilandspolder
42 Maatregelpakket 8 Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder
46 Maatregelpakket 9 Polder Westzaan
50 Maatregelpakket 10 Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske
55 Maatregelpakket 11 Oostelijke Vechtplassen
60 Maatregelpakket 12 Naardermeer
64 Maatregelpakket 13 Buiten Natura 2000

66 | Bijlage 2: Reservelijst

69 | Bijlage 3: Overzicht gekapte bossen in N2000

SAMENVATTING

Deze aanvraag voor een specifieke uitkering van het Uitvoeringsprogramma Natuur bevat 13 maatregelpakketten met een begroting van 109,9 miljoen euro en de aanleg van 72 hectare boscompensatie voor 7,7 miljoen euro.

Noord-Holland heeft een scala aan waardevolle natuurgebieden. Een groot deel daarvan lijdt onder een te hoge stikstofdepositie. Het nemen van natuurherstelmaatregelen is nodig om verslechtering van natuurgebieden te voorkomen en waar mogelijk te verbeteren. Voor een duurzaam herstel en behoud van deze gebieden is het ook nodig de stikstofdepositie terug te dringen. De stikstof aanpak valt buiten de scope van het programma, maar is wel randvoorwaardelijk voor het duurzaam herstel. Met de maatregelen in dit uitvoeringsprogramma dragen we bij aan het verhogen van de natuurkwaliteit van onze belangrijkste natuurgebieden en helpen we de provincie van het slot te halen.

De natuurdoelanalyses geven het meest recente inzicht in de de kwaliteit van de N2000 gebieden en door welke drukfactoren deze worden beïnvloed. In de natuurdoelanalyses wordt richting gegeven aan maatregelen voor robuust systeemherstel. Dit is verder geconcretiseerd en aangevuld met kennis van partners (terreinbeheerders, waterschappen en collectieven), (lopende) gebiedsprocessen, bestaande beleidsstukken en OBN expertsessies, en vormt de basis voor te treffen natuurherstelmaatregelen. Met dit uitvoeringsprogramma leveren we niet alleen een belangrijke bijdrage aan het systeemherstel van deze gebieden, maar treffen we ook overlevingsmaatregelen. Door het treffen van overlevingsmaatregelen blijven natuurwaarden behouden in de periode dat de systeemherstelmaatregelen worden uitgevoerd en systeemherstel tot ontwikkeling komt. Met het uitvoeringsprogramma dragen we bij aan het verhogen van het doelbereik van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn.

Tabel 1: Totaalbegroting uitvoeringsprogramma

Natura 2000-gebied	Bedrag (inclusief BTW)
1. Duinen en Lage Land Texel	€ 4.162.000,00
2. Duinen Den Helder-Callantsoog	€ 5.597.100,00
3. Zwanenwater & Pettemerduinen	€ 2.927.500,00
4. Schoorlse Duinen	€ 7.416.000,00
5. Noordhollands Duinreservaat	€ 5.800.000,00
6. Kennemerland-Zuid	€ 9.080.000,00
7. Eilandspolder	€ 5.077.400,00
8. Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	€ 9.083.000,00
9. Polder Westzaan	€ 8.875.000,00
10. Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	€ 13.131.500,00
11. Oostelijke Vechtplassen	€ 9.536.000,00
12. Naardermeer	€ 8.170.000,00
13. Buiten Natura 2000	€ 9.100.000,00
Boscompensatie	€ 7.729.416,00
Onderzoeken volgend uit natuurdoelanalyse	€ 698.500,00
Programmakosten provincie Noord-Holland	€ 3.500.000,00
Totaal	**€ 109.883.416,00**

1 INLEIDING

1.1 Algemene schets van de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en doelen

Noord-Holland is een provincie met twaalf (12) Natura 2000-gebieden (hierna: N2000-gebieden) met stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten. Deze gebieden hebben tot op de dag van vandaag te maken met een langdurig hoge stikstofdepositie vanuit onder meer de landbouw, verkeer en industrie.

In tabel 2 zijn de stikstofgevoelige N2000-gebieden in Noord-Holland ingedeeld in drie regio's: duinen, veengebieden Laag Holland en Vechtplassen & Naardermeer. De regio's zijn gebaseerd op de landschapstypen waar de N2000-gebieden binnen vallen. Binnen deze landschapstypen zijn vergelijkbare natuurwaarden en abiotische condities aanwezig, en spelen vergelijkbare drukfactoren een rol.

Tabel 2: Overzicht van de stikstofgevoelige N2000-gebieden in Noord-Holland, ingedeeld in drie regio's

Duinen	Veengebieden Laag Holland	Vechtplassen en Naardermeer
Duinen en Lage Land Texel	Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	Naardermeer
Duinen Den Helder-Callantsoog	Eilandspolder	Oostelijke Vechtplassen
Zwanenwater & Pettemerduinen	Polder Westzaan	
Schoorlse Duinen	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	
Noordhollands Duinreservaat		
Kennemerland-Zuid		

In de **duinen** zijn de instandhoudingsdoelstellingen voornamelijk gericht op duinhabitattypen (zoals grijze duinen, witte duinen, duinheiden, duinbossen en natte duinvalleien), maar ook op habitatrichtlijnsoorten, zoals de nauwe korfslak, groenknolorchis en verschillende (broed)vogels. Met name vegetatietypen van schrale bodems, zoals grijze duinen, heischrale graslanden, blauwgraslanden, duinheiden en vochtige duinvalleien zijn zeer stikstofgevoelig.

De **veengebieden in Laag Holland** kennen habitattypen zoals veenmosrietlanden, vochtige heiden en hoogveenbossen, die eveneens gevoelig tot zeer gevoelig zijn voor stikstofdepositie. Daarnaast kennen deze gebieden doelstellingen voor (broed)vogels en habitatrichtlijnsoorten zoals meervleermuis, vissoorten en Noordse woelmuis.

Net als de veengebieden in Laag Holland zijn de twee N2000-gebieden **Oostelijke Vechtplassen** en **Naardermeer** aangewezen voor stikstofgevoelige laagveenhabitattypen, zoals kranswierwateren, trilvenen, veenmosrietlanden, blauwgraslanden en hoogveenbossen. Met name het Naardermeer is landelijk van groot belang voor hoogveenbossen; meer dan 15% van het landelijke oppervlak komt hier voor. Daarnaast bevat de Oostelijke Vechtplassen een aanzienlijk oppervlak (meer dan 70 ha aan hexagonen) van het zeer zeldzame en stikstofgevoelige habitattype trilvenen. Dit habitattype komt ook in het Naardermeer voor. Ook deze N2000-gebieden kennen instandhoudingsdoelen voor (broed)vogelsoorten en habitatrichtlijnsoorten zoals groenknolorchis, Noordse woelmuis, meervleermuis en verschillende vis- en slakkensoorten.

Naast de N2000-gebieden zijn er ook stikstofgevoelige habitats **buiten N2000-gebieden** aanwezig. Voorbeelden zijn de droge heiden op het Gooi en de veenmosrietlanden in het Alkmaardermeergebied. Om deze stikstofgevoelige natuurwaarden te behouden besteden wij in dit uitvoeringsprogramma ook aandacht aan deze natuurgebieden.

Op Noord-Holland | natura 2000 zijn per gebied de instandhoudingsdoelstellingen te zien.

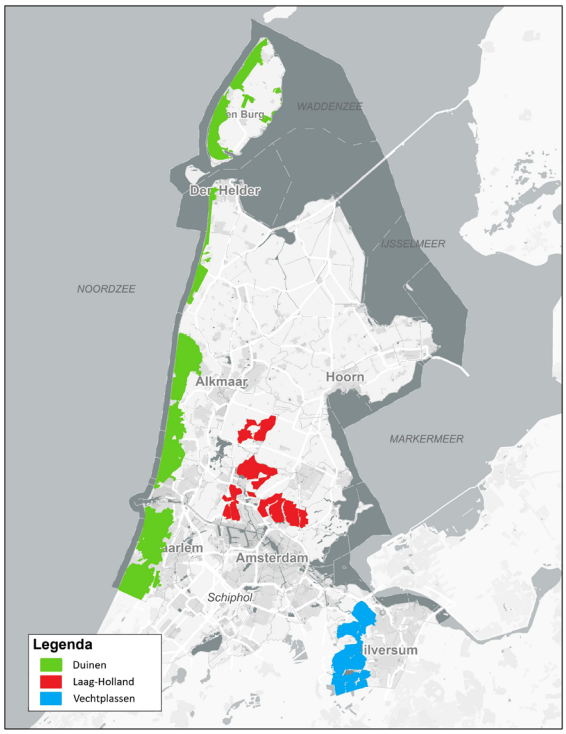

Figuur 1: Overzicht van de drie regio's met stikstofgevoelige N2000-gebieden

1.2 Stikstofproblematiek

Bij een groot deel van het areaal stikstofgevoelige natuur in Noord-Holland wordt de kritische depositiewaarde (KDW) overschreden. Tabel 3 laat zien welk percentage van het areaal stikstofgevoelige natuur overbelast is. Daarbij valt op dat met name in Eilandspolder en het Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder (vrijwel) het gehele areaal stikstofgevoelige natuur overbelast is. In de duingebieden en ook in de Oostelijke Vechtplassen en het Naardermeer ligt het percentage overbelaste stikstofgevoelige habitattypen aanzienlijk lager. Dit betekent overigens niet dat stikstofdepositie daar geen knelpunt is. In vrijwel alle gebieden is (al dan niet lokaal) sprake van grote overschrijding van de KDW en dus van sterk overbelaste situaties. De aanwezige stikstofdepositie is soms meer dan twee keer de kritische depositiewaarde. De (vaak al langdurige) overschrijdingen leiden tot verzuring en vermesting en daarmee tot een afname van de biodiversiteit. Een aanzienlijke reductie van de stikstofuitstoot in combinatie met natuurherstel is daarom noodzakelijk.

Tabel 3: Percentage (%) areaal stikstofgevoelige instandhoudingdoelstellingen met depositie boven de KDW, per stikstofgevoelig N2000-gebied in Noord-Holland (AERIUS Monitor, 2023)

Gebied	% areaal stikstofgevoelige instandhoudings-doelstellingen boven KDW
Duinen Den Helder – Callantsoog	14 %
Duinen en Lage Land Texel	10 %
Eilandspolder	100 %
Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	76 %
Kennemerland-Zuid	25 %
Naardermeer	16 %
Noordhollands Duinreservaat	38 %
Oostelijke Vechtplassen	6 %
Polder Westzaan	40 %
Schoorlse Duinen	47 %
Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	91 %
Zwanenwater & Pettemerduinen	20 %

Naast de stikstofproblematiek spelen ook andere drukfactoren een rol. Zo is de hydrologische situatie van de N2000-gebieden in veel gevallen niet optimaal, zowel in kwantitatief als kwalitatief opzicht. Problemen die optreden zijn verdroging, een slechte waterkwaliteit, het wegvallen van natuurlijke peildynamiek en het verminderen van kwelstromen. Als gevolg hiervan vinden vaak ook verzuring en vermesting plaats, die de effecten van de te hoge stikstofdepositie versterken.

Een andere drukfactor is de toename van invasieve exoten. Met name invasieve plantensoorten zoals Amerikaanse vogelkers en watercrassula profiteren van de extra stikstofaanvoer uit de lucht en zijn daarom nog lastiger te beheersen. Daarnaast vormen uitheemse rivierkreeften een steeds groter probeem. Hieronder wordt per regio dieper ingegaan op de specifieke (stikstof) problematiek in relatie tot de ecologie.

Duinen

De mate van overbelasting in de duingebieden verschilt sterk tussen habitattypen. Zo wordt de KDW van onder andere het zeer kwetsbare habitattype heischrale graslanden in het Noordhollands Duinreservaat in de huidige situatie vrijwel geheel overschreden. In ditzelfde N2000-gebied is het gehele areaal duindoornstruweel echter niet overbelast. Het betreft met name de meest kwetsbare habitattypen met een lage KDW die onder druk staan, zoals duinheiden (met kraaihei H2140A/B of struikhei H2150) waarvan de KDW 857 mol/ha/jaar is of grijze duinen (heischraal) waarvan de KDW 786 mol/ha/jaar bedraagt.[1)]

Stikstofneerslag leidt tot vermesting en verzuring van de bodem waardoor de open duinhabitattypen vergrassen en verruigen. De dominantie van een aantal algemene grassoorten en soorten zoals grijs kronkelsteeltje nemen hierdoor toe, ten koste van plantensoorten van voedselarme en kalkrijke omstandigheden. Alhoewel de stikstofdepositie de afgelopen jaren afneemt wordt de KDW voor de meest gevoelige habitattypen nog steeds overschreden en bovendien is de bodem op veel plaatsen verzuurt door een jarenlange hoge depostie. De lage dynamiek door het vastleggen van de duinen leidt tot een toename van struweel en opslag van bos, en versterkt daarmee het effect van een hoge stikstofdepositie.

Bosaanplant en waterwinning hebben in het verleden bovendien voor een lagere grondwaterstand gezorgd waardoor grondwaterafhankelijke vegetaties achteruit zijn gegaan. Daarnaast is de overgang van N2000-gebied naar cultuurlandschap veelal hard. Het landgebruik varieert van zowel intensief gebruikte graslanden tot tuin- en akkerbouw. In de meeste gevallen is daarbij sprake van een sterke ontwatering en een intensief gebruik van meststoffen en soms ook gewasbeschermingsmiddelen. Maatregelen in de binnenduinrand kunnen bijdragen aan hydrologisch herstel en het benutten van de gradiënt tussen de duinen en de nattere gebieden in het achterland.

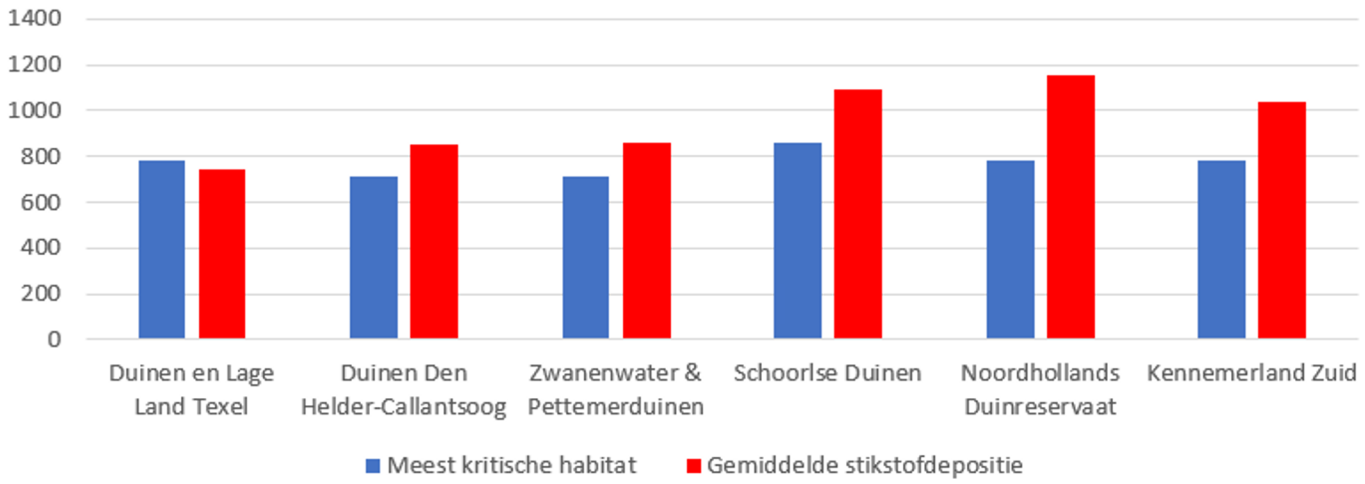

Figuur 2: Gemiddelde stikstofdepositie duingebieden ten opzichte van habitattype met de laagste KDW. Bron: AERIUS Monitor 2023.

Laag-Holland

De veenmosrietlanden (H7140B) en vochtige laagveenheiden (H4010B) zijn met een KDW van 500 mol/ha/jaar de meest stikstofgevoelige habitattypen in Laag-Holland[2)]. Het volledige areaal met veenmosrietland en vochtige laagveenheiden kennen in Laag-Holland momenteel een stikstofdepositie die hoger is dan de KDW voor deze habitattypen. Dit betekent dat de huidige stikstofdepositie nog steeds veel te hoog is voor deze stikstofgevoelige habitattypen.

Nederland, en dus ook de provincie Noord-Holland, heeft een bijzondere verantwoordelijkheid voor het habitattype overgangs- en trilvenen, waaronder veenmosrietland valt. Dit komt doordat het Nederlandse laagveengebied een zwaartepunt in het noordwestelijk Europese laagland voor veenmosrietlanden vormt. De veengebieden in Laag-Holland zijn extra speciaal, omdat hier nog verschillende stadia van brakke verlanding voorkomen.

1) Wieger Wamelink, Han van Dobben, Friso van der Zee, Arjen van Hinsberg, Roland Bobbink, 2023. *Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000; Herziening 2023*. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport 3272. 62 blz.; 1 fig.; 4 tab.; 29 ref.
2) Wieger Wamelink, Han van Dobben, Friso van der Zee, Arjen van Hinsberg, Roland Bobbink, 2023. *Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000; Herziening 2023*. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport 3272. 62 blz.; 1 fig.; 4 tab.; 29 ref.

Hoge stikstofdepositie in laagveengebieden leidt tot effecten die zijn gerelateerd aan versnelde verzuring en, in het geval van veenmosrietlanden, in het bijzonder tot eutrofiërende effecten door een verhoogde nutriëntenbeschikbaarheid. Dit leidt bijvoorbeeld tot een toename van haarmos en invasieve soorten zoals appelbes en cranberry en daarmee tot veranderingen in de vegetatiesamenstelling. In de vochtige heiden leidt de verhoogde stikstofdepositie tot versnelde opslag van bomen en struiken.

Een van de primaire drukfactoren in Laag-Holland is de hydrologie. Dit betreft zowel de waterkwaliteit als de waterkwantiteit. Doordat de N2000-gebieden hoger liggen dan de omgeving kan water wegzijgen naar de omliggende droogmakerijen. Om te voorkomen dat het waterpeil te laag komt te staan wordt in droge perioden gebiedsvreemd water ingelaten. Dit gebiedsvreemde water is voedselrijk terwijl bepaalde habitattypen voedselarme omstandigheden vereisen. Daarnaast wordt de waterkwaliteit in de gebieden ook sterk beïnvloed door bemesting vanwege de verweving van natuur met landbouw. Een goede oppervlaktewaterkwaliteit is van belang omdat nieuwe verlanding onder zeer voedselrijke omstandigheden niet optreedt. Om de kwalificerende habitattypen op lange termijn te behouden en uitbreidings- en verbeterdoelstellingen te realiseren is het proces van verlanding en successie essentieel.

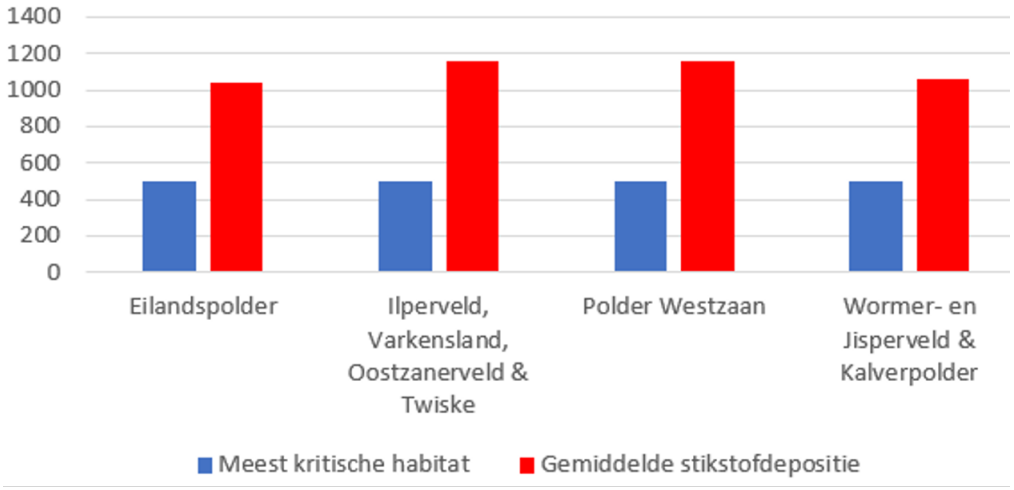

Figuur 3: Gemiddelde stikstofdepositie veenpolders Laag-Holland ten opzichte van habitattype met de laagste KDW. Bron: AERIUS Monitor 2023.

Oostelijke Vechtplassen en Naardermeer

Voor de Oostelijke Vechtplassen en het Naardermeer gelden min of meer dezelfde knelpunten en problematiek als voor de veengebieden van Laag-Holland. Naast veenmosrietlanden en vochtige laagveenheiden zijn voor deze gebieden ook de zeldzame en zeer stikstofgevoelige habitattypen trilvenen (H7140A) en blauwgraslanden (H6410) aangewezen.

De overmaat van stikstofdepositie heeft als gevolg dat kenmerkende voedselarme vegetaties als gevolg van verzuring en vermesting verdwijnen. De verhoogde nutriëntenbeschikbaarheid leidt bijvoorbeeld tot een toename van haarmos en invasieve soorten zoals appelbes en cranberry en daarmee tot veranderingen in de vegetatiesamenstelling. In de vochtige heiden leidt de verhoogde stikstofdepositie tot versnelde opslag van bomen en struiken.

Naast de overmaat van stikstofdepositie is een ontoereikend watersysteem in beide gebieden een groot knelpunt. Door de afgenomen invloed van gebufferd grondwater, beperkte oppervlaktewaterkwaliteit en verwevenheid met agrarische functies (alleen in de Vechtplassen) zijn de omstandigheden nog niet voldoende geschikt voor het ontstaan van nieuwe verlandingsreeksen. Met name voor habitattypen zoals trilvenen, veenmosrietlanden, vochtige laagveenheiden en blauwgraslanden geldt dat deze in kleine arealen en verspreid (geïsoleerd) in beide gebieden aanwezig zijn. Nog los van de robuustheid van het watersysteem in relatie tot de natuurdoelen, is de beperkte samenhang van de habitattypen een wezenlijk risico voor duurzaam behoud op de lange termijn. Verwacht wordt dat door verbetering van het watersysteem uitbreiding van habitattypen kan plaatsvinden, waardoor de samenhang verbetert. Verder is de aanwezigheid van invasieve soorten, waaronder Amerikaanse rivierkreeft, watercrassula (Laegieskamp), appelbes, late guldenroede en Japanse duizendknoop zorgelijk.

De verbondenheid met het Gooi en de Utrechtse Heuvelrug is groot waar het gaat om het watersysteem. Voor robuust herstel van het watersysteem zijn daarom ook gebieden buiten N2000 en het NNN van belang, met name de overgangen tussen de

laagveengebieden en de stuwwallen. De inrichting van de stuwwallen is mede bepalend voor de aanvoer van kwelwater naar de N2000-gebieden. Daarnaast liggen op de flanken vermoedelijk ook potenties voor de ontwikkeling van kwelgebonden natuurwaarden. Er vindt reeds onderzoek plaats naar mogelijkheden voor robuust hydrologisch herstel van het stuwwalsysteem.

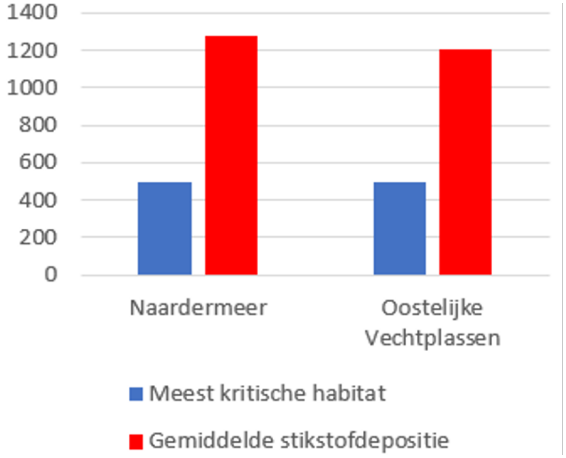

Figuur 4: Gemiddelde stikstofdepositie Oostelijke Vechtplassen en Naardermeer ten opzichte van habitattype met de laagste KDW. Bron: AERIUS Monitor 2023.

Stikstofgevoelige natuurwaarden buiten N2000

Naast stikstofgevoelige natuur binnen N2000-gebieden zijn er ook stikstofgevoelige natuurwaarden buiten N2000-gebieden aanwezig. Voorbeelden hiervan zijn de veenmosrietlanden in het Alkmaardermeergebied en de droge heiden in het Gooi. Deze natuurwaarden zijn mede van belang vanwege de netwerkfunctie die zij (potentieel) vervullen voor andere stikstofgevoelige natuurwaarden. Doordat deze natuurwaarden buiten N2000-gebieden gelegen zijn, zijn deze niet opgenomen in AERIUS en is een inzicht in de mate van overbelasting door stikstofdepositie niet te geven. De problematiek is vermoedelijk echter vergelijkbaar.

1.3 Bevindingen natuurdoelanalyses

In de (concept-)natuurdoelanalyses (hierna: natuurdoelanalyses) is per stikstofgevoelig instandhoudingsdoelstelling beoordeeld of dit doel op termijn, al dan niet door een aanvullend maatregelenpakket, in zicht is. Een overzicht van de staat van instandhouding van habitattypen en soorten volgens de natuurdoelanalyses is weergegeven in tabel 4.

Uit de natuurdoelanalyses van de duingebieden blijkt dat het doelbereik van veel habitattypen nog niet in zicht is. De instandhoudingsdoelstellingen voor de embryonale duinen en witte duinen zijn voor een groot deel wel geborgd (in sommige gevallen in combinatie met aanvullende maatregelen). Dit zijn habitattypen die overwegend voorkomen in de dynamische buitenduinen. In het middenduin en de binnenduinrand is dit voor de meeste habitattypen niet het geval. Doordat de sleutelprocessen onvoldoende tot uiting komen is doelbereik nog niet in zicht.

In het kader van de N2000-beheerplannen en Programma Natuur, tranche 1 hebben in de duingebieden al veel herstelmaatregelen plaatsgevonden, zoals bestrijding van exoten, plaggen en extra maaien. Hoewel het resultaat hiervan op korte termijn gunstig is, betreft dit veelal maatregelen die niet oneindig toegepast of geïntensiveerd kunnen worden. Aanvullende systeemherstelmaatregelen zijn noodzakelijk om natuurlijke processen op gang te brengen, natuurlijke gradiënten te herstellen en daarmee duurzame instandhouding van de natuurdoelen te borgen. De natuurdoelanalyses bevestigen dat systeemherstelmaatregelen, in combinatie met bronmaatregelen, essentieel zijn voor duurzaam behoud van de instandhoudingsdoelstellingen. In het bijzonder maatregelen die zorgen voor herstel van de dynamiek (winddynamiek), bestrijding van invasieve soorten, hydrologische maatregelen en maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek zijn belangrijk voor systeemherstel van duingebieden.

Tabel 4: Conclusies natuurdoelanalyses

	Conclusies per habitat en/of soort		
Gebied	Ja	Ja, mits	Nee, tenzij
Duinen Den Helder – Callantsoog		1	18
Duinen en Lage Land Texel	1	19	10
Eilandspolder			1
Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske		1	3
Kennemerland-Zuid		3	14
Naardermeer		2	12
Noordhollands Duinreservaat		3	18
Oostelijke Vechtplassen		2	13
Polder Westzaan			3
Schoorlse Duinen	1	11	2
Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder		1	2
Zwanenwater & Pettermerduinen		7	13
Totaal	**2 (1%)**	**51 (32%)**	**108 (67%)**

Uit de natuurdoelanalyses van de gebieden in Laag-Holland blijkt dat ook in deze gebieden de instandhoudingsdoelstellingen grotendeels niet in zicht zijn. Voor het duurzaam in stand houden van de habitats en soorten is het essentieel dat er nieuwe verlandingsreeksen op gang komen. De slechte waterkwaliteit (en kwantiteit) zijn daarbij echter een groot knelpunt.

Landgebruik en peilbeheer in de omringende polders hebben tot flinke bodemdaling geleid. De N2000-gebieden liggen hierdoor hoger dan de omgeving. Dit heeft wegzijging van water en afname van kwelstromen tot gevolg. Om te zorgen dat het waterpeil niet te ver zakt in droge perioden moeten de gebieden worden gevoed door kwalitatief minder goed boezemwater, aangevuld met gebiedsvreemd water, in plaats van de oorspronkelijke (brakke) kwel. Het waterbeheer is, naast terugdringen van stikstofdepositie, bepalend voor de kwaliteit van de aanwezige natuurwaarden. Hydrologische maatregelen zijn in de veengebieden randvoorwaardelijk voor het herstellen van de natuurwaarden en het behalen van de natuurdoelen. Zonder hydrologische maatregelen hebben andere (stikstof-mitigerende) natuurherstelmaatregelen onvoldoende resultaat. Wel is het van belang te beseffen dat systeemherstel tijd nodig heeft. De systeemherstelmaatregelen zijn urgent. Echter is het essentieel dat bestaande habitattypen in de periode tot nieuwe verlandingsreeksen op gang komen behouden blijven. Om die reden zijn ook overlevingsmaatregelen van groot belang. Ook de Ecologische Autoriteit heeft in haar adviezen sterk aangedrongen op hydrologisch systeemherstel, aangevuld door overlevingsmaatregelen. Daarbij geeft de Ecologische Autoriteit aan dat maatregelen gericht op systeemherstel zo snel mogelijk moeten worden uitgevoerd.

De natuurdoelanalyses voor de Oostelijke Vechtplassen en het Naardermeer maken duidelijk dat doelbereik voor de stikstofgevoelige instandhoudingsdoelstellingen niet in zicht is indien de abiotische condities niet verbeteren. Overlevingsmaatregelen bieden enige mogelijkheid voor behoud van de habitattypen op korte termijn. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen echter slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er op lange termijn risico is op verslechtering van de habitattypen, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden. Voor duurzame instandhouding van de stikstofgevoelige natuurwaarden is het ontstaan van nieuwe verlandingsreeksen essentieel. Om dit te bereiken moet naast het terugdringen van de stikstofdepositie de oppervlaktewaterkwaliteit op gebiedsniveau structureel sterk worden verbeterd en de invloed van gebufferd grondwater worden vergroot. Het verbeteren van de oppervlaktewaterkwaliteit hangt samen met het beheersen van invasieve exoten als uitheemse rivierkreeft en het verminderen van de toevoer van nutriënten. Om dit te realiseren is het nodig om de kennis te vergroten en op basis hiervan maatregelen te treffen.

De natuurdoelanalyses van de twaalf stikstofgevoelige N2000-gebieden maken inzichtelijk dat aanvullende herstelmaatregelen nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te bereiken. In het volgende hoofdstuk gaan we dieper in op de maatregelen die de provincie Noord-Holland in samenwerking met terreinbeheerders, waterschappen en collectieven gaat nemen om tot systeemherstel te komen.

2 UITVOERINGSPROGRAMMA NOORD-HOLLAND 2024-2030

2.1 Focus uitvoeringsprogramma

Het Uitvoeringsprogramma Natuur fase 2 bevat een combinatie van systeemherstelmaatregelen en overlevingsmaatregelen gericht op het versterken en verbeteren van de voor stikstof gevoelige habitats (habitattypen en soorten) in de provincie Noord-Holland. Het doel van het Uitvoeringsprogramma is het bereiken van stikstofgevoelige instandhoudingsdoelstellingen in de Noord-Hollandse N2000-gebieden en daarmee een bijdrage te leveren aan de landelijke instandhoudingdsdoelstellingen. Binnen de provincie Noord-Holland liggen 12 stikstofgevoelige N2000-gebieden. Conform de bestuurlijke afspraken over het Uitvoeringsprogramma ligt de prioriteit bij deze gebieden, aangezien maatregelen in deze gebieden bijdragen aan het oplossen van de huidige stikstofproblematiek. Daarnaast wordt ook ingezet op kwaliteitsverbetering van stikstofgevoelige habitats buiten N2000-gebieden.

Om de doelstellingen voor stikstofgevoelige habitats te halen is het naast het nemen van herstelmaatregelen essentieel dat de stikstofdepositie in N2000-gebieden vermindert. Zowel het Rijk als de provincies nemen in verschillende sectoren maatregelen om de stikstofuitstoot en daarmee de depositie op N2000-gebieden te verminderen. Stikstofbronmaatregelen zijn geen primair focuspunt van dit Uitvoeringsprogramma, maar hebben wel een groot effect op de effectiviteit van herstelmaatregelen en zijn essentieel om de instandhoudingsdoelstellingen te behalen.

2.2 Nationaal Programma Landelijk Gebied en relatie met uitvoeringsprogramma

In het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is voor 2030 als doel gesteld om 30% van de afstand tussen de huidige staat en de gunstige staat van instandhouding van de VHR-soorten en habitattypen te overbruggen, door te sturen op een toename van zowel de kwaliteit als de kwantiteit. Met de gebiedsprogramma's van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) wordt in de provincie invulling gegeven aan het NPLG. Dit maatregelpakket maakt onderdeel uit van het PPLG van Noord-Holland en draagt bij aan de doelstelling van het NPLG.

2.3 Uitvoeringsprogramma

Samenstelling maatregelpakketten

De provincie Noord-Holland heeft in nauwe samenwerking met de uitvoeringspartners (terreinbeheerders, waterschappen en agrarische collectieven) een lijst opgesteld met maatregelen die prioriteit hebben voor uitvoering in 2024-2030. Uitgangspunt is dat de maatregelen bijdragen aan het stoppen van de achteruitgang of het verhogen van de gunstige staat van instandhouding van stikstofgevoelige habitattypen en soorten.

De natuurdoelanalyses zijn de belangrijkste instrumenten om te bepalen welke maatregelen nodig zijn. Uit de natuurdoelanalyses blijkt dat het doelbereik voor veel stikstofgevoelige natuurdoelen nog niet in zicht is (zie tabel 4), en dat aanvullende maatregelen nodig zijn. De natuurdoelanalyses hebben de drukfactoren inzichtelijk gemaakt en geven richting aan de benodigde systeemherstelmaatregelen om tot het gewenste doelbereik te komen. De concept-natuurdoelanalyses liggen momenteel ter beoordeling voor aan de Ecologische Autoriteit. Uit de eerste beoordelingen blijkt dat de conclusies ten aanzien van de stand van zaken wat betreft doelbereik en de beschreven urgentie voor herstelmaatregelen door de Ecologische Autoriteit worden bevestigd.

Er zijn verschillende stappen doorlopen om tot de maatregelpakketten in dit uitvoeringsprogramma te komen. De eerste stap was het ophalen van potentiële maatregelen bij de uitvoeringspartners (terreinbeheerders, waterschappen en collectieven), projectleiders in de gebiedsprocessen, uit bestaande beleidsstukken (zoals het N2000-beheerplan) en de OBN-expertsessies en deze te verzamelen op een groslijst. Vervolgens zijn de maatregelen die binnen de scope van het Uitvoeringsprogramma vallen geprioriteerd op basis van ecologische urgentie. De conclusies uit de natuurdoelanalyses zijn hierbij leidend geweest, en daarnaast hebben de uitvoeringspartners met hun specifieke gebiedskennis ook inspraak gehad op de uiteindelijke prioritering. Maatregelen die bijdragen aan robuust systeemherstel en in relatie staan tot de meest acuut bedreigde natuurdoelen hebben prioriteit gekregen. Als laatste stap voor vaststelling van de prioritaire- en reservemaatregelen zijn alle maatregelen besproken op draagvlak en uitvoerbaarheid in relatie tot de lopende gebiedsprocessen in het PPLG.

Type maatregelen en doelen

Zoals in paragraaf 3.3.6 benoemd zijn er 13 maatregelpakketten samengesteld. De maatregelpakketten bestaan uit verschillende individuele natuurherstelmaatregelen. In bijlage 1 is per maatregelpakket omschreven welke maatregelen zijn opgenomen en wat de bijdrage is aan het doelbereik voor stikstofgevoelige instandhoudingsdoelstellingen door aan te geven welke oppervlakte in hectares van de kwalificerende habitats baat heeft bij de maatregelen. Er is onderscheid te maken in drie typen maatregelen: systeemherstelmaatregelen, overlevingsmaatregelen en onderzoeken.

Een systeemherstelmaatregel betreft een maatregel gericht op het herstellen van het gezond functioneren van het ecosysteem. Dat wil zeggen: het functioneren van processen die op landschapsschaal leiden tot een duurzame variatie in standplaatscondities. Dit gaat met name om hydrologische maatregelen (zoals tegengaan verdroging of vernatten) en verstuiving (winddynamiek). Overlevingsmaatregelen zijn gericht op het tegengaan van verslechtering als gevolg van een drukfactor zoals stikstofdepositie of invasieve exoten. Met deze maatregelen zorgen we voor behoud (en waar mogelijk beperkte verbetering) van de natuurkwaliteit op standplaatsniveau, zolang deze drukfactor nog niet voldoende is weggenomen en er dus nog geen sprake is van een robuust systeem.

Onderzoeken spelen een belangrijke rol bij het ontwikkelen en programmeren van toekomstige natuurherstelmaatregelen. De resultaten van een onderzoek kunnen randvoorwaardelijk zijn voor de uitvoering of het ontwerp van natuurherstelmaatregelen. Tijdens Programma Natuur fase 1 zijn er in opdracht van provincie Noord-Holland verschillende onderzoeken gestart, bijvoorbeeld het onderzoek naar dynamisch kustbeheer op Texel, hydrologisch systeemherstel in Laag-Holland en naar kwelafhankelijke natuur op de flank van de heuvelrug. De resultaten van deze onderzoeken dragen de komende periode bij aan het ontwikkelen van nieuwe herstelmaatregelen. Ook in de komende periode zullen er weer onderzoeken plaatsvinden om te zorgen dat we kennis blijven opdoen over onze natuur en in de toekomst goede herstelmaatregelen kunnen treffen. Extra onderzoek of maatregelen die worden aanbevolen door de ecologische autoriteit in hun advies over de natuurdoelanalyses kunnen ook uit het programma natuur worden gefinancierd.

Maatregelen buiten de N2000-gebieden

Met name maatregelen ten behoeve van systeemherstel zijn niet altijd mogelijk binnen de begrenzing van een N2000-gebied. Zo hebben maatregelen gericht op hydrologisch systeemherstel vaak betrekking op de overgangszones. Een voorbeeld hiervan is de flank van de Utrechtse Heuvelrug, waar onderzoek en maatregelen zijn voorzien ter verbetering van de hydrologie (kwel) in de Oostelijke Vechtplassen. Een ander voorbeeld is het herstel van gradiënten, zoals de overgang van buitenduin, naar middenduin, binnenduinrand en cultuurlandschap. Met name de overgang van de binnenduinrand naar cultuurlandschap is vaak hard. De Zanderij bij Castricum is een van de plekken waar we deze gradiënt herstellen, waardoor de connectie tussen het N2000-gebied en het achterland verbetert en de duinen minder verdrogen. Naast de randzones zijn er ook stikstofgevoelige natuurwaarden buiten de N2000-gebieden aanwezig, zoals veenmosrietlanden in de polders rond het Alkmaardermeer en droge heiden in het Gooi. Om deze habitats te behouden reserveren we budget om ook hier maatregelen te kunnen treffen, waarmee we een bijdrage leveren aan de landelijke VHR-doelen.

Provincie-overschrijdende N2000-gebieden

Dit betreft maatregelen in de Oostelijke Vechtplassen (deels gelegen in de provincie Utrecht) en Kennemerland-Zuid (deels gelegen in de provincie Zuid-Holland). De natuurdoelanalyses voor deze gebieden zijn inhoudelijk afgestemd op de analyses voor deze gebieden in de aangrenzende provincies. In voorliggend programma is daarmee sprake van een gedeelde kennisbasis voor het formuleren van maatregelen in de Noord-Hollandse gebiedsdelen.

Aanvullende maatregelen (reservelijst)

Van sommige maatregelen zijn de mate van uitvoerbaarheid en kosten (met name die op de korte termijn) makkelijker in te schatten dan voor andere. Daarom kan het voorkomen dat maatregelen vervallen of minder kostbaar blijken. Om haperingen in de uitvoering en onderuitputting te voorkomen, hebben we van de mogelijkheid gebruik gemaakt om voldoende reservepro-

jecten op te voeren in deze aanvraag. Mocht er (om de hierboven genoemde redenen) budget over zijn uit de prioritaire lijst, dan kunnen er maatregelen uit de reservelijst worden uitgevoerd. Ook dit zijn maatregelen die bijdragen aan de kwaliteit van de overbelaste leefgebieden en doelbereik van N2000-habitats en soorten. Mocht er tussentijds alternatieve financiering voor een project op de reservelijst voorhanden komen, dan zal dit uiteraard niet meer als reserveproject worden opgevoerd. Zo voorkomen we ten alle tijden doublures met geldstromen uit het Natuurpact. In onze jaarlijkse rapportage zullen we ingaan op eventuele gevallen.

Financiën

De totaalbegroting van het uitvoeringsprogramma is weergegeven in tabel 5. In deze begroting is rekening gehouden met een maximum van 15% apparaatskosten en proceskosten. De bedragen zijn inclusief BTW.

Tabel 5: Totaalbegroting uitvoeringsprogramma

Natura 2000-gebied	Bedrag (inclusief BTW)
1. Duinen en Lage Land Texel	€ 4.162.000,00
2. Duinen Den Helder-Callantsoog	€ 5.597.100,00
3. Zwanenwater & Pettemerduinen	€ 2.927.500,00
4. Schoorlse Duinen	€ 7.416.000,00
5. Noordhollands Duinreservaat	€ 5.800.000,00
6. Kennemerland-Zuid	€ 9.080.000,00
7. Eilandspolder	€ 5.077.400,00
8. Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	€ 9.083.000,00
9. Polder Westzaan	€ 8.875.000,00
10. Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	€ 13.131.500,00
11. Oostelijke Vechtplassen	€ 9.536.000,00
12. Naardermeer	€ 8.170.000,00
13. Buiten Natura 2000	€ 9.100.000,00
Boscompensatie	€ 7.729.416,00
Onderzoeken volgend uit natuurdoelanalyse	€ 698.500,00
Programmakosten provincie Noord-Holland	€ 3.500.000,00
Totaal	**€ 109.883.416,00**

Boscompensatie

Conform de afspraken uit de Bossenstrategie compenseert Provincie Noord-Holland het bos dat sinds 2017 is gekapt vanwege N2000-herstelmaatregelen. Dit doen we bijvoorbeeld om verstuiving in de duinen op gang te brengen. De totale hoeveelheid gekapt bos in de periode 2017 – nu bedraagt 46,2 hectare. Zie bijlage 3 voor een overzicht van de gekapte bossen. Als alle geplande herstelmaatregelen de komende jaren doorgang vinden verwachten wij nog 57,06 hectare bos te kappen binnen N2000-gebieden. De totale compensatieopgave komt dan uit op 103,26 hectare.

Tabel 6: Opgave boscompensatie Provincie Noord-Holland

OPGAVE (in hectares):	
Totaal gekapt (vanaf 2017 t/m feb. 2024):	46,2
Totaal nog te kappen (vanuit Programma Natuur en Natuurpact (maart 2024 - 2030)	57,06
Totale verwachte compensatieopgave	103,26

In Programma Natuur tranche 1 (2021 – 2023) heeft de provincie Noord-Holland budget beschikt gekregen voor de aanleg van 31 hectare compensatiebos. Voor de resterende 72,26 hectare vragen wij financiering aan vanuit Programma Natuur, tranche 2. Daarvoor vragen wij een bedrag aan van €7.729.416,-

Onderzoeken volgend uit natuurdoelanalyse

Er is een reservering gemaakt voor de uitvoering van onderzoeken die benodigd zijn in het licht van de natuurdoelanalyses en de adviezen van de Ecologische Autoriteit, welke nu nog niet allemaal duidelijk zijn. Deze onderzoeken moeten een relatie hebben

met de benodigde natuurherstelmaatregelen. Het komende jaar zal in overleg met de ecologische autoriteit meer duidelijk worden welke N2000 gebieden dit betreft en welke onderzoeken dit zijn.

Additionaliteit

De opgenomen maatregelen in dit programma doubleren niet met de reeds eerder afgesproken taken uit het Natuurpact. Voor zover de maatregelen binnen het NNN worden uitgevoerd, betreft dit aanvullend beheer of een aanvullende inrichting ten behoeve van de instandhouding van de kwalificerende habitats in deze gebieden. De enige maatregelen die NNN uitbreiding omvatten in het programma betreft de inrichting van extra natuur in de binnenduinrand (project de Zanderij onder maatregelpakket Noord-Hollands Duinreservaat) en de inrichting nieuwe natuur in de Vechtplassen (natuurinrichting 't Hol). Deze projecten betreffen een tweede fase van de eerder toegekende maatregel in Programma Natuur fase 1. In het N2000 gebied Wormer- en Jisperveld is een kleine grondaankoop (realiseren sleutelhectare) opgenomen in het programma.

Apparaatskosten

De regievoering van voorbereiden en uitvoeren van herstelmaatregelen binnen dit uitvoeringsprogramma brengt extra kosten met zich mee, die additioneel zijn aan de reguliere loon- en materiële kosten van de provincie en de uitvoeringspartners. Het totaal aan apparaatskosten van provincie en uitvoeringspartners betreft 15% van de kosten van het uitvoeringsprogramma, te weten maximaal €16.482.512,-. Ingeschat is dat de apparaatskosten van provincie Noord-Holland voor de uitvoering van het programma €3.500.000,- kost en de overige apparaatskosten samenhangen met de uitvoering van de maatregelen van uitvoeringspartners.

BIJLAGE

BIJLAGE 1:
OVERZICHT MAATREGELPAKKETTEN

Maatregelpakket 1 Duinen en Lage Land Texel

Hcode	Habitattype	Ha (T0)
H1140A	Slik- en zandplaten	9,6
H1310A	Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	81,7
H1310B	Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)	5,9
H1320	Slijkgrasvelden	0,0
H1330A	Schorren en zilte graslanden (buitendijks)	205,2
H1330B	Schorren en zilte graslanden (binnendijks)	8,9
H2110	Embryonale duinen	21,6
H2120	Witte duinen	140,3
H2130A	Grijze duinen (kalkrijk)	152,1
H2130B	Grijze duinen (kalkarm)	467,9
H2130C	Grijze duinen (heischraal)	15,3
H2140A	Duinheiden met kraaihei (vochtig)	0,0
H2140B	Duinheiden met kraaihei (droog)	203,1
H2150	Duinheiden met struikhei	21,1
H2160	Duindoornstruwelen	103,9
H2170	Kruipwilgstruwelen	12,9
H2180A	Duinbossen (droog)	183,4
H2180B	Duinbossen (vochtig)	26,7
H2180C	Duinbossen (binnenduinrand)	27,7
H2190A	Vochtige duinvalleien (open water)	8,2
H2190B	Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	57,9
H2190C	Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	2,4
H2190D	Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)	42,2
H6230	Heischrale graslanden	0,3
H6430A	Ruigten en zomen (moerasspirea)	0,0
H6430B	Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	3,3
H6430C	Ruigten en zomen (droge bosranden)	10,7
H7210	Galigaanmoerassen	1,7

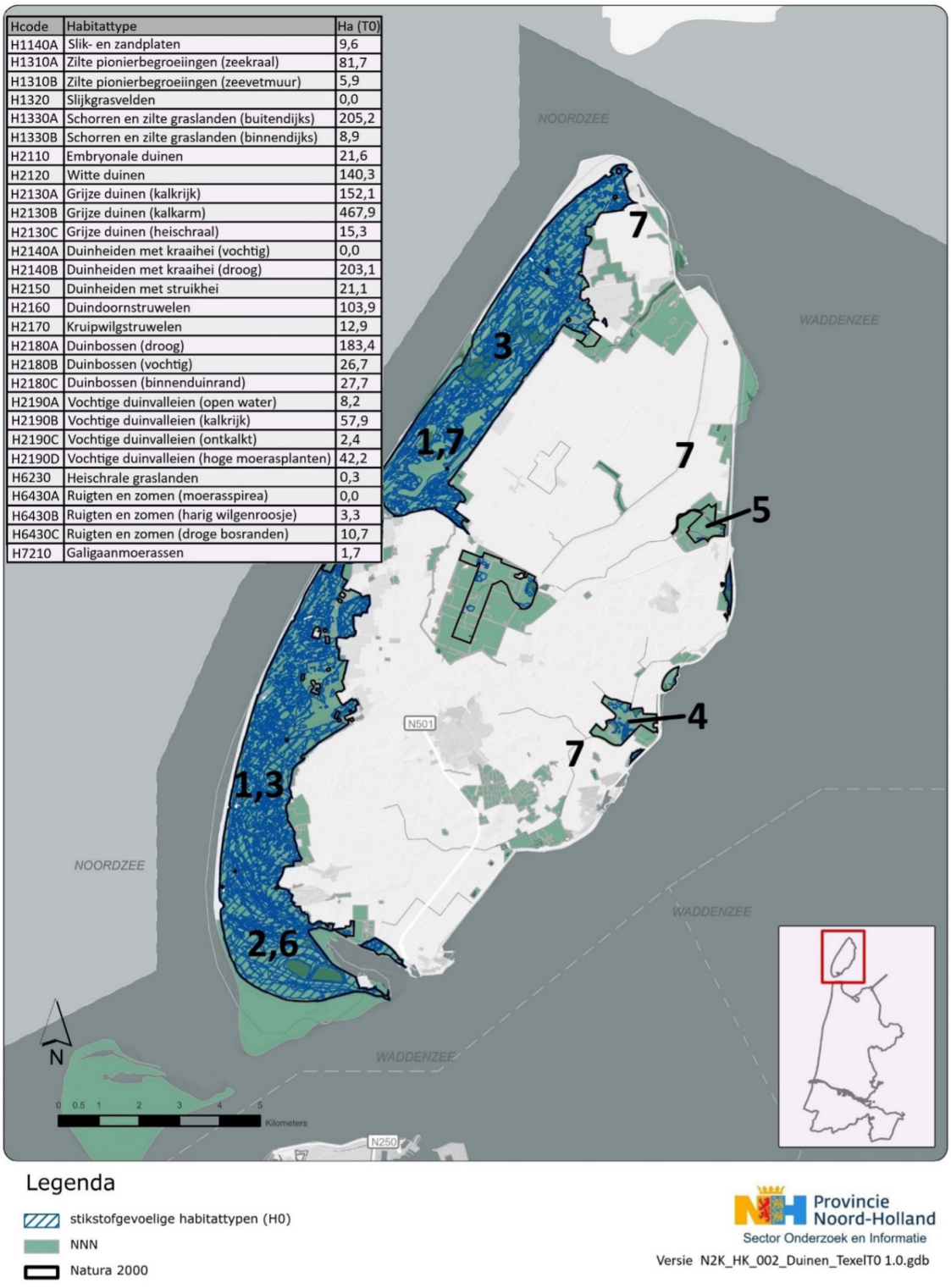

Figuur 5: Overzichtskaart van het N2000-gebied Duinen en Lage Land Texel

Drukfactoren en maatregelen

In de natuurdoelanalyse van Duinen en Lage Land Texel worden de belangrijkste drukfactoren genoemd en wordt inzichtelijk gemaakt of de instandhoudingsdoelstellingen worden behaald (al dan niet door het nemen van extra maatregelen). De belangrijkste risico's voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn:

- Onvoldoende sleutelprocessen (met name winddynamiek, begrazing en kwel)
- De hydrologische situatie
- Atmosferische stikstofdepositie

De natuurdoelanalyse van Duinen en Lage Land Texel geeft voor het merendeel van de instandhoudingsdoelstellingen het oordeel 'Ja, mits', verslechtering kan dus grotendeels worden voorkomen maar aanvullende maatregelen zijn noodzakelijk om de uitbreidingsdoelen de halen. Voor een aantal instandhoudingsdoelstellingen zijn aanvullende maatregelen echter wel noodzakelijk om verslechtering te voorkomen.

Tabel 7: Conclusies natuurdoelanalyse Duinen en Lage Land Texel

	Ja	Ja, mits	Nee, tenzij
Conclusies per habitattype en/of soort	1	19	10

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit maatregelen om de hierboven genoemde drukfactoren te mitigeren. Volgend uit de natuurdoelanalyse zijn maatregelen gericht op robuust systeemherstel met name:

1. Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
2. Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
3. Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek
4. Maatregelen gericht op hydrologisch herstel

In het maatregelpakket zijn 8 natuurherstelmaatregelen opgenomen. Tabel 8 geeft weer welke maatregelen worden genomen en onder welke van de hierboven genoemde maatregelen uit de natuurdoelanalyse het valt.

Tabel 8: Maatregelpakket Duinen en Lage Land Texel

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Maatregelen gericht op toename windwerking en overstuiving					
1	Verwijderen (bos)opslag	12 ha	Grijze duinen (H2130)	Overlevings	€36.000
2	Maatregelen versterking dynamisering Texel Zuidwest	N.v.t.	Embryonale duinen (H2110), witte duinen (H2120), grijze duinen (H2130), vochtige duinvalleien (H2190)	Systeemherstel	€3.000.000
Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek					
3	Uitbreiding begrazing t.b.v tegengaan verruiging	N.t.b.	Grijze duinen (H2130), duinheiden met struikhei (H2150)	Systeemherstel	€100.000
Maatregelen gericht op hydrologisch herstel					
4	Hydrologische maatregelen Dijkmanshuizen	4 ha	Zilte pioniersbegroeiingen (H1310A), schorren en zilte graslanden(H1330B)	Systeemherstel	€10.000
5	Beschoeiing: De Bol zuidkant/De Bol langs waterlossing naar de molen	2 km	Zilte pionierbegroeiingen (H1310)	Systeemherstel	€350.000
Overige maatregelen					
6	Chopperen en uittrekken grauwe wilg rond de Horsmeertjes	5 ha	Kruipwilgstruwelen (H2170)	Overlevings	€11.000
7	Aanpak watercrassula De Nederlanden, Robbenjager, Eendrachtsweg, en vijver Middelandseweg, en aanpak parelvederkruid Den Burg	N.v.t.	Vochtige duinvalleien (H2190)	Overlevings	€625.000
8	Faunabeheer - katten	981 ha	Vogelrichtlijnsoorten	Overlevings	€30.000
Totaal					**€4.162.000**

Bijdrage aan doelbereik

In het gebied zijn diverse maatregelen beoogd. Daarbij is onderscheid te maken tussen maatregelen gericht op systeemherstel en overlevingsmaatregelen. De impact van deze maatregelen, en daarmee de bijdrage aan doelbereik, wisselt dus ook. In deze paragraaf wordt een inschatting gegeven van de mogelijke effectiviteit van de maatregelen. Deze inschatting houdt geen rekening met onvoorziene omstandigheden en lacunes in kennis.

Systeemherstelmaatregelen

In Programma Natuur fase 1 zijn we begonnen met een studie naar de dynamisering van de zuidwest hoek op Texel. De uitwerking van de dynamisering vindt plaats doormiddel van een lopende variantenstudie met gebiedspartijen. De komende periode komen we tot een voorkeursvariant op basis waarvan we maatregelen treffen om te zorgen voor genoeg windwerking en dynamiek. De maatregelen dragen (onder andere) bij aan de kwaliteit van verschillende stikstofgevoelige habitattypen zoals witte duinen, grijze duinen, duinheiden en vochtige duinvalleien. Aangenomen wordt dat we hiermee bijdragen aan de kwaliteit van 10% van het totale areaal van de genoemde habitattypen.

Bij Dijkmanshuizen en De Bol worden hydrologische herstelmaatregelen genomen. Deze maatregelen dragen bij aan het behoud van zilte pionierbegroeiingen en schorren en zilte graslanden (binnendijks). Van beide habitattypen is ongeveer 2 hectare aanwezig. We verwachten met de maatregelen bij te dragen aan de kwaliteit van het totale oppervlakte van beide habitattypen.

Om de begrazingsdynamiek te herstellen breiden we de begrazing met grote grazers uit en proberen we de konijnenpopulatie in het gebied te herstellen. Begrazing is een essentieel onderdeel van het duinsysteem. Door de populaties te herstellen vergroten we de dynamiek in het open duin waardoor de kwaliteit van verschillende habitattypen verbetert. Daarnaast zorgt dit voor een verbetering van de kwaliteit van het leefgebied van de tapuit door een toename van het aantal broedplekken.

Overlevingsmaatregelen (aanvullend beheer)

In de grijze duinen wordt bosopslag verwijderd in een gebied van 12 hectare. Dit voorkomt dat het open duin dichtgroeit en draagt bij aan de kwaliteit van de grijze duinen. Als aanvullend beheer is het chopperen en uittrekken van grauwe wilg opgenomen ten behoeve van kruipwilgstruwelen. Volgens de natuurdoelanalyse vormt successie van grauwe wilg een belangrijke drukfactor voor dit habitattype rondom de Horstmeertjes. Dit draagt bij aan een kwaliteitsverbetering van 5 ha kruipwilgstruwelen.

Ook is de aanpak van watercrassula opgenomen. Dit betreft een preventieve maatregel. Op verschillende locaties op Texel is watercrassula aangetroffen. Dit is met name van risico voor de vochtige duinvalleien. Daarom verwijderen we watercrassula op verschillende plekken. Doordat het een preventieve maatregel betreft heeft deze geen directe gevolgen voor de kwaliteit van het habitattype.

Tot slot wordt het faunabeheer voortgezet. Dit betreft de aanpak van verwilderde katten op Texel (wegvangen uit duinen en deels opvangen in zwerfkattenopvang). Met name voor de Vogelrichtlijnsoorten zijn katten een knelpunt, maar bijvoorbeeld ook voor amfibieën, hagedissen en kikkers. Door dit knelpunt te mitigeren verbeterd het leefgebied voor verschillende Vogelrichtlijnsoorten waarvan de habitatkwaliteit door stikstofdepositie al achteruit is gegaan (met name grond broedende soorten zoals de tapuit, dwergstern en lepelaar).

Synthesetabel

In tabel 9 zijn de bijdragen aan oppervlak en kwaliteit weergegeven. De bijdrage aan kwaliteit van een habitattype kan nooit groter zijn dan het huidig areaal. De maatregelen waar met enige zekerheid een bijdrage aan kwaliteit of oppervlak voor kan worden ingeschat zijn meegenomen in de tabel. Waar mogelijk is er een schatting gemaakt over het effect van een systeemherstelmaatregel. Het werkelijke effect van systeemherstelmaatregelen is naar verwachting groter, het is echter niet goed mogelijk om op voorhand een inschatting van de precieze bijdrage aan doelbereik te maken.

Tabel 9: Bijdragen aan doelbereik voor N2000-gebied Duinen en Lage Land Texel

Instandhoudingsdoel	Doel oppervlak	Doel kwaliteit	Bijdrage kwaliteit	Bijdrage oppervlak
H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	=	=	2 ha	
H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks)	=	=	2 ha	
H2110 Embryonale duinen	=	=	3,1 ha	
H2120 Witte duinen	=	=	14 ha	
H2130 Grijze duinen	>	>	75,5 ha	
H2140 Duinheiden met kraaihei	=	=	20,3 ha	
H2150 Duinheiden met struikhei	=	=	2,1 ha	
H2170 Kruipwilgstruwelen	=	=	5 ha	
H2190 Vochtige duinvalleien	=	>	11,1 ha	

Maatregelpakket 2 Duinen Den Helder-Callantsoog

Hcode	Habitattype	Ha (T0)
H2110	Embryonale duinen	12,3
H2120	Witte duinen	195,3
H2130A*	Grijze duinen (kalkrijk)	0,2
H2130B*	Grijze duinen (kalkarm)	174,3
H2140A*	Duinheiden met kraaihei (vochtig)	4,7
H2140B*	Duinheiden met kraaihei (droog)	25,1
H2150*	Duinheiden met struikhei	2,2
H2160	Duindoornstruwelen	2,6
H2170	Kruipwilgstruwelen	4,4
H2180A	Duinbossen (droog)	19,2
H2180B	Duinbossen (vochtig)	3,9
H2180C	Duinbossen (binnenduinrand)	3,6
H2190A	Vochtige duinvalleien (open water)	2,3
H2190B	Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	5,6
H2190C	Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	0,3
H2190D	Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)	6,1
H6230*	Heischrale graslanden	0,05
H6410	Blauwgraslanden	0,4
H7210*	Galigaanmoerassen	0,01

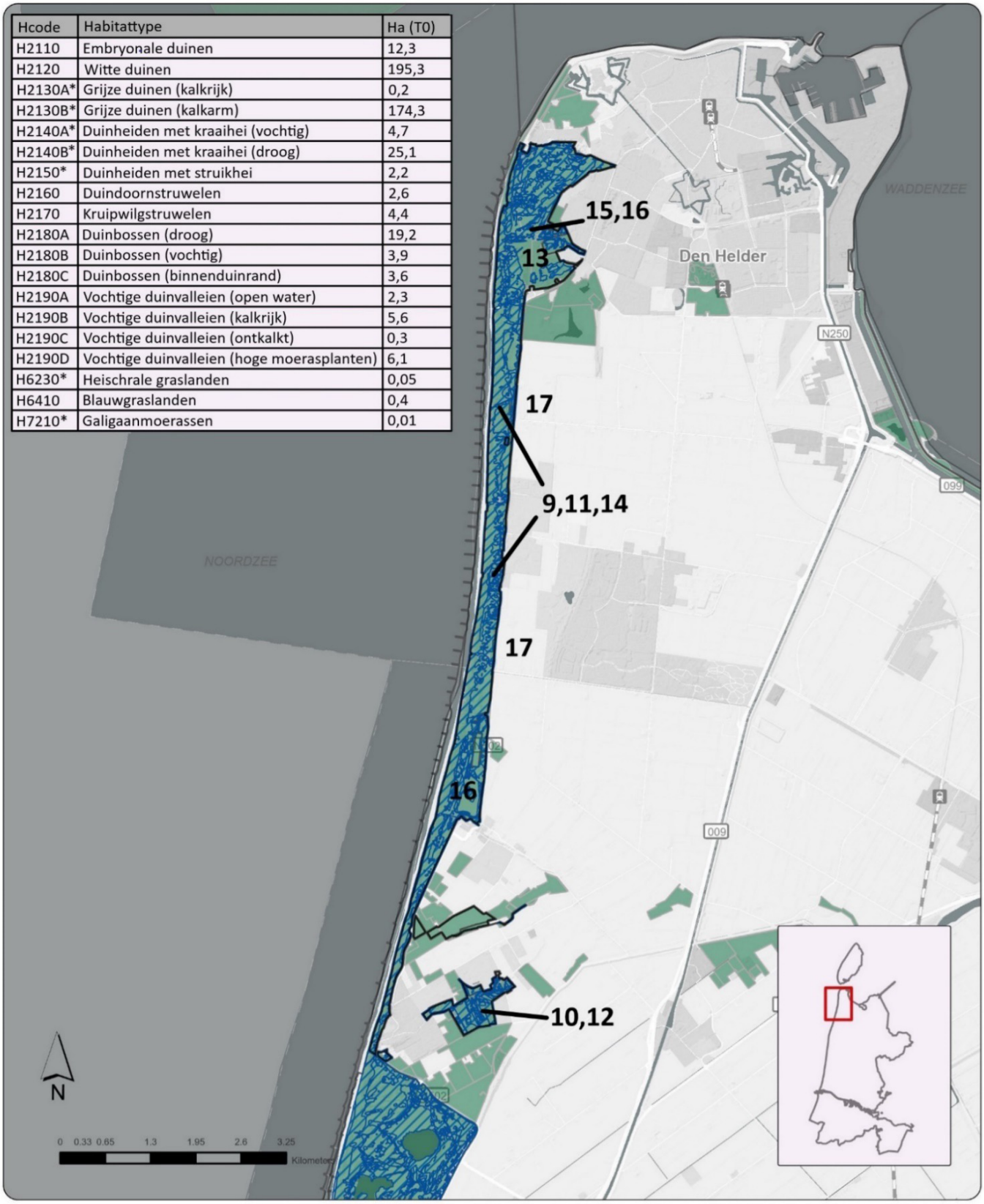

Legenda

- Natura 2000
- NNN
- stikstofgevoelige habitattypen (H0)

Provincie Noord-Holland
Sector Onderzoek en Informatie

Versie N2K_HK_84_DuinenDenHeler_Callantsoog_T0_v8_1

Figuur 6: Overzichtskaart van het N2000-gebied Duinen Den Helder-Callantsoog

Drukfactoren en maatregelen

In de natuurdoelanalyse van Duinen Den Helder - Callantsoog worden de belangrijkste drukfactoren genoemd en wordt inzichtelijk gemaakt of de instandhoudingsdoelstellingen worden behaald (al dan niet door het nemen van extra maatregelen). De belangrijkste risico's voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn:

- Onvoldoende sleutelprocessen (met name winddynamiek en begrazing)
- Wegvallen konijnen begrazing
- Atmosferische stikstofdepositie

De natuurdoelanalyse van Duinen Den Helder – Callantsoog geeft voor het merendeel van de instandhoudingsdoelstellingen het oordeel 'Nee, tenzij', aanvullende maatregelen zijn dus noodzakelijk om verslechtering te voorkomen en om de uitbreidingsdoelstellingen te halen.

Tabel 10: Conclusies natuurdoelanalyse Duinen Den Helder - Callantsoog

	Ja	Ja, mits	Nee, tenzij
Conclusies per habitattype en/of soort		1	18

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit maatregelen om de hierboven genoemde drukfactoren te mitigeren. Volgend uit de natuurdoelanalyse zijn maatregelen gericht op robuust systeemherstel met name:

1. Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
2. Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
3. Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek
4. Maatregelen gericht op hydrologisch herstel
5. Aanvullende maatregelen gericht op tegengaan exoten

In het maatregelpakket zijn 10 natuurherstelmaatregelen opgenomen. Tabel 11 geeft weer welke maatregelen worden genomen en onder welke van de hierboven genoemde maatregelen uit de natuurdoelanalyse het valt.

Tabel 11: Maatregelpakket Duinen Den Helder-Callantsoog

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Maatregelen gericht op toename windwerking en overstuiving					
9	Plaggen/chopperen	7,5 ha	Grijze duinen (H2130B)	Overlevings/ systeemherstel	€150.000
Aanvullende maatregelen gericht op tegengaan exoten					
10	Exotenbestrijding Kooibosch (watercrassula)/ hydrologische situatie verbeteren	1 ha	Blauwgraslanden (H6410), vochtige duinvalleien (H2190B/D), galigaanmoerassen (H7210)	Overlevings/ systeemherstel	€800.000
11	Verwijderen van rimpelroos (en andere exoten zoals grijs Kronkelsteeltje en Amerikaanse vogelkers)	20 ha	Witte duinen (H2120), grijze duinen (H2130), duinbossen (H2180)	Overlevings	€4.000.000
12	Verwijderen exoten binnenduinrandbossen	3,6 ha	Duinbossen (H2180C)	Overlevings	€50.000
Overige maatregelen					
13	Verwijderen struweel, opslag en exoten duinbossen	3 ha	Duinbossen (H2180A)	Overlevings	€45.000
14	Extra maaien	7,6 ha	Grijze duinen (H2130B)	Overlevings	€50.000
15	Verwijderen opslag	1 ha	Vochtige duinvalleien (H2190B/C/D)	Overlevings	€15.000
16	Plaggen/chopperen	8,7 ha	Vochtige duinvalleien (H2190B/C/D)	Overlevings/ systeemherstel	€287.100
Onderzoeken en verkenningen					
17	Verkenning oversteken van Zanddijk/N502 t.b.v. verbinding naar binnenduinrand	N.v.t.		Systeemherstel	€50.000

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
18	Hydrologisch onderzoek binnenduinrand t.b.v. nieuwe natuur/bufferzones recreatie en klimaat	N.v.t.		Systeemherstel	€150.000
Totaal					**€ 5.597.100**

Bijdrage aan doelbereik

In het gebied zijn diverse maatregelen beoogd. Daarbij is onderscheid te maken tussen maatregelen gericht op systeemherstel en overlevingsmaatregelen. De impact van deze maatregelen, en daarmee de bijdrage aan doelbereik, wisselt dus ook. In deze paragraaf wordt een inschatting gegeven van de mogelijke effectiviteit van de maatregelen. Deze inschatting houdt geen rekening met onvoorziene omstandigheden en lacunes in kennis.

Systeemherstel

De duinstrook tussen Den Helder en Callantsoog is grotendeels smal en de overgang naar het agrarische gebied achter de duinen is abrupt. Vanwege de functie als kustverdediging en effect van verstuiving op het achterliggende infrastructuur en agrarisch gebied is het momenteel niet mogelijk om grootschalige dynamiseringsprojecten in het gebied te starten. Omdat het gebrek aan winddynamiek wel een van de belangrijkste knelpunten in het gebied is gaan we onderzoeken hoe de verbinding met de binnenduinrand kan worden versterkt en brengen we kansen voor natuurontwikkeling in beeld. Dit onderzoek zal voor meerdere duingebieden worden uitgevoerd maar is met name voor Duinen Den Helder – Callantsoog relevant om tot systeemherstel te komen.

Om de begrazingsdynamiek te herstellen proberen we de konijnenpopulatie in het gebied te herstellen. Door de populaties te herstellen vergroten we de dynamiek in het open duin waardoor de kwaliteit van verschillende habitattypen verbetert. Daarnaast zorgt dit voor een verbetering van de kwaliteit van het leefgebied van de tapuit door een toename van het aantal broedplekken.

In het Kooibosch is een besmetting met watercrassula aanwezig over een oppervlakte van ca 1 ha. Om te voorkomen dat de aanwezige blauwgraslanden, vochtige duinvalleien en galigaanmoerassen compleet overwoekeren wordt de exoot verwijderd en wordt de hydrologisch situatie aangepast.

Een maatregel in de grijze duinen en vochtige duinvalleien is chopperen en/of plaggen. Dit is een overlevingsmaatregel waardoor de habitattypen opnieuw kunnen ontwikkelen. Daarnaast kan de maatregel in de grijze duinen een toename van verstuiving tot gevolg hebben, waardoor de maatregel ook impact op grotere schaal kan hebben. Aangenomen wordt dat de impact op kwaliteitsverbetering van grijze duinen als gevolg van chopperen/plaggen circa drie keer groter is dan het te chopperen/plaggen areaal. Verruigde vochtige duinvalleien kunnen zich na chopperen/plaggen opnieuw ontwikkelen waardoor het huidige oppervlakte behouden blijft, of wanneer wordt geplagd aan de randen deels uitbreiden.

Overlevingsmaatregelen

Er zijn meerdere maatregelen opgenomen gericht op het verwijderen van exoten. Deze maatregelen zijn direct te vertalen naar een kwaliteitsverbetering van de betreffende habitattypen waar deze plaatsvinden. Verwijderen van rimpelroos en grijs kronkelsteeltje vindt met name in de grijze duinen plaats (ca. 14 ha), en in mindere mate in de witte duinen (ca. 2 ha). Dit leidt daarnaast tot een toename van kaal zand en zorgt daarmee voor een toename van overstuiving en kwaliteitsverbetering van de omliggende grijze duinen. In de grijze duinen wordt ook een oppervlakte van 7,6 hectare extra gemaaid waardoor voor dit oppervlakte een kwaliteitsverbetering te verwachten is. In de duinbossen leidt het verwijdering van struweel, opslag en exoten zoals Amerikaanse vogelkers tot een kwaliteitsverbetering van 10,6 hectare.

Synthesetabel

In tabel 12 zijn de bijdragen aan oppervlak en kwaliteit weergegeven. De bijdrage aan kwaliteit van een habitattype kan nooit groter zijn dan het huidig areaal. De maatregelen waar met enige zekerheid een bijdrage aan kwaliteit of oppervlak voor kan worden ingeschat zijn meegenomen in de tabel. Waar mogelijk is er een schatting gemaakt over het effect van een systeemherstelmaatregel. Het werkelijke effect van systeemherstelmaatregelen is naar verwachting groter, het is echter niet goed mogelijk om op voorhand een inschatting van de precieze bijdrage aan doelbereik te maken.

Tabel 12: Bijdragen aan doelbereik voor N2000-gebied Duinen Den Helder-Callantsoog

Instandhoudingsdoel	Doel oppervlak	Doel kwaliteit	Bijdrage verbetering kwaliteit	Bijdrage oppervlak
H2120 Witte duinen	=	>	11,7 ha	
H2130 Grijze duinen	=	=	60,3 ha	
H2180 Duinbossen	=	=	10,6 ha	
H2190 Vochtige duinvalleien	>	>	9,7 ha	

Maatregelpakket 3 Zwanenwater & Pettemerduinen

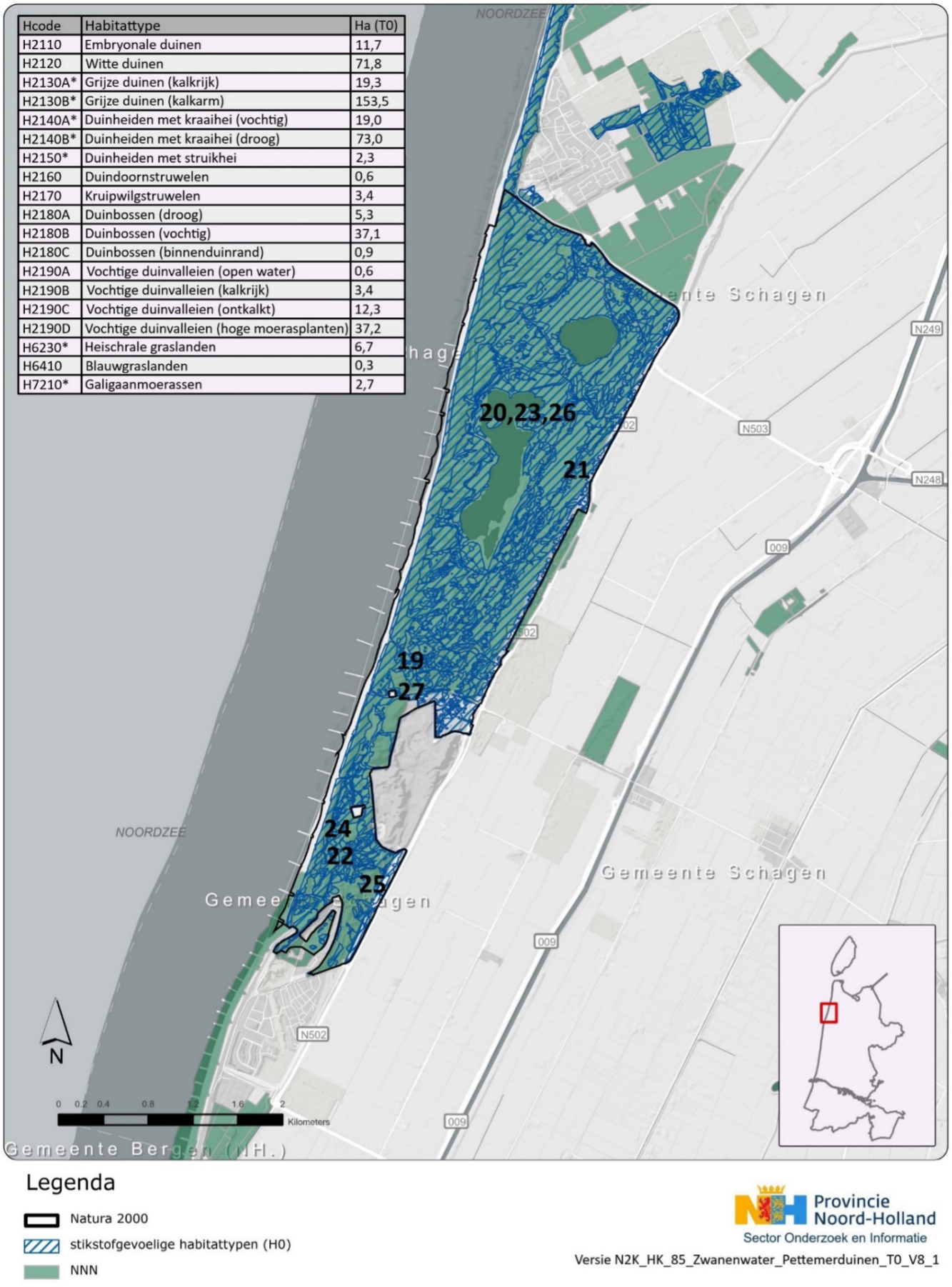

Hcode	Habitattype	Ha (T0)
H2110	Embryonale duinen	11,7
H2120	Witte duinen	71,8
H2130A*	Grijze duinen (kalkrijk)	19,3
H2130B*	Grijze duinen (kalkarm)	153,5
H2140A*	Duinheiden met kraaihei (vochtig)	19,0
H2140B*	Duinheiden met kraaihei (droog)	73,0
H2150*	Duinheiden met struikhei	2,3
H2160	Duindoornstruwelen	0,6
H2170	Kruipwilgstruwelen	3,4
H2180A	Duinbossen (droog)	5,3
H2180B	Duinbossen (vochtig)	37,1
H2180C	Duinbossen (binnenduinrand)	0,9
H2190A	Vochtige duinvalleien (open water)	0,6
H2190B	Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	3,4
H2190C	Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	12,3
H2190D	Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)	37,2
H6230*	Heischrale graslanden	6,7
H6410	Blauwgraslanden	0,3
H7210*	Galigaanmoerassen	2,7

Figuur 7: Overzichtskaart van het N2000-gebied Zwanenwater en Pettermerduinen

Drukfactoren en maatregelen

In de natuurdoelanalyse van Zwanenwater & Pettemerduinen worden de belangrijkste drukfactoren genoemd en wordt inzichtelijk gemaakt of de instandhoudingsdoelstellingen worden behaald (al dan niet door het nemen van extra maatregelen). De belangrijkste risico's voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn:

- Onvoldoende sleutelprocessen (met name winddynamiek en begrazing)
- De hydrologische situatie
- Wegvallen (konijnen) begrazing
- Atmosferische stikstofdepositie
- Toenemende invloed invasieve exoten

De natuurdoelanalyse van Zwanenwater & Pettemerduinen geeft voor het merendeel van de instandhoudingsdoelstellingen het oordeel 'Nee, tenzij', aanvullende maatregelen zijn dus noodzakelijk om verslechtering te voorkomen en om de uitbreidingsdoelstellingen te behalen. Voor een aantal instandhoudingsdoelstellingen kan verslechtering worden voorkomen maar zijn aanvullende maatregelen wel noodzakelijk om de uitbreidingsdoelen te halen.

Tabel 13: Conclusies natuurdoelanalyse Zwanenwater & Pettemerduinen

	Ja	Ja, mits	Nee, tenzij
Conclusies per habitattype en/of soort		7	13

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit maatregelen om de hierboven genoemde drukfactoren te mitigeren. Volgend uit de natuurdoelanalyse zijn maatregelen gericht op robuust systeemherstel met name:

1. Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
2. Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
3. Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek
4. Maatregelen gericht op hydrologisch herstel
5. Aanvullende maatregelen gericht op tegengaan exoten

In het maatregelpakket zijn 9 natuurherstelmaatregelen opgenomen. Tabel 14 geeft weer welke maatregelen worden genomen en onder welke van de hierboven genoemde maatregelen uit de natuurdoelanalyse het valt.

Tabel 14: Maatregelpakket Zwanenwater & Pettemerduinen

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Maatregelen gericht op toename windwerking en overstuiving					
19	Plaggen/chopperen/ spragelen	7,5 ha	Grijze duinen (H2130A/B), duinheiden met kraaihei (H2140A/B)	Overlevings/ systeemherstel	€262.500
20	Aanleg stuifkuilen	40 stuks	Grijze duinen (H2130A/B), duinheiden met kraaihei (H2140A/B)	Systeemherstel	€150.000
Maatregelen gericht op hydrologisch herstel					
21	Uitvoeringskosten verbeteren hydrologie Zwanenwater	N.v.t.	Vochtige duinvalleien (H2190A/B/C/D)	Systeemherstel	€500.000
22	Hydrologisch herstel/ verbetering natte duinvalleien Pettemerduinen	4,1 ha	Vochtige duinvalleien (H2190A/B/C/D)	Systeemherstel	€250.000
Aanvullende maatregelen gericht op tegengaan invasieve exoten					
23	Nabeheer rimpelroos	N.t.b.	Witte duinen (H2120), grijze duinen (H2130), duinheiden met struikhei (H2150), kruipwilgstruwelen (H2170)	Overlevings	€60.000
24	Verwijderen rimpelroos/ Amerikaanse vogelkers + nabeheer	N.t.b.		Overlevings	€345.000
25	Herstelmaatregelen, afspraken eigendom, en beheer grond nu in beheer bij HHNK (tegengaan exoten)	6 ha	Grijze duinen (H2130), duinheiden met kraaihei (H2150B)	Overlevings	€700.000

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Overige maatregelen					
26	Verwijderen struweel (35 ha) en plaggen moerasranden (0,3 ha t.b.v vochtige duinvalleien)	35,3 ha	Grijze duinen (H2130B), duinheide met struikhei (H2150), vochtige duinvalleien (H2190B/C/D), heischrale graslanden (H6230), galigaanmoeras (H7210), Tapuit (A277)	Overlevings	€460.000
Onderzoeken en verkenningen					
27	Verkennen uitbreiden grijze duinen (incl. 10ha bosomvoring en aanpak fietsnetwerk)	10 ha	Grijze duinen (H2130)	Systeemherstel	€200.000
Totaal					**€ 2.927.500**

Bijdrage aan doelbereik

In het gebied zijn diverse maatregelen beoogd. Daarbij is onderscheid te maken tussen maatregelen gericht op systeemherstel en overlevingsmaatregelen. De impact van deze maatregelen, en daarmee de bijdrage aan doelbereik, wisselt dus ook. In deze paragraaf wordt een inschatting gegeven van de mogelijke effectiviteit van de maatregelen. Deze inschatting houdt geen rekening met onvoorziene omstandigheden en lacunes in kennis.

Systeemherstelmaatregelen

Een van de systeemherstelmaatregelen is de aanleg van 40 stuifkuilen. Deze stuifkuilen worden aangelegd in de duinen van het Zwanenwater. Doel van de maatregel is verbetering van de kwaliteit van grijze duinen en duinheiden met kraaihei. Uitgangspunt is dat de stuifkuilen 1 are per stuk betreffen, waarbij de impact van de maatregel circa zeven keer diezelfde omvang betreft.

Daarnaast zijn hydrologische herstelmaatregelen opgenomen voor het Zwanenwater en de vochtige duinvalleien in de Pettemerduinen. In het Zwanenwater zijn deze maatregelen van belang voor het behoud van de habitattypen vochtige duinvalleien, galigaanmoerassen, heischrale graslanden en vochtige duinbossen. Aangenomen wordt dat de maatregel bijdraagt aan de kwaliteit van het totale oppervlak van deze habitattypen in het Zwanenwater. In de Pettemerduinen worden (hydrologische) herstelmaatregelen getroffen om de vochtige duinvalleien te behouden.

Om de begrazingsdynamiek te herstellen proberen we de konijnenpopulatie in het gebied te herstellen. Door de populaties te herstellen vergroten we de dynamiek in het open duin waardoor de kwaliteit van verschillende habitattypen verbetert. Daarnaast zorgt dit voor een verbetering van de kwaliteit van het leefgebied van de tapuit door een toename van het aantal broedplekken.

Overlevingsmaatregelen (aanvullend beheer)

Als aanvullend beheer is chopperen, plaggen en/of spragelen beoogd in de grijze duinen. Dit is een overlevingsmaatregel waardoor het habitattype opnieuw kan ontwikkelen. Daarnaast heeft de maatregel een toename van overstuiving tot gevolg, waardoor de maatregel ook impact op grotere schaal heeft. Uitgangspunt daarbij is dat de bijdrage aan kwaliteitsverbetering circa drie keer de grootte van de maatregel betreft.

In het maatregelpakket zijn ook maatregelen opgenomen om invasieve exoten te bestrijden. Dit betreft met name bestrijding van rimpelroos en Amerikaanse vogelkers op verschillende locaties in het gebied. Ook worden er afspraken gemaakt over het beheer van invasieve exoten in een duinstrook in eigendom van HHNK, dat momenteel vol staat met Amerikaanse vogelkers. Dit draagt bij aan de kwaliteit van de betreffende duinstrook en voorkomt verspreiding van Amerikaanse vogelkers door de rest van het duingebied.

De maatregel verwijderen struweel is gericht op het tegengaan van successie naar duinbos door verwijdering van struweel van voornamelijk berk, eik, en Amerikaans krentenboompje op meerdere locaties. De maatregel draagt bij aan de kwaliteit van 35 ha open duin. De bijdrage aan kwaliteit is verdeeld over de diverse habitattypen (grijze duinen (H2130), duinheiden met struikhei (H2150), heischrale graslanden (H6230) en galigaanmoerasen (H7210)). Plaggen van moerasranden zorgt ervoor dat verruigde vochtige duinvalleien opnieuw kunnen ontwikkelen en draagt dus bij aan de kwaliteit van de vochtige duinvalleien voor het te plaggen oppervlak.

Tot slot vindt er een verkenning plaats voor uitbreiding van grijs duin. De resultaten van deze verkenning zijn input voor het formuleren van herstelmaatregelen. Daarbij is uitbreiding (10 hectare) van grijze duinen beoogd.

Synthesetabel

In tabel 15 zijn de bijdragen aan oppervlak en kwaliteit weergegeven. De bijdrage aan kwaliteit van een habitattype kan nooit groter zijn dan het huidig areaal. De maatregelen waar met enige zekerheid een bijdrage aan kwaliteit of oppervlak voor kan worden ingeschat zijn meegenomen in de tabel. Waar mogelijk is er een schatting gemaakt over het effect van een systeemherstelmaatregel. Het werkelijke effect van systeemherstelmaatregelen is naar verwachting groter, het is echter niet goed mogelijk om op voorhand een inschatting van de precieze bijdrage aan doelbereik te maken.

Tabel 15: Bijdragen aan doelbereik voor N2000-gebied Zwanenwater en Pettermerduinen

Instandhoudingsdoel	Doel oppervlak	Doel kwaliteit	Bijdrage kwaliteit	Bijdrage oppervlak
H2130A/B Grijze duinen	A: = B: >	A: = B: >	45,4 ha	
H2140 Duinheiden met kraaihei	=	=	28,4 ha	
H2150 Duinheiden met struikhei	=	=	1,2 ha	
H2180B Duinbossen (vochtig)	=	=	37,1 ha	
H2190A Vochtige duinvalleien (open water)	>	>	0,6 ha	
H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	=	=	3,4 ha	
H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	=	=	12,3 ha	
H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)	=	=	37,2 ha	
H6230 Heischrale graslanden	>	=	6,7 ha	
H7210 Galigaanmoerassen	=	=	2,7 ha	

Maatregelpakket 4 Schoorlse Duinen

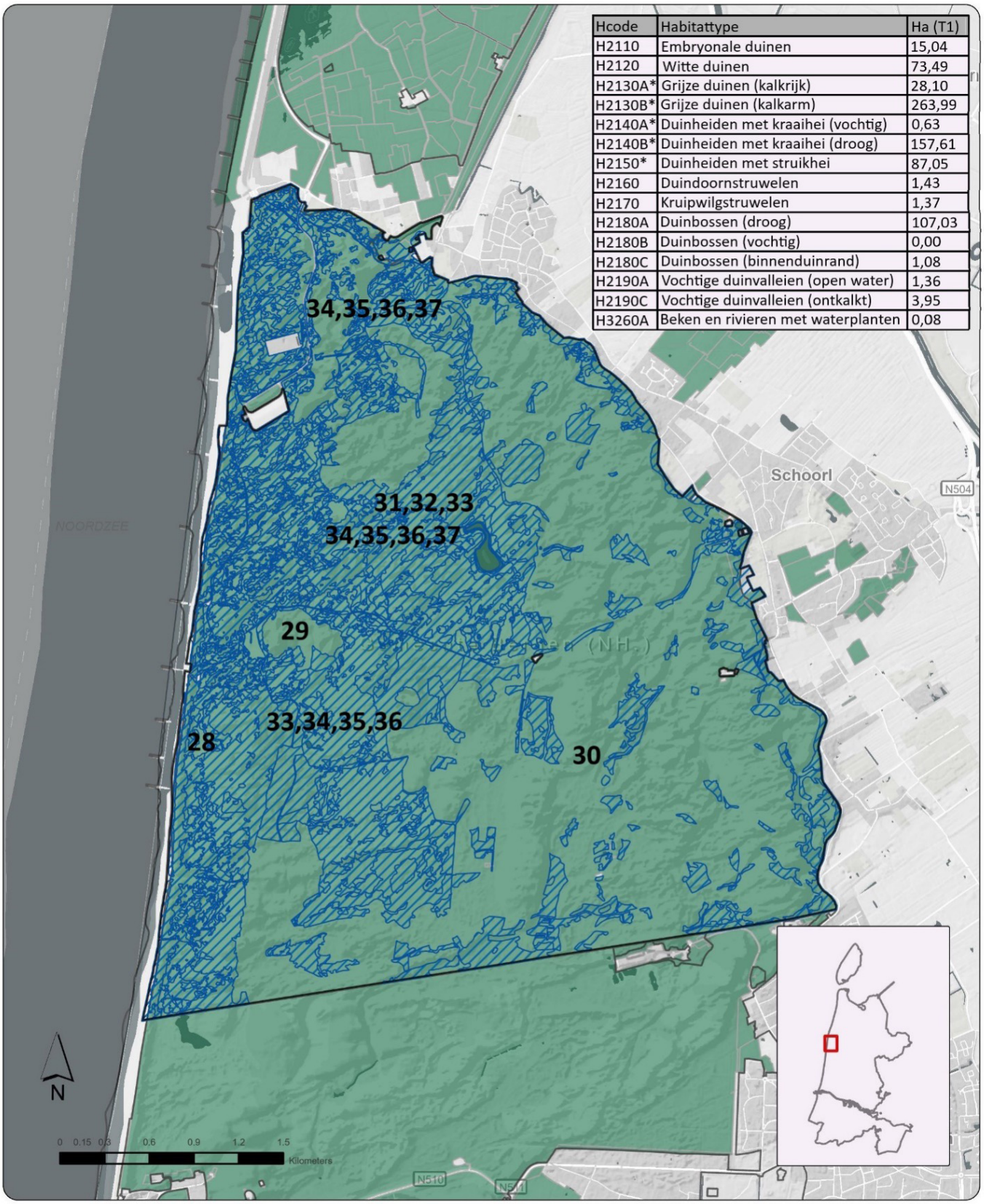

Hcode	Habitattype	Ha (T1)
H2110	Embryonale duinen	15,04
H2120	Witte duinen	73,49
H2130A*	Grijze duinen (kalkrijk)	28,10
H2130B*	Grijze duinen (kalkarm)	263,99
H2140A*	Duinheiden met kraaihei (vochtig)	0,63
H2140B*	Duinheiden met kraaihei (droog)	157,61
H2150*	Duinheiden met struikhei	87,05
H2160	Duindoornstruwelen	1,43
H2170	Kruipwilgstruwelen	1,37
H2180A	Duinbossen (droog)	107,03
H2180B	Duinbossen (vochtig)	0,00
H2180C	Duinbossen (binnenduinrand)	1,08
H2190A	Vochtige duinvalleien (open water)	1,36
H2190C	Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	3,95
H3260A	Beken en rivieren met waterplanten	0,08

Legenda

- Natura 2000
- NNN
- stikstofgevoelige habitattypen (H1)

Provincie Noord-Holland
Sector Onderzoek en Informatie
Versie: Van der Goes, D., 2022. Habitatkaart Schoorlse Duinen 2020 (T1)

Figuur 8: Overzichtskaart van het N2000-gebied Schoorlse Duinen

Drukfactoren en maatregelen

In de natuurdoelanalyse van de Schoorlse Duinen worden de belangrijkste drukfactoren genoemd en wordt inzichtelijk gemaakt of de instandhoudingsdoelstellingen worden behaald (al dan niet door het nemen van extra maatregelen). De belangrijkste risico's voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn:

- Onvoldoende sleutelprocessen (met name winddynamiek en begrazing)
- Wegvallen konijnen begrazing
- Atmosferische stikstofdepositie
- Toenemende invloed invasieve exoten
- Verstruweling

De natuurdoelanalyse van de Schoorlse Duinen geeft voor het merendeel van de instandhoudingsdoelstellingen het oordeel 'Ja, mits, verslechtering kan dus grotendeels worden voorkomen maar aanvullende maatregelen zijn wel noodzakelijk om de uitbreidingsdoelen te behalen. Voor twee instandhoudingsdoelstellingen zijn aanvullende maatregelen noodzakelijk om verslechtering te voorkomen en om de uitbreidingsdoelstellingen te halen. Voor één instandhoudingsdoel zijn geen aanvullende maatregelen noodzakelijk.

Tabel 16: Conclusies natuurdoelanalyse Schoorlse duinen

	Ja	Ja, mits	Nee, tenzij
Conclusies per habitattype en/of soort	1	11	2

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit maatregelen om de hierboven genoemde drukfactoren te mitigeren. Volgend uit de natuurdoelanalyse zijn maatregelen gericht op robuust systeemherstel met name:

1. Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
2. Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
3. Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek
4. Maatregelen gericht op terugdringen invasieve exoten

In het maatregelpakket zijn 10 natuurherstelmaatregelen opgenomen. Tabel 17 geeft weer welke maatregelen worden genomen en onder welke van de hierboven genoemde maatregelen uit de natuurdoelanalyse het valt.

Tabel 17: Maatregelpakket Schoorlse Duinen

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving					
28	Stimuleren dynamische processen	50 ha	Embryonale duinen (H2110), witte duinen (H2120), grijze duinen (H2130A/B)	Systeemherstel	€1.455.000
29	Omvormen van bossen naar open duin	N.t.b	Grijze duinen (H2130A/B), duinheiden met kraaihei (H2140A/B), duinen met struikhei (H2150), vochtige duinvalleien (H2190A/C)	Systeemherstel	€2.641.000
30	Corridors middels boskap (verbinden duinheiden)	N.t.b	Duinheiden met struikhei (H2150)	Systeemherstel	€200.000
31	Chopperen en/of plaggen	42 ha	Grijze duinen (H2130A/B), Duinheiden met kraaihei (H2140), Duinheiden met struikhei (H2150)	Overlevings/ systeemherstel	€520.000
Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek					
32	Uitvoeren begrazingsvisie (2027-2030)	N.v.t.	Grijze duinen (H2130), duinheiden met kraaihei (H2140), duinheiden met struikhei (H2150)	Systeemherstel	€200.000
Maatregelen gericht op terugdringen invasieve exoten					
33	Terugdringen struweel (met name Amerikaanse vogelkers)	N.t.b.	Grijze duinen (H2130A/B), duinheiden met kraaihei (H2140B), duinheiden met struikhei (H2150)	Overlevings	€500.000

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
34	Verwijderen opgaande begroeiing/zaailingen/bos	N.t.b.	Grijze duinen (H2130A/B), duinheiden met kraaihei (H2140), duinen met struikhei (H2150), vochtige duinvalleien (H2190A/C)	Overlevings	€500.000
35	Terugdringen invasieve exoten (rimpelroos, watercrassula, Amerikaanse vogelkers), plus monitoring	N.t.b.	Grijze duinen (H2130A/B), duinheiden met kraaihei (H2140), duinen met struikhei (H2150), vochtige duinvalleien (H2190A/C)	Overlevings	€500.000
36	Nabeheer exoten	N.v.t.	Grijze duinen (H2130A/B), duinheiden met kraaihei (H2140), duinen met struikhei (H2150), vochtige duinvalleien (H2190A/C)	Overlevings	€500.000
Overige maatregelen					
37	Bescherming habitats (plaatsen rasters tegen in/ uitloop vee en recreatiedruk)	N.v.t.		Overlevings	€400.000
Totaal					**€ 7.416.000**

Bijdrage aan doelbereik

In het gebied zijn diverse maatregelen beoogd. Daarbij is onderscheid te maken tussen maatregelen gericht op systeemherstel en overlevingsmaatregelen. De impact van deze maatregelen, en daarmee de bijdrage aan doelbereik, wisselt dus ook. In deze paragraaf wordt een inschatting gegeven van de mogelijke effectiviteit van de maatregelen. Deze inschatting houdt geen rekening met onvoorziene omstandigheden en lacunes in kennis.

Systeemherstelmaatregelen

Om dynamische processen te stimuleren worden maatregelen genomen zoals het verwijderen van helmgras, aanleg van kerven en stuifkuilen en eventueel verleggen van fietspaden wanneer dit nodig is. Deze maatregelen dragen in grote mate bij aan het vergroten van de winddynamiek en overstuiving en daarmee tot een verbetering in kwaliteit van verschillende (open) duinhabitattypen. Aangenomen wordt dat we met deze maatregelen bijdragen aan de kwaliteit van 15% van het areaal open duinhabitattypen (witte duinen, grijze duinen, duinheiden).

Bossen leggen het duin vast en creëeren luwten in het (van nature dynamische) duinsysteem. Om windwerking en overstuiving ook in het middenduin toe te laten nemen kappen we een nog nader te bepalen oppervlak naaldbos in het middenduin. Door een toename van windwerking en overstuiving verbeteren we de kwaliteit van verschillende habitattypen en mitigeren we het effect van stikstofneerslag. Kap van naaldbos leidt daarnaast tot een vergroting van het areaal grijze duinen en duinheiden. Aangenomen wordt dat minimaal de helft van het te kappen oppervlak zich ontwikkelt tot kwalificerende open duinhabitattypen zoals grijze duinen en duinheiden. Naast boskap in het middenduin worden er ook op verschillende locaties in het binnenduin bomen gekapt om geïsoleerde duinheiden met elkaar te verbinden. Dit leidt tot een toename van met name duinheiden met struikhei en hiermee wordt het voor insectenpopulaties beter mogelijk om door het gebied te migreren.

Ook is chopperen en/of plaggen opgenomen in het maatregelpakket. Door chopperen en/of plaggen wordt de vegetatie in de eerste instantie teruggezet naar kaal zand, waarna door successie opnieuw de ontwikkeling naar grijze duinen (kalkarm), dan wel duinheiden met kraaihei of struikhei kan plaatsvinden. Voor het te chopperen/plaggen oppervlak treedt dus een verbetering in kwaliteit op, de bijdrage aan doelbereik is evenredig verdeeld over de drie genoemde habitattypen. Daarnaast heeft kaal zand in het middenduin tot gevolg dat er meer overstuiving optreedt, en daarmee betreft het ook een systeemherstelmaatregel die bijdraagt aan een verbetering in kwaliteit van bestaande habitattypen. De impact wordt ingeschat op circa drie keer de omvang van de getroffen maatregel. De bijdrage is evenredig verdeeld over de drie genoemde habitattypen.

Tot slot wordt de begrazingsdynamiek verbetert door het uitvoeren van de begrazingsvisie en het herstellen van de konijnenpopulatie in het gebied. Begrazing is een essentieel onderdeel van het duinsysteem. Door de populaties te herstellen vergroten we de dynamiek in het open duin waardoor de kwaliteit van verschillende habitattypen verbetert. Daarnaast zorgt dit voor een verbetering van de kwaliteit van het leefgebied van de tapuit door een toename van het aantal broedplekken.

Overlevingsmaatregelen (aanvullend beheer)

In het maatregelpakket zijn vier maatregelen opgenomen ter bestrijding van invasieve exoten. Dit betreft bestrijding (inclusief nabeheer) van rimpelroos, Amerikaanse vogelkers, watercrassula, en opgaande begroeiing in het open duin. Deze maatregelen hebben een verbetering in kwaliteit van de habitattypen in het open duin tot gevolg. Doordat de maatregelen nog niet in omvang zijn gespecificeerd zijn deze niet in onderstaand overzicht in bijdrage aan doelbereik opgenomen.

Synthesetabel

In tabel 18 zijn de bijdragen aan oppervlak en kwaliteit weergegeven. De bijdrage aan kwaliteit van een habitattype kan nooit groter zijn dan het huidig areaal. De maatregelen waar met enige zekerheid een bijdrage aan kwaliteit of oppervlak voor kan worden ingeschat zijn meegenomen in de tabel. Waar mogelijk is er een schatting gemaakt over het effect van een systeem-herstelmaatregel. Het werkelijke effect van systeemherstelmaatregelen is naar verwachting groter, het is echter niet goed mogelijk om op voorhand een inschatting van de precieze bijdrage aan doelbereik te maken.

Tabel 18: Bijdragen aan doelbereik voor N2000-gebied Schoorlse Duinen

Instandhoudingsdoel	Doel oppervlak	Doel kwaliteit	Bijdrage kwaliteit	Bijdrage oppervlak
H2120 Witte duinen	>	>	11 ha	
H2130A/B Grijze duinen	A: = B: >	A: = B: >	100 ha	15 ha
H2140 Duinheiden met kraaihei	A: =(<) B: =	>	79,7 ha	1,5 ha
H2150 Duinheiden met struikhei	=	=	69,1 ha	8 ha

Maatregelpakket 5 Noord-Hollands Duinreservaat

Hcode	Habitattype	Ha (T0)
H2110	Embryonale duinen	6,8
H2120	Witte duinen	221,3
H2130A*	Grijze duinen (kalkrijk)	815,1
H2130B*	Grijze duinen (kalkarm)	475,7
H2130C*	Grijze duinen (heischraal)	7,2
H2140A*	Duinheiden met kraaihei (vochtig)	10,4
H2140B*	Duinheiden met kraaihei (droog)	69,9
H2150*	Duinheiden met struikhei	2,3
H2160	Duindoornstruwelen	372,6
H2170	Kruipwilgstruwelen	14,6
H2180A	Duinbossen (droog)	901,3
H2180B	Duinbossen (vochtig)	22,4
H2180C	Duinbossen (binnenduinrand)	356,8
H2190A	Vochtige duinvalleien (open water)	37,5
H2190B	Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	38,8
H2190C	Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	0,9
H2190D	Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)	29,3
H6410	Blauwgraslanden	1,0
H6430C	Ruigten en zomen (droge bosranden)	0,02
H7210*	Galigaanmoerassen	0,05

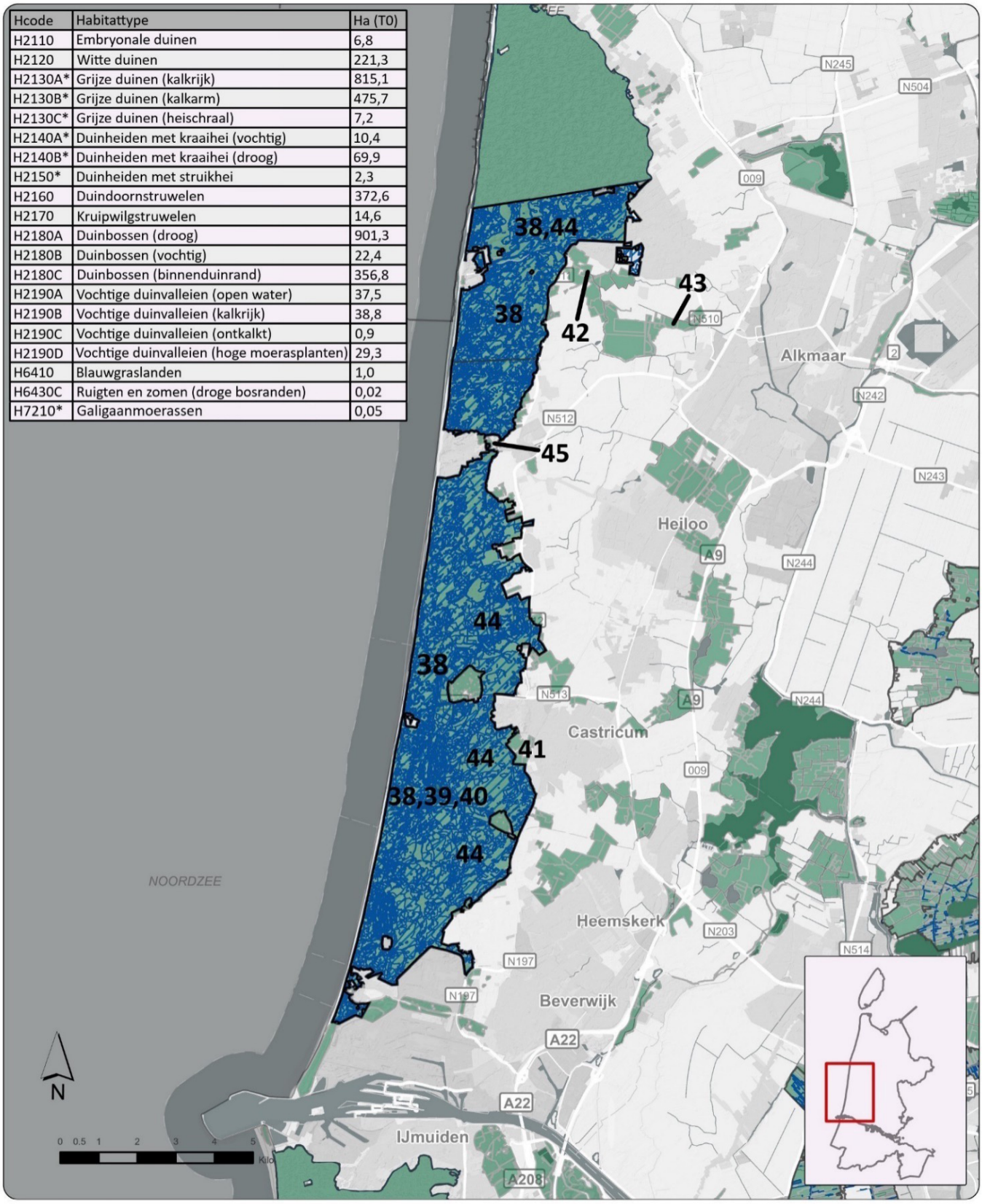

Legenda

- Natura 2000
- stikstofgevoelige habitattypen (H0)
- NNN

Provincie Noord-Holland
Sector Onderzoek en Informatie

Versie N2K_HK_87_Noordhollands_Duinreservaat_T0_V7_3

Figuur 9: Overzichtskaart van het N2000-gebied Noord-Hollands Duinreservaat

Drukfactoren en maatregelen

In de natuurdoelanalyse van het Noordhollands Duinreservaat worden de belangrijkste drukfactoren genoemd en wordt inzichtelijk gemaakt of de instandhoudingsdoelstellingen worden behaald (al dan niet door het nemen van extra maatregelen). De belangrijkste risico's voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn:

- Onvoldoende ruimte voor sleutelprocessen (met name winddynamiek en begrazing)
- Wegvallen konijnen begrazing
- Atmosferische stikstofdepositie
- Toenemende invloed invasieve exoten
- Vermossing/vergrassing/verstruweling

De natuurdoelanalyse van het Noordhollands Duinreservaat geeft voor het merendeel van de instandhoudingsdoelstellingen het oordeel 'Nee, tenzij', aanvullende maatregelen zijn dus noodzakelijk om verslechtering te voorkomen en om de uitbreidingsdoelstellingen te behalen. Voor een aantal instandhoudingsdoelstellingen kan verslechtering worden voorkomen maar zijn aanvullende maatregelen wel noodzakelijk om de uitbreidingsdoelen te halen.

Tabel 19: Conclusies natuurdoelanalyse Noordhollands Duinreservaat

	Ja	Ja, mits	Nee, tenzij
Conclusies per habitattype en/of soort		3	18

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit maatregelen om de hierboven genoemde drukfactoren te mitigeren. Volgend uit de natuurdoelanalyse zijn maatregelen gericht op robuust systeemherstel met name:

1. Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
2. Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
3. Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek
4. Maatregelen gericht op hydrologisch herstel
5. Aanvullende maatregelen gericht op tegengaan exoten

In het maatregelpakket zijn 10 natuurherstelmaatregelen opgenomen. Tabel 20 geeft weer welke maatregelen worden genomen en onder welke van de hierboven genoemde maatregelen uit de natuurdoelanalyse het valt.

Tabel 20: Maatregelpakket Noordhollands Duinreservaat

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving					
38	Dynamiseren van de zeereep, plus te dynamiseren zones richting binnenduin	500 ha	Witte duinen (H2120), grijze duinen (H2130A/B), duinheiden met kraaihei (H2140A/B), duinheiden met struikhei (H2150), vochtige duinvalleien (H2190A/B/C/D)	Systeemherstel	€2.300.000
39	Aanleggen van nieuwe kerven in de zeereep	1 stuks	Grijze duinen (H2130A/B)	Systeemherstel	€700.000
40	Naaldbos verwijderen	5 ha	Grijze duinen (H2130A/B)	Systeemherstel	€500.000
Maatregelen gericht op hydrologisch herstel					
41	De aanleg van (extra) kwelnatuur Zanderij Castricum	N.t.b.	Vochtige duinvalleien (H2190)	Systeemherstel	€1.350.000
42	Herstel hydrologisch systeem rond de Voert/ Damlanderpolder	27 ha	n.v.t.	Systeemherstel	€50.000
43	Beperken gebiedsvreemd water ofwel schoon water in gebied vasthouden: omleiding water Loterijlanden	4 stuks	Onderwaternatuur, water- en oevernatuur; en kwelgevoede graslanden	Systeemherstel	€200.000
Aanvullende maatregelen gericht op tegengaan exoten					
44	Exotenbestrijding bossen (bosvitalisering)	N.t.b.	Duinbossen (H2180)	Overlevings	€300.000

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Overige maatregelen					
45	Verkenning, naar verbindingszone NZ Egmond aan Zee (Egmonderstraatweg)	N.v.t.	Grijze duinen (H2130), Duinbossen (H2180)	Systeemherstel	€200.000
Onderzoeken en verkenningen					
46	Onderzoek naar effectieve/ uniforme bestrijding van verschillende soorten exoten in de duinen van Noord-Holland	N.v.t.	Witte duinen (H2120), grijze duinen (H2130), duinheiden met kraaihei (H2140), duinheiden met struikhei (H2150), vochtige duinvalleien (H2190)	Systeemherstel	€100.000
47	Instellen opruimplicht voor hondenbezitters/ verkenning aanleg van zones voor hondenbezitters	N.t.b.		Systeemherstel	€100.000
Totaal					**€ 5.800.000**

Bijdrage aan doelbereik

In het gebied zijn diverse maatregelen beoogd. Daarbij is onderscheid te maken tussen maatregelen gericht op systeemherstel en overlevingsmaatregelen. De impact van deze maatregelen, en daarmee de bijdrage aan doelbereik, wisselt dus ook. In deze paragraaf wordt een inschatting gegeven van de mogelijke effectiviteit van de maatregelen. Deze inschatting houdt geen rekening met onvoorziene omstandigheden en lacunes in kennis.

Systeemherstelmaatregelen

Er zijn diverse systeemherstelmaatregelen opgenomen gericht op een toename van de winddynamiek en overstuiving. Zowel ten zuiden (t.h.v. Wimmenum) en noorden (Lange Vlak) van Bergen aan Zee, tussen Castricum en Heemskerk (Watervlak-Papenberg) en bij Vogelduin – Zwartevlak wordt de zeereep gedynamiseerd door het graven van kerven en stuifkuilen en het verwijderen van obstakels voor de wind. Ook wordt een beperkt areaal monotoon naaldbos verwijderd waar dit een obstakel vormt voor de wind. Kap van naaldbos heeft (op den duur) een toename van open duinhabitattypen als gevolg. Aangenomen wordt dat minimaal de helft van het te kappen oppervlak zich tot kwalificerend grijs duin ontwikkelt (2,5 ha). Op sommige plaatsen is het daarnaast ook nodig om bestaande padenstructuren aan te passen om ruimte te maken voor dynamiek, zoals de Woudweg. De maatregelen dragen in grote mate bij aan het herstel van de dynamiek in het duingebied, en daarmee aan de kwaliteit van verschillende habitattypen. Met name habittattypen als witte duinen, grijze duinen en duinheiden profiteren van de toegenomen dynamiek en overstuiving met kalkrijk zand, en door verstuiving tot op het grondwater kunnen nieuwe primaire duinvalleien ontstaan. Aangenomen wordt dat we met de hiervoor genoemde maatregelen bijdragen aan de kwaliteit van 25% van het areaal van de habitattypen witte duinen, grijze duinen en duinheiden en circa 5 ha nieuwe primaire duinvalleien laten uitstuiven.

Om de begrazingsdynamiek te herstellen proberen we de konijnenpopulatie in het gebied te herstellen. Het wegvallen van de konijnen begrazing is voor alle duingebieden een knelpunt. Door de populaties te herstellen vergroten we de dynamiek in het open duin waardoor de kwaliteit van verschillende habitattypen verbetert. Daarnaast zorgt dit voor een verbetering van de kwaliteit van het leefgebied van de tapuit door een toename van het aantal broedplekken.

Daarnaast zijn er hydrologische maatregelen opgenomen. Bij de zanderij in Castricum leggen we (extra) kwelnatuur aan. Hierdoor verbetert het watersysteem en kunnen bijzondere natuurtypen zich ontwikkelen, zoals vochtige duinvalleien, nat schraalland en vochtig hooiland. Dit is een doorlopend project vanuit Programma Natuur fase 1. Aangenomen wordt dat ten minste 3 ha vochtige duinvalleien en 3 ha blauwgraslanden kan worden gerealiseerd. Daarnaast wordt het hydrologisch systeem rond de Voert/Damlanderpolder herstelt, en wordt de waterkwaliteit in de Weidse polders verbetert door het scheiden van schoon en gebiedsvreemd water rond de Loterijlanden. De bijdrage aan doelbereik van deze maatregelen is niet gekwantificeerd.

Ter hoogte van de Egmonderstraatweg verkennen we de mogelijkheid om een noord-zuid verbinding aan te leggen over de bestaande weg (recroduct). Dit zou het duingebied ten noorden en zuiden van Egmond aan Zee met elkaar kunnen verbinden, waardoor planten en dieren makkelijker kunnen migreren.

Overlevingsmaatregelen (aanvullend beheer)
Op verschillende locaties in de duinbossen worden maatregelen genomen tegen invasieve exoten. Focus van deze aanpak in het Noordhollands Duinreservaat ligt op exoten zoals Amerikaanse eik, cotoneaster, sneeuwbes, mahonie, Amerikaans krentenboompje en Japanse duizendknoop. De precieze locaties zijn nog niet gespecificeerd waardoor de bijdrage aan doelbereik niet exact kan worden bepaald. Aangenomen wordt dat we bijdragen aan de kwaliteit van ten minste 5% van het areaal duinbossen.

Tot slot zijn er twee verkenningen opgenomen in het maatregelpakket. Dit betreft een gebiedsoverstijgend onderzoek naar een effectieve, uniforme bestrijding van verschillende soorten exoten in de duingebieden van Noord-Holland. Dit draagt bij aan een betere beheersing van het exotenprobleem in de duinen. Daarnaast verkennen we de mogelijkheid voor het instellen van een opruimplicht voor hondenbezitters en de aanleg van zones voor hondenbezitters om eutrofiëring en verstoring door honden tegen te gaan.

Synthesetabel
In tabel 21 zijn de bijdragen aan oppervlak en kwaliteit weergegeven. De bijdrage aan kwaliteit van een habitattype kan nooit groter zijn dan het huidig areaal. De maatregelen waar met enige zekerheid een bijdrage aan kwaliteit of oppervlak voor kan worden ingeschat zijn meegenomen in de tabel. Waar mogelijk is er een schatting gemaakt over het effect van een systeemherstelmaatregel. Het werkelijke effect van systeemherstelmaatregelen is naar verwachting groter, het is echter niet goed mogelijk om op voorhand een inschatting van de precieze bijdrage aan doelbereik te maken.

Tabel 21: Bijdragen aan doelbereik voor N2000-gebied Noordhollands Duinreservaat

Instandhoudingsdoel	Doel oppervlak	Doel kwaliteit	Bijdrage kwaliteit	Bijdrage oppervlak
H2120 Witte duinen	>	>	55,3 ha	
H2130 Grijze duinen	>	>	324,5 ha	2,5 ha
H2140 Duinheiden met kraaihei	=	A: > B: =	20,1 ha	
H2150 Duinheiden met struikhei	=	=	0,6 ha	
H2180 Duinbossen	=	A/C: = B: >	64 ha	
H2190 Vochtige duinvalleien	A/B/D: > C: =	A/D: > B/C: =	26,6 ha	8 ha
H6410 Blauwgraslanden	>	>		3 ha

Maatregelpakket 6 Kennemerland-Zuid

Hcode	Habitattype	Ha (T0)
H2110	Embryonale duinen	21,7
H2120	Witte duinen	162,5
H2130A*	Grijze duinen (kalkrijk)	1569,9
H2130B*	Grijze duinen (kalkarm)	823,0
H2130C*	Grijze duinen (heischraal)	1,3
H2150*	Duinheiden met struikhei	4,8
H2160	Duindoornstruwelen	1589,1
H2170	Kruipwilgstruwelen	2,0
H2180A	Duinbossen (droog)	1131,1
H2180B	Duinbossen (vochtig)	38,3
H2180C	Duinbossen (binnenduinrand)	421,1
H2190A	Vochtige duinvalleien (open water)	119,4
H2190B	Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	91,4
H2190C	Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	1,9
H2190D	Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)	11,6
H7210*	Galigaanmoerassen	0,04

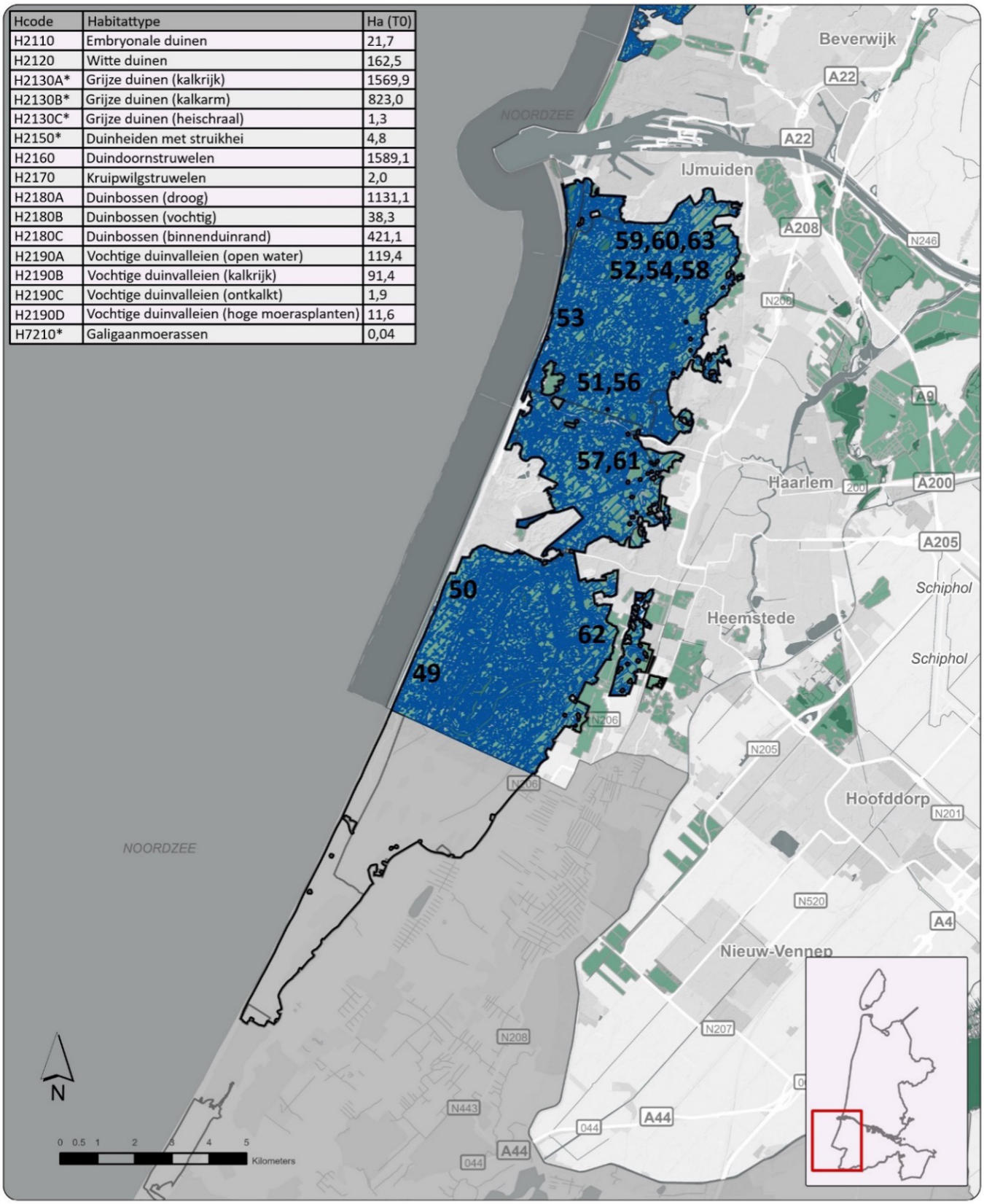

Legenda

- Natura 2000
- stikstofgevoelige habitattypen (H0)
- NNN

Provincie Noord-Holland
Sector Onderzoek en Informatie
Versie N2K_HK_88_Kennemerland_Zuid_T0_20180725

Figuur 10: Overzichtskaart van het N2000-gebied Kennemerland-Zuid

Drukfactoren en maatregelen

In de natuurdoelanalyse van Kennemerland-Zuid worden de belangrijkste drukfactoren genoemd en wordt inzichtelijk gemaakt of de instandhoudingsdoelstellingen worden behaald (al dan niet door het nemen van extra maatregelen). De belangrijkste risico's voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn:

- Onvoldoende sleutelprocessen (met name winddynamiek en begrazing)
- Wegvallen konijnenpopulatie en overbegrazing door damherten
- Atmosferische stikstofdepositie
- Toenemende invloed invasieve exoten
- Vermossing/vergrassing/verstruweling/verbosing
- Aangeplante bossen op niet natuurlijke groeiplaatsen

De natuurdoelanalyse van Kennemerland-Zuid geeft voor het merendeel van de instandhoudingsdoelstellingen het oordeel 'Nee, tenzij', aanvullende maatregelen zijn dus noodzakelijk om verslechtering te voorkomen en om de uitbreidingsdoelstellingen te behalen. Voor een aantal instandhoudingsdoelstellingen kan verslechtering worden voorkomen maar zijn aanvullende maatregelen wel noodzakelijk om de uitbreidingsdoelen te halen.

Tabel 22: Conclusies natuurdoelanalyse Kennemerland-Zuid

	Ja	Ja, mits	Nee, tenzij
Conclusies per habitattype en/of soort		3	14

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit maatregelen om de hierboven genoemde drukfactoren te mitigeren. Volgend uit de natuurdoelanalyse zijn maatregelen gericht op robuust systeemherstel met name:

1. Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
2. Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
3. Maatregelen gericht op herstel en zonering van begrazingsdynamiek van konijnen en (gerichte inzet) grote grazers en anderzijds verminderen overbegrazing door damherten
4. Maatregelen gericht op zonering en intensiteit van recreatie binnen de duingebieden
5. Maatregelen gericht op hydrologisch herstel
6. Aanvullende maatregelen gericht op tegengaan exoten

In het maatregelpakket zijn 17 natuurherstelmaatregelen opgenomen. Tabel 23 geeft weer welke maatregelen worden genomen en onder welke van de hierboven genoemde maatregelen uit de natuurdoelanalyse het valt.

Tabel 23: Maatregelpakket Kennemerland Zuid

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving					
48	Loefzijde zeereep duindoorn en struweel verwijderen	N.t.b.	Witte duinen (H2120), grijze duinen (H2130A/B)	Systeemherstel	€250.000
49	Uitvoering kerven in de zeereep + aanpassingen infra	0,5 ha	Embryonale duinen (H2110), witte duinen (H2120), grijze duinen (H2130A/B)	Systeemherstel	€2.200.000
50	Kleinschalige dynamiek in de zeeduinen/zeeveld verbeteren; stuifkuilen	2 ha	Witte duinen (H2120), grijze duinen (H2130A/B)	Systeemherstel	€200.000
51	Verwijderen naaldbos	1 ha	Grijze duinen (H2130A/B), vochtige duinvalleen (H2190)	Systeemherstel	€100.000
52	Verwijderen naaldbos/ opstanden gewone esdoorn	14,7 ha	Grijze duinen (H2130A/B), vochtige duinvalleien (H2190)	Systeemherstel	€1.400.000
53	Afsluiting fietspad Kattendel vanaf de strandslag tot aan Vallei Groot Olmen, incl. aanpassingen wandelpaden en ruiterroutes in verband met doorlopende routes	N.v.t.	Witte duinen (H2120), grijze duinen (H2130A/B), vochtige duinvalleien (H2170A/B/D)	Systeemherstel	€250.000

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Maatregelen gericht op herstel en zonering van begrazingsdynamiek van konijnen en (gerichte inzet) grote grazers en anderszijds vermindering overbegrazing door damherten					
54	Vervanging begrazingsraster	N.t.b.	Grijze duinen (H2130), duinheiden met struikhei (H2150), duindoornstruwelen (H2160), kruipwilgstruwelen (H2107), duinbossen (H2180), vochtige duinvalleien (H2190)	Overlevings	€500.000
55	Herstel konijnenpopulatie (alle duinen Noord-Holland)	N.v.t.	Grijze duinen (H2130), duinheiden met kraaihei (H2140), duinheiden met struikhei (H2150), tapuit (A277)	Systeemherstel	€500.000
56	Optimalisatie dynamiek en klimaatadaptatie Kennemerduinen Zuid	300 ha	Grijze duinen (H2130), duinen met struikhei (H2150), duindoornstruwelen (H2160), duinbossen (H2180), vochtige duinvalleien (H2190)	Systeemherstel	€900.000
Maatregelen gericht op hydrologisch herstel					
57	Uitbreiding vochtige habitats	2,5 ha	Vochtige duinvalleien (H2190)	Systeemherstel	€300.000
Aanvullende maatregelen gericht op tegengaan exoten					
58	Verwijderen bosontwikkeling/invasieve en gebiedsvreemde soorten/ bramen middenduin	52 ha	Duindoornstruwelen (H2160)	Overlevings	€330.000
59	Verwijderen invasieve en gebiedsvreemde soorten binnenduin	67 ha	Duinbossen (H2180A)	Overlevings	€150.000
60	Nabeheer exoten		Grijze duinen (H2130), duinheiden met struikhei (H2150), duindoornstruwelen (H2160), kruipwilgstruwelen (H2107), duinbossen (H2180), vochtige duinvalleien (H2190)	Overlevings	€200.000
61	Revitalisering bos: exotenbestrijding (Amerikaanse vogelkers) en omvormen naaldbos naar gemengd bos	10 ha	Duinbossen (H2180)	Systeemherstel	€1.000.000
62	Exotenbeheer binnenduinbos	45 ha	Duinbossen (H2180)	Overlevings	€500.000
Overige maatregelen					
63	Bunkers geschikt maken voor winterverblijven vleermuis (o.a. meervleermuis)	N.v.t.	Meervleermuis (H1318)	Overlevings	€100.000
Onderzoeken en verkenningen					
64	Onderzoek omvorming bos	N.v.t.	Duinbossen (H2180)	Systeemherstel	€200.000
Totaal					**€ 9.080.000**

Bijdrage aan doelbereik

In het gebied zijn diverse maatregelen beoogd. Daarbij is onderscheid te maken tussen maatregelen gericht op systeemherstel en overlevingsmaatregelen. De impact van deze maatregelen, en daarmee de bijdrage aan doelbereik, wisselt dus ook. In deze paragraaf wordt een inschatting gegeven van de mogelijke effectiviteit van de maatregelen. Deze inschatting houdt geen rekening met onvoorziene omstandigheden en lacunes in kennis.

Systeemherstelmaatregelen

Door het verwijderen van struweel in de loefzijde van de zeereep en het maken van kerven en stuifkuilen zorgen we voor een toename van de winddynamiek in het buitenduin en neemt de overstuiving met kalkrijk zand toe. Om ook in het middenduin te zorgen voor een toename van winddynamiek en overstuiving kappen we een beperkt oppervlak naaldbos en opstanden van gewone esdoorn op locaties waar dit een obstakel vormt voor de wind. Hierdoor krijgt de wind weer vrij spel en wordt kalkrijk

zand het middenduin in verspreid. Om ruimte te maken voor dynamiek wordt op sommige plekken de recreatieve infrastructuur aangepast, zoals het fietspad Kattendel. Aangenomen wordt dat de combinatie van deze maatregelen bijdraagt aan de kwaliteit van 15% van het areaal witte duinen en grijze duinen, Naast een verbetering van het omliggende open duin vergroot boskap ook het areaal open duin. Aangenomen wordt dat minimaal de helft van het oppervlak aan gekapt bos zich ontwikkelt tot kwalificerend grijs duin (circa 7,8 ha).

Door het vervangen en plaatsen van begrazingsrasters kunnen koeien en paarden gericht blijven worden ingezet en kan het wisenten begrazingsgebied worden uitgebreidt. Dit zorgt voor een goede begrazingsdynamiek zodat het duin open blijft. Daarnaast proberen we de konijnenpopulatie in het gebied te herstellen (deze maatregel geldt voor alle duingebieden in Noord-Holland). Het wegvallen van de konijnen begrazing is voor alle duingebieden een knelpunt. Door de populaties te herstellen vergroten we de dynamiek in het open duin waardoor de kwaliteit van verschillende habitattypen verbetert. Daarnaast zorgt dit voor een verbetering van de kwaliteit van het leefgebied van de tapuit door een toename van het aantal broedplekken. Aangenomen wordt dat we met bovenstaande maatregelen bijdragen aan de kwaliteit van minimaal 20% van het areaal grijze duinen.

In het landgoed Middenduin breiden we het oppervlak aan vochtige duinvalleien uit op een locatie waar het oppervlak momenteel erg klein is. Het oppervlak vochtige duinvallei neemt hierdoor toe met circa 2,5 ha.

Overlevingsmaatregelen (aanvullend beheer)
Het verwijderen van bosontwikkeling, invasieve en gebiedsvreemde soorten uit het middenduin zorgt voor een kwaliteitsverbetering van duindoornstruwelen voor hetzelfde oppervlak waarin de maatregel plaatsvindt. Hetzelfde geldt voor het verwijderen van invasieve en gebiedsvreemde soorten in het binnenduin (duinbossen).

Het revitaliseren van bos door het verwijderen van exoten en omvormen van naaldbos naar gemengd duinbos verbeterd de kwaliteit van het bestaande bos en vergroot het areaal kwalificerend duinbos.

Synthesetabel
In tabel 24 zijn de bijdragen aan oppervlak en kwaliteit weergegeven. De bijdrage aan kwaliteit van een habitattype kan nooit groter zijn dan het huidig areaal. De maatregelen waar met enige zekerheid een bijdrage aan kwaliteit of oppervlak voor kan worden ingeschat zijn meegenomen in de tabel. Waar mogelijk is er een schatting gemaakt over het effect van een systeemherstelmaatregel. Het werkelijke effect van systeemherstelmaatregelen is naar verwachting groter, het is echter niet goed mogelijk om op voorhand een inschatting van de precieze bijdrage aan doelbereik te maken.

Tabel 24: Bijdragen aan doelbereik voor N2000-gebied Kennemerland-Zuid

Instandhoudingsdoel	Doel oppervlak	Doel kwaliteit	Bijdrage kwaliteit	Bijdrage oppervlak
H2120 Witte duinen	>	>	24,4 ha	
H2130 Grijze duinen	A: > B: =	>	838 ha	7,8 ha
H2160 Duindoornstruwelen	= (<)	=	52 ha	
H2180 Duinbossen	=	A/C: = B: >	112 ha	10 ha
H2190 Vochtige duinvallei	A/B/D: > C: =	A/B/D: > C: =		2,5 ha

Maatregelpakket 7 Eilandspolder

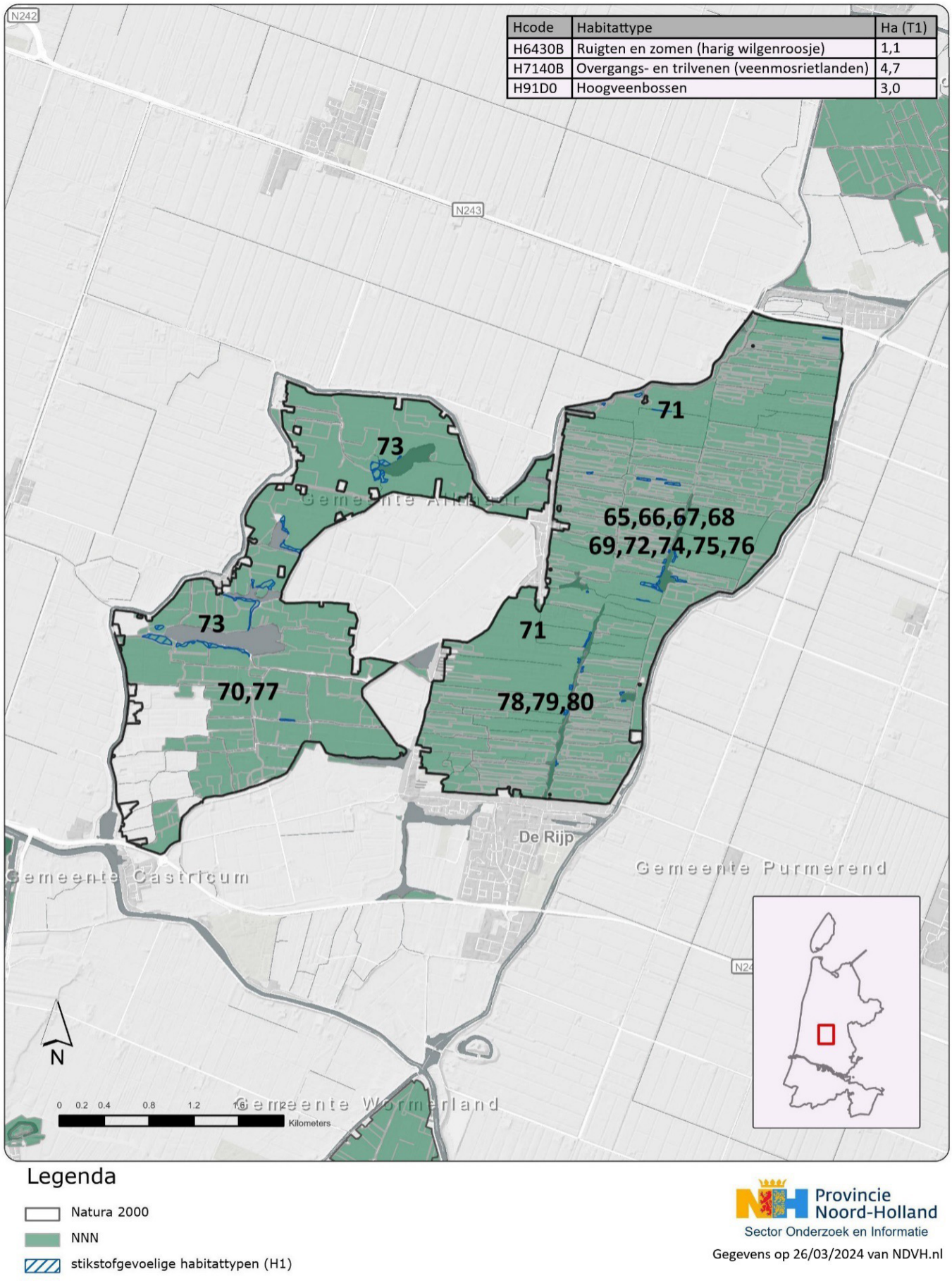

Figuur 11: Overzichtskaart van het N2000-gebied Eilandspolder

Drukfactoren en maatregelen

In de natuurdoelanalyse van Eilandspolder worden de belangrijkste drukfactoren genoemd en wordt inzichtelijk gemaakt of de instandhoudingsdoelstellingen worden behaald (al dan niet door het nemen van extra maatregelen). De belangrijkste risico's voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn:

- De kleine arealen, versnippering en verweving met (te) intensieve landbouw
- Ontoereikend watersysteem (niet robuust voor natuur)
- Atmosferische stikstofdepositie

De natuurdoelanalyse van Eilandspolder geeft voor het instandhoudingsdoel het oordeel 'Nee, tenzij', aanvullende maatregelen zijn dus noodzakelijk om verslechtering te voorkomen.

Tabel 25: Conclusies natuurdoelanalyse Eilandspolder

	Ja	Ja, mits	Nee, tenzij
Conclusies per habitattype en/of soort			1

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit maatregelen om de hierboven genoemde drukfactoren te mitigeren. Volgend uit de natuurdoelanalyse zijn maatregelen gericht op robuust systeemherstel met name:

1. Maatregelen gericht op robuuste arealen verlandingsvegetaties met variatie in ontwikkelingsstadium en een goede ruimtelijke samenhang
2. Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, in combinatie met een effectieve compartimentering en natuurgericht peilbeheer en maatregelen om historische belasting weg te werken
3. Eventueel verbrakking op kansrijke locaties
4. Maatregelen gericht op een functionele verweving of juist scheiding van functies, passend bij het robuuste watersysteem. Dit betreft met name een heroverweging van te intensief agrarisch gebruik in delen van het gebied waar robuust natuurherstel hoofddoelstelling moet zijn
5. Maatregelen gericht op waar nodig extensiveren van landbouwkundig gebruik, in combinatie met een passend verdienmodel voor het geëxtensiveerde gebruik

In het maatregelpakket zijn 16 natuurherstelmaatregelen opgenomen. Tabel 26 geeft weer welke maatregelen worden genomen en onder welke van de hierboven genoemde maatregelen uit de natuurdoelanalyse het valt.

Tabel 26: Maatregelpakket Eilandspolder

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Maatregelen gericht op functionele verweving of juist scheiding van functies, passend bij het robuuste watersysteem					
65	Zonering varen t.b.v. verbetering waterkwaliteit: verkenning, verwerving draagvlak en treffen van maatregelen als drijfbalken	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), bittervoorn H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€50.000
Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, in combinatie met een effectieve compartimentering en natuurgericht peilbeheer en maatregelen om historische belasting weg te werken					
66	Watersysteemingrepen ten behoeve van waterkwaliteitsverbetering	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), bittervoorn H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€1.500.000
67	Optimalisatie waterbeheer ten behoeve van waterkwaliteitsverbetering	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), bittervoorn H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€500.000
68	Monitoring effecten van waterkwaliteitsmaatregelen en bijsturen	n.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), bittervoorn H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€95.000
69	Hydrologische herstelmaatregelen: o.a. aanleg en herstel van dammen en stuwen, graven greppels en duikers, vervangen/herstellen pompen	30 ha	Ruigten en zomen (H6430B), overgangs- en trilvenen (H7140B), rietzanger (A295) Noordse woelmuis (H1340)	Systeemherstel	€900.000

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
70	Verbeteren van de waterkwaliteit door het tegengaan van afslag en uitspoeling van nutriënten door plaatsen van oeverbeschoeiing	250 m	Overgangs- en trilvenen (H7140B), bittervoorn H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Overlevings	€100.000
71	Aanleg van natuurvriendelijke oevers en restauratie van houten windmolen	8 km	Overgangs- en trilvenen (H7140B), bittervoorn H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€257.400
72	Extensivering schouw op begroeiing door opstellen slootbeheerplan	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), bittervoorn H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€20.000
Maatregelen gericht op robuuste arealen verlandingsvegetaties met variatie in ontwikkelingsstadium en een goede ruimtelijke samenhang					
73	Beheer veenmosrietlanden rond de Knie en de Lei 2026-2030	2,4 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B)	Overlevings	€220.000
74	Graven en schonen rietkraagslootjes t.b.v. nathouden veenmosrietlanden en het weren van vee	1 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B)	Overlevings	€80.000
75	Afvoer van historische maaiselopslag (tegengaan verruiging en vermindering schuilplekken predatoren) t.b.v. ontwikkeling van (veenmos)rietland	2 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B)	Overlevings	€20.000
Overige maatregelen					
76	Weghalen ruigtes en bosjes t.b.v. weidevogelsdoelstellingen op gronden in beheer bij agrariërs in N2000 polders in Laag-Holland	2 ha	Rietzanger (A295), Kievit (A142), Grutto (A156)	Overlevings	€35.000
77	Verwijderen opgaande begroeiing, t.b.v openheid landschap en vogelrichtlijnsoorten	3 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B), Rietzanger (A295), Wintertaling (A052), Meerkoet (A125), Goudplevier (A140), Kievit (A142), Grutto (A156)	Overlevings	€400.000
78	Actief sturen met water, greppelinfiltratie in (particulier) natuurbeheer bij agrariërs in N2000 polders in Laag-Holland	25 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B)	Systeemherstel	€20.000
79	Aanleg natuurvriendelijke oevers op gronden in beheer bij agrariërs binnen N2000 polders in Laag-Holland	15 km	Ruigten en zomen (H6430B), Overgangs- en trilvenen (H7140B), Noordse woelmuis (H1340)	Systeemherstel	€800.000
Onderzoeken en verkenningen					
80	Bodemanalyse, bodemadvies en aangepast bodembeheer agrariërs Laag-Holland	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), bittervoorn H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€80.000
Totaal					**€ 5.077.400**

Bijdrage aan doelbereik

In het gebied zijn diverse maatregelen beoogd. Daarbij is onderscheid te maken tussen maatregelen gericht op systeemherstel en overlevingsmaatregelen. De impact van deze maatregelen, en daarmee de bijdrage aan doelbereik, wisselt dus ook. In deze paragraaf wordt een inschatting gegeven van de mogelijke effectiviteit van de maatregelen. Deze inschatting houdt geen rekening met onvoorziene omstandigheden en lacunes in kennis.

Systeemherstelmaatregelen
Momenteel wordt in opdracht van provincie Noord-Holland voor heel Laag-Holland een hydrologische studie uitgevoerd. Deze studie heeft als doel om tot maatregelen te komen voor hydrologisch systeemherstel. De resultaten van deze studie zijn ten tijde van deze aanvraag nog niet beschikbaar. Vooruitlopend op deze studie hebben we wel maatregelen gericht op systeemherstel geformuleerd. Dit betreft watersysteemingrepen en optimalisatie van het waterbeheer, zoals hydrologisch isoleren van delen van het gebied, defosfateren, baggeren, of aanpassingen in de inlaat en uitlaat van water in het gebied. Doordat deze ingrepen veelal impact hebben op grote delen van het gebied kan de bijdrage aan doelbereik groot zijn. Het lopende onderzoek zal de precieze invulling van deze maatregelen bepalen, daarom kunnen we nog niet inschatten wat de effecten op specifieke instandhoudingsdoelen gaan zijn.

Daarnaast zijn er hydrologische maatregelen die al wel kunnen worden uitgevoerd, zoals het plaatsen van oeverbeschoeiing, het herstel of aanleg van dammen en stuwen, graven van greppels en duikers en het vervangen of plaatsen van pompen. Ook wordt er een slootbeheerplan opgestelt zodat ruimte ontstaat voor verlanding en wordt een betere zonering voor het varen verkent. Tot slot leggen we in totaal circa 23 km aan natuurvriendelijke oevers aan waardoor oeverafslag wordt voorkomen en er oevervegetaties tot ontwikkeling komen. Ook draagt dit bij aan een verbetering van het leefgebied voor de Noordse woelmuis. De maatregelen hebben effect op het hele watersysteem in het gebied, de bijdrage aan doelbereik kan dus groot zijn. Het is in dit stadium echter niet mogelijk te voorspellen hoe groot het effect zal zijn.

Overlevingsmaatregelen (aanvullend beheer)
Er zijn beheermaatregelen opgenomen gericht op het behoud van de veenmosrietlanden rond De Knie en De Lei. Momenteel is ca 2,4 ha kwalificerend veenmosrietland op deze locaties aanwezig wat met het aanvullende beheer in stand kan worden gehouden. Het aanvullend beheer draagt bij aan de kwaliteit van het volledige areaal. Daarnaast worden er rietkraagslootjes geschoont en gegraven ten behoeve van het nathouden van veenmosrietland en het weren van vee. Dit betreft een maatregel die een kwaliteitsverbetering van een bestaand perceel tot gevolg heeft. Ook wordt een historische maaiselopslag verwijderd. De bijdrage aan doelbereik van deze maatregelen is niet gekwantificeerd.

Tot slot worden ruigten en opgaande begroeiing weggehaald. Deze maatregelen zijn gericht op de weidevogeldoelstellingen. In totaal wordt 5 hectare opgaande begroeiing verwijderd, het effect van de maatregel op de verbetering van het leefgebied voor de grutto en kievit is groter omdat de verstorende werking van opgaande begroeiing over een grotere afstand werkt.

Synthesetabel
In tabel 27 zijn de bijdragen aan oppervlak en kwaliteit weergegeven. De bijdrage aan kwaliteit van een habitattype kan nooit groter zijn dan het huidig areaal. De maatregelen waar met enige zekerheid een bijdrage aan kwaliteit of oppervlak voor kan worden ingeschat zijn meegenomen in de tabel. Waar mogelijk is er een schatting gemaakt over het effect van een systeemherstelmaatregel. Het werkelijke effect van systeemherstelmaatregelen is naar verwachting groter, het is echter niet goed mogelijk om op voorhand een inschatting van de precieze bijdrage aan doelbereik te maken.

Tabel 27: Bijdragen aan doelbereik voor N2000-gebied Eilandspolder

Instandhoudingsdoel	Doel oppervlak	Doel kwaliteit	Bijdrage kwaliteit	Bijdrage oppervlak
H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	=	=	2,4 ha	

Maatregelpakket 8 Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder

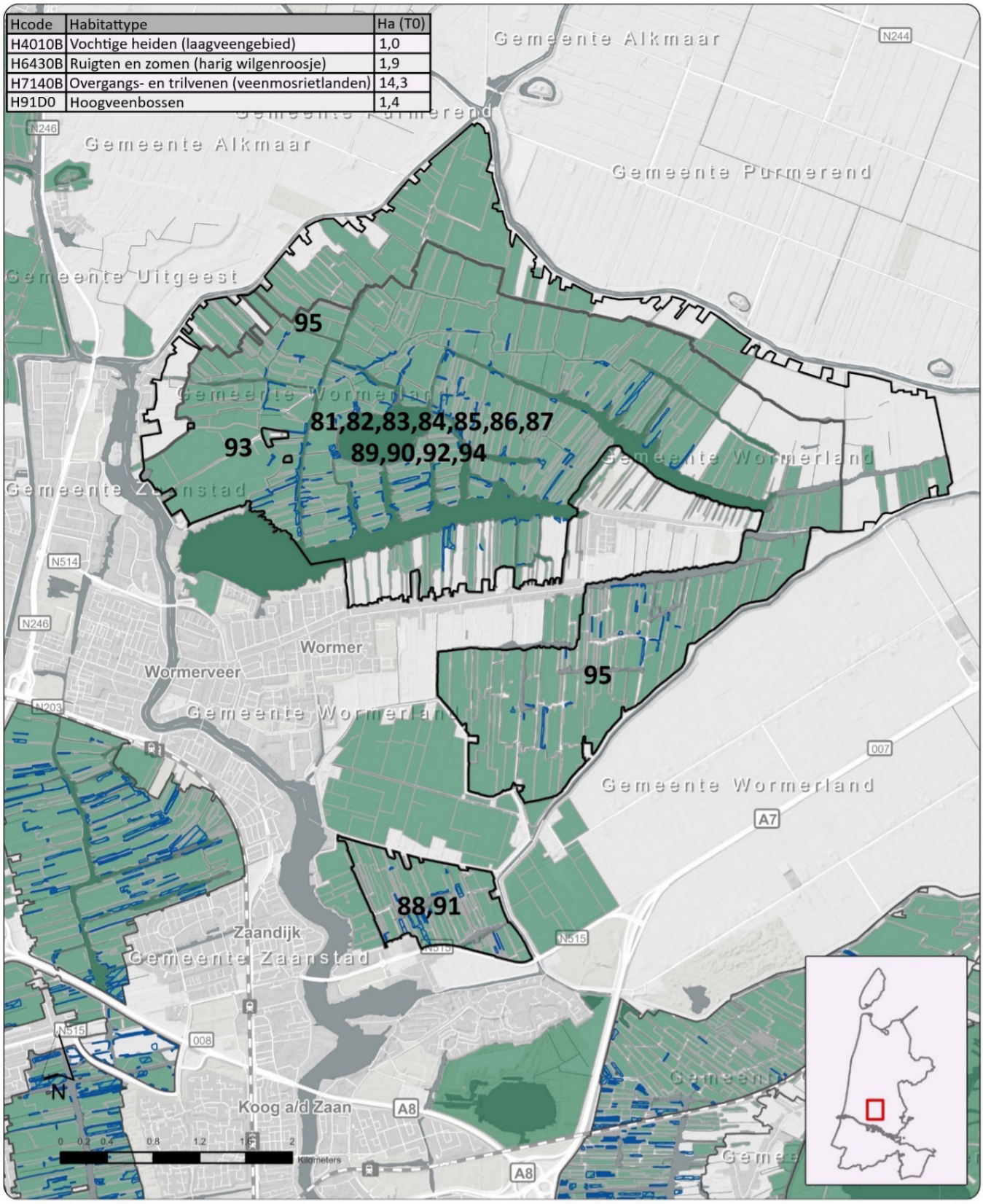

Legenda

- Natura 2000
- stikstofgevoelige habitattypen (H0)
- NNN

Provincie Noord-Holland
Sector Onderzoek en Informatie

Versie N2K_HK_90_Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder_V12

Figuur 12: Overzichtskaart van het N2000-gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder

Drukfactoren en maatregelen

In de natuurdoelanalyse van Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder worden de belangrijkste drukfactoren genoemd en wordt inzichtelijk gemaakt of de instandhoudingsdoelstellingen worden behaald (al dan niet door het nemen van extra maatregelen). De belangrijkste risico's voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn:

- De kleine arealen, versnippering en verweving met (te) intensieve landbouw
- Ontoereikend watersysteem (niet robuust voor natuur)
- Atmosferische stikstofdepositie

De natuurdoelanalyse van Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder geeft voor twee instandhoudingsdoelstellingen het oordeel 'Nee, tenzij', aanvullende maatregelen zijn dus noodzakelijk om verslechtering te voorkomen en om de uitbreidingsdoelstellingen te behalen. Voor één instandhoudingsdoel kan verslechtering worden voorkomen maar zijn aanvullende maatregelen wel noodzakelijk om de uitbreidingsdoelstellingen te halen.

Tabel 28: Conclusies natuurdoelanalyse Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder

	Ja	Ja, mits	Nee, tenzij
Conclusies per habitattype en/of soort		1	2

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit maatregelen om de hierboven genoemde drukfactoren te mitigeren. Volgend uit de natuurdoelanalyse zijn maatregelen gericht op robuust systeemherstel met name:

1. Maatregelen gericht op robuuste arealen verlandingsvegetaties met variatie in ontwikkelingsstadium en een goede ruimtelijke samenhang
2. Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, in combinatie met een effectieve compartimentering en natuurgericht peilbeheer en maatregelen om historische belasting weg te werken
3. Eventueel verbrakking op kansrijke locaties
4. Maatregelen gericht op een functionele verweving of juist scheiding van functies, passend bij het robuuste watersysteem. Dit betreft met name een heroverweging van te intensief agrarisch gebruik in delen van het gebied waar robuust natuurherstel hoofddoelstelling moet zijn.
5. Maatregelen gericht op het waar nodig extensiveren van landbouwkundig gebruik, in combinatie met een passend verdienmodel voor het geëxtensiveerde gebruik

In het maatregelpakket zijn 16 natuurherstelmaatregelen opgenomen. Tabel 29 geeft weer welke maatregelen worden genomen en onder welke van de hierboven genoemde maatregelen uit de natuurdoelanalyse het valt.

Tabel 29: Maatregelpakket Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Maatregelen gericht op functionele verweving of juist scheiding van functies, passend bij het robuuste watersysteem. Dit betreft met name een heroverweging van te intensief agrarisch gebruik in delen van het gebied waar robuust natuurherstel hoofddoelstelling moet zijn					
81	Zonering varen t.b.v. verbetering waterkwaliteit: verkenning, verwerving draagvlak en treffen van maatregelen als drijfbalken	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€70.000
Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, in combinatie met een effectieve compartimentering en natuurgericht peilbeheer en maatregelen om historische belasting weg te werken					
82	Waterhuishoudkundige maatregelen: opzetten grondwaterpeil i.c.m. detailwaterhuishouding verbeteren	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), ruigten- en zomen (H6430B), smient (A050), slobeend (A056), kemphaan (A151), roerdomp (A021), grutto (A156)	Systeemherstel	€175.000
83	Pilot innovatie tegengaan afslag/afkalving met biobased constructies die rietgroei stimuleren.	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), ruigten- en zomen (H6430B)	Systeemherstel	€100.000

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
84	Aanleg oeververdediging	12,5 km	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden H4010B), ruigten- en zomen (H6430B)	Systeemherstel	€1.230.000
85	Optimalisatie waterbeheer ten behoeve van waterkwaliteitsverbetering	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€450.000
86	Watersysteemingrepen ten behoeve van waterkwaliteitsverbetering	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€3.000.000
87	Monitoring effecten van waterkwaliteitsmaatregelen en bijsturen	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€160.000
88	Hydrologische herstelmaatregelen om waterbeheer beter af te stemmen op natuurdoelen Kalverpolder	21 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B), ruigten- en zomen (H6430B), rietzanger (A295)	Systeemherstel	€630.000
Maatregelen gericht op robuuste arealen verlandingsvegetaties met variatie in ontwikkelingsstadium en een goede ruimtelijke samenhang					
89	Impuls veenmosrietlanden WJV	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B) , ruigten en zomen (H6430B)	Overlevings	€750.000
90	Aankoop ontbrekende schakel kritisch habitattype (moerasheide)	0,29 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B)	Systeemherstel	€150.000
91	Impuls veenmosrietlanden Kalverpolder	7 ha	Overgangs en trilvenen (H7140B)	Overlevings	€140.000
92	Extensivering schouw op begroeiing door opstellen slootbeheerplan	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€30.000
Overige maatregelen					
93	Uitvoeren maatregelen duurzaam beheer (herstel beheerkade en toegangsweg Schaalsmeerdijk)	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), ruigten- en zomen (H6430B)	Overlevings	€566.500
94	Aanpak invasieve soorten (o.a. appelbes, cranberry, Aziatische duizendknopen, late guldenroede, gele maskerbloem, reuze bereklauw) en nabeheer	N.t.b.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), ruigten- en zomen (H6430B)	Overlevings	€367.000
95	Aanpak invasieve soorten particulieren binnen N2000, inventariseren en oppakken op perceelniveau	N.t.b.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), ruigten- en zomen (H6430B)	Overlevings	€1.000.000
Onderzoeken en verkenningen					
96	Onderzoek naar niet verlanden petgaten/ randvoorwaarden verlandingsreeks	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B)	Systeemherstel	€264.500
Totaal					**€ 9.083.000**

Bijdrage aan doelbereik

In het gebied zijn diverse maatregelen beoogd. Daarbij is onderscheid te maken tussen maatregelen gericht op systeemherstel en overlevingsmaatregelen. De impact van deze maatregelen, en daarmee de bijdrage aan doelbereik, wisselt dus ook. In deze paragraaf wordt een inschatting gegeven van de mogelijke effectiviteit van de maatregelen. Deze inschatting houdt geen rekening met onvoorziene omstandigheden en lacunes in kennis.

Systeemherstelmaatregelen
Momenteel wordt in opdracht van provincie Noord-Holland voor heel Laag-Holland een hydrologische studie uitgevoerd. Deze studie heeft als doel om tot maatregelen te komen voor hydrologisch systeemherstel. De resultaten van deze studie zijn ten tijde van deze aanvraag nog niet beschikbaar. Vooruitlopend op deze studie hebben we wel maatregelen gericht op systeemherstel geformuleerd. Dit betreft watersysteemingrepen en optimalisatie van het waterbeheer, zoals hydrologisch isoleren van delen van het gebied, defosfateren, baggeren, of aanpassingen in de inlaat en uitlaat van water in het gebied. Doordat deze ingrepen veelal impact hebben op grote delen van het gebied kan de bijdrage aan doelbereik groot zijn. Het lopende onderzoek zal de precieze invulling van deze maatregelen bepalen, daarom kunnen we nog niet inschatten wat de effecten op specifieke instandhoudingsdoelen gaan zijn.

Om oeverafslag te voorkomen en de waterkwaliteit in het Wormer- en Jisperveld te verbeteren wordt 12,5 km oeververdediging aangelegd. Ook wordt er een pilot uitgevoerd om oeverafslag te voorkomen doormiddel van biobased constructies die rietgroei stimuleren. Daarnaast worden er waterhuishoudkundige maatregelen genomen om het grondwaterpeil op te zetten en de detailwaterhuishouding te verbeteren. Dit zorgt voor het tegengaan van bodemdaling en een betere waterhuishouding voor de habitattypen. Ook kunnen we een perceel met daarop 0,1 ha vochtige heiden en 0,19 ha veenmosrietlanden aankopen van een particulier die het perceel niet goed beheerd. Dit maakt het mogelijk om de percelen in beheer te nemen en draagt bij aan de kwaliteit van deze habitattypen.

Voor een duurzaam voortbestaan van verschillende verlandingsstadia is het van belang om nieuwe verlanding op gang te brengen. Door het extensiveren van de schouw en het opstellen van een slootbeheerplan ontstaat ruimte voor verlanding. Ook zijn de laatste jaren verschillende soorten petgaten aangelegd in de N2000-gebieden in Laag-Holland, maar is het niet duidelijk welke type petgaten tot de beste resultaten leiden. Daarom wordt onderzoek gedaan naar het niet verlanden van petgaten en de randvoorwaarden voor de verlandingsreeks (dit onderzoek geldt voor alle laagveengebieden). Dit draagt bij aan de toekomstige ontwikkeling en behoud van verlandingsvegetaties zoals veenmosrietlanden, vochtige heiden en hoogveenbossen.

Overlevingsmaatregelen (aanvullend beheer)
Zowel in de Kalverpolder als het Wormer- en Jisperveld worden gerichte maatregelen uitgevoerd ten behoeve van het habitattype veenmosrietlanden, zoals plaggen, het aanbrengen van scheidingssloten en een intensivering van het beheer. Hiermee dragen we bij aan de kwaliteit van het totale oppervlak veenmosrietlanden (14,3 ha). Op den duur verwachten we een toename in kwalificerend oppervlak veenmosrietland door het aanvullend maaien van niet kwalificerend en potentieel kwalificerend veenmosrietland.

Naast herstel van het watersysteem zijn diverse maatregelen opgenomen om invasieve soorten te bestrijden. Dit betreft o.a. cranberry, Aziatische duizendknopen, late guldenroede, gele maskerbloem, reuze bereklauw en appelbes. Deze maatregel draagt bij aan behoud van de habitattypen en verbetering van de kwaliteit. De omvang van de maatregel is momenteel nog niet gespecificeerd waardoor een inschatting voor bijdrage aan doelbereik niet te geven is. Wel is duidelijk dat de maatregel noodzakelijk is voor behoud van de habitattypen (zowel op korte als lange termijn).

Synthesetabel
In tabel 30 zijn de bijdragen aan oppervlak en kwaliteit weergegeven. De bijdrage aan kwaliteit van een habitattype kan nooit groter zijn dan het huidig areaal. De maatregelen waar met enige zekerheid een bijdrage aan kwaliteit of oppervlak voor kan worden ingeschat zijn meegenomen in de tabel. Waar mogelijk is er een schatting gemaakt over het effect van een systeemherstelmaatregel. Het werkelijke effect van systeemherstelmaatregelen is naar verwachting groter, het is echter niet goed mogelijk om op voorhand een inschatting van de precieze bijdrage aan doelbereik te maken.

Tabel 30: Bijdragen aan doelbereik voor N2000-gebied Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder

Instandhoudingsdoel	Doel oppervlak	Doel kwaliteit	Bijdrage kwaliteit	Bijdrage oppervlak
H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)	>	=	0,1 ha	
H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	=	=	14,3 ha	
H91D0 Hoogveenbossen	=	=	1,4 ha	

Maatregelpakket 9 Polder Westzaan

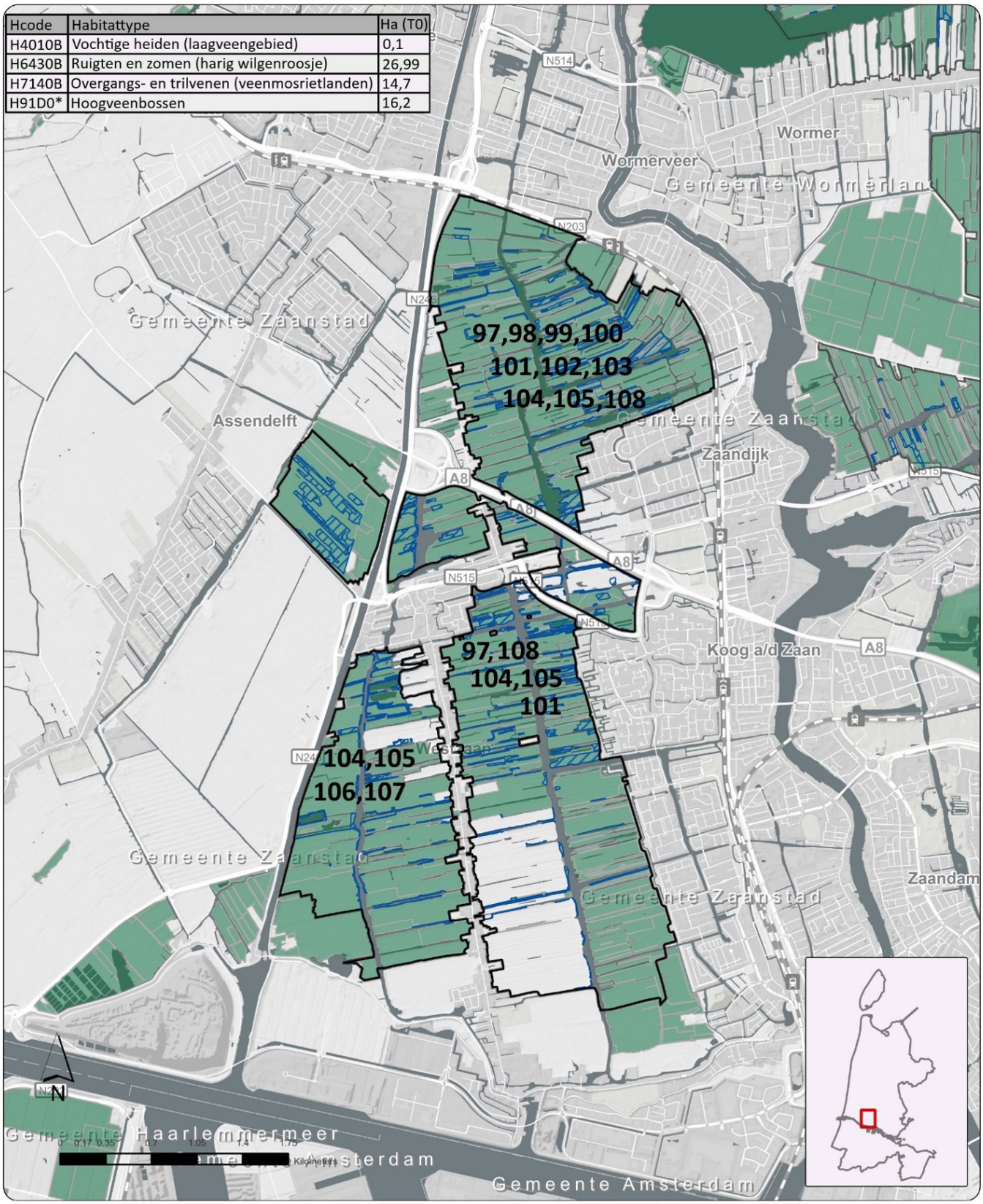

Figuur 13: Overzichtskaart van het N2000-gebied Polder Westzaan

Drukfactoren en maatregelen

In de natuurdoelanalyse van Polder Westzaan worden de belangrijkste drukfactoren genoemd en wordt inzichtelijk gemaakt of de instandhoudingsdoelstellingen worden behaald (al dan niet door het nemen van extra maatregelen). De belangrijkste risico's voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn:

- De kleine arealen, versnippering en verweving met (te) intensieve landbouw
- Ontoereikend watersysteem (niet robuust voor natuur)
- Atmosferische stikstofdepositie

De natuurdoelanalyse van Polder Westzaan geeft voor alle instandhoudingsdoelstellingen het oordeel 'Nee, tenzij', aanvullende maatregelen zijn dus noodzakelijk om verslechtering te voorkomen en om de uitbreidingsdoelstellingen te behalen.

Tabel 31: Conclusies natuurdoelanalyse Polder Westzaan

	Ja	Ja, mits	Nee, tenzij
Conclusies per habitattype en/of soort			3

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit maatregelen om de hierboven genoemde drukfactoren te mitigeren. Volgend uit de natuurdoelanalyse zijn maatregelen gericht op robuust systeemherstel met name:

1. Maatregelen gericht op robuuste arealen verlandingsvegetaties met variatie in ontwikkelingsstadium en een goede ruimtelijke samenhang
2. Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, in combinatie met een effectieve compartimentering en natuurgericht peilbeheer en maatregelen om historische belasting weg te werken
3. Verbrakking op kansrijke locaties (onderzoeken lopen)
4. Maatregelen gericht op een functionele verweving of juist scheiding van functies, passend bij het robuuste watersysteem. Dit betreft met name een heroverweging van te intensief agrarisch gebruik in delen van het gebied waar robuust natuurherstel hoofddoelstelling moet zijn.
5. Maatregelen gericht op het waar nodig extensiveren van landbouwkundig gebruik, in combinatie met een passend verdienmodel voor het geëxtensiveerde gebruik

In het maatregelpakket zijn 12 natuurherstelmaatregelen opgenomen. Tabel 32 geeft weer welke maatregelen worden genomen en onder welke van de hierboven genoemde maatregelen uit de natuurdoelanalyse het valt.

Tabel 32: Maatregelpakket Polder Westzaan

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Maatregelen gericht op functionele verweving of juist scheiding van functies, passend bij het robuuste watersysteem. Dit betreft met name een heroverweging van te intensief agrarisch gebruik in delen van het gebied waar robuust natuurherstel hoofddoelstelling moet zijn					
97	Zonering varen t.b.v. verbetering waterkwaliteit: verkenning, verwerving draagvlak en treffen van maatregelen als drijfbalken	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€50.000
Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, in combinatie met een effectieve compartimentering en natuurgericht peilbeheer en maatregelen om historische belasting weg te werken					
98	Hydrologische herstelmaatregelen om waterbeheer beter af te stemmen op natuurdoelen	150 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B), rietzanger (A295)	Systeemherstel	€4.500.000
99	Optimalisatie waterbeheer ten behoeve van waterkwaliteitsverbetering	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€300.000
100	Monitoring effecten van waterkwaliteitsmaatregelen en bijsturen	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€70.000

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
101	Oeverbescherming inclusief raster tegen vee en ganzen ten behoeve waterkwaliteit en rietherstel	20 km	Ruiten en zomen (H6430B), rietzanger (A295)	Systeemherstel	€2.500.000
Maatregelen gericht op robuuste arealen verlandingsvegetaties met variatie in ontwikkelingsstadium en een goede ruimtelijke samenhang					
102	Afvoer van historische maaiselopslag (tegengaan verruiging en vermindering schuilplekken predatoren) t.b.v. ontwikkeling van (veenmos)rietland	6 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B)	Overlevings	€35.000
103	Extensivering schouw op begroeiing door opstellen slootbeheerplan	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€20.000
104	Graven en schonen rietkraagslootjes t.b.v. nathouden veenmosrietlanden en het weren van vee	5000 m3	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtge heiden (H4010B), ruigten en zomen (H6430B)	Overlevings	€100.000
105	Uitvoeren schouw en (handmatig) verwijderen opslag zoals appelbes, berk en grauwe wilg (hele gebied m.u.v. Noorderveen)	15 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), hoogveenbossen (H91D0)	Overlevings	€270.000
106	Plangebied 1: herstel over te nemen percelen van Vogelbescherming, onderzoek en maatregelen om ontwikkeling richting HB-type in gang te zetten	10 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B), ruigten en zomen (H6430B), Noordse woelmuis (H1340*)	Systeemherstel	€530.000
107	Plangebied 2: herstel waterhuishouding over te nemen percelen van Vogelbescherming	10 ha	Ruigten en zomen (H6430B), Noordse woelmuis (H1340*)	Systeemherstel	€300.000
108	Onderzoek naar voorkomen oeverafslag en evaluatie getroffen maatregelen oeverherstel Laag-Holland, en tegelijkertijd aanpakken met nieuwe (type) schoeiing	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€200.000
Totaal					**€ 8.875.000**

Bijdrage aan doelbereik

In het gebied zijn diverse maatregelen beoogd. Daarbij is onderscheid te maken tussen maatregelen gericht op systeemherstel en overlevingsmaatregelen. De impact van deze maatregelen, en daarmee de bijdrage aan doelbereik, wisselt dus ook. In deze paragraaf wordt een inschatting gegeven van de mogelijke effectiviteit van de maatregelen. Deze inschatting houdt geen rekening met onvoorziene omstandigheden en lacunes in kennis.

Systeemherstelmaatregelen

Momenteel wordt in opdracht van provincie Noord-Holland voor heel Laag-Holland een hydrologische studie uitgevoerd. Deze studie heeft als doel om tot maatregelen te komen voor hydrologisch systeemherstel. De resultaten van deze studie zijn ten tijde van deze aanvraag nog niet beschikbaar. Vooruitlopend op deze studie hebben we wel maatregelen gericht op systeemherstel geformuleerd. Dit betreft watersysteemingrepen en optimalisatie van het waterbeheer, zoals hydrologisch isoleren van delen van het gebied, defosfateren, baggeren, of aanpassingen in de inlaat en uitlaat van water in het gebied. Doordat deze ingrepen veelal impact hebben op grote delen van het gebied kan de bijdrage aan doelbereik groot zijn. Het lopende onderzoek zal de precieze invulling van deze maatregelen bepalen, daarom kunnen we nog niet inschatten wat de effecten op specifieke instandhoudingsdoelen gaan zijn.

Er zijn hydrologische maatregelen opgenomen om het waterbeheer beter af te stemmen op de natuurdoelen en de waterkwaliteit te verbeteren. Het betreft het nemen van maatregelen zoals het maken van peilvlakken, de aanleg van dammen en stuwen, het graven van greppels, vervangen/herstellen van pompen en herstel van kades en beheerpaden. Ook wordt 20 km aan

oeverbescherming aangelegd om oeverafslag te voorkomen, in combinatie met rasters tegen vee en ganzen om het riet te herstellen. Een inschatting van de bijdrage aan kwaliteit of oppervlak van specifieke habitattypen kan niet worden gegeven.

Staatsbosbeheer neemt in Polder Westzaan een aantal percelen over van de Vogelbescherming. Daarbij worden twee gebieden van beide circa 10 ha heringericht, verdeeld over twee fasen. In plangebied 1 wordt ingezet op de ontwikkeling van ruigten en zomen en vervolgens veenmosrietland. Hiervoor is onder andere hydrologisch herstel benodigd (verhogen van het grondwaterpeil). Aangenomen wordt dat op circa 25% van de percelen veenmosrietland wordt gerealiseerd (5 ha) en circa 50% ruigten en zomen (10 ha). Met een toename van ruigten en zomen ontstaat ook nieuw leefgebied voor de Noordse woelmuis. De maatregelen dragen bij aan systeemherstel door vermindering van wegzijging en een natuurlijker waterbeheer.

Overlevingsmaatregelen (aanvullend beheer)
Om verruiging tegen te gaan en het aantal schuilplekken voor predatoren te verminderen wordt een historische maaiselopslag verwijderd. Door het verwijderen ontstaat ruimte voor de nieuwvorming van veenmosrietland. Daarnaast worden rietkraagslootjes geschoond en gegraven om veenmosrietlanden nat te houden en vee te weren. Invasieve exoten zijn in het hele gebied een probleem, daarom wordt geinventariseerd waar invasieve exoten aanwezig zijn en worden de invasieve exoten verwijderd. Dit draagt bij aan de kwaliteit van veenmosrietlanden, vochtige heiden en hoogveenbossen.

Omdat oeverafslag in heel Laag-Holland een probleem is wordt onderzoek gedaan naar het voorkomen van oeverafslag en worden de getroffen maatregelen voor oeverherstel geevalueerd.

Synthesetabel
In tabel 33 zijn de bijdragen aan oppervlak en kwaliteit weergegeven. De bijdrage aan kwaliteit van een habitattype kan nooit groter zijn dan het huidig areaal. De maatregelen waar met enige zekerheid een bijdrage aan kwaliteit of oppervlak voor kan worden ingeschat zijn meegenomen in de tabel. Waar mogelijk is er een schatting gemaakt over het effect van een systeemherstelmaatregel. Het werkelijke effect van systeemherstelmaatregelen is naar verwachting groter, het is echter niet goed mogelijk om op voorhand een inschatting van de precieze bijdrage aan doelbereik te maken.

Tabel 33: Bijdragen aan doelbereik voor N2000-gebied Polder Westzaan

Instandhoudingsdoel	Doel oppervlak	Doel kwaliteit	Bijdrage kwaliteit	Bijdrage oppervlak
H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)	>	=	0,09 ha	
H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	>	>		20 ha
H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	=	=	12,4 ha	5 ha
H91D0* Hoogveenbossen	=	=	2,5 ha	

Maatregelpakket 10 Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske

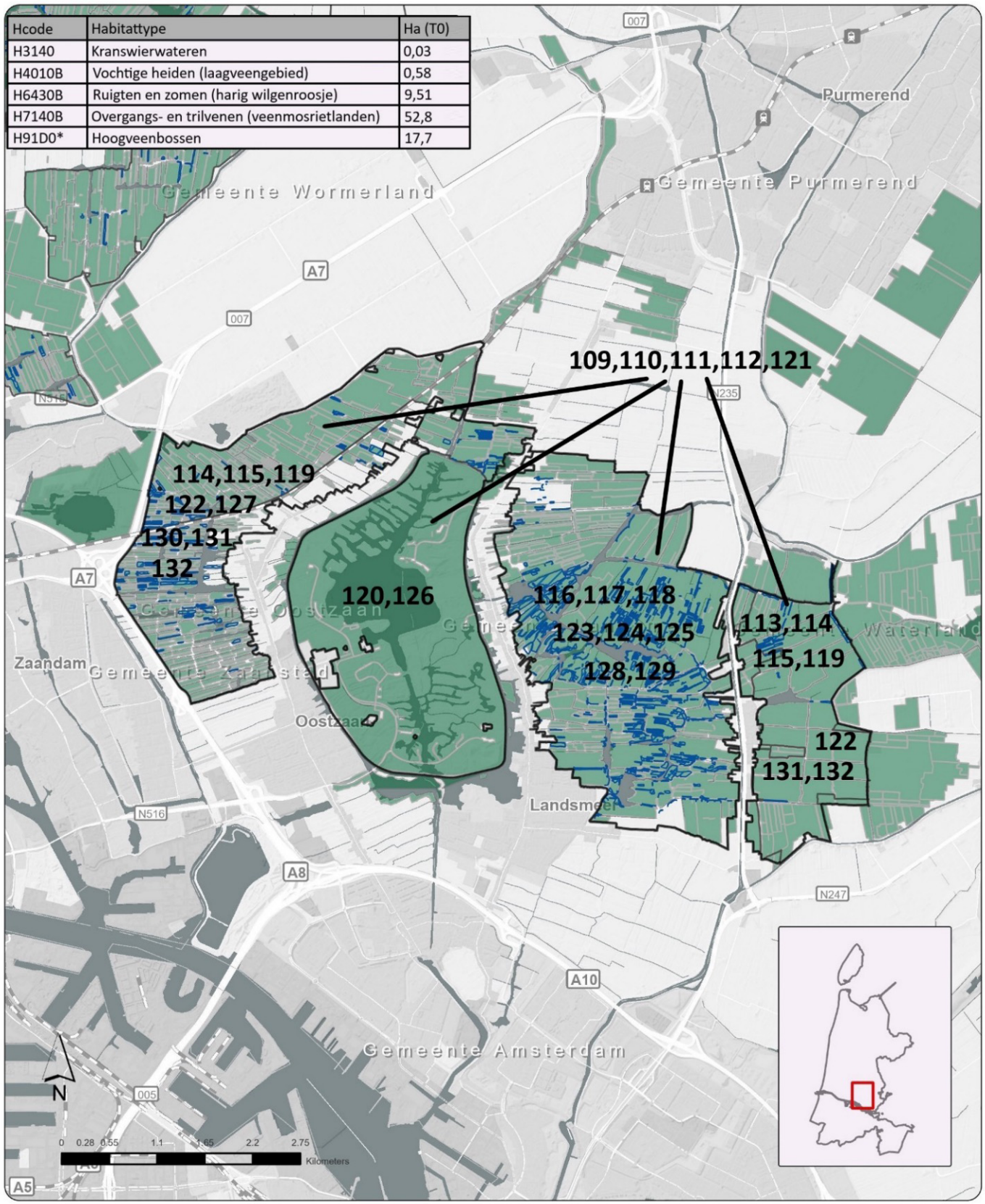

Legenda

- Natura 2000
- NNN
- stikstofgevoelige habitattypen (H0)

Provincie Noord-Holland
Sector Onderzoek en Informatie
Versie N2K_HK_92_20170908_v7_HR

Figuur 14: Overzichtskaart van het N2000-gebied Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske

Drukfactoren en maatregelen

In de natuurdoelanalyse van Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske worden de belangrijkste drukfactoren genoemd en wordt inzichtelijk gemaakt of de instandhoudingsdoelstellingen worden behaald (al dan niet door het nemen van extra maatregelen). De belangrijkste risico's voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn:

- De kleine arealen, versnippering en verweving met (te) intensieve landbouw
- Ontoereikend watersysteem (niet robuust voor natuur)
- Atmosferische stikstofdepositie

De natuurdoelanalyse van Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske geeft voor drie instandhoudingsdoelstellingen het oordeel 'Nee, tenzij', aanvullende maatregelen zijn dus noodzakelijk om verslechtering te voorkomen en om de uitbreidingsdoelstellingen te behalen. Voor één instandhoudingsdoel kan verslechtering worden voorkomen maar zijn aanvullende maatregelen wel noodzakelijk om de uitbreidingsdoelstellingen te halen.

Tabel 34: Conclusies natuurdoelanalyse Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske

	Ja	Ja, mits	Nee, tenzij
Conclusies per habitattype en/of soort		1	3

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit maatregelen om de hierboven genoemde drukfactoren te mitigeren. Volgend uit de natuurdoelanalyse zijn maatregelen gericht op robuust systeemherstel met name:

1. Maatregelen gericht op robuuste arealen verlandingsvegetaties met variatie in ontwikkelingsstadium en een goede ruimtelijke samenhang
2. Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, in combinatie met een effectieve compartimentering en natuurgericht peilbeheer en maatregelen om historische belasting weg te werken
3. Eventueel verbrakking op kansrijke locaties
4. Maatregelen gericht op een functionele verweving of juist scheiding van functies, passend bij het robuuste watersysteem. Dit betreft met name een heroverweging van te intensief agrarisch gebruik in delen van het gebied waar robuust natuurherstel hoofddoelstelling moet zijn.
5. Maatregelen gericht op het waar nodig extensiveren van landbouwkundig gebruik, in combinatie met een passend verdienmodel voor het geëxtensiveerde gebruik

In het maatregelpakket zijn 24 natuurherstelmaatregelen opgenomen. Tabel 35 geeft weer welke maatregelen worden genomen en onder welke van de hierboven genoemde maatregelen uit de natuurdoelanalyse het valt.

Tabel 35: Maatregelpakket Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Maatregelen gericht op functionele verweving of juist scheiding van functies, passend bij het robuuste watersysteem. Dit betreft met name een heroverweging van te intensief agrarisch gebruik in delen van het gebied waar robuust natuurherstel hoofddoelstelling moet zijn					
109	Zonering varen t.b.v. verbetering waterkwaliteit: verkenning, verwerving draagvlak en treffen van maatregelen als drijfbalken	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), kranswierwateren (H3140), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€80.000
Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, in combinatie met een effectieve compartimentering en natuurgericht peilbeheer en maatregelen om historische belasting weg te werken					
110	Optimalisatie waterbeheer ten behoeve van waterkwaliteitsverbetering	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), kranswierwateren (H3140), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€600.000
111	Watersysteemingrepen ten behoeve van waterkwaliteitsverbetering	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), Vochtige heiden (H4010B), Kranswierwateren (H3140), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€2.000.000

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
112	Monitoring effecten van waterkwaliteitsmaatregelen en bijsturen	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), kranswierwateren (H3140), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€230.000
113	Oeverbescherming inclusief raster tegen vee en ganzen tbv waterkwaliteit en rietontwikkeling	20 km	Ruigten en zomen (H6430B), rietzanger (A295)	Systeemherstel	€2.500.000
114	Hydrologische herstelmaatregelen om waterbeheer beter af te stemmen op natuurdoelen	34 ha	Ruigten en zomen (H6430B), rietzanger (A295)	Systeemherstel	€1.020.000
115	Hydrologische isolatie Varkensland en Oostzanerveld t.b.v. verbetering waterkwaliteit	13 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B)	Systeemherstel	€300.000
116	Oeverbeschoeiing plaatsen op diverse plekken in het Ilperveld ter voorkoming van uitspoeling en afkalving oevers	7,2 km	Overgangs- en trilvenen (H7140B), kranswierwateren (H3140)	Systeemherstel	€600.000
117	Vernatten/water vasthouden op percelen in het noorden van het Ilperveld	100 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B), noordse woelmuis, watersnip, grutto, snor, rietzanger, roerdomp, bruine kiekendief	Systeemherstel	€500.000
118	Doorvaarbare waterschermen i.v.m. isolatie Ilperveld van boezemwater	3 stuks	Overgangs- en trilvenen (H7140B), ruigte- en zomen (H6430B), kranswierwateren (H3140)	Systeemherstel	€500.000
119	Vernatten t.b.v. behoud bestaand rietland en ontwikkeling van nieuw riet op huidig grasland, en t.b.v. beperking predatie door vos	20 ha	Bruine kiekendief (A081), snor (A292), rietzanger (A295)	Systeemherstel	€600.000
120	Maatregelen verbeteren waterkwaliteit Twiske	2,3 ha	Kranswierwateren (H3140)	Systeemherstel	€633.000
Maatregelen gericht op robuuste arealen verlandingsvegetaties met variatie in ontwikkelingsstadium en een goede ruimtelijke samenhang					
121	Extensivering schouw op begroeiing door opstellen slootbeheerplan	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige heiden (H4010B), kranswierwateren (H3140), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Systeemherstel	€35.000
122	Afvoer van historische maaiselopslag (tegengaan verruiging en vermindering schuilplekken predatoren) t.b.v. ontwikkeling van (veenmos)rietland	4 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149)	Overlevings	€30.000
123	Plaggen van veenmosrietlanden in het Ilperveld waar een dominantie is van pijpenstrootje	1,5 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B) Noordse woelmuis (H1340), watersnip (A153), snor (A292), rietzanger (A295), roerdomp (A021), bruine kiekendief (A081)	Overlevings	€300.000
124	Omvormingsbeheer verlande sloten naar veenmosrietland in de komende 10 jaar	10 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B), vochtige Heiden (H4010B), ruigten en zomen (H6430B)	Overlevings	€1.000.000
125	Investering duurzaam beheer veenmosrietlanden Ilperveld	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140B)	Systeemherstel	€450.000
126	Ontwikkeling (uitbreiding en kwaliteitsverbetering) van veenmosrietlanden en nat schraalland, en graven van petgaten	1,4 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B)	Overlevings	€83.500

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
127	Ruigte en opslag verwijderen na pachtruil	5 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140B)	Overlevings	€40.000
Overige maatregelen					
128	Exotenbestrijding cranberry, Amerikaanse vogelkers en appelbes voor komende 10 jaar	N.v.t.		Overlevings	€150.000
129	Nabeheer plaglocaties: verwijderen cranberry en andere ongewenste soorten	11,3 ha	Veenmosrietlanden (H7140B) Snor (A292), Rietzanger (A295)	Overlevings	€100.000
130	Grondruil, bomen/opslag verwijderen, appelbes verwijderen, eventueel plaggen, nabeheer	6 ha	Vochtige heiden (H4010B)	Overlevings	€300.000
131	Strooisel verwijderen	7,8 ha	Ruigten en zomen (H6430B)	Overlevings	€40.000
132	Gefaseerd maaien en afvoeren	7,8 ha	Ruigten en zomen (H6430B)	Overlevings	€40.000
Totaal					**€ 13.131.500**

Bijdrage aan doelbereik

In het gebied zijn diverse maatregelen beoogd. Daarbij is onderscheid te maken tussen maatregelen gericht op systeemherstel en overlevingsmaatregelen. De impact van deze maatregelen, en daarmee de bijdrage aan doelbereik, wisselt dus ook. In deze paragraaf wordt een inschatting gegeven van de mogelijke effectiviteit van de maatregelen. Deze inschatting houdt geen rekening met onvoorziene omstandigheden en lacunes in kennis.

Systeemherstelmaatregelen

Momenteel wordt in opdracht van provincie Noord-Holland voor heel Laag-Holland een hydrologische studie uitgevoerd. Deze studie heeft als doel om tot maatregelen te komen voor hydrologisch systeemherstel. De resultaten van deze studie zijn ten tijde van deze aanvraag nog niet beschikbaar. Vooruitlopend op deze studie hebben we wel maatregelen gericht op systeemherstel geformuleerd. Dit betreft watersysteemingrepen en optimalisatie van het waterbeheer, zoals hydrologisch isoleren van delen van het gebied, defosfateren, baggeren, of aanpassingen in de inlaat en uitlaat van water in het gebied. Doordat deze ingrepen veelal impact hebben op grote delen van het gebied kan de bijdrage aan doelbereik groot zijn. Het lopende onderzoek zal de precieze invulling van deze maatregelen bepalen, daarom kunnen we nog niet inschatten wat de effecten op specifieke instandhoudingsdoelen gaan zijn.

In het Oostzanerveld en Varkensland zijn hydrologische maatregelen opgenomen om het waterbeheer beter af te stemmen op de natuurdoelen en de waterkwaliteit te verbeteren. Het betreft het nemen van maatregelen zoals het maken van peilvlakken, de aanleg van dammen en stuwen, het graven van greppels, vervangen/herstellen van pompen en herstel van kades en beheerpaden. Daarnaast wordt een deel van het Oostzanerveld en Varkensland hydrologisch geïsoleerd zodat de waterkwaliteit verbeterd en de juiste condities ontstaan voor verlanding. In het Varkensland wordt daarnaast ook vernat om nieuw rietland te ontwikkelen en wordt 20 km aan oeverbescherming aangelegd om oeverafslag te voorkomen, in combinatie met rasters tegen vee en ganzen om het riet te herstellen. De verwachting is dat deze maatregelen leiden tot een verbeterde waterkwaliteit en daarmee verbeterde condities voor veenmosrietlanden en vochtige heiden. Behoud en ontwikkeling van rietlanden verbeterd daarnaast de kwaliteit van het leefgebied voor verschillende vogelrichtlijnsoorten. Er is geen inschatting van de bijdrage aan kwaliteit of oppervlak van specifieke habitattypen gegeven.

In het Twiske worden maatregelen genomen om de waterkwaliteit van de Stootersplas te verbeteren. Eerst wordt onderzoek gedaan naar de dikte en samenstelling van het slib en wanneer blijkt dat baggeren effectief zal zijn worden een aantal watergangen gebaggerd. Dit draagt bij aan een verbeterde waterkwaliteit en helderheid van de Stootersplas waardoor ondergedoken waterplanten beter zullen groeien.

In het Ilperveld wordt op verschillende plekken oeverbeschoeiing geplaatst om oeverafslag te voorkomen, in totaal 7,2 km. Ook worden er doorvaarbare waterschermen geplaatst zodat het boezemwater wordt gescheiden van het Ilperveld. In het noorden van het Ilperveld wordt vernat op een aantal percelen en worden maatregelen getroffen om het water beter vast te houden. Al deze maatregelen dragen bij aan een verbeterde waterkwaliteit in het Ilperveld en verbeteren daarmee de condititities voor veenmosrietlanden en vochtige heiden. Er is geen inschatting van de bijdrage aan kwaliteit of oppervlak van specifieke habitattypen gegeven.

Om ruimte te maken voor verlanding wordt de schouw in alle gebieden geëxtensiveerd en wordt een slootbeheerplan opgesteld. Op ten duur leidt dit tot een toename van verlandingsvegetaties.

Overlevingsmaatregelen (aanvullend beheer)
Om bestaande veenmosrietlanden te behouden en nieuwvorming te stimuleren worden verschillende beheersmaatregelen genomen. In het Oostzanerveld wordt een maaiselopslag verwijderd en wordt veenontwikkeling gestimuleerd door het maaisel in een onderbemaling te leggen. Hierdoor ontstaat rietland wat op termijn kan ontwikkelen tot veenmosrietland. Aangenomen wordt dat op 25% van het oppervlak kwalificerend veenmosrietland ontstaat (1 ha). Ook wordt ruigte en opslag verwijderd op percelen die na pachtruil in beheer zijn gekomen, wat bijdraagt aan de kwaliteit van veenmosrietlanden.

In het Ilperveld wordt circa 1,5 ha veenmosrietland geplagd op locaties waar een dominantie van pijpenstrootje is. Dit draagt bij aan de kwaliteit van 1,5 ha veenmosrietland. Daarnaast wordt voor circa 10 ha verlande sloten het beheer aangepast voor de ontwikkeling naar veenmosrietland (door te gaan maaien). Aangenomen wordt dat op 25% van het oppervlak kwalificerend veenmosrietland zal ontstaan (2,5 ha).

In het Twiske wordt (nat)rietland, nat schraalland en veenmosrietland in kwaliteit verbetert en waar mogelijk uitgebreid door het graven van twee ondiepe petgaten en toepassen van het juiste maaibeheer.

Er zijn meerdere maatregelen opgenomen gericht op het bestrijden van exoten. Dit betreft met name de exoten cranberry en appelbes. Door het tegengaan van exoten wordt de kwaliteit van habitattypen verbeterd. In het Ilperveld gaat het om nabeheer van plaglocaties wat bijdraagt aan de kwaliteit van 11,3 ha veenmosrietland. In het Varkensland gaat het om nabeheer van plaglocaties (3 ha) en in het Oostzanerveld over het verwijderen van bomen/opslag (6 ha). In zowel het Oostzanerveld en Varkensland wordt daarnaast ook strooisel verwijderd en aanvullend gemaaid en afgevoerd in kwalificerende en niet-kwalificerende ruigten en zomen om deze in kwaliteit te verbeteren. Op ten duur zal het areaal kwalificerend habitat ruigten en zomen hierdoor toenemen.

Synthesetabel
In tabel 36 zijn de bijdragen aan oppervlak en kwaliteit weergegeven. De bijdrage aan kwaliteit van een habitattype kan nooit groter zijn dan het huidig areaal. De maatregelen waar met enige zekerheid een bijdrage aan kwaliteit of oppervlak voor kan worden ingeschat zijn meegenomen in de tabel. Waar mogelijk is er een schatting gemaakt over het effect van een systeemherstelmaatregel. Het werkelijke effect van systeemherstelmaatregelen is naar verwachting groter, het is echter niet goed mogelijk om op voorhand een inschatting van de precieze bijdrage aan doelbereik te maken.

Tabel 36: Bijdragen aan doelbereik voor N2000-gebied Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske

Instandhoudingsdoel	Doel oppervlak	Doel kwaliteit	Bijdrage kwaliteit	Bijdrage oppervlak
H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)	>	=	0,58 ha	
H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	=	=	7,8 ha	
H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	>	=	11,3 ha	3,5 ha

Maatregelpakket 11 Oostelijke Vechtplassen

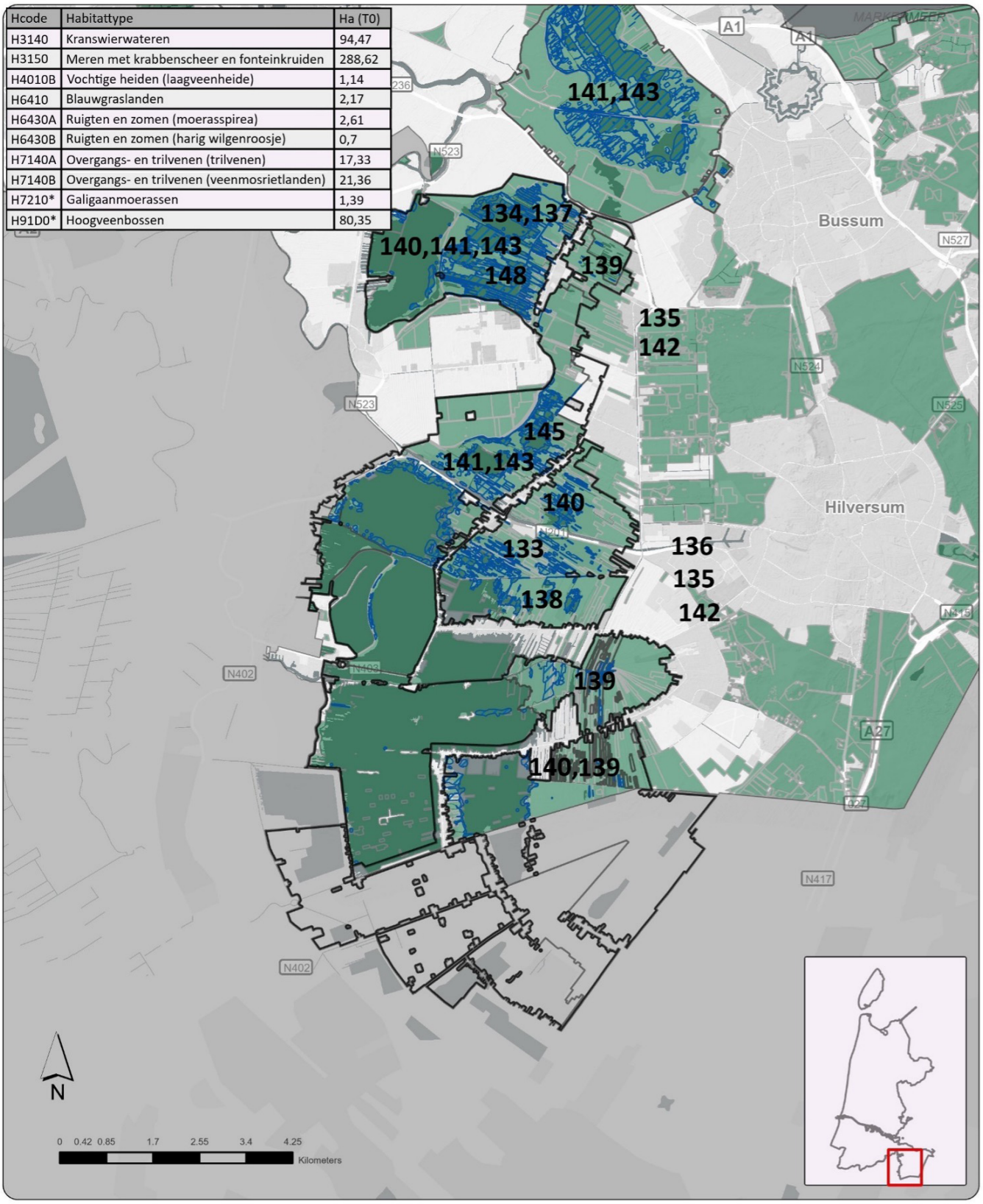

Figuur 15: Overzichtskaart van het N2000-gebied Oostelijke Vechtplassen

Drukfactoren en maatregelen

In de natuurdoelanalyse van de Oostelijke Vechtplassen worden de belangrijkste drukfactoren genoemd en wordt inzichtelijk gemaakt of de instandhoudingsdoelstellingen worden behaald (al dan niet door het nemen van extra maatregelen). De belangrijkste risico's voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn:

- Verweving met (te) intensieve landbouw
- Ontoereikend watersysteem
- Atmosferische stikstofdepositie
- Kleine arealen en versnippering
- Invasieve exoten
- Ganzenvraat

De natuurdoelanalyse van de Oostelijke Vechtplassen geeft voor het merendeel van de instandhoudingsdoelstellingen het oordeel 'Nee, tenzij', aanvullende maatregelen zijn dus noodzakelijk om verslechtering te voorkomen en om de uitbreidingsdoelstellingen te behalen. Voor twee instandhoudingsdoelstellingen kan verslechtering worden voorkomen maar zijn aanvullende maatregelen wel noodzakelijk om de uitbreidingsdoelstellingen te halen.

Tabel 37: Conclusies natuurdoelanalyse Oostelijke Vechtplassen

	Ja	Ja, mits	Nee, tenzij
Conclusies per habitattype en/of soort		2	13

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit maatregelen om de hierboven genoemde drukfactoren te mitigeren. Volgend uit de natuurdoelanalyse zijn maatregelen gericht op robuust systeemherstel met name:

1. Maatregelen gericht op tegengaan versnippering (realisatie NNN) en het realiseren van robuuste arealen verlandingsvegetatie met variatie in ontwikkelingsstadia en een goede ruimtelijke samenhang
2. Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, zowel gericht op een voor natuur optimaal peilbeheer als op het versterken en beter benutten van kwelstromen
3. Maatregelen om externe en interne input van nutriënten te verminderen in grond- en oppervlaktewater en op land
4. Maatregelen gericht op duurzaam beheer; ontsluiting en faciliteren afvoer van maaisel en houtopslag

Daarnaast is het wenselijk om de potenties te onderzoeken van locaties buiten N2000-gebied (flanken heuvelrug) voor realisatie van kwelafhankelijke natuur. In het maatregelpakket zijn 17 natuurherstelmaatregelen opgenomen. Tabel 38 geeft weer welke maatregelen worden genomen en onder welke van de hierboven genoemde maatregelen uit de natuurdoelanalyse het valt.

Tabel 38: Maatregelpakket Oostelijke Vechtplassen

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Maatregelen gericht op tegengaan versnippering (realisatie NNN) en het realiseren van robuuste arealen verlandingsvegetatie met variatie in ontwikkelingsstadia en een goede ruimtelijke samenhang					
133	Uitvoering fase 2 het Hol	186 ha	Vochtige heiden (H4010B), overgangs- en trilvenen (H7140), galigaanmoerassen (H7210), blauwgraslanden (H6410)	Systeemherstel	€1.900.000
Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, zowel gericht op een voor natuur optimaal peilbeheer als op het versterken en beter benutten van kwelstromen					
134	Uitvoering maatregelen ter verbetering van water/ kwelkwaliteit	341 ha	Kranswierwateren (H3140), meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150)	Systeemherstel	€600.000
135	De aanpassing van het ontwateringssysteem in de voet/flank heuvelrug (minder water afvoeren, verhogen peil)	N.v.t.	Kranswierwateren (H3140), meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), overgangs- en trilvenen (H7140), blauwgraslanden (H6410)	Systeemherstel	€500.000
136	Drainage van kwelwater vanuit de Hilversumse haven, Hilversums kanaal en 's Gravenlandse vaart reduceren	N.v.t.	Kranswierwateren (H3140), meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), overgangs- en trilvenen (H7140), blauwgraslanden (H6410)	Systeemherstel	€500.000

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Maatregelen om externe en interne input van nutrienten te verminderen in grond- en oppervlaktewater en op land					
137	Verlagen van de fosforbelasting in de Hollands Ankeveense Plassen	104 ha	Kranswierwateren (H3140), meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), overgangs- en trilvenen (H7140), gevlekte witsnuitlibel (H1042), gestreepte waterroofkever (H1082)	Systeemherstel	€1.000.000
138	Verlagen van de fosfaatbelasting van Vuntus door instroombeperking van water vanuit de Kromme Rade/het Raaislootgebied	N.v.t.	Kranswierwateren (H3140), meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), overgangs- en trilvenen (H7140), galigaanmoerassen (H7210), gevlekte witsnuitlibel (H1042), rivierdonderpad (H1163), groenknolorchis (H1903), gestreepte waterroofkever (H1082)	Systeemherstel	€500.000
139	Tweede maaibeurt nat schraalland, ontwikkelingsbeheer t.b.v uitbreiding blauwgrasland	87 ha	Blauwgraslanden (H6410)	Overlevings	€261.000
Maatregelen gericht op duurzaam beheer; ontsluiting en faciliteren afvoer van maaisel en houtopslag					
140	Aanleg zgn. verlengde aanvoerroute door middel van het plaatsen van enkele dammen	440 ha	Kranswierwateren (H3140), meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), gevlekte witsnuitlibel (H1042), gestreepte waterroofkever (H1082), bittervoorn (H1134), grote modderkruiper (H1145), kleine modderkruiper (H1149), rivierdonderpad (H1163), platte schijfhoren (H4056)	Systeemherstel	€600.000
141	Uitvoeren maatregelen duurzaam beheer (onderzoek en uitwerking naar verbetering logistiek, zoals het aanleggen van overslagplaatsen/bruggen/dammen/boothelling, transportroutes en aanschaf mobiele afvoer/kraanboot)	N.v.t.	Alle habitattypen	Systeemherstel	€900.000
Onderzoek naar potenties buiten N2000 en NNN (flanken heuvelrug) voor realisatie van kwelafhankelijke natuur					
142	Hydrologische maatregelen, volgend uit onderzoek kwelafhankelijke natuur op flanken Gooi	N.v.t.	Kranswierwateren (H3140), meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), overgangs- en trilvenen (H7140), blauwgraslanden (H6410)	Systeemherstel	€800.000
Overige maatregelen					
143	Uitvoering werkplan voor de bestrijding van invasieve exoten (o.a. waterteunisbloem, Amerikaanse vogelkers, appelbes, reuzenberenklauw, reuzenspringbalsemien en Japanse duizendknoop)	N.v.t.	Kranswierwateren (H3140), meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), vochtige heiden (H4010B), blauwgraslanden (H6410), ruigten en zomen (H6430), overgangs- en trilvenen (H7140), galigaanmoerassen (H7210*), hoogveenbossen (H91D0*)	Overlevings	€300.000

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
144	Pilot (met proefopstelling) voor beheersing rivierkreeft, onderzoek naar gevolgen aanwezigheid van invasieve rivierkreeften op habitattypen en soorten	N.v.t.	Kranswierwateren (H3140), meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), gevlekte witsnuitlibel (H1042), gestreepte waterroofkever (H1082), bittervoorn (H1134), grote modderkruiper (H1145), kleine modderkruiper (H1149), rivierdonderpad (H1163), platte schijfhoren (H4056)	Overlevings	€500.000
145	Realisatie dynamisch veenmoeras (peilfluctuatie) in noordelijk deel van het gebied + nabeheer	196 ha	Roerdomp (A021), woudaap (A022), purperreiger (A029), snor (A292), rietzanger (A295), grote karekiet (A298)	Systeemherstel	€600.000
Onderzoeken en verkenningen					
146	Onderzoek naar kwaliteit kwelwater	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140A/B), blauwgraslanden (H6410), kranswierwateren (H3140)	n.v.t.	€200.000
147	Verkenning, waar in te stellen/uitbreiden flexibel peil in delen van het gebied	N.v.t.	Roerdomp (A021), porseleinhoen (A119), zwarte stern (A197)	Systeemherstel	€200.000
148	Uitvoeren nader onderzoek noodzaak en daarna eventueel baggeren, bezanden of ijzersuppletie	N.v.t.	Kranswierwateren (H3140), meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150)	Systeemherstel	€150.000
149	Haalbaarheidsstudie bestaande initiatieven/ onderzoeken	N.v.t.		n.v.t.	€25.000
Totaal					**€ 9.536.000**

Bijdrage aan doelbereik

In het gebied zijn diverse maatregelen beoogd. Daarbij is onderscheid te maken tussen maatregelen gericht op systeemherstel en overlevingsmaatregelen. De impact van deze maatregelen, en daarmee de bijdrage aan doelbereik, wisselt dus ook. In deze paragraaf wordt een inschatting gegeven van de mogelijke effectiviteit van de maatregelen. Deze inschatting houdt geen rekening met onvoorziene omstandigheden en lacunes in kennis.

Systeemherstelmaatregelen

In meerdere deelgebieden binnen het N2000-gebied zijn systeemherstelmaatregelen beoogd. Dit betreft bijvoorbeeld de maatregelen voor het Hol, Hollands-Ankeveense plassen, Vuntus, het Hilversums kanaal en de flanken van het Gooi. Het betreft met name hydrologische maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren. In het Hol vinden inrichtings en herstelmaatregelen plaats, zoals het afgraven van percelen, dempen/graven van petgaten en aanleg van beheerpaden. Hiermee realiseren we de overgebleven NNN-gronden en dragen we bij aan de kwaliteit van de aanwezige habittatypen (bijna alle zijn aanwezig in het Hol).

Om kwelstromen en daarmee kwelafhankelijke natuur te versterken (en te voorkomen dat kwel wordt afgevoerd via drainerende watergangen) nemen we maatregelen op de voet/flank van de heuvelrug en rondom het Hilversums kanaal en de 's Gravenlandse vaart. Deze maatregelen dienen nog verder te worden uitgewerkt aan de hand van de resultaten van het onderzoek naar kwelafhankelijke natuur op de flanken van de heuvelrug (uit Programma Natuur fase 1). We verwachten hiermee nieuwe kwelafhankelijke natuur te kunnen realiseren en/of bestaande kwelafhankelijke natuur te verbeteren, er valt in dit stadium echter geen inschatting te geven van de bijdrage aan doelbereik. Daarnaast worden ook maatregelen getroffen om de water- en kwel kwaliteit te verbeteren. De precieze invulling van deze maatregelen wordt bepaald aan de hand van het opgenomen onderzoek naar de kwaliteit van kwelwater, en de uitkomsten van het al lopende onderzoek in Terra Nova en de ervaring met de maatregelen die momenteel in Hollands Ankeveen West worden uitgevoerd. Een mogelijk maatregel kan het toepassen van een waterijzer in de Hollands Ankeveense Plassen zijn, waarmee fosfor in de bodem wordt gebonden. Een verbeterde waterkwaliteit draagt in grote mate bij aan de kwaliteit van verschillende habitattypen.

Om te input van externe nutriënten in deelgebied Vuntus te verminderen worden er maatregelen genomen om de instroom van fosfaatrijk water vanuit de Kromme Rade te verminderen. Dit leidt tot een verbetering van de waterkwaliteit in deelgebied

Vuntus en daarmee dragen we bij aan de kwaliteit van meerdere habitattypen. Tot slot realiseren we een dynamisch veenmoeras in de Kortenhoefse Plassen West doormiddel van het instellen van een flexibel peil, en worden de mogelijkheden verkend om ook in andere deelgebieden een flexibel peil in te stellen. Dit zorgt voor een natuurlijker peilverloop en verbeterde waterkwaliteit waarmee we bijdragen aan de kwaliteit van verschillende habitattypen. Hiermee creëeren we ook waardevol leefgebied voor moerasvogels zoals de roerdomp, woudaap, purperreiger, snor, rietzanger en grote karekiet.

Omdat deze ingrepen veelal impact hebben op grote delen van het gebied, en waterkwaliteit en waterkwantiteit een groot knelpunt is voor de habitattypen, kan de bijdrage aan doelbereik zeer groot zijn. Het is echter niet mogelijk te voorspellen hoe groot het effect voor de individuele habitattypen precies zal zijn, en waar deze precies zullen plaatsvinden. Aangenomen wordt dat we met deze maatregelen voor de helft van de arealen een bijdrage leveren aan de kwaliteit van de habitattypen als gevolg van de verbeterde waterkwaliteit- of kwantiteit.

Overlevingsmaatregelen (aanvullend beheer)
In verschillende deelgebieden wordt nat schraalland extra gemaaid om de aangevoerde nutriënten vanuit stikstofdepositie af te voeren. Hiermee dragen we bij aan de kwaliteit van bestaande blauwgraslanden en verwachten we circa 5 ha niet kwalificerend nat schraalland door te ontwikkelen naar kwalificerend blauwgrasland.

Daarnaast voeren we het werkplan voor de bestrijding van invasieve exoten uit in zowel de Oostelijke Vechtplassen en het Naardermeer. Omdat het om verschillende exoten gaat die in alle habitattypen voorkomen dragen we hiermee bij aan de kwaliteit van alle habitattypen. Vanwege de grote toename en schadelijke effecten van de Amerikaanse rivierkreeft besteden we extra aandacht aan deze invasieve exoot. Daarom wordt voor de beheersing van Amerikaanse rivierkreeft een pilot uitgevoerd en wordt onderzoek gedaan naar het precieze effect van de rivierkreeft op habitattypen en soorten. Een betere beheersing van Amerikaanse rivierkreeft draagt bij aan de waterkwaliteit en aan aquatische habitattypen.

Synthesetabel
In tabel 39 zijn de bijdragen aan oppervlak en kwaliteit weergegeven. De bijdrage aan kwaliteit van een habitattype kan nooit groter zijn dan het huidig areaal. De maatregelen waar met enige zekerheid een bijdrage aan kwaliteit of oppervlak voor kan worden ingeschat zijn meegenomen in de tabel. Waar mogelijk is er een schatting gemaakt over het effect van een systeem-herstelmaatregel. Het werkelijke effect van systeemherstelmaatregelen is naar verwachting groter, het is echter niet goed mogelijk om op voorhand een inschatting van de precieze bijdrage aan doelbereik te maken.

Tabel 39: Bijdrage aan doelbereik voor N2000-gebied Oostelijke Vechtplassen

Instandhoudingsdoel	Doel oppervlak	Doel kwaliteit	Bijdrage kwaliteit	Bijdrage oppervlak
H3140 Kranswierwateren	>	>	47,2 ha	10 ha
H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	>	>	144,3 ha	30 ha
H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)	=	=	0,6 ha	
H6410 Blauwgraslanden	=	>	2,17 ha	5 ha
H6430A Ruigten en zomen (moerasspirea)	=	=	1,3 ha	
H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	=	=	0,4 ha	
H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	>	>	8,7 ha	10 ha
H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	>	>	10,7 ha	
H7210* Galigaanmoerassen	>	>	0,7 ha	
H91D0* Hoogveenbossen	=	=	40,2 ha	

Maatregelpakket 12 Naardermeer

Hcode	Habitattype	Ha (T1)
H3130	Zwakgebufferde vennen	0,7
H3140	Kranswierwateren	81,7
H3150	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	31,0
H4010B	Vochtige heiden (laagveengebied)	0,4
H6410	Blauwgraslanden	1,9
H6430A	Ruigten en zomen (moerasspirea)	0,9
H6430B	Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	1,5
H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	4,2
H7140B	Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	27,7
H91D0*	Hoogveenbossen	103,7

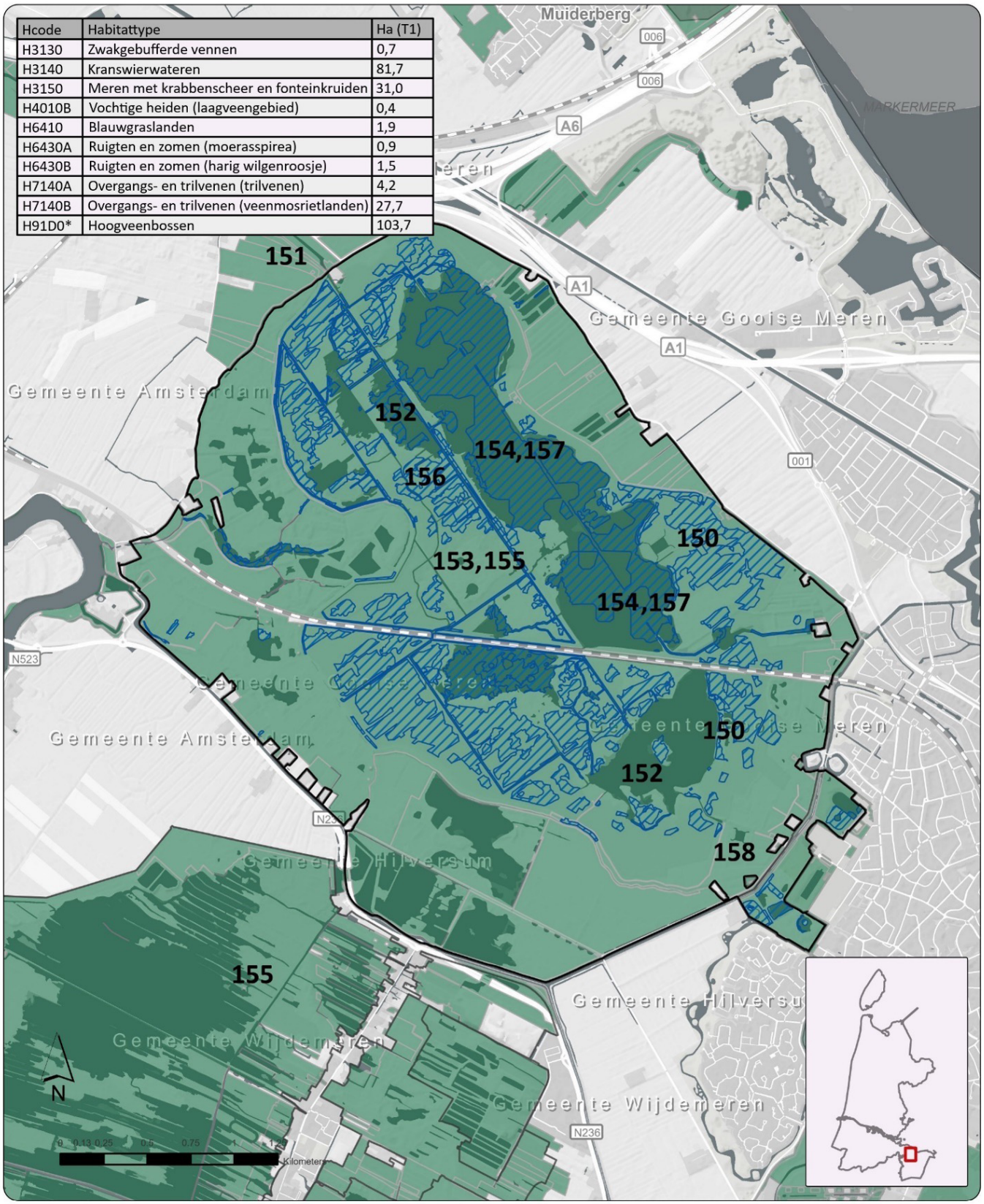

Legenda

- Natura 2000
- stikstofgevoelige habitattypen (H1)
- NNN

Provincie Noord-Holland
Sector Onderzoek en Informatie
Gegevens op 26/03/2024 van NDVH.nl

Figuur 16: Overzichtskaart van het N2000-gebied Naardermeer

Drukfactoren en maatregelen

In de natuurdoelanalyse van het Naardermeer worden de belangrijkste drukfactoren genoemd en wordt inzichtelijk gemaakt of de instandhoudingsdoelstellingen worden behaald (al dan niet door het nemen van extra maatregelen). De belangrijkste risico's voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn:

- Ontoereikend watersysteem
- Atmosferische stikstofdepositie
- Kleine arealen en versnippering
- Invasieve exoten
- Ganzenvraat

De natuurdoelanalyse van het Naardermeer geeft voor het merendeel van de instandhoudingsdoelstellingen het oordeel 'Nee, tenzij', aanvullende maatregelen zijn dus noodzakelijk om verslechtering te voorkomen en om de uitbreidingsdoelstellingen te behalen. Voor twee instandhoudingsdoelstellingen kan verslechtering worden voorkomen maar zijn aanvullende maatregelen wel noodzakelijk om de uitbreidingsdoelstellingen te halen.

Tabel 40: Conclusies natuurdoelanalyse Naardermeer

	Ja	Ja, mits	Nee, tenzij
Conclusies per habitattype en/of soort		2	12

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit maatregelen om de hierboven genoemde drukfactoren te mitigeren. Volgend uit de natuurdoelanalyse zijn maatregelen gericht op robuust systeemherstel met name:

1. Maatregelen gericht op robuuste arealen verlandingsvegetatie met variatie in ontwikkelingsstadia en een goede ruimtelijke samenhang
2. Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied

In het maatregelpakket zijn 9 natuurherstelmaatregelen opgenomen. Tabel 41 geeft weer welke maatregelen worden genomen en onder welke van de hierboven genoemde maatregelen uit de natuurdoelanalyse het valt.

Tabel 41: Maatregelpakket Naardermeer

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
Maatregelen gericht op realiseren van robuuste arealen verlandingsvegetatie met variatie in ontwikkelingsstadia en een goede ruimtelijke samenhang					
150	Kwaliteitsverbetering trilvenen	2,5 ha	Overgangs- en trilvenen (H7140), groenknolorchis (H1903), zeggekorfslag (H1016)	Overlevings	€50.000
Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied					
151	Capaciteit defosfateringsinstallatie vergroten	700 ha	Kranswierwateren (H3140), meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), gestreepte waterroofkever (H1082), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149), platte schijfhoren (H4056)	Systeemherstel	€3.000.000
152	Uitvoering baggeren (Zuidwestplas, Spookgat, Hoofdtocht en Westtocht)	700 ha	Kranswierwateren (H3140), meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), gestreepte waterroofkever (H1082), bittervoorn (H1134), kleine modderkruiper (H1149), platte schijfhoren (H4056)	Systeemherstel	€3.750.000
Overige maatregelen					
153	Aanvullende financiering hoogveenbosonderzoek, incl. eventueel verwijderen van appelbes	N.v.t.	Hoogveenbossen (H91D0*)	Systeemherstel/ overlevings	€50.000
154	Plaatselijk verwijderen houtopstand langs de oevers	1 ha	Snor (A292), grote karekiet (A298)	Overlevings	€20.000

ID	Maatregel	Hoeveelheid	Ten behoeve van instandhoudingsdoel	Type maatregel	Kosten
155	Afvoeren en verwerken (oud-) maaisel (ook in Oostelijke Vechtplassen)	N.v.t.	Kranswierwateren (H3140), meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), vochtige heiden (H4010B), blauwgraslanden (H6410), overgangs- en trilvenen (H7140A/B), hoogveenbossen (H91D0*)	Overlevings	€750.000
Onderzoeken en verkenningen					
156	Onderzoek effecten begreppeling (met oog op P-mobilisatie en uitspoeling)	N.v.t.	Overgangs- en trilvenen (H7140A/B)	n.v.t.	€100.000
157	Onderzoek naar oorzaken afname watervegetatie zoals krabbenscheervegetaties Naardermeer en Vechtplassen	N.v.t.	Kranswierwateren (H3140), meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150)	n.v.t.	€300.000
158	Onderzoek/LESA opp./ kwaliteit van blauwgrasland, vochtig hooiland en zwakgebufferde vennen in Naardermeer-Oost en het Laegieskamp	N.v.t.	Zwakgebufferde vennen (H3130), blauwgrasland (H6410)	n.v.t.	€150.000
Totaal					**€ 8.170.000**

Bijdrage aan doelbereik

In het gebied zijn diverse maatregelen beoogd. Daarbij is onderscheid te maken tussen maatregelen gericht op systeemherstel en overlevingsmaatregelen. De impact van deze maatregelen, en daarmee de bijdrage aan doelbereik, wisselt dus ook. In deze paragraaf wordt een inschatting gegeven van de mogelijke effectiviteit van de maatregelen. Deze inschatting houdt geen rekening met onvoorziene omstandigheden en lacunes in kennis.

Systeemherstelmaatregelen

In het gebied zijn systeemherstelmaatregelen beoogd ter verbetering van de waterkwaliteit. Dit betreft het vergroten van de capaciteit van de defosfateringsinstallatie en het baggeren. Deze maatregelen dragen bij aan het verbeteren van de waterkwaliteit. Omdat deze maatregelen impact hebben op grote delen van het gebied kan de bijdrage aan doelbereik groot zijn. Het is niet mogelijk te voorspellen hoe groot het effect precies zal zijn. Aangenomen wordt dat we bijdragen aan de kwaliteit van 50% van het areaal aan kranswierwateren en meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. Daarnaast dragen de maatregelen op lange termijn bij aan het op gang komen van nieuwe mesotrofe verlanding.

Uit de recente habitattypenkaart (T1) blijkt dat het areaal van de habitattypen kranswierwateren en meren met krabbenscheer en fonteinkruiden de afgelopen jaren achteruit is gegaan. Een mogelijkheid is dat uitheemse rivierkreeften en ammoniak de vegetaties negatief beïnvloeden, maar het is onduidelijk wat de oorzaken precies zijn. De komende periode onderzoeken we daarom wat de oorzaak is van de achteruitgang zodat we maatregelen kunnen treffen om de habitattypen te herstellen en verdere achteruitgang te voorkomen.

Om de kwaliteit van bestaande blauwgraslanden, zwakgebufferde vennen en vochtige hooilanden in Naardermeer-Oost en het Laegieskamp te verbeteren wordt de komende periode onderzoek gedaan naar het juiste beheer en mogelijke herstelmaatregelen. Hiermee dragen we bij aan de kwaliteit van de bestaande blauwgraslanden en zwakgebufferde vennen en kan op termijn nieuw kwalificeren blauwgrasland ontstaan.

Overlevingsmaatregelen (aanvullend beheer)

Om de bestaande trilvenen in kwaliteit te verbeteren nemen we maatregelen zoals het verwijderen van opslag en begreppelen om kwelwater binnen te brengen. Dit draagt bij aan een kwaliteitsverbetering van het totale areaal trilveen (circa 2,5 ha). Omdat de effecten van begreppeling positief lijken maar het onduidelijk is wat de effecten precies zijn wordt er ook onderzoek uitgevoerd naar de effecten van begreppeling.

Houtopstanden langs de oevers worden plaatselijk verwijderd om nieuwvorming en uitbreiding van rietvegetaties te bevorderen. Hiermee wordt belangrijk leefgebied voor vogelsoorten als de snor, grote kareriet en zwarte stern gecreëerd. Daarnaast wordt maaisel wat in het Naardermeer is blijven liggen verwijderd zodat de nutriënten worden afgevoerd en op de opslaglocaties

natuur kan ontwikkelen (deze maatregel geldt ook voor de Oostelijke Vechtplassen). Tot slot dragen we bij aan het hoogveenbosonderzoek en verwijderen we appelbes wanneer dit nodig blijkt.

Synthesetabel

In tabel 42 zijn de bijdragen aan oppervlak en kwaliteit weergegeven. De bijdrage aan kwaliteit van een habitattype kan nooit groter zijn dan het huidig areaal. De maatregelen waar met enige zekerheid een bijdrage aan kwaliteit of oppervlak voor kan worden ingeschat zijn meegenomen in de tabel. Waar mogelijk is er een schatting gemaakt over het effect van een systeemherstelmaatregel. Het werkelijke effect van systeemherstelmaatregelen is naar verwachting groter, het is echter niet goed mogelijk om op voorhand een inschatting van de precieze bijdrage aan doelbereik te maken.

Tabel 42: Bijdragen aan doelbereik voor N2000-gebied Naardermeer

Instandhoudingsdoel	Doel oppervlak	Doel kwaliteit	Bijdrage kwaliteit	Bijdrage oppervlak
H3130 Zwakgebufferde vennn	=	=	0,5 ha	
H3140 Kranswierwateren	=	=	40,9 ha	
H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	=	=	15,5 ha	
H6410 Blauwgraslanden	>	>	2 ha	2 ha
H7140 Overgangs- en trilvenen	A: > B: =	A: > B: =	2,5 ha	

Maatregelpakket 13 Buiten Natura 2000

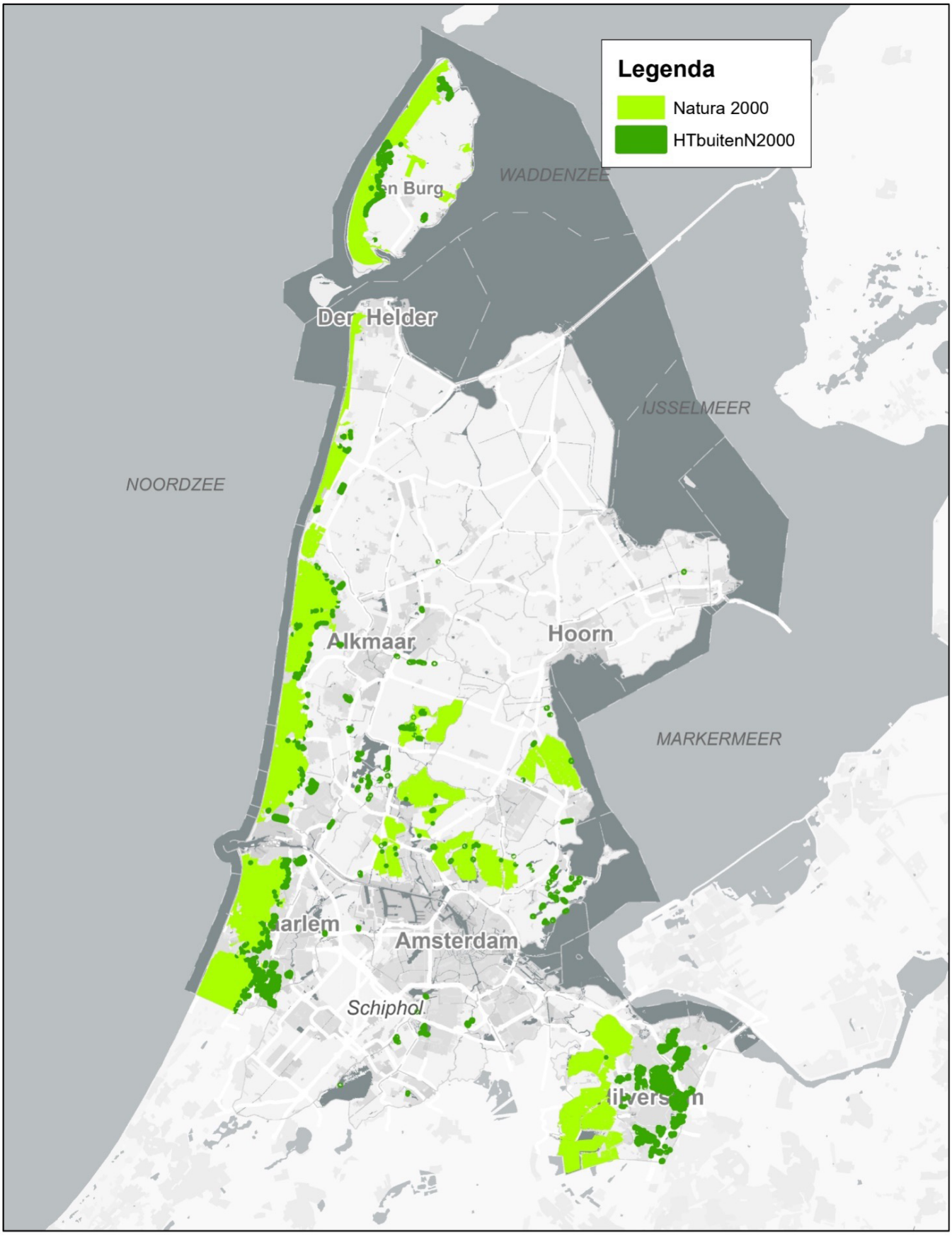

Figuur 17: Overzichtskaart van habitattypen buiten N2000-gebieden

Naast stikstofgevoelige natuur binnen N2000-gebieden zijn ook stikstofgevoelige habitattypen buiten N2000-gebieden aanwezig. Voorbeelden hiervan zijn veenmosrietlanden buiten de Habitatrichtlijngebieden en droge heiden in het Gooi. Deze natuurwaarden zijn mede van belang vanwege de netwerkfunctie die zij (potentieel) vervullen voor andere stikstofgevoelige natuurwaarden. Om deze natuurwaarden te behouden zijn in dit maatregelpakket maatregelen opgenomen voor de stikstofgevoelige natuurwaarden buiten N2000-gebieden. Dit kunnen zowel overlevingsmaatregelen (zoals plaggen, extra begrazen, aanvullend maaibeheer) zijn als systeemherstelmaatregelen die de condities verbeteren. Het maatregelpakket voorziet ook in een inventarisatie van de ligging, omvang, beheer en eigendomssituatie van kwalificerende stikstofgevoelige natuurwaarden buiten N2000-gebieden.

Er zijn een aantal typen stikstofgevoelige habitats buiten N2000 waar de provincie een belangrijke opgave heeft in het behoud en herstel:

1. Zilte pioniervegetaties
2. Kwelafhankelijke vegetaties (binnenduinrand, Gooi)
3. Duinbossen
4. Trilvenen (veelal veenmosrietland in Laag Holland)
5. Droge heide

Voor dit maatregelpakket is een bedrag van € 9.100.000 aangevraagd. De verwachte kwaliteitsverbetering van de volgende kwalificerende habitats is indicatief en het aantal stikstofgevoelige habitats is niet compleet.

Tabel 43: stikstofgevoelige habitattypen buiten N2000

Habitattype code	Habitattype naam	Oppv. buiten N2000	KDW	Gevoeligheid voor stikstof	Oppervlakte kwaliteitsverbetering of uitbreiding (ha)
H2180A	Duinbossen (droog)	1442,1	1071,0	zeer gevoelig	150
H2180B	Duinbossen (vochtig)	74,2	1071,0	zeer gevoelig	30
H2180C	Duinbossen (binnenduinrand)	470,8	1786,0	gevoelig	75
H7140B	Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	86,0	714,0	zeer gevoelig	40
H4030	Droge heiden	799,0	1071,0	zeer gevoelig	60
H1310A	Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	0,0	1643,0	gevoelig	5
H1310B	Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)	0,0	1500,0	gevoelig	5

BIJLAGE

BIJLAGE 2: RESERVELIJST

Om te voorzien in een zo optimaal mogelijke besteding van het gevraagde budget is ook een reservelijst opgenomen. Dit zijn maatregelen die kunnen worden ingezet indien budget overblijft of andere maatregelen door omstandigheden (nog) niet kunnen worden uitgevoerd. Het betreft diverse maatregelen in meerdere gebieden. In tabel 44 zijn de maatregelen en de betreffende gebieden opgenomen.

Tabel 44: Maatregelen reservelijst

ID	Maatregel	N2000-gebied	Bedrag
159	Structurele aanpak invasieve exoten/watercrassula; uitvoeringskosten quick responseteam 2024 t/m 2030	Duinen en Lage Land Texel	€2.200.000
160	Beheer ratten in vogelkolonies: onderzoek en experimenten	Duinen en Lage Land Texel	€50.000
161	Onderzoek wildverstoorders t.b.v. broedvogels	Duinen Den Helder-Callantsoog	€150.000
162	Onderzoek en bescherming Tapuit, nestbescherming en kleurringonderzoek t.b.v. herstel vaste landspopulatie	Duinen Den Helder-Callantsoog	€120.000
163	Broedomstandigheden voor tapuit verbeteren door ingraven nestkasten en verbeteren habitatkwaliteit	Zwanenwater & Pettemerduinen	€25.000
164	Bosrevitalisering: omvormen bos met Amerikaanse eik naar inheemse eik	Zwanenwater & Pettemerduinen	€180.000
165	Onderzoek naar verspreiding pesticiden	Zwanenwater & Pettemerduinen	€150.000
166	Onderzoek naar vitaliteit bos en wijze waarop klimaatbestendig kan worden ingericht en beheerd	Schoorlse Duinen	€200.000
167	Verwijderen fietspad Blijdensteinsweg (ca 1,5 km) en aanleggen van alternatief tracé oostwaards over bestaande paden (reservering als koploperproject niet doorgaat)	Noordhollands Duinreservaat	€750.000
168	Begrazing nabij Zweefvliegveld: plaatsen rasters en inzet schaapskudde	Noordhollands Duinreservaat	€150.000
169	LESA t.v.v. verlagen maaiveld en nieuwe valleien (Vogelwater en Zeeveld)	Noordhollands Duinreservaat	€60.000
170	Baggeren duinmeren (Karpervijver Bakkum Noord)	Noordhollands Duinreservaat	€250.000
171	Nabeheer exoten 2028-2030	Noordhollands Duinreservaat	€105.000
172	Exotenbestrijding 2028-2030	Noordhollands Duinreservaat	€900.000
173	Aanleg, verbindingszone NZ Egmond aan Zee (Egmonderstraatweg)	Noordhollands Duinreservaat	€12.740.000
174	Strandreservaat / groene ster + verkenning zeereservaat	Noordhollands Duinreservaat	€50.000
175	Studie mogelijkheden en effecten van megasuppleties op dynamisch kustbeheer	Noordhollands Duinreservaat	€100.000
176	Alternatief fietspad strandafslag Zeeweg	Kennemerland Zuid	€500.000
177	Afvoeren PFAS depots	Kennemerland Zuid	€2.000.000
178	Onderzoek naar effecten van uitstoot van zware metalen, stikstofoxiden, PAKs, PFAS, vanuit de industrie gelegen aan de noordkant van het gebied (Tata Steel) op flora en fauna.	Kennemerland Zuid	€50.000
179	Onderzoek/verkennen van mogelijkheden naar Helofytenfilter	Kennemerland Zuid	€150.000
180	Instellen opruimplicht voor hondenbezitters/ verkenning aanleg van zones voor hondenbezitters	Kennemerland-Zuid	€100.000
181	Afkopen pacht via ontpachtingsregeling t.b.v. sleutelhectares binnen NNN	Laag-Holland	€2.000.000
182	Herfstmaaien periode 2027-2030 t.b.v. voortgang HB-type ontwikkeling	Eilandspolder	€90.000
183	Opschonen van paaiplaatsen ter verbetering van leefomstandigheiden VHR-soorten Kalverpolder	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	€30.000

ID	Maatregel	N2000-gebied	Bedrag
184	Herinrichten over te nemen percelen van particulier om ontwikkeling richting HB-type in gang te zetten	Polder Westzaan	€280.000
185	Strooisel verwijderen	Polder Westzaan	€27.000
186	Gefaseerd maaien en afvoeren. Frequentie is afhankelijk van de aanwezige vegetatie	Polder Westzaan	€54.000
187	Opslag verwijderen	Polder Westzaan	€27.000
188	Herfstmaaien periode 2027-2030 t.b.v. voortgang HB-type ontwikkeling	Polder Westzaan	€340.000
189	Aanleggen rietdergslootjes in beweide percelen	Polder Westzaan	€65.000
190	Optimalisatie aanwijzing Roerdomp: Evaluatie leefgebied Roerdomp en treffen van eventuele maatregelen (buiten IVOT wat betreft maatregelen)	Polder Westzaan	€300.000
191	Populatiereductie ganzen – inzet van professionele faunabeheerders en vangteams.	Polder Westzaan	€1.750.000
192	Monitoring en aanpak van invasieve soorten binnen N2000 gebied maar buiten eigendom TBO's	Polder Westzaan	€200.000
193	Onderzoek naar duurzaam functioneren van plasdraspercelen op veengrond op de langere termijn. Onderzoek naar en aanleg van nieuwe locaties.	Polder Westzaan	€100.000
194	Onderzoek naar predatie (hermelijn, reiger, marterachtigen). 7 jaar, over Laag Holland.	Polder Westzaan	€100.000
195	Onderzoek naar effecten ganzen op kwaliteit habitattypen, oeverafslag, weidevogels, veenoxidatie.	Polder Westzaan	€750.000
196	Verkenning tot gebruik maaisel tot compost/biomassa.	Polder Westzaan	€50.000
197	Onderzoek naar voorkomen habitatrichtlijn- en typische soorten in alle N2000 gebieden in Laag Holland, er is een grote kennislacune over deze soorten.	IVOT	€150.000
198	Herfstmaaien periode 2027-2030 t.b.v. voortgang HB-type ontwikkeling Varkensland en Oostzanerveld	IVOT	€200.000
199	Roerdompbiotoop maatregelen n.a.v. inventarisatie, gezamenlijk met SBB en NM.	IVOT	€300.000
200	Herfstmaaien 2028-2030	IVOT	€390.000
201	Verwijderen opslag 2028-2030	IVOT	€90.000
202	Verwijderen exoten 2028-2030	IVOT	€60.000
203	Meerdere malen maaien pitrus (inclusief afvoer)	IVOT	€120.000
204	Verwijderen en afvoeren van bramen en opslag (houtige gewassen)	IVOT	€60.000
205	Cyclisch, gefaseerd maaibeheer van (te) droog riet en ruigte 1x per 3-5 jaar, maaisel afvoeren	IVOT	€200.000
206	Afplaggen van strooisellaag ruigtes t.b.v. nat rietland met water op maaiveld in de zomer	IVOT	€100.000
207	Niet maaien voor eind juli (eventueel voorbeweiden met lage rundveedichtheden)	IVOT	€50.000
208	Gepast nabeheer plaglocaties (betreft voornamelijk opslag verwijderen 2027-2030)	IVOT	€15.000
209	Aanleg van plas-dras die in broedseizoen geleidelijk droogvallen	IVOT	€30.000
210	Toepassen verschralingsbeheer door maaien	IVOT	€80.000
211	Predatieonderzoek (langjarig) broedvogels en optimaliseren predatiebeheer in en buiten N2000: veldonderzoek in diverse terreinen over meerdere jaren en stroomlijnen (juridische) regelgeving op het gebied van predatiebeheer.	IVOT	€350.000
212	Onderzoek naar oorzaken uitblijven jonge mesotrofe verlanding en handelingsperspectief om jonge mesotrofe verlanding (nieuwe trilvenen) te ontwikkelen	Naardermeer	€150.000
213	Ontwikkelen rietmoeras langs N403	Oostelijke Vechtplassen	€500.000
214	Plaggen: Afvoer N en/of afvoer zure toplaag, nieuwvorming (inclusief nulmeting en vooronderzoek fosfaatverzadiging gronden)	Oostelijke Vechtplassen	€150.000
215	Moerasvogelmaatregelen die buiten het gebiedsakkoord vallen (ganzenrasters)	Oostelijke Vechtplassen	€300.000
216	Plaatsen van ganzenrasters rondom de Wijde Blik	Oostelijke Vechtplassen	€120.000
217	Habitatherstel moerasvogels (fase 2)	Oostelijke Vechtplassen	€4.600.000

ID	Maatregel	N2000-gebied	Bedrag
218	Bodemwoelende vissen verwijderen (mits P-belasting voldoende laag is)	Oostelijke Vechtplassen	€50.000
219	Maatregelen ten behoeve van systeemherstel in overgangszones N2000-gebieden	N.t.b.	€1.500.000
220	Nabeheer moerasvogelmaatregelen/vervanging ganzenrasters	Oostelijke Vechtplassen	€100.000

3

BIJLAGE

BIJLAGE 3:
OVERZICHT GEKAPTE BOSSEN IN N2000

Gekapte bossen in N2000 (2017 – feb. 2024):		
't Vlakje	Kennemerland Zuid	5,6
Oeverzone Noord-Oostkanaal	Kennemerland Zuid	0,1
Doornvlak	Noordhollands-duinreservaat	5
Mient	Noordhollands-duinreservaat	0,7
Heilige Land	Kennemerland Zuid	2,57
Middenduin	Kennemerland Zuid	2,3
Gaaienbos	Kennemerland Zuid	1,25
Dr. Van Steijnbos	Schoorlse Duinen	7,6
Dronkendel	Kennemerland Zuid	3,9
Watervlak Oost (langs Watervlakweg/ Reservaatweg)	Noordhollands duinreservaat	0,8
Wurmenveld	Kennemerland Zuid	0,18
't Lange Vlak	Noord-Hollands duinreservaat	16,2
TOTAAL GEKAPT:		**46,2**

Colofon
Uitgave
Provincie Noord-Holland
Postbus 123 | 2000 MD Haarlem
Tel.: 023 514 31 43 | Fax: 023 514 40 40
www.noord-holland.nl
OV-knooppunten@noord-holland.nl
Eindredactie
Provincie Noord-Holland
Directie BEL | Programma OV-knooppunten
Fotografie/kaartmateriaal
Provincie Noord-Holland
Afbeelding voorpagina & 1-6, Mathijs Wessing
Grafische verzorging
The Creative Hub - Canon
Haarlem, november 2023

Stichting ter behoud van het Schoorlse-en Noord-Kennemerduingebied

Geachte directie Staatsbosbeheer,

In en rond de Julianalaan in het Schoorlse bos- en duingebied staan Amerikaanse eiken geblest met groene stippen. Deze eiken staan hier nu meer dan honderd jaar en zijn planmatig, in de vorm van een laan ontworpen en beeldbepalend voor dit gebied.

Tot onze verbazing vernamen we van Staatsbosbeheer, dat deze eiken op de nominatie staan om gekapt te worden en wel heel binnenkort, misschien zelfs al vanaf maandag 10 februari.

Algemeen aanvaard is dat rode/oranje blessing duidt op kap en groen/blauwe blessing duidt op ongemoeid laten van de bomen. De huidige blessing van de eiken heeft onze stichting op het verkeerde been gezet, en kan als misleiding worden aangemerkt. Een van de redenen waarom wij U met spoed manen tot het staken van dit voornemen.

Ingevolge de uitspraak van RB Gelderland d.d. 19 december is het besluit tot goedkeuring van de gedragscode soortenbescherming bosbeheer vernietigd. In deze code werd een verbod tot kappen, zoals in de Wnb (thans opgegaan in de omgevingswet) vastgesteld, opgeheven. Door het vernietigingsbesluit van de goedkeuring van de gedragscode is kappen van bomen onder de paraplu van bosbeheer, instandhouding en onderhoud nu aan grenzen gebonden.

In het huidige 'grijze gebied', dat hierdoor is ontstaan over de inhoud van passend bos, kapbeheer en instandhouding, zijn wij van mening dat het kappen van beeldbepalende eiken niet hieronder te kwalificeren valt.

De eiken zijn naast beeldbepalend, van cultuurhistorische waarde, conform artikel 3.5 van het Natura 2000 beheerplan. In de praktijk betekent dit volgens het beheerplan dat de uitvoerder hiermee rekening dient te houden. Van deze rekenschap is niets gebleken.

Er heeft tegen de afspraken in, geen enkel overleg met onze stichting, plaatsgevonden. U heeft ons zelfs op het verkeerde been gezet door een misleidende blessing, waardoor wij in de positie zijn gebracht om enkel achter de feiten aan te kunnen hollen. Gekapte ruim honderdjarige bomen zijn niet te herstellen.

Hierbij verzoeken wij U dringend het voornemen tot kap te staken, in overleg te treden met onze stichting, en U aan de geldende wet- en regelgeving, zoals bovenstaand uiteengezet, te houden.

Voor de goede orde zij vermeld dat wij belanghebbende zijn.

Onze Stichting heeft ingevolge artikel 2 van de statuten, het zorgen, toezien en stimuleren van het behoud en het verbeteren van de natuur, landschappelijke en cultuurhistorische waarden, de flora en fauna, de kwaliteit van het milieu, waaronder de

lucht, de bodemen het water, en.de gezondheid van mensen en een goede ruimtelijke ordening alles in de ruimste zin des woord in het gehele duingebied van Noord-Kennemerland wordt nageleefd.

En wij zijn van menIng dat wij ons tot het juiste bevoegde gezag wenden.Zie onderstaande.

Ingevolge Natura 2000-beheerplan Schoorlse duinen, oktober 2016, waarvan verlenging met 2 jaar is vastgesteld, tot eind 2024. Een nieuw beheerplan is in de ontwerpfase , we gaan ervan uit dat het bevoegd gezag ongewijzigd zal zijn.
Dat is thans ingevolge artikel 1.4.1 Beheerplan:
' De minister van EZ is bevoegd gezag voor die delen van Schoorlse Duinen die eigendom zijn van Staatsbosbeheer. Voor de overige delen van Schoorlse Duinen is Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland bevoegd gezag. Het Ministerie van EZ neemt het voortouw voor het opstellen van de beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden waarvan Staatsbosbeheer het grootste deel in eigendom dan wel in beheer heeft (zie bijlage 2, kaart 2.3 voor eigendomsituatie)”

De onderhavige bomen liggen in het gebeid waarvan Staatsbosbeheer eigenaar en beheerder is.

Wij nemen aan dat U ook de gang naar de rechter wenst te vermijden, wat met een spoedig antwoord en overleg kan worden voorkomen.

Provincie Noord-Holland

Commissie Landelijk gebied

Dossiernummer	17731
Extern Zaak ID	1998808
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	17 maart 2025
Agendapunt	10.c
Titel	Natuur: Acht definitieve natuurdoelanalyses (C-agenda cie. Landelijk Gebied 17-03-2025)
Organisatieonderdeel	BEL/NR

Geagendeerd	Vergaderdatum
Commissie Landelijk gebied	**17 maart 2025**

Toelichting

GS nemen kennis van de definitieve Natuurdoelanalyses voor “Duinen en Lage Land Texel”, “Duinen Den Helder-Callantsoog”, “Zwanenwater & Pettemerduinen”, “Schoorlse Duinen”, “Noordhollands Duinreservaat”, “Kennemerland-Zuid”, “Oostelijke Vechtplassen” en “Naardermeer”. Deze Natuurdoelanalyses zijn aangepast naar aanleiding van adviezen van de Ecologische Autoriteit. De natuurdoelanalyses zijn of worden verwerkt in onder andere de aanvraag voor Programma Natuur en nieuwe Natura 2000-beheerplannen.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
S. Kuijs
BEL/NR

Telefoonnummer +31646801461
sacha.kuijs@noord-holland.nl

Verzenddatum

12 FEB. 2025

Kenmerk
1998808/2371291

Uw kenmerk

Betreft: Acht definitieve natuurdoelanalyses

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
8 definitieve natuurdoelanalyses.

Aanleiding

Wij hebben in 2023 tijdig concept-natuurdoelanalyses ingediend bij de Ecologische Autoriteit (EA) met het verzoek deze te toetsen. Inmiddels heeft de EA alle adviezen afgerond en zijn deze verwerkt tot definitieve Natuurdoelanalyses (NDA's).

2 doelen haalbaar

Vanuit de Wet en het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering gold de verplichting om vóór 1 april 2023 natuurdoelanalyses op te stellen voor stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Een natuurdoelanalyse beschrijft hoe het gaat met beschermde natuur in een gebied, wat de verwachte effecten van geplande natuurherstelmaatregelen zijn en in welke richting aanvullende maatregelen nodig zijn om de natuur weer gezond te maken. **Van in totaal 161 stikstofgevoelige landschappen, planten en dieren worden in slechts 2 gevallen de natuurdoelen gehaald met de huidige maatregelen. In de rest van de gevallen zijn aanvullende maatregelen nodig en is vaak verslechtering van de natuur niet uit te sluiten.**

Adviezen Ecologische Autoriteit

De EA heeft eerst adviezen gegeven over de natuurdoelanalyses in Laag Holland. Die adviezen zijn verwerkt tot definitieve versies. Hierover bent u in december 2023 geïnformeerd (brief met kenmerk 1998808/2161709).

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

In juni 2024 heeft de EA haar laatste advies over een Noord-Hollandse natuurdoelanalyse gepubliceerd. (Alle adviezen zijn te vinden via https://www.ecologischeautoriteit.nl/adviezen?regio=noord-holland&it=fp .)

De EA is van mening dat alle natuurdoelanalyses voldoende onderbouwing bieden om op korte termijn met maatregelen aan de slag te gaan die hoe dan ook goed zijn voor de natuur.

Een eindoordeel voor een Natura 2000-doel kan zijn "ja", "ja, mits" of "nee, tenzij". Hiermee wordt bedoeld dat het betreffende doel behaald wordt met het huidige maatregelenpakket (ja), behaald kan worden mits aangepaste of aanvullende maatregelen genomen zullen worden (ja, mits) of dat de doelstelling zeer moeilijk haalbaar is en dat verslechtering niet uit te sluiten valt (nee, tenzij). De EA is het met de meeste van onze eindoordelen eens. Dankzij de adviezen van de EA hebben we een paar eindoordelen verbeterd:

- Voor de Oostelijke Vechtplassen en het Naardermeer is het eindoordeel voor Hoogveenbossen veranderd van "ja, mits" in "nee, tenzij". Het verwijderen van zwarte appelbes is namelijk nodig in deze bossen, maar in dit geval niet mogelijk. De bodem is te nat en door de werkzaamheden zelf wordt het hoogveenbos vernietigd.
- Voor Duinen Den Helder-Callantsoog is het eindoordeel voor Duinbossen (binnenduinrand) veranderd van "nee, tenzij" in "ja, mits". De "nee, tenzij" was toegekend, omdat er onvoldoende informatie leek te zijn. Er blijkt echter wel voldoende informatie om een eindoordeel te kunnen vellen.
- Voor Duinen en Lage Land Texel zijn de eindoordelen voor de velduil en voor de blauwe kiekendief veranderd van "ja, mits" in "nee, tenzij". Voor beide vogelsoorten geldt namelijk dat sprake is van een afnemende trend. Belangrijk voor deze vogels is dat de duinen dynamischer worden. Daar wordt aan gewerkt door bijvoorbeeld openingen te maken in de eerste duinenrij bij de zee.

Sommige bevindingen van de EA zijn aanbevelingen voor de lange termijn en zullen in volgende versies van de natuurdoelanalyses verwerkt worden. Dit geldt bijvoorbeeld voor het uitgebreider beschrijven van het watersysteem en het vellen van eindoordelen over doelen die niet gevoelig zijn voor stikstof.

Tot slot

De Natuurdoelanalyses zijn belangrijke informatie geweest bij de aanvraag voor Programma Natuur fase 2, waarbij 110 miljoen euro is aangevraagd bij het Rijk voor natuurherstelmaatregelen. Ook vormen de Natuurdoelanalyses input bij het herzien van Natura 2000-beheerplannen.

Het is de bedoeling dat natuurdoelanalyses periodiek geactualiseerd worden. Onze intentie nu is om eens in de zes jaar de evaluatie van een Natura 2000-beheerplan zoveel mogelijk in een NDA-formaat te gieten.

Daarnaast is landelijk besloten dat er "APK's" moeten komen. Dit worden tweejaarlijkse, lichte actualisaties van de NDA's.

In de bijlage bij deze brief is een samenvatting opgenomen van alle NDA's, ook die voor Laag Holland. (De definitieve NDA's voor Laag Holland zijn hier te vinden: https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Landelijk_gebied/Natuurdoelanalyses:JIMBxUgxR7OboLPdnD-UYg . De andere definitieve NDA's zijn bijgevoegd.)

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

M.J.H. van Kuijk

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

9 bijlage(n)

Samenvatting twaalf natuurdoelanalyses
Natuurdoelanalyse Duinen en Lage Land Texel
Natuurdoelanalyse Duinen Den Helder-Callantsoog
Natuurdoelanalyse Zwanenwater & Pettemerduinen
Natuurdoelanalyse Schoorlse Duinen
Natuurdoelanalyse Noordhollands Duinreservaat
Natuurdoelanalyse Kennemerland-Zuid
Natuurdoelanalyse Oostelijke Vechtplassen
Natuurdoelanalyse Naardermeer

Bijlage - samenvatting twaalf Natuurdoelanalyses

Onderstaande teksten zijn bijna letterlijk gekopieerd uit de definitieve natuurdoelanalyses.

Voor elk stikstofgevoelig Natura 2000-gebied worden de eindoordelen per stikstofgevoelig natuurdoel vermeld. Ook worden de belangrijkste knelpunten en de oplossingsrichtingen aangegeven.

Een eindoordeel voor een Natura 2000-doel kan zijn "ja", "ja, mits" of "nee, tenzij". Hiermee wordt bedoeld dat het betreffende doel behaald wordt met het huidige maatregelenpakket (ja), behaald kan worden mits aangepaste of aanvullende maatregelen genomen zullen worden (ja, mits) of dat de doelstelling zeer moeilijk haalbaar is en dat verslechtering niet uit te sluiten valt (nee, tenzij).
Als onvoldoende informatie aanwezig is om een conclusie te trekken, is het eindoordeel ook "nee, tenzij".

Van in totaal 161 stikstofgevoelige landschappen, planten en dieren worden in slechts 2 gevallen de natuurdoelen gehaald met de huidige maatregelen. In de rest van de gevallen zijn aanvullende maatregelen nodig en is vaak verslechtering van de natuur niet uit te sluiten.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen overlevingsmaatregelen en systeemherstelmaatregelen. Door het treffen van overlevingsmaatregelen blijven natuurwaarden behouden in de periode dat de systeemherstelmaatregelen worden uitgevoerd en systeemherstel tot ontwikkeling komt. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Voorbeelden van overlevingsmaatregelen zijn plaggen (bovenste deel van de bodem verwijderen) en het bestrijden van exoten. Systeemherstelmaatregelen maken natuurgebieden robuust en veerkrachtig, opdat de aanwezige natuurwaarden minder snel onder druk komen te staan. Voorbeelden van systeemherstelmaatregelen zijn het stimuleren van dynamische processen in de duinen, door bijvoorbeeld het verwijderen van helm, en dynamisch peilbeheer in veenweidegebieden.

Hierna volgt per stikstofgevoelig Natura 2000-gebied een korte samenvatting van de natuurdoelanalyse.

<u>Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder</u>

Instandhoudingsdoel	**Eindoordeel**
Vochtige heiden (laagveengebied)	Nee, tenzij
Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	Nee, tenzij
Hoogveenbossen	Ja, mits

De belangrijkste knelpunten zijn:

1. Kleine arealen (gebiedjes), versnippering en verweving met (te) intensieve landbouw

2. Ontoereikend watersysteem (niet robuust voor natuur)
3. Atmosferische stikstofdepositie

Richting maatregelen: indien de abiotische condities (bodem, lucht, water) niet verbeteren, is het op korte termijn mogelijk om de habitattypen met de reeds getroffen en nog uit te voeren geborgde overlevingsmaatregelen te behouden. De meeste overlevingsmaatregelen voor vochtige heiden en veenmosrietlanden kunnen echter slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er op lange termijn risico is op verslechtering van het habitattype tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van vochtige heiden en veenmosrietlanden is het ontstaan van nieuwe verlandingsreeksen essentieel en dus moet de waterkwaliteit op gebiedsniveau (of in delen van het gebied door compartimentering) structureel sterk worden verbeterd. Hiervoor zijn aanvullende maatregelen noodzakelijk. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen benodigd om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan samenvattend uit:

- Maatregelen gericht op robuuste arealen verlandingsvegetaties met variatie in ontwikkelingsstadium en een goede ruimtelijke samenhang.
- Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, in combinatie met een effectieve compartimentering en natuurgericht peilbeheer en maatregelen om historische belasting weg te werken.
- Eventueel verbrakking op kansrijke locaties.
- Maatregelen gericht op een functionele verweving of juist scheiding van functies, passend bij het robuuste watersysteem. Dit betreft met name een heroverweging van te intensief agrarisch gebruik in delen van het gebied waar robuust natuurherstel hoofddoelstelling moet zijn.
- Maatregelen gericht op het waar nodig extensiveren van landbouwkundig gebruik, in combinatie met een passend verdienmodel voor het geëxtensiveerde gebruik.

Eilandspolder

Instandhoudingsdoel	**Eindoordeel**
Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	Nee, tenzij

De belangrijkste knelpunten zijn:

1. Kleine arealen (gebiedjes), versnippering en verweving met (te) intensieve landbouw
2. Ontoereikend watersysteem (niet robuust voor natuur)
3. Atmosferische stikstofdepositie

Richting maatregelen: Indien de abiotische condities (bodem, lucht, water) niet verbeteren is het op korte termijn mogelijk om het habitattype met de reeds getroffen en nog uit te voeren geborgde overlevingsmaatregelen te behouden. De meeste overlevingsmaatregelen voor veenmosrietlanden kunnen echter slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er op lange termijn risico is op verslechtering van het habitattype tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van veenmosrietlanden is het ontstaan van nieuwe verlandingsreeksen essentieel en dus moet de waterkwaliteit in delen van het gebied (door compartimentering) structureel sterk worden verbeterd. Hiervoor zijn aanvullende maatregelen noodzakelijk. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen benodigd om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan samenvattend uit:

- Maatregelen gericht op robuuste arealen verlandingsvegetaties met variatie in ontwikkelingsstadium en een goede ruimtelijke samenhang.
- Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, in combinatie met een effectieve compartimentering en natuurgericht peilbeheer en maatregelen om historische belasting weg te werken.
- Eventueel verbrakking op kansrijke locaties.
- Maatregelen gericht op een functionele verweving of juist scheiding van functies, passend bij het robuuste watersysteem. Dit betreft met name een heroverweging van te intensief agrarisch gebruik in delen van het gebied waar robuust natuurherstel hoofddoelstelling moet zijn.
- Maatregelen gericht op het waar nodig extensiveren van landbouwkundig gebruik, in combinatie met een passend verdienmodel voor het geëxtensiveerde gebruik.

Polder Westzaan

Instandhoudingsdoel	**Eindoordeel**
Vochtige heiden (laagveengebied)	Nee, tenzij
Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	Nee, tenzij
Hoogveenbossen	Nee, tenzij

De belangrijkste knelpunten zijn:

1. Kleine arealen (gebiedjes), versnippering en verweving met (te) intensieve landbouw
2. Ontoereikend watersysteem (niet robuust voor natuur)
3. Atmosferische stikstofdepositie

Richting maatregelen: uit recent onderzoek blijkt dat het zelfs op korte termijn niet mogelijk is om alle habitattypen met overlevingsmaatregelen te behouden (Cusell *et al.*, 2023, Verslag Veldbezoek Polder Westzaan. https://www.ecologischeautoriteit.nl/projectdocumenten/012127_5052_Veldbezoek_Polder_Westzaan_26-27_juni_2023.pdf). De meeste overlevingsmaatregelen voor vochtige laagveenheiden en veenmosrietlanden kunnen bovendien slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er ook op lange termijn risico is op verslechtering van de habitattypen tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden. Daarnaast is voor duurzame instandhouding van vochtige laagveenheiden en veenmosrietlanden het ontstaan van nieuwe verlandingsreeksen essentieel en moet de waterkwaliteit op gebiedsniveau dus structureel sterk worden verbeterd, op gebiedsniveau, dan wel in delen van het gebied door compartimentering. Hiervoor zijn mogelijk aanvullende maatregelen noodzakelijk. Gezien de geprogrammeerde systeemherstelmaatregelen onvoldoende concreet zijn uitgewerkt is het, mede in combinatie met de onzekere trend, niet mogelijk om hier conclusies aan te verbinden. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen benodigd om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan samenvattend uit:

- Maatregelen gericht op robuuste arealen verlandingsvegetaties met variatie in ontwikkelingsstadium en een goede ruimtelijke samenhang.
- Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, in combinatie met een effectieve compartimentering en natuurgericht peilbeheer en maatregelen om historische belasting weg te werken.
- Verbrakking op kansrijke locaties (onderzoeken lopen).
- Maatregelen gericht op een functionele verweving of juist scheiding van functies, passend bij het robuuste watersysteem. Dit betreft met name een heroverweging van te intensief agrarisch gebruik in delen van het gebied waar robuust natuurherstel hoofddoelstelling moet zijn.
- Maatregelen gericht op het waar nodig extensiveren van landbouwkundig gebruik, in combinatie met een passend verdienmodel voor het geëxtensiveerde gebruik.

<u>Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske</u>

Instandhoudingsdoel	**Eindoordeel**
Kranswierwateren	Nee, tenzij
Vochtige heiden (laagveengebied)	Nee, tenzij
Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	Nee, tenzij
Hoogveenbossen	Ja, mits

De belangrijkste knelpunten zijn:

1. Kleine arealen (gebiedjes), versnippering en verweving met (te) intensieve landbouw
2. Ontoereikend watersysteem (niet robuust voor natuur)
3. Atmosferische stikstofdepositie

Richting maatregelen: Indien de abiotische condities (bodem, lucht, water) niet verbeteren is het op korte termijn beperkt mogelijk om de habitattypen met de reeds getroffen en nog uit te voeren geborgde overlevingsmaatregelen te behouden. Wanneer de abiotische factoren niet verbeteren, zal de langzame achteruitgang gestaag voortzetten. De meeste overlevingsmaatregelen voor veenmosrietlanden kunnen echter slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er op lange termijn risico is op verslechtering van het habitattype tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden. Voor duurzame instandhouding van vochtige laagveenheiden en veenmosrietlanden is het ontstaan van nieuwe verlandingsreeksen essentieel en dus moet de waterkwaliteit op gebiedsniveau of in delen van het gebied (door compartimentering) structureel sterk worden verbeterd. Hiervoor zijn aanvullende maatregelen noodzakelijk. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen benodigd om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan samenvattend uit:

- Maatregelen gericht op robuuste arealen verlandingsvegetaties met variatie in ontwikkelingsstadium en een goede ruimtelijke samenhang.
- Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, in combinatie met een effectieve compartimentering en natuurgericht peilbeheer en maatregelen om historische belasting weg te werken.
- Eventueel verbrakking op kansrijke locaties.
- Maatregelen gericht op een functionele verweving of juist scheiding van functies, passend bij het robuuste watersysteem. Dit betreft met name een heroverweging van te intensief agrarisch gebruik in delen van het gebied waar robuust natuurherstel hoofddoelstelling moet zijn.
- Maatregelen gericht op het waar nodig extensiveren van landbouwkundig gebruik, in combinatie met een passend verdienmodel voor het geëxtensiveerde gebruik.

Naardermeer

Instandhoudingsdoel	**Eindoordeel**
Zwakgebufferde vennen	Nee, tenzij
Kranswierwateren	Nee, tenzij
Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	Nee, tenzij
Vochtige heiden (laagveengebied)	Nee, tenzij
Blauwgraslanden	Nee, tenzij
Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	Nee, tenzij

Instandhoudingsdoel	Eindoordeel
Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	Nee, tenzij
Hoogveenbossen	Nee, tenzij
Zeggekorfslak	Ja, mits
Gestreepte waterroofkever	Nee, tenzij
Groenknolorchis	Nee, tenzij
Bittervoorn	Nee, tenzij
Platte schijfhoren	Nee, tenzij
Zwarte stern	Nee, tenzij

De belangrijkste knelpunten zijn:

1. Ontoereikend watersysteem
2. Atmosferische stikstofdepositie
3. Kleine arealen en versnippering
4. Invasieve exoten
5. Ganzenvraat

Richting maatregelen: indien de abiotische condities (bodem, water en lucht) niet verbeteren, is het niet mogelijk om de habitattypen met overlevingsmaatregelen te behouden op korte termijn. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen echter slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er op lange termijn risico is op verslechtering van de habitattypen, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de kwalificerende habitattypen is het ontstaan van nieuwe verlandingsreeksen essentieel. Naast het terugdringen van de stikstofdepositie, moet hiervoor de oppervlaktewaterkwaliteit op gebiedsniveau structureel sterk worden verbeterd en de invloed van gebufferd grondwater worden vergroot. Hiervoor zijn mogelijk aanvullende maatregelen noodzakelijk.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan samenvattend uit:

- Maatregelen gericht op robuuste arealen verlandingsvegetatie met variatie in ontwikkelingsstadia en een goede ruimtelijke samenhang
- Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied

<u>Oostelijke Vechtplassen</u>

Instandhoudingsdoel	Eindoordeel
Kranswierwateren	Nee, tenzij
Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	Nee, tenzij
Vochtige heiden (laagveengebied)	Nee, tenzij

Instandhoudingsdoel	Eindoordeel
Blauwgraslanden	Nee, tenzij
Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	Nee, tenzij
Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	Nee, tenzij
Galigaanmoerassen	Nee, tenzij
Hoogveenbossen	Nee, tenzij
Zeggekorfslak	Ja, mits
Gevlekte witsnuitlibel	Nee, tenzij
Gestreepte waterroofkever	Nee, tenzij
Groenknolorchis	Nee, tenzij
Bittervoorn	Nee, tenzij
Platte schijfhoren	Nee, tenzij
Zwarte stern	Nee, tenzij

De belangrijkste knelpunten zijn:

1. Verweving met (te) intensieve landbouw
2. Ontoereikend watersysteem
3. Atmosferische stikstofdepositie
4. Kleine arealen en versnippering
5. Invasieve exoten
6. Ganzenvraat

Richting maatregelen: indien de abiotische condities (bodem, water en lucht) niet verbeteren, is het niet mogelijk om alle habitattypen met overlevingsmaatregelen te behouden op korte termijn. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er zowel op korte als lange termijn risico is op verslechtering van de habitattypen, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de kwalificerende habitattypen is het ontstaan van nieuwe verlandingsreeksen essentieel. Naast het terugdringen van de stikstofdepositie, moet hiervoor de oppervlaktewaterkwaliteit op gebiedsniveau structureel sterk worden verbeterd en de invloed van gebufferd grondwater worden vergroot. Hiervoor zijn mogelijk aanvullende maatregelen noodzakelijk.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan samenvattend uit:

- Maatregelen gericht op tegengaan versnippering (realisatie NNN) en het realiseren van robuuste arealen verlandingsvegetatie met variatie in ontwikkelingsstadia en een goede ruimtelijke samenhang.
- Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, zowel gericht op een voor natuur optimaal peilbeheer als op het versterken en beter benutten van kwelstromen.
- Maatregelen om externe en interne input van nutriënten te verminderen in grond- en oppervlaktewater en op land.

- Maatregelen gericht op duurzaam beheer; ontsluiting en faciliteren afvoer van maaisel en houtopslag.

Daarnaast is het wenselijk om de potenties te onderzoeken van locaties buiten Natura 2000-gebied (flanken heuvelrug) voor realisatie van kwelafhankelijke natuur.

Noordhollands Duinreservaat

Instandhoudingsdoel	**Eindoordeel**
Embryonale duinen	Nee, tenzij
Witte duinen	Ja, mits
Grijze duinen (kalkrijk)	Nee, tenzij
Grijze duinen (kalkarm)	Nee, tenzij
Grijze duinen (heischraal)	Nee, tenzij
Duinheiden met kraaihei (vochtig)	Nee, tenzij
Duinheiden met kraaihei (droog)	Nee, tenzij
Duinheiden met struikhei	Nee, tenzij
Duindoornstruwelen	Ja, mits
Kruipwilgstruwelen	Nee, tenzij
Duinbossen (droog)	Nee, tenzij
Duinbossen (vochtig)	Nee, tenzij
Duinbossen (binnenduinrand)	Nee, tenzij
Vochtige duinvalleien (open water)	Nee, tenzij
Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	Nee, tenzij
Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	Nee, tenzij
Blauwgraslanden	Nee, tenzij
Ruigten en zomen (droge bosranden)	Nee, tenzij
Galigaanmoerassen	Ja, mits
Nauwe korfslak	Nee, tenzij
Gevlekte witsnuitlibel	Nee, tenzij

De belangrijkste knelpunten zijn:

1. Onvoldoende ruimte voor sleutelprocessen (met name winddynamiek, begrazing)
2. Wegvallen konijnenbegrazing
3. Atmosferische stikstofdepositie
4. Toenemende invloed invasieve exoten
5. Vermossing/vergrassing/verstruweling

Richting maatregelen: indien de abiotische condities (bodem, water en lucht) niet verbeteren en sleutelprocessen niet (voldoende) op gang komen, is het op korte termijn mogelijk om de habitattypen met de reeds getroffen en nog uit te voeren geborgde overlevingsmaatregelen te behouden. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen slechts

beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er op lange termijn risico is op verslechtering van het habitattype, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen is met name dynamiek van wind en (zee)water essentieel. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen noodzakelijk om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit:

- Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
- Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
- Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek
- Maatregelen gericht op hydrologisch herstel
- Aanvullende maatregelen gericht op tegengaan exoten

Mogelijke systeemmaatregelen buiten Natura 2000
Veel duingebieden gaan via een hoge binnenduinrand abrupt over naar het achterland. In dit achterland zijn er bebouwingskernen en recreatieterreinen en is er veelal sprake van intensief agrarisch gebruikte gebieden. Afhankelijk van de bodemgesteldheid komen zowel intensief gebruikt grasland voor als verschillende vormen van tuin- en akkerbouw, waaronder bollenteelt. In de meeste gevallen is daarbij sprake van sterke ontwatering en een intensief gebruik van meststoffen en soms ook gewasbeschermingsmiddelen.
Extensivering en vergroening van de (agrarische) gronden langs de binnenduinrand biedt in veel gevallen goede potenties voor versterking van robuuste systemen voor de duinnatuur in de Natura 2000-gebieden. Dit biedt, afhankelijk van de ruimtelijke en abiotische uitgangssituatie, kansen voor extensievere (biologische) landbouw, uitbreiding van bossen, (nieuwe) landgoederen, recreatief groen, maar ook ontwikkeling van nieuwe natte natuur.

De meerwaarde kan onder meer bestaan uit:

- Opgaand groen, zoals boszomen, kan een buffer vormen tegen het inwaaien van onder meer stikstof vanuit het achterland. Bosontwikkeling kan daarnaast ook bijdragen aan de landelijke taakstellingen voor de vastlegging van extra CO_2.
- Extensivering van agrarisch gebruik kan mogelijkheden bieden voor hydrologisch herstel (minder diepe ontwatering), realiseren van een groen-blauwe dooradering in het agrarisch gebied, versterking van biodiversiteit en daarnaast eveneens de stikstofdruk op het duingebied verminderen.
- Ontwikkeling van nieuwe natuur levert dezelfde voordelen op als hiervoor genoemd bij extensief agrarisch gebruik. Daarnaast kunnen daarbij de potenties benut worden van de overgang (gradiënt) van het droge duingebied naar de nattere gebieden in het achterland. Herstel van kwelsituaties en soms zelfs duinrellen biedt daarbij zeer goede mogelijkheden. Bij voldoende omvang kunnen natte gebieden worden toegevoegd aan begrazingseenheden, waardoor een betere spreiding van begrazingsdruk mogelijk wordt.

- Vergroening van gebieden langs de binnenduinrand levert extra mogelijkheden op voor de opvang van de toenemende recreatiedruk op de duingebieden en extra mogelijkheden voor een goede zonering daarvan. Daarmee kunnen duingebieden beter worden ontlast en kunnen directe schade aan kwetsbare vegetaties en verstoring van kwetsbare faunapopulaties effectiever worden voorkomen. In het specifieke geval van duinterreinen waar veel honden worden uitgelaten, bijvoorbeeld nabij stedelijke gebieden of recreatieterreinen, kan ook de bemestingsdruk hierdoor sterk worden verlaagd.

Kennemerland-Zuid

Instandhoudingsdoel	**Eindoordeel**
Embryonale duinen	Nee, tenzij
Witte duinen	Ja, mits
Grijze duinen (kalkrijk)	Nee, tenzij
Grijze duinen (kalkarm)	Nee, tenzij
Grijze duinen (heischraal)	Nee, tenzij
Duinheiden met struikhei	Nee, tenzij
Duindoornstruwelen	Ja, mits
Kruipwilgstruwelen	Nee, tenzij
Duinbossen (droog)	Nee, tenzij
Duinbossen (vochtig)	Nee, tenzij
Duinbossen (binnenduinrand)	Nee, tenzij
Vochtige duinvalleien (open water)	Nee, tenzij
Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	Ja, mits
Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	Nee, tenzij
Galigaanmoerassen	Nee, tenzij
Nauwe korfslak	Nee, tenzij
Groenknolorchis	Nee, tenzij

De belangrijkste knelpunten zijn:

1. Onvoldoende sleutelprocessen (met name winddynamiek, begrazing)
2. Wegvallen konijnenbegrazing en overbegrazing damherten
3. Atmosferische stikstofdepositie
4. Toenemende invloed van exoten
5. Vermossing/vergrassing/verstruweling/verbossing
6. Aangeplante bossen op niet natuurlijke groeiplaatsen

Richting maatregelen: indien de abiotische condities (bodem, water en lucht) niet verbeteren en sleutelprocessen niet (voldoende) op gang komen, is het op korte termijn mogelijk om de habitattypen met de reeds getroffen en nog uit te voeren geborgde overlevingsmaatregelen te behouden. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er

op lange termijn risico is op verslechtering van het habitattype, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen is met name dynamiek van begrazing, wind en (zee)water essentieel. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen noodzakelijk om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit:

- Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
- Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
- Maatregelen gericht op herstel en zonering van begrazingsdynamiek van konijnen en (gerichte inzet) grote grazers en anderzijds verminderen overbegrazing door damherten
- Maatregelen gericht op zonering en intensiteit van recreatie binnen de duingebieden
- Maatregelen gericht op hydrologisch herstel
- Aanvullende maatregelen gericht op tegengaan exoten

Zie voor mogelijke systeemmaatregelen buiten dit Natura 2000-gebied de tekst bij het Noordhollands Duinreservaat.

Schoorlse Duinen

Instandhoudingsdoel	**Eindoordeel**
Embryonale duinen	Ja, mits
Witte duinen	Ja, mits
Grijze duinen (kalkrijk)	Ja, mits
Grijze duinen (kalkarm)	Nee, tenzij
Duinheiden met kraaihei (vochtig)	Ja, mits
Duinheiden met kraaihei (droog)	Ja, mits
Duinheiden met struikhei	Ja, mits
Duindoornstruwelen	Ja, mits
Kruipwilgstruwelen	Ja
Duinbossen (droog)	Ja, mits
Duinbossen (vochtig)	Nee, tenzij
Duinbossen (binnenduinrand)	Ja, mits
Vochtige duinvalleien (open water)	Ja, mits
Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	Ja, mits

De belangrijkste knelpunten zijn:

1. Onvoldoende sleutelprocessen (met name winddynamiek en begrazing)
2. Wegvallen konijnenbegrazing
3. Stikstofdepositie

4. Toenemende invloed van exoten
5. Verstruweling

Richting maatregelen: indien de abiotische condities (bodem, water en lucht) niet verbeteren en sleutelprocessen niet (voldoende) op gang komen, is het op korte termijn mogelijk om de habitattypen met de reeds getroffen en nog uit te voeren geborgde overlevingsmaatregelen te behouden. De meeste overlevingsmaatregelen, slechts beperkt en niet oneindig herhalend, worden ingezet. Dit betekent dat er op lange termijn risico is op verslechtering van het habitattype, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen kenmerkend voor de Schoorlse Duinen is met name dynamiek van wind en (zee)water essentieel. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen benodigd om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan samenvattend uit:

- Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
- Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek
- Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
- Maatregelen gericht op terugdringen invasieve exoten

Zie voor mogelijke systeemmaatregelen buiten dit Natura 2000-gebied de tekst bij het Noordhollands Duinreservaat.

Duinen Den Helder-Callantsoog

Instandhoudingsdoel	**Eindoordeel**
Embryonale duinen	Nee, tenzij
Witte duinen	Ja, mits
Grijze duinen (kalkrijk)	Nee, tenzij
Grijze duinen (kalkarm)	Nee, tenzij
Grijze duinen (heischraal)	Nee, tenzij
Duinheiden met kraaihei (vochtig)	Nee, tenzij
Duinheiden met kraaihei (droog)	Nee, tenzij
Duinheiden met struikhei	Nee, tenzij
Duindoornstruwelen	Nee, tenzij
Kruipwilgstruwelen	Nee, tenzij
Duinbossen (droog)	Nee, tenzij
Duinbossen (vochtig)	Nee, tenzij
Duinbossen (binnenduinrand)	Ja, mits
Vochtige duinvalleien (open water)	Nee, tenzij
Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	Nee, tenzij
Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	Nee, tenzij
Heischrale graslanden	Nee, tenzij
Blauwgraslanden	Nee, tenzij

Instandhoudingsdoel	Eindoordeel
Galigaanmoerassen	Nee, tenzij

De belangrijkste knelpunten zijn:

1. Onvoldoende sleutelprocessen
2. Wegvallen konijnenbegrazing
3. Atmosferische stikstofdepositie

Richting maatregelen: indien de abiotische condities (bodem, water en lucht) niet verbeteren en sleutelprocessen niet (voldoende) op gang komen, is het op korte termijn mogelijk om de habitattypen met de reeds getroffen en nog uit te voeren geborgde overlevingsmaatregelen te behouden. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er op lange termijn risico is op verslechtering van het habitattype, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen is met name dynamiek van wind en (zee)water essentieel. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen benodigd om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan samenvattend uit:

- Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
- Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
- Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek
- Maatregelen gericht op hydrologisch herstel
- Aanvullende maatregelen gericht op tegengaan exoten

Zie voor mogelijke systeemmaatregelen buiten dit Natura 2000-gebied de tekst bij het Noordhollands Duinreservaat.

<u>Zwanenwater & Pettemerduinen</u>

Instandhoudingsdoel	Eindoordeel
Embryonale duinen	Ja, mits
Witte duinen	Ja, mits
Grijze duinen (kalkrijk)	Nee, tenzij
Grijze duinen (kalkarm)	Nee, tenzij
Duinheiden met kraaihei (vochtig)	Ja, mits
Duinheiden met kraaihei (droog)	Ja, mits
Duinheiden met struikhei	Ja, mits
Duindoornstruwelen	Nee, tenzij
Kruipwilgstruwelen	Nee, tenzij
Duinbossen (droog)	Nee, tenzij
Duinbossen (vochtig)	Nee, tenzij
Duinbossen (binnenduinrand)	Nee, tenzij

Instandhoudingsdoel	Eindoordeel
Vochtige duinvalleien (open water)	Nee, tenzij
Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	Ja, mits
Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	Ja, mits
Heischrale graslanden	Nee, tenzij
Blauwgraslanden	Nee, tenzij
Galigaanmoerassen	Nee, tenzij
Groenknolorchis	Nee, tenzij
Tapuit	Nee, tenzij

De belangrijkste knelpunten zijn:

1. Onvoldoende sleutelprocessen
2. Robuust hydrologisch systeem
3. Wegvallen (konijnen) begrazing
4. Atmosferische stikstofdepositie
5. Toenemende invloed exoten

Richting maatregelen: indien de abiotische condities niet verbeteren en sleutelprocessen niet (voldoende) op gang komen, is het op korte termijn mogelijk om de habitattypen met de reeds getroffen en nog uit te voeren geborgde overlevingsmaatregelen te behouden. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er op korte en lange termijn risico is op verslechtering van de habitattypen, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen is met name dynamiek van wind en (zee)water essentieel. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen benodigd om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan samenvattend uit:

- Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
- Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
- Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek
- Maatregelen gericht op hydrologisch herstel
- Maatregelen gericht op terugdringen invasieve exoten

Zie voor mogelijke systeemmaatregelen buiten dit Natura 2000-gebied de tekst bij het Noordhollands Duinreservaat.

<u>Duinen en Lage Land Texel</u>

Instandhoudingsdoel	Eindoordeel
Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	Ja, mits
Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)	Ja, mits
Slijkgrasvelden	Nee, tenzij

Schorren en zilte graslanden (buitendijks)	Ja, mits
Schorren en zilte graslanden (binnendijks)	Nee, tenzij
Embryonale duinen	Ja, mits
Witte duinen	Ja, mits
Grijze duinen (kalkrijk)	Nee, tenzij
Grijze duinen (kalkarm)	Nee, tenzij
Grijze duinen (heischraal)	Nee, tenzij
Duinheiden met kraaihei (vochtig)	Nee, tenzij
Duinheiden met kraaihei (droog)	Ja, mits
Duinheiden met struikhei	Ja, mits
Duindoornstruwelen	Ja, mits
Kruipwilgstruwelen	Ja, mits
Duinbossen (droog)	Nee, tenzij
Duinbossen (vochtig)	Ja, mits
Duinbossen (binnenduinrand)	Ja, mits
Vochtige duinvalleien (open water)	Ja, mits
Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	Ja, mits
Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	Nee, tenzij
Heischrale graslanden	Nee, tenzij
Ruigten en zomen (droge bosranden)	Nee, tenzij
Galigaanmoerassen	Ja, mits
Groenknolorchis	Ja, mits
Blauwe kiekendief	Nee, tenzij
Bruine kiekendief	Ja, mits
Velduil	Nee, tenzij
Roodborsttapuit	Ja
Tapuit	Ja, mits

De belangrijkste knelpunten zijn:

1. Onvoldoende sleutelprocessen (met name winddynamiek, begrazing, kwel)
2. Hydrologische situatie
3. Atmosferische stikstofdepositie

Richting maatregelen: indien de abiotische condities (bodem, water en lucht) niet verbeteren en sleutelprocessen niet (voldoende) op gang komen, is het op korte termijn mogelijk om de habitattypen met de reeds getroffen en nog uit te voeren geborgde overlevingsmaatregelen te behouden. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er op lange termijn risico is op verslechtering van het habitattype, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen kenmerkend voor de Duinen en Lage Land Texel is met name dynamiek van wind, begrazing en (zee)water essentieel. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen benodigd om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan dus hoofdzakelijk uit:

- Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
- Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
- Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek
- Maatregelen gericht op hydrologisch herstel

Zie voor mogelijke systeemmaatregelen buiten dit Natura 2000-gebied de tekst bij het Noordhollands Duinreservaat.

Provincie Noord-Holland

NATURA 2000

Natuurdoelanalyse Duinen en Lage Land Texel

Directie Beleid - Sector Natuur & Recreatie

Metadata	
Gebiedsnummer	**2**
Gebiedsnaam	Duinen en Lage Land Texel
Contactgegevens	Natura2000@noord-holland.nl
Versie	**1.0, 17 januari 2025**

Inhoud

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen 3
1.1 Inleiding 3
1.2 Kernopgaven 3
1.3 Instandhoudingsdoelen 4

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte 6
2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte 6

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities 12
3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied 12
3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie 18

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof 19
4.1 Drukfactoren per habitattype en leefgebiedtype 19

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen 32
5.1 Maatregelen 32
5.2 Locaties maatregelen 34

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen 38

7 Synthese en conclusie 39
7.1 Synthese 39
7.2 Lange termijn en toekomstperspectief 41
7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen 41
7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen 42
7.5 Conclusie 42

8 Literatuurlijst 63

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen

1.1 Inleiding

Deze Natuurdoelanalyse (NDA) voor Duinen en Lage Land Texel is een ecologisch beredeneerde aanscherping van de PAS-gebiedsanalyse (Programmatische Aanpak Stikstof). Het doel is om voorafgaand aan de vaststelling van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) (ex ante) te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst) in combinatie met andere drukfactoren en gegeven het vastgestelde maatregelenpakket. De NDA resulteert in een overzicht van resterende drukfactoren op het Natura 2000-gebied en richtingen van te nemen aanvullende (natuurherstel)maatregelen. In de natuurdoelanalyses zelf worden geen keuzes gemaakt over welke maatregelen daadwerkelijk uitgevoerd worden; dat gebeurt later in andere processen, waar diverse partijen bij betrokken worden. Dan kunnen maatregelen ook nader worden ingevuld. Ook het Natura 2000-beheerplan bevat informatie over maatregelen en over monitoring.

Het Natura 2000-gebied Duinen en Lage Land Texel is aangewezen zowel onder de Habitatrichtlijn als onder de Vogelrichtlijn. De aan de kust gelegen delen zijn aangewezen als zowel Vogelrichtlijngebied als Habitatrichtlijngebied, terwijl de meer landinwaarts en centraal gelegen delen (poldergebied 'Het Lage Land') uitsluitend zijn aangewezen als Habitatrichtlijngebied. Het aanwijzingsbesluit is gepubliceerd op 25 februari 2009. Met het recente Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden vanwege aanwezige waarden (genomen op 25 november 2022) is het aanwijzingsbesluit uitgebreid met drie habitattypen en één Habitatrichtlijnsoort.

Het beoordelingskader van de natuurkwaliteit en -omvang van een gebied wordt gewoonlijk geschetst op basis van kernopgaven, doelen per habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten en Vogelrichtlijnsoorten. Deze onderdelen gezamenlijk geven een beeld van de gewenste natuurkwaliteit en -omvang in een gebied en geven een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen.

Voor de NDA is in eerste instantie gebruik gemaakt van bestaande informatie, zoals bijvoorbeeld vastgelegd in het Natura 2000-beheerplan (Dienst Landelijk Gebied, 2016). De hierin beschreven stand van zaken, onder meer ten aanzien van doelrealisatie, trends en drukfactoren, is echter deels ingehaald door actuelere onderzoeksgegevens en inzichten. Daarom is deze informatie in voorliggende NDA waar nodig geactualiseerd op basis van aanvullende gegevens (zie literatuurlijst) en/of op basis van expert judgement. Voor dit laatste is onder meer gebruik gemaakt van de door de provincie Noord-Holland en het kennisnetwerk OBN georganiseerde expertsessie op 12 september 2022 en een afstemmingsbijeenkomst over de concept NDA met de terreinbeherende organisaties (TBO's) en waterbeheerders op 16 maart 2023.

1.2 Kernopgaven

Ten behoeve van de formulering van de Natura 2000-doelen op landelijk en op gebiedsniveau zijn per landschapstype kernopgaven geformuleerd. Deze zijn opgenomen in het Natura 2000-doelendocument (voormalige Ministerie LNV, 2006). Aan elk Natura 2000-gebied zijn één of meer kernopgaven toebedeeld.

Aan Duinen en Lage Land Texel zijn de volgende kernopgaven toebedeeld: 2.02 Grijze duinen, 2.05 Open vochtige duinvalleien (inclusief vochtige duinbossen), 2.06 Graslanden en 2.08 Gradiënt binnenduinrand. Deze houden het volgende in:

- 2.02: Uitbreiding oppervlakte en herstel kwaliteit van grijze duinen, ook als habitat van tapuit, velduil en blauwe kiekendief, door tegengaan vergrassing en verstruweling.
- 2.05: Uitbreiding oppervlakte en herstel kwaliteit van vochtige duinvalleien, ook als habitat van roerdomp, lepelaar, blauwe kiekendief, velduil, noordse woelmuis en groenknolorchis.
- 2.06: Ontwikkeling heischrale graslanden, grijze duinen subtype heischraal en blauwgraslanden op kansrijke locaties.
- 2.08: Herstel hydrologie/vochtgradiënt voor duinbossen subtype binnenduinrand, heischrale graslanden en blauwgraslanden. Op Texel mede t.b.v. noordse woelmuis.

1.3 Instandhoudingsdoelen

Het aanwijzingsbesluit bevat de hierna genoemde instandhoudingsdoelen.

Tabel 1 - Kwalificerende habitattypen in Natura 2000-gebied Duinen en Lage Land Texel
(= behoudsdoelstelling, > uitbreidings- of verbeterdoelstelling, = (<) behoud oppervlakte, maar mag achteruit gaan ten gunste van een andere in besluit met name genoemde waarde, * prioritair habitattype, ** instandhoudingsdoel dat door het Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden is toegevoegd)

Habitattype	Status doel	Oppervlakte	Kwaliteit	Relatieve bijdrage
H1140A – Slik- en zandplaten (getijdengebied)	definitief	=	=	<2%
H1310A – Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	definitief	=	=	2-6%
H1310B – Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)	definitief	=	=	6-15%
H1320 - Slijkgrasvelden	definitief**	=	=	<2%
H1330A – Schorren en zilte graslanden (buitendijks)	definitief	=	=	2-6%
H1330B – Schorren en zilte graslanden (binnendijks)	definitief	=	=	6-15%
H2110 – Embryonale duinen	definitief	=	=	6-15%
H2120 – Witte duinen	definitief	=	=	6-15%
H2130A* - Grijze duinen (kalkrijk)	definitief	>	>	2-6%
H2130B* - Grijze duinen (kalkarm)	definitief	>	>	6-15%
H2130C* - Grijze duinen (heischraal)	definitief	>	>	6-15%
H2140A* - Duinheiden met kraaihei (vochtig)	definitief	= (<)	=	15-30%
H2140B* - Duinheiden met kraaihei (droog)	definitief	=	=	15-30%
H2150* - Duinheiden met struikhei	definitief	=	=	15-30%
H2160 – Duindoornstruwelen	definitief	= (<)	=	2-6%
H2170 – Kruipwilgstruwelen	definitief	=	=	6-15%
H2180A – Duinbossen (droog)	definitief	= (<)	>	6-15%
H2180A – Duinbossen (vochtig)	definitief	= (<)	>	2-6%
H2180C – Duinbossen (binnenduinrand)	definitief	=	>	2-6%
H2190A – Vochtige duinvalleien (open water)	definitief	=	>	6-15%
H2190B – Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	definitief	=	>	6-15%
H2190C – Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	definitief	=	>	2-6%
H2190D – Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)	definitief	=	>	6-15%
H6230* - Heischrale graslanden	definitief**	=	=	<2%

Habitattype	Status doel	Oppervlakte	Kwaliteit	Relatieve bijdrage
H6430A – Ruigten en zomen (moerasspirea)	definitief**	=	=	<2%
H6430B – Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	definitief**	=	=	<2%
H6430C – Ruigten en zomen (droge bosranden)	definitief**	=	=	15-30%
H7210* - Galigaanmoerassen	definitief	=	=	2-6%

Tabel **2** Kwalificerende Habitatrichtlijnsoorten in Natura 2000-gebied Duinen en Lage Land Texel
(= behoudsdoelstelling, > uitbreidings- of verbeterdoelstelling, * prioritair doel, ** instandhoudingsdoelstelling dat middels het Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden aan het aanwijzingsbesluit is toegevoegd)

Habitattype	Status doel	Populatie	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Relatieve bijdrage
H1340* - Noordse woelmuis	definitief	=	=	>	6-12%
H1364 - Grijze zeehond	definitief**	=	=	=	<2%
H1903 - Groenknolorchis	definitief	=	=	=	15-30%

Tabel 3 Kwalificerende broedvogels in Natura 2000-gebied Duinen en Lage Land Texel
(= behoudsdoelstelling, > uitbreidings- of verbeterdoelstelling)

Habitattype	Status doel	Aantal broedparen	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Relatieve bijdrage
A021 – Roerdomp	definitief	5	=	=	<2%
A034 – Lepelaar	definitief	120	=	=	6-15%
A063 - Eider	definitief	110	=	=	<2%
A081 – Bruine kiekendief	definitief	30	=	=	2-6%
A082 – Blauwe kiekendief	definitief	20	=	=	15-30%
A132 – Kluut	definitief	120	=	=	<2%
A137 - Bontbekplevier	definitief	20	>	>	<2%
A183 – Kleine mantelmeeuw	definitief	14000	=	=	15-30%
A195 – Dwergstern	definitief	40	>	>	2-6%
A222 – Velduil	definitief	20	>	>	30-50%
A276 – Roodborsttapuit	definitief	40	=	=	<2%
A277 – Tapuit	definitief	100	>	>	2-6%

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte

2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte

Om een antwoord te kunnen geven op of verslechtering optreedt en of instandhouding bereikt wordt is het van belang de referentiesituatie (T0) en de huidige stand in het gebied te bepalen en te vergelijken. Deze vergelijking is voor Duinen en Lage Land Texel nodig voor habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten en Vogelrichtlijnsoorten. De informatie is verkregen uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan (Latour *et al.,* 2021). In deze evaluatie zijn niet altijd de instandhoudingsdoelstellingen met de toen nog status "ontwerp" meegenomen.

2.1.1 Habitattypen

Oppervlakte

Om te beoordelen of de oppervlaktes van de habitattypes zijn toegenomen, is het nodig om de T1-kaart met de T0-kaart te vergelijken. Voor Duinen en Lage Land Texel is echter nog geen T1-kaart beschikbaar[1]. Dit is het gevolg van de afspraken die gemaakt zijn ten aanzien van monitoring. Er is voor het grootste deel van het oppervlak wel informatie over de vegetatieontwikkeling beschikbaar (vegetatiekarteringen 2006 en 2017; watersysteemanalyse 2019/2020), maar dit is nog niet uitgewerkt op het niveau van habitattypen. Dat betekent dat een directe vergelijking van arealen van de habitattypen op T0 en de huidige situatie niet mogelijk is. Om enige inschatting hiervan te kunnen maken is daarom gewerkt met de oppervlakten van die vegetatietypen die zelfstandig kwalificeren als habitattype. De geschetste ontwikkelingen geven daarom weliswaar enig beeld van de ontwikkelingen in oppervlak van de habitattypen tussen 2006 en 2017 maar nauwelijks van de effecten van maatregelen uit de eerste beheerplanperiode. In onderstaande tabel zijn de resultaten kort samengevat. Hierbij zijn oppervlakten berekend van die vegetatietypen die zelfstandig voor een habitattype kwalificeren. In enkele gevallen zijn wel voorzichtige conclusies getrokken maar is het oordeel onzeker (Latour *et al.*, 2021).

De meest opvallende verslechtering betreft de vochtige duinvalleien met daarbij de pioniervegetatie subtypen Open water (H2190A) en Hogere moerasplanten (H2190D). Mogelijke oorzaken zijn verdere successie (verlanding), verdroging en ophoping slib. Daarnaast speelt ook een sterke verstruiking langs de Geul en eutrofiëring zowel in de Geulplas als in de Binnen Muy door Aalscholvers en ganzen.

[1] Dit was de situatie op het moment dat de concept-versie van de NDA aan de Ecologische Autoriteit werd aangeboden.

Tabel 4 **Doelr**ealisatie oppervlakte **habitattypen** (Latour *et al*., 2021)
(= behoudsdoel, > Verbeter- of uitbreidingsdoel, =(<) Aanwijzingsbesluit heeft 'ten gunste van' formulering, groen: goed, rood: slecht, grijs: onbekend)

Habitattype		Doelstelling	Realisatie	Toelichting
H1140A	Slik- en Zandplaten	=		Geen data
H1310A	Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	=		Afgenomen door natuurlijke successie. Daarnaast spelen verschillen in karteermethode
H1310B	Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)	=		Afgenomen door natuurlijke successie. Daarnaast spelen verschillen in karteermethode
H1330A	Schorren en zilte graslanden (buitendijks)	=		Toename
H1330B	Schorren en zilte graslanden (binnendijks)	=		Geen recente data
H2110	Embryonale duinen	=		Waarschijnlijk een toename, maar met name voor de Slufter is dit onduidelijk. Op de Hors is sprake van een afname.
H2120	Witte duinen	=		Waarschijnlijk ongeveer gelijk gebleven. Beperkende criteria maken vergelijking lastig.
H2130A	Grijze duinen (kalkrijk)	>		Iets toegenomen, maar verschilt per deelgebied
H2130B	Grijze duinen (kalkarm)	>		Toegenomen. Begrazing / maaien gaat verruiging en vergrassing tegen. Deel van de toename komt door soortenarme Duinroosje-vegetaties
H2130C	Grijze duinen (heischraal)	>		Toegenomen
H2140A	Duinheiden met kraaihei (vochtig)	= (<)		Zelfstandige vegetaties kunnen naar meerdere habitattypen leiden, mogelijk door begrazing
H2140B	Duinheiden met kraaihei (droog)	=		Sterke toename voor Texel als geheel maar grote verschillen tussen deelgebieden
H2150	Duinheiden met struikhei	=		Gelijk gebleven
H2160	Duindoornstruwelen	= (<)		Toename in de meeste deelgebieden
H2170	Kruipwilgstruwelen	=		Onduidelijkheden bij vertaling naar landelijke typologie
H2180A	Duinbossen (droog)	=		Onduidelijkheden bij vertaling naar landelijke typologie
H2180B	Duinbossen (vochtig)	=		Gelijk gebleven tot licht toegenomen
H2180C	Duinbossen (binnenduinrand)	=		Lichte toename
H2190A	Vochtige duinvalleien (open water)	>		Afname, vooral in Zuid- en westduinen. Mogelijk door eutrofiering (ganzen), verlanding, verdroging en ophoping slib. Lichte toename in Muy en Nederlanden.
H2190B	Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	>		Waarschijnlijk afgenomen, maar onzeker want analyse op niveau van lokale typen laat enkele onwaarschijnlijke verschuivingen zien
H2190C	Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	>		Toegenomen
H2190D	Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)	>		Sterk afgenomen, vooral in de Geul als gevolg van eutrofiering en ganzenvraat
H7210	Galigaanmoerassen	=		Gelijk gebleven

Kwaliteit
De kwaliteit van een habitattype wordt beoordeeld aan de hand van vier factoren:

1. Vegetatiekwaliteit
2. Typische soorten
3. Abiotische kenmerken
4. Overige kenmerken van goede structuur en functie

Ad 1 Vegetatiekwaliteit
Vanwege het ontbreken van een T1-habitattypenkaart is wat betreft het voorkomen

van vegetatietypen alleen gekeken naar die vegetatietypes die zelfstandig meetellen als habitattype. Die zijn al behandeld in de voorgaande paragraaf.

Ad 2 Typische soorten
Het aantal groeiplaatsen van typische plantensoorten is toegenomen binnen kenmerkende habitattypen, zoals Zilte pionierbegroeiingen (H1310), Schorren en zilte graslanden (H1330), Witte duinen (H2120), Grijze duinen (H2130) en Vochtige duinvalleien (H2190). Er is een groot aantal typische soorten aanwezig (in totaal 210). Veel van deze soorten zijn volgens de gegevens toegenomen in de periode 2006-2017 of nieuw verschenen. Alleen Gewone vleugeltjesbloem en Duinviooltje lijken te zijn afgenomen in elk van de vier delen van het Habitatrichtlijngebied. Van de andere habitattypen zijn typische soorten in 2006 veelal niet gekarteerd, zodat hiervan niet duidelijk is of er sprake is van een verandering in het verspreidingsgebied van deze soorten binnen Duinen en Lage Land Texel.

Het konijn is aanvullend bekeken als typische soort die kenmerkend is voor habitattype H2130 Grijze duinen (kalkrijk, kalkarm, heischraal) en belangrijk voor habitattypen H2140 Duinheiden met kraaihei, H2150 Duinheiden met struikhei en H2160 Duindoornstruwelen, omdat deze een belangrijke en noodzakelijke begrazer is van de duingraslanden. Begrazing door konijn op Texel is erg laag. Konijnen komen zeer lokaal voor en begrazen kleine oppervlaktes. De konijnenpopulaties zijn afgenomen sinds de jaren ’90. In 2003 werd in de duingebieden op het vaste land herstel waargenomen, maar Texel bleef hierbij achter. De laatste jaren is er een begin van herstel van de populaties te zien in de Eierlandse duinen in het uiterste noorden van Texel. Dit herstel draagt bij aan een gezonde Tapuitenpopulatie, door de stimulatie van de ontwikkeling van broedgebied bestaande uit een kort en open landschap en konijnenholen als nestgelegenheid.

Ad 3 Abiotische kenmerken
Er is geen sprake van duidelijke trends in trofie of grondwaterstand op het aggregatieniveau van landschaps- en begroeiingstype op basis van het monitoringsprogramma. In de binnenduingraslanden zijn geen algemene trends aanwezig, maar binnen individuele permanente kwadraten (pq's) zijn dergelijke trends er soms wel. Zo is er in enkele pq’s binnen het Open duingebied wel een indicatie voor verdroging en blijkt in drie van de vier pq’s in droog relatief voedselarm loofbos juist sprake van een (zeer geringe) stijging van de gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand (GvG). In twee van de elf pq’s binnen half natuurlijke vochtige tot natte graslanden op matig voedselrijke grond is sprake van afname van het trofieniveau. Het is echter niet mogelijk om de beperkte conclusies op het niveau van begroeiingstypen (InterProvinciale Inventarisatie-eenheden) één op één over te zetten naar die voor de habitattypen.

Ad 4 Overige kenmerken van goede structuur en functie
De volgende tabel geeft een overzicht van de realisatie van de kenmerken van een goede structuur en functie van de aangewezen habitattypen. Zoals vermeld was een habitattypenkaart voor T1 nog niet beschikbaar, en is ook voor de T0-situatie in het huidige beheerplan niet expliciet de aanwezigheid van kenmerken van goede structuur en functie beschreven zodat ook om die reden de ontwikkeling hierin niet kan worden geschetst.

Onderstaande tabel bevat daarom enige kenmerken van goede structuur en functie op basis van informatie uit de vegetatiekartering 2017/2018 van de Duinen van Texel (Van de Vondervoort *et al.* 2019) en de kweldervegetatiekarteringen (Reitsma *et al.* 2019) voor zover deze zonder GIS-matige en andere rekenkundige bewerkingen bruikbaar zijn. Hierbij is doorgaans de verbreiding van de habitattypen volgens de T0-kaart aangehouden. Er is in dit geval geen informatie bekend over realisatie structuur en functie van de habitattypen die middels het Wijzigingsbesluit zijn toegevoegd aan het aanwijzingsbesluit.

Tabel 5 Doelrealisatie kenmerken van een goede structuur & functie (Latour *et al*., 2021)
(groen: goed, oranje: matig, rood: slecht, grijs: onbekend)

Habitattype		Realisatie Structuur & functie	Toelichting
H1140A	Slik- en Zandplaten		Fysische processen aanwezig, geen informatie over bodemleven.
H1310A	Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)		Buitendijkse gebieden voldoen ruim aan functionele kenmerken, binnendijkse gebieden beperkt.
H1310B	Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)		Aan de kenmerken wordt beperkt voldaan, doordat samenhang beperkt aanwezig is.
H1330A	Schorren en zilte graslanden (buitendijks)		Voor die kenmerken waarover informatie beschikbaar is, blijkt de Slufter goed te voldoen, bij Cocksdorp en in de Mokbaai is de zonering onvoldoende ontwikkeld gezien de ligging tegen de dijk
H1330B	Schorren en zilte graslanden (binnendijks)		Voor de binnendijkse gebieden ontbreken thans voldoende gegevens.
H2110	Embryonale duinen		Waar de rust op orde is, is sprake van verminderde duinvorming en waar de duinvorming op orde is ontbreekt het aan voldoende rust.
H2120	Witte duinen		De direct bruikbare karteringsgegevens geven onvoldoende beeld van het merendeel van de kenmerken.
H2130A	Grijze duinen (kalkrijk)		Er wordt binnen deelgebieden voldaan aan minimum oppervlak voor de kenmerken
H2130B	Grijze duinen (kalkarm)		Er wordt binnen deelgebieden voldaan aan minimum oppervlak voor de kenmerken
H2130C	Grijze duinen (heischraal)		Het oppervlak voldoet in onvoldoende mate aan de kenmerken.
H2140A	Duinheiden met kraaihei (vochtig)		Beperkt aangetroffen
H2140B	Duinheiden met kraaihei (droog)		In ruime mate aanwezig
H2150	Duinheiden met struikhei		Er wordt beperkt tot grotendeels voldaan
H2160	Duindoornstruwelen		Er wordt voldaan aan de kenmerken
H2170	Kruipwilgstruwelen		Er wordt voldaan aan de kenmerken
H2180A	Duinbossen (droog)		Er wordt beperkt voldaan aan de kenmerken
H2180B	Duinbossen (vochtig)		Er wordt beperkt voldaan aan de kenmerken
H2180C	Duinbossen (binnenduinrand)		Er wordt beperkt voldaan aan de kenmerken
H2190A	Vochtige duinvalleien (open water)		De omvang voldoet nipt in de Muy, Nederlanden en Zuid- en westduinen
H2190B	Vochtige duinvalleien (kalkrijk)		De omvang is voldoende in Muy en Nederlanden
H2190C	Vochtige duinvalleien (ontkalkt)		De omvang is te beperkt.
H2190D	Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)		Komt op grote schaal en met voldoende omvang voor in de Zuid- en westduinen.
H7210	Galigaanmoerassen		Kenmerken van goede structuur en functie onvoldoende aanwezig (ontbreken strooiselophopingen, Knopbiesverbondsoorten)

Tabel 6 bevat een samenvattend overzicht van de voorgaande tabellen, en toont daarbij aangaande ook de status van de afzonderlijke parameters die relevant zijn voor de realisatie van de kwaliteit. In dit geval zijn de Wijzigingsbesluit habitattypen niet in het overzicht opgenomen aangezien geen informatie over doelrealisatie beschikbaar is.

Tabel 6 Overzichtstabel doelrealisatie habitattypen Natura 2000-gebied Duinen en Lage Land Texel (Latour *et al*., 2021)

(= behoudsdoel, > Verbeter- of uitbreidingsdoel, =(<) Aanwijzingsbesluit heeft 'ten gunste van' formulering. Realisatie kwaliteit: Abiotische Condities (AC), Typische soorten (TS), Structuur & functie (S&F), Totaaloordeel kwaliteit (Tot.), groen: goed, oranje: matig, rood: slecht, grijs: onbekend)

Habitattypen	Doel opp.	Realisatie opp.	Doel kwal.	Realisatie kwaliteit			
				AC	TS	S&F	Tot.
H1140A – Slik- en zandplaten (getijdengebied)	=		=				
H1310A – Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	=		=				
H1310B – Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)	=		=				
H1330A – Schorren en zilte graslanden (buitendijks)	=		=				
H1330B – Schorren en zilte graslanden (binnendijks)	=		=				
H2110 – Embryonale duinen	=		=				
H2120 – Witte duinen	=		=				
H2130A* - Grijze duinen (kalkrijk)	>		>				
H2130B* - Grijze duinen (kalkarm)	>		>				
H2130C* - Grijze duinen (heischraal)	>		>				
H2140A* - Duinheiden met kraaihei (vochtig)	= (<)		=				
H2140B* - Duinheiden met kraaihei (droog)	=		=				
H2150* - Duinheiden met struikhei	=		=				
H2160 – Duindoornstruwelen	= (<)		=				
H2170 – Kruipwilgstruwelen	=		=				
H2180A – Duinbossen (droog)	= (<)		>				
H2180A – Duinbossen (vochtig)	= (<)		>				
H2180C – Duinbossen (binnenduinrand)	=		>				
H2190A – Vochtige duinvalleien (open water)	=		>				
H2190B – Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	=		>				
H2190C – Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	=		>				
H2190D – Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)	=		>				
H7210* - Galigaanmoerassen	=		=				

2.1.2 *Habitatrichtlijnsoorten*

Duinen en Lage Land Texel is aangewezen voor Habitatrichtlijnsoorten. De volgende tabel geeft een overzicht van de doelen en realisatie. De Habitatrichtlijnsoort grijze zeehond, die middels het wijzigingsbesluit is toegevoegd, is niet in dit overzicht opgenomen. Van deze soort is niet bekend of het instandhoudingsdoel gehaald wordt.

Tabel 7 Doelrealisatie Habitatrichtlijnsoorten (Latour et al., 2021)

(= behoudsdoel, > Verbeter- of uitbreidingsdoel, groen: goed, rood:slecht)

Habitatsoort	Doel populatie	Realisatie	Doel leefgebied		Realisatie
			Omvang	Kwaliteit	
H1340 Noordse woelmuis	=		=	>	
H1903 Groenknolorchis	=		=	=	

Duinen en Lage Land Texel is aangewezen als Vogelrichtlijngebied. De volgende tabel geeft een overzicht van de doelen en realisatie voor de populatie en het leefgebied van de broedvogelsoorten.

Tabel 8 Doelrealisatie broedvogelsoorten (Latour et al., 2021)

(= behoudsdoel, > Verbeter- of uitbreidingsdoel, groen: goed, rood: slecht)

Habitatsoort	Doel populatie	Realisatie	Doel leefgebied		Realisatie
			Omvang	Kwaliteit	
A021 – Roerdomp	5		=	=	
A034 – Lepelaar	120		=	=	
A063 - Eider	110		=	=	
A081 – Bruine kiekendief	30		=	=	
A082 – Blauwe kiekendief	20		=	=	
A132 – Kluut	120		=	=	
A137 - Bontbekplevier	20		>	>	
A183 – Kleine mantelmeeuw	14000		=	=	
A195 – Dwergstern	40		>	>	
A222 – Velduil	20		>	>	
A276 – Roodborsttapuit	40		=	=	
A277 – Tapuit	100		>	>	

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de ecologische eisen van habitats. Eerst worden de huidige en gewenste omgevingscondities geschetst die nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te behalen. In hoofdstuk 4 worden de drukfactoren op de omgevingscondities geanalyseerd.

3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied

De omgevingscondities zijn opgenomen in de profieldocumenten (https://www.natura2000.nl/profielen). In deze paragraaf worden de gewenste omgevingscondities per habitattype of leefgebied beschreven op basis van het Natura 2000-beheerplan. Deze zijn deels gedetailleerder en gebiedsspecifieker beschreven dan in de profieldocumenten.

In deze paragraaf worden de gewenste omgevingscondities per habitattype beschreven in twee tabellen. Deze zijn overgenomen uit het Natura 2000-beheerplan voor Duinen en Lage Land Texel. Daarna volgt een tabel met de legenda behorende bij deze tabellen 9 en 10.

Tabel 9 Ecologische vereisten van de habitattypen deel I

— : kernbereik van het habitattype ··· : aanvullende bereik van het habitattype ⊥ : geldt alleen voor de toplaag van de bodem ⊤ : geldt alleen voor de diepere bodemlaag		**Zuurgraad: (pH-H2O)**										**Vochtregime**										**Zout: Cl-gehalte (mg/l)**							**Voedselrijkdom**						
		Basisch: > 7.5	Neutraal: 7.0-7.5	Neutraal: 6.5-7.0	Zwak zuur: 6.0-6.5	Zwak zuur: 5.5-6.0	Matig zuur: 5.0-5.5	Matig zuur: 4.5-5.0	Zuur: 4.0-4.5	Zuur: < 4.0		Overstroming zoutwater	Diep water	Ondiep water	Ondiep droogvallend	Inunderend	Zeer nat	Nat	Zeer vochtig	Vochtig	Matig droog	Droog		Zeer zoet: <150	Zoet: 150-300	Zwak brak: 300-1.000	Licht brak: 1.000-3.000	Matig brak: 3.000-10.000	Zout: >10.000		Zeer voedselarm	Matig voedselarm	Licht voedselrijk	Matig voedselrijk a	Matig voedselrijk b	Zeer voedselrijk	Ulterst voedselrijk
H1310A	Zilte pionierbegroei-ingen (zeekraal)										D																								
H1310B	Zilte pionierbegroei-ingen (zeevetmuur)				···						I					···					···						···			···					
H1320	Slijkgrasvelden										D																···								
H1330A	Schorren en zilte graslanden (buitendijks)										R					···					···				···										
H1330B	Schorren en zilte graslanden (binnendijks)										N					···									···										
H2110	Embryonale duinen										I								···		···					···		···							
H2120	Witte duinen					···					N																								
H2130A	*Grijze duinen (kalk- rijk)				⊥	⊥					N										···				···					···					
H2130B	*Grijze duinen (kalk- arm)	⊤	⊤	⊤				⊥			N										···				···					···					
H2130C	*Grijze duinen (heischraal)			···				···			N						···				···				···								···		
H2140A	*Duinheiden met kraaihei (vochtig)					···					N						···				···				···								···		
H2140B	*Duinheiden met kraaihei (droog)					⊤				⊥	N								···						···								···		

Tabel 10 Ecologische vereisten van de habitattypen deel II

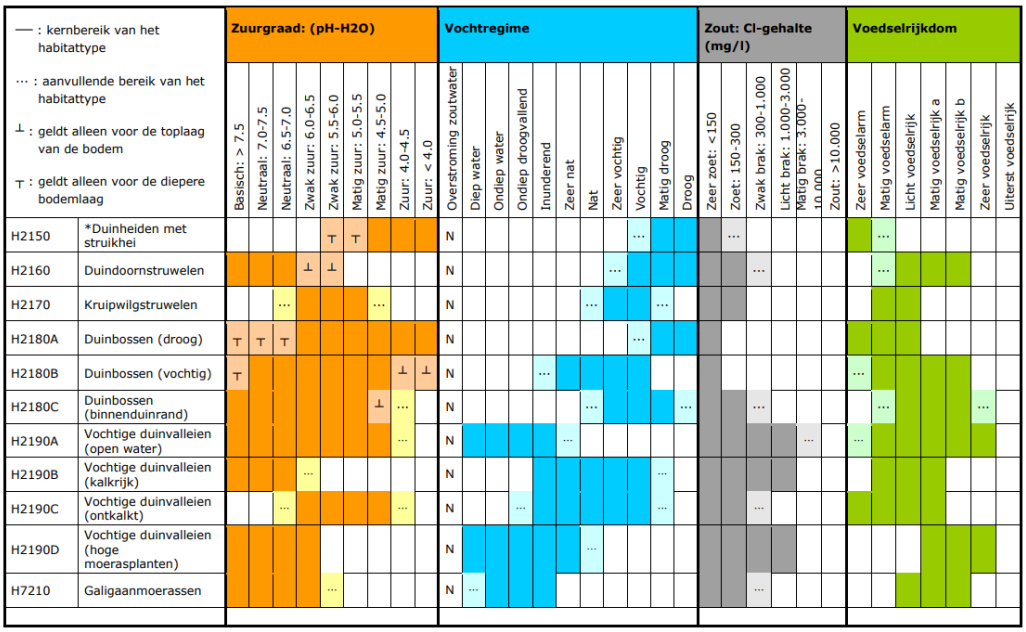

Tabel 11 Legenda Ecologische vereisten van de habitattypen

Vereiste	Klasse	Omschrijving
Vochtregime	Overstroming met zout water	D = Dagelijks, R = Regelmatig, I = Incidenteel, N = Nooit
	Diep water	GVG > 50 cm + maaiveld
	Ondiep water	GVG = 20 – 50 cm + maaiveld. en GLG >0 cm t.o.v. maaiveld
	Ondiep droogvallend	GVG = 20 – 50 cm + maaiveld. en GLG <0 cm t.o.v. maaiveld
	Inunderend	GVG = 5 - 20 cm + maaiveld
	Zeer nat	GVG = 5 cm + maaiveld – 10 cm – maaiveld
	Nat	GVG = 0 - 25 cm – maaiveld
	Zeer vochtig	GVG = 25 – 40 cm – maaiveld
	Vochtig	GVG > 40 cm – maaiveld en droogtestress < 14 dagen
	Matig droog	GVG > 40 cm – maaiveld en droogtestress 14-32 dagen
	Droog	GVG > 40 cm – maaiveld en droogtestress > 32 dagen
Voedselrijkdom	Zeer voedselarm	Bodem: kalkarm zand en veen, Watertype: regenwater, Overstroming: geen, Bemesting: geen
	Matig voedselarm	Bodem: kalkrijk zand, Watertype: lokaal grondwater en regenwaterlenzen, Overstroming: incidentele overstroming, Bemesting: geen
	Licht voedselrijk	Bodem: oude klei en kalkarme löss, Watertype: basenrijk grondwater, Overstroming: incidentele overstroming, Bemesting: geen
	Matig voedselrijk a	Bodem: zavel, lichte klei, klei-op-veen, Watertype: schoon oppervlakte water laagveen en beken, Overstroming: regelmatige overstroming met schoon beekwater, Bemesting: licht
	Matig voedselrijk b	
	Zeer voedselrijk	Bodem: zware klei gerijpt, Watertype: schoon rivierwater en zeewater, Overstroming: regelmatige overstroming met rivier- en zeewater, Bemesting: licht
	Uiterst voedselrijk	Bodem: vers slibrijk sediment en ongerepte klei, (zwaar) bemeste systemen, Watertype: geëutrofieerd oppervlakte water, Overstroming: afzetting vloedmerk, overstroomd met geëutrofieerd slibrijk water, Bemesting: zwaar

Met het recente Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden vanwege aanwezige waarden is het aanwijzingsbesluit uitgebreid met drie habitattypen die logischerwijs niet zijn meegenomen in bovenstaande tabellen. Die tabellen zijn immers afkomstig uit het beheerplan, en dateert van voor het Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden. Daarom worden de gewenste omgevingscondities van de drie habitattypen waarmee het aanwijsbesluit is uitbreid hieronder separaat beschreven

H6230 Heischrale graslanden

In het Profielendocument-H6230 worden de volgende omgevingscondities voor dit habitattype genoemd:

Zuurgraad	basisch	neutraal-a	neutraal-b	zwak zuur-a	zwak zuur-b	matig zuur-a	matig zuur-b	zuur-a	zuur-b

Vochttoestand	diep water	ondiep permanent water	ondiep droog-vallend water	's winters inunderend	zeer nat	nat	zeer vochtig	vochtig	matig droog	droog

Zoutgehalte	zeer zoet	(matig) zoet	zwak brak	licht brak	matig brak	sterk brak	zout

Voedselrijkdom	zeer voedselarm	matig voedselarm	licht voedselrijk	matig voedselrijk-a	matig voedselrijk-b	zeer voedselrijk	uiterst voedselrijk

Overstromings-tolerantie	dagelijks lang	dagelijks kort	regelmatig	incidenteel	niet

Dit habitattype is zeer gevoelig voor stikstofdepositie.

H6430A Ruigten en zomen (moerasspirea)

In het Profielendocument-H6430A worden de volgende omgevingscondities voor dit habitattype genoemd:

Zuurgraad	basisch	neutraal-a	neutraal-b	zwak zuur-a	zwak zuur-b	matig zuur-a	matig zuur-b	zuur-a	zuur-b

Vochttoestand	diep water	ondiep permanent water	ondiep droog-vallend water	's winters inunderend	zeer nat	nat	zeer vochtig	vochtig	matig droog	droog

Zoutgehalte	zeer zoet	(matig) zoet	zwak brak	licht brak	matig brak	sterk brak	zout

Voedselrijkdom	zeer voedselarm	matig voedselarm	licht voedselrijk	matig voedselrijk-a	matig voedselrijk-b	zeer voedselrijk	uiterst voedselrijk

Dit subtype is niet gevoelig voor stikstofdepositie.

H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)

In het Profielendocument-H6430B worden de volgende omgevingscondities voor dit habitattype genoemd:

Zuurgraad	basisch	neutraal-a	neutraal-b	zwak zuur-a	zwak zuur-b	matig zuur-a	matig zuur-b	zuur-a	zuur-b

Vochttoestand	diep water	ondiep permanent water	ondiep droog-vallend water	's winters inunderend	zeer nat	nat	zeer vochtig	vochtig	matig droog	droog

Zoutgehalte	zeer zoet	(matig) zoet	zwak brak	licht brak	matig brak	sterk brak	zout

Voedselrijkdom	zeer voedselarm	matig voedselarm	licht voedselrijk	matig voedselrijk-a	matig voedselrijk-b	zeer voedselrijk	uiterst voedselrijk

Dit subtype is niet gevoelig voor stikstofdepositie.

H6430C Ruigten en zomen (droge bosranden)

In het Profielendocument-H6430C worden de volgende omgevingscondities voor dit habitattype genoemd:

Zuurgraad	basisch	neutraal-a	neutraal-b	zwak zuur-a	zwak zuur-b	matig zuur-a	matig zuur-b	zuur-a	zuur-b

Vochttoestand	diep water	ondiep permanent water	ondiep droog-vallend water	's winters inunderend	zeer nat	nat	zeer vochtig	vochtig	matig droog	droog

Zoutgehalte	zeer zoet	(matig) zoet	zwak brak	licht brak	matig brak	sterk brak	zout

Voedselrijkdom	zeer voedselarm	matig voedselarm	licht voedselrijk	matig voedselrijk-a	matig voedselrijk-b	zeer voedselrijk	uiterst voedselrijk

Dit subtype is gevoelig voor stikstofdepositie.

Tabel 13 toont de ecologische vereisten van de drie habitatrichtlijnsoorten van dit Natura 2000-gebied. De daarop volgende tabellen geven de ecologische vereisten weer van de 16 broedvogels waarvoor een instandhoudingsdoelstelling geldt in Duinen en Lage Land Texel.

Tabel 12 Samengevatte ecologische vereisten van de habitatrichtlijnsoorten van Duinen en Lage Land Texel (RVO, 2016)

Soort	Voortplantings- en rustgebied	Foerageer-gebied	Voedsel	Verstorings-gevoeligheid
Noordse woelmuis	Vochtige graslanden, rietlanden, slootkanten, greppels, tuinwallen, duinvalleien, kwelders, grijze duinen en heideterreinen.	Idem. Water is geen barrière.	Vegetarisch: rietspruiten, zeggen, biezen, grassen, 's winters aangevuld met schors, zaden en wortels, 's zomers met kruiden	Gevoelig voor beweiding, betreding van voortplantings-gebied
Grijze zeehond	Ligplaatsen: zandbanken die met normaal hoog water niet onderlopen. Stranden en duinen zijn ook geschikt maar meestal niet rustig genoeg. Jongen op zand-banken (winter) kunnen eerste 2 weken niet zwemmen.	Aquatisch milieu Waddenzee en Noordzee	Vele soorten vis	Gevoelig voor verstoring, vooral tijdens zoogtijd en verharingsperiode
Groen-knolorchis	Duinvalleien die onder invloed staan van basenrijk grondwater (knopbiesverbond).	n.v.t.	n.v.t.	Gevoelig voor verdroging, verzuring en verruiging. De soort verdraagt maaien (en afvoeren).

In aanvulling op bovenstaande tabel, dient bij de Noordse woelmuis vermeld te worden dat deze zeer gevoelig is voor de aanwezigheid van concurrentiekrachtige soorten, zoals aardmuis en rosse woelmuis (Latour *et al*., 2021). Dit speelt met name in natte gebieden die door verdroging gekoloniseerd kunnen worden door die andere soorten.

Tabel 13 Samengevatte ecologische vereisten van de kwalificerende broedvogels van Duinen en Lage Land Texel (deel I) (RVO, 2016)

Soort-groep	Broedgebied	Foerageer- en rustgebied	Voedsel	Verstorings-gevoeligheid broedplaatsen
Roerdomp	Waterrijk grasland en rietland met overjarig waterriet, ook in lisdodde en mattenbies	Rustige gebieden met ondiep water langs riet of hoog grasland	Vis en amfibieën	Gemiddelde (100-300 m) verstoringsgevoe-ligheid, land en water- recreatie en intensieve rietexploitatie
Lepelaar	Duinvalleien, kwelders, waterriet- en overjarig rietmoeras, ook in (wilgen)struiken, broedt in kolonie	Zoet (plas, moeras) en zout (getijdegeul) ondiep (10-30 cm) visrijk water, ook in sloten langs grasland	Kleine vis (maximaal 15 cm), zoals stekel-baarzen en verder (steur)garnalen, Watertorren, libellen, kokerjuffers, sprinkhanen, krekels, vliegen, muggen, wantsen, vlokreeften, zoetwatermosseltj es, mollusken, wormen, bloedzuigers, amfi-bieën en hun larven	Broedvogel heeft grote verstoringsgevoelig heid, zoekt de rust van reservaten. Ook daarbuiten schuw, vliegt snel op bij (water-) recreatie
Eider	open duin, laag duinstruweel, kwelders, broedt in kolonie	Zeebodem in ondiep kustwater	Bij voorkeur mosselen, ook strandkrabben, zeesterren, kokkels, halfgeknotte strandschelpen en andere schelpdieren	Broedvogel zeer gevoelig voor verstoring, vliegt al bij >300 meter op, zoekt de rust van reservaten. Grootste verstoring door (water-)recreatie en windmolenparken
Bruine kiekendief	rietland met waterriet van enige omvang, ook smallere rietkragen en duinvalleien	rietmoerassen en omliggend agrarisch gebied	kleine zoogdieren, vogels en amfibieën	In broedfase kwetsbaar voor wandelaars, vissers en water-recreanten (verstorings-afstand 100-300 m)
Blauwe kiekendief	Vochtige duinvalleien, ruige rietmoerassen en enige struikopslag	Duingebied, kwelder en grasland	Jonge konijnen, muizen, zangvogels en jonge weidevogels	Gemiddelde (100-300m) verstorings-gevoeligheid

Tabel 14 Samengevatte ecologische vereisten van de kwalificerende broedvogels van Duinen en Lage Land Texel (deel II) (RVO, 2016)

Soort-groep	Broedgebied	Foerageer- en rustgebied	Voedsel	Verstorings-gevoeligheid broedplaatsen
Kluut	Kale of schaars begroeide kwelder, strandvlakte, zandplaat e.d., ook binnendijks op grasland	Ondiep water met zachte slibrijke bodem, zowel zout als zoet	zout: kleine kreeft-achtigen, insecten, wormen, zeeduizendpoten, zoet: muggenlarven en aasgarnalen	Grote (tot 500 meter) verstoringsgevoelig heid op HVP, door wande- laars, kiltesurfers, vliegtuigen, helikopters, kanoërs en andere boten
Bontbek-plevier	Schaars begroeide plekken als strand, duinrand, kwelder, oevers, ook akker- en weiland	Zand- en modderbanke n, hoge getijde- platen en oever-zones van plassen	Zeeduizendpoten, kleine kreeftachtigen, insecten en wadslakjes	Gemiddelde (100-300 m) verstoringsgevoe-ligheid, maar zeer gevoelig voor verstoring van leefgebied door recreatie door wande- laars, wadlopers en kiltesurfers. Wind-molenparken tussen foerageer- en rust-gebieden vormen een groot risico
Kleine mantel-meeuw	Open duin, kwelders, opspuitterreinen, ook daken van gebouwen, Broedt in kolonie in ontoegankelijk terrein	Foerageert op zee, gras- en bouwland en vuilnisbelten	vis, visafval achter boten, kleine land-dieren en divers vuilnis	Kolonie zeer gevoelig (> 300 m) voor verstoring door land-recreatie
Dwergstern	Zand-, kiezel en schelpenbanken en opgespoten terreinen dichtbij open water, broedt in kleine kolonies	Foerageert in helder zoet of zoet water	Kleine vis (maximaal 9 cm) b.v. zandspiering, sprot, kleine platvis, stekelbaars en kleine kreeftachtigen	Broed- en rustgebied zeer gevoelig (> 300 m) voor verstoring door land- en waterrecreatie, recreatievrije bufferzone nodig
Velduil	Schaars begroeide duinen, heidevelden en natte ruigten	Foerageert in muizenrijke duinen, polders en kwelders	Vooral woelmuizen, ook andere muizen en vogels	Gemiddelde versto-ringsgevoeligheid (100-300 m), landrecreatie beperkt de foerageer-mogelijkheden en daarmee het broedsucces

Tabel 15 Samengevatte ecologische vereisten van de kwalificerende broedvogels van Duinen en Lage Land Texel (deel III) (RVO, 2016)

Soort-groep	Broedgebied	Foerageer- en rustgebied	Voedsel	Verstorings-gevoeligheid broedplaatsen
Roodborst-tapuit	Open duinen met grasland en struweel	Foerageert in omgeving van nest	insecten, spinnen en wormen	Matige (< 100 m) verstoringsgevoelig heid, verstoring door intensieve landrecreatie
Tapuit	Open, schaars begroeid, zandig gebied met uitzichtmogelijkheden (zand- en steenhopen, boomstronken, palen), nest in holte in de grond	Foerageert in omgeving van nest, door 'rennen-pikken-rennen'	Insecten en andere kleine diertjes	Matige (< 100 m) verstoringsgevoelig heid, verstoring door intensieve landrecreatie

In aanvulling op bovenstaande tabel, dient vermeld te worden dat het broedgebied van tapuit een sterke relatie heeft met de konijnenstand. Begrazing door konijnen is essentieel voor het behoud van het open, schaarse begroeide broedgebied van deze soort, en konijnenholen worden door tapuit gebruikt als broedlocatie.

3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie

Het duinlandschap wordt gekenmerkt door de diverse gradiënten van zeereep naar binnenduinrand, waaronder droog-nat, meer of minder winddynamiek, meer of minder kalk en zout en open en dicht. Voor de kenmerkende habitattypen en soorten waarvoor een instandhoudingsdoel geldt, biedt het gebied door de omvang goede perspectieven. Voor habitattypen zoals kalkarme grijze duinen en duinheiden met struikhei of kraaihei draagt het gebied sterk bij aan de landelijke taakstelling, zowel qua oppervlakte als qua kwaliteit. Door het op relatief beperkte schaal verwijderen (in het middenduin) of omvormen (in de binnenduinrand) van eenvormige naaldbossen kan het belang voor de natuurwaarden van het open duin verder toenemen.

Al tijdens de aanwijzing was sprake van gevolgen door verstarring van het duingebied, verdroging en het verdwijnen van overgangssituaties (gradiënten, met name op de overgangen van het duinmassief naar de achtergelegen polders). Er zijn echter goede mogelijkheden om de rol van natuurlijk winddynamiek in het gebied toe te laten nemen, verdroging te bestrijden en gradiënten te herstellen en daarmee de veerkracht van het systeem te herstellen. Ook om bedreigingen zoals verzuring, verstruweling en het verder oprukken van invasieve exoten het hoofd te bieden.

Voor het versterken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn samenvattend de volgende risico's aanwezig:

1. Onvoldoende (wind)dynamiek
2. Verdroging
3. Wegvallen konijnenbegrazing
4. Atmosferische stikstofdepositie

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof

4.1 Drukfactoren per habitattype en leefgebiedtype

In deze paragraaf worden eerst de algemene drukfactoren beschreven en daarna volgt stikstof.

4.1.1 Algemene drukfactoren

In het Natura 2000-gebied is een aantal algemene knelpunten van toepassing die het halen van de instandhoudingsdoelstellingen belemmeren. In deze paragraaf worden eerst de generieke drukfactoren benoemd, waarna vervolgens wordt ingegaan op drukfactoren voor specifieke instandhoudingsdoelstellingen (m.u.v. stikstofdepositie, deze effecten worden besproken in paragraaf 4.1.3).

Het Natura 2000-beheerplan noemt de belangrijkste knelpunten voor het realiseren van de Natura 2000-doelen (RVO, 2016). Dit zijn:

- Afname van winddynamiek
  In het duingebied is er van nature veel winddynamiek. De windwerking is het grootst bij de zee en neemt af richting de binnenduinrand. In de afgelopen decennia is de invloed van wind in de duinen echter minder geworden, waardoor de natuurlijke ontwikkeling van duinen en bijbehorende variatie in vegetatietypen (successiestadia) is afgenomen en de effecten door atmosferische stikstofdepositie, zoals versnelde verzuring, zijn versterkt. Door het vergroten van de invloed van de wind door het losmaken van de bodem zal de natuurlijke duinvorming weer in gang worden gezet en weer meer overstuiving met vers kalkhoudend zand plaatsvinden. Ook door het verwijderen van de (verouderde) vegetatie op sterk verzuurde of vermeste bodems zal de kwaliteit en structuurvariatie van de duinvegetaties toenemen. Dit zal ook ten goede komen aan vogelsoorten zoals blauwe kiekendief, velduil en tapuit.

- Begrazings- en betredingsdynamiek
  Net als winddynamiek spelen ook begrazingsprocessen een belangrijke rol bij het behoud van een gevarieerd duinlandschap met bijbehorende variatie in vegetatietypen. Met name het wegvallen van begrazing (en graafactiviteiten) door konijnen speelt in veel duingebieden een negatieve rol en draagt bij aan verstarring en verstruweling. Begrazing door grote grazers en betreding door mensen kunnen bijdragen aan variatie en verstuiving, maar kunnen bij een te grote intensiteit ook een probleem vormen. Bijvoorbeeld door verstoring van kwetsbare fauna. Voor beide geldt dus dat gestuurd dient te worden op zonering en intensiteit binnen de duingebieden.

  Betredingsdynamiek betreft zowel betreding door grazers, waardoor lokaal open plekken in de vegetatie kunnen ontstaan, als door recreanten. Intensieve recreatiedruk (en betreding als gevolg hiervan) leidt tot verbreding en nieuwe vorming van paden, waardoor areaal- en kwaliteitsverlies optreedt.

- Hydrologische situatie
  In delen van het gebied is de hydrologische situatie niet optimaal om de gewenste doelen te bereiken. In de binnenduinrand is vaak nog sprake van een harde overgang tussen het duingebied en achterliggende polders, waardoor bijvoorbeeld de kwelpotenties niet of zeer beperkt worden benut. Verder hebben ook de zilte graslanden in het centraal op Texel gelegen Lage land last van verdroging door de lage polderpeilen in het omliggende landbouwgebied. Hierdoor is er minder water beschikbaar voor de planten en verdwijnen ook de kenmerkende zoet-zout gradiënten, waardoor de kwaliteit van de zilte en brakke graslandvegetaties afneemt. Ook vormt de hydrologie nog een knelpunt in het duinmassief en dan vooral voor een aantal natte duinvalleien en de duinbossen.

De afwatering in het zuidwestelijk op Texel gelegen bosgebied De Dennen is bijvoorbeeld te groot om de gewenste verandering naar een natuurlijk loofbos tot stand te brengen.

- Neerslag van stikstof
  Stikstof zorgt voor verzuring en vermesting van de natuur, waardoor bodems sterk en versneld uitlogen, karakteristieke planten- en diersoorten verdwijnen en duinvegetaties sterk verruigen en vergrassen. In de huidige situatie is de neerslag van stikstof te hoog voor een aantal kwetsbare vegetaties in de duinen. Hier wordt nader op in gegaan in de separate paragraaf over stikstof in dit hoofdstuk.

- Invloed van ganzen
  In de vochtige duinvalleien en duinplassen van het Natura 2000-gebied beschadigen overzomerende ganzen de vegetatie en vindt bemesting plaats door de uitwerpselen. In de graslanden van het Lage land is vooral de overbegrazing een probleem, waardoor kale plekken in het landschap ontstaan.

- Verstoring van broedvogels
  Op de stranden zijn er plaatselijk veel recreatieve activiteiten. Dat kan een probleem zijn voor de vogels die op het strand broeden, met name de dwergstern, de bontbekplevier en de strandplevier. De strandplevier en de bontbekplevier gaan landelijk en ook op Texel in aantal achteruit. De dwergstern laat de laatste jaren op Texel en landelijk wel een toename in aantal zien, waarschijnlijk door de bescherming van het broedgebied. Voor deze soorten is het nodig om de gedeelten waar ze broeden tijdelijk af te sluiten en te zorgen voor rust in de broedperiode.

In de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan worden per parameter op basis waarvan de kwaliteit bepaald is (oppervlak, abiotische condities, typische soorten, structuur en functie), de meest opvallende knelpunten beschreven voor de habitattypen die noemenswaardig zijn verslechterd (Latour *et al*., 2021). Deze komen grotendeels overeen met de drukfactoren die hierboven genoemd zijn, en zijn indien relevant verwerkt in onderstaande behandeling van drukfactoren per habitattype of Vogelrichtlijnsoort in de volgende paragraaf.

- Structuur & functie:
  Voor habitattype H2110 Embryonale duinen is naar voren gekomen dat rust een knelpunt vormt voor een goede ontwikkeling van structuur en functie van het habitattype. Voor habitattype H2130 Grijze duinen gaf de lage konijnenstand een beperkte begrazing. Bij H2190 Vochtige duinvalleien vormt opslag door Grauwe wilg, Kruipwilg en Braam een knelpunt in de duinvalleivegetaties. Voor habitattype H7210 Galigaanmoerassen vormen strooiselophoping en het ontbreken van Knopbiesverbondsoorten het grootste knelpunt.

Daarna volgt in de evaluatie van het beheerplan een beschrijving van de overige oorzaken die bepalend zijn voor de ontwikkeling van de Natura 2000-doelstellingen (stikstofdepositie, droogte, predatie, exoten en klimaatverandering). Het gaat om de volgende overige drukfactoren (Latour *et al*., 2021):

- Stikstofdepositie
  Deze drukfactor wordt separaat behandeld in het volgende hoofdstuk.
- Droogte
  Volgens de KNMI was de zomer van 2018 extreem droog en ook de zomers van 2019 en 2020 waren droger dan gemiddeld. Of dit grote invloed heeft gehad op de doelrealisatie is binnen deze [van Latour et al.] opdracht niet te bepalen, ook omdat veel van de beschikbare vegetatiegegevens van voor 2018 zijn. Wel wordt genoemd dat Tapuit van de droogte kan hebben geprofiteerd omdat hierdoor de vergrassing van grijze duinen tijdelijk minder sterk is. Maar uiteindelijk is het helaas zo dat droogte op de lange termijn vooral negatief zal uitpakken. Natte duinvalleien kunnen hierdoor verdrogen. Het is onbekend of de komende jaren ook atypisch droog zullen worden.

- Predatie
  Op het eiland is sprake van predatie door katten, ratten en diverse vogels.
- Klimaatverandering
  Klimaatverandering is een sluimerend proces dat op enig moment invloed gaat hebben op de natuur in Nederland en op Texel. Er is onvoldoende informatie om te bepalen of dit nu invloed heeft op de realisatie van de Natura 2000-doelstellingen. Naar de toekomst toe is meer invloed van klimaatverandering op het Natura 2000-gebied te verwachten en ook op het Natura 2000-gebied van de Waddenzee.
- Faunabeheer
  Er is in het Natura 2000-gebied populatiebeheer van grauwe ganzen uitgevoerd op twee manieren:
  - in de broedperiode door nestbehandeling.
  - in de ruiperiode door ruivangsten; echter was deze maatregel niet structureel beschikbaar tijdens deze periode.

  Koppelafschot kon niet worden uitgevoerd in het Natura 2000-gebied, vanwege het nog ontbreken van de ontheffing daartoe. Er zijn geen gegevens om specifiek voor Texel te kunnen bepalen of het faunabeheer invloed heeft gehad op de realisatie van de instandhoudingsdoelen. BIJ12 heeft recent een onderzoek opgestart om de verstoringsafstanden van Natura 2000-broedvogels te bepalen als gevolg van faunabeheer. Dat zou in de toekomst meer handvatten kunnen geven voor een inschatting.

4.1.2 Drukfactoren per habitattype en Vogel- en Habitatrichtlijnsoort

Het Natura 2000-beheerplan zet per habitattype, waarbij sprake is van een mogelijk negatief effect op de instandhoudingsdoelen als gevolg van stikstofdepositie, de belangrijkste drukfactoren op een rij. Daar wordt in het beheerplan de afweging aan toegevoegd, of stikstofdepositie het voornaamste knelpunt is. In het evaluatierapport van het beheerplan wordt in het bijzonder ingegaan op de drukfactoren die een rol spelen bij de realisatie van de oppervlaktedoelstelling van de habitattypen, en ook (in mindere mate) op de rol bij de realisatie van de kwaliteitsdoelstellingen. Deze verschillende drukfactoren en knelpunten zijn hieronder per habitattype gecombineerd beschreven.

H1140A Slik- en zandplaten (getijdengebied)

Aan de Waddenzeekant kan successie naar H1310 zilte pionierbegroeiingen en H1330 schorren en zilte graslanden leiden tot afname van dit habitattype (RVO, 2016).

H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)

In de Slufter zijn zilte pionierbegroeiingen afgenomen door natuurlijke successie van dergelijke gemeenschappen naar vegetaties met gewoon kweldergras (Latour *et al*., 2021). In andere buitendijkse gebieden is de situatie redelijk stabiel, omdat hier door voldoende getijdendynamiek pioniersituaties aanwezig blijven. De kleinschalige pionierbegroeiingen in de binnendijkse gebieden blijven alleen in stand onder invloed van zoute onderdijkse kwel uit de Waddenzee (RVO, 2016).

H1310B – Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)

Natuurlijke successie van dit habitattype naar kweldergras-gemeenschappen vormt een belangrijke drukfactor (Latour *et al*., 2021).

H1320 Slijkgrasvelden

Dit habitattype is toegevoegd middels het Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden en wordt beperkt behandeld in de evaluatie, aangezien het type op dat moment nog niet formeel was aangewezen. Het is een kennisleemte of er knelpunten voor het habitattype zijn.

H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks)
In de Slufter is sprake van een toename als gevolg van successie vanuit de zilte pionierbegroeiingen. In de Mokbaai is er mogelijk sprake van een afname doordat brakke kweldervegetaties met riet zijn ontstaan uit zilte graslanden (Latour *et al*., 2016).

H1330B – Schorren en zilte graslanden (binnendijks)
Voor dit habitattype, dat voorkomt in de natuurgebieden in de polders, is er sprake van een landbouwkundige ontwatering door en rondom de natuurgebieden (RVO, 2016). Deze ontwatering verstoort de hydrologie zodanig dat er maatregelen genomen moeten worden om deze negatieve invloed te verkleinen en de uitbreidingsdoelstelling voor dit habitattype te kunnen realiseren.

H2110 Embryonale duinen
De oppervlakte van de embryonale duinen neemt lokaal toe door kustaangroei en neemt af door vegetatiesuccessie (RVO, 2016). Zodoende is daar daadwerkelijk sprake van zich verplaatsende (embryonale wandelende) duinen.

H2120 Witte duinen
Verruiging met helm en zandzegge en stikstofdepositie vormen belangrijke drukfactoren (Latour *et al*., 2021).

H2130A* Grijze duinen (kalkrijk)
De versnelde opslag en vergrote beschikbaarheid van voedingsstoffen vormt een grote drukfactor voor dit habitattype (RVO, 2016). Lokaal (in de Horsduintjes) neemt dit habitattype af door ontkalking. Ook de afwezigheid van en geringe begrazing door konijn vormt een drukfactor (Latour *et al*., 2021).

H2130B Grijze duinen (kalkarm)
De afwezigheid van of geringe begrazing door konijn vormt een drukfactor (Latour *et al*., 2016). Lokaal (in de Horsduintjes) speelt dat rond meeuwenkolonies sprake is van verruiging van de duingraslanden, hoewel door ontkalking het geheel van kalkarme duingraslanden hier wel is toegenomen. Stikstofdepositie leidt tot een toename van voedselrijkdom, waardoor helm en duinriet gaan woekeren.

H2130C Grijze duinen (heischraal)
Voor grijze duinen (heischraal) kan de versnelde opslag en vergrote beschikbaarheid van voedingsstoffen een groot knelpunt vormen (RVO, 2016). Ook de afwezigheid van of geringe begrazing door konijn vormt een drukfactor (Latour *et al*., 2021).

H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)
De afwezigheid van of geringe begrazing door konijn vormt een drukfactor (Latour *et al*., 2021).

H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)
Voor dit habitattype kan de versnelde opslag en vergrote beschikbaarheid van voedingstoffen een knelpunt vormen (RVO, 2016). Ook de afwezigheid van of geringe begrazing door konijn vormt een drukfactor (Latour *et al*., 2021).

H2150 Duinheiden met struikhei
Konijn is een belangrijke en noodzakelijke begrazer van dit type duingrasland. De zeer lokale aanwezigheid van en daardoor geringe begrazing door konijn vormt een drukfactor voor dit habitattype (Latour *et al*., 2021).

H2160 Duindoornstruwelen
Het habitattype is afhankelijk van verstuiving en aanvoer of blootlegging van kalkrijk zand (Latour *et al*., 2016). Ook de afwezigheid van of geringe begrazing door konijn vormt een drukfactor (Latour *et al*., 2016).

H2170 Kruipwilgstruwelen
Successie in de vorm van opslag van grauwe wilg vormt een belangrijke drukfactor

voor dit habitattype rondom de Horsmeertjes (RVO, 2016). Bij dominantie van grauwe wilg kwalificeren de struwelen namelijk niet meer tot dit habitattype.

H2180A Duinbossen (droog)
Stikstofdepositie is een knelpunt.

H2180B Duinbossen (vochtig)
Hydrologische omstandigheden vormen een belangrijke drukfactor voor dit habitattype (RVO, 2016). Daarnaast is (overmaat aan) stikstofdepositie een probleem.

H2180C Duinbossen (binnenduinrand)
Hydrologische omstandigheden vormen een belangrijke drukfactor voor dit habitattype (RVO, 2016).

H2190D – Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)
De drukfactoren eutrofiëring en ganzenvraat spelen een belangrijke rol bij de afname van dit habitattype, vooral in de Geul (Latour *et al*., 2016). Aldaar is er sprake van sterke eutrofiëring, mogelijk door de toegenomen aantallen ganzen en de komst van de Aalscholvers. De toename aan ganzen is mogelijk debet aan de achteruitgang van het habitattype hier. Daarnaast leidt hier het onvoldoende beheren van rietvegetaties tot verstruweling met grauwe wilg (Latour, 2016).

H6230* Heischrale graslanden
Het beheerplan en de evaluatie hiervan bevatten geen drukfactoren voor het type aangezien deze pas later aan het aanwijzingsbesluit is toegevoegd. Het is een kennisleemte of er knelpunten zijn voor het habitattype. Het habitattype is gevoelig voor stikstofdepositie.

H6430A Ruigten en zomen (moerasspirea)
Het beheerplan en de evaluatie hiervan bevatten geen drukfactoren voor het type aangezien deze pas later aan het aanwijzingsbesluit is toegevoegd. Het is een kennisleemte of er knelpunten zijn voor het habitattype.

H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)
Het beheerplan en de evaluatie hiervan bevatten geen drukfactoren voor het type aangezien deze pas later aan het aanwijzingsbesluit is toegevoegd. Het is een kennisleemte of er knelpunten zijn voor het habitattype.

H2190A Vochtige duinvalleien (open water)
Verlanding, verdroging en een toename van de sliblaag zijn mogelijke drukfactoren die hebben geleid tot de achteruitgang van dit habitat subtype als geheel (Latour *et al*., 2021). De eutrofiëring door vogels vormt ook een probleem, als gevolg van aalscholvers bij de Binnen Muy en sinds een aantal jaren ook bij de Geulplas (RVO, 2016). Ook is er in toenemende mate sprake van bemesting door grauwe ganzen, die het hele jaar in het duingebied verblijven, wat onder andere speelt in de Buiten Muy (RVO, 2016).

H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)
Voor dit habitattype geldt dat de beperkte overbelasting met stikstof relatief van ondergeschikt belang is aan ontwikkelingen als natuurlijke successie (mede versneld door de stapeling van organische stof) of nieuwvorming op afgesloten strandvlaktes of uitstuiving in het algehele duincomplex (RVO, 2016). Deze laatstgenoemde processen zijn in omvang bepalender voor dit habitattype. Lokaal (op de Hors en Horsduintjes) is sprake van een snelle oppervlakkige ontkalking zodat de kalkrijke variant overgaat in zure kleine zeggenvegetaties, die tot de ontkalkte variant (H2190C) gerekend kunnen worden (Latour *et al*., 2016).

H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)
Er zijn geen drukfactoren bekend voor dit habitattype (Latour *et al.*, 2021). Het habitattype is gevoelig voor stikstofdepositie.

H6430C Ruigten en zomen (droge bosranden)
Het beheerplan en de evaluatie hiervan bevatten geen drukfactoren voor het type aangezien deze pas later aan het aanwijzingsbesluit is toegevoegd. Het is een kennisleemte of er knelpunten zijn voor het habitattype.

H7210* Galigaanmoerassen
De oppervlakte en kwaliteit van de galigaanmoerassen is de afgelopen decennia achteruit gegaan door veroudering (RVO, 2016). De vorming van strooiselophoping en het ontbreken van Knopbiesverbondsoorten vormen het grootste knelpunt voor de ontwikkeling van dit habitattype (Latour *et al.*, 2016).

H1340* Noordse woelmuis

Voor de Noordse woelmuis gelden de volgende drukfactoren (RVO, 2016; Latour *et al.*, 2016):

- Verarming van het leefgebied
- Afname van overhoekjes in agrarische gebieden
- Predatie door katten
- Verdroging van leefgebied
- Vermindering van geschikt leefgebied buiten de natuurgebieden, wat het effect van de verdringing door woelmuizen versterkt
- Verdringing door woelmuizen. Deze concurrerende muizensoorten (onder andere door de ongewilde introductie van de aardmuis en de rosse woelmuis) verdringen bij drogere omstandigheden de Noordse woelmuis
- Betreding, beweiding en begrazing. Hierbij worden holen dicht getrapt en vegetatie laag is waardoor er een verhoogde kans op predatie is.

H1364 Grijze zeehond
Verstoring vormt een belangrijke drukfactor op de stranden en duinen van Texel, waardoor deze ongeschikt zijn om jongen te werpen. Daarvoor worden nu alleen nog de hoge zandbanken gebruikt. Daar komt het nu nog regelmatig voor dat de jongen, die in de eerste periode vrijwel niet kunnen zwemmen, van de hoge zandbanken worden weggespoeld en verdrinken (RVO, 2016).

H1903 Groenknolorchis
Ongunstige hydrologische omstandigheden en vegetatiesuccessie, die kan worden uitgesteld door maaien en afvoeren van de vegetatie, is een belangrijke drukfactor voor de groenknolorchis (RVO, 2016; Latour *et al.*, 2016).

A021 Roerdomp
In het beheerplan zijn de volgende drukfactoren genoemd voor de roerdomp (RVO, 2016):

- <u>Onnatuurlijk peilbeheer en gebrek aan dynamiek</u>
  Dit kan leiden tot versnelde verlanding en afname van de oppervlakte en de kwaliteit van het waterriet. Dit heeft tevens een negatieve invloed op jonge verlandingsstadia, die nodig zijn voor het behoud van het leefgebied.

- <u>Vermesting</u>
  Ook deze factor kan leiden tot versnelde verlanding en afname van de oppervlakte en de kwaliteit van het waterriet. Dit heeft tevens een negatieve invloed op jonge verlandingsstadia, die nodig zijn voor het behoud van het leefgebied.

- Verdroging
  Onder deze omstandigheden vriest het water ’s winters sneller dicht dan voorheen en komt het aquatische voedsel sneller buiten bereik.

In de evaluatie van het beheerplan worden de volgende knelpunten genoemd aangaande de roerdomp, al is onbekend welke (mogelijke combinatie) van deze factoren doorslaggevend zijn voor de achteruitgang van de roerdomp op Texel (Latour *et al*., 2016).

- Kwaliteit leefgebied
  - Hoge waterstanden in de Horsmeertjes waardoor ganzen makkelijker zwemmend bij de rietkragen kunnen komen.
  - Successie van de rietkragen: roerdompen profiteren na enkele jaren van jonge moerasontwikkeling en nemen in aantallen doorgaans af binnen 10-20 jaar wanneer rietvegetaties dichtgroeien en verruigen.
  - Begrazing en maaibeheer
- Predatie
  Door bijvoorbeeld buizerd, havik, kiekendieven en mogelijk ook verwilderde katten
- Verstoring door mensen
  Het gaat hierbij om verstoring door onder andere land- en waterrecreatie, en intensieve rietexploitatie. Voor roerdomp geldt een verstoringsafstand van 100-300 meter (RVO, 2016).

A034 Lepelaar

In (de evaluatie van) het beheerplan worden de volgende drukfactoren genoemd aangaande de lepelaar (RVO, 2016; Latour *et al*., 2016):

- Gifstoffen en vermesting
  Beide factoren leiden tot een beperkt doorzicht van het water, wat foerageren bemoeilijkt
- Gebrek aan inundatiezones in rietlanden
  Door kunstmatig peilbeheer met een ‘onnatuurlijk patroon’ verdwijnen periodiek overstroomde laagten en rietzomen, wat ook de toegankelijkheid van broedterreinen vergroot voor grondpredatoren
- Geschiktheid van broedlocatie, afhankelijk van:
  - Beschikbaarheid van voedsel (vis en garnalen)
  - Zeer verstoringsgevoelig, met name in de vestigingsfase. De soort zoekt vooral de rust op van reservaten, en is daarbuiten schuw en vliegt snel op bij (water-)recreatie.

A063 Eider

Verstoring is een belangrijke drukfactor voor eider (verstoringsafstand bij >300 meter), waarbij waterrecreatie en windmolenparken langs de kust de grootste bronnen van verstoring zijn (RVO, 2016). De vooruitgang van de eider op Texel wordt gestimuleerd door rust in het broedgebied (Latour *et al*., 2021). Andere bekende drukfactoren zijn de aan- of afwezigheid (door schelpdiervisserij of vissen op mosselzaad) van prooidieren van de juiste kwaliteit (RVO, 2016), en vervuiling.

A081 Bruine kiekendief

In (de evaluatie van) het beheerplan worden de volgende drukfactoren genoemd aangaande de bruine kiekendief (RVO, 2016; Latour *et al*., 2016):

- Verbossing en verruiging van het rietmoeras
  Hierdoor neemt geschikt leefgebied af.
- Verdroging en vermesting van cultuurland
  Dit leidt tot een afname van het prooiaanbod.
- Begrazing en maaien van broedbiotoop
  Deze maatregelen om de effecten van stikstofdepositie tegen te gaan, kunnen (net als plaggen en chopperen) een negatief effect hebben op het leefgebied van bruine kiekendief.
- Verstoring
  Zowel door recreanten als door terreinbeheerders, wat vooral in de vroege broedfase zeer kritisch is. De verstoringsafstand bedraagt 100-300 meter.
- Concurrentie en predatie
  Er is mogelijk concurrentie en ook predatie door de Buizerd en de Havik.

A082 Blauwe kiekendief

Voor de achteruitgang van de blauwe Kiekendief op Texel zijn verschillende drukfactoren aan te wijzen (Latour *et al*., 2021), die sterk overeen komen met de drukfactoren die spelen voor de bruine kiekendief:

- Verbossing en verruiging van het rietmoeras
  Dit leidt tot een afname van geschikt leefgebied.
- Verdroging en vermesting van cultuurland
  Dit leidt tot een afname van het prooiaanbod. De achteruitgang van de Noordse woelmuis kan specifiek op Texel een rol spelen.
- Begrazing en maaien van broedbiotoop
  Deze maatregelen om de effecten van stikstofdepositie tegen te gaan, kunnen (net als plaggen en chopperen) een negatief effect hebben op het leefgebied van bruine kiekendief.
- Afname van kwaliteit van de overwinteringsgebieden
- Concurrentie en predatie
  Er is mogelijk concurrentie en ook predatie door de buizerd en de havik.
- Verstoring
  De verstoringsafstand bedraagt 100-300 meter.

A132 Kluut

Voor het behalen van de instandhoudingsdoelen voor kluut op Texel gelden de volgende drukfactoren:

- Kwaliteit leefgebied
  Er is een lage overleving van pullen in heel Nederland. Er is ook bezorgdheid over de mate waarin jonge pullen, die eenmaal uit het ei gekomen 100% zelf moeten foerageren, daadwerkelijk voldoende voedsel kunnen vinden in het aangelegde broedbiotoop op Texel. Hier is aanvullend onderzoek nodig naar het uitvliegsucces.
  Een algemene noot, in de context van aanleg van broedgebieden in de toekomst, is om ook inzichtelijk te hebben wat de voedselbeschikbaarheid en variatie daarin is in de omgeving, opdat nieuwe broedgebieden niet als ecologische val gaan fungeren. Dit kan het geval zijn doordat de abiotische condities niet optimaal zijn voor de prooien of omdat de gebieden worden aangelegd op een locatie die te ver van geschikt foerageergebied ligt (Latour *et al.*, 2021).
- Predatie
  Predatie door vogels (waaronder zilvermeeuw), ratten en andere landpredatoren speelt een rol (Latour *et al.*, 2021).

- Verstoring
  Verstoring van kluten kan optreden wanneer hoogwatervluchtplaatsen binnen een straal van 500 meter benaderd worden. Zowel land- als waterrecreatie in de open kustgebieden bedreigt de rust van de kluut, maar ook laag vliegende vliegtuigen en helikopters (RVO, 2016).

De trend van kluut op zowel Texel als in heel Nederland is negatief. De reden van deze autonome negatieve trend is voor beide gebieden onduidelijk. Ook voor het lage broedsucces op onderzochte binnendijkse locaties waren geen specifieke mislukkingsoorzaken aan te wijzen.

A137 Bontbekplevier

Voor de Bontbekplevier bestaat een knelpunt betreffende het leefgebied (Latour *et al.*, 2021). Het is voor deze soort moeilijk gebleken om de condities binnen het leefgebied voor een langere periode ideaal te houden. Kale gronden worden door successie van de vegetatie geleidelijk aan minder geschikt. Er is geen budget om regelmatig de ondergrond van schelpen op de eilanden te vervangen om ze kaal te houden. Idealiter zou dit jaarlijks moeten gebeuren. In ieder geval voor één eiland per jaar. De verstoringsafstand van bontbekplevier is gemiddelde 100-300 meter, maar de soort is zeer gevoelig voor verstoring van leefgebied door recreatie zoals wandelaars, wadlopers en kitesurfers. Windmolenparken tussen foerageer- en rust-gebieden vormen een groot risico (RVO, 2016).

A183 Kleine mantelmeeuw

Een afnemende kwaliteit van het leefgebied vormt een belangrijke drukfactor voor het behalen van de instandhoudingsdoelen voor de kleine mantelmeeuw (Latour *et al.*, 2021). Er zijn aanwijzingen dat vooral de slechte voedselsituatie (schelpdieren, kleine vissen, vogeleieren en kuikens) in de kuikenfase de meeuwen parten speelde (Kees Camphuysen, pers. med. in Latour *et al*., 2021). Kolonies van kleine mantelmeeuw zijn zeer gevoelig voor verstoring door land-recreatie (verstoringsafstand van > 300 m) (RVO, 2016).

A195 Dwergstern

Voor de dwergstern gelden de volgende drukfactoren aangaande het behoud van het gewenste kwaliteit van het leefgebied (RVO, 2016; Latour *et al*., 2021):

- Verstoring
  De dwergstern is als grondbroeder zeer gevoelig voor verstoring tijdens het broedseizoen door land- en waterrecreatie (verstoringsafstand van >300 meter).
- Ontwikkeling leefgebied in omvang en kwaliteit
  Er is dan ook niet sprake van ontwikkeling in omvang en kwaliteit van het leefgebied. Het buiten het Natura 2000-gebied gelegen Prins Hendrikzanddijk-gebied (onderdeel van Natura 2000-gebied Waddenzee) is overigens wel een uitbreiding in omvang, als dit in de toekomst meegerekend zou gaan worden.

A222 Velduil

De volgende drukfactoren spelen een rol in het verlies van geschikt leefgebied voor velduil:

- Afname dynamiek in landschap
  Het geschikte broedbiotoop is afgenomen, mogelijk door de afname van dynamiek in het Nederlandse landschap en de daarbij horende pionierssituaties en de verruiging van de duinen.
- Intensivering landbouw
  Het geschikte foerageerbiotoop is door de intensivering van de landbouw en daar aan gekoppelde afname van woelmuizen (belangrijkste voedselbron) afgenomen.
- Verstoring
  De verstoringsgevoeligheid van deze soort is vrij gemiddeld met een verstoringsafstand van 100-300 meter. Verstoring door landrecreatie beperkt de foerageermogelijkheden en daarmee het broedsucces van velduil.

A276 Roodborsttapuit

Er zijn geen knelpunten voor deze soort bekend voor Texel (Latour *et al*., 20121), ook omdat de verstoringsgevoeligheid matig is (RVO, 2016). De soort doet het landelijk goed. In het boerenland profiteert de soort van kleinschalige ingrepen als extensiever bermbeheer en renaturering van beekdalen. In natuurgebieden was het terugdringen van bosopslag in het voordeel van de Roodborsttapuit (sovon.nl).

A277 Tapuit

Tapuit is gevoelig voor verruiging en verstoring. De afgelopen jaren lijkt tapuit te profiteren van een combinatie van droge zomers en (hetzij beperkte) begrazing door konijnen, waardoor er relatief veel geschikt broedbiotoop is in met name de Eierlandse Duinen.

4.1.3 *Invasieve exoten*

Voor sommige habitattypen vormen invasieve exoten een knelpunt. In de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan worden een paar exoten genoemd die een bedreiging kunnen vormen voor de Natura 2000-doelen. Deze worden in tabel 17 beschreven.

Tabel 17 Invasieve exoten per habitattype die mogelijk een bedreiging vormen

Habitattype	**Invasieve exoten**
Diverse gebieden	Watercrassula
Eierlandse Duinen	Rimpelroos
H2160 Duindoornstruwelen	Gering aandeel van exoten (zoals Amerikaanse vogelkers)
H2180 Duinbossen	Aandeel exoten in de boomlaag is beperkt tot < 25%

Op Texel is al enige jaren geleden watercrassula gevonden, in het Ceresgebiedje (Latour *et al*., 2021). Dit kleine gebied ligt buiten de Natura 2000-begrenzing, maar deze vondst geeft wel aan dat watercrassula ook op het eiland aanwezig is. In het Ceresgebiedje is gekozen voor afdekking met beschikbare zilte grond. In de huidige situatie is ook op andere locaties watercrassula aangetroffen, onder andere op Roggesloot, Eendracht en Robbenjager. De kleine locatie bij Dorpzicht (geen Natura 2000-gebied) is aangepakt. Voor de overige gebieden worden maatregelen voorbereid.

4.1.4 *Stikstof*

Een ander knelpunt is de (overmaat aan) atmosferische stikstofdepositie. De hierna getoonde prognoses zijn verkregen door het gebruik van AERIUS Monitor 2022. Er is grote onduidelijkheid over de stikstofbron ammoniak uit zee. Dit is de zogenoemde meetcorrectie in de depositiegegevens. Van de kwalificerende habitattypen zijn H1140A Slik- en zandplaten (getijdengebied), H2190D Vochtige duinvalleien (hoge

moerasplanten), H6430A Ruigten en zomen (moerasspirea) en H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje) niet stikstofgevoelig[2].

De getoonde percentages geven aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is, dat wil zeggen waar de stikstofdepositie boven de KDW (Kritische Depositiewaarde) ligt. De mate van stikstofbelasting van de stikstofgevoelige natuur wordt in AERIUS Monitor onderverdeeld in vijf categorieën:

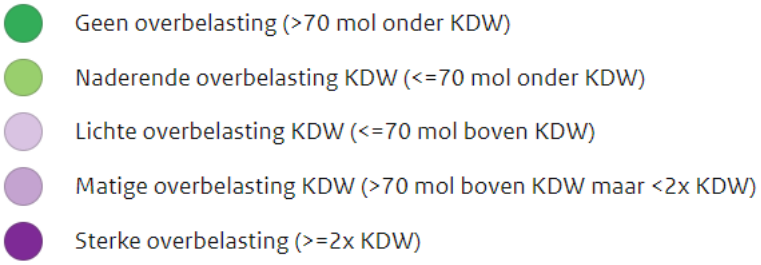

[2] Een habitattype of leefgebied wordt beschouwd als niet stikstofgevoelig wanneer de KDW boven 2.400 mol N/ha/jaar ligt.

H1310A, Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal), 1643
H1310B, Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur), 1500
H1330B, Schorren en zilte graslanden (binnendijks), 1...
H2110, Embryonale duinen, 1429
H2130B, Grijze duinen (kalkarm), 714
H2130C, Grijze duinen (heischraal), 714
H1320, Slijkgrasvelden, 1643
H1330A, Schorren en zilte graslanden (buitendijks), 1...
H2120, Witte duinen, 1429
H2130A, Grijze duinen (kalkrijk), 1071
H2140A, Duinheiden met kraaihei (vochtig), 1071
H2140B, Duinheiden met kraaihei (droog), 1071
Jaar
2018
2020
2025
2030
100%
45%
39%
13%
56%
30%
9%
33%
82%
10%
21%
29%
47%
36%
42%
18%
39%
26%
9%
43%
14%
99%

De getoonde balken tonen van boven naar beneden de jaren 2018, 2020, 2025 en 2030.

VHR-soorten

De Vogelrichtlijnsoorten blauwe kiekendief, bruine kiekendief, bontbekplevier, velduil, roodborsttapuit en tapuit maken (in meer of mindere mate) gebruik van stikstofgevoelig leefgebied. De overige Vogelrichtlijnsoorten doen dit niet en zijn dus niet stikstofgevoelig. Van de Habitatrichtlijnsoorten is alleen Groenknolorchis stikstofgevoelig.

Een aantal VHR-soorten en de Groenknolorchis hebben een stikstofgevoelig leefgebied. In het beheerplan wordt de conclusie getrokken dat de VHR-soorten geen negatieve gevolgen zullen ondervinden van de huidige stikstofdepositie. Dit is mede als gevolg van de extra te nemen beheer- of herstelmaatregelen.

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen

5.1 Maatregelen

In de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan worden overzichten gegeven van de beheermaatregelen; die zijn weergegeven in tabellen 18, 19 en 20 (Latour *et al.*, 2021). De maatregelen zijn uitgesplitst over habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten en broedvogels.
Als voor een instandhoudingsdoel geen maatregel vermeld is, dan is er ook geen maatregel uitgevoerd of gepland. Het beheerplan bevat de uitleg waarom dat zo is.

In de volgende paragraaf zijn de locaties van de maatregelen aangegeven.

Tabel 18 Realisatie beheermaatregelen habitattypen per gebied
(groen: doorlopend / uitgevoerd, oranje: in uitvoering /onderzoek gaande / maatwerk, rood: niet uitgevoerd, grijs: onbekend, in voorbereiding / afspraken gemaakt, geen registratie, O = overlevingsmaatregel die zo lang als nodig kan worden ingezet, Ob = overlevingsmaatregel die slechts beperkt kan worden ingezet, S = systeemherstelmaatregel die zo lang als nodig kan worden ingezet en Sb = systeemherstelmaatregel die slechts beperkt kan worden ingezet)

Maatregel	Gebied	Status	Type maatregel
Regulier begrazen	Duinboogcomplex	Doorlopend	O
Regulier maaien	Duingebied	Doorlopend	O
PAS extra begrazen	De Slufter	In uitvoering	Ob
PAS maaien en afvoeren	Duingebied	In uitvoering/ maatwerk	O
PAS Chopperen	Duingebied	In uitvoering/ maatwerk	Ob
PAS Plaggen	Duingebied	In uitvoering/ maatwerk	Ob
PAS Stuifkuilen maken	Duingebied	In uitvoering/ maatwerk	S
Bosopslag verwijderen	Blekersvallei	Vooronderzoek gaande	O
Visie begrazingsbeheer en tegengaan bosvorming	Meerdere habitattypen	Visie is opgesteld en uitgevoerd als regulier beheer	O
Hydrologische maatregelen uitwerken	De Dennen	In uitvoering/ onderzoek gaande	S
	Sebastopol	In voorbereiding/ onderzoek gaande	S
	Landje van Krim	In voorbereiding/ onderzoek gaande	S
	Kippenland	In uitvoering/ onderzoek gaande	S
	Grote vallei	In voorbereiding/ onderzoek gaande	S
Hydrologische maatregelen uitvoeren	Dijkmanshuizen	Niet uitgevoerd	S
	Hanenplas	Uitgevoerd	S
	Buitenheim	Uitgevoerd	S
	De Bol	Uitgevoerd	S
	Waal en Burg	Uitgevoerd	S

Maatregel	Gebied	Status	Type maatregel
Delen chopperen en uittrekken Grauwe wilg	Horsmeertjes	Onbekend	Ob
Afstemming kreekaanpassing Slufter	Slufter	Afspraken gemaakt	S
Natuurherstelmaatregelen uit meerjarenprogramma kustvisie Texel - Kerven in zeereep - Sluftermonding vergraven - Onderzoek kwetsbare delen van de kust in beeld brengen	Diverse locaties	In uitvoering/ onderzoek gaande	S

Tabel 19 Beheermaatregelen Habitatrichtlijnsoorten

Habitatrichtlijnsoort	Maatregel
Groenknolorchis	Maaien van natte duinvalleien
Noordse woelmuis	Natte leefgebieden inrichten, bestrijding predatoren (waaronder verwilderde katten), stroken laten staan tijdens maaien om voldoende dekking te bieden.

In de evaluatie van het beheerplan wordt vermeld dat er geen integrale beheerplannen per soort zijn en er ook geen volledige registratie van de uitvoering van de maatregelen per soort bestaat. Daarom kan geen gedegen analyse uitgevoerd worden om te bepalen of het beheer voor de bescherming van doelsoorten ook op orde is. Wel is het duidelijk dat er verschillende maatregelen positief bijgedragen hebben aan de doelsoort (Latour *et al.*, 2021). Onderstaande tabel bevat een beknopt overzicht van de beheermaatregelen en mogelijke knelpunten hierbij. Het gaat hier globaal om de volgende inrichting- en beheermaatregelen:

- gebieden af te sluiten gedurende het hele jaar of de kwetsbare broedperiode
- successie tegengaan in gebieden die bedoeld zijn voor grondbroeders
- voor grondbroeders wordt er veel moeite gedaan om het biotoop open te houden door te begrazen
- geschikt broedbiotoop (broedeilanden) aanleggen
- zorgen dat er voldoende foerageergebied is of dit aan te leggen (vogelakkers)
- tegengaan van verstoring van strand- en duinbroedvogels door verlichting bij strandactiviteiten zoveel mogelijk te voorkomen
- door bestrijding van grondpredatoren (ratten en verwilderde katten)
- verstoring beperken door aanvliegroute defensiehelikopters zo min mogelijk over de Hors (afspraken gemaakt, geen registratie van uitvoering)

Er zijn ondanks de maatregelen ook nog kanttekeningen te plaatsen:

- Maatregelen die bedoeld zijn om de vegetatie open te houden en grondbroeders te accommoderen hebben helaas niet geleid tot een toename van broedgevallen in de gebieden waar die maatregelen uitgevoerd zijn.
- Daarnaast kan maai- en begrazingsbeheer tegengesteld werken voor bepaalde soorten.
- Er is nog steeds veel verstoring door illegale betreding (ook met MTB) in de afgesloten gebieden.

- De schelpenondergrond van de aangelegde schelpeneilandjes dienen regelmatig vervangen te worden. De vraag is of hier voldoende tijd en financiering voor is om het biotoop optimaal te houden.

Een kanttekening hierbij is dat grote geplande systeemmaatregelen kunnen botsen met broedhabitat van (kwetsbare) (deel)populaties van Vogelrichtlijnsoorten.

Tabel 20 Beheermaatregelen broedvogels

Soort	Beheermaatregelen	
	Positief	Mogelijk knelpunt
Roerdomp	Broedbiotoop gesloten in broedseizoen	Begrazing, maaibeheer mogelijk slecht voor broedgebied.
Lepelaar	Broedbiotoop gesloten in broedseizoen	
Eider	Rust in de slufter, opening in raster voor doorsteek jongen, inrichting natuurgebieden oostkant	
Bruine kiekendief	Broedbiotoop gesloten in broedseizoen, gefaseerd maaien riet (Waal en Burg, Dijkmanshuizen), aanleg vogelakkers	Begrazing, maaibeheer mogelijk slecht voor broedgebied.
Blauwe kiekendief	Broedbiotoop gesloten in broedseizoen, aanleg vogelakkers	Begrazing, maaibeheer mogelijk slecht voor broedgebied.
Kluut	Aanleg geschikt broedgebied (Vogelboulevard, natuurontwikkelingsgebieden)	Onvoldoende financiering om ondergrond schelpeneilanden regelmatig te vervangen, onvoldoende handhaving van verstoring
Bontbekplevier	Aanleg geschikt broedgebied (Vogelboulevard, natuurontwikkelingsgebieden)	Onvoldoende financiering om ondergrond schelpeneilanden regelmatig te vervangen, onvoldoende handhaving van verstoring
Kleine mantelmeeuw	Broedbiotoop gesloten in broedseizoen	
Dwergstern	Broedbiotoop gesloten in broedseizoen, Aanleg geschikt broedgebied (Vogelboulevard, natuurontwikkelingsgebieden)	Onvoldoende financiering om ondergrond schelpeneilanden regelmatig te vervangen, onvoldoende handhaving van verstoring
Velduil	Aanleg vogelakkers	
Roodborsttapuit	Broedbiotoop gesloten in broedseizoen	
Tapuit	Broedbiotoop gesloten in broedseizoen, Begrazing (konijnen)	

5.2 Locaties maatregelen

De volgende kaarten tonen de locaties van de PAS-maatregelen.

Figuur 1 PAS-maatregelen deel I

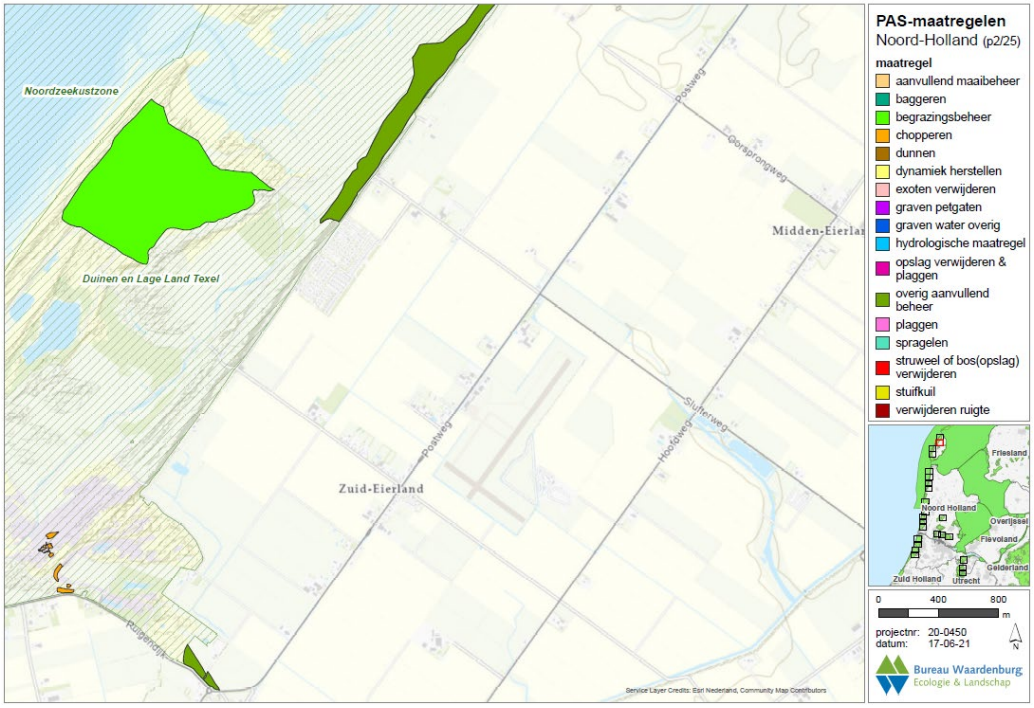

Figuur 2 PAS-maatregelen deel II

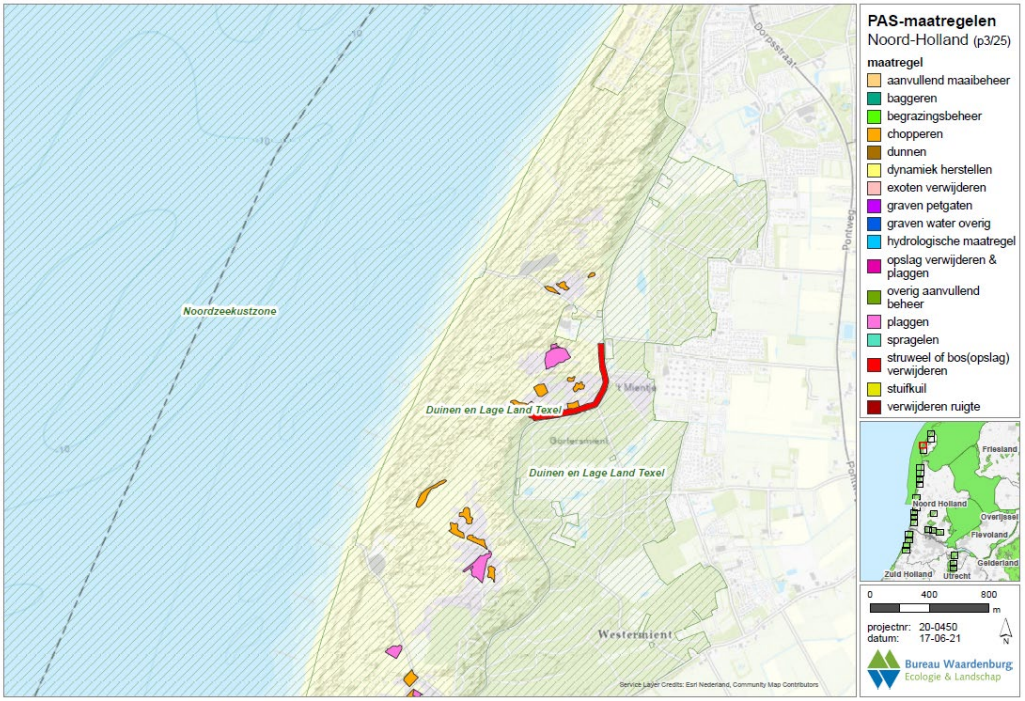

Figuur 3 PAS-maatregelen deel III

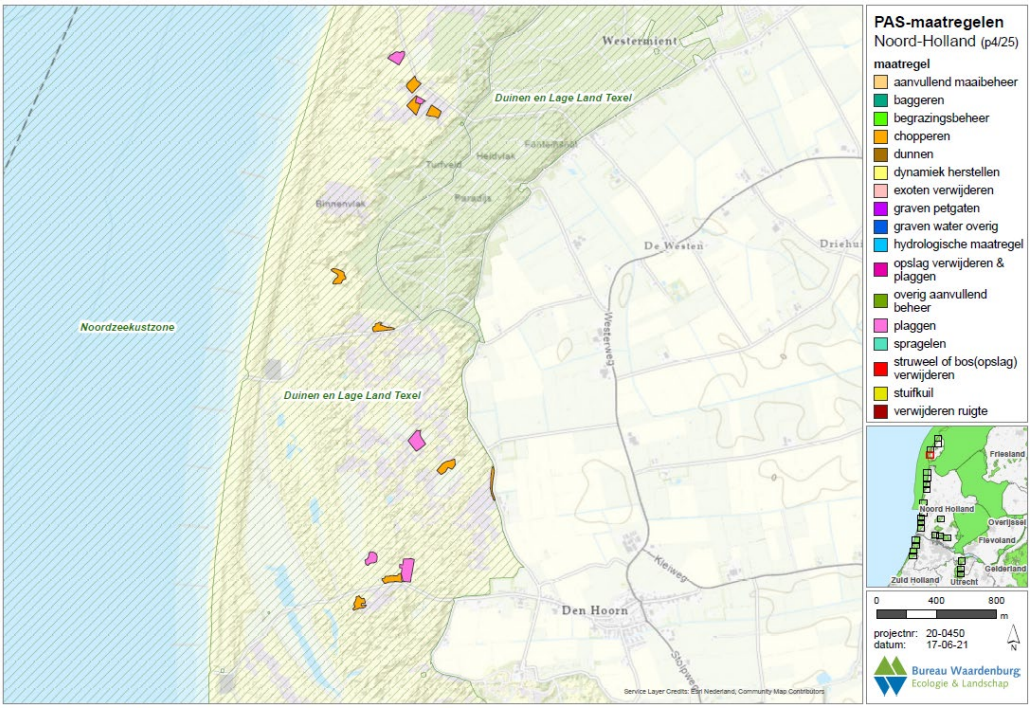

Figuur 4 PAS-maatregelen deel IV

De volgende kaart toont de locaties van de maatregelen uit het Natura 2000-beheerplan. Eerst wordt de legenda getoond.

Figuur 5 Legenda bij kaart huidig beheer en maatregelen

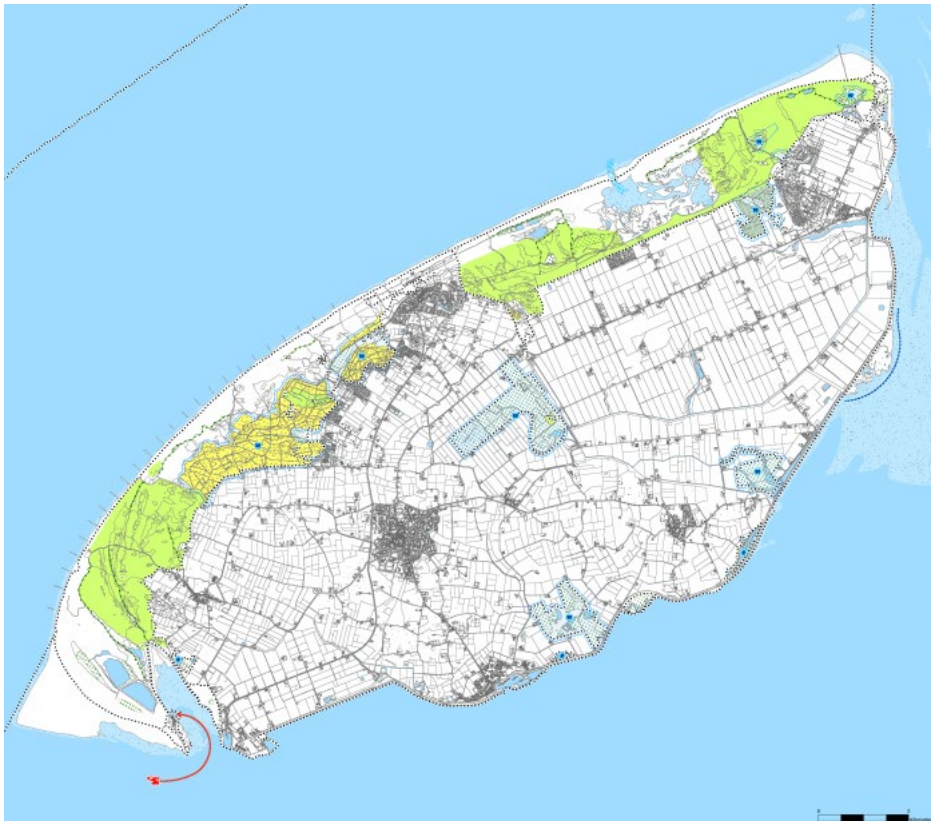

Figuur 6 Huidig beheer en maatregelen

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen

In het Natura 2000-beheerplan is een inschatting gemaakt van het effect van de PAS-maatregelen (RVO, 2016).

Tabel 21 Overzicht effectiviteit, duurzaamheid en kansrijkdom van voorgestelde maatregelen per habitattype

Habitattype	**Doel**	**Maatregelen**	Effectiviteit	Duurzaamheid	Responstijd
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)	Herstel overstuiving	Stuifkuilen (herstel wind-dynamiek)	Groot	1-5 jaar	Even geduld
H2130B Grijze duinen (kalkarm)	Herstel dynamiek	Dynamisch kustbeheer (geen PAS-maatregel)	Groot	10-20 jaar	1-5 jaar
	Afvoer nutriënten	Maaien en afvoeren	Matig	1-5 jaar	> 10 jaar
	Afvoer nutriënten	Plaggen / Chopperen	Groot	10-20 jaar	> 5 jaar ?
	Afvoer nutriënten	Begrazen	Matig	1-5 jaar	> 10 jaar
	Herstel overstuiving	Stuifkuilen (herstel wind-dynamiek)	Groot	1-5 jaar	Even geduld
H2130C Grijze duinen (heischraal)	Afvoer nutriënten	Maaien en afvoeren	Matig	1-5 jaar	> 10 jaar
	Afvoer nutriënten	Chopperen	Groot	1-5 jaar	Binnen 1 jr.
H2140B Duinheide met kraaihei (droog)	Afvoer nutriënten	Chopperen	Groot	1-5 jaar	Binnen 1 jr
	Afvoer nutriënten	Begrazen	Groot	Duurzaam in situaties met weinig overbelasting	1-5 jaar
H2150 Duinheide met struikheide	Afvoer nutriënten	Plaggen / chopperen	Groot	1-5 jaar	> 5 jaar?
	Afvoer nutriënten	Begrazen	Groot	1-5 jaar	> 5 jaar?
H2180a duinbossen (droog)	Herstel natuurlijke hydrologie	Uitwerken hydrologische maatregelen*			
H2190A Vochtige duin-valleien (open water)		Geen PAS-maatregelen nodig			
H2190C Vochtige duin-valleien (ontkalkt)	Herstel natuurlijke hydrologie	Uitwerken hydrologische maatregelen	Groot	1-5 jaar	Even geduld
	Afvoer nutriënten	Maaien en afvoeren	Matig	1-5 jaar	Even geduld

* niet direct gebaseerd op de herstelstrategieën voor H2180A. Het betreft hier droge bossen met deels een potentie voor vochtige standplaatsen.

7 Synthese en conclusie

Dit hoofdstuk vormt de synthese van de uitgevoerde beoordelingen in eerdere hoofdstukken: wat is de verwachting dat aan drukfactoren overblijft op korte termijn en op lange termijn? Daarnaast wordt aangegeven aan welke oplossingsrichtingen gedacht wordt bij de verschillende drukfactoren.

Het doel van de NDA's is om voorafgaand aan de vaststelling van het PSN te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst) in combinatie met andere drukfactoren en gegeven het vastgestelde maatregelenpakket. In het Natura 2000-gebied Duinen en Lage Land Texel vormt stikstofdepositie een knelpunt voor vrijwel alle habitattypen, met uitzondering van H6430 Ruigten en zomen en H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten). De andere habitattypen zijn stikstofgevoelig. Daarnaast is de Habitatrichtlijnsoort groenknolorchis stikstofgevoelig.

7.1 Synthese

In hoofdstuk 4 zijn de belangrijkste drukfactoren de revue gepasseerd. Het gaat om de afname van dynamiek, de hydrologische situatie, de neerslag van stikstof, de invloed van ganzen, de verstoring van broedvogels, predatie, exoten en klimaatverandering. Per drukfactor zal ingegaan worden op de vraag of na het uitvoeren van geplande maatregelen nog sprake is van een restprobleem en zo ja, eventueel hoe urgent dat restprobleem is.

Voor het bereiken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn samenvattend de volgende risico's aanwezig:

1. Onvoldoende sleutelprocessen (met name winddynamiek, begrazing, kwel)
2. Hydrologische situatie
3. Atmosferische stikstofdepositie

<u>Ad 1: Afname sleutelprocessen</u>

Een voorwaarde voor een hoge soortenrijkdom in het gebied is het voorkomen van gradiëntrijke (nat-droog, begroeid-onbegroeid) milieus. Van een hoge milieudiversiteit is sprake als er veel dynamiek is, waarbij natuurlijke processen zoals wind, begrazing en hydrologische processen zoals kwel in het gebied vrij spel hebben. Binnen het duinsysteem zijn juist die natuurlijke processen verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het landschap en de vegetatie. Ze bepalen in hoge mate of een habitattype ergens kan bestaan en spelen een belangrijke rol bij de kwaliteit ervan.

Afname winddynamiek:

In het duingebied is er van nature veel winddynamiek. De windwerking is het grootst bij de zee en neemt af richting de binnenduinrand. In de afgelopen decennia is de invloed van wind in de duinen echter minder geworden, waardoor de natuurlijke ontwikkeling van duinen en bijbehorende variatie in vegetatietypen (successiestadia) is afgenomen en de effecten door atmosferische stikstofdepositie, zoals versnelde verzuring, zijn versterkt. Door het vergroten van de invloed van wind door het losmaken van de bodem zal de natuurlijke duinvorming weer in gang worden gezet en weer meer overstuiving met vers kalkhoudend zand plaatsvinden. Ook door het verwijderen van de (verouderde) vegetatie op sterk verzuurde of vermeste bodems zal de kwaliteit en structuurvariatie van de duinvegetaties

toenemen. Dit zal ook ten goede komen aan de vogelsoorten zoals blauwe kiekendief, velduil en tapuit.

Afname begrazings- en betredingsdynamiek:

Net als winddynamiek spelen ook begrazingsprocessen een belangrijke rol bij het behoud van een gevarieerd duinlandschap met bijbehorende variatie in vegetatietypen. Met name het wegvallen van begrazing (en graafactiviteiten) door konijnen speelt in veel duingebieden een negatieve rol en draagt bij aan verstarring en verstruweling, Begrazing door grote grazers en betreding door mensen kunnen bijdragen aan variatie en verstuiving, maar kunnen bij een te grote intensiteit ook een probleem vormen. Bijvoorbeeld door verstoring van kwetsbare fauna. Voor beide geldt dus dat gestuurd dient te worden op zonering en intensiteit binnen de duingebieden.

Afname kwel:

Deze sleutelfactor is hierna beschreven als onderdeel van de hydrologische situatie.

Ad 2: Hydrologische situatie

In delen van het gebied is de hydrologische situatie niet optimaal om de gewenste doelen te bereiken. In de binnenduinrand is vaak nog sprake van een harde overgang tussen het duingebied en achterliggende polders, waardoor bijvoorbeeld de kwelpotenties niet of zeer beperkt worden benut. Verder hebben ook de zilte graslanden in het centraal op Texel gelegen Lage land last van verdroging door de lage polderpeilen in het omliggende landbouwgebied. Hierdoor is er minder zout water beschikbaar voor de planten en verdwijnen ook de kenmerkende zoet-zout gradiënten, waardoor de kwaliteit van de zilte en brakke graslandvegetaties afneemt. Ook vormt de hydrologie nog een knelpunt in het duinmassief en dan vooral voor een aantal natte duinvalleien en de duinbossen. De afwatering in het zuidwestelijk op Texel gelegen bosgebied De Dennen is bijvoorbeeld te groot om de gewenste verandering naar een natuurlijk loofbos tot stand te brengen.

De hydrologische situatie wordt ook beïnvloed door klimaatverandering. Er zijn maatregelen getroffen, maar een aantal is nog niet uitgevoerd. Er is sprake van een restprobleem.

Ad 3: Atmosferische stikstofdepositie

Stikstof zorgt voor verzuring en de vermesting van de natuur, waardoor bodems sterk en versneld uitlogen, karakteristieke planten- en diersoorten verdwijnen en duinvegetaties sterk verruigen en vergrassen.

Vrijwel alle habitattypen in het Natura 2000-gebied zijn gevoelig voor stikstofdepositie. Daarnaast is ook een aantal Vogelrichtlijnsoorten en één Habitatrichtlijnsoort gevoelig voor stikstofdepositie.

Uit de gegevens van AERIUS Monitor 2022 blijkt dat in 2030 bij de volgende habitattypes nog sprake is van een overschrijding van de KDW. Het gaat om hooguit matige overschrijdingen, dus niet meer dan tweemaal de KDW. Het betreft:

- H2130B Grijze duinen (kalkarm), 8% van het oppervlak een lichte of matige overschrijding (KDW is 714 mol N/ha/jaar)
- H2130C Grijze duinen (heischraal), 23% van het oppervlak een lichte of matige overschrijding (KDW is 714 mol N/ha/jaar)

- H2150 Duinheiden met struikhei, 5% van het oppervlak een lichte of matige overschrijding (KDW is 1071 mol N/ha/jaar)
- H2180A Duinbossen (droog) berken-eikenbos, 75% van het oppervlak een lichte of matige overschrijding (KDW is 1071 mol N/ha/jaar)

Conclusie

Hoewel het behoud van bestaande arealen en soms uitbreiding van arealen mogelijk blijkt, leidt dit vooralsnog niet altijd tot het duurzaam halen van de instandhoudingsdoelstellingen. Zo is het areaal goed ontwikkeld grijs duin afgenomen, en is het toegenomen areaal van overwegend matige kwaliteit.

Vooralsnog is het mogelijk de habitattypen op korte termijn te behouden door middel van overlevingsmaatregelen. Voor het robuust behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn echter systeemherstelmaatregelen noodzakelijk, waarbij de sleutelprocessen worden hersteld.

7.2 Lange termijn en toekomstperspectief

Uit AERIUS-monitor blijkt dat na het treffen van de geborgde bronmaatregelen de achtergronddepositie van habitattypen (in meer of mindere mate) afneemt. Daarnaast geldt voor een aantal habitattypen dat er in de huidige en toekomstige situatie (2030) geen sprake is van overbelasting. Dit zal in de conclusies per habitattype verder behandeld worden.

De ook op lange termijn aanwezige overmaat aan stikstofdepositie voor een aantal kwetsbare instandhoudingsdoelen, in combinatie met de niet of onvoldoende aanwezige sleutelprocessen, maakt dat de omgevingscondities ook op lange termijn niet op orde zijn. De voornaamste drukfactoren in de vorm van stikstofdepositie en onvoldoende ruimte voor sleutelprocessen zijn noodzakelijk om aan te (blijven) pakken.

7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen

Indien de abiotische condities niet verbeteren en sleutelprocessen niet (voldoende) op gang komen is het op korte termijn mogelijk om de habitattypen met de reeds getroffen en nog uit te voeren geborgde overlevingsmaatregelen te behouden. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er op lange termijn risico is op verslechtering van het habitattype, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen kenmerkend voor de Duinen en Lage Land Texel is met name dynamiek van wind, begrazing en (zee)water essentieel. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen benodigd om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan dus hoofdzakelijk uit:

- Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
- Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
- Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek
- Maatregelen gericht op hydrologisch herstel

Mogelijke systeemmaatregelen buiten Natura 2000
Veel duingebieden gaan via een hoge binnenduinrand abrupt over naar het achterland. In dit achterland zijn er bebouwingskernen en recreatieterreinen en is er veelal sprake van intensief agrarisch gebruikte gebieden. Afhankelijk van de bodemgesteldheid komen zowel intensief gebruikt grasland voor als verschillende vormen van tuin- en akkerbouw, waaronder bollenteelt. In de meeste gevallen is daarbij sprake van sterke ontwatering en een intensief gebruik van meststoffen en soms ook gewasbeschermingsmiddelen.
Extensivering en vergroening van de (agrarische) gronden langs de binnenduinrand biedt in veel gevallen goede potenties voor versterking van robuuste systemen voor de duinnatuur in de Natura 2000-gebieden. Dit biedt, afhankelijk van de ruimtelijke en abiotische uitgangssituatie, kansen voor extensievere (biologische) landbouw, uitbreiding van bossen, (nieuwe) landgoederen, recreatief groen, maar ook ontwikkeling van nieuwe natte natuur. De meerwaarde kan onder meer bestaan uit:

- Opgaand groen, zoals boszomen, kan een buffer vormen tegen het inwaaien van onder meer stikstof vanuit het achterland. Bosontwikkeling kan daarnaast ook bijdragen aan de landelijke taakstellingen voor de vastlegging van extra CO_2.
- Extensivering van agrarisch gebruik kan mogelijkheden bieden voor hydrologisch herstel (minder diepe ontwatering), realiseren van een groen-blauwe dooradering in het agrarisch gebied, versterking van biodiversiteit en daarnaast eveneens de stikstofdruk op het duingebied verminderen.
- Ontwikkeling van nieuwe natuur levert dezelfde voordelen op als hiervoor genoemd bij extensief agrarisch gebruik. Daarnaast kunnen daarbij de potenties benut worden van de overgang (gradiënt) van het droge duingebied naar de nattere gebieden in het achterland. Herstel van kwelsituaties en soms zelfs duinrellen biedt daarbij zeer goede mogelijkheden. Bij voldoende omvang kunnen natte gebieden worden toegevoegd aan begrazingseenheden, waardoor een betere spreiding van begrazingsdruk mogelijk wordt.
- Vergroening van gebieden langs de binnenduinrand levert extra mogelijkheden op voor de opvang van de toenemende recreatiedruk op de duingebieden en extra mogelijkheden voor een goede zonering daarvan. Daarmee kunnen duingebieden beter worden ontlast en kunnen directe schade aan kwetsbare vegetaties en verstoring van kwetsbare faunapopulaties effectiever worden voorkomen. In het specifieke geval van duinterreinen waar veel honden worden uitgelaten, bijvoorbeeld nabij stedelijke gebieden of recreatieterreinen, kan ook de bemestingsdruk hierdoor sterk worden verlaagd.

7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen

Om de natuurwaarden in het Natura 2000-gebied Duinen en Lage Land Texel duurzaam in stand te houden is het noodzakelijk de natuurlijke processen zo veel mogelijk ruimte te geven en bronmaatregelen te treffen om de achtergronddepositie verder terug te dringen.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen zijn systeemherstelmaatregelen benodigd (zie par 7.3). Deels zal hiervoor ook nog aanvullend onderzoek noodzakelijk zijn.

7.5 Conclusie

Met de informatie vanuit de natuurdoelanalyses wordt input geleverd aan de gebiedsplannen, waardoor op termijn inzichtelijk wordt of het vastgestelde pakket maatregelen volstaat om verslechtering tegen te gaan en realisatie van instandhoudingsdoestellingen mogelijk te maken. De analyses kunnen drie verschillende uitkomsten hebben:

Leiden de maatregelen tot tegengaan van verslechtering én bereiken instandhoudingsdoelstellingen?	
Ja	De natuurdoelanalyses leveren in dit geval de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen realisatie van instandhoudingsdoelstellingen mogelijk maakt door het op orde brengen van de condities daarvoor. Deze uitkomst bevestigt het maatregelenpakket en biedt basis voor verdere uitwerking van maatregelen in gebiedsplannen.
Ja, mits	De natuurdoelanalyses leveren de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen, verslechtering van stikstofgevoelige habitats voorkomt, maar dat aanvullende maatregelen nodig zijn voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen op lange termijn. Dit leidt tot verdere verkenning van aanvullende maatregelen. Dat kunnen zowel bronmaatregelen zijn als natuurherstelmaatregelen.
Nee, tenzij	De natuurdoelanalyses leveren een ecologische beoordeling van het pakket maatregelen waaruit blijkt dat met vastgestelde maatregelen verslechtering niet valt uit te sluiten. De natuurdoelanalyse maakt in dat geval duidelijk wat de knelpunten zijn.

Om tot een navolgbaar eindoordeel te komen voor de Natuurdoelanalyse is een beslisboom gebruikt. Aan de hand van de informatie uit de voorgaande paragrafen en hoofdstukken volgt daaruit een eindoordeel. Per stikstofgevoelig habitattype zal een conclusie getrokken worden.

7.5.1 *H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)*

Het instandhoudingsdoel voor oppervlak wordt niet gehaald. Het habitattype is door successie afgenomen. Op plaatsen met voldoende getijdendynamiek blijft het habitattype behouden. Het instandhoudingsdoel voor kwaliteit wordt wel gehaald. Er is in de huidige en toekomstige situatie (2030) geen sprake van overbelasting door stikstofdepositie. Door het treffen van additionele bewezen effectieve maatregelen is het instandhoudingsdoel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

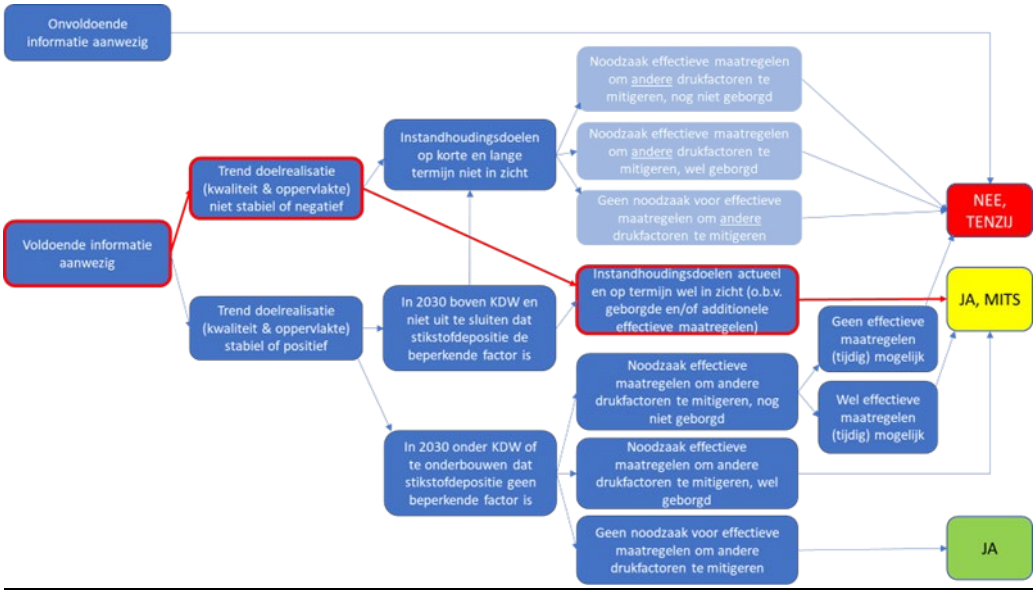

Figuur 7 Eindoordeel H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)

7.5.2 H1310B Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)

Van het habitattype wordt het instandhoudingsdoel voor oppervlak niet gehaald. Het instandhoudingsdoel voor kwaliteit wordt net niet gehaald. Er is in de huidige situatie en op termijn (2030) geen sprake van overbelasting door stikstofdepositie. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Natuurlijke successie van dit habitattype naar kweldergras gemeenschappen vormt een belangrijke drukfactor. Door het treffen van additionele bewezen effectieve maatregelen is het instandhoudingsdoel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

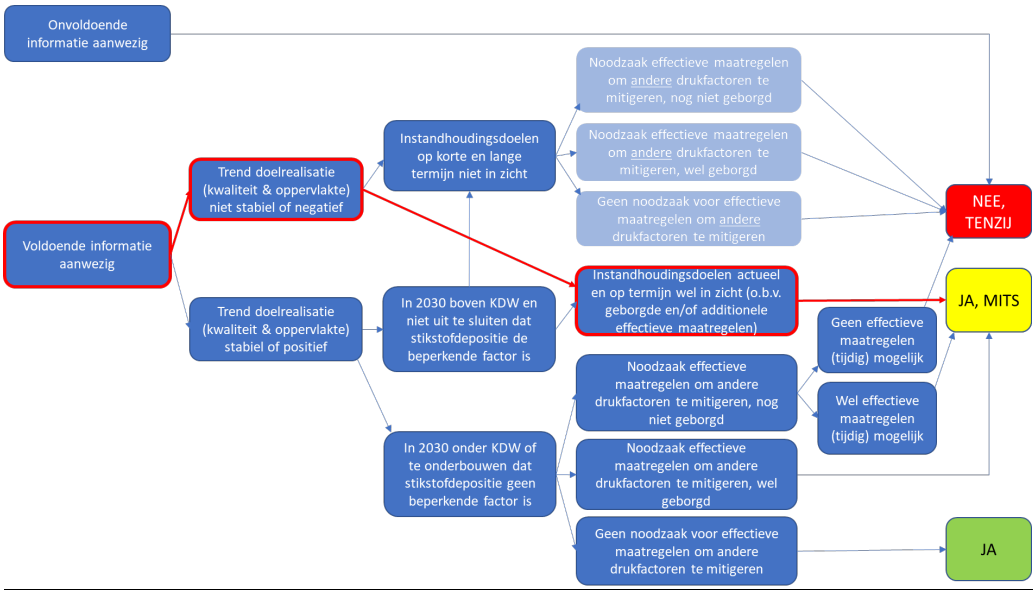

Figuur **8** Eindoordeel H1310B Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)

7.5.3 H1320 Slijkgrasvelden

Dit instandhoudingsdoel is pas een doel sinds het vaststellen van het Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden vanwege aanwezige waarden. Daardoor is er nog weinig bekend over dit habitattype. Er is in de huidige situatie en op termijn (2030) geen sprake van overbelasting door stikstofdepositie. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

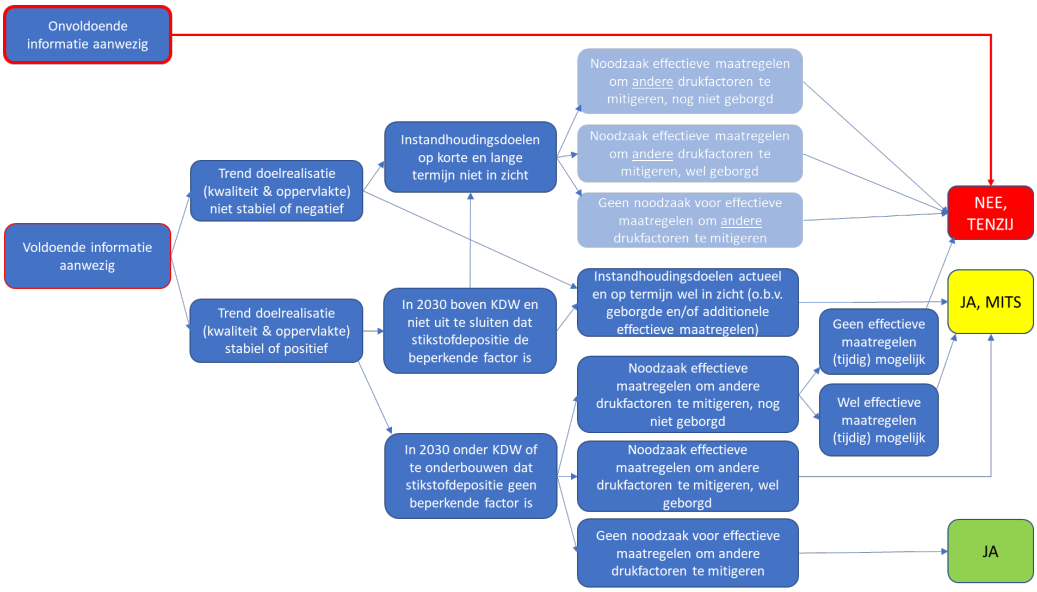

Figuur 9 Eindoordeel H1320 Slijkgrasvelden

7.5.4 *H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks)*

Het instandhoudingsdoel voor oppervlak wordt gehaald. Het instandhoudingsdoel voor kwaliteit net niet. In de Slufter is sprake van een toename als gevolg van successie vanuit de zilte pionierbegroeiingen. In de Mokbaai is er mogelijk sprake van een afname doordat brakke kweldervegetaties met riet zijn ontstaan uit zilte graslanden (Latour *et al.*, 2021). Er is in de huidige situatie en op termijn (2030) geen sprake van overbelasting door stikstofdepositie. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Door het treffen van additionele bewezen effectieve maatregelen is het instandhoudingsdoel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

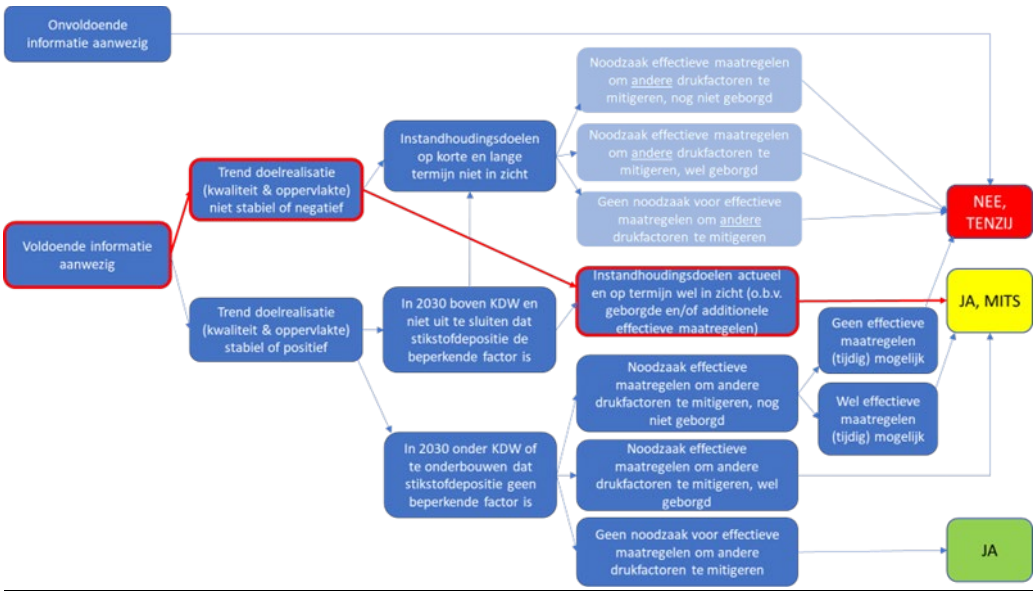

Figuur **10** Eindoordeel H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks)

7.5.5 *H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks)*

Er is van dit habitattype geen informatie bekend omtrent realiseren van het instandhoudingsdoel voor oppervlak. Van de vier kwaliteitsindicatoren wordt het instandhoudingsdoel voor vegetatiekwaliteit en typische soorten net niet gehaald. Er is geen informatie beschikbaar omtrent abiotische condities en structuur en functie. Er is in de huidige situatie en op termijn (2030) geen sprake van overbelasting door stikstofdepositie. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

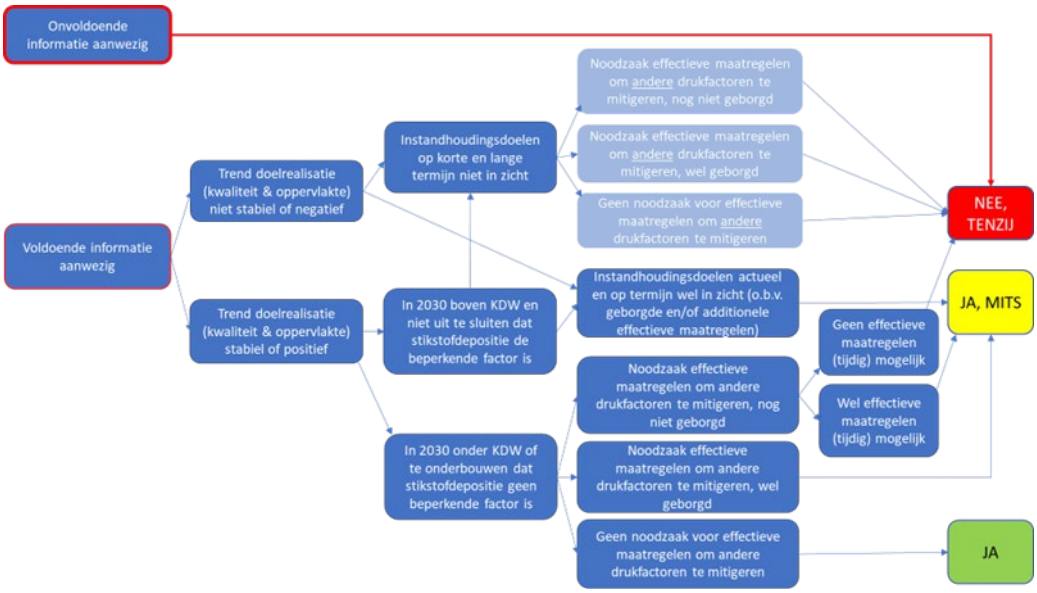

Figuur 11 Eindoordeel H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks)

7.5.6 *H2110 Embryonale duinen*

Het instandhoudingsdoel voor oppervlak wordt gehaald. Het instandhoudingsdoel voor kwaliteit wordt net niet gehaald. De oppervlakte van de embryonale duinen neemt lokaal toe door kustaangroei en neemt af door vegetatiesuccessie (RVO, 2016). Zodoende is daar daadwerkelijk sprake van zich verplaatsende (embryonale wandelende) duinen. Er is in de huidige situatie en op termijn (2030) geen sprake van overbelasting door stikstofdepositie. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Door het treffen van additionele effectieve maatregelen gericht op het vergroten van dynamiek is het instandhoudingsdoel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

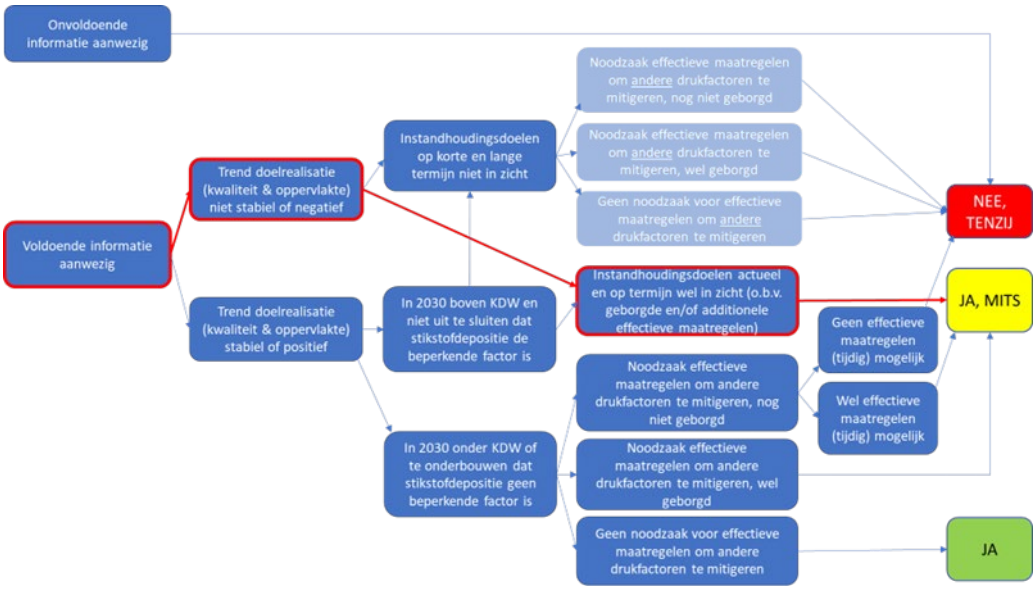

Figuur 12 Eindoordeel H2110 Embryonale duinen

7.5.7 H2120 Witte duinen

Het instandhoudingsdoel voor oppervlak en kwaliteit wordt gehaald. Informatie over structuur en functie zijn niet bekend. Verruiging met helm en zandzegge (met vastlegging en verstarring van de duinen als gevolg) vormt de belangrijkste drukfactor. Er is in de huidige situatie en op termijn (2030) geen sprake van overbelasting door stikstofdepositie. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Door het treffen van additionele bewezen effectieve maatregelen is het instandhoudingsdoel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

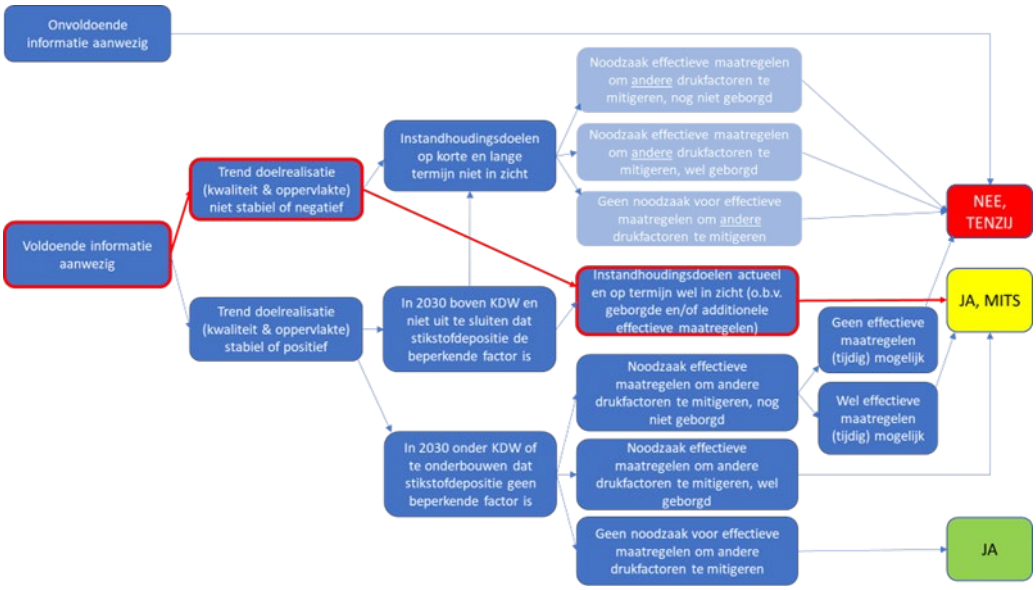

Figuur 13 Eindoordeel H2120 Witte duinen

7.5.8 H2130A Grijze duinen (kalkrijk)

Het instandhoudingsdoel voor oppervlak en kwaliteit wordt gehaald. Er is in de huidige situatie en op termijn (2030) geen sprake van overbelasting door stikstofdepositie. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. De versnelde opslag en vergrote beschikbaarheid van voedingsstoffen vormt een grote drukfactor voor dit habitattype (RVO, 2016). Lokaal (in de Horsduintjes) neemt dit habitattype af door ontkalking. Ook de afwezigheid van of geringe begrazing door konijn vormt een drukfactor. Er zijn aanvullende systeemherstelmaatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Daarmee is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

Figuur 14 Eindoordeel H2130A Grijze duinen (kalkrijk)

7.5.9 *H2130B Grijze duinen (kalkarm)*

Het instandhoudingsdoel voor oppervlak en kwaliteit wordt behaald. Knelpunten zijn met name vastlegging door vergrassing met helm en duinriet en gebrek aan begrazing (door konijn). Er is in de huidige situatie sprake van overbelasting van 52 procent van het totale areaal. Op termijn neemt dit af naar circa 8 procent overbelast areaal. Er zijn aanvullende systeemherstelmaatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Daarmee is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

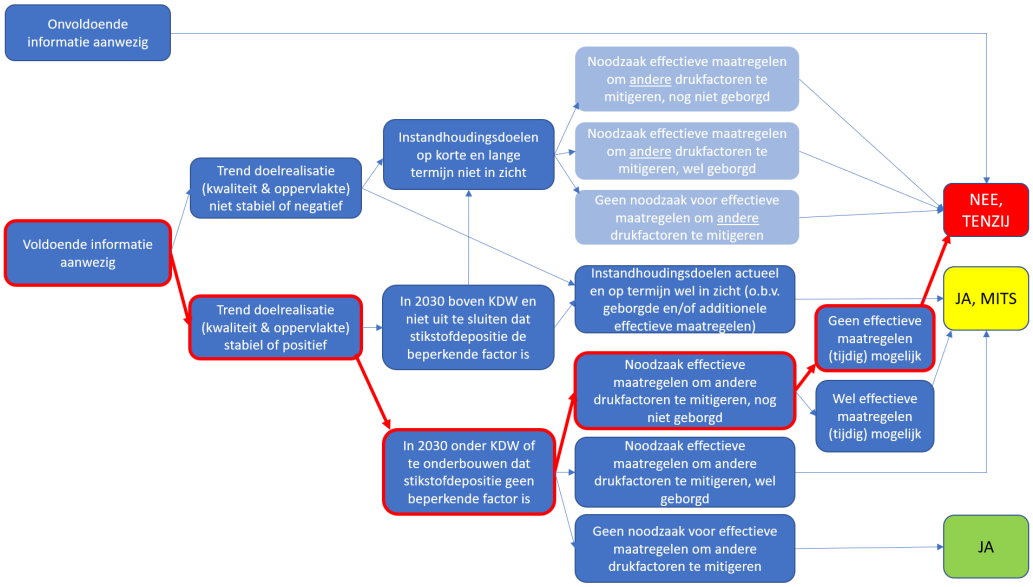

Figuur 15 Eindoordeel H2130B Grijze duinen (kalkarm)

7.5.10 H2130C Grijze duinen (heischraal)

Het instandhoudingsdoel voor uitbreiding van oppervlak wordt gehaald, voor verbetering van kwaliteit wordt het instandhoudingsdoel niet gehaald. In de huidige situatie is 76 procent van het totale areaal overbelast. Op termijn (2030) is het overbelaste areaal afgenomen naar 18 procent van het totale areaal. De voornaamste knelpunten zijn versnelde opslag en vergrote beschikbaarheid van voedingsstoffen. Ook de afwezigheid of geringe begrazing door konijn vormt een drukfactor. Er zijn aanvullende systeemherstelmaatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Daarmee is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

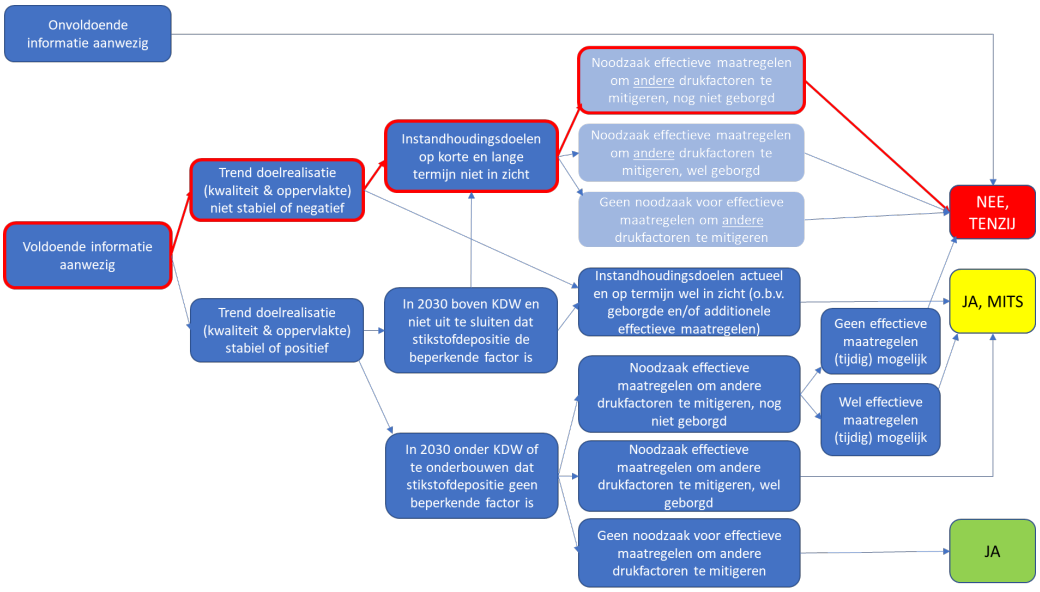

Figuur 16 Eindoordeel H2130C Grijze duinen (heischraal)

7.5.11 H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)

Er is niet bekend of het instandhoudingsdoel voor behoud van oppervlak wordt gehaald. Daarnaast wordt het behoudsdoel voor kwaliteit net niet gehaald. Er is in de huidige situatie en op termijn (2030) geen sprake van overbelasting van stikstofdepositie. Een knelpunt is het wegvallen van begrazing door konijnen. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

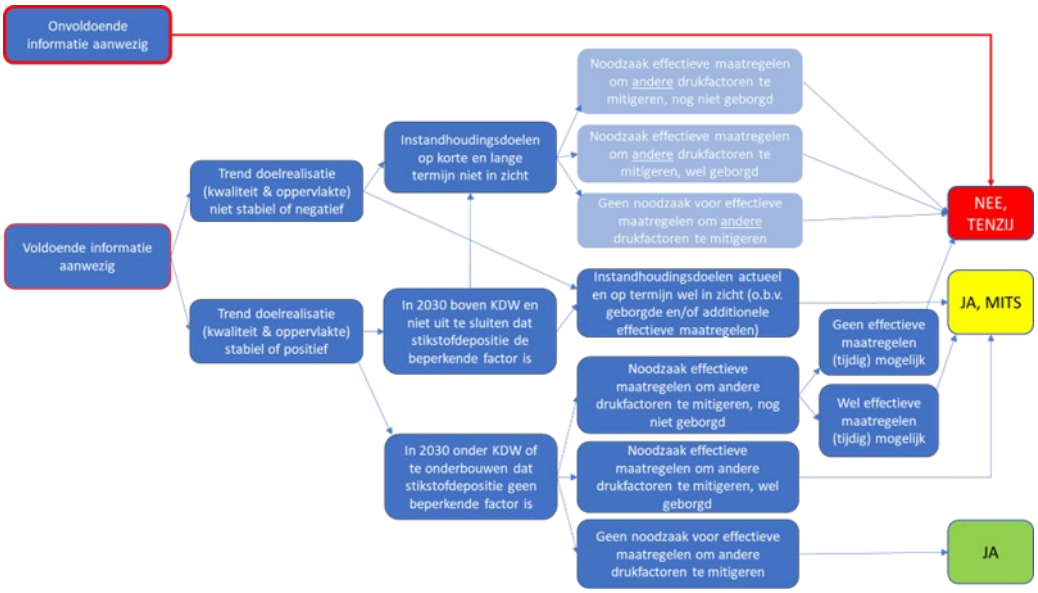

Figuur 17 Eindoordeel H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)

7.5.12 *H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)*

Het instandhoudingsdoel voor oppervlak wordt gehaald. Voor kwaliteit is beoordeeld dat het doel ook gehaald wordt. Voor dit habitattype kan de versnelde opslag en vergrote beschikbaarheid van voedingstoffen een knelpunt vormen (RVO, 2016). Ook de afwezigheid van of geringe begrazing door konijn vormt een drukfactor (Latour *et al.*, 2021). In de huidige situatie wordt van 1 procent van het totale areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Op termijn (2030) is het gehele areaal niet overbelast. Door het treffen van additionele bewezen effectieve maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek is het instandhoudingsdoel ook op lange termijn in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

Figuur 18 Eindoordeel H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)

7.5.13 H2150 Duinheiden met struikhei

Het instandhoudingsdoel voor oppervlak wordt gehaald. Voor kwaliteit is beoordeeld dat het doel ook gehaald wordt. Een belangrijke drukfactor voor het habitattype is het ontbreken van begrazing door konijnen. In de huidige situatie is 91 procent van het totale areaal niet overbelast. Op termijn neemt dit areaal toe tot 95 procent. Door het treffen van additionele bewezen effectieve maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek is het instandhoudingsdoel ook op lange termijn in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

Figuur 19 Eindoordeel H2150 Duinheiden met struikhei

7.5.14 H2160 Duindoornstruwelen

Het instandhoudingsdoel voor oppervlak wordt gehaald. Voor kwaliteit is beoordeeld dat het doel ook gehaald wordt maar er is geen informatie beschikbaar over typische soorten. Het habitattype is afhankelijk van verstuiving en aanvoer of blootlegging van zand (Latour *et al.*, 2016). Ook de afwezigheid van of geringe begrazing door konijn vormt een drukfactor (Latour *et al.*, 2016). Er is in de huidige situatie en op termijn (2030) geen sprake van overbelasting van stikstofdepositie.
Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Door het treffen van additionele effectieve maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek en verstuiving van zand is het instandhoudingsdoel ook op lange termijn in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

Figuur 20 Eindoordeel H2160 Duindoornstruwelen

7.5.15 *H2170 Kruipwilgstruwelen*

Er is voor het habitattype onvoldoende informatie om een uitspraak te kunnen doen over de trend in oppervlak. Voor kwaliteit is beoordeeld dat het doel ook gehaald wordt, maar er is geen informatie beschikbaar over typische soorten. Zekerheidshalve wordt uitgegaan van een niet stabiele trend. Er is in de huidige situatie en op termijn (2030) geen sprake van overbelasting door stikstofdepositie. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Successie in de vorm van opslag van grauwe wilg vormt een belangrijke drukfactor voor dit habitattype. Door het treffen van additionele bewezen effectieve maatregelen gericht op tegengaan van successie van grauwe wilg is het instandhoudingsdoel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

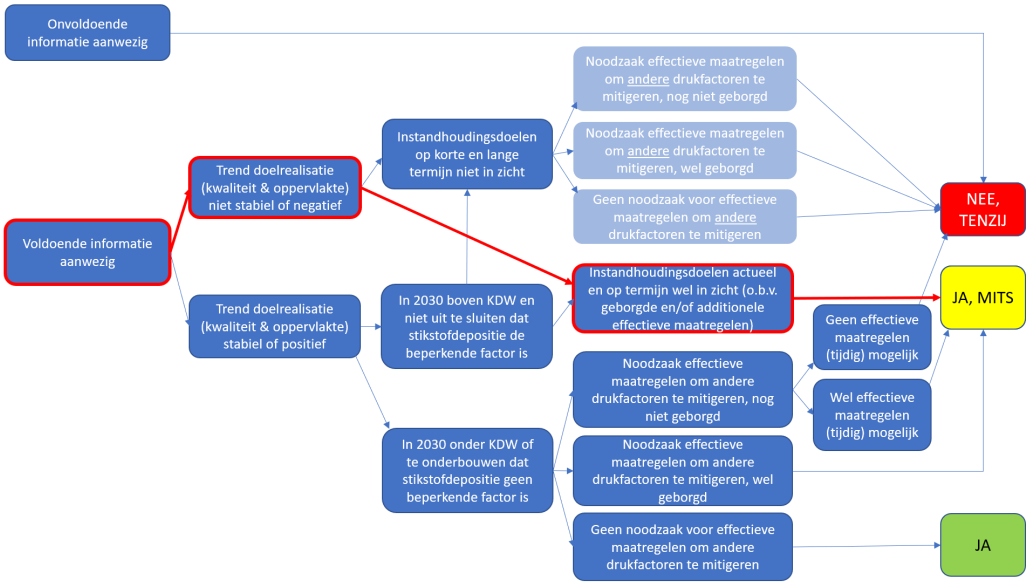

Figuur 21 Eindoordeel H2170 Kruipwilgstruwelen

7.5.16 H2180A Duinbossen (droog)

Er is voor het habitattype onvoldoende informatie om een uitspraak te kunnen doen over de trend in oppervlak. Het instandhoudingsdoel voor kwaliteit wordt net niet gehaald. Daarnaast is geen informatie bekend over typische soorten. In de huidige situatie wordt van circa 90 procent van het totale areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Dit neemt op termijn af naar 76 procent. Het voornaamste knelpunt voor het habitattype is stikstofdepositie. Doordat instandhouding op korte en lange termijn niet in zicht is, is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

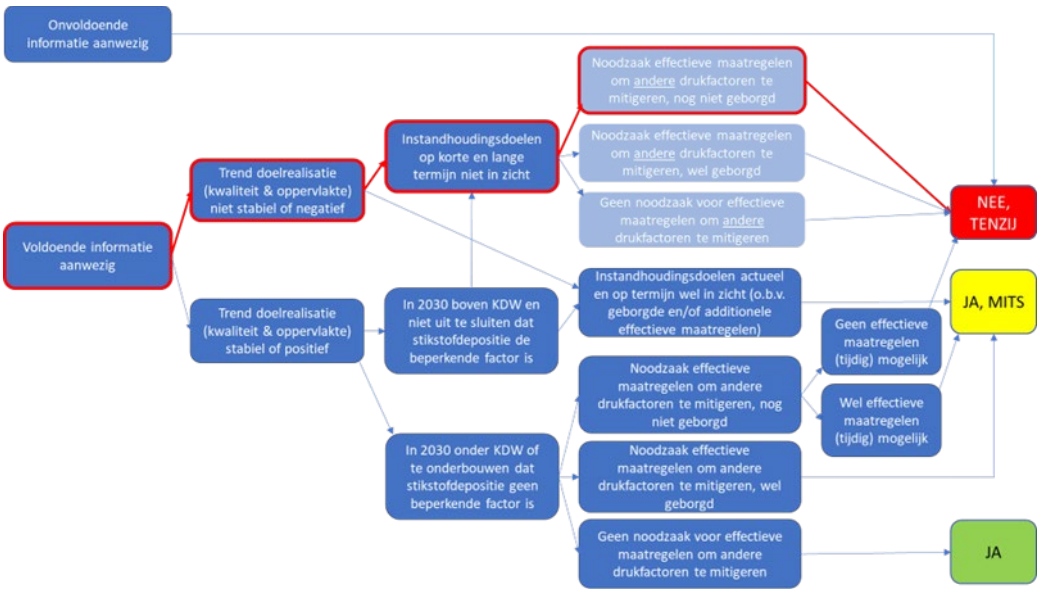

Figuur 22 Eindoordeel H2180A Duinbossen (droog)

7.5.17 H2180B Duinbossen (vochtig)

Het instandhoudingsdoel voor oppervlak en kwaliteit wordt gehaald. Informatie over typische soorten ontbreekt in dit oordeel. In de huidige situatie en op termijn (2030) wordt de kritische depositiewaarde niet overschreden. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. De hydrologische situatie vormt een belangrijke drukfactor voor dit habitattype. Door het treffen van additionele bewezen effectieve maatregelen gericht op hydrologisch herstel is het instandhoudingsdoel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

Figuur 23 Eindoordeel H2180B Duinbossen (vochtig)

7.5.18 *H2180C Duinbossen (binnenduinrand)*

Het instandhoudingsdoel voor oppervlak wordt gehaald. Voor kwaliteit wordt het instandhoudingsdoel niet gehaald. Ook ontbreekt informatie over typische soorten. Van het totale areaal wordt in de huidige situatie van een zeer gering areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Op termijn (2030) wordt de kritische depositiewaarde niet meer overschreden. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. De hydrologische situatie vormt een belangrijke drukfactor voor dit habitattype. Door het treffen van additionele effectieve maatregelen gericht op hydrologisch herstel is het instandhoudingsdoel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

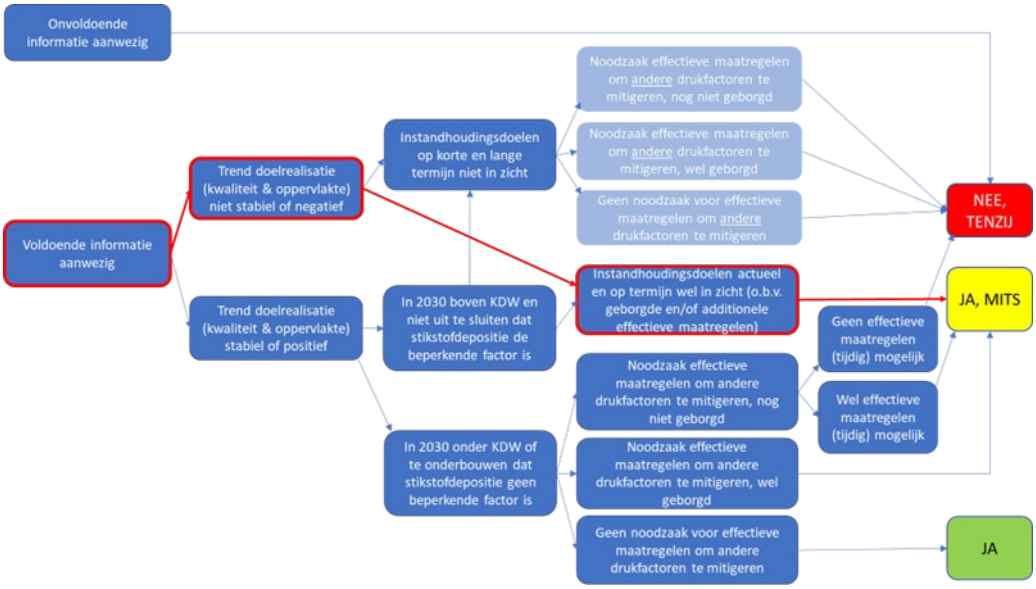

Figuur 24 Eindoordeel H2180C Duinbossen (binnenduinrand)

7.5.19 *H2190A Vochtige duinvalleien (open water)*

Het instandhoudingsdoel voor oppervlak wordt niet gehaald. Voor kwaliteit wordt het instandhoudingsdoel wel gehaald. In de huidige situatie en op termijn (2030) wordt de kritische depositiewaarde niet overschreden. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Verlanding, verdroging en toename van de sliblaag zijn mogelijke drukfactoren. Ook is eutrofiëring door vogels een probleem. Door het treffen van additionele effectieve maatregelen is het instandhoudingsdoel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

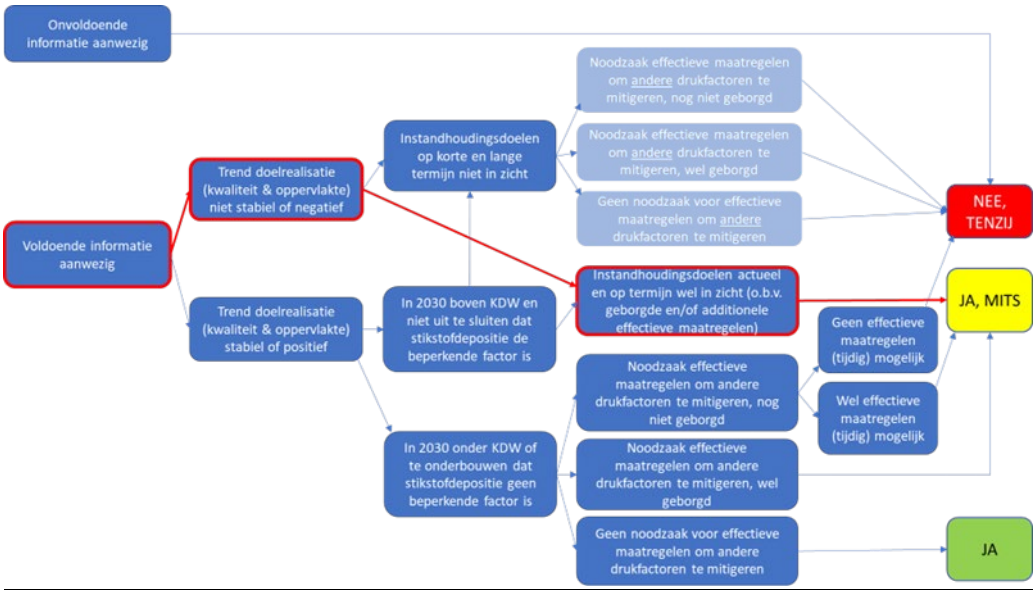

Figuur 25 Eindoordeel H2190A Vochtige duinvalleien (open water)

7.5.20 *H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)*

Het instandhoudingsdoel voor oppervlak wordt niet gehaald. Voor kwaliteit wordt het instandhoudingsdoel wel gehaald. In de huidige situatie en op termijn (2030) wordt de kritische depositiewaarde niet overschreden. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Knelpunten zijn de beperkte successie uit pioniervegetaties, uitstuiving in het algehele duincomplex en lokaal snelle oppervlakkige ontkalking zodat de kalkrijke variant overgaat in zure kleine zeggenvegetaties die tot de ontkalkte variant (H2190C) gerekend kunnen worden. Door het treffen van additionele bewezen effectieve maatregelen is het instandhoudingsdoel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

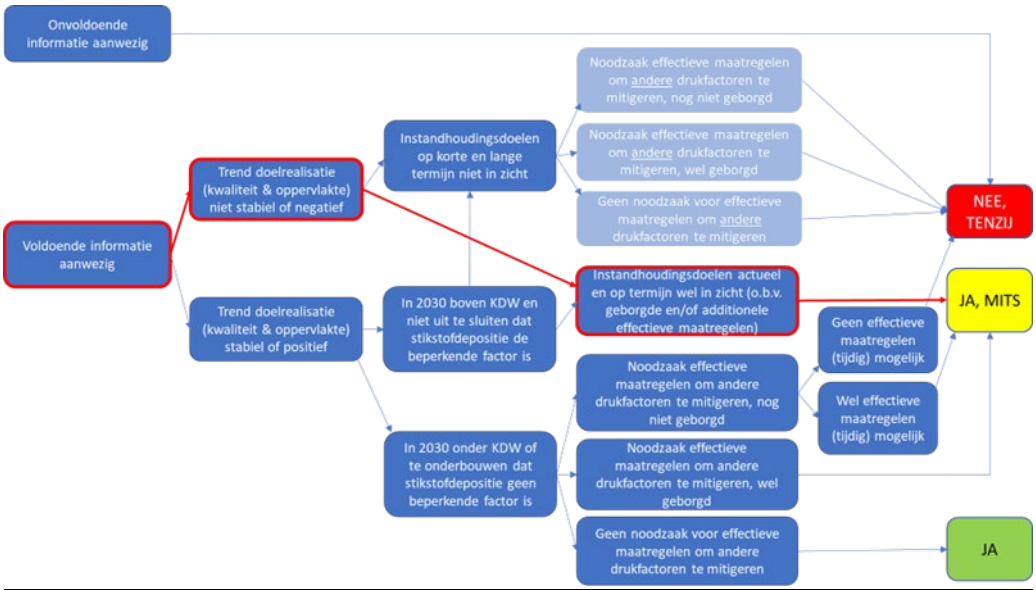

Figuur 26 Eindoordeel H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)

7.5.21 *H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)*

Het instandhoudingsdoel voor oppervlak wordt gehaald. Voor kwaliteit wordt het instandhoudingsdoel niet gehaald. In de huidige situatie en op termijn (2030) wordt de kritische depositiewaarde niet overschreden. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Een belangrijke drukfactor voor het habitattype is de aanwezigheid van watercrassula. Dit is een invasieve exoot waarvoor geen bewezen effectieve additionele maatregelen bekend zijn. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij'.

Figuur 27 Eindoordeel H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)

7.5.22 H6230 Heischrale graslanden

Het habitattype is middels het Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden aan het aanwijzingsbesluit toegevoegd. Er is daardoor onvoldoende informatie beschikbaar over trends. Uit AERIUS Monitor blijkt dat in de huidige situatie 93 procent van het totale areaal naderend overbelast is. Op termijn (2030) is het gehele areaal niet overbelast. Het Natura 2000-beheerplan en de evaluatie hiervan benoemen geen knelpunten voor het habitattype. Dit betekent niet dat deze er niet zijn. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

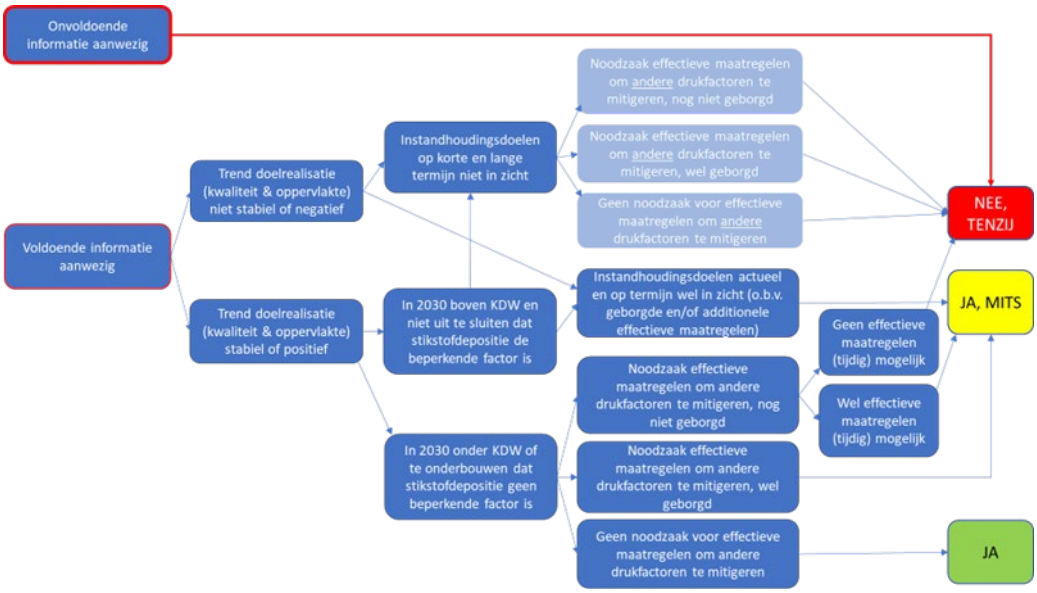

Figuur 28 Eindoordeel H6230 Heischrale graslanden

7.5.23 H6430C Ruigten en zomen (droge bosranden)

Het habitattype is middels het Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden aan het aanwijzingsbesluit toegevoegd. Er is daardoor onvoldoende informatie beschikbaar over trends en drukfactoren. In de huidige situatie en op termijn (2030) wordt de kritische depositiewaarde niet overschreden. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

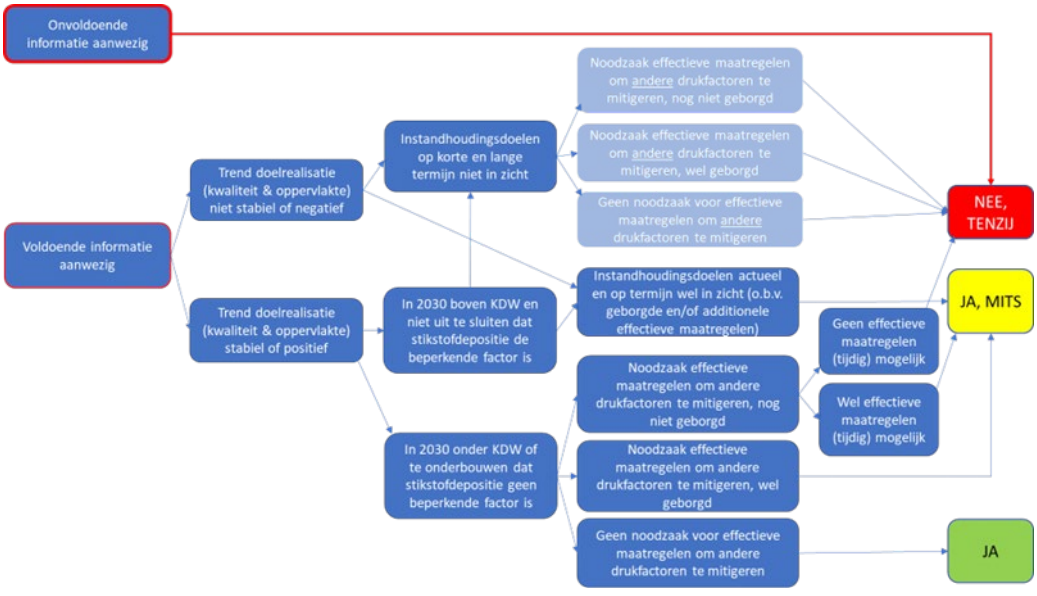

Figuur 29 Eindoordeel H6430C Ruigten en zomen (droge bosranden)

7.5.24 H7210 Galigaanmoerassen

Het instandhoudingsdoel voor behoud oppervlak wordt gehaald. Het instandhoudingsdoel voor behoud van kwaliteit niet. De vorming van strooiselophoping en het ontbreken van Knopbiesverbondsoorten vormen het grootste knelpunt voor de ontwikkeling van dit habitattype (Latour *et al.*, 2016). In de huidige situatie en op termijn (2030) wordt de kritische depositiewaarde niet overschreden. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Door het treffen van additionele bewezen effectieve maatregelen is het instandhoudingsdoel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

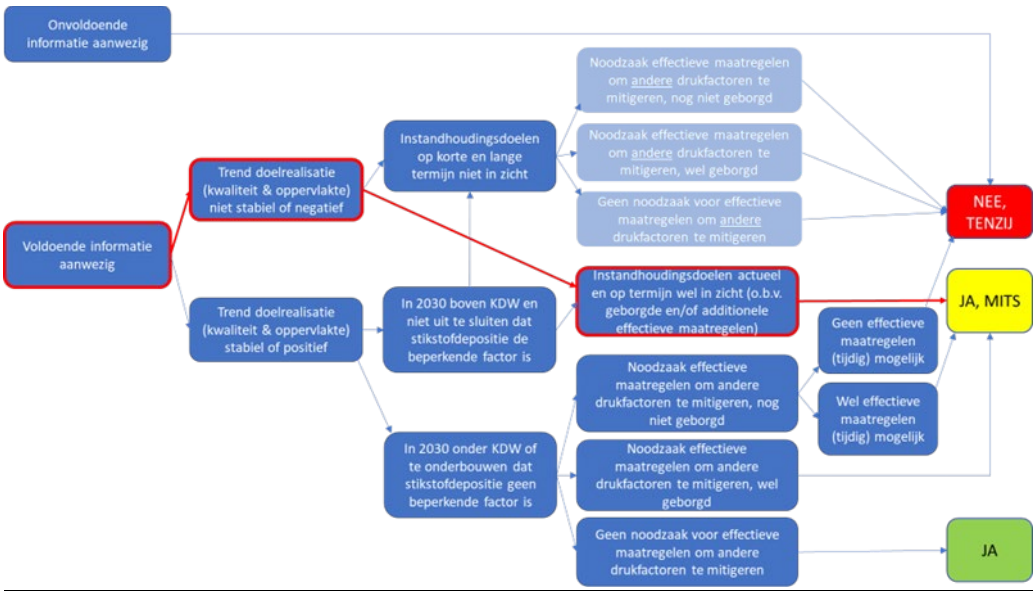

Figuur 30 Eindoordeel H7210 Galigaanmoerassen

7.5.25 H1903 Groenknolorchis

De standplaats van groenknolorchis in Duinen en Lage Land Texel betreft H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk). Van dit type wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) de kritische depositiewaarde niet overschreden. Ook wordt het instandhoudingsdoel voor de soort gehaald. Ongunstige hydrologische omstandigheden en vegetatiesuccessie, die kan worden uitgesteld door maaien en afvoeren van de vegetatie, is een belangrijke drukfactor voor de groenknolorchis. Hiervoor zijn systeemmaatregelen beoogd. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

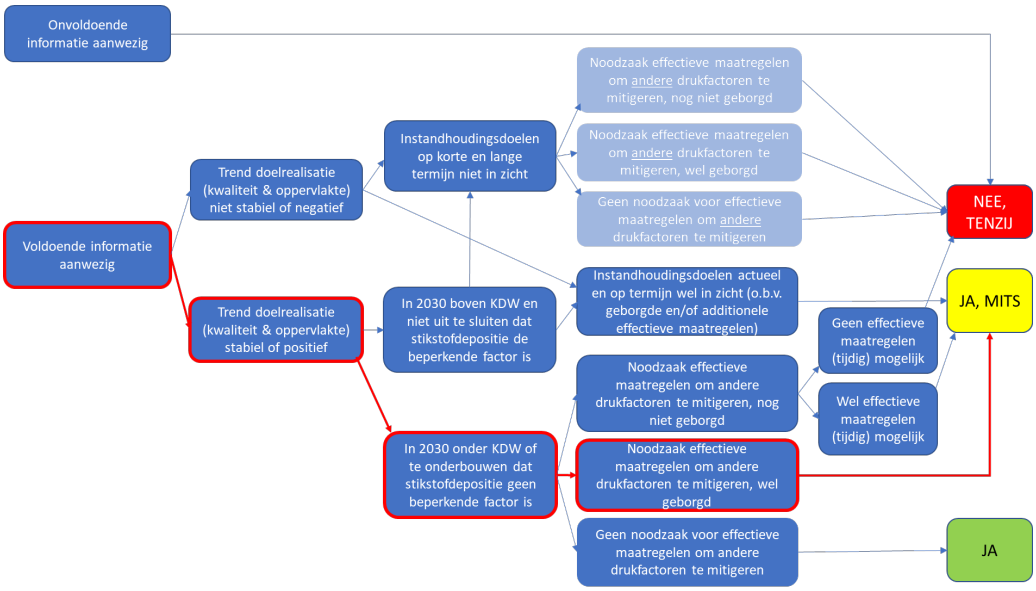

Figuur 31 Eindoordeel H1903 Groenknolorchis

7.5.26 *A082 Blauwe kiekendief*

Het instandhoudingsdoel voor populatie, omvang en kwaliteit leefgebied wordt niet gehaald. Knelpunten voor de soort zijn verbossing en verruiging van het rietmoeras, met een afname van geschikt leefgebied. Daarnaast ook verdroging en vermesting van cultuurland waardoor het prooiaanbod afneemt, begrazen en maaien van broedbiotoop, verstoring en concurrentie en predatie. Er is mogelijk concurrentie en ook predatie door buizerd en havik. De soort maakt gebruik van H2130A, H2130B, H2140B, H2150, H2190B en H2190C. Alleen van H2130B wordt voor meer dan de helft van het areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Bij H2150 betreft het een zeer gering areaal. Beide arealen nemen op termijn ook af (zie ook de afzonderlijke beoordelingen voor de habitattypen). Bij de andere habitattypen is in de huidige en toekomstige situatie geen sprake van overschrijding van de kritische depositiewaarde. Stikstofdepositie is dus een zeer beperkt knelpunt voor de soort. Recente informatie toont aan dat het instandhoudingsdoel op korte en lange termijn niet in zicht is (Vogelbescherming Nederland, 2024). Effectieve maatregelen om andere drukfactoren te mitigeren zijn niet geborgd. Het eindoordeel is ‘Nee, tenzij’.

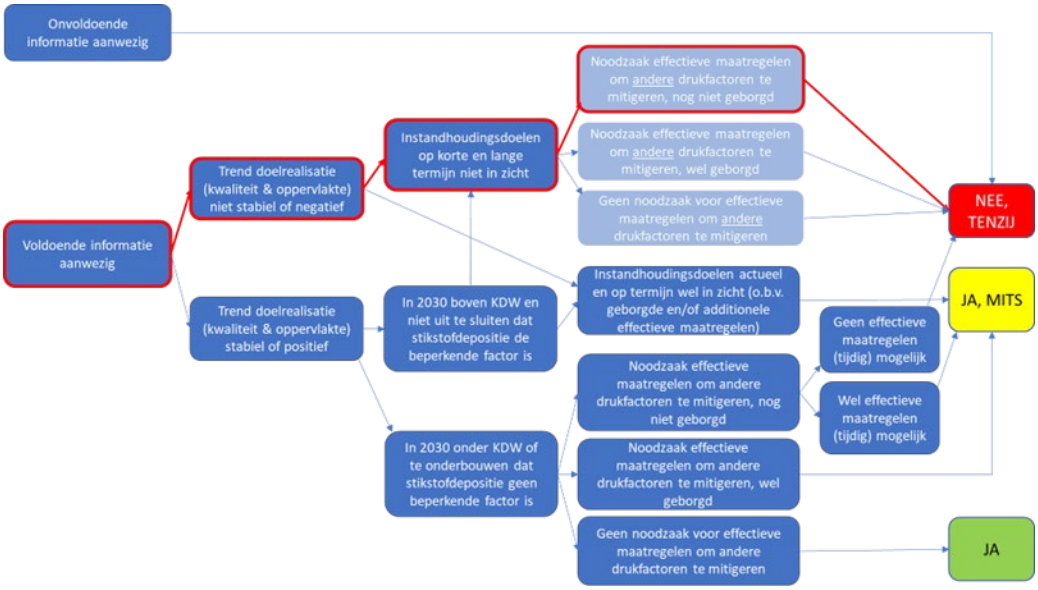

Figuur 32 Eindoordeel A082 Blauwe kiekendief

7.5.27 *Bruine kiekendief*

Het instandhoudingsdoel voor populatie, omvang en kwaliteit leefgebied wordt niet gehaald. Knelpunten zijn verbossing en verruiging van het rietmoeras, met een afname van geschikt leefgebied tot gevolg. Daarnaast zijn knelpunten verdroging en vermesting van cultuurland waardoor het prooiaanbod afneemt, begrazen en maaien van broedbiotoop, afname van kwaliteit overwinteringsgebieden en concurrentie en predatie. De soort maakt gebruik van H2130A, H2130B, H2130C, H2140A, H2190B en H2190C. Alleen van H2130A en H2130B wordt de kritische depositiewaarde overschreden. Dit betreft een gedeelte van het areaal. Voor het totale leefgebied is stikstofdepositie dus een beperkt knelpunt. Wel zijn aanvullende maatregelen nodig om andere drukfactoren te mitigeren. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

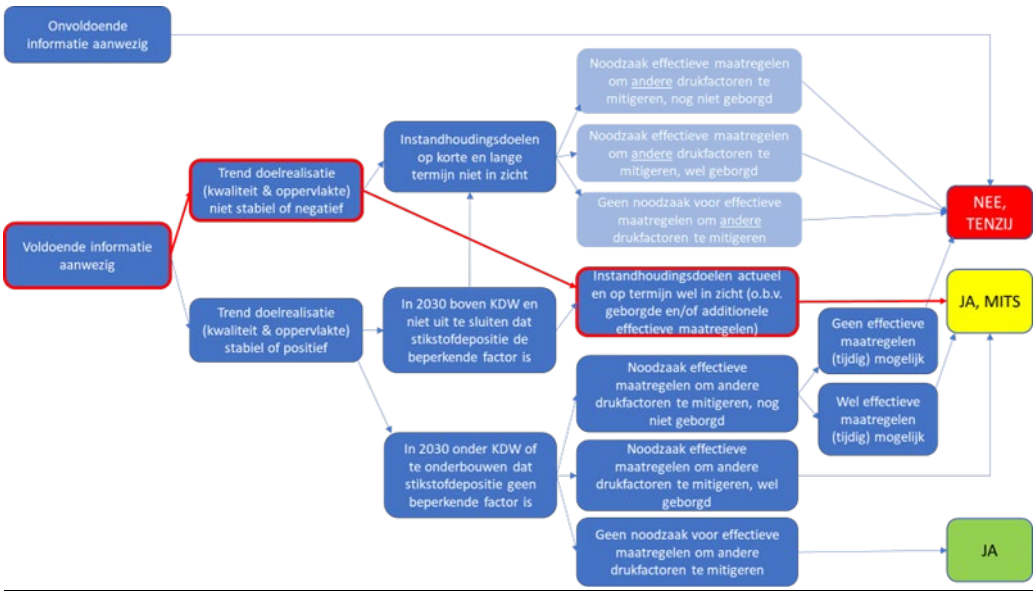

Figuur 33 Eindoordeel A081 Bruine kiekendief

7.5.28 *A222 Velduil*

Het instandhoudingsdoel voor populatie en de uitbreidings- en verbeterdoelstelling voor omvang en kwaliteit leefgebied wordt niet gehaald. Knelpunten voor de soort zijn afname van dynamiek in het landschap en intensivering van landbouw, waardoor woelmuizen (de belangrijkste voedselbron) zijn afgenomen. De soort maakt gebruik van H2130A, H2130B, H2130C, H2140A, H2190B en H2190C. Alleen van H2130A en H2130B wordt de kritische depositiewaarde overschreden. Dit betreft een gedeelte van het areaal. Voor het totale leefgebied is stikstofdepositie dus een beperkt knelpunt.
Recente informatie toont aan dat het instandhoudingsdoel op korte en lange termijn niet in zicht is (Vogelbescherming Nederland, 2024; Sovon, 2024). Effectieve maatregelen om andere drukfactoren te mitigeren zijn niet geborgd. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij'.

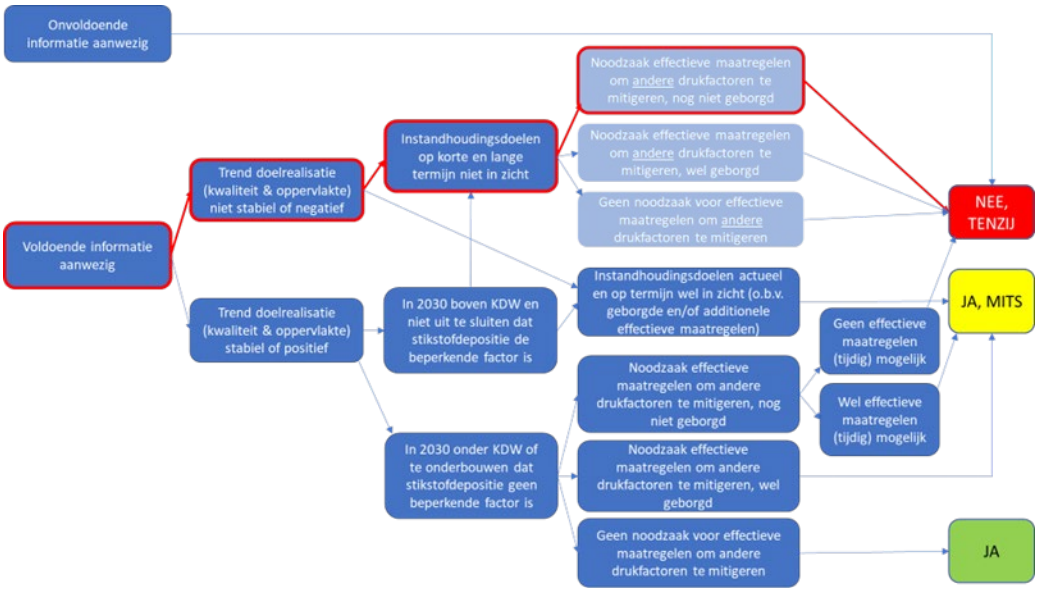

Figuur 34 Eindoordeel A222 Velduil

7.5.29 *A276 Roodborsttapuit*

Het instandhoudingsdoel voor populatie en behoud omvang en kwaliteit leefgebied wordt gehaald. Er zijn geen knelpunten voor de soort bekend op Texel. De soort doet het landelijk goed. In het boerenland profiteert de soort van kleinschalige ingrepen als extensiever bermbeheer en renaturering van beekdalen. In natuurgebieden was het terugdringen van bosopslag in het voordeel van de roodborsttapuit. De soort maakt gebruik van H2130A, H2130B, H2130C, H2140B, H2150, H2190B en H2190C. Bij de typen H2130B, H2130C en H2150 wordt bij een gedeelte van het areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Bij de andere typen is in de huidige situatie en op termijn (2030) geen sprake van overbelasting. Stikstof is dus een beperkt knelpunt. Er is geen noodzaak voor het treffen van additionele effectieve maatregelen om andere drukfactoren te mitigeren. Het eindoordeel is 'Ja'.

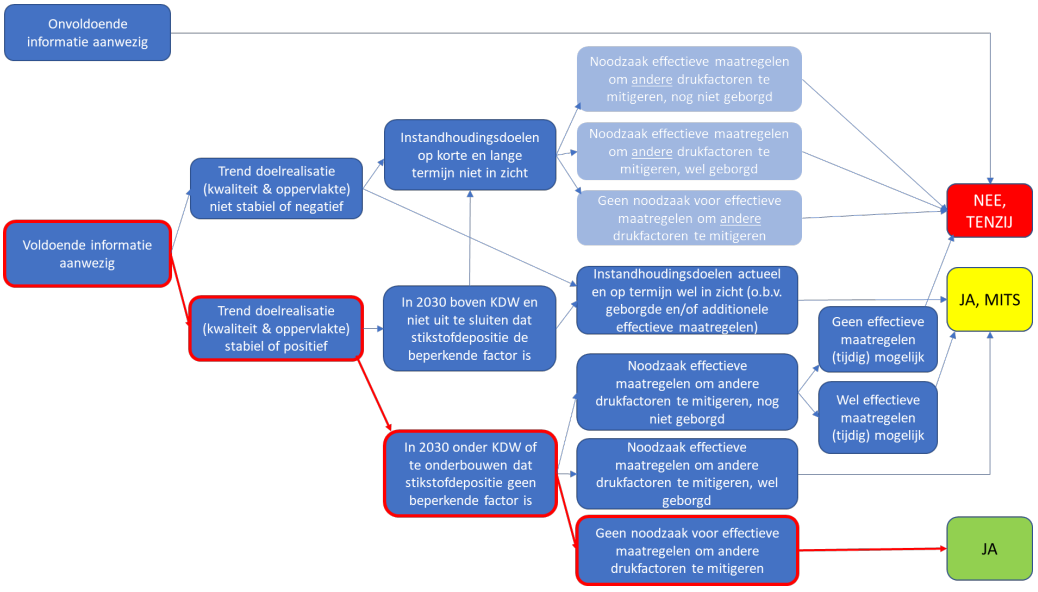

Figuur 35 Eindoordeel A276 Roodborsttapuit

7.5.30 A277 Tapuit

Het instandhoudingsdoel voor populatie wordt niet gehaald. De uitbreidingsdoelstelling voor omvang leefgebied en verbeterdoelstelling voor kwaliteit leefgebied wordt wel gehaald. Knelpunten voor de soort zijn verruiging en verstoring. De afgelopen jaren lijkt de tapuit te profiteren van een combinatie van droge zomers en begrazing door konijnen waardoor er relatief veel geschikt broedbiotoop is in met name de Eierlandse Duinen. De soort maakt gebruik van H2130A, H2130B, H2130C, H2140B, H2150, H2190B en H2190C. Bij de typen H2130B, H2130C en H2150 wordt bij een gedeelte van het areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Bij de andere typen is in de huidige situatie en op termijn (2030) geen sprake van overbelasting. Stikstofdepositie is dus een beperkt knelpunt. Wel zijn aanvullende maatregelen nodig om andere drukfactoren te mitigeren. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

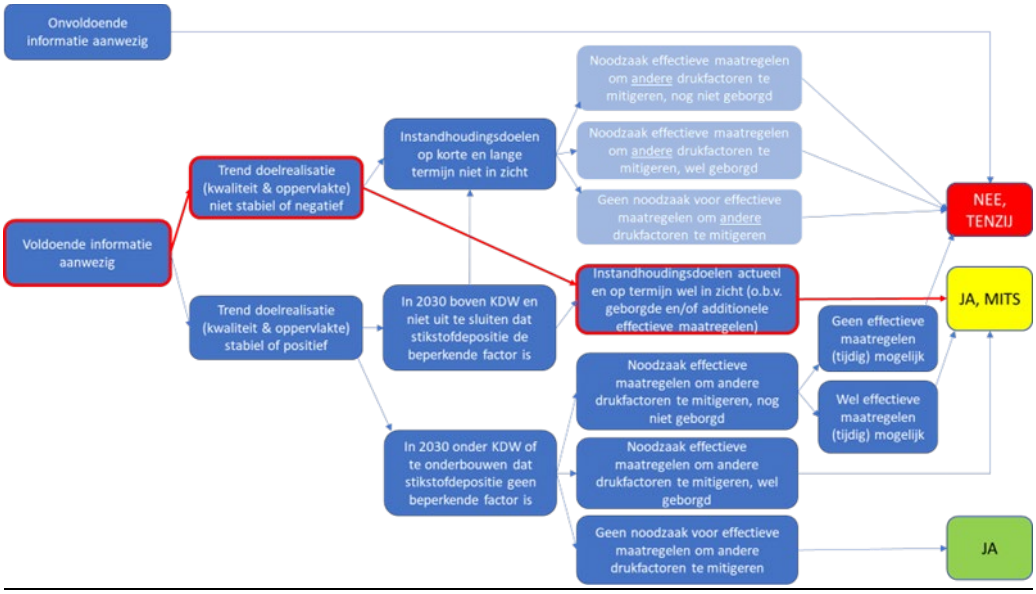

Figuur 36 Eindoordeel A277 Tapuit

8 Literatuurlijst

Geelen, L., A. Kooijman, P. Stuyfzand, R. Slings, B. Arens, M. Nijssen, A. van Haperen, 2010.
Duinbeheer en -dynamiek.

Latour, J.B., W. Bijkerk, N. Fietsen & A.D. Rippen, 2021.
Evaluatie Natura 2000-beheerplan Duinen en Lage Land Texel. A&W-rapport 20-225.

Provincie Noord-Holland, 2021.
Regeling specifieke uitkering Uitvoeringsprogramma Natuur, Periode 2021 - 2023.

RVO, 2016.
Natura 2000-beheerplan Duinen en Lage Land Texel.

Sovon, 2024.
Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, RWS, CBS, provincies).
https://stats.sovon.nl/stats/gebied/1000002.

Vogelbescherming Nederland, 2024.
Blauwdruk voor de blauwe kiekendief.

Provincie Noord-Holland

NATURA 2000

Natuurdoelanalyse Duinen Den Helder-Callantsoog

Directie Beleid - Sector Natuur & Recreatie

Metadata	
Gebiedsnummer	**84**
Gebiedsnaam	Duinen Den Helder - Callantsoog
Contactgegevens	Natura2000@noord-holland.nl
Versie	**1.0, 17 januari 2025**

Inhoud

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen 3
1.1 Inleiding 3
1.2 Kernopgaven 3
1.3 Instandhoudingsdoelen 4

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte 5
2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte 5

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities 7
3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied 7
3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie 9

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof 10
4.1 Drukfactoren per habitattype 10
4.2 Stikstof 12

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen 15
5.1 Maatregelen 15
5.2 Locaties maatregelen 17

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen 19

7 Synthese en conclusie 20
7.1 Synthese 20
7.2 Lange termijn en toekomstperspectief 22
7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen 22
7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen 23
7.5 Conclusie 23

8 Literatuurlijst 38

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen

1.1 Inleiding

Deze Natuurdoelanalyse (NDA) voor Duinen en Lage Land Texel is een ecologisch beredeneerde aanscherping van de PAS-gebiedsanalyse (Programmatische Aanpak Stikstof). Het doel is om voorafgaand aan de vaststelling van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) (ex ante) te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst) in combinatie met andere drukfactoren en gegeven het vastgestelde maatregelenpakket. De NDA resulteert in een overzicht van resterende drukfactoren op het Natura 2000-gebied en richtingen van te nemen aanvullende (natuurherstel)maatregelen. In de natuurdoelanalyses zelf worden geen keuzes gemaakt over welke maatregelen daadwerkelijk uitgevoerd worden; dat gebeurt later in andere processen, waar diverse partijen bij betrokken worden. Dan kunnen maatregelen ook nader worden ingevuld. Ook het Natura 2000-beheerplan bevat informatie over maatregelen en over monitoring.

Het Natura 2000-gebied Duinen Den Helder-Callantsoog is alleen aangewezen onder de Habitatrichtlijn en niet onder de Vogelrichtlijn. Het aanwijzingsbesluit is genomen op 25 april 2013 (PDN/2013-084; Stcrt. 2013, 12211). Het recente Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden vanwege aanwezige waarden (genomen op 25 november 2022) is van toepassing. Hierin zijn vier habitattypen toegevoegd en zijn de instandhoudingsdoelstellingen van vier habitattypen gewijzigd.

Het beoordelingskader van de natuurkwaliteit en -omvang van een gebied wordt gewoonlijk geschetst op basis van kernopgaven, doelen per habitattypen, habitatrichtlijnsoorten en vogelrichtlijnsoorten. Deze onderdelen gezamenlijk geven een beeld van de gewenste natuurkwaliteit en -omvang in een gebied en geven een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen. In het geval van Duinen Den Helder-Callantsoog zijn in het aanwijzingsbesluit alleen te beschermen habitattypes opgenomen.

Voor de NDA is in eerste instantie gebruik gemaakt van bestaande informatie, zoals bijvoorbeeld vastgelegd in het Natura 2000-beheerplan (Provincie Noord-Holland, 2017). De hierin beschreven stand van zaken, onder meer ten aanzien van doelrealisatie, trends en drukfactoren, is echter deels ingehaald door actuelere onderzoeksgegevens en inzichten. Daarom is deze informatie in voorliggende NDA waar nodig geactualiseerd op basis van aanvullende gegevens (zie literatuurlijst) en/of op basis van expert judgement. Voor dit laatste is onder meer gebruik gemaakt van de door de provincie Noord-Holland en het kennisnetwerk OBN georganiseerde expertsessie op 12 september 2022 en een afstemmingsbijeenkomst over de concept NDA met de terreinbeherende organisaties (TBO's) en waterbeheerders op 16 maart 2023.

1.2 Kernopgaven

Ten behoeve van de formulering van de Natura 2000-doelen op landelijk en op gebiedsniveau zijn per landschapstype kernopgaven geformuleerd. Deze zijn opgenomen in het Natura 2000-doelendocument (voormalige Ministerie LNV, 2006). Aan elk Natura 2000-gebied zijn één of meer kernopgaven toebedeeld.

Aan Duinen Den Helder-Callantsoog zijn de volgende kernopgaven toebedeeld:

- 2.02: uitbreiding en herstel kwaliteit van H2130 Grijze duinen, ook als habitat van tapuit, velduil en blauwe kiekendief, door tegengaan vergrassing en verstruweling

- 2.05: behoud H2190 Vochtige duinvalleien als habitat van roerdomp, lepelaar, blauwe kiekendief, velduil, noordse woelmuis, nauwe korfslak en groenknolorchis
- 2.06: ontwikkeling H6230 Heischrale graslanden, H2130C Grijze duinen (heischraal) en H6410 Blauwgraslanden op kansrijke locaties

In Duinen Den Helder-Callantsoog geldt voor twee kernopgaven een 'sense of urgency', namelijk voor het beheer van de habitattypen H2130B Grijze duinen (kalkarm) en H2130C Grijze duinen (heischraal). Dit betekent dat in de eerste beheerplanperiode maatregelen moeten worden getroffen om de situatie te verbeteren.

Voor habitattypen H2130C Grijze duinen, H2190 Vochtige duinvalleien, H6230 Heischrale graslanden en H6410 Blauwgraslanden geldt een wateropgave: hier vormt de waterhuishouding een knelpunt maar is de situatie niet dermate urgent dat er kans is op het optreden van onherstelbare schade.

1.3 Instandhoudingsdoelen

Het aanwijzingsbesluit bevat de volgende instandhoudingsdoelen:

Tabel 1 Instandhoudingsdoelen voor de aangewezen habitattypen in Natura 2000-gebied Duinen Den Helder-Callantsoog
(> uitbreidings- of verbeterdoelstelling, = behoudsdoelstelling, * prioritair habitattype, ** instandhoudingsdoel dat door het Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden is toegevoegd of gewijzigd)

Habitattype	Status doel	Oppervlak-te	Kwaliteit	Relatieve bijdrage (landelijk)
H2110 - Embryonale duinen	definitief**	=	=	2-6%
H2120 - Witte duinen	definitief	=	>	2-6%
H2130A* - Grijze duinen (kalkrijk)	definitief**	=	=	< 2%
H2130B* - Grijze duinen (kalkarm)	definitief	=	=	6-15%
H2130C* - Grijze duinen (heischraal)	definitief	=	=	< 2%
H2140A* - Duinheiden met kraaihei (vochtig)	definitief**	=	=	2-6%
H2140B* - Duinheiden met kraaihei (droog)	definitief	=	=	< 2%
H2150* - Duinheiden met struikhei	definitief**	=	=	< 2%
H2160 - Duindoornstruwelen	definitief	=	=	< 2%
H2170 - Kruipwilgstruwelen	definitief	>	>	< 2%
H2180A – Duinbossen (droog)	definitief	=	=	< 2%
H2180B – Duinbossen (vochtig)	definitief**	=	=	15-30%
H2180C – Duinbossen (binnenduinrand)	definitief	=	=	< 2%
H2190A - Vochtige duinvalleien (open water)	definitief	>	>	2-6%
H2190B - Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	definitief**	>	>	< 2%
H2190C - Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	definitief	>	>	2-6%
H2190D - Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)	definitief	>	>	< 2%
H6230* - Heischrale graslanden	definitief**	=	=	< 2%
H6410 - Blauwgraslanden	definitief	=	>	< 2%
H7210* - Galigaanmoerassen	definitief**	=	=	< 2%

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte

2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte

Om een antwoord te kunnen geven op of verslechtering optreedt en of instandhouding bereikt wordt is het van belang de referentiesituatie (T0) en de huidige stand in het gebied te bepalen en te vergelijken. Deze vergelijking is voor Duinen Den Helder-Callantsoog alleen nodig voor habitattypen; Habitatrichtlijnsoorten en Vogelrichtlijnsoorten zijn niet aangewezen.

2.1.1 Habitattypen

Oppervlakte

Om te beoordelen of de oppervlaktes van de habitattypes zijn toegenomen, is het nodig om de T1-kaart met de T0-kaart te vergelijken. Voor Duinen Den Helder-Callantsoog is echter nog geen T1-kaart beschikbaar[1]. Dit is het gevolg van de afspraken die gemaakt zijn ten aanzien van monitoring. Door het ontbreken van een T1-kaart zijn geen conclusies te trekken over de huidige oppervlaktes van de kwalificerende habitattypes.

Kwaliteit

De kwaliteit van een habitattype wordt beoordeeld aan de hand van vier factoren:

1. Vegetatiekwaliteit
2. Typische soorten
3. Abiotische kenmerken
4. Overige kenmerken van goede structuur en functie

De kwaliteit van de habitattypes in Duinen Den Helder-Callantsoog is beoordeeld in de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan (Sweco, 2023) aan de hand van de vier genoemde factoren. Voor de doelen die in november 2022 zijn toegevoegd door het "Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden vanwege aanwezige waarden" is informatie uit het Natura 2000-beheerplan gehaald, voor zover beschikbaar.

Tabel 2 Doelrealisatie habitattypen Natura 2000-gebied Duinen Den Helder-Callantsoog (Sweco, 2023)

(Groen: goed, oranje: matig, rood: slecht, grijs: onbekend)

Habitattype	Oppervlak	Kwaliteit vegetatie	Kwaliteit Structuur & Functie	Kwaliteit abiotiek	Kwaliteit Typische soorten
H2110 Embryonale duinen					
H2120 Witte duinen					
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)					
H2130B Grijze duinen (kalkarm)					
H2130C Grijze duinen (heischraal)					
H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)					
H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)					
H2150 Duinheiden met struikhei					
H2160 Duindoornstruwelen					
H2170 Kruipwilgstruwelen					
H2180A Duinbossen (droog)					
H2180B Duinbossen (vochtig)					
H2180C Duinbossen (binnenduinrand)					
H2190A Vochtige duinvalleien (open water)					
H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)					
H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)					
H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten					

[1] Dit was de situatie toen de concept-versie van deze NDA aangeboden werd aan de Ecologische Autoriteit.

Habitattype	Oppervlak	Kwaliteit vegetatie	Kwaliteit Structuur & Functie	Kwaliteit abiotiek	Kwaliteit Typische soorten
H6230 Heischrale graslanden					
H6410 Blauwgraslanden					
H7210 Galigaanmoerassen					

Uit bovenstaande tabel blijkt dat voor geen van alle habitattypen informatie beschikbaar is over ontwikkelingen in oppervlak. Het is dus niet bekend of de instandhoudingsdoelstellingen voor oppervlak worden gehaald. Daarnaast is voor vrijwel alle habitattypen onvoldoende informatie beschikbaar om een uitspraak te doen over trends in kwaliteit. Alleen voor H2130B grijze duinen (kalkarm) en H2180A Duinbossen (droog) geldt dat alle kwaliteitsaspecten zijn beoordeeld.

2.1.2 Habitatrichtlijnsoorten

Duinen Den Helder-Callantsoog is niet aangewezen voor Habitatrichtlijnsoorten.

2.1.3 Vogelrichtlijnsoorten

Duinen Den Helder-Callantsoog is niet aangewezen als Vogelrichtlijngebied.

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de ecologische eisen van habitats. Eerst worden de huidige en gewenste omgevingscondities geschetst die nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te behalen. In hoofdstuk 4 worden de drukfactoren op de omgevingscondities geanalyseerd.

3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied

De omgevingscondities zijn opgenomen in de profieldocumenten (https://www.natura2000.nl/profielen). In deze paragraaf worden de gewenste omgevingscondities per habitattype of leefgebied beschreven op basis van het Natura 2000-beheerplan. Deze zijn deels gedetailleerder en gebiedsspecifieker beschreven dan in de profieldocumenten.

H2110 Embryonale duinen
Het habitattype betreft soortenarme pionierduintjes met begroeiingen van vooral Biestarwegras. Embryonale duinen komen voor op het strand aan de voet van de zeereep, maar ook wel langs de randen van slufters, 'wash-overs' (laagten waar incidenteel zeewater overheen spoelt) en op achterduinse strandvlakten. Door de hoge dynamiek kunnen de begroeiingen een fluctuerende oppervlakte en deels wisselende locatie innemen.

H2120 Witte duinen
Voor een vitale helmgroei is een regelmatige aanvoer van vers zand door winddynamiek noodzakelijk. Daarnaast is een aantal plantensoorten die kenmerkend zijn voor direct aan het strand gelegen Witte duinen (zoals blauwe zeedistel en zeewolfsmelk) afhankelijk voor hun verspreiding van gebied dat onder invloed is van salt spray.

H2130A Grijze duinen (kalkrijk)
Grijze duinen zijn de droge graslanden van het duingebied. Grijze duinen ontstaan achter de zeereep op plekken waar de door de wind veroorzaakte dynamiek voldoende laag is voor het ontstaan van gesloten begroeiingen met kruiden en mossen. Dynamiek in de vorm van lichte overstuiving, hellingprocessen en begrazing door konijnen zorgt van nature voor de instandhouding van het type. Kalkrijke grijze duinen komen voor op een kalkrijke, weinig tot niet ontkalkte bodem.

H2130B Grijze duinen (kalkarm)
Het subtype kalkarme grijze duinen bestaat uit duingraslanden van bodems die van nature kalkarm zijn of waarvan de toplaag ontkalkt is. Vooral in dit subtype kunnen korstmossen een opvallende plaats innemen.

H2130C Grijze duinen (heischraal)
Het subtype ontstaat op plekken waar de zuurgraad langdurig gebufferd wordt. In de duinen vindt dat vooral plaats bij de randen van natte duinvalleien in kalkarme of oppervlakkig ontkalkte duinen. Capillaire opstijging met basenrijk grondwater tot in de wortelzone en een hoge basenverzadiging van het adsorptiecomplex in de organische toplaag zorgen ervoor dat de pH niet onder een voor veel planten kritische grens van 4,5 daalt. Ook beperkte overstuiving (met kalkrijk zand) draagt bij aan buffering van de bodem.

H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)
Het habitattype betreft open kustduinen met een vegetatie die wordt gedomineerd door dwergstruiken, waaronder kraaihei in vochtige duinvalleien. In natte duinvalleien kunnen gewone dophei of cranberry dominant zijn. Het habitattype komt voor in ontkalkte duinen met een relatief dikke humuslaag op de bodem.

H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)
De standplaatsen worden gekenmerkt door de aanwezigheid van een zwarte organische humuslaag bovenop het duinzand, veroorzaakt door de zure omstandigheden. Voor de vestiging van kraaihei is een relatief koel en vochtig microklimaat nodig. Behalve door beheeringrepen, kan instandhouding op gebiedsniveau plaatsvinden door nieuwvorming na verstuiving en de daarop volgende successie. Enige overstuiving vanuit de omgeving bevordert de diversiteit en de levensduur.

H2150 Duinheiden met struikhei
Het habitattype betreft door struikhei gedomineerde begroeiingen op kalkarme kustduinen en in relatief ver landinwaarts gelegen, sterk ontkalkte en langdurig beweide oude kustduinen. In de ondergroei kan de soortenrijkdom aan korstmossen redelijk groot zijn. Kenmerkend is dat kraaiheide ontbreekt.

H2160 Duindoornstruwelen
Het type betreft door duindoorn gedomineerde duinen. De duindoorn is voor kieming en vestiging gebonden aan humusarm, kalkrijk zand met een lage indringingsweerstand.

H2170 Kruipwilgstruwelen
Het betreft door kruipwilg gedomineerde begroeiingen op vochtige of natte plaatsen in de duinen (of verwante plaatsen in het kustgebied). Het ontwikkelt zich op plaatsen waar zich een laag ruwe humus heeft weten op te bouwen. De soortenrijkste struwelen zijn op plekken te vinden die niet te zeer ontkalkt zijn.

H2180A Duinbossen (droog)
Tot de droge duinbossen behoren de bossen op de meest voedselarme en droge standplaatsen. Het gaat met name om Berken-Eikenbossen en bossen met beuk. Het zijn de oudste bossen in het duingebied, deels met een verleden als hakhoutbos. De meeste droge duinbossen zijn aangeplant en worden niet zelden aan de loefzijde geleidelijk weer door de wind opgerold.

H2180B Duinbossen (vochtig)
Dit subtype ontwikkelt zich met name in natte duinvalleien met grondwaterstanden die in winter en voorjaar rond het maaiveld liggen. Door een goede vochtvoorziening en door de beschutte ligging t.o.v. de zeewind kunnen hier relatief snel bossen ontstaan.

H2180C Duinbossen (binnenduinrand)
Het type betreft veelal sterk door de mens beïnvloede (park)bossen die voorkomen op jongere, kalkhoudende bodems. De standplaatsen variëren van matig voedselrijke gronden met zeer vochtige tot matig droge, basische tot matig zure gronden.

H2190A Vochtige duinvalleien (open water)
Vochtige duinvalleien (open water) komen voor in de laagste delen van het duingebied, waar in 'gemiddelde' jaren het water tot ver in het groeiseizoen boven maaiveld staat en die hooguit kort droogvallen in het groeiseizoen.

H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)
Dit habitattype komt voor in verzoete primaire duinvalleien en in secundaire duinvalleien die zijn ontstaan door uitstuiving. Kenmerkend zijn de natte omstandigheden, waarbij gemiddeld gezien de standplaatsen in de winter onder water staan en in het voorjaar droogvallen. In de kalkarme duinen is aanvoer van basenrijk grondwater nodig voor instandhouding van kalkrijke duinvalleivegetaties en in jonge primaire duinvalleien/verzoetende strandvlakten kan ook brak grondwater zorgen voor zuurbuffering.

H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)
Kalkarme vochtige valleien worden gekenmerkt door natte omstandigheden met waterstanden boven het maaiveld in de winter en het voorjaar. Onderscheidend ten opzichte van kalkrijke vochtige duinvalleien is de geringere basenrijkdom en de lagere zuurgraad.

H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)
Vegetaties met hoge moerasplanten als Riet en grote zeggen komen vooral voor aan de randen van duinmeertjes, waar ze langdurig of permanent in ondiep water staan.

H6230 Heischrale graslanden
Dit habitattype omvat min of meer gesloten halfnatuurlijke graslanden op betrekkelijk zure zand- en grindbodems. Goed ontwikkelde heischrale graslanden zijn zeer rijk aan allerlei grassoorten, kruiden en paddenstoelen.

H6410 Blauwgraslanden
Blauwgraslanden zijn soortenrijke hooilanden op voedselarme, basenhoudende bodems die ’s winters plasdras staan en ’s zomers oppervlakkig uitdrogen. Blauwgraslanden in duingebieden zijn oudere, reeds langdurig in cultuur gebrachte delen met een sterke bodemontwikkeling.

H7210 Galigaanmoerassen
Het habitattype betreft alle door Galigaan gedomineerde moerassen, behalve die onderdeel uitmaken van een hoogveenlandschap. Galigaan kan zich in basenrijke, niet te zuurstofarme milieus vestigen in lage open moeras- of oeverbegroeiingen.

3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie

Het duinlandschap wordt gekenmerkt door de diverse gradiënten van zeereep naar binnenduinrand, waaronder droog-nat, meer of minder winddynamiek, meer of minder kalk en zout en open en dicht. Voor de kenmerkende habitattypen en soorten waarvoor een instandhoudingsdoel geldt, biedt het gebied door de omvang goede perspectieven. Voor habitattypen zoals kalkarme grijze duinen en duinheiden met struikhei of kraaihei draagt het gebied sterk bij aan de landelijke taakstelling, zowel qua oppervlakte als qua kwaliteit. Door het op relatief beperkte schaal verwijderen (in het middenduin) of omvormen (in de binnenduinrand) van eenvormige naaldbossen kan het belang voor de natuurwaarden van het open duin verder toenemen.

Al tijdens de aanwijzing was sprake van gevolgen door verstarring van het duingebied door de afname van winddynamiek. Zo was de smalle duinstrook tussen Callantsoog en Den Helder van origine een dijk die overstoven is met zand. Inmiddels is het een begroeid duinlandschap waarbij direct achter de duinenrij sprake is van agrarisch landgebruik (bollenteelt).

Er zijn echter goede mogelijkheden om de rol van natuurlijke winddynamiek in het gebied toe te laten nemen en daarmee de veerkracht van het systeem te herstellen. Ook om bedreigingen zoals verzuring, verstruweling en het verder oprukken van invasieve exoten het hoofd te bieden.

Voor het versterken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn samenvattend de volgende risico’s aanwezig:

1. Onvoldoende (wind)dynamiek
2. Wegvallen konijnenbegrazing
3. Atmosferische stikstofdepositie

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof

4.1 Drukfactoren per habitattype

In het Natura 2000-beheerplan Duinen Den Helder-Callantsoog zijn de belangrijkste knelpunten per habitattype beschreven. Deze vallen uiteen in algemene drukfactoren, invasieve exoten en stikstofdepositie.

4.1.1 Algemene drukfactoren

In het Natura 2000-gebied is een aantal algemene knelpunten van toepassing die het halen van de instandhoudingsdoelstellingen belemmeren. In deze paragraaf worden eerst de generieke drukfactoren benoemd, waarna vervolgens wordt ingegaan op drukfactoren voor specifieke instandhoudingsdoelstellingen (m.u.v. stikstofdepositie, deze effecten worden besproken in paragraaf 4.1.3).

De evaluatie van het Natura 2000-beheerplan zet per habitattype de belangrijkste drukfactoren op een rij. Dit zijn:

- Afname van winddynamiek
  In het duingebied is er van nature veel winddynamiek. De windwerking is het grootst bij de zee en neemt af richting de binnenduinrand. In de afgelopen decennia is de invloed van wind in de duinen echter minder geworden, waardoor de natuurlijke ontwikkeling van duinen en bijbehorende variatie in vegetatietypen (successiestadia) is afgenomen en de effecten door atmosferische stikstofdepositie, zoals versnelde verzuring, zijn versterkt. Door het vergroten van de invloed van wind door het losmaken van de bodem zal de natuurlijke duinvorming weer in gang worden gezet en weer meer overstuiving met vers kalkhoudend zand plaatsvinden. Ook door het verwijderen van de (verouderde) vegetatie op sterk verzuurde of vermeste bodems zal de kwaliteit en structuurvariatie van de duinvegetaties toenemen. Dit zal ook ten goede komen aan vogelsoorten zoals blauwe kiekendief, velduil en tapuit.

- Begrazings- en betredingsdynamiek
  Net als winddynamiek spelen ook begrazingsprocessen een belangrijke rol bij het behoud van een gevarieerd duinlandschap met bijbehorende variatie in vegetatietypen. Met name het wegvallen van begrazing (en graafactiviteiten) door konijnen speelt in veel duingebieden een negatieve rol en draagt bij aan verstarring en verstruweling. Begrazing door grote grazers en betreding door mensen kunnen bijdragen aan variatie en verstuiving, maar kunnen bij een te grote intensiteit ook een probleem vormen. Bijvoorbeeld door verstoring van kwetsbare fauna of omdat dit leidt tot verbreding en nieuwe vorming van paden, waardoor areaal- en kwaliteitsverlies optreedt. Voor beide geldt dus dat gestuurd dient te worden op zonering en intensiteit binnen de duingebieden.

De evaluatie van het Natura 2000-beheerplan noemt per habitattype de belangrijkste drukfactoren (Sweco, 2023).

H2110 Embryonale duinen
Een veldopname in 2022 wijst op een matige kwaliteit van H2110 Embryonale duinen voor het aspect structuur en functie in de huidige situatie doordat er niet voldoende rust aanwezig is als gevolg van recreatie. Er is echter wél voldoende verstuivend zand en afwisseling tussen duinvorming en afslag aanwezig (Sweco, 2023).

H2120 Witte duinen
Het belangrijkste knelpunt is het wegvallen van verstuiving en dynamiek in de zeereep. Betreding door recreanten vanaf het strand of strandslagen is een lokaal probleem. Aan de lijzijde van de zeereep treedt vergrassing op door rood

zwenkgras. De lage konijnenpopulatie speelt eveneens een belangrijke rol in de beperkte dynamiek en verstuiving. De zandsuppleties leiden plaatselijk tot verstarring en een beperking van de dynamiek van de zeereep (Sweco, 2023).

H2130A Grijze duinen (kalkrijk)
Knelpunten zijn het wegvallen van begrazing door konijnen en onvoldoende aanwezigheid van kaal zand (Sweco, 2023).

H2130B Grijze duinen (kalkarm)
Knelpunten zijn verruiging en verstruweling die mede samenhangt met de beperkte konijnenstand. Te weinig open zand is eveneens een knelpunt (Sweco, 2023).

H2130C Grijze duinen (heischraal)
Gezien de verruigde indruk en het gebruik kwalificeert de vegetatie op dit moment niet als habitattype H2130C Grijze duinen (heischraal). Het perceel is gekarteerd als zoekgebied (Sweco, 2023).

H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)
Mogelijk zijn in de Grafelijkheidsduinen weinig open plekken aanwezig en is sprake van een hoge heidebedekking met kraaihei en struikhei, wat de vestiging van andere soorten kan belemmeren (Sweco, 2023).

H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)
De bedekking met heidestruiken in de droge heide is aan de lage kant. Er is sprake van vergrassing of opslag van struiken en bomen. Een afname in de verspreiding van typische soorten wijst op een afname van de kwaliteit voor dit aspect (Sweco, 2023).

H2150 Duinheiden met struikhei
Uit de veldopnames blijkt dat de bedekking door korstmossen te laag is. Er is een beperkte opslag van struiken aanwezig (Sweco, 2023).

H2160 Duindoornstruwelen
Er zijn geen duidelijke knelpunten aanwezig. De soortenrijkdom is laag (Sweco, 2023).

H2170 Kruipwilgstruwelen
Opslag van andere houtige gewassen is een knelpunt (Sweco, 2023).

H2180A Duinbossen (droog)
Het aandeel van oude en dode bomen is te laag, hetgeen te maken heeft met het feit dat het bos relatief jong is. Daarnaast is de vitaliteit van de inheemse bomen niet voldoende. Een afname in de verspreiding van de typische soorten wijst eveneens op een verslechtering van de kwaliteit voor dit aspect. Lokaal leidt recreatie tot betreding en eutrofiëring door hondenuitwerpselen met verbraming en verruiging tot gevolg. Het is onbekend of dit laatste knelpunt (recreatie) in de eerste beheerplanperiode is opgelost (Sweco, 2023).

H2180B Duinbossen (vochtig)
Er is sprake van verdroging en verruiging van de ondergroei met braam en brandnetel. Ook is het aandeel oude en dode bomen en van de open plekken te laag. Dit heeft vooral te maken met de ouderdom van het bos. Daarnaast is de vitaliteit van de inheemse bomen niet voldoende. Het aandeel exoten is niet te hoog en het aandeel loofbomen is op orde. Daarnaast leidt recreatie tot betreding en eutrofiëring door hondenuitwerpselen, met verruiging tot gevolg (Sweco, 2023).

H2180C Duinbossen (binnenduinrand)
Verruiging in de ondergroei en het aandeel oude en dode bomen (te laag) zijn knelpunten (Sweco, 2023).

H2190A Vochtige duinvalleien (open water)
De stikstofdepositie is te hoog (Sweco, 2023).

H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)
Mogelijk is de basenrijkdom onvoldoende (Sweco, 2023).

H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)
Er is mogelijk sprake van vergrassing. Dit wijst op eutrofiëring van de standplaats. Het is onbekend of onvoldoende verstuiving een knelpunt is voor het habitattype (Sweco, 2023).

H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)
Uit de veldopname in het Kooibosch blijkt dat vergrassing mogelijk een knelpunt vormt voor de kwaliteit. Het is niet bekend in hoeverre het in het eerste beheerplan geconstateerde knelpunt van verdergaande verlanding nu nog speelt in dit habitattype (Sweco, 2023).

H6230 Heischrale graslanden
Knelpunten zijn de lage bedekking met dwergstruiken (heiden) en vergrassing (Sweco, 2023).

H6410 Blauwgraslanden
Uit de veldopname blijkt dat er sprake is van de dominantie van blauwe zeggen (faciësvorming). Binnen het blauwgrasland blijkt er verder sprake te zijn van verruiging hetgeen tot uitdrukking komt in het oprukken van riet (Sweco, 2023).

H7210 Galigaanmoerassen
Er zijn geen knelpunten bekend (Sweco, 2023).

4.1.2 *Invasieve exoten*

Voor sommige habitattypen vormen invasieve exoten een knelpunt. Het Natura 2000-beheerplan noemt de volgende invasieve exoten die een bedreiging kunnen vormen voor de Natura 2000-doelen:

Tabel 3 - Invasieve exoten per habitattype die mogelijk een bedreiging vormen

Habitattype	**Invasieve exoten**
H2120 Witte duinen	Rimpelroos, grijs kronkelsteeltje
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)	Amerikaanse vogelkers
H2130B Grijze duinen (kalkarm)	Rimpelroos, Amerikaanse vogelkers
H2180 Duinbossen	Amerikaanse vogelkers

4.2 Stikstof

Een ander knelpunt in Duinen Den Helder-Callantsoog is de stikstofdepositie. De hierna getoonde prognoses zijn verkregen door het gebruik van AERIUS Monitor

2022. De getoonde percentages geven aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte per jaartal overbelast is, dat wil zeggen waar de stikstofdepositie boven de KDW (Kritische Depositiewaarde) ligt. Er is grote onduidelijkheid over de stikstofbron ammoniak uit zee. Dit is de zogenoemde meetcorrectie in de depositiegegevens. De mate van stikstofbelasting van de stikstofgevoelige natuur wordt in AERIUS Monitor onderverdeeld in vijf categorieën:

- Geen overbelasting (>70 mol onder KDW)
- Naderende overbelasting KDW (<=70 mol onder KDW)
- Lichte overbelasting KDW (<=70 mol boven KDW)
- Matige overbelasting KDW (>70 mol boven KDW maar <2x KDW)
- Sterke overbelasting (>=2x KDW)

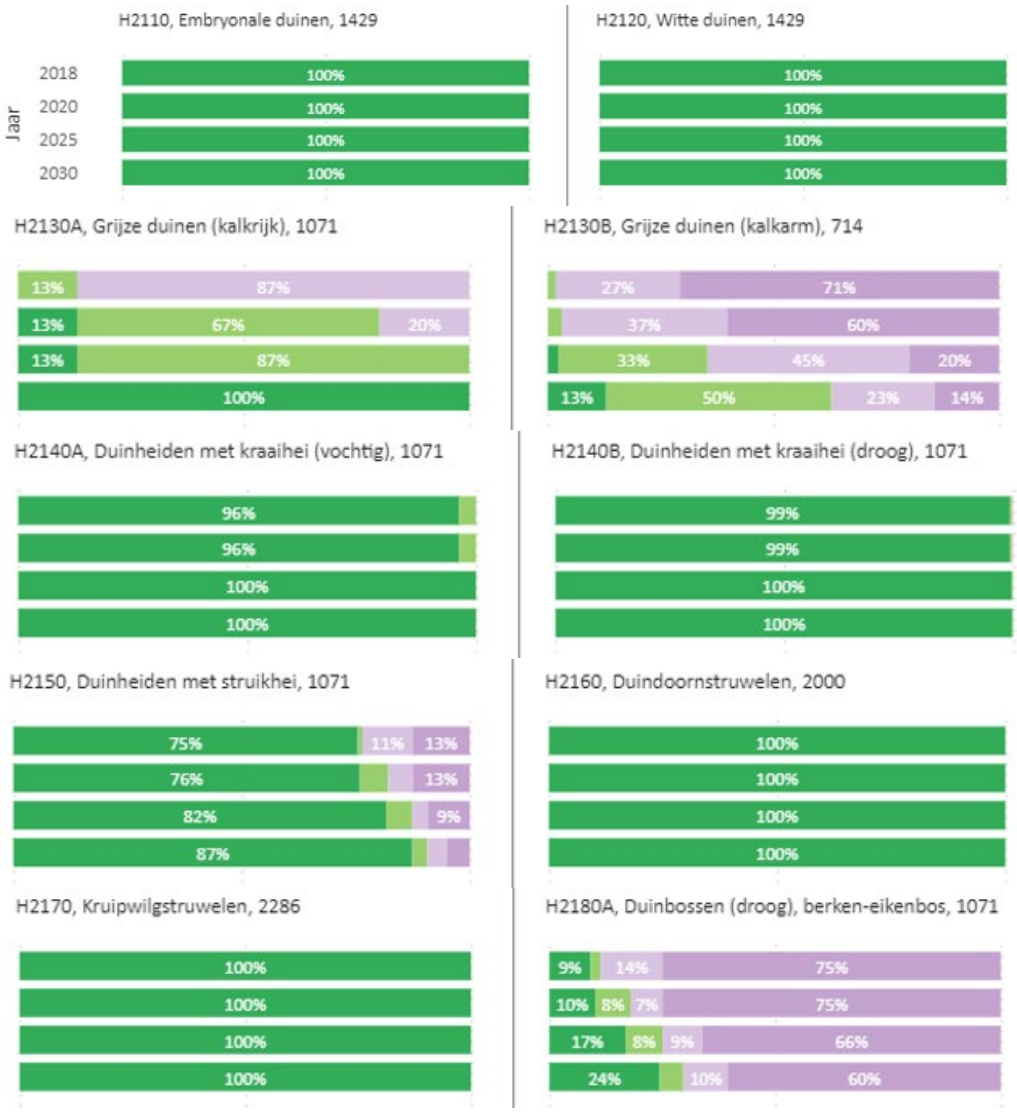

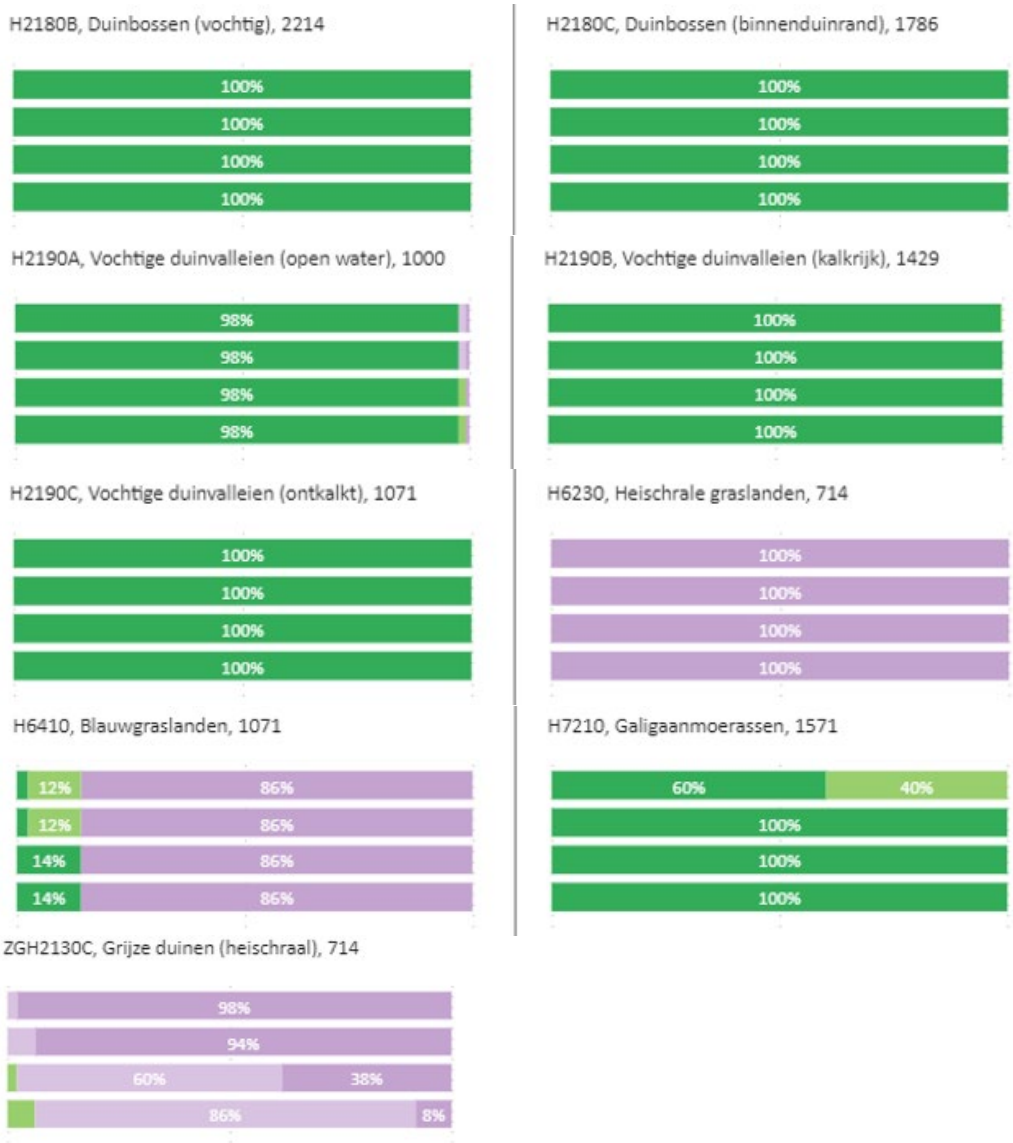

De getoonde balken tonen van boven naar beneden de jaren 2018, 2020, 2025 en 2030.
Van de aangewezen habitattypen is alleen H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten) niet gevoelig voor stikstofdepositie[2]. Van de stikstofgevoelige typen wordt bij de habitattypen H2130A Grijze duinen (kalkrijk), H2130B Grijze duinen (kalkarm), H2150 Duinheiden met struikhei, H2180A Duinbossen (droog), H2190A Vochtige duinvalleien (open water), H6230 Heischrale graslanden en H6410 Blauwgraslanden de kritische depositiewaarde van (een deel van) het areaal overschreden. Op termijn neemt dit voor de meeste typen af. Alleen voor H6230 Heischrale graslanden en H6410 Blauwgrasland is geen sprake van een dusdanige afname van de achtergronddepositie dat de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden.

De habitattypen H2110 Embryonale duinen, H2120 Witte duinen, H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig), Duinheiden met kraaihei (droog), H2160 Duindoornstruwelen, H2170 Kruipwilgstruwelen, H2180B Duinbossen (vochtig), H2180C Duinbossen (binnenduinrand), H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk), H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt) en H7210 Galigaanmoerassen zijn zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) niet overbelast.

[2] Een habitattype wordt als stikstofgevoelig beschouwd wanneer de kritische depositiewaarde lager is dan 2.400 mol N/ha/jaar.

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen

5.1 Maatregelen

In het Natura 2000-beheerplan voor Duinen Den Helder-Callantsoog staat een aantal maatregelen voor de eerste drie beheerplanperiodes (2018-2036). Ze zijn per habitattype benoemd.

Onderstaande tabel uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan geeft een overzicht van de relevante instandhoudingsdoelstellingen waarvoor de maatregel bedoeld is, een korte omschrijving van de maatregel, het oppervlak, de uitvoeringsstatus en indien van toepassing een toelichting. Met oppervlak wordt het beoogd oppervlak voor de eerste beheerplanperiode bedoeld. Voor een aantal maatregelen zijn grotere totaaloppervlakten over de drie beheerplanperioden beoogd. Hierbij wordt uitgegaan van de maatregelen en oppervlakten van de eerste beheerplanperiode. Voor habitattypen met een instandhoudingsdoelstelling die niet in onderstaande tabel zijn opgenomen zijn in de eerste beheerplanperiode geen maatregelen beoogd of uitgevoerd. Het beheerplan bevat de uitleg waarom dat zo is.

Tabel 4 Uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen

Habitattype	**Maatregel**	**Uitgevoerd**	**Bron**
H2120	Verwijderen rimpelroos op probleemlocaties (7 ha)	2020 ca. 0,6 ha 2021 ca. 2,6 ha in Botgat (17 locaties) en nabij Julianadorp (22 locaties)	PNH LNH
H2120	Aanleg 10 stuiflocaties top zeereep. Opp. stuiflocatie ca. 0,285 ha (totaal = 2,85 ha)	2019 en 2020, ca. 2,45 ha verdeeld over 10 stuiflocaties	PNH, LHN
H2120	Chopperen	2017 ca. 0,015 ha	LNH
H2120	Intensiveren begrazing	2018, ca. 7 ha	LNH
H2130B	Exoten verwijderen (rimpelroos en A. vogelkers) 10 ha	vogelkers: 2020, ca. 0,03 ha rimpelroos: 2020, ca. 0,7 ha/ onbekend, ca. 0,14 ha rimpelroos: 2021, ca. 3 ha	PNH LNH
H2130B	Aanleg 20 stuiflocaties top zeereep. Opp. stuiflocatie ca. 0,285 ha (totaal = 5,7 ha)	2019, 2020, ca. 0,1 ha	PNH
H2130B	Continuering begrazing, 10 ha	2018, ca. 17 ha Onbekend, ca. 3,3 ha	PNH
H2130B	Extra maaien, 8 ha	2016, 2017, ca. 3 ha Onbekend, ca. 0,15 ha	PNH
H2130B	Chopperen, 8 ha	2017, 2020, ca. 3 ha Onbekend, ca. 0,3 ha	PNH
H2130B	Verwijderen opslag bomen en struweel	2020 ca. 0,1 ha	LNH
H2140B	Verwijderen opslag regulier	2020, ca. 0,03 ha	PNH
H2140B	Continueren begrazing	-	PNH
H2140B	Intensiveren begrazing	2018, ca. 1 ha	PNH
H2150	Amerikaanse vogelkers verwijderen	2020, ca.0,08 ha	PNH

Habitattype	Maatregel	Uitgevoerd	Bron
H2150	Verwijderen opslag bomen en struweel	2020, ca. 0,08 ha	PNH
H2170	Verwijderen opslag regulier	Jaarlijks uitgevoerd als regulier beheer	LNH
H2170	Continueren begrazing en maaien	Jaarlijks uitgevoerd als regulier beheer	LNH
H2170	Rimpelroos verwijderen	Onbekend, ca. 0,02 ha	PNH
H2180A	Verwijderen exoten, 3 ha	Amerikaanse vogelkers: 2020, ca. 8,4 ha	PNH
H2180A	Handhaving	-	PNH
H2180A	Verwijderen opslag bomen en struweel	2020, ca. 0,1 ha	PNH
H2180A	Begrazing	Onbekend, ca. 0,02 ha	PNH
H2180B	Verwijderen van opslag bomen en struweel	2020, ca. 0,2 ha	PNH
H2180B	Amerikaanse vogelkers verwijderen	2020, ca. 0,2 ha	PNH
H2180B	Rimpelroos verwijderen	2020, ca. 0,02 ha	PNH
H2180B	Begrazing	Onbekend, ca. 0,2 ha	PNH
H2180C	Continueren hakhoutbeheer	Onbekend	PNH
H2180C	Verwijderen exoten (max. 1 ha)	Amerikaanse vogelkers: 2020, ca. 1,27 ha	PNH
H2180C	Opslag bomen en struweel	2020, ca. 0,014 ha	PNH
H2180C	Begrazing	Onbekend, ca. 0,32 ha	PNH
H2190A	Verwijderen exoten, 3ha	-	
H2190A	Handhaving	-	
H2190C	Verwijderen opslag, 1 ha	-	
H2190C	Plaggen en chopperen, 1,5 ha	-	
H2190C	Continuering begrazing en maaien	Het terrein wordt gemaaid	LNH
H2190D	Verwijderen opslag, 0,06 ha	2020, ca. 0,015 ha	PNH
H2190D	Regulier beheer	-	
H2190D	Amerikaanse vogelkers verwijderen	2020, ca. 0,02 ha	PNH
H6410	Continuering maaibeheer	Uitgevoerd	Veld-bezoek
H6410	Regulier verwijderen opslag	-	
H6410	Hydrologisch onderzoek	-	
H6410	Opslag bomen en struweel	2020, ca. 0,02 ha	PNH

Via Programma Natuur en Herstelmaatregelen 2.0 zijn voor de volgende maatregelen subsidies toegekend:

- Versnelling binnenduinrand kansen (ook voor andere duingebieden)
- Nabeheer stuifkuilen (TBO Landschap Noord-Holland)
- Kleinschalige bestrijding rimpelroos (TBO Landschap Noord-Holland)
- Nabeheer op rimpelrooslocaties; verwijderen zaailingen/restanten ((TBO Landschap Noord-Holland)
- Extra drukbegrazing door schapen tegen verruiging/vergrassing; korthouden vegetatie ten behoeve van duinnatuur (TBO Landschap Noord-Holland)
- Verwijderen rimpelroos door intensief maaien (TBO Staatsbosbeheer)
- Verwijderen opslag Amerikaanse vogelkers (TBO Staatsbosbeheer)
- Aanvullend maaien (TBO Staatsbosbeheer)
- Stobben verwijderen en begrazingsgebied inrichten (TBO Staatsbosbeheer)

- Onderzoek watersysteem (TBO Staatsbosbeheer)
- Verwijderen opslag en nabeheer (maaien) natte delen (TBO Staatsbosbeheer)
- Maaien helofytenfilter (TBO Staatsbosbeheer)
- Herstellen watersysteem (TBO Staatsbosbeheer)

5.2 Locaties maatregelen

De volgende kaarten tonen de locaties van de PAS-maatregelen.

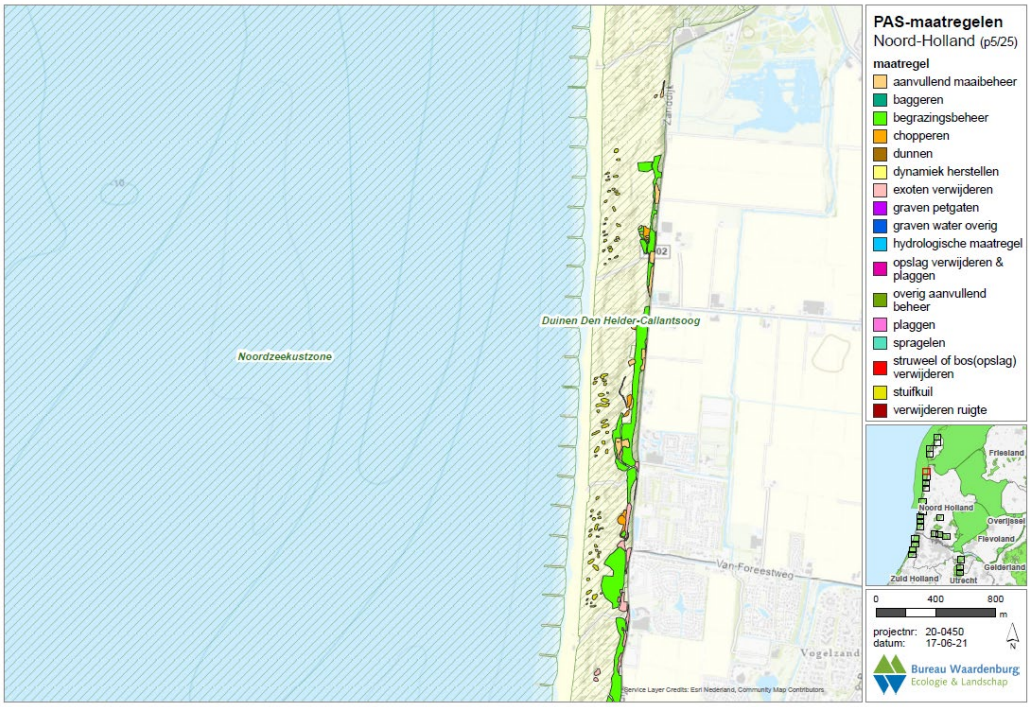

Figuur 1 Locaties PAS-maatregelen - noordelijk deel

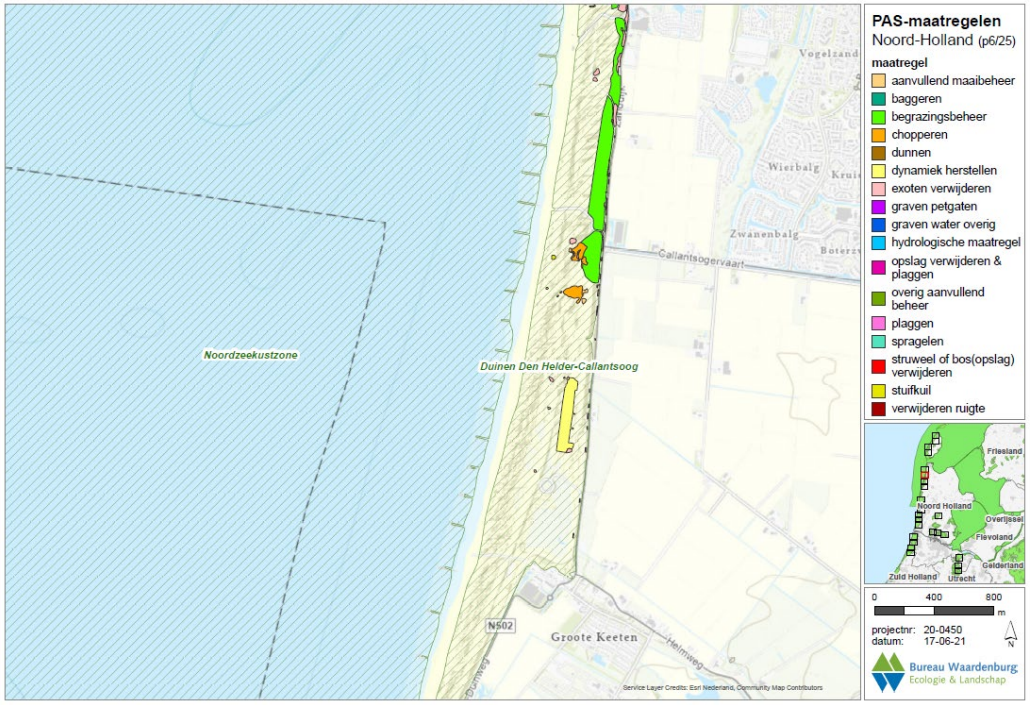

Figuur 2 Locaties PAS-maatregelen - middelste deel

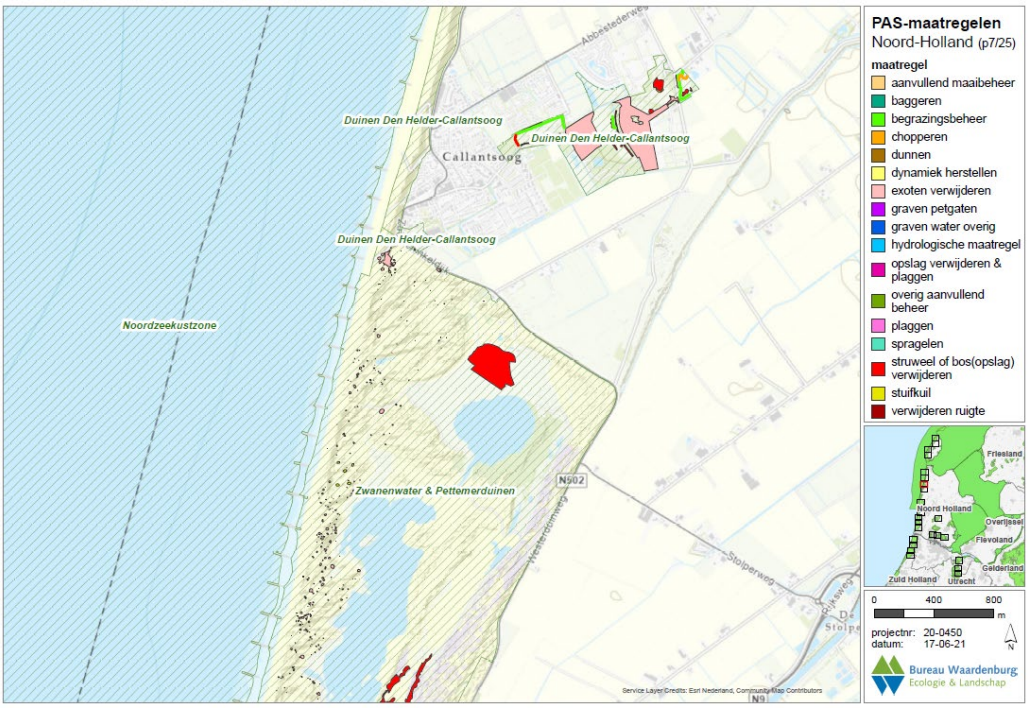

Figuur 3 Locaties PAS-maatregelen - zuidelijk deel

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen

In het Natura 2000-beheerplan zijn – in aanvulling op regulier beheer – maatregelen geformuleerd voor instandhouding van habitattypen. In de PAS-gebiedsanalyse is een inschatting gemaakt van het effect van de PAS-maatregelen. Deze inschatting is gebaseerd op de herstelstrategieën. De maatregelen zijn gebaseerd op de uitgevoerde maatregelen zoals opgenomen in de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan.

Tabel 5 Overzichtstabel maatregelen, potentiële effectiviteit, responstijd en type maatregel (O =overlevingsmaatregel die zo lang als nodig kan worden ingezet, Ob = overlevingsmaatregel die slechts beperkt kan worden ingezet, S = systeemherstelmaatregel die zo lang als nodig kan worden ingezet en Sb = systeemherstelmaatregel die slechts beperkt kan worden ingezet)

Maatregel	**Instandhoudingsdoel**	**Potentiële effectiviteit**	**Responstijd (jaar)**	**Type maatregel**
Aanleg stuifplekken	H2120, H2130B	Groot	1-5	S
Verwijderen struweel/ opslag/exoten	H2120, H2130B, H2140B, H2150, H2170, H2180A, H2180B, H2180C, H2190A, H2190C, H2190D, H6410	Groot	1-5	O
Intensiveren begrazing	H2120, H2140B	Matig/ groot	1-5	Ob
Continuering begrazing	H2130B, H2140B, H2170, H2180A, H2180B, H2190C	Matig/ groot	1-5	Ob
Extra maaien en afvoeren	H2130B	Matig	1-5	Ob
Plaggen/chopperen	H2120, H2130B, H2190C	Groot	>5	Ob
Uitbreiden begrazing	H2130B, H2180C	Matig	1-5	Ob
Exclaveren tegen vee	H2190A	Matig/ groot	1-5	S
Continueren hakhoutbeheer	H2180C	Matig/ groot	1-5	Ob
Continuering maaibeheer	H2190C, H6410	Matig/ groot	1-5	Ob

7 Synthese en conclusie

Dit hoofdstuk vormt de synthese van de uitgevoerde beoordelingen in eerdere hoofdstukken: wat is de verwachting dat aan drukfactoren overblijft op korte termijn en op lange termijn? Daarnaast wordt aangegeven aan welke oplossingsrichtingen gedacht wordt bij de verschillende drukfactoren.

In hoofdstuk 4 zijn de belangrijkste drukfactoren voor Duinen Den Helder-Callantsoog genoemd en in hoofdstuk 5 de uitgevoerde en geplande maatregelen. In dit hoofdstuk worden drukfactoren en maatregelen naast elkaar gelegd om te kunnen concluderen wat nog zou moeten gebeuren.

Het doel van de NDA's is om voorafgaand aan de vaststelling van het PSN te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst) in combinatie met andere drukfactoren en gegeven het vastgestelde maatregelenpakket. In het Natura 2000-gebied Duinen Den Helder-Callantsoog vormt stikstof een knelpunt voor alle habitattypen met uitzondering van H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten). Om die reden wordt in dit hoofdstuk niet op dit habitattype ingegaan. De overige habitattypen worden wel behandeld.

7.1 Synthese

De belangrijkste knelpunten om de doelstellingen voor behoud en verbetering in de open duinen te realiseren, zijn de hoge stikstofneerslag, die leidt tot vermesting en versnelde ontkalking, en het gebrek aan dynamiek/verstuiving vanuit de zeereep door vastlegging. Deze zorgen ervoor dat de karakteristieke open duinen dichtgroeien en vergrassen, waardoor de plantensoorten die van lichte en voedselarme omstandigheden houden, verdwijnen. Daarmee verdwijnen ook de insecten en andere dieren die van deze planten afhankelijk zijn. De processen van verstarring en dichtgroeien van het open duin worden versterkt door de lage konijnenstand. Droge duinbossen hebben te lijden van te hoge stikstofneerslag waardoor de samenstelling van de ondergroei verandert. Vochtige duinvalleien worden te voedselrijk door de stikstofneerslag en ontkalken door het gebrek aan overstuiving met kalkrijk zand. In alle delen van het gebied vormen zogenoemde invasieve en gebiedsvreemde soorten, zoals de rimpelroos, een probleem.

Voor het bereiken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn samenvattend de volgende risico's aanwezig:

1. Onvoldoende sleutelprocessen
2. Wegvallen konijnen begrazing
3. Atmosferische stikstofdepositie

<u>Ad 1: Afname sleutelprocessen</u>

Een voorwaarde voor een hoge soortenrijkdom in het gebied is het voorkomen van gradiëntrijke (nat-droog, begroeid-onbegroeid) milieus. Van een hoge milieudiversiteit is sprake als er veel dynamiek is, waarbij natuurlijke processen zoals wind, begrazing en hydrologische processen zoals kwel in het gebied vrij spel hebben. Binnen het duinsysteem zijn juist die natuurlijke processen verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het landschap en de vegetatie. Ze bepalen in hoge mate of een habitattype ergens kan bestaan en spelen een belangrijke rol bij de kwaliteit ervan.

In het algemeen komen de volgende processen niet of onvoldoende tot ontwikkeling: de dynamiek van wind en water, hydrologie en bodemvorming en successie.

Afname winddynamiek:
In het duingebied is er van nature veel winddynamiek. De windwerking is het grootst bij de zee en neemt af richting de binnenduinrand. In de afgelopen decennia is de invloed van wind in de duinen echter minder geworden, waardoor de natuurlijke ontwikkeling van duinen en bijbehorende variatie in vegetatietypen (successiestadia) is afgenomen en de effecten door atmosferische stikstofdepositie, zoals versnelde verzuring, zijn versterkt. Door het vergroten van de invloed van wind door het losmaken van de bodem zal de natuurlijke duinvorming weer in gang worden gezet en weer meer overstuiving met vers kalkhoudend zand plaatsvinden. Ook door het verwijderen van de (verouderde) vegetatie op sterk verzuurde of vermeste bodems zal de kwaliteit en structuurvariatie van de duinvegetaties toenemen.

Afname begrazings- en betredingsdynamiek:
Net als winddynamiek spelen ook begrazingsprocessen een belangrijke rol bij het behoud van een gevarieerd duinlandschap met bijbehorende variatie in vegetatietypen. Met name het wegvallen van begrazing (en graafactiviteiten) door konijnen speelt in veel duingebieden een negatieve rol en draagt bij aan verstarring en verstruweling. Begrazing door grote grazers en betreding door mensen kunnen bijdragen aan variatie en verstuiving, maar kunnen bij een te grote intensiteit ook een probleem vormen. Bijvoorbeeld door verstoring van kwetsbare fauna. Voor beide geldt dus dat gestuurd dient te worden op zonering en intensiteit binnen de duingebieden.

Successie
Diverse habitattypen betreffen tussenstadia in de successiereeks van open zand naar duinbossen. Onder invloed van atmosferische stikstofdepositie vindt al dan niet versnelde successie plaats naar een volgend successiestadium. Deze wordt behandeld onder punt 3.

<u>Ad 2 Wegvallen konijnenpopulatie:</u>

Door het wegvallen van konijnenbegrazing is het duingebied sneller dichtgegroeid, waardoor de dynamiek in het gebied verder is afgenomen. Dit effect wordt versterkt door versnelde successie als gevolg van overmaat aan atmosferische stikstofdepositie. De diverse drukfactoren versterken elkaar waardoor het vastleggen van het duin is versneld.

<u>Ad 3 Atmosferische stikstofdepositie:</u>

Stikstof zorgt voor verzuring en de vermesting van de natuur, waardoor bodems sterk en versneld uitlogen, karakteristieke planten- en diersoorten verdwijnen en duinvegetaties sterk verruigen en vergrassen.

Vrijwel alle kwalificerende habitattypen zijn gevoelig voor stikstofdepositie[3]. Voor een aantal van deze habitattypen is in de huidige situatie en op overzienbare termijn (2030) nog sprake van overbelasting door stikstof. Voor deze habitattypen is stikstofdepositie in Duinen Den Helder-Callantsoog een knelpunt.

Conclusie

Hoewel het behoud van bestaande arealen en soms uitbreiding van arealen mogelijk blijkt, leidt dit vooralsnog niet altijd tot het duurzaam halen van de

[3] Een habitattype wordt als stikstofgevoelig beschouwd wanneer de kritische depositiewaarde lager is dan 2.400 mol N/ha/jaar.

instandhoudingsdoelstellingen. Zo is het areaal goed ontwikkeld grijs duin afgenomen, en het toegenomen areaal van overwegend matige kwaliteit.

Vooralsnog is het mogelijk de habitattypen op korte termijn te behouden door middel van overlevingsmaatregelen. Voor het robuust behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn echter systeemherstelmaatregelen noodzakelijk, waarbij de sleutelprocessen worden hersteld.

7.2 Lange termijn en toekomstperspectief

Uit AERIUS-monitor blijkt dat na het treffen van de geborgde bronmaatregelen de achtergronddepositie van habitattypen (in meer of mindere mate) afneemt. Daarnaast geldt voor een groot aantal habitattypen dat er in de huidige en toekomstige situatie (2030) geen sprake is van overbelasting. Dit zal in de conclusies per habitattype verder behandeld worden.

De ook op lange termijn aanwezige overmaat aan stikstofdepositie voor een aantal kwetsbare instandhoudingsdoelstellingen, in combinatie met de niet of onvoldoende aanwezige sleutelprocessen, maakt dat de omgevingscondities ook op lange termijn niet op orde zijn. De voornaamste drukfactoren in de vorm van stikstofdepositie en onvoldoende ruimte voor sleutelprocessen (winddynamiek en begrazing) zijn noodzakelijk om aan te (blijven) pakken.

7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen

Indien de abiotische condities niet verbeteren en sleutelprocessen niet (voldoende) op gang komen is het op korte termijn mogelijk om de habitattypen met de reeds getroffen en nog uit te voeren geborgde overlevingsmaatregelen te behouden. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er op lange termijn risico is op verslechtering van het habitattype, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen is met name dynamiek van wind en (zee)water essentieel. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen benodigd om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan samenvattend uit:

- Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
- Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
- Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek
- Maatregelen gericht op hydrologisch herstel
- Aanvullende maatregelen gericht op tegengaan exoten

Mogelijke systeemmaatregelen buiten Natura 2000

Veel duingebieden gaan via een hoge binnenduinrand abrupt over naar het achterland. In dit achterland zijn er bebouwingskernen en recreatieterreinen en is er veelal sprake van intensief agrarisch gebruikte gebieden. Afhankelijk van de bodemgesteldheid komen zowel intensief gebruikt grasland voor als verschillende vormen van tuin- en akkerbouw, waaronder bollenteelt. In de meeste gevallen is daarbij sprake van sterke ontwatering en een intensief gebruik van meststoffen en soms ook gewasbeschermingsmiddelen.
Extensivering en vergroening van de (agrarische) gronden langs de binnenduinrand biedt in veel gevallen goede potenties voor versterking van robuuste systemen voor de duinnatuur in de Natura 2000-gebieden. Dit biedt, afhankelijk van de ruimtelijke en abiotische uitgangssituatie, kansen voor extensievere (biologische) landbouw, uitbreiding van bossen, (nieuwe) landgoederen, recreatief groen, maar ook ontwikkeling van nieuwe natte natuur. De meerwaarde kan onder meer bestaan uit:

- Opgaand groen, zoals boszomen, kan een buffer vormen tegen het inwaaien van onder meer stikstof vanuit het achterland. Bosontwikkeling kan daarnaast ook bijdragen aan de landelijke taakstellingen voor de vastlegging van extra CO_2.
- Extensivering van agrarisch gebruik kan mogelijkheden bieden voor hydrologisch herstel (minder diepe ontwatering), realiseren van een groen-blauwe dooradering in het agrarisch gebied, versterking van biodiversiteit en daarnaast eveneens de stikstofdruk op het duingebied verminderen.
- Ontwikkeling van nieuwe natuur levert dezelfde voordelen op als hiervoor genoemd bij extensief agrarisch gebruik. Daarnaast kunnen daarbij de potenties benut worden van de overgang (gradiënt) van het droge duingebied naar de nattere gebieden in het achterland. Herstel van kwelsituaties en soms zelfs duinrellen biedt daarbij zeer goede mogelijkheden. Bij voldoende omvang kunnen natte gebieden worden toegevoegd aan begrazingseenheden, waardoor een betere spreiding van begrazingsdruk mogelijk wordt.
- Vergroening van gebieden langs de binnenduinrand levert extra mogelijkheden op voor de opvang van de toenemende recreatiedruk op de duingebieden en extra mogelijkheden voor een goede zonering daarvan. Daarmee kunnen duingebieden beter worden ontlast en kunnen directe schade aan kwetsbare vegetaties en verstoring van kwetsbare faunapopulaties effectiever worden voorkomen. In het specifieke geval van duinterreinen waar veel honden worden uitgelaten, bijvoorbeeld nabij stedelijke gebieden of recreatieterreinen, kan ook de bemestingsdruk hierdoor sterk worden verlaagd.

7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen

Om de natuurwaarden in het Natura 2000-gebied Duinen Den Helder – Callantsoog duurzaam in stand te houden is het noodzakelijk de natuurlijke processen zo veel mogelijk ruimte te geven en bronmaatregelen te treffen om de achtergronddepositie verder terug te dringen.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen zijn systeemherstelmaatregelen benodigd (zie par 7.3). Deels zal hiervoor ook nog aanvullend onderzoek noodzakelijk zijn.

7.5 Conclusie

Met de informatie vanuit de natuurdoelanalyses wordt input geleverd aan de gebiedsplannen, waardoor op termijn inzichtelijk wordt of het vastgestelde pakket maatregelen volstaat om verslechtering tegen te gaan en realisatie van instandhoudingsdoestellingen mogelijk te maken. De analyses kunnen drie verschillende uitkomsten hebben:

Leiden de maatregelen tot tegengaan van verslechtering én bereiken instandhoudingsdoelstellingen?	
Ja	De natuurdoelanalyses leveren in dit geval de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen realisatie van instandhoudingsdoelstellingen mogelijk maakt door het op orde brengen van de condities daarvoor. Deze uitkomst bevestigt het maatregelenpakket en biedt basis voor verdere uitwerking van maatregelen in gebiedsplannen.
Ja, mits	De natuurdoelanalyses leveren de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen, verslechtering van stikstofgevoelige habitats voorkomt, maar dat aanvullende maatregelen nodig zijn voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen op lange termijn. Dit leidt tot verdere verkenning van aanvullende maatregelen. Dat kunnen zowel bronmaatregelen zijn als natuurherstelmaatregelen.
Nee, tenzij	De natuurdoelanalyses leveren een ecologische beoordeling van het pakket maatregelen waaruit blijkt dat met vastgestelde maatregelen verslechtering niet valt uit te sluiten. De natuurdoelanalyse maakt in dat geval duidelijk wat de knelpunten zijn.

Om tot een navolgbaar eindoordeel te komen voor de Natuurdoelanalyse is een beslisboom gebruikt. Aan de hand van de informatie uit de voorgaande paragrafen en hoofdstukken volgt daaruit een eindoordeel.

H2110 Embryonale duinen

Het habitattype heeft een behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit. Uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan blijkt dat het niet mogelijk is om een trend te bepalen in oppervlak en kwaliteit. Om die reden is het onbekend of dit doel wordt gerealiseerd. Voor het habitattype geldt dat de kritische depositiewaarde in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden wordt. Een drukfactor is onvoldoende rust. Er is wél voldoende verstuivend zand en afwisseling tussen duinvorming en afslag aanwezig. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

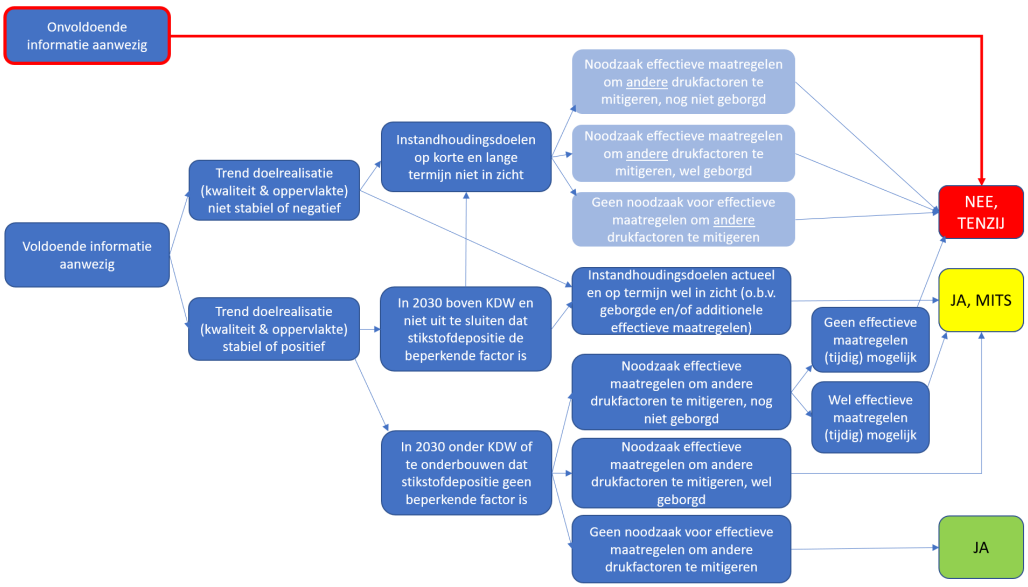

Figuur 4 Eindoordeel H2110 Embryonale duinen

H2120 Witte duinen

Het habitattype heeft een behoudsdoelstelling in oppervlak en een verbeterdoelstelling voor kwaliteit. Uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan blijkt dat het niet mogelijk is om een trend te bepalen in oppervlak. Van de vier kwaliteitscriteria scoren drie als 'doel behaald'. De vierde kwaliteitsindicator, vegetatiekwaliteit, is onbekend. Zekerheidshalve wordt uitgegaan van een niet stabiele trend. Voor het habitattype geldt dat de kritische depositiewaarde in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden wordt. De belangrijkste drukfactor is het wegvallen van verstuiving en dynamiek in de zeereep, mede door wegvallen van de konijnenpopulatie. Betreding door recreanten vanaf het strand of strandslagen is een lokaal probleem. De zandsuppleties leiden plaatselijk tot verstarring en een beperking van de dynamiek van de zeereep. Door het treffen van additionele effectieve maatregelen is het instandhoudingsdoel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

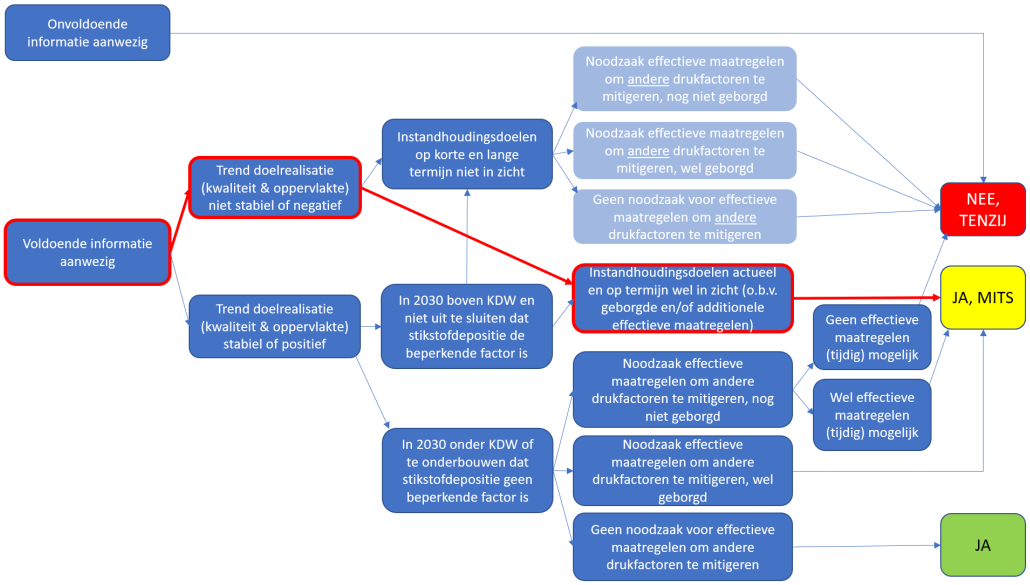

Figuur 5 Eindoordeel H2120 Witte duinen

H2130A Grijze duinen (kalkrijk)

Het habitattype heeft een behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit. Op basis van de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan is het niet mogelijk te beoordelen of het instandhoudingsdoel wordt gehaald. In de huidige situatie wordt van 87 procent van het areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Dit neemt af naar geen overbelast areaal in 2030. Drukfactoren zijn stikstofdepositie, het wegvallen van begrazing door konijnen, onvoldoende aanwezigheid van kaal zand en invasieve exoten. Er is in het Natura 2000-gebied te weinig ruimte voor dynamisering van de zeereep en herstel van stuifdynamiek. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

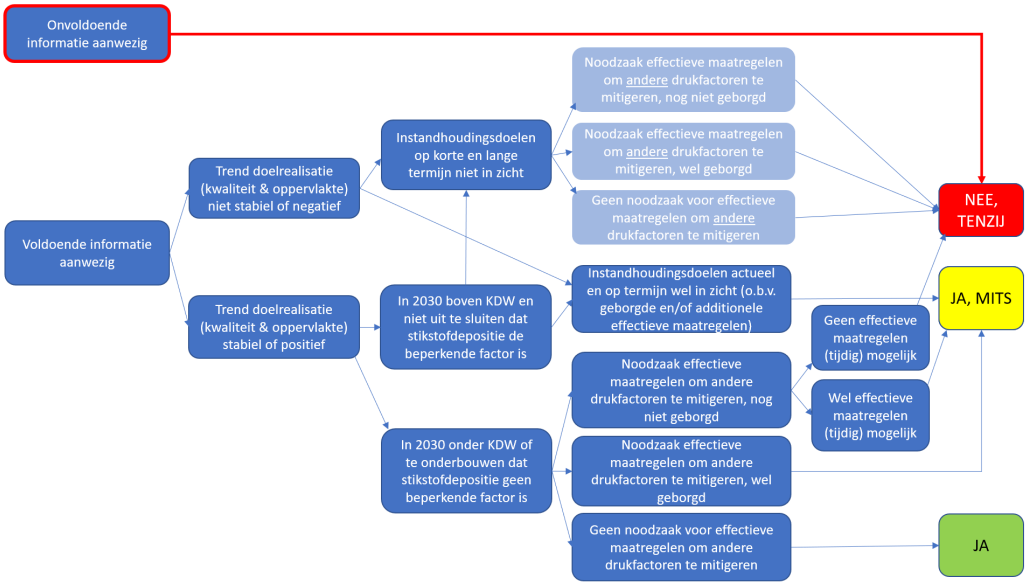

Figuur 6 Eindoordeel H2130A Grijze duinen (kalkrijk)

H2130B Grijze duinen (kalkarm)

Het habitattype heeft een behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit. Uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan blijkt dat het niet mogelijk is om een trend te bepalen in oppervlak. Van de vier kwaliteitscriteria scoren drie als 'doel behaald'. Alleen de typische soorten zijn mogelijk niet op orde. In de huidige situatie wordt van vrijwel het gehele areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Dit neemt op termijn (2030) af naar 27 procent. Drukfactoren zijn verruiging en verstruweling die mede samenhangt met de beperkte konijnenstand en (overmatige) stikstofdepositie. Te weinig open zand en invasieve exoten zijn eveneens drukfactoren. Er is in het Natura 2000-gebied te weinig ruimte voor dynamisering van de zeereep en herstel van stuifdynamiek. Er zijn aanvullende maatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Daarmee is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

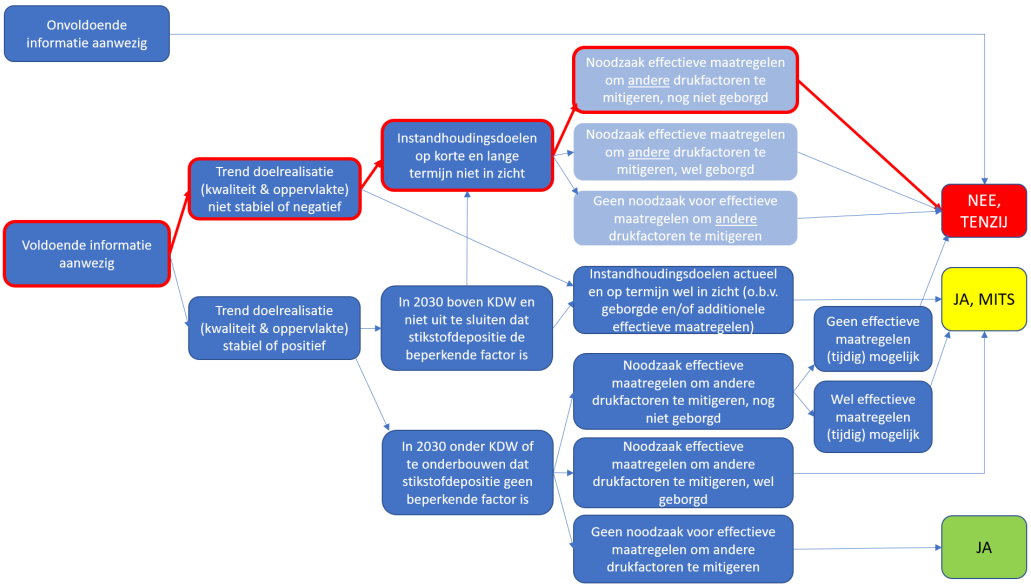

Figuur 7 Eindoordeel H2130B Grijze duinen (kalkarm)

H2130C Grijze duinen (heischraal)

Het habitattype heeft een behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit. Er is uitsluitend een zoekgebied van het habitattype in het gebied aanwezig. In de huidige situatie is het volledige areaal overbelast. Dit neemt af naar 94 procent. Stikstofdepositie is en blijft dus een drukfactor. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

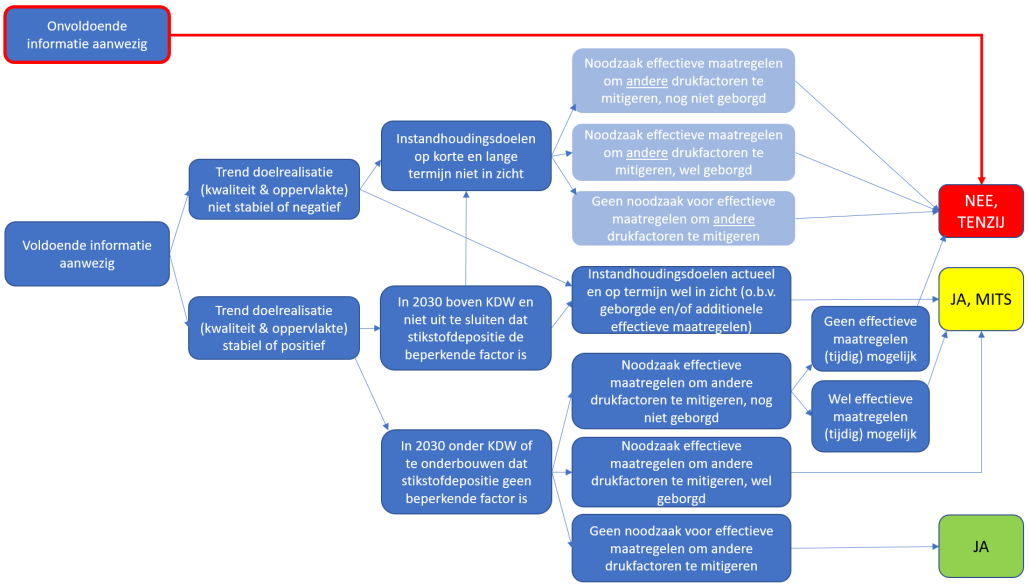

Figuur 8 Eindoordeel H2130C Grijze duinen (heischraal)

H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)

Het habitattype heeft een behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit. Uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan blijkt dat het niet mogelijk is om een trend te bepalen in oppervlak en kwaliteit. Om die reden is het onbekend of dit doel wordt gerealiseerd. Voor het habitattype geldt dat de kritische depositiewaarde in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden wordt. Mogelijke drukfactoren zijn weinig open plekken, opslag van struiken en bomen, afname in verspreiding typische soorten en er is sprake van een hoge heidebedekking met kraaihei en struikhei, wat de vestiging van andere soorten kan belemmeren. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

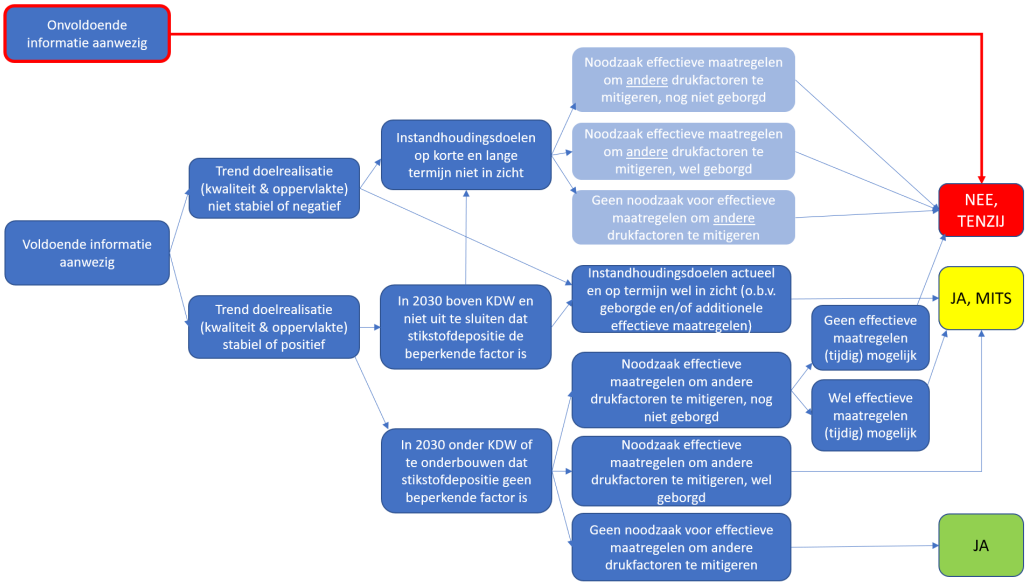

Figuur 9 Eindoordeel H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)

H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)

Het habitattype heeft een behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit. Uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan blijkt dat het niet mogelijk is om een trend te bepalen in oppervlak. Om die reden is het onbekend of dit doel wordt gerealiseerd. Van de vier kwaliteitsindicatoren zijn de typische soorten op orde. De structuur en functie is mogelijk niet op orde. De ontwikkeling van de overige kwaliteitsindicatoren is onbekend. Voor het habitattype geldt dat de kritische depositiewaarde in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden wordt. Drukfactoren zijn een lage bedekking met heidestruiken in de droge heide. Er is sprake van vergrassing of opslag van struiken en bomen. Een afname in de verspreiding van typische soorten wijst op een afname van de kwaliteit voor dit aspect. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

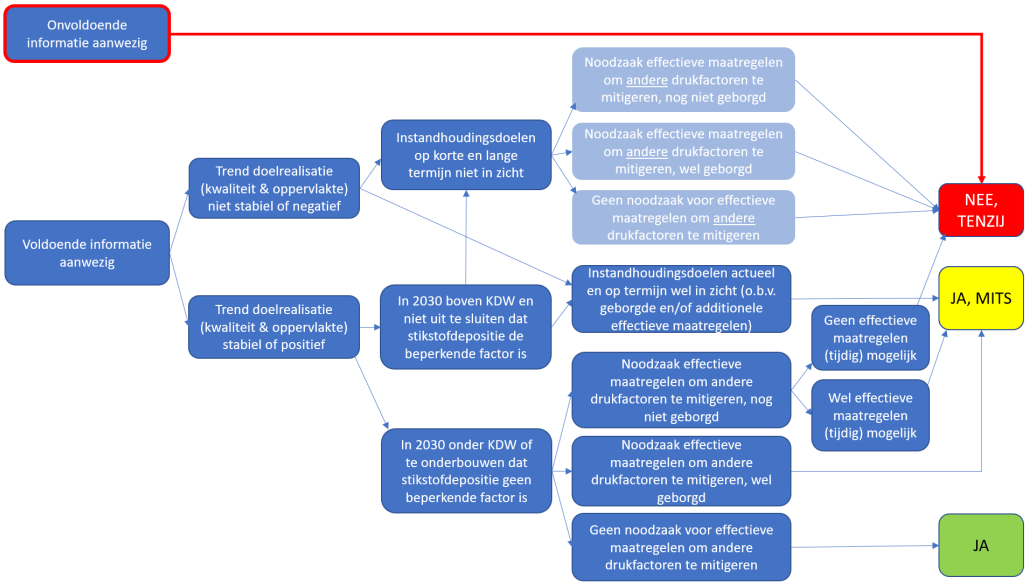

Figuur 10 Eindoordeel H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)

H2150 Duinheiden met struikhei

Het habitattype heeft een behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit. Uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan blijkt dat het niet mogelijk is om een trend te bepalen in oppervlak en kwaliteit. Om die reden is het onbekend of dit doel wordt gerealiseerd. Voor het habitattype geldt dat in de huidige situatie circa 23 procent van het areaal overbelast is. Dit neemt op termijn (2030) af naar 13 procent. Voor een deel van het areaal is en blijft stikstof dus een knelpunt. Uit de veldopnames blijkt dat de bedekking door korstmossen te laag is. Er is een beperkte opslag van struiken aanwezig. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

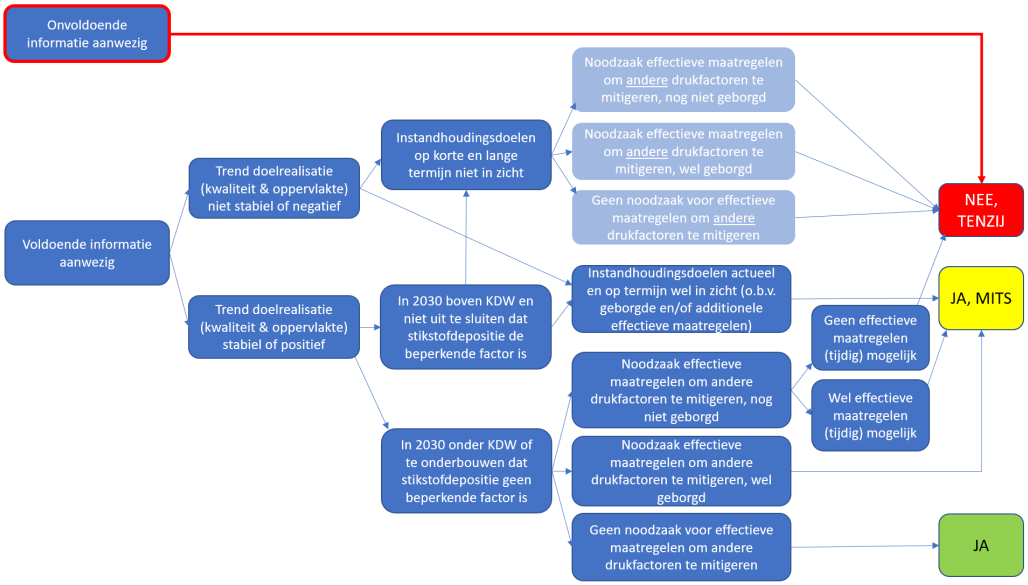

Figuur 11 Eindoordeel H2150 Duinheiden met struikhei

H2160 Duindoornstruwelen

Het habitattype heeft een behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit. Het doelbereik in oppervlak is onbekend. De kwaliteitsindicatoren structuur en functie en typische soorten zijn in de evaluatie beoordeeld als 'Doel gerealiseerd'. Van de vegetatiekwaliteit en abiotische condities is dit onbekend. Voor het habitattype geldt dat de kritische depositiewaarde in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden wordt. Er zijn geen duidelijke knelpunten aanwezig. De soortenrijkdom is laag. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

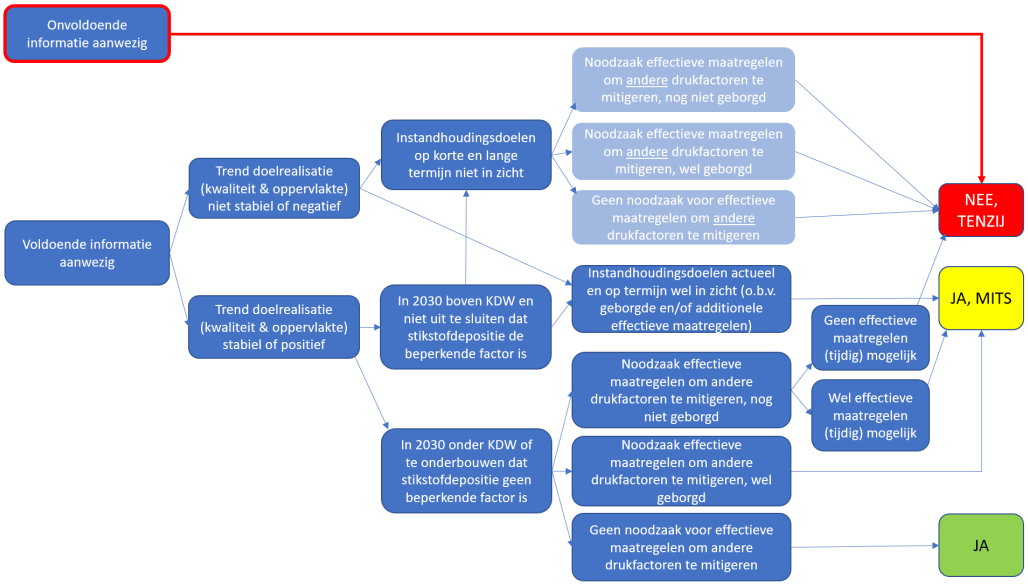

Figuur 12 Eindoordeel H2160 Duindoornstruwelen

H2170 Kruipwilgstruwelen

Het habitattype heeft een uitbreidingdoelstelling voor oppervlak en een verbeterdoelstelling voor kwaliteit. Het doelbereik in oppervlak is onbekend. De kwaliteitsindicatoren structuur en functie en typische soorten zijn in de evaluatie beoordeeld als 'Doel gerealiseerd'. Van de vegetatiekwaliteit en abiotische condities is dit onbekend. Voor het habitattype geldt dat de kritische depositiewaarde in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden wordt. Opslag van andere houtige gewassen is een drukfactor. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

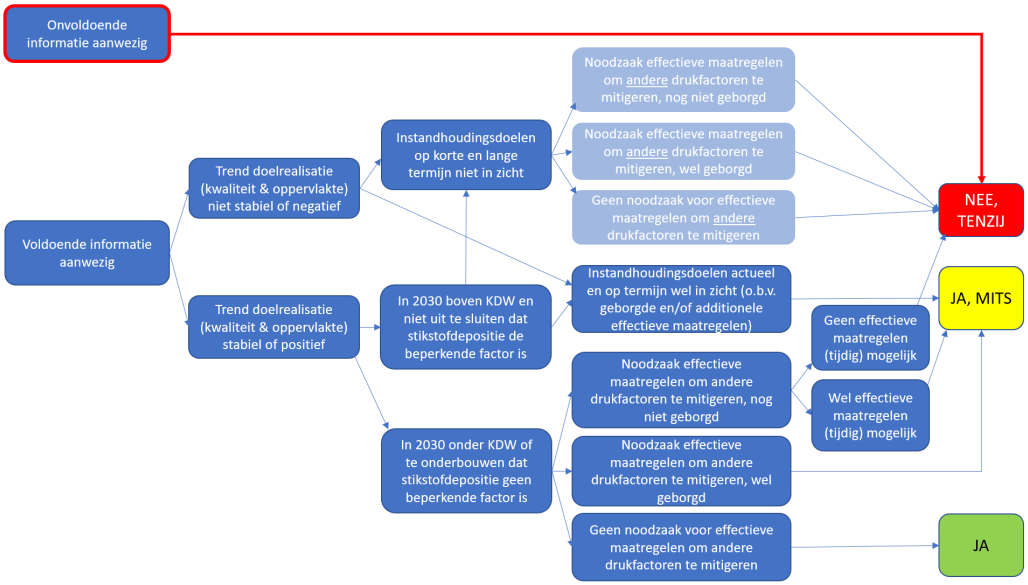

Figuur 13 Eindoordeel H2170 Kruipwilgstruwelen

H2180A Duinbossen (droog)

Het habitattype heeft een behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit. Het is onbekend of het instandhoudingsdoel voor oppervlak is gerealiseerd. Van de kwaliteitsindicatoren zijn de vegetatiekwaliteit en abiotische condities op orde. De typische soorten en structuur en functie zijn mogelijk niet op orde. In de huidige situatie wordt van 89 procent van het areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Op termijn neemt dit af naar 70 procent. Stikstofdepositie is en blijft dus een drukfactor. Daarnaast is het aandeel van oude en dode bomen te laag hetgeen te maken heeft met het feit dat het bos relatief jong is. Ook is de vitaliteit van de inheemse bomen niet voldoende. Lokaal leidt recreatie tot betreding en eutrofiëring door hondenuitwerpselen, met verbraming en verruiging tot gevolg. Het is onbekend of dit laatste knelpunt (recreatie) in de eerste beheerplanperiode is opgelost. Er zijn aanvullende maatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Daarmee is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

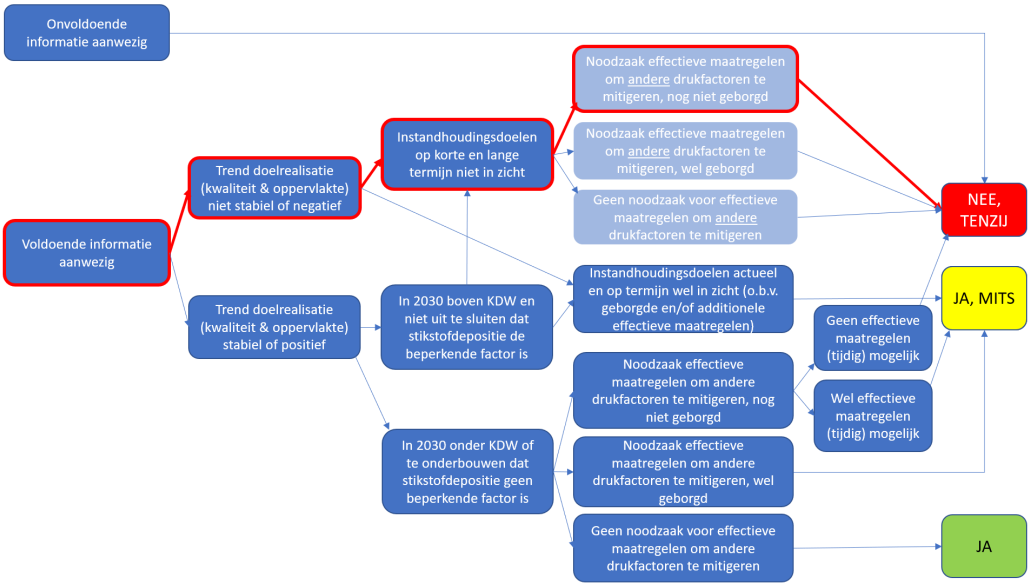

Figuur 14 Eindoordeel H2180A Duinbossen (droog)

H2180B Duinbossen (vochtig)

Het habitattype heeft een behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit. Uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan blijkt dat het niet mogelijk is om een trend te bepalen in oppervlak en kwaliteit. Om die reden is het onbekend of dit doel wordt gerealiseerd. Voor het habitattype geldt dat de kritische depositiewaarde in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden wordt. Er is sprake van verdroging en verruiging van de ondergroei met braam en brandnetel. Ook is het aandeel oude en dode bomen en van de open plekken te laag. Dit heeft vooral te maken met de ouderdom van het bos. Daarnaast is de vitaliteit van de inheemse bomen niet voldoende. Het aandeel exoten is niet te hoog en het aandeel loofbomen is op orde. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

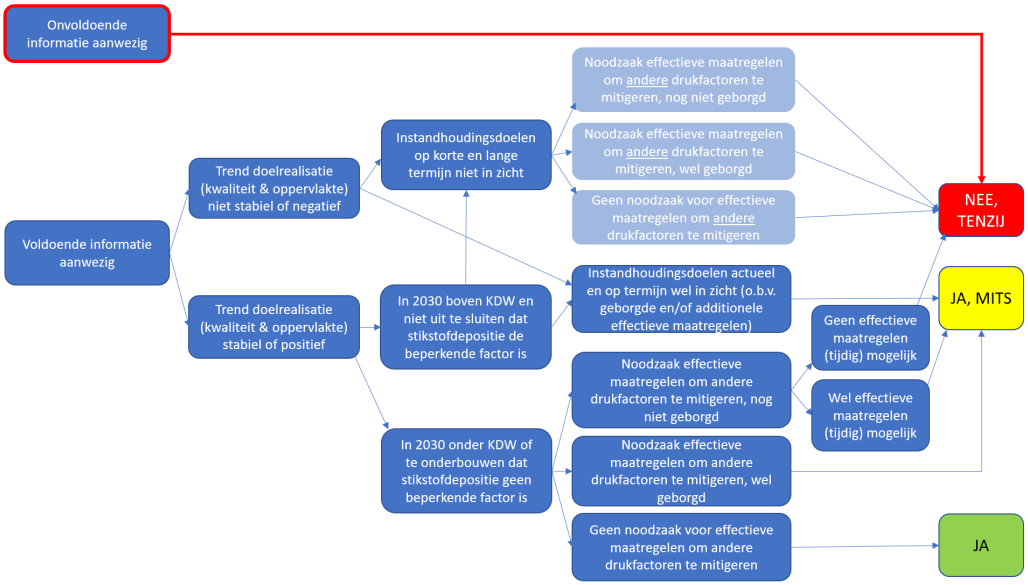

Figuur 15 Eindoordeel H2180B Duinbossen (vochtig)

H2180C Duinbossen (binnenduinrand)

Het habitattype heeft een behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit. Het doelbereik voor oppervlak is onbekend. Van de kwaliteitsindicatoren zijn de structuur en functie en typische soorten mogelijk niet op orde. De abiotische condities zijn wel op orde. De vegetatiekwaliteit is onbekend. Voor het habitattype geldt dat de kritische depositiewaarde in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden wordt. Verruiging in de ondergroei en het aandeel oude en dode bomen (te laag) zijn drukfactoren. Het eindoordeel is 'Ja, mits', omdat maatregelen om andere drukfactoren te mitigeren nodig zijn, niet geborgd zijn en wel mogelijk zijn.

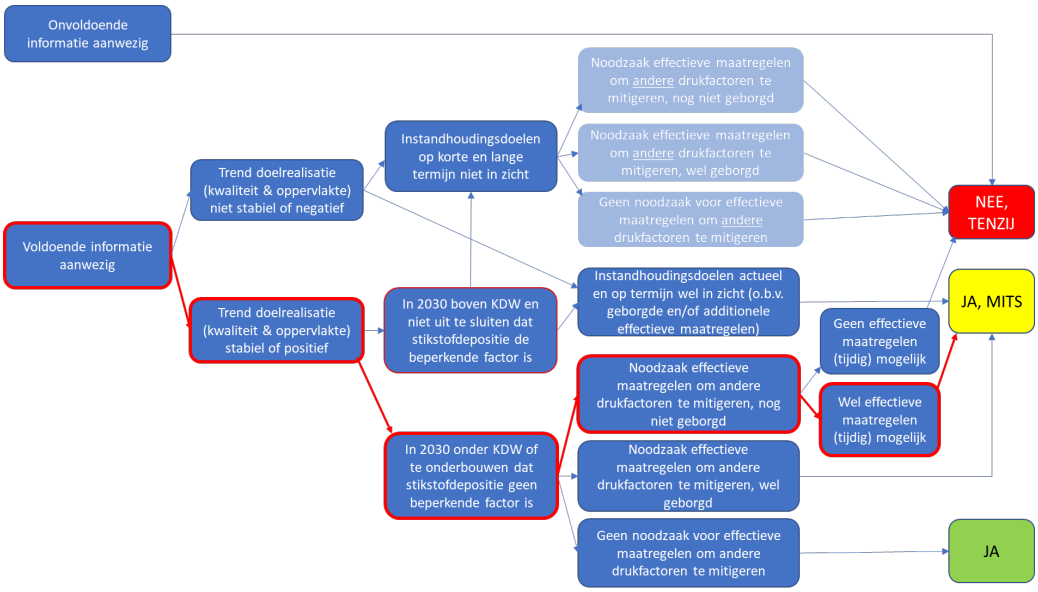

Figuur 16 Eindoordeel H2180C Duinbossen (binnenduinrand)

H2190A Vochtige duinvalleien (open water)

Het habitattype heeft een uitbreidingdoelstelling voor oppervlak en een verbeterdoelstelling voor kwaliteit. Het doelbereik voor oppervlak is onbekend. Van de kwaliteitsindicatoren zijn de structuur en functie en typische soorten op orde. Van de kwaliteitsindicatoren vegetatiekwaliteit en abiotische condities is onbekend of het doel gehaald wordt. De kritische depositiewaarde van twee procent van het areaal wordt overschreden. Dit is in de huidige situatie en op termijn het geval. Te hoge stikstofdepositie is het enige knelpunt wat wordt benoemd in de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan, ondanks dat slechts twee procent van het areaal overbelast wordt. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

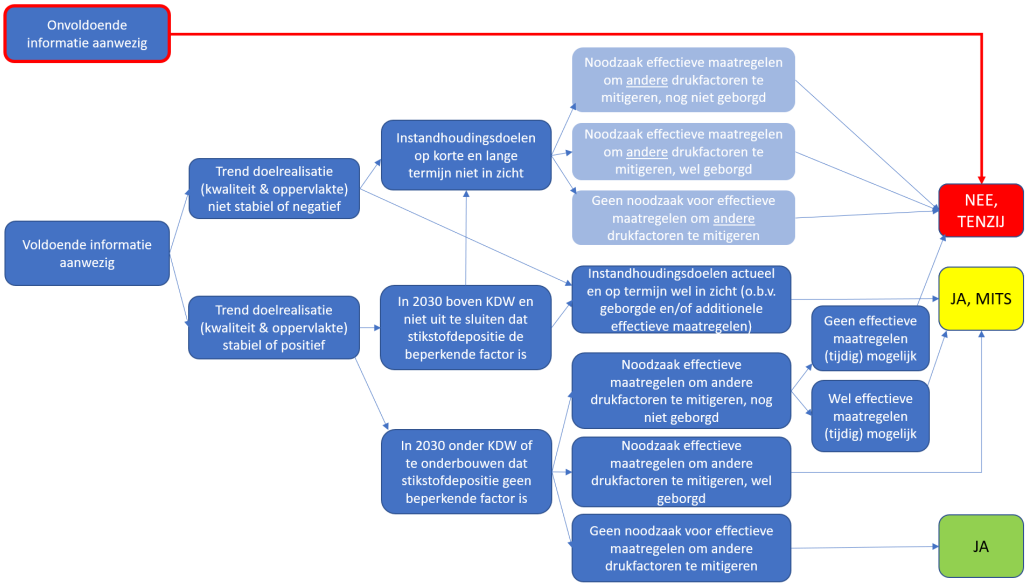

Figuur 17 Eindoordeel H2190A Vochtige duinvalleien (open water)

H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)

Het habitattype heeft een uitbreidingdoelstelling voor oppervlak en een verbeterdoelstelling voor kwaliteit. Uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan blijkt dat het niet mogelijk is om een trend te bepalen in oppervlak en kwaliteit. Om die reden is het onbekend of dit doel wordt gerealiseerd. Voor het habitattype geldt dat de kritische depositiewaarde in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden wordt. Een knelpunt voor het habitattype is onvoldoende basenrijkdom. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

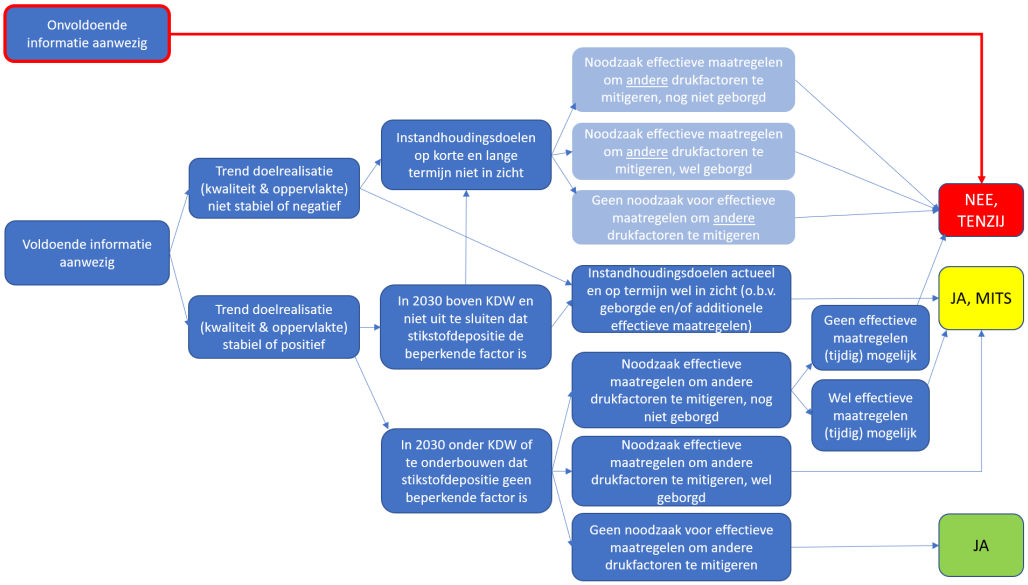

Figuur 18 Eindoordeel H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)

H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)

Het habitattype heeft een uitbreidingdoelstelling voor oppervlak en een verbeterdoelstelling voor kwaliteit. Het doelbereik voor oppervlak is onbekend. Van de kwaliteitsindicatoren zijn de structuur en functie en typische soorten mogelijk niet op orde. Van de kwaliteitsindicatoren vegetatiekwaliteit en abiotische condities is onbekend of het doel gehaald wordt. Voor het habitattype geldt dat de kritische depositiewaarde in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden wordt. Er is mogelijk sprake van vergrassing. Dit wijst op eutrofiëring van de standplaats.

Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

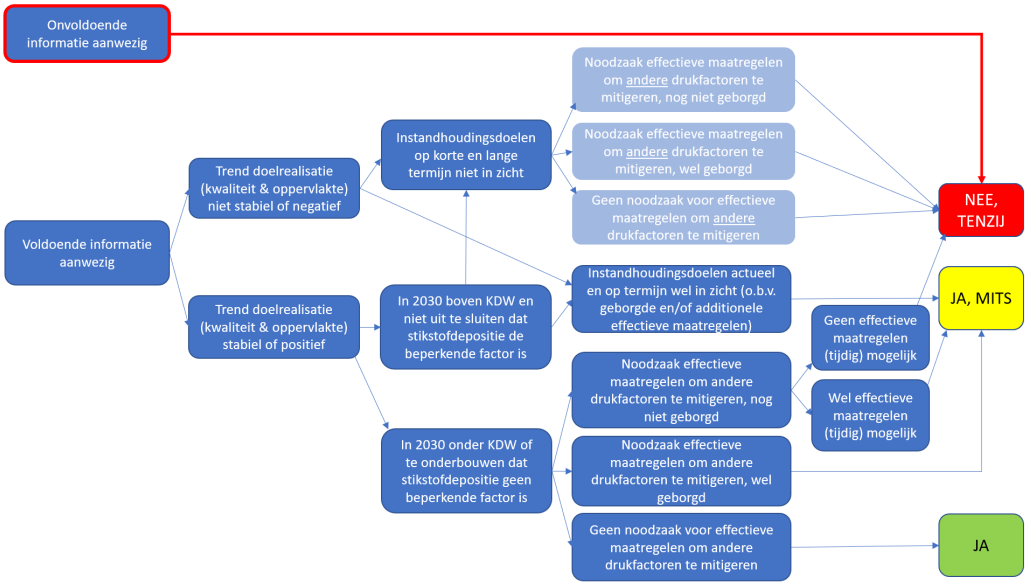

Figuur 19 Eindoordeel H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)

H6230 Heischrale graslanden

Het habitattype heeft een behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit.

In de huidige situatie en op termijn (2030) wordt in het volledige areaal van het habitattype de kritische depositiewaarde overschreden. Knelpunten zijn de lage bedekking met dwergstruiken (heiden) en vergrassing. Stikstof is en blijft dus een knelpunt voor het habitattype. Om die reden is het aannemelijk dat ook bij voldoende informatie over het doelbereik het oordeel gelijk blijft. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

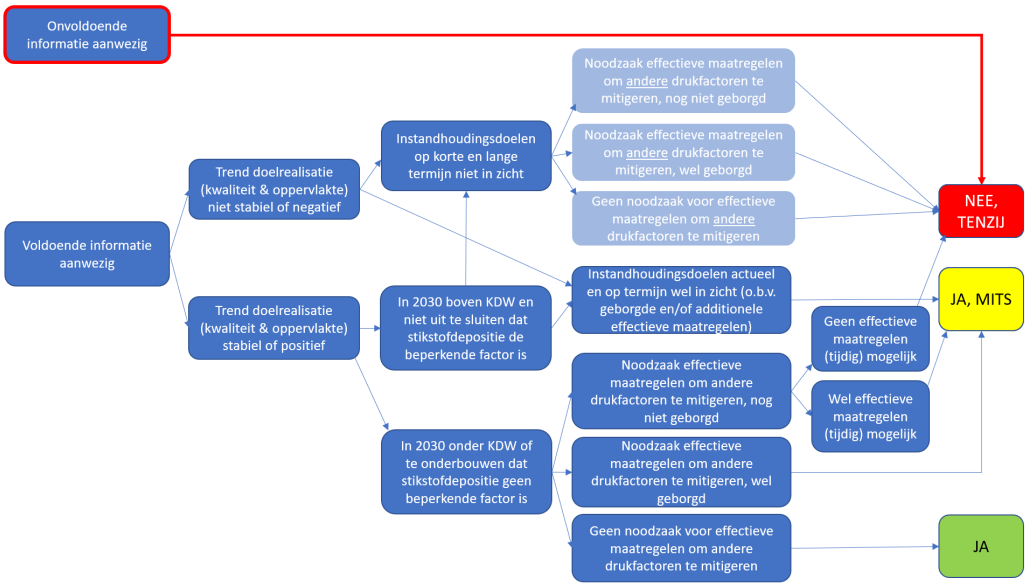

Figuur 20 Eindoordeel H6230 Heischrale graslanden

H6410 Blauwgraslanden

Het habitattype heeft een behoudsdoelstelling voor oppervlak en verbeterdoelstelling voor kwaliteit. De aanwezigheid van typische soorten (kwaliteitsindicator) is op orde. De structuur en functie van het habitattype zijn mogelijk niet op orde. Van de andere kwaliteitsindicatoren is het doelbereik onbekend. Uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan blijkt dat het niet mogelijk is om een trend te bepalen in oppervlak en kwaliteit. Om die reden is het onbekend of dit doel wordt gerealiseerd. In de huidige situatie wordt van 86 procent van het areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Op termijn blijft dit met de te treffen bronmaatregelen gelijk. Stikstofdepositie blijft dus een knelpunt voor het habitattype. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

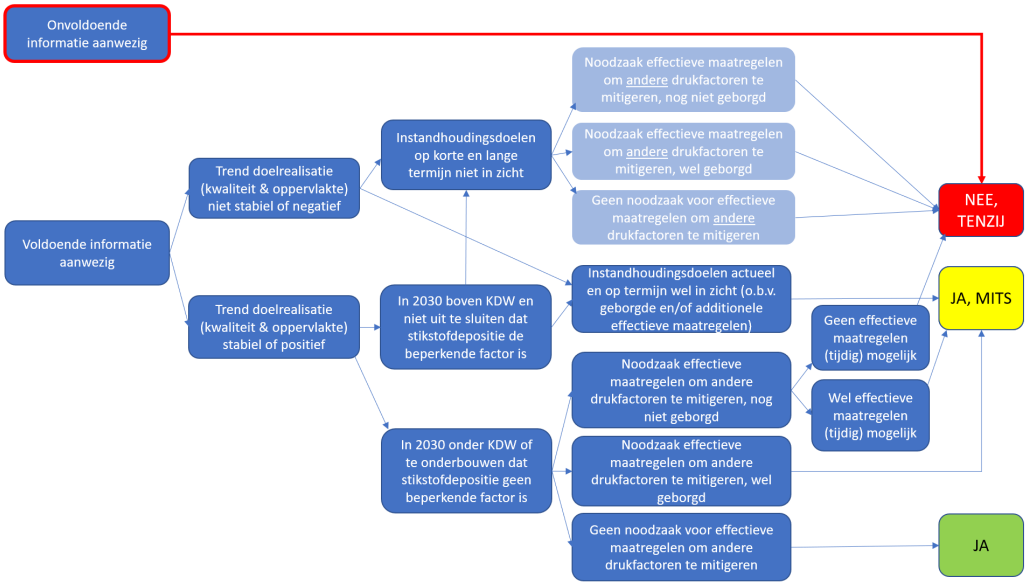

Figuur 21 Eindoordeel H6410 Blauwgraslanden

H7210 Galigaanmoerassen

Het habitattype heeft een behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit. Uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan blijkt dat het niet mogelijk is om een trend te bepalen in oppervlak en kwaliteit. Om die reden is het onbekend of dit doel wordt gerealiseerd. Voor het habitattype geldt dat de kritische depositiewaarde in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden wordt. Er zijn geen drukfactoren voor het habitattype bekend. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

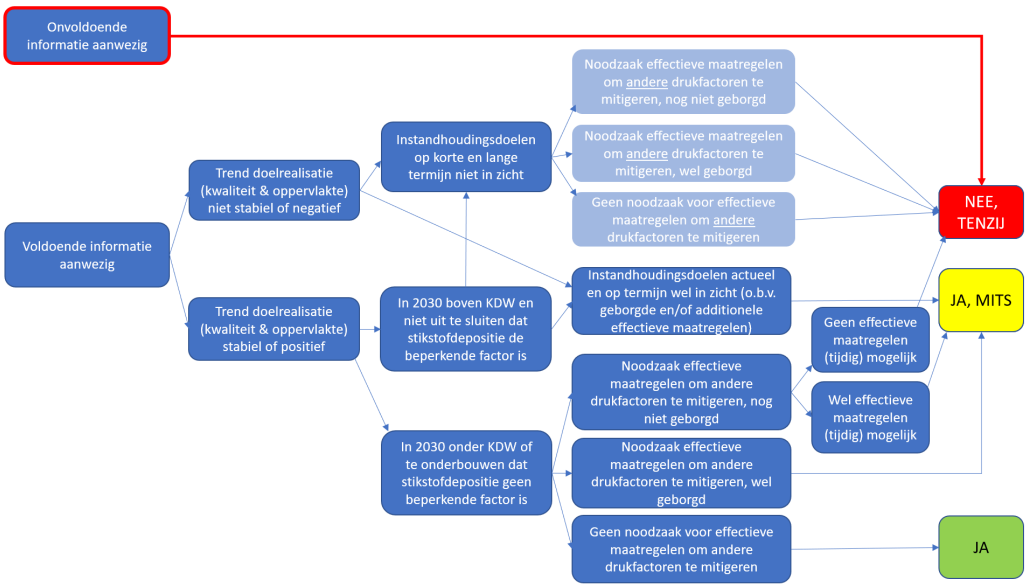

Figuur 22 Eindoordeel H7210 Galigaanmoerassen

8 Literatuurlijst

Provincie Noord-Holland, 2017.
Natura 2000-beheerplan Duinen Den Helder-Callantsoog 2018-2024.

Sweco, 2023 (in prep.).
Evaluatie Natura 2000 beheerplan Duinen Den Helder-Callantsoog: Evaluatie van de eerste beheerplanperiode 2018-2024.

Natuurdoelanalyse Zwanenwater en Pettemerduinen

Directie Beleid - Sector Natuur & Recreatie

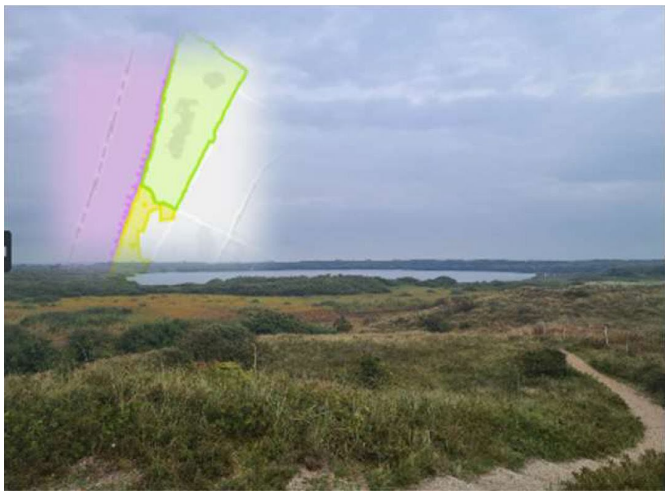

Metadata	
Gebiedsnummer	**85**
Gebiedsnaam	Zwanenwater en Pettemerduinen
Contactgegevens	Natura2000@noord-holland.nl
Versie	**1.0, 17 januari 2025**

Inhoud

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen 3
1.1 Inleiding 3
1.2 Kernopgaven 3
1.3 Instandhoudingsdoelen 4

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte 6
2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte 6

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities 9
3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied 9
3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie 11

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof 13
4.1 Drukfactoren per habitattype en leefgebiedtype 13

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen 19
5.1 Maatregelen 19
5.2 Locaties maatregelen 22

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen 24

7 Synthese en conclusie 26
7.1 Synthese 26
7.2 Lange termijn en toekomstperspectief 28
7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen 28
7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen 29
7.5 Conclusie 30

8 Literatuurlijst 44

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen

1.1 Inleiding

Deze Natuurdoelanalyse (NDA) voor Zwanenwater en Pettemerduinen is een ecologisch beredeneerde aanscherping van de PAS-gebiedsanalyse (Programmatische Aanpak Stikstof). Het doel is om voorafgaand aan de vaststelling van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) (ex ante) te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst) in combinatie met andere drukfactoren en gegeven het vastgestelde maatregelenpakket. De NDA resulteert in een overzicht van resterende drukfactoren op het Natura 2000-gebied en richtingen van te nemen aanvullende (natuurherstel)maatregelen. In de natuurdoelanalyses zelf worden geen keuzes gemaakt over welke maatregelen daadwerkelijk uitgevoerd worden; dat gebeurt later in andere processen, waar diverse partijen bij betrokken worden. Dan kunnen maatregelen ook nader worden ingevuld. Ook het Natura 2000-beheerplan bevat informatie over maatregelen en over monitoring.

Het Natura 2000-gebied Zwanenwater en Pettemerduinen is als geheel aangewezen onder de Habitatrichtlijn en gedeeltelijk onder de Vogelrichtlijn. Het aanwijzingsbesluit is genomen op 7 mei 2013. Met het recente Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden vanwege aanwezige waarden (genomen op 25 november 2022) is het aanwijzingsbesluit uitgebreid met één habitattype en één Habitatrichtlijnsoort.

Het beoordelingskader van de natuurkwaliteit en -omvang van een gebied wordt gewoonlijk geschetst op basis van kernopgaven, doelen per habitattypen, habitatrichtlijnsoorten en vogelrichtlijnsoorten. Deze onderdelen gezamenlijk geven een beeld van de gewenste natuurkwaliteit en -omvang in een gebied en geven een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen.

Voor de NDA is in eerste instantie gebruik gemaakt van bestaande informatie, zoals bijvoorbeeld vastgelegd in het Natura 2000-beheerplan (Provincie Noord-Holland, 2018). De hierin beschreven stand van zaken, onder meer ten aanzien van doelrealisatie, trends en drukfactoren, is echter deels ingehaald door actuelere onderzoeksgegevens en inzichten. Daarom is deze informatie in voorliggende NDA waar nodig geactualiseerd op basis van aanvullende gegevens (zie literatuurlijst) en/of op basis van expert judgement. Voor dit laatste is onder meer gebruik gemaakt van de door de provincie Noord-Holland en het kennisnetwerk OBN georganiseerde expertsessie op 12 september 2022 en een afstemmingsbijeenkomst over de concept NDA met de terreinbeherende organisaties (TBO's) en waterbeheerders op 16 maart 2023.

1.2 Kernopgaven

Ten behoeve van de formulering van de Natura 2000-doelen op landelijk en op gebiedsniveau zijn per landschapstype kernopgaven geformuleerd. Deze zijn opgenomen in het Natura 2000-doelendocument (voormalige Ministerie LNV, 2006). Aan elk Natura 2000-gebied zijn één of meer kernopgaven toebedeeld.

Aan het Natura 2000-gebied Zwanenwater en Pettermerduinen zijn de volgende kernopgaven toebedeeld: 2.02 Grijze duinen, 2.05 Open vochtige duinvalleien (inclusief vochtige bossen) en 2.06 Graslanden. Deze houden het volgende in:

- 2.02: Uitbreiding en herstel kwaliteit grijze duinen (*H2130), ook als habitat van tapuit (A277), velduil (A222) en blauwe kiekendief (A082), door tegengaan vergrassing en verstruweling

- 2.05: Behoud oppervlakte en herstel kwaliteit van (H2190B) vochtige duinvalleien (kalkrijk). Behoud vochtige duinvalleien H2190 als habitat van roerdomp (A021), lepelaar (A034), blauwe kiekendief (A082), velduil (A222), Noordse woelmuis (*H1340), nauwe korfslak (H1014) en groenknolorchis (H1903).
- 2.06: Ontwikkeling heischrale graslanden (H6230), grijze duinen (heischraal) (H2130C) en blauwgraslanden (H6410) op kansrijke locaties.

1.3 Instandhoudingsdoelen

Het aanwijzingsbesluit bevat de volgende instandhoudingsdoelen:

Tabel 1 Kwalificerende habitattypen in Natura 2000-gebied Zwanenwater en Pettemerduinen (= behoudsdoelstelling, > uitbreidings- of verbeterdoelstelling, = (<) behoud oppervlakte habitattypen, maar mag achteruit gaan ten gunste van een andere in besluit met name genoemde waarde, * prioritair habitattype, ** instandhoudingsdoel dat door het Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden is toegevoegd)

Habitattype	Status doel	Oppervlakte	Kwaliteit	Relatieve bijdrage
H2110 - Embryonale duinen	definitief	=	=	<2%
H2120 - Witte duinen	definitief	=	>	2-6%
H2130A* - Grijze duinen (kalkrijk)	definitief	=	=	<2%
H2130B* - Grijze duinen (kalkarm)	definitief	>	>	2-6%
H2140A* - Duinheiden met kraaihei (vochtig)	definitief	=	=	15-30%
H2140B* - Duinheiden met kraaihei (droog)	definitief	=	=	2-6%
H2150* - Duinheiden met struikhei	definitief	=	=	<2%
H2160 - Duindoornstruwelen	definitief**	=	=	<2%
H2170 - Kruipwilgstruwelen	definitief	=	=	<2%
H2180A – Duinbossen (droog)	definitief	=	=	<2%
H2180B – Duinbossen (vochtig)	definitief	=	=	<2%
H2180C – Duinbossen (binnenduinrand)	definitief	=	=	<2%
H2190A - Vochtige duinvalleien (open water)	definitief	>	>	6-15%
H2190B - Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	definitief	=	=	<2%
H2190C - Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	definitief	=	=	<2%
H2190D - Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)	definitief	=	=	15-30%
H6230* - Heischrale graslanden	definitief	>	=	2-6%
H6410 - Blauwgraslanden	definitief	=	=	<2%
H7210* - Galigaanmoerassen	definitief	=	=	<2%

Tabel 2 Kwalificerende Habitatrichtlijnsoorten in Natura 2000-gebied Zwanenwater en Pettemerduinen (= behoudsdoelstelling, ** instandhoudingsdoelstelling die middels het Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden aan het aanwijzingsbesluit is toegevoegd)

Habitattype	Status doel	Populatie	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Relatieve bijdrage
H1903 – Groenknolorchis	definitief**	=	=	=	<2%

Tabel 3 Kwalificerende broedvogels in Natura 2000-gebied Zwanenwater en Pettemerduinen (= behoudsdoelstelling, > uitbreidings- of verbeterdoelstelling)

Broedvogels	Status doel	Aantal broedparen	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Relatieve bijdrage
A017 - Aalscholver	definitief	790	=	=	2-6%
A021 - Roerdomp	definitief	2	=	=	<2%

Broedvogels	Status doel	Aantal broedparen	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Relatieve bijdrage
A034 - Lepelaar	definitief	55	=	=	2-6%
A277 - Tapuit	definitief	20	>	>	2-6%

Tabel 4 Kwalificerende niet-broedvogels in Natura 2000-gebied Zwanenwater en Pettemerduinen (= behoudsdoelstelling)

Niet-broedvogels	Status doel	Populatie	Instandhoudings-doelstelling	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Relatieve bijdrage
A042 - Dwerggans	definitief	20	Slaap- en rustplaats	=	=	15-30%
A056 - Slobeend	definitief	90	Foerageergebied	=	=	<2%

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte

2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte

Om een antwoord te kunnen geven op of verslechtering optreedt en of instandhouding bereikt wordt is het van belang de referentiesituatie (T0) en de huidige stand in het gebied te bepalen en te vergelijken. Deze vergelijking is voor Zwanenwater en Pettemerduinen gebaseerd op de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan.

2.1.1 Habitattypen

Oppervlakte
Om te beoordelen of de oppervlaktes van de habitattypes zijn toegenomen, is het nodig om de T1-kaart met de T0-kaart te vergelijken. Voor het Zwanenwater en Pettemerduinen is echter nog geen T1-kaart beschikbaar. Dit is het gevolg van de afspraken die gemaakt zijn ten aanzien van monitoring. Door het ontbreken van een T1-kaart is ten behoeve van de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan een trendanalyse uitgevoerd op basis van een vegetatiekartering uit 2020 (Sweco, 2023).

Kwaliteit
De kwaliteit van een habitattype wordt beoordeeld aan de hand van vier factoren:

1. Vegetatiekwaliteit
2. Typische soorten
3. Abiotische kenmerken
4. Overige kenmerken van goede structuur en functie

Ad 1 Vegetatiekwaliteit
Gezien het ontbreken van een T1 habitattypenkaart is deze kwaliteitsindicator bepaald op basis van de T0 kaart en de vegetatiekartering uit 2020.

Ad 2 Typische soorten
De trends in voorkomen van typische soorten zijn onderzocht in de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan. Deze resultaten worden ook gebruikt in de evaluatie.

Ad 3 Abiotische kenmerken
In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de gewenste omgevingscondities. In hoofdstuk 4 wordt in sommige gevallen door het benoemen van de drukfactoren ook duidelijk hoe het gesteld is met de omgevingscondities. Niet van alle habitattypen is deze informatie beschikbaar. Wanneer deze informatie beschikbaar is wordt deze meegenomen in de NDA.

Ad 4 Overige kenmerken van goede structuur en functie
Wanneer de T1-kaart beschikbaar is, is beter aan te geven hoe de structuur en functie van het gebied zich verder ontwikkeld hebben.

Tabel 5 Overzichtstabel realisatie doelstellingen habitattypen Natura 2000-gebied Zwanenwater en Pettemerduinen Realisatie

(groen: goed, oranje: matig, rood: slecht, grijs: onbekend)

Habitattype	Deelgebied	Oppervlak	Kwaliteit vegetatie	Kwaliteit Structuur & Functie	Kwaliteit abiotiek	Kwaliteit Typische soorten
H2110 Embryonale duinen	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H2120 Witte duinen	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H2130B Grijze duinen (kalkarm)	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H2150 Duinheiden met struikhei	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H2160 Duindoornstruwelen	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H2170 Kruipwilgstruwelen	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H2180A Duinbossen (droog)	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H2180B Duinbossen (vochtig)	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H2180C Duinbossen (binnenduinrand)	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H2190A Vochtige duinvalleien (open water)	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H6230 Heischrale graslanden	Zwanenwater					
	Pettemerduinen	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
H6410 Blauwgraslanden	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					
H7210 Galigaanmoerassen	Zwanenwater					
	Pettemerduinen					

2.1.2 *Habitatrichtlijnsoorten*

Zwanenwater en Pettemerduinen is aangewezen voor Habitatrichtlijnsoorten. In het gebied is uitsluitend een instandhoudingsdoel voor groenknolorchis van toepassing.

Uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan blijkt dat het niet mogelijk is om een populatietrend te bepalen. Of voldaan is aan de behoudsdoelstelling van de populatie kan op basis van de beschikbare data niet met zekerheid worden gesteld. Wel wordt mogelijk voldaan aan het behoud van het leefgebied, omdat de habitattypen H2190 Vochtige duinvalleien en H7210 Galigaanmoerassen waar de soort voor kan komen en deels ook voorkomt veelal van goede kwaliteit is, maar de voedselrijkdom is aan de hoge kant.

2.1.3 *Vogelrichtlijnsoorten*

Het Zwanenwater en Pettemerduinen is gedeeltelijk aangewezen als Vogelrichtlijngebied. De volgende tabel geeft een overzicht van de doelen en realisatie voor de populatie en het leefgebied van de (niet-)broedvogelsoorten.

Tabel 6 Overzichtstabel realisatie doelstellingen Vogelrichtlijnsoorten Natura 2000-gebied Zwanenwater en Pettemerduinen

(groen: goed, oranje: matig, rood: slecht, grijs: onbekend)

Broedvogels	Aantal broedparen	Realisatie populatie	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Realisatie leefgebied/ omvang leefgebied
A017 - Aalscholver	790		=	=	
A021 - Roerdomp	2		=	=	
A034 - Lepelaar	55		=	=	
A277 - Tapuit	20		>	>	
A042 - Dwerggans	20		=	=	
A056 – Slobeend	90		=	=	

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de ecologische eisen van habitats. Eerst worden de huidige en gewenste omgevingscondities geschetst die nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te behalen. In hoofdstuk 4 worden de drukfactoren op de omgevingscondities geanalyseerd.

3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied

De omgevingscondities zijn opgenomen in de profieldocumenten (https://www.natura2000.nl/profielen). In deze paragraaf worden de gewenste omgevingscondities per habitattype of leefgebied beschreven op basis van het Natura 2000-beheerplan. Deze zijn deels gedetailleerder en gebiedsspecifieker beschreven dan in de profieldocumenten.

H2110 Embryonale duinen
Het habitattype betreft soortenarme pionierduintjes met begroeiingen van vooral Biestarwegras. Embryonale duinen komen voor op het strand aan de voet van de zeereep, maar ook wel langs de randen van slufters, 'wash-overs' (laagten waar incidenteel zeewater overheen spoelt) en op achterduinse strandvlakten. Door de hoge dynamiek kunnen de begroeiingen een fluctuerende oppervlakte en deels wisselende locatie innemen.

H2120 Witte duinen
Het habitattype Witte duinen bestaat uit door helm of duinzwenkgras gedomineerde delen van de buitenduinen.

H2130A Grijze duinen (kalkrijk)
Grijze duinen zijn de droge graslanden van het duingebied. Grijze duinen ontstaan achter de zeereep op plekken waar de door de wind veroorzaakt dynamiek voldoende laag is voor het ontstaan van gesloten begroeiingen met kruiden en mossen. Dynamiek in de vorm van lichte overstuiving, hellingprocessen en begrazing door konijnen zorgt van nature voor de instandhouding van het type. Kalkrijke grijze duinen komen voor op een kalkrijke, weinig tot niet ontkalkte bodem.

H2130B Grijze duinen (kalkarm)
Het subtype kalkarme grijze duinen bestaat uit duingraslanden van bodems die van nature kalkarm zijn of waarvan de toplaag ontkalkt is. Vooral in dit subtype kunnen korstmossen een opvallende plaats innemen.

H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)
Het habitattype betreft open kustduinen met een vegetatie die wordt gedomineerd door dwergstruiken, waaronder kraaihei in vochtige duinvalleien. In natte duinvalleien kunnen gewone dophei of cranberry dominant zijn. Het habitattype komt voor in ontkalkte duinen met een relatief dikke humuslaag op de bodem.

H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)
Het habitattype betreft open kustduinen met een vegetatie die wordt gedomineerd door dwergstruiken, waaronder kraaihei.

H2150 Duinheiden met struikhei
Het habitattype betreft door struikhei gedomineerde begroeiingen op kalkarme kustduinen en in relatief ver landinwaarts gelegen, sterk ontkalkte en langdurig beweide oude kustduinen. In de ondergroei kan de soortenrijkdom aan korstmossen redelijk groot zijn. Kenmerkend is dat kraaiheide ontbreekt.

H2160 Duindoornstruwelen
Het type betreft door duindoorn gedomineerde duinen. De duindoorn is voor kieming en vestiging gebonden aan humusarm, kalkrijk zand met een lage indringingsweerstand.

H2170 Kruipwilgstruwelen
Het betreft door Kruipwilg gedomineerde begroeiingen op vochtige of natte plaatsen in de duinen (of verwante plaatsen in het kustgebied). Het ontwikkelt zich op plaatsen waar zich een laag ruwe humus heeft weten op te bouwen. De soortenrijkste struwelen zijn op plekken te vinden die niet te zeer ontkalkt zijn.

H2180A Duinbossen (droog)
Tot de droge duinbossen behoren de bossen op de meest voedselarme en droge standplaatsen. Het gaat met name om Berken-Eikenbossen en bossen met beuk. Het zijn de oudste bossen in het duingebied, deels met een verleden als hakhoutbos. De meeste droge duinbossen zijn aangeplant en worden niet zelden aan de loefzijde geleidelijk weer door de wind opgerold.

H2180B Duinbossen (vochtig)
Dit subtype ontwikkelt zich met name in natte duinvalleien met grondwaterstanden die in winter en voorjaar rond het maaiveld liggen. Door een goede vochtvoorziening en door de beschutte ligging t.o.v. de zeewind kunnen hier relatief snel bossen ontstaan.

H2180C Duinbossen (binnenduinrand)
Het type betreft veelal sterk door de mens beïnvloede (park)bossen die voorkomen op jongere, kalkhoudende bodems. De standplaatsen variëren van matig voedselrijke gronden met zeer vochtige tot matig droge, basische tot matig zure gronden.

H2190A Vochtige duinvalleien (open water)
Vochtige duinvalleien (open water) komen voor in de laagste delen van het duingebied, waar in 'gemiddelde' jaren het water tot ver in het groeiseizoen boven maaiveld staat en die hooguit kort droogvallen in het groeiseizoen.

H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)
Dit habitattype komt voor in verzoete primaire duinvalleien en in secundaire duinvalleien die zijn ontstaan door uitstuiving. Kenmerkend zijn de natte omstandigheden, waarbij gemiddeld gezien de standplaatsen in de winter onder water staan en in het voorjaar droogvallen. In de kalkarme duinen is aanvoer van basenrijk grondwater nodig voor instandhouding van kalkrijke duinvalleivegetaties en in jonge primaire duinvalleien/verzoetende strandvlakten kan ook brak grondwater zorgen voor zuurbuffering.

H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)
Kalkarme vochtige valleien worden gekenmerkt door natte omstandigheden met waterstanden boven het maaiveld in de winter en het voorjaar. Onderscheidend ten opzichte van kalkrijke vochtige duinvalleien is de geringere basenrijkdom en de lagere zuurgraad.

H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)
Vegetaties met hoge moerasplanten als Riet en grote zeggen komen vooral voor aan de randen van duinmeertjes, waar ze langdurig of permanent in ondiep water staan.

H6230 Heischrale graslanden
Dit habitattype omvat min of meer gesloten halfnatuurlijke graslanden op betrekkelijk zure zand- en grindbodems. Goed ontwikkelde heischrale graslanden zijn zeer rijk aan allerlei grassoorten, kruiden en paddenstoelen.

H6410 Blauwgraslanden
Blauwgraslanden zijn soortenrijke hooilanden op voedselarme, basenhoudende bodems die ’s winters plasdras staan en ’s zomers oppervlakkig uitdrogen. Blauwgraslanden in duingebieden zijn oudere, reeds langdurig in cultuur gebrachte delen met een sterke bodemontwikkeling.

H7210 Galigaanmoerassen
Het habitattype betreft alle door Galigaan gedomineerde moerassen, behalve die onderdeel uitmaken van een hoogveenlandschap. Galigaan kan zich in basenrijke, niet te zuurstofarme milieus vestigen in lage open moeras- of oeverbegroeiingen.

H1903 Groenknolorchis
De groenknolorchis komt voor in duinvalleien die onder invloed staan van basenrijk grondwater.

A017 Aalscholver
De aalscholver is een visetende watervogel, die in kolonies broedt in (moeras)bos met uitgestrekte visrijke wateren binnen vliegafstand.

A021 Roerdomp
Het broed- en foerageerbiotoop bestaat bij voorkeur uit overjarige rietvegetatie van stilstaand ondiep water van halfopen tot open waterrijke landschappen. Natte rietlanden behoren tot de meest optimale broedlocaties omdat ze slecht toegankelijk zijn voor predatoren.

A034 Lepelaar
De lepelaar komt voor in dynamische milieus, zoals uitgestrekte moerassen met wisselende waterpeilen. In het voorjaar foerageren de vogels vooral in open zoetwatergebieden zoals ondiepe poldersloten, ondiepe oeverzones en moeras. Het voedselgebied kan 40 kilometer van de broedkolonie liggen. De lepelaar nestelt in kolonies in nat overjarig rietland, maar ook in struiken (vlier en meidoorn) en bomen. De lepelaar is gebaat bij gebieden met een afwisseling van rietvegetatie en waterrijk terrein.

A277 Tapuit
De tapuit is een insectenetende zangvogel, die broedt in open landschappen met een afwisseling van korte vegetaties en open zandige plekken. Tapuiten broeden in een holte of halfholte, in Nederland veelal konijnenholen of een stapel hout of takken.

A042 Dwerggans
Dwergganzen overwinteren in Nederland. Ze foerageren dan op gras. Ze komen vooral voor op structuurrijke graslanden, waarin genoeg voedingsstoffen aanwezig zijn. In het najaar bezoeken ze ook wel akkerlanden om daar op oogstresten te foerageren.

A056 Slobeend
Slobeend foerageert in ondiep water. Geschikte foerageergebieden worden gevormd door waterrijke polders. Slobeenden hebben een voorkeur voor stille beschutte poldervaarten en beschutte plasdras gebieden om te overnachten en rusten. De soort broedt vooral in graslandgebieden met name in gebieden met structuurrijk karakter en voldoende stilstaande eutrofe wateren met een goed ontwikkelde oever- of slootkantvegetatie.

3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie

Het duinlandschap wordt gekenmerkt door de diverse gradiënten van zeereep naar binnenduinrand, waaronder droog-nat, meer of minder winddynamiek, meer of minder kalk en zout en open en dicht. Voor de kenmerkende habitattypen en soorten waarvoor een instandhoudingsdoel geldt, biedt het gebied door de omvang, interne samenhang en samenhang met andere duingebieden goede perspectieven. Voor habitattypen zoals kalkarme grijze duinen en duinheiden met struikhei of

kraaihei en vochtige duinvalleien (open water) draagt het gebied sterk bij aan de landelijke taakstelling, zowel qua oppervlakte als qua kwaliteit. Door het op relatief beperkte schaal verwijderen of omvormen (in de binnenduinrand) van eenvormige naaldbossen kan het belang voor de natuurwaarden van het open duin verder toenemen.

Al tijdens de aanwijzing was sprake van gevolgen door verstarring van het duingebied door de afname van winddynamiek. Er zijn echter goede mogelijkheden om de rol van natuurlijk winddynamiek in het gebied toe te laten nemen en daarmee de veerkracht van het systeem te herstellen. Ook om bedreigingen zoals verzuring, verstruweling en het verder oprukken van invasieve exoten het hoofd te bieden.

Daarnaast is een robuust hydrologisch systeem cruciaal. In de laatste jaren hebben ingrijpende wijzigingen plaatsgevonden in het gebied. Dit betreft onder andere de aanleg van een kwelscherm, natuurontwikkeling en waterstandsverhoging in de binnenduinrand bij Callantsoog.

Voor het versterken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn samenvattend de volgende risico's aanwezig:

1. Onvoldoende (wind)dynamiek
2. Wegvallen konijnenbegrazing
3. Atmosferische stikstofdepositie
4. Robuust hydrologisch systeem

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof

4.1 Drukfactoren per habitattype en leefgebiedtype

In deze paragraaf worden eerst algemene drukfactoren beschreven en daarna volgt de drukfactor stikstof.

4.1.1 Algemene drukfactoren

In het Natura 2000-gebied is een aantal algemene knelpunten van toepassing die het halen van de instandhoudingsdoelstellingen belemmeren. In deze paragraaf worden eerst de generieke drukfactoren benoemd, waarna vervolgens wordt ingegaan op drukfactoren voor specifieke instandhoudingsdoelstellingen (m.u.v. stikstofdepositie, deze effecten worden besproken in paragraaf 4.1.3).

- Belemmering sleutelprocessen
  Het belangrijkste knelpunt op het niveau van het gehele ecosysteem is het feit dat de sleutelprocessen niet of onvoldoende tot ontwikkeling komen. Het gevolg daarvan is dat het ecosysteem sterk verarmt. Het betreft hier met name de afname van winddynamiek, die van nature sterk aanwezig is in het duingebied. De windwerking is het grootst bij de zee en neemt af richting de binnenduinrand. In de afgelopen decennia is, als gevolg van vastleggen van het duin, de invloed van windwerking en verstuiving van zand als gevolg van windwerking in de duinen echter minder geworden, waardoor de natuurlijke ontwikkeling van duinen en bijbehorende variatie in vegetatietypen (successiestadia) is afgenomen en de effecten door atmosferische stikstofdepositie, zoals versnelde verzuring, zijn versterkt. Door het vergroten van de invloed van wind door het losmaken van de bodem zal de natuurlijke duinvorming weer in gang worden gezet en weer meer overstuiving met vers kalkhoudend zand plaatsvinden. Ook door het verwijderen van de (verouderde) vegetatie op sterk verzuurde of vermeste bodems zal de kwaliteit en structuurvariatie van de duinvegetaties toenemen.
- Wegvallen konijnenpopulatie
  De begrazingsprocessen spelen ook een belangrijke rol bij het behoud van een gevarieerd duinlandschap. Het wegvallen van konijnenbegrazing als gevolg van de sterk afgenomen konijnenpopulatie is een generiek knelpunt voor het duinsysteem. Door gebrek aan begrazing versnelt o.a. het successieproces wat bijdraagt aan verstarring en verstruweling. Begrazing door grote grazers en betreding door mensen kunnen bijdragen aan variatie en verstuiving, maar kunnen bij een te grote intensiteit ook een probleem vormen (dit leidt bijvoorbeeld tot verbreding en nieuwe vorming van paden, waardoor areaal- en kwaliteitsverlies optreedt). Daarnaast vervangen grotere grazers nooit volledig het konijn als grazer.
- Robuust hydrologisch systeem
  Veel van de habitattypen, met name in het Zwanenwater, zijn afhankelijk van (basenrijk) grondwater. In de binnenduinrand is vaak nog sprake van een harde overgang tussen het duingebied en achterliggende polders, waardoor bijvoorbeeld de kwelpotenties niet of zeer beperkt worden benut.

In de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan wordt het verlopen van de houdbaarheid van het kwelscherm als knelpunt genoemd bij diverse habitattypen (Sweco, 2023 in voorbereiding). Op het moment van schrijven wordt onderzoek gedaan naar het kwelscherm; de rapportage over het onderzoek wordt in 2025 verwacht. Het scherm wordt daarom niet meer genoemd als knelpunt in deze natuurdoelanalyse.

De evaluatie van het Natura 2000-beheerplan benoemt per habitattype de belangrijkste drukfactoren.

H2110 Embryonale duinen
Mogelijk te weinig verstuivend zand. Dit hangt mogelijk samen met de aanwezigheid van helm en duidt op een voortgaande successie richting witte duinen en (te) weinig nieuwe aangroei. Mogelijk wordt dit veroorzaakt door het strandbeheer (egaliseren van het strand) en langs het strand van Pettemerduinen vormt de aanwezigheid van strandhuisjes en strandpaviljoens mogelijk een beperking voor embryonale duinvorming (Sweco, 2023 in voorbereiding).

H2120 Witte duinen
Er is sprake van een gebrek aan verstuiving, een te dichte begroeiing en in Zwanenwater bovendien van vergrassing. De beperkte verstuiving is in hoofdzaak een gevolg van de vastlegging van de duinen in het verleden en in het bijzonder de zeereep ten behoeve van de kustverdediging. Verhoogde stikstofdepositie versnelt dit proces door stabilisatie van het zand en kan leiden tot het harder gaan groeien van grassen en ook dit zal verstuiving tegengaan. De achteruitgang van het konijn in de duinen heeft het dichtgroeien nog extra bespoedigd. De afname van blauwe zeedistel kan wijzen op een beperktere invloed van saltspray doordat de zeereep te gesloten en steil is (Sweco, 2023 in voorbereiding).

H2130A Grijze duinen (kalkrijk)
Knelpunten zijn beperkte begrazing door konijnen. Verder is onvoldoende stuivend zand en stikstofdepositie een knelpunt (Sweco, 2023 in voorbereiding).

H2130B Grijze duinen (kalkarm)
Knelpunten zijn het aandeel verstuifbaar zand (mogelijk te veel in de Pettemerduinen en onvoldoende in het Zwanenwater) en te weinig begrazing door konijnen (Zwanenwater) (Sweco, 2023 in voorbereiding).

H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)
Vergrassing, dominantie met kraaiheide en versnelde successie naar bos vormen de belangrijkste knelpunten. Daarnaast is mogelijk sprake van een te voedselrijke bodem (Sweco, 2023 in voorbereiding).

H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)
Vergrassing, dominantie met kraaiheide en versnelde successie naar bos vormen de belangrijkste knelpunten. Daarnaast is mogelijk sprake van een te voedselrijke bodem (Sweco, 2023 in voorbereiding).

H2150 Duinheiden met struikhei
Opslag vormt mogelijk het belangrijkste knelpunt. Daarnaast zijn successie naar bos, verzuring en vermesting en onvoldoende dynamiek knelpunten (Sweco, 2023 in voorbereiding).

H2160 Duindoornstruwelen
In de Pettemerduinen zijn geen knelpunten vastgesteld. Voor het Zwanenwater is het onbekend of er knelpunten zijn (Sweco, 2023 in voorbereiding).

H2170 Kruipwilgstruwelen
In de Pettemerduinen zijn geen knelpunten vastgesteld. Voor het Zwanenwater zijn geen gegevens beschikbaar (Bron: Sweco, 2023 in voorbereiding).

H2180A Duinbossen (droog)
De conceptevaluatie benoemt geen knelpunten (Sweco, 2023 in voorbereiding). Mogelijke knelpunten zijn exoten en onvoldoende winddynamiek.

H2180B Duinbossen (vochtig)
De conceptevaluatie benoemt geen knelpunten (Sweco, 2023 in voorbereiding). Mogelijke knelpunten zijn exoten en onvoldoende winddynamiek.

H2180C Duinbossen (binnenduinrand)
De conceptevaluatie benoemt geen knelpunten (Sweco, 2023 in voorbereiding). Mogelijke knelpunten zijn exoten en onvoldoende winddynamiek.H2190A Vochtige duinvalleien (open water)
Er zijn geen knelpunten bekend.

H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)
Mogelijke knelpunten zijn opslag van bomen en struiken en toename van duinriet (Sweco, 2023 in voorbereiding).

H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)
Mogelijke knelpunten zijn opslag van bomen en struiken en toename van duinriet (Sweco, 2023 in voorbereiding).

H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)
In de Pettemerduinen vormt opslag van bomen en struiken een mogelijk knelpunt (Sweco, 2023 in voorbereiding).

H6230 Heischrale graslanden
Er zijn geen knelpunten bekend.

H6410 Blauwgraslanden
Er zijn geen knelpunten bekend.

H7210 Galigaanmoerassen
Verruiging en opslag van struiken/bomen vormt hier mogelijk een knelpunt (Bron: Sweco, 2023 in voorbereiding).

H1903 Groenknolorchis
Uit de evaluatie blijkt dat er onvoldoende informatie is om knelpunten vast te stellen (Sweco, 2023 in voorbereiding).

A017 Aalscholver
Er zijn geen duidelijke knelpunten voor het leefgebied van aalscholver. De kwaliteit van het leefgebied lijkt daarmee, ook gezien de stabiele aantalstrend, te voldoen aan de doelstelling van behoud. Dit is echter onvoldoende aangezien het instandhoudingsdoel voor broedparen niet wordt gehaald (Sweco, 2023 in voorbereiding).

A021 Roerdomp
Vermesting resulteert in versnelde successie van rietland naar wilgenstruweel en afname van de oppervlakte en kwaliteit van het waterriet, en het verdwijnen van de rietkragen door begrazing door zomerganzen zijn knelpunten (Sweco, 2023 in voorbereiding).

A034 Lepelaar
Knelpunten zijn concurrentie met aalscholver, predatie door de vos en het begrazen van de rietkragen door zomerganzen (Sweco, 2023 in voorbereiding). Daarnaast zijn er geschiktere broedplekken in de (ruime) omgeving aanwezig.A277 Tapuit
Knelpunten zijn afname van kwaliteit broedhabitat door afname van konijnenstand en stikstofdepositie. Ook vindt er sterfte plaats van tapuiten tijdens de trek en/of overwintering (Sweco, 2023 in voorbereiding).

A042 Dwerggans
Er zijn geen duidelijke knelpunten in het Natura 2000-gebied (Sweco, 2023 in

voorbereiding). De soort wordt verstoord door recreanten die (illegaal) het reservaat betreden.

A056 Slobeend
Er zijn geen duidelijke knelpunten (Sweco, 2023 in voorbereiding). De soort wordt verstoord door recreanten die (illegaal) het reservaat betreden.

4.1.2 *Invasieve exoten*

Voor sommige habitattypen vormen invasieve exoten een knelpunt. Het Natura 2000-beheerplan noemt de volgende invasieve exoten die een bedreiging kunnen vormen voor de Natura 2000-doelen:

Tabel 7 - Invasieve exoten per habitattype die mogelijk een bedreiging vormen

Habitattype	Invasieve exoten
H2120	Rimpelroos, Amerikaanse vogelkers
H2130B	Grijs kronkelsteeltje, Amerikaanse vogelkers, rimpelroos
H2140B	Amerikaanse vogelkers, rimpelroos
H2150	Rimpelroos, krent, Amerikaanse vogelkers
H2160	Amerikaanse vogelkers, rimpelroos
H2180A/B/C	Amerikaanse vogelkers, ratelpopulier, Amerikaanse eik
H2190A	Watercrassula

4.1.3 *Stikstof*

Een ander knelpunt is de (overmaat aan) stikstofdepositie. De getoonde percentages geven aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is per jaartal, dat wil zeggen waar de stikstofdepositie boven de KDW (Kritische Depositiewaarde) ligt. Er is grote onduidelijkheid over de stikstofbron ammoniak uit zee. Dit is de zogenoemde meetcorrectie in de depositiegegevens. De mate van stikstofbelasting van de stikstofgevoelige natuur wordt in AERIUS Monitor onderverdeeld in vijf categorieën:

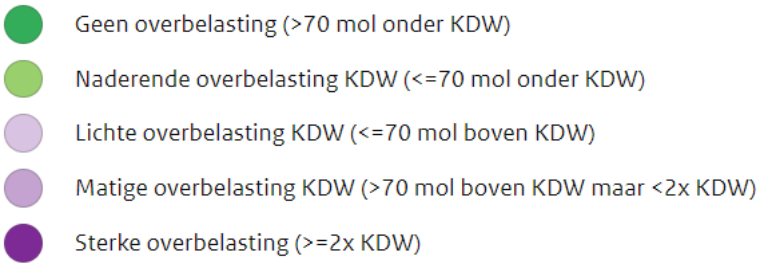

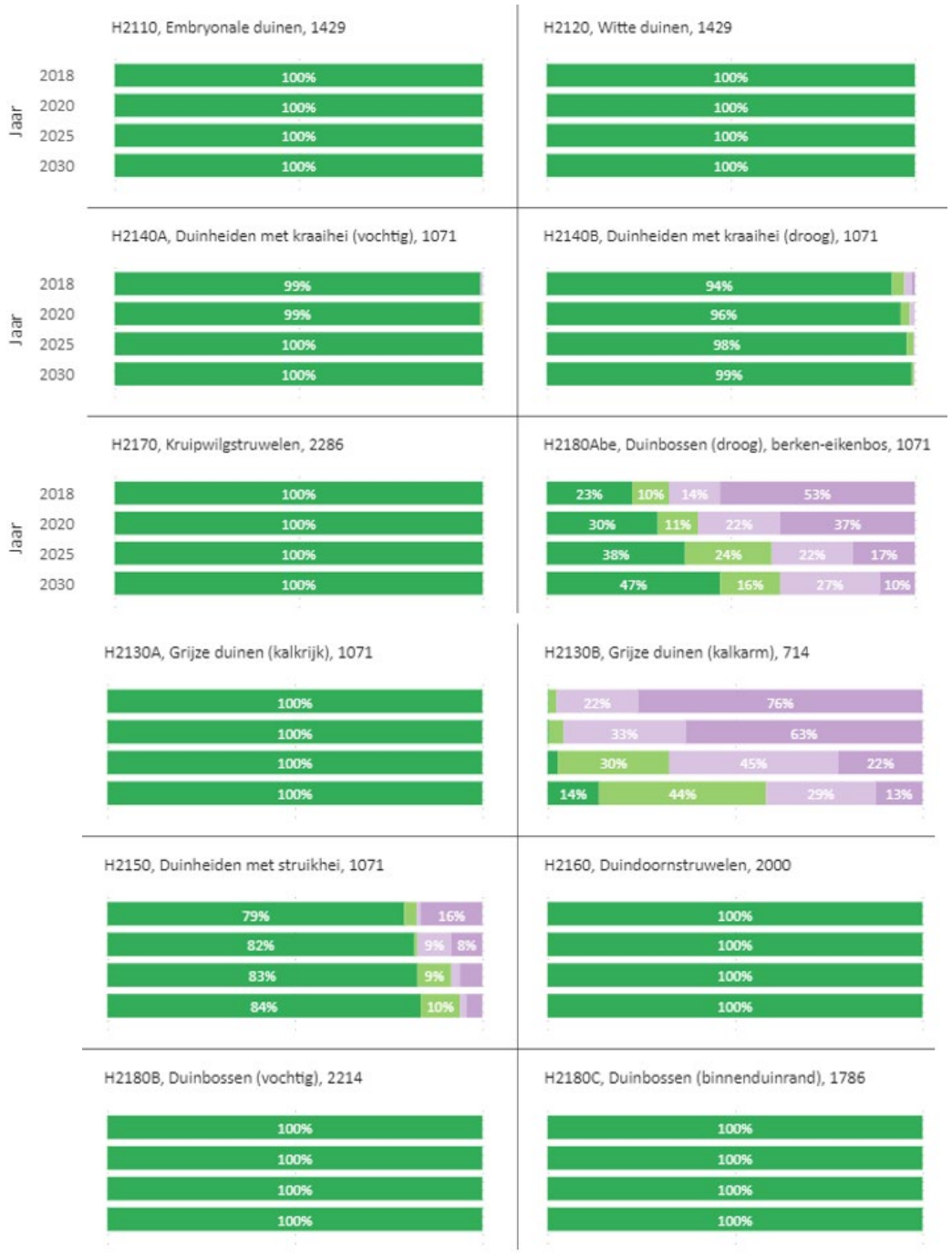
H2110, Embryonale duinen, 1429
H2120, Witte duinen, 1429
H2140A, Duinheiden met kraaihei (vochtig), 1071
H2140B, Duinheiden met kraaihei (droog), 1071
H2170, Kruipwilgstruwelen, 2286
H2180Abe, Duinbossen (droog), berken-eikenbos, 1071
H2130A, Grijze duinen (kalkrijk), 1071
H2130B, Grijze duinen (kalkarm), 714
H2150, Duinheiden met struikhei, 1071
H2160, Duindoornstruwelen, 2000
H2180B, Duinbossen (vochtig), 2214
H2180C, Duinbossen (binnenduinrand), 1786
Jaar
2018
2020
2025
2030
100%
99%
94%
96%
98%
23%
10%
14%
53%
30%
11%
22%
37%
38%
24%
17%
47%
16%
27%
10%
22%
76%
33%
63%
45%
14%
44%
29%
13%
79%
16%
82%
9%
8%
83%
9%
84%
10%

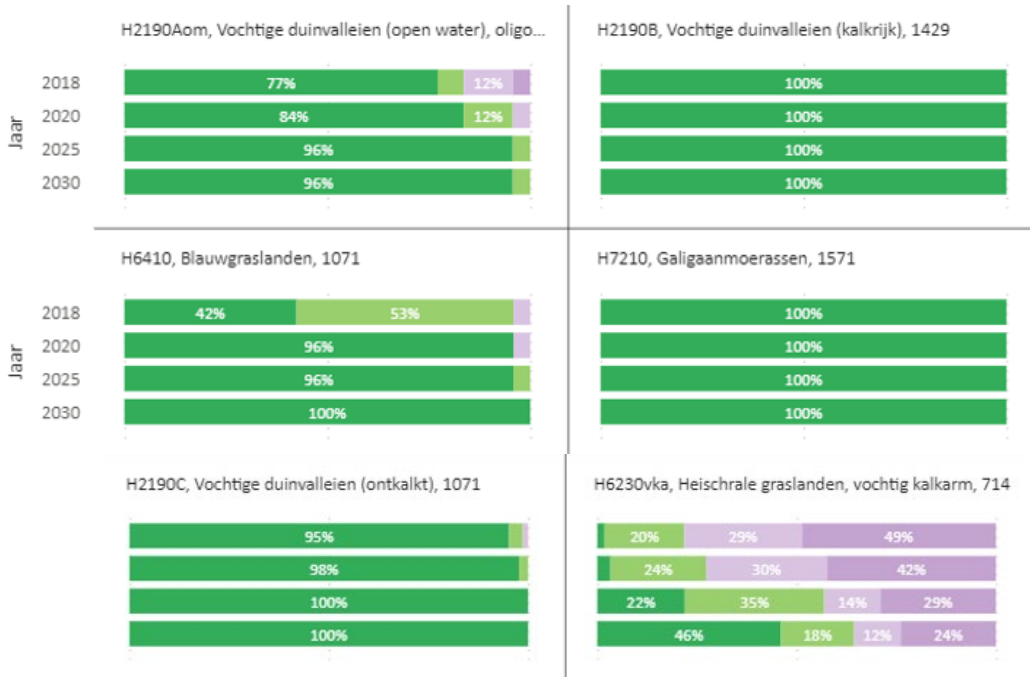

De getoonde balken tonen van boven naar beneden de jaren 2018, 2020, 2025 en 2030.
Van de aangewezen habitattypen is alleen H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten) niet gevoelig voor stikstofdepositie[1]. Voor de habitattypen H2130B Grijze duinen (kalkarm), H2140B Duinheiden met kraaihei (droog), H2150 Duinheiden met struikhei, H2180A Duinbossen (droog), H2190A Vochtige duinvalleien (open water), H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt), H6230 Heischrale graslanden en H6410 Blauwgraslanden geldt dat de kritische depositiewaarde voor (een deel van het areaal) wordt overschreden. Door geborgde bronmaatregelen neemt deze depositie op termijn (2030) af. Hierdoor wordt voor de typen H2190A Vochtige duinvalleien (open water), H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt) en H6410 Blauwgraslanden in 2030 de kritische depositiewaarde niet meer overschreden binnen het Natura 2000-gebied. Voor de overige typen geldt dat ook op termijn nog sprake is van overbelasting door stikstofdepositie.

[1] Een habitattype wordt als stikstofgevoelig beschouwd wanneer de kritische depositiewaarde lager is dan 2.400 mol N/ha/jaar.

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen

5.1 Maatregelen

In het Natura 2000-beheerplan voor Zwanenwater & Pettemerduinen staat een aantal maatregelen voor de eerste beheerplanperiode (2018-2024).

De volgende tabel bevat de diverse maatregelen die al genomen zijn of nog op de planning staan. Als voor een instandhoudingsdoel geen maatregel vermeld is, dan is er ook geen maatregel uitgevoerd of gepland. Het beheerplan bevat de uitleg waarom dat zo is.

Tabel 8 Uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen
(PD: Pettemerduinen, ZW: Zwanenwater, O: Overlevingsmaatregel, Ob: Overlevingsmaatregel beperkt inzetbaar, S: Systeemmaatregel)

Habitattype	Maatregel	Uitgevoerd	Bron	Type maatregel
H2110	Verwijderen rimpelroos	PD, jaartal onbekend, ca. 0,024 ha	PNH	O
H2120	Aanleg 7 stuiflocaties top zeereep (4 in ZW en 3 in PD)	ZW: jaartal onbekend, ca. 0,05 ha PD: jaartal onbekend, ca. 0,31 ha	PNH	S
H2120	Verwijderen rimpelroos (2 ha in ZW en 2 ha in PD)	ZW: jaartal onbekend, ca. 1,04 ha PD: jaartal onbekend, ca. 0,26 ha	PNH	O
H2120	Begrazing	PD: jaartal onbekend, ca. 1,1 ha ZW: jaartal onbekend, ca. 0,1 ha; 2019, ca. 5,8 ha	PNH	Ob
H2120	Verwijderen Amerikaanse vogelkers	PD: jaartal onbekend, ca. 0,03 ha		O
H2130A	Aanleg 3 stuiflocaties	ZW: jaartal onbekend, ca. 0,06 ha	PNH	S
H2130A	Continuering begrazing	ZW: 2019, ca. 1,25 ha PD: jaartal onbekend, ca. 2,64 ha	PNH	Ob
H2130A	Maaien	PD: jaartal onbekend, ca. 0,03 ha	PNH	Ob
H2130A	Verwijderen rimpelroos	PD: jaartal onbekend, ca. 0,63 ha ZW: jaartal onbekend, ca. 0,15 ha	PNH	O
H2130B	Aanleg 17 stuiflocaties (12 in ZW en 5 in PD)	ZW: jaartal onbekend, ca. 0,15 ha PD: jaartal onbekend, ca 0,06 ha	PNH	S
H2130B	Plaggen (7 ha in ZW en 3 ha in PD)	Onbekend		Ob
H2130B	Verwijderen exoten (rimpelroos) 2 ha in PD	PD – rimpelroos: jaartal onbekend, ca. 0,26 ha PD – Amerikaanse vogelkers: jaartal onbekend, ca. 0,037 ha	PNH	O

Habitattype	Maatregel	Uitgevoerd	Bron	Type maatregel
H2130B	Continuering begrazing	PD: jaartal onbekend, ca. 0,26 ha ZW: jaartal onbekend, ca. 11,8 ha; 2019, ca. 7,7 ha	PNH	Ob
H2130B	Jaarlijks maaien 13 ha in ZW	Onbekend		O
H2130B	Afgraven duizendknoop	ZW: jaartal onbekend, ca. 0,05 ha	PNH	O
H2130B	Verwijderen rimpelroos	ZW: jaartal onbekend, ca. 0,41 ha	PNH	O
H2130B	Verwijderen opslag	ZW: 2018, ca. 0,027 ha	PNH	O
H2140A	Verwijderen opslag 3 ha in ZW	ZW: 2018, ca. 0,13 ha	PNH	O
H2140A	Plaggen 2 ha in ZW	Onbekend		Ob
H2140A	Maaien 6 ha in ZW	Onbekend		Ob
H2140A	Continuering begrazing	ZW: jaartal onbekend, ca. 4,35 ha; 2019, ca. 4,46 ha	PNH	Ob
H2140A	Maaien	PD: jaartal onbekend, ca. 0,29 ha	PNH	Ob
H2140A	Verwijderen rimpelroos	ZW: jaartal onbekend, ca. 0,02 ha	PNH	O
H2140B	Verwijderen opslag 11 ha in ZW	ZW: 2018, ca. 0,11 ha	PNH	O
H2140B	Plaggen 1 ha in ZW	Onbekend		Ob
H2140B	Maaien 6 ha in ZW	Onbekend		Ob
H2140B	Continuering begrazing	PD: jaartal onbekend, ca. 1,26 ha ZW: jaartal onbekend, ca. 5,86 ha; 2019, ca. 8,2 ha	PNH	Ob
H2140B	Maaien	PD: jaartal onbekend, ca. 0,35 ha	PNH	Ob
H2140B	Verwijderen rimpelroos	ZW: jaartal onbekend, ca. 0,08 ha PD: jaartal onbekend, ca. 0,16 ha	PNH	O
H2140B	Verwijderen Amerikaanse vogelkers	PD: jaartal onbekend, ca. 0,013 ha	PNH	O
H2140B	Stuifkuilen	ZW: jaartal onbekend, ca. 0,026 ha	PNH	S
H2150	Verwijderen opslag 1,2 ha in PD	Onbekend		O
H2150	Spragelen 0,3 ha	Onbekend		Ob
H2150	Continuering begrazing	PD: jaartal onbekend, ca. 0,29 ha ZW: jaartal onbekend, ca. 0,14 ha	PNH	Ob
H2150	Verwijderen rimpelroos	PD: jaartal onbekend, ca. 0,013 ha	PNH	O
H2150	Verwijderen Amerikaanse vogelkers	PD: jaartal onbekend, ca. 0,015 ha	PNH	O
H2160	Verwijderen rimpelroos	PD: jaartal onbekend, ca. 0,018 ha	PNH	O
H2160	Begrazing	PD: jaartal onbekend, ca. 0,04 ha	PNH	Ob
H2160	Verstuiving	PD: jaartal onbekend, ca. 0,013 ha	PNH	S
H2170	Verwijderen opslag regulier	Onbekend		O

Habitattype	Maatregel	Uitgevoerd	Bron	Type maatregel
H2170	Aanvullend maaien regulier	PD: jaartal onbekend, ca. 0,14 ha	PNH	Ob
H2170	Continuering begrazing	PD: jaartal onbekend, ca. 0,08 ha	PNH	Ob
H2170	Verwijderen duindoorn	PD: jaartal onbekend, ca. 0,03 ha	PNH	O
H2170	Verwijderen rimpelroos	PD: jaartal onbekend, ca. 0,09 ha	PNH	O
H2180A	Verwijderen exoten 0,2 ha in ZW	Onbekend		O
H2180A	Verwijderen exoten 1,3 ha in PD	Amerikaanse vogelkers: jaartal onbekend, ca. 0,224 ha Rimpelroos: jaartal onbekend, ca. 0,18 ha	PNH	O
H2180A	Begrazing	PD: jaartal onbekend, ca. 0,55 ha	PNH	Ob
H2180B	Verwijderen opslag grauwe wilg 1,5 ha in ZW	ZW: 2018, ca. 0,26 ha; jaartal onbekend, ca. 0,31 ha	PNH	O
H2180B	Continuering begrazing 29 ha in ZW	ZW: jaartal onbekend, ca. 5,8 ha; 2019, ca. 3,4 ha	PNH	Ob
H2180B	Onderzoek functioneren kwelscherm ZW	Zie H2190A		N.v.t.
H2180B	Begrazing	PD: jaartal onbekend, ca. 0,5 ha	PNH	Ob
H2180B	Verwijderen Amerikaanse vogelkers	PD: jaartal onbekend, ca. 0,52 ha	PNH	O
H2190A	Plaggen van moerasranden	Niet uitgevoerd	PNH	Ob
H2190A H2190C, H2190D, H6230, H7210	Onderzoek functioneren kwelscherm ZW			n.v.t.
H2190B	Plagproef Korfwater	PD: jaartal onbekend, ca. 0,18 ha	PNH	Ob
H2190B	Continuering maaibeheer	Onbekend		Ob
H2190B	Begrazing	PD: jaartal onbekend, ca. 0,22 ha ZW: 2019, ca. 0,03 ha	PNH	Ob
H2190B	Maaien	PD: jaartal onbekend, ca. 0,37 ha	PNH	Ob
H2190C	Verwijderen opslag 2ha in ZW	ZW: jaartal onbekend, ca. 1,84 ha; 2018, ca. 0,02 ha	PNH	O
H2190C	Reguliere begrazing 7,8 ha in ZW	ZW: jaartal onbekend, ca. 1,65 ha; 2019, ca. 0,17 ha	PNH	Ob
H2190C	Maaien 2,1 ha in ZW	Onbekend		Ob
H2190C	Verwijderen duindoorn	PD: jaartal onbekend, ca. 0,014 ha	PNH	O
H2190C	Maaien	PD: jaartal onbekend, ca. 0,164 ha	PNH	Ob
H2190C	Begrazing	PD: jaartal onbekend, ca. 0,023 ha	PNH	Ob
H2190D	Verwijderen opslag regulier ZW	ZW: jaartal onbekend, ca. 3 ha (wilgen)	PNH	O

Habitattype	Maatregel	Uitgevoerd	Bron	Type maatregel
H2190D	Plaggen 4 ha in ZW	Onbekend		Ob
H2190D	Maaien 4,8 ha in ZW	Onbekend		Ob
H2190D	Begrazing	ZW: jaartal onbekend, ca. 0,7 ha; 2019, ca. 0,034 ha PD: jaartal onbekend, ca. 0,026 ha	PNH	Ob
H6230	Maaien 1,7 ha	Onbekend		Ob
H6230	Plaggen 0,1 ha	Onbekend		Ob
H6230	Verwijderen rimpelroos	ZW: jaartal onbekend, ca. 0,017 ha	PNH	O
H6230	Begrazing	ZW: jaartal onbekend, ca. 0,22 ha; 2019, ca. 0,13 ha	PNH	Ob
H6410	Continuering maaibeheer	Onbekend		Ob
H6410	Verwijderen rimpelroos	PD: jaartal onbekend, ca. 0,01 ha	PNH	O
H7210	Continuering verwijderen opslag	Onbekend		O
H7210	Begrazing	ZW: jaartal onbekend, ca. 0,31 ha	PNH	Ob

5.2 Locaties maatregelen

De volgende kaarten tonen de locaties van de PAS-maatregelen.

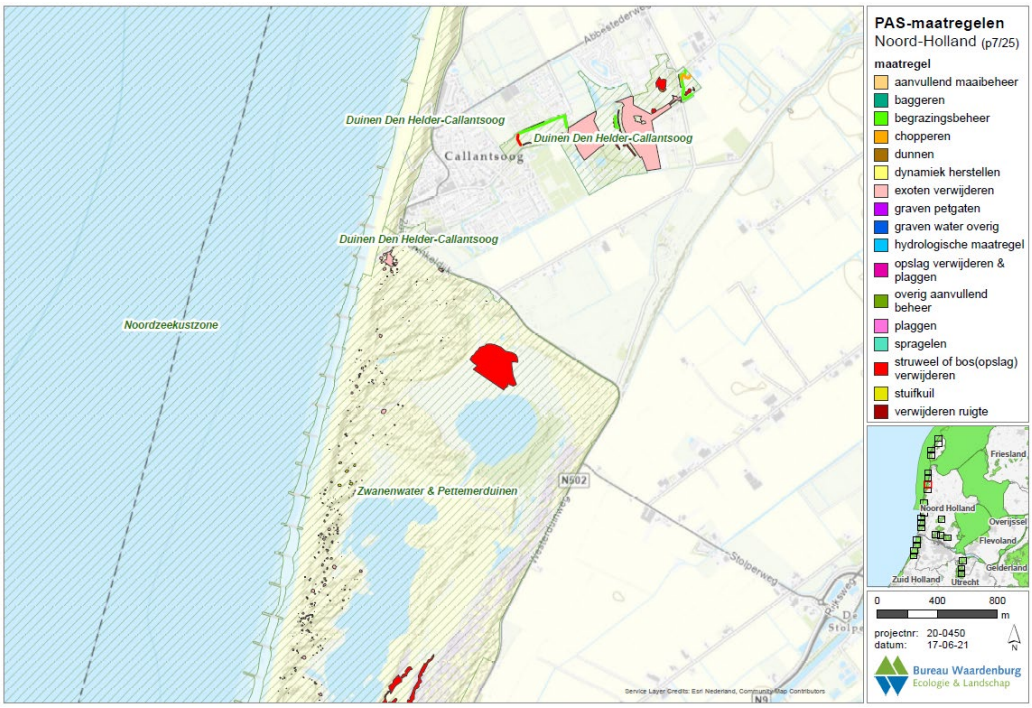

Figuur 1 PAS-maatregelen

Figuur 2 PAS-Maatregelen

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen

In het Natura 2000-beheerplan zijn – in aanvulling op regulier beheer – maatregelen geformuleerd voor instandhouding van habitattypen. In de PAS-gebiedsanalyse is een inschatting gemaakt van het effect van de PAS-maatregelen.

Tabel 9 Verwachte effectiviteit beoogde PAS-maatregelen per instandhoudingsdoelstelling

Habitattype	Maatregelen	Frequentie	Effectiviteit	Duurzaamheid	Responstijd
H2130A+B	Aanleg stuifplekken	éénmalig	Groot	onbekend	1-5 jaar
H2140A+B	Struweel verwijderen	>= 1x p/tijdvak	Groot	1-5 jaar	1-5 jaar
	Plaggen/chopperen	éénmalig	Matig/groot	10-20 jaar	1-5 jaar
H2150	Chopperen/spragelen	éénmalig	Matig/groot	10-20 jaar	1-5 jaar
	Struweel verwijderen	>= 1x p/tijdvak	Groot	1-5 jaar	1-5 jaar
H2180A	Struweel verwijderen	>= 1x p/tijdvak	Groot	1-5 jaar	1-5 jaar
H2190C	Extra maaien en afvoeren	>= 1x p/tijdvak	Matig	1-5 jaar	1-5 jaar
	kwelscherm	éénmalig	Groot	10-20 jaar	1-5 jaar
H6230	Extra maaien en afvoeren	>= 1x p/tijdvak	Matig	1-5 jaar	1-5 jaar
	kwelscherm	éénmalig	Groot	10-20 jaar	1-5 jaar
H2190A, H6410	kwelscherm	éénmalig	Groot	10-20 jaar	1-5 jaar

Tabel 10 Effecten van mogelijke PAS-maatregelen op instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebied (Zwanenwater-Pettemerduinen (zonder doelen van het Wijzigingsbesluit). x = maatregel is bedoeld voor behoud van dit habitattype; m = positief effect, meeliftend, - = negatief effect niet op voorhand uitgesloten; blanco = geen effect)

Habitattype		Aanleg stuifplekken	Verwijderen struweel/opslag/exoten	Plaggen/chopperen/spragelen	Extra maaien	Onderzoek functioneren kwelscherm
H2110	Embryonale duinen	m				
H2120	Witte duinen	m				
H2130A	Grijze duinen (kalkrijk)	x				
H2130B	Grijze duinen (kalkarm)	x				
H2140A	Duinheiden met kraaihei (vochtig)	m	x	x		
H2140B	Duinheiden met kraaihei (droog)	m	x	x		
H2150	Duinheiden met struikhei	m	x	x		
H2170	Kruipwilgstruwelen					

H2180A	Duinbossen (droog)		x			
H2180B	Duinbossen (vochtig)					m
H2190A	Vochtige duinvalleien (open water)					x
H2190B	Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	m				m
H2190C	Vochtige duinvalleien (ontkalkt)				x	x
H2190D	Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)					m
H6230	Heischrale graslanden		x		x	x
H6410	Blauwgraslanden					x
H7210	Galigaanmoerassen					m
A017	Aalscholver	-		-	-	
A021	Roerdomp	-		-	-	
A034	Lepelaar	-		-	-	
A277	Tapuit	m/-	m	m/-	m/-	
A042	Dwerggans	-		-	-	
A056	Slobeend	-		-	-	

7 Synthese en conclusie

Dit hoofdstuk vormt de synthese van de uitgevoerde beoordelingen in eerdere hoofdstukken: wat is de verwachting dat aan drukfactoren overblijft op korte termijn en op lange termijn? Daarnaast wordt aangegeven aan welke oplossingsrichtingen gedacht wordt bij de verschillende drukfactoren.

In hoofdstuk 4 zijn de belangrijkste drukfactoren voor Zwanenwater en Pettemerduinen beschreven en in hoofdstuk 5 de uitgevoerde en geplande maatregelen. In dit hoofdstuk worden drukfactoren en maatregelen naast elkaar gelegd om te kunnen concluderen wat nog zou moeten gebeuren.

Het doel van de NDA's is om voorafgaand aan de vaststelling van het PSN te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst) in combinatie met andere drukfactoren en gegeven het vastgestelde maatregelenpakket. In het Natura 2000-gebied Zwanenwater en Pettemerduinen is alleen het habitattype H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten) niet stikstofgevoelig. Van de Vogelrichtlijnsoorten is slechts één stikstofgevoelig, namelijk de tapuit. De groenknolorchis is de enige Habitatrichtlijnsoort; deze is ook stikstofgevoelig.

7.1 Synthese

Voor het bereiken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn samenvattend de volgende risico's aanwezig:

1. Onvoldoende sleutelprocessen
2. Robuust hydrologisch systeem
3. Wegvallen (konijnen) begrazing
4. Atmosferische stikstofdepositie
5. Toenemende invloed exoten

<u>Ad 1: Afname sleutelprocessen</u>

Een voorwaarde voor een hoge soortenrijkdom in het gebied is het voorkomen van gradiëntrijke (nat-droog, begroeid-onbegroeid) milieus. Van een hoge milieudiversiteit is sprake als er veel dynamiek is, waarbij natuurlijke processen zoals wind, begrazing en hydrologische processen zoals kwel in het gebied vrij spel hebben. Binnen het duinsysteem zijn juist die natuurlijke processen verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het landschap en de vegetatie. Ze bepalen in hoge mate of een habitattype ergens kan bestaan en spelen een belangrijke rol bij de kwaliteit ervan.

Afname winddynamiek (verstuiving):

Het belangrijkste sturende proces voor de ontwikkeling van het duingebied en de aanwezige habitattypen is de dynamiek van wind en (zee)water. Aan de zeereep is dat enerzijds duin- en kustafslag en anderzijds zandaanvoer en opstuiving door zee en wind. Vervolgens is de wind een cruciale factor bij de verdere ontwikkeling van natuur en landschap. Voor meerdere habitattypen geldt dat onvoldoende verstuiving van zand als een knelpunt wordt genoemd voor het habitattype.

In de afgelopen decennia is door het vastleggen van de duinen de invloed van windwerking (verstuiving van zand) in de duinen echter minder geworden, waardoor de natuurlijke ontwikkeling van duinen en bijbehorende variatie in vegetatietypen (successiestadia) is afgenomen en de effecten door atmosferische stikstofdepositie,

zoals versnelde verzuring, zijn versterkt. Door het vergroten van de invloed van wind door het losmaken van de bodem zal de natuurlijke duinvorming weer in gang worden gezet en weer meer overstuiving met vers kalkhoudend zand plaatsvinden. Ook door het verwijderen van de (verouderde) vegetatie op sterk verzuurde of vermeste bodems zal de kwaliteit en structuurvariatie van de duinvegetaties toenemen.

Door een dergelijke plaatselijke verstuiving vernieuwt en ververst het gebied zich telkens opnieuw. Op deze manier krijgt het ecosysteem meer veerkracht en blijven zowel jonge als oudere stadia van habitattypen steeds ergens in het duinecosysteem bestaan.

Afname begrazings- en betredingsdynamiek:

Net als winddynamiek spelen ook begrazingsprocessen een belangrijke rol bij het behoud van een gevarieerd duinlandschap met bijbehorende variatie in vegetatietypen. Met name het wegvallen van begrazing (en graafactiviteiten) door konijnen speelt in veel duingebieden een negatieve rol en draagt bij aan verstarring en verstruweling. Begrazing door grote grazers en betreding door mensen kunnen bijdragen aan variatie en verstuiving, maar kunnen bij een te grote intensiteit ook een probleem vormen. Bijvoorbeeld door verstoring van kwetsbare fauna. Voor beide geldt dus dat gestuurd dient te worden op zonering en intensiteit binnen de duingebieden.

Ad 2: Hydrologische situatie

In delen van het gebied is de hydrologische situatie niet optimaal om de gewenste doelen te bereiken. Van belang zijn daarbij het waterpeil, grondwaterstroming en mate van buffering. In de binnenduinrand is vaak nog sprake van een harde overgang tussen het duingebied en achterliggende polders, waardoor bijvoorbeeld de kwelpotenties niet of zeer beperkt worden benut. In het Zwanenwater is door het plaatsen van een kwelscherm en natuurontwikkeling in de binnenduinrand een robuuster systeem ontstaan. Hierbij zijn nog mogelijkheden tot optimalisatie van de bufferzone.

De hydrologische situatie wordt ook beïnvloed door klimaatverandering. Er zijn maatregelen getroffen, maar deze kunnen mogelijk bij langdurige droogte nog niet voldoende blijken.

Ad 3 Wegvallen (konijnen)begrazing:

Door het wegvallen van konijnenbegrazing is het duingebied sneller dichtgegroeid, waardoor de dynamiek in het gebied verder is afgenomen. Dit effect wordt versterkt door versnelde successie als gevolg van overmaat aan atmosferische stikstofdepositie. De diverse drukfactoren versterken elkaar waardoor het vastleggen van het duin is versneld.

Ad 4: Atmosferische stikstofdepositie:

Stikstof zorgt voor verzuring en de vermesting van de natuur, waardoor bodems sterk en versneld uitlogen, karakteristieke planten- en diersoorten verdwijnen en duinvegetaties sterk verruigen en vergrassen.

Vrijwel alle habitattypen in het Natura 2000-gebied zijn gevoelig voor stikstofdepositie. Waarbij ook bij een aantal habitattypen en leefgebieden sprake is van overbelasting door atmosferische stikstofdepositie.

Ad 4: Toenemende invloed exoten
Bij diverse habitattypen is sprake van aanwezigheid van invasieve exoten (grijs kronkelsteeltje, Amerikaanse vogelkers, rimpelroos, watercrassula). Door de aanwezigheid van deze soorten neemt de kwaliteit van habitattypen af, soms

dusdanig dat de vegetatie op termijn niet meer kwalificeert als habitattype. Daarnaast is door invloeden zoals klimaatverandering ook mogelijk sprake van vestiging van nieuwe invasieve exoten.

Conclusie

Hoewel het behoud van bestaande arealen en soms uitbreiding van arealen mogelijk blijkt, leidt dit vooralsnog niet altijd tot het duurzaam halen van de instandhoudingsdoelstellingen. Zo is het areaal goed ontwikkeld grijs duin afgenomen, en het toegenomen areaal van overwegend matige kwaliteit.

Voor het robuust behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn echter systeemherstelmaatregelen noodzakelijk, waarbij de sleutelprocessen worden hersteld en daarnaast een robuust hydrologisch systeem aanwezig is.

7.2 Lange termijn en toekomstperspectief

Uit AERIUS-monitor blijkt dat na het treffen van de geborgde bronmaatregelen de achtergronddepositie van habitattypen (in meer of mindere mate) afneemt. Van de aangewezen habitattypen is alleen H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten) niet gevoelig voor stikstofdepositie[2]. Voor de habitattypen H2130B Grijze duinen (kalkarm), H2140B Duinheiden met kraaihei (droog), H2150 Duinheiden met struikhei, H2180A Duinbossen (droog), H2190A Vochtige duinvalleien (open water), H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt), H6230 Heischrale graslanden en H6410 Blauwgraslanden geldt dat de kritische depositiewaarde voor (een deel van het areaal) wordt overschreden. Door geborgde bronmaatregelen neemt deze depositie op termijn (2030) af. Hierdoor wordt voor de typen H2190A Vochtige duinvalleien (open water), H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt) en H6410 Blauwgraslanden in 2030 de kritische depositiewaarde niet meer overschreden binnen het Natura 2000-gebied. Voor de overige typen geldt dat ook op termijn nog sprake is van overbelasting door stikstofdepositie.

De ook op lange termijn aanwezige overmaat aan stikstofdepositie, in combinatie met de niet of onvoldoende aanwezige sleutelprocessen, maakt dat de omgevingscondities ook op lange termijn niet op orde zijn. De voornaamste drukfactoren in de vorm van stikstofdepositie en onvoldoende dynamiek zijn noodzakelijk om aan te pakken.

7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen

Indien de abiotische condities niet verbeteren en sleutelprocessen niet (voldoende) op gang komen is het op korte termijn mogelijk om de habitattypen met de reeds getroffen en nog uit te voeren geborgde overlevingsmaatregelen te behouden. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er op korte en lange termijn risico is op verslechtering van de habitattypen, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen is met name dynamiek van wind en (zee)water essentieel. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen benodigd om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan samenvattend uit:

- Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
- Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
- Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek
- Maatregelen gericht op hydrologisch herstel
- Maatregelen gericht op terugdringen invasieve exoten

[2] Een habitattype wordt als stikstofgevoelig beschouwd wanneer de kritische depositiewaarde lager is dan 2.400 mol N/ha/jaar.

Mogelijke systeemmaatregelen buiten Natura 2000
Veel duingebieden gaan via een hoge binnenduinrand abrupt over naar het achterland. In dit achterland zijn er bebouwingskernen en recreatieterreinen en is er veelal sprake van intensief agrarisch gebruikte gebieden. Afhankelijk van de bodemgesteldheid komen zowel intensief gebruikt grasland voor als verschillende vormen van tuin- en akkerbouw, waaronder bollenteelt. In de meeste gevallen is daarbij sprake van sterke ontwatering en een intensief gebruik van meststoffen en soms ook gewasbeschermingsmiddelen.
Extensivering en vergroening van de (agrarische) gronden langs de binnenduinrand biedt in veel gevallen goede potenties voor versterking van robuuste systemen voor de duinnatuur in de Natura 2000-gebieden. Dit biedt, afhankelijk van de ruimtelijke en abiotische uitgangssituatie, kansen voor extensievere (biologische) landbouw, uitbreiding van bossen, (nieuwe) landgoederen, recreatief groen, maar ook ontwikkeling van nieuwe natte natuur. De meerwaarde kan onder meer bestaan uit:

- Opgaand groen, zoals boszomen, kan een buffer vormen tegen het inwaaien van onder meer stikstof vanuit het achterland. Bosontwikkeling kan daarnaast ook bijdragen aan de landelijke taakstellingen voor de vastlegging van extra CO_2.
- Extensivering van agrarisch gebruik kan mogelijkheden bieden voor hydrologisch herstel (minder diepe ontwatering), realiseren van een groen-blauwe dooradering in het agrarisch gebied, versterking van biodiversiteit en daarnaast eveneens de stikstofdruk op het duingebied verminderen.
- Ontwikkeling van nieuwe natuur levert dezelfde voordelen op als hiervoor genoemd bij extensief agrarisch gebruik. Daarnaast kunnen daarbij de potenties benut worden van de overgang (gradiënt) van het droge duingebied naar de nattere gebieden in het achterland. Herstel van kwelsituaties en soms zelfs duinrellen biedt daarbij zeer goede mogelijkheden. Bij voldoende omvang kunnen natte gebieden worden toegevoegd aan begrazingseenheden, waardoor een betere spreiding van begrazingsdruk mogelijk wordt.
- Vergroening van gebieden langs de binnenduinrand levert extra mogelijkheden op voor de opvang van de toenemende recreatiedruk op de duingebieden en extra mogelijkheden voor een goede zonering daarvan. Daarmee kunnen duingebieden beter worden ontlast en kunnen directe schade aan kwetsbare vegetaties en verstoring van kwetsbare faunapopulaties effectiever worden voorkomen. In het specifieke geval van duinterreinen waar veel honden worden uitgelaten, bijvoorbeeld nabij stedelijke gebieden of recreatieterreinen, kan ook de bemestingsdruk hierdoor sterk worden verlaagd.

7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen

Om de natuurwaarden in het Natura 2000-gebied Zwanenwater en Pettemerduinen duurzaam in stand te houden is het noodzakelijk de natuurlijke processen zo veel mogelijk ruimte te geven en bronmaatregelen te treffen om de achtergronddepositie verder terug te dringen.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen zijn systeemherstelmaatregelen benodigd (zie par 7.3). Deels zal hiervoor ook nog aanvullend onderzoek noodzakelijk zijn.

7.5 Conclusie

Met de informatie vanuit de natuurdoelanalyses wordt input geleverd aan de gebiedsplannen, waardoor op termijn inzichtelijk wordt of het vastgestelde pakket maatregelen volstaat om verslechtering tegen te gaan en realisatie van instandhoudingsdoelen mogelijk te maken. De analyses kunnen drie verschillende uitkomsten hebben:

Leiden de maatregelen tot tegengaan van verslechtering én bereiken instandhoudingsdoelstellingen?	
Ja	De natuurdoelanalyses leveren in dit geval de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen realisatie van instandhoudingsdoelstellingen mogelijk maakt door het op orde brengen van de condities daarvoor. Deze uitkomst bevestigt het maatregelenpakket en biedt basis voor verdere uitwerking van maatregelen in gebiedsplannen.
Ja, mits	De natuurdoelanalyses leveren de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen, verslechtering van stikstofgevoelige habitats voorkomt, maar dat aanvullende maatregelen nodig zijn voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen op lange termijn. Dit leidt tot verdere verkenning van aanvullende maatregelen. Dat kunnen zowel bronmaatregelen zijn als natuurherstelmaatregelen.
Nee, tenzij	De natuurdoelanalyses leveren een ecologische beoordeling van het pakket maatregelen waaruit blijkt dat met vastgestelde maatregelen verslechtering niet valt uit te sluiten. De natuurdoelanalyse maakt in dat geval duidelijk wat de knelpunten zijn.

Om tot een navolgbaar eindoordeel te komen voor de Natuurdoelanalyse is een beslisboom gebruikt. Aan de hand van de informatie uit de voorgaande paragrafen en hoofdstukken volgt daaruit een eindoordeel. Per stikstofgevoelig instandhoudingsdoel zal een conclusie getrokken worden.

H2110 Embryonale duinen

Het habitattype is in oppervlak afgenomen in de Pettemerduinen. In het Zwanenwater is het type voor zover bekend niet afgenomen. De kwaliteit is mogelijk niet behouden. De behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit is dus niet gerealiseerd. De kritische depositiewaarde wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden. Stikstof is dus geen knelpunt voor het habitattype. Knelpunten zijn te weinig dynamiek en voortgaande successie richting witte duinen en (te) weinig nieuwe aangroei. Er zijn aanvullende maatregelen benodigd om andere drukfactoren te mitigeren. Het eindoordeel is ‘Ja, mits’.

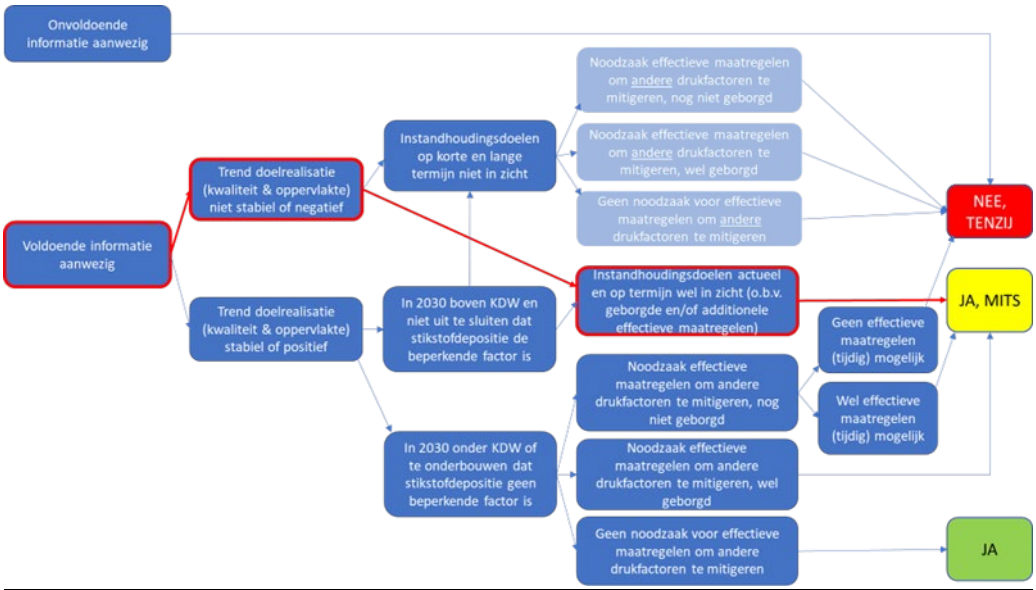

Figuur 3 Eindoordeel H2110 Embryonale duinen

H2120 Witte duinen

Het is onbekend hoe het habitattype zich heeft ontwikkeld in het Zwanenwater. In de Pettemerduinen is het areaal afgenomen. De behoudsdoelstelling voor oppervlak wordt niet gehaald. Ook wordt het doel voor verbetering kwaliteit mogelijk niet gehaald. De kritische depositiewaarde wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden. Knelpunten zijn een gebrek aan verstuiving, een te dichte begroeiing en in Zwanenwater bovendien van vergrassing. Er zijn aanvullende maatregelen benodigd om andere drukfactoren te mitigeren. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

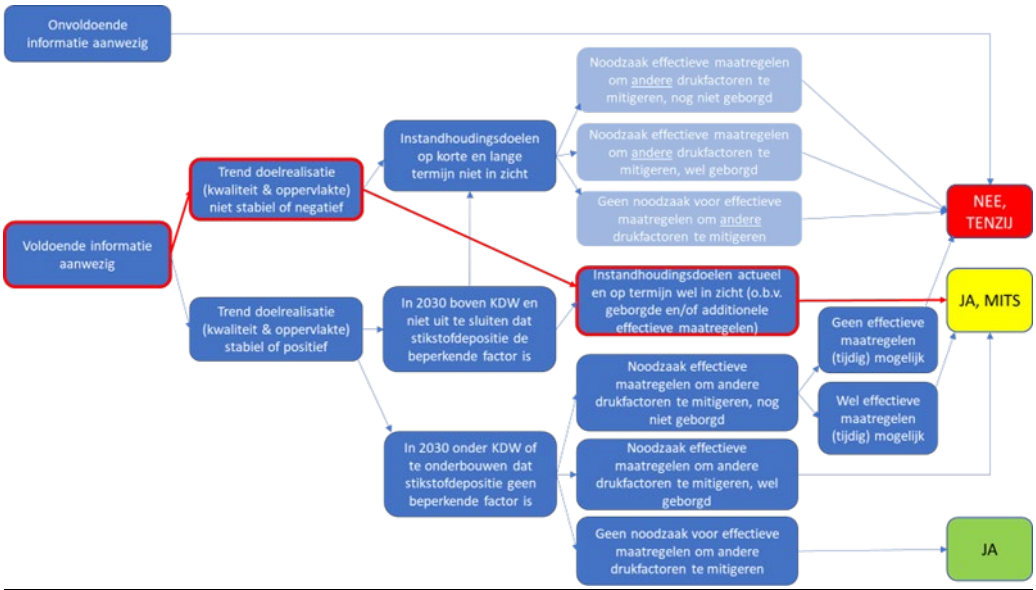

Figuur 4 Eindoordeel H2120 Witte duinen

H2130A Grijze duinen (kalkrijk)

Voor beide deelgebieden geldt dat mogelijk sprake is van een toename in oppervlak. De behoudsdoelstelling voor oppervlak wordt dus gehaald. De kwaliteit van vegetatie en abiotiek is onbekend. Overall wordt beoordeeld dat het doel voor kwaliteit mogelijk niet gehaald wordt. De kritische depositiewaarde wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden. Stikstof is dus geen knelpunt voor het habitattype. Knelpunten zijn beperkte begrazing door konijnen en onvoldoende stuivend zand. Aanvullende maatregelen zijn noodzakelijk voor andere drukfactoren. Hiervan dienen de uitwerking en effectiviteit nog te worden bepaald. Het eindoordeel is daarom 'Nee, tenzij'.

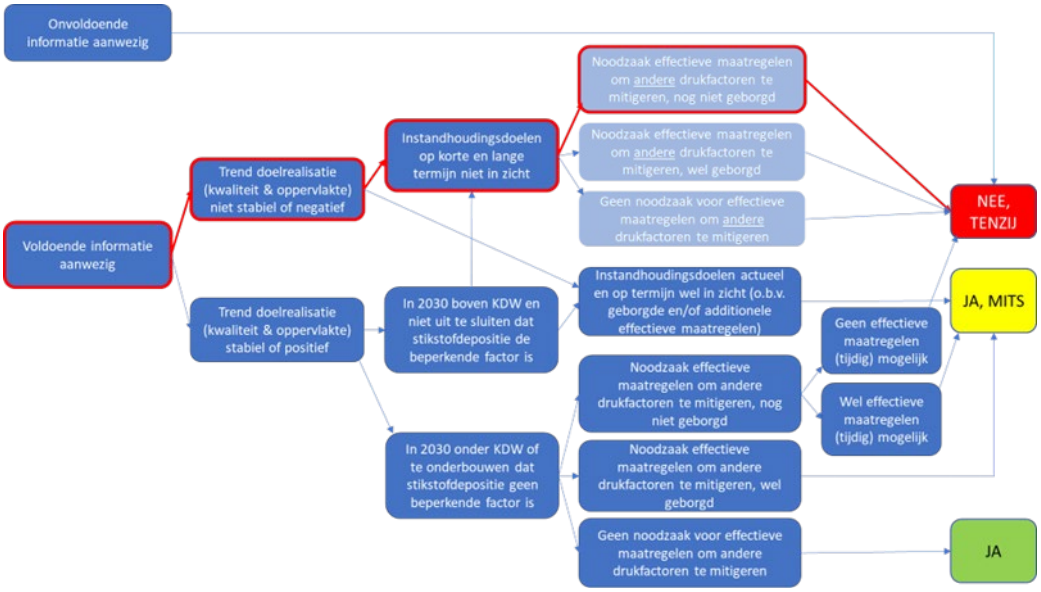

Figuur 5 Eindoordeel H2130A Grijze duinen (kalkrijk)

H2130B Grijze duinen (kalkarm)

De areaalontwikkeling van het type in het Zwanenwater is onbekend. In de Pettemerduinen is mogelijk sprake van een toename. De kwaliteit van het type is mogelijk niet verbeterd waardoor de verbeterdoelstelling niet wordt gehaald. De kritische depositiewaarde wordt in de huidige situatie in vrijwel het gehele areaal overschreden. Op termijn neemt dit af naar 42 procent overbelast areaal. Andere knelpunten zijn het aandeel verstuifbaar zand (mogelijk te veel in de Pettemerduinen en onvoldoende in het Zwanenwater) en te weinig begrazing door konijnen (Zwanenwater). Aanvullende maatregelen zijn noodzakelijk voor andere drukfactoren. Hiervan dienen de uitwerking en effectiviteit nog te worden bepaald. Het eindoordeel is daarom 'Nee, tenzij'.

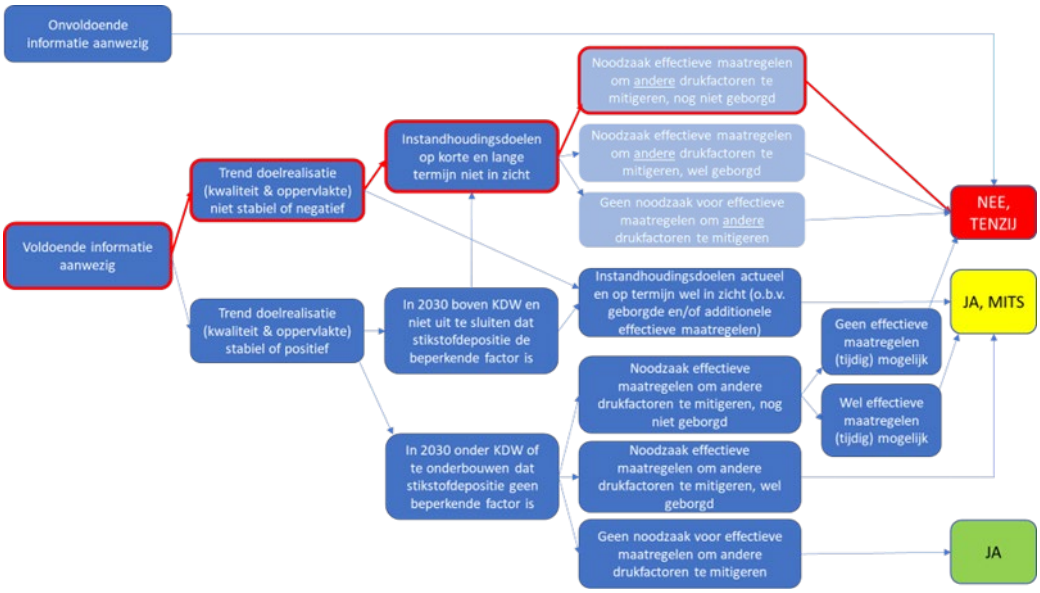

Figuur 6 Eindoordeel H2130B Grijze duinen (kalkarm)

H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)

Het habitattype is in de Pettemerduinen in oppervlak afgenomen. In het Zwanenwater is de areaalontwikkeling onbekend. Daarnaast is de kwaliteit mogelijk verslechterd. De behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit wordt dus niet gehaald. De kritische depositiewaarde wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden. Vergrassing en versnelde successie vormen de belangrijkste knelpunten. Daarnaast is mogelijk sprake van een te voedselrijke bodem. Er zijn aanvullende maatregelen benodigd om andere drukfactoren te mitigeren. Mogelijke maatregelen zijn plaggen/chopperen (i.e. verdiept maaien of ondiep plaggen)/spragelen (i.e. klepelen met afvoer) en de aanleg van stuifkuilen. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

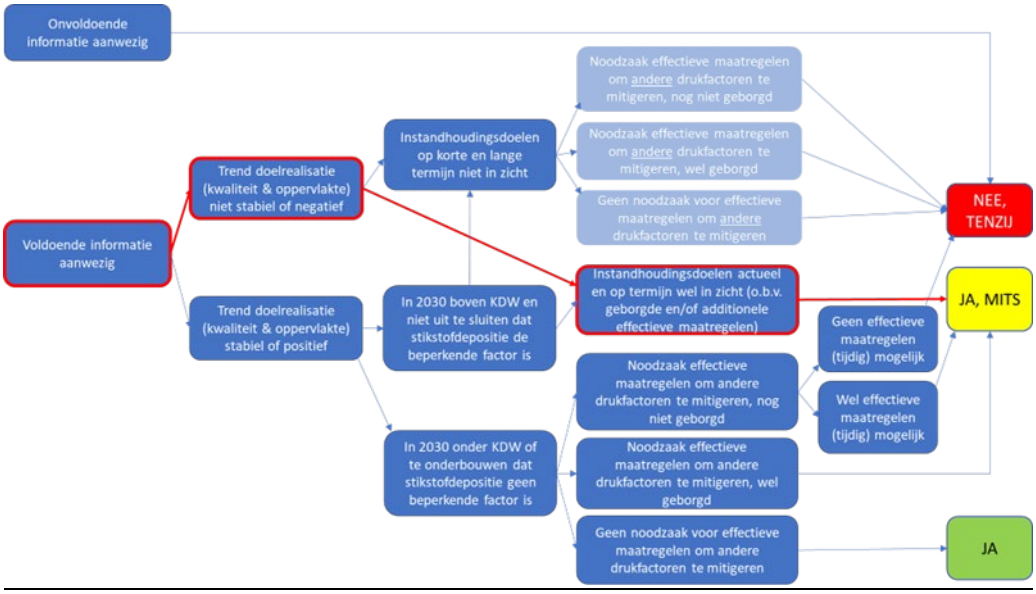

Figuur 7 Eindoordeel H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)

H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)

De areaalontwikkeling van het habitattype is in het Zwanenwater onbekend. In de Pettemerduinen is het areaal afgenomen. Daarnaast is de kwaliteit mogelijk afgenomen. De behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit wordt mogelijk dus niet gehaald. In de huidige situatie is een gering areaal overbelast (minder dan 6 procent); dit neemt op termijn af naar 1 procent van het areaal in 2030. Vergrassing en versnelde successie vormen de belangrijkste knelpunten. Tevens is er mogelijk sprake van een te voedselrijke bodem. Er zijn aanvullende maatregelen benodigd om andere drukfactoren te mitigeren. Mogelijke maatregelen zijn plaggen/chopperen (i.e. verdiept maaien of ondiep plaggen)/spragelen (i.e. klepelen met afvoer) en de aanleg van stuifkuilen. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

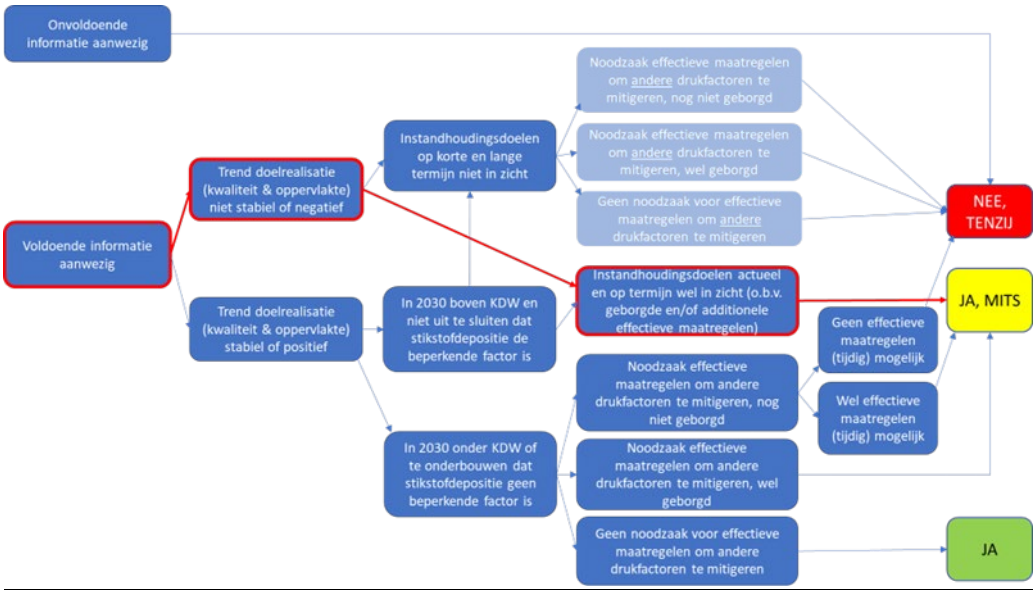

Figuur 8 Eindoordeel H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)

H2150 Duinheiden met struikhei

De areaalontwikkeling van het habitattype in het Zwanenwater is onbekend. In de Pettemerduinen is het areaal mogelijk toegenomen. De kwaliteit is mogelijk afgenomen. De behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit wordt dus mogelijk niet gehaald. In de huidige situatie is 79 procent van het areaal niet overbelast en een gering deel (circa 3 procent) naderend overbelast. Dit neemt in 2030 af naar 84 procent niet overbelast en 10 procent naderend overbelast. Een van de voornaamste knelpunten is de toename van opslag van struiken. Er zijn aanvullende maatregelen benodigd om andere drukfactoren te mitigeren. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

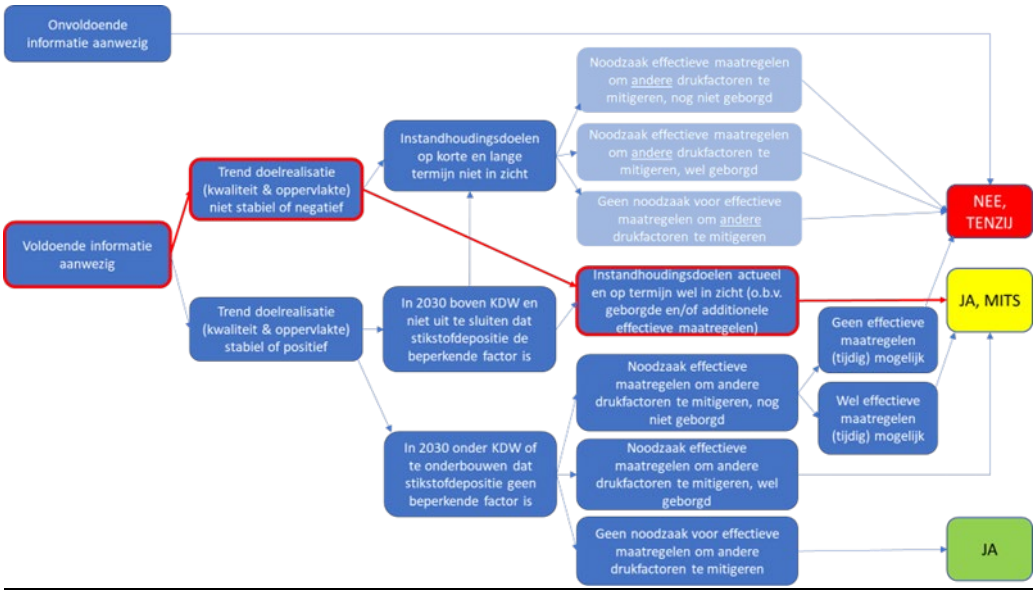

Figuur 9 Eindoordeel H2150 Duinheiden met struikhei

H2160 Duindoornstruwelen

Er is geen informatie bekend over de kwaliteit en trend van het habitattype. Het schema kan dus niet worden doorlopen. De kritische depositiewaarde wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden. Stikstof is dus geen knelpunt voor het habitattype. Bij de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan zijn ook geen andere knelpunten geïdentificeerd. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

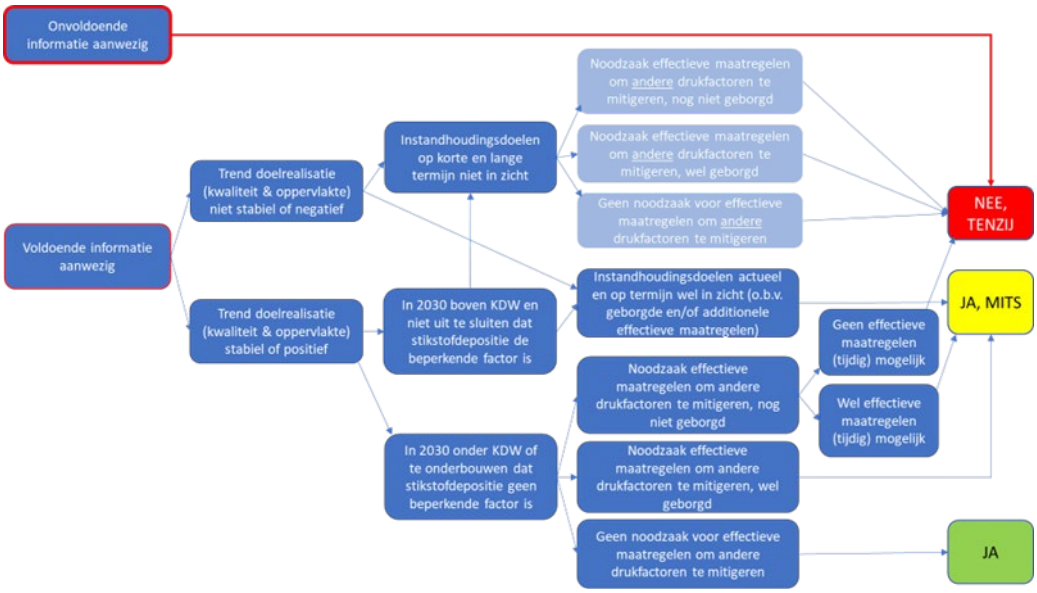

Figuur 10 Eindoordeel H2160 Duindoornstruwelen

H2170 Kruipwilgstruwelen

Er is vrijwel geen informatie bekend over het habitattype in het Zwanenwater. In de Pettemerduinen lijkt het areaal te zijn toegenomen en kwaliteit behouden. De kritische depositiewaarde wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden. Stikstof is dus geen knelpunt voor het habitattype. Bij de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan zijn ook geen andere knelpunten geïdentificeerd. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

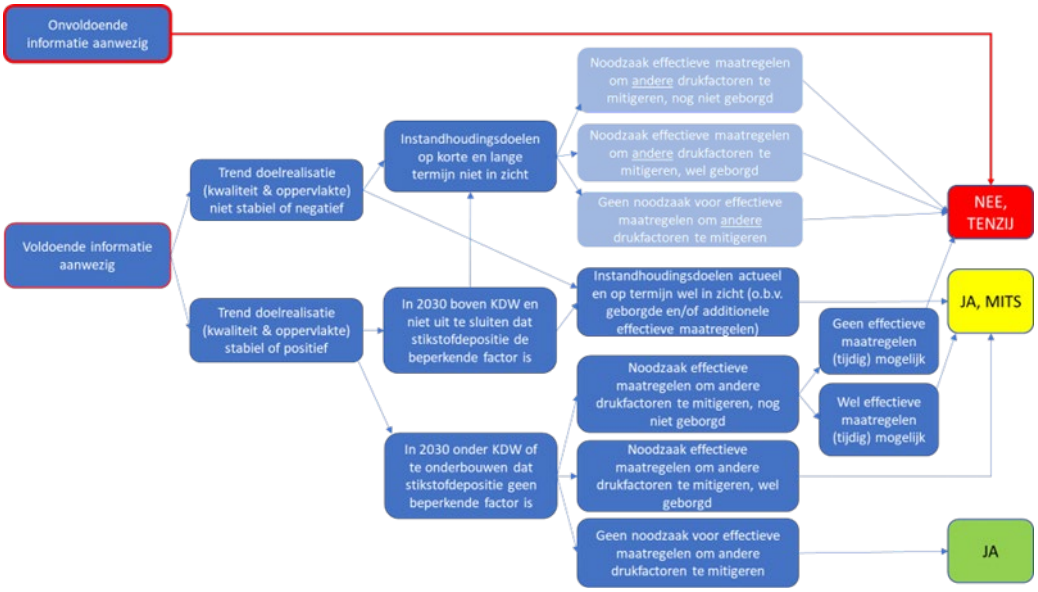

Figuur 11 Eindoordeel H2170 Kruipwilgstruwelen

H2180A Duinbossen (droog)

Het habitattype lijkt in het Zwanenwater in oppervlak te zijn toegenomen. In de Pettemerduinen is deze juist afgenomen. Er is onvoldoende informatie over de kwaliteit bekend om daar op Natura 2000-gebiedsniveau een uitspraak over te doen. Om die reden wordt uitgegaan van een niet stabiele trend. In de huidige situatie is 67 procent van het totale areaal overbelast. Dit neemt op termijn (2030) af naar 37 procent van het totale areaal dat overbelast is. Mogelijke knelpunten zijn exoten en onvoldoende winddynamiek. Er worden in het gehele gebied maatregelen getroffen om exoten te bestrijden. Op lange termijn moet blijken of deze ook verdwijnen. Daarnaast dienen maatregelen getroffen te worden voor verdere dynamisering. Hiervan dient de effectiviteit nog te worden bepaald. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij'.

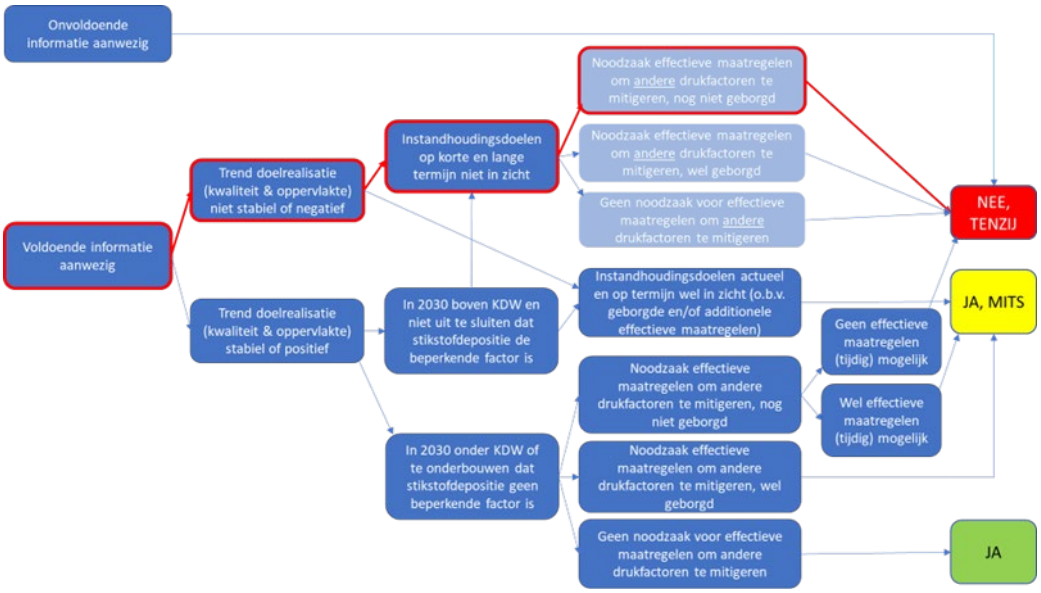

Figuur 12 Eindoordeel H2180A Duinbossen (droog)

H2180B Duinbossen (vochtig)

De ontwikkeling in oppervlak in het Zwanenwater is onbekend. In de Pettemerduinen is mogelijk sprake van een toename in areaal. Daarnaast lijkt lokaal sprake van een afname van de kwaliteit van het habitattype. Om die reden wordt uitgegaan van een niet stabiele trend. De kritische depositiewaarde wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden. Stikstof is dus geen knelpunt voor het habitattype. Mogelijke knelpunten zijn exoten en onvoldoende winddynamiek. Er worden in het gehele gebied maatregelen getroffen om exoten te bestrijden. Op lange termijn moet blijken of deze ook verdwijnen. Daarnaast dienen maatregelen getroffen te worden voor verdere dynamisering. Hiervan dient de effectiviteit nog te worden bepaald. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij'.

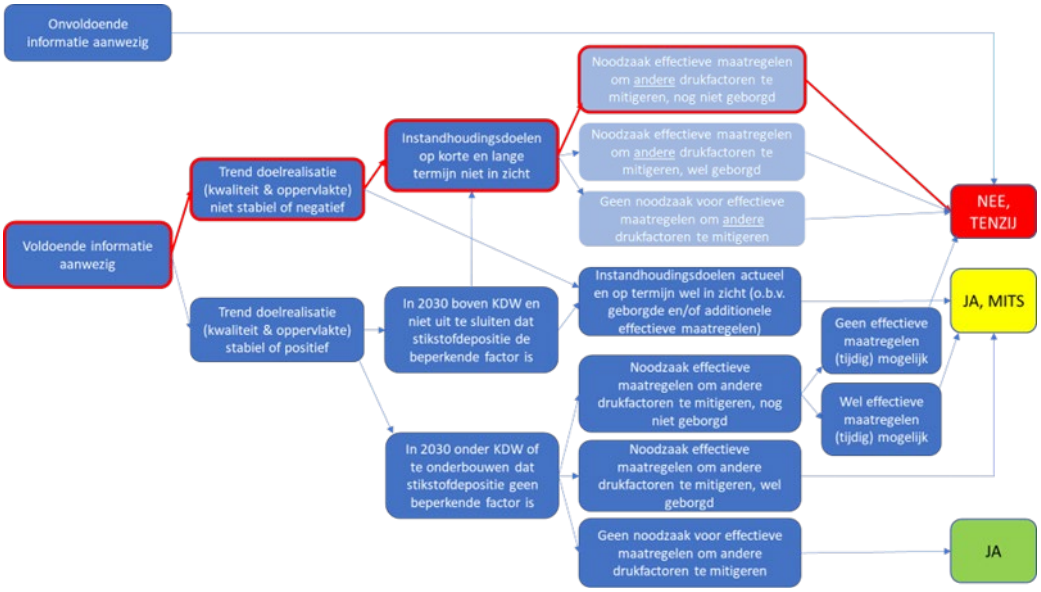

Figuur 13 Eindoordeel H2180B Duinbossen (vochtig)

H2180C Duinbossen (binnenduinrand)

Het areaal lijkt te zijn afgenomen in de Pettemerduinen en toegenomen in het Zwanenwater. De trend in kwaliteit is onbekend. Om die reden wordt uitgegaan van een niet stabiele trend. De kritische depositiewaarde wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden. Stikstof is dus geen knelpunt voor het habitattype. Mogelijke knelpunten zijn exoten en onvoldoende winddynamiek. Er worden in het gehele gebied maatregelen getroffen om exoten te bestrijden. Op lange termijn moet blijken of deze ook verdwijnen. Daarnaast dienen maatregelen getroffen te worden voor verdere dynamisering. Hiervan dient de effectiviteit nog te worden bepaald. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij'.

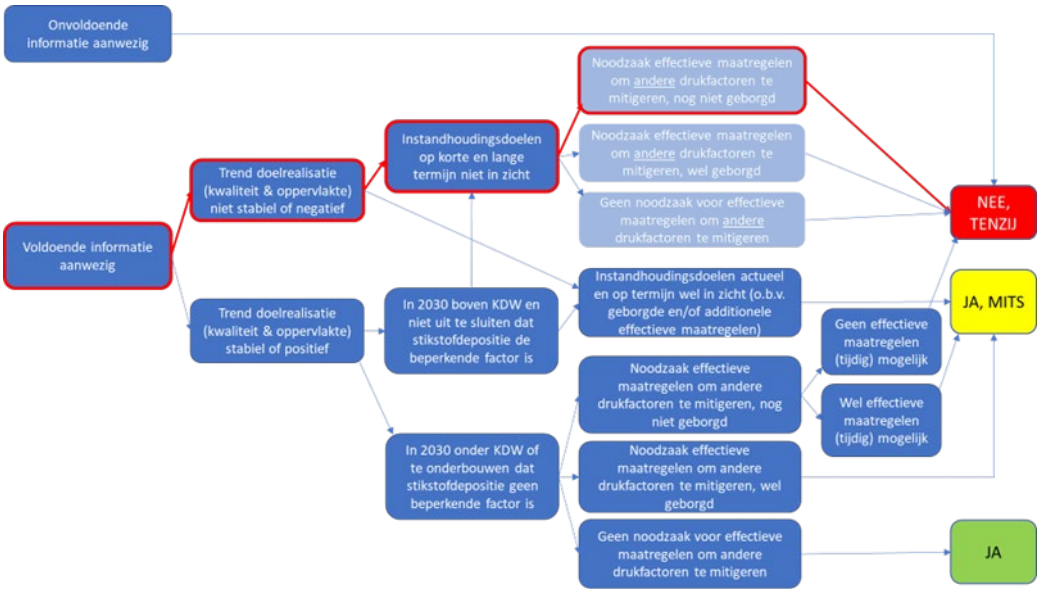

Figuur 14 Eindoordeel H2180C Duinbossen (binnenduinrand)

H2190A Vochtige duinvalleien (open water)

Het habitattype lijkt in areaal te zijn toegenomen in het Zwanenwater. Ontwikkelingen in de Pettemerduinen zijn onbekend. Ontwikkelingen voor wat betreft kwaliteit vegetatie en abiotiek zijn onbekend. Structuur en functie en typische soorten lijken behouden. Er wordt uitgegaan van een niet stabiele trend. In de huidige situatie is 77 procent van het totale areaal niet overbelast, en een klein deel naderend overbelast. Dit neemt toe naar 96 procent niet overbelast en de resterende 4 procent naderend overbelast. Dat betekent dat de kritische depositiewaarde niet meer overschreden wordt. Drukfactorzijn exoten, waaronder watercrassula. Doordat er voor watercrassula geen additionele maatregelen voor handen zijn die bewezen effectief zijn, is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

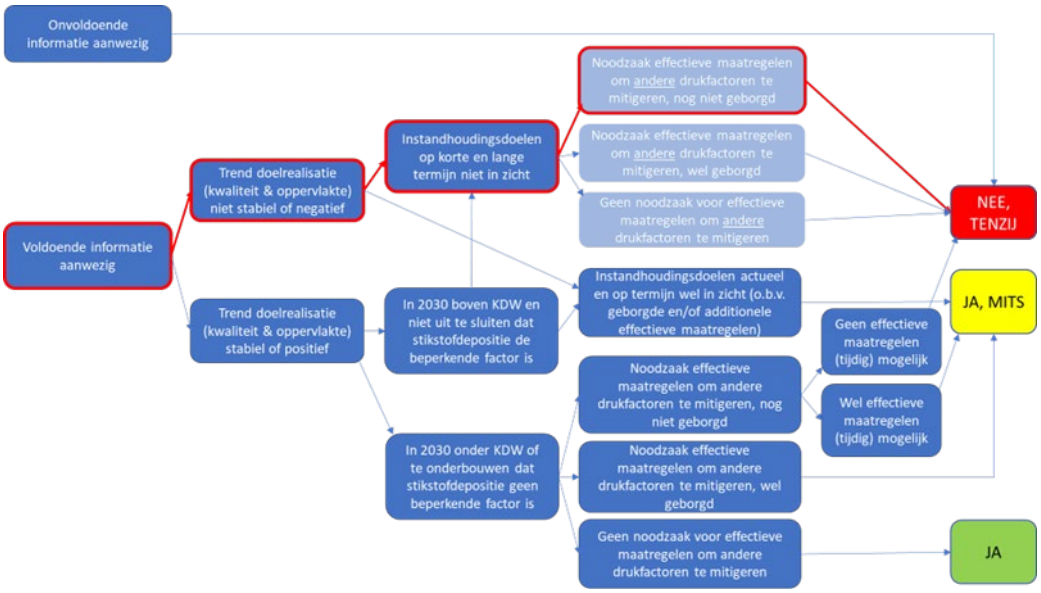

Figuur 15 Eindoordeel H2190A Vochtige duinvalleien (open water)

H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)

Het habitattype is mogelijk in het Zwanenwater en de Pettemerduinen in areaal toegenomen. In de Pettemerduinen is de kwaliteit mogelijk afgenomen, in het Zwanenwater is deze gelijk gebleven. De behoudsdoelstelling voor oppervlak wordt dus wel gehaald, maar niet voor kwaliteit. De kritische depositiewaarde wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden. Stikstof is dus geen knelpunt voor het habitattype. Mogelijke knelpunten zijn opslag van bomen en struiken, een robuust hydrologisch systeem (behoud van het kwelscherm of een alternatieve oplossing met hetzelfde doelbereik) en toename van duinriet. Door het treffen van additionele bewezen effectieve maatregelen is het instandhoudingsdoel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

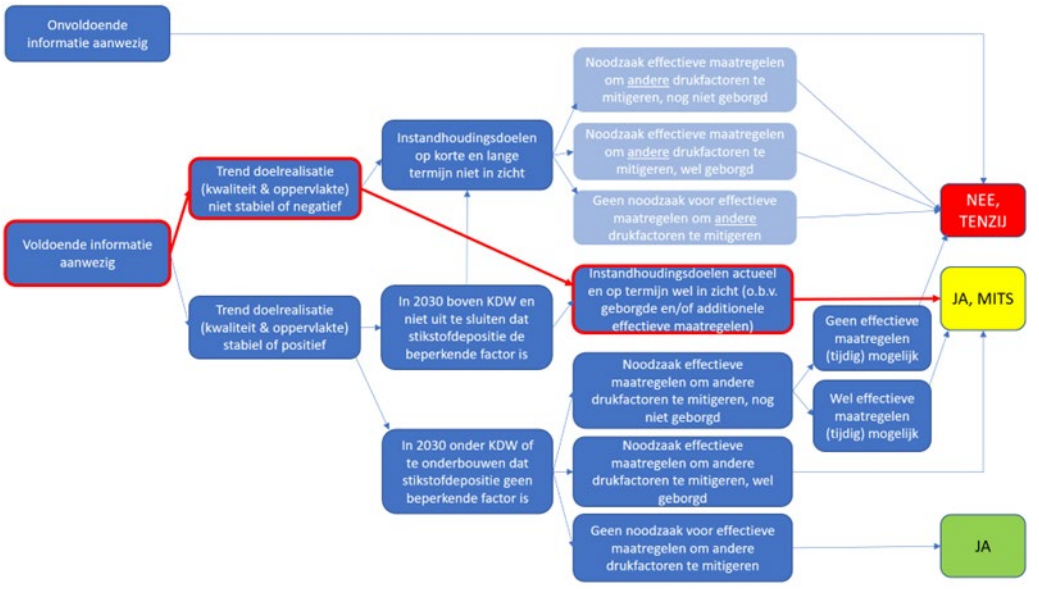

Figuur 16 Eindoordeel H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)

H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)

Areaalontwikkeling van het type in het Zwanenwater is onbekend. In de Pettemerduinen is mogelijk sprake van een toename in oppervlak. Voor kwaliteit wordt het instandhoudingsdoel mogelijk niet gehaald. In de huidige situatie wordt van een zeer gering percentage van het areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Op termijn (2030) neemt dit af waardoor de kritische depositiewaarde van het gehele areaal niet meer overschreden wordt. Mogelijke knelpunten zijn opslag van bomen en struiken, een robuust hydrologisch systeem (behoud van het kwelscherm of een alternatieve oplossing met hetzelfde doelbereik) en toename van duinriet. Door het treffen van additionele bewezen effectieve maatregelen is het instandhoudingsdoel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

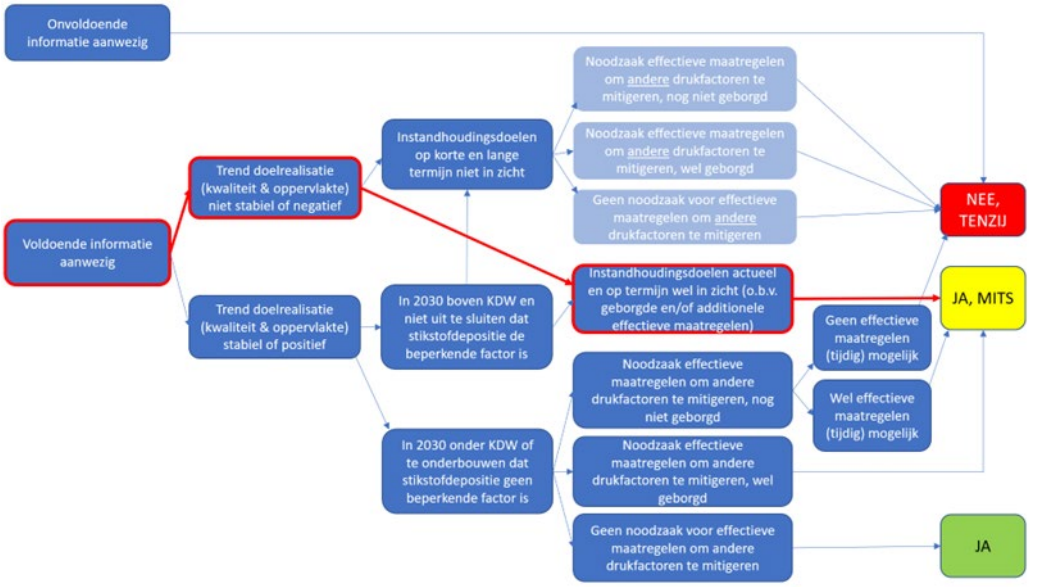

Figuur 17 Eindoordeel H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)

H6230 Heischrale graslanden

Het habitattype is uitsluitend aanwezig in het Zwanenwater. De ontwikkeling in oppervlak is onbekend. Daarnaast wordt het instandhoudingsdoel voor kwaliteit mogelijk niet gehaald. In de huidige situatie wordt van 78 procent van het areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Dit neemt op termijn (2030) af naar 36 procent. Knelpunten zijn stikstofdepositie en een robuust hydrologisch systeem (behoud van het kwelscherm of een alternatieve oplossing met hetzelfde doelbereik). Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

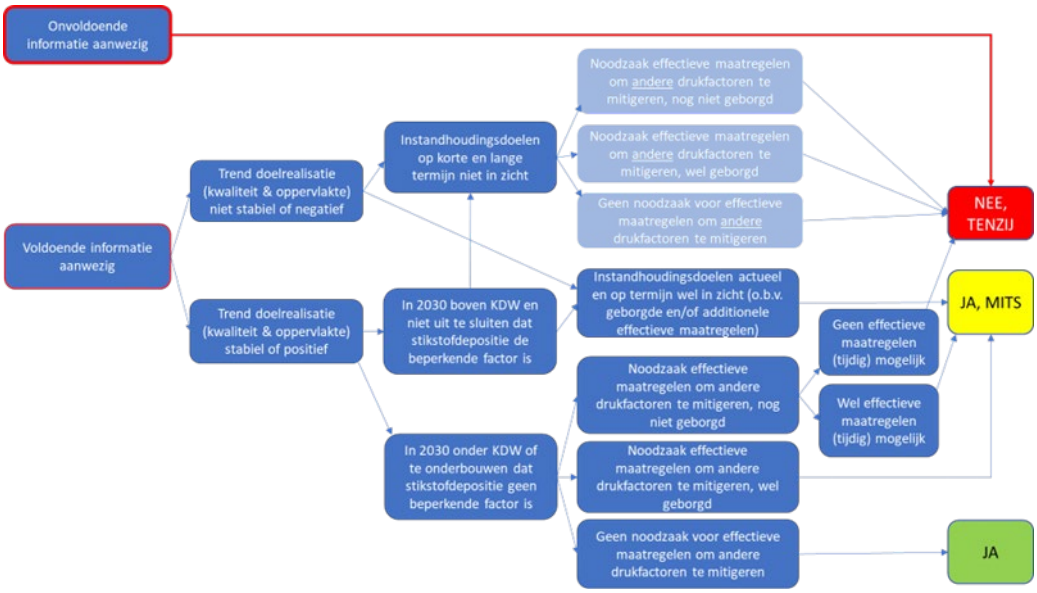

Figuur 18 Eindoordeel H6230 Heischrale graslanden

H6410 Blauwgraslanden

Er is mogelijk sprake van een toename in areaal in het Zwanenwater en afname in de Pettemerduinen. Er is onvoldoende informatie om een uitspraak te kunnen doen over de ontwikkeling in kwaliteit. Deze lijkt in de Pettemerduinen te zijn afgenomen. Ontwikkelingen in het Zwanenwater zijn onbekend. In de huidige situatie wordt bij 5 procent van het areaal blauwgrasland de kritische depositiewaarde overschreden. Dit neemt op termijn (2030) af, waardoor de kritische depositiewaarde niet meer wordt overschreden. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

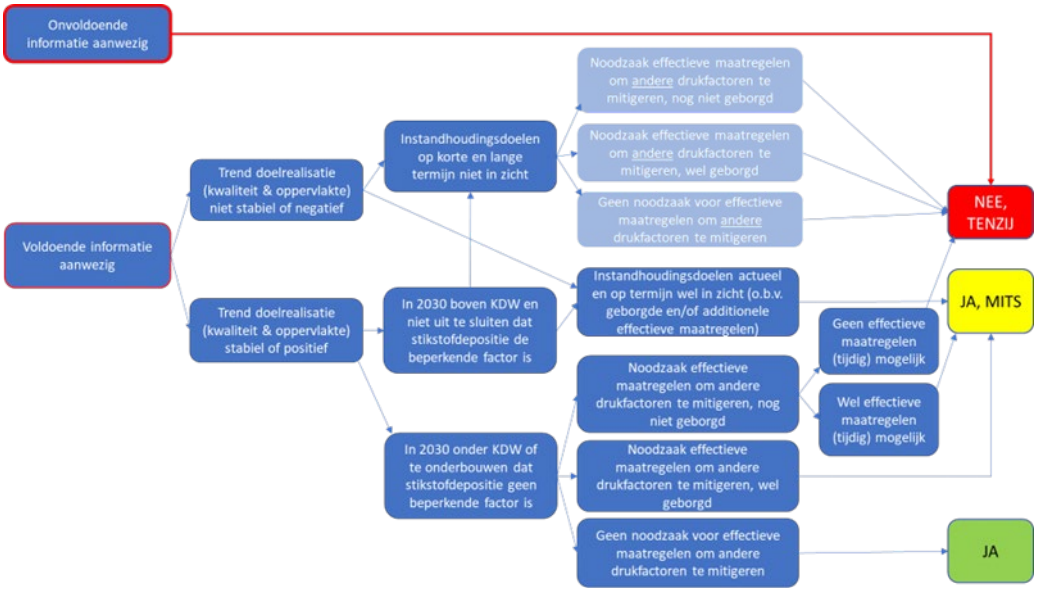

Figuur 19 Eindoordeel H6410 Blauwgraslanden

H7210 Galigaanmoerassen

Het areaal lijkt in de Pettemerduinen te zijn toegenomen. In het Zwanenwater is dit onbekend. De kwaliteit in het Zwanenwater is mogelijk afgenomen. Voor de Pettemerduinen is dit niet bekend. De kritische depositiewaarde wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden. Stikstof is dus geen knelpunt voor het habitattype. Verruiging vormt wel een knelpunt voor het habitattype. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

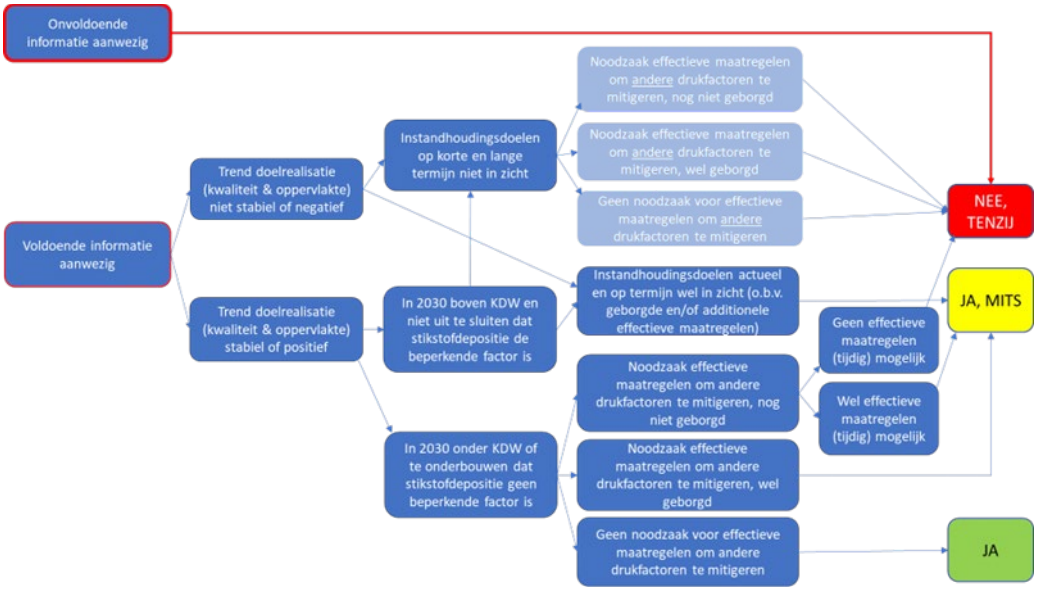

Figuur 20 Eindoordeel H7210 Galigaanmoerassen

H1903 Groenknolorchis

De standplaats van groenknolorchis is H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk). Van dit type wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) de kritische depositiewaarde niet overschreden. Er is onvoldoende informatie om vast te stellen of er andere knelpunten zijn. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

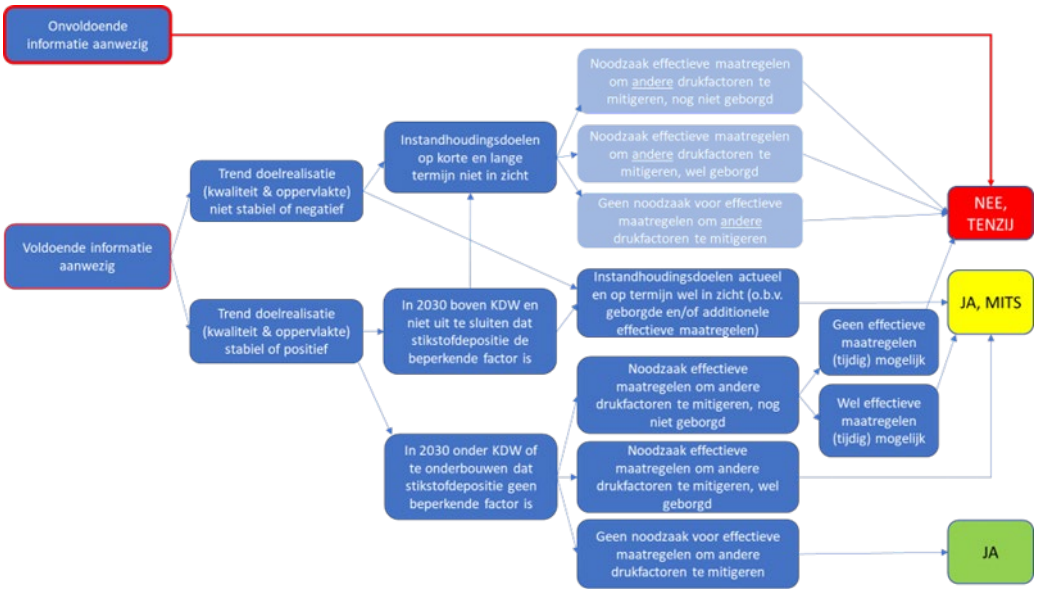

Figuur 21 Eindoordeel H1903 Groenknolorchis

A277 Tapuit

De soort maakt gebruik van H2130A, H2130B, H2140B, H2150, H2190B en H2190C. Bij de typen H2130B, H2140B, H2150 en H2190C wordt de kritische depositiewaarde bij een gedeelte van het areaal overschreden. Bij de andere typen is geen sprake van overbelasting in de huidige situatie en op termijn (2030). Stikstofdepositie is dus een knelpunt. Ook zijn aanvullende maatregelen nodig om andere drukfactoren (onvoldoende dynamiek) te mitigeren. Doordat het instandhoudingsdoel op korte en lange termijn niet op orde is, is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

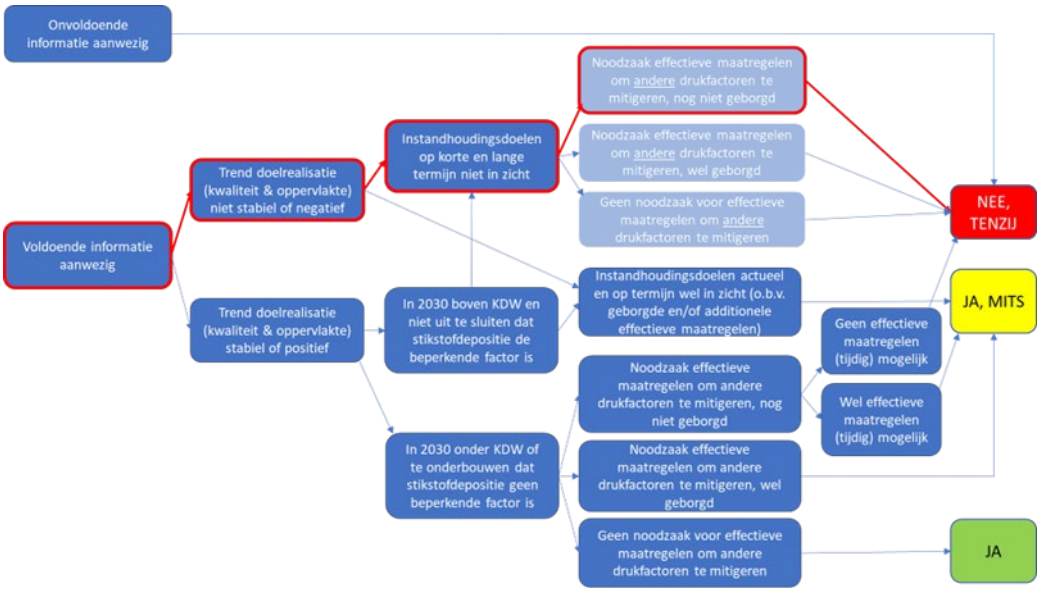

Figuur 22 Eindoordeel A277 Tapuit

8 Literatuurlijst

Provincie Noord-Holland, 2017.
085 Zwanenwater-Pettemerduinen PAS-gebiedsanalyse

Provincie Noord-Holland, 2018.
Natura 2000 Beheerplan Zwanenwater & Pettemerduinen 2018-2024.

Sweco, 2023 (in prep.).
Evaluatie Natura 2000-beheerplan Zwanenwater & Pettemerduinen, in voorbereiding.

Natuurdoelanalyse
Schoorlse Duinen

Directie Beleid - Sector Natuur & Recreatie

Metadata	
Gebiedsnummer	**86**
Gebiedsnaam	Schoorlse Duinen
Contactgegevens	Natura2000@noord-holland.nl
Versie	**1.0, 17 januari 2025**

Inhoud

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen 3
1.1 Inleiding 3
1.2 Kernopgaven 3
1.3 Instandhoudingsdoelen 4

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte 5
2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte 5

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities 8
3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied 8
3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie 11

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof 12
4.1 Drukfactoren per habitattype en leefgebiedtype 12

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen 17
5.1 Maatregelen 17
5.2 Locaties maatregelen 19

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen 21

7 Synthese en richting nieuwe maatregelen 23
7.1 Synthese 23
7.2 Lange termijn en toekomstperspectief 25
7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen 25
7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen 26
7.5 Conclusie 27

8 Literatuurlijst 37

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen

1.1 Inleiding

Deze Natuurdoelanalyse (NDA) voor de Schoorlse Duinen is een ecologisch beredeneerde aanscherping van de PAS-gebiedsanalyse (Programmatische Aanpak Stikstof). Het doel is om voorafgaand aan de vaststelling van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) (ex ante) te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst) in combinatie met andere drukfactoren en gegeven het vastgestelde maatregelenpakket. De NDA resulteert in een overzicht van resterende drukfactoren op het Natura 2000-gebied en richtingen van te nemen aanvullende (natuurherstel)maatregelen. In de natuurdoelanalyses zelf worden geen keuzes gemaakt over welke maatregelen daadwerkelijk uitgevoerd worden; dat gebeurt later in andere processen, waar diverse partijen bij betrokken worden. Dan kunnen maatregelen ook nader worden ingevuld. Ook het Natura 2000-beheerplan bevat informatie over maatregelen en over monitoring.

Het Natura 2000-gebied Schoorlse Duinen is alleen aangewezen onder de Habitatrichtlijn en niet onder de Vogelrichtlijn. Het aanwijzingsbesluit is genomen op 13 november 2006. Het recente Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden vanwege aanwezige waarden (genomen op 25 november 2022) is niet van toepassing op het Natura 2000-gebied Schoorlse Duinen.

Het beoordelingskader van de natuurkwaliteit en -omvang van een gebied wordt gewoonlijk geschetst op basis van kernopgaven, doelen per habitattypen, habitatrichtlijnsoorten en vogelrichtlijnsoorten. Deze onderdelen gezamenlijk geven een beeld van de gewenste natuurkwaliteit en -omvang in een gebied en geven een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen. In het geval van de Schoorlse Duinen zijn in het aanwijzingsbesluit alleen te beschermen habitattypes opgenomen.

Voor de NDA is in eerste instantie gebruik gemaakt van bestaande informatie, zoals bijvoorbeeld vastgelegd in het Natura 2000-beheerplan (Provincie Noord-Holland, 2016). De hierin beschreven stand van zaken, onder meer ten aanzien van doelrealisatie, trends en drukfactoren, is echter deels ingehaald door actuelere onderzoeksgegevens en inzichten. Daarom is deze informatie in voorliggende NDA waar nodig geactualiseerd op basis van aanvullende gegevens (zie literatuurlijst) en/of op basis van expert judgement. Voor dit laatste is onder meer gebruik gemaakt van de door de provincie Noord-Holland en het kennisnetwerk OBN georganiseerde expertsessie op 12 september 2022 en een afstemmingsbijeenkomst over de concept NDA met de terreinbeherende organisaties (TBO's) en waterbeheerders op 16 maart 2023.

1.2 Kernopgaven

Ten behoeve van de formulering van de Natura 2000-doelen op landelijk en op gebiedsniveau zijn per landschapstype kernopgaven geformuleerd. Deze zijn opgenomen in het Natura 2000-doelendocument (voormalige Ministerie LNV, 2006). Aan elk Natura 2000-gebied zijn één of meer kernopgaven toebedeeld.

Aan de Schoorlse Duinen zijn de volgende kernopgaven toebedeeld:

- Ruimte voor natuurlijke verstuiving (2.01) in de zeereep. Enerzijds omdat witte duinen (H2120) en embryonale duinen (H2110) van groot belang zijn voor vogelsoorten als strandplevier (A138), bontbekplevier (A137) en dwergstern (A195) én anderzijds omdat verstuiving essentieel is voor behoud en kwaliteitsverbetering van de grijze duinen (*H2130)

- Behoud oppervlakte en kwaliteit H2140* Duinheiden met kraaihei en H2150* Duinheiden met struikhei (2.03)
- Uitbreiding oppervlakte (ook in zeereep) en verbetering kwaliteit (structuurvariatie en soortenrijkdom) van H2180A Duinbossen (droog) (2.04)
- Herstel H3260A Beken en rivieren met waterplanten (waterranonkels) (2.07). Aan deze kernopgave is een wateropgave toegekend omdat dit habitattype afhankelijk is van grond- of oppervlaktewater. In deze Natura 2000-gebieden zijn daarom optimale watercondities van belang voor het behalen van de Natura 2000-doelen (Ministerie van LNV, 2006a).

1.3 Instandhoudingsdoelen

Het aanwijzingsbesluit bevat de volgende instandhoudingsdoelen:

Tabel 1 Instandhoudingsdoelen voor de aangewezen habitattypen in Natura 2000-gebied Schoorlse duinen
(> uitbreidingsdoelstelling, = behoudsdoelstelling)

Habitattype	Status doel	Oppervlakte	Kwaliteit	Relatieve bijdrage (landelijk)
H2110 - Embryonale duinen	definitief	>	=	<2%
H2120 - Witte duinen	definitief	>	>	<2%
H2130A* - Grijze duinen (kalkrijk)	definitief	=	=	<2%
H2130B* - Grijze duinen (kalkarm)	definitief	>	>	2-6%
H2140A* - Duinheiden met kraaihei (vochtig)	definitief	= (<)	>	6-15%
H2140B* - Duinheiden met kraaihei (droog)	definitief	=	>	6-15%
H2150* - Duinheiden met struikhei	definitief	=	=	15-30%
H2160 - Duindoornstruwelen	definitief	=	=	<2%
H2170 - Kruipwilgstruwelen	definitief	=	=	<2%
H2180A – Duinbossen (droog)	definitief	>	>	6-15%
H2180B – Duinbossen (vochtig)	definitief	=	=	<2%
H2180C – Duinbossen (binnenduinrand)	definitief	=	=	<2%
H2190A - Vochtige duinvalleien (open water)	definitief	=	=	<2%
H2190C - Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	definitief	>	>	2-6%
H3260A - Beken en rivieren met waterplanten (waterranonkels)	definitief	>	>	<2%

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte

2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte

Om een antwoord te kunnen geven op of verslechtering optreedt en of instandhouding bereikt wordt is het van belang de referentiesituatie (T0) en de huidige stand in het gebied te bepalen en te vergelijken. Deze vergelijking is voor de Schoorlse Duinen alleen nodig voor Habitattypen; Habitatrichtlijnsoorten en Vogelrichtlijnsoorten zijn niet aangewezen.

2.1.1 Habitattypen

Oppervlakte

Om te beoordelen of de oppervlaktes van de habitattypes zijn toegenomen, is het nodig om de T1-kaart met de T0-kaart te vergelijken. De volgende tabel, afkomstig uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan, geeft voor de habitattypes aan welke oppervlaktes aanwezig waren in de Schoorlse duinen ten tijde van de referentiesituatie en in de T1 situatie. De T1 is gebaseerd op vegetatiekarteringen uit 2020 en 2022. De T0-kaart betrof de gevalideerde versie 9 uit 2014 en heeft betrekking op gegevens uit de periode 1994-2012.

Tabel 2 Doelrealisatie oppervlak habitattypen
(Totale areaal in de nulsituatie (T0) en T1 situatie, groen: doel gehaald, oranje: doel net niet gehaald, rood: doel niet gehaald)

	Totale areaal T0 (in ha)	Totale areaal T1 (in ha)	Ontwikkeling areaal (T1-T0) (in ha)
H2110 Embryonale duinen	7,18	15,04	7,86
H2120 Witte duinen	128,51	73,49	-55,02
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)	37,17	28,10	-9,07
H2130B Grijze duinen (kalkarm)	160,15	263,99	103,84
H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)	13,24	0,63	-12,61
H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)	204,80	157,61	-47,19
H2150 Duinheiden met struikhei	16,96	87,05	67,36
H2160 Duindoornstruwelen	0,39	1,43	1,03
H2170 Kruipwilgstruwelen	1,14	1,37	0,23
H2180A Duinbossen (droog)	231,68	107,03	-124,65
H2180B Duinbossen (vochtig)	0,27	0,00	-0,27
H2180C Duinbossen (binnenduinrand)	0,78	1,08	0,31
H2190A Vochtige duinvalleien (open water)	0,93	1,36	0,44
H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	3,81	3,95	0,14
H3260A Beken en rivieren met waterplanten (waterranonkels)	0,04	0,08	0,04*

*Areaal is toegenomen maar onvoldoende om uitbreidingsdoelstelling te realiseren

Uit de vergelijking van de T0-kaart met de T1-kaart blijkt dat de oppervlakte van de habitattypes H2120 Witte duinen, H2130A Grijze duinen (kalkrijk), H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig), H2140B Duinheiden met kraaihei (droog), H2180A Duinbossen (droog) en H2180B Duinbossen (vochtig) is afgenomen.

De meest opvallende ontwikkeling betreft de afname van H2120 Witte duinen en toename van H2130B Grijze duinen (kalkarm). Vermoedelijk heeft hier onder invloed van eutrofiëring, dan wel afwezigheid konijnen, vastlegging van witte duinen ten gunste van grijze duinen (kalkarm) plaatsgevonden. Daarnaast lijkt voor de meeste 'open' typen in het middenduin sprake van een afname in oppervlak.

Daarnaast is sprake van een sterke afname in areaal kwalificerende droge duinbossen (H2180A). Dit is mogelijk een gevolg van de toename van Amerikaanse vogelkers, waardoor de bosopstand niet meer kwalificeert. Daarnaast is het habitattype H2180B Duinbossen (vochtig) niet meer aanwezig.

Uit de vergelijking van de T0-kaart met de T1-kaart blijkt dat de arealen H2110 Embryonale duinen, H2130B Grijze duinen (kalkarm) en H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt) zijn toegenomen en daarmee de uitbreidingsdoelstelling voor oppervlak gehaald. Voor habitattypen H2150 Duinheiden met struikhei, H2160 Duindoornstruwelen, H2170 Kruipwilgstruwelen, H2180C Duinbossen (binnenduinrand) en H2190A Vochtige duinvalleien (open water) is de behoudsdoelstelling gehaald met een toename in oppervlakte. Van H3260A Beken en rivieren met waterplanten (waterranonkels) is de toename in oppervlakte niet voldoende om de uitbreidingsdoelstelling te behalen.

Kwaliteit
De kwaliteit van een habitattype wordt beoordeeld aan de hand van vier factoren:

1. Vegetatiekwaliteit
2. Typische soorten
3. Abiotische kenmerken
4. Overige kenmerken van goede structuur en functie

De volgende tabel, afkomstig uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan, geeft een overzicht van de doelrealisatie per habitattype in de beheerplanperiode 2016-2022; hierbij wordt inzicht gegeven in de ontwikkeling van de habitattypen in zowel oppervlak, als kwaliteit, als trends. (Van der Goes en Groot, 2023).

In de tabel hieronder geeft de kleur van de arcering het volgende aan: wit=geen doel, groen = doel gehaald, oranje = doel net niet gehaald, rood = doel niet gehaald. Bij abiotiek, typische soorten en structuur & functie is gelijk blijven bij een verbeterdoel toch in oranje (en niet in rood) aangegeven wegens het globale karakter van de (interpretatie van de) gegevens. Bij de typen zonder doel is wel de trend aangegeven.

Tabel 3 Doelrealisatie oppervlak habitattypen
(> uitbreidingsdoelstelling, = behoudsdoelstelling, groen: doel gehaald, oranje: doel net niet gehaald, rood: doel niet gehaald, grijs: onbekend)

Habitat-type-code	Habitattype, verkorte naam	Doel kwa-liteit	vege-tatie-kwa-liteit	abio-tiek[1]	typi-sche soor-ten[2]	structuur & functie[3]	Totaal
H2110	Embryonale duinen	=					
H2120	Witte duinen	>					
H2130A	Grijze duinen (*kalkrijk*)	=					
H2130B	Grijze duinen (*kalkarm*)	>					

Habitat-type-code	Habitattype, verkorte naam	Doel kwa-liteit	vege-tatie-kwa-liteit	abio-tiek[1]	typi-sche soor-ten[2]	structuur & functie[3]	Totaal
H2140A	Duinheiden met kraaihei (*vochtig*)	>					
H2140B	Duinheiden met kraaihei (*droog*)	>					
H2150	Duinheiden met struikhei	=					
H2160	Duindoornstruwelen	=					
H2170	Kruipwilgstruwelen	=					
H2180A	Duinbossen (*droog*)	>					
H2180B	Duinbossen (*vochtig*)	=	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	
H2180C	Duinbossen (*binnenduinrand*)	=					
H2190A	Vochtige duinvalleien (*open water*)	=					
H2190C	Vochtige duinvalleien (*ontkalkt*)	>					
H3260A	Beken en rivieren met waterplanten (*waterranonkels*)	>					

[1] zuurgraad, vochttoestand, voedselrijkdom
[2] aantal, verspreiding
[3] ieder kenmerk is apart beoordeeld

Voor een aantal habitattypen is het instandhoudingsdoel voor kwaliteit gerealiseerd. Dit zijn H2110 Embryonale duinen, H2130A Grijze duinen (kalkrijk), H2150 Duinheiden met struikhei, H2170 Kruipwilgstruwelen en H2190A Gijze duinen (open water). De meest opvallende ontwikkeling is dat het habitattype H2130B Grijze duinen (kalkrijk), dat in omvang zeer is toegenomen, vooral aanwezig is in matig ontwikkelde vorm. Hierdoor wordt het instandhoudingsdoel voor kwaliteit niet gehaald. Ook voor H3260A Beken en rivieren met waterplanten (waterranonkels) wordt het instandhoudingsdoel niet gehaald. Dit is mede afhankelijk van de onbekende typische soorten en abiotische condities, al is de vegetatiekwaliteit en structuur en functie onvoldoende. Het habitattype H2180B Duinbossen (vochtig) is niet meer in het Natura 2000-gebied aanwezig, waardoor het doel voor kwaliteit niet wordt gehaald. Voor de overige typen geldt dat het instandhoudingsdoel net niet meer wordt gehaald.

2.1.2 *Habitatrichtlijnsoorten*

De Schoorlse Duinen zijn niet aangewezen voor Habitatrichtlijnsoorten.

2.1.3 *Vogelrichtlijnsoorten*

De Schoorlse Duinen zijn niet aangewezen als Vogelrichtlijngebied.

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de ecologische eisen van habitats. Eerst worden de gewenste omgevingscondities geschetst die nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te behalen. In hoofdstuk 4 worden de drukfactoren op de omgevingscondities geanalyseerd.

3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied

In deze paragraaf worden de gewenste omgevingscondities per habitattype beschreven. Deze zijn overgenomen uit Bijlage 7 van het Natura 2000-beheerplan voor de Schoorlse Duinen. De Kritische Depositiewaarden zijn geactualiseerd aan de hand van de nieuwe AERIUS Monitor versie 2022.

H2110 embryonale duinen

- Matig voedselrijk
- Kritische depositiewaarde: 1429 mol N/ha/jaar
- Stuivend zand
- Periodieke overstroming met zeewater
- Aanvoer van zand vanuit zee
- Aanvoer van zand vanuit de zeeduinen of witte duinen (H2120)
- Vrij spel van wind en water

H2120 witte duinen

- Matig voedselarm tot licht voedselrijk milieu
- Kritische depositiewaarde: 1429 mol N/ha/jaar
- Verstuivende zeereep
- Plekken met kaal zand
- Onregelmatig reliëf
- Vitale helm

H2130A grijze duinen (kalkrijk)

- Licht voedselrijk tot zeer voedselarme bodem
- Kritische depositiewaarde: 1071 mol N/ha/jaar
- Neutraal tot basische bodem
- Droog
- Aanwezigheid van stuifplekken of overstoven gedeelten
- Lage begroeiing (gemiddeld hoogstens 50 cm)
- Geen of weinig opslag van struiken (<25%; niet vegetatievormend)
- Begrazing door konijnen
- Optimale functionele omvang: vanaf tientallen hectares

H2130B grijze duinen (kalkarm)

- Matig voedselarme tot licht voedselrijke bodem
- Kritische depositiewaarde: 714 mol N/ha/jaar
- Zwak zure tot matig zure bodem; arm aan kalk en ijzer
- Droog
- Invloed van winddynamiek, maar minder sterk dan bij H2110 en H2120
- Grote temperatuurschommelingen op de bodem
- Saltspray (zoutaanvoer via de lucht)
- Stuifplekken en lichte verstuiving vanuit de zeereep
- Lage begroeiing met lage bedekking
- Begrazing (met name konijnen)

H2140A duinheiden met kraaihei (vochtig)

- Zeer voedselarme tot matig voedselarme bodem
- Kritische depositiewaarde: 1071 mol N/ha/jaar
- Zuur tot matig zuur
- Nat tot vochtig
- Gemiddelde Voorjaarsgrondwaterstand (GVG) 5 cm plus tot 40 cm min maaiveld
- Dominantie van dwergstruiken
- Bedekking van grassen is kleiner dan 25%
- Bedekking van bomen en struiken is kleiner dan 10%

H2140B duinheiden met kraaihei (droog)

- Zeer voedselarme tot matig voedselarme bodem
- Kritische depositiewaarde: 1071 mol N/ha/jaar
- Zuur tot matig zuur
- Droog tot matig droog
- Dominantie van dwergstruiken
- Bedekking van grassen is kleiner dan 25%
- Bedekking van bomen en struiken is kleiner dan 10%

H2150 duinheiden met struikhei

- Zeer voedselarm
- Kritische depositiewaarde: 1071 mol N/ha/jaar
- Zuur
- Droog tot matig droog
- Dominantie van struikhei; voor de instandhouding hiervan is vegetatiebeheer noodzakelijk (konijnenbegrazing is niet voldoende)
- Afwisseling van jonge, oude en zeer oude heidestruiken
- Hoge bedekking van korstmossen (>20%), wat een relatief open vegetatiestructuur vergt
- Optimale functionele omvang: vanaf honderden m^2

H2160 duindoornstruwelen

- Licht tot matig voedselrijk
- Kritische depositiewaarde: 2000 mol N/ha/jaar
- Basisch tot neutraal
- Relatief kalkrijk (pH groter dan 6)

H2170 kruipwilgstruwelen

- Matig voedselarme bodem tot licht voedselrijk
- Kritische depositiewaarde: 2286 mol N/ha/jaar
- Zwak zuur
- Nat tot vochtig
- Gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand (GVG) 25 cm tot 40 cm onder maaiveld
- Dominantie van kruipwilg

H2180A duinbossen (droog)

- Zeer voedselarme bodem tot licht voedselrijk
- Kritische depositiewaarde: 1071 mol N/ha/jaar
- Zwak zuur tot zuur
- Matig droog tot droog
- Gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand (GVG) meer dan 40 cm onder maaiveld
- Bosgroeiplaats
- Loofhout overheerst
- Weinig exoten in de boomlaag (minder dan 25%)

- Aanwezigheid van oude levende of dode dikke bomen
- Optimale functionele omvang: vanaf tientallen hectares
- Op landschapsschaal: aanwezigheid van soortenrijke open plekken en bosranden (combinatie met habitattype Ruigten en zomen H6430)

H2180B duinbossen (vochtig)

- Matig voedselarme tot matig voedselrijke bodem
- Kritische depositiewaarde: 2214 mol N/ha/jaar
- Neutraal tot matig zuur
- Zeer nat tot vochtig
- Gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand (GVG) 5 cm boven tot 40 cm onder maaiveld
- Gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG) hoger dan 50 cm onder maaiveld
- Loofhout overheerst
- Weinig exoten in de boomlaag (minder dan 25%)
- Aanwezigheid van oude levende of dode dikke bomen
- Optimale functionele omvang: vanaf tientallen hectares
- Op landschapsschaal: aanwezigheid van soortenrijke open plekken en bosranden (combinatie met habitattype Ruigten en zomen H6430)

H2180C duinbossen (binnenduinrand)

- Matig voedselrijke bodem
- Kritische depositiewaarde: 1786 mol N/ha/jaar
- Basisch tot matig zuur
- Zeer vochtig tot matig droog
- Gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand (GVG) tussen de 25 en 40 cm onder maaiveld
- Loofhout overheerst
- Weinig exoten in de boomlaag (minder dan 25%)
- Bedekking van voorjaarsflora > 25%
- Aanwezigheid van oude levende of dode dikke bomen
- Optimale functionele omvang: vanaf tientallen hectares
- Op landschapsschaal: aanwezigheid van soortenrijke open plekken en bosranden (combinatie met habitattype Ruigten en zomen H6430)

H2190A vochtige duinvalleien (open water)

- Zeer voedselrijke tot zeer voedselarme bodem
- Kritische depositiewaarde: 1000 mol N/ha/jaar
- Basisch tot matig zuur
- Diep water tot ’s winters inunderend
- Gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand (GVG) 5 tot 50 cm boven maaiveld
- In veel gevallen is toestroom van grondwater (mede) noodzakelijk

H2190C vochtige duinvalleien (ontkalkt)

- Matig voedselarme tot licht voedselrijke bodem
- Kritische depositiewaarde: 1071 mol N/ha/jaar
- Matig zuur tot zwak zuur
- Geïnundeerd of zeer nat tot vochtig
- Gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand (GVG) 20 cm boven tot 40 cm onder maaiveld
- Gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG) hoger dan 30 cm onder maaiveld
- Weinig opslag van bomen en struiken (minder dan 10%)
- Weinig hoge grassen als duinriet (minder dan 10%)

H3260A beken en rivieren met waterplanten (waterranonkels)

- Helder water
- (Langzaam tot snel) stromend water
- Zwak zuur tot neutraal
- Matig voedselrijk water
- Kritische depositiewaarde: >2400 mol N/ha/jaar
- Vrije afstroming uit hydrologisch intact stroomgebied
- Optimale functionele omvang: vanaf enkele hectares

3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie

Het duinlandschap in de Schoorlse Duinen wordt gekenmerkt door de diverse gradiënten van zeereep naar binnenduinrand, waaronder droog-nat, meer of minder winddynamiek, meer of minder kalk en zout en open en dicht. Voor de kenmerkende habitattypen en soorten waarvoor een instandhoudingsdoel geldt, biedt het gebied door de omvang, interne samenhang en samenhang met andere duingebieden zoals het Noordhollands Duinreservaat goede perspectieven. Voor habitattypen zoals kalkarme grijze duinen en duinheiden met struikhei of kraaihei draagt het gebied sterk bij aan de landelijke taakstelling, zowel qua oppervlakte als qua kwaliteit. Door het op relatief beperkte schaal verwijderen (in het middenduin) of omvormen (in de binnenduinrand) van eenvormige naaldbossen kan het belang voor de natuurwaarden van het open duin verder toenemen.

Al tijdens de aanwijzing was sprake van gevolgen door verstarring van het duingebied door de afname van (wind)dynamiek. Er zijn echter goede mogelijkheden om de rol van natuurlijke dynamiek in het gebied toe te laten nemen en daarmee de veerkracht van het systeem te herstellen. Ook om bedreigingen zoals verzuring, verstruweling en het verder oprukken van invasieve exoten het hoofd te bieden.

Voor het versterken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn samenvattend de volgende risico's aanwezig:

1. Onvoldoende (wind)dynamiek
2. Wegvallen konijnenbegrazing
3. Atmosferische stikstofdepositie
4. Toenemende invloed van exoten
5. Verstruweling

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof

4.1 Drukfactoren per habitattype en leefgebiedtype

In de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan Schoorlse Duinen zijn de belangrijkste knelpunten per habitattype beschreven. Deze vallen uiteen in algemene drukfactoren, invasieve exoten en stikstofdepositie.

4.1.1 Algemene drukfactoren

In het Natura 2000-gebied is een aantal algemene knelpunten van toepassing die het halen van de instandhoudingsdoelstellingen belemmeren. In deze paragraaf worden eerst de generieke drukfactoren benoemd, waarna vervolgens wordt ingegaan op drukfactoren voor specifieke instandhoudingsdoelstellingen (m.u.v. stikstofdepositie, deze effecten worden besproken in paragraaf 4.1.3).

- Belemmering sleutelprocessen
  Het belangrijkste knelpunt op het niveau van het gehele ecosysteem is het feit dat de sleutelprocessen niet of onvoldoende tot ontwikkeling komen. Het gevolg daarvan is dat het ecosysteem sterk verarmt. Het betreft hier met name de afname van winddynamiek, die van nature sterk aanwezig is in het duingebied. De windwerking is het grootst bij de zee en neemt af richting de binnenduinrand. In de afgelopen decennia is, als gevolg van vastleggen van het duin, de invloed van windwerking en verstuiving van zand als gevolg van windwerking in de duinen echter minder geworden, waardoor de natuurlijke ontwikkeling van duinen en bijbehorende variatie in vegetatietypen (successiestadia) is afgenomen en de effecten door atmosferische stikstofdepositie, zoals versnelde verzuring, zijn versterkt. Door het vergroten van de invloed van wind door het losmaken van de bodem zal de natuurlijke duinvorming weer in gang worden gezet en weer meer overstuiving met vers kalkhoudend zand plaatsvinden. Daarnaast dienen obstakels die de winddynamiek belemmeren te worden verwijderd. Het gaat hier met name om de aanwezigheid van aangeplante bossen op locaties waar deze niet van nature voor zouden komen en de dynamiek op oostelijk gelegen valleien, uitblazingsvlakten en (parabool)duinen dempen. Ook door het verwijderen van de (verouderde) vegetatie op sterk verzuurde of vermeste bodems zal de kwaliteit en structuurvariatie van de duinvegetaties toenemen.

  De belangrijkste sleutelprocessen in de Schoorlse Duinen zijn de dynamiek van wind en water, hydrologie en bodemvorming en successie. Deze dynamiek in het milieu is in de loop van de tijd sterk achteruitgegaan. Duin- en heidevegetaties zijn gebaat bij een zeer voedselarm en dynamisch milieu. Onder dergelijke omstandigheden is de ontwikkeling van bosopslag en struweel marginaal. Maar door gebrek aan dynamiek treedt vergrassing en overwoekering op.

- Wegvallen konijnenbegrazing
  Net als winddynamiek spelen ook begrazingsprocessen een belangrijke rol bij het behoud van een gevarieerd duinlandschap met bijbehorende variatie in vegetatietypen. Met name het wegvallen van begrazing (en graafactiviteiten) door konijnen speelt in veel duingebieden een negatieve rol en draagt bij aan verstarring en verstruweling, Begrazing door grote grazers en betreding door mensen kunnen bijdragen aan variatie en verstuiving, maar kunnen bij een te grote intensiteit ook een probleem vormen. Bijvoorbeeld door verstoring van kwetsbare fauna. Voor beide geldt dus dat gestuurd dient te worden op zonering en intensiteit binnen de duingebieden.

Aanvullend is als drukfactor naar voren gekomen dat intensieve betreding door recreanten leidt tot verbreding en nieuwe vorming van paden, waardoor areaal- en kwaliteitsverlies optreedt.

De evaluatie van het Natura 2000-beheerplan benoemt per habitattype de belangrijkste drukfactoren.

H2110 Embryonale duinen

Uitstuiving is een knelpunt. Dynamiek van duinvorming is beperkt door helmaanplant.

H2120 Witte duinen

Het ontbreken van stuivend zand en uitstuiving is een knelpunt. De dynamiek van duinvorming is beperkt door helmaanplant.

H2130A* Grijze duinen (kalkrijk)

Knelpunten zijn het wegvallen van begrazing door konijnen, onvoldoende aanwezigheid van kaal zand en opslag van struiken en bomen. De knelpunten voor de grijze duinen hebben te maken met de gevolgen van het vastleggen en beplanten van de duinen.

H2130B* Grijze duinen (kalkarm)

Knelpunten zijn het wegvallen van begrazing door konijnen, onvoldoende aanwezigheid van kaal zand en opslag van struiken en bomen. De knelpunten voor de grijze duinen hebben te maken met de gevolgen van het vastleggen en beplanten van de duinen.

H2140A* Duinheiden met kraaihei (vochtig)

De knelpunten voor de duinheiden met kraaihei hebben te maken met de gevolgen van het vastleggen en beplanten van de duinen. Als gevolg hiervan is windwerking weggevallen en zijn er te weinig open plekken. Door te veel luwte ontstaat struweelvorming. Grote kraaiheidestruiken gaan dan domineren, resulterend in een botanische verarming. De toename van bosopslag en struweel is daarmee een knelpunt, net als vergrassing en veroudering van kraaiheidevegetaties, zonder dat daar lokaal verjonging tegenover staat.

H2140B* Duinheiden met kraaihei (droog)

Onvoldoende windwerking, te weinig open plekken, vergrassing, veroudering van kraaiheidevegetaties en verstruweling zijn knelpunten.

H2150* Duinheiden met struikhei

Het habitattype staat onder druk als gevolg van struweelvorming, maar ook door successie naar duinheide met kraaihei.

H2160 Duindoornstruwelen

Het ontbreken van dynamiek is een knelpunt. De kalkarme Schoorlse duinen zijn minder geschikt als groeiplaats voor duindoorn.

H2170 Kruipwilgstruwelen

Er zijn geen knelpunten te benoemen.

H2180A Duinbossen (droog)

Het voornaamste knelpunt is de toename van Amerikaanse vogelkers. Lokaal leidt recreatie tot betreding en eutrofiëring door hondenuitwerpselen met verbraming en verruiging tot gevolg.

H2180B Duinbossen (vochtig)

Het habitattype is niet meer in de Schoorlse duinen aanwezig.

H2180C Duinbossen (binnenduinrand)

Een knelpunt is de toename van Amerikaanse vogelkers.

H2190A Vochtige duinvalleien (open water)

Knelpunten zijn waterhuishouding (voldoende basen) en versnelde opslag.

H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)

Knelpunten zijn onvoldoende verstuiving en opslag van houtige gewassen.

H3260A Beken en rivieren met waterplanten (waterranonkels)

De belangrijkste knelpunten zijn eutrofiëring, ophoping van slib op de bodem, te diepe ontwatering van de omgeving en verruiging van de oevers.

4.1.2 *Invasieve exoten*

Voor sommige habitattypen vormen invasieve exoten een knelpunt. Het Natura 2000-beheerplan noemt de volgende invasieve exoten die een bedreiging kunnen vormen voor de Natura 2000-doelen:

Tabel 4 Invasieve exoten per habitattype die mogelijk een bedreiging vormen

Habitattype	**Invasieve exoten**
Witte duinen (H2120)	Rimpelroos
Grijze duinen (H2130)	Amerikaanse vogelkers, Kleinbladige dwergmispelsoorten, Rimpelroos, Grijs kronkelsteeltje
Duinheide met kraaihei (H2140)	Amerikaanse vogelkers
Duinheide met struikhei (H2150)	Amerikaanse vogelkers
Kruipwilgstruwelen (H2170)	Rimpelroos
Duinbossen (H2180)	Amerikaanse vogelkers

4.1.3 *Stikstof*

Een ander knelpunt in Schoorlse duinen is de (overmaat aan) atmosferische stikstofdepositie. De hierna getoonde prognoses zijn verkregen door het gebruik van AERIUS Monitor 2022. De getoonde percentages geven aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is per jaartal, dat wil zeggen waar de stikstofdepositie boven de KDW (Kritische Depositiewaarde) ligt. Er is grote onduidelijkheid over de stikstofbron ammoniak uit zee. Dit is de zogenoemde meetcorrectie in de depositiegegevens. De mate van stikstofbelasting van de stikstofgevoelige natuur wordt in AERIUS Monitor onderverdeeld in vijf categorieën:

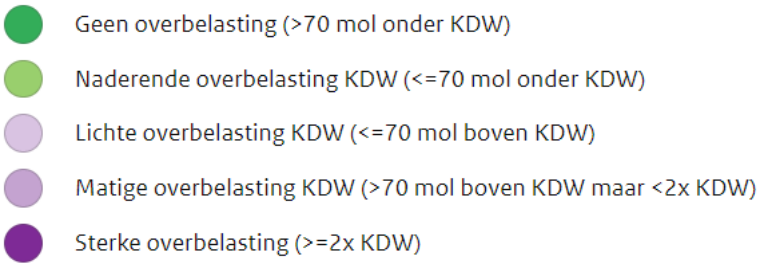

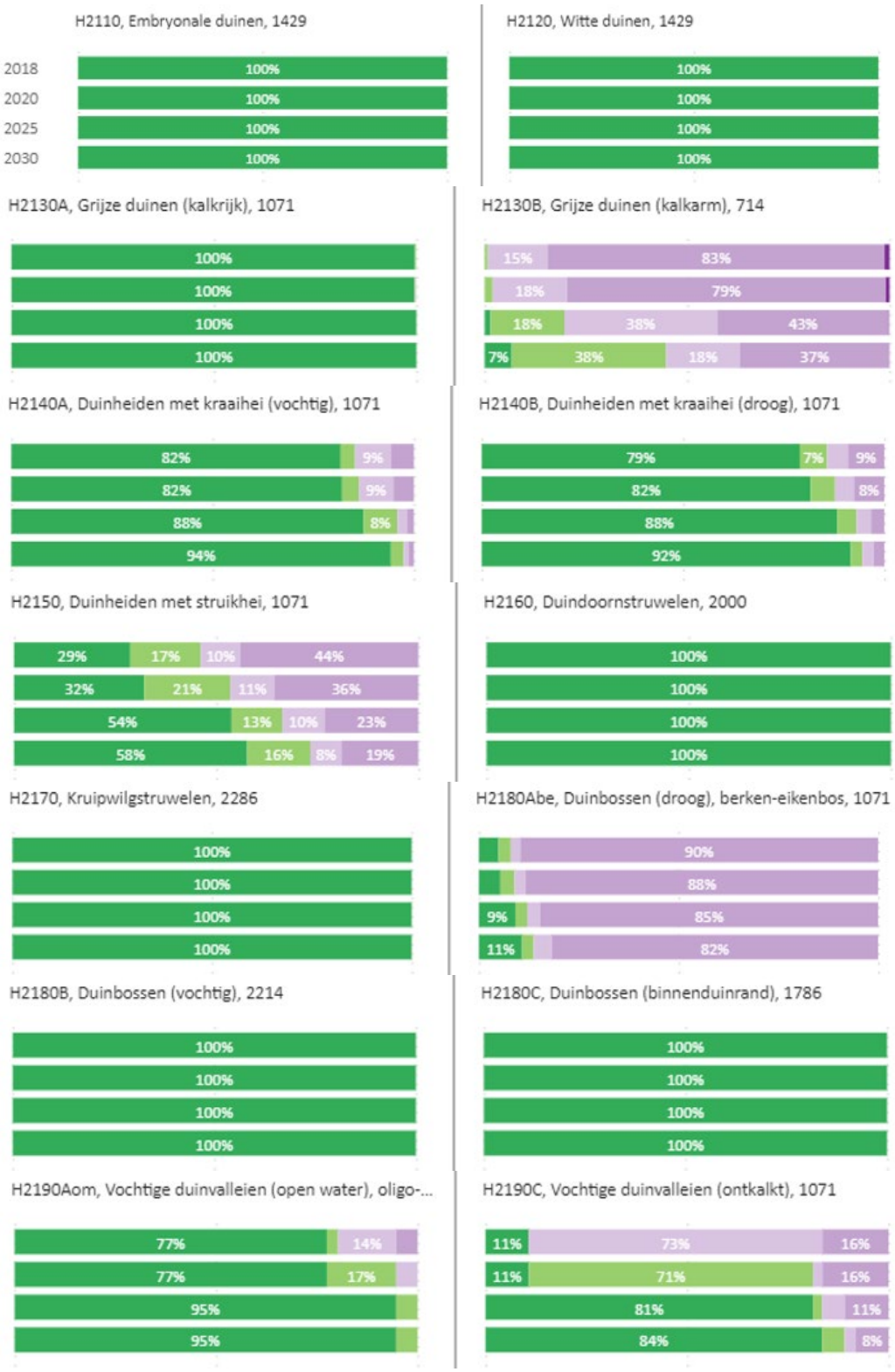

De getoonde balken tonen van boven naar beneden de jaren 2018, 2020, 2025 en 2030.

De habitattypen H2130B Grijze duinen (kalkarm), H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig), H2140B Duinheiden met kraaihei (droog), H2150 Duinheiden met struikhei, H2180A Duinbossen (droog), H2190A Vochtige duinvalleien (open water) en H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt) zijn gevoelig voor stikstofdepositie[1] en voor deze habitattypen is in de huidige situatie en op overzienbare termijn (2030) nog sprake van matige overbelasting door stikstof. Voor deze habitattypen is stikstofdepositie in de Schoorlse duinen een knelpunt.

De habitattypen H2110 Embryonale duinen, H2120 Witte duinen, H2130A Grijze duinen (kalkrijk), H2160 Duindoornstruwelen, H2170 Kruipwilgstruwelen en H2180C Duinbossen (binnenduinrand) zijn ook stikstofgevoelig, maar daarvan wordt in de huidige en toekomstige situatie de kritische depositiewaarde niet overschreden. Voor deze habitattypen is stikstofdepositie in de Schoorlse duinen geen knelpunt. Het habitattype H3260B Beken en rivieren met waterplanten (waterranonkels) is niet gevoelig voor stikstofdepositie.

Voor H2180B geldt dat deze volgens de nog niet gevalideerde T1 habitattypenkaart niet meer in het Natura 2000-gebied aanwezig is. In AERIUS Monitor is deze kaart nog niet verwerkt waardoor wel resultaten voor H2180B Duinbossen (vochtig) zijn weergegeven. Ook voor de andere habitattypen is de basering op de T0 habitattypenkaart relevant. Percentages kunnen dus afwijken. Om die reden wordt een percentage nooit als zelfstandig beschouwd om verslechtering uit te sluiten. Ook de drukfactoren en doelrealisatie zijn daarbij relevant.

[1] Een habitattype wordt als stikstofgevoelig beschouwd wanneer de kritische depositiewaarde lager is dan 2.400 mol N/ha/jaar.

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen

5.1 Maatregelen

In het Natura 2000-beheerplan voor de Schoorlse Duinen staat een aantal maatregelen voor de eerste beheerplanperiode (2016-2022). Hierbij moet de kanttekening geplaatst worden dat het kappen van bomen niet onomstreden is. Op het moment van schrijven is afgesproken met belangengroeperingen dat het Baaknolbos in principe niet gekapt wordt (onder het voorbehoud dat de Natura 2000-doelstellingen worden behaald). Ook het Leeuwenkuilbos wordt in de eerste beheerplanperiode (2016 – 2022) niet gekapt. De kap van het dr. Van Steijnbos (circa 7,6 hectare bos) heeft in december 2020 plaatsgevonden. De stobben zijn verwijderd in het najaar van 2021.

Onderstaande tabel uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan geeft een overzicht van de relevante instandhoudingsdoelstellingen waarvoor de maatregel bedoeld is, een korte omschrijving van de maatregel, het oppervlak, de uitvoeringsstatus en indien van toepassing een toelichting. Met oppervlak wordt het beoogd oppervlak voor de eerste beheerplanperiode bedoeld. Voor een aantal maatregelen zijn grotere totaaloppervlakten over de drie beheerplanperioden beoogd. Hierbij wordt uitgegaan van de maatregelen en oppervlakten van de eerste beheerplanperiode. Voor habitattypen met een instandhoudingsdoelstelling die niet in onderstaande tabel zijn opgenomen zijn in de eerste beheerplanperiode geen maatregelen beoogd of uitgevoerd. Het beheerplan bevat de uitleg waarom dat zo is.

Voor de maatregelen omtrent omvorming van naaldbos geldt dat een kap van 79 hectare in de eerste beheerplanperiode beoogd was. Als gevolg van de bosbranden is een gedeelte van de bossen reeds verdwenen, en zijn bij herstelwerkzaamheden de stobben reeds verwijderd. Hierdoor is sprake van een restopgave. Deze restopgave is opgenomen in de tabel.

Tabel 5 – Samenvatting uitgevoerde en geplande maatregelen en uitvoeringsstatus.

Instandhoudings-doelstelling	Maatregel	Oppervlak	Uitvoeringsstatus	Toelichting
H2130, H2140, H2150, H2190	Monitoren grondwatersituatie in principe met bestaand meetnet, desgewenst wordt uitbreiding overwogen	Niet van toepassing	Onderzoek gaande	
H2110, H2120	Kustbeleid conform Nota Dynamisch Kustbeheer	Niet van toepassing	Onderzoek gaande / in voorbereiding	
H2110, H2120	Stimuleren dynamische processen / verwijderen helmgras	Tussen paal 27.5 en 31.5	Onderzoek gaande / in voorbereiding	

Instandhoudings-doelstelling	Maatregel	Oppervlak	Uitvoeringsstatus	Toelichting
H2130A, H2130B, H2150	Begrazing kern Schoorlse Duinen	435 ha	Uitgevoerd	Betreft jaarlijks regulier beheer
H2130A, H2130B, H2140A, H2140B, H2150, H2190A, H2190C	Omvorming naaldbos naar open duin	34 ha (excl. 45 ha verbrand bos)	Gedeeltelijk uitgevoerd	7,6 ha Dr. Van Steijnbos is uitgevoerde (dit is onderdeel van de benoemde 34 ha)
H2130A, H2130B	Mobilisatie paraboolduinen door maken stuifkuilen	10 ha	Niet uitgevoerd	
H2130A, H2130B	Chopperen en/of plaggen	20 ha	Niet uitgevoerd	Chopperen en/of plaggen geen gewenst beheer voor behoud grijs duin
H2140A, H2140B	Chopperen	7 ha	Uitgevoerd	
H2140A, H2140B	Plaggen	7 ha	Uitgevoerd	8,3 ha chopperen in plaats van plaggen aangezien dit minder ingrijpend is
H2140B, H2150	Terugdringen struweel (met name Amerikaanse vogelkers)	Pleksgewijs	Niet uitgevoerd	
H2150	Chopperen	8 ha	Gedeeltelijk in uitvoeringsfase	Betreft een groot areaal ten opzichte van het totale areaal H2150. Maatregel lijkt op korte termijn te ingrijpend
H2180A, H2140A, H2190A, H2190B	Omvorming naaldbos naar gemengd duinbos	270 ha	Uitgevoerd	Betreft regulier beheer
H2190C	Plaggen		Gedeeltelijk uitgevoerd	Plagwerkzaamhe-den uitgevoerd als herstelwerkzaam-heden na de bosbranden in periode 2009-2011. Uitgevoerd in 2017 op verschillende plekken in het

Instandhoudings-doelstelling	Maatregel	Oppervlak	Uitvoeringsstatus	Toelichting
				Vogelmeer, de Mariavlakte, het Frederiksveld, 't Grote Ganzenveld en Fortblink
H3260A	Plaggen	Hargergat	Uitgevoerd	
H3260A	Baggeren slenk en verondiepen greppels (ophogen met schraal duinzand)	Hargergat	Uitgevoerd	
H2130, H2190	Exotenbestrijding Amerikaanse vogelkers*	Diverse locaties	Uitgevoerd	
H2180	Verbetering van vitaliteit, veerkracht en ecologische kwaliteit van bossen van SBB	Diverse locaties	Uitgevoerd	Betreft regulier beheer

*) Betreft een maatregel uit Regeling specifieke uitkering Uitvoeringsprogramma Natuur

5.2 Locaties maatregelen

De volgende kaart toont de locaties van de PAS-maatregelen.

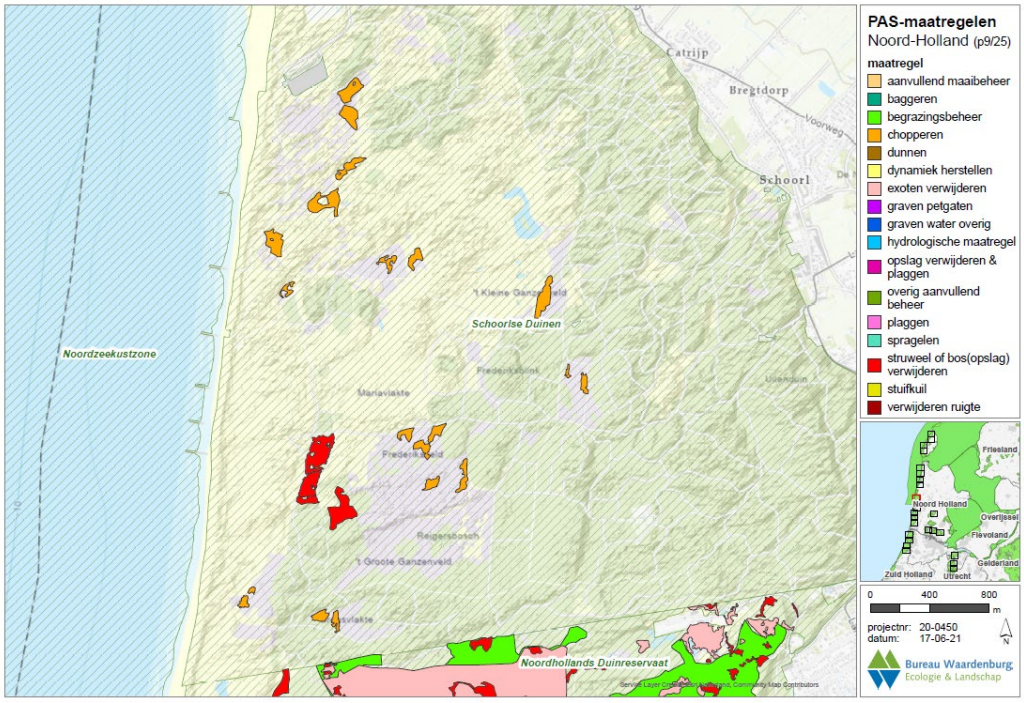

Figuur 1 PAS-maatregelen

De volgende kaart toont de locaties van de maatregelen uit het Natura 2000-beheerplan.

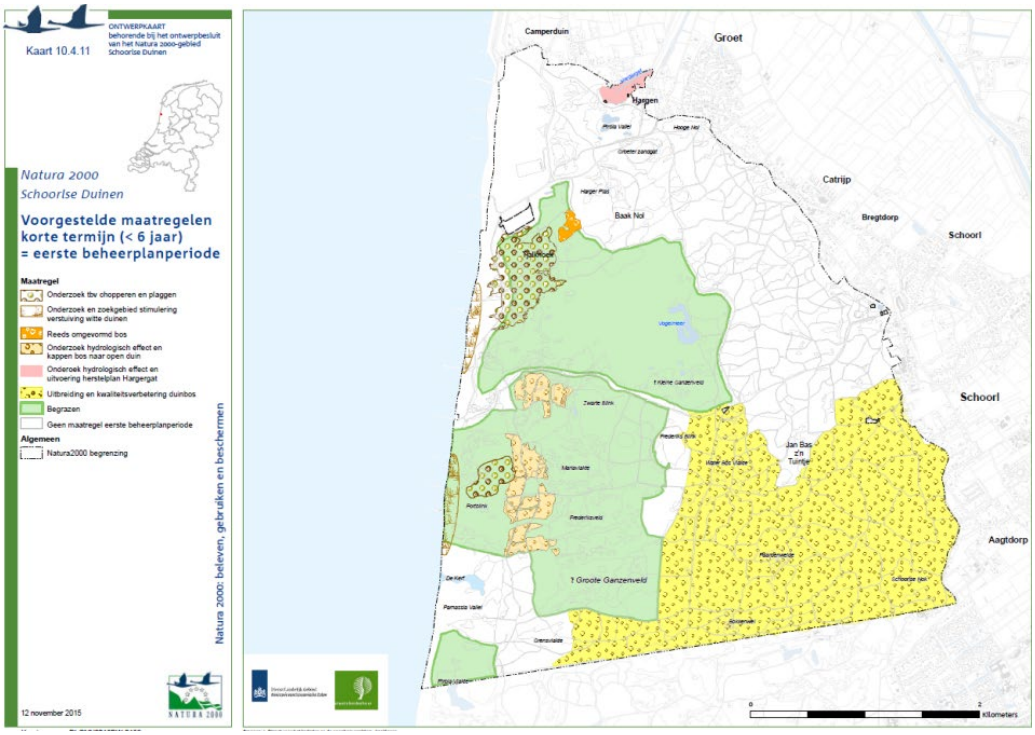

Figuur 2 Maatregelen Natura 2000-beheerplan 2016-2022

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen

In het Natura 2000-beheerplan zijn – in aanvulling op regulier beheer – maatregelen geformuleerd voor instandhouding van habitattypen. In de PAS-gebiedsanalyse is een inschatting gemaakt van het effect van de PAS-maatregelen.

Tabel 6 Overzichtstabel maatregelen, potentiële effectiviteit, responstijd en type maatregel (O =overlevingsmaatregel die zo lang als nodig kan worden ingezet, Ob = overlevingsmaatregel die slechts beperkt kan worden ingezet, S = systeemherstelmaatregel die zo lang als nodig kan worden ingezet en Sb = systeemherstelmaatregel die slechts beperkt kan worden ingezet)

Maatregel	Instandhoudings-doel	Potentiële effectiviteit	Respons-tijd (jaar)	Type maatregel
Monitoren grondwatersituatie in principe met bestaand meetnet, desgewenst wordt uitbreiding overwogen	H2130 H2140 H2150 H2190	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Kustbeleid conform Nota Dynamisch Kustbeheer	H2110 H2120	n.v.t.	n.v.t.	S
Stimuleren dynamische processen / verwijderen helmgras	H2110 H2120	Groot	n.v.t.	S
Begrazing kern Schoorlse Duinen	H2130A H2130B H2150	Groot	>10 jaar	Ob
Omvorming naaldbos naar open duin	H2130A H2130B H2140A H2140B H2150 H2190A H2190C	Groot	1-5 jaar, voor Vochtige duinvallei-en (H2190) >= 10 jaar	O
Mobilisatie paraboolduinen door maken stuifkuilen	H2130A H2130B	Groot	1-5 jaar	S, Sb
Chopperen en/of plaggen	H2130A H2130B	Groot	<1 jaar	Ob
Chopperen	H2140A H2140B	Groot	<1 jaar	Ob
Plaggen	H2140A H2140B	Matig	<1 jaar	Ob
Terugdringen struweel (met name Amerikaanse vogelkers)	H2140B H2150	Groot	1-3 jaar	O
Chopperen	H2150	Matig	1-3 jaar	Ob
Omvorming naaldbos naar gemengd duinbos	H2180A H2140A H2190A H2190B	Redelijk	>10 jaar	O
Plaggen	H2190C	Groot	<1 jaar	Ob
Plaggen	H3260A	Redelijk	<1 jaar	Ob
Baggeren slenk en verondiepen greppels (ophogen met schraal duinzand)	H3260A	Redelijk	n.v.t.	Ob
Bestrijden exoten	H2130 H2190	Groot	<1 jaar	O

Maatregel	Instandhoudings-doel	Potentiële effectiviteit	Respons-tijd (jaar)	Type maatregel
Verbetering van vitaliteit, veerkracht en ecologische kwaliteit van bossen van SBB	H2180	n.v.t.	>10 jaar	S

* ● ○ ○ klein
● ● ○ matig
● ● ● groot

** De responstijd is de tijd waarvan verwacht wordt dat de maatregel effect zal hebben: < 1 jr; 1 tot 5 jr; 5 tot 10 jr; 10 jr of langer

*** De frequentie, per tijdvak van zes jaar, is eenmalig of cyclisch

7 Synthese en richting nieuwe maatregelen

Dit hoofdstuk vormt de synthese van de uitgevoerde beoordelingen in eerdere hoofdstukken: wat is de verwachting dat aan drukfactoren overblijft op korte termijn en op lange termijn? Daarnaast wordt aangegeven aan welke oplossingsrichtingen gedacht wordt bij de verschillende drukfactoren.

In hoofdstuk 4 zijn de belangrijkste drukfactoren voor de Schoorlse Duinen genoemd en in hoofdstuk 5 de uitgevoerde en geplande maatregelen. In dit hoofdstuk worden drukfactoren en maatregelen naast elkaar gelegd om te kunnen concluderen wat nog zou moeten gebeuren.

Het doel van de NDA's is om voorafgaand aan de vaststelling van het PSN te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst) in combinatie met andere drukfactoren en gegeven het vastgestelde maatregelenpakket. In het Natura 2000-gebied Schoorlse duinen is uitsluitend het habitattype H3260B Beken en rivieren met waterplanten (waterranonkels) niet gevoelig voor stikstofdepositie.

7.1 Synthese

Voor het bereiken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn samenvattend de volgende risico's aanwezig:

1. Onvoldoende sleutelprocessen (met name winddynamiek en begrazing)
2. Wegvallen konijnenbegrazing
3. Stikstofdepositie
4. Toenemende invloed van exoten
5. Verstruweling

Ad 1: Afname sleutelprocessenEen voorwaarde voor een hoge soortenrijkdom in het gebied is het voorkomen van gradiëntrijke (nat-droog, begroeid-onbegroeid) milieus. Van een hoge milieudiversiteit is sprake als er veel dynamiek is, waarbij de natuurlijke processen in het gebied vrij spel hebben. Binnen het duinsysteem zijn juist die natuurlijke sleutelprocessen verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het landschap en de vegetatie. Ze bepalen in hoge mate of een habitattype ergens kan bestaan en spelen een belangrijke rol bij de kwaliteit ervan.

In het algemeen komen de volgende processen niet of onvoldoende tot ontwikkeling: de dynamiek van wind en water, hydrologie en bodemvorming en successie.

Afname winddynamiek:

Het belangrijkste sturende proces voor de ontwikkeling van het duingebied en de aanwezige habitattypen is de dynamiek van wind en (zee)water. De windwerking is het grootst bij de zee en neemt af richting de binnenduinrand. Aan de zeereep is dat enerzijds duin- en kustafslag en anderzijds zandaanvoer en opstuiving door zee en wind. Vervolgens is de wind een cruciale factor bij de verdere ontwikkeling van natuur en landschap. Door een dergelijke plaatselijke verstuiving vernieuwt en ververst het gebied zich telkens opnieuw. Op deze manier krijgt het ecosysteem meer veerkracht en blijven zowel jonge als oudere stadia van habitattypen steeds ergens in het duinecosysteem bestaan.

In de afgelopen decennia is de invloed van wind in de duinen echter minder geworden, waardoor de natuurlijke ontwikkeling van duinen en bijbehorende variatie

in vegetatietypen (successiestadia) is afgenomen en de effecten door atmosferische stikstofdepositie, zoals versnelde verzuring, zijn versterkt. Door het vergroten van de invloed van wind door het losmaken van de bodem zal de natuurlijke duinvorming weer in gang worden gezet en weer meer overstuiving met vers kalkhoudend zand plaatsvinden. Ook door het verwijderen van de (verouderde) vegetatie op sterk verzuurde of vermeste bodems zal de kwaliteit en structuurvariatie van de duinvegetaties toenemen.

Ad 2 Wegvallen konijnenbegrazing:

Net als winddynamiek spelen ook begrazingsprocessen een belangrijke rol bij het behoud van een gevarieerd duinlandschap met bijbehorende variatie in vegetatietypen. Met name het wegvallen van begrazing (en graafactiviteiten) door konijnen speelt in veel duingebieden een negatieve rol en draagt bij aan verstarring en verstruweling, Begrazing door grote grazers en betreding door mensen kunnen bijdragen aan variatie en verstuiving, maar kunnen bij een te grote intensiteit ook een probleem vormen. Bijvoorbeeld door verstoring van kwetsbare fauna. Voor beide geldt dus dat gestuurd dient te worden op zonering en intensiteit binnen de duingebieden.

Door het wegvallen van konijnenbegrazing is het duingebied sneller dichtgegroeid, waardoor de dynamiek in het gebied verder is afgenomen. Dit effect wordt versterkt door versnelde successie als gevolg van overmaat aan atmosferische stikstofdepositie. De diverse drukfactoren versterken elkaar waardoor het vastleggen van het duin is versneld.

Ad 3 Stikstofdepositie:

Stikstof zorgt voor verzuring en de vermesting van de natuur, waardoor bodems sterk en versneld uitlogen, karakteristieke planten- en diersoorten verdwijnen en duinvegetaties sterk verruigen en vergrassen.

Vrijwel alle habitattypen in het Natura 2000-gebied zijn gevoelig voor stikstofdepositie. De habitattypen H2130B Grijze duinen (kalkarm), H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig), H2140B Duinheiden met kraaihei (droog), H2150 Duinheiden met struikhei, H2180A Duinbossen (droog), H2190A Vochtige duinvalleien (open water) en H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt) zijn gevoelig voor stikstofdepositie[2] en voor deze habitattypen is in de huidige situatie en op overzienbare termijn (2030) nog sprake van matige overbelasting door stikstof. Voor deze habitattypen is stikstofdepositie in de Schoorlse duinen een knelpunt.

Ad 4 Toenemende invloed exoten:

Bij diverse habitattypen is sprake van aanwezigheid van invasieve exoten (grijs kronkelsteeltje, Amerikaanse vogelkers, rimpelroos). Door de aanwezigheid van deze soorten neemt de kwaliteit van habitattypen af, soms dusdanig dat de vegetatie op termijn niet meer kwalificeert als habitattype. Daarnaast is door invloeden zoals klimaatverandering ook mogelijk sprake van vestiging van nieuwe invasieve exoten.

Ad 5 Verstruweling

In het gehele open duinsysteem vormt verstruweling een probleem. Met name in het middenduin is dit een knelpunt waar Amerikaanse vogelkers en opslag van dennen toenemen, wat ten koste gaat van meer kenmerkende typen voor het middenduin. Daarnaast is Amerikaanse vogelkers in de duinbossen sterk toegenomen. Dit heeft geleid op verschillende plekken tot een dusdanige kwaliteitsvermindering dat deze niet meer kwalificeren als habitattypen.

---

[2] Een habitattype wordt als stikstofgevoelig beschouwd wanneer de kritische depositiewaarde lager is dan 2.400 mol N/ha/jaar.

Conclusie

Grote delen van het duinmassief zijn vastgelegd met onder andere helm en naaldbos. Door de afname van dynamiek in combinatie met stikstofdepositie en het instorten van de konijnenpopulatie is het overgrote deel van de duinen vastgelegd.

Hoewel het behoud van bestaande arealen en uitbreiding van arealen mogelijk blijkt, leidt dit vooralsnog niet altijd tot het halen van de instandhoudingsdoelstellingen. Zo is het areaal goed ontwikkeld grijs duin afgenomen, en het toegenomen areaal is van overwegend matige kwaliteit.

Er zijn systeemherstelmaatregelen beoogd waardoor de sleutelprocessen in het duinsysteem zullen toenemen. Praktische invulling hieraan is vooralsnog niet altijd mogelijk gebleken. Vooralsnog is het mogelijk de habitattypen te behouden door middel van overlevingsmaatregelen, die veelal slechts beperkt ingezet kunnen worden. Voor het robuust behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn systeemherstelmaatregelen waarbij de sleutelprocessen tot stand komen noodzakelijk.

7.2 Lange termijn en toekomstperspectief

Uit AERIUS-monitor blijkt dat na het treffen van de geborgde bronmaatregelen de achtergronddepositie van habitattypen (in meer of mindere mate) afneemt. Waardoor voor de habitattypen H2120 Witte duinen, H2130A Grijze duinen kalkrijk, H2160 Duindoornstruwelen, H2170 Kruipwilgstruwelen en H2180C Duinbossen (binnenduinrand) in de huidige en op overzienbare termijn (2030) geen sprake is van overbelasting van stikstofdepositie. Voor de andere stikstofgevoelige habitattypen geldt dat ook na het treffen van de bronmaatregelen sprake is van overbelasting van (een deel van) het areaal.

De ook op lange termijn aanwezige overmaat aan stikstofdepositie, in combinatie met de niet of onvoldoende aanwezige sleutelprocessen, maakt dat de omgevingscondities ook op lange termijn niet op orde zijn. De voornaamste drukfactoren in de vorm van stikstofdepositie en onvoldoende dynamiek zijn noodzakelijk om aan te pakken.

7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen

Indien de abiotische condities niet verbeteren en sleutelprocessen niet (voldoende) op gang komen is het op korte termijn mogelijk om de habitattypen met de reeds getroffen en nog uit te voeren geborgde overlevingsmaatregelen te behouden. De meeste overlevingsmaatregelen, slechts beperkt en niet oneindig herhalend, worden ingezet. Dit betekent dat er op lange termijn risico is op verslechtering van het habitattype, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen kenmerkend voor de Schoorlse Duinen is met name dynamiek van wind en (zee)water essentieel. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen benodigd om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan samenvattend uit:

- Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
- Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek
- Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
- Maatregelen gericht op terugdringen invasieve exoten

Mogelijke systeemmaatregelen buiten Natura 2000

Veel duingebieden gaan via een hoge binnenduinrand abrupt over naar het achterland. In dit achterland zijn er bebouwingskernen en recreatieterreinen en is er veelal sprake van intensief agrarisch gebruikte gebieden. Afhankelijk van de bodemgesteldheid komen zowel intensief gebruikt grasland voor als verschillende vormen van tuin- en akkerbouw, waaronder bollenteelt. In de meeste gevallen is daarbij sprake van sterke ontwatering en een intensief gebruik van meststoffen en soms ook gewasbeschermingsmiddelen.

Extensivering en vergroening van de (agrarische) gronden langs de binnenduinrand biedt in veel gevallen goede potenties voor versterking van robuuste systemen voor de duinnatuur in de Natura 2000-gebieden. Dit biedt, afhankelijk van de ruimtelijke en abiotische uitgangssituatie, kansen voor extensievere (biologische) landbouw, uitbreiding van bossen, (nieuwe) landgoederen, recreatief groen, maar ook ontwikkeling van nieuwe natte natuur. De meerwaarde kan onder meer bestaan uit:

- Opgaand groen, zoals boszomen, kan een buffer vormen tegen het inwaaien van onder meer stikstof vanuit het achterland. Bosontwikkeling kan daarnaast ook bijdragen aan de landelijke taakstellingen voor de vastlegging van extra CO_2.
- Extensivering van agrarisch gebruik kan mogelijkheden bieden voor hydrologisch herstel (minder diepe ontwatering), realiseren van een groen-blauwe dooradering in het agrarisch gebied, versterking van biodiversiteit en daarnaast eveneens de stikstofdruk op het duingebied verminderen.
- Ontwikkeling van nieuwe natuur levert dezelfde voordelen op als hiervoor genoemd bij extensief agrarisch gebruik. Daarnaast kunnen daarbij de potenties benut worden van de overgang (gradiënt) van het droge duingebied naar de nattere gebieden in het achterland. Herstel van kwelsituaties en soms zelfs duinrellen biedt daarbij zeer goede mogelijkheden. Bij voldoende omvang kunnen natte gebieden worden toegevoegd aan begrazingseenheden, waardoor een betere spreiding van begrazingsdruk mogelijk wordt.
- Vergroening van gebieden langs de binnenduinrand levert extra mogelijkheden op voor de opvang van de toenemende recreatiedruk op de duingebieden en extra mogelijkheden voor een goede zonering daarvan. Daarmee kunnen duingebieden beter worden ontlast en kunnen directe schade aan kwetsbare vegetaties en verstoring van kwetsbare faunapopulaties effectiever worden voorkomen. In het specifieke geval van duinterreinen waar veel honden worden uitgelaten, bijvoorbeeld nabij stedelijke gebieden of recreatieterreinen, kan ook de bemestingsdruk hierdoor sterk worden verlaagd.

7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen

Om de natuurwaarden in de Schoorlse Duinen duurzaam in stand te houden is het noodzakelijk de natuurlijke processen zo veel mogelijk ruimte te geven en bronmaatregelen te treffen om de achtergronddepositie terug de dringen.

Daarom is het van groot belang dat ingezet wordt op een stevig bronmaatregelenpakket. GS van Noord-Holland hebben hier per brief van 8 februari 2022 de Minister voor Natuur en Stikstof al op gewezen. Zeker in Noord-Holland zijn specifieke bronmaatregelen essentieel om het stikstofprobleem het hoofd te bieden.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen zijn systeemherstelmaatregelen benodigd (zie par 7.3). Deels zal hiervoor ook nog aanvullend onderzoek noodzakelijk zijn.

7.5 Conclusie

Met de informatie vanuit de natuurdoelanalyses wordt input geleverd aan de gebiedsplannen, waardoor op termijn inzichtelijk wordt of het vastgestelde pakket maatregelen volstaat om verslechtering tegen te gaan en realisatie van instandhoudingsdoelstellingen mogelijk te maken. De analyses kunnen drie verschillende uitkomsten hebben:

Leiden de maatregelen tot tegengaan van verslechtering én bereiken instandhoudingsdoelstellingen?	
Ja	De natuurdoelanalyses leveren in dit geval de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen realisatie van instandhoudingsdoelstellingen mogelijk maakt door het op orde brengen van de condities daarvoor. Deze uitkomst bevestigt het maatregelenpakket en biedt basis voor verdere uitwerking van maatregelen in gebiedsplannen.
Ja, mits	De natuurdoelanalyses leveren de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen, verslechtering van stikstofgevoelige habitats voorkomt, maar dat aanvullende maatregelen nodig zijn voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen op lange termijn. Dit leidt tot verdere verkenning van aanvullende maatregelen. Dat kunnen zowel bronmaatregelen zijn als natuurherstelmaatregelen.
Nee, tenzij	De natuurdoelanalyses leveren een ecologische beoordeling van het pakket maatregelen waaruit blijkt dat met vastgestelde maatregelen verslechtering niet valt uit te sluiten. De natuurdoelanalyse maakt in dat geval duidelijk wat de knelpunten zijn.

Om tot een navolgbaar eindoordeel te komen voor de Natuurdoelanalyse is een beslisboom gebruikt. Aan de hand van de informatie uit de voorgaande paragrafen en hoofdstukken volgt daaruit een eindoordeel. Alleen voor het habitattype H3260A Beken en rivieren met waterplanten (waterranonkels) geldt dat het type niet gevoelig is voor stikstofdepositie. Deze wordt hier dan ook niet behandeld. Voor alle andere typen is een eindoordeel geformuleerd.

7.5.1 Eindoordeel H2110 Embryonale duinen

De trend in oppervlak is positief en de trend in kwaliteit is stabiel. Dit betekent dat het instandhoudingsdoel gehaald wordt. Knelpunten voor het habitattype zijn ontbreken van winddynamiek en uitstuiving. Duinvorming is beperkt door helmaanplant. Zowel in de huidige als toekomstige situatie wordt de kritische depositiewaarde niet overschreden. Stikstof vormt dus geen knelpunt voor het habitattype; wel zijn aanvullende effectieve maatregelen benodigd om andere drukfactoren te mitigeren. Het eindoordeel is ‘Ja, mits’.

Figuur 3 Eindoordeel H2110 Embryonale duinen

7.5.2 *Eindoordeel H2120 Witte duinen*

De trend in oppervlak van witte duinen is negatief. De trend in kwaliteit is stabiel. Dit betekent dat de uitbreiding- en verbeterdoelstelling niet wordt gehaald. Knelpunten voor het habitattype zijn ontbreken van winddynamiek en stuivend zand als gevolg van het vastleggen van de duinen. Dynamiek van duinvorming is beperkt door helmaanplant. Zowel in de huidige als toekomstige situatie wordt de kritische depositiewaarde niet overschreden. Er is dus noodzaak tot het treffen van effectieve maatregelen om andere drukfactoren te mitigeren, in aanvulling op het reeds opgestelde maatregelpakket. Doordat het mogelijk is deze maatregelen te treffen en de effectiviteit daarvan duidelijk is, is het eindoordeel is 'Ja, mits'.

Figuur 4 Eindoordeel H2120 Witte duinen

7.5.3 *Eindoordeel H2130A* Grijze duinen (kalkrijk)*

Het habitattype heeft een negatieve trend in oppervlak en stabiele trend in kwaliteit. Dit betekent dat het doel voor behoud oppervlak niet wordt gehaald en behoud kwaliteit wel. Het ontbreken van winddynamiek en stuivend zand is een knelpunt. De knelpunten voor de grijze duinen hebben te maken met de gevolgen van het vastleggen en beplanten van de duinen. De kritische depositiewaarde wordt in de huidige situatie en op overzienbare termijn (2030) niet overschreden. Doordat aanvullende maatregelen benodigd zijn om andere drukfactoren te mitigeren en deze bewezen effectief zijn is het eindoordeel 'Ja, mits'.

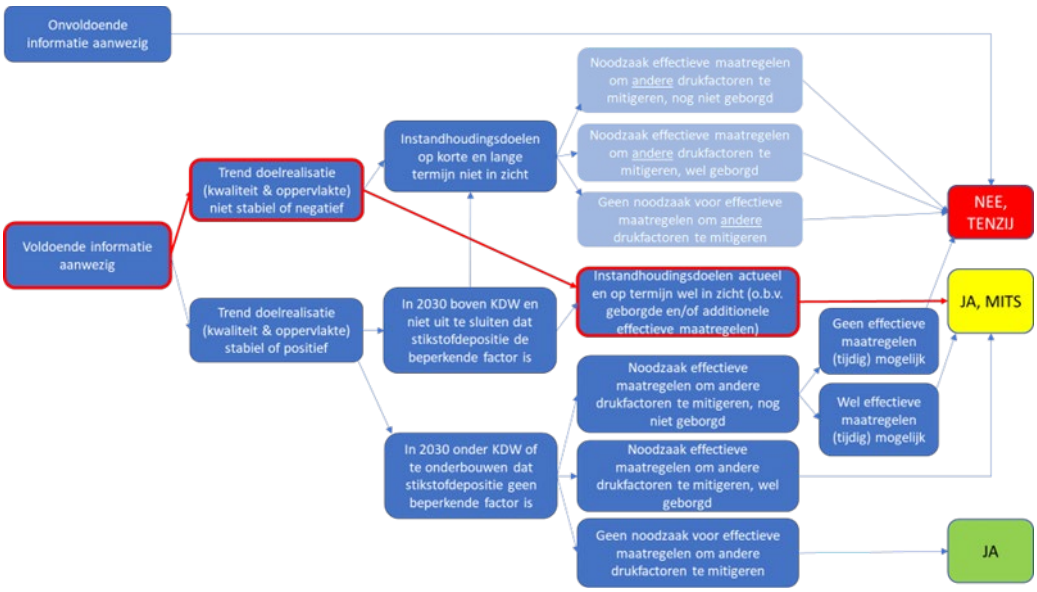

Figuur 5 Eindoordeel H2130A Grijze duinen (kalkrijk)

7.5.4 *Eindoordeel H2130B* Grijze duinen (kalkarm)*

Het habitattype heeft een positieve trend in oppervlak. De trend in kwaliteit is negatief. Het areaal goed ontwikkeld kalkarm grijs duin is afgenomen. Het toegenomen areaal is van matige kwaliteit. Dit betekent dat de uitbreidingsdoelstelling in oppervlak gehaald wordt en de verbeterdoelstelling in kwaliteit niet. Zowel in de huidige situatie als op overzienbare termijn is sprake overbelasting van stikstofdepositie. Er zijn aanvullende maatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Daarmee is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

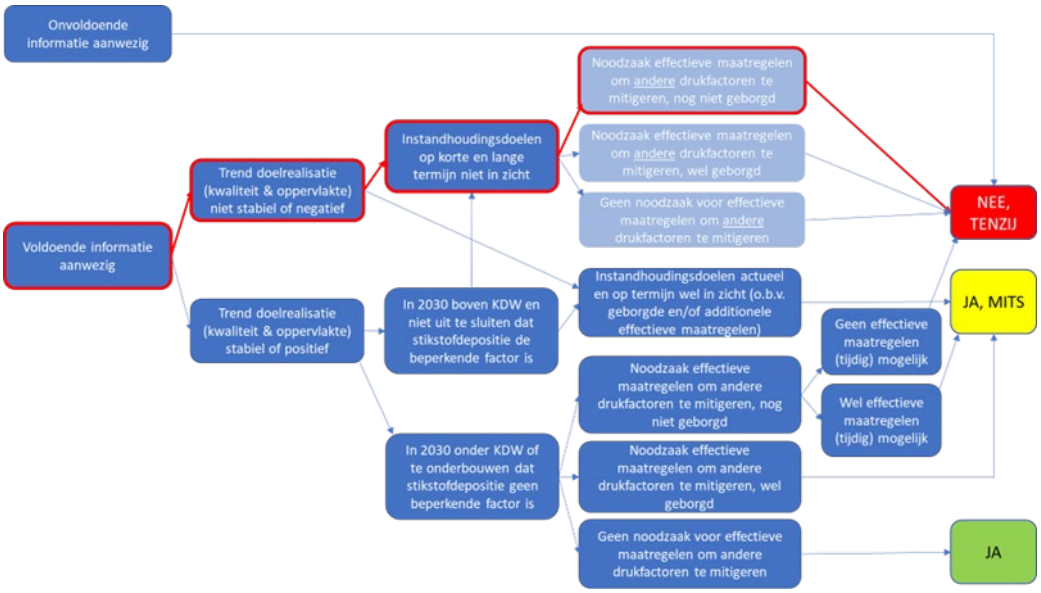

Figuur 6 Eindoordeel H2130B Grijze duinen (kalkarm)

7.5.5 *Eindoordeel H2140A* Duinheiden met kraaihei (vochtig)*

Het habitattype heeft een negatieve trend in oppervlak en stabiele trend in kwaliteit. Dit betekent dat de behoudsdoelstelling voor oppervlak en verbeterdoelstelling voor kwaliteit niet wordt gehaald. Het areaal is in de huidige situatie voor circa 18 procent overbelast. Op overzienbare termijn (2030) neemt dit als gevolg van de geborgde maatregelen af naar 6 procent. Drukfactoren zijn onvoldoende windwerking, weinig open plekken, vergrassing en verstruweling. Door het treffen van additionele bewezen effectieve maatregelen is het instandhoudingsdoel op termijn wel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

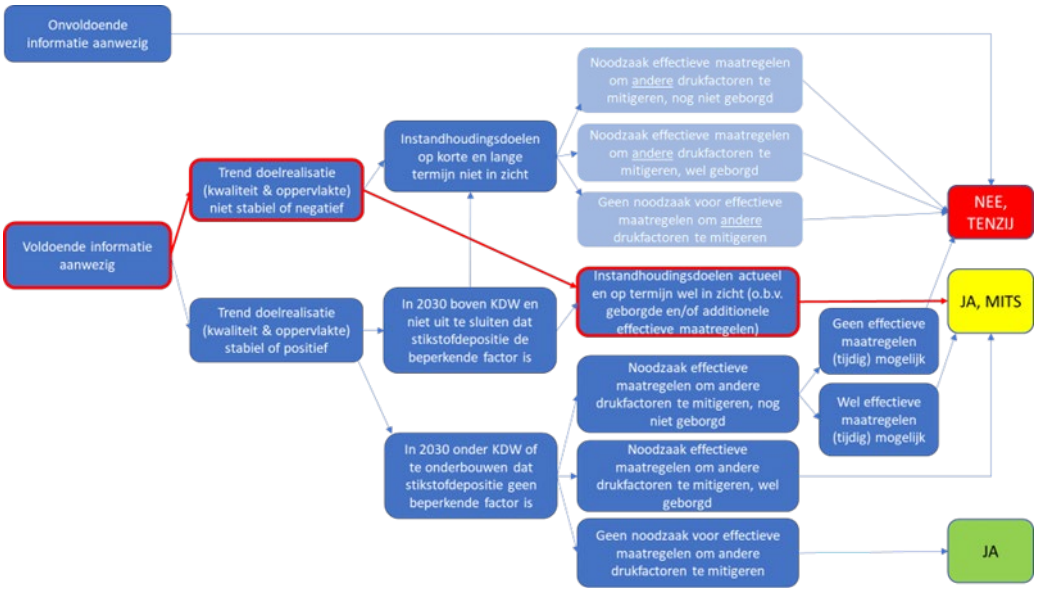

Figuur 7 Eindoordeel H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)

7.5.6 *Eindoordeel H2140B* Duinheiden met kraaihei (droog)*

De trend in omvang is negatief en de trend in kwaliteit stabiel. Dit betekent dat de behoudsdoelstelling voor oppervlak en verbeterdoelstelling voor kwaliteit niet wordt gehaald. In de huidige situatie is 79 procent van het areaal niet overbelast. Op termijn is dit 92 procent. Het overgrote deel van het areaal is in de huidige en toekomstige situatie dus niet overbelast. Drukfactoren zijn onvoldoende windwerking, weinig open plekken, vergrassing, verstruweling en veroudering van kraaiheidevegetaties zonder dat daar verjonging tegenover staat. Door het treffen van additionele bewezen effectieve maatregelen is het instandhoudingsdoel op termijn wel in zicht. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

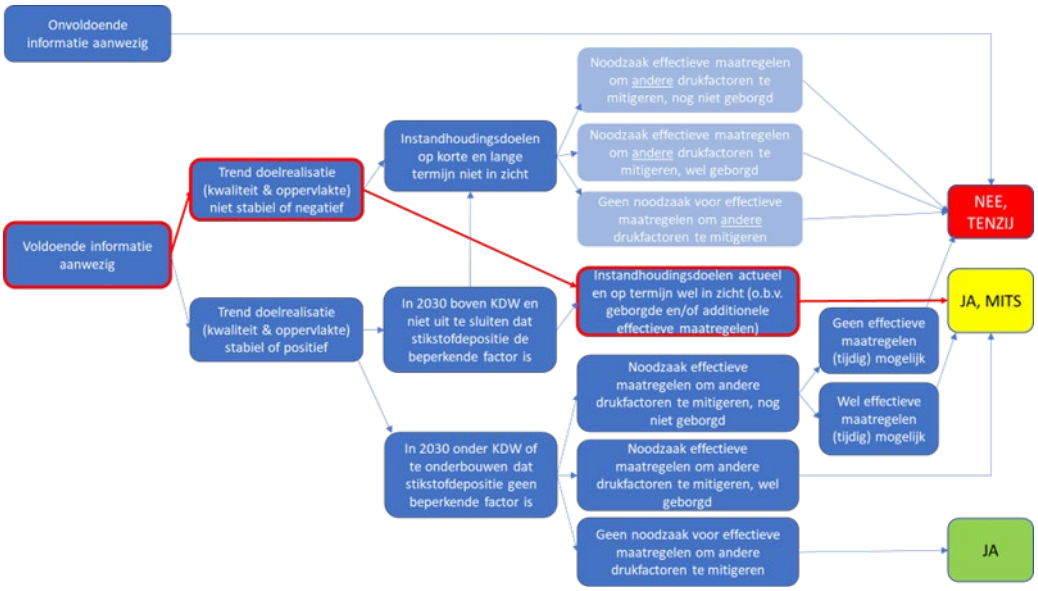

Figuur 8 Eindoordeel H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)

7.5.7 *Eindoordeel H2150* Duinheiden met struikhei*

De trend in oppervlak is positief en de trend in kwaliteit is stabiel. Dit betekent dat de behoudsdoelstelling wordt gehaald. In de huidige situatie is 54 procent overbelast. Door de geborgde bronmaatregelen is dit op termijn 17 procent. Het habitattype staat onder druk als gevolg van struweelvorming, maar ook door successie naar duinheide met kraaihei. Het is noodzakelijk om bewezen effectieve additionele maatregelen te treffen om andere drukfactoren te mitigeren. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

Figuur 8 Eindoordeel H2150 Duinheiden met struikhei

7.5.8 *Eindoordeel H2160 Duindoornstruwelen*

Het habitattype heeft een positieve trend in oppervlak en een licht negatieve trend in kwaliteit. De behoudsdoelstelling voor oppervlak wordt dus wel gehaald, maar niet voor kwaliteit. Er is zowel in de huidige situatie als op overzienbare termijn geen sprake van overbelasting van het habitattype. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Het voornaamste knelpunt is het ontbreken van dynamiek. Het is noodzakelijk om bewezen effectieve additionele maatregelen te treffen om andere drukfactoren te mitigeren. Het eindoordeel is daarom ‘Ja, mits’.

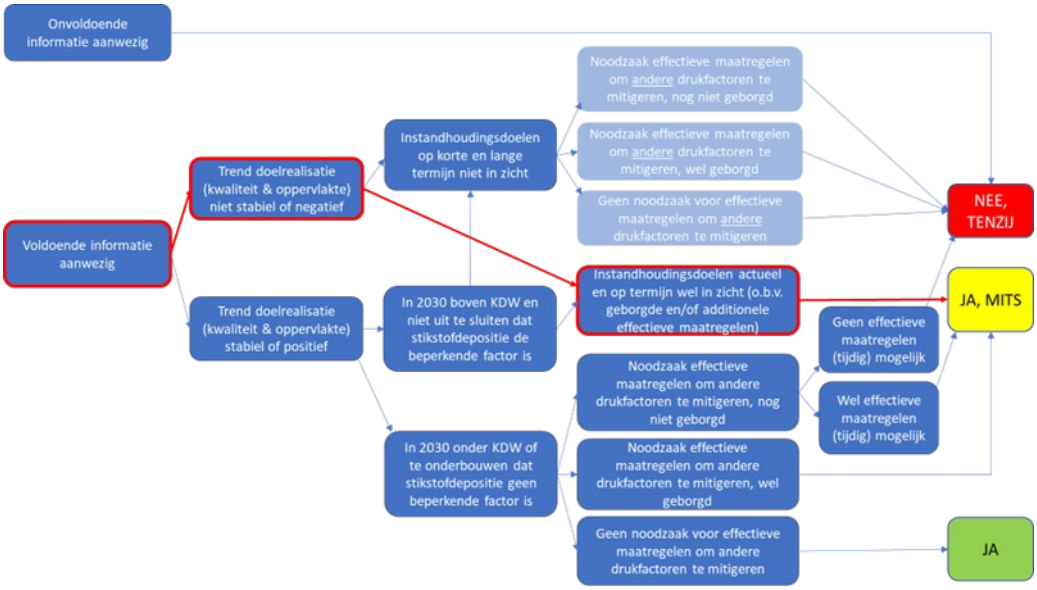

Figuur 9 Eindoordeel H2160 Duindoornstruwelen

7.5.9 *Eindoordeel H2170 Kruipwilgstruwelen*

De trend in oppervlak is positief en de trend in kwaliteit stabiel. Het instandhoudingsdoel voor behoud wordt dus gehaald. Er is zowel in de huidige situatie als op overzienbare termijn geen sprake van overbelasting van het areaal. Stikstofdepositie is dus geen knelpunt voor het habitattype. Er zijn ook geen andere knelpunten bekend voor het habitattype. Het eindoordeel is daarom 'Ja'.

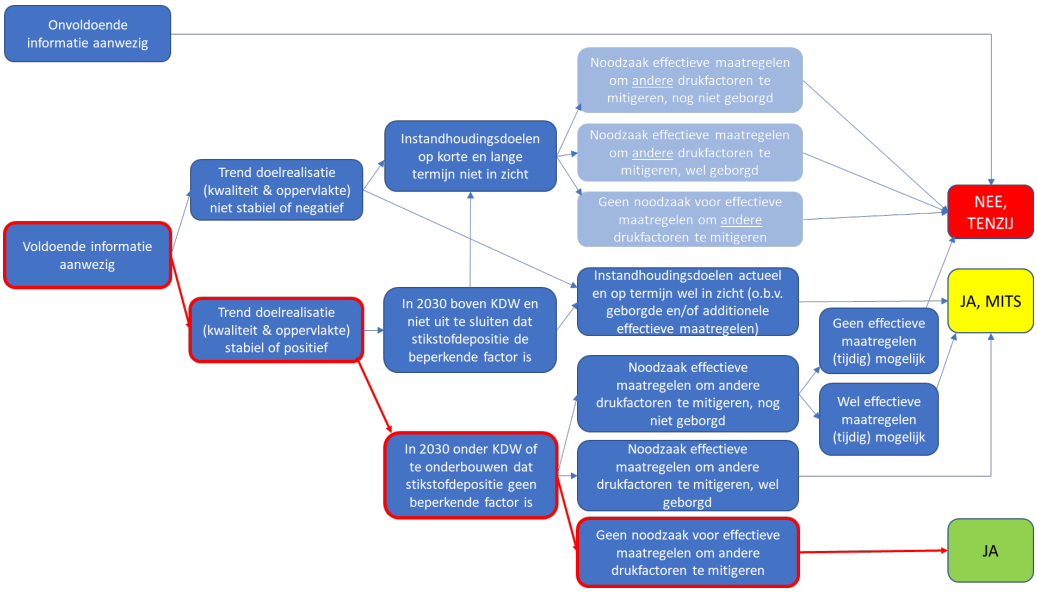

Figuur 10 Eindoordeel H2170 Kruipwilgstruwelen

7.5.10 *Eindoordeel H2180A Duinbossen (droog)*

De trend in oppervlak en kwaliteit is negatief. Het doel voor uitbreiding oppervlak en verbetering kwaliteit wordt daarom niet gehaald. Een knelpunt is met name de toename van invasieve exoten (Amerikaanse vogelkers). Daarnaast is in de huidige situatie circa 90 procent van het areaal overbelast. Op termijn (2030) neemt dit af naar 82 procent overbelast. Er zijn additionele effectieve maatregelen nodig om exoten te bestrijden. Deze maatregelen zijn mogelijk en bewezen effectief. Het eindoordeel is daarom 'Ja, mits'.

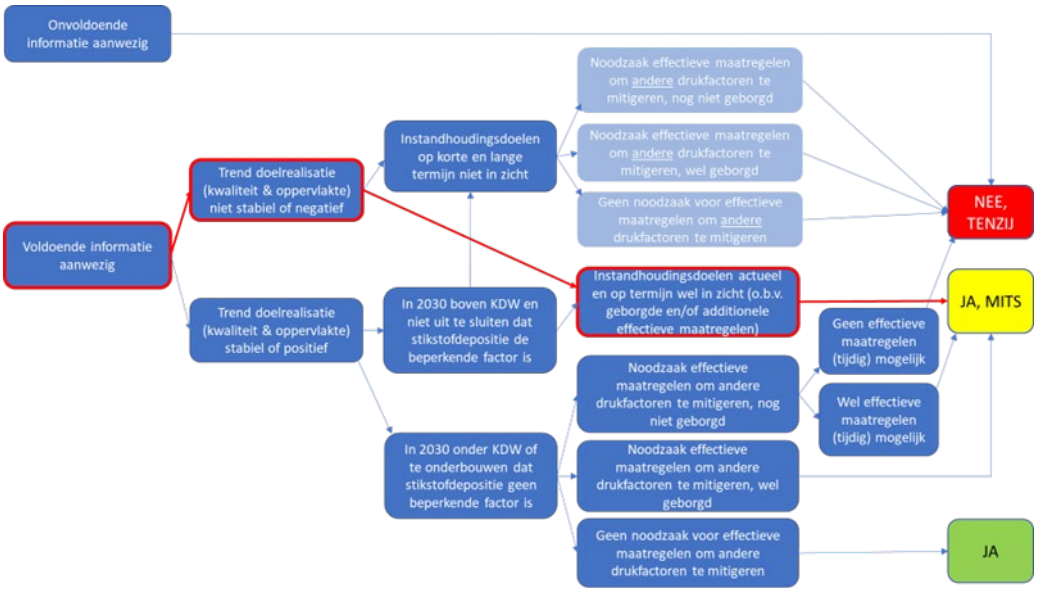

Figuur 11 Eindoordeel H2180A Duinbossen (droog)

7.5.11 *Eindoordeel H2180B Duinbossen (vochtig)*

Het habitattype is intussen uit de Schoorlse duinen verdwenen door Amerikaanse vogelkers. Het bestrijden van deze invasieve exoot in duinbossen vormt geen onderdeel van het beheer van de desbetreffende terreinbeheerder. Er worden dus geen maatregelen getroffen. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij'.

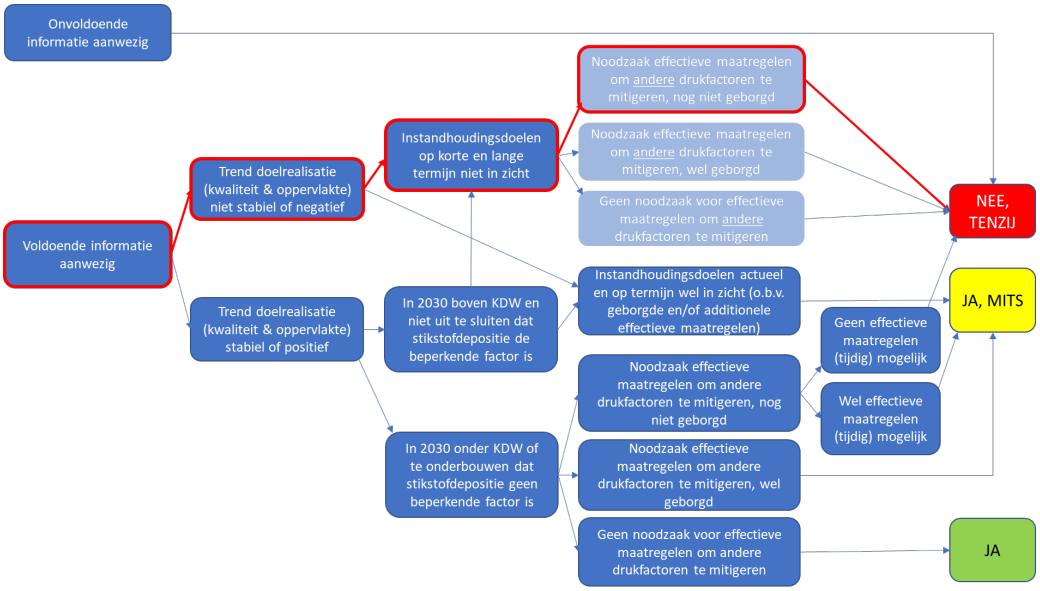

Figuur 12 Eindoordeel H2180B Duinbossen (vochtig)

7.5.12 *Eindoordeel H2180C Duinbossen (binnenduinrand)*

De trend in oppervlak is positief en de trend in kwaliteit licht negatief. Het instandhoudingsdoel voor oppervlak wordt dus gehaald en voor kwaliteit niet. Een knelpunt voor het type is de aanwezigheid van invasieve exoten (Amerikaanse vogelkers). De kritische depositiewaarde van het habitattype wordt in de huidige en toekomstige situatie niet overschreden. Er zijn additionele effectieve maatregelen nodig om exoten te bestrijden. Deze maatregelen zijn mogelijk en bewezen effectief. Het eindoordeel is daarom 'Ja, mits'.

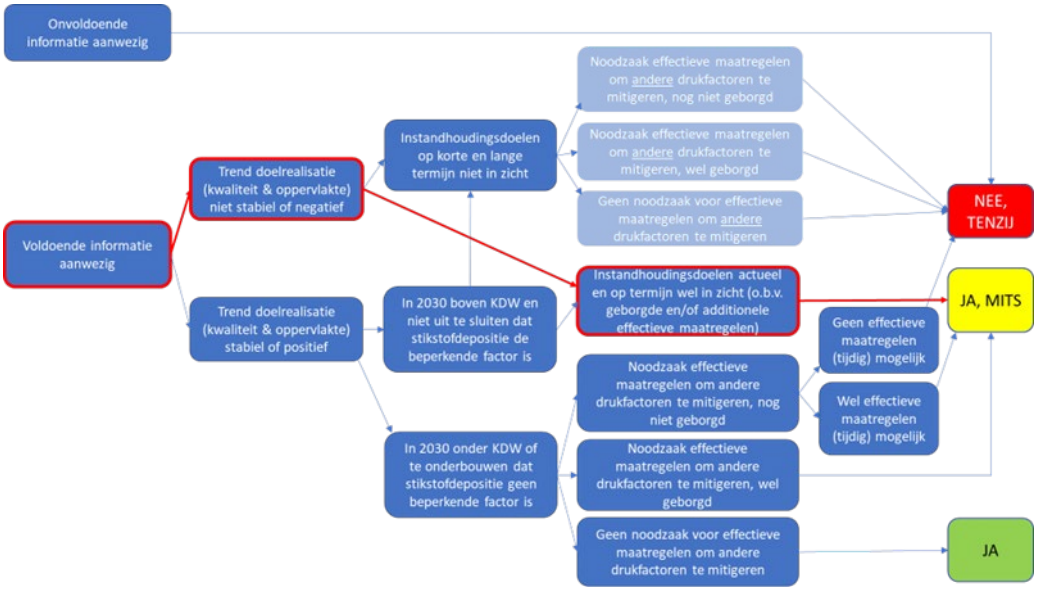

Figuur 13 Eindoordeel H2180C Duinbossen (binnenduinrand)

7.5.13 *Eindoordeel H2190A Vochtige duinvalleien (open water)*

De trend in oppervlak is positief en de trend in kwaliteit stabiel. De behoudsdoelstelling wordt dus gehaald. Het ontbreken van dynamiek en uitstuiving is een groot knelpunt. In de huidige situatie is 77 procent niet overbelast. Op overzienbare termijn (2030) is dit 95 procent. Knelpunten zijn versnelde opslag, stikstofdepositie en waterhuishouding (voldoende basen). Er zijn additionele effectieve maatregelen nodig. Deze maatregelen zijn mogelijk en bewezen effectief. Het eindoordeel is daarom 'Ja, mits'.

Figuur 14 Eindoordeel H2190A Vochtige duinvalleien (open water)

7.5.14 *Eindoordeel H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)*

De trend in oppervlak is positief en de trend in kwaliteit is stabiel. De uitbreidingsdoelstelling voor oppervlak wordt dus gehaald. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit niet. In de huidige situatie is 89 procent overbelast. Op termijn (2030) neemt dit af naar 9 procent overbelast. Drukfactoren zijn stikstofdepositie, vergrassing en verstruweling/verbossing. Er zijn additionele effectieve maatregelen nodig. Deze maatregelen zijn mogelijk en bewezen effectief. Het eindoordeel is daarom 'Ja, mits'.

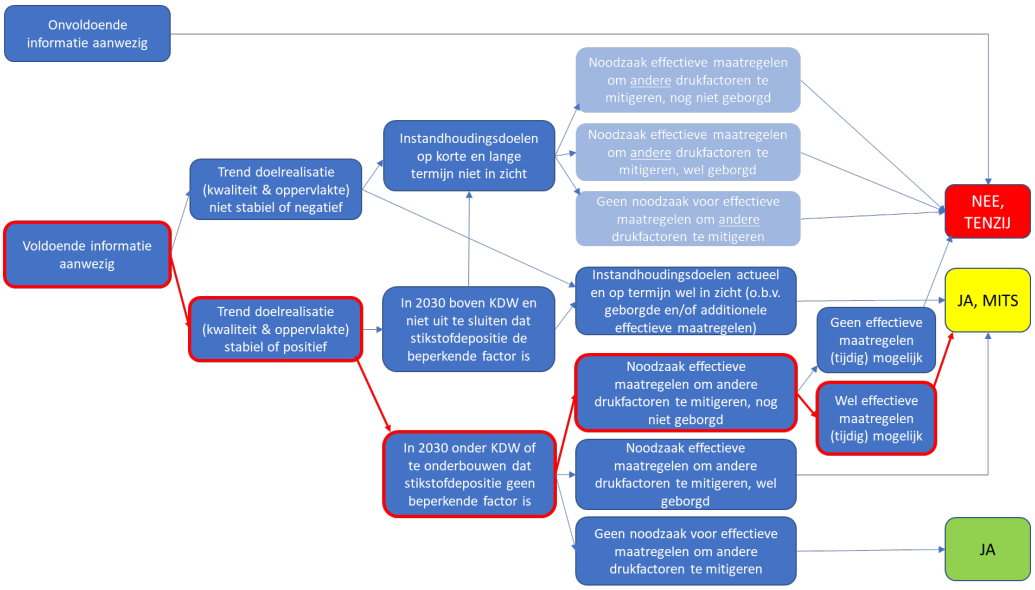

Figuur 15 Eindoordeel H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)

8 Literatuurlijst

Damm, T & B. Oosterbaan, 2023.
Habitattypen Schoorlse Duinen: Staat van instandhouding, trends en doelrealisatie. G&G rapport 2023-002.

Provincie Noord-Holland, 2016.
Natura 2000 beheerplan Schoorlse duinen 2016-2022.

Provincie Noord-Holland, 2017.
Document PAS-gebiedsanalyse voor Schoorlse Duinen (86).

TAUW, 2023 (in prep.).
Evaluatie Natura 2000-beheerplan Schoorlse duinen 2016-2022.

Natuurdoelanalyse Noordhollands Duinreservaat

Directie Beleid - Sector Natuur & Recreatie

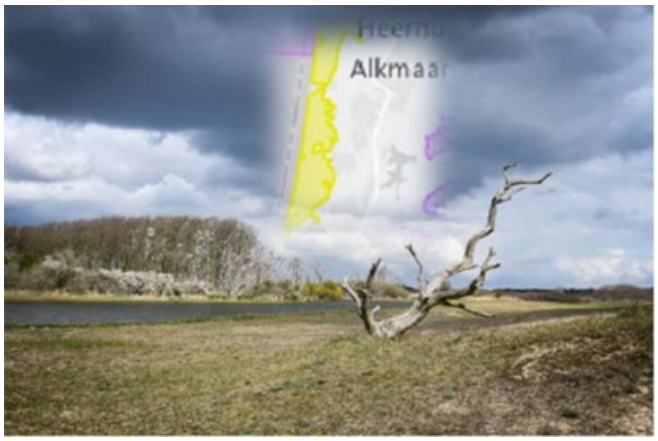

Metadata	
Gebiedsnummer	**87**
Gebiedsnaam	Noordhollands Duinreservaat
Contactgegevens	natura2000@noord-holland.nl
Versie	**1.0, 17 januari 2025**

Inhoud

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen 3
1.1 Inleiding 3
1.2 Kernopgaven 3
1.3 Instandhoudingsdoelen 4

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte 5
2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte 5

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities 8
3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied 8
3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie 10

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof 12
4.1 Drukfactoren per habitattype en habitatrichtlijnsoort 12

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen 18
5.1 Maatregelen 18
5.2 Locaties maatregelen 21

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen 24

7 Synthese en conclusie 27
7.1 Synthese 27
7.2 Lange termijn en toekomstperspectief 29
7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen 29
7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen 30
7.5 Conclusie 30

8 Literatuurlijst 45

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen

1.1 Inleiding

Deze Natuurdoelanalyse (NDA) voor het Noordhollands Duinreservaat is een ecologisch beredeneerde aanscherping van de PAS-gebiedsanalyse (Programmatische Aanpak Stikstof). Het doel is om voorafgaand aan de vaststelling van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) (ex ante) te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst) in combinatie met andere drukfactoren en gegeven het vastgestelde maatregelenpakket. De NDA resulteert in een overzicht van resterende drukfactoren op het Natura 2000-gebied en richtingen van te nemen aanvullende (natuurherstel)maatregelen. In de natuurdoelanalyses zelf worden geen keuzes gemaakt over welke maatregelen daadwerkelijk uitgevoerd worden; dat gebeurt later in andere processen, waar diverse partijen bij betrokken worden. Dan kunnen maatregelen ook nader worden ingevuld. Ook het Natura 2000-beheerplan bevat informatie over maatregelen en over monitoring.

Het Natura 2000-gebied Noordhollands Duinreservaat is alleen aangewezen onder de Habitatrichtlijn en niet onder de Vogelrichtlijn. Het aanwijzingsbesluit is genomen op 30 juni 2017 (N&B/2017-087; Stcrt. 2017, 49933). Het recente Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden vanwege aanwezige waarden (genomen op 25 november 2022) is van toepassing. Hierin zijn twee habitattypen toegevoegd.

Het beoordelingskader van de natuurkwaliteit en -omvang van een gebied wordt gewoonlijk geschetst op basis van kernopgaven, doelen per habitattypen, habitatrichtlijnsoorten en vogelrichtlijnsoorten. Deze onderdelen gezamenlijk geven een beeld van de gewenste natuurkwaliteit en -omvang in een gebied en geven een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen. In het geval van het Noordhollands Duinreservaat zijn in het aanwijzingsbesluit te beschermen habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten opgenomen.

Voor de NDA is in eerste instantie gebruik gemaakt van bestaande informatie, zoals bijvoorbeeld vastgelegd in het Natura 2000-beheerplan (Provincie Noord-Holland, 2018). De hierin beschreven stand van zaken, onder meer ten aanzien van doelrealisatie, trends en drukfactoren, is echter deels ingehaald door actuelere onderzoeksgegevens en inzichten. Daarom is deze informatie in voorliggende NDA waar nodig geactualiseerd op basis van aanvullende gegevens (zie literatuurlijst) en/of op basis van expert judgement. Voor dit laatste is onder meer gebruik gemaakt van de door de provincie Noord-Holland en het kennisnetwerk OBN georganiseerde expertsessie op 12 september 2022 en een afstemmingsbijeenkomst over de concept NDA met de terreinbeherende organisaties (TBO's) en waterbeheerders op 16 maart 2023.

1.2 Kernopgaven

Ten behoeve van de formulering van de Natura 2000-doelen op landelijk en op gebiedsniveau zijn per landschapstype kernopgaven geformuleerd. Deze zijn opgenomen in het Natura 2000-doelendocument (voormalige Ministerie LNV, 2006). Aan elk Natura 2000-gebied zijn één of meer kernopgaven toebedeeld.

Aan het Noordhollands Duinreservaat zijn de volgende kernopgaven toebedeeld (SG: Sense of urgency beheeropgave, W: Wateropgave) (Provincie Noord-Holland, 2017):

- 2.01 Witte duinen en embryonale duinen: Ruimte voor natuurlijke verstuiving van witte duinen.

- 2.02 (SG) Grijze duinen: Uitbreiding en herstel kwaliteit van grijze duinen, ook als habitat van tapuit door tegengaan vergrassing en verstruweling.
- 2.04 Droge duinbossen: Uitbreiding oppervlakte (ook in zeereep) en verbetering kwaliteit (structuurvariatie en soortenrijkdom) van duinbossen (droog).
- 2.05 (W) Open vochtige duinvalleien, inclusief vochtige duinbossen: Behoud oppervlakte en herstel kwaliteit van vochtige duinvalleien (kalkrijk). Behoud vochtige duinvalleien als habitat van nauwe korfslak.
- 2.08 (W) Gradiënt binnenduinrand: Herstel hydrologie/vochtgradiënt duinbossen (binnenduinrand), en blauwgraslanden.

1.3 Instandhoudingsdoelen

Het aanwijzingsbesluit bevat de volgende instandhoudingsdoelen:

Tabel 1 Kwalificerende habitattypen in Natura 2000-gebied Noordhollands Duinreservaat
(* prioritair habitattype, ** instandhoudingsdoel dat via het Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden aan het aanwijzingsbesluit is toegevoegd, = behoudsdoelstelling, > uitbreidingsdoelstelling, = (<) behoud oppervlakte, maar mag achteruit gaan ten gunste van een andere in besluit met name genoemde waarde)

Habitattype	Status doel	Oppervlakte	Kwaliteit	Relatieve bijdrage
H2110 - Embryonale duinen	definitief**	=	=	<2%
H2120 - Witte duinen	definitief	>	>	6-15%
H2130A* - Grijze duinen (kalkrijk)	definitief	>	>	15-30%
H2130B* - Grijze duinen (kalkarm)	definitief	>	>	6-15%
H2130C* - Grijze duinen (heischraal)	definitief	>	>	6-15%
H2140A* - Duinheiden met kraaihei (vochtig)	definitief	=	>	2-6%
H2140B* - Duinheiden met kraaihei (droog)	definitief	=	=	2-6%
H2150* - Duinheiden met struikhei	definitief	=	=	6-15%
H2160 - Duindoornstruwelen	definitief	= (<)	=	6-15%
H2170 - Kruipwilgstruwelen	definitief	= (<)	=	2-6%
H2180A – Duinbossen (droog)	definitief	=	=	15-30%
H2180B – Duinbossen (vochtig)	definitief	=	>	B1
H2180C – Duinbossen (binnenduinrand)	definitief	=	=	A1
H2190A - Vochtige duinvalleien (open water)	definitief	>	>	B2
H2190B - Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	definitief	>	=	B1
H2190C - Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	definitief	=	=	B1
H2190D - Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)	definitief	>	>	B2
H6410 - Blauwgraslanden	definitief	>	>	C
H6430C - Ruigten en zomen (droge bosranden)	definitief**	=	=	C
H7210* - Galigaanmoerassen	definitief	=	=	C

Tabel 2 - Kwalificerende Habitatrichtlijnsoorten in Natura 2000-gebied Noordhollands Duinreservaat
(= behoudsdoelstelling, > uitbreidingsdoelstelling)

Habitatrichtlijnsoorten	Status doel	Populatie	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Relatieve bijdrage
H1014 - Nauwe korfslak	definitief	=	=	=	6-15%
H1042 - Gevlekte witsnuitlibel	definitief	>	>	=	< 2%

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte

2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte

Om een antwoord te kunnen geven op of verslechtering optreedt en of instandhouding bereikt wordt is het van belang de referentiesituatie (T0) en de huidige stand in het gebied te bepalen en te vergelijken. Deze vergelijking is voor het Noordhollands Duinreservaat alleen nodig voor habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten, want Vogelrichtlijnsoorten zijn niet aangewezen voor dit gebied.

2.1.1 Habitattypen

Oppervlakte

Om te beoordelen of de oppervlaktes van de habitattypes zijn toegenomen, is het nodig om de T1-kaart met de T0-kaart (van medio 2013) te vergelijken. Voor het Noordhollands Duinreservaat is echter nog geen T1-kaart beschikbaar. Dit is het gevolg van de afspraken die gemaakt zijn ten aanzien van monitoring, waarbij vegetatiekarteringen (die de basis vormen voor habitattypekaarten) eens in de twaalf jaar worden uitgevoerd. Zodoende is er nog geen recentere habitattypenkaart voor het gebied beschikbaar.

Door het ontbreken van een T1-kaart zijn geen conclusies te trekken over de huidige oppervlaktes van de kwalificerende habitattypes (Sweco, 2023).

Kwaliteit

De kwaliteit van een habitattype wordt beoordeeld aan de hand van vier factoren:

1. Vegetatiekwaliteit
2. Typische soorten
3. Abiotische kenmerken
4. Overige kenmerken van goede structuur en functie

Ad 1 Vegetatiekwaliteit

Gezien het ontbreken van een T1 habitattypenkaart is deze kwaliteitsindicator bepaald op basis van de T0 kaart en de vegetatiekartering uit medio 2013 aangevuld met PQ opnamen en informatie van TBO's.

Ad 2 Typische soorten

De trends in voorkomen van typische soorten zijn onderzocht in de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan. Deze resultaten worden ook gebruikt in de evaluatie (zie tabel 3).

Ad 3 Abiotische kenmerken

In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de gewenste omgevingscondities. In hoofdstuk 4 wordt in sommige gevallen door het benoemen van de drukfactoren ook duidelijk hoe het gesteld is met de omgevingscondities. Niet van alle habitattypen is deze informatie beschikbaar. Wanneer deze informatie beschikbaar is wordt deze meegenomen in de NDA.

Ad 4 Overige kenmerken van goede structuur en functie

Wanneer de T1-kaart beschikbaar is, is beter aan te geven hoe de structuur en functie van het gebied zich verder ontwikkeld hebben.

De volgende tabel uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan (Sweco, 2023) geeft de actuele staat van instandhouding van de habitattypen weer.

Tabel 3 Doelrealisatie voor de habitattypen van het Noordhollands Duinreservaat (Sweco, 2023) (Groen: doel gerealiseerd, oranje: doel mogelijk niet gerealiseerd, rood: doel niet gerealiseerd, grijs: onbekend)

Habitattype	**Realisatie oppervlak t.o.v. doel**	**Realisatie kwaliteit t.o.v. doel**				
		Veg.	**S&F**	**AC**	**TS**	**Totaal**
H2110 Embryonale duinen						
H2120 Witte duinen						
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)						
H2130B Grijze duinen (kalkarm)						
H2130C Grijze duinen (heischraal)						
H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)						
H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)						
H2150 Duinheiden met struikhei						
H2160 Duindoornstruwelen						
H2170 Kruipwilgstruweel						
H2180A Duinbossen (droog)						
H2180B Duinbossen (vochtig)						
H2180C Duinbossen (binnenduinrand)						
H2190A Vochtige duinvalleien (open water)						
H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)						
H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)						
H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)						
H6410 Blauwgraslanden						
H6430C Ruigten en zomen						
H7210 Galigaanmoerassen						

Omdat de doelstelling voor het habitattype embryonale duinen (H2110) pas na het vaststellen van het eerste beheerplan is toegevoegd, zijn er ook geen doelen in de eerste beheerplanperiode geformuleerd voor dit habitattype (Sweco, 2023). De drie veldopnames in 2022 wijzen op een slechte kwaliteit van H2110 voor het aspect structuur en functie in de huidige situatie. Er is onvoldoende afwisseling van duinvorming en afslag, te weinig stuivend zand en mogelijk onvoldoende rust. De huidige kwaliteit voor de overige aspecten evenals huidige oppervlakte is onbekend (Sweco, 2023).

Omdat ook de doelstelling voor het habitattype Ruigte en zomen, droge bosranden (H6430C) pas na het vaststellen van het eerste beheerplan is toegevoegd, zijn er geen doelen in de eerste beheerplanperiode geformuleerd voor dit habitattype. De huidige kwaliteit voor de kwaliteitsaspecten structuur en functie, abiotiek en typische soorten is onbekend (Sweco, 2023).

2.1.2 Habitatrichtlijnsoorten

Het Noordhollands Duinreservaat is aangewezen voor twee Habitatrichtlijnsoorten.

H1014 Nauwe korfslak

In de evaluatie van het beheerplan wordt geconcludeerd dat de populatietrend van nauwe korfslak negatief lijkt te zijn in het Noordhollands Duinreservaat op basis van de gegevens uit het onderzoek uit 2018. Dit komt overeen met de landelijke trend van deze soort. Hiermee lijkt aan de behoudsdoelstelling van de populatie niet voldaan te zijn. Wel lijkt er voldaan te zijn aan het behoud van het leefgebied van nauwe korfslak. De habitattypen waar de nauwe korfslak deels ook voorkomt is veelal van goede kwaliteit, namelijk de habitattypen H2160, H2180B, H2180C en H2190B (Sweco, 2023).

H1042 Gevlekte witsnuitlibel

In de evaluatie van het beheerplan wordt geconcludeerd dat het lijkt dat de populatietrend van de gevlekte witsnuitlibel negatief is op basis van de gegevens uit NDFF en PWN. Dit komt overeen met de landelijke trend. Hiermee lijkt aan de behoudsdoelstelling van de populatie niet voldaan te zijn. Wel lijkt er voldaan te zijn aan het behoud van het leefgebied, omdat de kwaliteit van het bestaande leefgebied (vooral bij IJsbaan van Castricum) veelal van goede kwaliteit is (Sweco, 2023).

2.1.3 Vogelrichtlijnsoorten

Het Noordhollands Duinreservaat is niet aangewezen als Vogelrichtlijngebied.

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de ecologische eisen van habitats. Eerst worden de gewenste omgevingscondities geschetst die nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te behalen. In hoofdstuk 4 worden de drukfactoren op de omgevingscondities geanalyseerd.

3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied

De omgevingscondities zijn opgenomen in de profieldocumenten (https://www.natura2000.nl/profielen). In deze paragraaf worden de gewenste omgevingscondities per habitattype of leefgebied beschreven op basis van het Natura 2000-beheerplan. Deze zijn deels gedetailleerder en gebiedsspecifieker beschreven dan in de profieldocumenten.

H2110 Embryonale duinen
Het habitattype betreft soortenarme pionierduintjes met begroeiingen van vooral Biestarwegras. Voor langdurig behoud van de duintjes is winddynamiek nodig, alsmede de aanvoer van zand (netto moet meer zand worden afgezet dan afgevoerd), vloedmerk (vanwege de benodigde nutriënten) en (minimaal) een incidentele overspoeling met zeewater. Gunstige omstandigheden doen zich voor bij een aangroeiende, zandige kust, in gebieden met zandsuppleties en in luwe delen van de kust.

H2120 Witte duinen
Het habitattype Witte duinen bestaat uit door helm of duinzwenkgras gedomineerde delen van de buitenduinen. Voor een vitale helmgroei is een regelmatige aanvoer van vers zand door winddynamiek noodzakelijk. Daarnaast is een aantal plantensoorten die kenmerkend zijn voor direct aan het strand gelegen Witte duinen (zoals blauwe zeedistel en zeewolfsmelk) afhankelijk van de invloed van zeewater (salt spray).

H2130A Grijze duinen (kalkrijk)
Grijze duinen zijn de droge graslanden van het duingebied en ze zijn gebaat bij beperkte overstuiving met kalkrijk zand om verzuring te remmen. Ook geringe invloed van 'salt spray' is van belang. Het habitattype ontstaat in het algemeen door geleidelijke stabilisatie van Witte duinen (Provincie Noord-Holland, 2018). Grijze duinen ontstaan achter de zeereep op plekken waar de door de wind veroorzaakte dynamiek voldoende laag is voor het ontstaan van min of meer gesloten begroeiingen met kruiden en mossen. Dynamiek in de vorm van lichte overstuiving, hellingprocessen en begrazing door konijnen zorgt van nature voor de instandhouding van het type. In het Noordhollands Duinreservaat liggen zuidelijk de kalkrijke duinen en verandert de ontkalkingsgradiënt richting noord naar kalkarm. Kalkrijke grijze duinen komen voor op een kalkrijke, weinig tot niet ontkalkte bodem.

H2130B Grijze duinen (kalkarm)
Het subtype kalkarme grijze duinen bestaat uit duingraslanden van bodems die van nature kalkarm zijn of waarvan de toplaag ontkalkt is. Vooral in dit subtype kunnen korstmossen een opvallende plaats innemen. Het habitattype heeft regelmatige overstuiving met zand nodig om verzuring te beperken. Daarnaast spelen 'salt spray' en lichte bodemvorming een belangrijke rol bij de ontwikkeling van dit habitattype. Het habitattype ontstaat door geleidelijke stabilisatie van Witte duinen of door geleidelijke ontkalking van kalkrijke Grijze duinen onder voedselarme omstandigheden. In het Noordhollands Duinreservaat liggen zuidelijk de kalkrijke duinen en verandert de ontkalkingsgradient richting noord naar kalkarm.

H2130C Grijze duinen (heischraal)
Het subtype heischrale grijze duinen bestaat uit droge duingraslanden met kruidvegetatie op bodems die humeuzer en vochtiger zijn dan die van subtypen A en B. Vaak gaat het om smalle overgangen van die droge graslanden naar natte duinvalleivegetaties (H2190) of vochtige tot natte heischrale graslanden (H6230).

H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)
Het habitattype betreft open kustduinen met een vegetatie die wordt gedomineerd door dwergstruiken, waaronder kraaihei in vochtige duinvalleien. In natte duinvalleien kunnen gewone dophei of cranberry dominant zijn. Het habitattype komt voor in ontkalkte duinen met een relatief dikke humuslaag op de bodem.

H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)
Het habitattype betreft open kustduinen met een vegetatie die wordt gedomineerd door dwergstruiken, waaronder kraaihei.

H2150 Duinheiden met struikhei
Het habitattype betreft door struikhei gedomineerde begroeiingen op kalkarme kustduinen en in relatief ver landinwaarts gelegen, sterk ontkalkte en langdurig beweide oude kustduinen. In de ondergroei kan de soortenrijkdom aan korstmossen redelijk groot zijn. Kenmerkend is dat kraaiheide ontbreekt.

H2160 Duindoornstruweel
Het habitattype betreft door duindoorn gedomineerde duinen. De duindoorn is voor kieming en vestiging gebonden aan humusarm, kalkrijk zand met een lage indringingsweerstand. De soort gebruikt voormalige wortelkanalen van Helm om diep te wortelen. Goed ontwikkelde jonge Duindoornstruwelen komen dan ook vooral voor na een sterk stuivende fase met helm (H2120 Witte duinen). Als de bodem ontkalkt raakt en gaat verzuren, kwijnt duindoorn weg.

H2170 Kruipwilgstruwelen
Het betreft door Kruipwilg gedomineerde begroeiingen op vochtige of natte plaatsen in de duinen (of verwante plaatsen in het kustgebied). Het ontwikkelt zich op plaatsen waar zich een laag ruwe humus heeft weten op te bouwen. Net als de Duindoorn leeft de Kruipwilg in symbiose met een ander organisme. Deze Mycorrhiza-schimmel zorgt dat de plant in droge en voedselarme omstandigheden beter kan beschikken over vocht en voedingstoffen. Toevoer van grondwater is noodzakelijk voor instandhouding van het habitattype. Instuiving van kalkhoudend zand voorkomt verdere verzuring en bevordert eveneens de instandhouding. De meest soortenrijke struwelen zijn te vinden op plekken die niet te zeer ontkalkt zijn.

H2180A Duinbossen (droog)
Tot de droge duinbossen behoren de bossen op de meest voedselarme en droge standplaatsen. Het gaat met name om Berken-Eikenbossen en bossen met beuk. Het zijn de oudste bossen in het duingebied, deels met een verleden als hakhoutbos. De meeste droge duinbossen zijn aangeplant en worden niet zelden aan de loefzijde geleidelijk weer door de wind opgerold.

H2180B Duinbossen (vochtig)
Dit subtype ontwikkelt zich met name in natte duinvalleien met grondwaterstanden die in winter en voorjaar rond het maaiveld liggen. Door een goede vochtvoorziening en door de beschutte ligging t.o.v. de zeewind kunnen hier relatief snel bossen ontstaan, mede onder invloed van een snelle bodemvorming.

H2180C Duinbossen (binnenduinrand)
Het type betreft veelal sterk door de mens beïnvloede (park)bossen die voorkomen op jongere, kalkhoudende bodems. De standplaatsen variëren van matig voedselrijke gronden met zeer vochtige tot matig droge, basische tot matig zure gronden.

H2190A Vochtige duinvalleien (open water)
Vochtige duinvalleien (open water) komen voor in de laagste delen van het duingebied, waar in 'gemiddelde' jaren het water tot ver in het groeiseizoen boven maaiveld staat en die hooguit kort droogvallen in het groeiseizoen.

H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)
Dit habitattype komt voor in verzoete primaire duinvalleien en in secundaire duinvalleien die zijn ontstaan door uitstuiving. Kenmerkend zijn de natte omstandigheden, waarbij gemiddeld gezien de standplaatsen in de winter onder water staan en in voorjaar droogvallen. In de kalkarme duinen is aanvoer van basenrijk grondwater nodig voor instandhouding van kalkrijke duinvalleivegetaties en in jonge primaire duinvalleien/verzoetende strandvlakten kan ook brak grondwater zorgen voor zuurbuffering.

H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)
Kalkarme vochtige valleien worden gekenmerkt door natte omstandigheden met waterstanden boven het maaiveld in de winter en het voorjaar. Onderscheidend ten opzichte van kalkrijke vochtige duinvalleien is de geringere basenrijkdom en de lagere zuurgraad.

H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)
Vegetaties met hoge moerasplanten als Riet en grote zeggen komen vooral voor aan de randen van duinmeertjes, waar ze langdurig of permanent in ondiep water staan.

H6410 Blauwgraslanden
Blauwgraslanden zijn soortenrijke hooilanden op voedselarme, basenhoudende bodems die 's winters plasdras staan en 's zomers oppervlakkig uitdrogen. Blauwgraslanden in duingebieden zijn oudere, reeds langdurig in cultuur gebrachte delen met een sterke bodemontwikkeling.

H7210 Galigaanmoerassen
Het habitattype betreft alle door Galigaan gedomineerde moerassen, behalve die onderdeel uitmaken van een hoogveenlandschap. Galigaan kan zich in basenrijke, niet te zuurstofarme milieus vestigen in lage open moeras- of oeverbegroeiingen.

H1014 Nauwe korfslak
De nauwe korfslak leeft op plaatsen waar een zo gelijkmatig mogelijke luchtvochtigheid heerst en waar zowel de kans op uitdrogen als de kans op overstroming gering is. Het gaat daarbij vooral om ruimtelijke overgangen van nat naar droog, bijvoorbeeld halverwege hellingen. De soort leeft hoofdzakelijk in bladstrooisel, en komt in mindere mate voor op boomstronken en de voet van boomstammen, vooral waar het licht en warm is.

H1042 Gevlekte witsnuitlibel
Essentieel voor de Gevlekte witsnuitlibel is de aanwezigheid van matig voedselrijke gevarieerde verlandingsvegetaties en een goede waterkwaliteit. Voortplantings-wateren liggen beschut en hebben ondiep en helder water.

3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie

Het duinlandschap wordt gekenmerkt door de diverse gradiënten van zeereep naar binnenduinrand, waaronder droog-nat, meer of minder winddynamiek, meer of minder kalk en zout en open en dicht. Voor de kenmerkende habitattypen en soorten waarvoor een instandhoudingsdoel geldt, biedt het gebied, door de omvang, goede perspectieven. Voor habitattypen zoals duinbossen (droog, vochtig en binnenduinrand) en vochtige duinvalleien (open water, kalkrijk en hoge moerasplanten) draagt het gebied sterk bij aan de landelijke taakstelling, zowel qua oppervlakte als qua kwaliteit. Door het op relatief beperkte schaal verwijderen of omvormen van eenvormige naaldbossen, in combinatie met het bevorderen van

dynamiek door wind en zand, kan het belang voor de natuurwaarden van het open duin verder toenemen.

Al tijdens de aanwijzing was sprake van gevolgen door verstarring van het duingebied door de afname van winddynamiek. Er zijn echter goede mogelijkheden om de rol van natuurlijk winddynamiek in het gebied toe te laten nemen en daarmee de veerkracht van het systeem te herstellen. Ook om bedreigingen zoals verzuring, vermesting, verstruweling en het verder oprukken van invasieve exoten het hoofd te bieden.

Voor het versterken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn samenvattend de volgende risico's aanwezig:

1. Onvoldoende (wind)dynamiek
2. Wegvallen konijnenbegrazing
3. Atmosferische stikstofdepositie

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof

4.1 Drukfactoren per habitattype en habitatrichtlijnsoort

In deze paragraaf worden eerst algemene drukfactoren beschreven en daarna volgt de drukfactor stikstof.

4.1.1 Algemene drukfactoren

In het Natura 2000-gebied is een aantal algemene knelpunten van toepassing die het halen van de instandhoudingsdoelstellingen belemmeren. In deze paragraaf worden eerst de generieke drukfactoren benoemd, waarna vervolgens wordt ingegaan op drukfactoren voor specifieke instandhoudingsdoelstellingen (m.u.v. stikstofdepositie; deze effecten worden besproken in paragraaf 4.1.3).

De belangrijkste algemene knelpunten voor het Noordhollands Duinreservaat zijn (Provincie Noord-Holland, 2017; Sweco, 2023):

- Verandering van gradiënt door grootschalig kustbeheer
  Door de hoge en gesloten dijkvormige zeereep kunnen karakteristieke duinvormingsprocessen vanaf het strand, zoals de vorming van mobiele duinen, niet meer plaatsvinden. Door ingrijpen in de kustprocessen ten behoeve van de veiligheid of economische ontwikkelingen kan het kusttype veranderen, bijvoorbeeld van een aangroei- naar een afslagkust of omgekeerd. Hierdoor is de natuurlijke gradiënt van hoog dynamisch naar laag dynamisch westwaarts verschoven ten koste van de hoog dynamische habitattypen.
- Ingrepen in de geomorfologie
  Vastlegging van verstuivende delen in zeereep, zeeduin en middenduin, door aanplant van o.a. helm en naaldbossen, heeft tot in het recente verleden gezorgd voor verminderde dynamiek en daarmee voor verminderde overpoedering van (kalkrijk) zand, wat vooral nadelig is voor pioniervegetaties. Ook de invloed van zoutspray, die een successie-remmende werking heeft, is van belang. Verder heeft het vastleggen door grootschalige (naald)bosaanplant in de vorige eeuw geleid tot het verlies van kenmerkende klimatologische omstandigheden in de binnenduinrand.
- Ontbreken van natuurlijke, hydrologische gradiënten door verdamping en (grond)wateronttrekking
  Het Noordhollands Duinreservaat heeft ondanks het optimaliseren van de drinkwaterwinning, nog steeds te maken met verdroging. Belangrijke oorzaken hiervoor zijn industriewaterwinningen, ontwatering en peilverlaging aan de duinrand, kustafslag en verandering van vegetatie (toegenomen verdamping) in het duingebied. Bij calamiteiten kan voor de waterwinning terug worden gevallen op winning van grondwater die een tijdelijk verdrogend effect heeft.
- Stikstofdepositie en verzuring
  Deze processen leiden tot versnelde vastlegging van kaal zand, versnelde ontkalking van de bodem, versnelde successie, vergrassing en verstruweling van duingraslanden.
- Exoten
  In het Noordhollands Duinreservaat komt een aantal exoten voor met een invasief karakter. Deze exoten kunnen in korte tijd grote oppervlaktes innemen en daardoor de Natura 2000-habitattypen en de bijbehorende biodiversiteit bedreigen (zie paragraaf 4.1.2).
- Afname van begrazing door het konijn
  Door recente uitbraken van virusziektes is de konijnenstand in het Noordhollands Duinreservaat gedecimeerd. De sterke afname van de begrazingsdruk heeft tot versnelde vergrassing en successie geleid.

Verder is als aanvullende drukfactor naar voren gekomen dat intensieve betreding door recreanten leidt tot verbreding en nieuwe vorming van paden, waardoor areaal- en kwaliteitsverlies optreedt.

De evaluatie van het Natura 2000-beheerplan benoemt per habitattype de belangrijkste drukfactoren (Sweco, 2023).

H2110 Embryonale duinen
Onvoldoende afwisseling van duinvorming en afslag, te weinig stuivend zand en mogelijk onvoldoende rust vormen drukfactoren voor de ontwikkeling van dit habitattype (Sweco, 2023).

H2120 Witte duinen
Te weinig verstuivend zand en lokaal te weinig kaal zand tussen de vegetatie vormen de belangrijkste knelpunten voor dit habitattype, mogelijk mede door de beperkte begrazing door konijnen (Sweco, 2023).

H2130A Grijze duinen (kalkrijk)
Beperkte begrazing door konijnen, te weinig open zand, verstarring door (historische) vastlegging van de duinen, aanplant duinbossen, gebrek aan dynamiek (stuivend zand), stikstofdepositie en te dichte graszoden zijn mogelijke knelpunten voor de ontwikkeling van dit habitattype (Sweco, 2023).

H2130B Grijze duinen (kalkarm)
Beperkte begrazing door konijnen, te weinig open zand, verstarring door (historische) vastlegging van de duinen, aanplant duinbossen, gebrek aan dynamiek (stuivend zand), stikstofdepositie en te dichte graszoden zijn mogelijke knelpunten voor de ontwikkeling van dit habitattype (Sweco, 2023).

H2130C Grijze duinen (heischraal)
Beperkte begrazing door konijnen, te weinig open zand, verstarring door (historische) vastlegging van de duinen, aanplant duinbossen, gebrek aan dynamiek (stuivend zand), stikstofdepositie en te dichte graszoden zijn mogelijke knelpunten voor de ontwikkeling van dit habitattype (Sweco, 2023).

H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)
Knelpunten zijn mogelijk te weinig open plekken in de vegetatie aanwezig, wat vestiging van andere soorten dan kraaihei kan belemmeren. Andere knelpunten zijn stikstofdepositie en gebrek aan dynamiek (stuivend zand) (Sweco, 2023).

H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)
Vergrassing vormt een mogelijk knelpunt voor de ontwikkeling van dit habitattype. Hierdoor zijn er ook te weinig open plekken in de vegetatie aanwezig, wat vestiging van andere soorten dan kraaihei kan belemmeren. Andere knelpunten zijn stikstofdepositie en gebrek aan dynamiek (stuivend zand) (Sweco, 2023).

H2150 Duinheiden met struikhei
Knelpunten zijn stikstofdepositie en gebrek aan dynamiek (stuivend zand) (Sweco, 2023).

H2160 Duindoornstruweel
Gedeeltelijk is er sprake van een matige kwaliteit door het te hoge aandeel van exoten en lage soortenrijkdom van de duindoornstruwelen. De duindoornstruwelen zijn in areaal toegenomen maar het betreft met name de storingsvariant (Sweco, 2023).

H2170 Kruipwilgstruwelen
In verschillende delen van het gebied is de bedekking met duinriet te hoog en zijn invasieve exoten een drukfactor (Sweco, 2023).

H2180A Duinbossen (droog)
Knelpunten zijn stikstofdepositie, opslag van bramen en er is lokaal sprake van te veel exoten en weinig verjonging. Mogelijk is de bodem te voedselrijk (Sweco, 2023).

H2180B Duinbossen (vochtig)
Lokaal is sprake van (te) beperkte verjonging als gevolg van begrazing. Daarnaast is opslag van bramen een knelpunt (Sweco, 2023).

H2180C Duinbossen (binnenduinrand)
De opslag van bramen vormt een knelpunt voor de ontwikkeling van dit habitattype (Sweco, 2023).

H2190A Vochtige duinvalleien (open water)
Knelpunten zijn stikstofdepositie en invasieve exoten (watercrassula) (Sweco, 2023).

H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)
Knelpunten zijn opslag van bomen en struiken, lokale vergrassing van duinriet en invasieve exoten (Sweco, 2023).

H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)
De knelpunten zijn onbekend (Sweco, 2023).

H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)
De knelpunten zijn onbekend (Sweco, 2023).

H6410 Blauwgraslanden
De knelpunten zijn onbekend (Sweco, 2023).

H7210 Galigaanmoerassen
Mogelijk is de kwaliteit van dit habitattype niet optimaal als gevolg van vraat. Deze integrale extensieve begrazingsvorm werd echter al ingezet voor de eerste beheerplanperiode, en zou daarom geen aanvullende effecten op dit habitattype hebben gehad in de eerste beheerperiode (Sweco, 2023).

H1014 Nauwe korfslak
De Nauwe korfslak zit in het Noordhollands Duinreservaat vooral in vochtige populierenbosjes. Deze zijn tamelijk stabiel in omvang en kwaliteit en breiden lokaal uit. Aangenomen wordt dat de trend in leefgebied stabiel tot positief is (mondelinge mededeling PWN).

H1042 Gevlekte witsnuitlibel
De knelpunten zijn onbekend (Sweco, 2023).

4.1.2 *Invasieve exoten*

Voor sommige habitattypen vormen invasieve exoten een knelpunt. Het Natura 2000-beheerplan noemde de volgende invasieve exoten die een bedreiging kunnen vormen voor de Natura 2000-doelen (Provincie Noord-Holland, 2017):

Tabel 4 Invasieve exoten per habitattype die mogelijk een bedreiging vormen

Habitattype	**Invasieve exoten**
Witte duinen (H2120)	Rimpelroos
Grijze duinen (H2130, alle subtypen)	Amerikaanse vogelkers, kleinbladige dwergmispelsoorten, mahonie, rimpelroos, grijs kronkelsteeltje
Duinheide met kraaihei (H2140, beide subtypen)	Amerikaanse vogelkers, rimpelroos, krent
Duinheide met struikhei (H2150)	Amerikaanse vogelkers, krent
Duindoornstruwelen (H2160)	Aziatische duizendknoopsoorten, Amerikaanse vogelkers, mahonie, rimpelroos
Kruipwilgstruwelen (H2170)	Rimpelroos
Duinbossen (H2180, alle subtypen)	Amerikaanse vogelkers, Aziatische duizendknoopsoorten, mahonie, grootbladige dwergmispelsoorten, Amerikaans krentenboompje, zwarte den, douglasspar

Vochtige duinvalleien (H2190, alle subtypen)	Watercrassula, exotische vissen en amfibieën, parelvederkruid
Blauwgraslanden (H6410)	Struiken zoals rimpelroos, krent, mahonie, en bomen zoals Amerikaanse vogelkers
Galigaanmoerassen (H7210)	Struiken zoals rimpelroos, krent, mahonie

4.1.3 *Stikstof*

Een belangrijk knelpunt in het Noordhollands duinreservaat is de stikstofdepositie. De hierna getoonde prognoses zijn verkregen door het gebruik van AERIUS Monitor 2022. De getoonde percentages geven aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte per jaartal overbelast is, dat wil zeggen waar de stikstofdepositie boven de KDW (Kritische Depositiewaarde) ligt. Er is grote onduidelijkheid over de stikstofbron ammoniak uit zee. Dit is de zogenoemde meetcorrectie in de depositiegegevens. De mate van stikstofbelasting van de stikstofgevoelige natuur wordt in AERIUS Monitor onderverdeeld in vijf categorieën:

- Geen overbelasting (>70 mol onder KDW)
- Naderende overbelasting KDW (<=70 mol onder KDW)
- Lichte overbelasting KDW (<=70 mol boven KDW)
- Matige overbelasting KDW (>70 mol boven KDW maar <2x KDW)
- Sterke overbelasting (>=2x KDW)

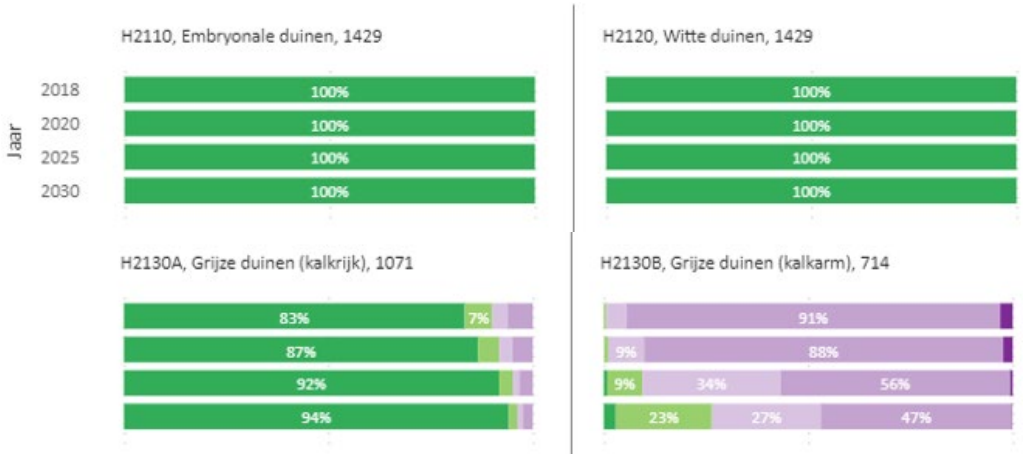

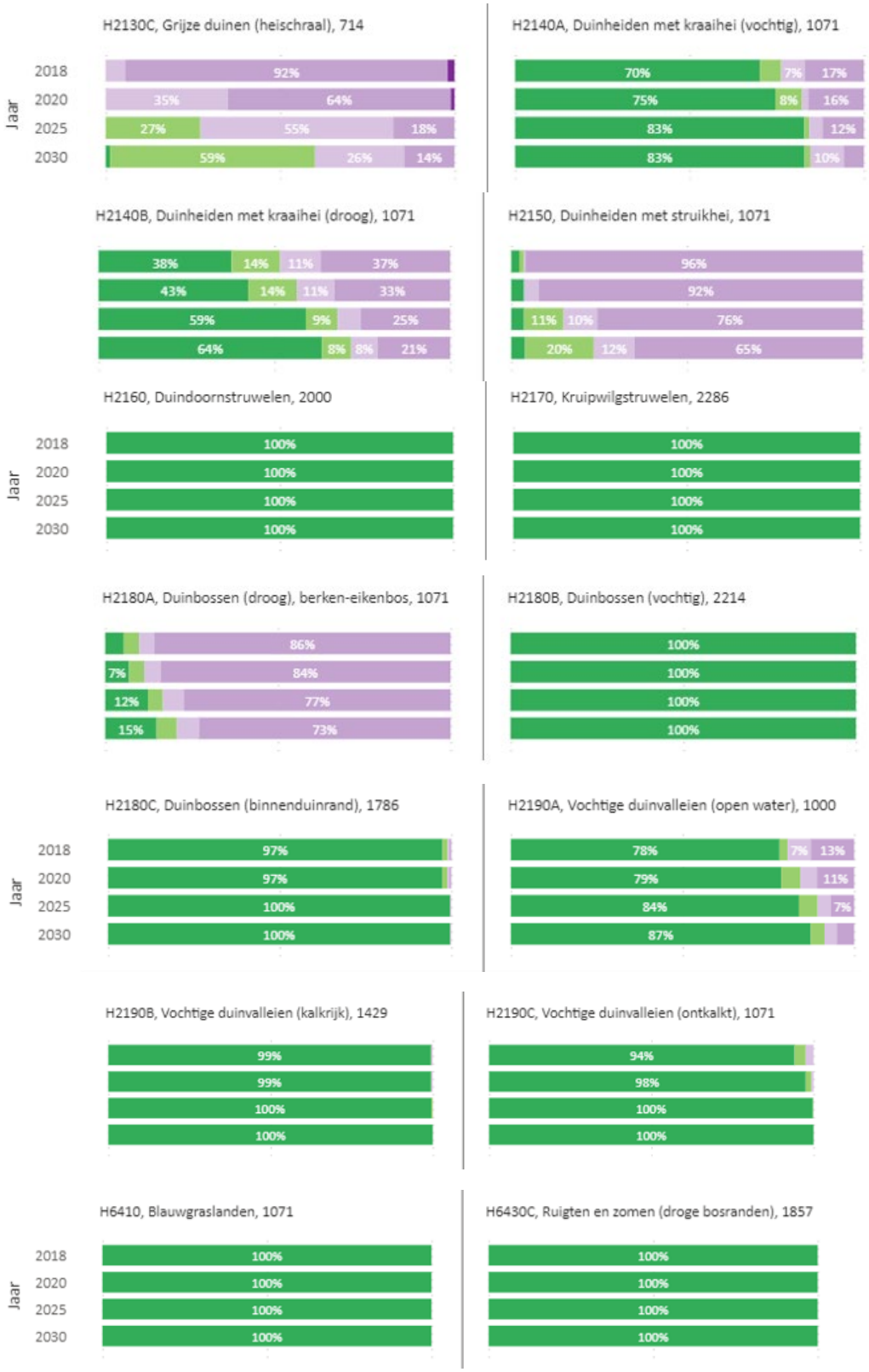
H2130C, Grijze duinen (heischraal), 714
Jaar
2018
2020
2025
2030
92%
35%
64%
27%
55%
18%
59%
26%
14%
H2140A, Duinheiden met kraaihei (vochtig), 1071
70%
7%
17%
75%
8%
16%
83%
12%
83%
10%
H2140B, Duinheiden met kraaihei (droog), 1071
38%
14%
11%
37%
43%
14%
11%
33%
59%
9%
25%
64%
8%
8%
21%
H2150, Duinheiden met struikhei, 1071
96%
92%
11%
10%
76%
20%
12%
65%
H2160, Duindoornstruwelen, 2000
100%
H2170, Kruipwilgstruwelen, 2286
100%
H2180A, Duinbossen (droog), berken-eikenbos, 1071
86%
7%
84%
12%
77%
15%
73%
H2180B, Duinbossen (vochtig), 2214
100%
H2180C, Duinbossen (binnenduinrand), 1786
97%
97%
100%
100%
H2190A, Vochtige duinvalleien (open water), 1000
78%
7%
13%
79%
11%
84%
7%
87%
H2190B, Vochtige duinvalleien (kalkrijk), 1429
99%
99%
100%
100%
H2190C, Vochtige duinvalleien (ontkalkt), 1071
94%
98%
100%
100%
H6410, Blauwgraslanden, 1071
100%
H6430C, Ruigten en zomen (droge bosranden), 1857
100%

De getoonde balken tonen van boven naar beneden de jaren 2018, 2020, 2025 en 2030.Voor de habitattypen H2130A Grijze duinen (kalkrijk), H2130B Grijze duinen (kalkarm), H2130C Grijze duinen (heischraal), H2140A Duinheiden met kraaihei (droog), H2140B Duinheiden met kraaihei (droog), H2150 Duinheiden met struikhei, H2180A Duinbossen (droog), H2180C Duinbossen (binnenduinrand) en H2190A Vochtige duinvalleien (open water), H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk) en H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt) geldt dat (een deel van het) areaal overbelast is. Op termijn (2030) neemt de achtergronddepositie af waardoor een minder groot areaal overbelast is. Voor de overige stikstofgevoelige habitattypen geldt dat het volledige areaal zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) niet overbelast is.

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen

5.1 Maatregelen

Onderstaande tabel uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan geeft een overzicht van de relevante instandhoudingsdoelstellingen waarvoor de maatregel bedoeld is, een korte omschrijving van de maatregel, het oppervlak, de uitvoeringsstatus en indien van toepassing een toelichting. Met oppervlak wordt het beoogd oppervlak voor de eerste beheerplanperiode bedoeld. Voor een aantal maatregelen zijn grotere totaaloppervlakten over de drie beheerplanperioden beoogd. Hierbij wordt uitgegaan van de maatregelen en oppervlakten van de eerste beheerplanperiode. Voor habitattypen met een instandhoudingsdoelstelling die niet in onderstaande tabel zijn opgenomen zijn in de eerste beheerplanperiode geen maatregelen beoogd of uitgevoerd. Het beheerplan bevat de uitleg waarom dat zo is.

De volgende tabel bevat de diverse maatregelen die al genomen zijn of nog op de planning staan.

Tabel 5 Uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen
(Oppervlaktes zijn berekend op basis van de T0-habitatypenkaart en maatregelen 2016 t/m 2020 (bron: PNH) en 2021 t/m 2022 (bron: PWN). In grijs: maatregelen opgenomen in het eerste beheerplan; overige maatregelen zijn aanvullend op het beheerplan uitgevoerd)

Habitattype	**Maatregel**	**Uitgevoerd**	**Bron**
H2120, H2130A en H2130B	remobiliseren duin >1ha/aanleg stuifplekken (kleinschalig (tot 1ha) 1 stuifplek bedient 2,85 ha) (doel [ha/stuks])	79 stuks	PWN
H2120	Dynamische zeereep (regulier beheer)	Regulier beheer	PWN
H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Stuifkuil	7,05 ha	PWN, PNH
H2120, H2130A/B/C, H2140B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/D	Aanleg stuifplek PWN	0,26 ha	PWN, PNH
H2130A/B/C, H2140A/B, H2180A/C	(intensieve) exotenbestrijding/onthouting (doel (ha))	94,8 ha	PNH, PWN
H2130C, H2150, H2160, H2170, H2180B, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Exoten verwijderen	Regulier beheer	PNH, PWN

Habitattype	Maatregel	Uitgevoerd	Bron
H2150, H2190B/D, H6410, H7210	Opslag verwijderen	Uitgevoerd	PWN
H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Exotenbestrijding	646,71 ha	PWN, PNH
H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Onthouten	69,98 ha	PWN, PNH
H2120, H2130A/B/C, H2140B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/D	Verwijderen boomvormers	1,50 ha	PWN
H2120, H2130A/B/C, H2140B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/D	Handmatig verwijderen opslag	0,98 ha	PWN
H2130A/C, H6410	maaien verruigde graslanden/extra maaien (doel [ha])	23,6 ha	PWN
H2130B/C, H2140A, H2170, H2190A/B/C/D, H6410	Maaien (en afvoeren)	Regulier beheer	PWN
H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Maaien	46,06 ha	PWN, PNH
H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Chopperen	40,25 ha	PNH
H2130A/B	Plaggen	0,66 ha	PWN
H2130A/B, H2150	Naaldbos verwijderen	30 ha (16,2 ha in eerste beheer-planperiode)	PWN
H2130A/B	Loofbos verwijderen	Onbekend	PWN

Habitattype	Maatregel	Uitgevoerd	Bron
H2180A/C	Regulier bosbeheer	Regulier beheer	PWN
H2120, H2130A/B/C, H2140B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/D	Kap (naald)bomen	5 ha	PWN
H2130B, H2150, H2180C	Extra begrazing	173,7 ha bij Bergen, 52 ha bij Heemskerk	PWN
H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190B/C	Begrazing (regulier beheer)	Regulier beheer	PWN
H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Begrazing extensief	1.207,03 ha	PWN
H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Begrazing intensief	26,15 ha	PWN
H2180A/C	Aanleg struweelzoom	18,4 ha	PWN
H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Boszoom	30,20 ha	PWN
H2180B, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Verlagen maaiveld/nieuwe valleien maken	Onbekend	PWN
H2130C, H2170, H2180C, H2190A/B/C/D, H6410	Optimaliseren waterbeheer	Regulier beheer	PWN
H2190A	Baggeren duinmeren	5 ha	PWN
H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Verwijderen Amerikaanse vogelkers	2.437,71 ha	PWN

Habitattype	Maatregel	Uitgevoerd	Bron
H2120, H2130A/B/C, H2140B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/D, H6430C	Klepelen ruigte met struiken en struweel	1,37 ha (struiken) en 3,17 ha (struweel)	PWN
H2120, H2130A/B/C, H2140B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/D	Nabeheer stuifplekken	3,98 ha	PWN

*) De habitattypen Embryonale duinen (H2110) en Ruigten en zomen (H6430C) zijn middels het Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden als instandhoudingsdoel toegevoegd. Daarom zijn in het eerste beheerplan geen maatregelen beschreven voor dit habitattype.

5.2 Locaties maatregelen

De volgende kaart toont de locaties van de PAS-maatregelen.

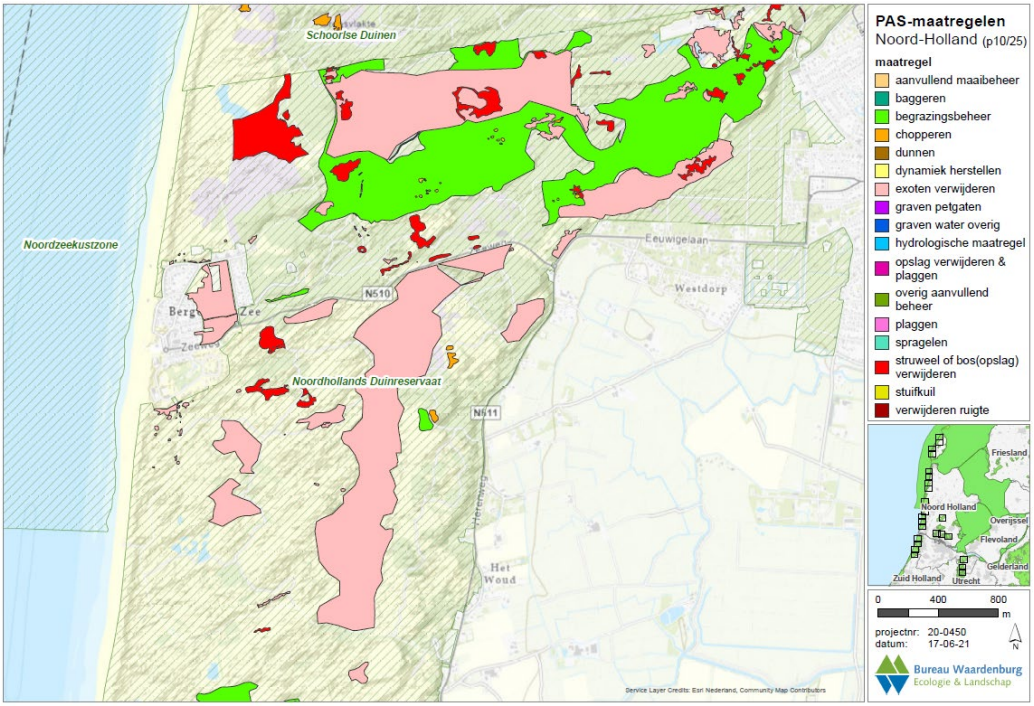

Figuur 1 PAS-maatregelen (1/5)

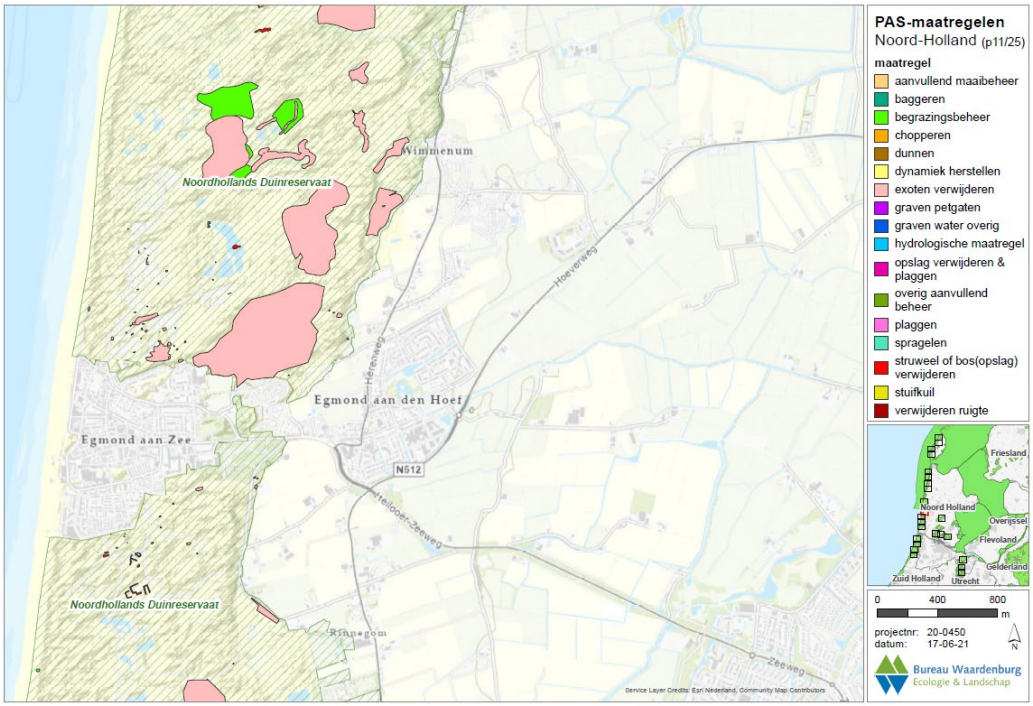

Figuur 2 PAS-maatregelen (2/5)

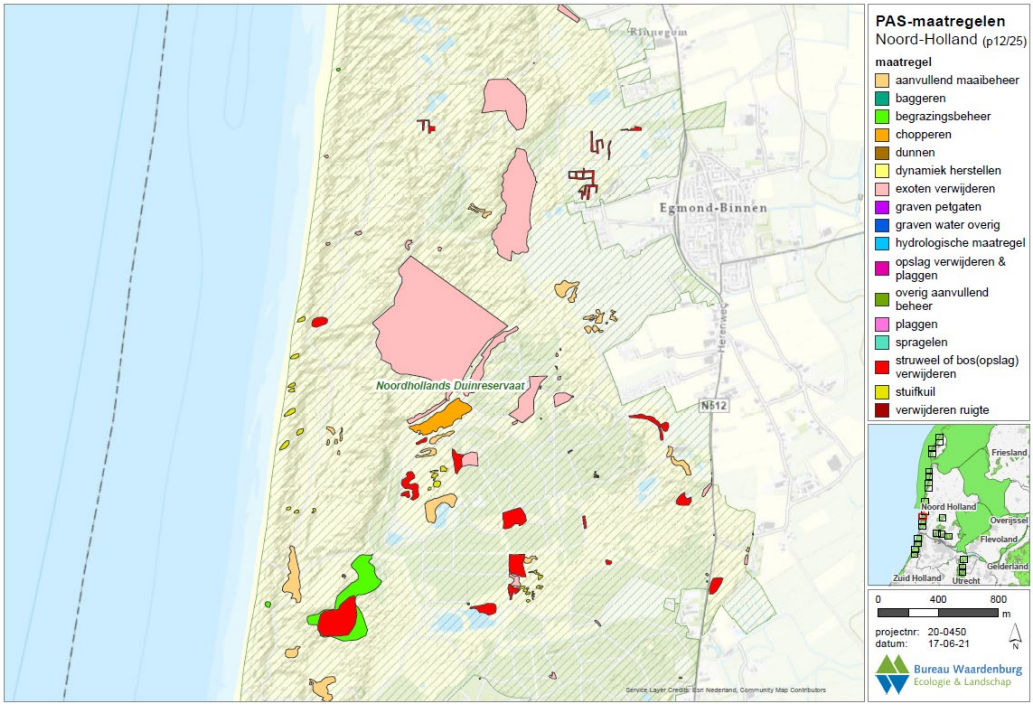

Figuur 3 PAS-maatregelen (3/5)

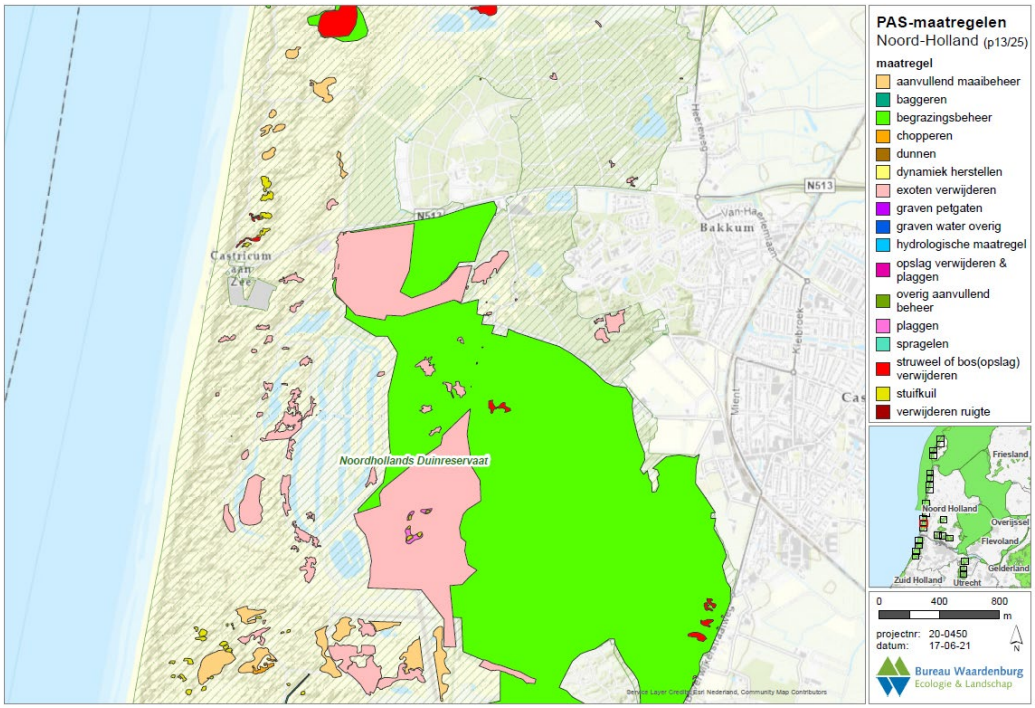

Figuur 4 PAS-maatregelen (4/5)

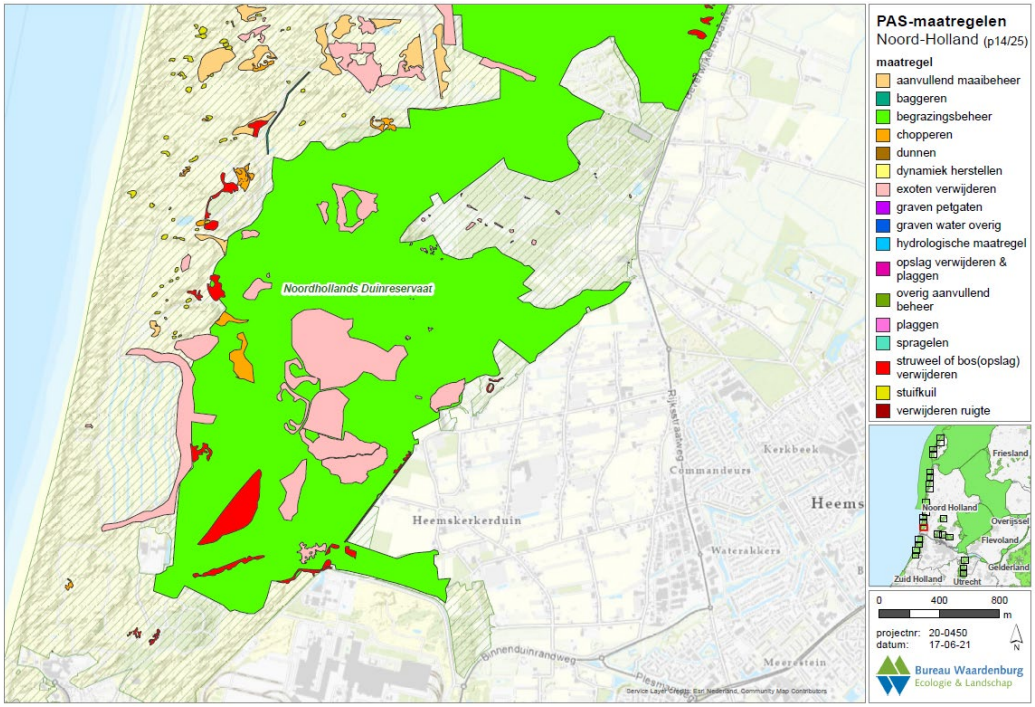

Figuur 5 PAS-maatregelen (5/5)

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen

In het Natura 2000-beheerplan zijn – in aanvulling op regulier beheer – maatregelen geformuleerd voor instandhouding van habitattypen. In de PAS-gebiedsanalyse is een inschatting gemaakt van het effect van de PAS-maatregelen. Deze inschatting is gebaseerd op de herstelstrategieën. De maatregelen zijn gebaseerd op de uitgevoerde maatregelen zoals opgenomen in de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan.

Tabel 6 Overzichtstabel maatregelen, potentiële effectiviteit, responstijd en type maatregel (O =overlevingsmaatregel die zo lang als nodig kan worden ingezet, Ob = overlevingsmaatregel die slechts beperkt kan worden ingezet, S = systeemherstelmaatregel die zo lang als nodig kan worden ingezet en Sb = systeemherstelmaatregel die slechts beperkt kan worden ingezet)

Maatregel	**Instandhoudings-doelstelling**	**Potentiële effectiviteit**	**Respons-tijd(jaar)**	**Type maatregel**
Remobiliseren duin >1ha/aanleg stuifplekken (kleinschalig (tot 1ha) 1 stuifplek bedient 2,85 ha) (doel [ha/stuks])	H2120, H2130A en H2130B	Groot	1-5	S
Dynamische zeereep (regulier beheer)	H2120			S
Stuifkuil	H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Groot	1-5	S
Aanleg stuifplek PWN	H2120, H2130A/B/C, H2140B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/D	Groot	1-5	S
(Intensieve) exotenbestrijding/ onthouting (doel (ha))	H2130A/B/C, H2140A/B, H2180A/C	Matig	<1	Ob
Exoten verwijderen	H2130C, H2150, H2160, H2170, H2180B, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Matig	<1	O
Opslag verwijderen	H2150, H2190B/D, H6410, H7210	Groot	<1	O
Exotenbestrijding	H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170,	Matig	<1	O

Maatregel	Instandhoudings-doelstelling	Potentiële effectiviteit	Respons-tijd(jaar)	Type maatregel
	H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210			
Onthouten	H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Groot	<1	O
Verwijderen boomvormers	H2120, H2130A/B/C, H2140B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/D	Groot	<1	O
Handmatig verwijderen opslag	H2120, H2130A/B/C, H2140B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/D	Groot	<1	O
Maaien verruigde graslanden/extra maaien (doel [ha])	H2130A/C, H6410	Matig	1-5	Ob
Maaien (en afvoeren)	H2130B/C, H2140A, H2170, H2190A/B/C/D, H6410	Matig	1-5	Ob
Maaien	H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Matig	1-5	Ob
Chopperen	H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210	Groot	>5?	Ob
Plaggen	H2130A/B	Groot	>5 ?	Ob
Naaldbos verwijderen	H2130A/B, H2150	Groot	<1	S
Loofbos verwijderen	H2130A/B	Groot	<1	Ob
Regulier bosbeheer	H2180A/C			
Kap (naald)bomen	H2120, H2130A/B/C, H2140B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/D	Groot		S
Extra begrazing	H2130B, H2150, H2180C	Matig	>10	Ob
Begrazing (regulier beheer)	H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150,			Ob

Maatregel	Instandhoudings-doelstelling	Potentiële effectiviteit	Respons-tijd(jaar)	Type maatregel
	H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190B/C			
Begrazing extensief	H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210			Ob
Begrazing intensief	H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210			Ob
Aanleg struweelzoom	H2180A/C	Groot	1-5	S
Boszoom	H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210			S
Verlagen maaiveld/nieuwe valleien maken	H2180B, H2190A/B/C/D, H6410, H7210			S
Optimaliseren waterbeheer	H2130C, H2170, H2180C, H2190A/B/C/D, H6410			S
Baggeren duinmeren	H2190A	Groot	1-5	O
Verwijderen Amerikaanse vogelkers	H2110, H2120, H2130A/B/C, H2140A/B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/C/D, H6410, H7210		<1	O
Klepelen ruigte met struiken en struweel	H2120, H2130A/B/C, H2140B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/D, H6430C		>5	Ob
Nabeheer stuifplekken	H2120, H2130A/B/C, H2140B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/D			Ob
Vellen dode bomen langs pad	H2120, H2130A/B/C, H2140B, H2150, H2160, H2170, H2180A/B/C, H2190A/B/D		<1	O

7 Synthese en conclusie

Dit hoofdstuk vormt de synthese van de uitgevoerde beoordelingen in eerdere hoofdstukken: wat is de verwachting dat aan drukfactoren overblijft op korte termijn en op lange termijn? Daarnaast wordt aangegeven aan welke oplossingsrichtingen gedacht wordt bij de verschillende drukfactoren.

In hoofdstuk 4 zijn de belangrijkste drukfactoren voor het Noordhollands Duinreservaat beschreven en in hoofdstuk 5 de uitgevoerde en geplande maatregelen. In dit hoofdstuk worden drukfactoren en maatregelen naast elkaar gelegd om te kunnen concluderen wat nog zou moeten gebeuren.

Het doel van de NDA's is om voorafgaand aan de vaststelling van het PSN te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst) in combinatie met andere drukfactoren en gegeven het vastgestelde maatregelenpakket. In het Natura 2000-gebied Noordhollands Duinreservaat vormt stikstof een knelpunt voor alle habitattypen met uitzondering van H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten). Om die reden wordt in dit hoofdstuk niet op dit habitattype ingegaan. De overige habitattypen worden wel behandeld. Beide Habitatrichtlijnsoorten zijn stikstofgevoelig.

7.1 Synthese

De belangrijkste knelpunten om de doelstellingen voor behoud en verbetering in de open duinen te realiseren, zijn de hoge stikstofneerslag, die leidt tot vermesting en versnelde ontkalking en verzuring, en het gebrek aan dynamiek/verstuiving vanuit de zeereep door vastlegging. Deze zorgen ervoor dat de karakteristieke open duinen dichtgroeien en vergrassen, waardoor de plantensoorten die van lichte en voedselarme omstandigheden houden, verdwijnen. Daarmee verdwijnen ook de insecten en andere dieren die van deze planten afhankelijk zijn. De processen van verstarring en dichtgroeien van het open duin worden versterkt door de lage konijnenstand. Duinbossen binnen een natuurlijke landschapsecologische setting hebben te lijden van te hoge stikstofneerslag waardoor de samenstelling van de ondergroei verandert. Vochtige duinvalleien worden te voedselrijk door de stikstofneerslag en ontkalken door het gebrek aan overstuiving met kalkrijk zand. In alle delen van het gebied vormen zogenoemde invasieve en gebiedsvreemde soorten, zoals de rimpelroos en Amerikaanse vogelkers, een probleem.

Voor het bereiken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn samenvattend de volgende risico's aanwezig:

1. Onvoldoende ruimte voor sleutelprocessen (met name winddynamiek, begrazing)
2. Wegvallen konijnenbegrazing
3. Atmosferische stikstofdepositie
4. Toenemende invloed invasieve exoten
5. Vermossing/vergrassing/verstruweling

<u>Ad 1 Afname sleutelprocessen</u>
Een voorwaarde voor een hoge soortenrijkdom in het gebied is het voorkomen van gradiëntrijke (nat-droog, begroeid-onbegroeid, kalkrijk-kalkarm, zoet-zout, noord-zuid) milieus. Van een hoge milieudiversiteit is sprake als er veel dynamiek is, waarbij natuurlijke processen zoals wind, begrazing, erosie, sedimentatie, inundatie,

saltspray en hydrologische processen zoals kwel in het gebied vrij spel hebben. Binnen het duinsysteem zijn juist die natuurlijke processen verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het landschap en de vegetatie. Ze bepalen in hoge mate of een habitattype ergens kan bestaan en spelen een belangrijke rol bij de kwaliteit ervan.

In het algemeen komen de volgende processen niet of onvoldoende tot ontwikkeling: de dynamiek van wind en water, begrazings- en betredingsdynamiek (door grazers) en successie.

Afname winddynamiek
Het belangrijkste sturende proces voor de ontwikkeling van het duingebied en de aanwezige habitattypen is de dynamiek van wind en (zee)water. Aan de zeereep is dat enerzijds duin- en kustafslag en anderzijds zandaanvoer en opstuiving door zee en wind. Vervolgens is de wind een cruciale factor bij de verdere ontwikkeling van natuur en landschap. Door een dergelijke plaatselijke verstuiving vernieuwt en ververst het gebied zich telkens opnieuw. Op deze manier krijgt het ecosysteem meer veerkracht en blijven zowel jonge als oudere stadia van habitattypen steeds ergens in het duinecosysteem bestaan.

Net als winddynamiek spelen ook begrazingsprocessen een belangrijke rol bij het behoud van een gevarieerd duinlandschap met bijbehorende variatie in vegetatietypen. Met name het wegvallen van begrazing (en graafactiviteiten) door konijnen speelt in veel duingebieden een negatieve rol en draagt bij aan verstarring en verstruweling, Begrazing door grote grazers en betreding door mensen kunnen bijdragen aan variatie en verstuiving, maar kunnen bij een te grote intensiteit ook een probleem vormen. Bijvoorbeeld door verstoring van kwetsbare fauna. Voor beide geldt dus dat gestuurd dient te worden op zonering en intensiteit binnen de duingebieden.

Successie
Diverse habitattypen betreffen tussenstadia in de successiereeks van open zand naar duinbossen. Onder invloed van atmosferische stikstofdepositie vindt al dan niet versnelde successie plaats naar een volgend successiestadium. Deze wordt behandeld onder punt 3.

<u>Ad 2 Wegvallen konijnenpopulatie:</u>

Door het wegvallen van konijnenbegrazing is het duingebied sneller dichtgegroeid, waardoor de dynamiek in het gebied verder is afgenomen. Dit effect wordt versterkt door versnelde successie als gevolg van overmaat aan atmosferische stikstofdepositie. De diverse drukfactoren versterken elkaar waardoor het vastleggen van het duin is versneld.

<u>Ad 3 Atmosferische stikstofdepositie:</u>

Stikstof zorgt voor verzuring en de vermesting van de natuur, waardoor bodems sterk en versneld uitlogen, karakteristieke planten- en diersoorten verdwijnen en duinvegetaties sterk verruigen en vergrassen.

Vrijwel alle kwalificerende habitattypen zijn gevoelig voor stikstofdepositie[1]. Voor een aantal van deze habitattypen is in de huidige situatie en op overzienbare termijn (2030) nog sprake van overbelasting door stikstof. Voor deze habitattypen is stikstofdepositie in het Noordhollands Duinreservaat een knelpunt.

<u>Ad 4: Toenemende invloed exoten</u>
Bij diverse habitattypen is sprake van aanwezigheid van invasieve exoten (grijs kronkelsteeltje, Amerikaanse vogelkers, rimpelroos, watercrassula). Door de

[1] Een habitattype wordt als stikstofgevoelig beschouwd wanneer de kritische depositiewaarde lager is dan 2.400 mol N/ha/jaar.

aanwezigheid van deze soorten neemt de kwaliteit van habitattypen af, soms dusdanig dat de vegetatie op termijn niet meer kwalificeert als habitattype.

Hoewel het behoud van bestaande arealen en uitbreiding van arealen mogelijk blijkt, leidt dit vooralsnog niet altijd tot het halen van de instandhoudingsdoelstellingen. Er zijn en worden ook systeemmaatregelen uitgevoerd om sleutelprocessen in het duingebied toe te laten nemen. Met de overmaat aan stikstofdepositie en de weggevallen konijnenpopulatie is de verwachting dat dit (nog) niet voldoende zal zijn en aanvullende systeemmaatregelen benodigd zijn. Voor het robuust behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn systeemherstelmaatregelen waarbij de sleutelprocessen tot stand komen noodzakelijk.

7.2 Lange termijn en toekomstperspectief

Uit AERIUS-monitor blijkt dat na het treffen van de geborgde bronmaatregelen de achtergronddepositie van habitattypen (in meer of mindere mate) afneemt. Daarnaast geldt voor een aantal habitattypen dat er in de huidige en toekomstige situatie (2030) geen sprake is van overbelasting. Dit zal in de conclusies per habitattype verder behandeld worden.

De ook op lange termijn aanwezige overmaat aan stikstofdepositie voor een aantal kwetsbare instandhoudingsdoelstellingen, in combinatie met de niet of onvoldoende aanwezige sleutelprocessen, maakt dat de omgevingscondities ook op lange termijn niet op orde zijn. De voornaamste drukfactoren in de vorm van stikstofdepositie en onvoldoende ruimte voor sleutelprocessen (winddynamiek en begrazing) zijn noodzakelijk om aan te (blijven) pakken.

7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen

Indien de abiotische condities niet verbeteren en sleutelprocessen niet (voldoende) op gang komen is het op korte termijn mogelijk om de habitattypen met de reeds getroffen en nog uit te voeren geborgde overlevingsmaatregelen te behouden. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er op lange termijn risico is op verslechtering van het habitattype, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen is met name dynamiek van wind en (zee)water essentieel. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen noodzakelijk om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit:

- Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
- Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
- Maatregelen gericht op herstel van begrazingsdynamiek
- Maatregelen gericht op hydrologisch herstel
- Aanvullende maatregelen gericht op tegengaan exoten

Mogelijke systeemmaatregelen buiten Natura 2000

Veel duingebieden gaan via een hoge binnenduinrand abrupt over naar het achterland. In dit achterland zijn er bebouwingskernen en recreatieterreinen en is er veelal sprake van intensief agrarisch gebruikte gebieden. Afhankelijk van de bodemgesteldheid komen zowel intensief gebruikt grasland voor als verschillende vormen van tuin- en akkerbouw, waaronder bollenteelt. In de meeste gevallen is daarbij sprake van sterke ontwatering en een intensief gebruik van meststoffen en soms ook gewasbeschermingsmiddelen.
Extensivering en vergroening van de (agrarische) gronden langs de binnenduinrand biedt in veel gevallen goede potenties voor versterking van robuuste systemen voor de duinnatuur in de Natura 2000-gebieden. Dit biedt, afhankelijk van de ruimtelijke en abiotische uitgangssituatie, kansen voor

extensievere (biologische) landbouw, uitbreiding van bossen, (nieuwe) landgoederen, recreatief groen, maar ook ontwikkeling van nieuwe natte natuur. De meerwaarde kan onder meer bestaan uit:

- Opgaand groen, zoals boszomen, kan een buffer vormen tegen het inwaaien van onder meer stikstof vanuit het achterland. Bosontwikkeling kan daarnaast ook bijdragen aan de landelijke taakstellingen voor de vastlegging van extra CO_2.
- Extensivering van agrarisch gebruik kan mogelijkheden bieden voor hydrologisch herstel (minder diepe ontwatering), realiseren van een groen-blauwe dooradering in het agrarisch gebied, versterking van biodiversiteit en daarnaast eveneens de stikstofdruk op het duingebied verminderen.
- Ontwikkeling van nieuwe natuur levert dezelfde voordelen op als hiervoor genoemd bij extensief agrarisch gebruik. Daarnaast kunnen daarbij de potenties benut worden van de overgang (gradiënt) van het droge duingebied naar de nattere gebieden in het achterland. Herstel van kwelsituaties en soms zelfs duinrellen biedt daarbij zeer goede mogelijkheden. Bij voldoende omvang kunnen natte gebieden worden toegevoegd aan begrazingseenheden, waardoor een betere spreiding van begrazingsdruk mogelijk wordt.
- Vergroening van gebieden langs de binnenduinrand levert extra mogelijkheden op voor de opvang van de toenemende recreatiedruk op de duingebieden en extra mogelijkheden voor een goede zonering daarvan. Daarmee kunnen duingebieden beter worden ontlast en kunnen directe schade aan kwetsbare vegetaties en verstoring van kwetsbare faunapopulaties effectiever worden voorkomen. In het specifieke geval van duinterreinen waar veel honden worden uitgelaten, bijvoorbeeld nabij stedelijke gebieden of recreatieterreinen, kan ook de bemestingsdruk hierdoor sterk worden verlaagd.

7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen

Om de natuurwaarden in het Natura 2000-gebied Noordhollands Duinreservaat duurzaam in stand te houden is het noodzakelijk de natuurlijke processen zo veel mogelijk ruimte te geven en bronmaatregelen te treffen om de achtergronddepositie verder terug te dringen.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen zijn systeemherstelmaatregelen benodigd (zie par 7.3). Deels zal hiervoor ook nog aanvullend onderzoek noodzakelijk zijn.

7.5 Conclusie

Met de informatie vanuit de natuurdoelanalyses wordt input geleverd aan de gebiedsplannen, waardoor op termijn inzichtelijk wordt of het vastgestelde pakket maatregelen volstaat om verslechtering tegen te gaan en realisatie van instandhoudingsdoestellingen mogelijk te maken. De analyses kunnen drie verschillende uitkomsten hebben:

Leiden de maatregelen tot tegengaan van verslechtering én bereiken instandhoudingsdoelstellingen?	
Ja	De natuurdoelanalyses leveren in dit geval de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen realisatie van instandhoudingsdoelstellingen mogelijk maakt door het op orde brengen van de condities daarvoor. Deze uitkomst bevestigt het maatregelenpakket en biedt basis voor verdere uitwerking van maatregelen in gebiedsplannen.
Ja, mits	De natuurdoelanalyses leveren de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen verslechtering van stikstofgevoelige habitats voorkomt, maar dat aanvullende maatregelen nodig zijn voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen op lange termijn. Dit leidt tot verdere verkenning van aanvullende maatregelen. Dat kunnen zowel bronmaatregelen zijn als natuurherstelmaatregelen.

Nee, tenzij	De natuurdoelanalyses leveren een ecologische beoordeling van het pakket maatregelen waaruit blijkt dat met vastgestelde maatregelen verslechtering niet valt uit te sluiten. De natuurdoelanalyse maakt in dat geval duidelijk wat de knelpunten zijn.

Om tot een navolgbaar eindoordeel te komen voor de Natuurdoelanalyse is een beslisboom gebruikt. Aan de hand van de informatie uit de voorgaande paragrafen en hoofdstukken volgt daaruit een eindoordeel.

H2110 Embryonale duinen

Voor het habitattype geldt dat zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden. Onvoldoende afwisseling van duinvorming en afslag, te weinig stuivend zand en mogelijk onvoldoende rust vormen drukfactoren voor de ontwikkeling van dit habitattype. Ook na de expertsessie is niet voldoende zekerheid verkregen om de beslisboom te doorlopen. Door het gebrek aan informatie is het huidige eindoordeel 'Nee, tenzij'.

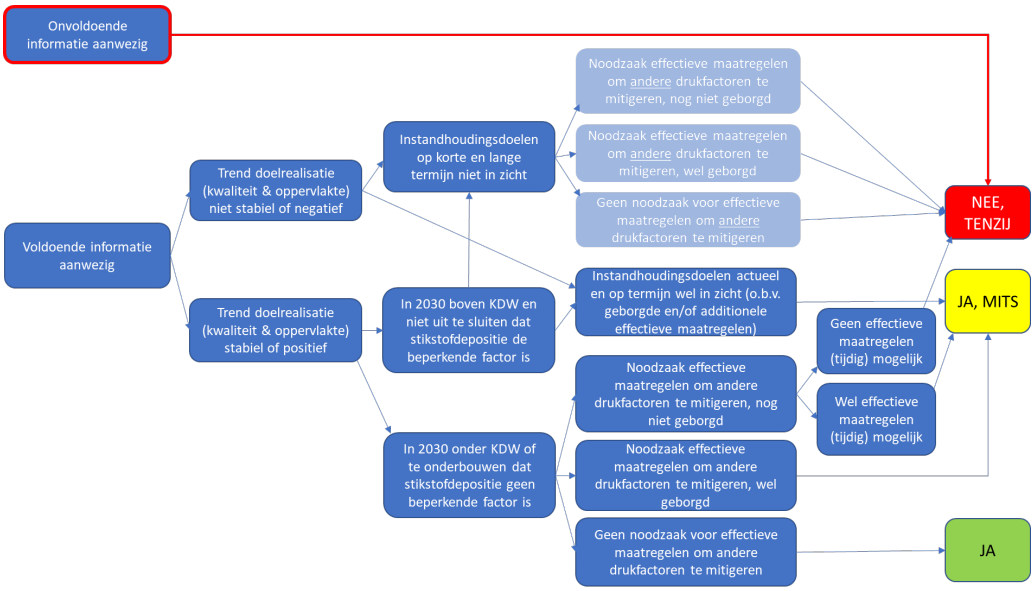

Figuur 6 Eindoordeel H2110 Embryonale duinen

H2120 Witte duinen

Het is voor het habitattype onbekend of het doel in oppervlak wordt gehaald. Uit de evaluatie blijkt dat de structuur & functie van het habitattype niet op orde zijn voor het halen van het instandhoudingsdoel. Voor de andere kwaliteitsindicatoren is dit wel het geval. Overall wordt beoordeeld dat het doel voor behoud kwaliteit is behaald. Op basis van expert judgement wordt uitgegaan van een niet stabiele of negatieve trend. Voor het habitattype geldt dat zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden. Te weinig verstuivend zand en kaal zand tussen de vegetatie vormen de belangrijkste knelpunten voor dit habitattype.

Door het borgen van additionele effectieve maatregelen gericht op langdurig voldoende verstuiving van witte duinen (bewezen effectieve maatregelen) zijn de instandhoudingsdoelstellingen op lange termijn in zicht. Het eindoordeel is daarom 'Ja, mits'.

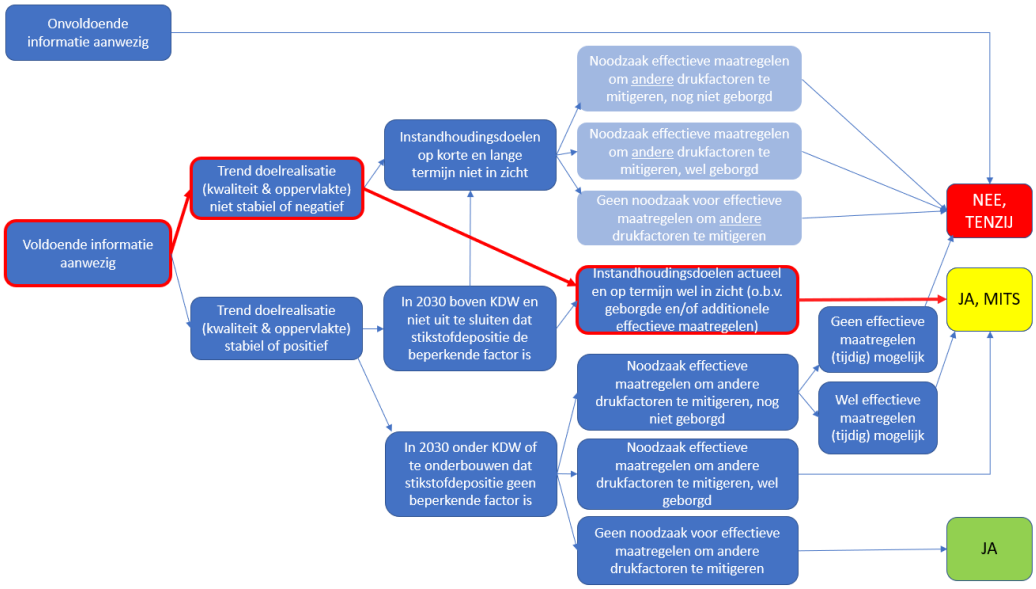

Figuur 7 Eindoordeel H2120 Witte duinen

H2130A Grijze duinen (kalkrijk)

Uit de evaluatie blijkt dat de vegetatiekwaliteit niet op orde is en ook overall het doel mogelijk niet gehaald wordt voor kwaliteit. In de huidige situatie is circa 10 procent van het areaal kalkrijk grijs duin overbelast. Dit neemt op termijn (2030) af naar circa 5 procent. Beperkte begrazing door konijnen, te weinig open zand, gebrek aan dynamiek (stuivend zand), invasieve exoten (Amerikaanse vogelkers, rimpelroos) en te dichte graszoden zijn knelpunten voor de ontwikkeling van dit habitattype. Voor de drukfactoren invasieve exoten, stikstofdepositie (bronmaatregelen) en begrazing (te beperkt door konijnen) is het mogelijk additionele bewezen effectieve maatregelen te treffen. Doordat er in het gebied te weinig ruimte is voor extra dynamisering van de zeereep is het niet mogelijk om hiervoor voldoende bewezen effectieve maatregelen te treffen. Om die reden is sprake van het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

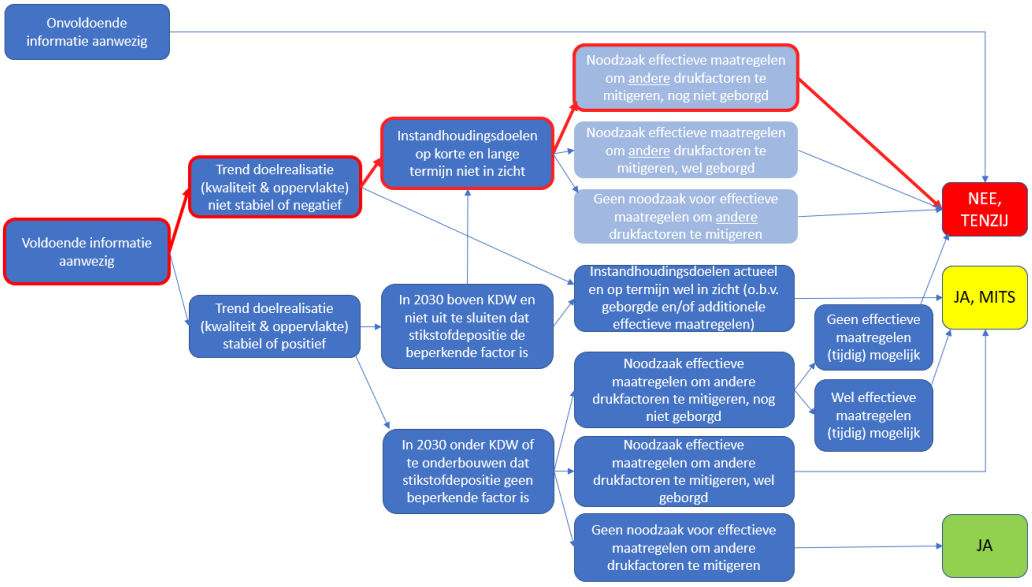

Figuur 8 Eindoordeel H2130A Grijze duinen (kalkrijk)

H2130B Grijze duinen (kalkarm)

Uit de evaluatie blijkt dat de vegetatiekwaliteit niet op orde is en ook overall het doel mogelijk niet gehaald wordt voor kwaliteit. In de huidige situatie is het volledige areaal overbelast. Dit neemt op termijn (2030) af naar 74 procent. Stikstof is en blijft dus een knelpunt voor het habitattype. De te beperkte begrazing door konijnen, te weinig open zand, gebrek aan dynamiek (stuivend zand), invasieve exoten (Amerikaanse vogelkers, rimpelroos) en te dichte graszoden zijn knelpunten. Voor de drukfactoren invasieve exoten, stikstofdepositie (bronmaatregelen en begrazing (te weinig begrazing konijnen) is het mogelijk om additionele bewezen effectieve maatregelen te treffen. Doordat er in het gebied te weinig ruimte is voor extra dynamisering van de zeereep is het niet mogelijk om op voorhand bewezen effectieve maatregelen voor toename van dynamiek en verstuifbaar zand te treffen. Om die reden is sprake is van het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

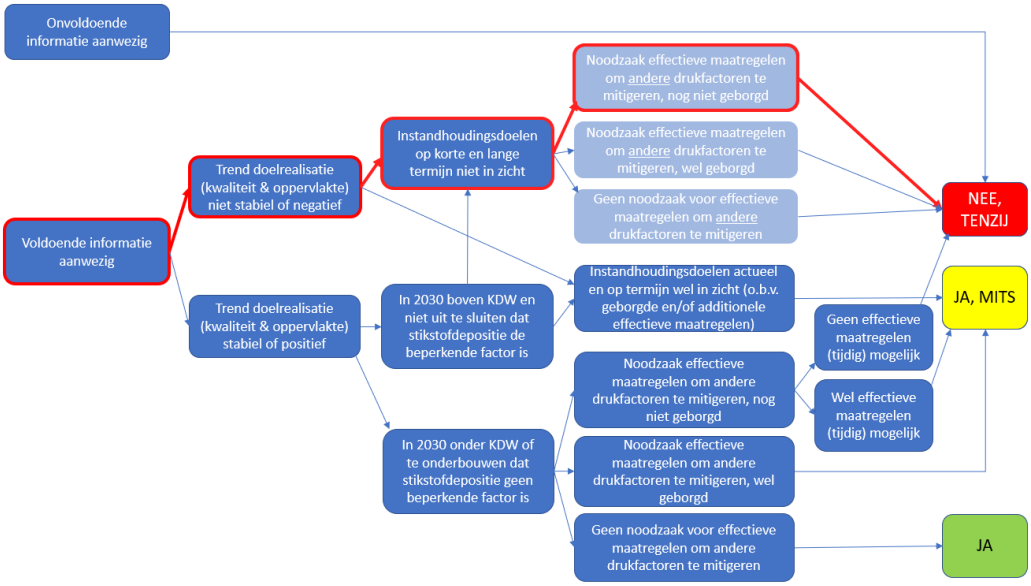

Figuur 9 Eindoordeel H2130B Grijze duinen (kalkarm)

H2130C Grijze duinen (heischraal)

Uit de evaluatie blijkt dat het instandhoudingsdoel voor kwaliteit mogelijk niet gehaald wordt. Het is onbekend of het doel voor oppervlak wordt gehaald. In de huidige situatie is het volledige areaal overbelast. Dit neemt op termijn (2030) af naar 40 procent overbelast areaal. Stikstof is en blijft dus een knelpunt voor het habitattype. Beperkte begrazing door konijnen, te weinig open zand, gebrek aan dynamiek (stuivend zand), invasieve exoten (Amerikaanse vogelkers, rimpelroos) en te dichte graszoden zijn knelpunten. Daarnaast is er mogelijk sprake van een te voedselrijke bodem. Doordat er in het gebied te weinig ruimte is voor extra dynamisering van de zeereep is het niet mogelijk om op voorhand bewezen effectieve maatregelen voor toename van dynamiek en verstuifbaar zand te treffen. Om die reden is sprake van het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

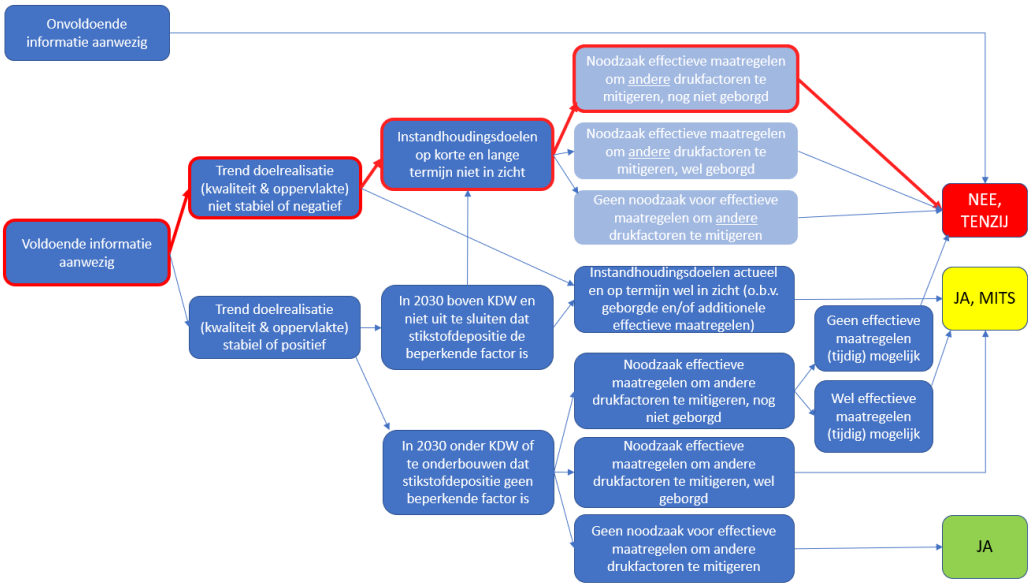

Figuur 10 Eindoordeel H2130C Grijze duinen (heischraal)

H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)

Het doelbereik in oppervlak is onbekend. Uit de evaluatie blijkt dat het instandhoudingsdoel voor kwaliteit mogelijk niet gehaald wordt. In de huidige situatie is circa 24 procent van het areaal overbelast. Dit neemt op termijn (2030) af naar 17 procent. Knelpunten zijn mogelijk te weinig open plekken in de vegetatie aanwezig, wat vestiging van andere soorten dan kraaihei kan belemmeren. Andere knelpunten zijn stikstofdepositie en gebrek aan dynamiek (stuivend zand). Doordat er in het gebied te weinig ruimte is voor extra dynamisering van de zeereep is het niet mogelijk om op voorhand bewezen effectieve maatregelen voor toename van dynamiek en verstuifbaar zand te treffen. Om die reden is sprake van het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

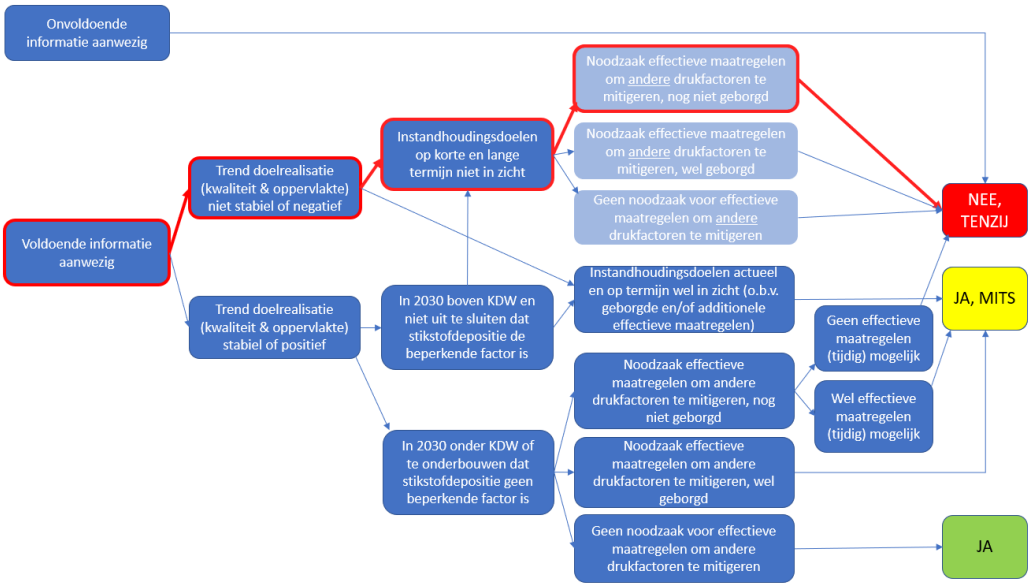

Figuur 11 Eindoordeel H2140A Duinheiden met kraaihei (vochtig)

H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)

Uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan blijkt dat het instandhoudingsdoel voor kwaliteit mogelijk niet gehaald wordt. Het doelbereik in oppervlak is onbekend. In de huidige situatie is 48 procent van het areaal overbelast. Dit neemt op termijn (2030) af naar 29 procent. Vergrassing vormt een mogelijk knelpunt voor de ontwikkeling van dit habitattype. Knelpunten zijn mogelijk te weinig open plekken in de vegetatie aanwezig, wat vestiging van andere soorten dan kraaihei kan belemmeren. Andere knelpunten zijn stikstofdepositie en gebrek aan dynamiek (stuivend zand). Doordat er in het gebied te weinig ruimte is voor extra dynamisering van de zeereep is het niet mogelijk om op voorhand bewezen effectieve maatregelen voor toename van dynamiek en verstuifbaar zand te treffen. Om die reden is sprake van het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

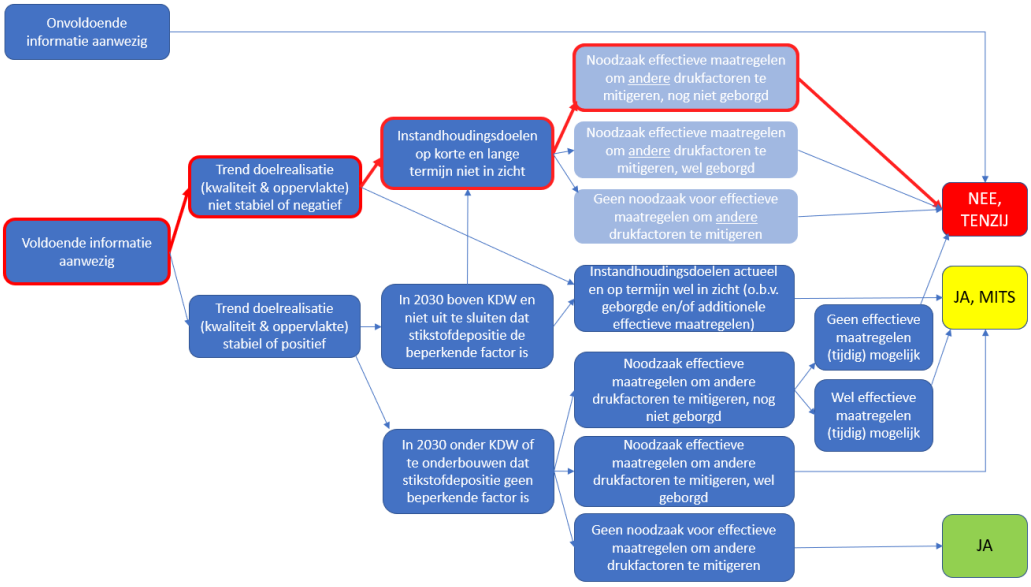

Figuur 12 Eindoordeel H2140B Duinheiden met kraaihei (droog)

H2150 Duinheiden met struikhei

Het doelbereik in omvang van het habitattype is onbekend. Uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan blijkt dat de kwaliteitsindicatoren structuur en functie en typische soorten op orde zijn. In de huidige situatie wordt bij vrijwel het gehele areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Op termijn (2030) neemt dit af naar circa 40 procent overbelast areaal. Drukfactoren zijn stikstofdepositie en onvoldoende dynamiek (stuivend zand). Doordat er in het gebied te weinig ruimte is voor extra dynamisering van de zeereep is het niet mogelijk om op voorhand bewezen effectieve maatregelen voor toename van dynamiek en verstuifbaar zand te treffen. Om die reden is sprake van het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

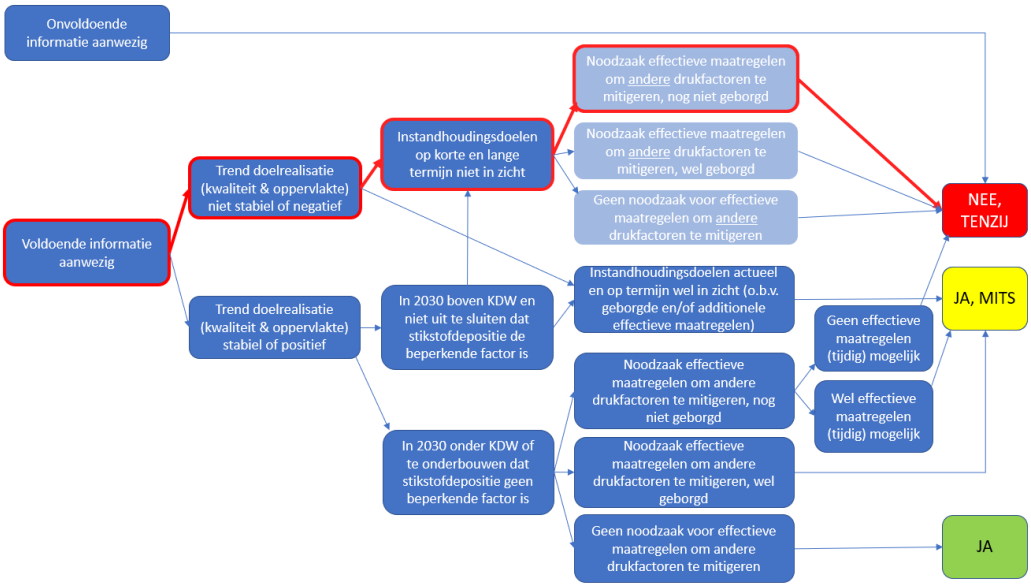

Figuur 13 Eindoordeel H2150 Duinheiden met struikhei

H2160 Duindoornstruwelen

Uit de evaluatie blijkt dat de kwaliteit voor wat betreft structuur en functie, abiotische condities en typische soorten op orde zijn. De ontwikkeling in oppervlak is onbekend. Er lijkt sprake te zijn van een toename in oppervlak van matige kwaliteit (de storingsvariant). Voor het habitattype geldt dat zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden. Gedeeltelijk is er sprake van een matige kwaliteit door het te hoge aandeel van exoten en lage soortenrijkdom van de duindoornstruwelen. Daarnaast lijkt overbegrazing een knelpunt. Door het treffen van additionele bewezen effectieve maatregelen is het mogelijk deze effecten te mitigeren. Het eindoordeel is 'Ja, mits'.

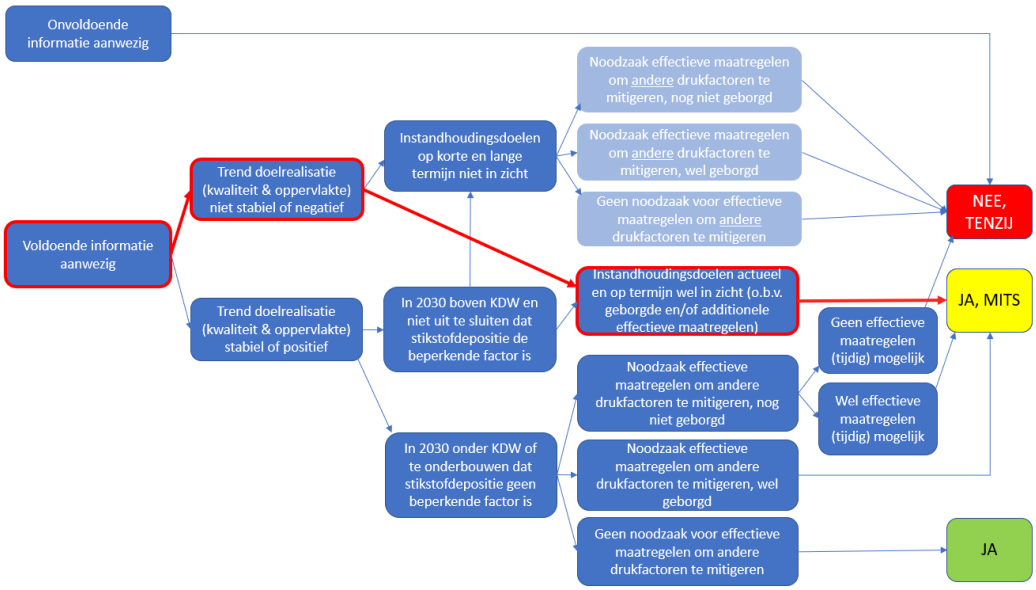

Figuur 14 Eindoordeel H2160 Duindoornstruwelen

H2170 Kruipwilgstruwelen

Uit de evaluatie blijkt dat het instandhoudingsdoel voor kwaliteit mogelijk niet wordt gehaald. Voor het habitattype geldt dat zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden. In verschillende delen van het gebied is de bedekking met duinriet te hoog, is onvoldoende dynamiek (stuivend zand) en zijn invasieve exoten een drukfactor. Doordat er in het gebied te weinig ruimte is voor extra dynamisering van de zeereep is het niet mogelijk om op voorhand bewezen effectieve maatregelen voor toename van dynamiek en verstuifbaar zand te treffen. Om die reden is sprake van het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

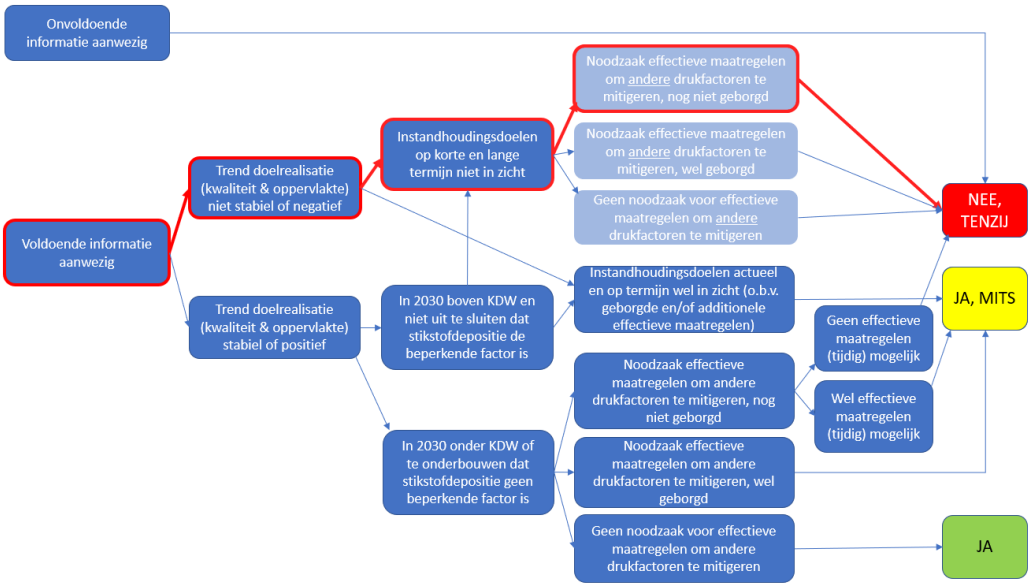

Figuur 15 Eindoordeel H2170 Kruipwilgstruwelen

H2180A Duinbossen (droog)

Uit de evaluatie blijkt dat het instandhoudingsdoel voor kwaliteit mogelijk niet wordt gehaald. In de huidige situatie wordt bij circa 90 procent van het areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Op termijn (2030) neemt dit af naar circa 80 procent overbelast areaal. Stikstof is en blijft dus een knelpunt voor het habitattype. Opslag van bramen is een knelpunt. Daarnaast is lokaal sprake van invasieve exoten (o.a. Amerikaanse vogelkers, mahonie) en weinig verjonging (mogelijk als gevolg van begrazing). Daarnaast is er mogelijk sprake van een te voedselrijke bodem. Ook bij voldoende informatie over trend in oppervlak is het aannemelijk dat een eindoordeel 'Nee, tenzij' van toepassing is. Er worden in het gehele gebied maatregelen getroffen om exoten te bestrijden. Op lange termijn moet blijken of deze ook verdwijnen. Van mahonie is nog niet met zekerheid te stellen of de maatregelen effectief zijn. Bij mahonie is het niet mogelijk om de soort uit te steken zonder dat boomwortels worden beschadigd. Om die reden is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

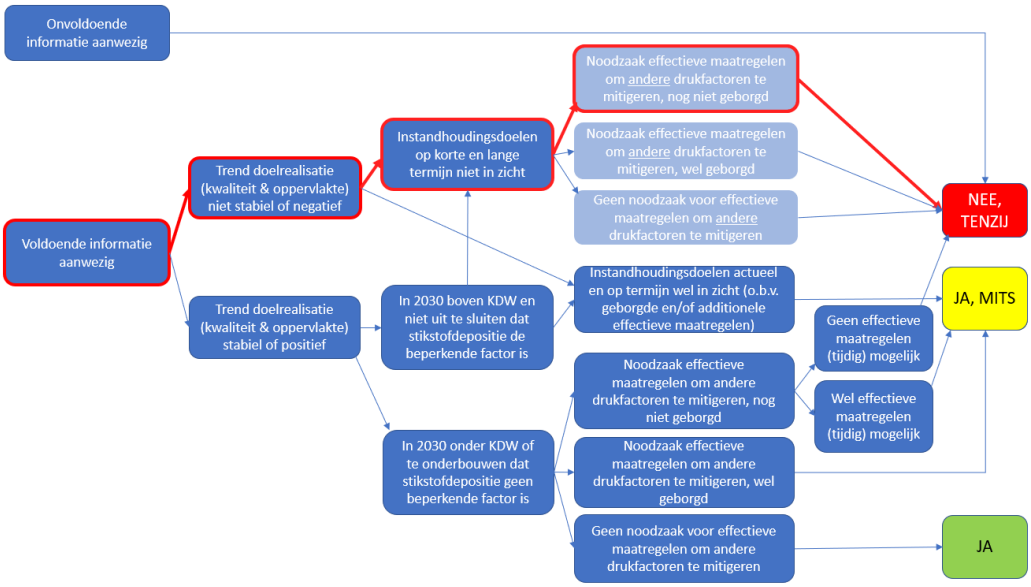

Figuur 16 Eindoordeel H2180A Duinbossen (droog)

H2180B Duinbossen (vochtig)

Voor het habitattype geldt dat zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden. Knelpunten zijn te weinig verjonging, invasieve exoten (o.a. Amerikaanse vogelkers en mahonie) en opslag van bramen. Uit de evaluatie blijkt dat het instandhoudingsdoel voor kwaliteit mogelijk niet wordt gehaald. Er worden in het gehele gebied maatregelen getroffen om exoten te bestrijden. Op lange termijn moet blijken of deze ook verdwijnen. Van mahonie is nog niet met zekerheid te stellen of de maatregelen effectief zijn. Bij mahonie is het niet mogelijk om de soort uit te steken zonder dat boomwortels worden beschadigd. Om die reden is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

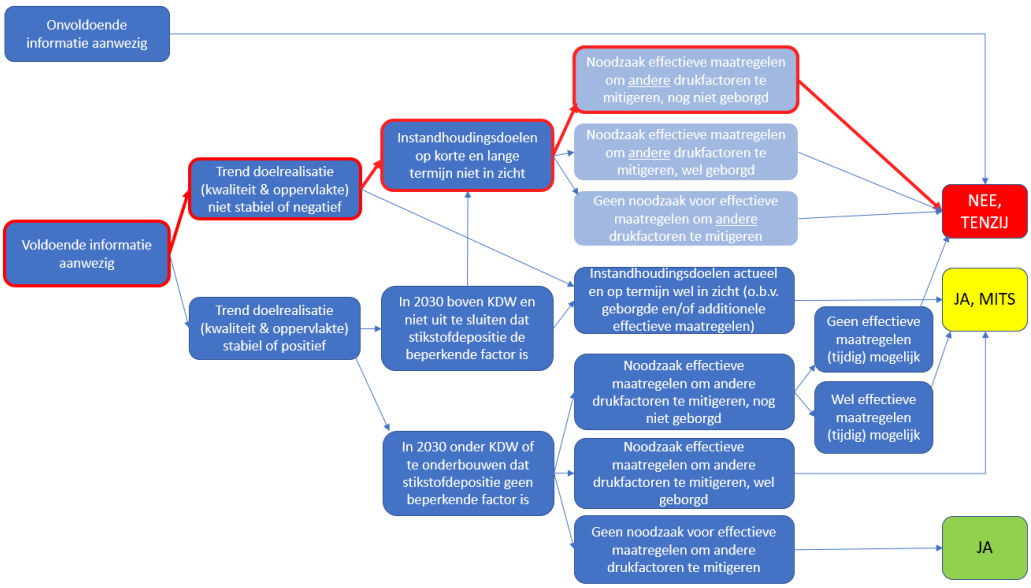

Figuur 17 Eindoordeel H2180B Duinbossen (vochtig)

H2180C Duinbossen (binnenduinrand)

Uit de evaluatie blijkt dat het instandhoudingsdoel voor kwaliteit mogelijk niet wordt gehaald. Het is onbekend of het doel voor oppervlak wordt gehaald. Van een gering areaal wordt in de huidige situatie de kritische depositiewaarde overschreden. Dit neemt op termijn (2030) af, waardoor de kritische depositiewaarde niet meer wordt overschreden. Een knelpunt is opslag van bramen, invasieve exoten (o.a. Amerikaanse vogelkers en mahonie) en te beperkte verjonging.

In dit habitattype is dus dezelfde drukfactor van toepassing als in het droge en vochtige subtype, namelijk invasieve exoten (mahonie, dwergmispel, Amerikaanse vogelkers). Er worden in het gehele gebied maatregelen getroffen om exoten te bestrijden. Op lange termijn moet blijken of deze ook verdwijnen. Van mahonie is nog niet met zekerheid te stellen of de maatregelen effectief zijn. Bij mahonie is het niet mogelijk om de soort uit te steken zonder dat boomwortels worden beschadigd. Om die reden is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

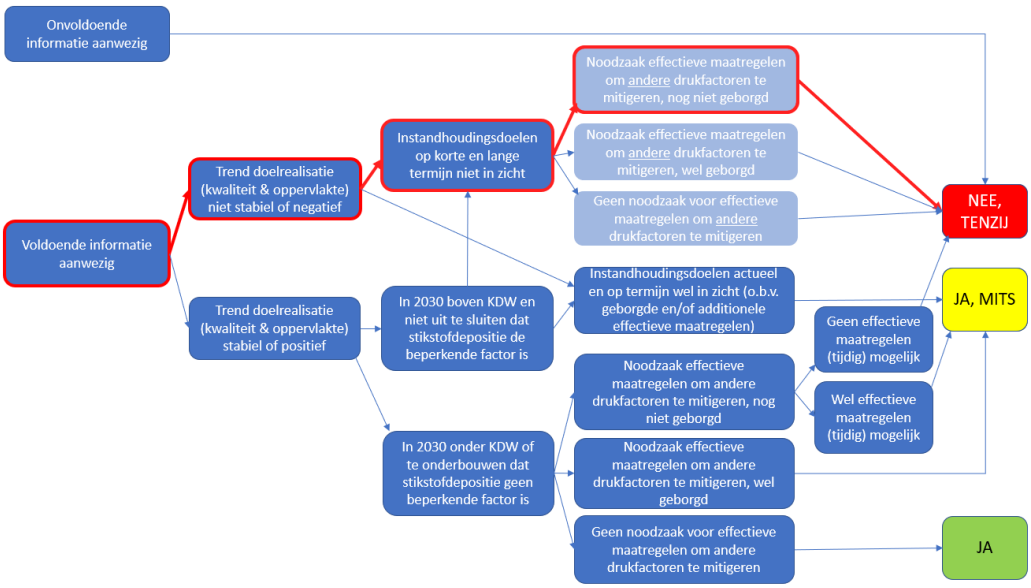

Figuur 18 Eindoordeel H2180C Duinbossen (binnenduinrand)

H2190A Vochtige duinvalleien (open water)

Uit de evaluatie blijkt dat het instandhoudingsdoel voor kwaliteit mogelijk niet wordt gehaald. De doelrealisatie voor oppervlak is onbekend. In de huidige situatie wordt bij 20 procent van het areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Op termijn (2030) neemt dit af naar circa 10 procent. Knelpunten zijn stikstofdepositie en invasieve exoten (watercrassula). Doordat er voor watercrassula geen additionele maatregelen voor handen zijn die bewezen effectief zijn, is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

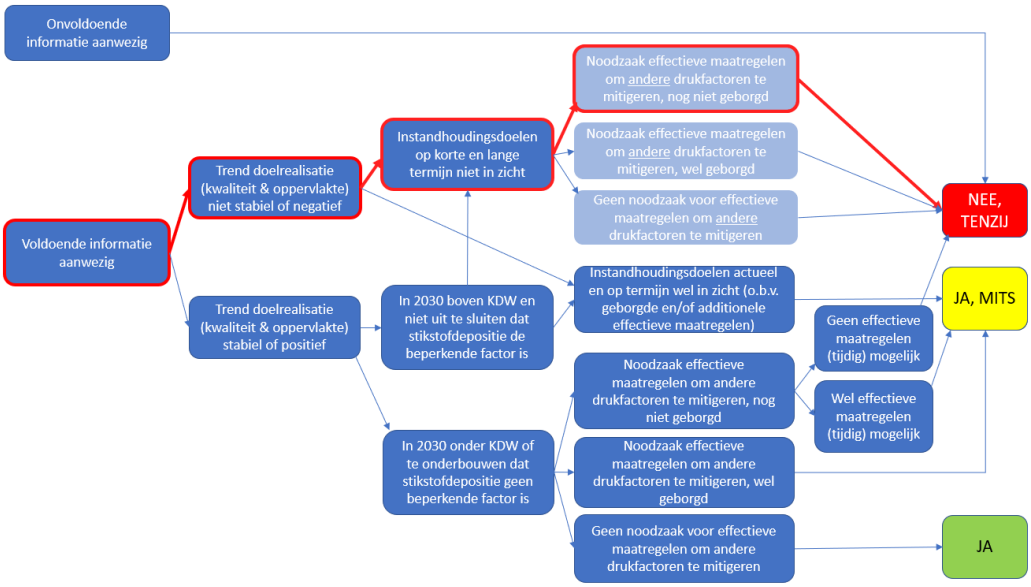

Figuur 19 Eindoordeel H2190A Vochtige duinvalleien (open water)

H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)

Uit de evaluatie blijkt dat het instandhoudingsdoel voor kwaliteit mogelijk niet wordt gehaald. De doelrealisatie voor oppervlak is onbekend. Van een gering areaal wordt in de huidige situatie de kritische depositiewaarde overschreden. Dit neemt op termijn (2030) af, waardoor de kritische depositiewaarde niet meer wordt overschreden. Knelpunten zijn opslag van bomen en struiken, lokale vergrassing van duinriet en invasieve exoten (watercrassula). Doordat er voor watercrassula geen additionele maatregelen voor handen zijn die bewezen effectief zijn, is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

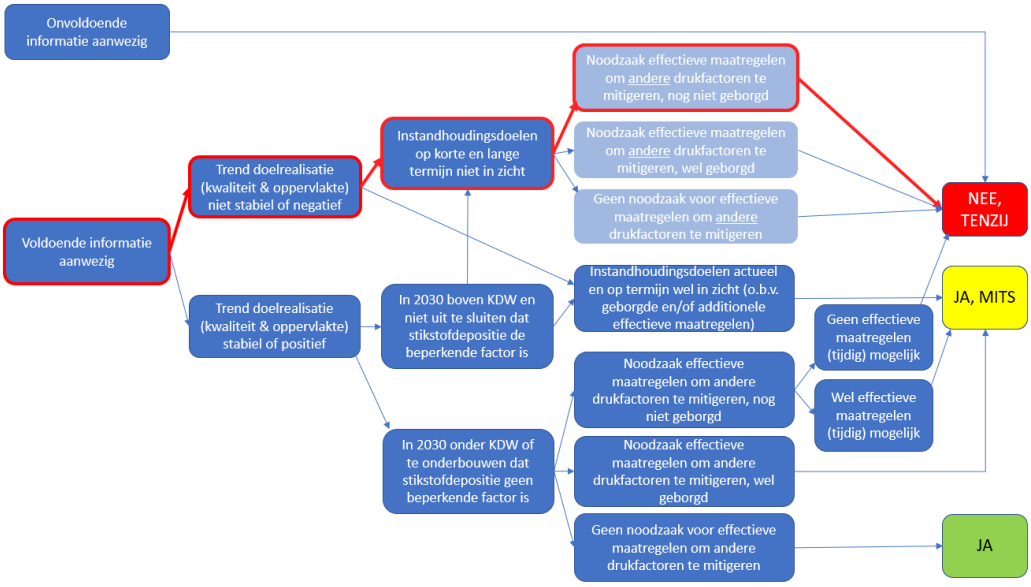

Figuur 20 Eindoordeel H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)

H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)

Van een gering areaal wordt in de huidige situatie de kritische depositiewaarde overschreden. Dit neemt op termijn (2030) af, waardoor de kritische depositiewaarde niet meer wordt overschreden. Uit de evaluatie blijkt dat het instandhoudingsdoel voor kwaliteit mogelijk niet wordt gehaald. De drukfactoren zijn onbekend. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

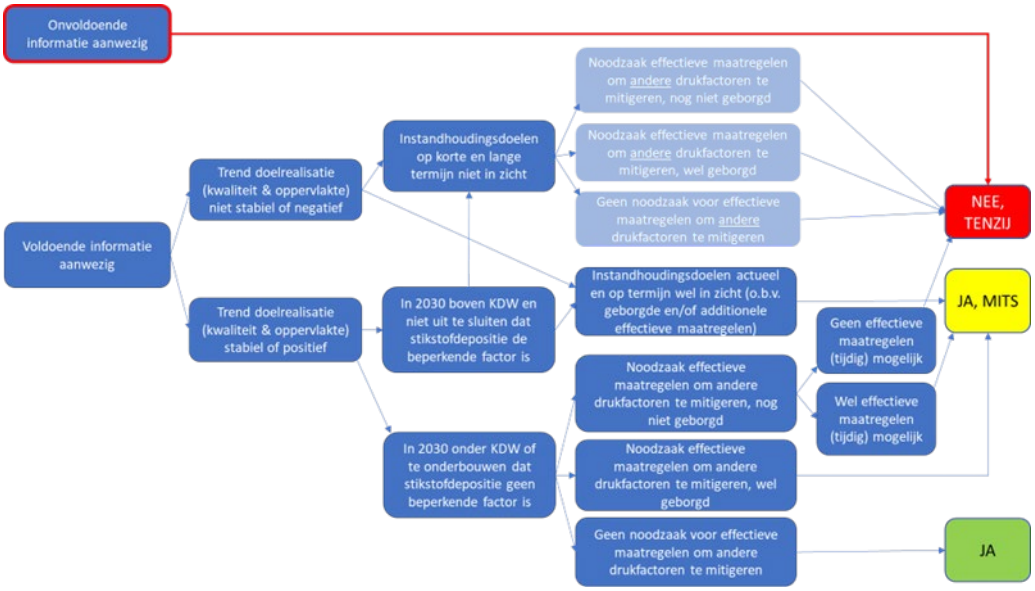

Figuur 21 Eindoordeel H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)

H6410 Blauwgraslanden

Voor het habitattype geldt dat zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden. Uit de evaluatie blijkt dat het instandhoudingsdoel voor kwaliteit mogelijk niet wordt gehaald. De drukfactoren zijn onbekend. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

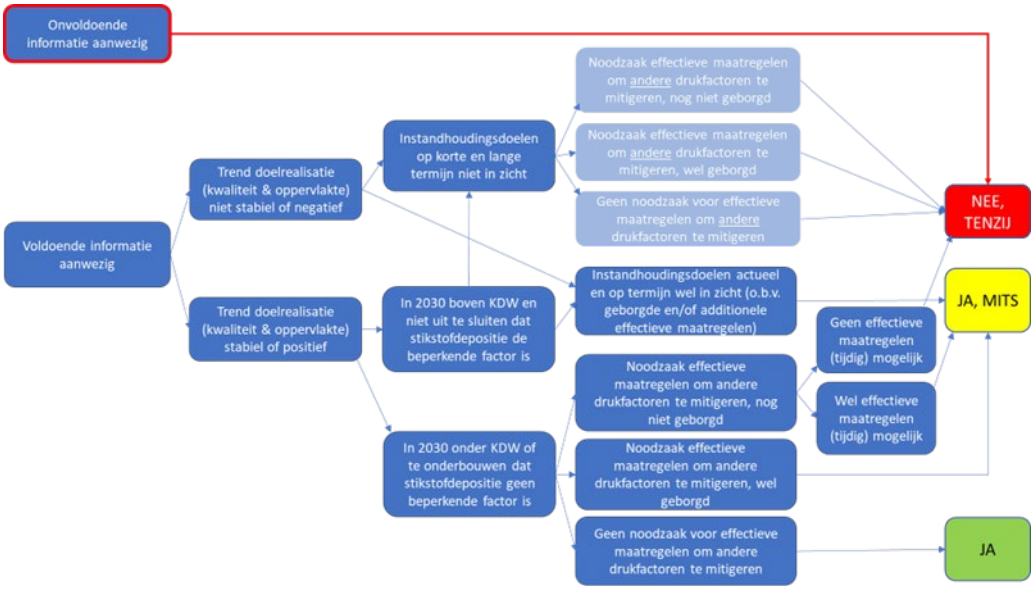

Figuur 22 Eindoordeel H6410 Blauwgraslanden

H6430C Ruigten en zomen (droge bosranden)

Voor het habitattype geldt dat zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden. Zowel trend in oppervlak als kwaliteit zijn onbekend. De evaluatie benoemt wel een mogelijke toename van kwaliteit. De drukfactoren zijn onbekend. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

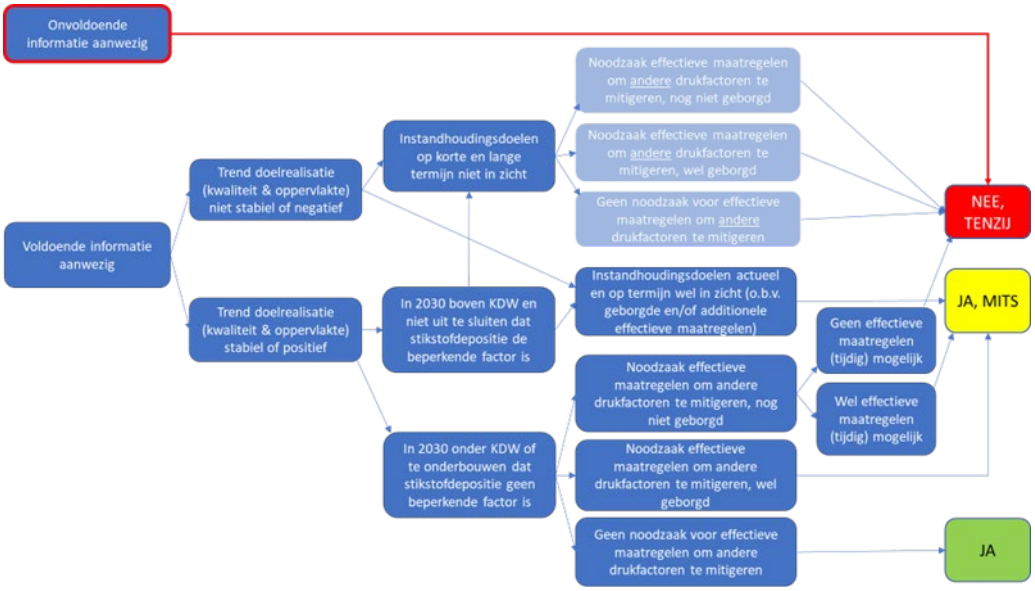

Figuur 23 Eindoordeel H6430C Ruigten en zomen (droge bosranden)

H7210 Galigaanmoerassen

Zowel trend in oppervlak als kwaliteit van het habitattype zijn onbekend. Voor het habitattype geldt dat zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden. Mogelijk is de kwaliteit van dit habitattype niet optimaal als gevolg van vraat door grazers. Deze integrale extensieve begrazingsvorm werd echter al ingezet voor de eerste beheerplanperiode, dus dit is geen nieuw of geïntensiveerd effect. Door het treffen van additionele effectieve maatregelen is het mogelijk deze negatieve invloed te mitigeren. Het eindoordeel is daarom 'Ja, mits'.

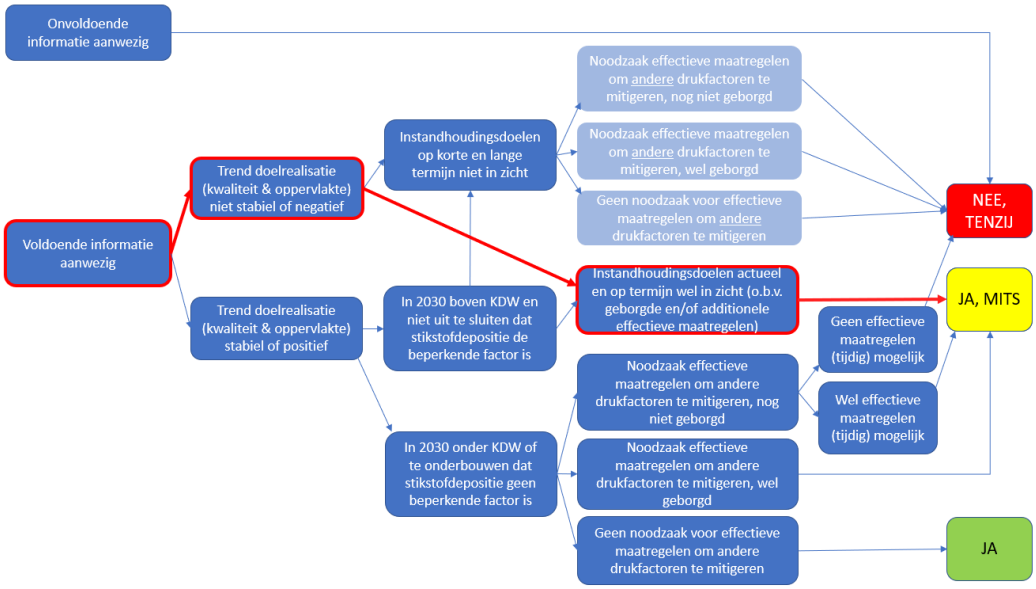

Figuur 24 Eindoordeel H7210 Galigaanmoerassen

H1014 Nauwe korfslak

De soort maakt gebruik van H2160 Duindoornstruwelen en Lg12 Zoom, mantel en droog struweel van de duinen. Van het leefgebied wordt bij een gering areaal van Lg12 de kritische depositiewaarde overschreden. Vermoedelijk is de trend in kwaliteit en omvang leefgebied stabiel. De populatietrend is onbekend. Ook zijn de drukfactoren voor de soort onbekend. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

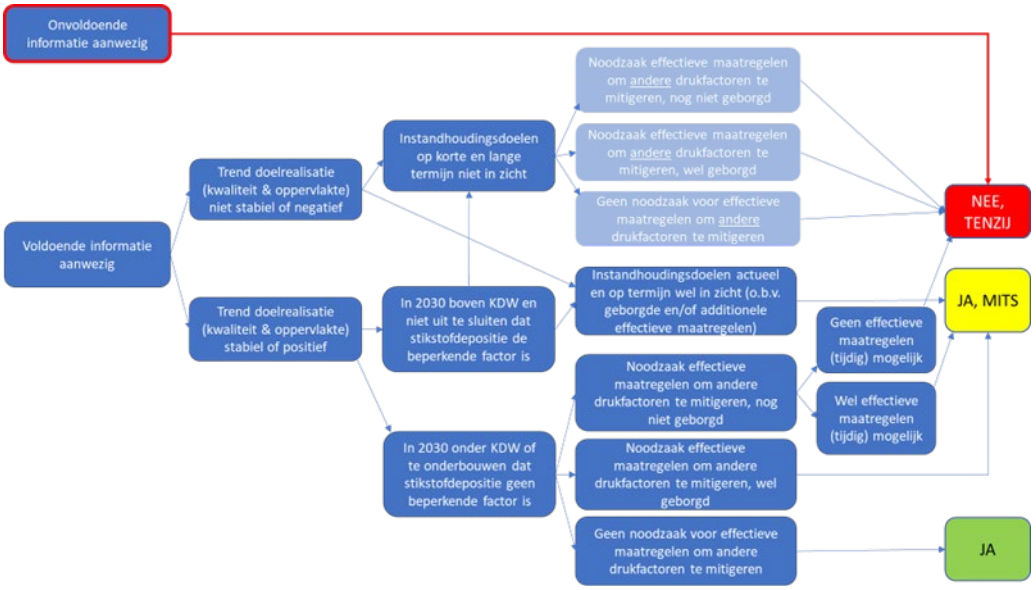

Figuur 25 Eindoordeel H1014 Nauwe korfslak

H1042 Gevlekte witsnuitlibel

Het leefgebied van de gevlekte witsnuitlibel betreft de ijsbaan in Castricum. Dit betreft het habitattype Vochtige duinvalleien (open water), maar de soort kan ook gebruik maken van de omgeving. De populatietrend is negatief. De drukfactoren zijn onbekend. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

Figuur 26 H1042 Gevlekte witsnuitlibel

8 Literatuurlijst

Provincie Noord-Holland, 2017.
Natura 2000 Beheerplan Noordhollands Duinreservaat 2018-2024.

Sweco, 2023 (in prep.).
Evaluatie Natura 2000 beheerplan Noordhollands Duinreservaat. Evaluatie van de eerste beheerplanperiode 2018 2024. Sweco, projectnummer 51010633.

Provincie Noord-Holland

NATURA 2000

Natuurdoelanalyse Kennemerland-Zuid

Directie Beleid - Sector Natuur & Recreatie

Metadata	
Gebiedsnummer	**88**
Gebiedsnaam	Kennemerland-Zuid
Contactgegevens	Natura2000@noord-holland.nl
Versie	**1.0, 17 januari 2025**

Inhoud

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen 3
1.1 Inleiding 3
1.2 Kernopgaven 4
1.3 Instandhoudingsdoelen 4

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte 6
2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte 6

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities 10
3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied 10
3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie 13

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof 14
4.1 Drukfactoren per habitattype en leefgebiedtype 14

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen 20
5.1 Maatregelen 20
5.2 Locaties maatregelen 24

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen 26

7 Synthese en conclusie 27
7.1 Synthese 27
7.2 Lange termijn en toekomstperspectief 29
7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen 29
7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen 31
7.5 Conclusie 31

8 Literatuurlijst 44

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen

1.1 Inleiding

Deze Natuurdoelanalyse (NDA) voor Kennemerland-Zuid is een ecologisch beredeneerde aanscherping van de PAS-gebiedsanalyse (Programmatische Aanpak Stikstof). Het doel is om voorafgaand aan de vaststelling van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) (ex ante) te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst) in combinatie met andere drukfactoren en gegeven het vastgestelde maatregelenpakket. De NDA resulteert in een overzicht van resterende drukfactoren op het Natura 2000-gebied en richtingen van te nemen aanvullende (natuurherstel)maatregelen. In de natuurdoelanalyses zelf worden geen keuzes gemaakt over welke maatregelen daadwerkelijk uitgevoerd worden; dat gebeurt later in andere processen, waar diverse partijen bij betrokken worden. Dan kunnen maatregelen ook nader worden ingevuld. Ook het Natura 2000-beheerplan bevat informatie over maatregelen en over monitoring.

Het Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid is alleen aangewezen onder de Habitatrichtlijn en niet onder de Vogelrichtlijn. Het aanwijzingsbesluit is genomen op 25 april 2013 (PDN/2013-088; Stcrt. 2013, 12211). Het recente Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden vanwege aanwezige waarden (genomen op 25 november 2022) is van toepassing. Hierin is één habitattype en één Habitatrichtlijnsoort toegevoegd.

Het beoordelingskader van de natuurkwaliteit en -omvang van een gebied wordt gewoonlijk geschetst op basis van kernopgaven, doelen per habitattypen, habitatrichtlijnsoorten en vogelrichtlijnsoorten. Deze onderdelen gezamenlijk geven een beeld van de gewenste natuurkwaliteit en -omvang in een gebied en geven een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen. In het geval van Kennemerland-Zuid zijn in het aanwijzingsbesluit te beschermen habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten opgenomen.

In aanvulling op bovenstaande, het Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid ligt in zowel de provincie Noord-Holland en provincie Zuid-Holland. Beide provincies hebben een NDA opgesteld. De NDA van de provincie Zuid-Holland is niet gebiedsdekkend uitgevoerd, maar focust op het Zuid-Hollandse deel van het Natura 2000-gebied. Voor de, in deze NDA gehanteerde, methode zijn met name trends bepalend. Informatie rondom deze trends zijn gebaseerd op Natura 2000-gebiedsniveau. Om die reden wordt er op dit gebiedsniveau een groter abstractieniveau gehanteerd (overeenkomstig met de andere NDA's). Een toelichting op de in de NDA van de provincie Zuid-Holland gehanteerde methode is te vinden in het rapport 'Methodieken doelenanalyses Provincie Zuid-Holland (De Boer *et al.,* 2023). Ten behoeve van het opstellen van deze NDA is de NDA opgesteld door provincie Zuid-Holland geraadpleegd en vormt daarom een van de bronnen voor deze analyse.

Voor de NDA is in eerste instantie gebruik gemaakt van bestaande informatie, zoals bijvoorbeeld vastgelegd in het recente Natura 2000-beheerplan (Provincie Noord-Holland, 2018). De hierin beschreven stand van zaken, onder meer ten aanzien van doelrealisatie, trends en drukfactoren zijn echter deels ingehaald door actuelere onderzoeksgegevens en inzichten. Daarom is deze informatie in voorliggende NDA waar nodig geactualiseerd op basis van aanvullende gegevens (zie literatuurlijst) en/of op basis van expert judgement. Voor dit laatste is onder meer gebruik

gemaakt van de door de provincie Noord-Holland en het kennisnetwerk OBN georganiseerde expertsessie op 12 september 2022 en een afstemmingsbijeenkomst over de concept NDA met de terreinbeherende organisaties (TBO's) en waterbeheerders op 16 maart 2023.

1.2 Kernopgaven

Ten behoeve van de formulering van de Natura 2000-doelen op landelijk en op gebiedsniveau zijn per landschapstype kernopgaven geformuleerd. Deze zijn opgenomen in het Natura 2000-doelendocument (voormalige Ministerie LNV, 2006). Aan elk Natura 2000-gebied zijn één of meer kernopgaven toebedeeld.

Aan Kennemerland-Zuid zijn de volgende kernopgaven toebedeeld:

- 2.01: Ruimte voor natuurlijke verstuiving: witte duinen en embryonale duinen onder meer van belang als habitat voor kleine mantelmeeuw, dwergstern, bontbekplevier en strandplevier.
- 2.02,SG (sense of urgency: beheeropgave): Uitbreiding en herstel kwaliteit van grijze duinen, ook als habitat van tapuit, velduil en blauwe kiekendief, door tegengaan vergrassing en verstruweling.
- 2.04: Uitbreiding oppervlakte (ook in zeereep) en verbetering kwaliteit (structuurvariatie en soortenrijkdom) van duinbossen (droog).
- 2.05,W (Wateropgave): Behoud oppervlakte en herstel kwaliteit van vochtige duinvalleien (kalkrijk). Behoud vochtige duinvalleien als habitat van roerdomp, lepelaar, blauwe kiekendief, velduil, noordse woelmuis, nauwe korfslak en groenknolorchis (vergroting oppervlakte is vrijwel overal gedaan). Op Terschelling en Schiermonnikoog meer ruimte voor duinbossen (vochtig).

1.3 Instandhoudingsdoelen

Het aanwijzingsbesluit bevat de volgende instandhoudingsdoelen:

Tabel 1 Instandhoudingsdoelen habitattypen in Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid
(> uitbreidingsdoelstelling, = behoudsdoelstelling, = (<) behoud oppervlakte, maar mag achteruit gaan ten gunste van een andere in besluit met name genoemde waarde, * prioritair doel, ** instandhoudingsdoel dat door het Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden is toegevoegd)

Habitattype	Status doel	Oppervlakte	Kwaliteit	Relatieve bijdrage (landelijk)
H2110 - Embryonale duinen	definitief	=	=	< 2%
H2120 - Witte duinen	definitief	>	>	2-6%
H2130A* - Grijze duinen (kalkrijk)	definitief	>	>	30-50%
H2130B* - Grijze duinen (kalkarm)	definitief	=	>	6-15%
H2130C* - Grijze duinen (heischraal)	definitief	>	>	< 2%
H2150* - Duinheiden met struikhei	definitief	=	=	2-6%
H2160 - Duindoornstruwelen	definitief	= (<)	=	15-30%
H2170 - Kruipwilgstruwelen	definitief	= (<)	=	< 2%
H2180A – Duinbossen (droog)	definitief	=	=	15-30%
H2180B – Duinbossen (vochtig)	definitief	=	>	2-6%
H2180C – Duinbossen (binnenduinrand)	definitief	=	=	15-30%
H2190A - Vochtige duinvalleien (open water)	definitief	>	>	15-30%
H2190B - Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	definitief	>	>	6-15%
H2190C - Vochtige duinvalleien (ontkalkt)	definitief	=	=	< 2%
H2190D - Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)	definitief	>	>	2-6%
H7210* - Galigaanmoerassen	definitief**	=	=	< 2%

Tabel 2 Instandhoudingsdoelen Habitatrichtlijnsoorten in Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid
(= behoudsdoelstelling, ** instandhoudingsdoel welke door het Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden is toegevoegd)

Habitatrichtlijnsoorten	Status doel	Populatie	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Relatieve bijdrage (landelijk)
H1014 - Nauwe korfslak	definitief	=	=	=	15-30%
H1149 - Kleine modderkruiper	definitief**	=	=	=	
H1318 - Meervleermuis	definitief	=	=	=	< 2%
H1903 - Groenknolorchis	definitief	>	>	>	< 2%

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte

2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte

Om een antwoord te kunnen geven op of verslechtering optreedt en of instandhouding bereikt wordt, is het van belang de referentiesituatie (T0) en de huidige stand in het gebied te bepalen en te vergelijken. Deze vergelijking is voor Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid alleen nodig voor habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten. Vogelrichtlijnsoorten zijn niet aangewezen.

2.1.1 Habitattypen

Oppervlakte

Om te beoordelen of de oppervlaktes van de habitattypen zijn toegenomen, is het nodig om de T1-kaart met de T0-kaart te vergelijken. Voor Kennemerland-Zuid is echter nog geen T1-kaart beschikbaar. Dit is het gevolg van de afspraken die gemaakt zijn ten aanzien van monitoring. Op basis van de T0 habitattypenkaart en recentere vegetatiekarteringen is in de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan een vergelijking gemaakt tussen de verschillende karteringen. Dit betreft een niet-gevalideerde vertaling van de gekarteerde vegetatietypen naar de habitattypen. In onderstaande tabel zijn de conclusies over doelbereik oppervlakte weergegeven per deelgebied (Sweco, 2023). Deze deelgebieden zijn de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD), het Puur Water & Natuur (PWN) beheergebied, het Natuurmonumenten (NM) beheergebied, overige deelgebieden in Noord-Holland en overige deelgebieden in Zuid-Holland. Zie ook onderstaande afbeelding voor de deelgebieden, gebaseerd op de beheergebieden van de TBO's.

Dit betekent dat er voor vijf deelgebieden een beoordeling is gedaan (zie onderstaande tabel).

Tabel 3 Doelbereik oppervlakte habitattypen per deelgebied

Habitattype	AWD	PWN	NM	Overige deelgebie-den NH	Overige deelgebie-den ZH
H2110 Embryonale duinen					
H2120 Witte duinen					
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)					
H2130B Grijze duinen (kalkarm)					
H2130C Grijze duinen (heischraal)					
H2150 Duinheiden met struikhei		n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
H2160 Duindoornstruwelen					
H2170 Kruipwilgstruwelen					
H2180A Duinbossen (droog)					
H2180B Duinbossen (vochtig)					
H2180C Duinbossen (binnenduinrand)					
H2190A Vochtige duinvalleien (open water)					
H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)					
H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)					
H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)					
H7210 Galigaanmoerassen		n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

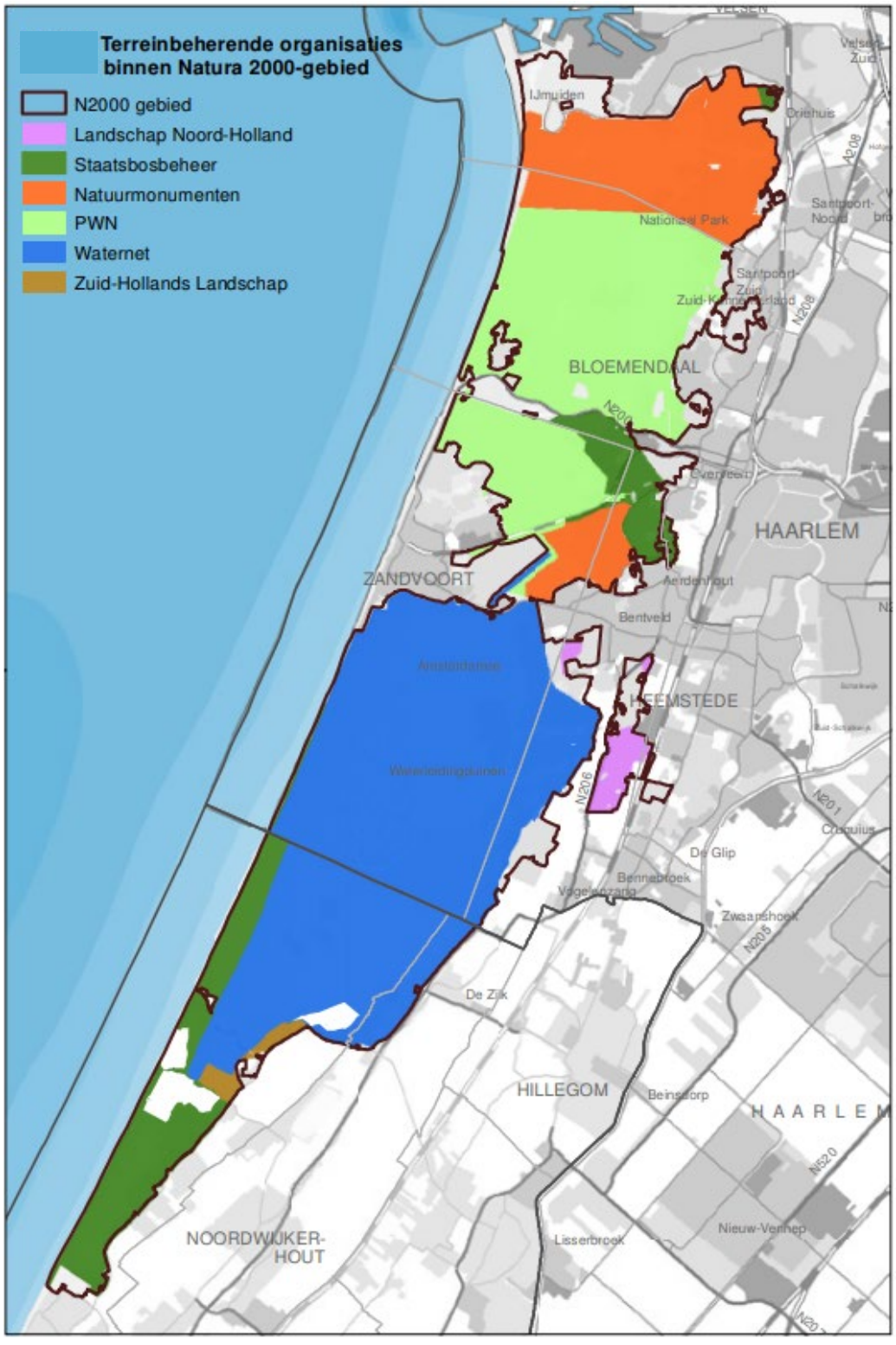

Figuur 1 Deelgebieden binnen het Natura 2000-gebied met daarin de beheergebieden van de diverse TBO's

Kwaliteit
De kwaliteit van een habitattype wordt beoordeeld aan de hand van vier factoren:

1. Vegetatiekwaliteit
2. Typische soorten
3. Abiotische kenmerken
4. Overige kenmerken van goede structuur en functie

De kwaliteit van de habitattypes in Kennemerland-Zuid is beoordeeld in de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan (Sweco, 2023) aan de hand van de vier genoemde factoren. Doordat de beschikbare informatie, en daarmee inzicht in de trends, verschilt per deelgebied is in de evaluatie gekozen voor een eindoordeel per deelgebied. Deze deelgebieden zijn de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD), het Puur Water & Natuur (PWN) beheergebied, het Natuurmonumenten (NM) beheergebied, overige deelgebieden in Noord-Holland en overige deelgebieden in Zuid-Holland. Dit betekent dat er voor vijf deelgebieden een beoordeling is gedaan. Wanneer deze consistent zijn betekent dit dat er een gebiedsdekkend beeld is. Wanneer slechts van een deel van het gebied inzicht is verkregen in de trend geeft dit onvoldoende zekerheid dat dit de trend is op Natura 2000-gebiedsniveau. Voor de meeste habitattypen geldt dat niet alle informatie beschikbaar is, of trends tussen deelgebieden afwijken. Hierdoor is de trend op Natura 2000-gebiedsniveau niet altijd inzichtelijk. In onderstaande tabel zijn de beoordelingen per deelgebied weergegeven.

Tabel 4 Doelbereik kwaliteit habitattypen per deelgebied

Habitattype	AWD	PWN	NM	Overige deelgebieden NH	Overige deelgebieden ZH
H2110 Embryonale duinen					
H2120 Witte duinen					
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)					
H2130B Grijze duinen (kalkarm)					
H2130C Grijze duinen (heischraal)					
H2150 Duinheiden met struikhei		n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
H2160 Duindoornstruwelen					
H2170 Kruipwilgstruwelen					
H2180A Duinbossen (droog)					
H2180B Duinbossen (vochtig)					
H2180C Duinbossen (binnenduinrand)					
H2190A Vochtige duinvalleien (open water)					
H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)					
H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)					
H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)					
H7210 Galigaanmoerassen		n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Bovenstaande tabel toont uitsluitend het eindoordeel van het behalen doelbereik kwaliteit. Het eindoordeel is veelal gebaseerd op twee of drie van de kwaliteitsindicatoren. Niet van alle kwaliteitsindicatoren is het doelbereik bekend. Voor de gedetailleerdere uitwerking van het te bepalen doelbereik kwaliteit is de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan te raadplegen (Sweco, 2023).

2.1.2 *Habitatrichtlijnsoorten*

Kennemerland-Zuid is aangewezen voor Habitatrichtlijnsoorten. Dit betreft vier Habitatrichtlijnsoorten (zie onderstaande tabel). Deze tabel geeft een overzicht van de trend in populatie, omvang en kwaliteit leefgebied voor de aangewezen soorten. Voor alle Habitatrichtlijnsoorten is de realisatie van de doelstellingen onzeker of onbekend.

Tabel 5 Overzichtstabel realisatie doelstellingen Habitatrichtlijnsoorten (Sweco, 2023)

Habitatrichtlijnsoort	Trend populatie	Trend omvang leefgebied	Trend kwaliteit leefgebied
H1014 Nauwe korfslak	Onzeker	Onzeker	Onzeker
H1149 Kleine modderkruiper	Onbekend	Onbekend	Onbekend
H1318 Meervleermuis	Onzeker	Onzeker	Onzeker
H1903 Groenknolorchis	Onzeker	Onzeker, mogelijk gehaald	Onzeker, mogelijk gehaald

2.1.3 Vogelrichtlijnsoorten

Kennemerland-Zuid is niet aangewezen als Vogelrichtlijngebied.

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de ecologische eisen van habitats. Eerst worden de huidige en gewenste omgevingscondities geschetst die nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te behalen. In hoofdstuk 4 worden de drukfactoren op de omgevingscondities geanalyseerd.

3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied

De omgevingscondities zijn opgenomen in de profieldocumenten (https://www.natura2000.nl/profielen). In deze paragraaf worden de gewenste omgevingscondities per habitattype of leefgebied beschreven op basis van het Natura 2000-beheerplan. Deze zijn deels gedetailleerder en gebiedsspecifieker beschreven dan in de profieldocumenten.

H2110 Embryonale duinen
Het habitattype Embryonale duinen betreft soortenarme pionierduintjes met begroeiingen van vooral Biestarwegras. Voor langdurig behoud van de duintjes is winddynamiek nodig, alsmede de aanvoer van zand (netto moet meer zand worden afgezet dan afgevoerd), vloedmerk (vanwege de benodigde nutriënten) en (minimaal) een incidentele overspoeling met zeewater. Gunstige omstandigheden doen zich voor bij een aangroeiende, zandige kust, in gebieden met zandsuppleties en in luwe delen van de kust (Provincie Noord-Holland, 2018).

H2120 Witte duinen
Het habitattype Witte duinen bestaat uit door Helm of Noordse helm gedomineerde vegetaties. Voor een vitale Helmgroei is een regelmatige aanvoer van vers zand door winddynamiek noodzakelijk, omdat Helm zeer gevoelig is voor ziekteverwekkers zoals aaltjes en schimmels die in gestabiliseerde bodems toenemen. Daarnaast is een aantal plantensoorten die kenmerkend zijn voor direct aan het strand gelegen Witte duinen (zoals Blauwe zeedistel en Zeewolfsmelk), afhankelijk van de invloed van zeewater (‘salt spray’). Bij een gesloten, steil oplopende zeereep, zoals die door vastlegging met Helm of door kustafslag in de meeste duingebieden is ontstaan, zijn de mogelijkheden voor vestiging van deze soorten beperkt (Provincie Noord-Holland, 2018).

H2130A Grijze duinen (kalkrijk)
Het habitattype Grijze duinen (kalkrijk) is gebaat bij beperkte overstuiving met kalkrijk zand om verzuring te remmen. Ook geringe invloed van ‘salt spray’ is van belang. Het habitattype ontstaat over het algemeen door geleidelijke stabilisatie van Witte duinen (Provincie Noord-Holland, 2018).

H2130B Grijze duinen (kalkarm)
Het habitattype Grijze duinen (kalkarm) heeft regelmatige overstuiving met zand nodig om verzuring te beperken. Daarnaast spelen ‘salt spray’ en lichte bodemvorming een belangrijke rol bij de ontwikkeling van dit habitattype. Het habitattype ontstaat door geleidelijke stabilisatie van Witte duinen of door geleidelijke ontkalking van kalkrijke Grijze duinen onder voedselarme omstandigheden. Het subtype komt voor op kalkarm duinzand, en op kalkrijk duinzand dat in de eerste paar decimeters zo ver is ontkalkt dat zwak tot matig zure omstandigheden zijn ontstaan (Provincie Noord-Holland, 2018).

H2130C Grijze duinen (heischraal)
Het subtype ontstaat op plekken waar de zuurgraad langdurig gebufferd wordt tegen verdere verzuring. In de duinen vindt dat vooral plaats bij de randen van Vochtige duinvalleien in kalkarme of oppervlakkig ontkalkte duinen. Opstijging van kalkrijk grondwater tot in de wortelzone en gebonden kalk in de humusrijke toplaag, zorgen

ervoor dat de zuurgraad niet onder een voor veel planten kritische grens van 4,5 daalt. Ook beperkte overstuiving (met kalkrijk zand) draagt bij aan buffering van de bodem (Provincie Noord-Holland, 2018).

H2150 Duinheiden met struikhei
Duinheiden met struikhei op de oude duinen is vooral langere tijd geleden ontstaan onder invloed van langdurige beweiding van reeds ontkalkte strandwallen (geestgronden). Het kan zich in direct aangrenzende kalkarme Grijze duinen uitbreiden, maar struikhei vestigt zich niet zo gemakkelijk in verder weg gelegen delen van Grijze duinen (kalkarm). Konijnenbegrazing (met behoorlijke dichtheid) kan bijdragen aan differentiatie als gevolg van grazen én graven, wat vooral korstmossen zou kunnen stimuleren (Provincie Noord-Holland, 2018).

H2160 Duindoornstruwelen
Duindoorn is voor kieming en vestiging gebonden aan humusarm, kalkrijk zand waar de wortels makkelijk in kunnen groeien. De soort gebruikt voormalige wortelkanalen van Helm om diep te wortelen. Goed ontwikkelde jonge Duindoornstruwelen komen dan ook vooral voor, na een sterk stuivende fase met Helm (Witte duinen). Als de bodem ontkalkt raakt en gaat verzuren, kwijnt Duindoorn weg. Net als de Kruipwilg leeft de Duindoorn in symbiose met een ander organisme. Deze Mycorrhiza-schimmel zorgt dat de plant in droge en voedselarme omstandigheden beter kan beschikken over vocht en voedingstoffen (Provincie Noord-Holland, 2018).

H2170 Kruipwilgstruwelen
Het habitattype komt voor op vrij droge tot vochtige standplaatsen in de grotendeels ontkalkte duinen. Het ontwikkelt zich op plaatsen waar zich een laag ruwe humus heeft weten op te bouwen. Net als de Duindoorn leeft de Kruipwilg in symbiose met een ander organisme. Deze Mycorrhiza-schimmel zorgt dat de plant in droge en voedselarme omstandigheden beter kan beschikken over vocht en voedingstoffen. Toevoer van grondwater is noodzakelijk voor de instandhouding van het habitattype. Instuiving van kalkhoudend zand voorkomt verdere verzuring en bevordert eveneens de instandhouding. Periodieke verjonging en nieuwvorming van duinvalleien is nodig voor de instandhouding op de lange termijn (Provincie Noord-Holland, 2018).

H2180A Duinbossen (droog)
In duinbodems met geringe bodemvorming is er een zeer directe koppeling tussen het kalkgehalte en de beschikbaarheid van nitraat en fosfaat. Duinbossen staan aan het eind van de natuurlijke successie, waar de ontkalking van de bodem ertoe leidt dat grote hoeveelheden fosfaat beschikbaar komen voor de vegetatie. In eerdere successiefasen was dit fosfaat nog vastgelegd (en dus niet beschikbaar voor de vegetatie) in onoplosbare verbindingen met kalk. Aangezien fosfaat dus geen beperkende factor is in duinbossen met een reeds verzuurde bodem, kan alle stikstof ten volle benut worden door de vegetatie, wat tot vermesting kan leiden. Mogelijkheden voor bosontwikkeling worden sterk geremd door de invloed van zeewind en inwaai van zand en zout. De meeste droge duinbossen zijn aangeplant en worden niet zelden aan de loefzijde geleidelijk weer door de wind opgerold (Provincie Noord-Holland, 2018).

H2180B Duinbossen (vochtig)
Het subtype ontwikkelt zich met name in Vochtige duinvalleien met grondwaterstanden die in de winter en het voorjaar rond het maaiveld liggen. Door een goede vochtvoorziening en door de beschutte ligging ten opzichte van de zeewind kunnen hier relatief snel bossen ontstaan, mede onder invloed van een snelle bodemvorming (Provincie Noord-Holland, 2018).

H2180C Duinbossen (binnenduinrand)
Duinbossen van de binnenduinrand komen overwegend voor op (enigszins) kalkhoudende bodems, die zijn bovengekomen door het afgraven van duingronden. De grondwaterstand is dermate ondiep dat capillaire opstijging een iets betere vochtvoorziening en zuurbuffering veroorzaakt, wat onder andere van belang is voor een rijke ondergroei met stinzenflora (Provincie Noord-Holland, 2018).

H2190A Vochtige duinvalleien (open water)
Vochtige duinvalleien (open water) komen voor in de laagste delen van het duingebied, waar in 'gemiddelde' jaren het water tot ver in het groeiseizoen boven maaiveld staat en die hooguit kort droogvallen in het groeiseizoen (Provincie Noord-Holland, 2018).

H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)
Dit habitattype komt voor in verzoete primaire duinvalleien en in secundaire duinvalleien die zijn ontstaan door uitstuiving. Kenmerkend zijn de natte omstandigheden, waarbij gemiddeld gezien de standplaatsen in de winter onder water staan en in het voorjaar droogvallen. In de kalkrijke duinen is het aangevoerde grondwater kalkrijk, maar ook de bodem is in het algemeen al voldoende kalkrijk voor dit subtype (Provincie Noord-Holland, 2018).

H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)
Kalkarme vochtige valleien worden gekenmerkt door natte omstandigheden met waterstanden boven het maaiveld in de winter en het voorjaar. Onderscheidend ten opzichte van kalkrijke vochtige duinvalleien is de geringere basenrijkdom en de lagere zuurgraad (Provincie Noord-Holland, 2018).

H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)
Vegetaties met hoge moerasplanten als Riet en Grote zeggen komen vooral voor aan de randen van duinmeertjes, waar ze langdurig of permanent in ondiep water staan (Provincie Noord-Holland, 2018).

H2170 Galigaanmoerassen
Het habitattype betreft alle door Galigaan gedomineerde moerassen, behalve die onderdeel uitmaken van een hoogveenlandschap. Galigaan kan zich in basenrijke, niet te zuurstofarme milieus vestigen in lage open moeras- of oeverbegroeiingen (Provincie Noord-Holland, 2018).

H1014 Nauwe korfslak
Voor de Nauwe korfslak zijn met name de aanwezigheid van een kalkhoudende bodem, een bepaalde vochtigheidsgraad, bladstrooisel en struweelvegetatie van belang. Geschikt strooisel is met name dat van populierachtigen, Meidoorn, Liguster en Duindoorn. De soort kan ook worden aangetroffen op boomstronken en op de voet van boomstammen, vooral waar het licht en warm is. Onder en nabij naaldbomen en Eiken is de Nauwe korfslak weinig of niet aanwezig vanwege het zure strooisel (Provincie Noord-Holland, 2018).

H1149 Kleine modderkruiper
De kleine modderkruiper komt voor in ondiepe heldere wateren met een rijke begroeiing aan waterplanten. De kleine modderkruiper heeft een voorkeur voor helder ondiep water dat rijk is aan waterplanten op een bodem van zand en modder (Provincie Noord-Holland, 2018).

H1318 Meervleermuis
Kennemerland-Zuid is aangewezen voor de Meervleermuis als winterverblijfplaats. De Meervleermuis houdt zijn winterslaap in de bunkers in het gebied. Tijdens de winterslaap komt hij soms buiten om in de buurt van de bunkers te foerageren. Daarnaast heeft de Meervleermuis vaste aanvliegroutes naar de winterverblijven. Buiten de winterperiode verblijft de Meervleermuis grotendeels buiten Kennemerland-Zuid. De soort foerageert in waterrijke gebieden en kraamkolonies worden gevestigd in diverse typen gebouwen zoals kerken, boerderijen, woonhuizen en bunkers. De soort heeft tijdens overwintering volledige rust nodig (Provincie Noord-Holland, 2018).

H1903 Groenknolorchis
Groenknolorchis wordt aangetroffen in natte en voedselarme duinvalleien (habitattype H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)), waar de bodem onder invloed staat van basenrijk grondwater. Behoud van goede waterkwaliteit (gebufferd, mesotroof water) en het voeren van een regelmatig maaibeheer om standplaatsen open te houden zijn essentieel voor de soort. Om de soort permanent in het gebied te behouden, dienen er steeds verschillende, met name jonge en niet verzuurde, successiestadia aanwezig te zijn, waar de soort kan kiemen (Provincie Noord-Holland, 2018).

3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie

Het duinlandschap wordt gekenmerkt door de diverse gradiënten van zeereep naar binnenduinrand, waaronder droog-nat, meer of minder winddynamiek, meer of minder kalk en zout en open en dicht. Voor de kenmerkende habitattypen en soorten waarvoor een instandhoudingsdoel geldt, biedt het gebied door de omvang, goede perspectieven. Voor habitattypen zoals duinbossen (droog, vochtig en binnenduinrand) en vochtige duinvalleien (open water, kalkrijk en hoge moerasplanten) draagt het gebied sterk bij aan de landelijke taakstelling, zowel qua oppervlakte als qua kwaliteit. Door het op relatief beperkte schaal verwijderen of omvormen van eenvormige naaldbossen kan het belang voor de natuurwaarden van het open duin verder toenemen.

Al tijdens de aanwijzing was sprake van gevolgen door verstarring van het duingebied door de afname van (wind)dynamiek. Er zijn echter goede mogelijkheden om de rol van natuurlijke dynamiek in het gebied toe te laten nemen en daarmee de veerkracht van het systeem te herstellen. Ook om bedreigingen zoals verzuring, vermesting, verstruweling en het verder oprukken van invasieve exoten het hoofd te bieden.

Voor het versterken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn samenvattend de volgende risico's aanwezig:

1. Onvoldoende (wind)dynamiek
2. Wegvallen konijnenbegrazing
3. Atmosferische stikstofdepositie
4. Toenemende invloed van exoten
5. Verstruweling

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof

4.1 Drukfactoren per habitattype en leefgebiedtype

In de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan Kennemerland-Zuid zijn de belangrijkste knelpunten per habitattype beschreven. Deze vallen uiteen in algemene drukfactoren, invasieve exoten en stikstofdepositie.

4.1.1 Algemene drukfactoren

In het Natura 2000-gebied is een aantal algemene knelpunten van toepassing die het halen van de instandhoudingsdoelstellingen belemmeren. In deze paragraaf worden eerst de generieke drukfactoren benoemd, waarna vervolgens wordt ingegaan op drukfactoren voor specifieke instandhoudingsdoelstellingen (m.u.v. stikstofdepositie, deze effecten worden besproken in paragraaf 4.1.3).

1) Belemmering sleutelprocessen
   Het belangrijkste knelpunt op het niveau van het gehele ecosysteem is het feit dat de sleutelprocessen niet of onvoldoende tot ontwikkeling komen. Het gevolg daarvan is dat het ecosysteem sterk verarmt. Het betreft hier met name de afname van winddynamiek, die van nature sterk aanwezig is in het duingebied. De windwerking is het grootst bij de zee en neemt af richting de binnenduinrand. In de afgelopen decennia is door vastlegging van de duinen de invloed van windwerking in de duinen echter minder geworden, waardoor de natuurlijke ontwikkeling van duinen en bijbehorende variatie in vegetatietypen (successiestadia) is afgenomen en de effecten door atmosferische stikstofdepositie, zoals versnelde verzuring, zijn versterkt. Lokaal in het buitenduin zijn door spontane reactivering van de verstuivingsdynamiek (na 2003) effecten van verzuring door stikstofdepositie teruggedrongen in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Dit is echter niet overal van toepassing. Door het vergroten van de invloed van wind door het losmaken van de bodem zal de natuurlijke duinvorming weer in gang worden gezet en weer meer overstuiving met vers kalkhoudend zand plaatsvinden. Daarnaast dienen obstakels die de winddynamiek belemmeren te worden verwijderd. Het gaat hier met name om de aanwezigheid van aangeplante bossen op locaties waar deze niet van nature voor zouden komen en de dynamiek op oostelijk gelegen valleien, uitblazingsvlakten en (parabool)duinen dempen. Ook door het verwijderen van de (verouderde) vegetatie op sterk verzuurde of vermeste bodems zal de kwaliteit en structuurvariatie van de duinvegetaties toenemen.

2) Begrazings- en betredingsdynamiek
   De begrazingsprocessen spelen ook een belangrijke rol bij het behoud van een gevarieerd duinlandschap. Het wegvallen van konijnenbegrazing als gevolg van de sterk afgenomen konijnenpopulatie is een generiek knelpunt voor de habitattypen direct achter de zeereep gelegen (o.a. grijze duinen, duinheiden). Door gebrek aan begrazing versnelt o.a. het successieproces wat bijdraagt aan verstarring en verstruweling. Begrazing door grote grazers en betreding door mensen kunnen bijdragen aan variatie en verstuiving, maar kunnen bij een te grote intensiteit ook een probleem vormen. Daarnaast is een ander knelpunt in Kennemerland-Zuid de juist hoge begrazingsdruk van damherten, die leidt tot afname van het aandeel (dichte) struwelen, afname van de kwaliteit van grijze duinen en het verdwijnen van de ondergroei van duinbossen. Een belangrijk effect van de damherten is de invloed op de duingraslanden en het begrazen van bloeiende hogere planten, waardoor het nectar- en pollenaanbod voor insecten sterk afneemt.

3) Recreatie
   Met name in de delen waar toegang tot het gebied is en op de stranden, is sprake van intensieve recreatie die naar verwachting toe zal nemen in de

komende jaren. De betreding van recreanten leidt lokaal tot erosie en verstoring. Intensieve recreatiedruk (en betreding als gevolg hiervan) leidt tot verbreding en nieuwe vorming van paden, waardoor areaal- en kwaliteitsverlies optreedt. Daarnaast is sprake van verstoring en eutrofiëring door honden.

De evaluatie van het Natura 2000-beheerplan zet daarnaast per habitattype de belangrijkste drukfactoren op een rij. Dit zijn:

H2110 Embryonale duinen
Knelpunten zijn te weinig stuivend zand en te weinig rust als gevolg van recreatie. Recreatie verstoort typische soorten als strandplevier en zorgt voor erosie door betreding. Daarnaast is sprake van overmatige begrazingsdruk van damherten op biestarwegras.

H2120 Witte duinen
Te weinig verstuivend zand (lokaal is het wel op orde) en te weinig kaal zand tussen de vegetatie vormen de belangrijkste knelpunten. Dynamiek van duinvorming is beperkt door helmaanplant. Ook te weinig rust als gevolg van betreding door recreanten is een knelpunt.

H2130A Grijze duinen (kalkrijk)
Knelpunten zijn te weinig open (verstuifbaar) zand en te beperkte begrazing door konijnen. Daarnaast is sprake van (lokaal) overmatige begrazingsdruk van damherten, te weinig rust als gevolg van betreding door recreanten, demping van dynamiek, versnelde successie naar struweel, vergrassing met duinriet en toename van voedselrijke soorten als groot laddermos.

H2130B Grijze duinen (kalkarm)
Knelpunten zijn te weinig open (verstuifbaar) zand en te beperkte begrazing door konijnen. Daarnaast is sprake van overmatige begrazingsdruk van damherten, te weinig rust als gevolg van betreding door recreanten, demping van dynamiek, versnelde successie naar struweel, vergrassing met duinriet en toename van voedselrijke soorten als groot laddermos. De knelpunten voor de grijze duinen hebben te maken met de gevolgen van het vastleggen en beplanten van de duinen.

H2130C Grijze duinen (heischraal)
Te weinig open (verstuifbaar) zand, onvoldoende dynamiek, overbegrazing door damherten en te beperkte begrazing door konijnen vormt in delen van de gebieden een mogelijk knelpunt.

H2150 Duinheiden met struikhei
Overbegrazing en betreding door damherten zijn knelpunten. Hierdoor is de korsmosrijkdom achteruitgegaan.

H2160 Duindoornstruwelen
De damhertenbegrazing vormt een knelpunt voor het duurzaam behoud van de kwaliteit. Daarnaast wordt het habitattype negatief beïnvloed door afname van dynamiek. Eerder werd dit type ook bedreigd door overwoekering door Amerikaanse vogelkers.

H2170 Kruipwilgstruwelen
In verschillende delen van het gebied is de bedekking met duinriet te hoog en zijn invasieve exoten een drukfactor.

H2180A Duinbossen (droog)
De drukfactoren zijn stikstofdepositie, exoten (mahonie, dwergmispel, Amerikaanse vogelkers) en onvoldoende dynamiek. Lokaal zijn te veel exoten aanwezig. Daarnaast is de verjonging te laag. De overbegrazing door de damherten draagt hier aan bij en vormt een knelpunt voor de goede kwaliteit.

H2180B Duinbossen (vochtig)
De drukfactoren zijn stikstofdepositie, exoten (mahonie, dwergmispel, Amerikaanse vogelkers) en onvoldoende dynamiek. Daarnaast is de verjonging te laag. De overbegrazing door de damherten draagt hier aan bij en vormt een knelpunt voor de goede kwaliteit.

H2180C Duinbossen (binnenduinrand)
De verjonging is te laag. Overbegrazing door damherten draagt hier aan bij en vormt mogelijk een knelpunt voor de goede kwaliteit. Verder is de bedekking met voorjaarsflora mogelijk te laag en zijn exoten in de begroeiing aanwezig (mahonie, dwergmispel, Amerikaanse vogelkers).

H2190A Vochtige duinvalleien (open water)
Knelpunten zijn vermesting door ganzen en aalscholver en invasieve exoten (watercrassula). In de Amsterdamse Waterleidingduinen is het type afhankelijk van infiltratie en waterwinning. Bedrijfsvoering dient afgestemd te kunnen worden op de randvoorwaarden, wat met de toenemende watervraag en klimaatontwikkeling onder druk staat.

H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)
Opslag van struiken en bomen en lokale vergrassing vormen waarschijnlijk een knelpunt. Daarnaast is overbegrazing een knelpunt voor behoud en verbetering van de kwaliteit. Duinvalleien zijn in de laatste decennia hersteld door genomen maatregelen (hydrologische maatregelen en beheer zoals plaggen en maaien).

H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)
Knelpunten zijn opslag van struiken en bomen, lokaal vergrassing en exoten (watercrassula).

H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)
Opslag van struiken en bomen en lokale vergrassing vormen hier een knelpunt.

H2170 Galigaanmoerassen
De bodem is mogelijk te droog.

H1014 Nauwe korfslak
Er zijn geen knelpunten benoemd in de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan. De soort komt onder andere voor in H2160 Duindoornstruwelen. In dit habitattype vormt overbegrazing door damherten een knelpunt.

H1149 Kleine modderkruiper
Er zijn geen knelpunten benoemd in de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan. De soort komt voor in plassen en waterplantenrijke slootjes.

H1318 Meervleermuis
Er zijn geen knelpunten benoemd in de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan. De soort overwintert in het Natura 2000-gebied waarbij slechts incidenteel in het gebied wordt gefoerageerd. Buiten de winterperiode verblijft de soort buiten het gebied.

H1903 Groenknolorchis
Er zijn geen knelpunten benoemd in de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan. De soort komt voor in vochtige duinvalleien. In dit habitattype is vergrassing en opslag van bomen en struiken een knelpunt.

4.1.2 *Invasieve exoten*

Voor sommige habitattypen vormen invasieve exoten een knelpunt. Het Natura 2000-beheerplan noemt de volgende invasieve exoten die een bedreiging kunnen vormen voor de Natura 2000-doelen:

Tabel 6 Invasieve exoten per habitattype die mogelijk een bedreiging vormen

Habitattype	Invasieve exoten
H2120 Witte duinen	Amerikaanse vogelkers, rimpelroos
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)	Rimpelroos
H2130B Grijze duinen (kalkarm)	Amerikaanse vogelkers
H2160 Duindoornstruwelen	Amerikaanse vogelkers, rimpelroos
H2180A/B/C Duinbossen (droog) (vochtig) en (binnenduinrand)	Amerikaanse vogelkers, mahonie, dwergmispel, adelaarsvaren
H2190A/C Vochtige duinvalleien (open water) en (ontkalkt)	Watercrassula
H2190B/D Vochtige duinvalleien (kalkrijk) en (hoge moerasplanten)	Amerikaanse vogelkers

Er zijn echter nog veel onduidelijkheden over de effectiviteit (zeker op langere termijn) van maatregelen gericht op exoten. Deels hebben deze betrekking op de financiële haalbaarheid in relatie tot actueel beschikbare financiering, deels ook op de praktische haalbaarheid. Voor een aantal invasieve plantensoorten is de gewenste aanpak op zichzelf bekend, maar zijn zeer grote inspanningen nodig om het probleem beheersbaar te maken en achterstanden in te lopen, waarbij overigens ook de slechte bereikbaarheid van percelen of de nevenschade van intensieve bestrijding een rol kan spelen (bijvoorbeeld Amerikaanse vogelkers, rimpelroos, dwergmispel). Voor watergebonden exoten speelt ook de onzekerheid over een effectieve aanpak een rol, omdat deze zeer moeilijk volledig bestreden kunnen worden en zeer snel vanuit een restpopulatie of zelfs enkele stengel- of wortelfragmenten weer kunnen uitbreiden (bijvoorbeeld watercrassula).

4.1.3 *Stikstof*

Een belangrijk knelpunt in Kennemerland-Zuid is de stikstofdepositie. De hierna getoonde prognoses zijn verkregen door het gebruik van AERIUS Monitor 2022. De getoonde percentages geven aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte per jaartal overbelast is, dat wil zeggen waar de stikstofdepositie boven de KDW (Kritische Depositiewaarde) ligt. Er is grote onduidelijkheid over de stikstofbron ammoniak uit zee. Dit is de zogenoemde meetcorrectie in de depositiegegevens. De mate van stikstofbelasting van de stikstofgevoelige natuur wordt in de AERIUS Monitor 2022 onderverdeeld in vijf categorieën:

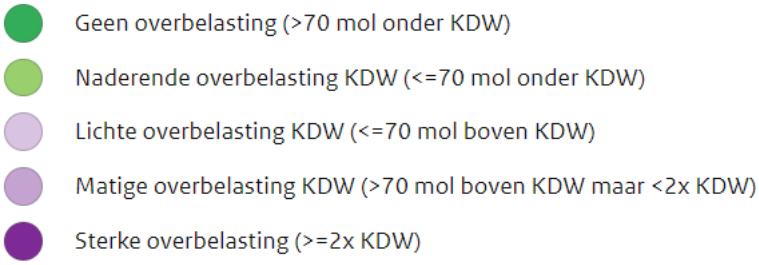

H2110, Embryonale duinen, 1429
H2120, Witte duinen, 1429
Jaar
2018
2020
2025
2030
100%
99%
H2130A, Grijze duinen (kalkrijk), 1071
H2130B, Grijze duinen (kalkarm), 714
83%
7%
87%
92%
94%
96%
94%
26%
69%
14%
34%
50%
H2130C, Grijze duinen (heischraal), 714
H2150, Duinheiden met struikhei, 1071
10%
90%
62%
29%
21%
76%
32%
35%
26%
36%
39%
18%
74%
8%
11%
79%
16%
H2160, Duindoornstruwelen, 2000
H2170, Kruipwilgstruwelen, 2286
H2180A, Duinbossen (droog), berken-eikenbos, 1071
H2180Abe, Duinbossen (droog), berken-eikenbos, 1071
91%
89%
9%
86%
10%
84%
17%
10%
66%
18%
12%
61%
32%
11%
14%
44%
39%
17%
34%
H2180Ao, Duinbossen (droog), overig, 1429
H2180B, Duinbossen (vochtig), 2214
76%
12%
79%
88%
94%

De getoonde balken tonen van boven naar beneden de jaren 2018, 2020, 2025 en 2030.
Van de aangewezen habitattypen is alleen H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten) niet gevoelig voor stikstofdepositie[1]. Van de stikstofgevoelige typen wordt bij de habitattypen H2130A Grijze duinen (kalkrijk), H2130B Grijze duinen (kalkarm), H2130C Grijze duinen (heischraal), H2150 Duinheiden met struikhei, H2180A Duinbossen (droog), H2180C Duinbossen (binnenduinrand), H2190A Vochtige duinvalleien (open water), H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk) en H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt), de kritische depositiewaarde van (een deel van) het areaal overschreden. Op termijn neemt dit voor de meeste typen af.

De habitattypen H2110 Embryonale duinen, H2160 Duindoornstruwelen, H2170 Kruipwilgstruwelen, H2180B Duinbossen (vochtig), H2190A Vochtige duinvalleien (open water) en H7210 Galigaanmoerassen zijn zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) niet overbelast.

[1] Een habitattype wordt als stikstofgevoelig beschouwd wanneer de kritische depositiewaarde lager is dan 2.400 mol N/ha/jaar

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen

5.1 Maatregelen

Onderstaande tabel uit de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan geeft een overzicht van de relevante instandhoudingsdoelstellingen waarvoor de maatregel bedoeld is, een korte omschrijving van de maatregel, het oppervlak, de uitvoeringsstatus en indien van toepassing een toelichting. Met oppervlak wordt het beoogd oppervlak voor de eerste beheerplanperiode (2018 -2024) bedoeld. Voor een aantal maatregelen zijn grotere totaaloppervlakten over de drie beheerplanperioden beoogd. Hierbij wordt uitgegaan van de maatregelen en oppervlakten van de eerste beheerplanperiode. Voor habitattypen met een instandhoudingsdoelstelling die niet in onderstaande tabel zijn opgenomen zijn in de eerste beheerplanperiode geen maatregelen beoogd of uitgevoerd. Het beheerplan bevat de uitleg waarom dat zo is.
Voor de bronvermelding wordt verwezen naar de beheerders van de verschillende deelgebieden in Kennemerland-Zuid.

Tabel 7 Uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen per terreinbeheerder (AWD: Amsterdamse Waterleidingduinen, SBB: Staatsbosbeheer, PWN: Puur Water & Natuur, NM: Natuurmonumenten, ZHL: Zuid-Hollands Landschap).

Habitattype	Maatregel	Uitgevoerd	Bron
H2110	Lokaal doorvoeren strandzonering	Geen data	
H2120	Aanleg 7 stuiflocaties	2020, ca. 0,5 ha	AWD
H2120	Aanleg stuifkuilen	1,9 ha	SBB
H2120	Plaggen zeereep	1,3 ha	SBB
H2120	Plaggen vergrassing 6 ha zeereep	Plaggen stuifkuil 2020, ca. 0,21 ha	NM
H2120	Verwijderen exoten 2 ha	Exotenbestrijding: 2017, ca. 35 ha; 2018, ca. 13,6 ha Exotenbestrijding: 2021, ca. 0,2 ha; 2022, ca. 0,21 ha Amerikaanse vogelkers: 2019, ca. 0,09 ha; 2020, ca. 0,64 ha Rimpelroos: onbekend, ca 0,015 ha Plaggen prunus: 2021, ca. 0,24 ha	PNH PWN NM
H2120	Verwijderen duindoorn 13,2 ha		
H2120	Regulier beheer, continuering/uitbreiding begrazing	Onbekend, ca. 0,07 ha	PNH
H2130A	Verwijderen exoten 14 ha buitenduin en nabeheer Verwijderen struweel 80 ha Verwijderen bosjes 4 ha (SBB)	Amerikaanse vogelkers: 2019, ca. 50,4 ha; 2020, ca. 21,7 ha; 2020, ca. 0,15 ha Exotenbestrijding: onbekend, ca. 0,26 ha; 2016, ca. 35 ha; 2017, ca. 180 ha; 2018, ca. 209 ha; 2019, ca. 2,3 ha – Totaal: ca. 425 ha Rimpelroos: onbekend, ca. 0,09 ha Exotenbestrijding: 2021, ca. 43,74 ha; 2022, ca. 45,15 ha Exotenbestrijding: 2017, ca. 0,04 ha Onthouten: 2018, ca. 0,1 ha	PNH/ PWN/ AWD
H2130A	Aanleg ca. 251 stuiflocaties, totaal ca. 70 ha (i.c.m. H2190B en H2190C)	2017, ca. 0,17 ha; 2018, ca. 0,17 ha; 2019, ca. 0,014 ha 2016/2017, ca. 0,02 ha; 2017, ca. 1,8 ha; 2018, ca. 0,02 ha; 2020, ca. 1,45 ha (ook ten behoeve van met H2130B)	PNH AWD
H2130A	Continueren begrazing	Onbekend, ca. 11,13 ha	PNH
H2130A	Regulatie populatie damherten	Geen data	

Habitattype	Maatregel	Uitgevoerd	Bron
H2130A		Plaggen: 2016, ca. 0,92 ha; 2017, ca. 0,75 ha; 2018, ca. 1 ha; 2019, ca. 0,7 ha – Totaal: ca. 3,35 ha Plaggen: 2016, ca. 0,25 ha; 2018, ca. 2,55 ha	PNH NM
H2130A		Plaggen Stuifkuil: 2020, ca. 0,75 ha; 2021, ca. 1,09 ha Plaggen Duindoorn: 2020, ca. 0,04 ha; 2021, ca. 0,84 ha Plaggen Prunus: 2021, ca. 6,19 ha	NM
H2130A/B	Aanleg stuifkuilen in De Blink	2 ha	ZHL
H2130A/B	Verwijderen exoten	Exotenbestrijding buitenduin: 0,3 ha	SBB
H2130A/B	Verwijderen duindoorn buitenduin	8 ha	SBB
H2130A/B	Verwijderen bosjes buitenduin	3,9 ha	SBB
H2130A/B	Beperking betreding	Zone met stuifkuilen afrasteren	ZHL
H2130A/B	Plaggen middenduin	0,8 ha	SBB
H2130B	Verwijderen exoten 26 ha	Amerikaanse vogelkers: 2019, ca. 16,3 ha; 2020, ca. 22,2 ha Exotenbestrijding: onbekend, ca. 0,14 ha; 2016, ca. 0,1 ha; 2017, ca. 34,4 ha; 2018, ca. 44,3 ha; 2019, ca. 0,1 ha – Totaal: ca. 79,1 ha Exotenbestrijding: 2021, ca. 19,3 ha; 2022, ca. 7,4 ha Exotenbestrijding: 2016/2017, ca. 0,25 ha Exotenbestrijding kanalen: 2017, ca. 15,1 ha; 2018, ca. ?	PNH PWN AWD
H2130B	Drukbegrazing 221 ha (WN en SBB)		
H2130B	Ca. 106 stuifkuilen (totaal ca. 30 ha)	2017, ca. 0,047 ha; 2018, ca. 0,02 ha 2016/2017, ca. 0,68 ha; 2017, ca. 2,7 ha; 2018, ca. 1,53 ha; 2020, ca. 0,11 ha; 2021, ca. 0,96 ha	PNH AWD
H2130B	Plaggen 22 ha	2016, ca. 0,28 ha; 2017, ca. 0,15 ha; 2018, ca. 0,4 ha; 2019, ca. 2 ha – Totaal: ca. 2,83 ha 2016, ca. 0,56 ha 2016/2017, ca. 1,28 ha Plaggen duindoorn: 2020, ca. 0,53 ha (NM) Plaggen Prunus: 2021, ca. 0,08 ha (NM), onderdeel van exotenbestrijding	PNH NM AWD
H2130B	Continuering begrazing	Onbekend, ca. 0,23 ha	PNH
H2130B	Regulatie populatie damherten	Geen data	
H2130B	Maaibeheer adelaarsvarens	2019, ca. 1,5 ha; 2020, ca. 3,5 ha; 2021, ca. 6,5 ha	AWD
H2130C	Verwijderen exoten	Geen data	-
H2130C	Regulatie damherten populatie	Geen data	-
H2150	Spragelen 2 ha	Geen data	
H2150	Verwijderen exoten en opslag bruto 2 ha	Geen data	
H2160	Verwijderen exoten/opslag/bramen 52 ha	Amerikaanse vogelkers: 2019, ca. 30,5 ha; 2020, ca. 20,2 ha Exotenbestrijding: onbekend, 0,29 ha; 2016, 0,09 ha; 2017, 142 ha; 2018, ca. 132,2 ha; 2019, ca. 0,31 ha – Totaal: ca. 275 ha Rimpelroos: onbekend, ca. 0,026 ha Onthouten: 2018, ca. 0,05 ha Exotenbestrijding: 2021, ca. 15,54 ha; 2022, ca. 12,05 ha Exotenbestrijding kanalen: 2017, ca. 21,5 ha; 2018, ca. 22,13 ha	PNH PWN AWD
H2160	Plaggen	2016, ca. 0,25 ha; 2017, ca. 0,38 ha; 2018, ca. 1 ha; 2019, ca. 1,56 ha – Totaal: ca. 3,2 ha	PNH NM

Habitattype	Maatregel	Uitgevoerd	Bron
		2016, ca. 1,38 ha; 2018, ca. 2,61 ha 2016/2017, ca. 0,06 ha	AWD
H2160	Plaggen specifiek	Stuifkuil: 2020, ca. 0,62 ha; 2021, ca. 1,02 ha Duindoorn: 2020, ca. 0,95 ha; 2021, ca. 4,12 ha Prunus: 2021, ca. 8,7 ha	NM
H2170	Regulier beheer: verwijderen opslag en continuering begrazing/maaien	Maaien duinvalleien: 2020, ca. 0,03 ha; 2021, ca. 0,03 ha; 2022, ca. 0,03 ha Begrazing: onbekend, ca. 0,06 ha	PWN PNH
H2170	Exotenbestrijding	2017, ca. 0,62 ha; 2018, ca. 0,43 ha Exotenbestrijding kanalen: 2018, ca. 0,1 ha	PNH AWD
H2180A	Verwijderen exoten en bramen 67 ha binnenduin en 22 ha strandwallen (i.c.m. H2180B & H2180C)	Amerikaanse vogelkers: 2019, ca. 15,9 ha; 2020, ca. 14,2 ha; 2020, ca. 0,064 ha Exotenbestrijding: onbekend, ca. 0,55 ha; 2016, ca. 0,2 ha; 2017, ca. 7,8 ha; 2018, ca. 10,6 ha; 2019, ca. 0,5 ha – Totaal: ca. 19,7 ha Exotenbestrijding: 2021, ca. 36,04 ha; 2022, ca. 92 ha Exotenbestrijding: 2016/2017, ca. 0,25 ha Bosvitalisering/verjongingsgaten in 2022/2023	PNH PWN AWD
H2180A	Drukbegrazing 100 ha (PWN)	Geen data	
H2180A/B/C	Verwijderen exoten	Verwijderen exoten in De Blink (0,5 ha)	ZHL
H2180A/B/C	Verwijderen exoten	Opslag van Amerikaanse vogelkers verwijderen in combinatie met verwijderen andere exoten en schapen drukbegrazing (2 x 0,2 ha)	SBB
H2180A/B/C	Regulatie populatie damherten/uitrasteren	Geen data	
H2180A/B/C	Verwijderen exoten	0,5 ha in het gebied De Blink	SBB
H2180A	Plaggen	2016, ca. 0,2 ha; 2017, ca. 0,28 ha; 2018, ca. 1,1 ha; 2018, ca. 0,8 ha; 2019, ca. 0,85 ha – Totaal: ca. 2,4 ha 2016, ca. 0,01 ha; 2018, ca. 0,01 ha 2016/2017, ca. 0,93 ha	PNH NM AWD
H2180A	Plaggen specifiek	Duindoorn: 2020, ca. 0,01 ha; 2021, ca. 0,05 ha Prunus: 2021, ca. 2,22 ha	NM
H2180A	Onthouten	2018, ca. 0,2 ha	PNH
H2180A	Verwijderen exoten en naaldbomen	2018, ca. 0,22 ha	AWD
H2180A	Maaibeheer adelaarsvaren	Geen varenbeheer uitgevoerd ten behoeve van duinbossen.	AWD
H2180A	Begrazing	Onbekend, ca. 2,1 ha	PNH
H2180A	Dunning esdoorn	2018, ca. 0,84 ha; 2019, ca. 0,62 ha	PNH
H2180B	Verwijderen exoten en bramen 67 ha binnenduin en 22 ha strandwallen (i.c.m. H2180A & H2180C)	Amerikaanse vogelkers: 2019, ca. 0,48 ha; 2020, ca. 0,23 ha Exotenbestrijding: 2017, ca. 0,37 ha; 2018, ca. 1,8 ha Exotenbestrijding: 2021, ca. 0,6 ha; 2022, ca. 2,23 ha	PNH PWN
H2180B	Exotenbestrijding langs kanalen	2017, ca. 4,05 ha	AWD
H2180C	Verwijderen exoten en bramen 67 ha binnenduin en 22 ha strandwallen (i.c.m. H2180A & H2180B)	Amerikaanse vogelkers: 2019, ca. 0,74 ha; 2020, ca. 4,08 ha; 2020, ca. 0,05 ha Exotenbestrijding: 2017, ca. 3,5 ha; 2018, ca. 7,05 ha Exotenbestrijding: 2021, ca. 20,16 ha; 2022, ca. 7,71 ha	PNH PWN
H2180C	Landgoed Vogelenzang: duinrellen herstellen	Geen data	
H2180C	Begrazing	Onbekend, ca. 2,24 ha	PNH
H2190A/B	Natuurvriendelijke oever	2021/2022, ca. 0,03 ha	AWD
H2190A	Verondiepen plassen 0,8 ha		

Habitattype	Maatregel	Uitgevoerd	Bron
H2190A	Verflauwen oevers deels	2021/22/23 Project Westerkanaal en toevoersloot zie onder H2190B	AWD
H2190A	Regulier beheer: baggeren plassen en poelen	Poelenherstel	AWD
H2190A	Regulier beheer: continueren defosfatering 20 ha (AWD)		
H2190A	Maaien riet 6 ha (AWD)		
H2190A	Regulier beheer: wegvangen karpers		
H2190A	Verwijderen exoten	2017, ca. 14,1 ha; 2018, ca. 8,05 ha 2021, ca. 0,017 ha	PNH PWN
H2190A	Maaien duinvalleien	2020, ca. 0,03 ha; 2021, ca. 0,025 ha; 2022, ca. 0,1 ha; 2023, ca. 0,04 ha – Totaal: ca. 0,2 ha	PWN
H2190A	Exotenbestrijding kanalen	2018, ca. 0,03 ha	AWD
H2190B	Aanleg stuifkuilen zeereep en buitenduin (i.c.m. H2120 en H2130A)		
H2190B	Verwijderen exoten en opslag 1,5 ha (AWD – i.c.m. H2190C)	Exotenbestrijding kanalen: 2017, ca. 3,42 ha; 2018, ca. 2,42 ha	AWD
H2190B	Verflauwen oevers 3 ha (AWD)	Natuurvriendelijke oever: 2021/2022, ca. 1,97 ha	AWD
H2190B	Onthouten en maaien veldverlaging 6 ha (AWD – i.k.v. antiverdroging)		
H2190B	Regulier beheer: continueren begrazing en maaien	Maaien duinvalleien: 2018, ca. 0,18 ha; 2020, ca. 5 ha; 2021, ca. 1,75 ha; 2022, ca. 5,77 ha; 2023, ca. 2,9 ha – Totaal: ca. 15,63 ha	PWN
H2190B	Onderzoek aanpassing waterwinning AWD	Er is een passende beoordeling uitgevoerd waarbij productieuitbreiding (70-75 Mm3/j) gecombineerd wordt met natuurherstel maatregelen.	AWD
H2190B	Verwijderen exoten	Exotenbestrijding: 2017, ca. 16,3 ha; 2018, ca. 12,2 ha Amerikaanse vogelkers: 2020, ca. 0,09 ha Exotenbestrijding: 2021, ca. 0,06 ha	PNH PWN
H2190B	Plaggen	2018, ca. 0,38 ha	NM
H2190B	Plaggen specifiek	Duindoorn: 2021, ca. 0,18 ha Prunus: 2021, ca. 0,05 ha	NM
H2190B	Aanleg poelen	2022, ca. 0,03 ha	AWD
H2190C	Aanleg stuifkuilen zeereep en buitenduin (i.c.m. H2120 en H2130A)		
H2190C	Verwijderen exoten en opslag 1,5 ha (AWD – i.c.m. H2190B)		
H2190C	Regulier beheer: continueren begrazing en maaien	Maaien duinvalleien: 2020, ca. 0,04 ha	PWN
H2190C	Verwijderen exoten	2018, ca. 0,24 ha	PNH
H2190D	Regulier beheer: poelenbeheer, baggeren in AWD		
H2190D	Maaien riet 2 ha (AWD)	Uitgevoerd tot 2020	
H2190D	Amerikaanse vogelkers verwijderen	2019, ca. 0,06 ha; 2020, ca. 0,07 ha	PNH
H2190D	Verwijderen exoten	2017, ca. 2,45 ha; 2018, ca. 3,1 ha 2021, ca. 0,19 ha	PNH PWN
H2190D	Maaien duinvalleien	2018, ca. 0,06 ha; 2020, ca. 0,1 ha; 2021, ca. 0,1 ha; 2022, ca. 0,4 ha – Totaal: ca. 0,66 ha	PWN
H2190D	Verwijderen exoten kanalen	2017, ca. 0,03 ha; 2018, ca. 0,06 ha	AWD

5.2 Locaties maatregelen

De volgende kaarten tonen de locaties van de PAS-maatregelen.

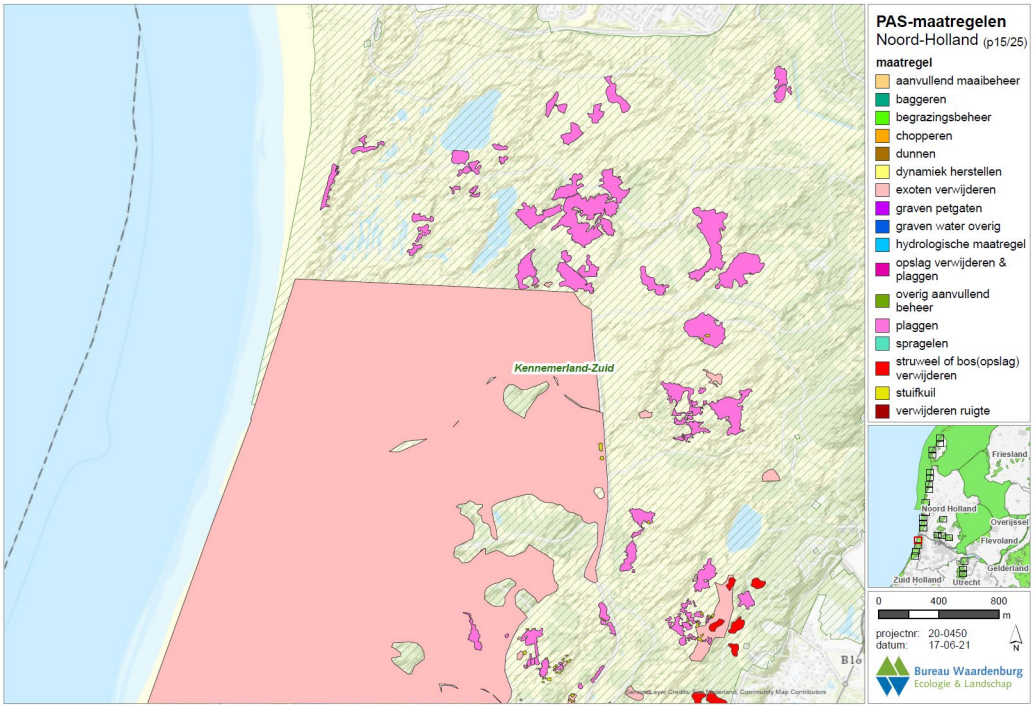

Figuur 2 PAS-maatregelen (1/4)

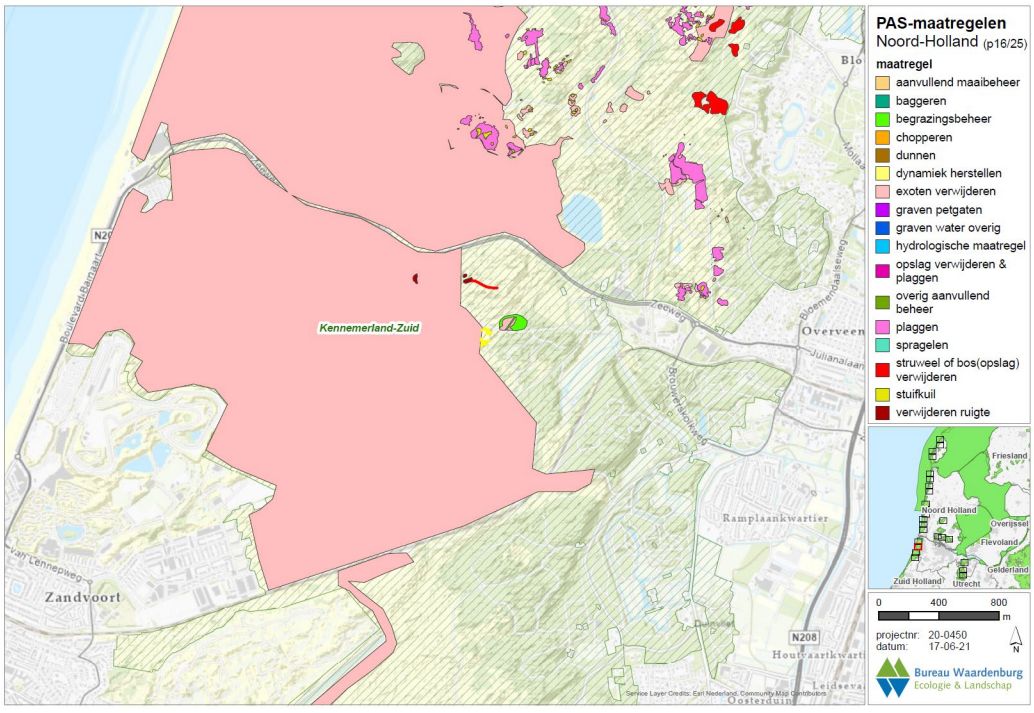

Figuur 3 PAS-maatregelen (2/4)

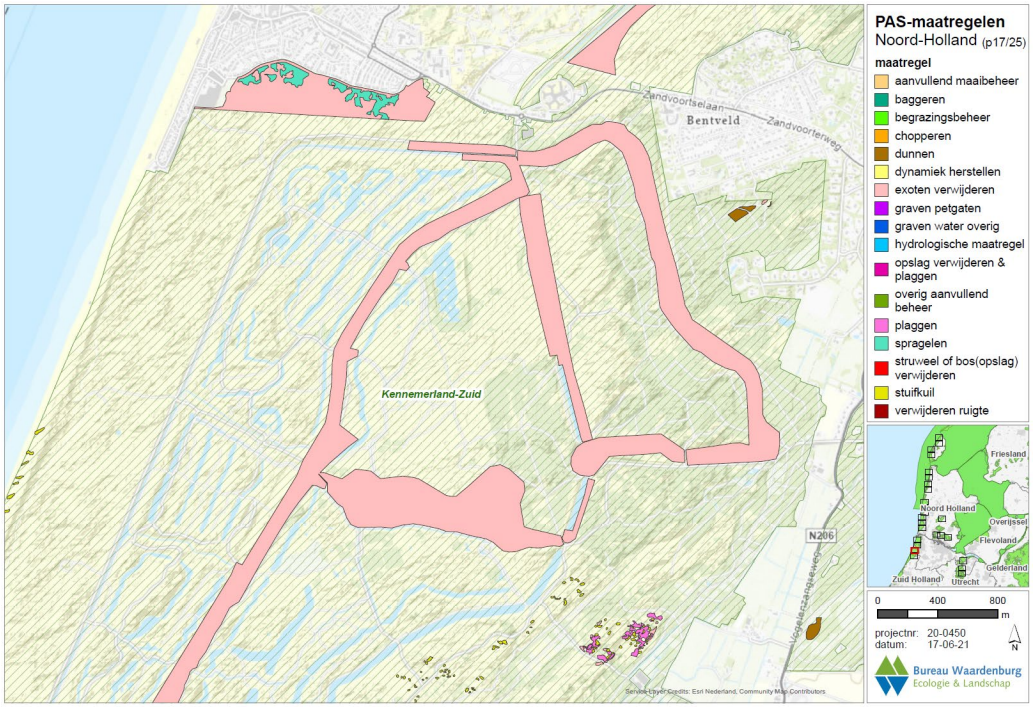

Figuur 4 PAS-maatregelen (3/4)

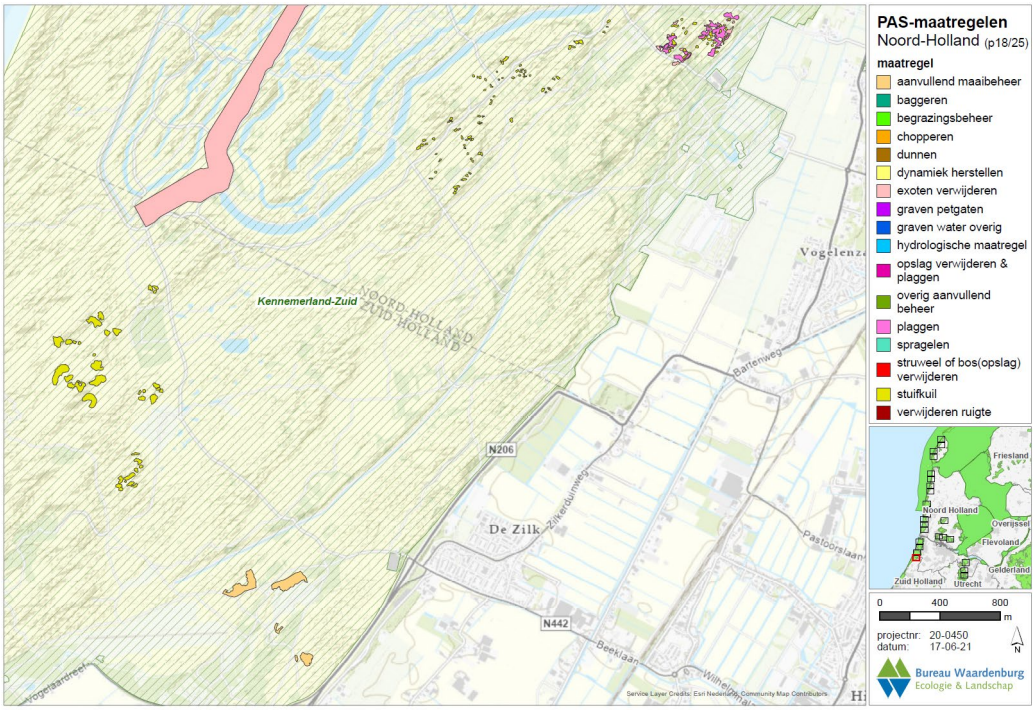

Figuur 5 PAS-maatregelen (4/4)

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen

In het Natura 2000-beheerplan zijn – in aanvulling op regulier beheer – maatregelen geformuleerd voor instandhouding van habitattypen. In de PAS-gebiedsanalyse is een inschatting gemaakt van het effect van de PAS-maatregelen. Deze inschatting is gebaseerd op de herstelstrategieën. De maatregelen zijn gebaseerd op de uitgevoerde maatregelen zoals opgenomen in de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan.

Tabel 8 Overzichtstabel maatregelen, potentiële effectiviteit, responstijd en type maatregel (O =overlevingsmaatregel die zo lang als nodig kan worden ingezet, Ob = overlevingsmaatregel die slechts beperkt kan worden ingezet, S = systeemherstelmaatregel die zo lang als nodig kan worden ingezet en Sb = systeemherstelmaatregel die slechts beperkt kan worden ingezet)

Maatregel	Instandhoudings-doelstelling	Potentiële effectiviteit	Respons-tijd (jaar)	Type maatregel
Lokaal doorvoeren strandzonering	H2110	Matig/groot	Direct	S
Exoten bestrijding	H2110, H2120, H2130A, H2130B, H2130C, H2150, H2160, H2170, H2180A, H2180B, H2180C, H2190A, H2190B, H2190D	Groot	Direct	O
Aanleg stuiflocaties	H2120, H2130A, H2130B, H2190B, H2190C	Groot	1-5 jaar	S
Plaggen	H2120, H2130A, H2130B, H2160, H2180A, H2190B, H2190C	Groot	< 1 jaar	Ob
Verwijderen duindoorn	H2120	Groot	< 1 jaar	O
Regulier beheer, continuering/uitbreiding begrazing	H2120, H2170, H2180A, H2190B, H2190C	Groot	1-5 jaar	Ob
Continuering begrazing	H2130A, H2130B	Groot	1-5 jaar	Ob
Regulatie populatie damherten	H2130A, H2130B, H2130C			Ob
Drukbegrazing	H2130B, H2180A	Groot	1-5 jaar	Ob
Maaibeheer adelaarsvarens	H2130B, H2180A	Groot	1-5 jaar	Ob
Spargelen	H2150	Matig-groot	< 1 jaar	Ob
Verwijderen opslag	H2160, H2170, H2190B	Groot	Direct	O
Regulatie populatie damherten/uitrasteren	H2180A, H2180B, H2180C	Groot	1-5 jaar	Ob
Onthouten	H2180A	Groot	Direct	O
Natuurvriendelijke oever	H2180A			S
Dunning esdoorn	H2180A	Groot	Direct	O
Landgoed Vogelenzang: duinrellen herstellen	H2180C			S
Verondiepen plassen 0,8 ha	H2190A			S
Verflauwen oevers deels	H2190A			S
Regulier beheer: baggeren plassen en poelen	H2190A			Ob
Regulier beheer: continueren defosfatering 20 ha (AWD)	H2190A			Ob
Maaien riet (en duinvalleien)	H2190A, H2190D	Groot	Direct	Ob
Regulier beheer: wegvangen karpers	H2190A			O
Maaien	H2190B, H2190C	Groot	Direct	Ob
Aanleg poelen	H2190B			S
Regulier beheer: poelenbeheer, baggeren in AWD	H2190D			Ob

7 Synthese en conclusie

Dit hoofdstuk vormt de synthese van de uitgevoerde beoordelingen in eerdere hoofdstukken: wat is de verwachting dat aan drukfactoren overblijft op korte termijn en op lange termijn? Daarnaast wordt aangegeven aan welke oplossingsrichtingen gedacht wordt bij de verschillende drukfactoren.

In hoofdstuk 4 zijn de belangrijkste drukfactoren voor Kennemerland-Zuid beschreven en in hoofdstuk 5 de uitgevoerde en geplande maatregelen. In dit hoofdstuk worden drukfactoren en maatregelen naast elkaar gelegd om te kunnen concluderen wat nog zou moeten gebeuren.

Het doel van de NDA's is om voorafgaand aan de vaststelling van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst), en dit in combinatie met andere drukfactoren en gegeven het vastgestelde maatregelenpakket. In het Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid zijn alle habitattypen met uitzondering van H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten) stikstofgevoelig. Om die reden wordt in dit hoofdstuk niet op H2190D Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten) ingegaan. De overige habitattypen worden wel behandeld. Van de Habitatrichtlijnsoorten zijn uitsluitend Nauwe korfslak en Groenknolorchis stikstofgevoelig.

7.1 Synthese

De belangrijkste knelpunten om de doelstellingen voor behoud en verbetering in de open duinen te realiseren, zijn de hoge stikstofneerslag, die leidt tot vermesting en versnelde ontkalking, en het gebrek aan dynamiek/verstuiving vanuit de zeereep door vastlegging. Deze zorgen ervoor dat de karakteristieke open duinen dichtgroeien en vergrassen, waardoor de plantensoorten die van lichte en voedselarme omstandigheden houden, verdwijnen. Daarmee verdwijnen ook de insecten en andere dieren die van deze planten afhankelijk zijn. De processen van verstarring en dichtgroeien van het open duin worden versterkt door de lage konijnenstand. Duinbossen binnen een natuurlijke landschapsecologische setting hebben te lijden van te hoge stikstofneerslag waardoor de samenstelling van de ondergroei verandert. Vochtige duinvalleien worden te voedselrijk door de stikstofneerslag en ontkalken door het gebrek aan overstuiving met kalkrijk zand. In alle delen van het gebied vormen zogenoemde invasieve en gebiedsvreemde soorten, zoals de rimpelroos en Amerikaanse vogelkers, een probleem.

Voor het bereiken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn samenvattend de volgende risico's aanwezig:

1. Onvoldoende sleutelprocessen (met name winddynamiek, begrazing)
2. Wegvallen konijnenbegrazing en overbegrazing damherten
3. Atmosferische stikstofdepositie
4. Toenemende invloed van exoten
5. Vermossing/vergrassing/verstruweling/verbossing
6. Aangeplante bossen op niet natuurlijke groeiplaatsen

Ad 1 Afname sleutelprocessen

Een voorwaarde voor een hoge soortenrijkdom in het gebied is het voorkomen van gradiëntrijke (nat-droog, begroeid-onbegroeid, kalkrijk-kalkarm, zoet-zout, noord-zuid) milieus. Van een hoge milieudiversiteit is sprake als er veel dynamiek is, waarbij natuurlijke processen zoals wind, begrazing, erosie, sedimentatie, inundatie,

saltspray en hydrologische processen zoals kwel in het gebied vrij spel hebben. Binnen het duinsysteem zijn juist die natuurlijke processen verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het landschap en de vegetatie. Ze bepalen in hoge mate of een habitattype ergens kan bestaan en spelen een belangrijke rol bij de kwaliteit ervan.

In het algemeen komen de volgende processen niet of onvoldoende tot ontwikkeling: de dynamiek van wind en (zee)water, begrazings- en betredingsdynamiek en successie. Dit is mede door menselijke ingrepen, zoals het vastleggen van de duinen met helm en aanplant van bomen (zowel inheemse soorten als gewone esdoorn) als exoten (zwarte den). Beiden hebben een dempende werking voor dynamiek.

Afname winddynamiek
Het belangrijkste sturende proces voor de ontwikkeling van het duingebied en de aanwezige habitattypen is de dynamiek van wind en (zee)water. Aan de zeereep is dat enerzijds duin- en kustafslag en anderszijds zandaanvoer en opstuiving door zee en wind. Vervolgens is de wind een cruciale factor bij de verdere ontwikkeling van natuur en landschap. Door een dergelijke plaatselijke verstuiving vernieuwt en ververst het gebied zich telkens opnieuw. Op deze manier krijgt het ecosysteem meer veerkracht en blijven zowel jonge als oudere stadia van habitattypen steeds ergens in het duinecosysteem bestaan.

Net als winddynamiek spelen ook begrazingsprocessen een belangrijke rol bij het behoud van een gevarieerd duinlandschap met bijbehorende variatie in vegetatietypen. Met name het wegvallen van begrazing (en graafactiviteiten) door konijnen speelt in veel duingebieden een negatieve rol en draagt bij aan verstarring en verstruweling. Begrazing door grote grazers en betreding door mensen kunnen bijdragen aan variatie en verstuiving, maar kunnen bij een te grote intensiteit ook een probleem vormen. Bijvoorbeeld door verstoring van kwetsbare fauna. Voor beide geldt dus dat gestuurd dient te worden op zonering en intensiteit binnen de duingebieden.

Successie
Diverse habitattypen betreffen tussenstadia in de successiereeks van open zand naar duinbossen. Onder invloed van atmosferische stikstofdepositie vindt al dan niet versnelde successie plaats naar een volgend successiestadium. Deze wordt behandeld onder punt 3.

<u>Ad 2 Begrazing damherten en wegvallen konijnenpopulatie:</u>
Door het wegvallen van konijnenbegrazing is het duingebied sneller dichtgegroeid, waardoor de dynamiek in het gebied verder is afgenomen. Dit effect wordt versterkt door versnelde successie als gevolg van overmaat aan atmosferische stikstofdepositie. De diverse drukfactoren versterken elkaar waardoor het vastleggen van het duin is versneld.

Daarnaast is in sommige deelgebieden juist sprake van overmatige begrazingsdruk door damherten. Deze overbegrazing heeft tot gevolg dat struwelen en ondergroei in duinbossen verdwijnen of van onvoldoende kwaliteit tot ontwikkeling komen. Ook de kwaliteit van de open duinhabitattypen staat door overbegrazing onder druk.

<u>Ad 3 Atmosferische stikstofdepositie:</u>
Stikstof zorgt voor verzuring en de vermesting van de natuur, waardoor bodems sterk en versneld uitlogen, karakteristieke planten- en diersoorten verdwijnen en duinvegetaties sterk verruigen en vergrassen.

Vrijwel alle kwalificerende habitattypen zijn gevoelig voor stikstofdepositie[2]. Voor een aantal van deze habitattypen is in de huidige situatie en op overzienbare termijn

[2] Een habitattype wordt als stikstofgevoelig beschouwd wanneer de kritische depositiewaarde lager is dan 2.400 mol N/ha/jaar.

(2030) nog sprake van overbelasting door stikstof. Voor deze habitattypen is stikstofdepositie in Kennemerland-Zuid een knelpunt.

Ad 4: Toenemende invloed exoten
Bij diverse habitattypen is sprake van aanwezigheid van invasieve exoten (grijs kronkelsteeltje, Amerikaanse vogelkers, rimpelroos, watercrassula). Door de aanwezigheid van deze soorten neemt de kwaliteit van habitattypen af, soms dusdanig dat de vegetatie op termijn niet meer kwalificeert als habitattype. Daarnaast is door invloeden zoals klimaatverandering ook mogelijk sprake van vestiging van nieuwe invasieve exoten.

Ad 5: Verstruweling
In het gehele open duinsysteem vormt verstruweling een probleem, ondanks de begrazing door damherten, maar met name in de buitenduinen. Hier neemt duindoorn substantieel toe. Grote delen bestaan uit aaneengesloten duindoornstruwelen, wat ten koste gaat van meer kenmerkende typen voor het buitenduin zoals witte duinen.

Ad 6: Aangeplante bossen op niet natuurlijke groeiplaatsen

Dit betreft met name aangeplante naaldbossen. Naast het onnatuurlijke karakter van het boombestand, dragen aangeplante bossen ook bij aan de afname van de natuurlijke (wind)dynamiek en aan verdroging.

Conclusie

Hoewel het behoud van bestaande arealen en soms uitbreiding van arealen mogelijk blijkt, leidt dit vooralsnog niet altijd tot het duurzaam halen van de instandhoudingsdoelstellingen. Zo is het areaal goed ontwikkeld grijs duin afgenomen, en het toegenomen areaal van overwegend matige kwaliteit.

Vooralsnog is het mogelijk de habitattypen op korte termijn te behouden door middel van overlevingsmaatregelen. Voor het robuust behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn echter systeemherstelmaatregelen noodzakelijk, waarbij enerzijds de externe milieudruk wordt verminderd (m.n. N-depositie) en anderzijds de sleutelprocessen worden hersteld.

7.2 Lange termijn en toekomstperspectief

Uit AERIUS-monitor blijkt dat na het treffen van de geborgde bronmaatregelen de achtergronddepositie van habitattypen (in meer of mindere mate) afneemt. Daarnaast geldt voor een aantal habitattypen dat er in de huidige en toekomstige situatie (2030) geen sprake is van overbelasting. Dit zal in de conclusies per habitattype verder behandeld worden.

De ook op lange termijn aanwezige overmaat aan stikstofdepositie voor een aantal kwetsbare instandhoudingsdoelstellingen, in combinatie met de niet of onvoldoende aanwezige sleutelprocessen, maakt dat de omgevingscondities ook op lange termijn niet op orde zijn. De voornaamste drukfactoren in de vorm van stikstofdepositie en onvoldoende ruimte voor sleutelprocessen (winddynamiek, overbegrazing door damherten en weggevallen konijnenbegrazing) zijn noodzakelijk om aan te (blijven) pakken.

7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen

Indien de abiotische condities niet verbeteren en sleutelprocessen niet (voldoende) op gang komen, is het op korte termijn mogelijk om de habitattypen met de reeds getroffen en nog uit te voeren geborgde overlevingsmaatregelen te behouden. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er op lange termijn risico is op verslechtering van het habitattype, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen is met name dynamiek van begrazing, wind en (zee)water essentieel. Daarnaast zijn aanvullende bronmaatregelen noodzakelijk om voldoende daling van stikstofdepositie te realiseren.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan hoofdzakelijk uit:

- Maatregelen gericht op verlaging van de atmosferische stikstofdepositie
- Maatregelen gericht op toename van windwerking en overstuiving
- Maatregelen gericht op herstel en zonering van begrazingsdynamiek van konijnen en (gerichte inzet) grote grazers en anderzijds verminderen overbegrazing door damherten
- Maatregelen gericht op zonering en intensiteit van recreatie binnen de duingebieden.
- Maatregelen gericht op hydrologisch herstel
- Aanvullende maatregelen gericht op tegengaan exoten

Mogelijke systeemmaatregelen buiten Natura 2000
Veel duingebieden gaan via een hoge binnenduinrand abrupt over naar het achterland. In dit achterland zijn er bebouwingskernen en recreatieterreinen en is er veelal sprake van intensief agrarisch gebruikte gebieden. Afhankelijk van de bodemgesteldheid komen zowel intensief gebruikt grasland voor als verschillende vormen van tuin- en akkerbouw, waaronder bollenteelt. In de meeste gevallen is daarbij sprake van sterke ontwatering en een intensief gebruik van meststoffen en soms ook gewasbeschermingsmiddelen.
Extensivering en vergroening van de (agrarische) gronden langs de binnenduinrand biedt in veel gevallen goede potenties voor versterking van robuuste systemen voor de duinnatuur in de Natura 2000-gebieden. Dit biedt, afhankelijk van de ruimtelijke en abiotische uitgangssituatie, kansen voor extensievere (biologische) landbouw, uitbreiding van bossen, (nieuwe) landgoederen, recreatief groen, maar ook ontwikkeling van nieuwe natte natuur. De meerwaarde kan onder meer bestaan uit:

- Opgaand groen, zoals boszomen, kan een buffer vormen tegen het inwaaien van onder meer stikstof vanuit het achterland. Bosontwikkeling kan daarnaast ook bijdragen aan de landelijke taakstellingen voor de vastlegging van extra CO_2.
- Extensivering van agrarisch gebruik kan mogelijkheden bieden voor hydrologisch herstel (minder diepe ontwatering), realiseren van een groen-blauwe dooradering in het agrarisch gebied, versterking van biodiversiteit en daarnaast eveneens de stikstofdruk op het duingebied verminderen.
- Ontwikkeling van nieuwe natuur levert dezelfde voordelen op als hiervoor genoemd bij extensief agrarisch gebruik. Daarnaast kunnen daarbij de potenties benut worden van de overgang (gradiënt) van het droge duingebied naar de nattere gebieden in het achterland. Herstel van kwelsituaties en soms zelfs duinrellen biedt daarbij zeer goede mogelijkheden. Bij voldoende omvang kunnen natte gebieden worden toegevoegd aan begrazingseenheden, waardoor een betere spreiding van begrazingsdruk mogelijk wordt.
- Vergroening van gebieden langs de binnenduinrand levert extra mogelijkheden op voor de opvang van de toenemende recreatiedruk op de duingebieden en extra mogelijkheden voor een goede zonering daarvan. Daarmee kunnen duingebieden beter worden ontlast en kunnen directe schade aan kwetsbare vegetaties en verstoring van kwetsbare faunapopulaties effectiever worden voorkomen. In het specifieke geval van duinterreinen waar veel honden worden uitgelaten, bijvoorbeeld nabij stedelijke gebieden of recreatieterreinen, kan ook de bemestingsdruk hierdoor sterk worden verlaagd.

7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen

Om de natuurwaarden in het Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid duurzaam in stand te houden is het noodzakelijk de natuurlijke processen zo veel mogelijk ruimte te geven en bronmaatregelen te treffen om de achtergronddepositie verder terug te dringen.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen zijn systeemherstelmaatregelen benodigd (zie par 7.3). Deels zal hiervoor ook nog aanvullend onderzoek noodzakelijk zijn.

7.5 Conclusie

Met de informatie vanuit de natuurdoelanalyses wordt input geleverd aan de gebiedsplannen, waardoor op termijn inzichtelijk wordt of het vastgestelde pakket maatregelen volstaat om verslechtering tegen te gaan en realisatie van instandhoudingsdoestellingen mogelijk te maken. De analyses kunnen drie verschillende uitkomsten hebben:

Leiden de maatregelen tot tegengaan van verslechtering én bereiken instandhoudingsdoelstellingen?	
Ja	De natuurdoelanalyses leveren in dit geval de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen realisatie van instandhoudingsdoelstellingen mogelijk maakt door het op orde brengen van de condities daarvoor. Deze uitkomst bevestigt het maatregelenpakket en biedt basis voor verdere uitwerking van maatregelen in gebiedsplannen.
Ja, mits	De natuurdoelanalyses leveren de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen, verslechtering van stikstofgevoelige habitats voorkomt, maar dat aanvullende maatregelen nodig zijn voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen op lange termijn. Dit leidt tot verdere verkenning van aanvullende maatregelen. Dat kunnen zowel bronmaatregelen zijn als natuurherstelmaatregelen.
Nee, tenzij	De natuurdoelanalyses leveren een ecologische beoordeling van het pakket maatregelen waaruit blijkt dat met vastgestelde maatregelen verslechtering niet valt uit te sluiten. De natuurdoelanalyse maakt in dat geval duidelijk wat de knelpunten zijn.

Om tot een navolgbaar eindoordeel te komen voor de Natuurdoelanalyse is een beslisboom gebruikt. Aan de hand van de informatie uit de voorgaande paragrafen en hoofdstukken volgt daaruit een eindoordeel.

H2110 Embryonale duinen

De trend van het habitattype in oppervlak is in de AWD en het beheergebied van PWN negatief. De trend in oppervlak in de andere deelgebieden is onbekend. Het doel voor kwaliteit wordt in alle deelgebieden net niet gehaald. Voor het habitattype geldt dat zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden. Drukfactoren zijn te weinig stuivend zand en te weinig rust. Ook na de expertsessie is niet voldoende zekerheid verkregen om de beslisboom te doorlopen. Door het gebrek aan informatie is het huidige eindoordeel 'Nee, tenzij'.

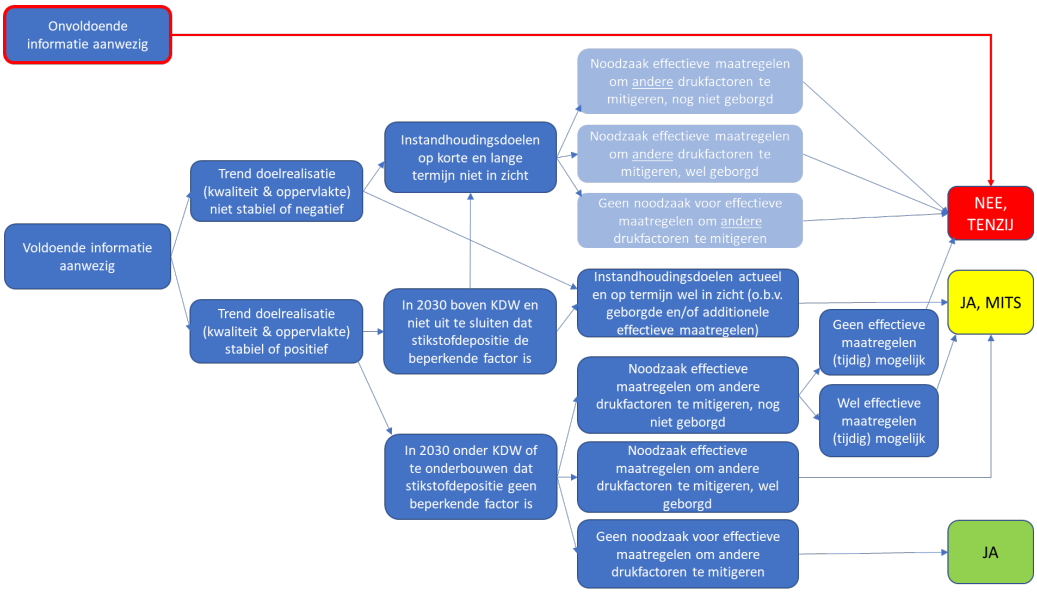

Figuur 6 Eindoordeel H2110 Embryonale duinen

H2120 Witte duinen

Voor het habitattype geldt dat in de huidige situatie slechts van een gering areaal de kritische depositiewaarde wordt overschreden. Op termijn (2030) neemt dit af, waardoor er geen sprake is van overbelasting van stikstofdepositie. De trend van het habitattype in oppervlak is positief in het beheergebied van PWN en negatief in de Amsterdamse waterleidingduinen. In de overige deelgebieden is de trend in oppervlak onbekend. Het doelbereik in kwaliteit is overwegend matig. Er is geen gebiedsdekkende trend in doelbereik oppervlak en kwaliteit beschikbaar. Op basis van expert judgement wordt uitgegaan van een niet stabiele of negatieve trend. Te weinig verstuivend zand (slechts lokaal wel op orde) en te weinig kaal zand tussen de vegetatie vormen de belangrijkste drukfactoren. Door het borgen van additionele effectieve maatregelen gericht op langdurig voldoende verstuiving van witte duinen (bewezen effectieve maatregelen) zijn de instandhoudingsdoelstellingen op lange termijn in zicht. Het eindoordeel is daarom 'Ja, mits'

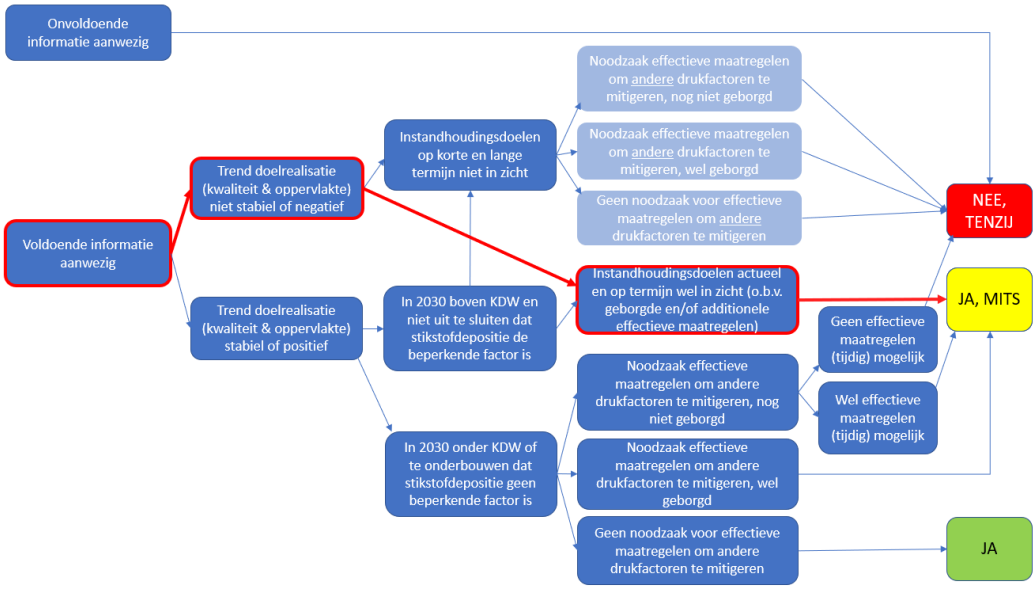

Figuur 7 Eindoordeel H2120 Witte duinen

H2130A Grijze duinen (kalkrijk)

In de huidige situatie wordt in circa 10 procent van het totale areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Op termijn (2030) neemt dit af naar circa vijf procent. Stikstof blijft voor een deel van het areaal een knelpunt. In de deelgebieden Amsterdamse waterleidingduinen en het beheergebied van PWN is de trend in oppervlak positief. Van de andere deelgebieden is geen trend bekend. Het doel voor kwaliteit is alleen in het deelgebied 'de overige gebieden van Zuid-Holland' gehaald. In de andere deelgebieden is het doel voor kwaliteit mogelijk niet gehaald. Op basis van expert judgement is daarom uitgegaan van een niet stabiele of negatieve trend. Drukfactoren zijn te weinig open (verstuifbaar) zand, gebrek aan dynamiek, invasieve exoten (rimpelroos, Amerikaanse vogelkers), stikstofdepositie, overbegrazing damherten en te beperkte begrazing door konijnen. Voor de drukfactoren invasieve exoten, stikstofdepositie (bronmaatregelen) en begrazing (te beperkt door konijnen, overbegrazing damherten) is het mogelijk additionele bewezen effectieve maatregelen te treffen. Doordat er in het gebied te weinig ruimte is voor extra dynamisering van de zeereep is het niet mogelijk om hiervoor voldoende bewezen effectieve maatregelen te treffen. Om die reden is sprake van het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

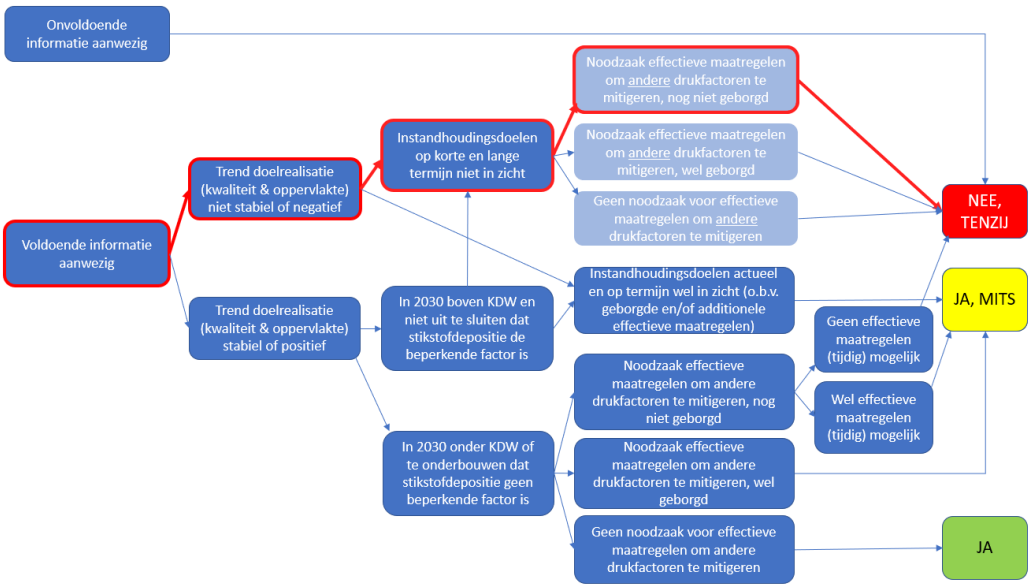

Figuur 8 Eindoordeel H2130A Grijze duinen (kalkrijk)

H2130B Grijze duinen (kalkarm)

In de Amsterdamse waterleidingduinen en het beheergebied van PWN is de trend in oppervlakte negatief. Van de andere deelgebieden is geen trend bekend. Het doel voor kwaliteit is alleen in het deelgebied 'de overige gebieden van Zuid-Holland' gehaald. In de andere deelgebieden is het doel voor kwaliteit mogelijk niet gehaald. Op basis van expert judgement is daarom uitgegaan van een niet stabiele of negatieve trend. In de huidige situatie is het volledige areaal van het habitattype overbelast. Dit neemt op termijn af naar 84 procent. Stikstof is en blijft dus een knelpunt voor het habitattype. Drukfactoren zijn te weinig open (verstuifbaar) zand, gebrek aan dynamiek, invasieve exoten (rimpelroos, Amerikaanse vogelkers), stikstofdepositie, overbegrazing damherten en te beperkte begrazing door konijnen. Voor de drukfactoren invasieve exoten, stikstofdepositie (bronmaatregelen en begrazing (overbegrazing damherten/te weinig begrazing konijnen) is het mogelijk om additionele bewezen effectieve maatregelen te treffen. Doordat er in het gebied te weinig ruimte is voor extra dynamisering van de zeereep is het niet mogelijk om

op voorhand bewezen effectieve maatregelen voor toename van dynamiek en verstuifbaar zand te treffen. Om die reden is sprake is van het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

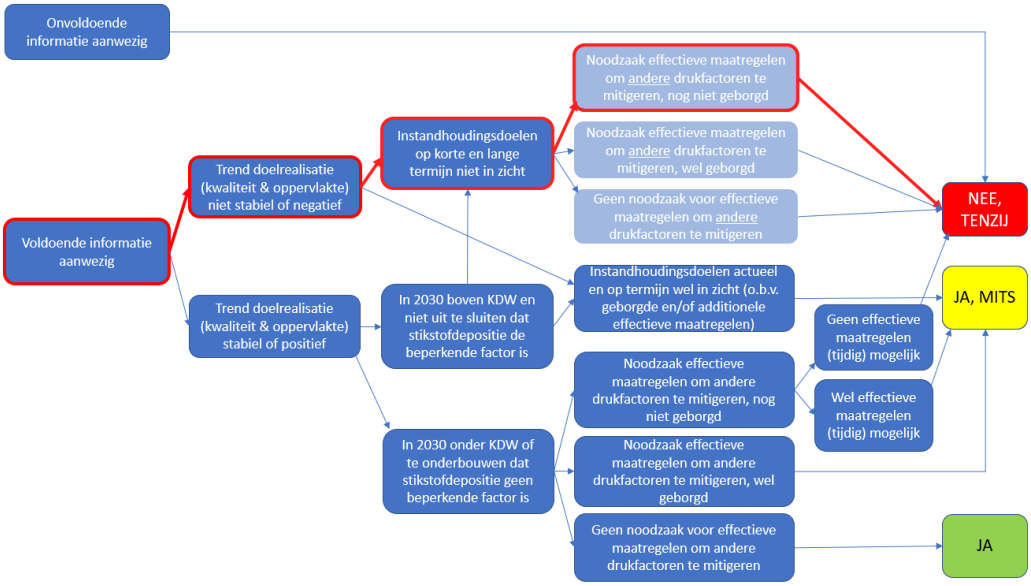

Figuur 9 Eindoordeel H2130B Grijze duinen (kalkarm)

H2130C Grijze duinen (heischraal)

In de huidige situatie is het volledige areaal van het habitattype overbelast. Dit neemt op termijn af naar 76 procent. Stikstof is en blijft dus een knelpunt voor het habitattype. Te weinig open (verstuifbaar) zand, gebrek aan dynamiek, overbegrazing damherten, invasieve exoten (Amerikaanse vogelkers, rimpelroos), stikstofdepositie, overbegrazing door damherten en te beperkte begrazing door konijnen zijn drukfactoren. Voor de drukfactoren invasieve exoten, stikstofdepositie (bronmaatregelen) en begrazing (overbegrazing damherten/te weinig begrazing konijnen) is het mogelijk om additionele bewezen effectieve maatregelen te treffen. Doordat er in het gebied te weinig ruimte is voor extra dynamisering van de zeereep is het niet mogelijk om op voorhand bewezen effectieve maatregelen voor toename van dynamiek en verstuifbaar zand te treffen. Om die reden is sprake van het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

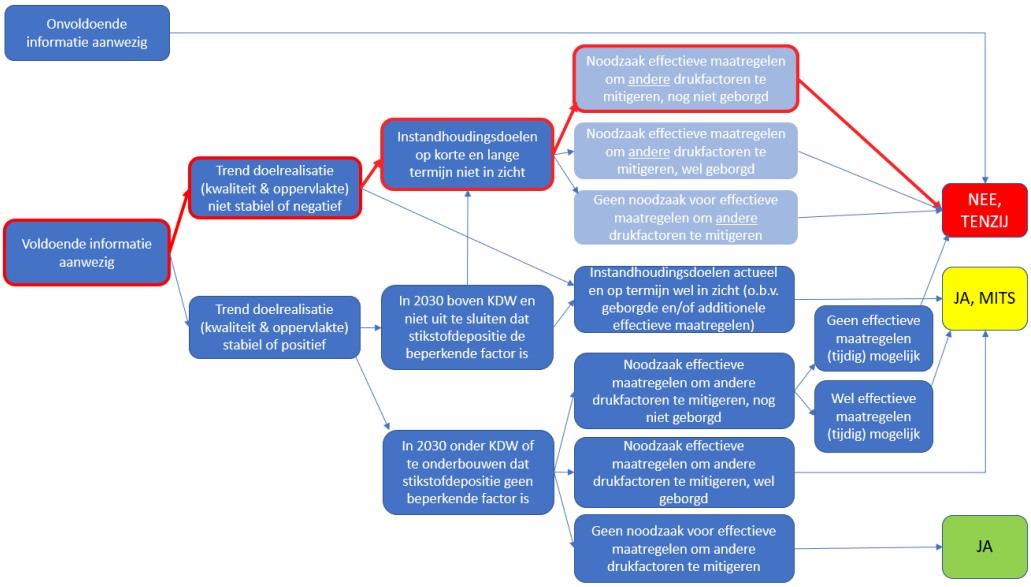

Figuur 10 Eindoordeel H2130C Grijze duinen (heischraal)

H2150 Duinheiden met struikhei

Het habitattype is uitsluitend aanwezig in de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD). Het doel voor oppervlak wordt niet gehaald en voor kwaliteit mogelijk niet gehaald. In de huidige situatie wordt bij circa 60 procent van het areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Op termijn (2030) neemt dit af naar circa 20 procent. Stikstof blijft dus een knelpunt voor het habitattype. Er is onvoldoende bekend om aan te geven of er ook maatregelen benodigd zijn om andere drukfactoren dan stikstofdepositie te mitigeren. Doordat niet bekend is wat de drukfactoren zijn voor het habitattype is niet te beoordelen of de instandhoudingsdoelstellingen op korte of lange termijn (al dan niet op basis van additionele effectieve maatregelen) in zicht zijn. Het eindoordeel is 'Nee, tenzij' vanwege onvoldoende informatie.

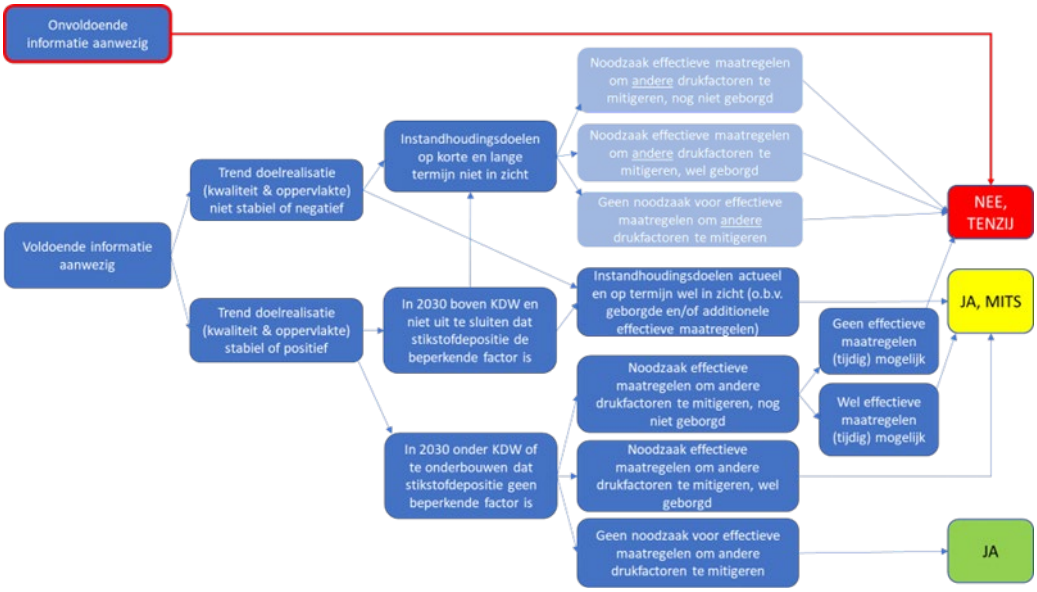

Figuur 11 Eindoordeel H2150 Duinheiden met struikhei

H2160 Duindoornstruwelen

De trend in oppervlak in de AWD is negatief. In beheergebied van PWN en Natuurmonumenten is de trend in oppervlak positief. Hierbij geeft PWN aan dat de toename in oppervlak met name een soortenarme variant betreft (mondelinge mededeling dhr. Groenendijk, d.d. 20 maart 2023). In de andere deelgebieden is de doelrealisatie onbekend. De doelrealisatie van kwaliteit is in de evaluatie overwegend beoordeeld als behaald. Worst-case wordt uitgegaan van een niet stabiele trend of negatieve trend (oppervlak). Voor het habitattype geldt dat zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden. De damhertenbegrazing en invasieve exoten (Amerikaanse vogelkers en rimpelroos) zijn drukfactoren voor behoud oppervlak en kwaliteit van het habitattype. Door het treffen van bewezen effectieve aanvullende maatregelen om de begrazingsdruk in de AWD te mitigeren en gecontinueerd beheer gericht op verwijderen exoten volgt het eindoordeel 'Ja, mits'.

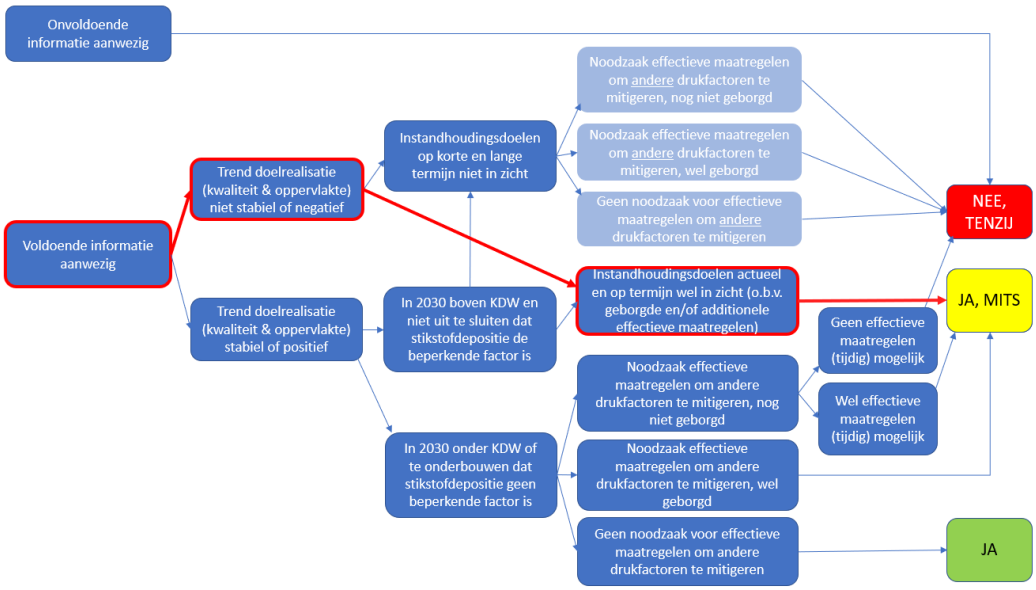

Figuur 12 Eindoordeel H2160 Duindoornstruwelen

H2170 Kruipwilgstruwelen

Het habitattype heeft in de AWD en het beheergebied van PWN een positieve trend in oppervlak en kwaliteit. In de overige deelgebieden is de trend onbekend. Voor het habitattype geldt dat zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden. Drukfactoren zijn de hoge bedekking met duinriet, onvoldoende dynamiek en invasieve exoten (rimpelroos en Amerikaanse vogelkers). Voor de knelpunten vergrassing en invasieve exoten (rimpelroos en Amerikaanse vogelkers) zijn additionele effectieve maatregelen benodigd. Daar zijn bewezen effectieve maatregelen voor beschikbaar. Doordat er in het gebied te weinig ruimte is voor extra dynamisering van de zeereep is het niet mogelijk om op voorhand bewezen effectieve maatregelen voor toename van dynamiek en verstuifbaar zand te treffen. Om die reden is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

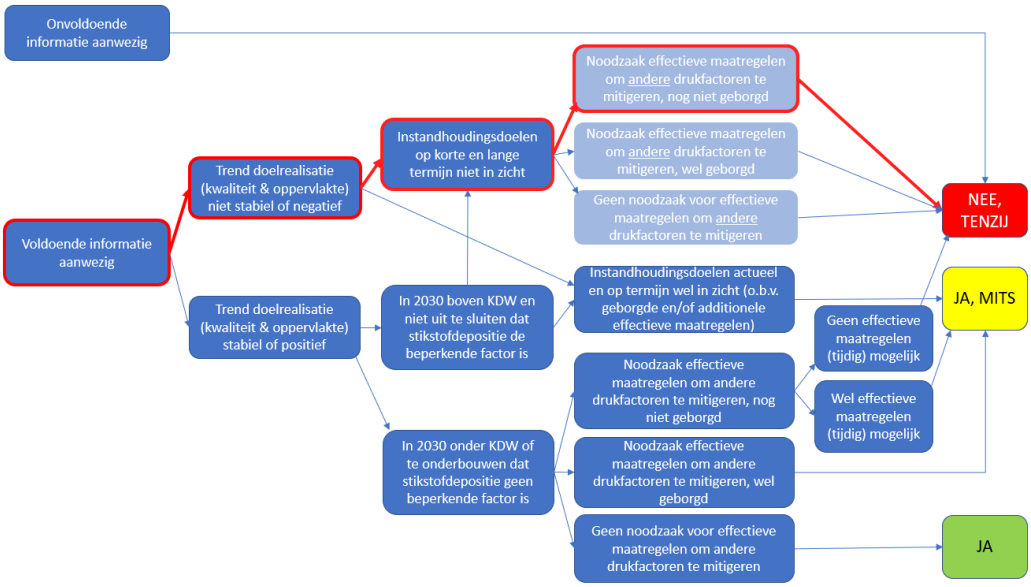

Figuur 13 Eindoordeel H2170 Kruipwilgstruwelen

H2180A Duinbossen (droog)

Het habitattype is in de AWD in oppervlak afgenomen. In het beheergebied van PWN is juist sprake van een toename in oppervlak. In de andere deelgebieden is de ontwikkeling in oppervlak onbekend. Het doel voor kwaliteit is in de beheergebieden van PWN en Natuurmonumenten en in de AWD mogelijk niet gehaald. In de andere twee deelgebieden is het doel voor kwaliteit wel gehaald. Zekerheidshalve wordt bij de beoordeling uitgegaan van een niet stabiele trend.

In de huidige situatie wordt van circa 95 procent van het areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Op termijn (2030) neemt dit af naar circa 85 procent van het areaal. Stikstof is en blijft dus een knelpunt voor het habitattype. De drukfactoren zijn stikstofdepositie, exoten (mahonie, dwergmispel, Amerikaanse vogelkers) en onvoldoende dynamiek. Er worden in het gehele gebied maatregelen getroffen om exoten te bestrijden. Op lange termijn moet blijken of deze ook verdwijnen. Van mahonie is nog niet met zekerheid te stellen of de maatregelen effectief zijn. Bij mahonie is het niet mogelijk om de soort uit te steken zonder dat boomwortels worden beschadigd. Om die reden is het eindoordeel ‘Nee, tenzij’.

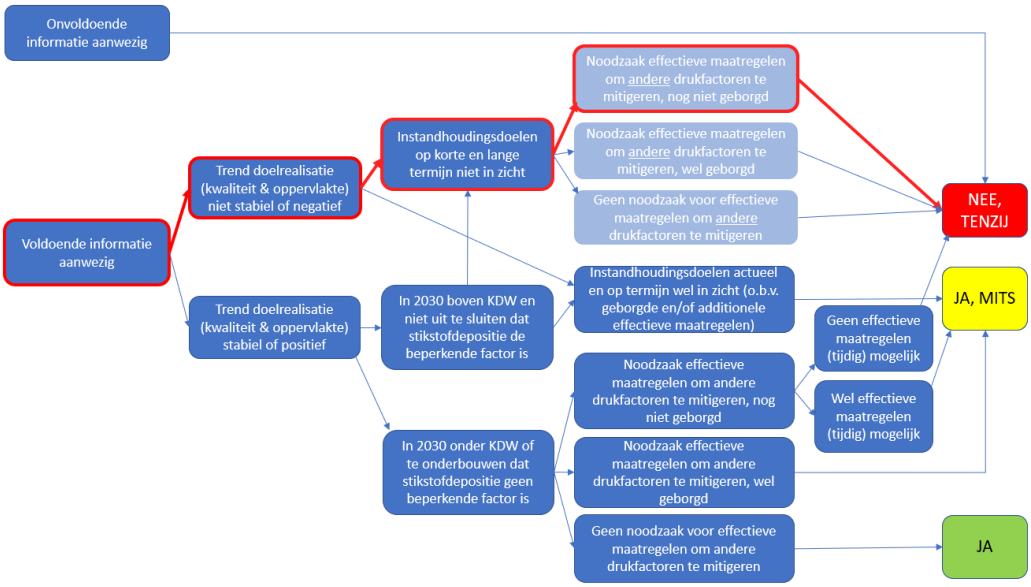

Figuur 14 Eindoordeel H2180A Duinbossen (droog)

H2180B Duinbossen (vochtig)

Het instandhoudingsdoel in oppervlak wordt in de AWD en het beheergebied van PWN niet gehaald. In de andere deelgebieden is de doelrealisatie in oppervlak niet bekend. Het doel voor kwaliteit is in de deelgebieden AWD en beheergebied PWN mogelijk niet gehaald. Ook daar is de doelrealisatie in de andere deelgebieden niet bekend. Zekerheidshalve wordt uitgegaan van een negatieve trend. Voor het habitattype geldt dat zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden. In dit habitattype zijn dezelfde drukfactoren van toepassing als in het droge subtype, namelijk invasieve exoten (mahonie, dwergmispel, Amerikaanse vogelkers) en onvoldoende dynamiek. Er worden in het gehele gebied maatregelen getroffen om exoten te bestrijden. Hier speelt dezelfde problematiek met mahonie, zoals hiervoor beschreven bij H2180A. Om die reden is het eindoordeel ook hier 'Nee, tenzij'.

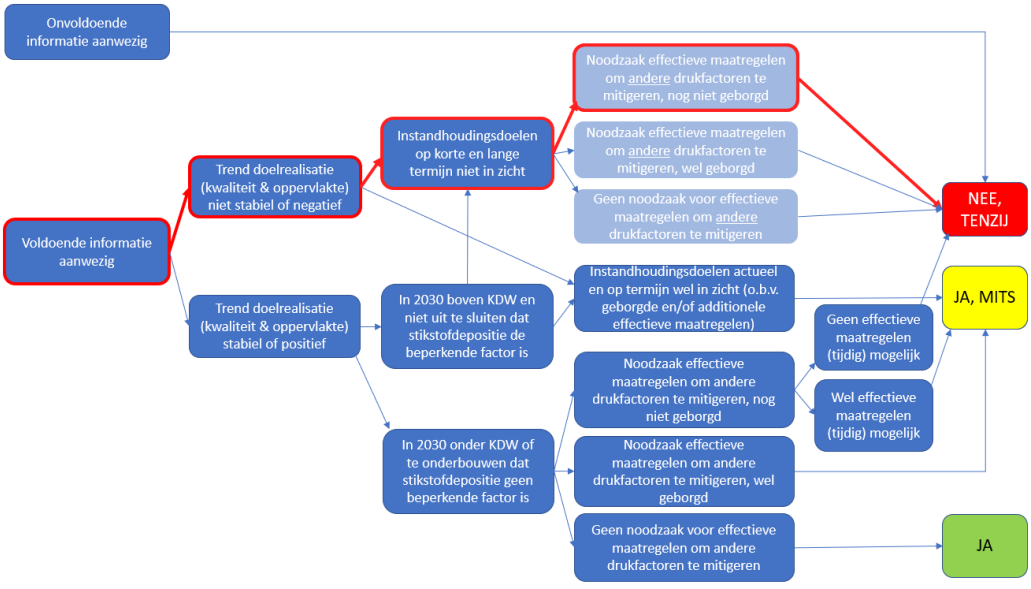

Figuur 15 Eindoordeel H2180B Duinbossen (vochtig)

H2180C Duinbossen (binnenduinrand)

Het instandhoudingsdoel in oppervlak wordt in de AWD en het beheergebied van PWN niet gehaald. In de andere deelgebieden is de doelrealisatie in oppervlak niet bekend. Het doel voor kwaliteit is in de deelgebieden AWD en beheergebied PWN mogelijk niet gehaald. In de overige deelgebieden wordt het doel voor kwaliteit wel gehaald. Zekerheidshalve wordt uitgegaan van een negatieve trend (oppervlak) en niet stabiele trend (kwaliteit).

Voor het habitattype geldt dat in de huidige situatie slechts van een gering areaal de kritische depositiewaarde wordt overschreden. Op termijn (2030) neemt dit af, waardoor er geen sprake is van overbelasting van stikstofdepositie. Drukfactoren voor het habitattype zijn overbegrazing door damherten, de bedekking met voorjaarsflora (mogelijk te laag) en exoten (mahonie, dwergmispel en Amerikaanse vogelkers).

In dit habitattype is dus dezelfde drukfactor van toepassing als in het droge en vochtige subtype, namelijk invasieve exoten (mahonie, dwergmispel, Amerikaanse vogelkers) en onvoldoende dynamiek. Er worden in het gehele gebied maatregelen getroffen om exoten te bestrijden. Hier speelt dezelfde problematiek met mahonie, zoals hiervoor beschreven bij H2180A en H2180B. Om die reden is het eindoordeel ook hier 'Nee, tenzij'.

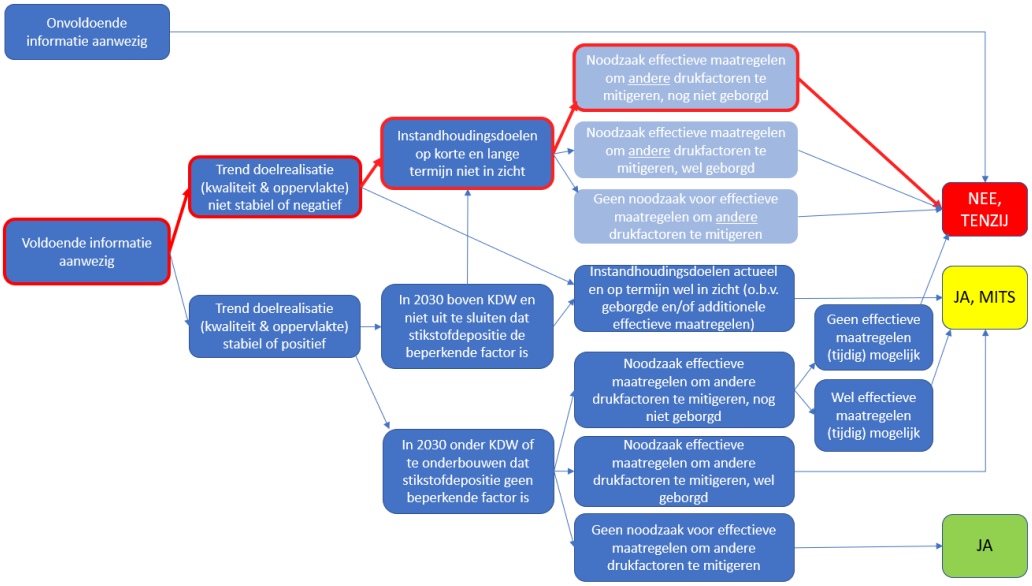

Figuur 16 Eindoordeel H2180C Duinbossen (binnenduinrand)

H2190A Vochtige duinvalleien (open water)

Het instandhoudingsdoel voor oppervlak van het habitattype wordt in het beheergebied van PWN gehaald. In de AWD wordt het instandhoudingsdoel voor oppervlak niet gehaald. Het doel voor kwaliteit wordt in de AWD mogelijk niet gehaald. In de andere deelgebieden wordt het doel voor kwaliteit wel gehaald. Worst-case wordt uitgegaan van een niet stabiele trend. De ontwikkelingen in oppervlak in de overige deelgebieden is onbekend. In de huidige situatie wordt in vijf procent van het totale areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Op termijn (2030) neemt dit af, waardoor er geen sprake is van overbelasting van stikstofdepositie. Drukfactoren zijn vermesting door ganzen en aalscholver, overbegrazing door damherten en exoten, waaronder watercrassula. Doordat er voor watercrassula geen additionele maatregelen voorhanden zijn die bewezen effectief zijn, is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

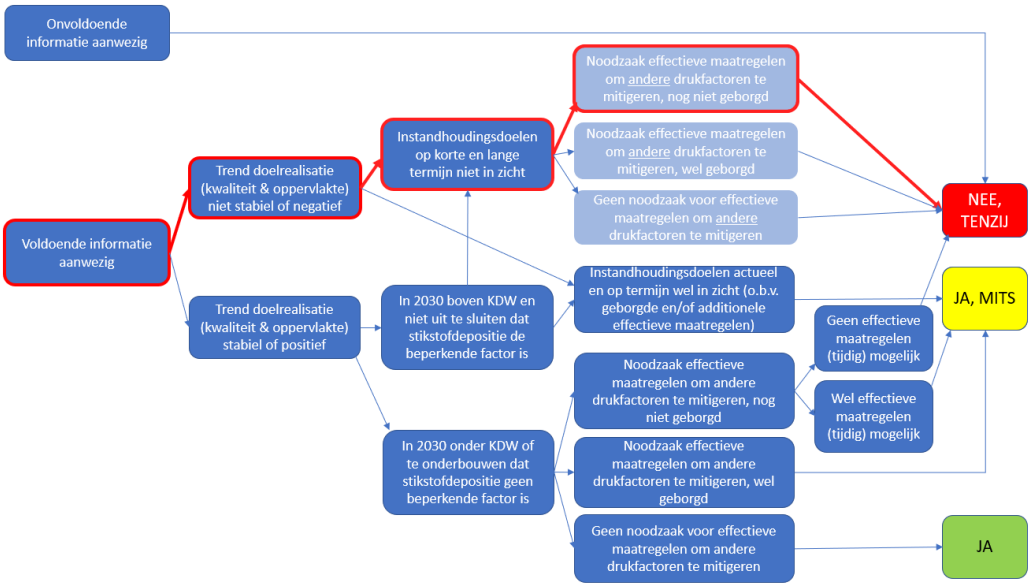

Figuur 17- Eindoordeel H2190A Vochtige duinvalleien (open water)

H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)

In het beheergebied van PWN is het instandhoudingsdoel in oppervlak gehaald van het habitattype. In de AWD is dit niet het geval. De ontwikkelingen in andere deelgebieden zijn onbekend. In vier van de vijf deelgebieden wordt het instandhoudingsdoel voor kwaliteit mogelijk niet gehaald. In het vijfde deelgebied is onbekend of het doel gerealiseerd is. Om die reden wordt uitgegaan van een niet stabiele trend. Voor het habitattype geldt dat in de huidige situatie slechts van een gering areaal de kritische depositiewaarde wordt overschreden. Op termijn (2030) neemt dit af, waardoor er geen sprake is van overbelasting van stikstofdepositie. Drukfactoren voor het habitattype zijn opslag van struiken en bomen, overbegrazing door damherten en lokale vergrassing.
In het beheergebied van PWN heeft het type zich ontwikkeld als gevolg van genomen overlevingsmaatregelen (plaggen en maaien). Dit betreft regulier beheer. Door het treffen van additionele maatregelen die bewezen effectief zijn is het mogelijk om het instandhoudingsdoel op lange termijn te behalen. Om die reden is het eindoordeel 'Ja, mits'.

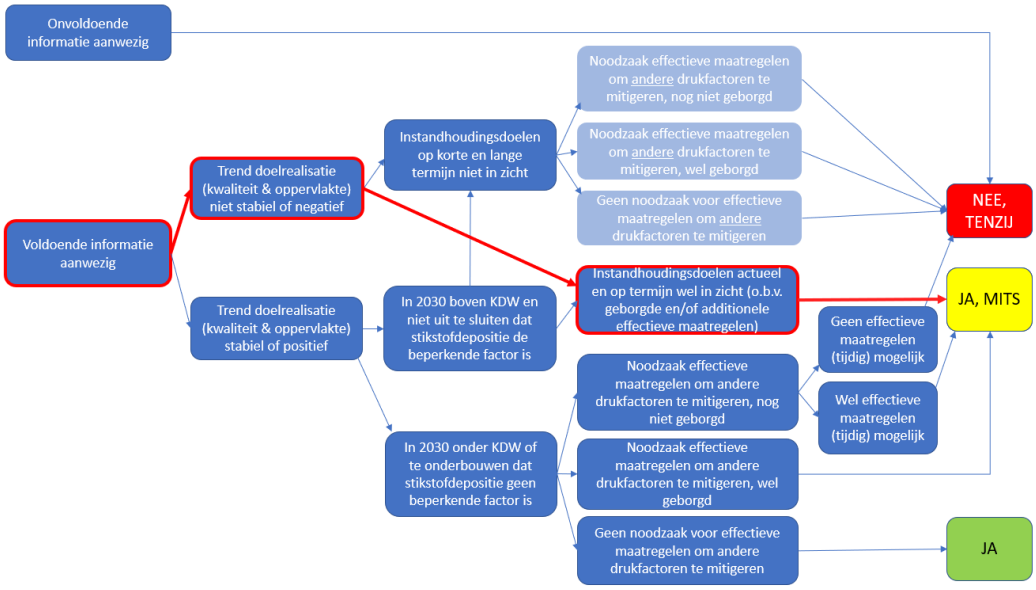

Figuur 18 Eindoordeel H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)

H2190C Vochtige duinvalleien (ontkalkt)

In de beheergebieden van PWN en Natuurmonumenten wordt het doel voor oppervlak én kwaliteit van het type gehaald. Daarnaast wordt in het deelgebied 'overige deelgebieden Zuid-Holland' het doel voor kwaliteit gehaald. In de overige deelgebieden zijn de ontwikkelingen in oppervlak en kwaliteit onbekend. Voor het habitattype geldt dat in de huidige situatie slechts van een gering areaal de kritische depositiewaarde wordt overschreden. Op termijn (2030) neemt dit af, waardoor er geen sprake is van overbelasting van stikstofdepositie. Drukfactoren zijn opslag van struiken en bomen, lokale vergrassing en exoten (watercrassula). Doordat er voor watercrassula geen additionele maatregelen voor handen zijn die bewezen effectief zijn, is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

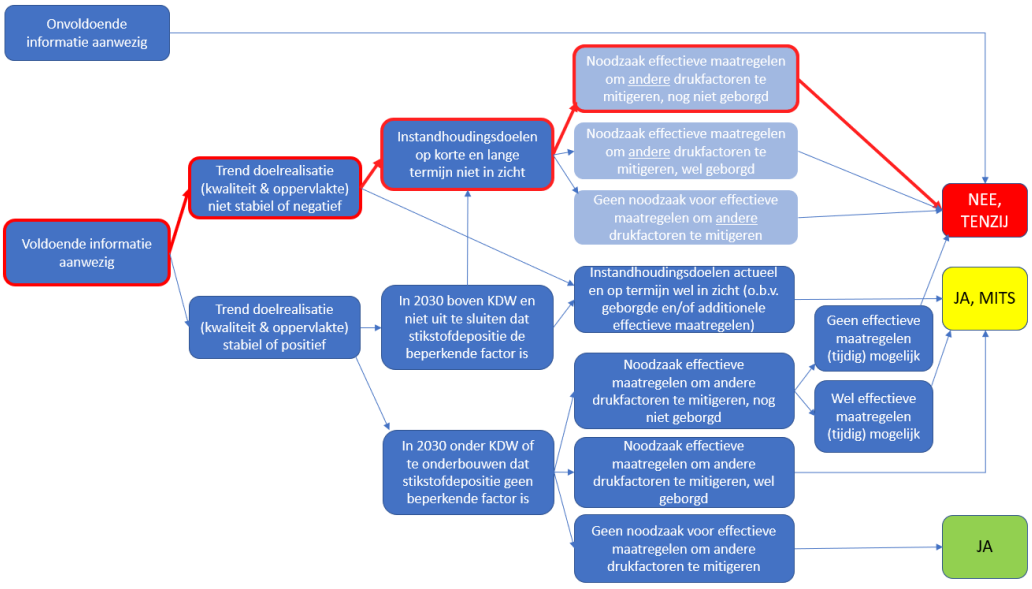

Figuur 19 Eindoordeel H2190A Vochtige duinvalleien (ontkalkt)

H7210 Galigaanmoerassen

Het habitattype komt uitsluitend voor in de AWD. Het is onbekend of het instandhoudingsdoel in oppervlak of kwaliteit wordt gehaald. Voor het habitattype geldt dat zowel in de huidige situatie als op termijn (2030) de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden. Een potentieel knelpunt is dat de bodem te droog is. Echter, doordat onvoldoende gegevens beschikbaar zijn over doelbereik is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

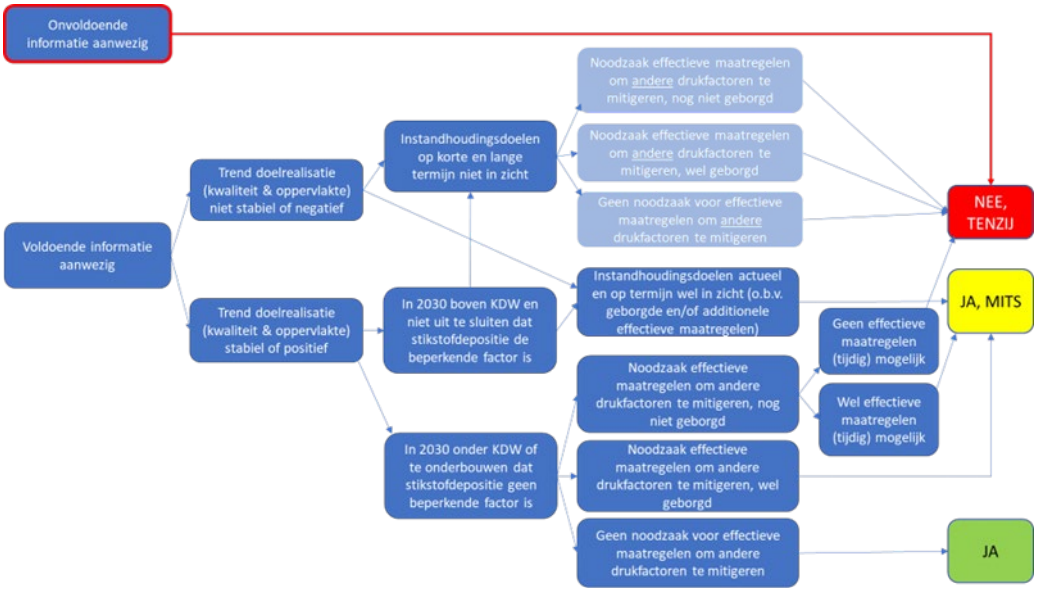

Figuur 20 Eindoordeel H7210 Galigaanmoerassen

H1014 Nauwe korfslak

De soort maakt gebruik van Lg12 en H2160. Van het leefgebied wordt van een gering areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Op termijn (2030) neemt dit af, waardoor er geen sprake is van overbelasting van stikstofdepositie. Er zijn geen knelpunten voor de soort benoemd in de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan, maar het is niet duidelijk of er toch relevante drukfactoren aan de orde kunnen zijn. Doordat onvoldoende gegevens beschikbaar zijn over doelbereik is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

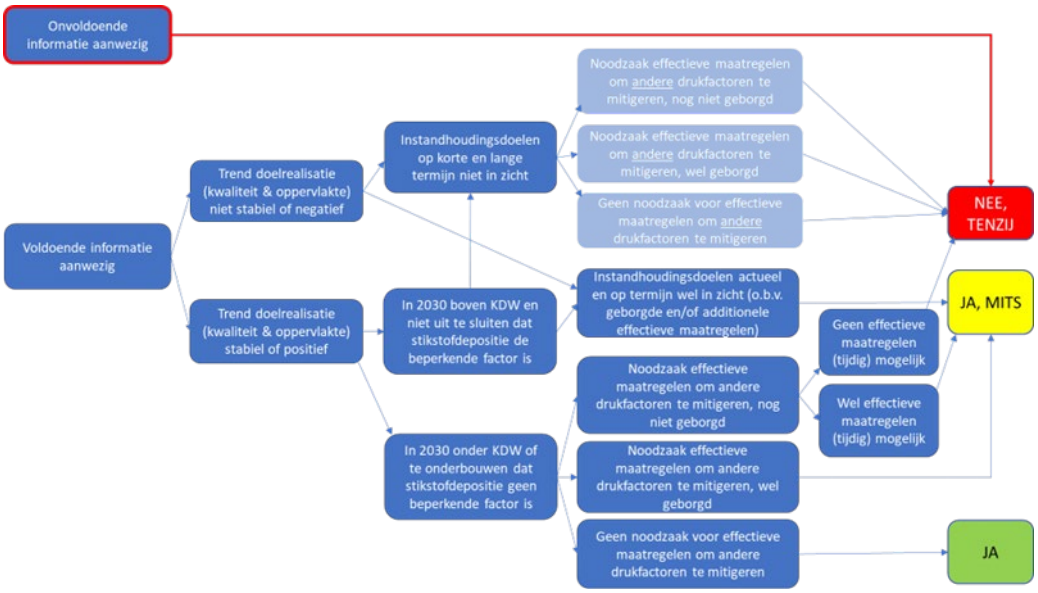

Figuur 21 Eindoordeel H1014 Nauwe korfslak

H1903 Groenknolorchis

De soort komt voor in vochtige duinvalleien (H2190B). Van het leefgebied wordt van een gering areaal de kritische depositiewaarde overschreden. Op termijn (2030) neemt dit af, waardoor er geen sprake is van overbelasting van stikstofdepositie. Er zijn geen knelpunten voor de soort benoemd in de evaluatie van het Natura 2000-beheerplan, maar het is niet duidelijk of er toch relevante drukfactoren aan de orde kunnen zijn. Doordat onvoldoende gegevens beschikbaar zijn over doelbereik is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

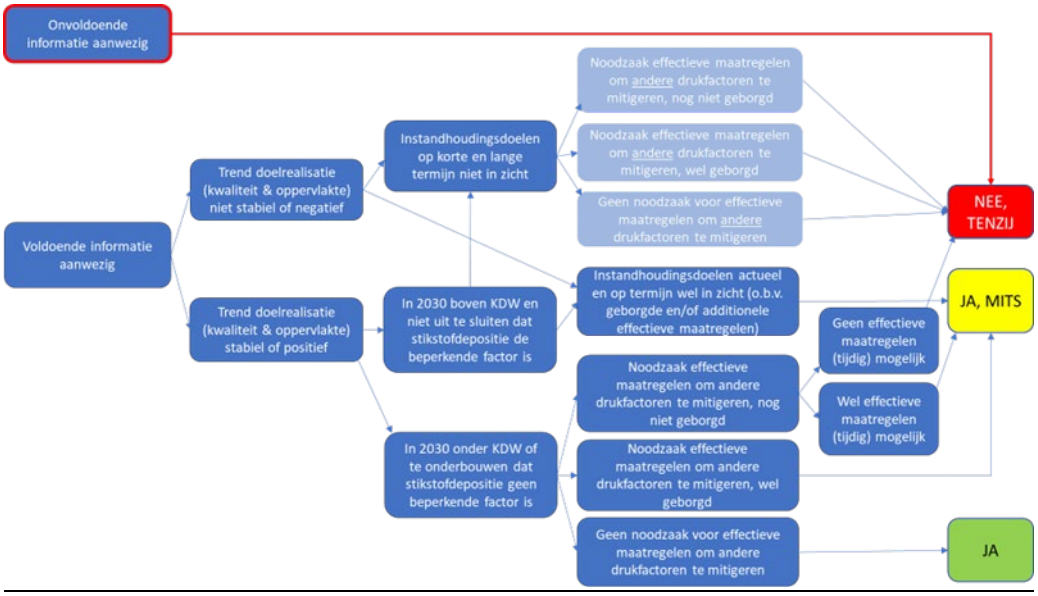

Figuur 22 H1093 Groenknolorchis

8 Literatuurlijst

Boer, M.E. de, G. Kos, T. van den Broek, H. Jaspers, I. van Hamersveld, L. Haverhals & D. de Vries, 2023.
Methodieken natuurdoelanalyses provincie Zuid-Holland.

Ministerie van LNV, 2006.
Natura 2000 doelendocument.

Ministerie van LNV, 2013.
Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid.
Kenmerk: PDN/2013-088; Stcrt. 2013, 12211

Provincie Noord-Holland, 2018.
Natura 2000-beheerplan Kennemerland-Zuid 2018-2024.

Provincie Zuid-Holland, 2022.
Natuurdoelanalyse Natura 2000: 88 Kennemerland-Zuid.

Sweco, 2023 (in prep.).
Evaluatie Natura 2000-beheerplan Kennemerland-Zuid: Evaluatie van de eerste beheerplanperiode 2018-2024.

Provincie Noord-Holland

NATURA 2000

Natuurdoelanalyse Oostelijke Vechtplassen

Directie Beleid - Sector Natuur & Recreatie

Metadata	
Gebiedsnummer	95
Gebiedsnaam	Oostelijke Vechtplassen
Contactgegevens	Natura2000@noord-holland.nl
Versie	**1.0, 7 januari 2025**

Inhoud

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen 3
1.1 Inleiding 3
1.2 Kernopgaven 4
1.3 Instandhoudingsdoelen 4

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte 6
2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte 6

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities 9
3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied 9
3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie 16

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof 17
4.1 Drukfactoren per habitattype en leefgebiedtype 17

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen 24
5.1 Maatregelen 24
5.2 Locaties maatregelen 28

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen 30

7 Synthese en conclusie 32
7.1 Synthese 32
7.2 Lange termijn en toekomstperspectief 34
7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen 34
7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen 35
7.5 Conclusie 35

8 Literatuurlijst 46

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen

1.1 Inleiding

Deze Natuurdoelanalyse (NDA) voor de Oostelijke Vechtplassen (hierna 'OVP') is een ecologisch beredeneerde aanscherping van de PAS-gebiedsanalyse (Programmatische Aanpak Stikstof). Het doel is om voorafgaand aan de vaststelling van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) (ex ante) te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst) in combinatie met andere drukfactoren en gegeven het vastgestelde maatregelenpakket. De NDA resulteert in een overzicht van resterende drukfactoren op het Natura 2000-gebied en richtingen van te nemen aanvullende (natuurherstel)maatregelen. In de natuurdoelanalyses zelf worden geen keuzes gemaakt welke maatregelen daadwerkelijk uitgevoerd worden; dat gebeurt later in andere processen, waar diverse partijen bij betrokken worden. Dan kunnen maatregelen ook nader worden ingevuld. Ook het Natura 2000-beheerplan bevat informatie over maatregelen en over monitoring.

Het Natura 2000-gebied OVP is aangewezen onder de Habitatrichtlijn en onder de Vogelrichtlijn. Het aanwijzingsbesluit is genomen op 23 mei 2013. Het recente Wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden vanwege aanwezige waarden (genomen op 25 november 2022) is niet van toepassing op het Natura 2000-gebied OVP.

Het beoordelingskader van de natuurkwaliteit en -omvang van een gebied wordt gewoonlijk geschetst op basis van kernopgaven en instandhoudingsdoelstellingen voor habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten en Vogelrichtlijnsoorten. Deze onderdelen gezamenlijk geven een beeld van de gewenste natuurkwaliteit en -omvang in een gebied en geven een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen. In het geval van OVP zijn in het aanwijzingsbesluit te beschermen habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten, broedvogelsoorten en niet-broedvogelsoorten opgenomen.

Het Natura 2000-gebied OVP is in de provincies Noord-Holland en Utrecht gelegen. Noord-Holland is de voortouwnemer voor het gehele Natura 2000-gebied en stelt daarom de gebiedsdekkende NDA op. De provincie Utrecht heeft echter voor het Utrechtse deel (Noorderpark) een concept NDA opgesteld (Provincie Utrecht, 2022). Deze is als brondocument geraadpleegd voor voorliggende NDA voor het gehele Natura 2000-gebied, waarin geen onderscheid wordt gemaakt tussen het Utrechtse en Noord-Hollandse deel van het Natura 2000-gebied.

Voor de NDA is in eerste instantie gebruik gemaakt van bestaande informatie, zoals bijvoorbeeld vastgelegd in het recente Natura 2000-beheerplan (Provincie Noord-Holland, 2022a). De hierin beschreven stand van zaken, onder meer ten aanzien van doelrealisatie, trends en drukfactoren, is echter deels ingehaald door actuelere onderzoeksgegevens en inzichten. Daarom is deze informatie in voorliggende NDA waar nodig geactualiseerd op basis van aanvullende gegevens (zie literatuurlijst) en/of op basis van expert judgement. Voor dit laatste is onder meer gebruik gemaakt van de door de provincie Noord-Holland en het kennisnetwerk OBN georganiseerde expertsessie op 9 februari 2023 en een afstemmingsbijeenkomst over de concept NDA met de terreinbeherende organisaties (TBO's) en waterbeheerders op 9 maart 2023.

1.2 Kernopgaven

Ten behoeve van de formulering van de Natura 2000-doelen op landelijk en op gebiedsniveau zijn per landschapstype kernopgaven geformuleerd. Deze zijn opgenomen in het Natura 2000-doelendocument (voormalige Ministerie LNV, 2006). Aan elk Natura 2000-gebied zijn één of meer kernopgaven toebedeeld.

Aan de OVP zijn de volgende kernopgaven toebedeeld:

- Opgave landschappelijke samenhang en interne compleetheid (Meren en moerassen): behoud en herstel van samenhang tussen slaapplaatsen en foerageergebieden in het bijzonder voor grasetende watervogels en meervleermuizen (de belangrijkste kraamkamerfunctie en slaapfunctie van de meervleermuis ligt vooral in gebouwen buiten de Natura 2000-gebieden) en herstel van mozaïek van verlandingsstadia van open water tot moerasbos en herstel van gradiënt watertypen.
- Evenwichtig systeem (4.08): nastreven van een meer evenwichtig systeem (waterkwaliteit, waterkwantiteit en hydromorfologie): waterplantengemeenschap, zwarte stern, platte schijfhoorn en vissen zoals o.a. bittervoorn, kleine modderkruiper, grote modderkruiper, en insecten, zoals gevlekte witsnuitlibel en gestreepte waterroofkever.
- Compleetheid in ruimte en tijd (4.09): alle successiestadia laagveenverlanding in ruimte en tijd vertegenwoordigd: overgangs- en trilvenen (trilvenen en veenmosrietlanden), met onder meer groenknolorchis, en vochtige heiden (laagveengebied), hoogveenbossen, blauwgraslanden, en galigaanmoerassen, in samenhang met gemeenschappen van open water.
- Overjarig riet (4.12): herstel van grote oppervlakten/brede zones overjarig riet, inclusief waterriet, door herstel van natuurlijke peildynamiek en tegengaan verdroging voor rietmoerasvogels zoals roerdomp, grote karekiet, snor, purperreiger en voor de noordse woelmuis.
- Blauwgraslanden (4.15): herstel inundatie, behoud en nieuwvorming blauwgraslanden.

1.3 Instandhoudingsdoelen

Het aanwijzingsbesluit bevat de volgende instandhoudingsdoelen:

Tabel 1 Instandhoudingsdoelen habitattypen in Natura 2000-gebied OVP

(= behoudsdoelstelling, > uitbreiding- of verbeterdoelstelling)

Habitattype	Status doel	Oppervlakte	Kwaliteit	Relatieve bijdrage (landelijk)
H3140 - Kranswierwateren	definitief	>	>	< 2%
H3150 - Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	definitief	>	>	2-6%
H4010B - Vochtige heiden (laagveengebied)	definitief	=	=	< 2%
H6410 - Blauwgraslanden	definitief	=	>	< 2%
H6430A - Ruigten en zomen (moerasspirea)	definitief	=	=	< 2%
H6430B - Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	definitief	=	=	< 2%
H7140A - Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	definitief	>	>	2-6%
H7140B - Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	definitief	>	>	2-6%
H7210* - Galigaanmoerassen	definitief	>	>	2-6%
H91D0* - Hoogveenbossen	definitief	=	=	< 2%

Tabel 2 Instandhoudingsdoelen Habitatrichtlijnsoorten in Natura 2000-gebied OVP

(= behoudsdoelstelling, > uitbreidings- of verbeterdoelstelling)

Habitatrichtlijnsoort	Status doel	Populatie	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Relatieve bijdrage (landelijk)
H1016 - Zegge-korfslak	definitief	=	=	=	6-15%
H1042 - Gevlekte witsnuitlibel	definitief	>	>	>	2-6%
H1082 - Gestreepte waterroofkever	definitief	>	>	>	
H1134 - Bittervoorn	definitief	=	=	=	< 2%
H1145 - Grote modderkruiper	definitief	=	=	=	
H1149 - Kleine modderkruiper	definitief	=	=	=	
H1163 - Rivierdonderpad	definitief	=	=	=	
H1318 - Meervleermuis	definitief	=	=	=	< 2%
H1340* - Noordse woelmuis	definitief	>	>	>	2-6%
H1903 - Groenknolorchis	definitief	=	=	=	< 2%
H4056 - Platte schijfhoren	definitief	=	=	=	2-6%

Tabel 3 Instandhoudingsdoelen broedvogels in Natura 2000-gebied OVP

(= behoudsdoelstelling, > uitbreidings- of verbeterdoelstelling)

Broedvogel	Status doel	Aantal broedparen	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Relatieve bijdrage (landelijk)
A021 - Roerdomp	definitief	5	>	>	< 2%
A022 - Woudaap	definitief	10	>	>	15-30%
A029 - Purperreiger	definitief	50	=	=	6-15%
A119 - Porseleinhoen	definitief	8	=	=	2-6%
A197 - Zwarte stern	definitief	110	>	>	2-6%
A229 - IJsvogel	definitief	10	=	=	< 2%
A292 - Snor	definitief	150	=	=	6-15%
A295 - Rietzanger	definitief	880	=	=	2-6%
A298 - Grote karekiet	definitief	50	=	=	15-30%

Tabel 4 Instandhoudingsdoelen niet-broedvogels in Natura 2000-gebied OVP

(= behoudsdoelstelling)

Niet-broed-vogel	Status doel	Po-pula-tie	Draag-kracht	Instandhou-dingsdoel-stelling	Om-vang leef-ge-bied	Kwaliteit leefgebied	Relatieve bijdrage (landelijk)
A017 - Aalscholver	definitief	behoud	n.v.t.	Slaap- en rustplaats	=	=	
A041 - Kolgans	definitief	920	gemiddelde	Slaap- en rustplaats en foerageergebied	=	=	< 2%
A043 - Grauwe gans	definitief	1200	gemiddelde	Slaap- en rustplaats en foerageergebied	=	=	< 2%
A050 - Smient	definitief	2800	gemiddelde	Slaap- en rustplaats en foerageergebied	=	=	< 2%
A051 - Krakeend	definitief	40	gemiddelde	Foerageergebied	=	=	< 2%
A056 - Slobeend	definitief	80	gemiddelde	Foerageergebied	=	=	< 2%
A059 - Tafeleend	definitief	120	gemiddelde	Foerageergebied	=	=	< 2%
A068 - Nonnetje	definitief	20	gemiddelde	Foerageergebied	=	=	2-6%

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte

2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte

Om een antwoord te kunnen geven op de vraag of verslechtering optreedt of instandhouding bereikt wordt, is het van belang de referentiesituatie (T0) en de huidige stand in het gebied te bepalen en te vergelijken. Deze vergelijking is voor de OVP nodig voor habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten en Vogelrichtlijnsoorten.

2.1.1 Habitattypen

Om te beoordelen wat de trends in oppervlakte en kwaliteit van de habitattypen zijn, is het nodig om de T1-kaart met de T0-kaart te vergelijken. Voor de OVP is echter nog geen T1-kaart beschikbaar. Dit is het gevolg van de afspraken die gemaakt zijn ten aanzien van monitoring. Landelijk is afgesproken dat de habitattypenkaart 1 x per 12 jaar wordt vernieuwd. Op basis van actuele gegevens en expert kennis is in onderstaande tabel het meest actuele inzicht in de trends in oppervlakte en kwaliteit weergegeven. Daarbij geldt als kanttekening dat het hier gebiedsbrede oordelen betreft en de situatie tussen afzonderlijke deelgebieden sterk kan verschillen.

Tabel 5 Doelrealisatie kwalificerende habitattypen

Habitattype	Referentiesituatie 2004[1] (Provincie Noord-Holland, 2022a)		Instandhoudingsdoel		Trend 2004-heden	
	Oppervlak	Kwaliteit	Oppervlak	Kwaliteit	Oppervlak	Kwaliteit
H3140	94,47 ha	Goed: 31,17 ha Matig: 63,3 ha	Uitbreiding	Verbetering	Negatief	Negatief
H3150	288,62 ha	Goed: 98,32 ha Matig: 190,30 ha	Uitbreiding	Verbetering	Negatief	Negatief
H4010B	1,14 ha	Goed: 0,6 ha Matig: 0,84 ha	Behoud	Behoud	Negatief	Negatief
H6410	2,17 ha	Goed: 0,33 ha Matig: 1,84 ha	Behoud	Verbetering	Stabiel	Negatief
H6430A	2,61 ha	Matig	Behoud	Behoud	Onbekend	Onbekend
H6430B	0,7 ha	Matig	Behoud	Behoud	Onbekend	Onbekend
H7140A	17,33 ha	Goed: 15,84 ha Matig: 1,49 ha	Uitbreiding	Verbetering	Negatief	Negatief
H7140B	21,36 ha	Goed: 18,08 ha Matig: 3,28 ha	Uitbreiding	Verbetering	Negatief	Negatief
H7210	1,39 ha	Goed/matig	Uitbreiding	Verbetering	Stabiel	Stabiel
H91D0	80,35 ha	Goed: 75,46 ha Matig: 4,89 ha	Behoud	Behoud	Stabiel	Negatief

Er zijn intussen duidelijke aanwijzingen (o.a. Provincie Utrecht, 2022; Vereniging Natuurmonumenten, 2022) dat het watersysteem van de OVP kwetsbaar is en reeds getroffen maatregelen niet voldoende zijn om de habitattypen die afhankelijk zijn van een goed functionerend watersysteem duurzaam veilig te stellen. Het meest duidelijk is dit voor de waterplantenvegetaties die behoren tot de habitattypen

[1] De oppervlakten en kwaliteit zijn afkomstig uit de T0-kaart. Daarvan zijn de gegevens met name verzameld tussen 2002-2012 en aangevuld met gegevens uit de periode 2013-2017.

H3140 en H3150, die zowel in oppervlakte als kwaliteit een duidelijke negatieve trend vertonen. Voor de habitattypen van de verlandingsreeks geldt dat geen nieuwe verlandingen op gang komen, die essentieel zijn voor het behoud op langere termijn. Daarnaast is veelal sprake van een grote druk door exoten die ten koste gaat van kwaliteit en in het uiterste geval ook van oppervlakte.

2.1.2 Habitatrichtlijnsoorten

Het Natura 2000-gebied is aangewezen voor elf Habitatrichtlijnsoorten. De volgende tabel, samengevat vanuit het Natura 2000-beheerplan, geeft aan wat de instandhoudingsdoelen voor deze habitatsoorten zijn. Informatie over populatietrends is meestal niet voorhanden of beperkt zich tot delen van het Natura 2000-gebied, waardoor geen gebiedsdekkend beeld voorhanden is. Er is echter wel informatie beschikbaar over de trend van een leefgebied in de vorm van habitattypen en andere voor de soort relevante vegetaties, waardoor op basis van expert judgement wel een goede inschatting van de trend in de kwaliteit van het leefgebied mogelijk is.

Tabel 6 Doelrealisatie habitatsoorten

Habitatsoort	Doel populatie	Doel leefgebied		Trend (populatie / leefgebied)
		Omvang	Kwaliteit	
H1016 Zeggekorfslak	=	=	=	Onbekend / stabiel
H1042 Gevlekte witsnuitlibel	>	>	>	Onbekend / negatief
H1082 Gestreepte waterroofkever	>	>	>	Onbekend / negatief
H1134 Bittervoorn	=	=	=	Onbekend / negatief
H1145 Grote modderkruiper	=	=	=	Onbekend / negatief
H1149 Kleine modderkruiper	=	=	=	Onbekend / negatief
H1163 Rivierdonderpad	=	=	=	Onbekend / negatief
H1318 Meervleermuis	=	=	=	Onbekend / stabiel
H1340 Noordse woelmuis	>	>	>	Onbekend / stabiel
H1903 Groenknolorchis	=	=	=	Onbekend / negatief
H4056 Platte schijfhoren	=	=	=	Onbekend / negatief

Met name voor de soorten die afhankelijk zijn van kwalitatief goed open water met waterplantenvegetaties en verlandingsvegetaties is de zorgelijke situatie ten aanzien van de waterkwaliteit en kenmerkende vegetaties/habitattypen (o.a. Provincie Utrecht, 2022; Vereniging Natuurmonumenten, 2022) richting gevend in bovenstaande oordelen.

2.1.3 Vogelrichtlijnsoorten

De OVP is grotendeels aangewezen als Vogelrichtlijngebied. De volgende tabel, samengevat vanuit het Natura 2000-beheerplan (Provincie Noord-Holland, 2022a), geeft aan wat de trend van de betreffende soorten in het Natura 2000-gebied is.

Tabel 7 Doelrealisatie broedvogels en niet-broedvogels

Vogelrichtlijnsoorten	Doel populatie	Doel leefgebied		Trend
		Omvang	Kwaliteit	
Broedvogels				
A021 Roerdomp	5	>	>	Negatief
A022 Woudaap	10	>	>	Negatief
A029 Purperreiger	50	=	=	Onzeker
A119 Porseleinhoen	8	=	=	Onbekend
A197 Zwarte stern	110	>	>	Negatief
A229 IJsvogel	10	=	=	Positief
A292 Snor	150	=	=	Positief sinds 2010 (Sovon)
A295 Rietzanger	880	=	=	Positief sinds 2010 (Sovon)
A298 Grote karekiet	50	>	>	Negatief
Niet-broedvogels				
A017 Aalscholver	Behoud	=	=	Onbekend
A041 Kolgans	920	=	=	Positief
A043 Grauwe gans	1200	=	=	Positief (Sovon)
A050 Smient	2800	=	=	Positief
A051 Krakeend	40	=	=	Positief
A056 Slobeend	80	=	=	Onbekend
A059 Tafeleend	120	=	=	Negatief

Vogelrichtlijnsoorten	Doel populatie	Doel leefgebied		Trend
		Omvang	Kwaliteit	
A068 Nonnetje	20	=	=	Stabiel

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de ecologische eisen van habitats. Eerst worden de huidige en gewenste omgevingscondities geschetst die nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te behalen. In hoofdstuk 4 worden de drukfactoren op de omgevingscondities geanalyseerd.

3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied

De omgevingscondities zijn opgenomen in de profieldocumenten (https://www.natura2000.nl/profielen). In deze paragraaf worden de gewenste omgevingscondities per habitattype beschreven op basis van het Natura 2000-beheerplan voor de OVP (provincie Noord-Holland, 2022a). Reden hiervoor is dat deze deels gedetailleerder en gebiedsspecifieker zijn beschreven dan in de profieldocumenten.

H3140 Kranswierwateren

Kranswierwateren zijn heldere, matig voedselrijke meren en plassen, petgaten en heldere poldersloten met vegetaties van allerlei kranswiersoorten. Van de voorkomende soorten is het sterkranswier de meest voorkomende soort in de OVP (Provincie Noord-Holland, 2022a). Kranswiervegetaties zijn vooral pioniervegetaties die zich cyclisch ontwikkelen door open plekken op de waterbodem te koloniseren. Kranswierwateren hebben helder water nodig dat licht doorlaat tot op de bodem. Daarnaast moet de totale fosfaatbelasting fors lager zijn dan de kritische fosfaatbelasting (Provincie Noord-Holland, 2022a). Mogelijk zijn behalve het fosfaatgehalte ook andere concentraties (o.a. stikstof in bodem en waterkolom) sturend in de ontwikkeling van deze vegetaties. Daarnaast is er vermoedelijk een sterke relatie met exoten zoals Amerikaanse rivierkreeft, waterwaaier (Cabomba) en ongelijkbladig vederkruid (Vereniging Natuurmonumenten, 2022).

H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

Het habitattype meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150) is afhankelijk van helder water dat neutraal tot zeer zwak zuur (pH 6-7) en matig voedselrijk is. Het habitattype betreft vooral waterplantbegroeiingen van meren, moerasoevers, grote petgaten en lijnvormige waterelementen. Minder goed ontwikkelde vormen van het habitattype zijn te vinden op locaties waar sprake is van eutrofiëring, of vertroebeling, verharding of verzilting van het water. Een kenmerk is het optreden van begroeiingen met krabbenscheer en/of breedbladige fonteinkruiden in niet al te smalle wateren. Net als bij H3140 dient de totale fosfaatbelasting fors lager te zijn dan de kritische fosfaatbelasting (Provincie Noord-Holland, 2022a). Mogelijk zijn behalve het fosfaatgehalte ook andere concentraties (o.a. stikstof in bodem en waterkolom) sturend in de ontwikkeling van deze vegetaties. Daarnaast is er vermoedelijk een sterke relatie met exoten zoals Amerikaanse rivierkreeft, waterwaaier (Cabomba) en ongelijkbladig vederkruid (Vereniging Natuurmonumenten, 2022).

H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)

Vochtige laagveenheiden worden in West-Nederland gekenmerkt door een dwergstruiklaag die pleksgewijs of zelfs grote oppervlakten kan bedekken. Vochtige heiden van het laagveengebied ontwikkelen zich uit oudere veenmosrietlanden en verzuurde trilvenen onder een zomermaaibeheer. De moslaag van vochtige laagveenheide is doorgaans goed ontwikkeld, en bestaat hoofdzakelijk uit veenmossen (Provincie Noord-Holland, 2017). Vochtige laagveenheide behoort tot de eindstadia van de gemaaide successiereeks. De bovenlaag van de vegetatie wordt gevoed door regenwater. Goed ontwikkelde laagveenheide kenmerkt zich door een omgeving met voedselarm water, een pH tussen de 5 à 6 en een grondwaterstand die zich tussen de 0 en 40 cm beneden maaiveld bevindt (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H6410 Blauwgraslanden

Blauwgrasland komt vooral voor op zogenaamde legakkers, de langgerekte percelen waarop vroeger het turf uit tussengelegen petgaten te drogen werd gelegd. De vegetaties van blauwgrasland ontstaan door jarenlang beheer als extensief hooiland. De afvoer van nutriënten zorgt daarbij voor het in stand houden van voedselarme omstandigheden. Blauwgrasland komt voor op voedselarme zuur-neutrale tot zwak zure bodems op zand- of veengrond, en soms in klei-op-veengebieden. Dit vegetatietype kenmerkt zich door aanwezigheid van wisselende grondwaterstanden ('s winters hoog en 's zomers lager maar niet te diep wegzakkend) en de toevoer van voedselarm, basen- en ijzerrijk (kwel)water. Wanneer extensief maaien wordt gestopt, ontwikkelt het zich tot struweel met gagel en grauwe wilg of tot berkenbroek (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H6430A Ruigten en zomen (moerasspirea) & H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)

Ruigten en zomen -zowel de subtypen A als B- zijn relevant vanwege hun waardevolle vegetatie. Zoomvormende ruigten waarin echte valeriaan en moerasspirea (subtype A) opvallen, zijn kenmerkend voor zoete of verzoetende wateren. Het komt voor op wat voedselarmere (dan het type B maar gemiddeld toch nog redelijk voedselrijke) locaties en vochtige percelen die incidenteel worden gemaaid, zo eens in de twee tot vier jaar. Subtype A is gebaat bij voldoende aanvoer van enigszins voedselarm grondwater. Het subtype B omvat voedselrijke strooiselruigten met vaak drijvende vegetaties met een goed ontwikkelde moslaag en oeverplanten zoals watermunt of waterzuring. Goed ontwikkelde bloemrijke rietruigten komen voor langs oevers en rietzomen van brede wateren en meren (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)

Trilvenen zijn mosrijke en op het water drijvende plantenmatten (kraggen). Jong trilveen kan ontstaan door successie, via kraggenvorming vanuit kranswier-, krabbenscheer- of andere watervegetaties. Meestal ontstaat het door verlanding vanaf de oever. In de basenrijke overgangen vanaf de initiële moerassen kunnen zeer soortenrijke vegetaties voorkomen, met bijvoorbeeld zeldzame orchideeën. Vaak zijn er overgangen te onderscheiden van meer basengedomineerde naar meer regenwater gedomineerde standplaatsen, onder invloed van indringend basenrijk water. Er ontstaat dan een stratificatie in de vegetatie, in de moslaag bijvoorbeeld van schorpioenmossen naar slaap- en levermossen naar veenmossen. Trilvenen hebben ook vaak een patroon van bulten en slenken. Op de bulten groeien soorten in zuurdere omstandigheden, terwijl in de slenken meer op basenrijk kwelwater gerichte soorten groeien (Provincie Noord-Holland, 2022a). De successie bestaat uit een ontwikkeling naar zuurdere en drogere vegetaties zoals schrale graslanden of veenmosrietlanden, wanneer de kragge zich vastgroeit aan de ondergrond.

H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)

Veenmosrietlanden zijn voedselarme, jaarlijks in de winter gemaaide, laagproductieve, soortenrijke rietmoerassen met veenmossoorten en kruiden in de ondergroei. Ze zijn onderdeel van de mesotrofe verlandingsreeks en kunnen ontstaan uit trilvenen die dikker worden en het contact met het grondwater verliezen. Het type is afhankelijk van een hoge waterstand met matig voedselrijk tot voedselarm en zurig water. De grondwaterstand moet ook in de zomer zeer hoog zijn, omdat er anders door verdroging en mineralisatie een andere vegetatie ontstaat. Onder gunstige omstandigheden kan deze vegetatie overgaan in moerasheiden. In de jonge stadia kan de vegetatie drijven, maar ook aan de bodem vastgegroeid zijn waardoor het een schraallandkarakter bezit. Veenmosrietlanden omvatten rietlanden waar de moslaag wordt gedomineerd door veenmossen. Binnen het habitattype worden kruidenrijke, kruidenarme en haarmosrietland typen onderscheiden, van voedselrijk naar voedselarm en van zwak zuur naar zuur. De kwaliteit hangt sterk af van het gevoerde beheer. Als er regelmatig bagger wordt gestort of maaisel wordt achtergelaten is de kwaliteit laag en wordt de snelheid van het verzuringsproces beïnvloed. Door natuurlijke verzuring en het dikker worden van de kragge gaat het type (bij maaibeheer) uiteindelijk over in laagveenheide.

H7210* Galigaanmoerassen
Dit habitattype betreft door galigaan gedomineerde rietgordels of verlandingsvegetaties (kraggen) langs oevers van plassen, sloten en petgaten. Galigaan vestigt zich op natte, basenrijke en zuurstofrijke bodems, vaak op de grens van laagveen en de hogere zandgronden. Sterke begroeiingen zijn gebonden aan plaatsen waar het water een groot deel van het jaar boven het maaiveld staat. Voedselrijkdom kan variëren maar de standplaats moet wel calciumrijk en fosfaatarm zijn. Zonder beheer of dynamiek verdwijnen, door het ontstaan van een slecht verteerbare strooisellaag, kleine lichtminnende plantensoorten, waarna een dicht en soortenarm galigaanmoeras ontstaat dat vele decennia stand kan houden.

H91D0* Hoogveenbossen
Hoogveenbossen zijn natte tot vochtige bossen met in goed ontwikkelde vormen een goed ontwikkelde ondergroei van veenmossen. In tegenstelling tot de goed ontwikkelde moslaag, is de hogere kruidlaag vaak soortenarm en weinig dominant. Hoogveenbossen hebben een goede kwaliteit van zoet, matig voedselrijk (diepere ondergrond) tot voedselarm (toplaag) water nodig, wat vooral beïnvloed wordt door regenwater, en een sterk vochthoudende veenbodem. Het type is erg gevoelig voor eutrofiëring en verdroging. Goed ontwikkelde hoogveenbossen zijn in het laagveengebied van oorsprong ontstaan in grote, vrij diep uitgeveende petgaten, waardoor de vegetatie plaatselijk nog drijft op het water en het grondwater zeer hoog staat. Goed ontwikkelde hoogveenbossen in laagveengebieden hebben een minimum oppervlakte nodig vanaf enkele tientallen hectares, het liefst zo groot mogelijk.

H1016 Zeggekorfslak
De Zeggekorfslak eet parasitaire algen en schimmels op bladeren van, met name, grote zeggensoorten. De slak kan ook veel worden aangetroffen op galigaan en zelfs riet. De soort komt in kwelrijke laagveenbossen voor, maar ook in de oevers van diverse wateren van laagveengebieden met een brede rand van ongestoorde verlandingsvegetaties. Na langdurige droogte kan de slak ook in de strooisellaag worden gevonden (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H1042 Gevlekte witsnuitlibel
De Gevlekte witsnuitlibel is afhankelijk van heldere en plantenrijke wateren met een goede waterkwaliteit (mesotroof milieu). Het leefgebied bestaat uit petgaten met helder water en waterplanten en komt voor bij kleine ondiepe (snel opwarmende en vaak beschutte) plassen met helder water dat voedselarm tot matig voedselrijk is. Optimaal biotoop bestaat uit water waarin een mozaïek voorkomt van emerse vegetatie als lisdodden, krabbenscheer en riet, ondergedoken waterplanten en drijvende waterplanten. Structuurrijke vegetatie is nodig voor onder andere de paring, het afzetten van eitjes, dekking en voedselaanbod. Als de vegetatie echter zo dicht wordt dat er geen reflecterend water meer zichtbaar is, is het ongeschikt voor de Gevlekte witsnuitlibel. De larven foerageren op kleine waterdiertjes tussen de dichte verlandingsvegetatie. Ze foerageren overdag, waardoor ze kwetsbaar zijn voor predatie door vissen. In wateren met weinig vis zijn de overlevingskansen daarom veel groter (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H1082 Gestreepte waterroofkever & H4056 Platte schijfhoren
De platte schijfhoren leeft van organisch materiaal, algen en micro-organismen. De gestreepte waterroofkever leeft van allerlei kleine organismen zoals watervlooien (Provincie Noord-Holland, 2022a).
De soorten komen vooral voor in de laagveengebieden en hebben helder, matig voedselrijk en onvervuild water nodig. De platte schijfhoren heeft een soortenrijkere en meer dichtbegroeide watervegetatie nodig, zoals krabbenscheer en onderwaterplanten, dan de gestreepte waterroofkever. Voor de gestreepte waterroofkever is het belangrijk dat het water goed door de zon beschenen kan worden en over een groot oppervlak maximaal 1 meter diep is. Voor beide soorten geldt dat ze niet tegen een te dominante aanwezigheid van waterplanten kunnen, met name eendenkroos. Op zand- en kleibodems wordt de platte schijfhoren minder vaak aangetroffen. Net als bij de bovengenoemde habitattypen H3140 en H3150, is een goede waterkwaliteit een uitgangspunt voor beide soorten.

H1134 Bittervoorn & H1149 Kleine modderkruiper
De bittervoorn wordt aangetroffen in stilstaand of langzaam stromend, helder, relatief ondiep water van sloten, plassen en vijvers met een rijke onderwatervegetatie en een doorgaans niet al te weke bodem. In stromend en dieper water kan de vis in de oeverzone worden aangetroffen. Voor de voortplanting heeft de bittervoorn grote zoetwatermossels nodig. De kleine modderkruiper heeft helder zoet water nodig met waterplanten. Kleine modderkruipers worden aangetroffen in sloten, beken, rivierarmen en meren. Stilstaande en langzaam stromende wateren vormen de ideale biotopen. Door darmademhaling kan de kleine modderkruiper in zuurstofarme situaties overleven. Vooral de bredere watergangen met een niet te dikke baggerlaag, die regelmatig worden gebaggerd, in combinatie met oever- en watervegetaties zijn een kwalitatief goed leefgebied voor deze soort (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H1145 Grote modderkruiper
De grote modderkruiper wordt aangetroffen in ondiep, stilstaand en langzaam stromend water van sloten of andere kleine wateren die vaak hydrologisch geïsoleerd zijn. Deze wateren hebben een dichte waterplantenvegetatie met een hoog voedselaanbod aan wormen, slakken en insectenlarven en waar hij beschutting kan vinden. De bodem heeft bij voorkeur een dikke modderlaag; zandbodems worden zo veel mogelijk vermeden. In ongunstige omstandigheden en in de winterperiode graaft de grote modderkruiper zich in (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H1163 Rivierdonderpad
De rivierdonderpad heeft koel, helder, zuurstofrijk water nodig met genoeg schuilmogelijkheden. Rivierdonderpadden zijn erg honkvast. Het dier verplaatst zich maximaal ongeveer 15-20 m en zwemt zelden in open water of boven een kale ondergrond. Kleine stuwtjes en onbegroeide bodems vormen al gauw een onoverkomelijke hindernis (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H1318 Meervleermuis
Open waterrijke gebieden vormen het primaire foerageergebied voor deze soort. Het betreft grotere open wateren en de oeverzones daarvan alsmede vochtige graslanden en bosranden binnen een straal van circa 500 meter rond de wateren. Verblijfplaatsen zijn vrijwel altijd beperkt tot bebouwing en kunnen tot op grote afstand van het foerageergebied liggen (10-20 km). Lijnvormige wateren en andere landschapselementen vormen de verbinding tussen de verblijfplaatsen en foerageergebieden. Zowel voor de foerageergebieden als voor de verbindende structuren geldt dat barrières en lichtverstoring ongewenst zijn (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H1340* Noordse woelmuis
De belangrijkste vereiste voor het leefgebied is het ontbreken van de concurrerende soorten aardmuis en veldmuis. Bij het ontbreken van deze concurrentie komt deze soort bij voorkeur voor in structuurrijke graslanden. Minder bepalend hierbij is de bodemvochtigheid, hoewel deze wel weer van invloed kan zijn op de aanwezigheid van concurrerende soorten (Van Straaten, 2012).

H1903 Groenknolorchis
De verspreiding van deze soort is beperkt tot natte duinvalleien aan de kust en moerasvegetaties in laagveengebieden. In laagveen groeit de groenknolorchis bij voorkeur op natte, voedselarme plaatsen die onder invloed staan van basenrijk en ijzerrijk (grond)water. De soort heeft een zonnige plek nodig op niet- of weinig vergraven veengrond en jonge verlanding zoals trilveen of in de oevers. Een goede waterkwaliteit en het voeren van een regelmatig maaibeheer zijn belangrijk voor het behoud van de groenknolorchis (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A021 Roerdomp
Roerdompen leven in een afwisselend open landschap met open water, grasland en moerasgebieden. Van belang voor deze soort is een foerageergebied met een flinke randlengte van rustige, in ondiep (10 tot 20 cm) water groeiende oeverrietkragen en ruimtelijke overgangen van overjarige rietvegetaties naar structuurrijk grasland (minimaal 0,5 tot 1 km geschikte randzones per territorium). De nestplek bevindt zich in overjarige en natte vegetaties van riet of andere helofyten van ten minste 0,5 ha, waar ophoping van oude geknikte stengels heeft plaatsgevonden zodat een 'kniklaag' is ontstaan waar het nest op rust. Ook kan er een onderlaag aanwezig zijn van grote zeggen (oeverzegge). Op de nestlocaties moet minstens 10 cm water staan, maar locaties met 40-50 cm zijn nog geschikter.

A022 Woudaap
Woudapen leven in open moerasgebieden waar ook ondiep, open water aanwezig is. Ze broeden in overjarig riet in rietkragen en behoeven grote randlengtes tussen rietvegetaties en water. Ongeveer de helft van het leefgebied dient te bestaan uit open water, de rest uit moerasvegetaties. Met name nat rietland moet aanwezig zijn, alsmede ondiep helder water met veel kleine prooien (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A029 Purperreiger
Het grootste deel van de Nederlandse populatie purperreigers leeft in het laagveengebied. Purperreigers broeden in kolonieverband in drassige rietvegetaties in inundatierietlanden, maar door de invloed van predatie in toenemende mate ook in struwelen en moerasbossen. De grootte van de kolonie is afhankelijk van de beschikbaarheid van nestgelegenheid en de omvang en kwaliteit van het foerageergebied. De extensief beheerde graslandgebieden met veel sloten in de veenweidegebieden rondom de OVP zijn lokaal belangrijk foerageergebied evenals het Noord-Hollandse deel met extensief beheerde graslanden met veel sloten in de veenweidegebieden rondom de laagveenkernen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A119 Porseleinhoen
Het porseleinhoen is een soort van pioniermoerassen en laagveenverlandingen. Ze broeden in open, natte zegge en rietvegetaties, of vegetaties van pionierplanten die periodiek of permanent onder water staan. Als broed- en foerageergebied hebben ze open gebieden nodig, waar ze onder of nabij lage vegetaties of in slik of ondiep water (<15 cm) foerageren. Het optreden van de juiste omstandigheden die dit leefgebied laten ontstaan of in stand houden is afhankelijk van verschillende factoren als waterpeil en begroeiingshoogte, en deze moeten jaarlijks fluctueren (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A197 Zwarte stern
Zwarte sterns leven in kolonieverband in kleine en grote open moerascomplexen, sloten en poelen in een waterrijke omgeving. Nesten maken ze op drijvende waterplanten, maar ook veenbanken, kleine eilandjes van modder in ondiep water of drijvende wortelstokken kunnen hiervoor gebruikt worden. Ze maken momenteel vrijwel uitsluitend gebruik van kunstmatige nestvlotjes. In Noord-Holland broeden ze van oorsprong veelal in gele plomp- en waterlelievelden in petgaten (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A229 IJsvogel
De ijsvogel heeft helder water nodig met een hoog voedselaanbod. Ze zitten vaak op overhangende takken boven het water, hoewel dit geen harde vereiste blijkt te zijn in het foerageergebied van de soort. In zandige of lemige steile oevers graven ijsvogels een nesttunnel uit om in te broeden. 's Winters worden ijsvogels ook bij meer open en brakke of zoute wateren gezien. Het enige wat dan telt, is de aanwezigheid van voldoende voedsel - kleine visjes, waterinsecten en dergelijke - en een ijsvrij, helder wateroppervlak om dat voedsel te kunnen bemachtigen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A292 Snor
De soort heeft een voorkeur aan uitgestrekte opgaande, overjarige rietvegetaties in moerasgebieden, met (water)riet van minstens 1,5 meter hoog, een goed ontwikkelde onderlaag van oud plantenmateriaal ('kniklaag'), waarvan minstens 50% van het oppervlak periodiek of permanent in het water dient te staan. Optimale broedgebieden zijn structuurrijke verlandingsvegetaties die bestaan uit brede, dichte, vochtige en natte vegetaties van jong- en overjarig riet en zeggen. Het nest wordt gemaakt in oud, staand riet (riet, lisdodde, galigaan). De snor foerageert in de vegetatielaag bij ondiep water op prooisoorten.

A295 Rietzanger
De rietzanger prefereert de latere, drogere successiestadia van ongemaaide rietmoerassen: verruigd rietland, vochtige ruigten en open struweel. Dichte verlandings- en oevervegetaties vormen de optimale biotoop, met een hoger punt vanwaar de rietzanger zijn baltsvlucht kan uitvoeren.
De nestplaats bevindt zich net boven de bodem in de 'kniklaag' van overjarige rietlandvegetaties (zonder water op het maaiveld), in de onderlaag van ruigtekruiden of in lage wilgen. Het voedsel (een breed scala aan ongewervelden) wordt gezocht in de onder- en bovenlaag van rietland, kruidenrijk grasland, ruigte-zones en in houtopslag, maar soms ook in moeras-pioniervegetaties die ongeschikt zijn om in te broeden (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A298 Grote karekiet
De grote karekiet verblijft vanaf ongeveer eind april tot eind september in Nederland en broedt in brede waterrietkragen die in diep (0,5-1 m) water staan langs mesotrofe en eutrofe open wateren. Nesten worden gemaakt in stevige, overjarige stengels. Ze foerageren op insecten in de waterrietzones en de erachter gelegen oudere successiestadia van riet, maar ook boven land in riet- en kruidenvegetaties en in struwelen. Hoewel ze gevoelig kunnen zijn voor directe verstoring, werd in de OVP voorheen op veel plekken gebroed op eilanden en oevers in gebieden met veel recreatie en vaarverkeer (Provincie Noord-Holland, 2022a), soms zelfs op enkele meters van de verstoringsbron. De gevoeligheid voor verstoring is dus relatief beperkt. Overbegrazing van het jonge waterriet, vooral door watervogels, is een belangrijke oorzaak voor de achteruitgang van habitat en broedende vogels. Overigens kunnen ook gebrek aan peildynamiek en afname van de voedselrijkdom van het water bijdragen aan minder dikstengelig waterriet dat geschikt is om de nesten te kunnen dragen.

A017 Aalscholver
De aalscholver broedt in kolonies in bomen dicht bij water. Voor hun nest gebruiken ze dood of levend hout, maar in geval er geen sprake is van predatie kunnen aalscholvers ook op de grond broeden en gebruiken ze riet voor hun nest. De grootte van een broedkolonie kan per locatie zeer verschillen. Buiten het broedseizoen gebruiken aalscholvers dijken, hoogspanningsmasten, dammen en zandplaten als rust- en slaapplaats. Helderheid van het water is een belangrijke voorwaarde voor de aalscholver als het om het foerageergebied gaat, in verband met het zicht op vis. Bij veel wind kunnen aalscholvers uitwijken naar gebieden die meer in de luwte liggen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A041 Kolgans
De kolgans overwintert in o.a. Nederland. Sporadisch broedt de vogel ook in Nederland. De kolgans is een planteneter die foerageert op een verscheidenheid aan planten, zaden en wortels. Vanwege de hogere biomassaproductie zoekt de kolgans zijn voedsel vooral in cultuurgrasland en in veel mindere mate in extensief beheerde graslandreservaten. Kolganzen hebben een duidelijke voorkeur voor een korte vegetatie met een laag gehalte aan dood materiaal, een hoge bedekking en een fijne structuur die wordt aangetroffen op goed bemeste gronden met een hoog vochtgehalte. Als slaapplaats worden rustige en roofdiervrije grote wateren benut, maar soms worden ook zanden op modderbanken gebruikt (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A043 Grauwe gans
De grauwe gans is in Nederland een broedvogel en een wintergast. Ze rusten en slapen op beschut gelegen open water, binnen een dagelijks haalbare vliegafstand (doorgaans < 10 km) vanaf geschikte voedselgronden. Beschikbaarheid van geschikt akker- of grasland in de directe nabijheid van de ruigebieden is van belang vlak voor en na de rui. Vlak voor en tijdens de rui is de dagelijkse actieradius van de ganzen vaak niet meer dan één kilometer. In de OVP is vraat aan jonge rietstengels een veel voorkomend verschijnsel. Dit heeft een sterk negatieve invloed op de verlanding en rietvegetaties en daarmee op moerasvogels (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A050 Smient
Nederland is een belangrijk overwinteringsgebied voor de smient, voornamelijk in natte veenweidegebieden met gras en ondiep water. Overdag worden rustplaatsen opgezocht in open water. In de rustige gebieden wordt ook overdag gefoerageerd. Rustplaatsen bevinden zich doorgaans binnen een straal van 10 á 15 kilometer van het foerageergebied. De soort foerageert ’s winters vooral in agrarische graslanden met een matige tot intensieve bemesting. Gebieden met rietlanden en moerasvegetatie zijn minder in trek als foerageergebied (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A051 Krakeend
De krakeend heeft een voorkeur voor ondiepe, voedselrijke (eutrofe) zoete wateren. De krakeend is een grondeleend die niet duikt en als zodanig gebonden is aan ondiepten, oevergebieden en aangrenzende landbouwgebieden. In de ruiperiode (augustus), wanneer de soort niet in staat is tot vliegen, is de krakeend afhankelijk van grote waterrijke gebieden met goede schuilmogelijkheden in de oevervegetatie (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A056 Slobeend
Geschikte foerageergebieden worden gevormd door waterrijke graslanden. De slobeend broedt in gebieden met een structuurrijk karakter, met voldoende stilstaande wateren met een goed ontwikkelde oevervegetatie. Als rust- en slaapplaats hebben slobeenden de voorkeur voor beschutte poldervaarten en beschutte plasdras gebieden. Daarnaast komen slobeenden ook in agrarisch gebied voor (poldersloten) (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A059 Tafeleend
De tafeleend komt voor in open water met een rijke oever- en onderwatervegetatie. Het is een echte duikeend; voor het voedsel duikt de tafeleend naar beneden om te zoeken naar zaden, wortels, mossels en wormen. In de winter wordt meer gefoerageerd op driehoeksmossels, als er niet genoeg plantaardig voedsel is. Net als de smient, foerageert de tafeleend vooral ’s nachts. Overdag bevinden ze zich op beschutte rustplaatsen, zoals op wateren in de luwte van dijken. In juli trekken ze voor de rui in groten getale naar grote watergebieden, zoals het IJsselmeer (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A068 Nonnetje
Het nonnetje overwintert in Nederland op open wateren en plassen van enige omvang, en in mindere mate ook op kleinere wateren, zoals kanalen. Het zijn viseters die afhankelijk zijn van heldere, visrijke wateren. De slaapplaatsen bestaan uit beschutte ongestoorde wateren die in de buurt van de foerageergebieden liggen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie

De habitattypen waarvoor een instandhoudingsdoel is geformuleerd zijn verschillende successiestadia in de verlandingsreeks van zoete laagveengebieden. Het betreft daarbij de volledige reeks van open water tot veenbos. Het betreft met name voor de open typen (trilvenen, veenmosrietlanden en vochtige laagveenheiden) relatief kleine oppervlakten, die verspreid liggen in het kenmerkende veenweidelandschap. De OVP bestaan uit een aantal polders met plassen, rietlanden en moerasbos, al dan niet verweven met landbouwkundig medegebruik in combinatie met bemesting.

Door de onvoldoende oppervlaktewaterkwaliteit (o.a. Provincie Utrecht, 2022; Vereniging Natuurmonumenten, 2022) en de afgenomen invloed van gebufferd grondwater (kwel) zijn de omstandigheden op veel locaties in de OVP nog niet voldoende geschikt voor de verlandingsreeks. Ook is het grondwater in de afgelopen decennia voedselrijker geworden, als gevolg van vervuiling van het infiltratiewater van tientallen jaren geleden. Met name voor een aantal habitattypen, zoals trilveen, veenmosrietland, moerasheide en blauwgrasland, geldt dat deze nu in kleine arealen aanwezig zijn en zeer verspreid liggen.

Nog los van de robuustheid van het watersysteem en de lokale verwevenheid met landbouwkundig medegebruik in relatie tot de natuurdoelen, is de verspreide ligging van habitattypen zoals blauwgrasland en moerasheide, het kleine areaal en de beperkte samenhang van de habitattypen een wezenlijk risico voor duurzaam behoud op lange termijn, inclusief het behoud van kenmerkende soorten flora en fauna als belangrijke kwaliteitsfactor.

Voor het bereiken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelen zijn samenvattend de volgende hoofdrisico’s aanwezig:

1. Lokale verweving met (te) intensieve landbouw en bebouwing
2. Ontoereikend watersysteem (grond- en oppervlaktewater)
3. Atmosferische stikstofdepositie
4. Kleine arealen en versnippering van een deel van de habitattypen
5. Invasieve exoten

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof

4.1 Drukfactoren per habitattype en leefgebiedtype

In deze paragraaf worden eerste algemene drukfactoren beschreven en daarna volgen invasieve exoten en stikstof.

4.1.1 Algemene drukfactoren

In het Natura 2000-gebied is een aantal algemene knelpunten van toepassing die het halen van de instandhoudingsdoelstellingen belemmeren. In deze paragraaf worden eerst de generieke drukfactoren benoemd, waarna vervolgens wordt ingegaan op drukfactoren voor specifieke instandhoudingsdoelstellingen (m.u.v. stikstofdepositie, deze effecten worden besproken in paragraaf 4.1.3).

De volgende gebiedskenmerken, processen en drukfactoren zijn van belang voor het realiseren van de kernopgaven:

1) Grond- en oppervlaktewaterkwaliteit en kwantiteit
    a. De aanwezigheid van kwel is een belangrijke gebiedskwaliteit van de OVP. Het maximaal realiseren/vergroten van kwel en het effectiever gebruik van het kwelwater is echter gewenst voor het realiseren van diverse instandhoudingsdoelstellingen. Door veranderingen in het systeem is het mogelijk dat andere plekken in het gebied of daarbuiten hiervoor geschikt zijn (niet begrensd NNN/Natura 2000 hoger op de flank van de heuvelrug). Hiervoor is nader onderzoek nodig.
    b. Het realiseren van een zo goed mogelijke kwaliteit van het oppervlaktewater is een belangrijk speerpunt voor het systeemherstel, waarbij naast een lage nutriëntenbeschikbaarheid, een laag sulfaatgehalte, voldoende bufferend vermogen en een groot doorzicht essentiële aandachtspunten zijn.
    c. Peilfluctuatie is van invloed op veel factoren die waterkwaliteit en vegetatieontwikkeling beïnvloeden. Peilfluctuatie kan afhankelijk van de omstandigheden een gunstige invloed hebben op waterkwaliteit en nieuwvorming van verlanding (Stowa, 2012). Het gebied is verdeeld in diverse peilvakken waar in grote delen van het gebied peilfluctuaties beperkt mogelijk zijn, maar lokale potenties beter benut kunnen worden.
    d. In droge perioden wordt gebiedsvreemd water ingelaten. Dit water is veelal voedselrijk terwijl de aanwezige habitattypen voedselarme omstandigheden vereisen. Een groot deel van dit water wordt reeds gedefosfateerd en er zijn maatregelen gepland voor uitbreiding hiervan.

2) Ontbreken van mesotrofe verlanding
    Nieuwvorming van verlanding is een essentieel onderdeel van het ecologisch systeem van de OVP aangezien jonge mesotrofe verlanding het startpunt is van vrijwel alle opeenvolgende successiestadia (aangewezen habitattypen) in de OVP. Daarnaast zijn jonge verlandingsstadia en rietzones belangrijke leefgebieden van aangewezen habitatrichtlijn- en vogelsoorten. Essentieel voor het op gang brengen van verlanding is een verbetering van de oppervlaktewaterkwaliteit, meer peilvariatie, voldoende basenaanvoer via grondwater, het tegengaan van (ganzen)vraat, invloed van exoten en het beperken van beschaduwing door bomen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

3) Landgebruik
    Verweving van natuur en andere functies zoals intensieve landbouw en recreatie vormen op diverse plaatsen knelpunten. De landbouw vraagt doorgaans een ander peilbeheer dan de beoogde natuurdoelen en daarnaast

vormt bemesting een directe bedreiging voor een goede waterkwaliteit. Recreatie en dan met name waterrecreatie kan zorgen voor een grote verstoring van daarvoor gevoelige soorten. Dit speelt met name een rol bij water- en moerasvogels.

4) Ganzenvraat
Overzomerende ganzen zorgen voor een grote druk op bijvoorbeeld waterrietvegetaties. Afname van de oppervlakte en kwaliteit van waterrietvegetaties gaat ten koste van rietbroedende vogelsoorten en ten koste van nieuwe verlandingen. Daarnaast kunnen grote aantallen ganzen zorgen voor eutrofiëring van zowel open wateren als moerasvegetaties.

Hierna worden de algemene drukfactoren per instandhoudingsdoel beschreven.

H3140 Kranswierwateren
Knelpunten hebben betrekking op doorzicht, vraat en fosfaat. Mogelijk speelt bij de afname van kranswieren ook de sterk toegenomen begrazing door exotische rivierkreeften een rol (Provincie Noord-Holland, 2022a). De basenbeschikbaarheid is een knelpunt voor kranswierwateren.

H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden
De situatie is vergelijkbaar met die van kranswierwateren, waarmee dit habitattype vaak gezamenlijk voorkomt. De huidige fosfaatbelasting is in de meeste deelgebieden van de OVP te hoog voor een blijvende situatie met krabbenscheer en fonteinkruiden. Verder vormt het doorzicht vaak een beperking van de ontwikkeling van dit habitattype. Het beperkte doorzicht hangt samen met de grote dichtheid algen (samenhangend met de hoge fosfaatbelasting), de opwerveling van zwevend slib en de aanwezigheid van bodemwoelende vis. Vraat door de Rode Amerikaanse rivierkreeft draagt waarschijnlijk eveneens bij aan de achteruitgang van dit habitattype. Daarnaast vormt op meerdere plaatsen het woekeren van exoten als waterwaaier en ongelijkbladig vederkruid (samenhangend met de hoge fosfaatbelasting) een beperking voor het herstel van de watervegetatie (Provincie Noord-Holland, 2022a). Toxiciteit van sulfide en ammonium in de waterbodem en/of het oppervlaktewater vormt lokaal ook een knelpunt.

H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)
Knelpunten zijn het ontbreken van nieuwe verlandingsreeksen, te lage grondwaterstanden, waterkwaliteit (stikstof, fosfaat en sulfaat), ontbreken van voldoende basenrijke kwel, ophoping van onverteerde plantenresten, vraat en versnippering (Provincie Noord-Holland, 2022a). Verdroging is ook een knelpunt.

H6410 Blauwgraslanden
Knelpunten zijn de waterhuishouding (oppervlaktewaterkwaliteit, waterpeil, wegvallen kwel en inlaat gebiedsvreemd hard en/of voedselrijk water) en nabijgelegen agrarische bemesting (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H6430A Ruigten en zomen (moerasspirea) en H6430B – Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)
Het type komt beperkt voor, waar potenties aanwezig zijn. Maar het is vooral een beheerkeuze (maaibeheer, wisselende waterpeilen) die ertoe moet leiden dat het type wordt uitgebreid (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)
Gunstige ontwikkelingen vinden uitsluitend plaats door lokaal genomen effectgerichte maatregelen. Een van de voornaamste knelpunten is de verminderde invloed van gebufferd kwelwater en onvoldoende oppervlaktewaterkwaliteit (te voedselrijk). Het wegvallen van voldoende maaibeheer in het verleden heeft bijgedragen aan de achteruitgang van het trilveen. Tenslotte vindt nieuwvorming via jonge verlanding vanuit open water nauwelijks plaats door de matige oppervlaktewaterkwaliteit en verminderde invloed van kwelwater (Provincie Noord-Holland, 2022a). Verdroging en eutrofiëring zijn ook knelpunten.

H71408B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)
Knelpunten zijn de verminderde invloed van gebufferd kwelwater, verdroging, matige oppervlaktewaterkwaliteit en het ontbreken van nieuwvorming door nieuwe verlandingsreeksen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H7210* Galigaanmoerassen
Knelpunten zijn de verminderde invloed van gebufferd kwelwater en oppervlaktewaterkwaliteit (voedselrijkdom) (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H91D0* Hoogveenbossen
Knelpunten voor dit habitattype zijn het ontbreken van voldoende grote robuuste eenheden nat broekbos zonder directe invloed van oppervlaktewater. De aanwezigheid van exoten als appelbes en Amerikaanse vogelkers vormt een bedreiging voor het habitattype hoogveenbossen (Provincie Noord-Holland, 2022a). Verdroging, eutrofiëring en verruiging zijn ook knelpunten.

H1016 Zeggekorfslak
Knelpunten en perspectieven hangen voor de zeggekorfslak samen met vegetatietypen die bij verlanding horen, zoals verschillende typen moerassen en broekbossen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H1042 Gevlekte witsnuitlibel
Gevlekte witsnuitlibellen zijn erg kwetsbaar vanwege hun geïsoleerde voorkomen en de geringe grootte van de populaties. Knelpunten zijn het geringe oppervlak van de benodigde jonge verlandingsstadia, eutrofiëring (vertroebeling) door o.a. inlaat gebiedsvreemd water of opwerveling van slibdeeltjes en verdroging (Provincie Noord-Holland, 2022a). Verbossing is ook een knelpunt.

H1082 Gestreepte waterroofkever en H4056 - Platte schijfhoren
Knelpunten zijn eutrofiëring en vervuiling van het oppervlaktewater, mede door de hoge fosfaatbelasting. Ook verbossing van de oevers is een knelpunt en vraat door uitheemse rivierkreeften, waardoor helder water en rijke onderwatervegetaties verdwijnen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H1134 Bittervoorn en H1149 Kleine modderkruiper
De passeerbaarheid van enkele kunstwerken en versnippering tussen gebieden wordt gezien als knelpunt, bijvoorbeeld tussen de Spiegelplas en de Vecht. Daarnaast zijn de oevers niet overal optimaal ontwikkeld als gevolg van verbossing en zijn er onvoldoende paaiplekken (Provincie Noord-Holland, 2012).

H1145 Grote modderkruiper
De grote modderkruiper is gevoelig voor watervervuiling, grootschalig baggeren, intensief waterbeheer en peilverlagingen. Het ontsnipperen van geïsoleerde sloten kan ongunstig zijn omdat andere vissoorten daardoor toegang krijgen tot het leefgebied en kunnen foerageren op het broed van de grote modderkruiper (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H1163 Rivierdonderpad
Knelpunten voor de rivierdonderpad zijn de slechte of matige waterkwaliteit en zuurstofloosheid. Isolatie van populaties is eveneens een knelpunt, waarvoor ontsnippering nodig is. In de Kortenhoefse Plassen worden potenties herkend voor het herstel of terugkeer van populaties van de rivierdonderpad (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H1903 Groenknolorchis
Knelpunten zijn de waterkwaliteit en verminderde kwelwaterinvloed. De soort is erg gevoelig voor verdroging en vermesting in combinatie met vergrassing en daarop volgende successie (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H1318 Meervleermuis
Verslechtering van de waterkwaliteit (minder grote insecten én accumulatie van toxische stoffen), verdwijnen van structuurrijke oevervegetatie (minder voedsel en geschikt foerageergebied in slechte weersomstandigheden) en veranderingen van de visstand (afname dichtheid en diversiteit van insecten) zijn mogelijke bedreigingen voor de meervleermuis in de OVP (Provincie Noord-Holland, 2022a). Dichtgroeien van moeras met bos maakt gebieden minder open en minder geschikt als foerageergebied. De aanleg van verlichting en nieuwe bebouwing langs water, én toenemende versnippering tussen voedsel- en verblijfplaatsen zijn eveneens ongunstig, vooral wanneer tussengelegen lijnvormige elementen verdwijnen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

H1340* Noordse woelmuis
Verdroging, het ontbreken van peilfluctuatie, verbossing, concurrentie met veld- en vooral aardmuis en versnippering zijn de belangrijkste knelpunten in het gebied. Op basis van verspreidingsonderzoek is een negatieve trend aangeduid (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A021 Roerdomp
Verbossing van broed- en foerageergebieden, onvoldoende nat rietmoeras, het ontbreken van peilfluctuaties, verstoring door waterrecreatie en het verdwijnen van als broedlocatie geschikte waterrietzones als gevolg van vraat door ganzen zijn knelpunten voor de soort (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A022 Woudaap
Verbossing van geschikt broed- en foerageergebied, eutrofiëring, gebrek aan natuurlijke peildynamiek en ganzenvraat zijn knelpunten. De soort heeft daarnaast een landelijke zeer lage populatiedichtheid, wat vestiging vanuit andere gebieden bemoeilijkt (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A029 Purperreiger
Afname van geschikt broedbiotoop door verdroging en daarop volgende bosopslag, het ontbreken van rust en predatie in kolonies door vos en boommarter (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A119 Porseleinhoen
Knelpunten zijn verdroging, bosopslag en ontbreken van natuurlijke peildynamiek (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A197 Zwarte stern
Verstoring door waterrecreatie en predatie, onvoldoende geschikte leefruimte en gebrek aan prooiaanbod en -diversiteit versterken elkaar en dragen gezamenlijk bij aan een onvoldoende hoog broedsucces van de zwarte sterns (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A229 IJsvogel
De soort is gevoelig voor eutrofiëring van voedselplaatsen en een gebrek aan geschikte broedplaatsen. Bovendien is de ijsvogel erg gevoelig voor strenge winters (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A292 Snor
Knelpunten zijn intensief (grootschalig) maaibeheer van rietlanden, bosvorming, verdroging en ontbreken van natuurlijke peildynamiek (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A295 Rietzanger
Versnelde bosvorming en verruiging in combinatie met afnemende aangroei van nieuwe rietvegetaties vormen bedreigingen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A298 Grote karekiet
Achteruitgang van broedbiotoop (overjarig waterriet), met name door vraat door ganzen, en het ontbreken van voldoende prooidieren zijn knelpunten voor de soort (Provincie Noord-Holland, 2022a).
Het ontbreken van nieuwvorming van verlanding is ook een knelpunt.

A017 Aalscholver
Op dit moment zijn geen knelpunten voorzien die de functie als slaapplaats in gevaar brengen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A041 Kolgans
De soort is gevoelig voor verstoring van de foerageer- en slaapplaatsen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A043 Grauwe gans
De soort is gevoelig voor verstoring van de foerageer- en slaapplaatsen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A050 Smient
De soort is zeer gevoelig voor verstoring van de foerageer- en slaapplaatsen. Het gebrek aan uitwijklocaties met voldoende rust wanneer toch verstoring optreedt vormt naar verwachting een groot risico voor het duurzaam behalen van de instandhoudingsdoelstelling. In het geval van de Ankeveense plassen is voldoende rust wel gewaarborgd maar is het ontbreken van voldoende openheid het actuele knelpunt (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A051 Krakeend
Er zijn geen knelpunten aanwezig die het halen van de instandhoudingsdoelen in gevaar brengen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A056 Slobeend
Er zijn geen knelpunten aanwezig die het halen van de instandhoudingsdoelen in gevaar brengen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A059 Tafeleend
Er zijn geen knelpunten aanwezig die het halen van de instandhoudingsdoelen in gevaar brengen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

A068 Nonnetje
De soort is gevoelig voor verstoring van de foerageer- en slaapplaatsen. Daarnaast is helder visrijk water van belang; het voedselaanbod en de beschikbaarheid hiervan spelen daarbij een belangrijke rol. Gezien de landelijke trend is het lastig aan te geven of er voldoende rustmogelijkheden (pleisterplaatsen om te slapen) aanwezig zijn op de open wateren om het instandhoudingsdoel te halen (Provincie Noord-Holland, 2022a).

4.1.2 Invasieve exoten
In de OVP is voor wat betreft de aanwezigheid van exoten de toename van de Amerikaanse rivierkreeften, waterwaaier (Cabomba), watercrassula, ongelijkbladig vederkruid, appelbes, Amerikaanse vogelkers, reuzenbalsemien, reuzenberenklauw, waterteunisbloem en grote waternavel zorgelijk. In het Natura 2000-beheerplan zijn voor diverse soorten maatregelen voorgesteld ter uitvoering van exotenbeheer, zoals het bestrijden van Amerikaanse rivierkreeft en het terugdringen / beheersen van andere hier boven genoemde invasieve exoten (Provincie Noord-Holland, 2022a). Er zijn echter nog veel onduidelijkheden over de effectiviteit (zeker op langere termijn) van maatregelen gericht op exoten. Deels hebben deze betrekking op de financiële haalbaarheid in relatie tot actueel beschikbare financiering, deels ook op de praktische haalbaarheid. Voor een aantal invasieve plantensoorten is de gewenste aanpak op zichzelf bekend, maar zijn zeer grote inspanningen nodig om het probleem beheersbaar te maken en achterstanden in te lopen, waarbij overigens ook de slechte bereikbaarheid van percelen of de nevenschade van intensieve

bestrijding een rol kan spelen (bijvoorbeeld appelbes, Amerikaanse vogelkers, reuzenbalsemien, reuzenberenklauw). Voor watergebonden exoten speelt ook de onzekerheid over een effectieve aanpak een rol, omdat deze zeer moeilijk volledig bestreden kunnen worden (bijvoorbeeld Amerikaanse rivierkreeften) en/of zeer snel vanuit een restpopulatie of zelfs enkele stengel- of wortelfragmenten weer kunnen uitbreiden (bijvoorbeeld watercrassula en diverse andere waterplanten).

4.1.3 *Stikstof*

Een ander belangrijk knelpunt voor de OVP is de (overmaat aan) atmosferische stikstofdepositie. De getoonde percentages in onderstaande grafieken geven aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is, dat wil zeggen waar de stikstofdepositie boven de KDW (Kritische Depositiewaarde) ligt. Er is grote onduidelijkheid over de stikstofbron ammoniak uit zee. Dit is de zogenoemde meetcorrectie in de depositiegegevens. De mate van stikstofbelasting van de stikstofgevoelige natuur wordt in de AERIUS Monitor 2022 onderverdeeld in vijf categorieën:

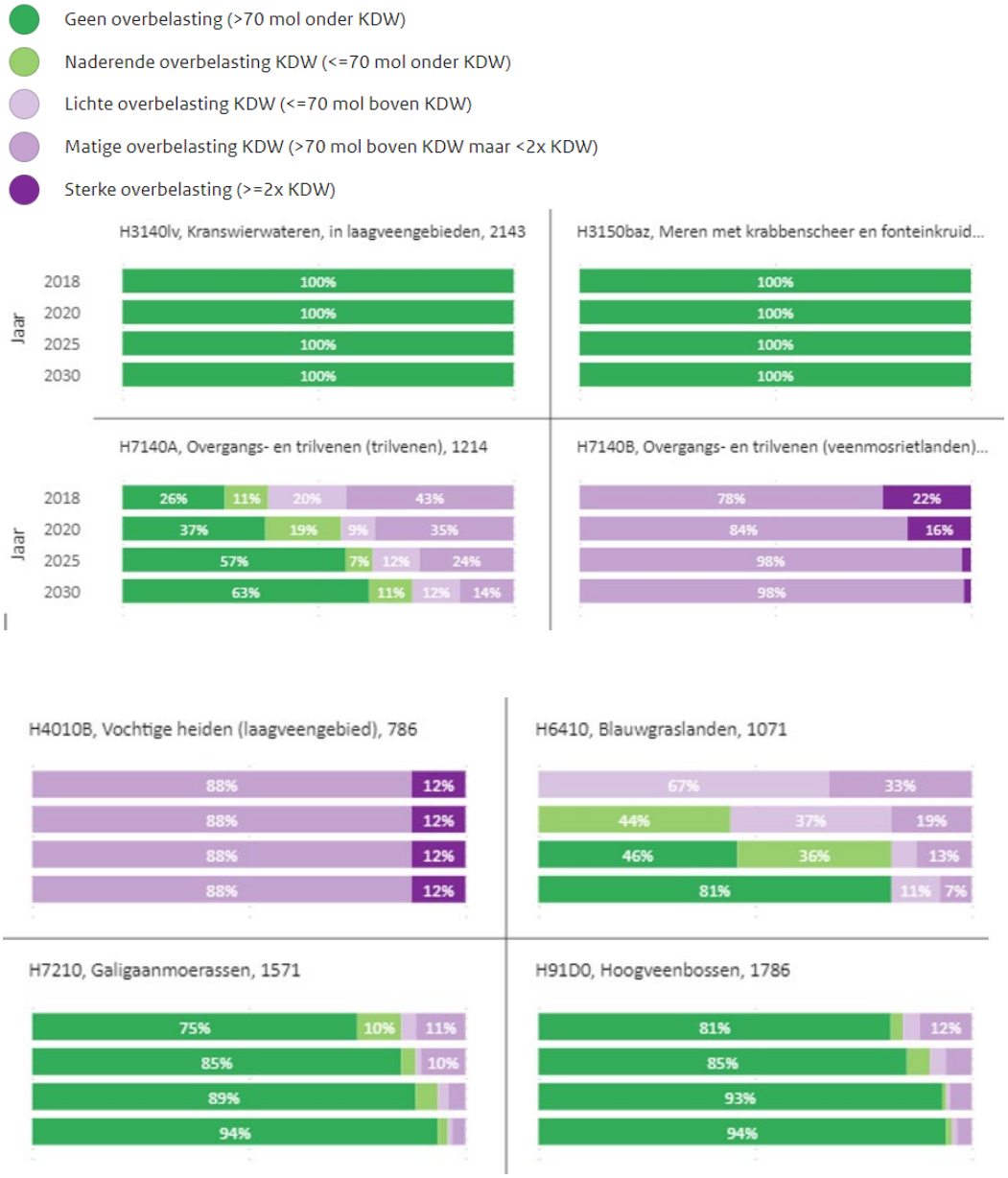

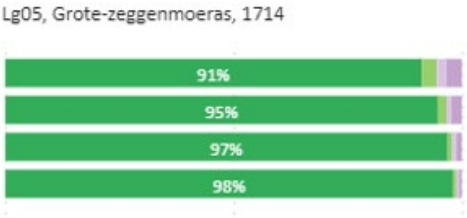

De getoonde balken tonen van boven naar beneden de jaren 2018, 2020, 2025 en 2030.
Uit bovenstaande grafieken blijkt dat in dit Natura 2000-gebied in het habitattype H4010B Vochtige heiden (laagveengebied) en H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden) sprake is van matige tot sterke overbelasting met stikstof. Dit geldt voor het gehele aanwezige areaal, en zowel actueel als op overzienbare termijn (2030). Voor de habitattypen H3140 Kranswierwateren en H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden geldt dat er geen sprake is van overbelasting in de huidige en toekomstige (2030) situatie. Voor de andere habitattypen geldt dat de achtergronddepositie door de geplande bronmaatregelen (sterk) afneemt maar niet voldoende is om het volledige areaal naar een niet overbelaste situatie te brengen.

Voor de Habitatrichtlijnsoorten H1016 Zeggekorfslak en H1903 Groenknolorchis geldt dat deze (gedeeltelijk) afhankelijk zijn van stikstofgevoelig[2] (en overbelast) leefgebied; voor deze soorten vormt stikstofdepositie dus een knelpunt. Voor Zeggekorfslak betreft het met name het leefgebiedtype LG05 Grote-zeggenmoeras en voor de groenknolorchis H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen).

De Habitatrichtlijnsoorten H1042 Gevlekte witsnuitlibel, H1082 Gestreepte waterroofkever, H4056 Platte schijfhoren en H1134 Bittervoorn maken gebruik van stikstofgevoelige leefgebieden, maar deze zijn niet overbelast; stikstofdepositie vormt voor deze soorten dus geen knelpunt. De Habitatrichtlijnsoorten H1145 Grote modderkruiper, H1149 Kleine modderkruiper, H1318 Meervleermuis en H1340 Noordse woelmuis zijn niet gevoelig voor stikstofdepositie.

Van de kwalificerende Vogelrichtlijnsoorten maakt alleen A197 Zwarte stern gebruik van stikstofgevoelige leefgebied. Het stikstofgevoelige leefgebied van de Zwarte stern bestaat vooral uit H3150, waarvan de KDW niet wordt overschreden. De andere Vogelrichtlijnsoorten zijn niet gevoelig voor stikstofdepositie.

[2] Een habitattype wordt als stikstofgevoelig beschouwd wanneer de kritische depositiewaarde lager is dan 2.400 mol N/ha/jaar.

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen

5.1 Maatregelen

De volgende tabellen uit het Natura 2000-beheerplan bevatten diverse maatregelen die al genomen zijn of nog op de planning staan. In het Natura 2000-beheerplan is geconstateerd dat continue uitvoering van het juiste beheer belangrijk is. De maatregelen omvatten hoofdzakelijk de eerste beheerplanperiode vanaf 2022-2028. Ten behoeve van het behoud van de habitattypen zijn aanvullende maatregelen nodig voor instandhouding. Deze maatregelen zijn opgenomen in tabellen 8, 9 en 10. Op basis van monitoring en nader onderzoek wordt na de eerste planperiode bepaald welke maatregelen in de tweede planperiode nodig zijn.
Als voor een instandhoudingsdoel geen maatregel vermeld is, dan is er ook geen maatregel uitgevoerd of gepland. Het beheerplan bevat de uitleg waarom dat zo is.

Tabel 8 Overzicht maatregelen in PAS-Gebiedsanalyse (Provincie Noord-Holland, 2017) en Natura 2000-beheerplan (Provincie Noord-Holland, 2022a)

Maatregel	Bron	Trekker
Maaien (gefaseerd)	PAS-Gebiedsanalyse	
Plaggen, incl. moerasbos terugzetten naar jonge verlanding	PAS-Gebiedsanalyse	
Plaggen	PAS-Gebiedsanalyse	
Plaggen; ondiep plaggen door strooisel te verwijderen	PAS-Gebiedsanalyse	
Plaggen verdroogde oevers	PAS-Gebiedsanalyse	
Opslag verwijderen (jonge boompjes)	PAS-Gebiedsanalyse	
Extra maaien (maaien en afvoeren zomer)	PAS-Gebiedsanalyse	
Opslag verwijderen (oude bomen)	PAS-Gebiedsanalyse	
Opslag verwijderen in combinatie met afplaggen: moerasbos terugzetten in jonge verlanding	PAS-Gebiedsanalyse	
Afplaggen verdroogde verlanding	PAS-Gebiedsanalyse	
Afplaggen verdroogde oevers	PAS-Gebiedsanalyse	
Graven petgaten: uitgraven verzuurde verlandingsstadia	PAS-Gebiedsanalyse	
Bekalken verzuurde vegetatie	PAS-Gebiedsanalyse	
Opslag verwijderen (jonge houtige opslag)	PAS-Gebiedsanalyse	
Herfstmaaien (incl. afvoer)	PAS-Gebiedsanalyse	
Wintermaaien (incl. afvoer)	PAS-Gebiedsanalyse	
Opslag verwijderen: moerasbos terugzetten in jonge verlanding	PAS-Gebiedsanalyse	
Plaggen verdroogde verlanding	PAS-Gebiedsanalyse	
Opslag verwijderen/gefaseerd maaien in grote zeggenmoeras	PAS-Gebiedsanalyse	
Zomermaaien veenmosrietland	PAS-Gebiedsanalyse	
Herfstmaaien vochtige laagveenheide	PAS-Gebiedsanalyse	
Opslag verwijderen vochtige laagveenheide	PAS-Gebiedsanalyse	
Maaien (herfst, gefaseerd) vochtige laagveen heide	PAS-Gebiedsanalyse	
Verbeteren dispersie (incl. typische soorten)	PAS-Gebiedsanalyse	
Extra maaien zomer (*)[3]	PAS-Gebiedsanalyse	

[3] (*) = bestaande oppervlakten en oppervlakten ontstaan door plaggen

Maatregel	Bron	Trekker
Extra maaien (zomer) (**)[4]	PAS-Gebiedsanalyse	
Extra maaien (zomer) (**)	PAS-Gebiedsanalyse	
Plaggen (**)	PAS-Gebiedsanalyse	
Kwelwater meer benutten via Polderdoor-stroomprincipe	PAS-Gebiedsanalyse	
Oppervlaktewater bovenstrooms ten goede laten komen aan het grondwater	PAS-Gebiedsanalyse	
Effectievere benutting grondwater: verminderen waterinlaat uit de 's Gravelandse Vaart	PAS-Gebiedsanalyse	
Verminderen waterinlaat uit Vecht	PAS-Gebiedsanalyse	
Verminderen waterinlaat uit A'dam-Rijnkanaal	PAS-Gebiedsanalyse	
Verbeteren kwaliteit oppervlaktewater: verplaatsen lozingspunt rioolwaterzuivering	PAS-Gebiedsanalyse	
Verbeteren kwaliteit oppervlaktewater: baggeren	PAS-Gebiedsanalyse	
Dynamischer seizoensmatig peilbeheer (flexibel peilbeheer)	PAS-Gebiedsanalyse	
Vermindering bemesting in intrekgebied	PAS-Gebiedsanalyse	
Opheffen lokale bemesting en onderbemaling	PAS-Gebiedsanalyse	
Doorvoeren dynamischer (flexibel) peilbeheer	PAS-Gebiedsanalyse	
Vermindering bemesting via afspraken bemesting en externe werking	PAS-Gebiedsanalyse	
Verbeteren kwaliteit oppervlaktewater en opheffing bemesting: robuuster maken systeem via aankoop van gronden (EHS afronden o.a. in overgangsgebieden)	PAS-Gebiedsanalyse	
Verbeteren kwaliteit oppervlaktewater door vermindering P-belasting	PAS-Gebiedsanalyse	
Defosfateren inlaat-water	Natura 2000-beheerplan	Waterschap AGV
Milieuservicepunt inrichten voor pleziervaart	Natura 2000-beheerplan	Waterschap AGV
Afkoppelen Blijkpolder en stedelijk gebied	Natura 2000-beheerplan	Waterschap AGV
Lozingen uit ongerioleerde panden opheffen	Natura 2000-beheerplan	Gemeente
Kleiner maximum hoeveelheid toestaan voor het onttrekken en lozen van water aan op of oppervlaktewateren	Natura 2000-beheerplan	Waterschap AGV
Omleiden waterstromen: Afvoer water Spiegelpolder loopt via de defosfatering	Natura 2000-beheerplan	Waterschap AGV
Vastleggen van geboden en verboden in KEUR en beheer en onderhoudsplan	Natura 2000-beheerplan	Waterschap AGV
Opstellen Masterplan ter verbetering kwaliteit oppervlaktewater en betere benutting basenrijk kwelwater	Natura 2000-beheerplan	Provincie
Exotenbeheer bos	Natura 2000-beheerplan	TBO
Terugdringen nieuwe vestiging invasieve exoten waterwaaier en ongelijkbladig vederkruid	Natura 2000-beheerplan	Provincie
Luwtestructuren: Legakkerherstel in Ankeveense plassen om de strijklengte te verkorten en het lichtklimaat te verbeteren	Natura 2000-beheerplan	Provincie
Verminderen verharding en drainage door riolering op de Heuvelrug	Natura 2000-beheerplan	Gemeente
Brasem en kreeften verwijderen (mits P-belasting voldoende laag is)	Natura 2000-beheerplan	Waterschap AGV
Omleiden waterstroom vanuit achterland Holland Ankeveense Plassen	Natura 2000-beheerplan	Waterschap AGV
Visintrek voorkomen na verwijderen Brasem	Natura 2000-beheerplan	Waterschap AGV
Beboste oevers waar mogelijk vrijstellen t.b.v. waterkwaliteit en groenknolorchis	Natura 2000-beheerplan	TBO
Riooloverstort achter de Kerk saneren/overstortfrequentie verlagen	Natura 2000-beheerplan	Gemeente
Het optimaal benutten van kwelwater door afplaggen, verlanding in sloten, het graven van petgaten en doorvoeren van kwelwater.	Natura 2000-beheerplan	

[4] (**) = H6410, in relatie tot systeemgerichte maatregelen gericht op verbetering waterkwaliteit, aanwezigheid van bufferstoffen, incl. onderzoek naar fosfaatverzadiging en potentiële grondwaterstanden na plaggen

Maatregel	Bron	Trekker
Vrijstellen galigaan	Natura 2000-beheerplan	TBO
Verbeteren operationeel gebruik terugpompinstallatie en vispassage operationeel beheerinstellingenplan (vispassage sluit 't Hemeltje tussen Hilversums kanaal en Vecht): Voorkomen dat er te veel water vanuit Vecht wordt ingelaten, mogelijk grotere pomp nodig	Natura 2000-beheerplan	Gemeente
Beperken vaarbeweging in ondiepe zone tot 3 meter	Natura 2000-beheerplan	Waterschap AGV met recreatie en Natuurmonumenten
Inrichtingsplan Hol met o.a. baggeren, inbrengen diasporen, verondiepen watergangen, bevloeien, verwijderen bomen/bosopslag, plaggen verdroogde verlanding, graven nieuwe petgaten	Natura 2000-beheerplan	Provincie
Toepassen van ecologisch onderhoud bij oevers van hoofdwatergangen en secundaire watergangen	Natura 2000-beheerplan	Waterschap AGV en TBO
Zuiveren afstromend regenwater	Natura 2000-beheerplan	Gemeente
Hydrologische maatregelen in het kader van de natuurontwikkeling Horstermeerpolder	Natura 2000-beheerplan	Provincie
Plaatsen ganzenrasters	Natura 2000-beheerplan	Provincie
Natuurontwikkelingsplan Horstermeerpolder	Natura 2000-beheerplan	Provincie
Opstellen leefgebiedenkaart en ontsnipperingsplan Noordse woelmuis	Natura 2000-beheerplan	Provincie
Toepassen van een cyclisch gefaseerd maaibeheer binnen het leefgebied van Noordse woelmuis	Natura 2000-beheerplan	TBO
Beheer gericht op het tegengaan van bosopslag in natte rietlanden en in rietoevers t.b.v. Noordse woelmuis	Natura 2000-beheerplan	TBO

Tabel 9 Overzicht uitgevoerde maatregelen Noorderpark (Provincie Utrecht, 2022)

Maatregel	Habitattype(n)	Deelgebied(en)
Baggeren t.b.v. watervegetaties en verlanding Molenpolder-West en herstel van legakkers	H3140, H3150, H7140A	Molenpolder
Verzuurde veenmosrietlanden geplagd en in successie teruggezet	H7140A, H7140B	Molenpolder, Maarsseveense Zodden
Lokaal moerasbos verwijderd	H3140, H3150, H7140B	Molenpolder, Maarsseveense Zodden, OBT, Westbroekse Zodden
Lokaal oevers afgeschuind	rietontwikkeling t.b.v. moerasvogels	Molenpolder, OBT
Maaiveldverlaging door middel van plaggen	H6410, H7140A, H7140B	OBT
Herstel microreliëf t.b.v. lokale kwelstromen	H6410, H7140A	OBT
Aanleg nieuwe watergang ten behoeve van afvoer wateroverschot naar Nedereindse Vaart	H6410, H7140A, H7140B	OBT
Extra maaien graslanden (incl. verschalingsbeheer)	H6410, H7140A, H7140B	OBT
Graven van nieuwe petgaten en herstel sloten	H3140, H3150, H7140A	OBT, Westbroekse Zodden
Invoeren en evalueren flexibeler peilbeheer	H3140, H3150, H6410, H7140A, H7140B	OBT, Westbroekse Zodden
Plaggen van noordelijke percelen	H6410, H7140A, H7140B	Westbroekse Zodden
Verwijderen van de toplaag (grasmat) op hoge ruggen in het landschap	H6410	Westbroekse Zodden
Gedeeltelijk baggeren op plekken waar de onderliggende bodem P-arm was	H3140, H3150	Tienhovense plassen
Verwijderen opslag langs watergangen in het legakkergebied en rondom de petgaten	H7140B, rietontwikkeling t.b.v. moerasvogels	Tienhovense plassen
Maatregelen landbouw om nutriëntenbelasting op de waterlichamen te beperken	H3140, H3150, H6410, H7140A, H7140B	Tienhovense plassen, OBT, Molenpolder, Westbroekse Zodden, Maarsseveense Zodden, Taartpunt
Instellen flexibel peilbeheer in natuurdeel	H6410	Taartpunt
Beperken externe fosfaatbelasting van overschot uit de Bethunepolder	H3140, H3150	Kievitsbuurt

Tabel 10 Overzicht geplande maatregelen Noorderpark (Provincie Utrecht, 2022)

Maatregel	Habitattype(n)	Deelgebied(en)
Evaluatie van natuurinrichting Bethunepolder (incl. hydrologische doelen en natuurdoelen)	H6410, H7140A, H7140B, H91D0	Bethunepolder
Lokaal baggeren, met name in het zuidoosten. Hiertoe dient eerst nader in beeld gebracht te worden waar baggeren noodzakelijk is	H3140, H3150	Molenpolder
Pilot reductie kreeften- en brasemstand voor herstel van water- en verlandingshabitats 1 of 2 jaar doorzetten	H3140, H3150	Molenpolder
Monitoring en evaluatie van PAS-maatregelen en van het instellen van flexibeler peilregime	H3140, H3150, H7140A, H7140B	Molenpolder, Westbroekse Zodden
Instellen van beperkt flexibeler peilbeheer om fosfaatbelasting te reduceren	H3140, H3150	Maarsseveense Zodden
Intensiveren van rietbeheer langs de oevers van plassen	rietontwikkeling t.b.v. moerasvogels	Maarsseveense Zodden, Westbroekse Zodden, Kievitsbuurt
Extra maaien productieve delen natte schraallanden en hooilanden	H6410, H7140A, H7140B	OBT
Verwerving en natuurinrichting van ca. 45 ha in de zuidwesthoek (NNN-opgave binnen de Natura 2000-begrenzing met bijbehorende bemesting en ontwatering)	natte natuurtypen	Westbroekse Zodden
Effecten van toegenomen graasdruk door grauwe ganzen verminderen, mitigeren en/of compenseren	H3140, H3150, H7140A, rietontwikkeling t.b.v. moerasvogels	Westbroekse Zodden, Tienhovense Plassen, Kievitsbuurt
Omvormen moerasbos naar overjarig riet/ veenmosrietland en herstel legakkers	H7140B, rietontwikkeling t.b.v. moerasvogels	Tienhovense Plassen
Peilopzet over een oppervlak van enkele hectares	natte natuurtypen, (incl. leefgebied noordse woelmuis)	Taartpunt
Vergroten van waterdiepte t.b.v. minder nalevering doordat sloten minder opwarmen	H3140, H3150	Taartpunt
Brasem verwijderen (mits belasting op orde)	H3140, H3150	Kievitsbuurt
Vastleggen van geboden en verboden in KEUR en beheer en onderhoudsplan	H3140, H3150	Kievitsbuurt, Tienhovense Plassen
Op basis van onderzoek, beperken van de effecten van door diepe droogmakerijen afgenomen kwel	H3140, H3150, H6410, H7140A, H7140B, H7210	Alle deelgebieden
Maatregelen in de landbouw om nutriëntenbelasting op de waterlichamen te beperken	H3140, H3150, H6410, H7140A	Alle deelgebieden

Naast de hierboven genoemde maatregelen loopt bij Natuurmonumenten het project “Uitvoering project moerasvogels Hollands Ankeveen en Kortenhoef West” (PN25E).

5.2 Locaties maatregelen

De volgende kaart toont de locaties van de PAS-maatregelen. De maatregelen uit het N2000-beheerplan die geen onderdeel zijn van de PAS-maatregelen zijn niet ruimtelijk op kaart weergegeven.

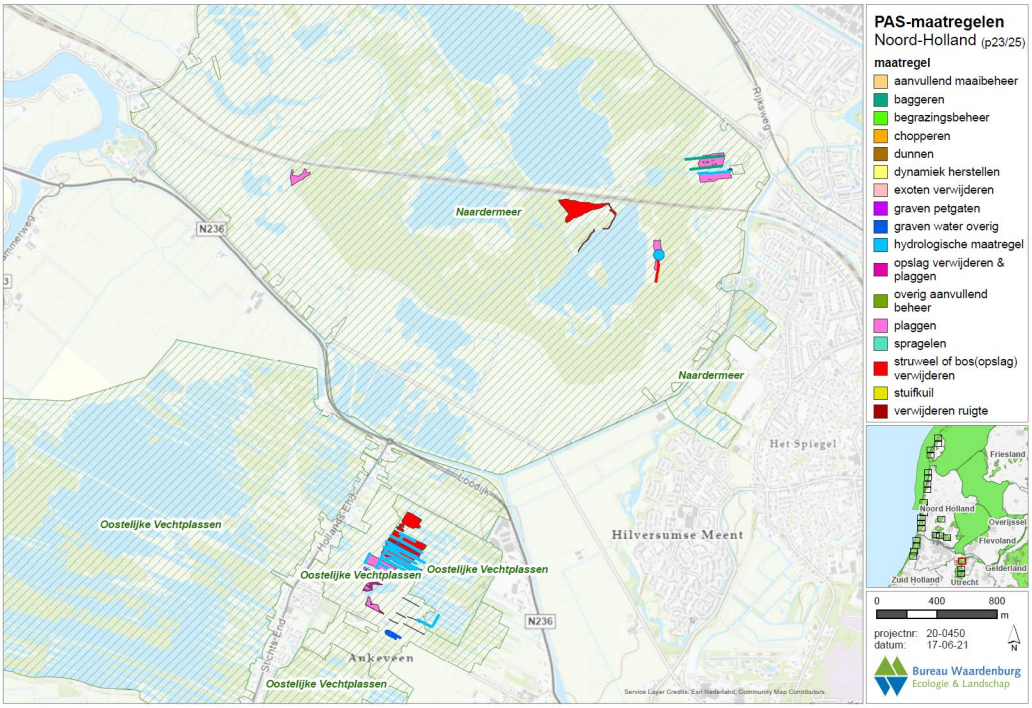

Figuur 1 PAS-maatregelen

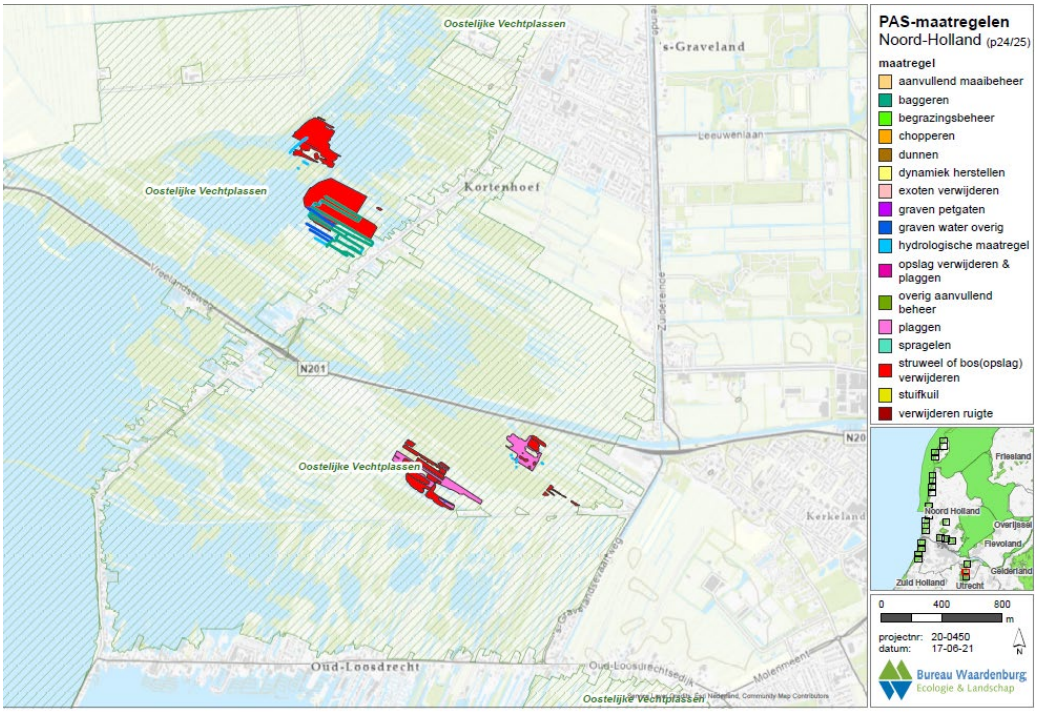

Figuur 2 PAS-maatregelen

Figuur 3 PAS-maatregelen

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen

In het Natura 2000-beheerplan is een inschatting gemaakt van het effect van de PAS-maatregelen. Deze inschatting is gebaseerd op de herstelstrategieën en inzichten in het gebied.

Tabel 11 Overzichtstabel maatregelen, potentiële effectiviteit, responstijd en type maatregel (O =overlevingsmaatregel die zo lang als nodig kan worden ingezet, Ob = overlevingsmaatregel die slechts beperkt kan worden ingezet, S = systeemherstelmaatregel die zo lang als nodig kan worden ingezet en Sb = systeemherstelmaatregel die slechts beperkt kan worden ingezet)

Maatregel	**Instandhoudings-doel**	**Potentiële effectiviteit**	**Respons-tijd (jaar)**	**Type maatregel**
Afplaggen verdroogde oevers	H7140A	Groot	5-10	Ob
Afplaggen verdroogde verlanding (in combinatie met basenrijk water)	H7140A	Matig/groot	5-10	Ob
Baggeren waterbodems (herstel waterhuishouding)	H4010B, H6410, H7210, H7140A, H19D0, H7140B	Matig/groot	1-5 (H4010B, H6410, H7210, H7140A, H7140B) >=10 (H91D0)	S
Bekalken verzuurde vegetatie	H7140A	Groot	5-10	Ob
Extra zomermaaien	H7140A	Matig/groot	5-10	Ob
Gefaseerd maaibeheer	H7210	Matig	5-10	O
Graven van petgaten	H7140A	Matig/groot	>=10	Ob
Herfstmaaien	H7140B	Matig/groot	<1	O
Herfstmaaien en opslag verwijderen	H4010B	Matig	1-5	Ob
Meer oppervlaktewater benutten voor grondwater (herstel waterhuishouding)	H4010B, H6410, H7210, H7140A, H19D0, H7140B	Matig/groot	5-10 H7140B, >=10 (H4010B, H6410, H7210, H7140A, H19D0)	S
Ondiep plaggen en strooisel verwijderen	H7210	Matig/groot	5-10	Ob
Opslag verwijderen en bos terug in jonge verlanding	H7140A	Matig/groot	1-5	Ob
Opslag verwijderen voor behoud leefgebied zeggekorfslak	H1016	Matig/groot	<1	Ob
Opslag verwijderen: moerasbos terug in jonge verlanding	H7140B	Matig/groot	1-5	O
Plaggen t.b.v. nieuwvorming	H6410	Matig/groot	5-10	O
Plaggen verdroogde oevers: stimuleren jonge verlanding (nieuwvorming)	H7210	Klein/matig	>=10	Ob
Plaggen verdroogde verlanding	H7140B	-	1-5	Ob
Plaggen, voorafgaand door bosopslag verwijderen	H7210	Matig/groot	5-10	Ob

Maatregel	Instandhoudings-doel	Potentiële effectiviteit	Respons-tijd (jaar)	Type maatregel
(verbost moeras terug in verlanding zetten)				
Plaggen: terugzetten naar jonge verlanding	H7210	Matig/groot	5-10	Ob
Polderdoorstroomprincipe (herstel waterhuishouding)	H4010B, H6410, H7210, H7140A, H19D0, H7140B	Matig/groot	5-10 (H4010B, H6410, H7210, H7140A, H7140B) >=10 (H91D0)	S
Verminderen inlaat 's Gravenlandse vaart (herstel waterhuishouding)	H4010B, H6410, H7210, H7140A, H19D0, H7140B	Matig/groot	5-10 (H4010B, H6410, H7210, H7140A, H7140B) >=10 (H91D0)	S
Verminderen inlaat AR-kanaal (herstel waterhuishouding)	H4010B, H6410, H7210, H7140A, H19D0, H7140B	Matig/groot	5-10 (H4010B, H6410, H7210, H7140A, H7140B) >=10 (H91D0)	S
Verminderen inlaat Vecht (herstel waterhuishouding)	H4010B, H6410, H7210, H7140A, H19D0, H7140B	Matig/groot	5-10 (H4010B, H6410, H7210, H7140A, H7140B) >=10 (H91D0)	S
Vermindering bemesting verp. gronden (herstel waterhuishouding)	H4010B, H6410, H7210, H7140A, H19D0, H7140B	Matig/groot (H6410, H4010B. H91D0) Groot (H7210, H7140A, H7140B)	>=10	S
Verplaatsen lozingspunt RWZI (herstel waterhuishouding)	H4010B, H6410, H7210, H7140A, H19D0, H7140B	Matig/groot	1-5 (H4010B, H6410, H7210, H7140A, H7140B) >=10 (H91D0)	S
Verwijderen jonge houtige opslag	H7140A, H7140B	Matig	<1	
Verwijderen opslag in geschikt veenmosrietland en vochtige laagveenheide	H4010B	Matig/groot	>=10	O
Zomermaaien (nieuwvorming uit veenmoerasland)	H4010B	Matig	1-5	O
Zomermaaien en afvoer (uitbreiding bestaand oppervlak)	H6410	Groot	1-5	Ob
Zomermaaien t.b.v. nieuwvorming (extra maaien)	H6410	Matig/groot	5-10	Ob

7 Synthese en conclusie

Dit hoofdstuk vormt de synthese van de uitgevoerde beoordelingen in eerdere hoofdstukken: wat is de verwachting dat aan drukfactoren overblijft op korte termijn en op lange termijn? Daarnaast wordt aangegeven aan welke oplossingsrichtingen gedacht wordt bij de verschillende drukfactoren.

In hoofdstuk 4 zijn de belangrijkste drukfactoren voor de OVP opgenomen en in hoofdstuk 5 de uitgevoerde en geplande maatregelen. In dit hoofdstuk worden drukfactoren en maatregelen naast elkaar gelegd om te kunnen concluderen wat nog zou moeten gebeuren.

Het doel van de NDA's is om voorafgaand aan de vaststelling van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst) in combinatie met andere drukfactoren en gegeven de vastgestelde maatregelenpakketten. In het Natura 2000-gebied zijn de habitattypen H3140 Kranswierwateren, H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden, H4010B Vochtige heiden (laagveengebied), H6410 Blauwgraslanden, H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen), H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden) en H91D0 Hoogveenbossen stikstofgevoelig. Ook zijn de Habitatrichtlijnsoorten H1016 Zeggekorfslak, H1082 Gestreepte waterroofkever en H1903 Groenknolorchis en de Vogelrichtlijnsoort A197 Zwarte stern gevoelig voor stikstofdepositie.

In aanvulling op bovenstaande is het Natura 2000-gebied OVP in de provincie Noord-Holland en provincie Utrecht gelegen. Beide provincies hebben een NDA opgesteld. De NDA van Utrecht beperkt zich tot het in Utrecht gelegen Noorderpark. Voor de in deze NDA gehanteerde methode zijn met name trends bepalend. Informatie rondom deze trends zijn gebaseerd op Natura 2000-gebiedsniveau. Om die reden wordt een groter abstractieniveau gehanteerd (overeenkomstig de andere NDA's) op Natura 2000-gebiedsniveau. Ten behoeve van het opstellen van deze NDA is de concept NDA voor het Noorderpark, zoals opgesteld door Provincie Utrecht, geraadpleegd en deze vormt één van de bronnen voor de analyse.

7.1 Synthese

Voor het bereiken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn samenvattend de volgende risico's aanwezig:

1. Verweving met (te) intensieve landbouw
2. Ontoereikend watersysteem
3. Atmosferische stikstofdepositie
4. Kleine arealen en versnippering
5. Invasieve exoten
6. Ganzenvraat

Ad 1: Verweving met (te) intensieve landbouw

In delen van het gebied komen natuur en landbouw in kleinschalige verwevenheid voor. Deels draagt dat ook bij aan behoud van het kenmerkende veenweidelandschap. Met name waar de vereisten aan het watersysteem sterk verschillen kunnen de functies elkaar in negatieve zin beïnvloeden. De landbouwpercelen vragen veelal lagere waterpeilen dan omringende laagveennatuur en daarnaast beïnvloedt landbouwkundige bemesting de waterkwaliteit in voor natuur negatieve zin. Door de verwevenheid kan het watersysteem niet voor beide functies geoptimaliseerd worden en betekent afstemming op het landbouwkundig

gebruik doorgaans een beperking voor systeemherstel voor natuur (zie ook hierna). Dit risico is onderkend en verlaagd door de begrenzing van NNN op de landbouwpercelen in deelgebieden met een eigen watersysteem. De verwerving van het NNN is echter nog steeds een op vrijwilligheid gebaseerd en daarmee langdurig proces. Sinds het gebiedsakkoord is hierin verandering gekomen met een grondstrategie die moet leiden tot realisatie als NNN in 2027.

Hoe passen overgangsgebieden onder dit risico? Deze gebieden zijn zeer belangrijk om bijvoorbeeld de landbouw te kunnen extensiveren of natuur te realiseren daar waar de potenties het hoogst zijn.

Ad 2: Ontoereikend watersysteem
Hoewel het behoud van sommige bestaande arealen aan habitattypen op overzienbare termijn mogelijk is door gerichte (overlevings)maatregelen, vormt het onderliggende systeem niet de noodzakelijke robuuste basis voor het veilig stellen van alle bestaande arealen en ook niet voor het blijvend behalen van de doelen op de lange termijn. Dat was ook al tijdens de aanwijzing het geval. Nieuwvorming van verlanding is essentieel voor duurzame instandhouding van de kwalificerende habitattypen. Dat betekent dat de waterkwaliteit in (delen van) het Natura 2000-gebied structureel sterk moet worden verbeterd. Dit betreft onder andere herstel en beter benutten van kwelstromen, maar ook een lage nutriëntenbeschikbaarheid, een laag sulfaatgehalte, voldoende bufferend vermogen en een groot doorzicht.

Nieuwvorming van verlanding is een essentieel onderdeel van het ecologisch systeem van de OVP aangezien jonge mesotrofe verlanding het startpunt is van vrijwel alle opeenvolgende successiestadia (aangewezen habitattypen) in de OVP. Daarnaast zijn jonge verlandingsstadia en rietzones belangrijke leefgebieden van aangewezen habitatrichtlijn- en vogelsoorten. Essentieel voor het op gang brengen van verlanding is een betere oppervlaktewaterkwaliteit. Aanvoer van goede kwaliteit kwelwater (voldoende basenaanvoer) en peildynamiek zijn ook van belang maar secundair aan de waterkwaliteit. Vervolgens zijn ook de niet watersysteem gerelateerde maatregelen zoals het tegengaan van (ganzen)vraat en het beperken van beschaduwing door bomen relevant.

Peilvariatie: in grote delen van het gebied is peilvariatie moeilijk te bereiken o.a. vanwege nabije bebouwing en/of verontreinigingen, maar kunnen wel lokale maatregelen worden genomen om bijvoorbeeld water vast te houden.

Oppervlaktewaterkwaliteit: het realiseren van een zo goed mogelijke kwaliteit van het oppervlaktewater is een belangrijk speerpunt voor het systeemherstel, waarbij een lage nutriëntenbeschikbaarheid, een laag sulfaatgehalte, voldoende bufferend vermogen en een groot doorzicht essentiële aandachtspunten zijn.

Benutten van kwelwater: het maximaal benutten van basenrijke kwel die nog aanwezig is of hersteld kan worden, is een belangrijk punt voor natuurbehoud- en herstel. Robuust systeemherstel, het herstellen van de kwelstromen, is echter zeer moeilijk te bewerkstelligen zonder grootschalige ingrepen in de huidige gebruikersfuncties binnen en buiten het Natura 2000-gebied. Daarbij heeft een deel van de systeemherstelmaatregelen gericht op het herstellen van de kwelstromen in de modellering soms wel positieve effecten, maar treden deze op buiten het Natura 2000-gebied zelf. Voor uiteindelijk doelbereik is het dan ook noodzakelijk om ook buiten het Natura 2000-gebied te kijken naar natuurrealisatie. Ten slotte draagt ook klimaatverandering bij aan de uitdaging om het watersysteem robuust en toekomstbestendig te maken en kan ook dit bijdragen aan de noodzaak voor relatief grootschalige ingrepen en gevolgen in de omgeving.

Ander aandachtspunt is ook de kwaliteit van het kwelwater. Onderzoek in Het Hol en Kortenhoef Oost geven indicaties dat de kwel op sommige locaties relatief veel fosfaat bevat (Provincie Noord-Holland 2020 en 2022b).

Ad 3: Atmosferische stikstofdepositie
De kritische depositiewaarden van diverse habitattypen met een instandhoudingsdoelstelling worden (ruim) overschreden. Stikstofdepositie heeft

verzuring en vermesting van habitattypen en leefgebieden tot gevolg. De voorgaande knelpunten, verdroging en ontoereikende waterkwaliteit, versterken deze effecten. Dit maakt dat de habitattypen en leefgebieden nóg gevoeliger zijn voor stikstofdepositie, aangezien de abiotische randvoorwaarden niet op orde zijn.

Ad 4: Kleine arealen en versnippering
Voor met name de open habitattypen (H4010B Vochtige heiden (laagveengebied), H6410 Blauwgraslanden, H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen), H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden) en H7210 Galigaanmoerassen) geldt dat deze lokaal in kleine arealen en geïsoleerd voorkomen. Het beperkte areaal maakt dat de typen gevoelig zijn voor externe invloeden en is een wezenlijk risico voor duurzaam behoud op lange termijn, inclusief het behoud van kenmerkende soorten flora en fauna als belangrijke kwaliteitsfactor.

Ad 5: Exoten
Naarmate het systeemfunctioneren niet robuust is, is de kans groter dat invasieve exoten een wezenlijk probleem vormen of gaan vormen. Systeemherstel draagt daarmee naar verwachting ook bij aan een grotere weerbaarheid tegen de negatieve effecten van het oprukken van invasieve exoten. In het geval van bijvoorbeeld exotische rivierkreeften en diverse invasieve water- en moerasplanten (zoals waterwaaier en ongelijkbladig vederkruid) is er nog veel onbekend over de mate waarin deze in een robuust systeem een probleem zullen blijven vormen. En welke lange termijn maatregelen mogelijk en wenselijk zijn om deze het hoofd te blijven bieden.

Ad 6: Ganzenvraat
Net als voor exoten geldt voor (overzomerende) ganzen dat een robuust systeem vermoedelijk meer veerkacht heeft, maar dat tegelijkertijd nog veel onduidelijk is over de omvang van het probleem op lange termijn. En in het verlengde ook welke maatregelen noodzakelijk zullen blijven.

7.2 Lange termijn en toekomstperspectief

Uit AERIUS-monitor blijkt dat voor de habitattypen H3140 Kranswierwateren en H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden zowel in de huidige als toekomstige situatie geen sprake is van overbelasting. Voor de habitattypen H4010B Vochtige heiden (laagveengebied), H6410 Blauwgraslanden, H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen), H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden), H7210* Galigaanmoerassen, H91D0* Hoogveenbossen geldt dat er in de huidige situatie en op overzienbare termijn (2030) sprake is van een overbelaste situatie van (een deel van) het oppervlak.

De ook op lange termijn aanwezige overmaat aan stikstofdepositie, in combinatie met de waterkwaliteit, maakt dat de omgevingscondities ook op lange termijn niet op orde zijn. De voornaamste drukfactoren in de vorm van stikstofdepositie en waterkwaliteit zijn gebiedsoverstijgend. Deze kunnen dus niet lokaal (cf. in het gebied zelf) worden opgelost. Het is vanuit het oogpunt van robuust systeemherstel noodzakelijk om deze aan te pakken.

7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen

Indien de abiotische condities niet verbeteren is het niet mogelijk om alle habitattypen met overlevingsmaatregelen te behouden op korte termijn. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er zowel op korte als lange termijn risico is op verslechtering van de habitattypen, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de kwalificerende habitattypen is het ontstaan van nieuwe verlandingsreeksen essentieel. Naast het terugdringen van de stikstofdepositie, moet hiervoor de oppervlaktewaterkwaliteit op gebiedsniveau structureel sterk worden verbeterd en de invloed van gebufferd grondwater worden vergroot. Hiervoor zijn mogelijk aanvullende maatregelen noodzakelijk.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan samenvattend uit:

- Maatregelen gericht op tegengaan versnippering (realisatie NNN) en het realiseren van robuuste arealen verlandingsvegetatie met variatie in ontwikkelingsstadia en een goede ruimtelijke samenhang.
- Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied, zowel gericht op een voor natuur optimaal peilbeheer als op het versterken en beter benutten van kwelstromen.
- Maatregelen om externe en interne input van nutriënten te verminderen in grond- en oppervlaktewater en op land.
- Maatregelen gericht op duurzaam beheer; ontsluiting en faciliteren afvoer van maaisel en houtopslag.

Daarnaast is het wenselijk om de potenties te onderzoeken van locaties buiten Natura 2000-gebied (flanken heuvelrug) voor realisatie van kwelafhankelijke natuur.

7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen

In de huidige situatie is het soms mogelijk om met de geprogrammeerde overlevingsmaatregelen de habitattypen voor de korte termijn te behouden. Dit betreft in alle gevallen overlevingsmaatregelen die slechts beperkt kunnen worden ingezet.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen zijn systeemherstelmaatregelen benodigd (zie par 7.3). Deels zal hiervoor ook nog aanvullend onderzoek en verdere uitwerking van maatregelen noodzakelijk zijn.

7.5 Conclusie

Met de informatie vanuit de natuurdoelanalyses wordt input geleverd aan de gebiedsplannen, waardoor op termijn inzichtelijk wordt of het vastgestelde pakket maatregelen volstaat om verslechtering tegen te gaan en realisatie van instandhoudingsdoelstellingen mogelijk te maken. De analyses kunnen drie verschillende uitkomsten hebben:

Leiden de maatregelen tot tegengaan van verslechtering én bereiken instandhoudingsdoelstellingen?	
Ja	De natuurdoelanalyses leveren in dit geval de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen realisatie van instandhoudingsdoelstellingen mogelijk maakt door het op orde brengen van de condities daarvoor. Deze uitkomst bevestigt het maatregelenpakket en biedt basis voor verdere uitwerking van maatregelen in gebiedsplannen.
Ja, mits	De natuurdoelanalyses leveren de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen, verslechtering van stikstofgevoelige habitats voorkomt, maar dat aanvullende maatregelen nodig zijn voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen op lange termijn. Dit leidt tot verdere verkenning van aanvullende maatregelen. Dat kunnen zowel bronmaatregelen zijn als natuurherstelmaatregelen.
Nee, tenzij	De natuurdoelanalyses leveren een ecologische beoordeling van het pakket maatregelen waaruit blijkt dat met vastgestelde maatregelen verslechtering niet valt uit te sluiten. De natuurdoelanalyse maakt in dat geval duidelijk wat de knelpunten zijn.

Om tot een navolgbaar eindoordeel te komen voor de Natuurdoelanalyse is een beslisboom gebruikt. Aan de hand van de informatie uit voorgaande paragrafen en hoofdstukken volgt daaruit een eindoordeel. Per instandhoudingsdoel wordt toegelicht hoe het eindoordeel tot stand gekomen is.

H3140 Kranswierwateren

De trend in oppervlak en kwaliteit is negatief. De instandhoudingsdoelstelling wordt dus niet gehaald. De kritische depositiewaarde van het habitattype wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden. Knelpunten betreffen hoofdzakelijk de waterkwaliteit en invasieve exoten. In het Natura 2000-beheerplan zijn diverse maatregelen opgenomen voor het verbeteren van de waterkwaliteit en bestrijden van exoten. Er zijn echter nog aanvullende maatregelen nodig om de waterkwaliteit te verbeteren en invasieve exoten te bestrijden. Omdat nog geen bewezen effectieve maatregelen voorhanden zijn, ook bij de bestrijding van exoten, is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

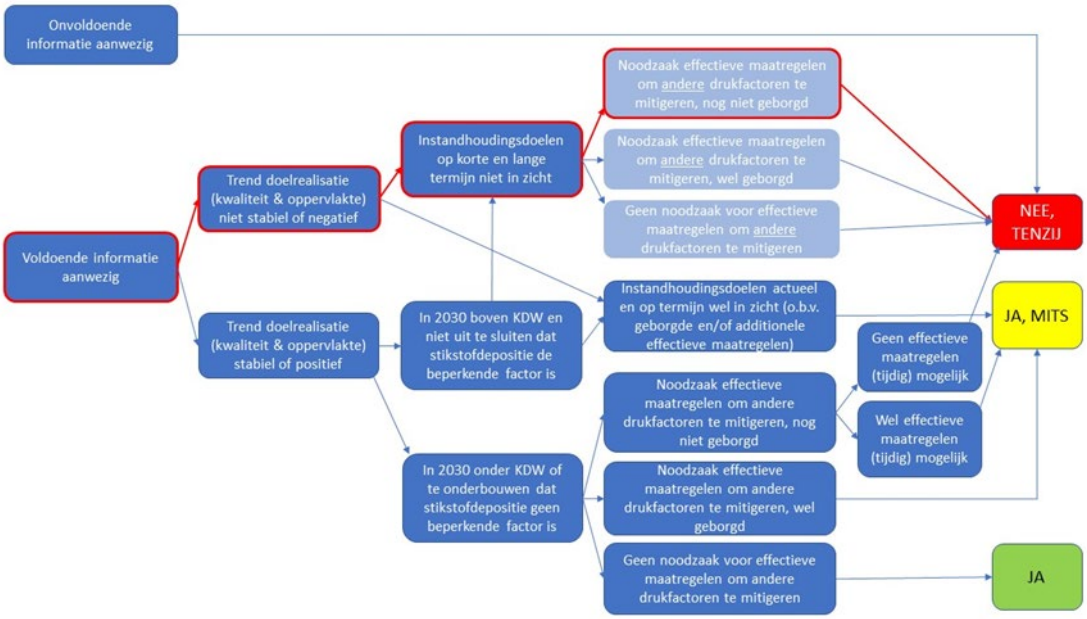

Figuur 4 Eindoordeel H3140 Kranswierwateren

H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

De trend in oppervlak en kwaliteit is negatief. De instandhoudingsdoelstelling wordt dus niet gehaald. De kritische depositiewaarde van het habitattype wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden. Knelpunten zijn de slechte waterkwaliteit (hoge nutriëntenbelasting) en invasieve exoten. Dit betreft vraat door rivierkreeften en op meerdere plaatsen het woekeren van exoten als waterwaaier en ongelijkbladig vederkruid, wat mogelijk een beperking vormt voor het herstel van de watervegetatie. Er zijn nog aanvullende maatregelen nodig om de waterkwaliteit te verbeteren en invasieve exoten te bestrijden. Omdat nog geen bewezen effectieve maatregelen voorhanden zijn, ook bij de bestrijding van exoten, is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

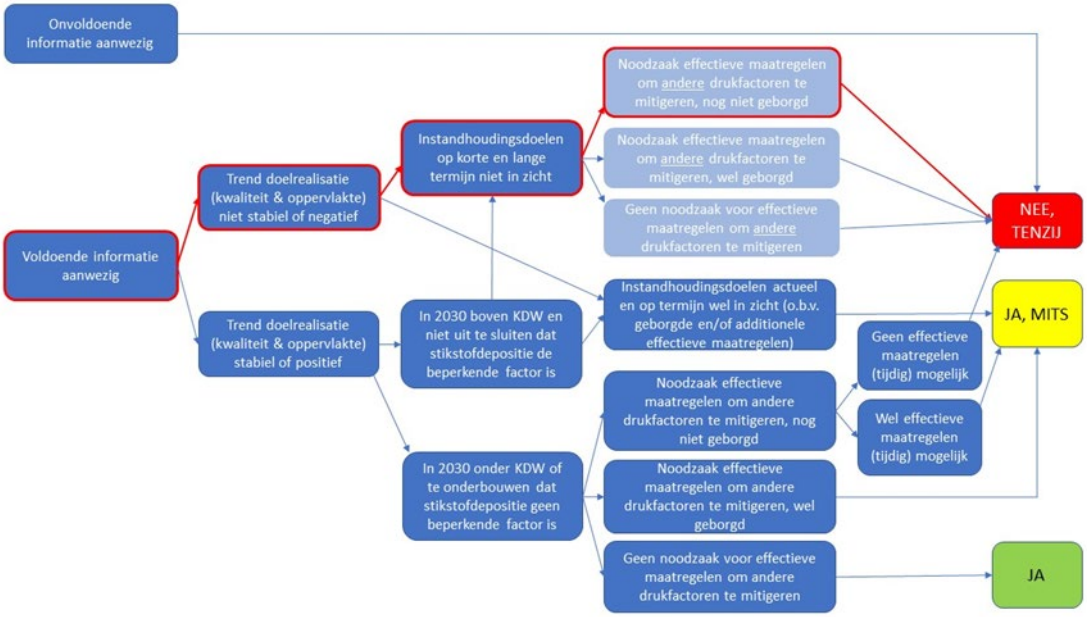

Figuur 5 Eindoordeel H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)

De trend in oppervlak en kwaliteit is negatief. De instandhoudingsdoelstelling wordt dus niet gehaald en deze is, mede door de aanhoudende overmaat aan atmosferische stikstofdepositie, niet in zicht. Daarnaast voorziet het onderliggende watersysteem nog niet in de juiste abiotische vereisten voor duurzame instandhouding. Er zijn nog aanvullende maatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Het eindoordeel is daarom 'Nee, tenzij'.

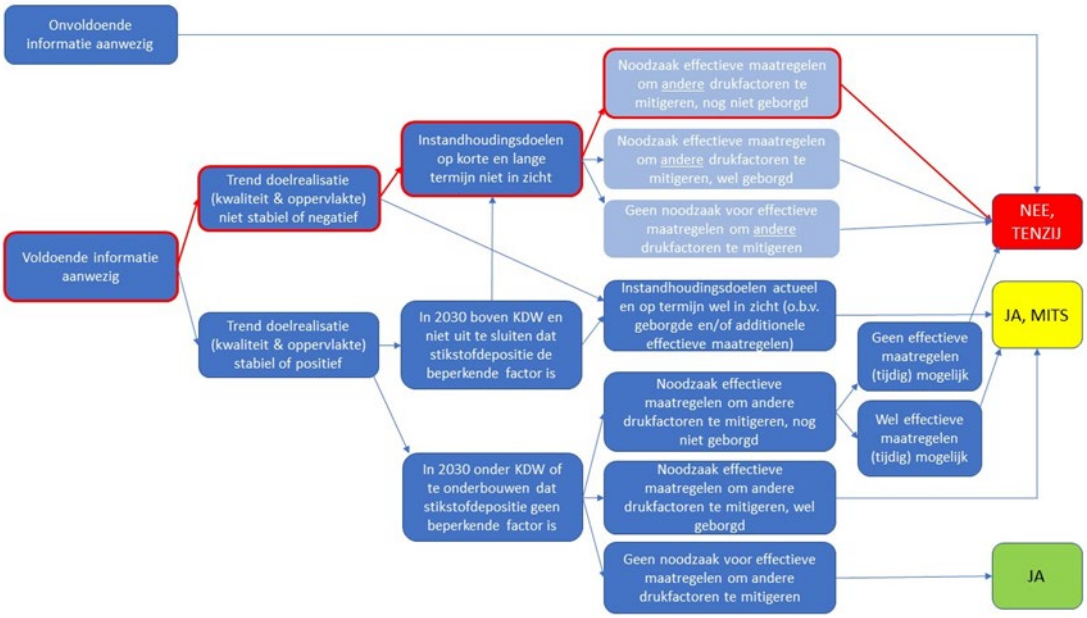

Figuur 6 Eindoordeel H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)

H6410 Blauwgraslanden

De trend in oppervlak en kwaliteit is negatief. De instandhoudingsdoelstelling wordt dus niet gehaald. Voor een deel van het areaal zal stikstof, ook na het treffen van de geborgde maatregelen, een knelpunt blijven. Daarnaast voorziet het onderliggende watersysteem nog niet in de juiste abiotische vereisten voor duurzame instandhouding. Ook met de geborgde maatregelen zijn nog aanvullende maatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Het eindoordeel is daarom 'Nee, tenzij'.

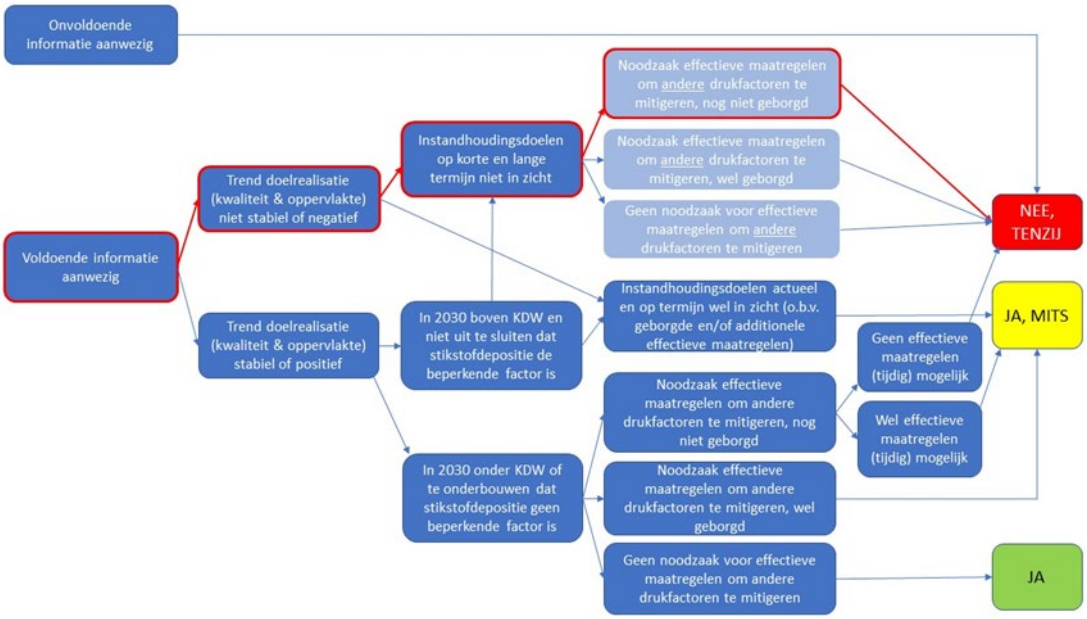

Figuur 7 Eindoordeel H6410 Blauwgraslanden

H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)

De trend in oppervlak en kwaliteit is negatief. De instandhoudingsdoelstelling wordt dus niet gehaald. Door de geborgde bronmaatregelen neemt het percentage overbelast areaal van het habitattype in het gebied aanzienlijk af. Maar het onderliggende watersysteem voorziet nog niet in de juiste abiotische vereisten voor duurzame instandhouding. Ook met de geborgde maatregelen zijn nog aanvullende maatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Het eindoordeel is daarom 'Nee, tenzij'.

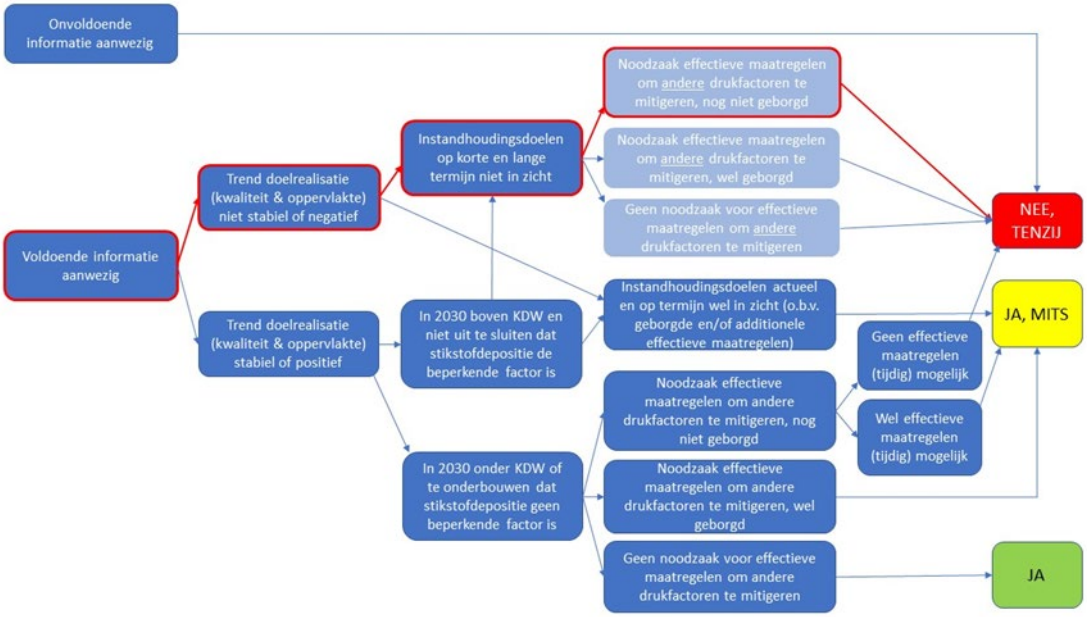

Figuur 8 Eindoordeel H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)

H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)

De trend in oppervlak en kwaliteit is negatief. De instandhoudingsdoelstelling wordt dus niet gehaald. Dit in combinatie met de aanhoudende overmaat aan atmosferische stikstofdepositie maakt dat de instandhoudingsdoelstellingen op zowel korte als lange termijn niet in zicht zijn. Daarnaast zijn de waterkwaliteit en andere abiotische randvoorwaarden een knelpunt voor duurzame instandhouding. Er zijn nog aanvullende maatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Het eindoordeel is daarom 'Nee, tenzij'.

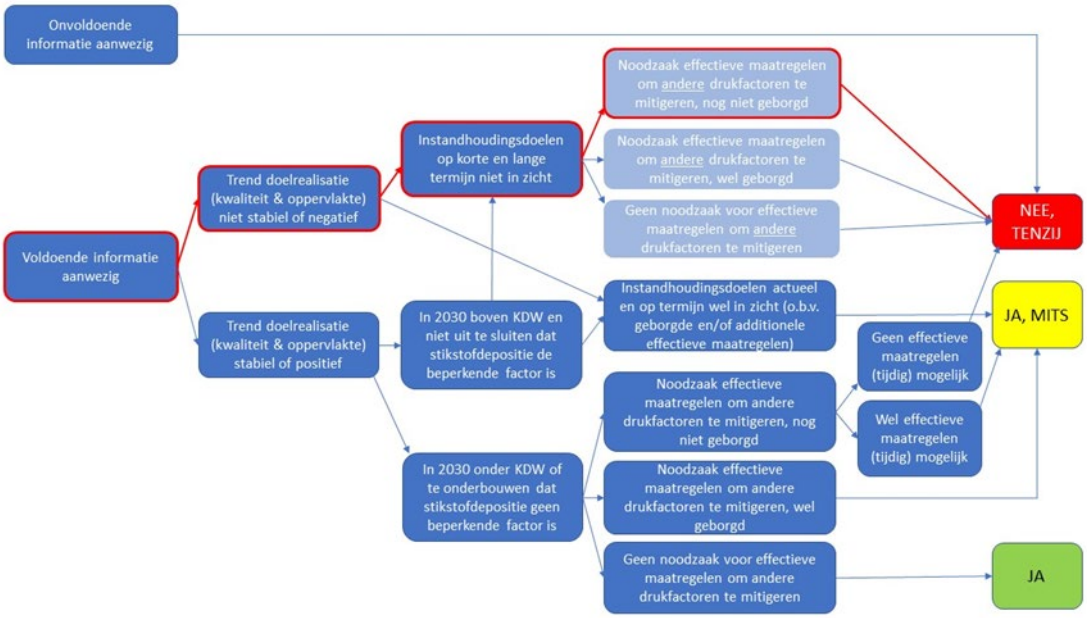

Figuur 9 Eindoordeel H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)

H7210 Galigaanmoerassen

In de OVP is circa 1,39 ha galigaanmoeras aanwezig in een soortenarme vorm. De trend in oppervlak en kwaliteit is vooralsnog stabiel. Dat betekent dat de uitbreiding- en verbeterdoelstelling niet wordt gehaald. Het met stikstof belaste areaal neemt sterk af tot 2030. Stikstof is op termijn dus nog een beperkt knelpunt. De waterkwaliteit (met name verminderde invloed van kwel) vormt echter wel een knelpunt voor duurzame instandhouding. Er zijn nog aanvullende maatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Het eindoordeel is daarom 'Nee, tenzij'.

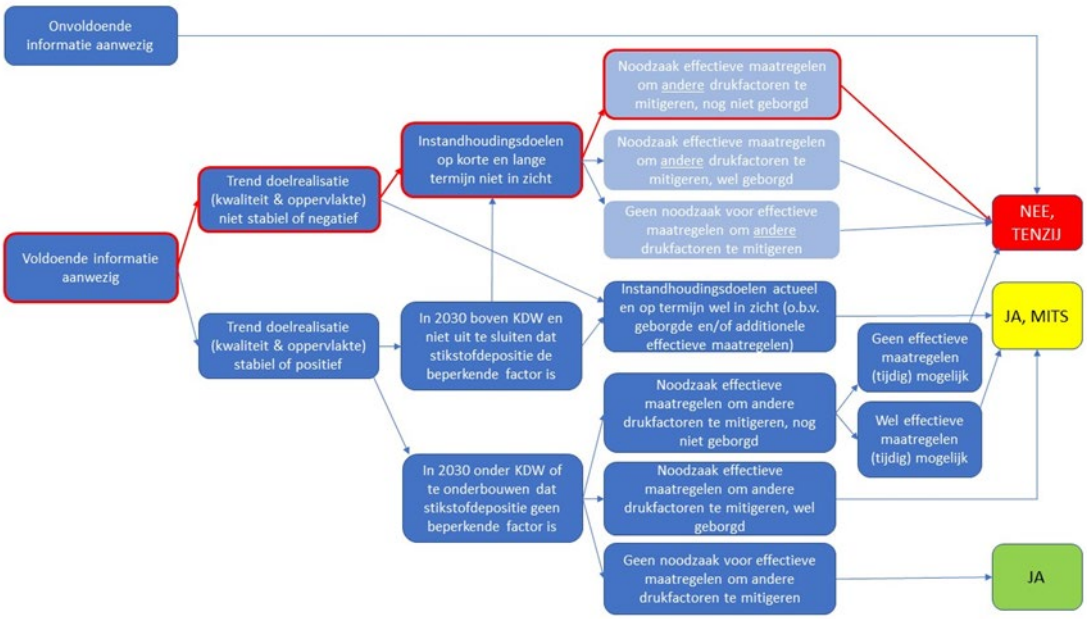

Figuur 10 Eindoordeel H7210 Galigaanmoerassen

H91D0 Hoogveenbossen

De trend in oppervlak is stabiel en in kwaliteit negatief. De instandhoudingsdoelstelling wordt dus niet gehaald, onder andere door het oprukken van appelbes. Dit betekent dat de behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit op termijn niet wordt behaald. Het met stikstof belaste areaal neemt sterk af tot 2030. Stikstof is op termijn dus nog een beperkt knelpunt. Het type is hoofdzakelijk regenwatergevoed. Te lage peilen kunnen een probleem vormen, maar deze situatie is vermoedelijk met relatief lokale ingrepen te verbeteren. Hoewel stikstofdepositie en waterkwaliteit beperkt knelpunten zijn, is met name de situatie met betrekking tot oprukkende exoten (appelbes) zorgelijk. Het verwijderen van appelbes is lastig uitvoerbaar op natte gronden en schadelijk voor het habitattype zelf. Het eindoordeel is daarom 'Nee, tenzij'.

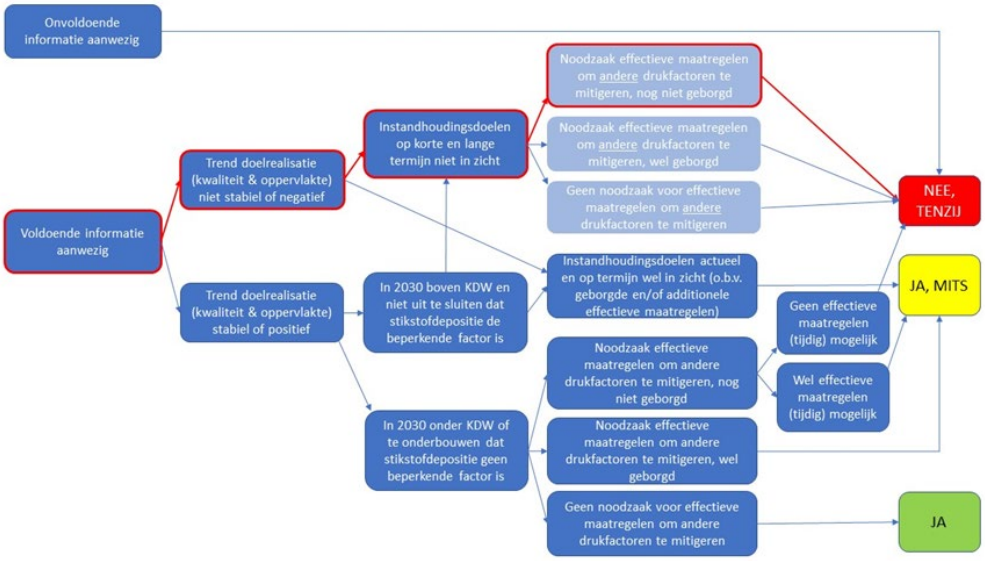

Figuur 11 Eindoordeel H91D0 Hoogveenbossen

H1016 Zeggekorfslak

Gegevens over de omvang van de populatie zijn niet voorhanden. De trend in oppervlakte en kwaliteit van het leefgebied is vermoedelijk stabiel. Of het instandhoudingsdoel gehaald wordt is echter niet volledig zeker. In 2030 is vrijwel het gehele stikstofgevoelige deel van het leefgebied niet meer overbelast. Er zijn, buiten de gevoeligheid voor stikstofdepositie van het leefgebied van de Zegge-korfslak, geen aanvullende drukfactoren waar effectieve maatregelen voor benodigd zijn. In het geval er maatregelen noodzakelijk zijn om het leefgebied uit te breiden of deelpopulaties te verbinden, dan kan hierop naar verwachting worden gestuurd door gericht beheer (bijvoorbeeld sparen van grote zeggenvegetaties langs oevers) of natuurontwikkeling. Het eindoordeel is daarom 'Ja, mits'.

Figuur 12 Eindoordeel H1016 Zeggekorfslak

H1042 Gevlekte witsnuitlibel

De populatietrend is onduidelijk, maar de kwaliteit van het leefgebied gaat achteruit. De soort maakt gebruik van H3140 Kranswierwateren en H3150 Meren met

krabbenscheer en fonteinkruiden. Deze zijn in de huidige situatie en op termijn niet overbelast. Wel zijn aanvullende maatregelen benodigd om problemen met de waterkwaliteit en exoten op te lossen, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Om die reden is het eindoordeel voor deze soort ook 'Nee, tenzij'.

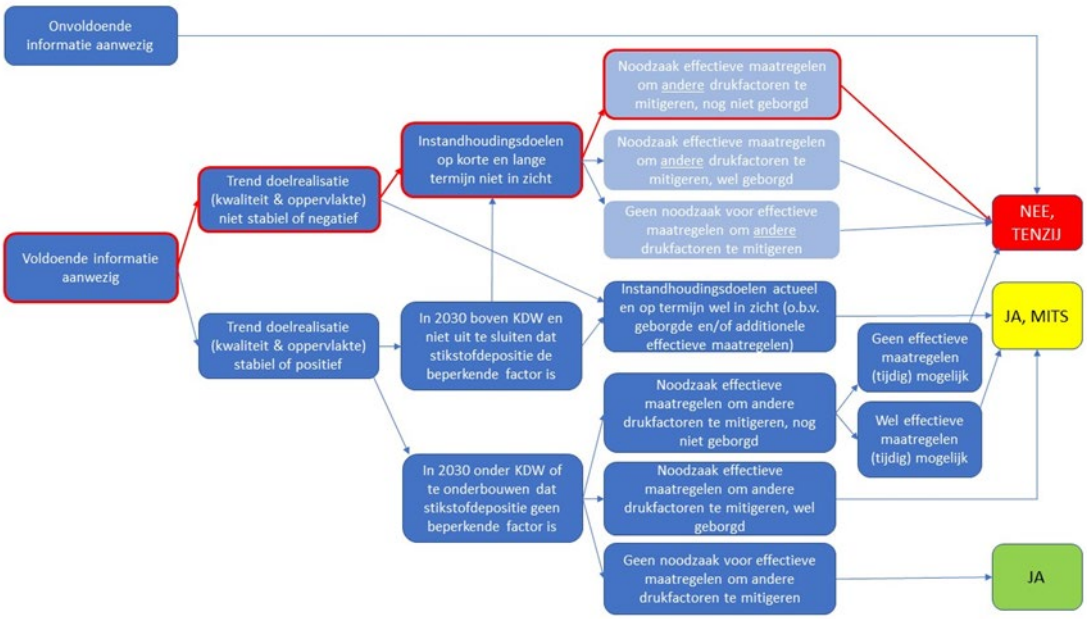

Figuur 13 Eindoordeel H1042 Gevlekte witsnuitlibel

H1082 Gestreepte waterroofkever

De populatietrend is onduidelijk, maar de kwaliteit van het leefgebied gaat achteruit. De soort maakt gebruik van H3140 Kranswierwateren en H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. Deze zijn in de huidige situatie en op termijn niet overbelast. Wel zijn aanvullende maatregelen benodigd om problemen met de waterkwaliteit en exoten op te lossen, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Om die reden is het eindoordeel voor deze soort ook 'Nee, tenzij'.

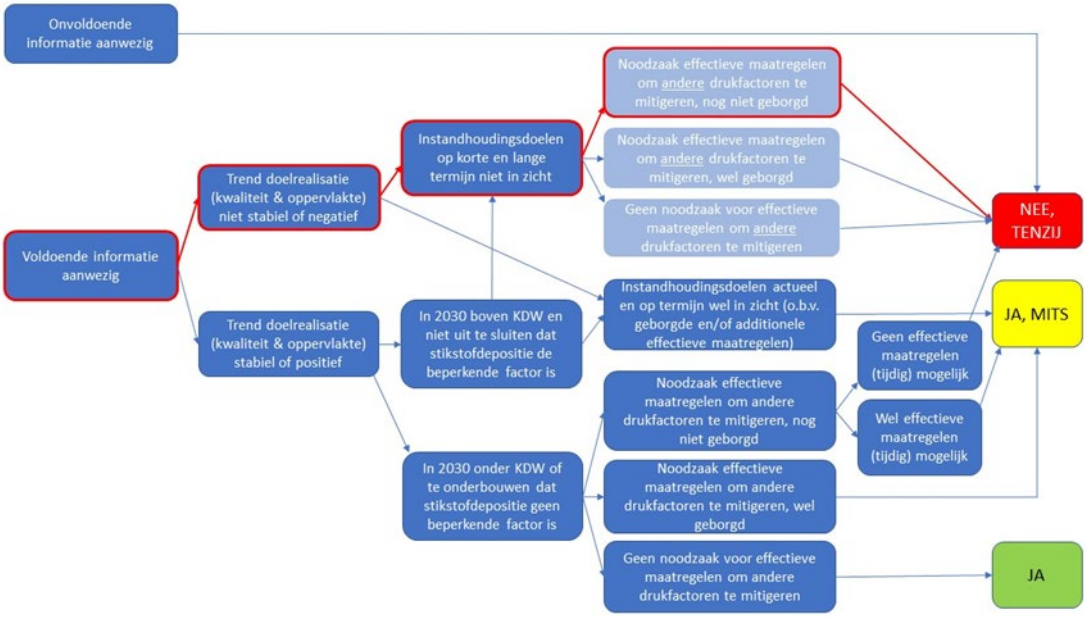

Figuur 14 Eindoordeel H1082 Gestreepte waterroofkever

H1903 Groenknolorchis

De aantalstrend is onduidelijk. Voor standplaatsen gelden echter dezelfde drukfactoren als voor de diverse habitattypen (en andere mesotrofe vegetaties) waarin de soort voorkomt, met name stikstofdepositie, een ontoereikend watersysteem en exoten. Er zijn aanvullende maatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Om die reden is het eindoordeel voor deze soort ook 'Nee, tenzij'.

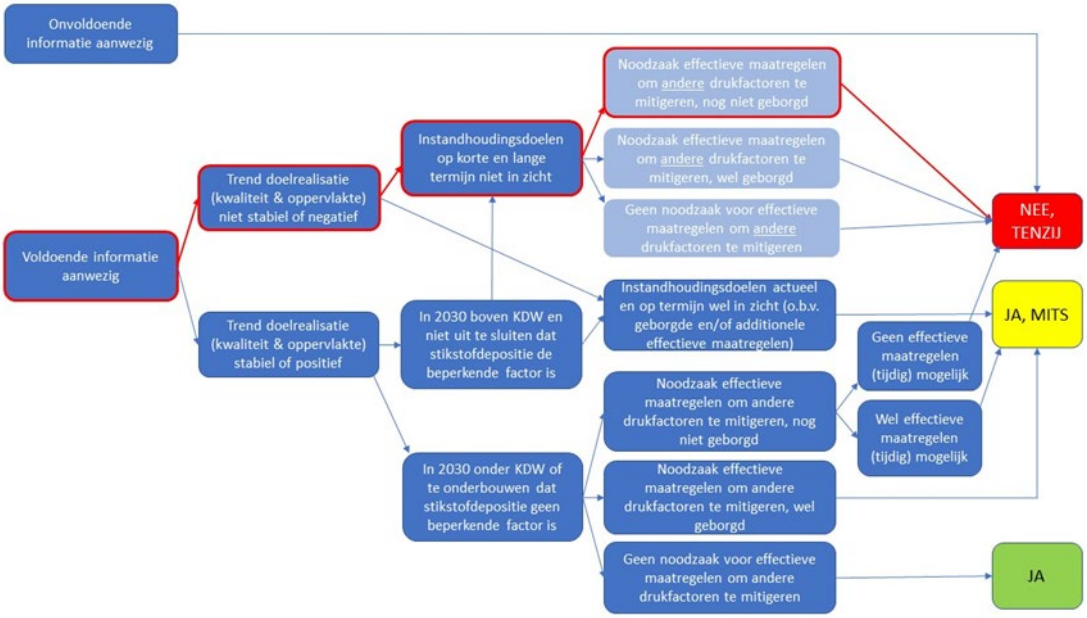

Figuur 15 Eindoordeel H1903 Groenknolorchis

H1134 Bittervoorn

De populatietrend is onduidelijk, maar de kwaliteit van het leefgebied gaat achteruit.

De soort maakt onder meer gebruik van H3140 Kranswierwateren en H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. Deze zijn in de huidige situatie en op termijn niet overbelast. Wel zijn aanvullende maatregelen benodigd om problemen met de waterkwaliteit en exoten op te lossen, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Om die reden is het eindoordeel voor deze soort ook 'Nee, tenzij'.

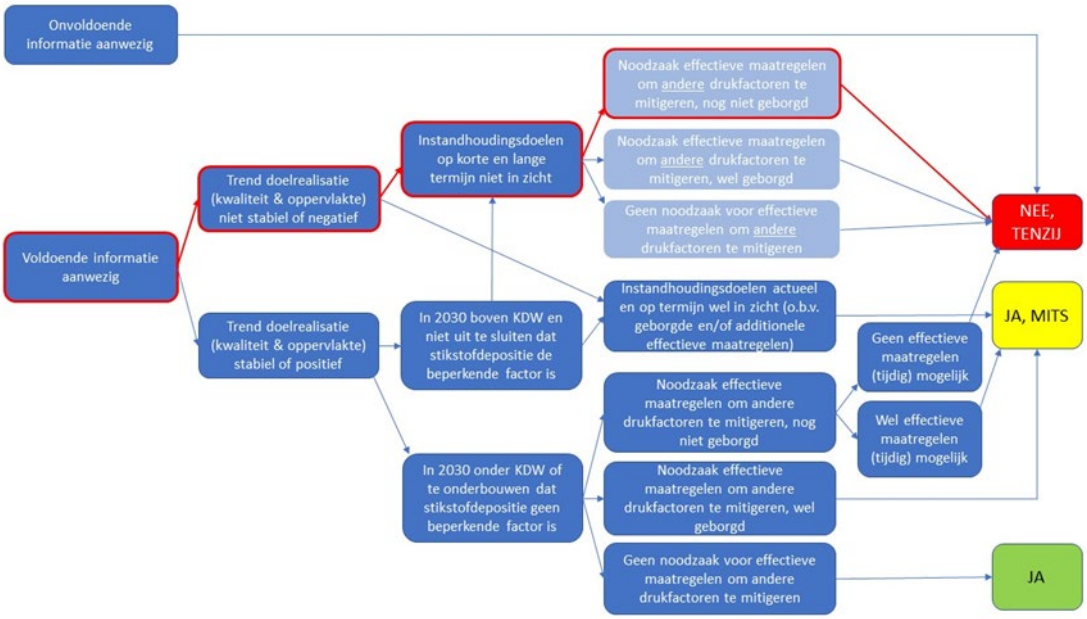

Figuur 16 Eindoordeel H1134 Bittervoorn

H4056 Platte schijfhoren

De populatietrend is onduidelijk, maar de kwaliteit van het leefgebied gaat achteruit. De soort maakt gebruik van H3140 Kranswierwateren en H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. Deze zijn in de huidige situatie en op termijn niet overbelast. Wel zijn aanvullende maatregelen benodigd om problemen met de waterkwaliteit en exoten op te lossen, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Om die reden is het eindoordeel voor deze soort ook 'Nee, tenzij'.

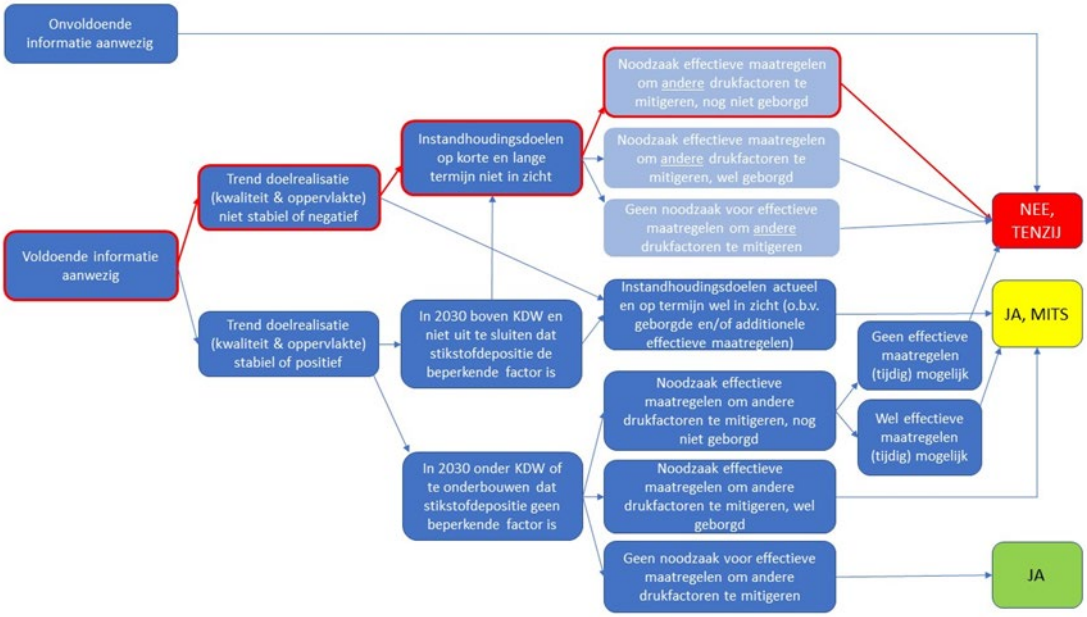

Figuur 17 Eindoordeel H4056 Platte schijfhoren

A197 Zwarte stern

De trend is negatief. Het perspectief voor het halen van het instandhoudingsdoel is niet goed door het ontbreken van verlanding, het verdwijnen van luwe zones door overbegrazing van het riet door ganzen, bosopslag in rietzones, de grote kans op predatie, concurrentie bij nestvlotjes en verstoring door met name waterrecreatie. De soort maakt onder meer gebruik van H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. Dit habitattype is in de huidige en toekomstige situatie (2030) niet overbelast. De waterkwaliteit en de afwezigheid van nieuwe verlandingsreeksen zijn het knelpunt voor de soort. Er zijn additionele maatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Om die reden is het eindoordeel voor deze soort ook 'Nee, tenzij'.

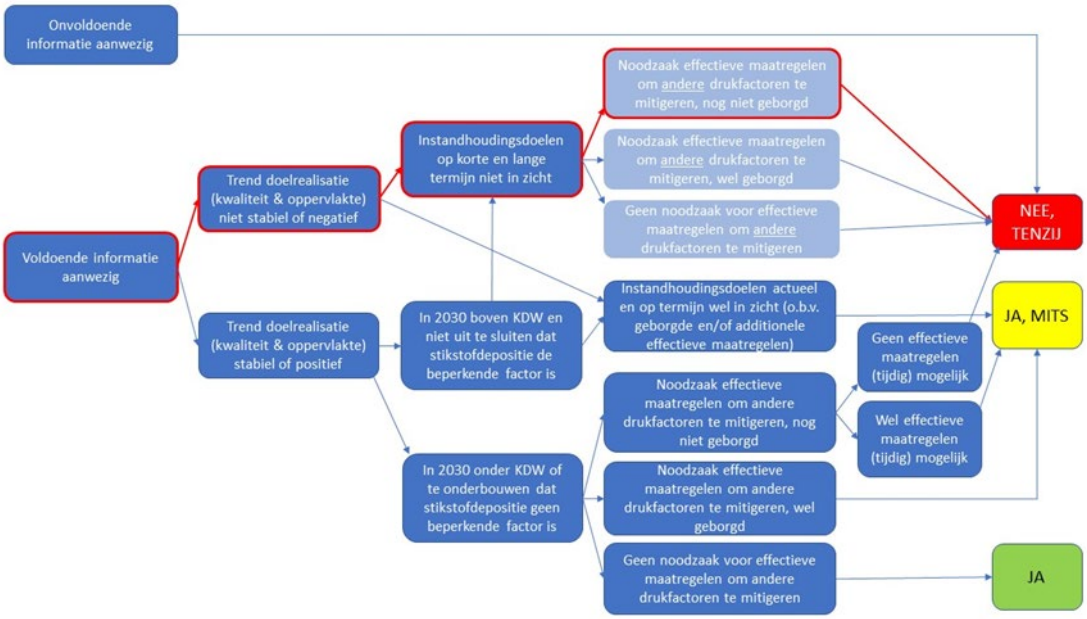

Figuur 18 Eindoordeel A197 Zwarte stern

8 Literatuurlijst

Ministerie LNV, 2006.
Natura 2000 doelendocument.

Provincie Noord-Holland, 2012.
Atlas Natura 2000 Oostelijke Vechtplassen en Naardermeer.

Provincie Noord-Holland, 2017.
95 Oostelijke Vechtplassen gebiedsanalyse M16L.

Provincie Noord-Holland, 2018.
Atlas Natura 2000 Oostelijke Vechtplassen en Naardermeer. Actualisatie 2015.

Provincie Noord-Holland, 2020.
Inrichtings- en Herstelplan het Hol. Resultaten en onderzoeksrapporten.
Witteveen + Bos.

Provincie Noord-Holland, 2022a.
Natura 2000 beheerplan Oostelijke Vechtplassen Planperiode 2022-2028.

Provincie Noord-Holland, 2022b.
Nader onderzoek watersysteem en bodemopbouw van Kortenhoef Oost.
Witteveen + Bos.

Provincie Utrecht, 2022.
Natuurdoelanalyse Noorderpark (ongecontroleerd).
Witteveen + Bos.

Vereniging Natuurmonumenten, 2022.
Samenvatting kwaliteitstoets water Vechtplassen.

Provincie Noord-Holland

NATURA 2000

Natuurdoelanalyse Naardermeer

Directie Beleid - Sector Natuur & Recreatie

Metadata	
Gebiedsnummer	94
Gebiedsnaam	Naardermeer
Contactgegevens	Natura2000@noord-holland.nl
Versie	**1.0, 7 januari 2025**

Inhoud

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen 3
1.1 Inleiding 3
1.2 Kernopgaven 3
1.3 Instandhoudingsdoelen 4

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte 6
2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte 6

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities 8
3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied 8
3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie 12

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof 13
4.1 Drukfactoren per habitattype en leefgebiedtype 13

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen 19
5.1 Maatregelen 19
5.2 Locaties maatregelen 22

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen 23

7 Synthese en conclusie 25
7.1 Synthese 25
7.2 Lange termijn en toekomstperspectief 26
7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen 27
7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen 27
7.5 Conclusie 27

8 Literatuurlijst 38

1 Beoordelingskader instandhoudingsdoelstellingen

1.1 Inleiding

Deze Natuurdoelanalyse (NDA) voor het Naardermeer is een ecologisch beredeneerde aanscherping van de PAS-gebiedsanalyse (Programmatische Aanpak Stikstof). Het doel is om voorafgaand aan de vaststelling van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) (ex ante) te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst) in combinatie met andere drukfactoren en gegeven het vastgestelde maatregelenpakket. De NDA resulteert in een overzicht van resterende drukfactoren op het Natura 2000-gebied en richtingen van te nemen aanvullende (natuurherstel)maatregelen. In de natuurdoelanalyses zelf worden geen keuzes gemaakt welke maatregelen daadwerkelijk uitgevoerd worden; dat gebeurt later in andere processen, waar diverse partijen bij betrokken worden. Dan kunnen maatregelen ook nader worden ingevuld. Ook het Natura 2000-beheerplan bevat informatie over maatregelen en over monitoring.

Het Natura 2000-gebied Naardermeer is aangewezen onder de Habitatrichtlijn en grotendeels ook onder de Vogelrichtlijn. Laegieskamp en Koeienmeent zijn uitsluitend aangewezen onder de Habitatrichtlijn. Het aanwijzingsbesluit is genomen op 4 juni 2013. Deze is door de Minister voor Natuur en Stikstof uitgebreid via het wijzigingsbesluit Habitatrichtlijngebieden vanwege aanwezige waarden (genomen op 25 november 2022).

Het beoordelingskader van de natuurkwaliteit en -omvang van een gebied wordt gewoonlijk geschetst op basis van kernopgaven, doelen per habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten en Vogelrichtlijnsoorten. Deze onderdelen gezamenlijk geven een beeld van de gewenste natuurkwaliteit en -omvang in een gebied en geven een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen. In het geval van het Naardermeer zijn in het aanwijzingsbesluit en wijzigingsbesluit te beschermen habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten, broedvogelsoorten en niet-broedvogelsoorten opgenomen.

Voor de NDA is in eerste instantie gebruik gemaakt van bestaande informatie, zoals bijvoorbeeld vastgelegd in het Natura 2000-beheerplan (Provincie Noord-Holland, 2020). De hierin beschreven stand van zaken, onder meer ten aanzien van doelrealisatie, trends en drukfactoren is echter deels ingehaald door actuelere onderzoeksgegevens en inzichten. Daarom is deze informatie in voorliggende NDA waar nodig geactualiseerd op basis van aanvullende gegevens (zie literatuurlijst) en/of op basis van expert judgement. Voor dit laatste is onder meer gebruik gemaakt van de door de provincie Noord-Holland en het kennisnetwerk OBN georganiseerde expertsessie op 9 februari 2023 en een afstemmingsbijeenkomst over de concept NDA met de terreinbeherende organisaties (TBO's) en waterbeheerders op 9 maart 2023.

1.2 Kernopgaven

Ten behoeve van de formulering van de Natura 2000-doelen op landelijk en op gebiedsniveau zijn per landschapstype kernopgaven geformuleerd. Deze zijn opgenomen in het Natura 2000-doelendocument (voormalige Ministerie LNV, 2006). Aan elk Natura 2000-gebied zijn één of meer kernopgaven toebedeeld.

Aan het Naardermeer zijn de volgende kernopgaven toebedeeld:

- Evenwichtig systeem (4.08): nastreven van een meer evenwichtig systeem (waterkwaliteit, waterkwantiteit en hydromorfologie): waterplantengemeenschap, zwarte stern, platte schijfhoorn en vissen zoals o.a.

bittervoorn, kleine modderkruiper, grote modderkruiper, en insecten, zoals gevlekte witsnuitlibel en gestreepte waterroofkever.
- Compleetheid in ruimte en tijd (4.09): alle successiestadia laagveenverlanding in ruimte en tijd vertegenwoordigd: overgangs- en trilvenen (trilvenen en veenmosrietlanden), met onder meer groenknolorchis, en vochtige heiden (laagveengebied), hoogveenbossen, blauwgraslanden, en galigaanmoerassen, in samenhang met gemeenschappen van open water.
- Overjarig riet (4.12): herstel van grote oppervlakten/brede zones overjarig riet, inclusief waterriet, door herstel van natuurlijke peildynamiek en tegengaan verdroging voor rietmoerasvogels zoals roerdomp, grote karekiet, snor, purperreiger en voor de noordse woelmuis.
- Behoud van Hoogveenbossen (4.14)
- Blauwgraslanden (4.15): herstel inundatie, behoud en nieuwvorming blauwgraslanden.

1.3 Instandhoudingsdoelen

Het aanwijzingsbesluit bevat de volgende instandhoudingsdoelen:

Tabel 1 Instandhoudingsdoelen habitattypen in Natura 2000-gebied Naardermeer

(* betreft een instandhoudingsdoel dat middels het Wijzigingsbesluit aanwezige waarden is toegevoegd, = behoudsdoelstelling, > uitbreiding- of verbeterdoelstelling)

Habitattype	Status doel	Oppervlakte	Kwaliteit	Relatieve bijdrage (landelijk)
H3130 - Zwakgebufferde vennen	definitief*	=	=	< 2%
H3140 - Kranswierwateren	definitief	=	=	2-6%
H3150 - Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	definitief	=	=	< 2%
H4010B - Vochtige heiden (laagveengebied)	definitief	=	=	< 2%
H6410 - Blauwgraslanden	definitief	>	>	< 2%
H6430A - Ruigten en zomen (moerasspirea)	definitief*	=	=	< 2%
H6430B - Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	definitief*	=	=	< 2%
H7140A - Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	definitief	>	>	< 2%
H7140B - Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	definitief	=	=	< 2%
H91D0 - Hoogveenbossen	definitief	=	>	15-30%

Tabel 2 Instandhoudingsdoelen Habitatrichtlijnsoorten in Natura 2000-gebied Naardermeer

(= behoudsdoelstelling, > uitbreidings- of verbeterdoelstelling)

Habitatrichtlijnsoort	Status doel	Populatie	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Relatieve bijdrage (landelijk)
H1016 - Zeggekorfslak	definitief	=	=	=	< 2%
H1082 - Gestreepte waterroofkever	definitief	>	>	>	
H1134 - Bittervoorn	definitief	=	=	=	< 2%
H1149 - Kleine modderkruiper	definitief	=	=	=	
H1903 - Groenknolorchis	definitief	=	=	=	< 2%
H4056 - Platte schijfhoren	definitief	=	=	=	2-6%

Tabel 3 Instandhoudingsdoelen broedvogels in Natura 2000-gebied Naardermeer

(= behoudsdoelstelling, > uitbreiding- of verbeterdoelstelling)

Broedvogel	Status doel	Aantal broedparen	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Relatieve bijdrage (landelijk)
A017 - Aalscholver	definitief	1800	=	=	6-15%
A029 - Purperreiger	definitief	60	=	=	6-15%
A197 - Zwarte stern	definitief	35	>	>	2-6%
A292 - Snor	definitief	30	=	=	< 2%
A298 - Grote karekiet	definitief	10	>	>	2-6%

Tabel 4 Instandhoudingsdoelen niet-broedvogels in Natura 2000-gebied Naardermeer

(= behoudsdoelstelling)

Niet-broedvogels	Status doel	Populatie	Instandhoudings-doelstelling	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Relatieve bijdrage (landelijk)
A041 – Kolgans	definitief	behoud	Slaap- en rustplaats	=	=	
A043 – Grauwe gans	definitief	behoud	Slaap- en rustplaats en foerageergebied	=	=	

2 Ecologische analyse huidige natuurkwaliteit en oppervlakte

2.1 Huidige natuurkwaliteit en -oppervlakte

Om een antwoord te kunnen geven op of verslechtering optreedt en of instandhouding bereikt wordt, is het van belang de referentiesituatie (T0) en de huidige stand in het gebied te bepalen en te vergelijken. Deze vergelijking is voor het Naardermeer nodig voor Habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten en Vogelrichtlijnsoorten.

2.1.1 Habitattypen

Om te beoordelen wat de trends in oppervlakte en kwaliteit van de habitattypen zijn, is het nodig om de T1-kaart met de T0-kaart te vergelijken. Voor het Naardermeer is echter nog geen T1-kaart beschikbaar. Dit is het gevolg van de afspraken die gemaakt zijn ten aanzien van monitoring. Landelijk is afgesproken dat de habitattypenkaart 1 x per 12 jaar wordt vernieuwd. Op basis van actuele gegevens en expert kennis is in onderstaande tabel het meest actuele inzicht in de trends in oppervlakte en kwaliteit weergegeven.

Tabel 5 Huidige situatie, instandhoudingsdoel en trends kwalificerende habitattypen (Provincie Noord-Holland, 2020), aangevuld met recente inzichten intern werkdocument lokaal doelbereik

Habitattype	Huidige situatie (Provincie Noord-Holland, 2020)		Instandhoudingsdoel		Trend	
	Oppervlak	Kwaliteit	Oppervlak	Kwaliteit	Oppervlak	Kwaliteit
H3130	< 0,5 ha	Onbekend	Behoud	Behoud	Positief	Negatief
H3140	136,4 ha	Goed: 131,8 ha Matig: 4,6 ha	Behoud	Behoud	Negatief	Negatief
H3150	45 ha	Goed: 12 ha Matig: 33 ha	Behoud	Behoud	Negatief	Negatief
H4010B	0,1 ha	Matig	Behoud	Behoud	Negatief	Negatief
H6410	2 ha	Goed	Uitbreiding	Verbetering	Negatief	Negatief
H6430A	< 0,1 ha	Matig	Behoud	Behoud	Stabiel	Stabiel
H6430B	0,5 – 2,0 ha	Matig	Behoud	Behoud	Stabiel	Stabiel
H7140A	1,7 ha	Goed: 1,6 ha Matig: 0,1 ha	Uitbreiding	Verbetering	Negatief	Negatief
H7140B	22,6 ha	Goed: 10,1 ha Matig: 12,5 ha	Behoud	Behoud	Negatief	Negatief
H91D0	93,7 ha	Goed: 91,1 ha Matig: 2,3 ha	Behoud	Verbetering	Negatief	Negatief

Er zijn intussen duidelijke aanwijzingen dat het watersysteem van het Naardermeer kwetsbaar is en reeds getroffen maatregelen niet voldoende zijn om de habitattypen die afhankelijk zijn van een goed functionerend watersysteem duurzaam veilig te stellen. Het meest duidelijk is dit voor de waterplantenvegetaties die behoren tot de habitattypen H3140 en H3150, die zowel in oppervlakte als kwaliteit een duidelijke negatieve trend vertonen. Voor de habitattypen van de verlandingsreeks geldt dat geen nieuwe verlandingen op gang komen, die essentieel zijn voor het behoud op

langere termijn. Daarnaast is veelal sprake van een grote druk door exoten die ten koste gaat van kwaliteit en in het uiterste geval ook van oppervlakte.

2.1.2 Habitatrichtlijnsoorten

Het Natura 2000-gebied Naardermeer is aangewezen voor zes Habitatrichtlijnsoorten. De volgende tabel geeft aan wat de instandhoudingsdoelen en trends voor deze Habitatrichtlijnsoorten zijn. Informatie over populatietrends is meestal niet voorhanden of beperkt zich tot delen van het Natura 2000-gebied, waardoor geen gebiedsdekkend beeld voorhanden is. Er is echter wel informatie beschikbaar over de trend van leefgebied in de vorm van habitattypen, waardoor op basis van expert judgement wel een goede inschatting van de trend in de kwaliteit van het leefgebied mogelijk is.

Tabel 6 Instandhoudingsdoelen Habitatrichtlijnsoorten (Provincie Noord-Holland, 2020)

Habitatsoort	Doel populatie	Doel leefgebied		Trend (populatie / leefgebied)
		Omvang	Kwaliteit	
H1016 Zeggekorfslak	=	=	=	Onbekend / Stabiel
H1082 Gestreepte waterroofkever	>	>	>	Onbekend / negatief
H1134 Bittervoorn	=	=	=	Onbekend / negatief
H1149 Kleine modderkruiper	=	=	=	Onbekend / negatief
H1903 Groenknolorchis	=	=	=	Onbekend / negatief
H4056 Platte schijfhoren	=	=	=	Onbekend / negatief

Met name voor de soorten die afhankelijk zijn van kwalitatief goed open water met waterplantenvegetaties en verlandingsvegetaties is de zorgelijke situatie ten aanzien van de waterkwaliteit en kenmerkende vegetaties/habitattypen richting gevend in bovenstaande oordelen.

2.1.3 Vogelrichtlijnsoorten

Het Naardermeer is grotendeels aangewezen als Vogelrichtlijngebied. De volgende tabel, samengevat vanuit het Natura 2000-beheerplan, geeft aan wat de trend van de betreffende soorten in het Natura 2000-gebied is.

Tabel 7 Instandhoudingsdoelstellingen broedvogels en niet-broedvogels (Provincie Noord-Holland, 2020)

Vogelrichtlijnsoorten	Doel populatie	Doel leefgebied		Trend
		Omvang	Kwaliteit	
Broedvogels				
A017 Aalscholver	1800	=	=	Significante afname Naardermeer, positief in regio
A029 Purperreiger	60	=	=	Schommelend, maar doelstelling gehaald
A197 Zwarte stern	35	>	>	Negatief (verdwenen)
A292 Snor	30	=	=	Onbekend
A298 Grote karekiet	10	>	>	Negatief (verdwenen)
Niet-broedvogels				
A041 Kolgans	n.v.t.	=	=	Gunstig
A043 Grauwe gans	n.v.t.	=	=	Gunstig

3 Inzicht in gewenste omgevingscondities

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de ecologische eisen van habitats. Eerst worden de huidige en gewenste omgevingscondities geschetst die nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te behalen. In hoofdstuk 4 worden de drukfactoren op de omgevingscondities geanalyseerd.

3.1 Omgevingscondities per habitattype/leefgebied

De omgevingscondities zijn opgenomen in de profieldocumenten (https://www.natura2000.nl/profielen). In deze paragraaf worden de gewenste omgevingscondities per habitattype beschreven op basis van het Natura 2000-beheerplan voor het Naardermeer (provincie Noord-Holland, 2020). Reden hiervoor is dat deze deels gedetailleerder en gebiedsspecifieker zijn beschreven dan in de profieldocumenten.

H3130 Zwakgebufferde vennen

Dit habitattype betreft vennen inclusief oeverbegroeiing die niet-koolstof gelimiteerd zijn (in tegenstelling tot zeer zwakgebufferde vennen). Kenmerkend voor deze vennen is een groot aantal soorten, waaronder veel pioniersoorten van kale oevers en open water. Door de verschillen in waterdiepte, droogval, buffering of voedselrijkdom komen verschillende plantengemeenschappen voor. Dit habitattype komt momenteel alleen op beperkte schaal voor in het Laegieskamp.

H3140 Kranswierwateren

Kranswiervegetaties zijn vooral pioniervegetaties die zich cyclisch ontwikkelen door open plekken op de waterbodem te koloniseren. Dankzij maatregelen die in 1990 zijn genomen is er een sterke verbetering van de waterkwaliteit opgetreden (Boosten et al., 2006; Boosten, 2007). Goed ontwikkelde kranswierwateren zijn nu in vrijwel alle grotere wateren van het Naardermeer te vinden. De wateren in het Naardermeer zijn als zoet tot vrijwel zoet te typeren (Cl gehalte < 150 mg/l).

H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

Het merendeel van het oppervlak H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden bezit een matige kwaliteit, dit betreft mozaïeken met kranswieren en waterplantengemeenschappen met witte waterlelie en gele plomp (Provincie Noord-Holland, 2020). Beide gemeenschappen zijn indicatief voor een matig ontwikkeld vegetatietype van H3150. Doorzicht tot op de bodem van de waterkolom is een voorwaarde voor de vestiging van fonteinkruiden en kranswieren. Voor het behoud van een gevestigde populatie fonteinkruiden is een doorzicht van meer dan de helft van de waterkolom nodig. Krabbenscheer is gevoelig voor sulfaat, zeker als er weinig ijzer in het water zit.

H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)

Vochtige laagveenheiden (H4010B) ontwikkelen zich uit oudere veenmosrietlanden en verzuurde trilvenen onder invloed van een maaibeheer in de nazomer en herfst. Daarnaast kan het zich ontwikkelen door het afplaggen van verdroogde veenmosrietlanden. Dit habitattype is zeer gevoelig voor verdroging en eutrofiëring. De trend van Vochtige laagveenheiden is negatief. Er is in het verleden habitatverlies opgetreden ten gevolge van successie naar het habitattype H91D0 Hoogveenbossen (door het staken van het maaibeheer).

H6410 Blauwgraslanden

Blauwgrasland komt in het Naardermeer alleen nog voor in het Laegieskamp. Het betreft hier een door verzuring verarmde vorm van de typische subassociatie van Blauwgrasland *(Cirsio-Molinietum typicum)*. Op twee plekken in de Koeienmeent heeft zich op oude plagplekken een vegetatie ontwikkeld met duidelijke kenmerken

van het Blauwgrasland. Naar alle waarschijnlijkheid zal deze vegetatie zich naar een Blauwgrasland ontwikkelen. Blauwgraslanden zijn afhankelijk van basenrijke kwel. Op de voedselarme zandgronden in de kwelzones van het Naardermeer liggen kansen voor uitbreiding van dit habitattype.

H6430A Ruigten en zomen (moerasspirea)
Het habitattype omvat natte, soortenrijke ruigten van een zoet, laagdynamisch milieu. Deze ruigten vormen meestal lintvormige oeverbegroeiingen langs greppels en sloten, maar komen ook voor op percelen die niet meer of slechts incidenteel worden gemaaid. Dit habitattype komt momenteel op zeer beperkte schaal voor in het Naardermeer.

H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)
Het habitattype komt voor op zeer vochtige en natte standplaatsen op veen- en kleibodems binnen het overstromingsbereik van rivierwater of brak boezemwater. In het Naardermeer is geen sprake van de brakke variant. Ruigten en zomen (harig wilgenroosje) komt momenteel op beperkte schaal voor in het Naardermeer.

H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)
Het habitattype H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen) komt op een beperkt areaal van het Naardermeer voor. De aanwezigheid van gebufferd grondwater creëert potentieel gunstige condities voor dit type, alhoewel de invloed van deze kwel op veel locaties wel is afgenomen. Bovendien is de oppervlaktewaterkwaliteit vaak nog onvoldoende voor de ontwikkeling van trilveen vanuit verlanding in open water. Door het nagenoeg ontbreken van initiële verlandingsstadia in open water (met o.a. Paddenrus, Waterdrieblad en Holpijp), zijn de perspectieven voor nieuwe vestigingen op korte termijn ongunstig. Hiervoor dient eerst de fosfaatconcentratie voldoende verlaagd te zijn, en dient de invloed van basenrijk en mesotroof kwelwater zich te vergroten.

H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)
Het grootste deel van de aanwezige 25 ha Veenmosrietland is van matige kwaliteit. Het betreft soortenarme of verzuurde vegetaties. Als successiestadium vormen veenmosrietlanden een essentiële schakel tussen de jonge verlandingsstadia en de vochtige laagveenheiden (H4010B). Het ontstaan van nieuw (niet verdroogd en verzuurd) oppervlak op locaties met een goede waterkwaliteit is daarom belangrijk. Daarnaast is beheer belangrijk. Veenmosrietlanden blijven bestaan bij de gratie van een goed maaibeheer. Waar het beheer enige jaren wordt gestaakt ontwikkelen Veenmosrietlanden zich snel tot Hoogveenbos (H91D0).

H91D0 Hoogveenbossen
In het Naardermeer is een aanzienlijk oppervlak van goed ontwikkeld (hoog)veenbos aanwezig. Hoogveenbossen (H91D0) ontwikkelen zich door successie uit H7140B Veenmosrietland, H7140A Trilveen en H4010B Vochtige heide. Het oppervlak aan Hoogveenbos in het Naardermeer heeft zich sinds 1940 sterk uitgebreid. Er zijn aanwijzingen (o.a. toename van typische soorten) dat de kwaliteit ook toeneemt. Deze ontwikkeling is mogelijk positief beïnvloed door het uitblijven van grote peilwisselingen. Wat precies de netto-invloed van de hoge stikstofdepositie op de kwaliteit van het hoogveenbos is, is nog niet goed bekend. Mogelijk ontwikkelen veenmosrijke hoogveenbossen zich tegenwoordig sneller uit voorgaande successiestadia (Beije & Smits, 2012). Dit komt overeen met de gunstige staat van instandhouding van de veenmosrijke vormen van H91D0 in het Naardermeer, inclusief toename van soorten die kenmerkend zijn voor hoogveenvorming (Bouwman 2004, 2006).

H1016 Zeggekorfslak
In het Naardermeer komen alleen plaatselijk populaties Zeggekorfslak voor, met name in zeggevegetaties langs de zuidoever van het Bovenste Blik (Boesveld, 2008). Een landelijk verspreidingsonderzoek naar de Zeggekorfslak is gaande. Uitslagen tot nu toe geven aan dat de soort in grote delen van Nederland voorkomt,

vooral in de verlandingsvegetaties van laagveengebieden. Leefgebieden van Zeggekorfslak komen langs de oostoever van de Bovenste Blik over een traject van ca. 700 m vrij algemeen voor. Het leefgebied bestaat hier uit een open oevervegetatie met veel grote zeggen, waaronder Oeverzegge en Pluimzegge (Provincie Noord-Holland, 2020).

H1082 Gestreepte waterroofkever
De Gestreepte waterroofkever komt voor in voedselarme tot matig voedselrijke heldere wateren in laagveengebieden van maximaal 1 meter diep. Hij wordt vaak geassocieerd met planten als Gele plomp, Waterviolier of Kikkerbeet. Hij heeft zuurneutraal water nodig van maximaal 1 meter diep, waar niet te veel waterplanten aanwezig zijn. De soort houdt van door de zon verwarmd water, wat wil zeggen dat er meestal geen bomen of struiken op de oevers dienen te groeien die zonlicht tegenhouden. Het water moet helder, voedselarm tot matig voedselrijk zijn en niet vervuild. Bij voorkeur zijn zowel smalle watergangen als bredere wateren aanwezig, die onderling verbonden zijn (Provincie Noord-Holland, 2020).

H1134 Bittervoorn
Bittervoorn is in het Naardermeer voornamelijk gebonden aan wateren waarin de habitattypen H3140 Kranswierwateren en H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden aanwezig zijn.

H1149 Kleine modderkruiper
De Kleine modderkruiper komt voor in ondiepe heldere wateren met een rijke begroeiing aan waterplanten. De Kleine modderkruiper heeft een voorkeur voor helder, ondiep water dat rijk is aan waterplanten met een bodem van zand en modder. Evenals voor de Bittervoorn zijn zwakgebufferde sloten potentieel leefgebied voor de Kleine modderkruiper (Provincie Noord-Holland, 2020).

H1903 Groenknolorchis
De Groenknolorchis groeit op natte, voedselarme plaatsen die onder invloed staan van basenrijk (grond)water. Het is een typische soort voor trilvenen en jonge verlandingsvegetaties. De plant heeft een voorkeur voor zonnige tot licht beschaduwde plekken. In laagveen groeit de groenknolorchis bij voorkeur op natte, voedselarme plaatsen die onder invloed staan van basenrijk en ijzerrijk (grond)water. De soort heeft een zonnige plek nodig op niet- of weinig vergraven veengrond en jonge verlanding, zoals trilveen. Met name is de soort aanwezig in jonge niet verzuurde verlandingsstadia. Een goede waterkwaliteit en het voeren van een regelmatig maaibeheer zijn belangrijk voor het behoud van de Groenknolorchis.

H4056 Platte schijfhoren
De Platte schijfhoren zoekt open water met, bij voorkeur, veenbodems op. De soort heeft een voorkeur voor helder, stilstaand water met een rijke plantengroei, zoals Krabbenscheer. Dat kunnen zowel grote plassen zijn als smalle sloten. Het water moet matig voedselrijk zijn, en niet brak of periodiek droogvallend. Platte schijfhoorn is in het Naardermeer voornamelijk gebonden aan wateren waarin de habitattypen H3140 Kranswierwateren en H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden aanwezig zijn. Het perspectief voor de soort in het Naardermeer is vanwege de goede waterkwaliteit en de aanwezigheid van wateren met veel waterplanten gunstig (Provincie Noord-Holland, 2020).

A017 Aalscholver
De Aalscholver broedt in bosjes dicht bij water, of soms op de grond. De broedende Aalscholvers in het Naardermeer foerageren met name in het Markermeer. De helderheid van het water is een belangrijke factor voor deze zichtjager. In het Naardermeer broedt de Aalscholver in bomen dicht bij water. Voor hun nest gebruiken ze meestal riet. Verstoring van de nestplaats kan een bedreiging zijn voor de Aalscholver (Provincie Noord-Holland, 2020).

A029 Purperreiger
De Purperreiger broedt vooral in rietvegetaties, maar ook in struwelen en moerasbossen. Het Naardermeer is naast broedgebied ook een slaapplaats; de Purperreigers foerageren in bijvoorbeeld de Ankeveense plassen.
Het Naardermeer is een belangrijk gebied voor de Purperreiger, omdat de soort hier voldoende rust en aanwezigheid van waterplantenrijke sloten met goede waterkwaliteit kan vinden. In het Naardermeer zijn de moeilijk voor vossen bereikbare waterrietvegetaties een goede broedplek voor de Purperreiger (Provincie Noord-Holland, 2020).

A197 Zwarte stern
Het leefgebied van Zwarte stern komt in het Naardermeer grotendeels overeen met wateren die behoren tot het habitattype H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. De Zwarte stern verblijft tussen ongeveer begin april en eind september in Nederland om te broeden. De Zwarte stern heeft zoet open water nodig waar drijvende waterplanten, wortelstokken of drijfhout aanwezig zijn om een nest op te bouwen. Als alternatief gebruikt de Zwarte stern nestvlotjes om te broeden. De soort foerageert met name op grotere insecten en kleine visjes, rond het Naardermeer, vooral in de Nieuwe Keverdijkse Polder en de Hilversumse Bovenmeent (www.waarneming.nl). De aanwezigheid van bloemrijke hooilanden met veel insecten en visrijke en insectenrijke heldere wateren zijn belangrijke voorwaarden voor het foerageren van de Zwarte stern (Provincie Noord-Holland, 2020). De soort is verdwenen als broedvogel uit het Naardermeer.

A292 Snor
De Snor leeft in uitgestrekte rietvelden in moerasgebieden, voornamelijk natte overjarige rietvegetaties met waterriet, Lisdodde en hoge zeggesoorten. Rietstengels dienen bij de Snor als zangpost.
Peilvariatie, of een cyclisch plagbeheer en helder water van goede kwaliteit zijn belangrijk voor de aanwezigheid van nat, jong rietland, het biotoop van de Snor. De Snor overwintert in de (sub)Sahelzone. Droge periodes daar zorgen ervoor dat de broedpopulatie in Europa tijdelijk kan afnemen (Provincie Noord-Holland, 2020).

A298 Grote karekiet
Met de Grote karekiet gaat het niet goed in het Naardermeer. De soort broedt er niet meer. Optimaal broedbiotoop voor de Grote karekiet is een brede zone van stevig, overjarig waterriet aan de rand van open water (minimaal 3 m breed tot ongeveer 40 cm waterdiepte). In voedselrijke situaties zoekt de Grote karekiet middelgrote insecten en slakken, vooral in dichte, kruidenrijke vegetaties en struweel, in matig voedselrijke situaties en ook in het waterriet zelf (Heikoop, 2002). Een goede waterkwaliteit en helder water zijn belangrijk voor kwalitatief goede rietvegetaties (Provincie Noord-Holland, 2020).

A041 Kolgans
Foerageergebied van de Kolgans is voedselrijk grasland en soms akkers. Wateren zoals het Naardermeer zijn slaapplaatsen voor de Kolgans, die soms tientallen kilometers van het foerageergebied liggen.
De Kolgans is aangewezen voor het Naardermeer als trekvogel (niet-broedvogel), waarbij het Naardermeer vooral een functie heeft als slaapplaats in de winter (zie aanwijzingsbesluit PDN/2013-094). Foerageergebied van de Kolgans wordt voornamelijk gevormd door agrarisch gebruikt grasland en soms bouwland met gewassen, die matig tot intensief bemest worden. Ook foerageert de Kolgans in rietlanden (Provincie Noord-Holland, 2020).

A043 Grauwe gans
De Grauwe gans is van oudsher een wintergast in Nederland. De soort foerageert in voedselrijke graslandgebieden, in riet- of akkerbouwgebieden, die zich vaak op enkele tientallen kilometers van de slaaplocaties bevinden. De soort broedt ook in toenemende mate in ons land. De Grauwe gans is aangewezen voor het Naardermeer als trekvogel (niet-broedvogel), waarbij het Naardermeer vooral een functie heeft als slaapplaats in de winter (zie aanwijzingsbesluit PDN/2013-094). Het Naardermeer heeft voor de Grauwe gans een slaapplaatsfunctie in de winter voor trekkende ganzen (Provincie Noord-Holland, 2020).

3.2 Bepalen risico ten opzichte van referentie

De habitattypen waarvoor een instandhoudingsdoel is geformuleerd zijn verschillende successiestadia in de verlandingsreeks van zoete laagveengebieden. Het betreft daarbij de volledige reeks van open water tot veenbos. Het betreft met name voor de open typen (trilvenen, veenmosrietlanden en vochtige laagveenheiden) relatief kleine oppervlakten, die verspreid liggen in het kenmerkende veenweidelandschap. Het Naardermeer bestaat uit een aantal plassen, rietlanden en moerasbos. Het betrof het eerste beschermde natuurgebied dat Natuurmonumenten in 1906 aankocht. De verwevenheid met andere functies binnen de 'kade' is beperkt. De bufferzone hier omheen bestaat uit poldergebieden buiten de kade. Vroeger was dit landbouwgrond, maar tegenwoordig bestaat het hoofdzakelijk uit vochtige graslanden met de ambitie om door peilverhoging over te gaan in een moeraslandschap.

Door de afgenomen invloed van gebufferd grondwater en beperkte oppervlaktewaterkwaliteit zijn de omstandigheden op veel locaties in het Naardermeer nog niet voldoende geschikt voor de verlandingsreeks. Met name voor een aantal habitattypen, zoals trilveen, veenmosrietland, moerasheide en blauwgrasland, geldt dat deze nu in kleine arealen aanwezig zijn en zeer verspreid liggen. Nog los van de robuustheid van het watersysteem in relatie tot de natuurdoelen, is de beperkte ambitie voor het areaal en de samenhang van de habitattypen een wezenlijk risico voor duurzaam behoud op lange termijn. Dit is inclusief het behoud van kenmerkende soorten flora en fauna als belangrijke kwaliteitsfactor.

Voor het bereiken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelen zijn samenvattend de volgende risico's aanwezig:

1. Ontoereikend watersysteem
2. Atmosferische stikstofdepositie
3. Kleine arealen en versnippering van een deel van de habitattypen
4. Invasieve exoten

4 Analyse en beoordeling van drukfactoren – inclusief stikstof

4.1 Drukfactoren per habitattype en leefgebiedtype

In deze paragraaf worden eerst algemene drukfactoren beschreven en daarna volgen invasieve exoten en stikstof.

4.1.1 Algemene drukfactoren

In het Natura 2000-gebied is een aantal algemene knelpunten van toepassing die het halen van de instandhoudingsdoelstellingen belemmeren. In deze paragraaf worden eerst de generieke drukfactoren benoemd, waarna vervolgens wordt ingegaan op drukfactoren voor specifieke instandhoudingsdoelstellingen (m.u.v. stikstofdepositie, deze effecten worden besproken in paragraaf 4.1.3).

Drie hoofdknelpunten voor de realisatie van de kernopgaven in het Naardermeer zijn:

1) Waterhuishouding en waterkwaliteit
   a) Het realiseren van een zo goed mogelijke kwaliteit van het oppervlaktewater is een belangrijk speerpunt voor het systeemherstel, waarbij naast een lage nutriëntenbeschikbaarheid en een laag sulfaatgehalte, voldoende bufferend vermogen en een groot doorzicht essentiële aandachtspunten zijn.
   b) Het maximaal realiseren en benutten van basenrijke kwel in de kwelzone aan de oostzijde van het Naardermeer is een ander belangrijk speerpunt voor systeemherstel. Dit geldt onder meer voor het behoud en nieuwvorming van blauwgrasland en van jonge verlandingsstadia en voldoende basentoevoer naar de meren.
   c) Peilfluctuatie is van invloed op veel factoren die waterkwaliteit en vegetatieontwikkeling beïnvloeden. Peilfluctuatie kan afhankelijk van de omstandigheden een gunstige invloed hebben op waterkwaliteit en nieuwvorming van verlanding (Stowa, 2012). Het Naardermeer heeft momenteel een flexibel peilbeheer, waarbij het peil vrij mag fluctueren binnen een marge van 20 cm tussen het maximale en het minimale peil (NAP -0,90/-1,10 m). Op basis van een deskundigenbijeenkomst is voor een uitbreiding van het flexibele peilbeheer gekozen.
   d) In droge perioden wordt gebiedsvreemd water ingelaten. Dit water is veelal voedselrijk terwijl de aanwezige habitattypen voedselarme omstandigheden vereisen.

2) Ontbreken van mesotrofe verlanding
   Nieuwvorming van verlanding is een essentieel onderdeel van het ecologisch systeem van het Naardermeer aangezien jonge mesotrofe verlanding het startpunt is van vrijwel alle opeenvolgende successiestadia (aangewezen habitattypen) in het Naardermeer. Daarnaast zijn jonge verlandingsstadia en rietzones belangrijke leefgebieden van aangewezen habitatrichtlijn- en vogelsoorten. Essentieel voor het op gang brengen van verlanding is een verbetering van oppervlaktewaterkwaliteit, meer peilvariatie, voldoende basenaanvoer via grondwater, het tegengaan van (ganzen)vraat en het beperken van beschaduwing door bomen.

3) Ganzenvraat
   Overzomerende ganzen zorgen voor een grote druk op bijvoorbeeld waterrietvegetaties. Afname van de oppervlakte en kwaliteit van waterrietvegetaties gaat ten koste van rietbroedende vogelsoorten en ten koste van nieuwe verlandingen. Daarnaast kunnen grote aantallen ganzen zorgen voor eutrofiëring van zowel open wateren als moerasvegetaties.

Hierna worden de algemene drukfactoren per instandhoudingsdoel beschreven.

H3130 Zwakgebufferde vennen
Er zijn, buiten de gevoeligheid voor stikstofdepositie, geen verdere knelpunten voor dit habitattype te benoemen.

H3140 Kranswierwateren
Algeheel zijn er geen actuele knelpunten aanwezig voor het behalen van het instandhoudingsdoel voor het habitattype Kranswierwateren. Daarom zijn er geen extra maatregelen specifiek gericht op kranswieren noodzakelijk. Lokaal is eutrofiëring (bijvoorbeeld van het Bovenste Blik) wél een aandachtspunt. Algemene maatregelen die verbetering van de waterkwaliteit tot doel hebben, zijn ook gunstig voor dit habitattype.

H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden
Overall zijn er geen actuele knelpunten aanwezig voor het behalen van het instandhoudingsdoel voor het habitattype Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. Lokaal is eutrofiëring (bijvoorbeeld van het Bovenste Blik) wel een aandachtspunt evenals de toenemende vraat door ganzen en Amerikaanse rivierkreeft. Algemene maatregelen die verbetering van de waterkwaliteit tot doel hebben, zijn ook gunstig voor dit habitattype.

H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)
Belangrijke knelpunten zijn de te hoge stikstofdepositie en de trage dispersie van heidesoorten in de veenmosterreinen. Daarnaast is een knelpunt dat als gevolg van de uitbreiding van vochtige laagveenheide, het ten koste gaat van het habitattype veenmosrietland. Ook is blijvend beheer noodzakelijk voor instandhouding.

H6410 Blauwgraslanden
Kwaliteitsvermindering in het noordelijk deel van het Laegieskamp (het gedeelte oud Blauwgrasland waar geen maatregelen vanuit het herstelplan zijn uitgevoerd) is al enige tijd gaande door verdroging en verzuring. Door verminderde inzijging in de aangrenzende stuwwal is de invloed van kwelwater afgenomen.

H6430A Ruigten en zomen (moerasspirea)
Door toegenomen bosvorming zijn oorspronkelijke vindplaatsen van dit habitattype waarschijnlijk wel achteruitgegaan, maar recent is sprake van een toename in oppervlakte.

H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)
Er zijn geen knelpunten te benoemen.

H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)
De kwaliteit van het habitattype gaat achteruit. Dit hangt samen met verzuring als gevolg van beperkte basenaanvoer naar de wortelzone. Ook is door afname van kwelwater de buffering van het habitattype afgenomen en is het habitattype gevoelig geworden voor verzuring.
Vraat, onvoldoende peilfluctuatie, een ongunstige oevermorfologie, lokaal mogelijk beschaduwing door bomen en input van nutriëntenrijk bladval zijn andere knelpunten voor de ontwikkeling van deze stadia en dus ook voor de successie naar het trilveen. Ganzenvraat vindt vooral plaats op (water)riet, waardoor de ontwikkeling naar verlandingsvegetaties zoals trilveen wordt belemmerd. Op de lange termijn (decennia) zijn redelijke perspectieven aanwezig doordat er sprake is van gebufferd oppervlaktewater met relatief weinig nutriënten en sulfaat.

H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)
Het oppervlakte en de kwaliteit van het habitattype veenmosrietland (H7140B) neemt af. Dit hangt samen met successie naar moerasbos (o.a. samenhangend met het stoppen van maaibeheer), verdroging en verzuring door stikstofdepositie. Nieuwvorming van de verlandingsvegetaties als veenmosrietland komt op dit moment nauwelijks op gang. Een deel van het oppervlak veenmosrietland is door staken van het maaibeheer overgegaan in moerasbos. Recentelijk lijkt oppervlakte en kwaliteit stabiel te zijn (intern werkdocument lokaal doelbereik).

H91D0* Hoogveenbossen
Er treedt lokaal kwaliteitsverlies op door verdroging, stikstofdepositie en een sterke toename van de invasieve exoot Appelbes.

H1016 Zeggekorfslak
Er zijn, buiten de gevoeligheid voor stikstofdepositie van het leefgebied van de Zeggekorfslak, geen verdere knelpunten te benoemen.

H1082 Gestreepte waterroofkever
De Gestreepte waterroofkever kan slecht tegen vervuild water en eutrofiëring.

H1134 – Bittervoorn
De Bittervoorn is gevoelig voor troebel water (voorkomend in het Bovenste Blik), watervervuiling, eutrofiëring, verzuring en intensief schonen van sloten. Er zijn geen knelpunten voor de populatie aan te wijzen.

H1149 Kleine modderkruiper
Er zijn geen knelpunten voor de populatie aan te wijzen.

H1903 Groenknolorchis
De Groenknolorchis is zeer gevoelig voor verzuring, verruiging en vergrassing als gevolg van stikstofdepositie.

H4056 Platte schijfhoren
Er zijn geen knelpunten voor de populatie aan te wijzen.

A017 Aalscholver
De aanwezigheid van hoogspanningsleidingen tussen de kolonie en het foerageergebied was in het verleden een knelpunt voor de soort doordat Aalscholvers door botsingen sneuvelden.
Momenteel vormt het Naardermeer, vanwege het beperkte doorzicht in het foerageergebied Markermeer, een relatief ongunstig vestigingsgebied ten opzichte van overige kolonies rondom het IJssel- en Markermeer. Het instandhoudingsdoel is daarom afhankelijk van de waterkwaliteitsverbetering in het Markermeer. Wanneer het doorzicht van het Markermeer toeneemt worden de kansen dat het instandhoudingsdoel in het Naardermeer wordt gehaald groter. Aan de andere kant leidt waterkwaliteitsverbetering in het Markermeer mogelijk tot een verminderd voedselaanbod in het Markermeer waardoor het minder aantrekkelijk wordt voor de Aalscholver.

A029 Purperreiger
De aanwezigheid van hoogspanningskabels rondom het Naardermeer is een knelpunt voor de Purperreiger. Hierop zijn reeds aanpassingen gedaan (verlaging op vliegroute). Binnen het Naardermeer is de achteruitgang van goed ontwikkelde rietzones als broedbiotoop een belangrijk aandachtspunt. Deze achteruitgang hangt vooral samen met ganzenvraat.
Nederlandse Purperreigers overwinteren vooral in het westen van de Sahel. Het totaal aantal broedparen in Nederland wordt sterk beïnvloed door de regenval in die overwinteringsgebieden.

A197 Zwarte stern
Het perspectief voor het halen van het instandhoudingsdoel is niet goed door het ontbreken van verlanding, het verdwijnen van luwe zones door overbegrazing van het riet door ganzen, bosopslag in rietzones, de grote kans op predatie en concurrentie bij nestvlotjes.

A292 Snor
Intensieve begrazing door ganzen of het uitblijven van maaibeheer, met (uiteindelijk) bosvorming, versnippering en verruiging als gevolg, zijn bedreigingen voor de Snor.

A298 Grote karekiet
De aantallen broedvogels van de Grote karekiet in het Naardermeer nemen al jaren af. De oorzaak hiervan is onduidelijk, maar op basis van ervaringen elders spelen mogelijk de achteruitgang van het oppervlak en kwaliteit van het overjarig riet (o.a. door verbossing van het riet door verdroging), te weinig waterinsecten, afwezigheid van moerasruigte en struweel nabij het resterende waterriet een rol (Graveland, 1998; Dyrcz & Flinks, 2000; Heikoop, 2002). Overbegrazing van het riet door een sterke toename van het aantal ganzen is naar verwachting eveneens van grote betekenis bij de geconstateerde afname van het aantal broedparen.

A041 Kolgans
Er zijn geen knelpunten voor wat betreft de kwaliteit en de omvang van het leefgebied en de functie van het gebied als slaapplaats.

A043 Grauwe gans
Er zijn geen knelpunten voor de populatie aan te wijzen. Wel kan het foerageergedrag van de Grauwe gans voor schadelijke effecten zorgen door overbegrazing.

4.1.2 *Invasieve exoten*

In het Naardermeer is voor wat betreft de aanwezigheid van exoten de toename van Amerikaanse rivierkreeft, watercrassula, appelbes, late guldenroede, Japanse duizendknoop en ongelijkbladig vederkruid zorgelijk. In het Natura 2000-beheerplan zijn onderzoeksmaatregelen voorgesteld naar het gevolg van de aanwezigheid van invasieve rivierkreeften en bijbehorende mogelijke maatregelen. Verder is er een plan van aanpak nodig voor het tegengaan van verspreiding van en schade door invasieve soorten.
Er zijn echter nog veel onduidelijkheden over de effectiviteit (zeker op langere termijn) van maatregelen gericht op exoten. Deels hebben deze betrekking op de financiële haalbaarheid in relatie tot actueel beschikbare financiering, deels ook op de praktische haalbaarheid. Voor een aantal invasieve plantensoorten is de gewenste aanpak op zichzelf bekend, maar zijn zeer grote inspanningen nodig om het probleem beheersbaar te maken en achterstanden in te lopen, waarbij overigens ook de slechte bereikbaarheid van percelen of de nevenschade van intensieve bestrijding een rol kan spelen (bijvoorbeeld appelbes, Amerikaanse vogelkers). Voor watergebonden exoten speelt ook de onzekerheid over een effectieve aanpak een rol, omdat deze zeer moeilijk volledig bestreden kunnen worden (bijvoorbeeld Amerikaanse rivierkreeften) en/of zeer snel vanuit een restpopulatie of zelfs enkele stengel- of wortelfragmenten weer kunnen uitbreiden (bijvoorbeeld watercrassula en diverse andere waterplanten).

4.1.3 *Stikstof*

Een belangrijk knelpunt voor het Naardermeer is de (overmaat aan) atmosferische stikstofdepositie. Met name habitattype H3130 Zwakgebufferde vennen, H4010B Vochtige heiden (laagveengebied), H6410 Blauwgraslanden, H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen), H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden) en H91D0* Hoogveenbossen zijn gevoelig voor stikstofdepositie[1]. De habitattypen

[1] Een habitattype wordt beschouwd als stikstofgevoelig wanneer de kritische depositiewaarde (KDW) lager is dan 2.400 mol/ha/jaar.

H3140 Kranswierwateren en H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden zijn wel gevoelig voor stikstofdepositie, maar daarvan wordt de kritische depositiewaarde niet overschreden. De habitattypen H6430A Ruigten en zomen (moerasspirea) en H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje) zijn niet gevoelig voor stikstofdepositie. De leefgebieden van H1134 Bittervoorn en H4056 Platte schijfhoren hebben kritische depositiewaarden die niet worden overschreden in het Naardermeer. De Habitatrichtlijnsoorten H1016 Zeggekorfslak, H1082 Gestreepte waterroofkever en H1903 Groenknolorchis zijn wel gevoelig voor stikstofdepositie. De Vogelrichtlijnsoorten A017 Aalscholver, A029 Purperreiger, A292 Snor, A298 Grote karekiet, A041 Kolgans en A043 Grauwe Gans en de Habitatrichtlijnsoorten H1082 Gestreepte waterroofkever en H1149 Kleine modderkruiper komen volgens de PAS-documenten niet in relevante (stikstofgevoelige) habitattypen en leefgebieden voor. Om deze reden worden deze soorten verder niet beschouwd.

Het leefgebied van de A197 Zwarte stern komt in het Naardermeer grotendeels overeen met wateren die behoren tot het habitattype H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. In dit habitattype wordt de kritische depositiewaarde niet overschreden, waardoor verslechtering van het leefgebied door stikstofdepositie kan worden uitgesloten.

De getoonde percentages in onderstaande grafieken geven aan welk deel van het totale gekarteerde oppervlakte overbelast is, dat wil zeggen waar de stikstofdepositie boven de KDW (Kritische Depositiewaarde) ligt. Er is grote onduidelijkheid over de stikstofbron ammoniak uit zee. Dit is de zogenoemde meetcorrectie in de depositiegegevens. De mate van stikstofbelasting van de stikstofgevoelige natuur wordt in de AERIUS Monitor 2022 onderverdeeld in vijf categorieën:

- Geen overbelasting (>70 mol onder KDW)
- Naderende overbelasting KDW (<=70 mol onder KDW)
- Lichte overbelasting KDW (<=70 mol boven KDW)
- Matige overbelasting KDW (>70 mol boven KDW maar <2x KDW)
- Sterke overbelasting (>=2x KDW)

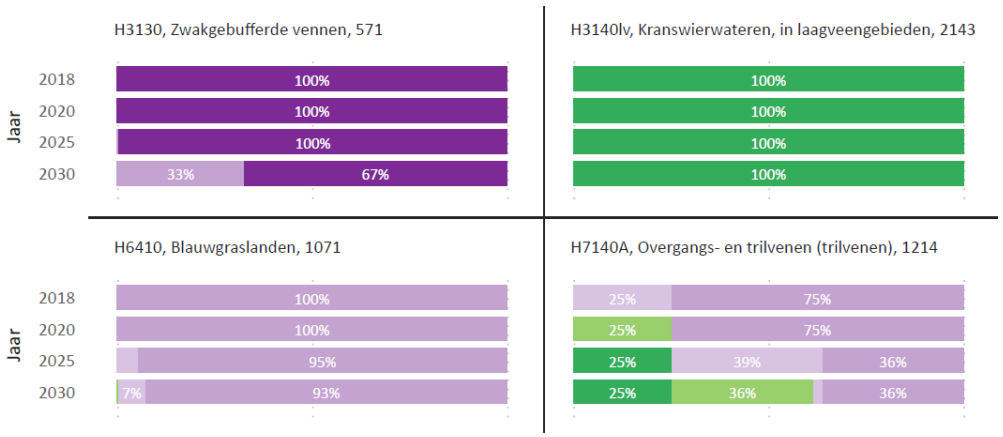

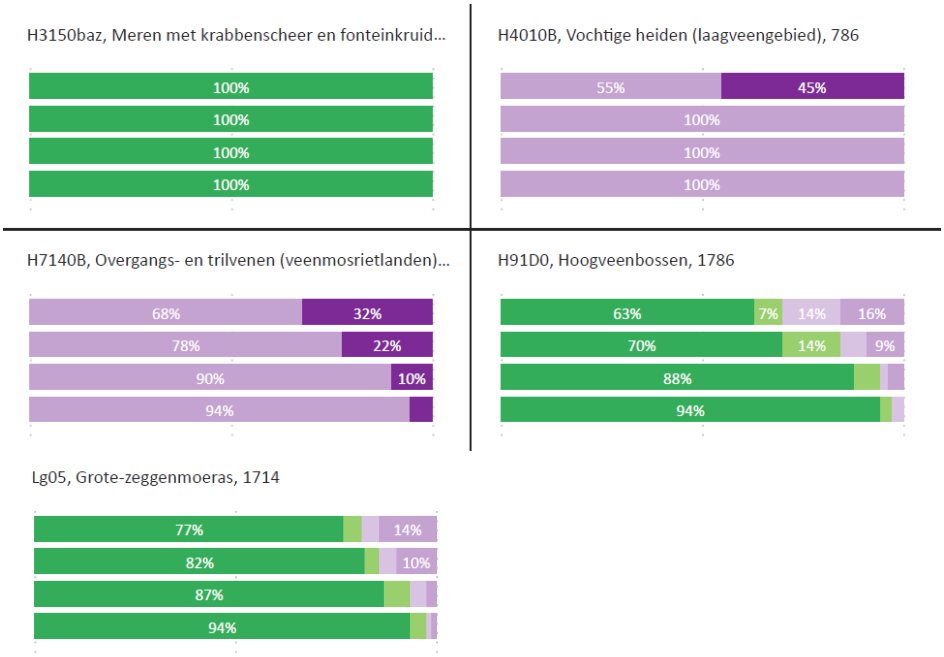

De getoonde balken tonen van boven naar beneden de jaren 2018, 2020, 2025 en 2030.

5 Overzicht uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen

5.1 Maatregelen

De volgende tabellen uit het Natura 2000-beheerplan bevatten diverse maatregelen die al genomen zijn of nog op de planning staan. In het Natura 2000-beheerplan is geconstateerd dat continue uitvoering van het juiste beheer belangrijk is. Op basis van monitoring en nader onderzoek wordt na de eerste planperiode bepaald welke maatregelen in de tweede planperiode nodig zijn.
Als voor een instandhoudingsdoel geen maatregel vermeld is, dan is er ook geen maatregel uitgevoerd of gepland. Het beheerplan bevat de uitleg waarom dat zo is.

Tabel 8 Beheermaatregelen alle habitattypen uit beheerplanperiode 2020-2026 (Provincie Noord-Holland, 2020)

Code Habitattypen	Natura 2000-doel	Aanwezig in hectare	Lokale trend in opp./kwal.	Knelpunt?	Maatregelen 1ste beheerplan-periode
H3130 Zwakgebufferde vennen	Behoud oppervlakte en kwaliteit	< 0,5	onbekend	ja	Hydrologisch herstel, jaarlijks maaien, verwijderen watercrassula, plaggen oever en eiland Pannekoekven, verwijderen van organische sedimenten Pannekoekven, onderzoek betere benutting kwelwater, opstellen Masterplan Naardermeer, aanvullend onderzoek t.b.v. trendbepaling
H3140 Kranswierwateren	Behoud oppervlakte en kwaliteit	136,4	+/+	nee	Verwijderen sliblaag Bovenste Blik, verruiming flexibele peilbeheermarge binnen de kade, omleiden waterafvoer Naardermeer-Oost, Peilaanpassing in de bufferzone/schil
H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	Behoud oppervlakte en kwaliteit	45	+/+	nee	Verwijderen sliblaag Bovenste Blik, verruiming flexibele peilbeheermarge binnen de kade, omleiden waterafvoer Naardermeer-Oost, Peilaanpassing in de bufferzone/schil
H6430A Ruigten en zomen (moerasspirea)	Behoud oppervlakte en kwaliteit	<0,1	=/ waarschijnlijk =	nee	Geen
H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	Behoud oppervlakte en kwaliteit	<0,1	=/ waarschijnlijk =	nee	Geen
H4010B Vochtige laagveenheiden	Behoud oppervlakte en kwaliteit	0,1	-/=?	ja	Opslag verwijderen op locaties voor uitbreiding, maaien (aug-sept) in naastgelegen veenmosrietland ten behoeve van ontwikkeling laagveenheide, verruiming flexibele peilbeheermarge binnen de kade, buffer van bomen tussen A1 en Naardermeer, omleiden waterafvoer Naardermeer-Oost, herstel nieuwvorming: Opstellen plan van aanpak vraat door ganzen, met daarin: Wegvangen/afschot ganzen / eieren schudden in deel van het jaar, Masterplan maken ter verbetering aanvoer grondwater

Code	Natura 2000-doel	Aanwezig in hectare	Lokale trend in opp./kwal.	Knelpunt?	Maatregelen 1ste beheerplan-periode
H6410 Blauwgraslanden	Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit	2	-/=?	ja	Afgraven ca. 2,5 ha landbouwgrond (Voormeer), Extra maaien, maaiveldverlaging en peilaanpassing bufferzone/schil, plaggen Koeiemeent en Laegieskamp, buffer bomen aanleggen tussen A1 en Naardermeer, Masterplan maken ter verbetering aanvoer grondwater, onderzoek betere benutting kwelwater Laegieskamp, Voormeer en Naardermeer-Oost***
H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit	1,7	=/-	ja	Afplaggen (cyclisch beheer), inclusief verwijderen opslag van (matige kwaliteit) bos ten behoeve van ontwikkeling trilveen, Verwijderen sliblaag Bovenste Blik, verruiming flexibele peilbeheermarge binnen de kade, omleiden waterafvoer Naardermeer-Oost, peilaanpassing in de bufferzone/schil, herstel nieuwvorming door opstellen plan van aanpak vraat door ganzen, Maaien en verwijderen opslag van trilveen, onderzoek begreppelen trilveen, begreppelen trilveen, buffer bomen aanleggen tussen A1 en Naardermeer, Masterplan maken ter verbetering aanvoer grondwater
H7140B Overgangs- en trilvenen (Veenmosrietlanden)	Behoud oppervlakte en kwaliteit	22,6	-/-	ja	Plaggen (inclusief opslag (bos) verwijderen, op verdroogd veenmosrietland of op nieuwe locaties van veenmosrietland), verwijderen sliblaag Bovenste Blik, herstel nieuwvorming door opstellen plan van aanpak vraat door ganzen, verruiming flexibele peilbeheermarge binnen de kade, omleiden waterafvoer Naardermeer-Oost, peilaanpassing in de bufferzone/schil, opslag verwijderen in veenmosrietland, herfst- en zomermaaien, onderzoek begreppelen veenmosrietland, begreppelen om meer kwelwater in te brengen, Masterplan maken ter verbetering aanvoer grondwater
H91D0 Hoogveenbossen*	Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit	93,7	+/+	ja	Peilaanpassing bufferzone/schil, verwijderen sliblaag Bovenste Blik, verruiming flexibele peilbeheermarge binnen de kade, verwijderen Appelbes, Masterplan maken ter verbetering aanvoer grondwater
Meeste habitattypen				ja	Opstellen plan van aanpak voor het tegengaan van verspreiding van en schade door invasieve soorten, zoals Appelbes, Amerikaanse rivierkreeft (en andere invasief exotische rivierkreeften) en Watercrassula

Tabel 9 Beheermaatregelen alle habitatrichtlijnsoorten uit beheerplanperiode 2020-2026 (Provincie Noord-Holland, 2020)

Habitatrichtlijn soorten	Natura 2000-doel	Leefgebied in hectare	Trend populatie	Knelpunt	Maatregelen 1ste planperiode
H1016 Zeggekorfslak	Behoud	136,4	=	ja	Gefaseerd maaien en verwijderen van houtige opslag in zeggevegetatie voor behoud leefgebied
H1082 Gestreepte waterroofkever	Uitbreiding		onbekend	nee	De maatregelen voor H3150 komen ook deze soort ten goede, goed kleinschalig beheer van schonen en baggeren buiten de voortplantingstijd
H1134 Bittervoorn	Behoud	76	=	nee	De maatregelen voor H3140 en H3150 komen ook deze soort ten goede, goed kleinschalig beheer van schonen en baggeren buiten de voortplantingstijd
H1149 Kleine modderkruiper	Behoud		onbekend	nee	De maatregelen voor H3140 en H3150 komen ook deze soort ten goede, goed kleinschalig beheer van schonen en baggeren buiten de voortplantingstijd
H1903 Groenknolorchis	Behoud	2	+	ja	Profiteert van maatregelen habitattype trilvenen (H7140A)
H4056 Platte schijfhoren	Behoud	76	=	nee	De maatregelen voor H3140 en H3150 komen ook deze soort ten goede, goed kleinschalig beheer van schonen en baggeren buiten de voortplantingstijd

Tabel 10 Beheermaatregelen alle vogelrichtlijnsoorten (broedvogels) uit beheerplanperiode 2020-2026 (Provincie Noord-Holland, 2020)

Vogelrichtlijn-soort Broedvogels	Natura 2000-doel	Leefgebied in hectare	Trend populatie	Knelpunt	Maatregelen 1ste planperiode
A017 Aalscholver	Behoud, 1800 paren		Lokaal – Regio +	ja	Geen maatregelen in Naardermeer. Maatregelen ten behoeve van de Aalscholver moeten gezien worden in breder verband dan de begrenzing van het Naardermeer.
A029 Purperreiger	Behoud, 60 paren		+	nee	Verruiming flexibele peilbeheermarge binnen de kade, peilaanpassing in de bufferzone/schil, opstellen plan van aanpak vraat door ganzen, plaatsen rasters om ganzenvraat van rietvegetaties tegen te gaan, bestrijding vos
A197 Zwarte stern	Verbetering, 35 paren	76	-	ja	Aanbieden nestvlotjes, zonodig bestrijden nijlgans, weren predatie, verruiming flexibele peilbeheermarge binnen de kade, peilaanpassing in de bufferzone/schil, opstellen plan van aanpak vraat door ganzen, plaatsen rasters om ganzenvraat van rietvegetaties tegen te gaan, verwijderen bomen rondom sloten met krabbenscheervegetaties
A292 Snor	Behoud, 30 paren		-/=	nee	Verruiming flexibele peilbeheermarge binnen de kade, peilaanpassing in de bufferzone/schil, opstellen plan van aanpak vraat door ganzen, plaatsen rasters om ganzenvraat van rietvegetaties tegen te gaan, verwijderen houtopstand oevers
A298 Grote karekiet	Verbetering, 10 paren		-	ja	Verruiming flexibele peilbeheermarge binnen de kade, peilaanpassing in de bufferzone/schil, opstellen plan van aanpak vraat door ganzen, plaatsen 2,6 km rasters om ganzenvraat van rietvegetaties tegen te gaan, verwijderen houtopstand oevers

Tabel 11 Beheermaatregelen alle vogelrichtlijnsoorten (niet-broedvogels) uit beheerplanperiode 2020-2026 (Provincie Noord-Holland, 2020)

Vogelrichtlijn-soort Niet broedvogels	Natura 2000-doel	Leefgebied in hectare	Trend populatie	Knelpunt	Maatregelen 1ste planperiode
A041 Kolgans	Behoud**		+	nee	Geen
A043 Grauwe gans	Behoud**		+	nee	Geen

**: enige achteruitgang door extensivering van landgebruik door natuurontwikkeling is aanvaardbaar

5.2 Locaties maatregelen

De volgende kaart toont de locaties van de PAS-maatregelen.

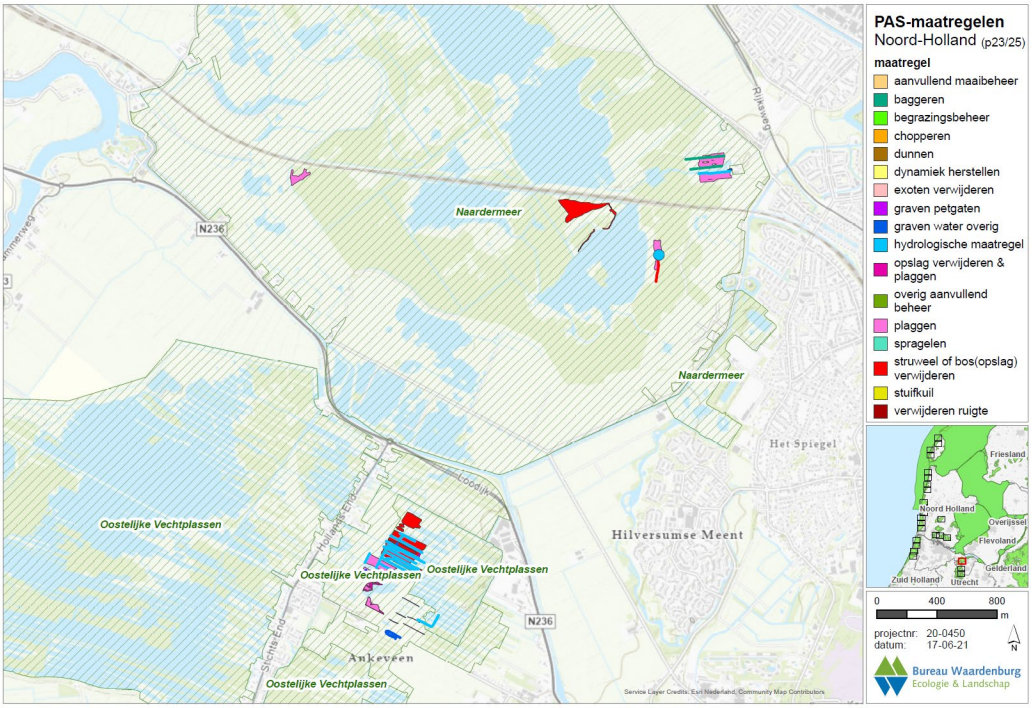

Figuur 1 PAS-maatregelen

6 (Ex ante) beoordeling verwacht effect herstelmaatregelen

In het Natura 2000-beheerplan is een inschatting gemaakt van het effect van de PAS-maatregelen. Deze inschatting is gebaseerd op de herstelstrategieën en inzichten in het gebied.

Tabel 12 Overzichtstabel maatregelen, potentiële effectiviteit, responstijd en type maatregel (O =overlevingsmaatregel die zo lang als nodig kan worden ingezet, Ob = overlevingsmaatregel die slechts beperkt kan worden ingezet, S = systeemherstelmaatregel die zo lang als nodig kan worden ingezet en Sb = systeemherstelmaatregel die slechts beperkt kan worden ingezet)

Maatregel	**Instandhoudings-doel**	**Potentiële effectiviteit**	**Respons-tijd (jaar)**	**Type maatregel**
Optimalisering flexibeler peilbeheer (verbeteren kwaliteit oppervlaktewater, hydrologisch herstel)	H4010B, H7140A, H7140B, H91D0, H1903	Matig/groot	>10	NA
Hydrologisch herstel: Aankoop inliggende vermeste terreinen [M16]	H4010B, H7140A, H7140B, H91D0, H1903	Matig/groot	-	O
Opslag verwijderen in bestaand oppervlak [M1a]	H4010B	Matig	<1	O
Opslag verwijderen (in H7140A) voor nieuwvorming [M2a]	H4010B	Matig/groot	>=10	O
Maaien (aug-sept) in naastgelegen veenmosrietland [M2b]	H4010B	Matig	<1	Ob
Verwijderen sliblaag bodem Bovenste Blik (hydrologisch herstel en verbeteren kwaliteit oppervlaktewater)	H4010B H7140A, H1903 H7140B, H91D0	Matig/groot	5-10 (H4010B) 1-5 (H7140A, H1903) >=10 (H7140B, H91D0)	Ob
Hydrologisch herstel: verhogen waterpeil in nog aan te kopen inliggende en vermeste terreinen [M26]	H4010B, H6410	Matig/groot	-	S
Afgraven landbouwgrond Voornmeer en Naardermeer Oost [M5]	H6410 H7140A, H1903	Matig/groot	>=10 (H6410) 1-5	O
Extra maaien. Gericht op uitmijnen en verschralen landbouwgrond Voornmeer en Naardermeer-Oost [M6]	H6410	Matig/groot	>=10	Ob
Buffer (bomen) aanleggen tussen A1 en Naardermeer (vermindering aanvoer N) [M25]	H6410, H7140A, H1903	Matig/groot	>=10	O
Maaien Koeienmeent e.o. en Voormeer	H6410	Matig/groot	1-5	Ob
Plaggen incl. verwijderen opslag bos en zonodig begreppelen t.b.v. ontwikkeling trilveen [M9, M23]	H7140A, H1903	Matig	<1	O
Maaien van trilveen (zomermaaien) [M11a]	H7140A, H1903	Matig	1-5	Ob

Maatregel	Instandhoudings-doel	Potentiële effectiviteit	Respons-tijd (jaar)	Type maatregel
Opslag verwijderen [M11b, M11c]	H7140A, H1903, H7140B	Matig (H7140A, H1903) Matig/groot (H7140B)	<1	O
Verbeteren kwaliteit oppervlaktewater: begreppelen trilveen om kwelwater binnen te brengen [M20a]	H7140A, H1903	Matig/groot	1-5	S
Gefaseerd maaibeheer (zomer- en herfstmaaien) [M11d, M11e]	H7140B	Matig/groot	1-5	Ob
Plaggen verzuurd veenmosrietland (incl. verwijderen opslag/bos) [M10, M12]	H7140B	Matig/Groot	1-5	Ob
Plaggen (incl. verwijderen opslag/bos) t.b.v. veenmosrietland [M24]	H7140B	Matig/Groot	1-5	Ob
Extra maaien zeggevegetatie voor behoud leefgebied Zeggekorfslak (gefaseerd maaien)	H1016	Matig/groot	<1	NA
Opslag verwijderen voor behoud leefgebied Zeggekorfslak	H1016	Matig/groot	<1	NA

7 Synthese en conclusie

Dit hoofdstuk vormt de synthese van de uitgevoerde beoordelingen in eerdere hoofdstukken: wat is de verwachting dat aan drukfactoren overblijft op korte termijn en op lange termijn? Daarnaast wordt aangegeven aan welke oplossingsrichtingen gedacht wordt bij de verschillende drukfactoren.

In hoofdstuk 4 zijn de belangrijkste drukfactoren voor het Naardermeer en in hoofdstuk 5 de uitgevoerde en geplande maatregelen beschreven. In dit hoofdstuk worden drukfactoren en maatregelen naast elkaar gelegd om te kunnen concluderen wat nog zou moeten gebeuren.

Het doel van de NDA's is om voorafgaand aan de vaststelling van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) te beoordelen of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (nu en in de toekomst) in combinatie met andere drukfactoren en gegeven het vastgestelde maatregelenpakket. In het Natura 2000-gebied zijn de habitattypen H3130 Zwakgebufferde vennen, H3140 Kranswierwateren, H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden, H4010B Vochtige heiden (laagveengebied), H6410 Blauwgraslanden, H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen), H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden) en H91D0 Hoogveenbossen stikstofgevoelig. Ook zijn de Habitatrichtlijnsoorten H1016 Zeggekorfslak, H1082 Gestreepte waterroofkever en H1903 Groenknolorchis en de Vogelrichtlijnsoort A197 Zwarte stern gevoelig voor stikstofdepositie.

7.1 Synthese

Voor het bereiken van een robuust systeem dat de basis vormt voor het op lange termijn behalen van de instandhoudingsdoelstellingen zijn samenvattend de volgende risico's aanwezig:

1. Ontoereikend watersysteem
2. Atmosferische stikstofdepositie
3. Kleine arealen en versnippering
4. Invasieve exoten
5. Ganzenvraat

Ad 1: Ontoereikend watersysteem

Nieuwvorming van verlanding is een essentieel onderdeel van het ecologisch systeem van het Naardermeer aangezien jonge mesotrofe verlanding het startpunt is van vrijwel alle opeenvolgende successiestadia (aangewezen habitattypen) in het Naardermeer. Daarnaast zijn jonge verlandingsstadia en rietzones belangrijke leefgebieden van aangewezen habitatrichtlijn- en vogelsoorten. Essentieel voor het op gang brengen van verlanding is meer peilvariatie, betere oppervlaktewaterkwaliteit en meer invloed van kwelwater (voldoende basenaanvoer) -alsmede de niet watersysteem gerelateerde maatregelen voor het tegengaan van (ganzen)vraat en het beperken van beschaduwing door bomen.

Het realiseren van een zo goed mogelijke kwaliteit van het oppervlaktewater is een belangrijk speerpunt voor het systeemherstel, waarbij naast een lage nutriëntenbeschikbaarheid, een laag sulfaatgehalte, voldoende bufferend vermogen en een groot doorzicht essentiële aandachtspunten zijn. Het beperkte doorzicht is met name voor Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten een belangrijk knelpunt.

Het maximaal benutten van basenrijke kwel in de kwelzone aan de oostzijde van het Naardermeer is een ander belangrijk speerpunt voor systeemherstel. Dit geldt onder meer voor het behoud en nieuw-vorming van blauwgrasland en van jonge

verlandingsstadia en voldoende basentoevoer naar de meren.

Hoewel het behoud van de bestaande arealen aan habitattypen op overzienbare termijn mogelijk is door gerichte (overlevings)maatregelen, vormt het onderliggende systeem niet de noodzakelijke robuuste basis voor het blijvend behalen van de doelen op de lange termijn. Dat was ook al tijdens de aanwijzing het geval. Nieuwvorming van verlanding is essentieel voor duurzame instandhouding van de kwalificerende habitattypen. Dat betekent dat de waterkwaliteit in (delen van) het Natura 2000-gebied structureel sterk moet worden verbeterd. Dit betreft onder andere herstel van kwelstromen vanaf de stuwwal, maar ook een lage nutriëntenbeschikbaarheid, een laag sulfaatgehalte, voldoende bufferend vermogen en een groot doorzicht.

Ad 2: Atmosferische stikstofdepositie
Met name voor de open habitattypen (H3130 Zwakgebufferde vennen, H4010B Vochtige heiden (laagveengebied), H6410 Blauwgraslanden, H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen) en H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)) geldt dat deze lokaal in kleine arealen en geïsoleerd voorkomen. Het beperkte areaal maakt dat de typen gevoelig zijn voor externe invloeden en is een wezenlijk risico voor duurzaam behoud op lange termijn, inclusief het behoud van kenmerkende soorten flora en fauna als belangrijke kwaliteitsfactor.

Ad 3: Kleine arealen en versnippering
Voor met name de open habitattypen (H4010B Vochtige heiden (laagveengebied), H6410 Blauwgraslanden, H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen), H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden) en H7210 Galigaanmoerassen) geldt dat deze lokaal in kleine arealen en geïsoleerd voorkomen. Het beperkte areaal maakt dat de typen gevoelig zijn voor externe invloeden en is een wezenlijk risico voor duurzaam behoud op lange termijn, inclusief het behoud van kenmerkende soorten flora en fauna als belangrijke kwaliteitsfactor.

Ad 4: Exoten
Naarmate het functioneren van het systeem niet robuust is, is de kans groter dat invasieve exoten een wezenlijk probleem vormen of gaan vormen. Systeemherstel draagt daarmee naar verwachting ook bij aan een grotere weerbaarheid tegen de negatieve effecten van het oprukken van invasieve exoten. In het geval van bijvoorbeeld exotische rivierkreeften en diverse invasieve water- en moerasplanten (zoals watercrassula) is er nog veel onbekend over de mate waarin deze in een robuust systeem een probleem zullen blijven vormen. En welke lange termijn maatregelen mogelijk en wenselijk zijn om deze het hoofd te blijven bieden.

Ad 5: Ganzenvraat
Net als voor exoten geldt voor (overzomerende) ganzen dat een robuust systeem vermoedelijk meer veerkracht heeft, maar dat tegelijkertijd nog veel onduidelijk is over de omvang van het probleem op lange termijn. En in het verlengde ook welke maatregelen noodzakelijk zullen blijven.

7.2 Lange termijn en toekomstperspectief

Uit AERIUS monitor blijkt dat voor de habitattypen H3140 Kranswierwateren en H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden zowel in de huidige als toekomstige situatie geen sprake is van overbelasting. Voor H91D0 Hoogveenbossen geldt dat in de huidige situatie circa 30 procent licht tot matig overbelast is. In 2030 zal minder dan 6 procent licht overbelast zijn. Het habitattype H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen) is in de huidige situatie licht tot matig overbelast. In 2030 zal circa 39 procent nog licht tot matig overbelast zijn. Bij de andere vier habitattypen, H3130 Zwakgebufferde vennen, H6410 Blauwgraslanden, H4010B Vochtige heiden (laagveengebied) en H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietland), geldt dat zowel in de huidige als toekomstige situatie (2030) het volledige areaal overbelast is.

De ook op lange termijn aanwezige overmaat aan stikstofdepositie, in combinatie met de waterkwaliteit, maakt dat de omgevingscondities ook op lange termijn niet op orde zijn. De voornaamste drukfactoren in de vorm van stikstofdepositie en waterkwaliteit zijn gebiedsoverstijgend. Deze kunnen dus niet lokaal (cf. in het gebied zelf) worden opgelost. Het is vanuit het oogpunt van robuust systeemherstel noodzakelijk om deze aan te pakken.

7.3 Richting bepalen nieuwe herstelmaatregelen

Indien de abiotische condities niet verbeteren is het niet mogelijk om de habitattypen met overlevingsmaatregelen te behouden op korte termijn. De meeste overlevingsmaatregelen kunnen echter slechts beperkt en niet oneindig herhalend worden ingezet. Dit betekent dat er op lange termijn risico is op verslechtering van de habitattypen, tenzij systeemherstelmaatregelen plaatsvinden.

Voor duurzame instandhouding van de kwalificerende habitattypen is het ontstaan van nieuwe verlandingsreeksen essentieel. Naast het terugdringen van de stikstofdepositie, moet hiervoor de oppervlaktewaterkwaliteit op gebiedsniveau structureel sterk worden verbeterd en de invloed van gebufferd grondwater worden vergroot. Hiervoor zijn mogelijk aanvullende maatregelen noodzakelijk.

Maatregelen gericht op robuust systeemherstel bestaan samenvattend uit:

- Maatregelen gericht op robuuste arealen verlandingsvegetatie met variatie in ontwikkelingsstadia en een goede ruimtelijke samenhang
- Maatregelen gericht op robuuste watersystemen voor natuur in (kansrijke) delen van het gebied

7.4 Overlevingsmaatregelen versus systeemgerichte maatregelen

In de huidige situatie is het mogelijk om met de geprogrammeerde overlevingsmaatregelen de habitattypen voor de korte termijn te behouden. Dit betreft in alle gevallen overlevingsmaatregelen die slechts beperkt kunnen worden ingezet.

Voor duurzame instandhouding van de habitattypen zijn systeemherstelmaatregelen benodigd (zie par 7.3). Deels zal hiervoor ook nog aanvullend onderzoek en verdere uitwerking van maatregelen noodzakelijk zijn.

7.5 Conclusie

Met de informatie vanuit de natuurdoelanalyses wordt input geleverd aan de gebiedsplannen, waardoor op termijn inzichtelijk wordt of het vastgestelde pakket maatregelen volstaat om verslechtering tegen te gaan en realisatie van instandhoudingsdoestellingen mogelijk te maken. De analyses kunnen drie verschillende uitkomsten hebben:

Leiden de maatregelen tot tegengaan van verslechtering én bereiken instandhoudingsdoelstellingen?	
Ja	De natuurdoelanalyses leveren in dit geval de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen realisatie van instandhoudingsdoelstellingen mogelijk maakt door het op orde brengen van de condities daarvoor. Deze uitkomst bevestigt het maatregelenpakket en biedt basis voor verdere uitwerking van maatregelen in gebiedsplannen.
Ja, mits	De natuurdoelanalyses leveren de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen, verslechtering van stikstofgevoelige habitats voorkomt, maar dat aanvullende maatregelen nodig zijn voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen op lange termijn. Dit leidt tot verdere verkenning van aanvullende maatregelen. Dat kunnen zowel bronmaatregelen zijn als natuurherstelmaatregelen.
Nee, tenzij	De natuurdoelanalyses leveren een ecologische beoordeling van het pakket maatregelen waaruit blijkt dat met vastgestelde maatregelen verslechtering niet valt uit te sluiten. De natuurdoelanalyse maakt in dat geval duidelijk wat de knelpunten zijn.

Om tot een navolgbaar eindoordeel te komen voor de Natuurdoelanalyse is een beslisboom gebruikt. Aan de hand van de informatie uit voorgaande paragrafen en hoofdstukken volgt daaruit een eindoordeel. Per instandhoudingsdoel wordt toegelicht hoe het eindoordeel tot stand gekomen is.

H3130 Zwakgebufferde vennen

Voor dit habitattype geldt dat het pas vrij recent tot ontwikkeling is gekomen op plagplekken in het Laegieskamp (Provincie Noord-Holland, 2020). Hoewel de trend in oppervlakte daarmee positief is, betekenen de beperkte oppervlakte, de aanhoudende overmaat aan atmosferische stikstofdepositie en de aanwezigheid van de invasieve watercrassula (Slingerland et al., 2018b) dat de instandhoudingsdoelstellingen op zowel korte als lange termijn niet in zicht zijn. Er zijn aanvullende maatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Om die reden is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

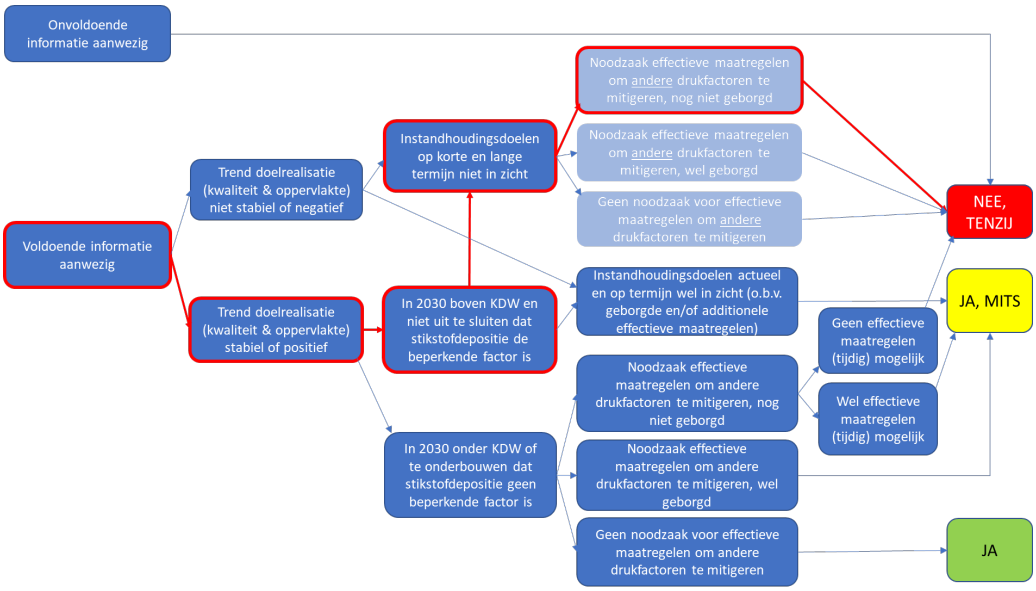

Figuur 2 Eindoordeel H3130 Zwakgebufferde vennen

H3140 Kranswierwateren

De trend in oppervlak en kwaliteit is negatief. De instandhoudingsdoelstelling wordt dus niet gehaald. De kritische depositiewaarde van het habitattype wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden. Knelpunten betreffen hoofdzakelijk de waterkwaliteit en invasieve exoten. In het Natura 2000-beheerplan zijn diverse maatregelen opgenomen voor het verbeteren van de waterkwaliteit en bestrijden van exoten. Er zijn nog aanvullende maatregelen nodig om de waterkwaliteit te verbeteren en invasieve exoten te bestrijden. Omdat nog geen bewezen effectieve maatregelen voorhanden zijn, met name bij de bestrijding van exoten, is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

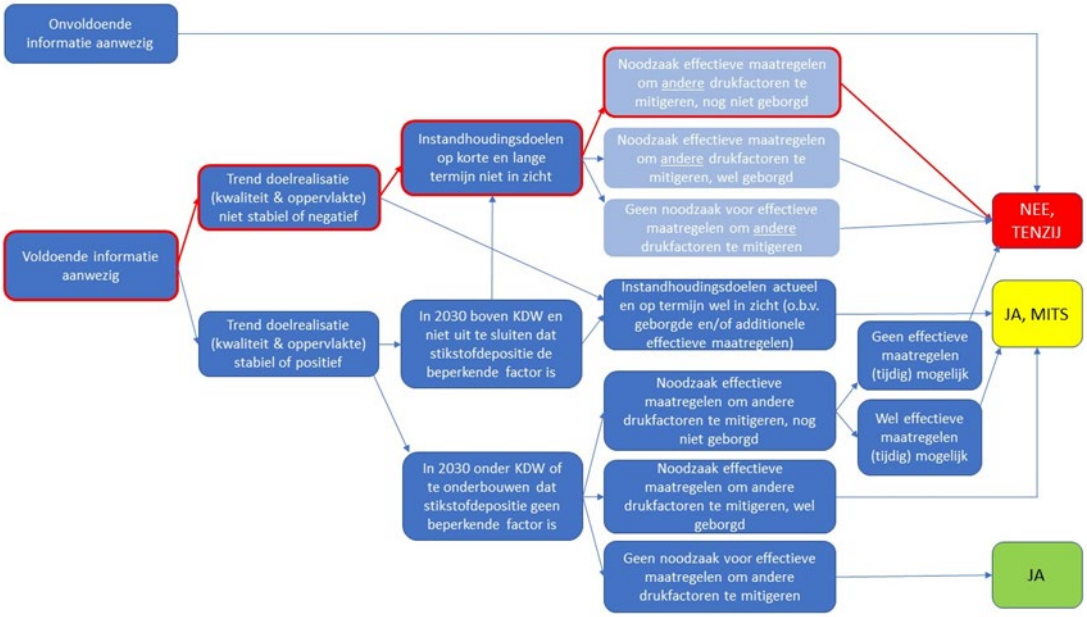

Figuur 3 Eindoordeel H3140 Kranswierwateren

H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

De trend in oppervlak en kwaliteit is negatief. De instandhoudingsdoelstelling wordt dus niet gehaald. De kritische depositiewaarde van het habitattype wordt in de huidige situatie en op termijn (2030) niet overschreden. Knelpunten zijn de slechte waterkwaliteit (hoge nutriëntenbelasting) en invasieve exoten. Dit betreft vraat door rivierkreeften en op meerdere plaatsen het woekeren van exoten als waterwaaier en ongelijkbladig vederkruid, wat mogelijk een beperking vormt voor het herstel van de watervegetatie. Er zijn nog aanvullende maatregelen nodig om de waterkwaliteit te verbeteren en invasieve exoten te bestrijden. Omdat nog geen bewezen effectieve maatregelen voorhanden zijn, met name bij de bestrijding van exoten, is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

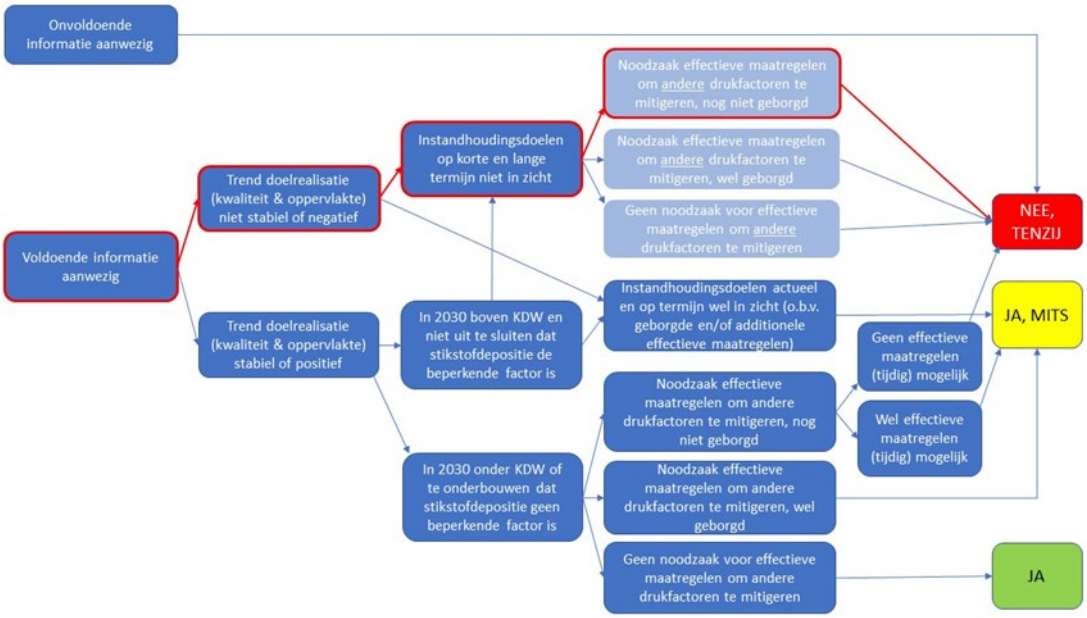

Figuur 4 Eindoordeel H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)

De trend in oppervlak en kwaliteit is negatief. De instandhoudingsdoelstelling wordt dus niet gehaald en deze is, mede door de aanhoudende overmaat aan atmosferische stikstofdepositie, niet in zicht. Daarnaast voorziet het onderliggende watersysteem nog niet in de juiste abiotische vereisten voor duurzame instandhouding. Er zijn nog aanvullende maatregelen nodig om de waterkwaliteit te verbeteren en invasieve exoten te bestrijden. Omdat nog geen bewezen effectieve maatregelen voorhanden zijn, met name bij de bestrijding van exoten, is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

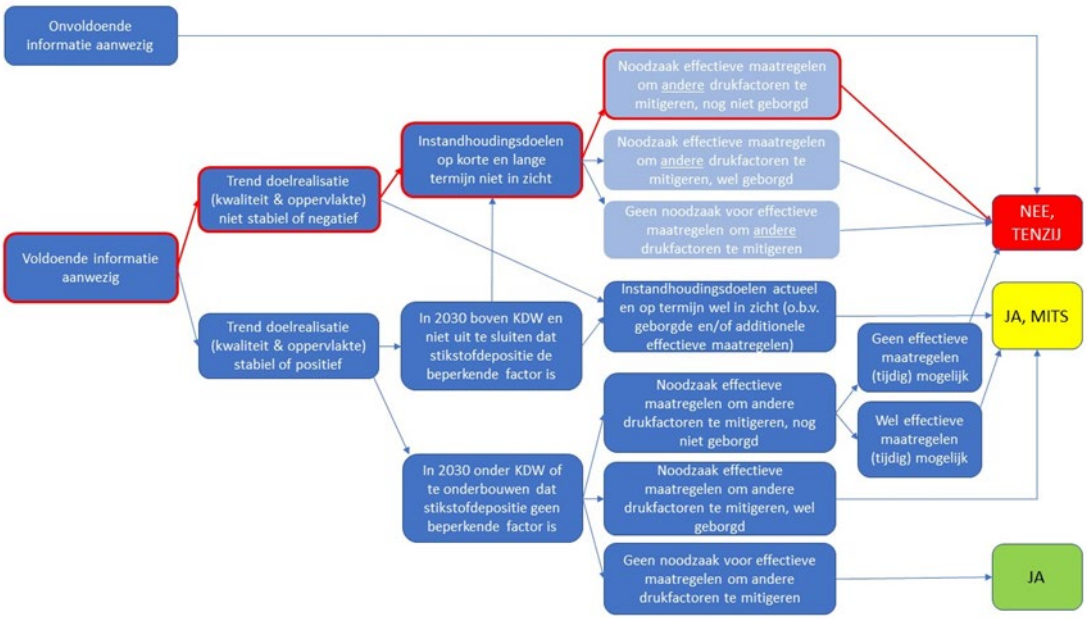

Figuur 5 Eindoordeel H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)

H6410 Blauwgraslanden

De trend in oppervlak en kwaliteit is negatief. De instandhoudingsdoelstelling wordt dus niet gehaald. Voor een deel van het areaal zal stikstof, ook na het treffen van de geborgde maatregelen, een knelpunt blijven. Daarnaast voorziet het onderliggende watersysteem nog niet in de juiste abiotische vereisten voor duurzame instandhouding. Er zijn nog aanvullende maatregelen nodig om de waterkwaliteit te verbeteren en invasieve exoten te bestrijden. Omdat nog geen bewezen effectieve maatregelen voorhanden zijn, met name bij de bestrijding van exoten zoals watercrassula, is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

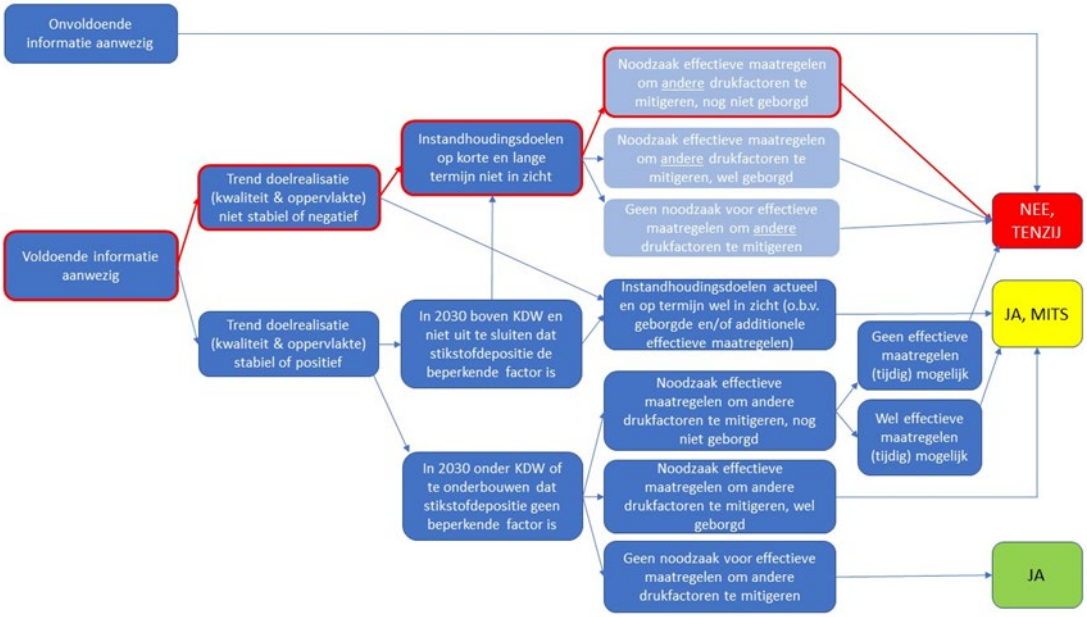

Figuur 6 Eindoordeel H6410 Blauwgraslanden

H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)

De trend in oppervlak en kwaliteit is negatief. De instandhoudingsdoelstelling wordt dus niet gehaald. Door de geborgde bronmaatregelen neemt het percentage overbelast areaal van het habitattype in het gebied aanzienlijk af. Maar het onderliggende watersysteem voorziet nog niet in de juiste abiotische vereisten voor duurzame instandhouding. Er zijn nog aanvullende maatregelen nodig om de waterkwaliteit te verbeteren en invasieve exoten te bestrijden. Omdat nog geen bewezen effectieve maatregelen voorhanden zijn, met name bij de bestrijding van exoten, is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

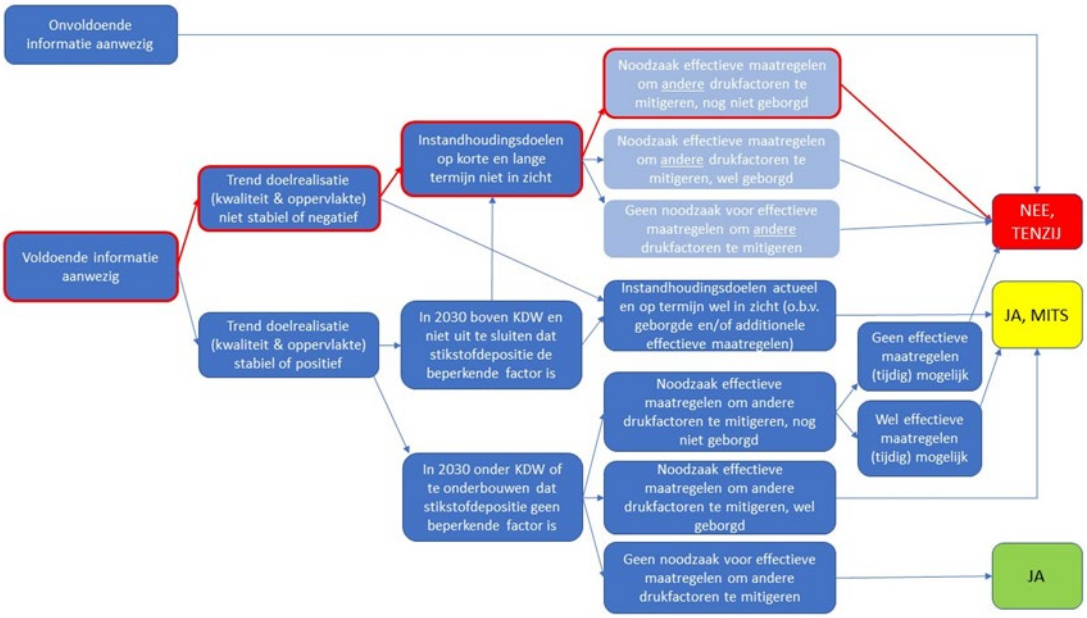

Figuur 7 Eindoordeel H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)

H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)

De trend in oppervlak en kwaliteit is negatief. De instandhoudingsdoelstelling wordt dus niet gehaald. Dit in combinatie met de aanhoudende overmaat van atmosferische stikstofdepositie maakt dat de instandhoudingsdoelstellingen op zowel korte als lange termijn niet in zicht zijn. Er zijn nog aanvullende maatregelen nodig om de waterkwaliteit te verbeteren en invasieve exoten te bestrijden. Omdat nog geen bewezen effectieve maatregelen voorhanden zijn, met name bij de bestrijding van exoten, is het eindoordeel 'Nee, tenzij'.

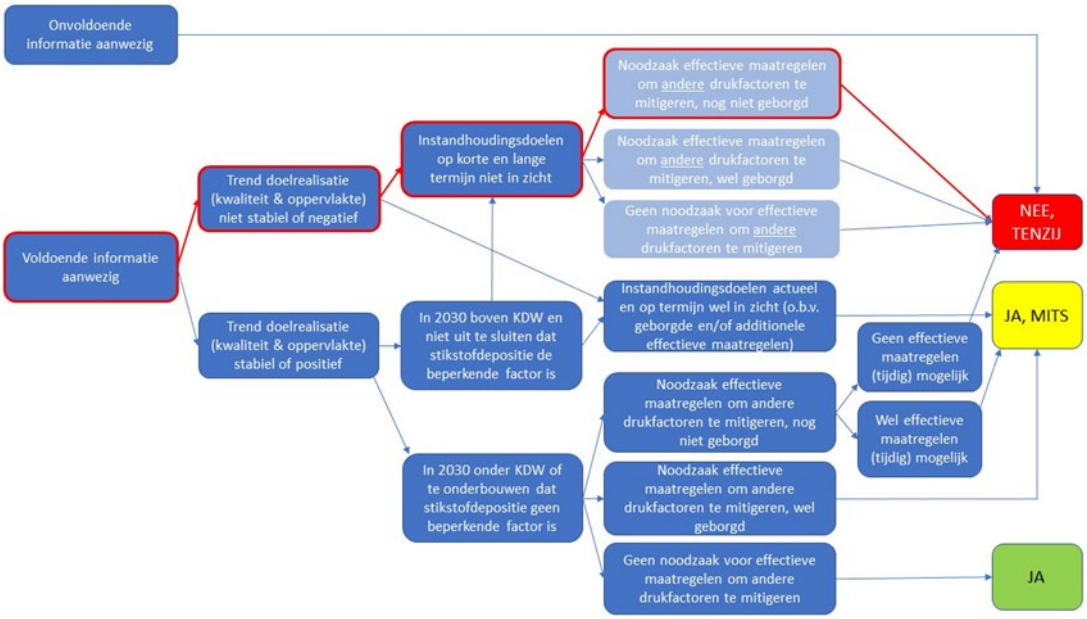

Figuur 8 Eindoordeel H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)

H91D0 Hoogveenbossen

De trend in oppervlak en kwaliteit is negatief. De instandhoudingsdoelstelling wordt dus niet gehaald, onder andere door het oprukken van appelbes. Dit betekent dat de behoudsdoelstelling voor oppervlak en kwaliteit op termijn niet wordt behaald. Het met stikstof belaste areaal neemt sterk af tot 2030. Stikstof is op termijn dus nog een beperkt knelpunt. Het type is hoofdzakelijk regenwater gevoed. Te lage peilen kunnen een probleem vormen, maar deze situatie is vermoedelijk met relatief lokale ingrepen te verbeteren. Hoewel stikstofdepositie en waterkwaliteit beperkt knelpunten zijn, is met name de situatie met betrekking tot oprukkende exoten (appelbes) zorgelijk. Het verwijderen van appelbes is lastig uitvoerbaar op natte gronden en schadelijk voor het habitattype zelf. Het eindoordeel is daarom 'Nee, tenzij'.

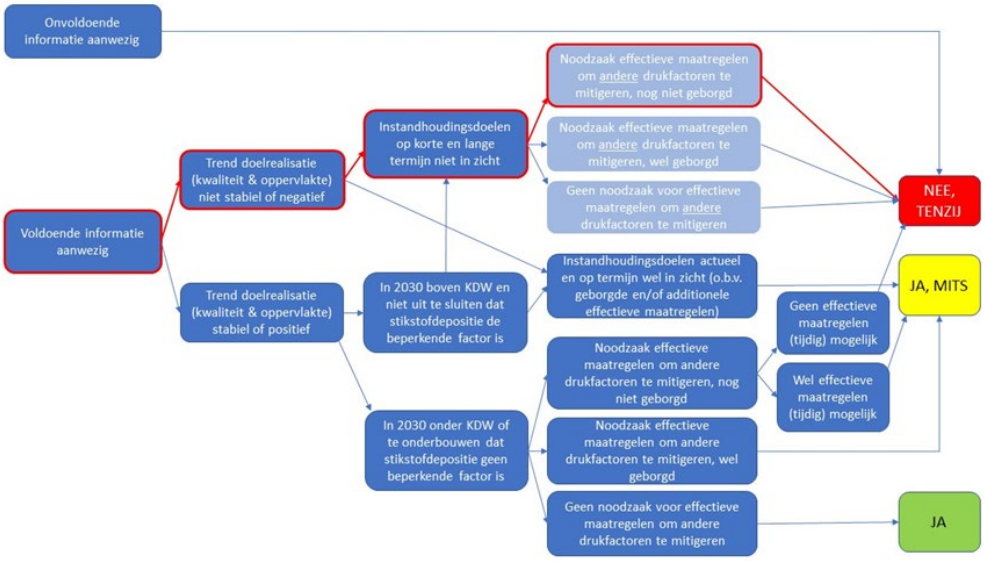

Figuur 9 Eindoordeel H91D0 Hoogveenbossen

H1016 Zeggekorfslak

Gegevens over de omvang van de populatie zijn niet voorhanden. De trend in oppervlakte en kwaliteit van het leefgebied is vermoedelijk stabiel. Of het instandhoudingsdoel gehaald wordt is echter niet volledig zeker. In 2030 is vrijwel het gehele stikstofgevoelige deel van het leefgebied niet meer overbelast. Er zijn, buiten de gevoeligheid voor stikstofdepositie van het leefgebied van de Zegge-korfslak, geen aanvullende drukfactoren waar effectieve maatregelen voor benodigd zijn. In het geval er maatregelen noodzakelijk zijn om het leefgebied uit te breiden of deelpopulaties te verbinden, dan kan hierop naar verwachting worden gestuurd door gericht beheer (bijvoorbeeld sparen van grote zeggenvegetaties langs oevers) of natuurontwikkeling. Het eindoordeel is daarom 'Ja, mits'.

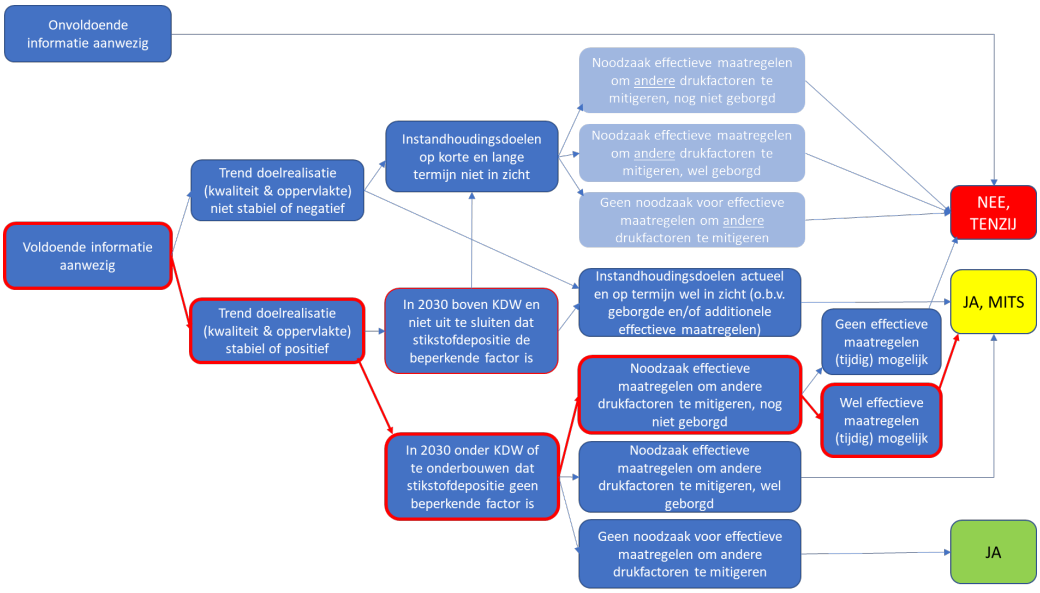

Figuur 10 Eindoordeel H1016 Zeggekorfslak

H1082 Gestreepte waterroofkever

De populatietrend is onduidelijk, maar de kwaliteit van het leefgebied gaat achteruit.

De soort maakt gebruik van H3140 Kranswierwateren en H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. Deze zijn in de huidige situatie en op termijn niet overbelast. Wel zijn aanvullende maatregelen benodigd om problemen met de waterkwaliteit en exoten op te lossen, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Om die reden is het eindoordeel voor deze soort ook 'Nee, tenzij'.

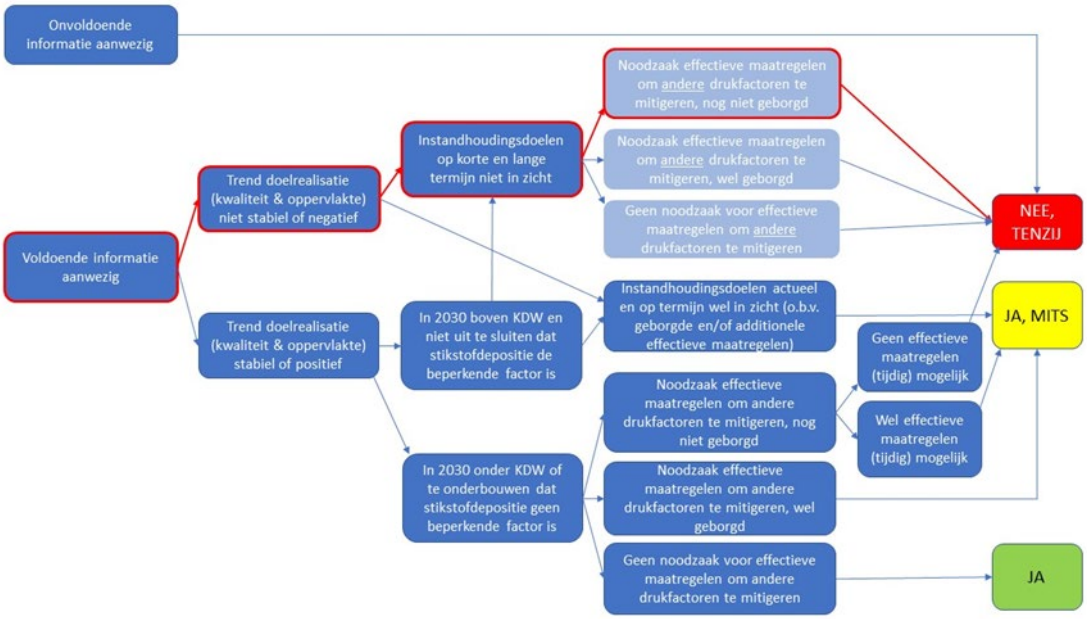

Figuur 11 Eindoordeel H1082 Gestreepte waterroofkever

H1903 Groenknolorchis

De aantalstrend is onduidelijk. Voor standplaatsen gelden echter dezelfde drukfactoren als voor de diverse habitattypen (en andere mesotrofe vegetaties) waarin de soort voorkomt, met name stikstofdepositie, een ontoereikend watersysteem en exoten. Er zijn aanvullende maatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Om die reden is het eindoordeel voor deze soort ook 'Nee, tenzij'.

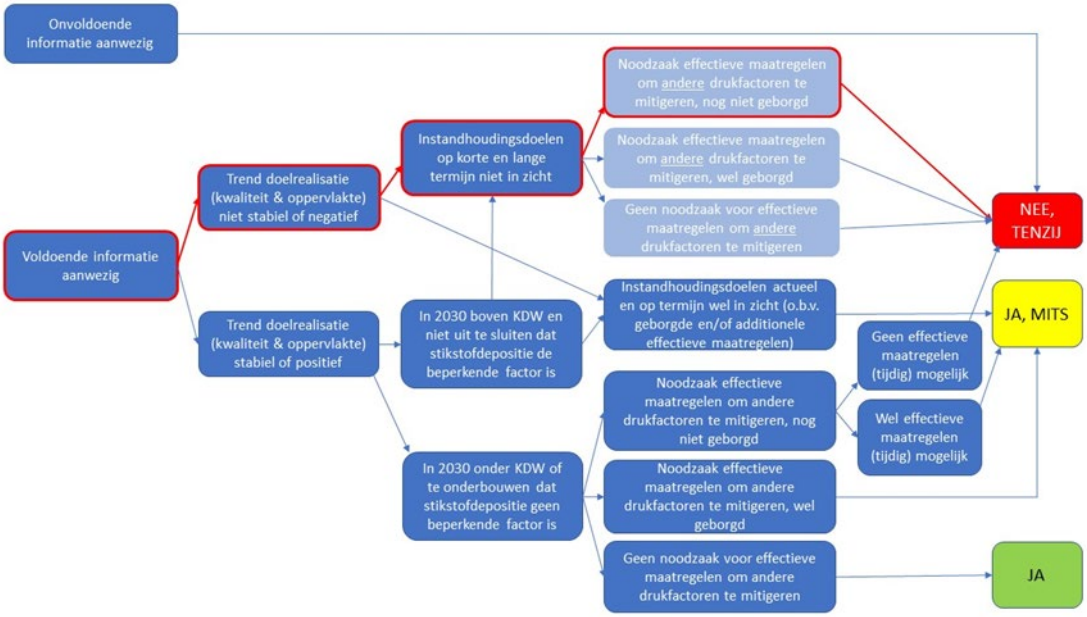

Figuur 12 Eindoordeel H1903 Groenknolorchis

H1134 Bittervoorn

De populatietrend is onduidelijk, maar de kwaliteit van het leefgebied gaat achteruit. De soort maakt onder meer gebruik van H3140 Kranswierwateren en H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. Deze zijn in de huidige situatie en op termijn niet overbelast. Wel zijn aanvullende maatregelen benodigd om problemen met de waterkwaliteit en exoten op te lossen, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Om die reden is het eindoordeel voor deze soort ook 'Nee, tenzij'.

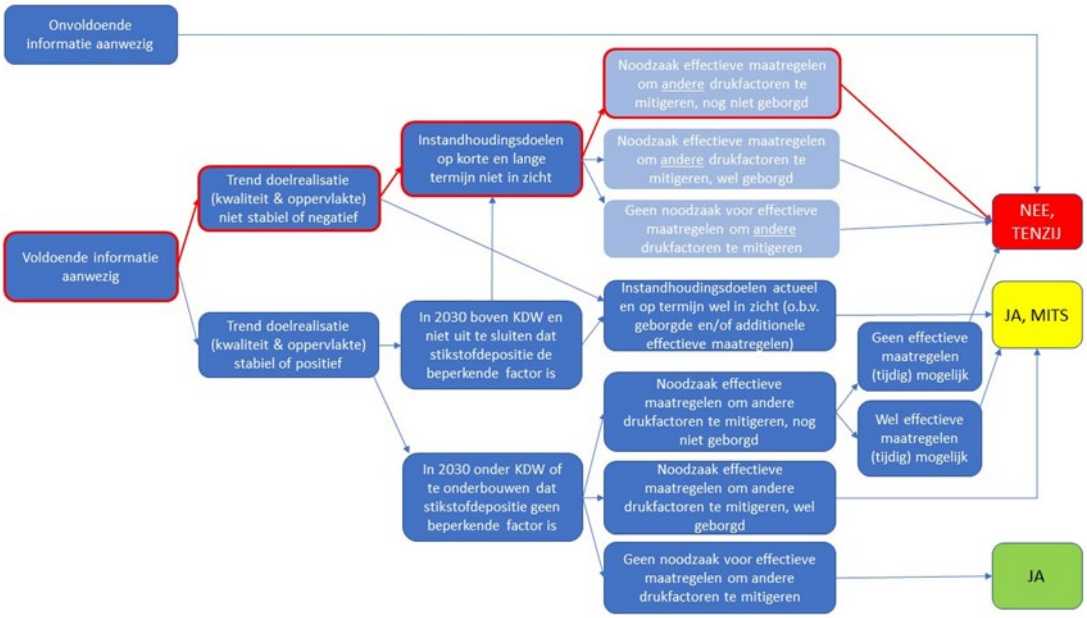

Figuur 13 Eindoordeel H1134 Bittervoorn

H4056 Platte schijfhoren

De populatietrend is onduidelijk, maar de kwaliteit van het leefgebied gaat achteruit.

De soort maakt gebruik van H3140 Kranswierwateren en H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. Deze zijn in de huidige situatie en op termijn niet overbelast. Wel zijn aanvullende maatregelen benodigd om problemen met de waterkwaliteit en exoten op te lossen, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Om die reden is het eindoordeel voor deze soort ook 'Nee, tenzij'.

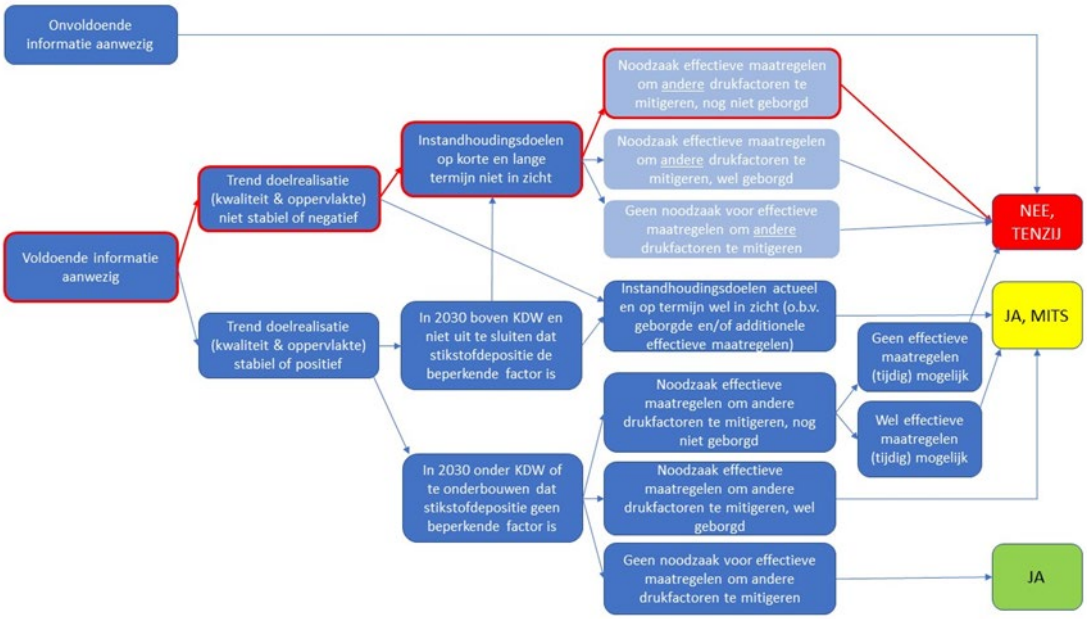

Figuur 14- Eindoordeel H4056 Platte schijfhoren

A197 Zwarte stern

De soort is inmiddels uit het Naardermeer verdwenen. Het perspectief voor herstel van de draagkracht van het gebied en toekomstige herpopulatie zijn niet goed door het ontbreken van verlanding, het verdwijnen van luwe zones door overbegrazing van het riet door ganzen, bosopslag in rietzones, de grote kans op predatie en concurrentie bij nestvlotjes. De soort maakte onder meer gebruik van H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. Dit habitattype is in de huidige en toekomstige situatie (2030) niet overbelast. De waterkwaliteit en de afwezigheid van nieuwe verlandingsreeksen zijn het knelpunt voor de soort. Er zijn additionele maatregelen benodigd, waarvan de omvang en effectiviteit nog dienen te worden bepaald. Om die reden is het eindoordeel voor deze soort ook 'Nee, tenzij'.

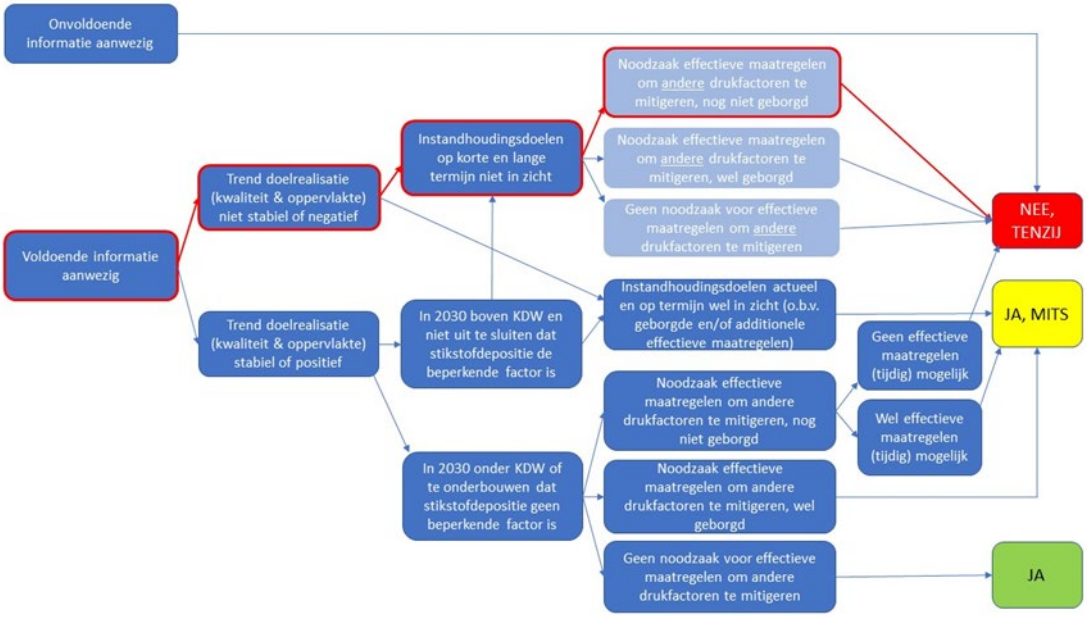

Figuur 15 Eindoordeel A197 Zwarte stern

8 Literatuurlijst

Beije & Smits, 2012.
Herstelstrategie H91D0: Hoogveenbossen

Boosten, A. (eindred.), 2006.
Meer Meer. 13 jaar herstelplan Naardermeer, incl. bijlagen.
Natuurmonumenten.

Boosten, A., 2007.
Herstelplan Naardermeer succesvol.
De Levende Natuur 108(4): 164-169.

Bouwman, A.C., 2004.
Moerasbossen in het Naardermeer. Intern rapport Vereniging Natuurmonumenten, 's Graveland.

Bouwman, A.C., 2006.
Vegetatiekartering Naardermeer. Intern rapport Vereniging Natuurmonumenten, 's Graveland

Dyrcz, A. & H. Flinks, 2000.
Potential food resources and nestling food in the Great Reed Warbler (Acrocephalus arundinaceus arundinaceus) and Eastern Great Reed Warbler (Acrocephalus arundinaceus orientalis).

Graveland, J., 1998.
Reed die-back, water level management and the decline of the Great Reed Warbler (Acrocephalus arundinaceus) in The Netherlands.
Ardea 86 (2); 187-201.

Heikoop, L., 2002.
De Grote karekiet (Acrocephalus arundinaceus) in het Reeuwijkse Plassengebied: ontwikkeling, biotoopeisen en beheersmaatregelen.
De Waardvogel 2002 (2).

Ministerie LNV, 2006.
Natura 2000 doelendocument.

Ministerie van LNV, 2013.
Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Naardermeer.
Kenmerk: PDN/2013-094; Stcrt. 2013, 12211

Provincie Noord-Holland, 2012.
Atlas Natura 2000 Oostelijke Vechtplassen en Naardermeer.

Provincie Noord-Holland, 2018.
Atlas Natura 2000 Oostelijke Vechtplassen en Naardermeer. Actualisatie 2015.

Provincie Noord-Holland, 2020.
Natura 2000-beheerplan Naardermeer 2020-2026.

Slingerland, P., M. Langbroek & P. Pepping, 2018a.
Florakartering Naardermeer 2018.
Van der Goes & Groot in opdracht van Natuurmonumenten.

Slingerland, P., M. Langbroek & P. Pepping, 2018b.
Vegetatiekartering Naardermeer 2018.
Van der Goes & Groot in opdracht van Natuurmonumenten.

STOWA, 2012.
Flexibel peil van denken naar doen. Flexibel peilbeheer als maatregel ter verbetering van de waterkwaliteit en bevordering van de oevervegetatie en verlanding.
Stowa rapport 2012/41.

Vereniging Natuurmonumenten, 2022.
Samenvatting kwaliteitstoets water Vechtplassen.

Provincie Noord-Holland

Commissie Landelijk gebied

Dossiernummer	17821
Extern Zaak ID	2368974
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	17 maart 2025
Agendapunt	10.d
Titel	Natuur: Vervolg Uitvoeringsregeling Boscompensatie (C-agenda Landelijk Gebied 17-03-2025)
Organisatieonderdeel	BEL/NR

Geagendeerd	Vergaderdatum
Commissie Landelijk gebied	17 maart 2025

Toelichting

Soms moeten voor het behalen van natuurdoelen in Natura 2000 gebieden bomen worden gekapt. In de landelijke Bossenstrategie (voortkomend uit Klimaatakkoord) is afgesproken dat we hiervoor boscompensatie regelen en deze bomen elders – buiten het Natuur Netwerk Nederland – herplanten. We stellen hiervoor nu voor de tweede keer de uitvoeringsregeling Boscompensatie 2023 open voor een bedrag van 4 miljoen euro.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

C.M. van Hoof

BEL/NR

Telefoonnummer +31235144623

HOOFC@Noord-Holland.nl

Verzenddatum

26 FEB. 2025

Kenmerk

2368974/2371843

Uw kenmerk

Betreft: Vervolg Uitvoeringsregeling boscompensatie

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
Vervolg uitvoeringsregeling Boscompensatie

Inleiding

In de Bossenstrategie (november 2020 landelijk vastgesteld door het Rijk en IPO als uitwerking van het Klimaatakkoord) is afgesproken dat bos dat voor natuurdoelen in Natura 2000-gebieden wordt gekapt elders – buiten de natuurgebieden - wordt gecompenseerd. Vanuit het Programma Natuur stelt het Rijk hier middelen voor beschikbaar. Met inzet van middelen vanuit tranche 1 van Programma Natuur hebben we de Uitvoeringsregeling Boscompensatie 2023 opgesteld en opengesteld. Zo hebben we de mogelijkheid geboden aan gemeenten om subsidie bij ons aan te vragen. De gemeente kon hiervoor bos op eigen grond aanleggen, als invulling van deze boscompensatie en tegelijk om de recreatiemogelijkheden voor de inwoners te vergroten. Hiervan hebben 3 gemeenten, nl. Zaanstad, Castricum en Haarlemmermeer, gebruik gemaakt. Daarnaast is er nog één project gehonoreerd in een subsidie buiten uitvoeringsregeling voor het dorpsbos Ursem in combinatie met een waterberging. Zo is de eerste 31 ha boscompensatie ingevuld.

Nu hebben we in de tweede tranche Programma Natuur hiervoor weer middelen aangevraagd en gehonoreerd gekregen, om te kunnen komen tot de in totaal 103 ha te realiseren compensatiebos. Het gaat voor dit doel in de tweede tranche in totaal om 7.7 miljoen euro. Op basis van de ervaringen en vragen die we kregen over de regeling schatten we in dat we met enkele wijzigingen nog een aantal projecten via subsidie kunnen laten realiseren. We kiezen ervoor om nu 4 miljoen via de uitvoeringsregeling beschikbaar te stellen. De rest van de middelen houden we – vooralsnog - achter de hand voor maatwerkafspraken. Na de openstelling van de uitvoeringsregeling beslissen we over de totale inzet van middelen.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

We hebben wel een aantal wijzigingen aangebracht in de uitvoeringsregeling, in het kort:

- Verduidelijking van de definitie van bos - mede in overleg met Rijk en andere provincies en op verzoek van gemeenten;
- Verhoging van het maximale subsidiebedrag voor inrichting per hectare tot €90.000,- onder andere in lijn met gestegen kosten;
- Gekoppeld aan beheerpaden ook wandelpaden als subsidiabele kosten toe te staan, in lijn met de wens dat het juist gaat om openbaar toegankelijk bos voor onze inwoners. Andere recreatieve voorzieningen blijven uitgesloten;
- Naast voor gemeenten de regeling ook open te stellen voor waterschappen, ze in ieder geval zo ook actief te informeren over mogelijke combinatiekansen met hun doelen.

Tot slot

De uitvoeringsregeling boscompensatie wordt actief onder de aandacht gebracht bij de gemeenten en waterschappen. Ook zal er een persbericht uitgaan om onze inwoners te informeren over de inzet om gekapt bos in natuurgebieden elders te compenseren. In april is de uitvoeringsregeling in te zien op onze website en kunnen aanvragen worden ingediend tot en met 1 december.

Over de verdere invulling van de Bossenstrategie en de voortgang van de boscompensatie wordt u geïnformeerd via de lijn van het programma landelijk gebied en de begroting.

Over de andere doelen en inzet van het Programma Natuur tranche 2 bent u apart geïnformeerd.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

M.J.H. van Kuijk

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

Provincie Noord-Holland

Commissie Landelijk gebied

Dossiernummer	17797
Extern Zaak ID	961796
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	17 maart 2025
Agendapunt	10.e
Titel	Bodem: Bodembrief 2024 (C-agenda Landelijk Gebied 17-03-2025)
Organisatieonderdeel	BEL/WBL

Geagendeerd	Vergaderdatum
Commissie Landelijk gebied	**17 maart 2025**

Toelichting

Onder de Omgevingswet behoudt de provincie taken op het gebied van bodem en wordt blijvend ingezet op een schone en gezonde bodem. De provincie zet de afspraken voort, zoals besloten in de landelijke ‘Bestuurlijke afspraken Bodem en Ondergrond 2023-2030’ en informeert het Rijk over de inhoudelijke voortgang van de aanpak van de spoedlocaties, gebiedsgericht grondwaterbeheer en nazorg.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
L.E.M. van Schagen
BEL/WBL

Telefoonnummer +31235144564
laura.van.schagen@noord-holland.nl

Verzenddatum
27 FEB. 2025

Kenmerk
961796/2373550

Uw kenmerk

Betreft: Bodembrief 2024

Geachte leden,

Wij informeren u met deze brief over het afgelopen jaar 2024 en geven een vooruitblik naar de periode van 2025 en verder.

Inleiding

De provincie zet zich in voor een schone bodem waar mensen veilig op kunnen wonen, werken en recreëren en waarop ecosystemen kunnen functioneren. Ook onder de Omgevingswet, die per 1 januari 2024 in werking is getreden, behoudt de provincie taken op het gebied van bodem en wordt blijvend ingezet op een schone en gezonde bodem.

De brief is in drie hoofdstukken gesplitst. In hoofdstuk 1 wordt de uitvoering van provinciale bodemtaken in 2024 besproken. In hoofdstuk 2 wordt een vooruitblik naar 2025 en verder gegeven. Hoofdstuk 3 gaat in op de financiële aspecten.

1. Uitvoering provinciale bodemtaken in 2024

De provincie heeft in 2024 de provinciale bodemtaken voortgezet conform de landelijke Bestuurlijke Afspraken Bodem en Ondergrond 2023-2030, in vervolg op de voorgaande Bodemconvenanten. In dit hoofdstuk worden de uitgevoerde werkzaamheden beschreven, zoals deze volgen uit de bestuurlijke afspraken.

<u>Aanpak Spoedlocaties</u>
Bodemverontreinigingen die onder de Wet Bodembescherming vóór 1 januari 2024 zijn beschikt als 'ernst en spoed' vallen als spoedlocaties onder het overgangsrecht. Hierop blijft het oude regime van de Wet Bodembescherming (Wbb) van toepassing en blijft de provincie verantwoordelijk voor de voortgang van de aanpak.

Spoedlocaties zijn de locaties waar de bodemverontreiniging bij het huidige gebruik zorgt voor onaanvaardbare risico's voor mens, ecologie of verspreiding van verontreiniging. Zoals landelijk afgesproken heeft provincie Noord-Holland, net als voorgaande jaren, vóór 1 oktober 2024

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

het Rijk geïnformeerd over de inhoudelijke voortgang van de aanpak van de spoedlocaties, gebiedsgericht grondwaterbeheer en nazorg.

Bijgevoegde Monitoringsrapportage spoedlocaties (bijlage 1) geeft een overzicht van de voortgang van de aanpak van de spoedlocaties anno oktober 2024.

Op de lijst staan 95 spoedlocaties, hiervan zijn:
- 57 locaties volledig afgehandeld;
- 33 locaties waar een sanering gaande is;
- 5 locaties waar onderzoek of onderhandelingen lopen.

Naar aanleiding van lopende onderzoeken (zie verder) bestaat de kans dat nieuwe spoedlocaties worden geïdentificeerd. In 2024 is op drie locaties de sanering afgerond.

Op alle locaties die nog niet volledig zijn afgehandeld, zijn er maatregelen in uitvoering en voorbereiding om de risico's te beheersen. In 2025 en verder zal verder gewerkt worden aan de aanpak van spoedlocaties totdat alle locaties volledig zijn afgehandeld.

Gebiedsgericht beheer van grondwaterverontreinigingen
Gebiedsgericht beheer van grondwaterverontreinigingen wordt doorgezet onder de Omgevingswet. Gebiedsgerichte beheerplannen vastgesteld onder de Wet bodembescherming worden 4 jaar na de invoering van de Omgevingswet aangemerkt als een (onverplicht) programma.

Wij hebben twee gebiedsbeheerplannen vastgesteld: het Gebiedsbeheerplan 't Gooi (GS besluit 18 augustus 2015, kenmerk 266925/528547) en het Gebiedsbeheerplan Dammerweg e.o. vastgesteld (GS besluit 11 september 2018, kenmerk 1085697/1121434). Voor Gebiedsbeheerplan 't Gooi is in december 2020 een nieuw convenant voor de periode 2021 tot en met 2030 afgesloten, met de samenwerkingspartners gemeenten Blaricum, Gooise Meren, Hilversum, Huizen, Laren en Wijdemeren, de drinkwaterbedrijven Vitens en PWN, het Waterschap Amstel, Gooi en Vecht (AGV). Gedeputeerde Staten hebben op 24 november 2020 ingestemd met ondertekening van dit nieuwe convenant (1523291/1523295).

In 2024 zijn naast het reguliere grondwaterbeheer dat nog tientallen jaren nodig is, extra scenario's ontwikkeld ter bescherming van de drinkwaterwinning Laren. Dit was nodig omdat een eerder scenario bij nadere uitwerking zeer kostbaar bleek. In 2025 zullen de scenario's afgerond worden en zal een keuze gemaakt worden uit de scenario's.

Voor gebiedsgericht grondwaterbeheer 't Gooi zal verder de midterm review van het convenant 2021-2030 gestart worden.

Aanpak verontreinigde regionale waterbodems
De aanpak van verontreinigde regionale waterbodems vindt plaats onder verantwoordelijkheid van de waterschappen. Uit een landelijke inventarisatie van verontreinigde waterbodems van de Unie van Waterschappen is naar voren gekomen dat het waterschap Amstel, Gooi en Vecht (AGV) meerdere waterbodems heeft die gesaneerd moeten worden. De provincie heeft hiervoor in het verleden financiële SPUK

(Specifieke Uitkering) middelen van het Rijk ontvangen en heeft deze in 2024 via subsidies beschikbaar gesteld aan het waterschap AGV. In de loop van 2024 heeft het Rijk het mogelijk gemaakt voor waterschappen om zelf SPUK voor de aanpak van verontreinigde waterbodems aan te vragen. In hoofdstuk 3 staat meer informatie over de financiële middelen.

Diffuse bodemverontreiniging

Voor de aanpak van diffuus lood is in 2019 een Handelingskader voor diffuus lood vastgesteld, hierover bent u eerder geïnformeerd (kenmerk 961796/1203967). In 2024 is het onderzoek naar loodverontreiniging in schooltuinen afgerond. Zoals beschreven in de voorgaande bodembrief is sanering van schooltuinen niet aan de orde geweest, voor een aantal schooltuinen zijn wel gebruiksadviezen meegegeven.

Vanaf medio 2023 is een subsidieregeling voor diffuus lood voor gemeenten opengezet, oorspronkelijk tot eind 2024. Hiermee kunnen gemeenten de aanpak van de problematiek van diffuse bodemverontreiniging met lood versterken. De aanvragen bleven in de beginperiode achter, vermoedelijk door de start van de Omgevingswet en de aandacht die dat vraagt. Door het opnieuw onder de aandacht brengen van deze subsidieregeling heeft een aantal gemeenten alsnog interesse getoond. In december heeft GS besloten de openstelling van de subsidieregeling in 2025 te verlengen, hierover bent u eerder geïnformeerd (2346899/2346912).

Gemeenten kunnen onder de Omgevingswet desgewenst lokaal bodembeleid opstellen voor diffuus lood.

PFAS in de bodem

De aanpak van PFAS in de bodem is specifiek onderwerp in de landelijke samenwerkingsagenda bodem en ondergrond en valt, net als diffuus lood, binnen de zogenoemde 'buitenproportionele opgave'. Dit betekent dat bevoegd gezagen Rijksmiddelen kunnen aanvragen voor de aanpak van de PFAS-problematiek, zowel onder de periode dat de Wbb van toepassing was als in de huidige situatie onder de Omgevingswet. De verwachting is dat bestaande PFAS-verontreinigingen in de bodem voor een belangrijk deel zijn ontstaan na 1987, waarmee sprake kan zijn van een zorgplichtgeval onder de Wet Bodembescherming. Hiervoor geldt overgangsrecht, artikel 13 Wbb. Naar aanleiding van vragen vanuit de decentrale overheden werkt het Rijk aan een (juridische) handreiking PFAS en zorgplicht onder artikel 13 Wbb, deze wordt begin 2025 verwacht. De provincie Noord-Holland volgt deze ontwikkeling nauwlettend en neemt ambtelijk deel aan het PT PFAS.

Naar verwachting zal de provincie in grote mate betrokken blijven bij de PFAS-problematiek. Ook gezien de rol van de provincie op het gebied van grondwaterkwaliteit en drinkwater in combinatie met de stofeigenschappen (forever chemical, uitloging naar grondwater) maakt dat de provincie actief participeert in onderzoek naar PFAS in de bodem.

De provincie doet actief onderzoek naar PFAS in de bodem op zogenaamde aandachtslocaties. Dit zijn locaties waar mogelijk een direct onaanvaardbaar humaan risico wordt gelopen of waar een risico is voor de drinkwatervoorziening en waar eventueel beheers- dan wel saneringsmaatregelen aan de orde zijn als gevolg van een

bodemverontreiniging met PFAS. Het is een vervolg op de landelijke inventarisatie naar mogelijk spoedeisende gevallen van bodemverontreiniging met PFAS. In 2024 is het onderzoek voortgezet op 1 locatie waar PFAS in hoge gehalten in het grondwater zijn aangetroffen en mogelijk sprake is van een onaanvaardbaar verspreidingsrisico. Hier wordt aanvullend onderzoek naar uitgevoerd.

De provincie heeft onderzoek gedaan naar PFAS gehalten in gewassen in duintuinen omdat deze tuinen door seaspray extra belast kunnen zijn. De resultaten wijzen uit dat er geen maatregelen genomen hoeven te worden en dat de gewassen gegeten kunnen worden. Wel wijst de GGD er uit voorzorg op dat het verstandig is consumptie van gewassen uit eigen tuin af te wisselen met gewassen uit de winkel.

De provincie neemt deel aan de lopende gesprekken met het Rijk (I&W), RIVM, de kustprovincies en drinkwaterbedrijven over onderzoek naar seaspray en PFAS, zoals ook beschreven in de PFAS brief. De intentie is om in 2025 als consortium te starten met een onderzoekstraject, waarbij metingen worden gedaan aan lucht, water en bodem om in kaart te brengen hoeveel depositie er is, hoe snel dit door de bodem beweegt en op deze wijze in het grondwater kan komen. Dit kan op den duur gevolgen hebben voor de winning van drinkwater. De provincie heeft eind 2024 positief bericht ontvangen op een SPUK-aanvraag voor onderzoek naar PFAS en seaspray (zie hoofdstuk 3).

Op 10 februari 2025 is een technische briefing PFAS georganiseerd voor de commissie landelijk gebied.

Nazorg
Bij uitvoering van een bodemsanering kan vaak niet alle verontreiniging weggenomen worden en dient nazorg plaats te vinden op de restverontreiniging. Dit kan soms tientallen jaren nodig zijn, maar waar mogelijk tracht de provincie al jarenlang de nazorgmaatregelen op een milieuhygiënisch verantwoorde wijze te beëindigen of te verlagen.

De provincie blijft de komende jaren bevoegd gezag voor de nazorg van saneringsmaatregelen, voor zover deze vallen onder het overgangsrecht. Voorbeelden van locaties waarbij dit aan de orde is, zijn het Ilperveld te Landsmeer en De Lepelaar nabij Muiderberg.

Voormalige stortplaatsen
Voormalige stortplaatsen zijn historische stortlocaties waar voor 1996, maar vaker in een veel verder verleden, afval gestort is. Wij hebben in de provinciale Werkwijzer bodemsanering 2014 beleidsregels voor het omgaan met deze stortplaatsen opgenomen. Veel stortplaatsen hebben een relatief dunne afdeklaag. Hoewel dit bij het actueel gebruik in het algemeen geen probleem oplevert, kan dit voor toekomstige ontwikkelingen een belemmering vormen.

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet zijn gemeenten bevoegd gezag voor de meeste voormalige stortlocaties met uitzondering van de stortlocaties die onder overgangsrecht Wbb vallen. De belangrijkste hiervan is Groenewoud te Kortenhoef. Hiervoor heeft het bevoegd gezag vastgesteld dat er geen risico's voor mens of ecosysteem zijn, maar dat risico's op verspreiding van verontreinigende stoffen mogelijk zijn. De provincie heeft in 2024 besloten sanerende maatregelen te treffen om verspreiding naar de omgeving en bedreiging van KRW doelen tegen te

gaan. Zij heeft hiervoor bij het Rijk SPUK aangevraagd en toegekend gekregen.

Gemeenten kunnen in het omgevingsplan regels stellen aan het gebruik van voormalige stortlocaties. Daarvoor kan gebruik worden gemaakt van de suggesties in de handreiking die de provincie in 2021 aan gemeenten heeft aangeboden.

2. Bodem vanaf 2025 en verder

In 2025 zal de provincie de bodemtaken zoals deze onder de Omgevingswet aan de provincie toebehoren doorzetten, met de nadruk op de voortgang van de spoedlocaties, gebiedsgericht grondwaterbeheer en de inzet op buitenproportionele uitgaven waaronder de PFAS-problematiek.

Met de omgevingsdiensten wordt op regelmatige basis overleg gevoerd, over de VTH-taken bodem die zij namens de provincie uitvoeren, maar ook over strategische vraagstukken met betrekking tot bodem. Er wordt blijvend ingezet op het overdragen van kennis over bodem en water, op een breed aantal thema's naast bodemverontreiniging.

In de voorgaande bodembrief (kenmerk 2233978/2233984) bent u uitgebreid geïnformeerd over het komende bodembeleid vanuit Europa en het Rijk, deels nieuw en deels een herziening van bestaand beleid. De ontwikkeling van dit beleid wordt nauwlettend gevolgd en de provincie neemt actief deel aan diverse IPO-groepen. Dit beleid gaat enerzijds over het "traditionele" bodemthema bodemverontreiniging (waaronder ook opkomende stoffen), maar ook in steeds grotere mate over "nieuwe" bodemthema's als gezonde bodems, bodemafdekking en bodemdaling. Binnen de provincie wordt de borging van de bodemtaken als ook het maken van "nieuw" bodembeleid beschouwd vanuit een breder perspectief, met de versterkte koppeling tussen de bodem- en waterthema's en landbouw als ook Gezonde Leefomgeving (tegengaan emissies). Daarbij wordt gekeken naar integratie met lopende programma's en visies, als voorbeeld het Regionaal Waterprogramma, het PPLG en de nieuwe Omgevingsvisie.

3. Financiën provinciale bodemprojecten

Decentralisatie uitkering bodem (DUB)
Voor de uitvoering en afronding van in verleden gestarte projecten en programma's die onder het overgangsrecht vallen, kan de provincie de DUB die het Rijk in het verleden tot en met 2021 hiervoor beschikbaar heeft gesteld inzetten, zolang dat nodig is. Dit kan zeker bij nazorg projecten, maar ook bij gebiedsgericht grondwaterbeheer nog tientallen jaren zijn. Daarnaast is voor de uitvoering van sommige projecten, bijvoorbeeld de Lepelaar bij Muiderberg, geld van derden ontvangen. Alle beschikbare middelen zijn ondergebracht in de reserve bodemsanering.

In onderstaande tabel is een overzicht van de budgetten per thema opgenomen.

Thema	Budget (in mln)
Spoedlocaties	1,92
Gebiedsgericht grondwaterbeheer	7,96
Voormalige stortplaatsen	1,50
Nazorg saneringslocaties	3,46
Diffuse loodverontreiniging (subsidieregeling)	0,76
Overig (o.a. afronding warme overdracht, capaciteitskosten)	3,55
Opvangen risico's en tegenvallers	1,82
Totaal	20,97

De beschikbare middelen zijn in vergelijking met een jaar geleden met ongeveer 5 mln gedaald door uitgaven aan projecten.

SPUK (Specifieke Uitkering) bodem
Sinds 2021 stelt het Rijk SPUK budgetten beschikbaar voor projecten die binnen de thema's buitenproportionele opgaven (diffuus lood, PFAS, Kaderrichtlijn water), oude afspraken, spoedlocaties en waterbodemsaneringen [1] vallen, aan de uitvoeringscriteria van de SPUK regeling voldoen en waaraan in het verleden geen DUB is toegekend.

In onderstaande tabel is een overzicht van de sinds 2021 ontvangen SPUK budgetten opgenomen.

Thema	Budget (mln)
Oude afspraken - Cindu Uithoorn	5,6
Oude afspraken - waterbodemsaneringen AGV	3,0
Waterbodemsaneringen AGV	10,6
PFAS (onderzoek, sanering door Rijnland)	3,0
Diffuse loodverontreiniging (schooltuinen, moestuinen)	0,63
Groenewoud (voormalige stortplaats)	2,07
Totaal	24,9

Ook in de periode 2025 t/m 2030 zal het ministerie in beginsel de mogelijkheid bieden SPUK budgetten aan te vragen voor bovengenoemde thema's.

[1] De uitvoering van waterbodemsaneringen is een verantwoordelijkheid van de waterschappen. Zij zijn ook bevoegd gezag. Het ministerie heeft echter tot 2024 geen budget voor waterbodemsaneringen direct aan waterschappen beschikbaar gesteld, maar ervoor gekozen dat via de provincie te laten lopen. De SPUK's voor waterbodems die de provincie heeft ontvangen zijn bestemd voor waterbodemsanering van het waterschap Amstel, Gooi en Vecht.
Ook voor andere thema's geldt dat het beschikbaar stellen van budgetten aan waterschappen via de provincie loopt. Zo is het grootste deel van de ontvangen SPUK voor PFAS bestemd voor het waterschap Rijnland. De provincie stelt de budgetten in de vorm van subsidies beschikbaar aan waterschappen.

Apparaatskosten
Naast bovengenoemde DUB en SPUK budgetten ontvangt de provincie jaarlijks van het Rijk via het provinciefonds ook apparaatskosten. De apparaatskosten zijn primair bedoeld voor de uitvoering van bevoegd gezag taken op bodemgebied en niet voor de uitvoering van projecten.

Tot slot

Met de jaarlijkse bodembrief houden wij u op de hoogte van de voortgang van de provinciale bodemtaken en de beleidsontwikkelingen op dit gebied. Over de uitkomsten van lopende onderzoeken wordt u in voorkomende gevallen separaat geïnformeerd.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

1 bijlage(n)

Monitoringsrapportage spoedlocaties 2024

Locatienaam	Plaatsnaam	Aanl_Risico_Humaan	Aanl_Risico_Verspr	Aanl_Risico_Ecol	Onderzocht	Beschikt	Sanering_gestart	Sanering_gereed	Bronaanpak	Pluimaanpak	Humaan_beheerst	Verspreiding_beheerst	Afgehandeld	Nazorg	Planning_beschikt	Planning_beheersing_risico's	Planning_start_sanering	Planning_einde_sanering	Aard_verontreiniging
Aagtenbelt en CAU-belt	BEVERWIJK	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Nee, er komt geen bronaanpak	Ja, monitoring gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2023	Vluchtige aromaten
Aalsmeerderweg 511-515	ROZENBURG NH	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	Ja, herboschikt op ernst en spoed	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Vluchtige Aromaten
Ambachtsweg 7	HUIZEN	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	Ja, geen risico's na aanvullend onderzoek	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Amsterdamsestraatweg 3	NAARDEN	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	Ja, herboschikt op ernst en spoed	Ja	Ja, passieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Minerale olie
Anthony Fokker Business Park (Barba 67)	OUDE MEER	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	N.v.t.	Nee, er komt geen bronaanpak	Ja, monitoring gestart	Ja, geen risico's na aanvullend onderzoek	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	PAK
Anthony Fokker Business Park (L2-Barbaram	OUDE MEER	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	N.v.t.	Nee, er komt geen bronaanpak	Ja, monitoring gestart	Ja, geen risico's na aanvullend onderzoek	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Binnenweg 174	HEEMSTEDE	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, monitoring gestart	Ja, dmv TBM	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	Na 2030	VOCl
Blekersvaartweg 41 t/m 51	HEEMSTEDE	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, monitoring	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Ja	Ja, actieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Botterstraat 45 (Lucent)	HUIZEN	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Bovenkerkerweg 83b	Amstelveen	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is afgerond	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	N.v.t.	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2022	Zware metalen
Brediusweg 12	BUSSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Breestraat 89	BEVERWIJK	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee, er komt geen bronaanpak	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	2024	VOCl
Breewaterstraat 59-65	DEN HELDER	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	N.v.t.	N.v.t.	Nee, er komt geen bronaanpak	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	Ja, geen risico's na aanvullend onderzoek	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Brinklaan 24d	BUSSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Cindu	Uithoorn	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Nee, maar bronaanpak verwacht	Nee, maar monitoring verwacht	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Uiterlijk 2026	Na 2030	Anders, zie opmerking
Dammerweg 109	NEDERHORST DEN B	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, GGB gestart	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2030	VOCl
Dammerweg 94	NEDERHORST DEN B	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Ja, passieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Doktersbuurt Zuid	OOSTZAAN	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee, er komt geen bronaanpak	Ja, monitoring gestart	Ja, dmv TBM	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2030	Vluchtige aromaten
Duinenbosch 3 (GGZ Dijk en Duin)	CASTRICUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, actieve maatregelen gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2026	VOCl
Dwarslaan/ Bloemlandseweg vml. stortplaats	BLARICUM	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, dmv saneren	N.v.t.	Ja	Ja, passieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Asbest
Eilandseweg 3	NEDERHORST DEN B	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, GGB gestart	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2028	VOCL
Emmastraat 34b	HILVERSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee, er komt geen bronaanpak	Ja, GGB gestart	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Emmastraat 36 bcd	HILVERSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Nee	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	Ja, geen risico's na aanvullend onderzoek	Ja	Nee	N.v.t.	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Flevolaan 1-5	ENKHUIZEN	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	N.v.t.	Nee, maar bronaanpak verwacht	Nee, maar monitoring verwacht	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2026	Anders, zie opmerking
Gasfabrieksterrein Hoefplein 2-10	NIEUWE NIEDORP	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is afgerond	Ja, afgerond	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	PAK
Gasfabrieksterrein Parallelweg	BEVERWIJK	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	N.v.t.	N.v.t.	Nee, er komt geen bronaanpak	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	Ja, herboschikt op ernst en spoed	Ja	Ja, actieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	PAK
Geuzenweg 27-31, vm wasserij Hammann	HILVERSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Nee, juridisch co	N.v.t.	Nee, maar bronaanpak verwacht	Nee, maar GGB verwacht	N.v.t.	N.v.t.	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	2027-2030	2027-2030	Na 2030	VOCl
Groeneweg (voormalig Vliegveld Bergen)	BERGEN NH	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is afgerond	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	N.v.t.	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	PAK
Hanepoel 88-102	ZWAANSHOEK	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, actieve maatregelen gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2024	VOCl
Havenbuurt 28-29	MARKEN	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is gestart	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	Ja, geen risico's na aanvullend onderzoek	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	PAK
Hellingstraat 3a en omgeving	HUIZEN	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Ja, passieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Herenstraat 11-21 (Lemet Chromium)	HILVERSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Ja, passieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Zware metalen
Herenstraat 47 e.o.	HILVERSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Nee	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Nee	N.v.t.	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	
Hertog Hendriklaan 8	HILVERSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, monitoring	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Ja	Ja, passieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Minerale olie
Hoekvaartweg 14	WIERINGERWERF	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, monitoring gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2026	Minerale olie
Hoofdweg 1278	NIEUW-VENNEP	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, monitoring gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2025	VOCl
Hoofdweg 601	HOOFDDORP	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, monitoring gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2025	VOCl
Huizerstraatweg 28, Givaudan	NAARDEN	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, monitoring gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	Eeuwigdurend	Vluchtige Aromaten
IJtochtkade Zwanenburg	ZWANENBURG	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, actieve maatregelen gestart	Ja, dmv saneren	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2030	VOCl
Ijperveld, deelsanering 7: Raam-sp waterbode	LANDSMEER	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Nee, maar actieve maatregelen verwacht	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Uiterlijk 2026	Loopt	2024	Asbest
Jan ter Gouweweg (vml bedrijventerrein Chemi	NAARDEN	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is afgerond	Ja, GGB gestart	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Anders, zie opmerking
Kerklaan 10	HEEMSKERK	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Nee, er komt geen bronaanpak	Ja, monitoring gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	2024	VOCl
Kerkstraat 6-8	BUSSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Kleiput Oosterdijk De Bult, Enkhuizen	ENKHUIZEN	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is afgerond	Nee, er komt geen pluimaanpak	Ja, dmv saneren	N.v.t.	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Zware Metalen
Koningsplein 24	IJMUIDEN	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	N.v.t.	Nee, maar bronaanpak verwacht	Nee, maar actieve maatregelen verwacht	Ja, dmv TBM	Nee	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Uiterlijk 2026	Loopt	2023	VOCl
Kortenhoefsedijk achter nummer 30a (terrein B	KORTENHOEF	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee, anders	N.v.t.	Nee, maar bronaanpak verwacht	Nee, maar monitoring verwacht	N.v.t.	Nee	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Uiterlijk in 2026	Uiterlijk in 2026	2026	Anders, zie opmerking
Lekerweg 35, Wijdenes	WIJDENES	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is afgerond	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Minerale olie
Liebergerweg 72-76	HILVERSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Nee	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Nee	N.v.t.	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Liebergerweg, industrieriool	HILVERSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Lijsterweg 16 (De PlaNeet)	HILVERSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Zware metalen
Loet 45 Garage Bogaard	SCHAGEN	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is afgerond	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Minerale olie
Louis Davidsstraat	ZANDVOORT	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	N.v.t.	N.v.t.	Nee, er komt geen bronaanpak	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Ja	Ja, actieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Minckelersstraat (Stort Anna's Hoeve)	HILVERSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Ja, passieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Vluchtige aromaten
Minckelersstraat 173, RWZI (deel van Anna's H	Hilversum	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	
Molenweg 70	Kortenhoef	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee	N.v.t.	Ja, dmv saneren	Ja	Ja, passieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	
Nieuwe Crailoseweg 8	HILVERSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Ja, passieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	PAK
Nieuwe Crailoseweg 8 (Crailoo)	HILVERSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Ja, passieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Minerale olie
Nieuwe Haven	DEN HELDER	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is afgerond	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Minerale olie
Nieuwe Haventerrein	DEN HELDER	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Nee, anders	N.v.t.	Nee, maar bronaanpak verwacht	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	Ja, dmv TBM	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Uiterlijk 2026	2027	Minerale olie
Nieuwe Meerlaan 5-6 Amstelveen	Amstelveen	Nee	Ja	Nee	Ja	Nee	Ja	Nee	Nee, er komt geen bronaanpak	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Vluchtige Aromaten
Noordeinde 113A	LANDSMEER	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, actieve maatregelen	Ja, dmv saneren	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Ja	Ja, actieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Noordeinde 68	OOSTZAAN	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is gestart	Nee, er komt geen pluimaanpak	Ja, dmv saneren	N.v.t.	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Vluchtige aromaten
Oostelijke Poeloevers (Handweg 71-119)	Amstelveen	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee	N.v.t.	N.v.t.	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Zware metalen
Oosterdijk, voormalige stortplaats	BERGEN NH	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, actieve maatregelen gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	2030	Vluchtige Aromaten
Oude Amersfoortseweg 99	HILVERSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Parallelweg 43	BEVERWIJK	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	N.v.t.	N.v.t.	Nee, er komt geen bronaanpak	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	Ja, herboschikt op ernst en spoed	Ja	Ja, actieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Anders, zie opmerking
Randweg 2 (RWZI)	BEVERWIJK	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	N.v.t.	N.v.t.	Nee, er komt geen bronaanpak	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	Ja, herboschikt op ernst en spoed	Ja	Ja, actieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Anders, zie opmerking
Rivierenbuurt	IJMUIDEN	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is afgerond	Ja, monitoring gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	Na 2030	VOCl
Schoorlse Zeedijk (Abtskolk)	BURGERBRUG	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	N.v.t.	N.v.t.	Nee, er komt geen bronaanpak	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	Ja, herboschikt op ernst en spoed	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Zware metalen
s-Gravelandseweg 29	HILVERSUM	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, GGB gestart	Ja, dmv TBM	Ja, dmv GGB	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2026	VOCl
Slochterenlaan gasfabriekenterrein	BUSSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Ja, passieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Vluchtige Aromaten
Sniep 1-18	DIEMEN	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is afgerond	Ja, afgerond	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	PAK
Spaklerweg 45	DUIVENDRECHT	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, actieve maatregelen gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2024	Minerale olie
Spieringweg 1018	ZWAANSHOEK	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	N.v.t.	Nee, er komt geen bronaanpak	Nee, er komt geen pluimaanpak	Ja, dmv TBM	N.v.t.	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Uiterlijk 2026	Na 2026	Na 2030	Zware metalen
Stortplaats 1 Horntje	DEN HOORN TEXEL	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is afgerond	Nee, er komt geen pluimaanpak	Ja, geen risico's na aanvullend onderzoek	N.v.t.	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Anders, zie opmerking
Torenlaan/Veldweg	LAREN NH	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is afgerond	Ja, GGB gestart	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Van Leeuwenhoekstraat e.o.	Hilversum	Nee	Ja	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Nee	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Nee	N.v.t.	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	
Vecht c.a.	MUIDEN	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, dmv saneren	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Ja	Ja, passieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Zware metalen
Venenweg 4	ZWANENBURG	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	N.v.t.	Nee, er komt geen bronaanpak	Ja, actieve maatregelen gestart	Ja, dmv saneren	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	Eeuwigdurend	VOCl
Vennepperstraat 6	NIEUW-VENNEP	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	Ja, herboschikt op ernst en spoed	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Vliegveld De Kooy, Rijksweg N250, Gebouw 0(	DEN HELDER	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is afgerond	Ja, monitoring gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	2026	VOCl
vm Mijnendienstkazerne /div.magazijnen (Mari	DEN HELDER	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is afgerond	Ja, afgerond	N.v.t.	Ja, geen risico's na aanvullend onderzoek	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Vml defensieterrein Crailo Amerfoortsestraatwe	HILVERSUM	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is afgerond	Nee, er komt geen pluimaanpak	Ja, dmv saneren	N.v.t.	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Anders, zie opmerking
Vml stortplaats Loodijk	S-GRAVELAND	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Nee, er komt geen pluimaanpak	Ja, dmv saneren	Nee	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Uiterlijk 2026	Loopt	2026	Zware metalen
vml. stortplaats 'De Lepelaar'	MUIDERBERG	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is afgerond	Ja, monitoring gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	Eeuwigdurend	Vluchtige aromaten
Walaardt Sacréstraat 204 , Schiphol gebouw 7	SCHIPHOL	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, actieve maatregelen gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2030	VOCl
Waterbodem Oude Rijkswerf	DEN HELDER	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is afgerond	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	N.v.t.	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Zware metalen
Wateren II / Laarder Waschmeren (Anna's Hoe	HILVERSUM	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, bronaanpak is afgerond	Ja, GGB gestart	Ja, dmv saneren	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2025	Vluchtige aromaten
Wijkermeerweg ong. (De Pijp)	BEVERWIJK	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	N.v.t.	N.v.t.	Nee, er komt geen bronaanpak	Nee, er komt geen pluimaanpak	N.v.t.	Ja, herboschikt op ernst en spoed	Ja	Ja, actieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	Anders, zie opmerking
Zeestraat 50 e.o.	BEVERWIJK	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, monitoring gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2027	VOCl
Zeeweg 263	IJMUIDEN	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is afgerond	Ja, monitoring gestart	N.v.t.	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	Na 2030	VOCl
Zuiderkruisstraat 52	IJMUIDEN	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	Ja, geen risico's na aanvullend onderzoek	N.v.t.	Ja	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Zuiderweg 193	HILVERSUM	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, dmv GGB	N.v.t.	Ja, dmv GGB	Ja	Ja, passieve nazorg	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	N.v.t.	N.v.t.	VOCl
Zwanenburgerdijk 277 tot 287	ZWANENBURG	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, bronaanpak is gestart	Ja, afgerond	Ja, dmv saneren	Ja, dmv saneren en/of monitoren	Nee	Nee	Beschikt op ernst en spoed	Beheerst	Loopt	2024	VOCl

Provincie Noord-Holland

Commissie Landelijk gebied

Dossiernummer	17766
Extern Zaak ID	2348567
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	17 maart 2025
Agendapunt	11.a
Titel	Landbouw/Circulaire economie: Verslag Grüne Woche (C-agenda Cie's Landelijke gebied 17 maart, Bestuur 24 maart 2025)
Organisatieonderdeel	BEL/DE

Geagendeerd	Vergaderdatum
Commissie Landelijk gebied	**17 maart 2025**

Toelichting

Elk jaar nodigen de minister en staatssecretaris van LVVN de gedeputeerden landbouw uit voor de Grüne Woche in Berlijn. Dit jaar reisden zowel gedeputeerde Beemsterboer (portefeuille landbouw) als gedeputeerde Rommel (portefeuille economie en recreatie) mee. Het reisverslag wordt aan PS aangeboden.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
M. van Borre
BEL/WBL

Telefoonnummer +31235143681
madou.van.borre@noord-holland.nl

Verzenddatum

12 FEB. 2025

Kenmerk
2348567/2371362

Uw kenmerk

Betreft: Verslag Grüne Woche

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het werkbezoek van gedeputeerden Beemsterboer en Rommel aan de Grüne Woche in Berlijn in januari 2025.

Elk jaar nodigen de minister en staatssecretaris van LVVN de gedeputeerden landbouw uit voor de Grüne Woche in Berlijn. Dit jaar hebben zowel gedeputeerde Beemsterboer als gedeputeerde Rommel deelgenomen. Bijgaand treft u het verslag van dit werkbezoek.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

1 bijlage(n)

Verslag Grüne Woche

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Verslag Grüne Woche 16 – 18 januari 2025

Gedeputeerden Jelle Beemsterboer en Esther Rommel waren namens de provincie Noord-Holland bij de opening van de Grüne Woche in Berlijn. De Grüne Woche is de grootste consumentenbeurs ter wereld op het gebied van landbouw. Naast een consumentenbeurs is de Grüne Woche een belangrijk internationaal politiek, maatschappelijk en economisch platform, waar jaarlijks de top van het Duitse en internationale agrobedrijfsleven en rond de 70 landbouwministers samenkomen. De provincie vindt het belangrijk om bij deze beurs aanwezig te zijn om inspiratie op te doen en te laten zien wat de provincie te bieden heeft op het gebied van voedsel, land- en tuinbouw. Hiermee wordt Noord-Holland internationaal op de kaart gezet.

Minister Femke Wiersma van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) en staatssecretaris Jean Rummenie van LVVN hadden van alle provincies de gedeputeerden landbouw uitgenodigd om deel te nemen aan de beurs. De minister was uiteindelijk zelf niet aanwezig op de beurs in verband met de MKZ-uitbraak, maar de staatssecretaris was er wel. Gedeputeerde Rommel reisde dit jaar tevens mee, omdat er op de beurs ook veel gesproken wordt over toerisme en recreatie. Daarnaast organiseerde dit jaar de provincie Noord-Holland samen met de provincie Zuid-Holland op donderdagavond het traditionele eerste netwerkevent voor de Nederlandse agri- en food sector: 'Provincie Proost'.

De provincie was aanwezig met een grote delegatie uit Noord-Holland, onder leiding van gedeputeerde Beemsterboer. De delegatie bestond uit (bestuurlijke) vertegenwoordigers van de Greenports Aalsmeer en Noord-Holland Noord, Voedsel Verbindt, LTO Noord, Glastuinbouw Nederland, Greenchain, Vertify, gemeente Alkmaar, gemeente Hollands Kroon, gemeente Dijk en Waard, gemeente Medemblik en ondernemers uit Wieringen.

Gedeputeerde Beemsterboer heeft tijdens de beurs aan verschillende presentaties en netwerkbijeenkomsten deelgenomen. Gedeputeerde Beemsterboer opende het 'Land of Future Food' en nam hij, op uitnodiging van minister Wiersma, deel aan een netwerklunch met de staatssecretaris van LVVN, andere gedeputeerden en Tweede Kamerleden. Daarnaast maakte hij deel uit van het panel tijdens de bijeenkomst van LTO en Greenports NL, genaamd *'Naar een toekomstbestendig Europees land- en tuinbouwbeleid'*. Tijdens deze bijeenkomst werden belangrijke onderwerpen besproken, zoals voedselzekerheid, doelsturing en de internationale concurrentiepositie van boeren.

Gedeputeerde Rommel legde tijdens de Grüne Woche contact met de Duitse regio Baden-Württemberg. Gedeputeerde Rommel had een afspraak staan met staatssecretaris Rudi Hoogvliet. Staatssecretaris Hoogvliet, zelf geboren in Nederland, sprak met gedeputeerde Rommel over de succesvolle samenwerking op het gebied van circulaire economie, en over (gedeelde) uitdagingen op het gebied van bijvoorbeeld ruimtelijke ontwikkeling. Daarnaast woonde gedeputeerde Rommel een lunch bij van het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC), waar zij sprak over kansen voor agrotoerisme en het verbinden van de bezoekerseconomie met de agrarische sector.

'Land of Future food'

Nederland is jaarlijks vertegenwoordigd met een Nederland Paviljoen dat wordt gefaciliteerd door het Ministerie van LVVN en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Het centrale thema voor 2025 was 'Farming the Future'. In samenwerking met provincies, LVVN en NBTC hebben we hier mede invulling aan gegeven met een plein van innovatieve streekproducten onder het motto 'Land of Future Food'. Alle provincies waren op het plein vertegenwoordigd met een innovatief streekproduct, waarmee de verbinding werd gelegd met streekbeleving en agrotoerisme. Ook konden bezoekers innovatieve producten uit de provincies proeven en ontdekken via de Future Food Bar.

De inzending van de provincie Noord-Holland was dit jaar gericht op het thema korte keten en duurzame visserij: de Wieringer garnalenkroket.

De Wieringer garnalenkroket: gezond voedsel direct uit de zee
De garnalenkroket: traditie en innovatie, samen in één krokant omhulsel. De garnalen in deze kroket staan symbool voor de kracht van Blue Food Wieringen: gezonde producten direct uit zee. Je proeft de ambacht van deze visserijgemeenschap. In de Wieringer garnalenkroket, maar ook in de haven van Den Oever en de omliggende historische regio. Ontdek het zelf!

Het Blue Food Centrum Wieringen zet zich in om de zeeverse producten als streekproduct in de korte keten te brengen; tussen producenten en consumenten in Noord-Holland. De duurzame visserijpraktijken bevorderen de lokale visserij en daarmee ook de visserijgemeenschap. Het Blue Food Centrum Wieringen geeft maximale bekendheid aan de waarde van lokale producten uit de regio Kop van Noord-Holland en Wieringen in het bijzonder. Dit versterkt de verbinding tussen de regio en zijn rijke maritieme tradities. De provincie is partner van het Visserij Ontwikkel Plan (VOP) waar het Rijk financiering voor beschikbaar heeft gesteld. In de Kop is één van de projecten de ontwikkeling van het Blue Food Centrum Wieringen.

Future Food Bar
Dit jaar is er tijdens de beurs door NBTC, LVVN en de provincies gekozen om meer te doen met consumentenactivatie op het Nederlandse Paviljoen gedurende de hele beurs. Om deze reden werd tijdens de beurs de 'The Future Food Bar' gepresenteerd. Met een knipoog naar de welbekende Nederlandse automatiek, maar voor deze gelegenheid gevuld met houdbare innovatieve foodproducten. Noord-Holland presenteerde verse Noord-Hollandse Biesheuvel knoflook. Dit product sluit aan bij de principes van de Blue Zones, regio's waar gezonde en lange levens vaak worden toegeschreven aan het mediterrane dieet. Knoflook past hier goed bij als een kenmerkend ingrediënt. In Wieringen is een duurzame en innovatieve knoflookkwekerij gevestigd (Wieringen het gebied in NH dat we dit jaar in Berlijn in het zonnetje zetten).

Agrotoerisme
De Grüne Woche biedt een uitstekend platform om aandacht te vragen voor agrotoerisme. Agrotoerisme biedt recreatie voor burgers en extra inkomen voor agrariërs, maar ook kansen voor korte(re) ketens, betere verbinding tussen boer en inwoner, groei van het bewustzijn ten aanzien van de herkomst van ons voedsel en een hernieuwde beleving van en waardering voor het platteland en de natuur.

De provincie heeft tijdens de Grüne Woche benadrukt dat Noord-Holland veel te bieden heeft op het gebied van agrotoerisme.

Bijeenkomst over biobased economy
Het ministerie van LVVN organiseerde samen met de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) een bijeenkomst over '*The promise and challenges of the new sustainable bioeconomy – learning from country experiences'*. Gedeputeerden Beemsterboer en Rommel konden hier in verband met andere afspraken niet bij aanwezig zijn, daarom was de provincie Noord-Holland ambtelijk vertegenwoordigd. Tijdens deze bijeenkomst werd er gesproken over het vastleggen van koolstof via biobased grondstoffen, denk aan olifantsgras en lisdodde. Recente innovaties in de biofabricage bieden veelbelovende mogelijkheden om landbouwgerelateerde reststromen te hergebruiken. Via het landelijk programma Building Balance werkt het Rijk aan de opschaling van deze innovaties. Het vereist uitgebreide nationale strategieën en internationale samenwerking om de juiste randvoorwaarden te creëren voor innovatie en het opschalen ervan tot levensvatbare bedrijven. Nederland kan hierbij leren van de ervaringen en inspirerende verhalen van de panelleden uit Denemarken, Nieuw-Zeeland en

Brazilië. In Noord-Holland is er met name aandacht voor biobased bouwen en de kansen voor de bouwsector.

Stivas sinds 1962
Partner in de groene ruimte

Voorjaar 2025
nummer 1

Nieuwsbulletin stichting ter verbetering van agrarische structuur

INHOUD

—

Kavelruil 'Waard- en Groet'

Kavelruil zorgt voor win-win situatie voor Kolhorn en lokale agrariërs.

—

Afscheid Cor Veldhuisen

Cor Veldhuisen heeft zich vijf jaar ingezet voor Stivas. Hij blikt terug op die periode en licht De Groene Uitweg eruit als grootste project

—

Kijk op het land

Gebiedsbord van vroegere WLTO blijkt nog opvallend actueel te zijn.

—

Visie op kavelruil

Interview met Rik Rolleman van Recreatie Noord-Holland over het werk van Stivas.

—

Stivas 2024 in cijfers

Maar liefst dertien kavelruilen verzorgde Stivas in 2024.

Stivas blikt vooruit naar 2025

Continuïteit en nieuwe kansen voor kavelruil en landbouwkundig onderzoek

Het subsidieprogramma dat Stivas de afgelopen jaren uitvoerde in opdracht van de provincie Noord-Holland is eind 2024 officieel afgelopen. De organisatie kijkt vooruit naar 2025 en verder met plannen voor een nieuwe subsidieregeling en lopend werk in diverse landbouwgebieden.

Het huidige programma werd gefinancierd met circa 1,2 miljoen euro uit het GLB POP3-programma (Gemeenschappelijk Landbouw Beleid), waarvan ongeveer de helft afkomstig was uit Europese middelen en de andere helft van de provincie Noord-Holland. Daarnaast investeerden kavelruilpartijen 60% van de kosten voor aanpassingswerken, wat in totaal neerkomt op een bijdrage van bijna 8 ton.

Oriëntatie

In 2025 opent een nieuwe subsidieregeling onder het GLB NSP (Nationaal Strategisch Plan). Stivas oriënteert zich op een inschrijving voor dit programma om kavelruilen en investeringen te blijven faciliteren. Tegelijkertijd is er overleg gaande om de overgangsperiode in 2025 te overbruggen. Verder werkt Stivas aan andere nieuwe projecten onder meer op Texel, bij Lisserbroek en bij Bergen.

Kavelruil 'Waard- en Groet'

Oplossing knelpunten met nieuwe ontwikkelingskansen

De kavelruil 'Waard- en Groet' heeft gezorgd voor een win-win-situatie voor lokale agrariërs en het dorp Kolhorn. Zo zijn knelpunten rond een bedrijfslocatie opgelost en de ontwikkelingskansen voor een akkerbouwbedrijf vergroot.

De oorspronkelijke bedrijfslocatie van akkerbouwers Johan & Niels Kistemaker tegen Kolhorn aan was alleen bereikbaar via een smal pad langs restaurant Het Anker. Dit leverde gevaarlijke verkeers-situaties op en maakte verdere bedrijfsontwikkeling op die locatie ongewenst. Door de kavelruil kon Kistemaker zijn activiteiten verplaatsen naar een beter geschikte plek bij Kolhorn.

Uitdagingen met natte grond
De nieuwe locatie biedt perspectief, maar brengt ook uitdagingen met zich mee. Het natte voorjaar maakte duidelijk dat de ontwatering van de grond te wensen overliet, wat leidde tot een slechte gewasstand. Niels en Johan besloten gebruik te maken van subsidie om de grond te draineren, waarbij ze stuitten op een grote schelpenbank in het perceel.
– lees hier hun verhaal –

'Deze streek heeft veel baat bij ruilen'

Afscheid van Cor Veldhuisen

Cor Veldhuisen heeft in 2024 afscheid genomen als bestuurder van Stivas. Hij vertegenwoordigde ruim vijf jaar Amstel-, Gooi- en Vechtstreek in de organisatie.

Wat waren in uw periode de belangrijkste dossiers?
"Zelf had ik het meest te maken met de natuurplannen in de Noordelijke Vechtstreek, hoewel De Groene Uitweg ook grote impact had. Vanwege de verbreding van de A1/A6 kwam 86 miljoen euro vrij voor de herinrichting van het gebied. Albert Hooijer en Cornelis van Diest hebben daar het hardst aan getrokken. Het was een jarenlang proces, dat soms dwars door allerlei andere ruimtelijke ontwikkelingen in de streek heenliep. (…)."

– lees hier het hele interview –

Kijk op het land

Gebiedszuil WLTO van net voor eeuwwisseling nog steeds actueel

Onlangs stuitten we op een infozuil van de WLTO. Hierbij enkele passages: 'Veehouders in de Nieuwe Keverdijkse Polder gebruiken de gronden op een extensieve manier. (…) Naast het verzorgen van het vee en het land, steken de boeren in de Vechtstreek tijd in natuur en landschap. Onder meer via de agrarische natuurvereniging Vechtvallei zetten veel agrariërs zich in voor de bescherming van weidevogels en het beheer van bloemrijke slootkanten. (…) Onder hoede van Stivas is de polder tussen 1973 en 1984 herverkaveld. Daarbij zijn drie boerderijen verplaatst naar de Keverdijk. Deze zuil is tussen twee van deze moderne boerderijen geplaatst.' Ook nu werkt Stivas in opdracht van de provincie in de Vechtstreek aan agrarische structuurverbetering. De geschiedenis herhaalt zich. Kavelruil blijft actueel.

Visie op kavelruil

Interview met Rik Rolleman, manager ontwikkeling bij Recreatie Noord-Holland.

Na jarenlang in het bedrijfsleven te hebben gewerkt, stapte de geboren en getogen Twent Rik Rolleman over naar de overheid; eerst bij de gemeente Rotterdam en later voor provincie Noord-Holland.

Namens Recreatie Noord-Holland maakt hij deel uit van het Stivas-bestuur. In de rubriek 'Visie op kavelruil' gaat Rolleman in op het nut en noodzaak van de organisatie.

Welke functie vervult kavelruil daar in?
Rolleman: "Bij kavelruil worden alle belangen openlijk met elkaar besproken. Er mogen dan ook geen dubbele agenda's zijn. Vanuit dit perspectief kan er synergie worden bereikt en wordt iedereen er beter van; de landeigenaar, de agrariër, de natuur en de recreant. Te vaak worden we gedwongen in onderhandelingspositie van 'voor' en 'tegen', waarbij er altijd een verliezer is; dat is bij vrijwillige kavelruil geen optie. De overheid heeft dan altijd nog de mogelijkheid tot onteigening over te gaan, maar naast de lange doorlooptijd wordt hierbij vaak niet naar mogelijkheden gekeken maar gaat men zich in stellingen vastleggen. (…)."
– lees hier het hele interview –

Stivas 2024 in cijfers

De resultaten van de stichting in het voorbije jaar

In het jaar 2024 is veel werk verzet. Maar liefst 13 kavelruilen realiseerde Stivas samen met ondernemers, overheden en maatschappelijke organisaties in het landelijk gebied.

Ten opzichte van 2023 is dat bijna een verdubbeling (7 ruilen). Kavelruil-specialiste Monique van Peperstraten: "We merken dat er in het veld nog steeds veel behoefte is aan het instrument kavelruil. Op zich niet vreemd: de druk op de ruimte blijft onverminderd hoog. Om functies op de juiste plekken neer te leggen heeft vrijwillig kavelruil zich duidelijk bewezen."

1068 hectare
In totaal verwisselde tussen augustus 2022 en eind 2024 maar liefst 1068 hectare grond via kavelruil van eigenaar; 463 hectare (in 2023) en 461 hectare (2024). Het aantal deelnemers was 57 (in 2023) en 74 (2024). Van Peperstraten noemt nog een ander opvallend verschijnsel: "We zien dat er veel ruilen hebben plaatsgevonden in de akkerbouw en vollegrondstuinbouw. Eén van de veronderstelde oorzaken is dat de financiering in de melkvee-houderij lastig is. Daarnaast zien we ook dat de gronden en bedrijven van stoppende veehouders worden voortgezet door akkerbouw- of vollegrondstuinbouwbedrijven. Uiteraard alleen als de bodem daar ook geschikt voor is. Daarom zien we vooral ruilen in het noordelijk deel van de provincie."
– klik hier voor het overzicht –

Toekomstgericht verkavelen

'Ruilbord' illustreert het nuttige werk van Stivas

Vader Johan en zijn zoon Niels Kistemaker poseren trots bij het bord Toekomstgericht verkavelen op een hoek van hun nieuwe perceel net iets buiten het dorp Kolhorn. Bij de al eerder genoemde kavelruil 'Waard en Groet' zijn – zo blijkt ook uit het bord – zeven partijen betrokken, waarbij ruim 67 hectare van eigenaar is gewisseld. Waarvan akte!

Provincie Noord-Holland
t.a.v. Provinciale Staten
Postbus 3007
2001 DA HAARLEM

Onderwerp: Ter kennisgeving

Datum: 18 februari 2025

INGEKOMEN 20 FEB. 2025

Geachte leden,

Met dit schrijven richt de Nederlandse visserijsector zich tot u om onze zorgen te uiten over de aanpak van de evaluatie van de Natura 2000 beheerplannen. Deze evaluatie is onderdeel van een proces dat uiterlijk in 2028 moet leiden tot de vaststelling van nieuwe beheerplannen. Wij richten ons mede tot u, omdat hoewel Rijkswaterstaat de uitvoerende instantie is voor de evaluatie en de voorbereiding van de nieuwe beheerplannen, de verantwoordelijkheid voor de uiteindelijke vaststelling en de uitvoering van beheerplanmaatregelen voor een belangrijk deel bij ministeries en provincies ligt.

Laat ons vooropstellen dat ook binnen de visserijsector groot belang wordt gehecht aan een goede bescherming van de natuur in de betreffende Natura 2000 gebieden. Dit vereist echter een gebalanceerde afweging van belangen.

Zorgpunten

1. **Toepassing van het voorzorgsbeginsel**
   Het voorzorgsbeginsel wordt in de evaluatierapporten zo toegepast dat zelfs activiteiten worden aangemerkt als knelpunt, wanneer er geen negatieve effecten op de natuur zijn aangetoond, maar dergelijke effecten theoretisch niet kunnen worden uitgesloten. Deze benadering heeft mogelijk grote negatieve consequenties voor visserijactiviteiten en is een zeer principiële wijziging ten opzichte van het in de Nota van Antwoord Natura 2000 vastgelegde uitgangspunt dat "zoveel mogelijk ruimte wordt geboden voor het continueren van bestaand gebruik." De toepassing van het voorzorgsbeginsel op bestaande activiteiten voor zover het gaat om verbeteropgaven berust in onze ogen op een onjuiste interpretatie en toepassing van de Europese regelgeving. De uiteindelijke afweging m.b.t. te nemen maatregelen dient altijd een politieke te zijn, en niet een die louter wordt gedicteerd door wetenschappelijke of statistische interpretaties.
2. **Verbeterdoelen en einddatum**
   Een tweede kanttekening is dat verbeterdoelen in de aanwijzingsbesluiten (en de beheerplannen) geen einddatum kennen en ook niet concreet zijn ingevuld. Dat het daaraan ontbreekt wordt in de evaluatie nauwelijks benoemd. Vervolgens wordt er wel aan “verbeterdoelen” getoetst met in zijn algemeenheid de conclusie dat het doel nu

nog niet is bereikt en zonder de beperking of uitsluiting van de visserij niet kan worden behaald. Het verbeterdoel dat klaarblijkelijk wordt gehanteerd is het streven om elk effect van visserij op de natuur uit te sluiten. Deze benadering is in strijd met hetgeen de Habitatrichtlijn voorschrijft en gaat opnieuw voorbij aan het tot dusver gehanteerde uitgangspunt dat er ruimte is voor medegebruik.

3. **Absoluut gebruik van 'doelaantallen'**
   De instandhoudingsdoelen worden in de rapporten zeer absoluut geïnterpreteerd, met een sterke focus op exacte aantallen, zoals de aanwezige aantallen vogels. Dit terwijl de doelstellingen uitdrukkelijk zijn gericht op de draagkracht van een gebied en niet op het aantal aanwezige vogels. Bovendien zijn deze aantallen vaak gebaseerd op data uit de jaren tachtig en negentig, zonder rekening te houden met grote externe veranderingen zoals klimaatverandering. Een genuanceerde analyse van de oorzaken achter veranderingen in populaties lijkt te ontbreken, terwijl deze oorzaken vaak buiten de Natura 2000-gebieden liggen.
4. **Onvoldoende erkenning van inspanningen visserijsector**
   Het positieve effect van visserijconvenanten in sectoren zoals de mossel-, garnalen- en Noordzeevisserij wordt in de rapporten sterk onderschat. Het wordt vrijwel volledig miskend dat vergunningen zijn uitgekocht, dat er omvangrijke gebiedssluitingen hebben plaatsgevonden, en dat in de Waddenzee inmiddels 85% van alle meerjarige mosselbanken is gevrijwaard van mosselvisserij.
5. **Selectieve benadering van wetenschappelijke literatuur**
   Tot slot merken wij op dat wetenschappelijke literatuur in de evaluatierapporten regelmatig zeer selectief wordt aangehaald en benut. Deze subjectieve benadering is onacceptabel. Het probleem wordt versterkt door de keuze om de evaluaties uit te laten voeren door een selectie van commerciële bureaus zonder erkend wetenschappelijk reviewsysteem, in plaats van door onafhankelijke wetenschappelijke organisaties.

Oproep tot een gebalanceerde afweging

De visserijsector verzet zich uitdrukkelijk niet tegen natuurbescherming of noodzakelijke maatregelen. Wij zijn bereid mee te werken aan effectieve oplossingen en indien nodig beperkingen te ondergaan, mits deze daadwerkelijk voortkomen uit Europese verplichtingen en effectief bijdragen aan het bereiken van gestelde doelen. Wij vragen om een gebalanceerde politieke afweging die zowel recht doet aan ecologische- als aan sociaaleconomische belangen.

Voor een verdere toelichting op onze zorgen en onze inhoudelijke analyse van de evaluatierapporten verwijzen wij u naar de bijgevoegde notitie. Wij zijn te allen tijde bereid om onze zorgen en de achtergronden daarvan in een persoonlijk gesprek nader toe te lichten en samen met u te werken aan een werkbaar en effectief beleid.

Met vriendelijke groet,

Nederlandse Vissersbond

VisNed / PO Urk

Noordelijke Visserij Alliantie

Nederlandse Oestervereniging

Vereniging van beroepsvissers op Oosterschelde, Westerschelde en Voordelta

Beroepsvissers in het Volkerak Zoommeer

Vereniging van Veerse Meervissers

Vereniging van Zeeuwse Hangcultuurkwekers

Vereniging van handkokkelvissers 'Op Handkracht Verder'

Vereniging van beroepsvissers "De Grevelingen"

Producentenorganisatie van de Nederlandse Mosselcultuur

[redacted]

Bijlage: notitie 'Kanttekeningen van de visserijsector m.b.t. de evaluatierapporten van Natura 2000 beheerplannen'.

Cc: Deze brief is tevens verzonden aan de Minister van I&W, de Gedeputeerde Staten van de Provincies Groningen, Friesland, Noord-Holland, Flevoland, Zuid-Holland en Zeeland, Rijkswaterstaat Zee en Delta en -Noord, de Vaste Kamercommissies van LVVN en I&W, en Provinciale Staten van genoemde provincies.

Notitie: kanttekeningen van de visserijsector m.b.t. de evaluatie van Nature 2000 Beheerplannen

Inleiding

In het kader van de actualisatie van de Natura 2000 beheerplannen zijn evaluatierapporten opgesteld m.b.t. de lopende Natura 2000 beheerplannen. De opstelling van deze evaluatierapporten is door RWS uitbesteed aan verschillende onderzoeksbureaus. Voor de belangrijkste Natura 2000 gebieden waar visserij plaatsvindt zijn deze rapporten inmiddels gepubliceerd. Aan de gebruikers van Natura 2000 gebieden zoals de visserijsector is geen gelegenheid geboden om op de conceptversies van deze rapporten te reageren. De conclusies die in de evaluatierapporten worden getrokken zijn belangrijk voor de toekomst van vissers die in de betreffende Natura 2000 gebieden actief zijn. Dit omdat op basis van deze conclusies nieuwe beheerplan maatregelen geformuleerd zullen worden. In deze notitie worden een aantal kanttekeningen geplaatst bij de inhoud van de evaluatierapporten. Op een aantal belangrijke inhoudelijke punten die meer uitleg vergen, wordt voor een nadere onderbouwing verwezen naar de bijlage. Tenslotte wordt in een samenvattende paragraaf gewaarschuwd voor het nemen van drastische maatregelen gebaseerd op gebrekkig bewijs of een misplaatste toepassing van het voorzorgsbeginsel. Dit laatste is ook niet in lijn met de ten tijde van de aanwijzing van de Natura 2000 gebieden vastgelegde uitgangspunten dat medegebruik zoveel mogelijk kan worden voortgezet en dat op maatregelen en doelen in het kader van Natura 2000 het principe van 'haalbaar en betaalbaar' wordt toegepast[1].

Algemeen

In de Nadere Effect Analyses (NEA's) is voorafgaand aan de opstelling van de vigerende beheerplannen beoordeeld of bestaande visserij-activiteiten significante gevolgen kunnen hebben voor de instandhoudingsdoelen. Activiteiten waarvoor dit niet het geval werd geacht werden in de beheerplannen vrijgesteld van de vergunningplicht. Voor zover significante gevolgen wel mogelijk werden geacht of in geval al een NB-wet vergunning was verleend voor bestaande visserijactiviteiten, zijn deze in de beheerplannen aangemerkt als vergunningplichtige activiteit. In de vigerende beheerplannen wordt wat betreft de effectbeoordeling verwezen naar de conclusies van de beschikbare NEA's en passende beoordelingen.

RWS stelt nu in de evaluatierapporten dat men in de evaluatie m.b.t. de conclusies in de NEA's en passende beoordelingen op grond van het voorzorgsbeginsel tot een andere beoordeling kan komen. Men stelt: "***Om vrijstellingen van genoemde bodemberoerende activiteiten in nieuwe beheerplannen te kunnen continueren, om aflopende vergunningen te kunnen verlengen én om nieuwe vergunningen voor bodemberoerende activiteiten te kunnen verlenen, zal dus een nieuwe NEA en/of passende beoordeling moeten worden uitgevoerd. Een nieuw beheerplan zal hier minimaal betere en concretere toetsingskaders, inclusief benodigde ruimte voor verbeterdoelen, moeten aanreiken dan wat er in het huidige beheerplan is gedaan.***"

Deze nieuwe benadering is om een aantal redenen zeer problematisch. Ten eerste komen hierdoor alle bestaande vergunningen (mogelijk) op losse schroeven te staan hetgeen tot grote rechtsonzekerheid vergelijkbaar met de huidige stikstofcrisis leidt. Het juridisch fundament waarop de huidige vergunningen zijn gegrond wordt door een gewijzigde toepassing van het

---

1 https://www.natura2000.nl/sites/default/files/Bibliotheek/Aanwijzing%20Natura%202000/Nota%20van%20Antwoord.pdf

voorzorgbeginstel immers aangetast. Ten tweede komen ook politieke afwegingen, beleidskeuzes of afspraken die in het verleden zijn gemaakt (door andere partijen dan RWS zoals LVVN) mogelijk te vervallen. Dit alles wordt veroorzaakt doordat men het voorzorgsbeginsel uit artikel 6 lid 3 van de Habitatrichtlijn van toepassing verklaard op alle verplichtingen die uit de Habitatrichtlijn voortvloeien. Het voorzorgsbeginsel, zeker zoals dat door RWS wordt geïnterpreteerd, laat nauwelijks ruimte voor een belangenafweging. Deze ruimte biedt de Habitatrichtlijn echter wel degelijk. Immers in de op grond van de Habitatrichtlijn genomen maatregelen, dient rekening gehouden te worden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, en met de regionale en lokale bijzonderheden (artikel 2 lid 3 Habitatrichtlijn). Daarnaast laat de Habitatrichtlijn aan de Lidstaten ook een zekere beoordelingsruimte bij de keuze van de passende maatregelen die nodig zijn om verslechteringen en verstoringen met significante gevolgen voor natuurwaarden te voorkomen[2]. De Habitatrichtlijn staat de Lidstaten dus uitdrukkelijk toe om bij het treffen van instandhoudingsmaatregelen rekening te houden met de aanwezigheid van bestaande economische activiteiten als de visserij. Het beroep op het voorzorgsbeginsel dat RWS doet maakt dit laatste echter onmogelijk en verplaatst de discussie over eventueel aanvullende beheerplanmaatregelen van het politiek-bestuurlijke naar het ecologische terrein (zie verder bijlage 1).

De vraag die een ecologische evaluatie vooral had moeten beantwoorden is de vraag of en in welke mate de op grond van de vigerende beheerplannen genomen maatregelen het verwachtte effect hebben gesorteerd. De huidige evaluatierapporten gaan echter veel verder en pleiten voor een verandering van het (juridische) speelveld en het afwegingskader[3]. Maar dat laatste vraagt natuurlijk meer dan een evaluatie op inhoudelijke ecologische gronden met alleen een natuurbril op, zoals nu is gebeurd.

En zie het resultaat. Elk negatief effect of vermoeden daarvan leidt tot de conclusie dat sprake is van een knelpunt dat om maatregelen vraagt. De logische consequentie van een dergelijke aanpak is dat menselijke activiteiten met effecten op de natuur niet meer mogelijk zijn in Natura 2000 gebieden. Maar dat gaat natuurlijk ook weer te ver voor een activiteit zoals bijvoorbeeld zandsuppleties, met als gevolg dat de evaluatie alsnog naar de gewenste conclusie wordt gestuurd. En dat alles dus zonder andere belanghebbenden daarin te betrekken. Persoonlijke visies en interpretaties van de opstellers (RWS en ingehuurde onderzoeksbureaus) zijn nu duidelijk leidend geweest.

De consequentie van dit laatste is dat in de evaluatierapporten ook op het inhoudelijke vlak conclusies worden getrokken die schijnen voort te komen uit reeds bestaande opvattingen van de auteurs over de schadelijkheid van visserijactiviteiten voor de natuur. Om deze conclusies te onderbouwen wordt verwezen naar een aantal (deels eigen) wetenschappelijke artikelen die met deze opvattingen stroken (of delen daarvan). Een aantal van deze artikelen kennen echter hetzelfde gebrek en redeneren naar opvattingen toe. Daarmee wordt de discussie over de evaluatierapporten natuurlijk uitermate complex en inhoudelijk. Omdat de visserijsector echter niettemin op deze punten wil reageren zodat hiermee bij de uiteindelijke besluitvorming over de beheerplannen rekening gehouden kan worden wordt hieronder op een aantal van deze inhoudelijke punten nader ingegaan.

Verbeterdoel H1110 niet gehaald?

Met betrekking tot de verbetering van de kwaliteit van H1110 (permanent met zeewater overstroomde zandbanken) wordt gesteld dat dit doel met de huidige visserij niet behaald kan worden. Hierbij verwijst men naar nieuwe kennis (waarmee de literatuurstudie van Rippen et al. 2020 wordt bedoeld). Echter reeds in de vigerende beheerplannen wordt m.b.t. H1110 gesteld dat het

---

[2] https://www.raadvanstate.nl/uitspraken/@147431/202200383-1-r2/

[3] Het evaluatierapport m.b.t. de Westerschelde pleit zelfs voor intrekking van de gedoogbeschikking voor de garnalenvisserij.

verbeterdoel in de eerste beheerplanperiode niet behaald zal worden. Destijds werd dus al onderkend dat hiervoor meer tijd nodig is.

Kanttekening op dit punt is dan ook dat verbeterdoelen in de aanwijzingsbesluiten (en de beheerplannen) geen einddatum kennen en ook niet concreet zijn ingevuld. Dat het daaraan ontbreekt wordt in de evaluatie nauwelijks benoemd. Vervolgens wordt er echter wel aan deze verbeterdoelen getoetst met in zijn algemeenheid de conclusie dat een verbeterdoel zonder de beperking of uitsluiting van de visserij niet kan worden behaald. Het verbeterdoel dat bij de evaluatie wordt gehanteerd is klaarblijkelijk het streven om elk effect van visserij op de natuur uit te sluiten. Deze benadering gaat zoals eerder gesteld verder dan hetgeen de Habitatrichtlijn voorschrijft en is ook in strijd met het tot dusver gehanteerde uitgangspunt dat er ruimte is voor medegebruik.

Een andere problematisch punt m.b.t. de evaluatie is dat het voorzorgsbeginsel zoals neergelegd in artikel 6 lid 3 van de Habitatrichtlijn, dat gericht is op het voorkomen van verslechtering ten gevolge van nieuwe plannen en projecten door RWS, nu ook wordt toegepast met betrekking tot het bereiken van verbeteropgaven. Daarmee wordt de basishouding zoals vastgelegd in de Natura 2000 Nota van Antwoord dat 'zoveel mogelijk ruimte wordt gelaten voor het continueren van bestaand gebruik' veranderd in een benadering waarbij zonder dat effecten zijn aangetoond uit voorzorg wordt aangenomen dat bestaand gebruik schadelijk is en moet worden ingeperkt. Ook indien er geen effect aantoonbaar is, maar een effect theoretisch niet is uitgesloten, wordt geconcludeerd dat er sprake is van een knelpunt m.b.t. een verbeteropgave. Anders gezegd: de theoretische mogelijkheid van een significant negatief effect die op grond van artikel 6 lid 3 van de Habitatrichtlijn moet leiden tot een passende beoordeling (en een vergunningplicht) leidt nu automatisch en zonder belangenafweging tot de conclusie dat bestaande activiteiten moeten worden ingeperkt (zie verder bijlage 1).

Dat dit laatste niet terecht is laat de recent aangenomen 'Natuurherstelwet'[4] zien. Met betrekking tot zachte sedimenten (H1110) laat deze Europese Verordening ruimte aan de Lidstaten om deze verplichting zelf nader in te vullen. Artikel 14 lid 3 schrijft voor dat de Lidstaten in hun Nationale Herstelplan het percentage, van de oppervlaktes die niet in een goede toestand verkeren, vaststellen waarvoor zij herstelmaatregelen zullen treffen. Van het areaal waarvoor op grond van het Nationale Herstelplan herstelmaatregelen zullen worden getroffen moeten in 2040 voor twee derde deel herstelmaatregelen gerealiseerd zijn. Voor 2050 is dit laatste 100%. Dit betekent dat de Lidstaten er dus voor kunnen kiezen om niet voor 100% maar bijvoorbeeld voor 50% van het areaal dat niet in een goede toestand verkeert herstelmaatregelen te treffen en zij hebben daartoe tot het jaar 2050 de tijd. Daarnaast geldt de verplichting dat in 2040 van minstens 50% van de oppervlakte van zachte habitattypes de toestand bekend is. Uiterlijk in het jaar 2050 moet de toestand van al deze gebieden bekend zijn. De Europese regelgeving laat voor wat betreft de impact van bodemberoerende activiteiten m.b.t. H1110 uitdrukkelijk beleidsruimte aan de Lidstaten om zelf te bepalen in welke mate men H1110 wil gaan herstellen en geeft ook ruim de tijd om de staat van instandhouding van dit habitattype te bepalen. Dit illustreert nadrukkelijk dat er binnen Natura 2000 beleidsruimte bestaat om bij het treffen van verbetermaatregelen rekening te houden met de aanwezigheid van bestaande activiteiten en ook dat het niet verplicht is om elk mogelijk effect op de natuur uit te sluiten. Het voorzorg beginsel uit artikel 6 lid 3 van de Habitatrichtlijn (dat een belangenafweging min of meer uitsluit) is hier dus duidelijk niet van toepassing.

"Doelaantallen" vogels

Een voorbeeld waar het op dit punt misgaat gaat om de aanpak bij vogels. De N2000-instandhoudingsdoelen voor vogels betreffen het behoud van oppervlak en het behoud of de verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor een draagkracht voor een bepaald aantal vogels. Het instandhoudingsdoel is dus uitdrukkelijk niet het aantal aanwezige vogels maar de draagkracht van het gebied. In de evaluatierapporten wordt echter stelselmatig en ten onrechte gesproken over

[4] https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-74-2023-REV-1/nl/pdf

"doelaantallen". Of deze aantallen al dan niet zijn bereikt speelt vaak een zeer belangrijke rol in de beoordeling met betrekking tot doelbereik. Dit strookt niet met hetgeen ten tijde van de aanwijzing van Natura 2000 gebieden is vastgelegd in de aanwijzingsbesluiten en de Nota van Antwoord[5]. Hierin wordt verwijzend naar het Natura 2000 doelendocument[6] aangegeven dat de gehanteerde aantallen geen streefaantallen zijn.

Vogelaantallen fluctueren van nature en zijn vastgesteld op basis van een aantal basisjaren. In een aantal gevallen zijn ze ook duidelijk onhaalbaar gebleken. Dit kan betekenen dat de huidige draagkracht van gebieden op orde is voor een gezonde populatie (levensvatbare populatie, natuurlijk verspreidingsgebied niet kleiner, voldoende omvang habitat; artikel 1 Habitatrichtlijn) maar dat de evaluatie niettemin concludeert dat er sprake is van een groot knelpunt, zonder zich daarbij te verdiepen in wat daarvan achterliggende de oorzaak is. En dat is wat zou moeten gebeuren, met als inhoudelijke vragen: Ligt de oorzaak in het N2000 gebied en zo ja, spelen menselijke invloeden daarin mee? Vervolgens is de vraag of maatregelen nodig, haalbaar en zinvol zijn. Pas dan kun je een besluit nemen. De huidige keuze om bij het evalueren van het doelbereik de doelaantallen toch min of meer centraal te stellen leidt onnodig tot een zeer negatief beeld met tevens de reflex om maatregelen op te leggen en dat zelfs ook wanneer de oorzaak van een lagere populatieomvang buiten het bereik van het N2000 beleid (beheerplan/vergunning) ligt.

Toename zeehondenpopulaties

In de verschillende evaluatierapporten wordt de sterke toename van de zeehondenpopulaties in de desbetreffende Natura 2000 gebieden beschreven. Hoewel enerzijds wordt aangegeven dat het instandhoudingsdoel bereikt lijkt te zijn wordt anderzijds gesteld dat nog geen sprake is van een populatie die zichzelf in stand houdt omdat de populatie mede wordt gevoed door immigratie en dat de maximale draagkracht nog niet bereikt lijkt te zijn. Factoren die een verdere groei zouden kunnen beperken zoals verstoring of concurrentie door de visserij krijgen ruim de aandacht. Wat echter weinig aandacht krijgt zijn de mogelijke negatieve consequenties van een verdere groei van het aantal zeehonden voor de visserij. Bijvoorbeeld in de Grevelingen is de palingvisserij nauwelijks nog uitvoerbaar omdat fuiken worden beschadigd door zeehonden en de gevangen paling wordt opgegeten of ontsnapt en in de Oosterschelde wordt niet alleen de palingvisserij maar ook de visserij op harder een zeebaars minder rendabel omdat er vis uit de netten verdwijnt. Aan de sterke toename van de zeehondenpopulaties kleeft dus ook een sociaaleconomisch aspect wat betreft de levensvatbaarheid van de kleinschalige kustvisserij[7]. En niet alleen dat. Ook vispopulaties kunnen afnemen door predatie door zeehonden en predatie door grijze zeehonden op gewone zeehonden, bruinvissen en eidereenden kan van belang zijn voor de instandhoudingsdoelstellingen voor deze soorten. Ook daaraan wordt in de evaluatie nauwelijks aandacht gegeven.

Convenanten hebben niet goed gewerkt

In de evaluatierapporten wordt geconcludeerd dat de convenanten Mosselconvenant, VisWad en VIBEG niet goed hebben gewerkt. Zo wordt o.a. geconcludeerd dat de transitie van de mosselsector van mosselzaadvisserij naar MZI's nog niet volledig is en later zal worden voltooid dan eerder zou zijn afgesproken. Daarbij wordt echter voorbijgegaan aan het feit dat in het Mosselconvenant wordt gesproken over ambities en niet over doelen. Dat over ambities wordt gesproken is ook logisch omdat

---

5 https://www.natura2000.nl/sites/default/files/Bibliotheek/Aanwijzing%20Natura%202000/Nota%20van%20Antwoord.pdf

6 natura2000.nl/sites/default/files/Bibliotheek/Doelen/Natura 2000 doelendocument %28LNV%2C 2006%29.pdf

7 https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0308597X23002117

aan de opeenvolgende transitiestappen uit het Mosselconvenant voorwaarden zijn gebonden die de snelheid van het transitieproces mede bepalen. Het is dan ook onjuist om te stellen dat de afspraken niet tijdig zijn uitgevoerd. Meer op zijn plaats is te stellen wat wel is gerealiseerd, namelijk dat door het gericht sluiten van gebieden het overgrote deel van de meerjarige mosselbanken (orde 85%) gevrijwaard is van mosselvisserij, waarmee dus succesvol invulling is gegeven aan het daarover gestelde in het Aanwijzingsbesluit (zie ook de volgende paragraaf).

Vermindering van bodemberoering door de garnalensector door overstappen naar pulsvisserij heeft inderdaad niet plaatsgevonden zoals eerder voorzien. RWS verbindt mede hieraan de conclusie dat de beoogde verbetering van H1110 niet heeft plaatsgevonden doordat maatregelen niet volgens afspraak zijn uitgevoerd. Het feit dat de uitvoering van vrijwillige afspraken niet afdwingbaar is zou hieraan ten grondslag liggen. Ook hier wordt voorbijgegaan aan het uitgangspunt in het VISWAD-convenant dat maatregelen ook economisch haalbaar moeten zijn. Tegelijkertijd wordt miskent dat de verbetering van H1110 een proces is waaraan geen einddatum en ook geen concreet einddoel is verbonden. Inmiddels zijn er wel degelijk een aantal verbetermaatregelen volgens afspraak uitgevoerd. Gebieden zijn gesloten, garnalenvergunningen zijn uitgekocht, visuren zijn gelimiteerd en de mosselsector is inmiddels voor 50% van de behoefte aan mosselzaad overgeschakeld op mosselzaadinvang met MZI's. De stelling dat de in convenanten vastgelegde afspraken niet afdwingbaar zijn is dus pertinent onjuist. Nog kwalijker bij deze stellingname is dat het gaat om een selectie van de afspraken, namelijk daar waar het visserijbeperkende maatregelen betreft. Op de afspraken over economische perspectief in de betreffende convenanten, het tijdig kunnen beschikken over voldoende ruimte voor MZI, fondsen voor uitkoop (tender VISWAD) en pulsvergunningen wordt niet ingegaan. En dat zijn afspraken waar niet de vissers maar overheden voor aan de lat stonden. De evaluatierapporten zijn in dit licht duidelijk te negatief van toon en zowel de natuurorganisaties en de visserijsector krijgen zeer weinig krediet voor de geleverde inspanningen en hetgeen er inmiddels wel is bereikt. De conclusie zou moeten zijn dat 1) de verbeteropgave onmiskenbaar dichterbij is gebracht, 2) de convenanten daaraan een wezenlijke bijdrage hebben geleverd. De vraag die de evaluatie zou moeten beantwoorden is in welke mate aanvullende maatregelen nodig zijn om de gestelde doelen uiteindelijk te bereiken.

Ontwikkeling mosselbanken

In het kader van het Mosselconvenant zijn een aantal gebieden gesloten met het oog op de ontwikkeling van mosselbanken. Hierbij is gekozen voor gebieden waar de kans op een ontwikkeling van meerjarige mosselbanken het grootst wordt geacht. Banken die zich in deze gebieden hebben ontwikkeld zijn echter na enige tijd ook weer verdwenen. Het aanwijzingsbesluit zegt dan ook: "*Dat oudere stadia nu minder voorkomen dan in de referentieperiode kan niet met zekerheid worden gezegd, maar een toename van het aandeel van oude mosselbanken wordt, gezien hun ecologische waarde, nagestreefd.*" Deze passage illustreert dat het gaat om een streven en dat succes niet gegarandeerd is. Het aanwijzingsbesluit spreekt in het instandhoudingsdoel van H1110A van het mogelijk maken van kwaliteitsverbetering door een deel van de mosselbanken betere ontwikkelingskansen te bieden (diverse stadia van ontwikkeling aanwezig). Het evaluatierapport Waddenzee spreekt in dit kader van het niet bereiken van het instandhoudingsdoel. Vergeten wordt dat ondertussen 85% van de zich ontwikkelende meerjarige mosselbanken in gesloten gebieden liggen. Gelet op de in het kader van het Mosselconvenant getroffen maatregelen en de formulering van het instandhoudingsdoel kan geconcludeerd worden dat de gewenste verbetermaatregelen volgens afspraak zijn getroffen hetgeen in een evaluatie van beheerplanmaatregelen zou moeten leiden tot een positief oordeel wat betreft doelbereik en uitvoering.

Bevissingpercentages garnalenvisserij Waddenzee

De gegevens die in het evaluatierapport m.b.t. het beheerplan Waddenzee worden gepresenteerd geven een sterk vertekend beeld van de bevissingspercentages van het hoog en laag dynamisch sublitoraal in de Waddenzee. Gesuggereerd wordt dat hiervan respectievelijk 97,6 en 97,2 % wordt beïnvloed door garnalenvisserij en dus dat slechts 2,4 en 2,8 % van deze gebieden niet wordt bevist. Uit de gepresenteerde gegevens (tabel 6.4 in het rapport) kan echter afgeleid worden dat respectievelijk 20,6% en 40,5% van het hoog- en laag dynamische areaal minder dan 1 keer per jaar wordt bevist. Het areaal dat helemaal niet wordt bevist is dus veel groter dan 2,4 en 2,8% en ligt respectievelijk eerder rond de 10 en 20%. (Zie verder bijlage 2.)

Stopzetting boomkorvisserij

Sinds 2020 is geen vergunning meer verleend voor de boomkorvisserij in de Natura 2000 gebieden, Noordzeekustzone, Voordelta en Vlakte van de Raan. Gelet op de grote aandacht voor de effecten van de garnalenvisserij in deze gebieden ten gevolge van bodemberoering en het feit dat boomkorvisserij met wekkerkettingen een veel grotere impact heeft op het bodemleven dan garnalenvisserij is het onevenwichtig te noemen dat aan de eventuele positieve gevolgen van deze verandering voor het doelbereik zo weinig gewicht wordt toegekend in de evaluatierapporten. Bij gebrek aan volledige wetenschappelijke zekerheid wordt het negatief effect van garnalenvisserij uit voorzorg groot ingeschat. Bij gebrek aan wetenschappelijke gegevens m.b.t. de effecten van de sluiting van genoemde gebieden voor boomkorvisserij worden deze effecten niet meegenomen in de beoordeling met betrekking tot het doelbereik. Hetzelfde geldt ook voor de mogelijke positieve gevolgen van de sluiting van de Voordelta voor de Spisulavisserij. Indien men ervan overtuigd is dat bodemberoering door garnalenvisserij tot schadelijke effecten leidt dient men ook tot de conclusie te komen dat de stopzetting van andere visserijactiviteiten die waarschijnlijk meer impact hadden positief heeft uitgepakt voor het doelbereik.

Gebruik wetenschappelijke literatuur

Met betrekking tot de effecten van bodemberoering worden een beperkt aantal wetenschappelijke artikelen aangehaald. Wat betreft het effect van garnalenvisserij tracht men daarmee bijvoorbeeld te staven dat garnalenvisserij al na één of twee keer bodemberoering tot verschuivingen in het bodemleven leidt. Een dergelijk effect komt uit experimenteel onderzoek dat speciaal werd opgezet om deze effecten nader te onderzoeken (Onderzoeksagenda 'duurzame garnalenvisserij', 2009[8]) echter juist niet naar voren (Schellekens et al., 2015, Glorius et al., 2015). Ook Fock et al (2023) en Prins et al. (2020) vinden niet het "verwachte" negatieve verband (correlatie) tussen garnalenvisserij en de biomassa en de aantallen van langlevende soorten. Integendeel, men vond een "onverwachte" positieve correlatie die waarschijnlijk verklaard kan worden uit een voorkeur van vissers voor gebieden met een rijker bodemleven waar meer garnalen voorkomen. De verwijzingen naar de wetenschappelijk literatuur zijn daarmee zeer selectief en men refereert slechts naar artikelen of onderdelen daarvan die de eigen redenering staven. Op een aantal van de wetenschappelijke artikelen waarnaar wordt verwezen valt echter wel het een en ander af te dingen. In het geval van Loon et al. (2018) is de conclusie m.b.t. het effect van enkele malen bevissen volledig gebaseerd op de aannames die in deze modelstudie zijn gehanteerd. Wat betreft Tulp et al. (2020) is inmiddels gebleken (Van der Meer, in press) dat de belangrijkste conclusie uit dit onderzoek (Ensis profiteert van garnalenvisserij) gebaseerd was op een onjuiste interpretatie van de onderzoeksgegevens. In het geval van Rippen et al. (2020) is de conclusie vooral gebaseerd op de kwalitatieve en onlogische redenering dat vele kleine effecten opgeteld automatisch het grootste effect hebben. Met betrekking tot Fock et al. (2023) zijn de verwijzingen naar het rapport eenzijdig en ontbreekt de kanttekening van Fock et al. (2023) dat de gevonden correlaties tussen bodemleven en garnalenvisserij niet per se

[8] https://edepot.wur.nl/143445

duiden op een visserijeffect. In bijlage 4 wordt nader ingegaan op de verwijzingen naar van Loon et al. (2018), Tulp et al. (2020), Fock et al. (2023) en Rippen et al. (2020).

Samenvattende conclusies

De evaluatierapporten kunnen gelezen worden als een pleidooi om af te stappen van 'polderen' en het centraal stellen van de instandhoudingsdoelen uit de aanwijzingsbesluiten. Voor zover effecten van bestaande activiteiten niet volledig duidelijk zijn wordt uitgegaan van het voorzorgsbeginsel. Het centraal stellen van de natuur is in principe terecht, maar de wijze waarop nu geredeneerd wordt vanuit de instandhoudingsdoelen is dat niet aangezien de Habitatrichtlijn ook uitdrukkelijk ruimte biedt voor afwegingen die niet uitsluitend ecologisch van aard zijn. De evaluatie zoals die nu voorligt is daarmee problematisch voor de visserijsector.

In de eerste plaatst dreigt hierdoor onnodige economische schade te ontstaan indien maatregelen worden genomen die uiteindelijk geen enkel effect sorteren vanwege het feit dat de natuur zich niet eenvoudig laat sturen. De controverse en stopzetting van de mechanische kokkelvisserij hebben geleerd dat de door ecologen op basis van een gebrekkige interpretatie van onderzoeksgegevens voorspelde natuurwinst niet is opgetreden en dat de door de visserijsector destijds aangedragen argumenten aan dovemans oren waren gericht. In plaats dat men zich dit nu ter harte neemt worden nu exact dezelfde redereringen en voorspellingen gehanteerd m.b.t. de positieve gevolgen van reductie van de garnalenvisserij voor het bodemleven.

Ten tweede wordt in deze nieuwe benadering grotendeels voorbijgegaan aan hetgeen in de afgelopen beheerplanperiode al is bereikt. Het glas is niet halfvol maar halfleeg.

Ten derde leidt de in de evaluatie gekozen toepassing van het in de Habitatrichtlijn neergelegde voorzorgsbeginsel ertoe dat de politiek-bestuurlijke afwegingen m.b.t. ecologische risico's en verbetermaatregelen voor de natuur niet meer goed gemaakt kunnen worden. Met een beroep op het voorzorgsbeginsel zijn deze afwegingen ten onrechte verplaatst naar het domein van de ecologie. Het voorzorgsbeginsel is echter een politiek en geen wetenschappelijk principe aangezien het bij de toepassing hiervan altijd gaat om de maatschappelijke aanvaardbaarheid van een bepaald risico.

Tenslotte zijn ten tijde van de aanwijzing van de Natura 2000 gebieden belangrijke beloften gedaan aan bestaande gebruikers die zijn vastgelegd in de Nota van Antwoord. Zo zijn vogelaantallen geen doel op zich en doelen dienen ook haalbaar en betaalbaar te zijn. Doelen kunnen indien nodig ook worden bijgesteld. In de huidige benadering waarbij men de doelen volledig centraal stelt raken deze beloften volledig buiten beeld. Zoals eerder betoogt laat de Habitatrichtlijn echter uitdrukkelijk ruimte om ook sociaal-economische aspecten mee te wegen. Nederland dreigt dan ook in tegenspraak met de gedane belofte om dat niet te doen in haar maatregelen verder te gaan dan hetgeen de Habitatrichtlijn voorschrijft.

Bijlage 1. Toepassing voorzorgsbeginsel

Het voorzorgbeginsel zoals vastgelegd in artikel 6 lid 3 van de Habitatrichtlijn betekent dat projecten of plannen die mogelijk significante negatieve gevolgen kunnen hebben voor de natuurlijke kenmerken van een gebied niet eerder worden toegestaan, dan nadat uit een passende beoordeling is gebleken dat er geen redelijke twijfel is over het optreden van significant gevolgen. In de huidige systematiek betekent dit dat activiteiten waarvoor uit de NEA's is gebleken dat geen significante gevolgen verwacht kunnen worden zijn vrijgesteld van de vergunningplicht. Activiteiten die mogelijk wel significante gevolgen zouden kunnen hebben zijn vergunningplichtig. Slechts indien uit een passende beoordeling naar voren komt dat buiten redelijke wetenschappelijke twijfel vaststaat dat geen significante gevolgen zullen optreden kan een vergunning verleend worden. In de evaluatierapporten Waddenzee en Noordzeekustzone wordt gesteld dat: *"Rijkswaterstaat toetst vanuit het voorzorgsprincipe ook of bestaand gebruik mogelijk negatieve effecten heeft. Dat betekent dat, in het geval bestaand gebruik in een voorgaande nadere effectenanalyse (NEA) die is opgesteld voor het Natura 2000-beheerplan, of in een PB, is beoordeeld als een activiteit die geen significante effecten heeft, wij in deze evaluatie tot een andere beoordeling kunnen komen als negatieve effecten toch niet uitgesloten kunnen worden."* en *"Wij zijn in de evaluatie uitgegaan van het voorzorgsprincipe zoals dat ook bij passende beoordelingen en vergunningverlening gehanteerd wordt."* en *"Wanneer wordt beschreven in welke mate vormen van gebruik invloed hebben op processen en instandhoudingsdoelstellingen, wordt het voorzorgsprincipe gehanteerd."*

Deze wijze van hantering van het voorzorgsbeginsel is op verschillende punten zeer problematisch.

Ten eerste worden de conclusies van passende beoordelingen die door de overheid zijn gebruikt bij vergunningverlening terzijde geschoven. Een eigen interpretatie van de wetenschappelijke informatie gebaseerd op het voorzorgsbeginsel wordt daarvoor in de plaats gesteld. De evaluatierapporten veranderen zo in alternatieve passende beoordelingen en kunnen toekomstige vergunningverlening door LVVN en Provincies bemoeilijken. Dit betekent dat de Nederlandse overheid over hetzelfde onderwerp verschillende standpunt kan innemen hetgeen in een rechtstaat niet de bedoeling kan zijn.

Ten tweede worden de termen "significante effecten", "negatieve effecten" en "significante gevolgen" door RWS door elkaar heen gebruikt. Een passende beoordeling moet bezien of een project "significante gevolgen" heeft. Deze term staat in de jurisprudentie van het Europese Hof van Justitie voor ernstige schade, onomkeerbare gevolgen of een wezenlijke verslechtering. Deze moeten (natuurlijk) voorkomen worden en wanneer niet zeker is dat dergelijke gevolgen optreden kan op grond van het voorzorgbeginsel zoals dit vastgelegd is in artikel 6 lid 3 van de Habitatrichtlijn geen vergunning worden verleend. De conclusie dat een project geen significante gevolgen zal hebben betekent echter niet dat geen sprake kan zijn van "negatieve" of "significante" effecten. Niet elk effect dat wetenschappelijk is aangetoond leidt tot significante gevolgen voor een gebied. Deze verwarring van termen leidt ertoe dat RWS elke kans op een negatief effect met een beroep op het voorzorgsbeginsel tracht uit te sluiten. Dit terwijl juist de kans op een negatief effect in de systematiek van Natura 2000 moet leiden tot een passende beoordeling en een vergunningplicht.

Rijkswaterstaat stelt nu in feite dat, indien een passende beoordeling tot de conclusie leidt dat er geen significante gevolgen zullen optreden uit voorzorg wordt aangenomen dat deze negatieve gevolgen er toch wel zijn in situaties waarin trends van instandhoudingsdoelen ongunstig zijn, beoogd herstel niet optreedt en oorzaken in onvoldoende mate bekend zijn maar ook niet uitgesloten kunnen worden. Dit betekent dat elke wetenschappelijke onzekerheid of kennisleemte leidt tot de conclusie dat sprake is van een matig of groot knelpunt.

Geconcludeerd kan dus worden dat de in de verschillende evaluatierapporten voorgestelde beheerplanmaatregelen voortvloeien uit de toepassing van het voorzorgbeginsel in de beoordeling. In plaats van het in kaart brengen van de kans dat significante effecten optreden en een inschatting van de omvang van mogelijke negatieve gevolgen zodat op basis hiervan beleidsbesluiten kunnen worden genomen worden de risico's en gevolgen in de ecologische beoordeling uitvergroot. Hiermee gaan diegenen die de data benodigd voor de besluitvorming moeten aanleveren op de stoel van de besluitvormers zitten. De evaluatierapporten kunnen in dit licht gezien worden als een pleidooi om een strenge vorm van het voorzorgsbeginsel toe te passen en geen enkele belangenafweging toe te laten. Hoeveel risico aanvaardbaar wordt geacht en welke variant van het voorzorgsbeginsel wordt toegepast is echter geen wetenschappelijke uitkomst maar een politiek-bestuurlijke keuze.

Een ander belangrijk punt is dat de toepassing van het voorzorgbeginsel uit de vergunningverlening (uit artikel 6 lid 3 van de Habitatrichtlijn) en de omgekeerde bewijslast die daarbij hoort door Rijkswaterstaat is verplaatst naar het treffen van maatregelen om habitats in een gunstige staat behouden **of te herstellen** (artikel 2 lid 2). Artikel 2 lid 3 verplicht de lidstaten om bij het treffen van dergelijke maatregelen rekening te houden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, en met de regionale en lokale bijzonderheden. Het is daarmee onjuist om de noodzaak van het treffen van verbeteropgaven te onderbouwen met een beroep op het voorzorgsbeginsel. Een keuze voor verbetermaatregelen is altijd een politiek-bestuurlijke keuze waarbij een belangenafweging en een afweging van mogelijke alternatieven hoort. De evaluatierapporten zouden slechts de informatie moeten aanleveren om dergelijke afwegingen mogelijk te maken.

Bijlage 2. Bevissingspercentages Waddenzee

Het evaluatierapport m.b.t. het beheerplan Waddenzee vermeldt een beïnvloed oppervlak van 97 % van het sublitoraal (tabel 6.3). Een dergelijk hoog percentage is gelet op het feit dat VISWAD-gebieden zijn gesloten en de garnalenvisserij zich vooral concentreert in de geulen niet aannemelijk. Nadere bestudering van de gegevens leert dan ook dat de percentages in tabel 6.4 niet optellen tot 100%. Deze tabel geeft de frequentie weer, waarmee kilometerblokken in de Waddenzee in de jaren 2016-2022 zijn bevist (1-3 keer, 3–6 keer en meer dan 6 keer). De percentages tellen niet op tot 100% omdat de frequentie (0-1 keer) niet wordt weergegeven. Dit percentage kan eenvoudig uitgerekend worden uit de wel gepresenteerde percentages en bedraagt voor het hoog dynamisch sublitoraal 25,2 % en voor het laag dynamisch sublitoraal 53,3 %. Voor het sublitoraal als geheel gaat het om 40,5% ofwel 516,7 vierkante kilometerblokken die minder dan 1 keer worden bevist. Deze blokken zijn niet of slechts ten dele bevist. Het aantal helemaal niet geraakte blokken is klein namelijk 33,4 hetgeen het getal van ca. 97% uit tabel 6.2 verklaard. Dit betekent echter dat 483,3 kilometerblokken ten dele zijn bevist en indien deze blokken gemiddeld voor de helft worden bevist gaat het om ca. 241,6 vierkante kilometer onbevist gebied. In totaal is dan ca. 275 km2 onbevist hetgeen neerkomt op 21,5 % van het sublitoraal. Zeer opmerkelijk is dat in het concept evaluatierapport voor de Waddenzee nog andere gegevens met betrekking tot de bevissingsfrequentie werden vermeld (namelijk gebaseerd op de periode 2010-2012). Uit deze gegevens kan berekend worden dat destijds 20,6 % van het sublitoraal minder dan 1 keer werd bevist. Het percentage minder dan 1 keer bevist gebied is dus tussen 2010-2012 en 2016-2022 verdubbeld van 20,6 naar 40,3 %. Het is verbazend te noemen dat deze positieve ontwikkeling niet uit de evaluatie naar voren komt zeker nu men stelt dat meer gebieden gesloten moeten worden. In feite weet men dus niet hoeveel gebied er daadwerkelijk wordt bevist maar "weet" men wel dat het nu teveel is.

Bijlage 3

Effecten op biodiversiteit (van Loon et al. 2018)

In onder meer de evaluatierapporten voor de Waddenzee, Noordzeekustzone en de Vlakte van de Raan wordt verwezen naar het artikel van Loon et al. (2018). Onder andere wordt gesteld: *Daarnaast hebben ook van Loon et al. (2018) geconcludeerd dat enkele bodemberoeringen per jaar door garnalenvisserij al tot effecten op de bodemdiergemeenschap leiden, waardoor sprake is van verslechtering van de kwaliteit van H1110A in kustwateren (Ministerie van LNV, 2023, PUC_745566_17).*" Deze opmerking komt voort uit de onderstaande figuur die met het betreffende artikel online is gepubliceerd.

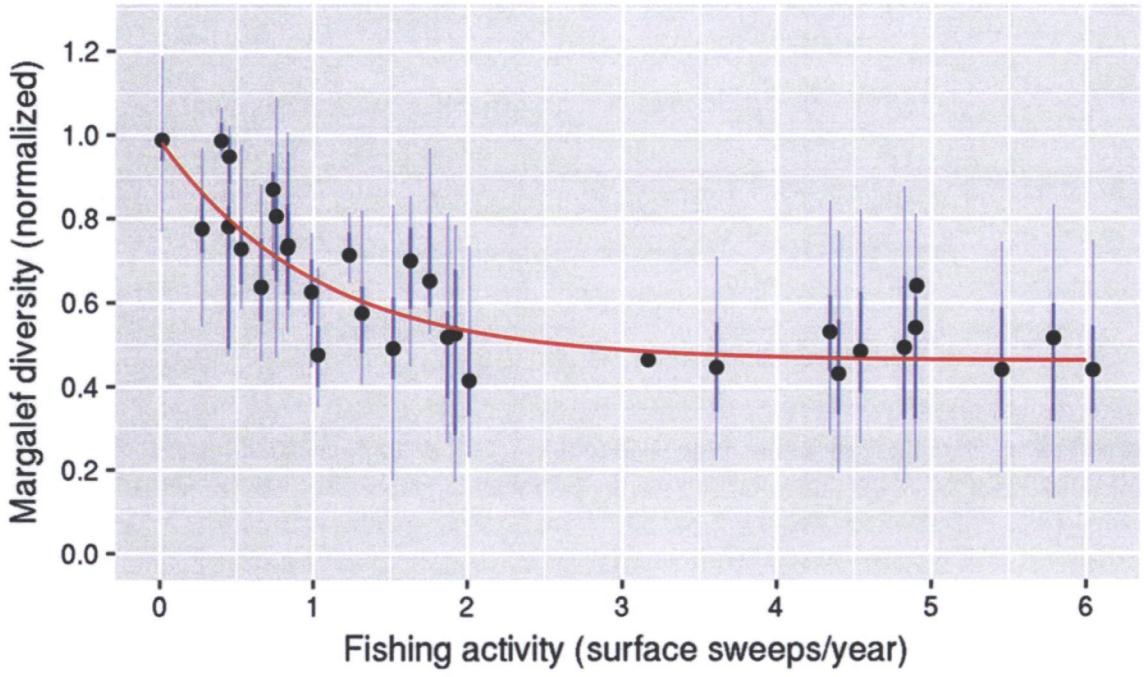

Bovenstaande figuur geeft weer dat 1 of 2 keer bodemberoering door ondiepe bodemberoering (lees garnalenvisserij) al leidt tot een vermindering van de diversiteit (aantal soorten). Daarna maakt een verdere toename van het aantal malen bodemberoering nauwelijks nog verschil. Deze uitkomst is in tegenspraak met de resultaten van het ecoplot onderzoek in de Waddenzee (Glorius en Meijboom, 2020) en het Voordelta onderzoek (Schellekens et al, 2015) waarin tussen door garnalenvisserij beviste en onbeviste gebieden nauwelijks verschillen konden worden aangetoond. Hoe kan dit worden verklaard? Uit het artikel van Van Loon komt naar voren dat het aantal soorten (de dus ook de index voor soortdiversiteit) toeneemt met de diepte. Daarom heeft men om een vergelijking van gebieden te kunnen maken de Margalev-index voor de gebieden van verschillende diepte waar is bemonsterd genormaliseerd ten opzichte van een referentiewaarde voor elk gebied. Bedraagt de referentiewaarde voor een gebied 10 soorten en is de mediaan van de monsters in een gebied 5 dan is de genormaliseerde waarde 0,5. Voor gebieden waar niet of nauwelijks werd gevist werd een referentiewaarde op basis van de 75 percentiel waarde gekozen. Voor wat meer beviste gebieden een referentiewaarde op basis van de 95 percentiel en voor meer intensief beviste gebieden de 99 percentiel. Dat betekent dat voor niet of weinig beviste gebieden de hoogste 24 % van de monsters (mogelijke uitschieters) is weggefilterd. Voor meer intensief beviste gebieden is de hoogste 1% weggefilterd. De bovenstaande figuur toont dus steeds de afstand tot de referentiewaarde. Die afstand is bij intensief beviste gebieden groter. Maar dat laatste wordt natuurlijk veroorzaakt door het

feit dat voor meer intensief beviste gebieden een hogere referentiewaarde is gekozen. Dat dit laatste inderdaad zo is, is aangetoond door Perché (2018) die heeft onderzocht wat er gebeurt indien voor alle gebieden wordt uitgegaan van de 99 percentiel waarde. De figuur kent dan onderstaand verloop in rood. Perché concludeert dat het linken van de referentiewaarde aan de visserij-intensiteit een visserij effect induceert. Geconcludeerd moet dan ook worden dat van Loon et al. (2018) het verloop van bovenstaande figuur feitelijk zelf in het model hebben gestopt. De stelling in de evaluatierapporten dat garnalenvisserij al naar een of twee keer bevissen tot verschuivingen leidt is dus volledig uit de lucht gegrepen.

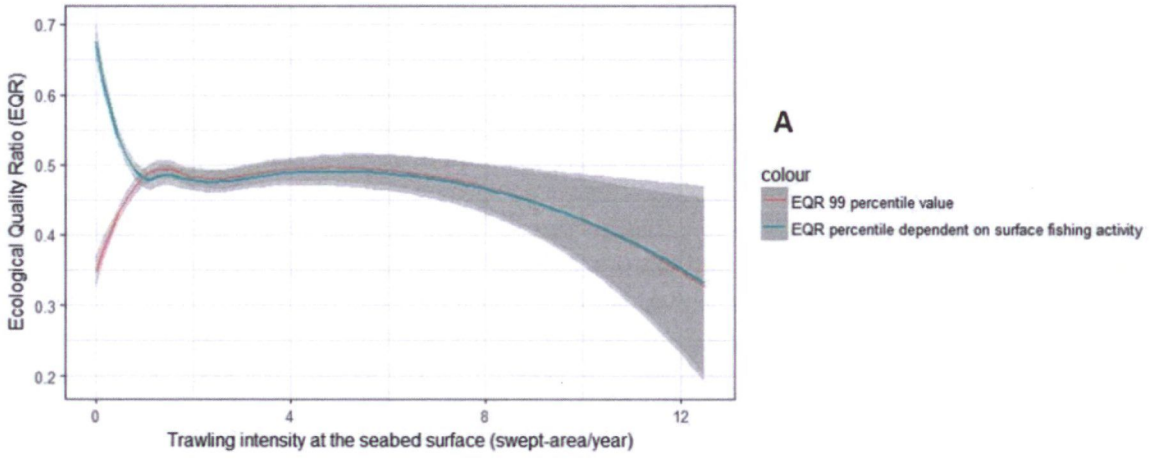

Verwijzingen naar Tulp et al. 2020.

In verschillende evaluatierapporten wordt onder verwijzing naar de artikelen Glorius et al., 2015 en Tulp et al., 2020 gesteld dat Amerikaanse zwaardschede (Ensis) profiteert van bodemberoering door garnalenvisserij, hetgeen weer negatieve gevolgen zou hebben voor het voedselaanbod voor vogels en inheemse soorten. Hiervoor is echter geen enkel bewijs (van der Meer et al. in press). Sterker nog, de hypothese dat een dergelijk effect zich voordoet blijkt gebaseerd te zijn geweest op een foutieve onderzoeksopzet. Na een experimentele bevissing trof men op locaties die vaker waren bevist meer Ensis aan. Nadere analyse van de onderzoeksgegevens heeft nu echter aangetoond dat de gevonden hogere aantallen Ensis ook reeds voor de proefbevissing aanwezig waren. Met de gebruikte zuigkor werden deze reeds aanwezige hoge aantallen kleine Ensis niet gedetecteerd. De artikelen Glorius et al. (2015) en Tulp et al. (2020) kunnen de conclusies in het evaluatierapport dus niet dragen. Er is dan ook geen enkel bewijs voor de stelling dat Ensis profiteert van garnalenvisserij.

Verwijzingen naar Fock et al. (2023).

In de verschillende evaluatierapporten wordt onder verwijzing naar het artikel van Fock et al. (2023) gesteld dat onderzoek heeft aangetoond dat garnalenvisserij leidt tot verschuivingen in de bodemlevensgemeenschap. Verwijzend naar Fock wordt gesteld dat soorten die op het sediment leven en kleine, ondiep levende soorten (<1 cm) negatief beïnvloed worden door garnalenvisserij. Hetgeen Fock et al. hier in de uitgevoerde gradiënten analyse hebben gevonden betrof een verschil in bodemleven tussen gebieden met een verschillende visserij-intensiteit. In gebieden met een hogere visserij intensiteit werden meer langlevende soorten met een grotere biomassa gevonden. Dit laatste duidt dus niet op een negatief effect op langlevende soorten zoals elders in het evaluatierapport wordt betoogd maar op het omgekeerde. Ook Prins et al (2020) vonden een dergelijke correlatie. Zowel Fock et al. (2023) als Prins et la. (2020) wijzen erop dat de gevonden correlaties ook veroorzaakt worden door een voorkeur van garnalenvissers voor bepaalde gebieden.

Wat in de evaluatierapporten buiten beeld blijft is dat Fock et al. (2023) ook BACI-experimenten[9] hebben uitgevoerd waaruit een dergelijk effect niet naar voren komt.. Fock et al. (2023) concluderen dan ook dat het bodemleven resistent lijkt tegen een matige vorm van bodemberoering. Dat is precies het omgekeerde van hetgeen in de evaluatierapporten wordt beweerd. Fock et al. (2023) geven ook aan dat in hun modelstudie slechts 8,9% van de variatie in de bodemgemeenschap wordt verklaard door bodemberoering. Dit betekent dat 91% van de variatie verklaard wordt door andere factoren waaronder toeval. Er is dus mogelijk wel een effect van bodemberoering maar in het geheel van de variatie is dit effect gering. De evaluatierapporten geven dus een volstrekt ander beeld van de effecten van de garnalenvisserij dan hetgeen in het grootschalige Duitse onderzoek is gevonden. Geconcludeerd kan worden dat in de evaluatierapporten zeer selectief is omgegaan met de uitkomsten van het onderzoek van Fock et al. (2023).

Verwijzingen naar Rippen et al. 2020

In de evaluatierapporten wordt m.b.t. de effecten van bodemberoering verwezen naar een literatuurstudie van Rippen et al. (2020). Gesteld wordt dat deze studie nieuwe kennis betreft die de passende beoordeling garnalenvisserij en eerdere conclusies over effecten van garnalenvisserij opzijzet. De literatuurstudie van Rippen et al. bevat echter geen nieuwe kennis maar slechts een nieuwe manier van redeneren (die nu ook in de evaluatierapporten wordt toegepast). Een onduidelijk of klein effect dat vaker voorkomt over een groot oppervlak levert in deze redenering het grootste en meest significante effect op. Daarmee leidt een kwalitatieve redenering tot een kwantitatieve conclusie. Hoeveel oppervlak precies bevist wordt en wat het effect in de tijd is speelt in deze redenering geen rol. De overtuiging dat gelet op de omvang van de garnalenvisserij sprake moet zijn van een groot en schadelijke effect wordt door de onderzoekers met een kwalitatieve redenering (mensen die vaker naar de kapper gaan hebben korter haar) omgezet in een kwantitatieve conclusie. In een review die is opgenomen in het rapport van Rippen et al. (2020) wordt dan ook gesteld: "*De auteurs benadrukken dat de vergelijkingen slechts kwalitatief bedoeld zijn, maar niettemin worden door het gebruik van zulke begrippen, en de gemaakte vergelijkingen per se, de grenzen van wat binnen een kwalitatieve beschouwing mogelijk is, wel erg opgerekt. De genoemde conclusie te trekken, is m.i. dan ook niet verdedigbaar.*" Deze opmerking in de review die in feite alle op basis van kwalitatieve vergelijkingen getrokken conclusies diskwalificeert heeft men zich niet ter harte genomen[10]. In het de evaluatierapporten worden de conclusies van Rippen et al. (2020) gepresenteerd als belangrijke nieuwe kennis die een nieuw inzicht geeft in de effecten van garnalenvisserij. Zoals gezegd betreft deze studie echter slechts een nieuwe vorm van redeneren waarbij de communis opinio over de schadelijkheid van visserijactiviteiten via een aantal aannames worden omgezet in 'wetenschappelijke' conclusies[11].

---

[9] Before After Control Impact

[10] Slechts in een voetnoot wordt aangegeven dat deskundigen moeite met de wijze waarop de conclusie wordt geformuleerd.

[11] https://www.deslegte.com/wat-heet-wetenschap-373379/

Literatuur:

Fock HO, Dammann R, Mielck F, Kraus G, Lauerburg RAM, López González A, Nielsen P, Nowicki M, Pauli M, Temming A (2023) Auswirkungen der Garnelenfischerei auf Habitate und Lebensgemeinschaften im Küstenmeer der Norddeutschen Bundesländer Schleswig-Holstein, Hamburg und Niedersachsen (CRANIMPACT). Braunschweig: Johann Heinrich von Thünen-Institut, 240 p, Thünen Rep 107, DOI:10.3220/REP1681989003000.

Glorius, S.T.; Craeymeersch, J.A.M.; Hammen, T. van der; Rippen, A.D.; Cuperus, J.; Weide, B.E. van der; Steenbergen, J.; Tulp, I.Y.M., 2015. Effecten van garnalenvisserij in Natura 2000 gebieden. IMARES Rapport C013/15.

Glorius, S.T. & A. Meijboom, 2020. Ontwikkeling van de bodemdiergemeenschap in de geulen van referentiegebied Rottum; Tussenrapportage 14 jaar na sluiting (najaar 2019). Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-technical report 193. Wageningen Marine Research, Den Helder: WMR-rapport C109/20. 46 blz.; 11 fig.; 3 tab.; 12 ref; 2 Bijlagen.

Loon, W. M. van, D. J. Walvoort, G. Van Hoey, C. Vina-Herbon, A. Blandon, R. Pesch, P. Schmitt, J. Scholle, K. Heyer and M. Lavaleye (2018). "A regional benthic fauna assessment method for the Southern North Sea using Margalef diversity and reference value modelling." Ecological Indicators 89: 667-679.

Perché, S., 2019. The assessment of benthic habitat status by indicators approaches under fisheries pressure in the Belgium part of the North Sea. Master Thesis, ILVO Belgium.

Prins, Theo & van der Meer, Jaap & Herman, Peter. (2020). Eindrapportage monitoring-en onderzoeksprogramma Natuurcompensatie Voordelta (PMR-NCV). 10.18174/524298.

Rippen, A. E. van der Zee, N. Fieten, J. Latour & E. Wymenga, 2020. Review effecten natuurlijke bodemdynamiek en menselijke bodemberoering in de sublitorale Waddenzee. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden https://www.altwym.nl/wp-content/uploads/2021/03/Rapport-Effecten-Bodemberoering.pdf

Schellekens, T.; Escaravage, V.; Goudswaard, P.C.; Asch, van M.; Craeymeersch, J.A.M., 2014. Garnalenvisserij experiment Voordelta. IMARES rapport C154/14.

Tulp I., Glorius S., Rippen, A., Looijen, D., Craeymeersch, J., 2020. Dose-response relationship between shrimp trawl fishery and the macrobenthic fauna community in the coastal zone and Wadden Sea. Journal of Sea Research 156, art. no. 101829.

Van der Meer, J., Craeymeersch, J., Glorius, S., and Tulp, I. (2024). No evidence that the Atlantic jackknife clam Ensis leei profits from shrimp fisheries. J. Sea Res. in press.

Topo GPS app - www.topo-gps.com
De Kwakelhc
-1.9
Oost-Indië
Dwarsvaart
-0.8
0.5
Burcht
Kortenhoef
-1.0
rtenhoefsche
lassen
-1.0
Kaart: Top25Raster © Kadaster CC
BY 4.0
500 m

Rading Nul
Politiek. Over Rading Eén in Wijdemeren en Verder

Omgevingswet op de Pijnbank

In Binnenlands Bestuur stonden maandag twee artikelen over de nieuwe Omgevingswet die vanaf 1 januari 2024 de wet ruimtelijke ordening opvolgt. Geen bestemmingsplannen en artikel 19 procedures, etc. Ik heb te doen met de ambtenaren die met die nieuwe wet moeten werken. Het is een soort hogere wiskunde. Taalvervuiling met onbegrijpelijke afkortingen.

Wie runt die Omgevingswet? (chatgpt)

Participatie, het sleutelwoord

De afgelopen weken was mijn eerste kennismaking met de participatie van de burger waarvoor de nieuwe wet gemaakt schijnt te zijn. Dat die participatie van mij niet lukte kwam doordat de Omgevingsdiensten Noord-Holland-Noord en Flevo & Gooi en Vechtstreek onbegrijpelijke vergunningsaanvragen publiceerden. En die niet deelden met Wijdemeren waardoor niemand hier een flauw idee had wat er kwam. Ook B&W en de raad niet!

Boom afdekken

In één geval werd zelfs een vergunning af gegeven voor een enorme klus, het afdekken van de belt Boom met 0,5 meter aarde. (Niet te verwarren met de veel grotere belt Groenewoud.) Een vergunning die in juni 2023 werd afgegeven onder het motto Spoed en Ernst. Een vergunning waarmee anderhalf jaar later (sic!) , een week voor het verstrijken van de geldigheid, mee begonnen werd. (Is die klus nu dan toch toegestaan ondanks dat er geen geldige vergunning meer is, vraag je je dan af.) De participatie van de burger was in dit geval nul, zero, niets, want niemand wist er van.

Mosterd na de Klus

Toen Wijdemeren er wel van gehoord had werd op 3 februari wél een vergunningsaanvraag gepubliceerd, terwijl de klus over een maand klaar is. Pikant detail, u kunt tot 6 weken na de publicatie bezwaar maken. (Wordt uw bezwaar gehonoreerd, dan worden de tonnen afdek-aarde natuurlijk weer netjes verwijderd. 😇 Mooie klus voor de firma Kool trouwens.) Het wachten is nu op de vergunning van de provincie om tonnen klei aan de oevers van de belt

Groenewoud te smeren teneinde er nieuwe Europese natuur van te maken en er waterpartijen op af te plaggen voor de watervogels en de muggen.

De Omgevingswet, voer voor psychologen.

Als je de twee artikelen leest die maandag in Binnenlands Bestuur stonden, dan verbaas je je nergens meer over. Sterker nog, het is een wonder als met de nieuwe Omgevingswet nog ergens een dakkapel geplaatst mag worden, laat staan een nieuwbouwwijk gerealiseerd kan worden.

Abracadabra

Een citaat uit het eerste artikel, met de titel "Omgevingswet vreet voor gemeenten kostbare tijd.", opdat u even het warme Omgevingswetgevoel krijgt:

> Manager fysieke ontwikkeling Xxxx Yyyyy geeft als voorbeeld een garage-bedrijf dat wilde uitbreiden op een woonbestemming. 'Dan is het niet handig om met een Bopa te gaan werken, want dan laat je de woonbestemming intact. Dan kun je beter meteen de TAM Imro doen en daarna de vergunning verlenen.' De vraag is hoe lang minister van Volkshuisvesting Keijzer (BBB) de TAM nog in stand houdt voordat gemeenten verplicht overgaan op de STOP-TPOD-standaard voor het publiceren van omgevingsdocumenten. Daarnaast moeten we nieuwe wetgeving onder de knie krijgen en werken aan één omgevingsplan. Dat vraagt de komende jaren echt meer capaciteit. Het vinden van de juiste poppetjes blijft een bron van zorg. We zijn al een jaar op zoek naar twee senior adviseurs op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling.'

Wat staat hier? Geen flauw idee. De burger komt er niet aan te pas, zo lijkt het. Ik heb te doen met de ambtenaren op Rading 1, die zich door deze monumentale brei van procedurele wetgeverij moeten worstelen om daar dan, Presto!!, een besluit uit te persen. En dan heb ik het ook niet over de beklagenswaardige

wethouders en raadsleden, die hier een besluit over moeten nemen. Laat staan dat de burger nog weet hoe hij bezwaar moet maken, als dat al kan.

Een tweede citaat uit dat zelfde artikel:

> ‘Mensen hebben nog veel moeite om zich de nieuwe juridische werkelijkheid eigen te maken. Het duurt zeker vijf jaar voordat alles is geland bij de ambtenaren die het werk doen. Daar maak ik me ongerust over. Als het TAM Omgevingsplan wordt uitgeserveerd, betekent het dat je voor december 2025 een ontwerp TAM ter inzage moet leggen. Daarmee vormt de zomer van 2025 het kantelpunt. Het eerste halfjaar van 2025 dien je dan te gebruiken voor de omslag in werkprocessen van werken met TAM naar werken met STOP TPOD.’

Ik hou er maar over op.

Er stond nog een artikel over hetzelfde onderwerp maandag in Binnenlands Bestuur met als titel “Essay over waarom de Omgevingswet de burger niet helpt“. Ook daarin ziet de auteur de burgerparticipatie verdampen in de juridische procedures en theoretische maakbaarheid van de maatschappij.

Twee citaten:

> De Omgevingswet moest het voor burgers eenvoudiger maken te participeren bij ruimtelijke ontwikkelingen in hun buurt. Werkt dat in de prille praktijk ook zo? Jan Schrijver, als beleidsmaker betrokken bij de totstandkoming van de Omgevingswet, overziet de eerste ervaringen. ‘Het is ondanks alle beloften van vereenvoudiging en deregulering een monument van de maakbaarheid geworden en de vermaledijde juridisering zal niet minder maar meer worden.’

en de conclusie van het stuk:

> De voorbereiding van eigen gemeentelijke projecten vergt in eigentijds bestuur zorgvuldige voorbereiding, waaronder samenspraak met de belanghebbenden. Hiervoor hebben we sinds kort artikel 150 Gemeentewet, die een participatieverordening voorschrijft. Dit stuk richt zich vooral op het voortraject van aanvragen door particuliere partijen en de toetsing door de gemeente. Participatie is ook daarbij een sleutelwoord. Alle inspanning die wordt gericht op normaal overleg door initiatiefnemers waarbij met alle belangen rekening wordt gehouden op basis van procedurele rechtvaardigheid en redelijk geven en nemen, betaalt zich dubbel en dwars uit in het vervolgtraject.
>
> Het ligt op de weg van de gemeente om de hiervoor vereiste voorwaarden te creëren. Dat gebeurt nog onvoldoende en wordt door de centrale overheid helaas ontmoedigd.

Bevoegd Gezag, wie is dat?

Er moet me nog iets van het hart. Wie is in de kwestie van het afdekken van de belt Boom “het bevoegd gezag”. In de documenten horende bij de vergunningsaanvraag is er sprake van dat “het bevoegd gezag” op de hoogte gesteld moet worden gehouden van de start, het einde en de voortgang van het project.

Ik zou denken dat de gemeente Wijdemeren het bevoegd gezag is. Maar die wist van niets. De Omgevingsdienst Flevo & Gooi en Vechtstreek gaf de vergunningsaanvraag uit waarop de Provincie oordeelde dat het hier een gevalletje Ernst en Spoed betrof. En de OD Noord-Holland Noord hield zich bezig met de bescherming van de daar aanwezige dassenburcht. Is de OD FGV dan het bevoegd gezag, de OD NHN, of is dat Gedeputeerde Staten van Noord-Holland? Wie het weet mag het zeggen.

Welkom in het achtste wereldwonder, het nieuwe Nederlandse doolhof.

Rik Jungmann / 5 februari 2025 / College, Gebiedsakkoord, Omgeving, Provincie, Raad / Abacadabra, Omgevingsdiensten, Omgevingswet

Deze site gebruikt Akismet om spam te verminderen. Meer informatie over hoe uw reactie gegevens worden verwerkt.

Rading Nul / Over deze site / Met trots ondersteund door WordPress

Schriftelijke vragen

Datum: 20 januari 2025
Onderwerp: Stortplaats “Boom”

Ter inleiding

Door omwonenden zijn wij geattendeerd op het feit dat sinds een paar weken grote vrachtauto’s van de firma Kool zeer frequent over rijplaten het weiland in rijden, achter het huis (in aanbouw) op de Kortenhoefsedijk 30a.

De firma Kool heeft in een brief aan omwonenden d.d. 12-12-2024 aangegeven dat zij de daar gelegen stortplaats “Boom” gaat afdekken met schone grond, “zodat een schone leeflaag (0,5 m dik) ontstaat”. Volgens de uitvoerder zullen de werkzaamheden rond 15 maart zijn afgerond.

In het Provinciaal Blad d.d. 13 december 2024 staat vermeld dat de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord namens de provincie Noord-Holland een aanvraag heeft ontvangen voor een omgevingsvergunning (OMG-044186/DMS492909) t.b.v. “het saneren van een voormalige vuilnisbelt”. Tevens staat vermeld dat de standaard beslistermijn van 8 weken is verlengd naar 14 weken.

Wij maken ons zorgen over deze ontwikkelingen, mede gezien de lange historie van het (niet) saneren van de vuilnisstort Groenewoud in Kortenhoef.
Daarom hebben wij de volgende vragen:

Vragen

1.
Is het college op de hoogte van de huidige saneringsactiviteiten bij de voormalige stortplaats “Boom” in Kortenhoef?
2.
Wanneer is de gemeente geïnformeerd over de saneringswerkzaamheden bij stortplaats “Boom”, door wie en op welke wijze?
3.
Wie is de grondeigenaar van “Boom”?
4.

Hoe kan het dat de werkzaamheden zijn gestart terwijl de aanvraagprocedure voor een omgevingsvergunning volgens het Provinciaal Blad nog loopt en de termijn voor besluitvorming is verlengd?
5.
Is de omgevingsvergunning inmiddels, toch eerder, verleend? Zo ja, wanneer?
6.
Indien er wel een vergunning is, waarom is deze niet gepubliceerd via de gemeentelijke communicatiekanalen, zoals Weekblad Wijdemeren, zodat inwoners tijdig geïnformeerd konden worden?
7.
Waarom heeft de raad geen RIB ontvangen?
8.
Indien er (nog) geen vergunning is afgegeven, is het college voornemens te gaan handhaven/de Omgevingsdienst te verzoeken om te handhaven?
9.
Welke juridische risico's zijn er voor de gemeente als blijkt dat deze werkzaamheden zonder de vereiste vergunning worden uitgevoerd?
10.
In het Provinciaal Blad d.d. 13 december jl. staat vermeld dat pas bezwaar kan worden ingediend als de vergunning is verleend of geweigerd. De werkzaamheden zijn inmiddels in volle gang. Op welke wijze is er nu nog inspraak mogelijk over deze sanering?
11.
Waarom wordt/is de aanvraag behandeld als een 'flora- en fauna-activiteit' in plaats van een saneringsactiviteit? Is dit een bewuste keuze, wat betekent dit voor vereisten en (langdurig) toezicht?
12.
De stortplaats 'Boom' staat bekend een van de zwaarste categorieën vuilnisbelten.
Zijn er eerder saneringsplannen voor deze locatie geweest die niet zijn uitgevoerd? Zo ja, waarom niet, en in hoeverre verschillen die plannen van de huidige aanpak?
13.
Van wanneer dateren de laatste metingen en wat waren de resultaten met betrekking tot mogelijke risico's voor de volksgezondheid en het milieu?
14.
Waarom is voor dít moment gekozen om tot sanering van "Boom" over te gaan?
15.
Waaruit bestaat het saneringsprogramma, behalve de afdeklaag?
16.
Op basis waarvan is gekozen voor deze wijze van saneren?
17.
Wie is het bevoegd gezag om deze wijze van saneren goed te keuren?
18.
In hoeverre is er bij deze sanering rekening gehouden met mogelijke invloed op het grondwater en het ecosysteem in de omgeving? Welke maatregelen worden genomen om deze risico's te beheersen?
19.
Welke rol heeft de gemeente in het toezicht op deze werkzaamheden en hoe wordt gecontroleerd of de sanering conform de wet- en regelgeving verloopt?

20.
Hoe wordt gecontroleerd of de Kortenhoefsedijk en omliggende wegen geen blijvende schade ondervinden door de intensieve vrachtbewegingen? En wie draagt de kosten van eventueel herstel?
21.
Hoe wordt in de toekomst gemonitord of deze sanering afdoende is/blijft om verontreiniging naar grondwater of omliggende gebieden te voorkomen en wie is daar verantwoordelijk voor?
22.
Hoe past de sanering van stortplaats “Boom” binnen een bredere strategie voor het aanpakken van vergelijkbare locaties (o.a. Groenewoud) in de gemeente?
23.
Welke maatregelen neemt de gemeente om te voorkomen dat dergelijke werkzaamheden in de toekomst zonder volledige vergunningen starten?

Dringend Verzoek

Wij zien beantwoording van deze vragen graag tegemoet.
Gezien de urgentie van dit dossier vragen wij u om hiervoor niet de maximaal beschikbare 30 dagen te gebruiken.

PvdA/GroenLinks	CDA	De Lokale Partij	VVD
Stan Poels	Jan Willem Nienhuis	Margriet Rademaker	Bo de Kruijff

Kopie voor commissie Landelijk Gebied PNH

Aan: Gedeputeerde Staten van provincie Noord-Holland

Geachte leden,

Kijkt u eens naar dit kaartje:

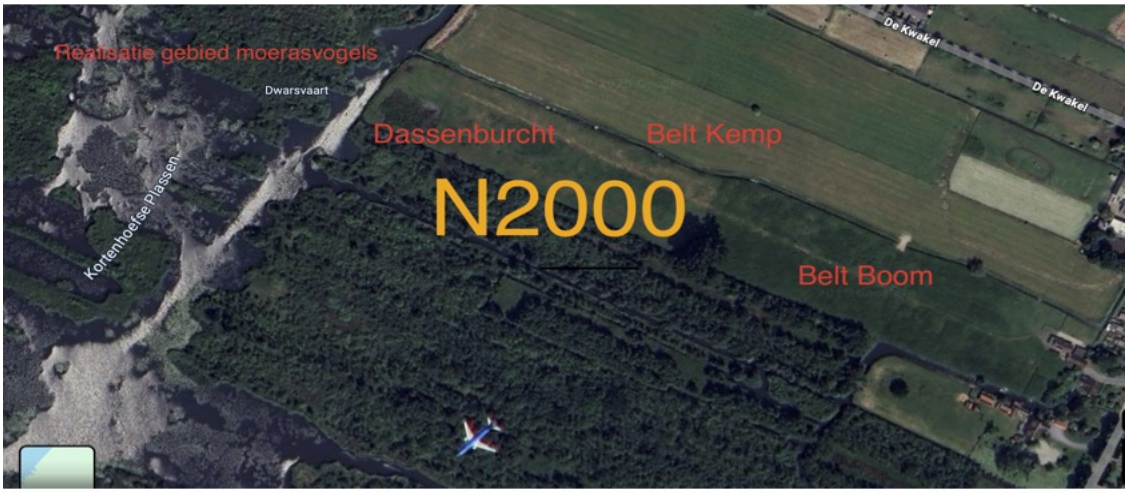

Allereerst valt misschien het vliegtuig boven dit natuurgebied op, maar daar gaat deze brief niet over. Het kaartje laat een deel zien van het deelgebied Kortenhoef-West (gemeente Wijdemeren) uit het gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen:

1. Belt Boom
2. Belt Kemp
3. Realisatie gebied moerasvogels door Natuurmonumenten
4. N2000
5. Dassenburcht

Aanvullende informatie over punt 1 t/m 5:

1. Belt Boom

Belt Boom is zwaar verontreinigd en betreft het perceel achter de woning Kortenhoefsedijk 30a in Kortenhoef. Op belt Boom vindt op dit moment een “spoedsanering” plaats:

https://zoek.officielebekendmakingen.nl/prb-2023-6587.html

Daarin staat dat Gedeputeerde Staten van Noord-Holland een beschikking Ernst en Spoed / Saneringsplan hebben verleend voor locatie: Kortenhoefsedijk 30a in Kortenhoef. Dus geen verwijzing in de bekendmaking naar het perceel ACHTER Kortenhoefsedijk 30a; op dit moment wordt er gebouwd op locatie 30a, dus vertekenend en niet zorgvuldig (vandaar dat niemand in 2023 betreffende documenten heeft opgevraagd).
In een zin samengevat komt de sanering neer op het aanbrengen van een laag zand en klei over de bestaande vervuilde grond. Vanaf circa december 2024 rijden zware vrachtwagens heen en weer naar dit perceel, ingang via het links naastgelegen perceel, en dat voor een periode van twee maanden. **Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek** (ODFGV) is contactpersoon. Voor vragen en/of opmerkingen over stikstof (onder andere het aantal ritten in N2000 gebied) verwijst ODFGV naar de provincie Noord-Holland.

Op 13 december 2024 komt de volgende officiële bekendmaking voorbij:

https://zoek.officielebekendmakingen.nl/prb-2024-19191.html

"Ontvangst aanvraag omgevingsvergunning nabij De Kwakel te Kortenhoef (Flora- en fauna-activiteit).
*De **Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (OD NHN)** heeft namens provincie Noord-Holland op 10 december 2024 een aanvraag voor een omgevingsvergunning ontvangen. Het gaat over de sanering van een voormalig vuilnisbelt gelegen **nabij De Kwakel** te Kortenhoef.*
De aanvraag is geregistreerd onder het kenmerk OMG-044186/DMS492909.
*De aanvraag gaat over de activiteit '**Flora- en fauna-activiteit**'."*

Weer via de berichtgeving van de site Overheid.nl, want deze bekendmaking wordt verder nergens anders gepubliceerd of gecommuniceerd. Locatie in het bericht is niet duidelijk en "activiteit Flora en fauna" zegt ook niet veel. Na navraag te hebben gedaan en de documenten te hebben opgevraagd, blijkt dat OD NHN gaat over een dassenburcht die achter op het perceel Belt Boom is gesitueerd, dus achter Kortenhoefsedijk 30a. Bij de OD NHN was bij navraag verwarring over de exacte locatie. In eerste instantie dacht OD NHN dat het over belt Groenewoud ging, die andere zwaar verontreinigde belt in Kortenhoef, iets verderop. Wij hebben aangegeven dat het over belt Boom gaat. Dat voelde al niet goed, omdat een sanering en een dassenburcht serieuze aangelegenheden zijn.

Op 3 februari 2025 komt de volgende officiële bekendmaking binnen via de mail:

https://zoek.officielebekendmakingen.nl/gmb-2025-42876.html?utm_campaign=20250204&utm_source=attenderingsmakelaar&utm_medium=email&utm_term=gemeente_wijdemeren&utm_content=over_uw_buurt

"Kennisgeving besluit op Aanvraag omgevingsvergunning, achter Kortenhoefsedijk 30a, 1241LN Kortenhoef
De gemeente Wijdemeren heeft op 30 januari 2025 een omgevingsvergunning verleend voor het aanbrengen van een leeflaag op de voormalige vuilstort 'terrein Boom' op locatie achter Kortenhoefsedijk 30a, 1241LN Kortenhoef met zaaknummer Z2025-00000060. Het besluit betreft de volgende activiteiten: Omgevingsplanactiviteit.

*Procedure: indien u belanghebbende bent **kunt u gedurende 6 weken bezwaar maken tegen het besluit**. De termijn voor het indienen van een bezwaarschrift start op de dag na verzending van het besluit."*
Heel vreemd, want de werkzaamheden zijn al gestart, namelijk half december 2024 en, zoals ODFGV formuleerde, "worden deze werkzaamheden niet stilgelegd".

2. Belt Kemp
Over Belt Kemp, het aangrenzende perceel rechts van belt Boom, ontvingen wij op 8 januari 2025 de volgende officiële bekendmaking (hoe kan het ook anders, weer via de app en voor de oplettende lezer):

https://zoek.officielebekendmakingen.nl/gmb-2025-7667.html

"Kennisgeving ontvangst Aanvraag omgevingsvergunning, achter Kortenhoefsedijk 16 t/m 25, 1241LM Kortenhoef.
De gemeente Wijdemeren** heeft op **6 september 2024** een aanvraag omgevingsvergunning ontvangen voor het aanleggen **van een weilanddepot voor 3 jaar** op achter Kortenhoefsedijk 16 t/m 25, 1241LM Kortenhoef. **Vanwege onduidelijkheid is deze aanvraag destijds niet gepubliceerd."

Ook maar weer verzocht om toezending van de documenten. Het blijkt te gaan om het aanleggen van een weilanddepot voor drie jaar. Dit is voor het deponeren van bagger uit Het Hol in Kortenhoef. Coördinatie daarvan geschiedt door Natuurmonumenten. Als wij het goed hebben begrepen, wordt de bagger gedeponeerd over de ernstig vervuilde grond van belt Kemp (wordt niet gesaneerd?). Het is de bedoeling dat deze bagger wordt aangevoerd via een lange pijp die door het natuurgebied van Natuurmonumenten zal lopen, vanuit Het Hol door de Kortenhoefse Plassen, dus ook door het N2000-gebied waar de realisatie van de moerasvogels staat gepland.

3. Realisatie gebied moerasvogels door Natuurmonumenten
Gefinancierd door de Europese unie, onderdeel van het gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen, N2000-gebied en gecoördineerd door Natuurmonumenten. Wij verwijzen u naar onderstaande links voor de kaartjes van het gebeid en voor aanvullende informatie.

https://vechtplassen.nl/versterken-ecologie/maatregelen-voor-moerasvogels/

https://vechtplassen.nl/wp-content/uploads/2023/03/20230314-Overzicht-alle-deelgebieden-A1.pdf

https://vechtplassen.nl/wp-content/uploads/2023/03/20230314-Overzicht-maatregelen-Kortenhoef-West-A0-.pdf

4. N2000

Belt Boom en belt Kemp en de aangrenzende gronden vallen in een N2000-gebied. Een van de doelstellingen (provincie Noord-Holland) uit het gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen is om natuur te realiseren in onder andere Kortenhoef. Kortenhoef-West is een van de deelgebieden voor natuurrealisatie. Opvallend is dat de begrenzing nog te realiseren en al gerealiseerde natuur precies ligt tussen belt Boom en het links aangrenzende perceel. Dus alles aan de linkerkant van belt Boom staat ingetekend op de ambitiekaart natuurrealisatie van provincie Noord-Holland, belt Boom en belt Kemp niet. Wel hangt er nu een bord aan de weg bij ingang belt Boom met 'natuurrealisatie". Bijzonder.

5. Dassenburcht

Tja, wat zullen we daar eens over vertellen. Lang nagedacht hoe wij een en ander zouden moeten formuleren, maar eigenlijk is er vooral veel onbegrip en boosheid en dat is schriftelijk niet over te brengen. Dit is geen brief uit emotie, maar een brief gebaseerd op veel feiten en vooral naar aanleiding van veel fouten of onwetendheid. Ongetwijfeld past een dassenburcht niet het businessmodel van iedereen en is niet iedereen gecharmeerd van de aanwezigheid van dassen. Maar er gelden regels voor de aanwezigheid van dassen; niet voor niets zijn daar afspraken over gemaakt op Europees niveau, en dat uitgerekend overheidsinstanties dat niet meenemen tijdens dit proces, is eigenlijk verbijsterend.

De dassenburcht die vermeld staat op het kaartje ligt achterin op perceel belt Boom. In 2021 werd ontdekt dat daar een dassenburcht gesitueerd was. Het perceel was toen nog niet van de huidige eigenaren en, in goed overleg met de pachter, werd in 2021 een omheining om de dassenburcht geplaatst door de dassenvereniging, zodat de koeien de burcht niet zouden kunnen vertrappen. Ook werd er gemonitord; uit de beelden bleek gelijk dat de dassen zeer actief waren en dat er veel gebruik werd gemaakt van de burcht. Ook was er in 2021 contact met Natuurmonumenten die enthousiast waren over de beelden.

Terug naar 2024. In november 2024 werd geconstateerd dat er vernielingen waren aangebracht aan de dassenburcht. Na navraag bleek (dus pas in november 2024), dat er zou worden gesaneerd. Er werd daarom in november gelijk contact opgenomen met Natuurmonumenten, want wij weten allemaal: dassenburchten zijn beschermd. De werkzaamheden waren toen nog niet gestart, dat was pas half december 2024. Een van de eigenaren verzekerde, vlak voor aanvang van de werkzaamheden, dat er gemonitord was bij de dassenburcht en dat alles goed kwam. Wij maakten ons minder zorgen, totdat voornoemde bekendmaking van OD NHN passeerde, in de periode dat de werkzaamheden zouden starten. Er was dus nog niets geregeld! De documenten die daarbij horen zijn gelijk opgevraagd en daaruit bleek dat er een aanvraag ligt voor vernietiging van de dassenburcht en waarschijnlijk verplaatsing en dus aanleg van een kunstburcht; immers, er wordt nog gebruik gemaakt van deze burcht, dus van alleen vernietiging kan geen sprake zijn. Er zijn, voordat de kwetsbare periode waar de dassen zich nu in bevinden begon, nog beelden vastgelegd van de dassen op een van de aangrenzende percelen.

Wat gelijk opviel tijdens het lezen van de documenten: er zat geen Quickscan of verwijzing naar ecologisch onderzoek bij. Bij elke ruimtelijk ingreep moet er onderzoek gedaan worden naar het effect op de aanwezige natuurwaarden. De opdrachtgever is daar verantwoordelijk voor. Zelfs bij een hele snelle Quickscan zou deze bewoonde dassenburcht dan onmiddellijk moeten opvallen. Voor de lezers die niet weten hoe dat precies zit:

Quickscan / ecologisch onderzoek
Zoals u weet is met ingang van 1 januari 2024 de nieuwe Omgevingswet van kracht. In deze nieuwe wet Omgevingswet is de Wet natuurbescherming opgenomen. De Omgevingswet - Natuur beschermt diersoorten en plantensoorten die in het wild voorkomen, maar ook gebieden als Natura-2000. Alles wat schadelijk of dodelijk is voor beschermde dier- en plantensoorten en ook rode lijstsoorten, is verboden. Ook geldt dit voor de vaste rust- en verblijfplaats/leefomgeving. Als er sprake is van een flora en fauna activiteit en/of Natura 2000 activiteit, dan moet worden nagegaan of er leefgebied voor soorten aanwezig is en welke soorten dit zijn.

Voor alle soorten geldt de algemene zorgplicht en voor sommige soorten geldt een specifieke zorgplicht. Voordat een omgevingsvergunning kan worden afgegeven moet eerst duidelijk zijn welke activiteiten worden uitgevoerd, welke beschermde soorten er aanwezig (kunnen) zijn en hoe groot de effecten van het plan zijn voor de beschermde soorten. Dit gebeurt via een Quickscan of ecologisch onderzoek. Een Quickscan Omgevingswet - natuur is een oriënterend onderzoek binnen het plangebied. Een verkennend veld- en bronnenonderzoek wordt uitgevoerd en onderzocht wordt of er rekening moet worden gehouden met wettelijke bepalingen, besluiten, visies, verordeningen, programma's etc. van het Rijk, Provincie, Gemeenten en Waterschap, zoals:

- *check (mogelijke) aanwezigheid beschermde soorten;*
- *check (mogelijke) aanwezigheid natuurlijke habitats, leefgebied en het gevolg van de activiteit voor deze habitats;*
- *inschatting mogelijke verslechterende of significante verstorende effecten van geplande activiteiten;*
- *inventarisatie van opties om verslechterende of significant verstorende effecten te voorkomen;*
- *check of soorten zijn vrijgesteld;*
- *of er toepassing is van gedragscodes;*
- *advies voor te nemen passende preventieve maatregelen.*

<u>Vragen met betrekking tot de dassenburcht:</u>

- hoe kan het dat deze activiteiten plaatvinden in een N2000-gebied en dat er geen Quickscan gemaakt is? Als deze wel was uitgevoerd, dan was duidelijk geworden dat er een dassenburcht aanwezig is. Waarom zijn hier geen opmerkingen over gemaakt door betreffende overheidsinstanties?
- waarom ligt er nu pas een verzoek bij OD NHN tot beoordeling dassenburcht, terwijl de werkzaamheden al gestart zijn? Waarom is daar zoveel onduidelijk over, onder andere over de locatie? ODFGV geeft aan dat pas tijdens de werkzaamheden duidelijk werd dat er een dassenburcht aanwezig was. Dat is onjuist!

- waarom worden de werkzaamheden niet stilgelegd? Normaal gesproken legt een omgevingsdienst een project stil als alle vergunningen nog niet afgehandeld zijn; de omgevingsdienst is ook nog eens handhaver en beoordeelt misverstanden. Hoe kan dit?
- Welke maatregel wordt op dit moment getroffen? Wij begrijpen (dat moesten wij uit de media vernemen) dat er 10 meter afstand van de dassenburcht wordt aangehouden. Dat volstaat niet. Wij nemen aan dat de omgevingsdienst bekend is met het volgende:

Voor dassen geldt momenteel de kwetsbare periode, van 1 december tot eind juni, waar dassen de gelegenheid krijgen zich zoveel mogelijk ongestoord bezig te kunnen houden met zoeken naar een geschikte kraamburcht, jongen te krijgen en ze in te wijden in de fijne kneepjes van het dassenbestaan. Vanaf juli is dat zo ongeveer afgerond, dan kunnen zij zichzelf min of meer redden. In februari (dus op dit moment) worden de meeste jonge dassen geboren in de kraamburcht, het meest kwetsbare moment in deze kwetsbare periode. Deze extra beschermingsperiode is een voortvloeisel uit de internationale verplichtingen om populaties in een gunstige staat van instandhouding te kunnen behouden.
Slechts in uitzonderlijke situaties kan een toezichthoudende organisatie een ontheffing afgeven voor het toch mogen verstoren van dassenburchten, als er sprak is van grote urgent, grootmaatschappelijk belang en als dat kader geen redelijk alternatief is voor de noodzakelijk werkzaamheden. Dat is in dit geval niet zo.

Ten alle tijde, ook buiten de kwetsbare periode is het verboden met zwaar materieel binnen een cirkel van 20 meter van elke dassenpijp te rijden. Dan is er namelijk een reel gevaar dat daardoor gangen en dassenkamers instorten, en de burcht dus fysiek beschadigd wordt.
Dat is een dubbele overtredingen, namelijk het verbod van het beschadigen van beschermde dassenburchten en het daarbij mogelijk doden van beschermde dieren. De omgevingsdienst zou de werkzaamheden, zeker bij de dassenburcht, dus onmiddellijk moeten stopzetten. Het gaat niet alleen om de dassenburcht, maar ook om hun leefomgeving. Wij hebben begrepen dat er deze week hekken omheen zijn geplaatst door de omgevingsdienst, maar rondom de dassenburcht zien wij alleen maar wit zand, veel (bulten) wit zand…

- Dassenvereniging Utrecht & Gooi wordt inmiddels geïnformeerd door de omgevingsdienst over de situatie, maar is niet (meer) welkom op het terrein. De adviezen van deze dassenvereniging, met Das en Boom als back up, legt de omgevingsdienst naast zich neer. Terwijl deze organisaties over alle know-how beschikken en alle kennis in huis hebben. Zij zouden ook kunnen monitoren, dit alles gebeurt niet. Waarom niet? Omdat er weinig dassen voorkomen in provincie Noord-Holland, hebben de provincie en de omgevingsdienst misschien minder ervaring met dit soort ingrepen; dat is geen excuus, de omgevingsdienst weet inmiddels precies waar die informatie vergaard kan worden;
- wordt er alsnog een Quickscan uitgevoerd? Ook omdat belt Kemp nog wordt gerealiseerd? Ter informatie: er zijn meldingen gedaan en geregistreerd op aangrenzende percelen (niet alleen bij dassenvereniging Utrecht & Gooi en Das en

Boom, maar onder andere ook bij Vogelbescherming en Zoogdierenvereniging NL) van de aanwezigheid van niet alleen dassen, maar ook marters en, vandaag nog vastgelegd, koereigers. Het betreft ook nog eens N2000-gebied.

Vragen met betrekking tot overige punten:

- kunt u zorgen dat er een uitleg komt over de uitstoot van de hoeveelheid stikstof door het aantal bewegingen vrachtverkeer ten behoeve van de sanering (want daar gaat provincie Noord-Holland over volgens de omgevingsdienst)? Het aangrenzende perceel wordt volgens de ambitiekaart PNH immers ingericht als natuur; wat heeft deze stikstof voor effect op de omliggende N2000-percelen? Er worden namelijk vrij regelmatig metingen verricht door Wageningen naar stikstof (door vliegtuigje, vorige week nog). Wij gaan ervan uit dat de aangrenzende grondeigenaren daar niet op "afgerekend" worden. Dus graag ontvangen wij de berekeningen;
- er ligt bij u een opdracht om de waterkwaliteit te verbeteren. Er wordt nog onderzoek gedaan naar het spreidingsrisico belt Groenewoud. Die is er nog niet. Hoe zit dat bij deze sanering? Deze belt ligt nog dichterbij de Horstermeer en bekend is dat, door afdekking door middel van een laag grond, er geen oplossing komt voor de kwel die onder de belten doorloopt richting Horstermeer. Sterker nog: door het vrachtverkeer dat over de vervuilde grond rijdt en het gewicht van de leeflaag, zakt de vervuiling dieper in de grond richting kwel;
- wat betreft de leeflaag sanering. Er wordt gebruik gemaakt van een zandlaag en een kleilaag. Uw voorstel is om ook een klei te gebruiken voor belt Groenewoud. Daarover is door onder andere de vereniging grondeigenaren BAKEN en VLEK opgemerkt dat klei rivierkreeften niet tegenhoudt. Aangezien het wemelt van de rivierkreeften in dit gebied, is klein geen garantie voor een veilige afdekking. Dit is wetenschappelijk bewezen. Rivierkreeften wroeten zich door een kleilaag. Is er al meer bekend over uw onderzoek daarnaar ten behoeve van Groenewoud?
- wat betreft tenslotte het baggerdepot op belt Kemp: de bewoners zijn afgelopen zaterdag, vrij laat, op de hoogte gesteld via een brief. Kunt u het volgende vast meenemen, mede namens omwonenden: deze bagger wordt gedeponeerd op een perceel aanpalend aan een woonwijk. Er wordt een vergunning aangevraagd voor drie jaar. Hoe zit dat met de stank van de bagger? Ook zorgt bagger voor meer knutten en muggenoverlast. Is dit ook meegenomen? En waarom wordt belt Kemp niet gesaneerd?

Toegevoegd nog een aantal aan het onderwerp gerelateerde documenten en een link naar het artikel in de Gooi- en Eemlander over dit onderwerp:
https://www.gooieneemlander.nl/regio/gooi-en-eemland/vragen-en-onbegrip-rond-sanering-vervuilde-stortplaats-boom-in-kortenhoef/37685793.html

Graag ontvangen wij uw reactie, waarvoor dank.

Hartelijke groet,

Gemeente Wijdemeren
t.a.v. de bezwaarschriftencommissie

PER POST EN MAIL

[redacted]

’s-Graveland, 7 maart 2025

Betreft: *verlening omgevingsvergunning voor het aanbrengen van leeflaag op vuilstort terrein Boom achter Kortenhoefsedijk 30a Kortenhoef, zaaknummer Z2025-00000060*

Geachte leden van de bezwaarschriftencommissie,

Voor het indienen van een schriftelijk bezwaar dient de afzender volgens uw site aan de volgende voorwaarden te voldoen:

- *Het besluit moet aan u gericht zijn of u moet belanghebbende zijn;*
- *U bent het niet eens met het besluit, óf;*
- *U bent het er niet mee eens dat de gemeente géén besluit heeft genomen, óf;*
- *U vindt dat de gemeente het besluit te laat heeft genomen.*

Mijn bezwaar voldoet aan alle voorwaarden:

- **ik ben belanghebbende**. Ik ben eigenaar van een perceel aan de Kortenhoefsedijk in Kortenhoef. Dit perceel ligt naast het perceel met daarop de entree en rijplaten voor het bouwverkeer dat twee maanden langs mijn perceel heeft gereden. Daarbij gezegd hebbende dat ik ook spreek namens (en ik regelmatig overleg heb met) diverse omwonenden, grondeigenaren en inwoners, Stichting Dassenwerkgroep Utrecht & ’t Gooi en Das en Boom;
- **ik ben het niet eens met het besluit zelf en niet eens met de manier waarop dit besluit is genomen** (nadere uitleg volgt);
- **ik ben het er niet mee eens dat de gemeente geen besluit heeft genomen en dat het besluit te laat is genomen.** Of moet ik zeggen: het besluit niet heeft kúnnen nemen. Immers, gemeente Wijdemeren was bij aanvang werkzaamheden (december 2024) niet op de hoogte en werd later geconfronteerd met voornoemde sanering. Dat verbaast mij enigszins, aangezien omgevingsdienst Flevoland, Gooi en Vechtstreek een kopie van de beschikking 2023 heeft gestuurd naar gemeente Wijdemeren. Vraag is waar deze brief terecht is gekomen.

  Pas op 16 januari 2025 kwam de *aanvraag omgevingsvergunning* binnen en het besluit, *verleende omgevingsvergunning (reguliere procedure)*, was van 30 januari 2025. Zowel aanvraag als besluit werden bekendgemaakt in Weekblad Wijdemeren op 12 februari 2025. Gemeente Wijdemeren geeft aan dat het een reguliere procedure betreft, maar inmiddels is bekend dat deze sanering belt Boom een grotere impact heeft dan gedacht. Dat er nog geen twee weken zit tussen aanvraag en besluit vind ik dan ook opmerkelijk.

De bezwaarschriftencommissie controleert:

- *of de gemeente de regels uit de wet goed heeft gebruikt in hun besluit;*
- *of de algemene beginselen van behoorlijk bestuur zijn gevolgd.*

Daar ben ik heel blij mee, want de procedure rammelt aan alle kanten. Aangezien omgevingsdienst Flevoland, Gooi en Vechtstreek (ODFGV) en omgevingsdienst Noord-Holland Noord (ODNHN) daar (ook) debet aan zijn, is deze zaak in behandeling genomen door de Nationale ombudsman. Ook is een Woo-verzoek ingediend bij provincie Noord-Holland. Ik begrijp dat de nieuwe omgevingswet kan zorgen voor vragen en verwarring, maar als organisaties alsnog gewezen worden op ontbrekende documenten en vergunningen en de werkzaamheden dan niet (tijdelijk) worden stilgelegd, dan vraag ik me af wat voor betekenis zorgplicht en handhaving nog hebben. Bij andere activiteiten wordt strikt gehandhaafd. Ik wil graag weten hoe dat zit.

Naast alle discussies bleek ook ernstige haast bij opheldering. Voor uw informatie: op belt Boom is een dassenburcht gesitueerd. Belt Boom ligt in N2000-gebied. Daar begint het zgn. N2000-Vogelhabitat gebied; mijn aangrenzende perceel ligt ook in N2000, maar de werkzaamheden hebben daar consequenties voor alle Flora en Fauna. Dat maakt het allemaal nog minder fraai. De beschermde dassenburcht (die valt onder de Europese wetgeving) is onherstelbaar beschadigd. Mocht u daar meer over willen weten, dan weet ik zeker dat voornoemde dassenorganisaties bereid zijn om daar meer over te vertellen. Tot op de dag van vandaag is er weinig contact geweest met deze dassenorganisaties. Correspondentie van de omgevingsdiensten suggereert dat dat wel het geval is, maar dat is onjuist. Deze dassenorganisaties zijn dé expert als het gaat over dassen (Das en Boom adviseert in heel Nederland) en hebben een afwijkend advies neergelegd. Betreffende boa van ODNHN achtte zich deskundig genoeg en heeft volgens eigen inzicht op een te laat moment maatregelen getroffen toen het kwaad al was geschied; hij negeerde het advies van de dassenorganisaties. Dit advies is mede gebaseerd op de wettelijke bepalingen zoals het minimaal 20 meter afstand houden. Nu blijkt dat nog geen 10 meter te zijn. Gemeente Wijdemeren is alleen bijgepraat door de boa ODNHN.

Ik vind het belangrijk om dit ook te melden, aangezien er in de tussentijd beeldmateriaal beschikbaar was van de locatie, inclusief de staat dassenburcht en leefomgeving en er in de media en door schrijven aan Gedeputeerde Staten van provincie Noord-Holland (dat is gepubliceerd bij ingekomen stukken en door griffier aan leden raad en college B&W is gezonden) veel aandacht is geweest over dit onderwerp en ook informatie is gedeeld over de misstanden. Was er meer tijd genomen om dit besluit zorgvuldig te overwegen, dan had gemeente Wijdemeren misschien een ander standpunt ingenomen.

Ik ga niet in op ieder detail, maar dan wordt de brief te lang. Daarnaast gaat ook veel over de procedure en communicatie met en door omgevingsdiensten. Ik ben bezig met een feitenrelaas en had die willen meesturen. Aangezien er nog steeds discussie is over een aantal zaken en er nog een oplossing gevonden moeten worden voor (wat er nog over is van aanwezige) dassen en dassenburcht, is het feitenrelaas inmiddels een werkdocument geworden en is dus nog niet af. Helaas is het einde nog steeds niet in zicht. Daarin opgenomen is ook het feit dat de meeste belanghebbenden en betrokkenen zeer verrast waren en geconfronteerd werden met het besluit van Gedeputeerde Staten (uitgevoerd door ODFGV).

Tijdens de start van werkzaamheden (op 17 december 2024 werden de rijplaten neergelegd voor het vrachtverkeer, bulldozers, graafmachines etc.) ontbraken de volgende documenten en vergunningen:

- resultaten ecologisch onderzoek (Quickscan Natuur);
- doorberekening/metingen stikstof. Welke impact hebben de werkzaamheden op N2000-gebied en naastgelegen gebied/percelen. Het is gebruikelijk dat bij deze activiteiten een meting wordt verricht;
- vergunning gemeente Wijdemeren.

Hoe kan dit? Wie is daar verantwoordelijk voor? Wat houdt de zorgplicht dan in? Wat houdt handhaving dan in? Waarom moet de burger of direct belanghebbende een handhavingsverzoek indienen, terwijl duidelijk is wat er schort? Waarom heeft de gemeente Wijdemeren dan toch een vergunning afgegeven en dat binnen nog geen 14 dagen? Waarom wordt de (Europese) wet- en regelgeving genegeerd? Het gaat om strafbare feiten. Ook daarvoor geldt weer: wordt er van burgers verwacht om in dit geval aangifte te doen? Absurd.

Ik lees dat college B&W van gemeente Wijdemeren in een brief, gedateerd 11 februari 2025, aan de leden van de gemeenteraad antwoordt, dat *er geen juridische risico's zijn voor de gemeente, omdat de vereiste vergunning ontbrak. Eventuele risico's zijn voor grondeigenaar/aanvrager.* Wat ik mij dan wel afvraag: hoe zit het dan met de ontbrekende documenten bij het verlenen van de vergunning? De opdrachtgever is aansprakelijk voor uitvoering, maar kun je een vergunning verlenen zonder alle verplichte documenten? Of gaan we er tegenwoordig vanuit, sinds de nieuwe omgevingswet, dat dat allemaal wel geregeld is door de opdrachtgever en doen we niet meer aan zorgplicht en handhaving?

Ik hamer zo op het ecologisch onderzoek, omdat opdrachtgever verplicht is om dat te laten uitvoeren. En blijkbaar stopt het daar. Niemand die controleert of er resultaten bij de aanvraag zitten. Als er een Quickscan Natuur was uitgevoerd (dat hoeft niet eens een uitgebreid onderzoek te zijn) dan had het uitvoerende bureau sporen gezien van een dassenburcht. En wie weet wat nog meer, maar daar ligt inmiddels een laag klei over van een halve meter. Ik neem het betreffende partijen dan ook zeer kwalijk dat er geen verantwoordelijkheid wordt genomen en er door omgevingsdiensten wordt gezegd: *we wisten het niet*. Maar u had het kunnen weten! Daar loopt nog steeds een discussie over, maar dat terzijde.

Ik ben altijd bereid om een mondelinge toelichting te geven en een aantal documenten en beeldmateriaal met u te delen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Bijlage 1: Quickscan / ecologisch onderzoek
Bijlage 2: wettelijke bepalingen dassen, dassenburcht en leefomgeving
Bijlage 3: persoonlijke gegevens

BIJLAGE 1 - Quickscan / ecologisch onderzoek

Zoals u weet is met ingang van 1 januari 2024 de nieuwe Omgevingswet van kracht. In deze nieuwe wet Omgevingswet is de Wet natuurbescherming opgenomen. De Omgevingswet - Natuur beschermt diersoorten en plantensoorten die in het wild voorkomen, maar ook gebieden als Natura-2000. Alles wat schadelijk of dodelijk is voor beschermde dier- en plantensoorten en ook rode lijstsoorten, is verboden. Ook geldt dit voor de vaste rust- en verblijfplaats/leefomgeving. Als er sprake is van een flora en fauna activiteit en/of Natura 2000 activiteit, dan moet worden nagegaan of er leefgebied voor soorten aanwezig is en welke soorten dit zijn.

Voor alle soorten geldt de algemene zorgplicht en voor sommige soorten geldt een specifieke zorgplicht. Voordat een omgevingsvergunning kan worden afgegeven moet eerst duidelijk zijn welke activiteiten worden uitgevoerd, welke beschermde soorten er aanwezig (kunnen) zijn en hoe groot de effecten van het plan zijn voor de beschermde soorten. Dit gebeurt via een Quickscan of ecologisch onderzoek. Een Quickscan Omgevingswet - natuur is een oriënterend onderzoek binnen het plangebied. Een verkennend veld- en bronnenonderzoek wordt uitgevoerd en onderzocht wordt of er rekening moet worden gehouden met wettelijke bepalingen, besluiten, visies, verordeningen, programma's etc. van het Rijk, Provincie, Gemeenten en Waterschap, zoals:

- check (mogelijke) aanwezigheid beschermde soorten;
- check (mogelijke) aanwezigheid natuurlijke habitats, leefgebied en het gevolg van de activiteit voor deze habitats;
- inschatting mogelijke verslechterende of significante verstorende effecten van geplande activiteiten;
- inventarisatie van opties om verslechterende of significant verstorende effecten te voorkomen;
- check of soorten zijn vrijgesteld;
- of er toepassing is van gedragscodes;
- advies voor te nemen passende preventieve maatregelen.

BIJLAGE 2 - Wettelijke bepalingen dassen, dassenburcht en leefomgeving

Voor dassen geldt momenteel de kwetsbare periode, van 1 december tot eind juni, waar dassen de gelegenheid krijgen zich zoveel mogelijk ongestoord bezig te kunnen houden met zoeken naar een geschikte kraamburcht, jongen te krijgen en ze in te wijden in de fijne kneepjes van het dassen bestaan. Vanaf juli is dat zo ongeveer afgerond, dan kunnen zij zichzelf min of meer redden. In februari (dus tijdens de werkzaamheden belt Boom) worden de meeste jonge dassen geboren in de kraamburcht, het meest kwetsbare moment in deze kwetsbare periode. Deze extra beschermingsperiode is een voortvloeisel uit de internationale verplichtingen om populaties in een gunstige staat van instandhouding te kunnen behouden.

Slechts in uitzonderlijke situaties kan een toezichthoudende organisatie een ontheffing afgeven voor het toch mogen verstoren van dassenburchten, als er sprake is van grote urgent, groot maatschappelijk belang en als dat kader geen redelijk alternatief is voor de noodzakelijke werkzaamheden. Dat is in dit geval niet zo.

Ten alle tijde, ook buiten de kwetsbare periode, is het verboden met zwaar materieel binnen een cirkel van 20 meter van elke dassenpijp te rijden. Dan is er namelijk een reëel gevaar dat daardoor gangen en dassenkamers instorten, en de burcht dus fysiek beschadigd wordt.

Dat is een dubbele overtreding, namelijk het verbod op het beschadigen van beschermde dassenburchten en het daarbij mogelijk doden van beschermde dieren. De omgevingsdienst zou de werkzaamheden, zeker bij de dassenburcht, dus onmiddellijk moeten stopzetten. Dat is niet gebeurd. Het gaat niet alleen om de dassenburcht, maar ook om beoordeling van hun leefomgeving.

Van: Sylvia Vrakking-Klein [redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

In de brief aan gemeente Wijdemeren geef ik aan dat er een onjuist beeld wordt geschetst door OD NHN over het contact van de omgevingsdiensten met de twee dassenorganisaties. Ook het advies van deze dassenorganisaties is en wordt nog steeds genegeerd; de organisaties betreuren de hele gang van zaken en maken zich ernstige zorgen over de huidige situatie dassen. Ook omdat er nog een verzoek ligt bij OD NHN tot vernietiging burcht!

Ook heb ik vandaag een tweede brief van PNH gehad n.a.v. het Woo-verzoek. Ik heb mijn adresgegevens bedekt. Mag ook toegevoegd worden. Het verzoek is ingediend, omdat er puzzelstukjes ontbreken: waar zijn alle documenten? Hoe is deze situatie ontstaan? Wie is voor wat verantwoordelijk en wanneer? En wie gaat er voor zorgdragen dat de dassenorganisaties ook daadwerkelijk een bijdrage kunnen leveren en hun advies wordt opgevolgd. Zij kunnen u uitleggen hoe zij deze procedure tot nu toe hebben ervaren (in plaats van eenzijdige informatie OD NHN) en wat hun advies is.

De omgevingsdienst Flevoland, Gooi en Vechtstreek is namens provincie gemanteerd om taken uit te voeren. Wie is er nu verantwoordelijk? En is PNH op de hoogte hoe OD's daar in praktijk mee omgaan en blijkbaar, in plaats van zich te baseren op verplichte rapporten, uit te gaan van aannames?

Hartelijke groet,

[redacted]

Provincie
Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

[redacted]

[redacted]

Verzenddatum
13 maart 2025

Kenmerk
WOO25014/ODFGV/VERD

Uw kenmerk

Betreft: Verdagingsbericht namens OD FGV

Geachte mevrouw Vrakking-Klein,

Op 20 februari 2025 heeft u bij de provincie Noord-Holland een verzoek ingediend als bedoeld in artikel 4.1 van de Wet open overheid (hierna: Woo). U verzoekt om informatie over, kort samengevat, het GS-besluit over de verlening beschikking Ernst en Spoed/saneringsplan, locatie Kortenhoefsedijk 30a te Kortenhoef.

Op 4 maart 2025 hebben wij u bericht dat uw Woo-verzoek ter volledige afhandeling is doorgestuurd naar de Omgevingsdienst Flevoland, Gooi en Vechtstreek (hierna: OFGV), en de gemeente Wijdemeren. De OFGV is namens de provincie gemandateerd om taken uit te voeren. Hieronder valt niet het nemen van Woo-besluiten namens de Gedeputeerde Staten. Dit houdt in dat de provincie zelf een besluit zal nemen over de (al dan niet gedeeltelijk) openbaar te maken documenten die berusten bij de OFGV.

Op grond van artikel 4.4, eerste lid, van de Woo moeten wij uiterlijk binnen vier weken op uw verzoek beslissen. Aangezien wij de documenten van de OD Flevoland, Gooi en Vechtstreek moeten ontvangen en daarna inhoudelijk moeten beoordelen, is meer tijd nodig om volledig aan uw verzoek te kunnen voldoen.

Op grond van artikel 4.4, tweede lid, van de Woo verlengen wij daarom de beslistermijn met twee weken. Wij streven ernaar uw verzoek uiterlijk op 4 april 2025 te beantwoorden.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

metropool
regioamsterdam

Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht (editie 91 – 25 februari 2025)

Geachte Raadsleden en Statenleden in de Metropoolregio Amsterdam,

Met deze maandelijkse brief informeren wij u in het kort over actuele ontwikkelingen in de samenwerking binnen de MRA. Dit maandelijkse MRA Raads- en Statenleden Bericht wordt ook gearchiveerd op de MRA-website.

Nieuws uit de Metropoolregio Amsterdam

- Metropoolregio Amsterdam publiceert Jaarverslag 2024
- Aantal inwoners MRA gegroeid in 2024, krimp in 6 MRA-gemeenten
- Woning in MRA ruim € 140.000,- duurder dan landelijk gemiddelde)
- Regiodeal Waterland: 26 miljoen euro voor wonen, werken en leren
- WoCoDa 2025: MRA deelt ideeën voor versnellen woningbouw
- Minister en staatssecretaris laten zich informeren over woon-werkbalans in Metropoolregio Amsterdam
- MRA ziet verbrandingsverbod als goede stap richting hogere circulariteit
- Meer regie en geld nodig voor betaalbare woningbouw
- MRA Agenda 2025-2028 feestelijk gelanceerd: 'Geeft richting aan de toekomst van onze regio'
- Afspraken met Rijk over kunst en cultuur in MRA in cultuurconvenant Noord-Holland
- MRA zoekt verbinding met nieuw Europees huisvestingbeleid

Lancering MRA Agenda 2025-2028

De uitvoering van de MRA Agenda 2025-2028 is van start gegaan. Tijdens een bijeenkomst voor colleges en de gemeenteraden en Provinciale Staten van de MRA-deelnemers is de nieuwe agenda voor de komende jaren feestelijk gelanceerd.

Tientallen bestuurders en volksvertegenwoordigers uit de Metropoolregio Amsterdam waren voor de gelegenheid naar de Markthal in Purmerend gekomen. Zie ook de video van de acht ambities uit de nieuwe agenda en maak ook zelf een tijdscapsule met welke ambities u het meest aan het hart gaan.

Jaarverslag MRA

Voor het eerst heeft de Metropoolregio Amsterdam een jaarverslag gepubliceerd. Het online magazine geeft een globaal overzicht van de inzet en de resultaten van de MRA-samenwerking in 2024.

Termini 179
1025 XM Amsterdam

info@metropoolregioamsterdam.nl
www.metropoolregioamsterdam.nl

Het jaarverslag is een aanvulling op andere documenten waarin wordt gerapporteerd over de uitvoering van de gezamenlijke MRA Agenda. Elk voorjaar wordt aan de MRA-deelnemers bijvoorbeeld de Voortgangsnota gestuurd. Deze Voortgangsnota is een gedetailleerder verslag van de inzet en resultaten van de samenwerking aan de hand van de MRA Agenda en de uitvoeringsplannen. Het MRA Jaarverslag is bedoeld om op een laagdrempelige manier aan een breed publiek te laten zien waar de 33 MRA-deelnemers gezamenlijk aan werken.

Agenda's en verslagen Bestuur, Algemene Vergadering, Raadtafel en Platforms
Alle informatie, agenda's en stukken van het MRA Bestuur, MRA Raadtafel, MRA Algemene Vergadering, en de agenda's en verslagen van de platforms Economie, Ruimte en Mobiliteit kunt u vinden op de website van de MRA.

Eén pagina voor Jaarplanning 2025, Termijnagenda en Voortgangsnota
Op de website van de MRA is een speciale pagina gemaakt met daarop de meest actuele Jaarplanning van 2025 (versie 10 feb 2025) en de Termijnagenda en Voortgangsnota (eerste kwartaal 2025). Op de Jaarplanning 2025 treft u alle MRA-overleggen, waaronder alle bijeenkomsten van het Bestuur, de Algemene Vergadering, de Raadtafel en de bestuurlijke platforms. Hieronder staan de data van de eerstvolgende Raadtafel en Algemene Vergadering:

Publicatie agenda/bijlagen	*MRA Raadtafel*	*MRA AV*
28 feb 2025 (*Raadtafel*)	di 11 mrt 2025 19.30 uur	21 mrt 2025 10.00 uur

Het eerstvolgende Bericht aan Raden en Staten wordt aan het eind van volgende maand naar alle griffiers verzonden.

Middels deze brief hopen wij u voor dit moment voldoende te hebben geïnformeerd. Voor vragen of opmerkingen ben ik altijd bereikbaar.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

*) De 33 deelnemers van de MRA zijn de gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Diemen, Haarlemmermeer, Ouder-Amstel, Uithoorn, Amsterdam, Almere, Lelystad, Blaricum, Gooise Meren, Hilversum, Huizen, Laren, Wijdemeren, Beverwijk,

Heemskerk, Uitgeest, Velsen, Edam-Volendam, Landsmeer, Oostzaan, Purmerend, Waterland, Wormerland, Zaanstad, Bloemendaal, Haarlem, Heemstede, Zandvoort, de provincies Noord-Holland en Flevoland, en de Vervoerregio Amsterdam.
**) De 7 deelregio's zijn: Almere-Lelystad, Amstelland-Meerlanden, Amsterdam, Gooi en Vechtstreek, IJmond, Zaanstreek-Waterland en Zuid-Kennemerland.

Dit digitale 'MRA Raads- en Statenleden Bericht' verschijnt maandelijks, met uitzondering van de zomermaanden.

Termini 179
1025 XM Amsterdam

info@metropoolregioamsterdam.nl
www.metropoolregioamsterdam.nl